PETRI

BERCHORII PICTAVIENSIS,

ORDINIS B. BENEDICTI

OPERA OMNIA,

TOTAM S. SCRIPTURÆ, MORUM, NATURAE HISTORIAM COMPLECTENTIA;

AC PROINDE

S. Theol. Studiosis, Diuinique verbi Concionatoribus perquàm necessaria;

TRIBVS TOMIS DISTINCTA

Editio postrema, correcta, à varijs mendis recognita, ac locis tam S. Scripturæ quàm Patrum aucta.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Apud Antonium & Arnoldum Hieratos Fratres.
ANNO M. DC. XXXI.

ELOGIA ET TESTIMONIA

DE

PETRO BERCHORIO

Trithemius de Script. Eccles.

ETRVS BERCHORII, *natione Gallus, patria Pictauiensis, Prior monasterij B. Eligij Parisiensis, Ordinis Diui patris Benedicti, vir in diuinis scripturis studiosissimus, & valde eruditus, atque in secularibus litteris egregiè doctus, in declamandis sermonibus ad populum excellentis ingenij, philosophus, historiologus, & cosmographus insignis.*

Scripsit multa praeclara volumina, quibus nomen suum ad posteritatis notitiam cum gloria trãsmisit, è quibus ista feruntur.

Ad Ioannem de Pratis Episcopum Praenestinum sacrosanctae Ecclesiae Romanae Cardinalem scripsit magnum & egregium opus, quod in tribus voluminibus iam est impressum, est praedicatoribus simplicioribus non inutile, quod DICTIONARIVM *appellant, sed ipse illud praenotare voluit.*

REPERTORIVM MORALE. *l. 3.* Reuerendo in Christo Patri.

REDVCTORIVM QVOQVE MORALE. *Videte quoniam non solum.*

INDVCTORIVM MORALE. *l. 3.*

BREVIARIVM HISTORIARVM BIBLIAE. *l. 1. Considerans historia.*

COSMOGRAPHIAM. *l. 1.*

SERMONES VARIOS. *l. 2.*

Et alia multa. Denique ad instantiam Ioannis Regis Franciae, Titum Liuium in Gallicam linguam conuertit.

Et notandum, quod trium operum moralium, quae primo consignauimus loco, vnum, quod tribus magnis voluminibus constat, quorum, REDVCTORII *moralis vna pars omnes libros Bibliae historiales moraliter complectens impressa est, & incipit à Genesi sic:* Deus in mundi creatione, &c.

Feruntur eius ad diuersos EPISTOLAE, *& parui, sed multi tractatus.*

Claruit temporibus Caroli Imp. IV. & Innocentij Papae VI. Anno Domini 1360.

Sixtus Senensis, Bibl. Sanctae. l. 4.

Petrus Berchorius natione Gallus, patria Pictauiensis, Prior monasterij S. Eligij Parisiensis Ord. Benedictini, scripsit in totam Bibliam quatuor insignia volumina:

Quorum PRIMVM *inscripsit* MORALE REDVCTORIVM VTRIVSQVE TESTAMENTI, *in triginta quatuor libros diuisum, in quo praetermisso historico sensu, breuiter vniuersa capita scripturae tropologice exposuit, intermistis interdum allegorijs: stilo q; vsus demisso & aperto, & ad sensus animi explicandos maximè accommodato. operis initium est:* Cum iam per opacam naturae syluam.

SECVNDVM *volumen* REPERTORIVM MORALE, *siue* DICTIONARIVM BIBLICVM, *praenotatum est, tribus magnis voluminibus distinctum, & per ordinem Alphabeti digestum, cuius initium est:* Reuerendo in Christo Patri.

TERTIVM *quod* INDVCTORIVM MORALE *inscribitur, in tres libros partitum incipit:* Videte quoniam non solum.

QVARTVM *quod* BREVIARIVM HISTORIARVM BIBLIAE *dicitur, sic incipit:* Considerans historiae. *Claruit temporibus Caroli Imp. IV. & Innocentij Papae VI. Anno Domini 1360.*

Antonius Posseuinus in Apparatu Sacro.

Petrus Berchorius, Pictauiensis Gallus, Ord. B. Benedicti, & Prior Coenobij S. Eligij Parisiensis, DICTIONARIVM, *siue* REPERTORIVM MORALE. *composuit, quod dictiones fere omnes sacrae Theologiae studiosis, ac verbi diuini Concionatoribus vsui futuras, locorum cõmunium instar, alphabetico ordine cõplectitur, earũq; significationes morib. accõmodat.*

Cum autem vix reperiretur, (licet Norimbergae anno 1489. Parisijs anno 1521. Lugduni anno 1520. exiuisset in lucem) denuò apud Caesarem Bindonum Typographum Venetum prodijt, anno 1589.

Notatiuncula.

Habes hic varias Berchorii editiones à Posseuino assignatas: sed an totum opus apud eam varios Typographos iis annis prodierit, iure dubites. Nos hic consignabimus, quas ipsi vidimus.

REPERTORIVM MORALE impressum est Lugduni per M. Jacobum Sacon, anno Domini 1517.

Ibidem excudit REDVCTORIVM MORALE IN BIBLIA Matthias Bonhome anno 1536.

Omnia Berchorii opera Venetiis prodiere apud haeredem Hieronymi Scoti anno 1583.

LECTO-

L E C T O R I S.

Mice Lector, vides varia variis Berchorii Tomos constitui. Sed in hac re ipsi potius auctori credamus, qui præfatione REDVCTORII MORALIS in tres potissimum Tomos opus suum vniuersum distribuit.

PRIMVS complectitur REDVCTORIVM MORALE, qui 16. libris comprehenditur. Quorum 14 priores de RERVM PROPRIETATIBVS agunt, 15. de POETARVM FABVLIS. 16. vero DE S. SCRIPTVRARVM FIGVRIS.

SECVNDVS continet REPERTORIVM seu DICTIONARIVM MORALE quo ordine alphabetico OMNIA BIBLIORVM VOCABVLA exponuntur.

TERTIVS appellatur INDVCTORIVM MORALE, quo agitur de DIVERSIS THEMATIBVS, & AVCTORITATIBVS & QVIBVSDAM BREVIBVS COLLATIONIBVS: quæ quidem hic tertius Tomus non prosequitur, sed congrua facta inductione profusiore eorum explicatione ad secundum Tomum Lectorem ablegat.

Atq; hæc de suis operibus præfatur ipse Berchorius loco supra citato Nos vero etsi nullum non lapidem mouerimus, vt ea omnia assequeremur, nondum tamẽ tam felicibus esse licuit. Nam Tertius Tomus, vt eum inscripsit Berchorius, in omnibus editionibus (quas quidem vidimus) desideratur, & ex primo liber 15. qui est de POETARVM FABVLIS.

Notandum tamen nos hac postrema editione, Sixtum Senensem secuti, ordinem mutasse.

Primum enim Tomum, qui libris 34. totam S. Scripturam percurrit, fecimus, cui Secundum, (Reductorium morale, siue de Rerum proprietatibus intitulatũ, & 14. libris distinctum) coniunximus.

Tertium vero Tomũ siue Dictionarium in duas partes secuimus, quarũ Prior solum progreditur vsq; ad literam D. exclusiue, quæ cõmode cum primo & secundo Tomis coniungi in vno volumine poterit; Altera vero tertij Tomi siue Dictionarii pars incipit à litera D. vsque ad finem operis, quæ alterum volumen constituit, sicque omnia hæc simul opera Berchorii, duo iusta volumina constituent, cum alioquin totum Dictionar. siue tertius Tomus nimis magnus futurus fuisset: poterit tamen quilibet in compingendo distinguere tomos vti placuerit.

E L E N C H V S E O R V M,
Q V Æ H I S C E T R I B V S,
P E T R I B E R C H O R I I
PICTAVIENSIS, TOMIS CONTINENTVR.

Tomus Primus triginta quatuor libris: continet

Reductorium eius Morale super totam Bibliam.

Tomus Secundus, siue de Rerum proprietatibus, decem & quatuor libris diuisus, Quorum

I. Agit de Deo, Angelis, spiritibus sensibilibus, qualitatibus & humoribus.
II. De his, quæ constituunt hominis formationem, scil. de corpore & membris tam generalibus quam particularibus, secundum ordinem quo in corpore sunt locata.
III. De his quæ variant hominis conditionem, & de his, quæ faciunt ad sui esse conseruationem, & sic ibi agitur de diuersis generibus personarum Patre, filio, domino, seruo, & similibus, & de illis sex accidentibus quæ sanitatem conseruant, scil. somno & vigilia, exercitio, quiete.
IIII. De his quæ faciunt ad hominis destructionem scil. de infirmitatibus & de morte.
V. De his quæ pertinent ad cœli & corporum cœlestium naturam & ad temporum varietatem.
VI. De materia & forma, igne aëre & eorum impressionibus.
VII. De aëris ornatu, nempe de volatilibus.
VIII. De aquis & fluminibus.
IX. De monstris marinis, & piscibus,
X. De animalibus, vermibus, & serpentibus.
XI. De terra & eius partibus, nec de gemmis, & lapidibus pretiosis.
XII. De herbis, arboribus & plantis.
XIII. De rerum, accidentibus, nempe de coloribus, odoribus, saporibus, liquoribus, ouis, mensuris, numeris, ponderibus, instrumentis, sonis &c.
XIIII. De naturæ mirabilibus,

Tomus Tertius vero

Repertorium, vulgò Dictionarium Morale, secundum ordinem Alphabeti distinctum.

ELEN-

ELENCHVS CAPITVM REDVCTORII MORALI PETRI BERCHORII SVPER TOTA BIBLIA.

Sive Tomi Prii.

Lib. I. Super Genesim.

CAP. I. In principio creauit Deus cœlum & terram.
2 Igitur perfecti sunt cœli & terra.
3 Sed & serpens erat callidior.
4 Adam vero cognouit vxorem suam Heuam, quæ concepit & peperit Cain, dicens: Possedi hominem per Deum.
5 Cumque cœpissent homines multiplicari super terram & filias procreassent, videntes filij Dei filias.
6 Recordatus autem Deus Noe.
7 Benedixitque Deus Noe & filijs eius.
8 Erat autem terra labij vnius.
9 Dixit autem Dominus ad Abraham.
10 Ascendit ergo Abraham de Aegypto.
11 His itaque transactis, factus est sermo Domini.
12 Igitur Sarai vxor Abraham.
13 Postquam vero nonaginta & nouem annorum
14 Apparuit autem ei Dominus in conualle Mambre.
15 Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere.
16 Visitauit autem Dominus Saram sicut promiserat, & impleuit.
17 Quæ postquam gesta sunt, tentauit Deus.
18 Erat autem Abraham senex dierumque multorum.
19 Senuit autem Isaac, & caligauerunt oculi eius.
20 Vocauitque itaque Isaac Iacob.
21 Profectus ergo Iacob venit in terram Orientalem.
22 Cernens autem Rachel quod infœcunda esset.
23 Egressa est autem Dina filia Lia.
24 Ioseph cum sedecim esset annorum.
25 Eodem tempore.
26 Igitur Ioseph ductus est in Aegyptum.
27 His itaque gestis accidit vt peccarent.
28 Post duos annos vidit Pharao somnium.
29 Interim fames per omnem terram vehementer.
30 His ita transactis nunciatum est.

Liber II. Super Exodum.

CAP. I. Hæc sunt nomina filiorum Israel.
2 Respondens Moyses ait: Non credent mihi.
3 Dixitque Dominus ad Moysen, Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus.
4 Dominus Deus Hebræorum misit me ad te.
5 Dixit autem Dominus ad Moysen.
6 Dixit quoque Dominus ad Moysen & Aaron in terra Aegypti.
7 Locutus est Dominus ad Moysen.
8 Persequentesque Aegyptij, ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus eius & equites.
9 Tulit autem Moyses Israel de mare rubro.
10 Profectique de Helim venit omnis multitudo.
11 Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel.
12 Mense tertio egressionis Israel de terra Aegypti.
13 Hæc sunt iudicia quæ propones eis.
14 Si quis furatus fuerit bouem aut ouem.
15 Non suscipies vocem mendacij.
16 Ascende ad Dominum.
17 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere filijs.
18 Tabernaculum vero ita facies. Decem cortinas.
19 Facies & altare de lignis setim.
20 Præceptum est Moysi, quod applicaret ad se Aaron.
21 Sed & hoc facies vt mihi in sacerdotio consecrentur.
22 Facies quoque altare ad adolendum thymiama.
23 Videns autem populus quod moram faceret Moyses.
24 Ac deinceps ait: Excide tibi duas tabulas.
25 Locutus Dominus ad Moysen, Mense primo.

Liber III. Super Leuiticum.

CAP. I. Vocauit autem Moysen, & locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonij, dicens. Loquere filijs Israel & dices ad eos, Homo qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus
2 Quod si hostia pacificorum fuerit eius oblatio, & de bobus voluerit offerre marem siue feminam, immaculata offeret coram Domino.
3 Locutusque Dominus ad Moysen, dicens, anima quæ peccauerit.
4 Locutus est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens.
5 Locutusque Dominus ad Moysen dicens.
6 Locutusque Dominus ad Moysen & Aaron, dicens. Homo in cuius cute.
7 Locutusque Dominus ad Moysen dicens Hic est ritus.
8 Locutus Dominus ad Moysen & Aaron dicens.
9 Locutusque Dominus ad Moysen post mortem duorum.
10 Et locutus Dominus ad Moysen, dicens, Loquere Aaron.
11 Locutus Dominus ad Moysen dicens Loquere ad omnem.
12 Locutus Dominus ad Moysen, dicens. Hæc loquere.
13 Dixit quoque Dominus ad Moysen. Loquere ad sacerdotes.
14 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere.
15 Locutus Dominus ad Moysen, dicens, Loquere filijs Israel, & dices ad eos
16 Locutus Dominus ad Moysen in monte Sinai.
17 Locutus Dominus ad Moysen, &c.

Liber IV. Super libros Numerorum.

CAP. I. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Singuli per turmas
2 Locutus Dominus ad Moysen & Aaron dicens: Tolle summam filiorum
3 Locutus Dominus ad Moysen, dicens, Præcipe filijs Israel.
4 Locutus Dominus ad Moysen dicens, Loquere.
5 Locutus Dominus ad Moysen dicens Loquere.
6 Locutus Dominus ad Moysen in deserto Sinai.
7 Locutus Dominus ad Moysen, dicens, Fac tibi duas tubas.
8 Interea ortum est murmur populi.
9 Locutaque Maria ad Aaron contra Moysen propter vxorem.
10 Profectus populus de Haseroth fixit tentoria.
11 Igitur vociferans omnis turba fleuit nocte illa.
12 Locutus Dominus ad Moysen, dicens, Loquere ad filios.
13 Ecce autem Core filius Isaar filij Caath
14 Et locutus est Dominus ad Moysen dicens, Loquere ad.
15 Dixitque Dominus ad Aaron. Tu & filij tui, & domus patris tui.
16 Locutus est Dominus ad Moysen & Aaron dicens, Ista est Religio.
17 Veneruntque filij Israel, & omnis multitudo in desertum Sin.
18 Quod cum audisset Chananæus rex Arad qui habitabat ad meridiem venisse Israel per exploratorum viam.
19 Profectique castrametati sunt in campestribus Moab.
20 Morabatur autem eo tempore Israel in Setim.
21 Accesserunt autem filiæ Salphaad.
22 Dixitque Dominus ad Moysen. Præcipe filijs Israel. Et Moysi ... [illegible] ... prima dies.
23 [illegible] Moyses filijs Israel omnia quæ ei Dominus [illegible]
24 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens, [illegible] principibus Israel.
25 Filij autem Ruben & Gad habebant pecora multa [illegible] in campestribus Moab.
26 Hæc est locutus est Dominus ad Moysen in [illegible]
27 Accesserunt autem & Principes familiarum G[illegible] Galaad.

Liber

† 3

Liber V. Super Deuteronom.

CAP. 1. *Cum vero introduxerit te Dominus Deus in terram.*
2 *Omne mandatum quod ego præcipio tibi.*
3 *Septimo anno facies remissionem, quæ hoc ordine sabitur.*
4 *Obserua mensem nouarum frugum.*
5 *Non immolabis Domino Deo tuo ouem & bouem.*
5 *Non habebunt Sacerdotes & Leuitæ & omnes qui dem Tribu.*
6 *Si exieris ad bellum contra hostes tuos.*
8 *Quando inuentum fuerit in terra, quam Dominus tuus daturus est tibi.*
9 *Non videbis bouem fratris tui, aut ouem errantem.*
10 *Non intrabit Eunuchus attritis vel amputatis testi.*
11 *Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam.*
12 *Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerit iu*
13 *Si autem audieris vocem Domini Dei tui.*
14 *Percutiat te Dominus egestate, febri, frigore.*

Liber VI. Super Iosue.

CAP. 1. *Misit igitur Iosue filius Nun de Setbim duos exploratores.*
2 *Igitur Iosue de nocte consurgens mouit castra.*
3 *Quibus transgressis, dixit Dominus ad Iosue, Elige duos viros.*
4 *Postquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæoru*
5 *Iericho autem clausa erat timore filiorum Israel.*
6 *Filij autem Israel præuaricati sunt mandatum.*
7 *Dixit autem Dominus ad Iosue.*
8 *Quibus auditis cuncti reges.*
9 *Quæ cum audisset Adonisedec rex Ierusalem.*
10 *Quæ cum audisset Iabin rex Asor, misit ad Iobab re Madan.*
11. *Hi sunt reges quos percusserunt filij Israel, & possederunt terram eorum.*
12 *Igitur sors filiorum Iuda per cognationes suas.*
13. *Cecidit quoque sors filiorum Ioseph ab Iordane contra Iericho.*

Liber VII. Super libros Iudicum

CAP. 1. *Post mortem Iosue, consuluerunt filij Israel Dñum, dicentes.*
2 *Ascenditque angelus Domini de Galgalis ad locum flen.*
3 *Addideruntque filij Israel facere malum in conspectu Dñi.*
4 *Cecinerunt que Delbora, & Barac filius Abinoem*
5 *Fecerunt autem filij Israel malum in conspectu Domi*
6 *Igitur Ierobaal qui & Gedeon, de nocte consurgens.*
7 *Dixeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti.*
8 *Abijt autem Abimelech filius Ierobaal in Sichem.*
9 *Fuit illo tempore Iephte Galaadites vir fortissimus atq; pugnator.*
10 *Rursumque filij Israel fecerunt malum in conspectu Dñi.*
11 *Descendit ergo Samson in Thamnatha, vidensque ibi mulierem.*
12. *Post aliquantulum autem temporis, cum dies tritici.*
13 *Post aliquantulum autem temporis.*
14 *Abijt quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem.*
15 *Ruitq; eo tempore vir quidam de monte Ephraim.*
16 *Fuit quidam vir Leuites habitans in latere.*
17 *Egressi itaque sunt omnes filij Israel.*

Liber VIII. Super librum Ruth.

CAP. 1. *In diebus vnius iudicis.*

Liber IX. Super librum primum Reg.

CAP. 1. *Fuit vir vnus de Ramathaim Sophim de monte Ephraim.*
2 *Exultauit cor meum Domino.*
3 *Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli.*
4 *Et factum est in diebus illis conuenerunt Philisthijm.*
5 *Philisthijm autem tulerunt arcam Dei, & asportauerunt*
6 *Fuit ergo arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus.*
7 *Et erat vir de Beniamin in nomine Cis filius Abiel.*
8 *Et factum est quasi post mensem, ascendit Naas.*
9 *Dixit autem Samuel ad vniuersum Israel, ecce audiui vocem vestram.*
10 *Et accidit in quadam die vt diceret Ionathas.*
11. *Et dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus.*
12 *Dixitq; Dominus ad Samuelem, Vsquequo tu luges Saulem ego proieci eum.*
13 *Congregantes autem Philisthijm agmina sua in prælium.*
14. *Et factum est cum complesset loqui ad Saul.*
15. *Locutus est autem Saul ad Ionathan filium suum.*
16 *Venit autem Dauid in Nobe ad Abimelech Sacerdotem.*
17 *Abijt ergo Dauid inde, & fugit in speluncam.*
18 *Et annunciauerunt Dauid, dicentes. Ecce Philisthijm.*
19 *Ascendit ergo Dauid inde, & habitauit in locis.*
20 *Mortuus est autem Samuel, & congregatus est vniuersus Israel.*
21 *Et venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa dicentes.*
22 *Factum est autem in diebus illis, congregauerunt Philisthijm.*
23 *Cumq; venissent Dauid, & viri eius in Siceleg.*
24 *Philisthijm autem pugnabant aduersum Israel.*

Liber X. Super secundum Regum.

CAP. 1. *Factum est autem postquam mortuus est Saul.*
2 *Facta est autem longa concertatio inter domum Saul & inter domum Dauid.*
3 *Audiuit autem Isboseth filius Saul, quod cecidisset Abner in Hebron.*
4 *Et venerunt vniuersa tribus Israel ad Dauid.*
5 *Congregauit autem rursum Dauid omnes electos ex Israel.*
6 *Nunciatumq; est regi Dauid, quod benedixisset Dominus, Obededom.*
7 *Factum est autem post hæc, vt moreretur Rex filiorum Amon.*
8 *Factum est autem vertente anno, eo tempore quo solent Reges ad bella procedere.*
9 *Misit ergo Dominus Nathan ad Dauid, qui cum venisset ad eum.*
10. *Factum est autem post hæc, vt Absalon filij Dauid sororem.*
11 *Intelligens autem Ioab filius Saruiæ, quod cor regis versum esset.*
12 *Igitur post hæc fecit sibi Absalon currus, & equites.*
13. *Cumque Dauid transisset paululum montis verticem, apparuit Siba.*
14 *Dixit ergo Achitophel ad Absalon, Eligam mihi duodecim millia virorum.*
15 *Igitur considerato Dauid populo suo constituit super eos tribunos.*
16 *Nunciatum est autem Ioab, quod rex fleret & lugeret filium suum.*
17 *Accidit quoque vt ibi esset vir Belial nomine Seba.*
18 *Dixit itaque Ioab ad Amasam, Salue mi frater.*
19 *Facta est quoque fames in diebus Dauid in tribus annis iugiter.*
20 *Et addidit furor Domini irasci contra Israel.*

Liber XI. Super tertium Regum.

CAP. 1. *Et rex Dauid senuerat, habebatq; ætatis plurimos dies.*
2 *Appropinquauerunt autem dies Dauid vt moreretur.*
3 *Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis.*
4 *Erat autem rex Salomon regnans super omnem Israel.*
5 *Factum est ergo quadringentesimo, & octogesimo anno egressionis filiorum Israel.*
6 *Domum autem suam ædificauit Salomon tredecim annis.*
7 *Factum est autem cũ perfecisset Salomon ædificium domus Domini.*
8 *Sed & Regina Saba audita fama Salomonis.*
9 *Rex autem Salomon adamauit mulieres alienas.*
10 *Venit autem Roboam in Sichem, illuc enim congregatus erat.*
11 *Et ecce vir Dei venit de Iuda in sermone Domini in Bethel*
12 *In tempore illo ægrotauit Abia filius Ieroboam.*
13 *Factus est autem Sermo Domini ad Iehu filium Hanani.*
14 *Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab.*
15. *Post dies multos factum est Verbum Domini ad Eliam.*
16 *Nuntiauit autem Achab Iezabel omnia quæ fecerat Elias.*
17 *Porro Benadab rex Syriæ congregauit omnem exercitum suum.*
18 *Post verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth.*
19 *Transierunt igitur tres anni absque bello inter Syriam & Israel.*

Liber XII. Super quartum Regum.

CAP. 1. *Præuaricatus est autem Moab in Israel.*
2 *Factum est autem cum leuare vellet Dominus Eliam per turbinem in cœlum.*
3 *Ioram verò filius Achab regnauit super Israel in Samaria.*
4 *Mulier autem quadam de vxoribus prophetarum clamabat ad Elisæũ.*
5 *Erat autem fames in terra, & filij prophetarum habitabant coram eo.*
6 *Naam Princeps militiæ regis Syriæ.*
7. *Dixerunt autem filij prophetarum ad Elisæum.*
8 *Dixit autem Elisæus. Audite verbum Domini, Hæc dicit dicit Dominus: In tempore.*
9 *Elisæus autem locutus est ad mulierem cuius viuere fecerat filium.*

10. Eli-

Liber XIII. Super secundum Paralipomenon.

Liber XIV. Super primum Esdrae.

Liber XV. Super tertium Esdrae.

Liber XVI. Super quartum Esdrae.

Liber XVII. Super Tobiam.

Liber XVIII. Super Iudith.

Liber XIX. Super Hester.

Liber XX. Super Iob.

Liber XXI. Super Esaiam.

Liber XXII. Super Ieremiam.

Liber XXIII. Super Ezechielem.

Liber XXIV. Super Danielem.

Liber XXV. Super Ionam.

Liber XXVI. Super Zachariam.

Liber

Index Reductorij Moralis.

Liber XXVII. Super librum primum Machabæorum

Cap. 1. *Et factum est postquam percussit Alexander Philippi Macedo.*
2 *In diebus illis surrexit Mathathias filius Ioannis filij Simeonis.*
3 *Surrexit Iudas Machabæus pro patre suo, & iuuabant eum fratres sui.*
4 *Et assumpsit Gorgias quinque millia virorum, mille equites electos*
5 *Dixit autem Iudas, & fratres eius,*
6 *Et factum est vt audierunt gentes in circuitu quia ædificatum est altare.*
7 *Et Rex Anthiochus perambulauit superiores regiones.*
8 *anno centesimo quinquagesimo primo, exijt Demetrius Seleuci filius.*
9 *Et Audiuit Iudas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus.*
10 *Interea vt audiuit Demetrius, quia cecidit Nicanor.*
11 *Et anno centesimo quinquagesimo ascendit Alexander Antiochi filius.*
12 *Et rex Aegypti congregauit exercitum sicut arenam quæ est in littore maris.*
13 *Et vidit Ionathas quia tempus eum iuuat.*
14 *Anno centesimo septuagesimo secundo congregauit Rex Demetrius exercitum.*

Liber XXVIII. Super secundum librum Machabæorum.

Cap. 1. *Fratribus qui sunt per Aegyptum Iudæis. Salutem dicunt fratres qui sunt in Ierosolymis*
2 *Inuenitur autem in descriptionibus Ieremiæ prophetæ, quod iussit eos ignē accipere.*
3 *Igitur cum sancta ciuitas habitaretur in omni pace*
4 *Simon autem prædictus pecuniarum & patriæ delator.*
5 *Sed non post multum temporis, misit rex senem quendam Antiochenum.*
6 *Machabæus autem, & qui cum eo erant, Domino se protegente.*
7 *His factis pactionibus, Lycias pergebat ad regem.*
8 *Sed Post triennij tempus cognouit Iudas, & qui cum eo erant,*

Liber XXIX. Super Matthæum.

Cap. 1. *Cum natus esset Iesus in Bethleem.*
2 *In diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto.*
3 *Tunc Iesus ductus est in desertum a spiritu.*
4 *Videns autem Iesus turbas, ascendit in montem.*
5 *Cum ascendisset Iesus de monte.*
6 *Et ascendens Iesus in nauiculam, transfretauit.*
7 *Et factum est cum consummasset Iesus præcipiens.*
8 *Abijt Iesus per sata sabbatho*
9 *Exiens Iesus de domo sedebat secus mare.*
10 *Audiuit Herodes tetrarcha famam Iesu, & ait pueris suis.*
11 *Tunc accesserunt ad eum ab Ierosolymis Scribæ & Pharisæi.*
12 *Iesus autem conuocatis discipulis suis, dixit.*
13 *Et post dies sex assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem.*
14 *In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes, quis putas,*
15 *Simile est regnum cælorum.*
16 *Et cum appropinquasset Ierosolymis & venisset Bethphage.*
17 *Simile factum est regnum cælorum homini regi qui fecit.*
18 *Et factum est cum consummasset Iesus sermones hos.*
19. *Mane autem facto.*
20 *Vespere autem sabbathi quæ lucescit in prima sabbathi*

Liber XXX. Super Marcum.

Cap. 1. *Et introiuit iterum in Synagogam, & erat ibi homo habens manum aridam.*
2 *Et conuenerunt ad eum principes & Pharisæi.*
3 *Et dicebat illis, Amen dico vobis, quia sunt quidam de his stantibus.*
4 *Et inde exurgens venit in fines Iudeæ.*
5 *Erat autem Pascha & azyma post biduum.*
6 *Et cum transisset sabbathum Maria Magdalena.*

Liber XXXI. Super Lucam.

Cap. 1. *Fuit in diebus Herodis regis Iudæ, sacerdos quidam nomine Zacharias.*
2 *Factum est autem in diebus illis, Exijt edictum à Cæsare Augusto.*
3 *Iesus autem plenus Spiritu sancto egressus a Iordane.*
4 *Factum est autem cū turbæ irruerunt in eum, vt audirent verbum Dei.*
5 *Cum autem impleuisset omnia verba sua in aures.*
6 *Aderant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilæis.*
7 *Et factum est cum intraret Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum.*
8 *Erant autem appropinquantes ei publicani & peccatores.*
9 *Dicebat autem ad discipulos suos, Homo quidam erat diues qui habebat villicum.*
10 *Et ait ad discipulos suos, impossibile est, vt non veniant scandala.*
11 *Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare.*
12 *Et ingressus perambulabat Iericho.*
13 *Respiciens autem vidit eos, qui mittebant munera sua.*
14. *Appropinquabat autem dies festus azymorum.*
15 *Vna autem sabbathi valde diluculo, venerunt ad monumentum.*

Liber XXXII. Super Iohannem.

Cap. 1. *Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ.*
2 *Vt ergo cognouit Iesus.*
3 *Post hæc erat festus dies Iudæorum.*
4 *Iesus autem perrexit in montem Oliueti.*
5 *Et præteriens Iesus vidit hominem cæcum à natiuitate.*
6 *Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania.*
7 *Vna autem sabbathi Maria Magdalena venit mane.*
8 *Postea manifestauit se iterum Iesus discipulis ad mare Tyberiadis.*

Liber XXXIII. Super Acta Apostolorum.

Cap. 1. *Primum quidem sermonem feci de omnibus ô Theophile.*
2 *Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter.*
3 *Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum.*
4 *Loquentibus autem illis ad populum, superuenerunt Sacerdotes.*
5 *In diebus autem illis crescente numero discipulorum.*
6 *Saulus autem erat consentiens neci eius.*
7 *Vir autem quidam erat in Cæsarea nomine Cornelius.*
8 *Eodem autem tempore misit Herodes rex manus vt affligeret quosdam.*
9 *Factum est autem Iconij, vt simul introirent in synagogam.*
10 *Et quidam descendentes de Iudæa docebant fratres.*
11 *Peruenit autem Derben & Lystram, Et ecce discipulus quidam.*
12 *Cum autem perambulassent Amphibolim & Apolloniam.*
13 *Factum est autem cum Apollo esset Chorinthi.*
14 *Postquam autem cessauit tumultus, vocato Paulus discipulis,*
15 *Cum autem factum est vt nauigaremus abstracti ab eis.*
16 *Agrippa vero ad Paulum ait. Permittitur tibi loqui pro temetipso.*
17 *Vt autem iudicatum est nauigare eum in Italiam.*
18 *Et cum euasissemus tunc cognouimus, quia Melita.*

Liber XXXIV. Super Apocalypsim.

Cap. 1. *Apocalypsis Iesu Christi quam dedit illi Deus palam facere seruis suis.*
2 *Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe, Hæc dicit qui tenet.*
3 *Et Angelo Ecclesiæ Sardis scribe, Hæc dicit, qui habit septem Spiritus Dei.*
4 *Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in cælo.*
5 *Et vidi in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus & foris.*
6 *Et quatuor animalia singula eorum habebant.*
7 *Et vidi quod aperuisset agnus vnum de septem sigillis.*
8 *Post hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ*
9 *Et cum aperuisset sigillum septimum factum est silentium in cælo.*
10 *Et quintus Angelus tuba cecinit, & vidi stellam de cælo.*
11 *Et vidi alium angelum fortem descendentem de cælo.*
12 *Et datus est mihi calamus similis virgæ.*
13 *Et signum magnum apparuit in cælo. Mulier amicta sole & luna sub pedibus eius.*
14 *Et vidi de mari bestiam ascendentem habentem capita septem.*
15 *Et vidi, & ecce agnus stabat supra montem Sion.*
16 *Et vidi aliud signum in cælo magnum & mirabile.*
17 *Et post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi.*
18 *Et venit vnus de septem angelis qui habebant septem phialas.*
19 *Et post hæc vidi alium angelum descendentem de cælo.*
20 *Post hæc audiui quasi vocem turbarum multarum.*
21 *Et vidi angelum descendentem de cælo habentem clauem abyssi.*
22 *Et vidi cælum nouum, & terram nouam. Primum enim cælum.*
23 *Et ostendit mihi flumen aquæ vitæ splendidum tanquam crystallum.*

F I N I S.

MATE-

MATERIÆ SINGVLARES OPERIS REDVCTORII MORALIS SVPER TOTA BIBLIA.

Ordine aptissimo secundum numerum librorum ac capitulorum, vna cum elementorum appositione hic colliguntur: ut facilius occurrat quod candidus lector optat.

A

Anima

Cogita-

D

E

F

G

Godo-

Le gem

M.

Primo-

R

S

Sa-

T

V

X

Z

¶ *Finit præcipuarum materiarum operis reductorij moralis super tota Biblia Petri Berchorij summaria annotatio, quo faciliori tramite diligenti lectori ad singulas sententias via pateat. Illo fauente (qui est finis & principium) Deo benedicto in secula.*

F I N I S.

OPVS REDVCTORII MORALIS SVPER TOTA BIBLIA FRATRIS PETRI BERCHORII PICTAVIENSIS,

ORDINIS DIVI PATRIS BENEDICTI, VIRI diuinarum humanarumque literarum eruditissimi.

PROEMIVM.

A CVm iam præopacam naturæ syluam, flores proprietatum lecturus, percurrerim, & ipsius rerum naturæ maiestate scrutata, post laborum & sudorum molestias, iam appropinquem ad littus: Restat post moralisatas proprietates creaturarum figuras, necnon superadditas expositiones morales æ nigmatum poëtarum, moralisare & exponere figuras & parabolas scripturarum. Quia enim scriptum est, quod *auditor sapiens animaduertet parabolam & interpretationem: Verba sapientum & ænigmata eorum, occultaq́; Prouerbiorum exquiret, & in absconditis parabolarum conuersabitur.* Dignum mihi visum est vnum tractatulum de moralisatione aliquarum figurarum Bibliorum huic operi meo inserere, & paucas è multis eligere, & præter expositiones omnes quæ positæ sunt à doctoribus & à gloss. aliquam moralem expositionem, ad creatoris laudé & gloriam ordinare. Protestor igitur, quod non intendo me intromittere vel curare de vero & literali intellectu figurarum, historiarum & ænigmatum. Cum te vera tenuitatem ingenii mei non deceat, quod mittar ad tam ardua manum suam, præsertim cum Sancti doctores nihil intactú voluerunt dimittere, nec iustum sit, quod nitar Solem facibus adiuuare. Solú ergo aliquas figuras magis notabiles eligere intendo, quas solum superficialiter, quátum ad simplicium informationem vtiles iudicauero, ad mores applicare propono. Nec omnia quæ ponam hic, mihi attribuo, quinimò multorum dicta me confiteor, & in multis passibus ipsorum me verbis vel sententiis vti humiliter recognosco. Nunquam enim mihi placuit alienam gloriam mihi attribuere, nec aliorum ingeniis derogare. Scio enim quod vnusquisq; in suo sensu abundat secundum
B Apostolum. Et ideo non ignoro, quod homini naturaliter displicet, si alius eius labores & opera sibi attribuat & ascribat, & alieno pallio sese tegat.

Libri Genesis primum Capitulum. Textus. In principio creauit Deus cœlum & terram.

AVTHORIS MORALITATVM CAP. I.

DEVS in mundi creatione ante omnia tanquam magis necessariam, primo dierum omnium lucem fecit, virtute cuius tenebras effugauit. Tandem verò die secunda firmamentú in medio aquarum constituit quo aquas superiores ab inferioribus diuisit. Aquas enim die tertia in locum vnum coercuit, & aridam apparere mádauit. Et aridam vocauit terram, aquas autem quia congregatas, Maria nominauit. Postea autem incepit terra herbam virentem, & ligna fructifera germinare, lignaq́; & herbæ cœperunt fructus & semina procreare. Deinde die quarto Deus duo luminaria magna in firmamento posuit. Duoq; luminaria magna, *scilicet*, Solem & Lunam, vt alter diei, alter nocti præesset, formauit. Quinta verò die in aquis creauit pisces, qui in aqua remanserunt, & volucres, qui sursum ad aëra volaue-
C runt. Sexta verò die Deus in terra iumenta reptilia & bestias, & tandem hominem creauit, ipsumq́; in Paradiso locauit, & sic in sex diebus sua opera consummauit. & mundum secundú creaturarú distinctioné formauit. In septima verò die legitur quieuisse & nihil præter illum diem, & eius sanctificationem fecisse.
¶ Recte videtur, quod sicut Deus se habuit in istius mundi maioris creatione, sic quotidie se habet in minoris mundi, scilicet, hominis creatione, & morali hominis compositione. Dico ergo, quod lux est fides. Firmamentum est spes. Aquæ superiores sunt à Deo immissæ tribulationes. Aquæ verò inferiores, sunt à carne nascentes tentationes. Terra est corpus, herbæ & arbores sunt bona opera, fructus & semina sunt virtutes & merita. Luminaria significant discretionem. Sol æternorum sapientiam, Luna, temporalium notitiam. Pisces qui semper sunt in aqua, significant deuotionem. Volucres verò cœlestium contemplationem. Iumenta pauperum adiutorium & subuentionem. Reptilia aliorum dolorum compassionem. Bestiæ significant dæmonum & vitiorum considerationem. Homo verò ad imaginem Dei factus, designat moralis hominis compositionem, & mentis moralem perfectionem. Paradisus verò denotat finalem beatificationem, & gloriæ consecutionem. Dico ergo quod ad hoc, quod minor mundus, id est, vir perfectus moraliter constituatur, primo necessaria est lux fidei, vt scilicet mentem illuminet, & veritatem ostendat, & errorem, & tenebras dissipet & confundat. Vnde dicitur Actor. 9. *Circumfulsit eum lux de cœlo.* Secundo debet in ipso fieri firmamentum, id est, D
spes, quæ scilicet firma & solida debet manere, & inter aquas superiores tribulationum, & inter aquas inferiores tentationum immobilis perdurare. Spes enim in Deum vtrobiq; iuuat, quia sicut dicitur Eccles. 34. *Qui timet Dominum, nihil trepidabit, quoniam ipse est spes eius.* Sequitur. *Protector sapientia, firmamentum virtutis, regnum ardoris, vmbraculum meridianum.* Tertio ibi debet apparere arida, id est, pœnitentiæ ariditas, & aquarum, id est, deliciarum carnalium debet cohiberi fluxibilitas, quia pro certo aquæ inferiores, id est, carnis delectationes maria vocantur, pro eo, quod ipsas multæ amaritudines concomitantur, sicut patet in luxuriosis, qui pro carnis delectationibus habendis multas molestias patiuntur. Vnde dicitur Apoc. 8. *Et multi hominum mortui sunt ex aquis, qui amaræ factæ sunt.* Arida verò terra, quæ naturaliter & solida dicitur, pro eo, quod pœnitentiæ ariditas in mentis soliditatem mutatur, in quantum scilicet, vt communiter, ille qui per abstinentiam, & pœnitentiam, á carnis voluptatibus est aridus, fortis est & stabilis. Psal. 103. *Fundauit terram super stabilitatem suam.* Quarto debent in isto mundo scilicet homine, poni luminaria claræ & lucentis discretionis, quia scilicet ibi debet esse sol, id est, sapientia de spiritualibus: luna, id est, scientia de temporalibus, stellæ, id est, scientiæ de naturalibus. Ad virum perfectum pertinet, quod ipse sit illuminatus & instructus in spiritualibus & temporalibus & naturalibus. Vnde dicitur Abac. 3. *Sol & luna steterunt in habitaculo suo.* Quinto dico, quod ibi debent esse pisces, qui valde sunt vigiles, id est, di- E
ligentia vitæ actiuæ, aues volantes, id est, sublimitas contemplatiua, quia pro certo iste debet esse diligens & mobilis quantum ad ministrationem virtuosæ actionis, altus vero volucris & sublimis, quantum ad volatum contemplationis Psalm. 8. *Volucres cœli & pisces maris, qui perambulant semitas maris,* id est, perambulare debent semitas conscientiæ amaræ & deuotæ. Sexto debent esse iumenta, id est, adiutrix proximorum compassio, reptilia, id est, vitiorum quæ in nobis repunt meditatio, bestiæ, id est, dæmonum crudelium timor, & consideratio, vt sic dicat homo illud Psal. 49. *Meæ sunt omnes feræ Syluarum, iumenta in montibus & boues.* Talibus etiam creaturis spiritualibus præambulis frequenter creatur homo ad imaginem Dei, homo dico, interior, id est, interior ratio & moralis perfectio, Christiq; imago & imitatio, quæ finaliter ponitur in Paradiso, id est, Ecclesiæ militantis statu & officio, & finaliter in Paradisi cœlestis gaudio & solatio. Vnde dicitur Gen. 2. *Plantauerat Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio, in quem posuit hominem quem formauerat.* Et sic sequitur septima dies, id est, mentis tranquillitas, & quietatio, & etiam æterna requies & consolatio. Sex enim diebus, id est, sex perfectionis gradibus, omnia quæ ad minoris mundi, id est, interio-

interioris hominis constitutionem spectant, possunt spiritualiter fieri. Et sic dies septima, id est, quies mentis in hac vita, vel æterna tranquillitas in patria potest sequi. Vnde homini dicitur Exod. 23. *Sex diebus operaberis, septimo autem die cessabis.* Et ibidem dicitur: *Sex annis seminabis terram, septimo autem dimittes, vt quiescat.*

¶ Vel dicamus, quod mundus est Ecclesia, in cuius, scilicet, compositione cōcurrunt multa genera creaturarū, id est, personarum. Et primo quidem est ibi lux, id est, natura angelica, quæ habet homines illuminare, & errorū obscuritatem fugare. Sunt ibi aquæ inferiores & superiores, id est, sancti qui sunt in patria, & iusti qui degunt in via. Est etiam ibi firmamentum inter vtrasque aquas medium, id est, status prælatorum & Ecclesiasticorum, qui, scilicet, inter Deum & populum medius currit, & inter superiora & inferiora firmus in fide & moribus, persistit. Item ibi sunt herbæ virentes, id est, simplices populares, arbores fructificantes, id est, boni actiui, & sæculares, stellæ lucentes, id est, clerici atque doctores, pisces natantes, id est, viri deuoti. Aues volantes, id est, viri contemplatiui. Ibi est Sol, id est, Christus, qui per charitatem calefacit: Luna, id est, beata virgo, quæ noctem, id est, peccatores per pietatem humectat, & rigat, terra seu arida, id est, viri sicci seu abstinentes, Maria, id est, viri amari & pœnitentes. Ibi sunt iumenta, id est, illi qui per eleemosynas alios iuuant. Reptilia, id est, illi qui circa terram repunt, scilicet, illi qui agriculturæ vacant, bestiæ & feræ, id est, nobiles qui liberi per mundi syluam perambulant, homo ad imaginem Dei factus, id est, iusti, qui perfectionem Christi, & mores in se & suis actibus repræsentant. Iste est ergo ille mundus de quo dicit Dominus Io. 19. *Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.* Et illud Ioan. 1. *Mundus per ipsum factus est.*

F

¶ Vel dic, quod firmamentum est bonus prælatus, qui, scilicet, debet esse solidus, & firmus inter aquas superiores, id est, inter Deum, angelus & sanctos, & aquas inferiores, id est, fideles, & subditos est mediator, & medius, & duobus magnis luminaribus, id est, duabus spiritualibus virtutibus, scilicet, sole indefectibili, id est, iustitia, luna mutabili, id est, clementia, & stellis lucentibus, id est, prudentia debet esse munitus. Iste ergo debet esse firmamentum per constantiæ firmitatem, medius inter Deum & populum per orationem suffragium, & per prælationis auctoritatem, mediator vero inter alios per concordiam & charitatem illuminatus, & stellatus per sapientiam, & sagacitatem, per iustitiam & pietatem, nec non per multiplicitatem virtutum. Vnde: *Fiant luminaria in firmamento cæli.*

¶ Vel dic, quod aquæ superiores quæ sunt crystallinæ, solidæ & lucidæ, sunt viri iusti, qui super cœlos spe, & contemplatione morantur, & qui per sapientiam lucidi, & per constantiam solidi dignoscuntur Psalm. 148. *Benedicite aquæ, quæ super cælos sunt, Domino,* Dan. 3. Aquæ autem inferiores, quæ in vnum sunt congregatæ, & maria ab amaritudine sunt dictæ, & fluctuosæ, & tumultuosæ significant peccatores, qui, scilicet, per malam amicitiam inuicem congregati, per inuidiam amaricantur, per inconstantiam sunt fluctuosi, & per discordiam tumultuosi. Vnde dicitur Esa. 57. *Impij quasi mare feruens, quod quiescere non valet.* Firmamentum igitur, id est, bonus prælatus debet istos ab inuicem diuidere, & inter alios diiudicare & distinguere, & ab inuicem eos separare. Vnde Matthæi 25. *Diuidet agnos ab hœdis, & ponet agnos à dextris, hœdos autem à sinistris.*

G ¶ Vel dic, quod aquæ de quibus tam pisces quàm volucres sont creati, significant istam mortalem vitam, vel etiam istius sæculi voluptatem, quæ, sci. est principium & origo piscium, id est, malorum, & volucrum, id est, bonorum, sed pro certo pisces, id est, voluptuosi, in istis aquis per complacentiam remanserunt, volucres vero, i. contemplatiui & iusti, sursum ad bona spiritualia & æterna per effectum euolauerunt, & aquas voluptatis sæculi in quibus fuerant nati, reliquerunt. Mali enim non solent locum natiuitatis suæ, scilicet, mundum dimittere, sed ibi gaudent more piscium enatare. Vnde dicitur Abacuc. 1. *Facies homines sicut pisces maris.* Boni vero istum locum solent fugere, & ad Paradisi gloriam euolare. Vnde canitur in hymno: *Qui ex aquis ortum genus partim remittis gurgiti, partim leuas in aëra.* ¶ Vel si vis, dic, quod illi qui sunt volucres, i. scientifici & spirituales libenter relinquunt patriam suam & natiuitatis suæ locum, scientes illud, *quod nemo Propheta acceptus est in patria sua.* Luc. 4. Pisces autem, id est, voluptuosi, imbecilles & ignari, nesciunt patriam suam dimittere vel exire, &c. ¶ Vel dic quod Deus in principio fecit lucem primordialem, de quo dicit historia scholastica, quod ipsius materia in solem cessit, itaque de ea sol postea factus fuit. Ista igitur quamuis sole esse prior in tempore, fuit tamen minor in opere, quia licet non erat ita clara ista lux primaria, quæ præcessit, sicut sol postea qui successit. Talis lux videtur esse Beata Virgo, quæ re vera fuit purissima more lucis. Vnde dicitur: *Vidit Deus lucem, quod esset bona.* De ista enim fuit factus sol iustitiæ Christus, qui ab ipsa fuit humanitus incarnatus. Illa ergo quamuis in tempore ipso sole Christo homine fuit prior, in virtute tamen & efficacia fuit minor. Vnde de ista potest dici Hest. 10. *Fons paruus creuit in fluuium magnum, & in lucem solemque conuersus est.*

¶ Vel dic, quod ista lux, quæ præcessit solem, & ante solis creationem vices ipsius exercebat, significat legem ante gratiam, Ioannem ante Christum, gratiam ante gloriam, initium ante perfectionem, Ioannem ante saluatorem, quia scilicet ista tanquam minora & imperfectiora præcesserunt, illa vero tanquam maiora & magis vtilia successerunt. Vnde Augustinus in Homelia: *Præmittitur,* inquit, *Ioannes ante Christum, paranymphus ante sponsum, seruus ante Dominum,* &c. Senarius numerus in hoc videtur priuilegiatus, quia Deus omnia opera constitutionis & creationis mundi sex diebus compleuit. In hoc etiam, quod Christus sexto die & sexta hora diei mortuus fuit, & quia etiam homo sexto die fuit creatus. Et quia dies ista septimæ diei quæ significat requiem, fuit coniunctus, per istum numerum possum intelligere laborem bonæ operationis. Vnde dicitur Exo. 23. *Sex diebus operaberis,* quia pro certo iste numerus, id est, bonus labor bene numeratus & mensuratus nobis in hoc commendatur, quia Deus ipsum mundum creando sacrauit, & ipsum recreando per suæ passionis ministerium benedixit. Istum etiam dies septimus, id est, æterna requies immediate sequitur, quia scilicet, post honestum laborem iustum est, quod cœli requies habeatur. Vnde dicitur Apoc. 14. *A modo iam dicit spiritus vt requiescant à laboribus suis.* Sexta ergo die fuit creatus homo, ad denotandum, quod ipse debet esse labori bonorum operum deditus, quia dicitur Luc. 13. *Sex dies sunt, in quibus operari oportet.* Iob 5. *Homo nascitur ad laborem.* H

Capitulum secundum. Textus. Igitur perfecti sunt cœli & terra.

MORALITATVM CAP. II.

Sicut dicitur in Genesi secundo. Dominus à principio Paradisum voluptatis in orientali plaga plantauerat, & ibi posuit hominem, quem formauerat. Erat autem Paradisus ille terrestris locus amœnissimus prope globum lunarem positus, & in secreta mundi parte locatus, diuersis arboribus consitus, fontibus & fluminibus irrigatus. Ibi enim est fons qui ascendebat de terra, irrigans superficiem Paradisi, qui tandem in quatuor flumina diuiditur, quæ ad diuersas mundi partes mittuntur. Ibi erat lignum vitæ, de cuius esu vita poterat continuari. Ibi etiam erat lignum scientiæ boni & mali, per cuius esum intellectus poterat illuminari, & mens scientijs informari. Homo igitur formatus ibi ponitur, & vt videtur, Paradisum operetur & seruet, & ibi Dominus deputetur.

¶ Paradisus potest significare virginem gloriosam, quæ procul dubio in oriente lucis gratiæ fuit sita, sursum ad cœlestia per affectum & contemplationem erecta à mundo per contemptū diuisa in se solitaria, & secreta, aquis gratiarum irrigata, & virtutum arboribus fœcundata. In ipsa enim & in eius medio fuit lignum vitæ, id est, charitas, lignum scientiæ, id est, veritas, fons cuncta irrigans, id est, pietas: quadruplex fluuius, id est, suæ pietatis quadruplex proprietas. Fons enim misericordiæ virginis benedictæ in quatuor partes est diuisus, & in quatuor flumina dispertitus, quia, scilicet, vnus de suis fluuiis vadit ad angelos, & ad sanctos, vt lætificēt; alius ad miseros, vt in tribulationibus consolentur; alius ad iustos, vt in bono fortificentur; alius ad peccatores, vt à criminibus releuentur. Bernardus enim dicit, quod ista omnibus omnia facta est, & quod in ipsa inuenit angelus lætitiam, iustus gratiam, miser consolationem, peccator veniam. Vnde legitur Ezech. 31. *Flumina eius manabant in circuitu eius.* In isto ergo horto deliciarum posuit Deus pater hominem quem formauerat, id est, Christum, & ipsius fecit ipsam principalem custodem & Dominum, quod, scilicet, factum est, cùm verbum extitit incarnatum Psalm. 86. *Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.* A

¶ Vel

¶ Vel dic, quod Paradisus est ecclesia sancta & alta & super sectas alias eleuata, & in oriente fidei constituta, vbi sc. est fons sapientiæ, verbum Dei. sc. Christus, qui per quatuor flumina, id est, quatuor euangelia aquá suæ gratiæ nobis fundit, vbi lignum vitæ, i. crux quæ viuificat peccatores, vbi lignum scientiæ, id est, fides quæ scientiam significat ignorantis. Ibi igitur ponitur homo, id est, quilibet fidelis vt nutriatur, & viuat, quia alibi nõ est salus. Vel & ibi debet poni & præfici in prælatum & Dominum homo, id est, persona rationabilis & iusta, vt eũ operetur & exerceat, vt eum seruet & custodiat. Homo enim debet esse & non fera, id est, rationalis, & humanus, cui Paradisus committitur, cui custodia & regimen ecclesiæ commendatur.

¶ Vel dic, quod Paradisus est conscientia viri iusti alta, secreta, illuminata, irrigata, ibi est fons. scilicet, gratiæ, & quatuor flumina, id est, quatuor virtutes Cardinales, lignum vitæ, id est, memoria crucis, etiam lignum scientiæ, id est, virtutes fidei, & discretionis, atque sic homo, id est, Christus, istum Paradisum per gratiam libenter intrabit, ipsumque custodiet & seruabit Psal. 120. *Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.*

¶ Quatuor flumina fuerunt in Paradiso terrestri, quæ per diuersas orbis partes se vndiq; diffundebant. Primum enim flumen erat Phison, qui circuit terram Euilath, vbi est aurum optimum, bdellium & onychinus. Secundum est Gion, qui circuit Æthiopiã. Tertium flumen est Tygris, quod vadit contra

B Assyrios. Quartum autem est Euphrates. Ista quatuor flumina possunt significare quatuor virtutes, quæ in Paradiso cordis nostri esse debent. Phison enim qui interpretatur oris mutatio, significat confessionem, quæ, scilicet, terram Euilath, qui interpretatur dolens, id est, contritionem debet circuire, vbi, scilicet, aurum, id est, sapientia, bdellium stringens, id est, abstinentia, onychinus, qui oculos facit tremulos, id est, timor & tristitia debet esse. Gion qui interpretatur luctatio, id est, cõsideratio, quæ, scilicet, cõtra spirituales hostes debet luctari, quę debet Æthiopiam, id est, vitiorum, & inferni caliginem circuire. Tygris qui interpretatur velocitas, est diligentia quæ debet opera bona velociter exercere. Euphrates qui interpretatur frugifer, ex eleemosyna quæ fruge sua debet pauperes enutrire. Ista enim quatuor flumina, id est, istæ quatuor virtutes debent à fonte pœnitentiæ deriuari, vt inde possit Paradisus conscientiæ irrigari. Vnde dicitur Eccl. 37. *Ex corde quatuor oriuntur.*

Capitulum secundum. Textus. Sed & serpens erat callidior.

MORALITATVM CAP. III.

HOmo positus in Paradiso, omnia ligna habuit in sua potestate, & ipsum lignũ vitæ, quod erat in medio Paradisi, excepto tamen ligno & fructu scientiæ boni & mali, & quod solũ sibi Deus interdixit. Verumtamen sic factum est, quod de nullo legitur cõmedisse nisi de illo, quod fuerat sibi interdictum.

¶ Quod ad hoc potest applicari, quod homo naturaliter nititur in vetitum. Minus enim appetit homo illa quæ sibi sunt libera & concessa, licet plus valeant, quam illa quæ fuerũt denegata, quinimò res eo ipso concupiscitur quo denegatur. Sicut narratur de quodam qui centenarius vixerat, nec vnquam ciuitatem suam exiuerat. Quod Rex admirans, vocauit eum, & sibi interdixit exitum ciuitatis. Qui statim exire tẽtatus fuit nec quieuit, quousque Rex exeundi licentiam sibi dedit. Vnde

C dicitur Prou. 1. *Stulti ea quæ sibi sunt noxia cupiunt.* Vnde Apostolus Rom. 7. *Occasione accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.*

¶ Vel dic, quod lignum vitæ est diuina gratia, lignum scientiæ est rerum notitia, quæ, scilicet, pro eo homini interdicitur, quia, scilicet, non est bonum, quod circa scientias animus plus debito occupetur, quinimò necesse est, quod à nimio scientiæ appetitu per debitam prudentiam refrænetur, Apostolus Rom. 12. *Non plus sapere,* & hoc quia *scientia inflat. charitas autem ædificat,* sicut dicitur 1. Corinth. 8. Verumtamen quidam sunt sicut Adam, qui plus diligunt scire quàm viuere, & citius ad scientiam, quam vitam vel gratiam currunt, & potius appetunt fieri docti quam boni esse, sicut & sunt illi, qui quærunt scientias curiosas & damnatas. Sicut etiam sunt illi, qui pro scientia diminuunt horas vel similia, & propter hoc tales de Paradiso, id est, de statu salutis eiiciuntur, & à ligno vitæ, quam contemplantur, id est, à vita æterna, gladio diuinæ scientiæ, & igne gehennæ finaliter excluduntur. Apostolus Roman. 12. *Non plus sapere quam necesse est.*

Vel dic, quod lignum vitæ est sacra scriptura, lignum verò scientiæ est mundi scientia & doctrina, hoc est verum, quod Adam & Eua qui erant in Paradiso, & in statu Ecclesiæ militantis citius cucurrerunt ad lignum scientiæ mundanæ & lucratiuæ quam ad lignum vitæ sacræ scripturæ, & gratiæ diuinæ: propter quod digni fuerunt abinde eiici, & bonis Ecclesiasticis spoliari. Iuxta illud Oseæ 4. *Quia tu scientiam repulisti, expellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* cap. 2. ¶ Deus de vtero, id est, de limo terræ sine semine virili sexta die formauit Adam, quem quia nolebat esse solum, decreuit sibi dare simile adiutorium, & ideo in ipsum soporem misit, & de costa eius Euam formauit, quam vxorem & sociam sibi dedit.

¶ Terra ista inuiolata est virgo immaculata, de qua, scilicet, secundus Adam Christus sine virili semine sexta die, id est, sexta ætate fuit factus. Vnde illud Ezech. 36. *Illa terra inculta est quasi hortus voluptatis.* Tandem verò sopor mortis in ipso immittitur, & Eua, id est, sancta mater omnium fideliũ Ecclesia de eius costa, id est, de eius latere constituitur & formatur, quæ cum ipso per fidẽ socialiter despõsatur. Vnde Ose. 2. *Sponsabo te mihi in fide.*

¶ Vel dic, quod in hoc, quod mulier facta est de viri latere, non de capite, vel de pede, datur intelligi, quod vir debet vxorem suam tanquam sibi collateralem & sociam diligere, & eam sibi præficere, nec ei obedire, quia de viri capite nõ est facta, nec eam plus debito vilipẽdere debet, quia de pedibus nõ est creata, sed eam debet quasi sibi similem honorare, & eam sociam reputare, quia de medio, scilicet, de latere est formata. Vnde dicitur Gen. 3. *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit,* &c. D

¶ Vel si vis allega contra loquacitatem mulierum, quod vir creatus est de terra, quæ est muta & non sonora, Mulier verò facta est de osse, de re, scilicet, quæ est sonora & dura. Plenus enim saccus terræ non sonat, plenus verò saccus ossibus tumultuat, & inde fit, quod mulieres, quæ de ossibus factæ sunt, sunt loquaces. Viri verò de terra formati sunt taciturni c. 3.

¶ Cùm Adam & Eua essent in Paradiso positi, & ad producendum prolem inuicem coniugati, serpens qui erat sapientior cunctis animantibus terræ, accepit de fructu ligni vetiti. Et primo decepit mulierem, promittens ei, si comederet, scientiam, & aliqualiter Deitatem, dicens: *Eritis,* inquit, *sicut dij, scientes bonum & malum.* Mulier enim decepta comedit, & viro suo pomum comedendum tradidit, qui etiam ad mulieris vocem contra præceptum Domini manducauit, propter quod vterque maledictionem incurrit, & de Paradiso eiectus fuit, & Deus etiam ante Paradisum angelum & ignem, id est, murũ igneum & gladium versatilem ad custodiendum ianuam collocauit.

¶ Allegoricè per Adam, principem vel prælatum magnum intelligo; per Euam vxorem eius, aliquem consiliarium & collateralem ipsius assumo; serpens autẽ inferiores ballíuos denotat; pomum vero veritũ substantiam designat. Dico ergo, quod Adam est quandoque in Paradiso, id est, princeps vel prælatus in suo delitiarum palatio, vel suæ authoritatis fastigio, vbi pro certo semper, vt communiter, habet Euam coniugem, id est, aliquem magnum consiliarium, id est, collateralem, sibi igitur & collaterali suo à Deo omnis rapina interdicitur, & ne comedant poma ligni scientiæ, id est, ne deuorent vel rapiant bona subditorum, & maxime clericorum, religiosorum, & scientificorum virorum, eidem denegatur. Vnde dicitur Ezech. 45. *Sufficiat vobis principes Israel, iniquitatem & rapinas intermittite, iudicium & iustitiam facite.*. Sed qui pro certo serpentes venenosi, id est, inferiores ballíui, lignum scientiæ cum fructu suo pulchro, & ad vescendum suaui, id est, diuites subditos cum suis diuitiis primo Euæ, id est, illi principali consiliario magistri sui deferunt, & ad poma, id est, ad bona eorum rapienda eos inducunt, occasionesque faciendi exactiones & affligendi populum ipsis significant: & ostendunt illis, dicentes ipsis illud, quod ibidem sequitur: *Si comederitis, nequaquam moriemini,* id est, si rapueritis bona talium, nequaquam peccabitis, quia, scilicet, in hoc & in hoc deliquerunt, quia etiam bona subditorum in necessitate sunt vestra, &c. Huiusmodi vero inquiunt, si sic feceritis, *eritis sicut dij,* id est, apparebitis aliorum domini & magistri. His ergo ablatis & delatis, Eua, id est, malus consiliarius Adæ viro suo, id est, principi vel prælato, illud ipsum loquitur, & sic de comedendo pomo vetito, id est, de exigendo à subditis indebita subsidia, deponendo falso crimine inter eos conseritur. Quapropter & E

Petr. Berchory super Genesim.

serpens deferens, & Eua consulens, & Adam consentiens & authoritatem præstans, id est, balliui, & consiliarij, & magistri à Deo maledicūtur, ærumnis culpæ, & pœnæ finaliter supponuntur, & à Paradisi gaudiis excluduntur. Et si vis, dilata etiam contra sæculares officiales, & principes, qui consilia facere non cessant, quomodo bona clericorum (quæ tamen sunt eis vetita) comedant, & consumant.

¶ Vel dic, quod Adam est ratio vel spiritus, Eua sibi coniuncta est caro, sensualitas siue corpus; pomum est tēporalis delectatio, serpens vero est diabolus, & tentatio. Igitur dico, quod Adam & Eua, id est, spiritus, & caro inuicem coniunguntur, vt prolem bonorum operum Eua, id est, caro pariat, cum caro seu corpus sit principium operandi, inuicem desponsantur. Sed pro certo serpens, id est, diabolus, pomum vetitū, id est, malam delectationem, primo mulieri, id est, carni præsentat, quæ viro suo, id est, spiritui ve consentiat statim portat. Sic ergo Adam Eua mediante comedit, quando animus carne instigante malæ delectationi consensit, quapropter vterq; Paradisum, id est, salutis & gratiæ statum perdit, & maledictionem vterq; incurrit, quia & spiritus amaritudinem, caro vero miseriam inde sentit. Ignis vero & gladius, id est, concupiscentia & desperatio ipsis opponitur, propter quæ ab ingressu Paradisi, id est, à reditu ad gratiam secluduntur Psal. 139. *In ignem deycies eos, & in miseriis non sub-*
F *sistent.* Constat enim quod Adam & Eua, id est, anima & caro postquam serpenti diabolo cōsentiunt, & pomum vetitū comedunt, id est, opus prohibitum faciunt non solum Paradisum, id est, statum salutis, & gratiæ perdunt, imò miseriam mentis, & corporis cōcupiscentiam, & iracundiam tanquam ignem, & gladium incurrunt, nec non difficultatem pœnitendi, & ad Paradisum gratiæ reuertendi sentiunt, ita quod laboribus & miseriis extra subsunt, id est, incurrunt, vnde Genesis 22. *Abraham autem portabat in manibus suis ignem & gladium* cap. 3.

¶ Postquam Adam & Eua peccauerunt, aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt se nudos, & ad vocem Domini timuerūt, & se, quia nudi erant, absconderunt, & foliis ficus suas turpitudines absconderunt. Reprehensi autem à Domino veniam non petierunt, sed se excusantes, Eua in serpentem, Adam verò in Euam, & etiam in Deum culpas suas retorserunt, propter quę Paradisi palatium perdiderunt.

¶ Sic vere peccator videns se reprehensum, & cunctis gratiis viduatum & nudatum vocem & consortium bonorum metuit, quapropter quantum potest se excusare contēdit, & sub diuersarum palliationum foliis se abscondit, nec vere, dum redarguitur, veniam petit, sed peccatum suum in alium repercutit & refundit, quapropter veniam non meretur, imo Paradisi gloriam perdit iuste, quia proculdubio qui turpitudines suas occultat & celat, & de peccatis suis veniam non petit, sed ea potius operit & excusat, iustum est, quod Paradisi gloriam amittat & perdat. Vnde dicitur Prou. 28. *Qui abscondit scelera sua non dirigetur à Domino. Qui autem confessus fuerit & dimiserit ea, misericordiam consequetur.* cap. 3.

¶ Angelus qui custodiebat viam ligni vitæ & ianuam Paradisi, habebat gladium igneum & versatilem, ad prohibendum ne Adam post peccatum de ligno vitæ sumeret, & ne aliquis peccator Paradisum intraret.

¶ Sic vere angelus, id est, prælatus, cui committitur custodia Paradisi terrestris, id est, Ecclesiæ militantis, summe debet cauere, ne Adam post peccatum, id est, ne quicunq; peccator aut indignus ingrediatur ibidem, & ne quocunque modo sumat de
G ligno vitæ, id est, de officiis vel beneficiis, quæ sunt in Paradiso ecclesiæ, & propter hoc talis Angelus vel prælatus debet habere gladium seueræ iustitiæ, quæ tamen debet esse ignea, id est, charitatiua, & debet esse versatilis, id est, vertibilis, & discreta, vt scilicet possit indignos ab ingressu Ecclesiæ cohibere, & ipsis lignum vitæ, id est, fructus Ecclesiæ denegare. Gladius enim iustitiam significat, qua delinquentes punit & truncat. Ista tamen debet esse ignea per charitatem, versatilis vero per mutationis diuersitatem. Prælatus enim quando iustitiam vel seueritatem facit, vel quando aliquem gladio percutit, semper hoc debet ex charitate facere ipsumque gladium iustitiæ non semper æqualiter infligere, imò vertibiliter, nunc vno modo, nunc alio, nunc interimendo, nunc remittendo: debet enim variare, sic quod gladius iustitiæ versatilis dicitur, quando secundum conditionē locorum, temporū, causarū & personarū diuersimode variant 2. Reg. 11. *Varius est euentus belli, & nunc hunc, nunc illū consumit gladius.*

Capitulum quartum. Textus. Adam verò cognouit vxorem suam Euam, quæ concepit & peperit Cain, dicens: possedi hominem per Deum.

MORALITATVM CAP. IV.

ADam & Eua primo genuerunt Cain, qui fuit malus, postea Abel qui fuit bonus. Deus enim munera Cain cōtempsit, ad Abel vero & ad eius munera respexit. Tandem vero Cain inuidia motus, Abel occidit, propter quod ipsum Deus maledixit, & signum, scilicet tremorem capitis in facie eius posuit. Ipse vero ex tunc vagus, & profugus factus fuit.

¶ Adam est pater noster Deus. Eua est Synagoga, quæ fuit primaria eius vxor. Cain primogenitus fuit populus Iudęorum, de quo dicitur Exod. 4. *Primogenitus meus Israel.* Abel verò innocens fuit Christus.

¶ Dico allegorice, quod Adam, id est, Deus, primo Euam, id est, Synagogam habuit in vxorem, de qua dicitur Oseæ primo, *Accipe tibi vxorem fornicariam, & fac filios fornicationum.* Et primo in ista vxore sua pessimum Cain filium, id est, durissimum populum Iudaicum genuit, tandem vero fratrem ipsius Cain, scilicet, Abel, id est, Christum innocentissimum produxit, ad cuius, scilicet, opera, sacrificia & munera respexit Deus, ipsaque pro redemptione humani generis acceptauit. Cain vero, id est, ipsius populi Iudaici munera, id est, sacrificia & opera quæ neminem iustificabant, contempsit. Vnde Esa. primo. *Ne offeratis mihi sacrificium frustra incensum abominatio est mihi.* Cain igitur, id est, populus Iudaicus, Abel fratri suo, id est, Christo eiusque sanctitati, & miraculis inuidet dum de Pilato scriptum est Matthæi 17. *Sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum,* ipsumq; per crucem occidit, & murdet. Quapropter iste Cain Iudaicus populus vagus & profugus super terram ad literam efficitur, & signum in eius facie ponitur, vt ab omnibus cognoscatur. Iudæi enim ad literam cognoscuntur in facie, & propter peccatū mortis fratris sui Christi vagi, & profugi sunt in orbe. Vnde dicitur per Prophetam Oseæ 9. *Abijciet eos Dominus Deus, quia non audierunt eum, & vagi erunt in nationibus.* H

¶ Vel si vis, dic, quod Adam est spiritus, Eua caro. Isti ergo ante Abel producunt Cain, quia scilicet prius faciunt mala opera, quam bona & magis naturale est mala facere, quam honesta. Vnde Seneca dicit, quod Virtutes magistro indigent, sine magistro vitia discuntur.

¶ Vel dic generaliter contra inuidos, qui, scilicet, quando vident alios magis acceptos, inuident eis & dolent, vnde quantum ad vitam, vel famam occidunt eos.

¶ Vel dic, quod Cain, qui interpretatur possessio, est auarus cuius caput est tremulum, quia, scilicet, auarus semper est in timore. Iuxta illud Senecæ: *Quantum accessimus ad successum, tantum accessimus ad metum.* Tales etiam sunt vagi super terram, quia nunquam sunt solidi, nec in aliquo statu fixi. ¶ Vel dic, quod Adam est Deus, primogenitus eius est lucifer, qui est principium viarum Dei Iob. 40. Iste ergo inuidens, secundum filium, id est, hominem occidit. Ipse vero nunc vagus & profugus per hunc mundum discurrit.

Capitulum sextum. Textus. Cumq; cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent, videntes filij Dei, filias. A

MORALITATVM CAP. V.

GEnesis sexto dicitur, quod videntes filij Dei filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt vxores ex omnibus quas elegerant. Exinde autem geniti sunt gigantes, qui in sæculo fuerunt viri famosi & potentes.

¶ Filij Dei sunt viri ecclesiastici, qui per spiritualem vocationem à Deo sunt in Ecclesia generati. Isti tamen quandoque vidēt filias hominum esse pulchras, & exinde accipiunt concubinas: filij autem sui adulterini gigantes sunt, in quantum scilicet, parentes eorum de bonis ecclesiæ aliquoties ditant eos, ita quod in sæculo magni fiunt.

¶ Vel dic, quod filij Dei sunt quicunque fideles, filij hominum sunt carnis delectationes, quas pro certo dum in vxorem accipiunt gigantes, id est, mala & monstruosa opera generant, & producunt, quia pro certo omnis filius, id est, omne opus quod à carnis delectatione prouenit, naturam giganteam, id est, enormem & irrationabilem sapit, c. 6.

¶ Cum

¶ Cum diluuium immineret super terram, præcepit Dominus Noe, quod faceret arcam de lignis læuigatis, vt saluaretur vniuersum semen in ea. Facta est ergo cum mansiunculis & tristegis suis. Et habuit trecentos cubitos in longitudine, quinquaginta cubitos in latitudine, & triginta in altitudine. Linita fuit bitumine intrinsecus & extrinsecus, ostium fuit inferius in latere, sursum verò fuit fenestra crystallina in summitate. Arca etiam deorsum erat lata, sursum autem stricta & in cubito consummata erat. De omni viuentium genere, fructuum atque seminum in arcam introducuntur. Veruntamen deorsum animalia, sursum vero volatilia statuuntur, de istis etiam viuentibus posita sunt in arcam de mundis septena, de immundis autem bina, scil. masculus & fœmina, tam de volucribus, reptilibus quam de iumentis. Escæ autem congregatæ sunt in arcam pro animalibus nutriendis. Sicque factum est quod animalia quæ in arca fuerunt, sunt saluata, cuncta alia in aquis diluuij sunt deleta. Tandem vero diluuium, quod quadraginta diebus incessanter durauerat, omnemque carnem consumpserat, cessare incepit. Arca autem super montes Armeniæ requieuit, sicut omnia ponuntur Gen. 7. cum explanatione, quam ponit magister in historia scholastica.

B ¶ Dicamus igitur allegorice, quod arca ista significat Ecclesiam militantem, quæ, scilicet, de lignis læuigatis, id est, de personis bonis dolatis, & à superfluitatibus vitiorum abstersis constituitur, & in qua Noe cum filiis, id est, Christus, vel aliquis bonus prælatus cum suis subditis dominatur, & ab ipso prælato pro viribus ad saluationem efficitur fidelium & formatur, quæ proculdubio bitumine charitatis & gratiæ interius quantum ad affectionem, & exterius quãtum ad operationem iniungitur & linitur. Vnde dicitur Exod. 25. *Facies enim arcam de ligno Sethim, interius & exterius deaurabis eam.* Ista arca habet cœnacula, mansiunculas & tristegam, id est, diuersas statuum distinctiones, scilicet, officia, beneficia, dignitates, conuentus, collegia, religiones, &c. quia sicut dicitur Ioan. 14. in euangelio. *In domo patris mei mansiones multæ sunt.* In istis tamen tristegis positi sunt ex omni genere animalium & volatilium, item ex omni genere personarum, quia, scilicet, ibi inueniuntur animalia munda & immunda, id est, boni & mali, scilicet, volatilia, id est, viri contemplatiui; Iumenta, id est, viri actiui, reptilia, id est, peccatores & defectiui. Sed de istis istud est certum, quod in tristegis, id est, in statibus Ecclesiæ animalia reptilia debent esse deorsum in statu subiectionis, volatilia vero, id est, viri spirituales & contemplatiui, debent esse sursum in statu prælationis, quia re vera dignum est, quod in gradibus Ecclesiasticis ille, qui plus valet, sit superior, ille vero qui minus, sit inferior.

¶ Vel etiam animalia sunt actiui, qui occupantur deorsum circa terrena: volucres sunt contemplatiui, qui occupantur circa cœlestia & suprema. Vnde in Prouerbiis 25. *Cœlum sursum & terra deorsum.* Item ista arca Ecclesiæ habet ostium inferius per quod intratur, hoc est, fideles, & fenestram superius, per quam lux veritatis videtur, hæc est visionis species 1. Corinth. 13. Hic enim inferius *ambulamus per fidem*, sursum autem in patria ambulamus *per speciem*, quia, scilicet, *nunc videmus per*
C *speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem in claritate*, sicut dicit Apostolus. Item ista arca habebat longitudinem fidei, quæ habet trecentos cubitos propter trinitatem, quam credit altitudinem spei, quæ habet triginta cubitos propter fructum tricesimum, sexagesimum & centesimum, id est, propter triplex cœleste præmium, quod expectat latitudinem charitatis, quæ habet quinquaginta cubitos, propter Spiritum sanctum qui datus est die quinquagesima, qui etiam inflammat. Apostolus Ephes. 3. *Possitis intelligere quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas & profunditas.* Item ista arca ecclesiæ inferius fuit lata, & sursum stricta, ibi notatur, quod deorsum est lata in militante, in quantum *multi sunt vocati*, sursum stricta in triumphante, in quantum *pauci sunt electi.*

¶ Vel etiam dic, quod ista deorsum est lata in militante, in quantum *multi sunt subditi*, multi actiui, multi imperfecti. *Sursum vero stricta in quantum* pauci sunt prælati contemplatiui, pauci perfecti Esa. 54. *Multi filij desertæ magis quam eius, quæ habet virum.* Breuiter arca ista Ecclesiæ continet volucres contemplatiuos, animalia actiua, masculos perfectos, fœminas imperfectas, & mundos bonos, & immundos malos. Cibum tamen bonorum temporalium, & scripturæ, & gratiæ habet pro omnibus nutriendis, & pro electis & reprobis educandis. Vnde dicitur Danielis 4. *Esca vniuersorum in ea.* Ista est ergo quæ in cubito, id est, in Christo consummatur & perficitur, & quæ in diluuio tribulationum, & contemplationum per quadragenam vitæ præsentis fluctuat & concutitur, vbi etiam quicunque in futuro per fidem & gratiam inuentus fuerit, saluabitur, quicunque vero per perfidiam vel peccatum extra manserit, peribit & damnabitur, finaliter tamen super montibus situabitur & quietabitur, scilicet, in iudicio, quando præsens tribulationum diluuium auferetur, Psal. 68. *Fundamenta eius in montibus sanctis, &c.*

¶ Vel dic, quod anima est arca, vel etiam vir perfectus, qui debet habere longitudinem fidei, altum spei, latum charitatis, &c. sicut supra, quæ bitumine diuinæ gratiæ debet esse linita, intus in conscientia, & exterius in apparentia, quæ de lignis læuigatis, id est, de bonis affectionibus debet constitui, inferius quantum ad alios debet per eleemosynam esse lata, sursum vero quantum ad se per abstinentiam debet stringi. Inferius debet habere ostium hospitalitatis ad pauperes introducendos. Sursum vero debet habere fenestram discretionis ad lucem veritatis speculandam. In hac ergo debent esse volucres, id est, mun- D
dæ cogitationes, animalia, id est, viuæ operationes, semina, scilicet, scientiæ & virtutes, & sic diluuium tribulationum & tentationum istam arcam non subuertet, sed finaliter in supernis montibus requiescit. Allegatur vt supra.

Capitulum octauum. Textus. Recordatus autem Dominus Noe.

MORALITATVM CAP. VI.

CVm diluuium quieuisset, dimisit Noe columbam, quæ cũ sit munda auis, & non inuenisset vbi requiesceret pes eius, nisi super fœtentia cadauera, quæ, scilicet, tangere non volebat, reuersa est ad Noe iterum, qui aperta fenestra ipsam introduxit in arcam. Tandem emisit coruum, qui inueniens humani generis cadauera, ad arcam redire noluit, sed cum cadaueribus foris mansit. Noe significat Deum Patrem, qui re vera columbam & coruum, id est, bonos & malos per creationem emittit. Ipsosque ad huius mundi diluuium, id est, ad fluctum tentationum vel tribulationum dirigit & transmittit, veruntamen, quia mediante isto tentationum vel tribulationum diluuio, quasi totus mundus plenus est cadaueribus, id est, immunditiis, & carnalitatibus, ideo columba, id est, persona simplex, bona & columbina, non inueniens in mundo, id est, in mundanis negotiis & delitiis, vbi pes affectionis eius requiescere debeat, iuxta illud Micheæ 2. *Surgite & ite, quia non habebitis hic requiem.* Voluntarie redit ad patrem suum Deum, scilicet, ad secreta conscientiæ per compunctionem ad bona æterna, per contemplationem affectionem & orationem refugiens delitiarum cadauera, negotiorumque, & vitiorum diluuium vilipendens, dicens illud Ioan. 16. *Exiui à patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, &* E
vado ad Patrem. Sed re vera corui, id est, homines coruini, carnales & immundi, de reditu ad Deum vel ad conscientiæ secretum non curant, imo exterius in cadaueribus, id est, in mundi immunditiis & carnalitatibus se delectant, quapropter in arcam salutis & Paradisi vnde exiuerant, nunquam intrant ad Noe, id est, ad Deum, qui ipsos per creationem emiserat, redire per pœnitentiam refutant, dicentes illud Hierem. 5. *Indurauerunt faciem suam super petram, noluerunt reuerti.* Isti igitur arcam Paradisi seu statum salutis intrare refutant, & in suis delectationibus & vitiis extrauagantur Psal. 94. *Quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Ista potissimè apparent de religiosis, qui de arca, id est, de claustris emittuntur ad temporalia ministranda. Carnales vero & coruini, qui, scilicet, more corui semper procrastinant pœnitentiam dicentes: Cras, cras, ex toto manent in mundo, boni vero in mundi negotiis aut delitiis requiem aut delectationem non inueniunt, quandoque redeunt ad deuotionem & ad claustrum, qui secum deferunt ramum oliuæ, id est, misericordiæ bonum opus. Vel dic de apostatis, quorum quidam ex toto remanent circa cadauera, id est, circa immunditiam luxuriæ. Alij vero redeunt ad Noe, id est, ad prælatum in arcam, id est, in Ecclesiam vel in claustrum. Tales igitur ramum oliuæ (qui misericordiam significat) secum portare dicuntur pro eo, quod isti qui ad pœnitentiam redeunt, misericordiam, & pacem merentur. Vnde dicitur Luc. 15. *Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam Pater peccaui in cœlum & coram te.* Et ideo dicitur, quod Noe extensa manu apprehendit columbam, & pro eo, quod prælatus debet tales misericorditer recipere, & ipsis

ipsis concedere veniam & tutelam, dicens illud Hierem. 3. *Reuertere, & ego suscipiam te.* Et illud Canticorum 2. *Veni electa mea,* &c. cap. 8.

F ¶ Columba fuit emissa ante ad videndum si cessassent aquæ diluuij super terram. Quæ vespere rediit ad Noe ferens ramum viridis oliuæ in ore suo, & diluuium cessasse signans, & pacem redditam humano generi designans.

¶ Sic vero dudum cũ iam diluuium peccati, & damnationis genus consumpsisset humanum missus est à Noe, id est, à Deo Patre de ipsa arca Paradisi columba, id est, Christus benignissimus atq; mitis, qui, scilicet, in hoc mondo ramum oliuæ virentis, id est, portionem nostræ humanitatis assumpsit, quam tandem in ascensione in arcam Paradisi ad Noe, id est, patrem detulit. & eius virtute cessasse, & consummatum fuisse vitiorum diluuium intimauit, dicens illud Tob. 12. *Tempus est vt reuertar ad eum qui misit me*, cap. 9.

¶ Volens Deus inire pactum cum genere humano, quod de cætero non esset futurum diluuium, nec per diluuium consummandà omnis caro, promisit arcum suum ponere in nubibus, vt esset signum fœderis prælibati. *Arcum,* inquit, *meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me & terram* Psal. 7.

¶ Sic Deus volens humanũ genus assecurare, quod diluuium æternæ damnationis nunquam amplius inuolueret mundum, vniuersum arcum suum tetendit, & parauit, illum, sc. filium benedictum, ipsumq; in nubibus, id est, in purissimis Mariæ visceribus posuit, ibiq; colores duos principales rubeum, scilicet, & cœlestem assumpsit. Rubeus vero color significat carnem, cœlestis verò significat animam. Sic ergo fuit Deus pater mediante isto arcu humano generi confœderatus, homo verò à damnationis diluuio est liberatus. Vnde de Christo dicitur Eccl. 50. *Quod ipse est quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ.* Et sicut arcus iste designat pluuiam. Vide in titulu suo.

Capitulum nonum. Textus. Benedixitque Deus Noe & filiis eius.

Moralitatum Cap. VII.

NOe cæpit esse vir agricola, & exercere terram, plantauitq; vineam, bibit vinum & inebriatus est, & nudatus iacuit in tabernaculo suo. Quod cum vidisset Cham filius eius, verenda patris non cooperuit, sed deridens patrem nudatum, hoc Sem & Iaphet suis fratribus nunciauit. Qui statim pallium humeris suis imponentes, auersa facie vsq; ad patrem retrocesserunt, ipsumque operuerunt, & eius turpitudinem non viderunt. Propter quod cum euigilasset, Cham cum posteritate sua seruitute & maledictione damnatus est ab ipso. Sem vero, & Iaphet à Deo benedictionis gratiam meruerunt.

¶ Istud potest applicari, quod vtile est quandoq; vitia & defectus hominum dissimulare, periculum vero ipsa detegere vel videre. Quandoque vero Noe, id est, aliquis prælatus vel Princeps vinum in quo est luxuria, i. vitiis & carnalitatibus ebrius, in
G tabernaculo domus suæ requiescit, & delectatur, turpitudinemque luxuriæ suæ, & aliorum vitiorum ita omnibus manifestat, quod nudus hoc velamento tacere videtur, & (quod deterius est) ab aliis se videri nullatenus opinatur, cum tamen vitia eorum nuda ab omnibus videantur Hier. 14. *Nudaui femora tua ante faciem tuam, & apparuit ignominia tua.* Sed pro certo tales nullo modo volunt videri nec explorari, quinimo si ad notitiam suam veniat, quod aliquis homo defectus suæ turpitudinis viderit, solent dolere, & ipsis publice vel occulte maledictionem vel punitionem inferre, & maxime quando sciunt, quod ille qui videt, deridet talia facta sua, & nititur aliis publicare. Vnde dicitur Eccles. 3. *Non enim est tibi necesse ea quæ abscondita sunt, videre oculis tuis.* Et ideo qui sunt sapientes filij, tales turpitudines & infamias de magnatibus, & maxime de suis patribus, id est, de suis prælatis & principibus audiant, ipsas videre vel explorare non quærant. Iuxta illud Micheæ, *Non quæras iniquitatem in domo impij.* Imo pallium dissimulationis induunt, & ab inquisitione retrocedunt, ipsosque quantum possunt excusant atq; tegunt, ne appareant, propter quod tales à talibus defectuosis magistratibus benedictiones & glorias acquirunt. Mali enim superiores illos potissime solent diligere, qui crimina sua student abscondere & celare & sub dissimulationis pallio transire, &, ne appareant, excusare.

¶ Vel dic, quod Noe est pater & prælatus noster, qui, scilicet, si in delictis dormiat, ita quod turpitudo suorum defectuum in aliquo appareat, Sem & Iaphet, id est, boni filij & subditi ipsum operire & excusare nituntur. Cham vero, id est, mali & proterui subditi ipsum deridere, & turpitudines defectuum suorũ aliis prodere & eas in libellis & appellationibus reuelare conantur, quapropter tales seruitute & aduersitate damnantur Leuit. 18. Boni vero & pacifici prosperitate fruuntur, cum scriptum sit in Leuitico, *quod qui reuelauerit turpitudines patris sui, morte moriatur.*

¶ Vel dic, quod Noe decimus ab Adam (qui interpretatur requies) Christum significat, qui decalogum legis impleuit, & requiem Paradisi donauit. *Vinea enim quam plantauit, domus Israel est*, vt dicit Esa. 5. Ista enim est quæ expectata est, *vt faceret vuas, fecit autem spinas*, quia, scilicet, ista vinum consolationis Domino debuit offerre, ipsa tamen ipsum spinis voluit coronare, & acetum mordacis tribulationis eidem studuit propinare, & eum in cruce aceto potare Psal. 68. *In siti mea potauerunt me aceto.* Quia pro certo ista est quæ ipsum creatorem & plantatorem H
suum Christum vino tormentorum inebriauit, ita quod ipsum in lecto crucis per mortem nudũ dormire fecit, ita quod Cham filius eius, id est, malus populus Iudaicus videns turpitudinem eius, id est, humanitatem eius mortuam, ipsum derisit, eum dicitur Matth. 27. *Vah, qui destruis templum Dei salua temetipsum.* Veruntamen boni filij eius, Sem & Iaphet, id est, Apostoli & Christiani, verenda Patris, id est, mortem, & mortalitatem ipsius operuerunt, in quantum ipsam dignis rationibus esse necessariã monstrauerunt, quapropter Chanaam filius Cham maledicitur, quia Iudæorum posteritas propter Christi passionem per maledictionem damnatur, sicut ipsimet dixerunt: *Sanguis eius super nos & super filios nostros.* Boni vero filij, scilicet, Christiani & Apostoli, benedictione tam temporali quàm perpetua perfruuntur. Ideo de ista vinea conqueritur Dominus, Hierem. 2. *Ego plantaui te vineam meam electam, omne semen verum, quomodo ergo commutata in prauum vinea aliena?*

Capitulum vndecimum. Textus. Erat autem terra labij vnius.

Moralitatum Cap. VIII.

CVm gigantes essent super terram, decreuerunt in campo Sennaar ædificare turrim, cuius summitas cœlum tangeret, vt scilicet in cœlum ascenderent, & nomen suum inter homines celebrarent. Habuerunt ergo lateres pro saxis & bitumen pro cæmento. Igitur cum ædificasent, & iam turrim illam in ciuitate Babylonica vsque ad duorum milliariorum extulissent altitudinem, secundum Orosium & secundum Hieronymum super Esa. 13. Indignatus Dominus linguas eorum confudit, ita quod alter alterius verba nullatenus intellexit. Quapropter ab inuicem separati sunt, & per mundum secundum linguarum distinctiones se diuersimode diuiserunt.

¶ Tales gigantes sunt superbi, qui turrim, id est, fastigiosum, A
& altum statum in campo Sennaar, qui interpretatur fœtor, id est, in isto mundo fœtido ædificare nituntur, turrimque ad altitudinem cœli, id est, altos gradus & status vltra, quam requirit ipsorum merita, ascendere moliuntur. Et hoc vt melius faciant, plures quandoq; in eandem societatem conueniunt, & ad hoc communiter occupantur. Quapropter sæpe fit, quod Dominus contra eos indignatur, ipsorumque malam concordiam rumpit, & ipsos per mortem vel per infortunia diuidit, & sic occultè faciente Domino opus malum, quod cœperant impeditur. Vnde Iob. 5. *Dissipat consilia malignorum, ne possint manus eorum implere quod cœperant.*

Capitulum duodecimum. Textus. Dixit autem Dominus ad Abraam, Egredere.

Moralitatum Cap. IX.

CVm Abraam esset in Vr, quæ est ciuitas Chaldæorũ, apparuit ei Dominus, dicens: *Egredere de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi, & faciam te in gentem magnam.* Abraam igitur in terram Chanaam ducitur, vbi altare Domino ædificauit, & vbi dilatatio sui seminis, totiusque illius terræ possessio sibi promittitur atque datur. ¶ Vr dicitur qui interpretatur ignis, significat mundum, qui, scilicet, Vr Chaldæorum dicitur, pro eo quod igne concupiscentiæ mundanos continue inflammatur. Abraam autem est homo, cuius terra est terrena possessio. Cognatio est carnalis delectatio. Domus patris siue parentum est amicorum affectio. Terra vero quam Deus nobis ostendit, est vita spiritualis, religio & perfectio. Dico igitur, quod Abraæ, id est, cuilibet peccatori, qui in Vr Chal-

Chaldæorum, id est, in mundo vel in igne concupiscentiæ habitat, à Deo præcipitur, quod inde quantum ad affectum exeat, quod terrã, id est, terrenorum amorem, cognatione, id est, propriæ carnis delectatione, & decore domus patris sui, id est propriæ generis nobilitate, & honorem cõtemnat penitus & dimittat, quodque ad terram quam ipse Deus monstrat, id est, ad statum pœnitentiæ, vel ad vitam spiritualem se transferat & transducat. Sic enim sibi promittitur dilatatio gratiæ, promotio & exultatio gloriæ, & possessio cœlestis patriæ. Sicut etiam patet Christo dicẽte Mat. 19. *Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me*, &c.

¶ Vel dic allegoricè, quod Abraam est Christus, terra est Iudæa, cognatio eius fuit Iudæorum populus, domus sua templũ & synagoga. Igitur prædicta verba potuerunt esse patris Dei ad Christum dicentis. Egredere, quantum ad fidem, & quantum ad credulitatem, de terra tua cognatione, & domo, id est, de synagoga, de templo seu Iudaico populo, & veni in terram Chanaan, id est, populum gentilem, quam monstrauero tibi, vbi, scilicet, altare tuum, id est, Ecclesiam ædificabis, & vbi per fidem dilataberis & volabis. Vnde dicitur Isaiæ 19. *In illo tempore erit altare Domini in Ægypto*. ¶ Vel videtur, quod talia verba dicit diabolus homini, quem videt in statu religionis vel gratiæ. Monet enim hominem, quod terram suam, id est, stabilitatem suam deserat, & quod cognationem suam, id est, bonorum suorũ societatem dimittat, & de domo patris sui, id est, de religione per apostasiam fugiat & recedat, & ad terram Chanaan, id est, ad mundum mente, & corpore se deflectat, & ibi promittit sibi diabolus per vanam spem, quod faciet eum in gentem magnam, id est, quod faciet ipsum totaliter diuitem & potentem, quodque ipsum in temporalibus dilatabit, & quod terram Chanaan, id est, mundum in possessionibus continuo sibi dabit, sicut supra videbatur dixisse mulieri: *Quacunque die comederitis, eritis sicut dij*. ¶ Fame inualescente in terra Chanaam descendit Abraam in Ægyptũ, vt peregrinaretur ibidem. Pharao autem rex sibi suam mulierem abstulit, sed tandem immunem sibi eam restituit. Ipse vero fame cessante in terram promissionis redit.

¶ Sic vere cum quis vrgente fame auaritiæ, terram promissionis, id est claustrum vel deuotionem dimittit, & in Ægyptum, id est, in mundum & mundi negotia descendit, statim adest Pharao rex Ægypti, id est, diabolus princeps mundi, qui vxorẽ eius, id est, diuinam gratiam sibi tollit. Veruntamen quandoque Deus ipsum ad pœnitentiam reducit, & vxorem suam, scilicet, gratiam sibi reddit, & cessante fame auaritiæ, iterum in terram promissionis, id est, statum salutis vel religionis, vel ad claustrum perducit, ita vt dicere possit illud Prophetæ: *Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit*.

Capitulum decimum tertium. Textus. Ascendit ergo Abraam de Ægypto.

MORALITATVM CAP. X.

LOth & Abraam quamuis essent amici & fratres nequibant tamen habitare communiter, quia erat possessio eorum nimia. Loth igitur diuisus ab Abraam, regionem circa Iordanem quæ irrigabatur, vt paradisus, elegit, vbi cito post cum aliis captus fuit c. 14. Quatuor enim reges contra Sodomam vbi habitabat, venerunt qui ipsum cum populo captiuauerunt. Abraam tamen occurrens aduersariis obuiauit, & Loth de eorum manibus liberauit.

¶ Sic vere quotidie fit, quod illi quorum est possessio nimia, scilicet, diuites huius mundi, simul seu concorditer habitare non possunt, imo ab inuicem per lites, & controuersias diuiduntur: terrena enim possessio est diuisionis occasio. Sæpe enim fit quod Loth qui interpretatur declinans, id est, aliquis qui ab Abraam, id est, à bonorum vicinorum societate declinat, & ex hoc circa Iordanem mundanæ prosperitatis posse habitare se putat, qui tamen ab hostibus, id est, à vitiis & tribulationibus captiuatur, ita quod oportet quod ab Abraam quem dimiserat, id est, ab illo fratre, socio vel amico, cuius societatem dereliquerat & contempserat, adiuuetur. Igitur non est bonum, bonam societatem, & concordiam dimittere, nec solum seu solitarium manere, nec mundi prospera vltra debitum affectare, sed simul per concordiam quiescere & manere. Vnde dicitur Gen. 2. *Non est bonum esse hominem solum.*

Capitulum decimum quintum. Textus. His itaque transactis factus est sermo Domini.

MORALITATVM CAP. XI.

DOminus præcepit Abraæ quod sacrificaret sibi vaccam, capram & arietem triennes, columbamque & turturem. Abraam ergo animalia diuisit, volucres sine diuisione ad partẽ posuit. Tandem aues cœli cadauera sacrificii volebant comedere, sed Abraam eas abegit. In sero vero clibanus ardens apparuit, qui sacrificium consumpsit: Dominus vero multa bona Abraæ promisit, & sibi secreta plurima reuelauit.

¶ Reuera videtur quod in istis sacrificiis significantur omnes illi quos sibi Dominus vult spiritualiter immolari. Ibi enim sunt aues, id est, contemplatiui, animalia, id est, actiui Aues. Igitur præcipiuntur non diuidi, pro eo quod cõtemplatiui nec per mundi negotia, nec per affectiones varias sunt diuisi, imo per contemplationem in Deum tendunt integri & perfecti. Vnde dicitur Leu. 1. *Auem non secabit, nec ferro diuidet*. Istæ etiam aues, scilicet, contemplatiui, dicuntur turtures propter castitatem quam seruant, dicuntur columbæ propter simplicitatem quam amant. Isti etiam pro Domino dicuntur oblati, scilicet, par turturum aut duo pulli columbarum. Animalia autem (sicut dictum est) sunt actiui, qui, scilicet, circa terram, id est, circa terrena negotia solent occupari & manere. In istis vero est vacca iugo subdita, quæ significat subditos, aries dux gregis qui significat prælatos, capra macilenta, quæ significat pœnitentes laboriosos. Igitur quilibet istorum debet esse triennis, quia videlicet D vacca, id est, subditi, debent esse triennes per fidem trinitatis quam debent simpliciter credere. Vel per tria vota religionis obedientiam, scilicet, paupertatem & castitatem, quæ debent firmiter continere. De quo dicitur Eccl. 4. *Funiculus triplex difficile rumpitur*. Aries, id est, prælati debent esse triones per tres virtutes theologicas, fidem, spem, & charitatem, quas debent habere veraciter: de quibus Apostolus 1. Cor. 13. *Nunc autem manent fides, spes & charitas, tria hæc*. Capra vero, id est, pœnitentes debent esse triennes, secundum tres partes pœnitentiæ, scilicet, contritionem, confessionem & satisfactionem quas debent veraciter implere, de quibus dicitur Exod. 3. *Viam trium dierum ibimus in solitudinem*. Vt & sic quilibet istorum dicat illud Eccle. 25. *In tribus beneplacitum est spiritui meo*. Talia igitur sacrificia, id est, tales personæ ab auibus, id est, à dæmonibus tentantibus impetuntur, sed ab Abraa, id est, à Deo vel à bono prælato defenduntur. Clibanus etiam ardens, id est, charitas perfecta tales inflammat ipsosque Deo immolat, & præsentat.

Capitulum decimum sextum. Textus. Igitur Sarai vxor Abraam.

MORALITATVM CAP. XII.

CVm Sara vxor Abraæ sterilem se videret, tradidit ancillam suam Abraæ viro suo, vt sibi ex ea filii generaret, quæ tandem inter genua sua pareret & ascriberet sibi partum. Agar autem concepisse se videns, contempsit dominam, quam cum af- E fligeret, fugam iniit Agar, quam tamen in deserto Angelus vagantem, & fugientem inuenit, sibique dixit: Agar ancilla Sarai, vnde venis, & quo vadis? Consolit ergo Angelus quod rediret, & quod sub manu dominæ suæ ceruicem supponeret, & ne amplius superbiret contra eam. Filium etiam ex ea generandum prædixit, & ab ipso duodecim duces processuros promisit.

¶ Istud potest exponi moraliter, & dici, quod Abraam est homo, qui reuera habet vxorem & ancillam: quia, scilicet, Sara vxor sua significat animam. Agar vero ancilla significat carnem. Sara ergo, id est, anima de se est sterilis, quia, scilicet, anima de se, nec per se nihil potest operari vel facere, nec partum cuiuscunque boni operis generare, cum non habet organa, & ideo oportet quod ancilla eius, scilicet, caro, pariat filium, id est, faciat bonum eius, quia licet à mente procedat boni operis ordinatio sicut à domina, tamen à carne procedit executio boni operis sicut ab ancilla. Veruntamen quia ista ancilla, id est, caro concepisse, & aliquid boni fecisse se videns, quandoque in superbiam erigitur, dominamque suam contemnens, in deserto mundi circa bona terrena vagatur, ideo Angelus, id est, Deus vel bonus prædicator, vel prælatus, ipsam reprehendit tam de contemptu Dominæ quam, scilicet de fuga. Dicit ergo sic: *Agar ancilla Sarai vnde venis, & quo vadis?*

¶ O tu Agar quæ interpretatur somnium vigiliæ, id est, ô caro quæ semper somnias vigilias, & ludibria huius mũdi, quæ ea an-

cilla Sarai, id est, animæ, rogo vnde veneris aduerte, & quo vadis, & qualis est natiuitas tua, & qualis mors vnde nasceris, qualiter morieris, quam vilis ingrediendo, & quam flebilis moriendo, & caue quod de cætero animam tuam dominam non contemnas, sed ei seruias, obedias & intendas, quia, scilicet, dicitur in Ps. 122. *Oculi ancillæ debent esse in manibus dominæ suæ.*

¶ Vel dic quod quando domina anima laxat frænũ ancillæ, id est, carni, ita quod ipsam dominam permittit concumbere carnaliter cum Abraam, id est, aliqua carnali vel temporali voluptate, tunc statim concipit Ismaelem, id est, malum propositum quod, scilicet, contra Isaac, id est, contra virtutes quotidie facit bellum, concipit etiam quandoque diuitias, delitias & sæculares & sciẽtias, & alia mundi bona, ita quod tunc ista superba efficitur, in tantum quod dominæ suæ animæ nequaquam obedire dignatur, quinimo si domina anima ipsam velit à superbia reprimere, & per abstinentiam affligere, statim solet ad desertum vitiorum transire, & à iugo virtutum fugere & abire. Vnde dicitur Hie. 2. *A sæculo confregisti iugum, rupisti vincula, dixisti non seruiam.* Ista etiam per Angelum, id est, prædicationem vel religionem, vel confessionem est reducenda, & sibi dicendum

F est, Agar ancilla, &c. per omnia sicut supra.

¶ Vel dic recte: Sara significat mihi aliquos magnos consiliarios principum vel magnatum, qui quandoque habent aliquam ancillam, id est, aliquam personam vilem & seruilem, scilicet, de humili plebe natam, quam diligunt & ipsam Abraam viro suo supponunt, & in eius seruitio ponunt, & vt ipsi exinde filium suscipiant, id est, vt exinde lucrum, & obsequium habeant: ipsos cum magistris promouent & extollunt, qui tamen statim vt cœperint per diuitias imprægnari, incipiunt superbire: & Saram dominam suam & illum qui ipsam ad officia promouent, ingratè solent contemnere, atque de eo non curare, quapropter sæpe fit quod tales solent eos affligere, & propter turpem ingratitudinem ad fugam, id est, ad amissionem status, quem eis procurauerunt compellere & vrgere. Et ideo recte potest talibus consuli, quod erga dominam, id est, benefactorem humilientur, & contra ipsum insurgere non conentur. Vnde dicitur Eccl. 4. *Magnato humilia caput tuum.* Vel dico quod Sara significat prælatum, qui ancillam suam, id est, subditum suum permittit, imo etiam procurat diuitiis, & beneficiis aliquoties imprægnari: quapropter sæpe fit quod talis cõcepisse se videns, & diuitias vel scientias acquisiuisse, contra eum superbit ipsummet & eius mandata contemnit: in tantum quod si Sara vel ipsum affligere vel corrigere nititur, statim per apostasiam, vel per appellationem ad desertum mundi, & ad Romanam curiam cito fugit, & vagabundus per mundum perambulat, & incedit. Angelus igitur, id est, quicunque bonus debet talibus consulere, quod redeant, & quod Saræ, id est, prælato suo obtemperent, & quod humilitare præuia ipsius pacem quærant, dicendo illud Hiere. 31. *Reuertere ad ciuitates tuas, vsquequo delitiis solueris filia vaga.*

¶ Vel dic quod prima vxor Abrahæ fuit synagoga, quæ à principio fuit sterilis, & in fine Isaac, id est, Christum qui interpretatur gaudium, generauit. Ancilla sua est gentilitas vel Ecclesia collecta de gentibus, quæ se concepisse spiritum salutis videns dominam suam, id est, Ecclesiam de Iudæis natam, pro eo quod

G dominum crucifixerunt contemnebat, sicut dicit Apostolus. Illam ergo tanquam dominam alii honorare iubentur, & contra eam superbire vetantur Rom. 3. Vnde postquam Apostolus dixit, quod in Ecclesia non est differentia Græci, & Iudæi, sequitur, *quid ergo habet Iudæus Græco amplius?* multum per omnia.

¶ Vel dic quod etiam nos qui sumus ex gentibus, non debemus synagogam, quamuis induratam & sterilem, vilipendere, sed eam quadam reuerentia honorare, pro eo quod ab illa scripturæ, & fidei principia habuimus. Quæ etiam Papa facere dicitur, quia, scilicet, rotulam legis Moysi à Iudæis oblatam in die consecrationis suæ osculari nullatenus dedignatur.

Capitulum decimum septimum. Textus. Postquam vero nonaginta & nouem annorum.

MORALITATVM CAP. XIII.

ABraam præceptum fuit quod octaua die omne masculinũ circumcideretur quod certa portio de sui carne præputii auferretur, vt sic populus Dei à gentibus distingueretur. ¶ Octaua dies est tempus gratiæ, quod post sabbathum legis succedit. Nos igitur qui sumus in isto octonario, id est, in statu & tempore gratiæ, debemus esse à cunctis superfluitatibus circumcisi, & maxime à præputio carnis nostræ, id est, à cõcupiscentia carnali, & sicut soli masculi, non fœminæ circumcidebantur, sic etiam hodie masculi, scilicet, perfecti, non fœminæ, i. imperfecti se à vitiis circumcidunt, & sicut in circumcisione nomen imponebatur, sic boni qui à vitiis circumcisi sunt, nomen bonæ famæ præ aliis consequuntur. Vnde dicitur Eccle. 5. *Nomine æterno hæreditabit illam Dominus Deus noster.*

¶ Vel dic quod octonarius est tempus futuræ resurrectionis, vbi pro certo caro nostra à cunctis superfluis passionibus circumcidetur, à cunctis defectibus secludetur. Vnde Luc. 2. *Octaua die venerunt circumcidere puerum* ca. 17. ¶ Antequam Abraam & Sarai Isaac generarent, præcepit dominus, quod nomen suum cresceret, & diceretur Abraam, Sarai quoque nomen suum minueret & diceretur Sara.

¶ Per Abraam intelligitur intellectus, per Sarai autem vxorem intelligo voluntatem. Isti enim duo, scilicet, Abraam & Sarai debent simul Isaac, id est, bonam prolem & bona opera parere, & fructum virtutum domino generare. Sed reuera ad hoc requiritur, quod Abraam, id est, intellectus crescat veritatem H cognoscendo Sarai, id est, voluntas decrescat, se à concupiscentiis refrenando. Intellectus enim quantum potest debet in actu suo, id est, in concupiscentia boni debet se rationabiliter moderare. Scriptum est enim, *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere.* Eccles. 18. *Si præstas animæ tuæ concupiscentias suas, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Debet ergo dicere Sarai de Abraam, id est voluntas de intellectu, illud Ioan. 3. *Illum oportet crescere, me autem minui.*

¶ Vel dic de coniugibus, quod quando vir crescit per bonitatem, mulier vero decrescit per humilitatem, tunc faciunt Isaac, id est, risum, & gaudium per communem iocunditatem: tunc enim coniugium prosperatur, quando mulier subiicitur, & homo dominatur, &c. Quod tamen est contra multas dominas hodiernas, quæ viris dominari nituntur. Vnde dicitur Esa. 3. *Mulieres dominatæ sunt eis.*

¶ Vel dic quod vir est prælatus, quia debet crescere virtute, & auctoritate, mulier est subditus, quæ debet minui humilitate, vt sic simul generent Isaac, id est, risum, hoc est dictum, vt sic perseuerent in gaudio, & prosperitate. Debet enim prælatus crescere, & se magnum ostendere, ne familiaritas pariat contemptum. Subditus vero debet humiliari, & minui, ne superbia pariat despectum, vnde dicitur Gen. 16. *Humilia te sub manu dominæ.*

Capitulum decimum octauum. Textus Apparuit autem ei Dominus in conualle Mambre.

MORALITATVM CAP. XIV.

SOdomitæ populi pessimi dicebantur, qui scilicet, per horribilem infectionẽ luxuriæ, viris abutebantur, aduenas & pauperes recipere dedignabantur, & abundantia panis, & vitæ superbia fruebantur Ezech. 16. Propter quod quia ipsos Deus delere decreuerat, locutus fuit dominus Abraam, dicens quod descendere volebat, vt videret si crimen illorum famæ & cla- A mori hominum respondebat. Abraam autem audita Domini voluntate, pro Loth nepote suo qui habitabat in Sodomis sollicitus cum domino allegare incepit, quod non decebat Deum quod perderet iustum cum impio. Sibi vero dicit Dominus, quod propter decem iustos si inuenirentur ibi, ciuitati toti parceret: benignitatem igitur repromisit.

¶ Ista autem possunt exemplariter allegari: quomodo mundi prosperitas causa est multorum malorum: quæ sicut dicitur Eze. 16. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, abundantia panis, & superbia vitæ: & manum pauperi non porrigebant.*

¶ Item potest allegari: quod iudex non debet verbis credere, imo ad inquirendum veritatem criminis debet personaliter descendere: licet tanquam priuatam personam constaret veritatem facti ipsum scire, sicut, scilicet, constat, quod Dominus crimen istorum sciebat: & tamen velle descendere pro veritatis scrutinio se dicebat.

¶ Item potest allegari: quod quando infortunium est futurum: quilibet debet esse sollicitus pro amicis: exemplo Abraam qui amore Loth cum Domino disputabat. ¶ Item potest allegari: quod iustus non debet orare pro iusto quod liberetur à pœna, quamquam sit propinquus, quia Abraam non legitur orasse pro Loth, nec pro eo allegasse nisi in quantum supponebat eum iustum.

iustum. ¶ Item potest allegari, quod pauci iusti sunt quandoque causa saluationis magni populi: sicut patet hic: vbi dominus promittit se ciuitati parcere, si decem iusti inuenirentur ibidem, ista aliter exponere non oportet.

¶ Tres Angeli missi à Deo pro Sodoma destruenda, inuenti sunt ab Abraam: & ad conuiuium inuitati c.18. Qui, scilicet, sub arbore quieuerunt, pedes lauerunt, & panes subcineticios & vitulum comederunt: qui tandem sibi generationem Isaac promiserunt. ¶ Sic vere quando Abraam, i. homo offert Deo sacrificium & conuiuium spirituale, scilicet, lotionem pedum, id est, confessionem mundificatiuam, vmbram arboris, id est, crucis memoriam refrigeratiuam, sub cineritium panem, i. mortis cõsiderationem incineratiuam, lac, i. deuotionem, vitulum, id est, spiritualem cordis exultationem, tunc pro certo Isaac, id est, risus æternæ gloriæ sibi promittitur, & sibi à Deo & Angelis æternum gaudium & Letitia propinatur. Vnde dicitur Esa.55. *Lætitia sempiterna erit eis, gaudium & exultationem obtinebunt.*

¶ Vel dic quod Abraham est Deus pater vel prælatus, qui, scilicet, inuitat Angelos, i. viros Angelicos & iustos ad confessionis lotionem, ad arboris, id est, crucis memoriam ad lac deuotionis, ad recordationem futuræ incinerationis, & comestionem vituli Christi in sacramento altaris. *Lauentur (inquit) pedes vestri, & requiescite sub arbore, &c.* ¶ Cum duo Angeli in forma iuuenum Sodomam aduenissent, & in platea mansissent, Loth recepit
B eos hospitio. Sed cum viri ciuitatis, vt ipsis iuuenib. abuterentur, fores domus irrumperent, Loth vero pro Angelis quos credebat homines a tanta immunditia liberandis, vxorem & filias virgines ipsis malis hominibus ad satiandam suam libidinem obtulit, quas recipere non volebant, imo fores ipsius confringebant, tandem percussi sunt ab Angelis cæcitate, ita quod ostium inuenire non valebant. In crastino vero Angeli ipsum Loth, vxorem & filias eduxerunt sed duo generi Loth, submersionem vrbis futuræ credere noluerunt, imo cum eis diceretur à Loth quod exirent: ipsum loqui deliratoriè crediderunt, quapropter & ciuitas & ipsi cum populo, igne & sulphure in crastino perierunt.

¶ Illud enim poterit allegari sine altera expositione ad tria videlicet quod in peccato contra naturam mens hominis plus quam aliis vitiis excæcatur. Tales enim homines dicuntur cæcitate percussi, pro eo quod super omnes homines hi sunt cæci. Isti etiam malefici ostium non inueniunt, quia pro certo isti ostium paradisi, vbi sunt Loth & Angeli, non intrabunt Esa.65. *Palpauimus quasi cæci parietem.* Et propter hoc Sodoma benè interpretatur muta, quia, scilicet, tales in iudicio erunt muti pro eo quod excusationem aliquam non habebunt Ps.30. *Muta fiant labia dolosa.* Item allegari potest quod minus malum tolerandum est pro maiori malo vitando, sicut Loth prostitutionem vxoris & filiarum sustinere volebat, vt crimen Sodomiticum vitaretur. Item potest allegari quod impossibile est eum à morte eripere, quem etiam occulta Dei prouidentia decreuerat punire, sicut patet de istis generis Loth, qui noluerũt credere vt exirent disponente domino, quod cum aliis cum quibus deliquerant interirent. Vnde dicitur Eccles.7. *Nemo potest corrigere quem*
C *Deus despexerit.* Hoc enim quotidie percipitur, quasi, scilicet, homo voluntarius in fata ruit, ita quod non obstante consilio cõtrario ad infortunia lætus currit, secundum quod occulta Dei iustitia seu prouidentia ipsum ducit. Vel allega ista exemplariter ad bonum hospitalitatis, quæ liberationem sui & suorum meretur. Vnde Apostolus *hospitalitatem nolite obliuisci, per hanc quidam placuerunt Angelis hospitio receptis.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere.

MORALITATVM CAP. XV.

CVm Deus ciuitatem Sodomæ cum aliis quatuor propter horrenda crimina sua igne & sulphure delendas decreuisset, dictum fuit Loth, quod vna cum vxore & filiabus ciuitatem exiret, quod in omni circa regione nullatenus remaneret, sed in monte potius se saluaret. Dictum etiam fuit eis, quod non respicerent retro cum incederent, sed quod ad montem recto itinere properarent: verumtamen quum iam micarent fulgura, & audirentur tonitrua: & ignis & sulphur de cœlo mitterentur in vrbem, sicut testatur Solinus, qui de Sodoma loquens dicit, quod ipsam de cœlo tactam tenet ... atur humus nigra. Vxor Loth retro respexit, quapropter quia inobediens fuit, statim in salis statuam versa fuit.

¶ Ciuitates istæ mundum designant, & etiam mundi status vbi quia plura crimina abundare noscuntur, propter quæ Deus subuersionem & ignem & damnationem eisdem comminatur, consulit dominus deuotis omnibus suis, quod inde quantum ad affectum exeant, & in montem religionis & perfectionis & etiam contemplationis ascendant, quodq; in omni circa regione, id est, in mundi negotiis & officiis & deliciis non maneant & recedant, & quod omnino caueant, ne retro se respiciant, & quod, scilicet, ad vitia quæ confessi fuerunt, per recidiuationem non redeant, nec ad mundi bona quibus renunciauerunt, per desideria retrocedant, nec per apostasiam se abstinere salutis, quam professi sunt retrouertant. Quia sicut dicitur Luc.9. *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Retro enim non debet respicere pœnitens recidiuãdo, religiosus apostatando, contẽplatiuus in mundi se negotiis implicando, quinimo ipse debet continuare iter suum in bonum proficiendo. Sed pro certo quidam sunt sicut vxor Loth, qui, scilicet, tonitrua tentationum audientes, ignem concupiscentiæ sentientes, fulgura tribulationum videntes, retro respiciunt, ad vana seu bona temporalia quæ dimiserant se conuertunt, iter quod inceperant dimittunt, & per inconstantiam vitæ retrocedunt. Sicut etiam de infidelibus amicis patet, qui, scilicet, audita modica tribulatione vel difficultate, ab incepta fidelitate desistunt. Tales enim sunt religiosi, qui, scilicet, ad bona mundi quib. renunciauerunt, libenti animo retrocedunt contempto religionis & contemplationis monte versus vallem mundi negotiorum respiciunt & accedunt. Tales igitur in statuam salis mutantur, in quantum, scilicet, peccatores insensati, duri & obstinati efficiuntur, & in quantum in viros iniquos vertuntur. Ideo dicit Dominus: *Qui in agro est, non respiciat retro, memores estote vxoris Loth.* Luc.17. D

¶ Cum Loth de Sodomis fugeret, ne igne & sulphure deperiret, petiit à domino quod liceret sibi ciuitatem Segor paruulã introire, sed quia ibi fiebat creberrimus terræ motus necesse habuit exinde fugere, & ad montem ascendere & ibi se saluare.

¶ Sodoma est vita carnalis, quæ igne & sulphure luxuriæ fœtet. Segor vita coniugalis, quæ terræmotus multarum sollicitudinum sustinet, mons vero est vita contemplatiua & Ecclesiastica vel claustralis, quæ *stabilis & tuta manet*, Psal 36. Loth igitur qui interpretatur declinans, est ille qui iuxta Psalmistæ consilium, declinat à malo vt faciat bonum, qui, scilicet, ignem & sulphur carnalis vitæ fugit, & in Segor, id est, in statu coniugali tutus manere credit. Sed finaliter attento motu tentationum, tribulationum & miseriarum istius ciuitatis, ad montem religionis vel Ecclesiæ ascendit, & sic à carnali inflammatione se liberat & euadit Esa.2. *Venite ad montem Domini.* ¶ Loth in Sodomis legitur bonus fuisse, nec vnquam luxuriæ & ebrietati vacauisse, in monte tamen vbi pro se saluando fugam iniit, legitur se inebriasse, & cum propriis filiabus incestum & adulterium commisisse.

¶ Sic vere hodie sunt multi alii qui de valle ad montem, id est, de mundo ad religionem vel de sæculari statu ad Ecclesiasticum ascendunt, & sic periculum damnationis euadere, & ibidem se saluare credunt, qui tamen ibidem ebrietati & luxuriæ vacantes, deteriores fiunt, & damnationis periculum plus incurrunt Hier.1. De hoc conqueritur Dominus: *Quid est* (inquit) *quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa?* E

Capitulum vicesimumprimum. Textus. Visitauit autem Dominus Saram sicut promiserat & impleuit.

MORALITATVM CAP. XVI.

ABraam duos filios habuit, Isaac de libera, & Ismael de ancilla. Ismael autem fuit ferus homo, venator & sagittarius, de quo dicitur supra 15. *quod manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum, & è regione fratrũ suorum figet tabernacula.* Gal.4. Isaac autem fuit bonus & mansuetus. Veruntamen Ismael (secundum Paulum Apostolum) semper fratrem suum Isaac opprimebat, & eidem molestias magnas inferebat, quapropter cũ Sara mater Isaac hoc quadam die cerneret, dixit ad Abraam, Eiice ancillam & filium eius. Non erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ. Igitur Agar cum filio Ismael eiicitur, vter aquæ & panis sibi ab Abraam in scapulis imponitur, & dimissa per deserta, sitiensq; vagatur aqua consumpta. Angelus vero Domini apparens ostendit puteum sitienti, & siccam consolatur.

¶ Abraam significat bonum prælatum, qui reuera in domo sua

sua, id est, Ecclesia habet duo genera filiorum, quosdam bonos more Isaac, quos, scilicet, diuina gratia generauit, quosdam vero malos more Ismael, quos sibi vxor ancilla, id est, diabolus, vel simoniaca ambitio, vel carnalis affectio procreauit. Sed reuera inter istos semper solent esse iurgia, quia Ismael significat malos & maxime dyscolos & peruersos, qui reuera per contradictionem omnibus se obiiciunt, & è regione fratrum suorum tabernacula sua figunt, in quantum omnium aliorum volunta-
F tibus contradicunt, ita quod manus eorum contra omnes & manus eorum obsint. Vnde Apostolus: *Deum non amant, & cunctis hominibus aduersantur.* Isti dico semper solent persequi Isaac, quia, scilicet, mali semper sunt solliciti bonos offendere & eis inimicari. Ideo dicitur: Contra bonum malum est, & contra vitam mors, sic & contra iustum virum peccator. Sed quid? pro certo isti non debent esse hæredes in Ecclesia, nec quantum ad beneficia temporalia, nec quantum ad bona spiritualia. Ideo Abraam, id est, prælatus debet eos eiicere, & vna cum matre sua simoniaca vel affectione carnali ab Ecclesia segregare, dicens illud Iud. 11. *Hæres in domo nostra esse non poteris, quia de adultera natus es?*

¶ Vel dic etiam moraliter loquendo quod duæ istæ mulieres, Sara libera, Agar ancilla significant animam & carnem, & Isaac filius significat opera bona, quæ ab anima producuntur. Ismael autem filius ancillæ, significat opera mala, quæ à carnis concupiscentia procreantur. Isaac igitur ab Ismaeli impugnari dicitur, quæ constat quod carnis opera solent spiritualibus operibus inimicari, & contra ea præliari, Gal. 5. Vnde Apostolus: *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ*, hæc enim sibi inuicem contrariantur. Sequitur manifesta sunt opera carnis. Abraam, id est, homo quando videt istos duos filios, id est, Ismael & Isaac, id est, malos affectus, cogitatus, & opera confligere constat bonos, & in domo cordis sui videt ipsa opera carnis, opera Spiritus molestare, ita oportet ancillam, & filium eius, id est, carnem & opera carnalia eiicere & deprimere, & ad desertum pœnitentiæ mittere, & panem & aquam per abstinentiam sibi imponere, & si ibi Angelum testamenti Christum poterit inuenire, puteum misericordiæ sibi poterit demonstrare.

Capitulum vicesimum secundum. Textus. Quæ postquam gesta sunt, tentauit Deus.

MORALITATVM CAP. XVII.

VOlens Deus tentare Abraam, præcepit sibi quod filiũ suum quem diligebat Isaac, tolleret, ipsumque super quendam montem, quẽ sibi ostenderet, occideret, & ei immolaret. Tulit ergo Abraam secum filium suum Isaac vna cum duobus iuueni-
G bus & asino, quos, scilicet, ad pedem montis dimisit. Ipse autem Abraam & filius eius, qui ligna quibus erat sacrificandus portabat, montem ascendit, ignem & gladium in manibus tenuit, & ligna sacrificio præparauit. Succensis autem ignibus, accepit Abraam filium suum, & proiecit super aram. Cumque manum ad gladium extenderet pro filio occidendo & domino immolando, statim affuit Angelus, qui prohibuit, & qui arietem qui hærebat in monte inter vepres cornibus, loco pueri interficere sibi iubet. Sic ergo fit quod dum aries occiditur, Isaac liberatur sanusque ad iuuenes reuertitur, à quibus infertus aduentus ipsius expectabatur.

¶ Abraam est Deus pater: Isaac Dei filius: aries ipsius Dei filii corpus; ligna, vepres, & ara, crucem designant; gladius & lanceam, & clauos; ignis, etiam passionis ardorem significat; duo iuuenes remanentes, duos populos significant non credentes, Iudæos, scilicet, & gentiles; asinus autem qui eos comitatur, significat stultitiam qua increduli habebantur. Dico igitur quod Abraam qui interpretatur Deus pater, Isaac filium suum immolandum in ara crucis decreuit, ita quod gladium & ignem, id est, ipsius passionis asperitatem contra eum præparauit, accidit tamen quod Isaac, id est, filii deitas nil patitur, aries vero, id est, Christi sola humanitas immolatur, dum, scilicet, cornua eius, id est, manus ad modum cornuum extentæ inter vepres, id est, inter ligna crucis clauo tenus alligantur, & crucis cornibus astringuntur Abac. 3. Vnde dicitur: *Cornua in manibus eius.* Duo vero iuuenes, id est, duo populi, Iudæi videlicet & gentiles, in infidelitate sua pro maiori parte manserunt, in quantum ad montem fidei non ascenderunt, nec incarnationis aut passionis mysterium cognouerunt. Qui etiam asinum, id est, stultitiam habuisse dicuntur, pro eo quod isti in sua stultitia obstinari leguntur, nec credidisse, quæ credenda fuerant, probantur Luc. 24. Vnde: *O stulti & tardi corde ad credendum in his quæ locuti sunt Prophetæ.* Apostol. Rom. 1. *Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.*

Capitulum vicesimumquartum. Textus. Erat autem Abraam senex, dierumque multorum.

MORALITATVM CAP. XVIII.

POstquam Abraam de Sara vxore sua filium suũ Isaac genu- H
isset ipsumque filium immolare tentasset, & in loco filii arietem occidisset, filius vero nihil mali passus fuisset, accidit quod Sara eius vxor mortua est, Gen. 24. Quod videns Abraam sicut dicitur hic: Seruum suum Eliazar misit in Mesopotamiam, terram, scilicet, gentilium, vt & filio suo Isaac procuraret vxorem. Venit igitur in ciuitatem Nachor, vbi erat puella pulcherrima, scilicet, Rebecca, filia Bathuelis, quæ descẽdit ad fontem vt impleret hydriam suam. Ab illa igitur puella aquam sibi dari petiit. Quæ non eum solum, sed etiam & Camelos suos adaquauit. Iste ergo seruus causam legationis suæ Rebeccæ parentibus aperuit, & eam filio domini sui tanquam procurator, ducit in coniugem, datisque sibi armillis & ornamentis, ad domum domini sui ducit, vbi Isaac meditantem in agro reperit, quæ viso eo statim de Camelo descendit, & pallio se inuoluit, ipse vero puellam factis nuptiis sibi matrimonialiter copulauit, eamque in tabernaculo Saræ matris suæ introduxit, & eam tantum dilexit, quod amore eius mortem matris suæ obliuioni dedit, & tandem duos filios, Esau, scilicet, & Iacob generauit, quorum Esau malus fuit. Iacob vero sanctus & optimus homo fuit.

¶ Sic vere postquam Abraam Deus pater de vxore sua Sara, id est, de Synagoga genuisset Isaac, id est, Christum filium benedictum, ariesque, id est, Christi humanitas immolata fuisset in cruce, ipseque Isaac, id est, ipsa filii diuinitas nihil passa fuisset, accidit quod vxor sua synagoga per infidelitatem mortua fuit, in quantum eum, scilicet, fidem incarnationis filii non recipit. Vnde dicitur Ioann. 1. *In propria venit, & sui eum non receperunt.* Et Ezech. 24. *Mortua est vxor vespere*, quapropter Abraam Deus misit seruum suum, id est, Apostolorum & prædicatorum cœtum ad terram & ciuitates gentiles, vt, scilicet, puellam nobilem scilicet, ipsam Ecclesiam de ipsa gentilitate natam, filio suo Christo in vxorem acciperet, qui scilicet hanc prædicant & rogant vt de puteo & hydria naturalis philosophiæ quam habebat, & de aqua scientiarum quam continuè hauriebat vt camelos suos, id est, fideles populos adaquaret, quia reuera Ecclesia collecta de gentilib. puteo suo, id est, scientiis physicis multum adaquauit
A fideles, & multũ etiam fugauit hæreticos infideles, sicut in Augustino apparuit, qui etiam ante fidem clericus inter gentiles magnus fuit. Igitur iste seruus, i. prædicatorum cœtus, isti puellæ, id est, Ecclesiæ primitiuæ armillas & ornamenta gratiarum & virtutum donauerunt. Isaac vero, i. Christus qui iam ad meditandum in agro paradisi per ascensionem ascenderat ipsam puellam sibi matrimonialiter copulauit, eamq; in tabernaculo matris suæ, id est, per sacram scripturam quæ fuit tabernaculum synagogæ, matrimonialiter introduxit, in quantum sibi scripturarum dogmata reuelauit. Ipsa vero Ecclesia, id est, puella, viso Isaac, id est, cognita Christi maiestate, de camelo, i. de superbia gentilis factus se humiliando descendit, & pallio bonorum operum se inuoluit, exemplo Hest. 5. quæ viso Assuero dicebat: *Vidi te Domine sicut angelum Dei, conturbatumque est cor meum præ timore gloriæ tuæ, valde es admirabilis Domine, & facies tua plena est gratiarum.* Sic igitur fit quod ab Isaac & Rebecca, id est, à Christo & Ecclesia plures filii, i. plures Christiani gignuntur quorum quidam Iacob, quia boni, alii vero Esau, quia mali, dici merentur, quia reuera filii Christi & Ecclesiæ diuiduntur in duo, quia quidam sunt Iacob, i. boni à Deo amabiles. Alii vero sunt Esau, id est, mali & Deo odibiles. Vnde Malach. 1. *Iacob autem dilexi, Esau vero odio habui.* c. 25. Cum Rebecca, secundum quod dicitur hic cap. 25. duos filios concepisset, scilicet Esau malum & Iacob bonum, & tempus partus instaret, collidebant pueri in vtero suo, ac si inuicem dimicarent quis eorum nasceretur prius, tamen factum est quod Esau qui malus est, natus est primus: Iacob vero bonus, natus est vltimus. Fuit ergo Esau venator, & ideo pater ipsum amabat, eo quod de venationibus suis comedebat. Iacob vero qui erat simplex & agricola, qui venationes non portabat, à patre non in tantum dilectus erat.

¶ Pater

¶ Pater iste Isaac est prælatus, mater vero est Ecclesia vxor sua. Igitur dico quod ista mater Ecclesia in vtero suo, i. in collegio vel in claustro quandoq; concipit plures filios, id est, plures subditos, quosdam, scilicet Esau, id est, malos, & quosdam vero similes Iacob, id est, bonos. Sic ergo fit quod quãdo tempus appropinquat, vtpote quando vacat aliquod beneficium, ita quod aliquis promoueatur, & quod exterius pariatur, & per promotionem ad exterius beneficium emittatur, incipiũt in lucem isti pueri, scilicet subditi collidere, & parentes alter alterum impugnare, & hoc quia vult quilibet primus ad promotionem exire. Sed quid? Pro certo Esau, qui fuit pilosus, primus exisse dicitur,
B quia scilicet hodie illi qui priores exeũt, dum tamen sint pilosi, i. diuites, primi ad beneficia promouentur. Illi vero qui sunt Iacob, id est, boni & simplices, impromoti in claustri vtero dimittuntur, vel saltem aliis postponuntur. Breuiter enim istud est verum hodie quod illi qui sunt mali, dum tamen sint venatores & exactores, & de venationib. diuitiarum suarum ipsis suis magistris munerum oblatores sunt ab eis prædilecti. Illi vero qui more Iacob sunt simplices, & pilis diuitiarum nudi, nec venationi rapinarum dediti, ab eis sunt neglecti. Prælati enim & principes nullum subditum & officialem vel familiarem diligunt nisi illum de cuius venatione comedunt vel à quo lucra vel munera ac emolumenta percipiunt, & de cuius rapina partem suam assumunt, nec alium in officiis suis libenter tenent, promouent vel extollunt. Vnde Miche. 3. *Si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prælium.* Vide supra cap. 16. de vipera. De quibus fit mentio, Gen. 26.

¶ De puteis quos Abraham & serui eius, Isaac & serui eius foderunt, quos ei Philistæi pro viribus obstruebant. Potest dici quod Abrahã est Deus pater, serui eius fuerunt Prophetæ. Isaac Dei filius, serui eius fuerunt Apostoli & Euangelistæ. ¶ Igitur dico quod isti puteos scripturarum fecerunt, quia scilicet illi vetus testamentum, isti vero nouum composuerunt. Sed pro certo Palæstini, id est, Iudæi istos puteos nostros nituntur terra obstruere, dum intellectum scripturarum per terrenum sensum & peruersum exponendo conantur occupare.

Capitulum vigesimumseptimum. Textus. Genuit autem Isaac, & caligauerunt oculi eius.

MORALITATVM CAP. XIX.

Isaac senex & cæcutiens, dum duos filios haberet, scil. Esau
C primogenitum, & Iacob vltimogenitum, & primogenito suo benedicere decreuisset: vocauit eum, præcipiens quod arcum & pharetram suam sumeret, & quod in venationem iret, & cibos sibi gratos pararet, de quibus comedens benedictionis gratiam sibi daret. Igitur dum Esau pilosus ad venationem foris properans iussa patris exequitur, Iacob frater eius iunior domi remanens, benedictionem suam surripit & furatur, de consilio enim matris Rebeccæ duos hœdos præparat, vestibus optimis Esau se ornat & manus suas vt videatur pilosus hœdorum pelliculis circumligat, & sic cibos nomine Esau patri præsentat, qui tangens manus eius pilosas esse sentiens, filium primogenitum ipsum putat dicens, quod licet haberet vocem Iacob, quod tamen manus erant Esau, & cum cibum comedisset paratum, benedictionem sibi & suo semini statim donat: primogenitus vero qui iussu patris venabatur in agro, postea veniens nil reportat. Sic ergo factum est, quod virtute benedictionis iunior, primogenito est prælatus & minori fratri primogenitus est subditus, quodq; pater cæcutiens, dum minorem filium primogenitum credidit, vnum pro alio benedixit, & sic Iacob benedictionem Esau à patre habuit, virtute cuius in terra promissionis, quæ de iure debebatur primogenito, mox successit, & sic Iacob, id est, supplantator dictus est, quia supplantauit fratrem taliter. *Iuste (inquit) vocatum est nomen eius Iacob.*

¶ Per istum Isaac cæcutientem possum intelligere prælatum carnalem & ignorantem, & parum per rationem videntem, per vxorem enim Rebeccam quæ interpretatur, multum accepit, intelligitur carnis affectio seu ambitio, quæ, scilicet, hodie accipit vniuersum. Vnde Abacuc. 1. *Totum in hamo subleuauit.* Per duos vero filios intelligitur subditorum suorum duplex conditio, quia, scilicet, quidam filii sunt primogeniti, id est, boni qui sunt filii Ecclesiæ senes & maturi exterius venationi dediti, id est, in negotiis Ecclesiæ occupati. Quidam vero sunt iuuenes & iuniores, sicut sunt cognati & nepotuli intus in domo Ecclesiæ quiescentes, & circa patrem prælatum in aliquibus officiis commorantes. Igitur dico quod quandoque accidit quod Isaac, id est, malus prælatus per carnis affectionem, vel per ignorantiam cæcus factus, vult aliquam benedictionem, id est, promotionem impendere, & primogenitum filium, id est, aliquem antiquum qui satis seruiuit Ecclesiæ, intendit prima facie promouere, ita quod sibi præcipit quod venationi & negociorum administrationi vacet, vt benedictionem, id est, promotionem reportet, dicens illud Apostoli 2. Timoth. 2. *Labora sicut bonus* D
miles Christi. Quia sicut dicitur in libro Sap. 3. *Bonorum laborum gloriosus est fructus.* Veruntamen sæpe fit quod dum tales primogeniti exterius iussa patris & vtilitatem Ecclesiæ faciunt, tunc instigante matre sua, id est, carnali affectione & ambitione, iuuenes domi remanentes primogenitos esse dicunt, in quantum, scilicet, sibi debere dari promotiones asserunt, quia cibos, id est, munera simoniacè patri, id est, prælato offerunt, ostendunt & manus, id est, opera obsequiaque & seruitia quæ fecerant vna cum pelle carnalis affectionis vel consanguineæ coniunctionis quam prætendunt. Sic ergo fit quod taliter decipiunt patrem, id est, prælatum qui se faciunt primogenitos, id est, magis benemeritos credere & sic solent benedictionem, id est, promotionem quæ debebatur primogenitis & antiquioribus reportare. Sicque iuniores antiquioribus præferuntur. Primogeniti vero boni & laboriosi, qui post venationis & laborum studia pro remuneratione vertuntur ad patrem in subiectione remanent, & supplantatores & impii promouentur, & terram promissionis, Ecclesi. 10. *Vidi seruos in equis, & principes ambulantes sicut seruos super terram.* Mater enim eorum, id est, ambitio quæ optime parare cibos nouit, quibus prælati libenter vescuntur, duos hœdos, id est, munera duplicata & magna accipi mandat, vestesque optimas, id est, exteriorem pompam recipi consulit, & tandem manus pilis, id est, diuitiis & muneribus circumuolui præcipit. Quibus tactis manualiter, id est, apprehensis, iste pater, id est, prælatus ipsum esse primogenitum asserit atque dicit, *Nunquid tu es filius meus primogenitus Esau? Tu es filius meus dilectus in quo mihi bene complacui,* Matth. 3. Tactui enim magis credidit quam auditui, quia isti plus volunt munera tangere, quam promissiones audire. *Fili (inquit) accede ad me vt tangam te.* Accessi, &c. Statimque vt sensit vestimentorum eius fragrantiam, benedicens illi, ait: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Seruiant tribus, esto Dominus fratrum tuorum.* Vide ibi.

¶ Vel dic quod Isaac, id est, malus prælatus quando vult dari benedictionem, id est, beneficium vel præbendam, vocat primogenitum prædilectum, & ab eo præelectum, & sibi dicit, E
quod ad venationem vadat & sibi cibos offerat, id est, quod munera sibi procuret & quærat vbi beneficium quod vacat, det sibi benedictionem pro munere. Veruntamen sæpe fit quod dum procurat venationem suam, id est, munera quæ debet sibi offerre, ab alio anticipetur, qui oblatis hœdis, id est, muneribus pro primogenito acceptatur, & alius spe fraudatur. Sicque fit quod ille qui prius cibos offert, & qui prius munera simoniaca patri profert, benedictionem & promotionem ab eo prius refert: vt qui prior apportat, prior habeat, & qui prior offerat reliquias, prior tangat. Solent ergo isti mali & pessimi superiores aliis superuenientibus se excusare. *Venit,* inquit, *germanus tuus fraudulenter, & abstulit benedictionem tuam. Benedixi ei & erit benedictus.*

Vel dic, quod iste pater est iudex, qui reuera illum non vere cognoscit quem mediante pilo, id est, mediantibus munerib. vel affectione examinat atq; tangit, & ideo fit quod talis benedictionem alterius reportet, dum pro ipsa iudex iniuste iudicat & alterius iustitiam sibi donat. Contra quod Esa. 5. *Væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo.*

¶ Vel dic, quod Isaac est Deus qui scilicet, duos filios habuit, id est, duos populos, scilicet, iudaicum populum primogenitum, Osee 11. *Primogenitus meus Israel,* & gentilem etiam iuniorem. Sed dum Esau, id est, populus iudaicus exterius circa sensum literalem scripturæ remanet iunior gentilis domi remanens, id est, interius sensum scripturæ penetrans: patris benedictionem, scilicet fidem Christianam habet & cœli benedictionem percipiet. Iste enim dum patri suo Deo ad instinctum matris suæ gratiæ cibum virtutum cum pellibus bonorum exemplorum præsentat, benedictionem fidei & gloriæ quæ fratri suo primogenito, id est, populo iudaico debebatur, reportat. Vnde dicitur Matthæi 8. *Multi venient ab oriente & occiden-*

occidente, & recumbent cum Abraam Isaac & Iacob, filii autem regni eiicientur foras. Esau autem persequitur Iacob benedictum, & Iudaicus populus odit & persequitur Christianum.

¶ Vel istud potest allegari de occulta Dei prouidentia, quæ præter & contra voluntatem & spem hominum suum introdu-
F cit effectum. Decreuerat enim Deus se Iacob benedictionem daturum, quapropter ipse fecit quod contra propriam intentionem ipsum Isaac benediceret, & quod frater suus tunc temporis foris esset, quia scilicet sæpe fit quod Deus homine præter intentionem tanquam instrumento suo vtitur, vt finis quem intendit efficaciter consequatur.

¶ Vel allega contra hypocritas, qui similes sunt Iacob, quia scilicet manus, id est, opera sua cooperiunt pellibus, id est, fictis palliationibus quapropter sæpe fit quod benedictionem id est, promotionem reportant. Vel dic quod de hypocrita potest dici, quod vox, inquit, vox Iacob est, sed manus sunt Esau, quia scilicet vocem habent bonam & verba honesta, sicut Iacob qui fuit bonus, manus autem impias habent & opera mala, sicut Esau qui fuit malus.

Capitulum vicesimum octauum. Textus. Vocauit itaque Isaac Iacob.

MORALITATVM CAP. XX.

SIcut dicitur Gen. 28. Iacob fugiens iram Esau fratris sui recessit in Mesopotamiam ad Laban auunculum suum, vt sic à fratris impetu saluaretur. Dum igitur esset in via supposito lapide capiti suo, obdormiuit, & in somnis scalam cœlum tangentē aspexit, & angelos per scalam ascendentes & descendentes, dominumque innixum scalæ vidit. Tandem vero venit ad puteum, cuius os grandi lapide claudebatur, vbi oues & cameli adaquabantur, post hoc Lyam & Rachelem vxores accepit, & ipsi Laban multas diuitias acquisiuit.

¶ Reuera sic debet facere Iacob supplantator, id est, quilibet qui vult diabolum supplantare. Si enim videt quod Esau frater suus, id est, diabolus, vel etiam corpus proprium ipsum sequatur in patria patris, scilicet in mundo, & cum per diuersa vitia conetur occidere, debet statim patriam & mundum per contemptum exire, & ad Laban, id est, ad Deum per orationem, & ad matris suæ, id est, diuinæ gratiæ mandatum debet, in terram alienam, scilicet ad religionem vel ecclesiam, vel ad morum perfectionem transire. Supra 12. *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram quam monstrauero tibi.* Dum ergo talis viam perfectionis aggreditur, necesse est quod à mundi tumultibus quiescere volens, capiti suo supponat lapidem id est, Christum, qui est petra firma, scilicet ipsi per spem & desiderium innitatur, quod si fecerit in pace per mentis tranquillitatem quiescet, scalam plenam Deo & angelis per quam in cœlum ascenditur id est viam virtutum qui Christus est, vbi & viri angelici ascendunt in cœlum, cognoscet, tandem puteum sacræ scripturæ, qui
G grandi lapide, id est, grādi difficultate clausus est, & qui pro adaquandis & potandis camelis & ouibus, id est, magnis & paruis ordinatus est reperiet, & tandem duas filias Laban, scilicet, Rachelem & Lyam, id est, duas vitas filii Dei, contemplatiuam & actiuam in vxores accipiet, & ipsius Laban diuitias, id est, virtutes & merita vel gloriam æternam à Deo percipiet & acquiret, & sic poterit dicere illud Gen. 41. *Crescere me fecit Dominus in terra paupertatis meæ.* Sed sicut videmus quod Iacob quamuis esset valde ditatus, Esau tamen fratrem suum sibi occurrentem timebat, nec ipsum habere voluit socium vel vicinum. Sic dato quod homo virtutibus sit ditatus, semper debet fratrem suū, scilicet, corpus vel diabolum timere, & occursum eius, scilicet, tentationum suarum impetum formidare, propter quod debet Dominum exorare, dicens illud Genes. 32. *Libera me Domine Deus de manibus fratris mei, quia valde ipsum timeo.*

¶ Vel dic quod Iacob est Christus, qui, scilicet, ad instinctum & ad preces matris suæ, scilicet, synagogæ, patriam suam, scilicet paradisum dimisit & ad Laban, id est, ad mundum per incarnationem venit, vbi scalam quæ cœlos tangit, id est, crucem inuenit, & ibi superposito lapide sepulchri dormiuit. Factumque est quod duas filias mundi, scilicet, animam & carnem sibi copulauit, vxores, & duas turmas ouium, id est, gentes duplices populi acquisiuit, Iudæos, scilicet, & gentiles &c. Iste est enim qui dicit, *In baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior.* Quia, scilicet, Christus Iordanem mortis transiuit, & tandem cum duabus turmis, id est, cum fidelibus vtriusque populi ad patrem in ascensione rediuit, dicens illud Luc. 15. *Surgam & ibo ad patrem meum.*

¶ Vel dic quod scala quam vidit Iacob, est beata virgo, quæ stans in terra corporaliter, cœlos tangebat cordialiter, per quam & qua mediante Angeli ad nos descendere noscuntur, & cui dominus per beatam incarnationem innixus fuisse comprobatur.

¶ Vel dic quod scala ista est crux, cui, scilicet, dominus personaliter fuit innixus, & quæ Angelos, id est, viros Angelicos in ipsa per deuotionem deambulantes continet, & stans in terra cœlos virtualiter tangit & obtinet cap. 32. Angelus volens dare constantiam Iacob, ne Esau formidaret per noctem, cum eo luctatus est. Sed cum ipsum superare non posset, sicut facie tenus prætendebat, tetigit Angelus femur eius, & statim emarcuit, scilicet neruus suus, ita quod ex tunc Iacob factus fuit claudus, & quia Angelum viderat, de Iacob Israel fuit dictus & ne timeret Esau, per Angelum est monitus. Dictum est enim sibi, *Non vocaberis vltra Iacob sed Israel erit nomen tuum,* si inquit, contra Deum H
fortis fuisti, quanto magis contra homines fortis eris.

¶ Israel qui interpretatur videns Deum, significat illum qui habet contemplationem vel beatificam visionem. Iacob vero illum qui adhuc habet præsentem luctam & huius vitæ tribulationes. Igitur dico quod quando Iacob, id est, homo mortalis & pœnitens, qui, scilicet, est sollicitus de euadendo periculo & tentatione Esau, id est, diaboli fratris sui, ab eodem patre geniti & creati plerumque accidit quod Angelus, id est, Deus luctatur cum eo, scilicet, aliquas tribulationes immittit, & sic dum neruum sui femoris, id est, carnis eius potentiam marcescere facit, ipsumque debilitat & restringit & ita quantum ad corporis virtutem ipsum claudicare compellit, fortitudinem ad resistendum Esau diabolo sibi tradit, eumque finaliter de Iacob in Israel mutat, quando post luctam huius vitæ cœli visionem sibi donat vel in quantum per contemplationem ipsum ad Deum videndum eleuat & mutat. Tunc enim homo de Iacob Israel, id est, de viatore comprehensor, vel de actiuo contemplator efficitur quando neruus femoris, id est, fortitudo carnis & voluptatis ipsius maceratur Apostolus 1. Cor. 12. *Cum enim infirmor tunc fortis sum.*

¶ Vel dic quod Angelus est animus, Iacob corpus, *quæ inuicem pugnant* Galat. 5. Quia sicut dicit Apostolus, hæc sibi inuicem contrariantur. Verumtamen Angelus, id est, Spiritus sanctus carnem superat, quando femur eius, id est, carnis voluptatem debilitat, tunc etiam Iacob ille Israel dicitur, & ad videndum Deum per fidem & contemplationem instruitur, quando neruus femoris, id est, voluptas carnis ipsius maceratur Apostolus Rom. *Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

Capitulum vicesimum nonum. Textus. Profectus ergo Iacob venit in terram orientalem.

MORALITATVM CAP. XXI.

CVm Laban promisisset Iacob filiam suam pro seruitio septem annorum quod fecerat, sic factum est quod cum die nuptiarum cum Rachelem sibi deberet reddere quæ erat pulcherrima, supposuit sibi Lyam, quæ erat turpis & lippa, in aliis etiam mercedibus, scilicet, in ouibus sibi promissis fuit sibi merces mutata, ita quod Laban nunquam libenter volebat reddere quæ per ipsum fuerant promissa. Gen. 15. *Immutasti enim* inquit, *mercedem meam decem vicibus.*

¶ Laban qui interpretatur candidatio, significat mundum, qui more rei candidæ visum discretionis obtundit, vel etiam est diabolus qui per delectamenta dulcem & candidum se ostēdit. Igitur isti sunt quidam domini, qui nunquam quod promiserunt consueuerunt reddere, imo seruitorum vel laboratorum suorum solent stipendia commutare, quia, scilicet, pro Rachele reddunt Lyam, pro præmio pœnam, pro albis ouibus reddunt nigras, pro virtutibus reddunt culpas. Et reuera quotidie percipitur quod ille qui modo seruiuit, nunquam attingit ad bonum quod ab eo sperabatur. Nulla enim est in rebus fortunæ constantia, imo commouetur sic quod vbi attendendo bona promiserit reddit mala. Ideo tales mundi dilectores possunt dicere illud Esa. 59. *Expectauimus lucem, & ecce tenebræ &c.* Et Iere. 18. *quid redditur pro bono malum?* Vel si vis istud allega contra modernos dominos, qui seruitoribus raro reddunt promissa, quia scilicet, cum homo seruierit pro Rachel, id est, pro bono beneficio finaliter recipit Lyam, id est, aliquod beneficium parum valens & quan-

& quandoque quod est deterius, & quandoque nihil habet, ita quod iam proprie potest dicere illud Esai. 49. *In vacuum laboraui, sine causa & vane consumpsi fortitudinem meam.*

¶ Cùm Iacob primo seruisset pro Lya, & tandem pro Rachele dicitur ibi quod amorem sequentis priori prætulit.

¶ Sic vere hodie communiter est cuiquam, quod si habeat aliquam vxorem, id est, aliquem amicum vel familiarem, & sibi superuenit alius magis nouus, primum quodam modo respectu alterius contemnet, & vltimum prædiliget atque colet. Apostolus Heb. 10. *Aufert primum vt sequens statuat.* Contra quos dicitur Eccles. 9. *Ne derelinquas amicum antiquum, nouum enim non erit similis illi.*

B ¶ Vel dic, quod Lya lippa sed fœcunda, est vita actiua, quæ est fructuosa: Rachel pulchra est vita contemplatiua, quæ est preciosa. Igitur dico quod quando Iacob, id est, mortalis homo qui est in hoc mundo, luctatur de Lyæ connubio, transit ad Rachelis amplexus, id est, de vita actiua transit ad vitam contemplatiuam, & de sæculi negotiis ad cœlestia contemplanda transfertur. Constat quod primam vxorem, id est, vitam actiuam & sæcularium parum reputat, quando ad Rachelem, id est, ad vitæ contemplatiuæ brachia se transportat parumque reputat terrena, quando gustat quæ sunt cœlestia vilipenditque vitæ sæcularis bona, quando per contemplationem cœlestia gustat dona. Vnde dicitur Leuit. 26. *Nouis superuenientibus vetera proiicietis &c.*

Capitulum trigesimum. Textus. Cernens autem Rachel quod infœcunda esset.

MORALITATVM CAP. XXII.

CVm Laban concessisset genero suo pro præmio sui seruitij oues, quæ in grege suo quandoq; nascebantur nigræ, quandoq; nascebantur albæ, quandoq; nascebantur variæ, sicut dicitur Gen. 33. Iacob magna cautela vsus est, qui, scilicet, cù oues tempore prægnationis ad canales aquarũ adaquate venirent, si volebat quod fœtus albos conciperent, virgas ex toto decorticabat ipsas in canalibus ante oculos conspicientium ponebat, & sic ouis ad aspectum albæ virgæ fœtum album concipiebat. Econtra quando volebat fœtus nigros producere, tunc solebat virgas cum pelle in canalibus ponere. Si vero varias habere cupiebat, virgas partim decorticabat, & partim cum cortice dimittebat. Imaginatio enim animalis ad aspectum virgæ mouebatur & sic qualis erat virga talis partus concipiebatur.

¶ Dic quod Iacob significat Deum, virga qua mediante Deus pastor regit mundum, significat prælatum, oues vero significant Ecclesiam vel collegium, filij vero ouium designant subiectum populum. Ideo dico quod à qualitate virgarum, id est, prælatorum sequitur qualitas agnorum subiectorum. Oues enim, id est,

C Ecclesiæ tales partus, id est, tales subditos concipiunt, quales virgas, id est, quales prælatos conspiciunt, quia reuera agni, id est, subditi tales efficiuntur quales virgæ, id est, quales prælati vel superiores vel Ecclesiastici eorum aspectibus offeruntur. Cum virgis enim nigris sunt nigri, cum albis albi, & cum variis varii, cum bonis boni, cum malis mali, cum mediocribus medij Psal. 17. *Cum sancto sanctus eris.*

¶ Vel dic quod oues sunt simplices, qui reuera dum ad canales, id est, ad prædicatores sacræ scripturæ veniunt, vt puta quã do ad audiendos sermones accedunt, solent tales fœtus, id est, talia proposita & opera concipere, quales virgas, id est, quales exemplares regulas ibi solent videre, secundum enim virgam, id est, secundum exemplum quod in canali, id est, in prædicatore cernitur fœtus operis vel propositi in auditoribus generatur.

¶ Vel dic quod si virga, id est, prædicator vel prælatus sit cortice bonorum temporalium, & omnis malæ conuersationis nudatus, & omni affectu terrenorum priuatus: solent oues, id est, auditores simplices qui tales aspiciunt, cõcipere albos fœtus, id est, facere bonos actus. Econtra vero quando prælati malæ conuersationis cortice sunt vestiti, tunc fœtus, & actus ouium, id est, simplicium subditorum, vitiorum nigredine sunt fœdati. Vnde dicitur Naum. 2. *Facies eorum sicut nigredo ollæ.*

¶ Vel dic quod virgæ significant opera & rigorem diuinæ gratiæ & iustitiæ, quibus vexat filios pestilentes Psalm. 190. *Virgam virtutis suæ emittet Dominus ex Sion.* Istæ enim virgæ quandoque sunt nudæ & decorticatæ, in quantum manifesta est Dei iustitia, quandoque corticibus sunt opertæ, in quantum Dei iudicia sunt occulta. Dico igitur quod solo aspectu talium virgarum, id est, ex sola consideratione iudiciorum Dei, & suæ iusti-

tiæ opertum, oues, id est, boni simplices, debent bonum propositum concipere, & bona opera parturire: solus enim aspectus iustitiæ & virgæ rigoris sui, & tribulationum quas immittit, facit hominem concipere spiritum salutis, & finaliter parere opera gratiæ & veritatis siue virtutis, quod etiam de bonis subditis apparet, quia, scilicet, non debent expectare quod à prælato virga percutiantur, imo solo aspectu bona operari tenentur Esa. 26. *Domine à timore tuo concepimus.*

Capitulum trigesimum quartum. Textus Egressa est autem Dina filia Lyæ.

MORALITATVM CAP. XXIII.

DIna filia Iacob volens videre mulieres regionis Chananæorum, exiuit ad videndum. Quam cum vidisset Sichem filius Emor principis terræ, adamauit eam, rapuitque & dormiuit cum illa, vi opprimens virginem. D

¶ Reuera Dina filia Iacob significat animam filiam Dei patris, regio istà est mundus, vbi, scilicet, Chananæi gentiles, id est, peccatores morantur. Sichem autem est diabolus, & Emor est lucifer pater eius, qui in hoc sæculo principatur. Vnde dicitur Ioan. 14. *Venit enim princeps mundi huius, &c.* Igitur dico, quod quando filia Iacob, id est, anima Christiana, vel etiam aliqua persona religiosa cupit videre mulieres Chananæorum, id est, delectationes, ludibria & mollities peccatorum, & sic de domo religionis, id est, de secreto conscientiæ ad mundi religionem per aliquam malam cõplacentiam transit, & in aliquibus mundi negotiis, non credens malefacere, sed bene, æstimans suam seruare virginitatem, id est, suæ conscientiæ integritatem, se ingerit & immittit, statim ad eã Sichem, id est, diabolus, qui per malos consensus eam rapit, & per mala opera violat & corrumpit, & virginitatem spiritualis pudicitiæ sibi tollit, eamque secum ad domum patris sui, scilicet, ad infernum protrahit atque ducit. Vnde ergo est quod anima domum conscientiæ, non exeat, quodque exterius ad mundi negotia non transeat, ne forte diabolus ipsam rapiat & corrumpat. Vnde Luc. 9. *In quamcunque domum intraueritis, ibi manete, & inde non exeatis.*

¶ Vel dic ad literam contra iuuenculas, quæ domum patris exeunt pro videndis mundi ludibriis, ad mundi festa & conuiuia vadunt, vbi, scilicet, à iuuenibus luxuriosis facilè decipiuntur, & mente vel corpore corrumpuntur. Idem vero est de monialibus, quæ plus volunt per mundum penes amicos circumire, quam in claustro manere. Vnde sæpe fit quod corrumpuntur, & castitatis pudore priuantur, Apostolus 1. Tim. 5. *Discunt circumire domos, & cum luxuriatæ fuerint, quærunt nubere.*

Capitulum trigesimum septimum. Textus. Ioseph cum sedecim esset annorum. E

MORALITATVM CAP. XXIV.

CVm Ioseph filius Iacob iunior à patre plus aliis fratribus diligeretur: propter quod tunicam talarem ei fecerat, ipsumque secum domi, cum fratres irent ad pascua, detinebat. Et factum est quod somniauit, quod sol & luna & stellæ vndecim ipsum venerabantur, & quod manipuli fratrum suorum suum manipulum adorabant, propter quod ipsi fratres sibi quam plurimum inuidebant, quapropter cum pater ipsum in pascuis ad fratres visitandos misisset, ipsumque de Sichem in Dothaim transisse comperisset, statim quando eum viderunt, in mortem ipsius conspirare cœperunt. Ipsum ergo talari tunica exuerunt, & in cisterna veteri eum incluserunt, & tunicam eius in hœdi sanguine statim tingunt, & eam ad patrem mittentes puerum à feris occisum fingunt. Ipsum vero puerum Ismaelitis mercatoribus vendunt, qui tandem ad Ægyptum eum deferunt, ibi Deo operante Dominus Ægypti efficitur, ita quod pater & fratres propter famem suam releuandam, ad eum finaliter descendunt, & vadunt, & iuxta somnij impletionem sibi obediunt & seruiunt.

¶ Ista allegoricè exponuntur communiter de Christo. Iste est Ioseph filius Iacob, id est, Dei patris ab ipso super omnia prædilectus. Breuiter dicitur Matt. 3. *Hic est filius meus dilectus.* Et tunica talari, id est, humanitate vestitus ab æterno somniana & præuidens quod à stellis & fratribus, id est, ab Angelis & hominibus erat merito adorandus. Fratres igitur istius quos pater ad pascendos greges miserat, erant Pharisæi, quos, scilicet, Deus ad simplices instruendos in scripturæ pascuis ordinauerat. Isti tamen de Sichem, quod interpretatur causa: in Dothaim quod inter

interpretantur Defectio: transiuerant, in quantum de bona causa in defectum, de lege in peccatum, de bono intellectu in malum, improbe se mutarunt. Missus est Ioseph, id est, Christus, in pascua mundi huius, pro suis fratribus visitandis, & pro hominibus redimendis, ipsos in Dothaim reperit, in quantum, scilicet, in defectione plurium vitiorum eos immersos inuenit.
F Vnde Deut. 32. *Inuenit eos in terra deserta, in loco horroris & vastæ solitudinis.* Isti inuidentes sibi tunica humanitatis ipsum exuunt occidendo, & eam sanguine cruentant, ipsum flagellando, in cisterna eum ponunt, corpus sepeliendo, Ismaelitæ tamen, id est, Apostoli eum emunt ipsum per fidem recipiendo qui in Ægyptum, id est, in gentilitatis populũ eum deferunt prædicando, vbi tandem Dominus efficitur, fidem suam & Ecclesiam dilatando, ita quod fratres sui, scilicet, Iudæi, qui prius eum vendiderant, finaliter ad ipsum venient, se, scilicet, ad eum conuertendo, & hoc quando fame, id est, paupertate & inopia laborauerunt per mundum vagando Ps. 58. *Famem patientur, vt canes, & circuibunt ciuitatem. Ipsi conuertentur ad manducandum.* Vel allegari possunt exemplariter, quomodo prouidentia Dei habet diuersos modos occultos sua opera faciendi, & quomodo nõ est possibile quod possint per hominem immutari, quinimo sæpe fit quod per easdẽ vias quibus homo Dei ordinationem impedire intitur, ad plenum effectum ipsius peruenitur. Isti enim visionẽ somnij sui, ne adorarent eum impedire volentes, ipsum exterius vendiderunt. Vbi tandem post labores & carceres Dominus Ægypti factus est, ita quod ipsum vbi non sperabant, adorauerunt. Dominus enim multas tribulationes & miserias quandoque immittit, nec curat si hominem vel ad peccatum laxat vel tribulationibus fatigari permittit, quis quid & qualis finis consequi debeat, ipse scit Psal. 137. *Excelsus enim Dominus & humilia respicit, & alta à longe cognoscit* Gen. vlt. Vnde etiam ipse Ioseph dicit fratribus suis. *Nolite timere,* inquit: *Nunquid possumus resistere Dei voluntati, vos cogitastis de me malum, & Dominus vertit illud in bonum, vt exaltaret me.* Duodecim fuerunt filij Iacob, 12. fontes in Helim, duodecim lapides preciosi in veste Aaron, 12. lapides insecti in altari, 12. panes propositionis, 12. lapides de Iordane sumpti, & in signum positi, 12. boues sub mari æneo constituti, 12. stellæ in corona mulieris, 12. portæ, 12. anguli, 12. fundamenta nouæ ciuitatis, 12. horæ diei, 12. menses anni, 12. fructus ligni, 12. signa cœli.

¶ Reuera per istum numerum 12. possunt intelligi 12. Apostoli, vel etiam quicunque fideles 12. Apostolis credentes, & 12. Apostolos imitantes, quia pro certo isti sunt 12. Patriarchæ, qui a-
G lios spiritualiter generauerunt. Sunt 12. fontes, qui alios gratia & doctrina irrigauerunt. Sunt 12. preciosi lapides, qui vestes sacerdotis, id est, Ecclesiam ornauerunt. Sunt 12. insecti altaris Ecclesiæ lapides, qui ipsum altare, id est, fidem Ecclesiæ sustinuerunt. Sunt 12. panes, qui famelicos satiauerunt. Sunt 12. boues, qui sub mari sacræ scripturæ triturauerunt. Sunt 12. stellæ, quæ mundum illuminauerunt, & in corona mulieris, id est, Ecclesiæ reluxerunt. Sunt 12. anguli, qui fundamenta ciuitatis Ecclesiæ stabilierunt. Sunt 12. fundamenta, quæ Ecclesiam fortificauerunt. Sunt 12. horæ diei, quæ diem diuinæ gratiæ distinxerunt. Sunt 12. menses, qui solem, id est, Christum per gratiam continuerunt. Sunt 12. fructus, qui doctrina sua sana alios nutrierunt. Sunt 12. signa, qui gloriam bonis, pœnam reprobris significauerunt. Isti ergo potuerunt dicere illud Gen. 42. *Fratres sumus, filij viri vnius.*

Capitulum trigesimum octauum. Textus. Eodem tempore.

MORALITATVM CAP. XXV.

CVm Thamar in habitu meretricum sederet, in biuio accidit quod patriarcha Iudas transiens cum ea cõcubuit, qui pro arrhabone annulum & armillam & baculum proprium sibi dedit, qui, scilicet, duplicem prolem Phares & Saram in ea genuit. Et cum propter adulterium duceretur ad ignem: ostendendo prædicta pignora quæ sibi Iudas dederat, liberata fuit, de viro inquit cuius hæc sunt, concepi &c. Vide plenius historiam Gen. 38.

¶ Iudas iste significat Christum, qui Leo de tribu Iuda dicitur. Ista vero mulier significat animam, quæ cum habitu meretricis, id est, cum multiplici peccato, & cum malæ conuersationis contagio in biuio mundi sedet, qui mundus recte dicitur biuium, quia ibi homo facile deuiat. Sed quid? pro certo plerunq; contingit quod verus noster Iudas, id est, Christus, istam per misericordiam respicit & inuenit, secumq; per gratiam cohabitat & concumbit, annulumq; fidei & baculum spei, seu memoriæ crucis Christi & armillam charitatis sibi pro arrhabone concedit, duplicique fœtu, scilicet, bona affectione interius, & bona operatione exterius eam imprægnat. Et vbi dæmones istam ad ignem pœnæ & culpæ nitantur trahere, misericorditer ipsam saluat, quia pro certo nunquam anima igne malæ concupiscentiæ in præsenti comburitur, vel etiam igne gehennæ nunquam post mortem damnatur, dum tamen prædictam arrhabonem, scilicet, annulum, armillam & baculum ostendere mereatur. Ita quod tunc poterit dicere illud Gen. 32. H
In baculo isto transiui Iordanem &c. In baculo enim crucis, vel spei, Iordanis, id est, fluuius mortalitatis nostræ potest tute transire anima, & duplex partus duplexque turma bonorum operum, scilicet, interiorum & exteriorum, poterit in ea parturiri.

¶ Vel dic, quod talis mulier est falsus consiliarius, vel hypocrita, qui ne cognoscatur, pallio falsatum palliationum & fraudum se velat vt sic concubitum Iudæ, id est, familiaritatem dominorum habeat, & vt diuitiis impraegnetur, & pastorali baculo & annulo episcopali, armillaque dignitatis ditetur.

¶ Vel dic, quod hodie dato quod aliqua persona comburi meruerit, si tamen arrhabonem ostenderit, id est, si bona munera iudicibus obtulerit, salua erit. Est enim vnus lapis preciosus, qui comburi vel puniri hominem non permittens, dicit illud Esa. 43. *Cum ambulaueris per aquam, tecum ero, cum pertransieris per ignem, non combureris.*

¶ Vel dic, quod Iudas est iniquus Iudex, qui sæpe alios punire nititur, de eo crimine quo ipsemet innodatur. Veruntamen quando crimen in ipsum inflectitur, quamuis homo sit culpabilis, ipsum conatur liberare.

Capitulum trigesimum nonum Textus. Igitur Ioseph ductus est in Ægyptum.

MORALITATVM CAP. XXVI.

LEgitur quod cũ vxor Potifaris oculos iniecisset in Ioseph, ita quod ipsius petiisset concubitum: quod & ille negasset, & fugiens pallium dimisisset. Illa vero se videns contemptam, contrarium viro suo dixit, quod eam Ioseph opprimere voluerat, accusauit, & pallium dimissum in argumentum fidei ostendisset, propter quod vir ille nimis vxori credulus Ioseph carceri mancipasset, de quo tandem Dominus miraculose eum expediuisset.

¶ Potest allegari contra fallaciam mulieris, quæ non timet quandoq; impudice libidinem appetere, nec timet falsum crimen imponere, & argumento fidei multa fingere & prætendere, nec facit conscientiam innocentem damnare. Vnde dicitur Ecclesiast. 25. *Non est malitia super malitiam mulieris.*

¶ Potest etiam allegari contra viros modernos, qui, scilicet, nimis suis credunt vxoribus & maxime vbi agitur de pudicitia coniugali.

¶ Potest etiam allegari, quod quicunque iustus exemplo Ioseph se debet potius permittere diffamari & incarcerari, quam legem Domini præterire, & maxime quia Dominus solet tales expedire, & ad maiorem gloriam promouere, sicut apparuit in Susanna & in Iosepho.

¶ Vel potest allegari pro veritate & pro innocentia, quæ quãuis aliquando supprimitur, finaliter tamen vincit. Vnde dicitur 3. Esdr. 3. *Super omnia vincit veritas.*

Capitulum quadragesimum Textus. His itaque gestis accidit, vt peccarent.

MORALITATVM CAP. XXVII.

DVo familiares Pharaonis regis Ægypti in carcerẽ regia positi cum Ioseph, scilicet, Magister pincernarum, & Magister pistorum, viderunt somnium vna nocte. Magister enim pincernarum videbat coram se vitem, in qua erant tres propagines, in quibus vuæ florebant & maturescebant, ita quod scyphum Pharaonis accipiebat, & ibi vuas exprimebat, & poculum regi dabat. Magister vero pistorum tria canistra farinæ portare se somniabat, & in superiori quod omnes cibos qui fieri solent arte pistoria continebat, aliisque excelsius præeminebat, aues cibos comedere conspiciebat. Ista ergo somnia fuerunt à Ioseph exposita, taliter quod pincerna infra tres dies debebat ad pristinum officium restitui, & potum regi porrigere. Pistor vero debebat suspendi, & aues carnes eius comedere.

¶ Pharao rex Ægypti Deum significat cœli regem. Carcer autem

tem

rem eius significat istum mundum, qui, scilicet, continet pincernam & pistorem, id est, populum bonum & malum, pincernam propter defectum primi parentis boni & mali, de domo Pharaonis, id est, de paradiso fuerunt eiecti, & in huius mundi carcere vinculati. Sed pro certo vterque somniat in carcere, id est, vterque cogitat de futuris. Boni enim qui in pincerna figurantur vident vitam, id est, Deum qui habet tres propagines, id est, tres personas, quibus accipiunt vuas, id est, fidem de qua, scilicet, ipsi exprimunt vinum, id est, bona opera, quæ infundunt in calice regis Christi, in quantum ista lætificant regem Christum

B Psal. 103. *Vinum lætificat cor hominis.* Mali vero qui per pistorem designantur, vident quod ipsi habent tria canistra, id est, triplicem concupiscentiam & genus ciborum, id est, carnis, & oculi ingluuiem, & aues desuper volantes, id est, & vanitatem & superbiam. Vnde Baruc. 3. *In auibus cæli ludunt.* Quis ergo finis amborum? procul dubio secundum expositionem Ioseph, id est, secundum sanctorum doctrinam boni sunt præmiandi, quia, scilicet, pincerna, id est, cœtus bonorum post tres dies, id est, post tria tempora huius vitæ, scilicet, in die iudicij ad gradum pristinum, scilicet, ad beatitudinem & immortalitatem restituentur, & in domo regia, id est, in paradiso recipientur, & ad propinandum vinum lætitiæ cum Angelis admittentur. Econtra vero mali post eosdem tres dies, scilicet, in die iudicij in inferni patibulo suspendentur, & eorum animæ ab auibus, id est, dæmonibus comedentur. Deut. 32. Vnde dicitur, *Consumentur fame & deuorabunt eos aues morsu amarissimo.*

Capitulum quadragesimum primum. Textus. Post duos annos vidit Pharao somnium.

MORALITATVM CAP. XXVIII.

Vidit Pharao somnium, sc. septem vaccas pinguissimas, quæ pascebantur in locis palustribus. Post quas erumpebat septem aliæ macie confectæ, quæ consumptis & deuoratis prioribus nullum saturitatis dedere vestigium, sed simul macie & squalore torpebant. Vidit etiam quod septem spicæ pullulabant è culmo vno plenæ atque pulcherrimæ. Aliæ vero septem percussæ vredine oriebantur è stipula, quæ priorum pulchritu-

C dinem deuorabant. ¶ Primo sciendum est, quod numerus septenarius vniuersitatem significat, secundum Greg. eo quod vniuersa tẽpora per septenarium dierum currunt, & sic dicã quod septem vaccæ pingues significant vniuersos diuites. Septem vero spicæ plenæ signant vniuersa eorum temporalia bona. Vaccæ vero signant dæmonũ vniuersitatem. Septem vero spicæ squalidæ designant illam, quam & inferunt vniuersalem aduersitatem, & sic igitur dico quod in ripa fluminis prosperitatis mundanæ inueniuntur hodie septem vaccæ mundi diuites diuitiis impregnati, qui, scilicet, septem spicis, id est, vniuersitate bonorum temporalium sunt refecti. Sed reuera ex alia parte, scilicet, post mortem, isti inuenient septẽ vaccas macras, id est, vniuersitatem tormentorum, à quibus istæ vaccæ pingues cum spicis suis deuorabuntur, & æternaliter cõsumentur. Dæmones enim diuitias deuorabunt & sequentes aduersitates præcedentẽ prosperitatem vastabunt, vnde sequitur ibidem, venient septem anni tanti sterilitatis, ita quod obliuioni dentur cuncta retro Amos 4. dicens: *Audite verbum domini vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes, dicentes, afferte vt bibamus, quia ecce dies venient, dicit Dominus, & eleuabunt vos in contis, & reliquias vestras in ollas feruentibus.*

¶ Vel dic, quod istæ vaccæ primo significant aliquos homines pingues, diuites & sibi sufficientes, sicut sunt quidam qui in prospera huius mundi tenuerunt de suis redditibus bonos status. Septem vero macræ sequentes, significant malos eorum filios & successores, qui, scilicet, quinque ita sunt pauperes, macri & infortunati quod pinguedinem prædecessorum suorum, & bona quæ acquisierunt, consumunt, deuorant atque vendunt, & tamen nullam satietatem atque sufficientiam proinde recipiunt aut acquirunt, & sic sit squalor & viedo macies & infortunium ipsorum vacuitasque stipularum, id est, paupertas & tenuitas bonorum suorum aliorum plenitudinem deuorat, & quicquid boni alij prædecessores sui cumulauerunt, malorum successorum infortunitas deuastat. Vnde dicitur Ioh. 4. *Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis.*

¶ Vel dic quod vaccæ istæ macræ sunt auari, balliui & officiales vel principes, raptores & votatores, qui, scilicet, tanta sunt tenuitatis & paupertatis, tantarumque expensarum & insatia-

bilitatis quod nihil penitus sufficit eis, quinimo dato quod omnes vaccas pingues patriæ, id est, omnes diuites homines sibi subiectos soleant rapinis & exactionibus deuorare & consumere & vastare, nullum tamen saturitatis vel sufficientiæ vestigium D in eis apparet, imo paupertate & miseria semper sunt repleti. Vnde dicitur Prou. 11. *Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt non sua & semper in egestate sunt.*

Capitulum quadragesimum tertium. Textus. Interim fames omnem terram vehementer.

MORALITATVM CAP. XXIX.

Genesi 43. dicitur cum fratres Ioseph ad ipsum in Ægyptũ vbi dominabatur, venissent, ipse ibi fratres suos cognoscens, non est agnitus ab eis. Fecit ergo eis conuiuium. Et quia sciebat qui erãt primogeniti, fecit eos ad mensam priores sedere, secundũ quod erant antiquiores, & dato quod ibi esset Beniamin adolescentulus, ab eo præcipue prædilectus, eo quod frater erat ipsius vterinus, ipsum tamen antiquioribus fratribus non præposuit, imo quia erat iunior locum vltimum sibi dedit. Talis Ioseph est Christus. Vnde dicitur Genes. 49. Fratres sui sunt omnes Christiani Rom. 8. Apostolus. *Primogenitus in multis fratribus.* Vterini & magis dilecti sunt religiosi & clerici, qui sibi spiritualiter sunt coniuncti. Dico igitur quod Ioseph, i.e. Christus quamuis hodie sit à fratribus, id est, à fidelibus absconditus & ignotus, ipsos tamen inuicem diligit & cognoscit & quæ sit eorum ætas, id est, eorum perfectio, optime iudicat & discernit. Ætas enim virtutem & perfectionem significat, in qua quanto quis est perfectior tantũ honore paradisi est dignior. Vnde dicitur Sap. 4. *Cani sunt sensus hominis, & ætas & senectutis vita immaculata.* Quando igitur isti fratres Christi fideles in conuiuio Ioseph, id est, in paradisum sunt locandi, optime considerat ipse Christus ætatem, id est, merita singulorum, ipsosque secundum

E primogenita sua, id est, secundum virtutes quas habent, solet ordinare, & primos vel vltimos collocare, & hoc sine quacunque acceptione personarum, quia pro certo fratres vterini, id est, viri Ecclesiastici nequaquam præferuntur, quinimo si in moribus sint ætetis minores, vltimiores ponuntur. Ibi enim non est acceptio seu distinctio Iudæi & Græci, quinimo sæpe fit, quod Græci qui primi sunt, sunt nouissimi, & nouissimi primi.

¶ Vel dic, quod Ioseph est prælatus, qui reuera summe debet cognoscere ætatem, id est, merita subditorum, & dato quod ipsi eum non cognouerunt, id est, non visitauerunt, nec obtulerunt munera, nec adulando applauserunt, ipse tamen debet eos cognoscere, & eorũ sufficientias excogitare. Ergo quando ipse facit conuiuium, id est, prouisionem aliquam ipse debet in mensa beneficiorum Ecclesiæ ipsos collocare prioresque, qui in ætate, id est, in virtutib. sunt maiores, quia vere dato quod Beniamin, id est, quod illi habeant aliquos fratres vterinos, id est, aliquos consanguineos, nepotes vel amicos, si tamen sint iuniores, id est, moribus imperfectiores, nunquã debet eos bonis & prouectis præponere, scilicet, præmissis melioribus ipsis vltimum locum dare Ps. 7. *Ibi Beniamin adolescentulus &c.* Vnde Hest. 1. *Bibebãt omnes in aureis poculis &c.* ¶ Dato quod Ioseph fratres suos ordinate secundũ ætates suas collocasset ad mensam & sic Beniamin prædilectus & vterinus eo quod esset iunior vltimus locaretur, nihil tamen propter hoc sibi deperiit, imo portio ciborum quam sibi Ioseph dedit portionem aliorum fratrũ in quinque partibus excessit. ¶ Sic vere cum fratres Ioseph, id est, fideles Ecclesiæ, nunc in locis graduum & dignitatum diuersimode sunt locari, ita quod sæpe fit quod illi qui sunt vterini, i.e. Christo magis per charitatẽ coniuncti, & ab eo potissime prædilecti, in mensa bonorum Ecclesiæ sunt vltimi cõstituti, quia vero hodie plerumque accidit, quod illos quos Christus venturus Ioseph plus diligit & quos sibi charitas seu sanctitas magis iungit vltimos in Ecclesia vel mundi dignitatibus ponit, dicẽs illud Luc. 14. *Recumbe in nouissimo loco.* Ex hoc tamen nihil sibi deperit propter ista, quia pro certo post mortem quãdo Christus distribuet cibos gloriæ paradisi, istis alijs præficientur & portio gloriæ præferetur, quia reuera Christus illos qui sunt modo vltimi depressi & pauperes, alijs qui modo sunt alti & diuites, præferet, ita quod gloria eis data aliorum gloriam præcellet. Vnde dicitur Matth. 21. *Erunt nouissimi primi &c.* ¶ Vel dic quod talis Ioseph esse videtur deuotus prælatus, qui reuera de bonis Ecclesiæ solet suis fratribus vterinis, id est, filiis nepotibus & compatriotis & familiaribus magis dare, dato quod alij antiquiores & meliores noscan- F tur

tur esse, sicut dicit Apostolus, quod nemo vnquã carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam. Scyphus enim Ioseph inuentus fuit in sacco Beniamin iunioris & fratris minoris, ad denotandum, q̃ scyphus diuinæ sapientiæ in sacco, id est, in corde humilium inuenitur, quia quanto quis est per humilitatem minor, & per puritatem iunior, tanto calice sapientiæ plus potatur. Exemplũ de B. Ioanne, qui erat Apostolis iunior, & tamen intellectu fuit altior Ps. 67. *Beniamin adolescentulus in mentis excessu.* ¶ Sicut dicitur in Gen. 37. *Ioseph emit populum Ægypti in seruitutem regis dando eis frumentum regis.* ¶ Sic vere prædicator qui est dispensator frumenti, id est, scripturæ & scientiæ Christi regis populum fidelium in ipsius regis Christi acquirit seruitutem dum frumentum suum, id est, doctrinam suam vel etiam Eucharistiam el pandit Psal. 80. *Ex adipe frumenti saturauit eos.* ¶ Vel dic quod populus Pharaonis, id est, diaboli seruus efficitur dum frumento eius, id est, bonis temporalibus satiatur. Vnde in Prouerb. 22. *Qui accipit mutuum, est fenerator.*

Capitulum quadragesimum octauum. Textus. His itaq; transactis nunciatum est.

MORALITATVM CAP. XXX.

IAcob in breui moriturus, voluit benedicere duobus filiis Ioseph, scilicet, Ephraim & Manasse, vnde cum esset in lecto cæcutiens, adduxit eos Ioseph sibi benedicẽdos ad lectũ. Cum ergo primogenitum posuisset ad dexteram, & secundogenitum ad sinistram pater manus suppositurus cancellauit, & dexteram genito secundo, qui erat sinister antepositit. Sinistram vero super primogenitum assignauit, & sic cancellando & mutando manus, dexter filiorum sinister, sinister vero dexter factus est & benedictionem primogeniti reportauit ¶ Reuera iste Iacob patriarcha potest mihi significare Deum. Ioseph vero significat

G mundum, vel quemcunq; qui habet alios promouere in principem vel prælatum, vel per dexteram intelligitur prosperitas, per sinistram vero aduersitas, ergo istud euoltat, quod Ioseph, id est, mundus aliquos ponit ad dexteram, aliquos constituit ad sinistram, quia, scilicet, diuites ponit in dextera prosperitatis, pauperes vero in sinistra aduersitatis. Sed reuera Iacob, id est, Christus in die iudicij, quando benedictionem dabit legislator, & ibunt de virtute in virtutem, & videbitur Deus Deorum in Sion, tunc manus suæ munificentiæ cancellabit, & etiam eos permutabit. Sicq; fiet quod dexteram prosperitatis illis dabit, qui nunc sont in aduersitatis sinistra. Sinistram vero aduersitatis his dabit, qui nũc sunt in prosperitatis dextera, & sic fiet quod dexteri fient sinistri, & ecõuerso, & quod primi erunt nouissimi, & nouissimi primi. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Ioseph vero noluit sepeliri in Ægypto, imo rogauit fratres quod in terram promissionis portarent, quod finaliter factum est. Sic vere nec nos debemus velle sepeliri per malam consuetudinem in peccato, imo debemus rogare fratres, id est, religiosos & iustos, quod inde suis doctrinis, exemplis & orationibus nos educant Ps. 141. *Educ de carcere animam meam.*

Moralitatum super Genesim finis.

MORALITATVM LIBER SECVNDVS SVPER EXODVM.

Capitulum primum. Textus. Hæc sunt nomina filiorum Israel.

MORALITATVM CAP. I.

SVrrexit rex nouus super Ægyptum, qui nõ nouerat opera Ioseph seu beneficia quæ Ægypto contulerat, propterquod filios Israel per magistros operum quamplurimum opprimebat ipsisq; sibi seruire in luto & latere & paleis, ad ædificationem suarum vrbium faciebat. Veruntamen sic fiebat, quod quanto plus opprimebat, tanto plus eorum populus crescebat. Quapropter aliud genus oppressionis cogitauit, quia, scilicet, vocatis obstetricibus, omnes quot nascebantur masculini sexus submergi fecit, fœminas vero reseruari mandauit.

H ¶ Tales videntur esse reges nostri, prælati, iudices & principes noui, de nouo promoti, vel nunc iuuenes & inscij, vel noui bonis prædecessoribus suis dissimiles, & in vitiis innouati, quia reuera istorum tota cura est, filios Israel, id est, bonos subditos suos rapinis & exactionibus & tributis & seruitutib. opprimere, & eos per suos iniquos magistros operum, scilicet, balliuos & officiales affligere, & si quæ beneficia à Ioseph, id est, ab aliquibus eorum amicis ipsi vel eorum progenitores receperint, solent per ingratitudinem cuncta obliuioni dare, illud patet de multis principibus, qui si habuerint aliquem Ioseph, id est, aliquem magnum consiliarium vel magistrum, à quo receperint seruitia vel obsequia, bene solent dum viuit, suis amicis ab exactionibus parcere, sed eo mortuo, solent illos de eius genere plus quam alios infestare. Et breuiter mali superiores hodie in regno & iurisdictione sua masculos filios, id est, bonos & virtuosos nituntur submergere & extirpare. Fœminas vero, id est, molles & defectuosos, & ad bene operandum inhabiles solent seruare, & eos plusquam alios supportare. Vnde dicitur Num. 31. *Cur fœminas reseruastis.*

¶ Vel dic, quod Pharao est diabolus, qui, scilicet, Israel, id est, fideles quos per peccatum subiugat, in tribus specialiter occupat, videlicet in luto inficiente, id est, in luxuria, & in palea de leui volante, id est, superbia, & in latere igne durante, id est, in auaritia. Istos enim perfectos malorum operum, id est, capitalia vitia vel per malos prælatos vel prædicatores hæreticos solet affligere, & fœtus masculos, id est, bona opera in eis destruere, ipsaq; in flumine carnalis voluptatis submergere. Fœminas vero, id est, molles actus & reprobos, solet in homine vegetare. Vult enim diabolus quod mala opera in nobis pullulent & succrescant, bona vero deficiant & decrescant.

¶ Vel dic ad literam, quod Pharao diabolus per obstetrices Ægypti, id est, per malos prælatos de Ecclesia hodie eradicat masculos, id est, homines virtuosos. Ibi vero fouet, nutrit & plantat fœminas, id est, carnales & defectuosos, vnde iste vide- A
tur dicere illud Num. 31. *Interficite quicquid est generis masculini.*

¶ Vel dic, quod Pharao est diabolus, qui semper habet odio filios Israel, id est, Christi fideles, potissime masculos, id est, probos homines & virtuosos, ipsos in primitiua Ecclesia videns & inuidens multiplicari, per præfectos operũ, id est, mundi tyrannos faciebat affligi, & sic nomen Christi & fidẽ eius putabat posse destrui vel subuerti, verum tamen sic fiebat, quod quanto plures affligebantur, id est, quanto plures pro Christi martyrio moriebantur, tanto fidelium numerus amplius multiplicabatur, & status Ecclesiæ in melius augebatur. Sicut enim dicitur in Prouerbiis. *Non est sapientia, non est scientia, non est consilium contra Deum.* Et in historia tripertita legitur, quod Iulianus apostata volens Christi sectam destruere, sciens quod consueuerat in tribulationibus proficere, decreuit non tribulationibus, sed oblectationibus sanctorum animos immutare.

¶ Vel posset allegari pro generali prouerbio, quod dicitur contra rusticos, quia si premuntur, talantur & suppeditantur, melius fructificant, & admodum vineæ computantur &c.

¶ Cùm Pharao rex Ægypti mandasset omnes Hebræorum filios submergendos, accidit vt Moyses nasceretur, quem cum mater tam tribus mensibus occultasset, & ipsum amplius seruare non posset, fiscellam composuit, in qua vagientem ligauit, & ipsumque per fluuium fluctuare permisit. Quem cum Thermuth filia Pharaonis, quæ ad flumen lauandi se gratia venerat, inuenisset, & eum corpore elegantem vidisset, matremq; pueri spectabat in littore, vocauit, ubique paruulum nutriendum commisit, ipsum Moysen, id est, de aquis assumptum vocauit, quem tandem adultum in filium adoptauit.

¶ Per regem Ægypti intelligitur rector mundi, qui, scilicet, à principio propter peccatũ Adæ decreuit cunctos filios humani generis originali vulnere perimendos. Per mulierem hebræam intelligo sanctã Ecclesiã matrem, quæ, scil. hebræa, id est, transiens dicitur pro eo q̃ non habet illic manentẽ ciuitatem, sed ad futuram mouetur. Igitur dic quod quoties ista nostra Ecclesia parturit Moysen, i. e. aliquem nouerit natum, primo debet eum B
tribus mensibus tenere, id est, in tribus virtutibus theologicis instruere, tandem debet eum in fluuio baptismi mergere, & fiscellæ spei & diuinæ misericordiæ committere, & tunc proculdubio statim adest filia regis, id est, diuina gratia, quia, scil. fluuium baptismi frequentat, quæ ipsum de periculo liberat & in filium recipit & adoptat, & matri suæ propriæ, scilicet, Ecclesiæ, lacte doctrinæ nutriendum committit, & sic Moysen, id est, de aquis assumptũ, & per aquas baptismi saluatum merito ipsum vocat.

¶ Vel dic quod mater signat carnalem concupiscentiam, quæ filium suum peccatorem, tribus mensibus seruat, in quantum peccatis superbiæ, luxuriæ & auaritiæ ipsum ligat. Tandem vero ipsum in fluuium ponit, quando fluxui mundi negotiorũ, & temporalis prosperitatis ipsum exponit. Filia vero regis, id est, gratia vel etiam beata virgo, ipsum de fluuio mundi liberat, quando à mundi fluxu ipsum detrahit, & per pœnitentiã ipsum

saluat,

saluat, & in filium per charitatem adoptat, & lacte sanæ doctrinæ nutriendum procurat, & mulieri hebrææ, id est, pœnitentiæ vel religioni, quæ transit de hoc mundo ad patrem nutriendum assignat, vt dicamus diuinæ gratiæ illud Ioan. 19. *Mulier ecce filius tuus, & filii, ecce mater tua.*

¶ Vel dic, quod paruulus iste significat humilium vulgus subditorum. Filia regis Ecclesiam significat, quæ, scilicet, in flumine diuinæ gratiæ vel pœnitentiæ lacrymosæ ipsum balneare non cessat. Ista ergo filium suum, id est, fidelium volgus, matri eorum scilicet, rectoribus & curatis cæteris nutriendum, scilicet, lacte doctrinæ & subuentionis terrenæ committit, & mercedem æternæ gloriæ promittit. Vnde ista est quæ dicit ibidem. Accipe puerum ad nutriendum, ego reddam tibi mercedem.

¶ Secundum Iosephum, cum filia Pharaonis Moysen inuentum in flumine, primo cuidam mulieri Ægyptiæ dedisset, puer de lacte ipsius bibere non volebat, quapropter vocata est mater eius Hebræa, quæ finem rei expectans, in littore residebat, ideo soror eius dixisse legitur Exod. 2. *Vis vt vocem mulierem hebræam, vt nutrire possit infantulum.* Ponit etiam ibidem, quod dum puer creuisset, Pharao diadema super caput Moysi posuit, qui statim illud de capite proiecit, quod prodigiose factum rex cōsiderans, ipsum occidere voluit. Sed ad probandum vtrū pueriliter hoc fecisset, carbonem ardentem sibi dedit, qui nutu diuino ipsum in ore posuit, & linguam sibi combussit, & inde factū est, quod
C semper impeditioris, & tardæ linguæ fuit, sicut infra legitur Exod. 4. *Obsecro te domine, non sum eloquens.*

¶ Sic vere debet facere bonus Moyses, id est, bonus religiosus, de aqua mundanæ fluxibilitatis assumptus, quia reuera lac Ægyptiarum mulierum, id est, dulcedines mundi scientiarum, deliciarum, verborum, adulterum aut delectationum debet fugere. Iuxta illud Prouerb. 1. *Fili si te lactauerint peccatores ne acquiescas eis.* Secundum lac mulieris hebrææ matris suæ, id est, dulcedinem deuotionis, doctrinæ & gratiæ, quam sibi dedit Ecclesia vel religio mater sua, debet fugere & gustare. Vnde dicitur 1. Petr. 2. *Lac concupiscite rationabile &c.* Diadema etiam, id est, honorem & dignitatem quam Pharao, id est, mundus vel diabolus sibi per vias iniustas vult imponere, debet similiter refutare, & carbonem, id est, ardorem charitatis seu diuini timoris & pœnitentiæ debet eligere, & linguam suam cum eo debet temperare. Vnde de Moyse legitur, quod ipse beatius reputauit improperium Christi thesauris Ægyptiorum. Ideo secundum aliam literam Esa. 43. dicitur: *Habens carbones ignis desuper eos, & erunt tibi in refrigerio.* Debet ergo talis vir perfectus esse linguæ tardioris. Iuxta illud Iac. 1. *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum &c.* cap. 11.

¶ Cum Moyses videret quadam die vnum Ægyptium, qui vnum Hebræum percutiebat, & eidē iniuriam faciebat, occidit eum, & in sabulo eum sepeliuit, verum quia rumor exiuit in publicum, fugit in terram Madian, vbi Iethro sacerdotis Madian oues pauit, cuius filiam in vxorem accepit. Et dum istæ oues sacerdotis de Madian in deserto pasceret, mirabiles visiones ibidem vidit.

¶ Illud exponitur sic, Moyses qui interpretatur assumptus ex
aquis, significabat hominē pœnitentē, qui, sc. in aquis lacrymo-
sæ compunctionis debet iugiter inueniri, & ibi à matre sua, id
est, pœnitētia, vt à filia regis, id est, à diuina gratia recipiatur, de-
bet cōstitui & imponi. Ægyptius significat peccatum vel carnē.
Hebræus vero significat animā vel mentem. Igitur dico, quod
quādo Moyses, id est, pœnitens, videt quod frater suus spiritus
seu animus, qui debet dici Hebræus, id est, trāsiens, pro eo quod
ad Deum & ad paradisum debet transire festinus, opprimitur
D vel iniuriatur ab aliquo Ægyptio, id est, proprio corpore vel à
peccato, statim debet cōtra [illegible] com insurgere, & ipsum per confes-
sionem occidere, & per satisfactionem sub sabulo & asperitate
pœnitentiæ abscondere vel celare, & tunc poterit fugere ad Ie-
thro sacerdotem, id est, ad Deum per deuotionē, & filiam eius
in vxorem accipere, scilicet [illegible] sapientiam & discretionem seu gra-
tiam, seu deuotionem, & [illegible] poterit oues, id est, Christi fideles
pascere per prædicationem [illegible] & eruditionem, & visiones cœli vi-
dere per cœlestem contem[illegible]plationem. Vnde dicitur Ezech. 8.
Eleuauit me spiritus, & duxit [illegible] *in Hierusalem in visione Dei.*
¶ Vel allega ista generaliter, quod de lege naturæ quilibet te-
netur oppressum & tribulatum [illegible] os defendere, & eis contra impios
subuenire. Vnde in Prou[illegible] b. 24. *Eos qui ducuntur ad mortem, & eos*
qui ducuntur ad interitum, [illegible] -are non cesses cap. 3.
Petr. Berchorij super [illegible] 14.

¶ Moyses pascens gregem, cum duxisset oues ad deserti interiora, apparuit sibi Dominus in rubo ardente, vidit enim in mōte Oreb rubum ardentem qui non comburebatur: cui cum appropinquare vellet, vt quid hoc esset, videret, præcepit sibi Dominus quod calceamenta de pedibus suis tolleret, eo quod locus ille terra sancta esset.

¶ Reuera sic videtur fecisse Dominus pater, quia quando filios Israel, id est, fideles suos de imperio Pharaonis, id est, diaboli, & de Ægypto, id est, de inferno liberare decreuit, signum mirabile primitus demonstrauit, scilicet, signum beatissimæ incarnationis, quo mediante populum suum liberauit. Ipse enim tunc in rubo arbore spinosa, id est, beata virgine spinis pœnitētiæ circumsepta, Moysi, id est, humano generi vel Iudæorū populo apparuit, ipsamq; arborem igne sancti spiritus inflammauit, & mirabiliter impraegnauit. Nunquā tamen ista arbor beata virgo ab integritate virginitatis fuit nudata, nec per incendium carnalitatis combusta, semper virgo & integra reseruata. Veruntamen ad hoc quod Moyses, id est, Iudaicus populus mereatur istam visionem cernere & incarnationis sacramentū cognoscere, necesse est, vt de pedibus affectionum suarum calceamenta carnalis cognitionis, sensumq; literalem auferat, & quod inde per fidei cognitionē incedat. Qui enim calceamento car- E
nalis sapientiæ inuoluitur ad tantam visionem, & ad tanti sacramenti cognitionem pertingere non meretur. Necesse est ergo per fidem calceamentum tale soluere, & omnem mundi sapientiam mouere, quia, scilicet, terra in qua sumus, sancta est, Ecclesiam sanctam Catholicam constat esse. Vnde dicitur Ios. 5. *Solue calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas, sanctus est.*

¶ Vel dic si vis, quod ad hoc quod homo diuinas reuelationes videat, necesse est quod ad interiora deserti, id est, ad secreta cōscientiæ gregē affectionum suarum ducat, & quod calceamenta terrenorum bonorum de pedibus affectionum suarum tollat.

Capitulum quartum. Textus. Respondens Moyses ait, non credent mihi.

MORALITATVM CAP. II.

INter signa quæ fiebant coram Pharaone pro liberatione populi Israelitici, primum fuit de virga versa in colubrum. Vnde Exod. 4. dicitur, quod virga quam tenebat Moyses, proiecta in terram statim versa est in colubrum, ita vt timebat Moyses non solum virgam illam recipere, sed etiam hanc videre. Dominus tamen sibi præcepit, quod caudam draconis acciperet, quod cum fecisset in virgam iterum est conuersa.

¶ Illud applicatur ad statum populi Iudæorum. Virga enim qua mundus regitur, significat filium Dei patris Ps. 2. *Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos.* Moyses vero qui istam tenet, populum Iudaicum significat, qui reuera in principio istam virgam, scilicet, Deum, in manu sua tenuit in quantum ipsum credidit & amauit. Per eo [illegible], qui est res corporalis & viua, intelligitur Christi humanitas, quæ, scilicet, fuit corporea & mortalis, dico igitur quod quando virga quam tenebat Moyses, id est, Deus, quem credebat populus Iudæorum, in terram missus fuit, tunc procul dubio in draconem, id est, in mortalem hominem est conuersus, ita quod Moyses iste, scilicet, populus Iudæorum factus est tremebundus, & à fide incarnationis domini fugitiuus. Iudæus enim virgam in colubrum mutauit, dum Dei filij personam hominem factam abhorruit, & eam credere & accipere & recipere recusauit. Vnde dicitur Ioan. 1. *Sui eum non receperunt, & Verbum caro factum est.* Veruntamen de diuino dispensationis mandato sic fiet, quod F
Moyses iste, id est, Iudaicus populus istum serpentem Christum, cauda, id est, in fine per crudelitatem accipiet, & tunc sibi vertetur in virgam, in quantum ipsum finaliter Deum credet, ita quod nunc proprie potest dici illud Psal. 109. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.* In medio inimicorum tuorum, id est, in medio Iudæorum, qui modo sunt Christi, & fidei inimici.

¶ Vel dic, quod Moyses est Deus, qui quandoq; in manu sua tenet virgam, id est, aliquam bonam personam, quam, scilicet, in statu gratiæ manu tenet, & eum in bono retinet atque fouet. Veruntamen sæpe accidit, quod Deus laxat manum suam, & secundum occulta sub dispensationis iudicia ipsum peccare permittit & in terra eum proijcit dum ad amorem terrenorum per auaritiam, vel apostasiam cadere eum sinit, qui reuera in draconem vertitur in quantū in virum pessimum commutatur. Quod vtique ad literam videmus de multis hominibus, qui in Ecclesia vel

vel religione antequam ad terrena administranda promouerentur erant virgæ, id est, personæ iustæ & rectæ, ad regendum alios optime dispositi, qui tamen postquam ad terram, id est, administrando terrena dimittuntur vtpote quando ad aliquod officium vel dignitatem promouentur, tunc dracones, id est, capaces & crudeles efficiuntur, & in malos homines commutantur. *Quid refert* (inquit Tullius) *an quis in belluam se conuertat, aut per iniquitatem ferinos mores induat?* Fit tamen de talibus quandoque quod Moyses, id est, Deus ipsos in cauda, id est, in senectute ad misericordiam recipit, & eos per pœnitentiam ad statum salutis reducit, & sic in virgas, id est, in viros iustos mutantur, & à draconina sæuitia & nequitia conuertuntur. Vnde dicitur Thren. 1. *Ipsa gemens conuersa est retrorsum.*

¶ Vel dic quod Moyses est prælatus, de cuius manu quandoque virga, id est, religiosus apostatando, & ad terram, id est, ad sæculum redeundo, fit draco venenosus multipliciter peccando, ita quod Moyses, id est, prælatus, ipsum timet recipere, malam vitam ipsius abhorrendo, per caudam tamen in fine iste per Moysen, id est, per prælatum capitur ab ipsoque ponitur, ita quod sæpe fit quod iterum in virgam, id est, bonum virum mu-
G tatur. Vnde dicitur 1. Reg. 10. *Mutatus est in virum alterum.*

¶ Moyses faciens signa coram Pharaone, manum suam in sinum mittebat, & quamdiu ibi stabat, sana erat, quando autem ipsam coram Pharaone extrahebat, tunc leprosa fiebat. Si vero ipsam iterum in sinum trahebat, ad sanitatē pristinam redibat.

¶ Manus in scriptura significat bonam operationem, sinus est conscientiæ secretum & intentio, dico ergo quod quando Moyses, id est, vir iustus tenet manum suam, id est, bona opera sua in sinu suo, id est, in conscientiæ secreto, ipsaque in abscondito & occulto facit, tunc ipsa opera perseuerant viua atque sana. Si vero ipsa de sinu secreti sui per ostentationem extrahat, & coram Pharaone, id est, coram mundo demonstrare ipsa gaudeat, tunc lepra inanis gloriæ polluuntur, & per iactantiam deprauantur. Quapropter necesse est quod manus operationis nostræ ad sinum nostrum, id est, ad secretum redeat, alias in sanitate & mundities nunquam apud Deum perseuerat, & ideo homo qui gaudet facere opera sua bona coram hominibus, vt videantur ab eis, reprehenditur in Ps. 73. vbi dicitur, *Ad quid auertis manum tuam, & dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem.*

¶ Vel dic, quod Moyses est prælatus, sinus est claustrum, & membrum eius est quilibet subditus. Igitur dico, dato quod Moyses habeat manus suas, id est, subditos suos & sanctos spiritualiter sanos, & mundos, quando tamen ipsos emittit de sinu claustri sui exterius ad terrenas ministrationes, vel inter sæculares eos mittendo, faciliter solent lepram luxuriæ, & auaritiæ incurrere, & quamdiu extra fuerint, immundi & luxuriosi manere. Sed pro certo tunc iterum sani efficiuntur, quando ad sinum claustri per prælati industriam reuehuntur. Ideo dicat bonus religiosus foris in temporalibus occupatus illud Luc. 11. *Reuertar in domum meam vnde exiui.*

¶ Vel dic, quod ista manus est homo, qui de sino diuinæ gratiæ, & charitatis emissus leprosus efficitur & peccator, qui tamen tunc temporis spiritualiter sanatur, quando per pœnitentiam ad hunc sinum reuertitur. Vnde dicitur Hier. 47. *Reuertere ad vaginam tuam ò mucro.*

¶ Vel dic de apostatis qui tunc leprosi & peccatores fiunt, quando de sinu Moysi, id est, de claustro apostatando, vel in publico inter sæculares prodeunt. Tunc vero è cōuerso spiritualiter sani efficiuntur, quando ad claustrum vel ad Christi vel præ-
H lati sui gremium reuertuntur. Sicut ad literam patet de religiosis & sanctimonialibus, qui quando nimis frequentant domus parentum, & etiam curias sæculares, vel domus prælatorum, statim solent lepram auaritiæ & adulationis, & superbiæ incurrere. Ideo talibus dicitur Hier. 31. *Reuertere ad ciuitates tuas. Vsquequo delitiis dissolueris filia vaga.*

Capitulum septimum. Textus. Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce constitui te Deum Pharaonis, & frater tuus.

MORALITATVM CAP. III.

TErtium signum, quod præcepit Dominus per Moysen, fuit de aqua conuersa in sanguinem. Accepit enim aquam de flumine, & fudit super aridam, & facta est sanguis.

¶ Sic vere loquendo spiritualiter sæpe fit, quod dum aqua, id est, aliqua simplex persona de suo flumine, id est, de statu religionis, deuotionis, vel compunctionis extrahitur, & super aridam effunditur, id est, ad ministrationem terrenorum constituitur, tunc vere sanguis, id est, carnalis & luxuriosa efficitur, nisi cum diligentia præcaueat ne labatur Ps. 104. *Conuertit aquam eorum in sanguinem.* Vel expone sicut Apocal. 8. & 16. dicitur, &c.

¶ Vel dic quod talis aqua significat vsurarios & auaros, malos officiales & balliuos, qui super terram dum effunduntur, id est, quando in terra vel patria dominantur in sanguinem, id est, in personas crudeles & sanguineas commutantur.

¶ Postquam Aaron proiecit virgam suam in terram coram Pharaone, & versa est in colubrum, vocauit Pharao incantatores & maleficos & sapientes suos, & proiecerunt singuli virgas suas, & similiter in colubros sunt conuersæ, virga tamen Aaron virgas deuorabat maiorum. Istud allegari potest, quod magi, id est, hypocritæ homines & ficti, quandoq; ita bona opera in apparentia faciunt, sicut Aaron, id est, sicut boni. Verumtamen ista A
est differentia quod virga Aaron superstat aliis deuoratis, opera iustorum perseuerant, operibus hypocritarum cōsumptis, quia reuera miracula, id est, mirabilia & singularia opera quæ faciūt iusti, sunt mirabilia. Illa vero quæ faciunt hypocritæ seu mali homines, sunt defectibilia. Vnde Seneca. *Nihil quod fictum est, est diuturnum.* Vel dic quod Aaron summus sacerdos significat magnos dominos & prælatos. Magi vero significant inferiores, balliuos, & vasallos. Cum igitur vterq; habeat virgas versas in colubrum, id est, in rapacem familiam, vel cum vterq; virgam iurisdictionis suę in colubrum, id est, in rapacitatem conuertat, in quantum tam maior quam minor rapinis, & exactionibus vacat, virga tamen Aaron virgas maiorum deuorare dicitur in quantum officiales maiorum, officialibus minorum inimicantur, & in quantum ad iurisdictionem Papæ vel regis vasallorum dominia quotidie teptimuntur, & tunc propter draconem deuorat, quando vnus malus alium malum grauat. Vnde illud. *Ferrum ferro tollitur &c.*

Capitulum septimum. Textus. Dominus Deus Hebræorum misit me ad te.

MORALITATVM CAP. IV.

PRæcepit Dominus Aaron, dicens, Tolle virgam tuam, & extende super riuos, & lacus & paludes Ægypti, & conuertantur in sanguinem, & sit cruor in omni terra Ægypti, tam in ligneis vasis quam in lapideis. Percussitque aquas, & versæ sunt in sanguinem, & computruit fluuius, & pisces qui erant in fluuio, mortui sunt, & non poterant Ægyptij bibere aquam fluminis, & foderunt sibi aquam per circuitum fluminis ad bibendum.

Per aquam in scriptura possumus intelligere Eleemosynam. Vnde dicitur Eccl. 3. *Sicut aqua extinguit ignem, sic Eleemosyna extinguit peccatum.* Deut. 32. Per cruorem intelligo crudelitatem, rapinamque & aduersitatem. Vnde: *Inebriabo sagittas meas sanguine &c.* Dicamus igitur quod hodie per totam Ægyptum, id est, per totum mundum tota aqua pietatis conuersa est in sanguinem crudelitatis, & hoc non solum in lacubus, & paludibus, id est, in statibus sæcularibus, imo etiam in riuis & fluminibus, id est, in Ecclesiasticis, & regularibus. Vasa enim lignea, id B
est, prælati Ecclesiastici, vasa lapidea, id est, principes sæculares, & laici pleni sunt crudelitatis cruore nihilque habent de cuiuscunque pietatis aut benignitatis humore. Pisces enim, id est, viri humiles, deuoti & pij qui erant in flumine Ecclesiæ mortui sunt, ipsumque flumen quasi iam est factum putridum per peccatum. Et vt breuius concludam, quocunque se vertant Ægyptij, id est, pauperes, siue ad clericos siue ad laicos, siue ad officiales principum siue prælatorum, totum inueniunt crudelitate & cruore plenū, ita quod non inueniunt, quid possint bibere, id est, à quo possint cuiuscunq; beneficij refrigerium reportare. Ideo omnibus talib. pōt dici Esa. 1. *Manus vestræ plenæ sanguine sunt.*

¶ Vel dic, quod aqua significat prosperitatem mundi, quæ fluit & defluit sicut aqua, quia reuera in sanguinem carnalis infectionis hodie vertitur, ita quod pisces huius fluminis, scilicet, mundani diuites per peccatum luxuriæ moriuntur.

¶ Vel dic quod quia fluuius religionis, vasaque lignea & lapidea, id est, Ecclesiastici debiliores, & fortiores, sunt pleni sanguine, i.e. peccato, ita quod iam totū est putridum & corruptū, piscesq; id est, viri pij, mites, & benigni, & deuoti iam penitus deficiunt. Ideo Ægyptij, id est, sæculares iam non inueniunt quod ibi de aqua bonæ doctrinæ, vel de bonitate exemplaris vitæ ibidem possint bibere vel haurire, quapropter iam necesse est

eos

eos deficere vel perire, & propter mala exempla Ecclesiasticorum multipliciter efunte. Sanguis enim & non aqua, id est, carnalis vita & non pura, mala doctrina & non bona exempla inutilia & non sana possunt hodie in flumine Ecclesiæ reperiri, & in vasis, id est, in conscientiis hominum. Vnde Apocal. 14. *Et exiuit sanguis de lacu vsque ad frenos equorum.* Ægyptii autem, id est, religiosi & pœnitentes etiam non inueniuntur in flumine huius mundi quod possent tunc bibere, quinimo necesse est eis terram proprii corporis, per pœnitentiam fodere, vt aquam viuam, id est, gratiam diuinã valeant reperire. Ideo de diabolo potest dici illud Psal. 104. *Qui conuertit aquas eorum in sanguinem, & imbres eorum ne biberent.* Secunda plagã fuit de ranis. Præceptum est enim Aaron, quod extenderet manum suam super flumina, & super riuos & paludes Pharaonis, dicens. Sic ebulliet (inquit) fluuius ranas, & ascendent domum tuam & cubiculum lecti tui, & super stratum tuum, ingredientur domos seruorum tuorum necnon & in populum tuũ & in furnos tuos, &c. Et in reliquias ciborũ tuorum. Sicq; factum est quod ranæ terram Ægypti occupauerunt, & vsque ad lectos & cubilia hominum intrauerunt.

C ¶ Ranæ loquaces significant detractores, qui reuera hodie quasi totum occupant mundum. In domibus enim regum, & superiorum, principum, prælatorum & maiorum etiam & minorum, imo in ipsis cubiculis, & secretis cameris eorundem hodie ebulliunt tales ranæ, id est, viri detractores, & garrulosi adulatores, magniloqui & verbosi. Fluuius enim mundanæ prosperitatis ranas procreat, in quantum filios magniloquos, detractores, litigiosos & clamorosos generat. Ideo in lib. Sap. 19. dicitur, *quod pro piscibus eructauit fluuius ranarum multitudinem.* ¶ De puluere terræ percussæ nati sunt cimices in tanta quantitate, quod totam terram occupauerunt, & regem, & populum mirabiliter afflixerunt. Muscæ etiam alia vice in Ægypto in tanta quantitate natæ sunt, quod domos Ægypti quasi penitus impleuerunt. ¶ Sic vere de puluere ipso terræ, id est, de misero statu & humili plebe nascuntur quandoque cimices & aliæ muscæ, id est, parat balliui & procuratores, qui quamuis nullius sint valoris, solent tamen omne genus hominum infestare, & regem & populum, id est, maiores & minores indebite fatigare.

¶ Viam trium dierum petebant filii Israel ire in desertum, vt sacrificarent domino in solitudine, quia, scilicet, sacrificium nõ audebant in Ægypto inter idololatras Deo immolare, & ideo se volebant pro Deo digne sacrificando in solitudine elongare.

¶ Sic vere si rite & digne volumus sacrificare domino, & laudis & spiritus contribulati eidem sacrificium immolare ante omnia debemus appetere & de Ægypto, id est, de peccato vel mundo mentaliter exeamus, & quod per viam trium dierum, id est, per cordis contritionem, oris confessionem, & operis satisfactionem, desertum pœnitentiæ subintremus, & ibi Deo per bona opera immolemus. homo enim nunquam digne domino immolat, qui se Pharaonis, id est, diaboli dominio per dierum istorum trium spacium non elongat, & qui desertum pœnitentiæ non subintrat, dicendo illud Psal. 54. *Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine, &c.*

¶ Vel dic quod Ægyptus est mundus, desertum religio, trium dierum via, tria religionis vota, quia pro certo dum homo est in Ægypto, id est, in mundo, & mundi negotiis Ægyptiis peccatoribus sociatus, vix potest per bona opera domino immolare, & ideo necesse est, quod Ægyptum, id est, mundum & sua negotia fugiat, & quod per viam trium dierum, id est, per tria religionis vota per obedientiam contra superbiam, per paupertatem contra auaritiam, per castitatem contra luxuriam, ad religionis pœnitentiam, & solitudinem se conuertat. Vnde dicitur
D Ionæ 3. *Cœpit Ionas introire in ciuitatem itinere trium dierum.*

Capitulum nonum. Textus. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingredere.

Capitulum decimum. Textus. Et dixit Dominus ad Moysen.

MORALITATVM CAP. V.

Sicut ponitur Exod. 9. & 10. inter cæteras Ægypti plagas vna fuit animalium per terram pestilentiæ occisio; altera fuit vlcerum & vesicarum per cineris aspersionem inductio, alia tonitruum & grandinum emissio, alia locustarum omne viride consumentium introductio, alia tenebrarum oculos excæcantium per triduum obscuratio, alia tandem primogenitorum mors, & occisio.

¶ Sic vere Ægyptii, id est, peccatores plaga multiplicium vitiorum læduntur, quia, scilicet, ante omnia tempestas tentationis occidit in eis animalia, id est, animalitatem spiritualem, scilicet, discretionis sensum & motum bonæ operationis. Secundo cineris in ventum sparsio, id est, bonorum operum si quæ habẽt in ventum elatio, seu ventosa ostentatio, efficit in eis vesicas tumoris, id est, præsumptionis. Tertio accidit in eis tonitruorum, ignium & grandinum, id est, discordiarum, inuidiarum, iniuriarum turbatio. Tandem per locustas, id est, per motus carnales, accidunt in eis omnis rei viridis, id est, omnium virtutum & vitoris bonæ conuersationis consumptiones. Quarto succedunt tenebræ, id est, mentis excæcationes & obstinationes. Vltimo moriuntur primogenita eorum, id est, animæ per æternas damnationes & afflictiones. Et sic patet, quod verum est, quod in Ps. 31. scribitur. *Multa flagella peccatoris sperantes autem, &c. Sic dicit Dominus, illud Hier. 30. Plaga inimici percussi te castigatione crudeli.*

¶ Vel dic, quod tenebræ factæ sunt in Ægypto tribus dieb. ita vt nemo videret in duo fratrem suum. Triduum tenebrarum significat triplicem mentis excæcationem, illam, sc. qua homo non permittitur videre cœlestium fœlicitatem, terrestrium vanitatem & instabilitatem, infernorum periculum & acerbitatem. Quando enim in Ægypto, id est, in corde peccatoris, isti tres dies tenebrarum, id est, ista triplex excæcatio mentis præcedit, restat, quod primogenitus eius, id est, anima per vitia moriatur, & ab angelo percutiente, id est, à Dei sententia æternaliter occidatur. In plagis Ægypti vbi aqua conuersa est in sanguinem, animalia mortua, tenebræ factæ, primogenita occisa, &c.

¶ Terra Iessen vbi erant filii Israel, de his omnibus fuit immunis, quia, scilicet, ibi erat claritas, cum Ægyptus obtenebraretur, ibi erat tranquillitas, cum Ægyptus turbinibus premeretur, ibi erat sanitas, cum primogeniti Ægypti necarentur. ¶ Terra Iessen potest significare Ecclesiam, vel statum Ecclesiæ, vel religionis, quæ reuera ab Ægypti, id est, à mundi cladibus est immunis, quia propter filios Israel, id est, propter iustos qui ibi sunt, ista terra non patitur tribulationes & tentationes, excæcationes & cordis obtenebrationes, nec primogenitorum, id est, animarum mortem, & damnationes, quas patitur Ægyptus, id est, mundus, quinimo sæpe fit, quod isti habent quietem, cum alii tribulantur, scientiæ splendorem, cum alii habeant obstinationem, & ignorantiam, sanitatem, & pacem cum alii tribulationibus infestantur.

¶ Vel dic, quod per Ægyptum infernus, & per Iessen intelligitur Paradisus, vbi sunt filii, id est, angeli & sancti, qui Deum contemplantur, & vident, quæ, scilicet, nulla Ægypti tribulatione vel tentatione læduntur, imo in luce & prosperitate perpetua conuersantur, ideo Ægyptiis, id est, mundanis peccatoribus, & damnatis videtur Dominus dicere illud Esa. 65. *Ecce serui mei comedent, & vos esurietis, & serui mei bibent, & vos sitietis, serui mei lætabuntur, & vos confundemini, serui mei laudabunt præ exultatione, & vos clamabitis præ dolore.* Et breuiter, magna est diuisio inter bonos & malos, inter saluos & damnatos. Vnde dicitur Luc. 16. *Magnum chaos firmatum est inter nos & vos.*

Capitulum duodecimum. Textus. Dixit quoque Dominus ad Moysen & Aaron in terra Ægypti.

MORALITATVM CAP. VI.

CVm Deus decreuisset primogenita Ægyptiorum tam hominum quam iumentorum occidere, primogenita vero filiorum Israel intacta dimittere, & à morte eripere, & saluare ipsosq; filios Israel de Ægypto ad terram promissionis educere, F
præcepit agnũ seu hœdum occidi, & domus ipsorum Hebræorum in superliminaribus, & vtroq; poste signari. Sicq; factũ est, q angelus domos signatas sanguine, nõ tetigit, nec in eis primogenita occidit, imo populũ ibi habitantem de Pharaonis dominio per mare rubrum eduxit ad desertũ, domos vero Ægyptiorum quæ sanguine tactæ vel signatæ non fuerant, angelus inuasit, & ibi primogenita interfecit. Ipsos vero tandem Ægyptios in mari rubro submersit. ¶ Sic vere cum à Deo sit ordinatum, & decretum, quod primogenita Ægyptiorum. i. peccatores mortis æternæ debeant subire periculum, constat quod ab hac sententia illi solum merebuntur saluari, qui sanguine agni immaculati Christi voluerint per suæ passionis memoriã consignari. Solæ n. personæ quæ domos cordium suorum sanguine isto cõsignauerunt, & per mortis Christi recordationem super vtrumq; postẽ cordis & oris istum sanguinem habuerunt, à percutiente angelo

 id est,

id est, à iudicante Christo, per damnationem non tangentur sed potius à mortis æternæ periculo saluabuntur. Ægypti vero, i. peccatores, qui nihil de isto sanguine habuerunt, & mortis, & sanguinis Christi memoriã, & deuotionẽ, & consignationẽ non acceperunt, ab isto angelo, id est, à dura Christi sententia ferientur, & mortis æternæ periculo supponẽtur. Deus enim illos solos à morte æterna saluabit, in quorum domibus, id est, cordib. sanguinẽ agni, id est, sanguinis Christi memoriam videbit. Vnde dicitur Ezec. 16. *In sanguine tuo viue*, ipsosq; de Pharaonis diaboli imperio liberabit, & ad terram promissionis, scilicet, Paradisum per desertum pœnitentiæ destinabit. Illos vero, qui isto carent sanguine, in mari rubro, i. in inferni amaritudine suffo-
G cabit. Vnde dicitur 1. Petr. 1. *Precioso sanguine agni redempti estis.*

¶ Vel istud applica realiter ad passionem Christi, & dic, quod in Ægypto, id est, in mundo agnus Christus de Dei mandato, & ordinatione occisus est, vt, scilicet, virtute sui sanguinis Hebræi, qui interpretantur transeuntes, qui, scilicet, manentem ciuitatẽ non habent, à percussione mortis æternæ saluarentur, & mediante mari rubro, id est, amara compunctione desertoq; pœnitentię adiuuante, ad terram promissionis, id est, ad cœli gloriam ducerentur. Ægypti autem, id est, infideles, qui istius agni sanguinem, i. Christi passionis fidem nolunt recipere, necesse habebunt æternæ damnationis, & percussionis periculũ sustinere. Vnde Ezec. 12. quod *angelus omnes percussit quos non signatos inuenit.*

¶ Vel dic, quod Ægypti sunt vitia, quæ tunc temporis submerguntur, quando filii Israel, id est, boni per mare rubrum, id est, per memoriam dominicæ passionis, vel per amaritudinem pœnitentiæ transducuntur, filii Israel farinam de Ægypto tulerunt, & inde panes azymos confecerunt, sic vere catholici de farina, & gentilium scientia veram doctrinam conficiunt, & panes azymos Theologiæ inde coquunt.

¶ Cum filii Israel mare rubrum deberent transire, & ad terrã promissionis venire, præcepit Dominus quod domus, & familia in simul conuenirent, quodque agnum paschalem comederent. Erant tamen in comedendo agnum multæ cerimoniæ necessariæ, quia scilicet non debebat comminui, nec aliquid vsque ad mane seruari. Igne debebat esse assatus, & cum lactucis agrestib. accinctis renibus manducatur, calceamenta in pedibus, & baculi in manibus debebant haberi, postes domus sanguine debebant inungi, & ipse agnus cum intestinis capite, & pedibus debebat festinantissime manducari.

¶ Ista omnia possunt applicari ad esum agni immaculati, id est, ad receptionem corporis Iesu Christi, quia reuera ad hoc, quod nos qui debemus esse veri Hebræi, id est, per mundũ trãseuntes, & non manentes, etiam debemus esse filii Israel, id est, Deum per fidẽ, & contemplationem videntes, iuxta illud, quod scribitur in epistola, *Dudum nos huius mundi non sumus incolæ, sed aduenæ, sed ad hoc in mundum venimus, vt nobis ibidem non liceat persistere*
H Si transire possumus mare rubrum, id est, mortis amaritudinem secure trãsire, & per desertum purgatorii ad terram promissam, sc. ad Paradisum pertingere, necesse est, quod simul per charitatem & vnitatem fidei communicemus, & quod agnum paschalem Christum in sacramento altaris dignifice comedamus. Est igitur necessarium ad ipsius dignam sumptionem, quod ossa ipsius non comminuantur, & quod nihil de eo superfluum reseruetur, & quod nihil credatur de eo superfluum nec aliquid diminutum. Ossa enim integra seruantur, quando quicquid est necessarium creditur, nihil vero superfluum seruatur, quando nullus error superuacuus admiscetur. Vnde dicitur Ecclesiast. 42. *neque adiectum est, neque minuetur.* Iste igitur debet manducari assatus in igne per feruorem dilectionis cum lactucis agrestib. id est dolore contritionis, cum accinctis renibus, id est, cũ moderatione continentiæ, & luxuriæ restrictione, cũ pedibus calceatis, id est, cum mortis meditatione, cum baculis in manibus, id est, cum crucis spe, & deuotione, cum sanguine in ostio, id est, mortis Christi, & suæ passionis. & sanguinis recordatione, & cõpassione. Calceamenta autem quæ fiunt de pellibus animalium mortuorum, significant mortis memoriam, baculus significat crucem, sanguis crucem dominicæ passionis. Manducari etiam, & recipi debet iste agnus, id est, sacramentum cum capite, id est, cum deitate. Vnde Apostolus 1. Corint. 11. *Caput Christi Deus.* Cum intestinis, id est, cum humanitate, & cum pedibus, id est, cum sacramentorum, & articulorum sequela & vniuersitate. Iste enim agnus nunquam digne recipitur, nisi humanitas, & articulorum veritas per fidem integre comedatur. Vnde Ecclesiast. 36. *Omnem escam manducabit venter.* Festinantes autem debet comedi, ad denotandum, quod circa inquisitionem illius sacramenti non debeat homo immorari, nec etiam circa Missæ celebrationem, vel Eucharistiæ sumptionem, ne forte vanæ cogitationes, vel dubitationes possint insurgere, quibus possit fidei
veritas vacillare, sicut nullus nisi esset circumcisus, debebat de A
isto agno comedere, sic nec de sacramento altaris debemus gustare, nisi fuerimus per pœnitentiam à vitiorum superfluis circumcisi. Vnde Iob. 2. *Scindite corda vestra, &c.*

Capitulum decimum quartum. Textus. Locutus est autem Dominus ad Moysem.

MORALITATVM CAP. VII.

CVm filii Israel mari transacto per desertum transirent, voluit eis Dominus contra omnia incommoda de remedio prouidere, & quia affligebantur æstu per diem, obscuritate per noctem, & quia etiam viam nesciebant, & poterant errare, panem non habebant, & poterant esurire, aquas non inueniebant & oportebat sitire. Cum, scilicet, illa patria talis esset prout cõmuniter dicitur, quod nec panis ibi cresceret, nec aqua flueret, nec etiam arbor viresceret, cum esset patria sterilis atque sicca, quatuor specialia remedia concessisse videtur, quia, scilicet, iste prouidit eis de columna nubis per diem, quæ æstum obscuritate sua temperet, & de columna ignis per noctem quæ sua claritate totum illuminaret: sicut dicitur Exod. 13. Item prouidit eis de manna, quæ famem releuaret, sicut dicitur infra 15. de aqua à petra fluente, quæ sitim temperaret, sicut Exod. 17. Item de angelo, qui eos conduceret, & ne errarent caueret, sicut dicitur Exod. 13.

¶ Sic vere cum filii Israel, id est, sancti, & probi viri in deserto huius mundi, dum ad terram promissionis, id est, ad Paradisum peregrinando percurrunt, & multa, & plura, & magna habeant incommoda, id est, ardorem malæ concupiscẽtiæ, tenebras autem ignorantiæ, famem vero & sitim auaritiæ, necnon ignorantiam viæ rectæ, id est, iustitiæ, & ergo prouidit eis Dominus de remediis opportunis, quia, scilicet, ipsis misit nubem, id est, Christum filium suum purum & nubeum, qui prædicando refrigerauit concupiscentiæ ardorem. Ignem, scilicet, Spiritum sanctum, qui illuminauit errorem, & tenebrarum horrorem, manna, id est, sacramentum altaris quo satiauit desideriorum amorem, aquam de petra sacræ scripturæ qua retemperauit mali appetitus feruorem, angelum ducem, id est, diuinam gratiam, qua demonstrauit viæ veritatis splendorem.

¶ Vel dic moraliter, quod nubes est rorifluum pietatis, ignis incendium charitatis, manna dulcedo deuotionis, aqua lacrymosæ compunctionis, angelus intellectus claræ cognitionis. Vnde dicitur Malach. 3. *Ecce ego mitto angelum meum, qui præparabit viam ante faciem tuam.* Nubes quæ præcedebat filios Israel in de-
serto, facta erat ad modum columnæ, vnde ista dicebatur columna nubis de die ad refrigerandum contra ardorem, columna ignis de nocte, ad illuminandum contra tenebrarum horrorem, sicut dicitur Exod. 13. Stabat autem ista nubes super populum, & quamdiu stabat, immobilis populus fixis tentoriis quiescebat. Cum autem nubes illa mouebatur & eleuabatur, & populus similiter tentoriis motis nubẽ sequens proficiscebatur. Quo facto iterum vbi ipsam videbant stare, ipsi similiter sistebantur, sicut dicitur Num. 9. Vnde ibidem dicitur, *Ad imperium Domini figebant tentoria, & ad imperium Domini deponebantur*, &c. Per istam nubem potest intelligi prælatus, quia pro certo iste datus est filiis Israel, id est, fidelibus subditis & in principem, & in ducem, qui, scilicet, ipsos per desertum huius mundi dirigat, & ad terram promissionis, id est, ad Paradisum verbis, & exemplis conducat, quia pro certo iste debet esse columna ratione stabilis firmitatis, nubes ratione rorifluę pietatis, ignis illuminans ratione limpidissimæ scientiæ, & veritatis, quia columna debet alios spiritualiter & temporaliter sustentare, quia nubes debet alios doctrinis & beneficiis irrigare, quia ignis debet alios per charitatem incendere, & per sapientiam illuminare. Ideo de tali Prælato dicitur in Psalm. 104. *Expandit nubem in protectione eorum, & ignem vt luceret eis per noctem.* Quid ergo? pro certo iste debet populo, id est, subditis superstare, & cum eis personaliter commanere, & per iurisdictionis eminẽtiam præeminere, & per exemplorum dationem super eos, & coram eis præsentialiter se monstrare. Populus vero subditorum se debet conformare penitus isti nubi, id est, bono prælato discreto, & spirituali, & ideo cum ipso

ipso moto per bona opera debet moueri, cum ipso eleuato debet leuari per contemplationem, cum proficiscente debet virtutibus proficisci, cum ipso stante, & manente, scilicet, in bono proposito, debet similiter populus in fide & moribus stabiliri. Vnde de sanctis animalibus, id est, de prælatis, & de rotis, id est,
C de subditis dicitur Ezech. 1. *Cum euntibus ibant, cum stantibus stabant, & cum eleuatis à terra pariter eleuabantur, & cum ambularent quæ prima erant, sequebantur,* &c.

§ Vel dic, quod columna est Christus, qui, scilicet, in die præsentis vitæ nubem, pluuiosus & misericors inuenitur. In nocte vero, id est, in futuro iudicio vel in morte igneus, id est, seuerus, & iustus, & rigidus. In nocte, id est, erga impios, & obscuros. Ipse est enim qui secundum diuersas personas, & secundum diuersa tempora diuersificat seipsum, & ita est nunc nubes misericordiam pluendo, nunc ignis iustitiam exequendo, ita quod sibi proprie potest dici illud Eccl. 24. *Ecce ego in altissimis habito, & thronus meus in columna nubis.* De ipso etiam dicitur Deut. 4. *Deus noster ignis consumens est.*

§ Vel si vis dic in malo, quod nubes est malus, qui dicitur columna nubea, propter instabilem vanitatem, columna nubea igne propter ardentem cupiditatem. Et dicitur sequi à populo propter facilem malorum suorum exemplorum conformitatẽ, populus enim nubem, id est, prælatum qui sibi præmium promittit, solet sequi, & eius malis moribus conformari. Quia sicut dicitur Ecclesiast. 10. *Qualis rector ciuitatis, talis populus qui habitat in ea.* Tales enim Duces inueniuntur hodie multi, scilicet, qui hodie tenent præeminentiam huius mundi, &c. cap. 13.

§ Cum populus Domini in Ægyptum trans mare rubrum eductus, videlicet ad terram promissionis, Hierusalem procederet, & vt per regionem Philistinorum breuius & facilius, & plenius incedere posset, Dominus noluit, ne forte populus Philistinorum sibi bella moueret, & tædio affectus iterum in Ægyptum rediret. Duxit igitur eos Dominus per desertum quamuis difficilis esset via, pro eo, quod ibi non erant homines, non timebantur prælia seu bella.

§ Sic vere populus nouitiorum, & nouiter de Ægypto, id est, de statu infidelitatis vel de peccato seu de mundo egressorum, & ad finem seu pœnitentiam conuersorum, debet à via Philistinorum, id est, à strepitu mundanorum & peccatorum submoueri, ne forte per malorum ipsorum exempla, dicta, & facta, bella tentationum insurgant, quæ istos faciant ad Ægyptum, id est, ad vitia retrouerti. Nouiter enim ad fidem, ad religionem seu etiam ad pœnitentiam conuersus, bellis tentationum insurgentibus ad vomitum reuertitur, si Philisteis, id est, peccatoribus & infidelibus misceatur. Et ideo necesse est quod tales ad inferiora deserti ducantur, id est, in claustris, & conuentibus necnon cum aliis bonis & fidelibus & in ipsis viis pœnitentiæ difficilibus teneantur vt ad cœlestem Hierusalem sine periculo
D perducantur. Et inde est quod religiosi solent nouitios suos de via Philistinorum, id est, secularium & carnalium amicorum tollere, & eos quantum possunt ab eis abscondere, & elongare ne forte ipsis contingat ad Ægyptum, id est, ad sæculum retroire, scientes quod secundum doctrinam Christi Luc. 9. *Nemo mittens manum suam ad aratrum & respiciens retro, aptus est regno Dei.* § Vel si vis dic, quod populus fidelium qui per mare rubrum, id est, per baptismum Pharaonis, id est, diaboli euasit, Dominum debet Philistinorum, id est, mundanorum vel peccatorum consortia fugere, & per desertum religionis vel pœnitentiæ ad promissionem Paradisi venire, dicendo illud Psalm. 54. *Elongaui fugiens, & mansi in fortitudine.*

Capitulum decimum quartum. *Textus.* Persequentesque Ægyptii, ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus eius & equitatus.

MORALITATVM CAP. VIII.

ÆGyptii vt filii Israel [illegible] transierunt mare rubrum, & hoc quia Ægyptii persequentes [illegible] Hebræos ipsos occidere voluerunt. Veruntamen sic a[illegible] est, quod Hebræi per mare sine periculo apertis aquis, [illegible] ab vtroque latere restrictis & diuisis transierunt, Ægyptii vero [illegible] remanserunt.

§ Dic moraliter, quod [illegible] Ægyptii qui Hebræos nituntur in seruitutem tenere sunt peccata [illegible] quæ nituntur animas subiugare. Veruntamen isti Hebræi a[illegible] mare rubrum, id est, ad pœnitentiæ amaritudinem transeunt [illegible] quod isti liberi & salui euadunt, a[illegible] compunctionis [illegible] mediantibus Ægyptii, id est, peccata [illegible] depereunt & succumbunt. § Vel dic, quod mare rubrũ est mundi prosperitas, vel etiam vita præsens vel mundus, qui dicitur mare propter fluctuositatem, rubrum, propter carnalitatem. Hebræi igitur, id est, viri iusti per istud mare possunt sine periculo transire, quia, scilicet, aqua voluptatum non solet istos quantum ad affectionem tangere, quinimo isti solent per siccitatem paupertatis & pœnitentiæ penetrare, & illæsi ad cœlestem Hierusalem felicitatis pertransire. Vnde dicitur Exod. 15. B
Filii autem Israel ambulauerunt per siccum in medio mari, Ægyptii autem, id est, mali, *non sic*, quia isti mare rubrum vitæ præsentis sine periculo non transeunt, quia videlicet aquæ delitiarum & voluptatum ipsos inuoluunt, & sic per diuersa vitia ipsos destruunt & confundunt Psal. 77. *Inimicos autem eorum demersit in mare*, quia breuiter illud est verum, quod boni & discreti viri solent quandoque per mundi fluxum, & temporalia negotia bene viendo illæsi transire, vbi tamen mali qui bene prosperis vti nesciunt, solent per vitia succumbere & perire. Soli autem filii Israel, id est, discreti viri solum Deum videntes & per deuotionem & contemplationem ad Deum mentaliter tendentes, à mari fluctuosi sæculi non læduntur, vbi tamen alii naufragantur in ipso actu persecutionis, quo Ægyptii filios Israel compellebant exire, dicentes: *Omnes moriemur* cap. 12. § Immutauit Dominus Ægyptiorum voluntatem, deditque filiis Israel gratiam in conspectu eorum, ita quod vasa aurea & argentea, quæ ab eis petierunt Hebræi, ipsis libenti animo Ægyptii concesserunt, & sic vltra mare rubrum, & ipsis Ægyptiis compellentibus cum Ægyptiorum spoliis recesserunt. § Istud potest exemplariter applicari ad occultam Dei prouidentiam, quæ occulte potest voluntatem hominum mutare & etiam contra propositum in contrarium applicare, quæ etiam bonos de bonis malorum solet aliquoties ditare, & mercedem quam meruerant, ex alio latere quam sperabatur eisdem prouocare. Constat enim quod filii Israel seruierant Ægyptiis multis temporibus nec receperant aliquid pro mercede, & ideo quando recesserunt, voluit Dominus quod per talem modum ex vasis Ægyptiorum fieret eis satisfactio, vt haberent mercedem de seruitio. Vnde dicitur Sap. 10. *Iusti tulerunt spolia impiorum.*

§ Vel dic, quod idcirco voluit Dominus spolia, vt, possent exinde fabricari. Sic vere quando spolia Ægyptii, scilicet, scientiæ mundi, philosophia, scilicet, & poetria & alia similia ad compositionem Ecclesiæ sunt vtiles, ideo vult dominus, quod à fidelibus studeantur & in animo reponentur. § Vel dic, de bonis temporalibus, quæ quia pro vita præsenti sunt necessaria, ideo permittit dominus, quod à filiis Israel, id est, religiosis & ecclesiasticis requirantur.

Capitulum decimum quintum. *Textus.* Tulit autem Moyses Israel de mari rubro.

MORALITATVM CAP. IX. F

EGressi filii Israel de mari rubro ambulauerunt per desertum & venerunt in Marath, vbi aquæ erant ita amaræ quod ipsam bibere præ amaritudine non valebant, de quo cum populus murmuraret, orauit Moyses ad dominum. Qui ostendit eis lignum, quod cum misissent in aquas in dulcedinem sunt mutatæ. Exinde autem venerat Helim vbi erant duodecim fontes & septuaginta palmæ.

§ Sic vere cum quis de mari, id est, de mundo vel de peccato egrediens, desertum religionis vel pœnitentiæ perambulat constat, quod ibi inuenit aquas amaras plurium tribulationum & displicentiarum, quæ, scilicet, sunt sibi amaræ, id est, difficiles atque duræ, quod ipsas nequit bibere, id est, pœnitentiam sustinere, propter quod solet de statu illo conqueri, & quod desertum huius intrauerunt murmurare. Talibus debet dari in consilio, quod lignum, scilicet, crucis Christi per considerationem accipiant, & quod tormenta & amaritudines tormentorum ipsius videant, ipsumque in aqua amara quam bibunt, id est, in tribulationum amaritudine quam sentiunt, misceant, vnumque cum alio recompensent, & sic pro certo horum amaritudo in dulcedinem eis vertitur, & quicquid erat difficile, leue & facile reperitur. Vnde dicitur Iud. 5. *A ligno indulcata est aqua amara.* Quia secundum Greg. *Dulce est quod toleramus, si consideramus quid bibit ad patibulũ Christus.* Quia n. nostræ amaritudines quas in deserto pœnitentiæ vel religionis sustinemus, respectu amaritudinis crucis & passionis Christi nihil si hoc lignum apponitur, dulces fiunt. § Sic de nouitio legitur cui asperitas ordinis dura fuit, volenti igitur recedere apparuit in cruce Christus ostẽdens plagã lateris, & dicens: Ex his talsa panem tuũ hordeaceũ quem comedere nõ potes,

potes. Ex tunc secessit tentatio de secessu. Benedictum ergo lignum, per quod fit iustitia. Sic ergo veniet homo finaliter in Helim, quod interpretatur fortis, id est, ad fortitudinem & constantiam mentis, vbi sc. duodecim fontes, id est, duodecim Apostolos, septuaginta palmas, id est, septuaginta Christi discipulos poterat inuenire, quorum virtus & soliditas suam inconstantiam poterit stabilire. ¶ Vel dic, quod amara aqua est fortis tentatio vel generaliter quæcunque tribulatio, quæ tunc facilius sustinetur quando ad lignum, id est, ad crucis memoriam recurritur, & quando ad Christi passionem & deuotionem venitur.

Capitulum decimum sextum. Textus. Profectique de Helim, venit omnis multitudo.

MORALITATVM CAP. X.

POpulus adhuc carnalis videns, quod panes & carnes ad comedendum non habebat, cœpit contra Dominũ murmurare, Ægyptiq; quas iam dimiserat delitias memorare dicens: Cur eduxisti nos in solitudinem, vt interficeres nos fame; Vtinã mortui essemus in Ægypto, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panes in saturitate. Quod audiens Dominus, pluit illis & carnes & panes. Coturnices enim super castra eorũ pes multitudinẽ ceciderũt, de quibus singuli quantũ voluerũt, acceperũt, Manna ad modũ pruinæ de cœlo cecidit, q̃ populus pro pane habuit & collegit, & murmurare contra Deũ cessauit.

¶ Sic vere plerunque contingit, quod post aggressionem alicuius ardui propositi, postque ingressum deserti religionis populus adhuc carnalis dolet de esu carnium dimisso, & de panis defectu, i. de famis vel abstinentiæ infortunio aliquoties immisso, recordaturq; carnem & panem, id est, carnales delicias & tẽporales, quas in Ægypto mundi dimisit, murmurat contra sterilitatem, paupertatem, & penuriam quam intrauit. Dominus igitur quandoque talibus ex sua ineffabili gratia mittit volatilia pro carnibus, i. celsitudinem contemplationis, mittit etiã Ma-
H na dulcissimum pro panibus, i. dulcedinem deuotionis, & sic isti filii Israel desertum pœnitentiæ assuescunt, desideriaq; carnuũ, id est, deliciarum carnalium dissuescunt & contenti statu suo, à deserto pœnitentiæ nullatenus respiciunt, sed ibidem pacifice ex tunc viuunt. Ps. 77. *Pluit eis Manna ad manducandum, cibaria misit eis in abundantia.* Et ibidem. *Pluit illis sicut arenam maris volatilia pennata* ¶ Vel si vis dic, quod carnes significant Eucharistiam, Manna vero sacram scripturam, quæ sunt cibi viuentium in deserto. Manna quod pluit Dominus filiis in deserto, erat quidam cibus qui ad modum pruinæ albæ terram operiebat. Eratq; quasi semen coriandri album, gustusq; eius quasi simila cum melle coloris videlicet bdellii, sicut dicitur hic, & sicut dicitur Num. 11. Populus igitur istud colligens, in mortario conterebat, & panes vel cibos inde faciebat siue coquebat. Erat autem cibus iste dulcissimus & mirabilis, quia *ad quemcunque saporem volebat homo, conuertebatur.* Sicut dicitur Sap. 16. Erat etiam in hoc mirabilis, quia cum singuli certam mensuram, Gomor dicta, quandoq; aliqui plus, aliqui minus colligerent, sic fiebat, quod nec qui magis parauerat magis reperis, nec qui minus collegerat reperit minus. Residuum igitur, quod remanebat in campo, oriente sole dissoluebatur, quod vsque mane seruari non debebat, quicquid vero recollectũ vsq; mane seruabatur scaturiens vermibus putrescebat. Præceptum est igitur Aaron, quod vrnam aureã Manna impleret, & quod eam ad perpetuæ rei memoriam in tabernaculo seruaret. Sume inquit vas vnum & pone in mari. Istum igitur cibum in deserto filii Israel habuerunt, ipsum vero quando in terram habitabilem eis promissam venerant, & de terræ fructib. gustauerũt, continuo perdiderunt, sicut patet hic, & etiam Ios. 5. ¶ Sicut sancti doctores exponunt, iste cibus sc. Manna, significat corpus Christi in sacramento altaris, & hoc primo ratione nominis. Man enim seu Manhu interpretatur, quid est hoc, quia, scilicet, sicut dicitur hic, *Hebræi videntes Manna de cælo descendere, dixerunt, Manhu,* id est, *quid est hoc,* admiratiue loquẽdo. Sic vere quicunque bene considerat cibum istum, scilicet, Christum in sacramento altaris, merito potest mirari & dicere, Manhu, id est, quid est hoc, quia ibi sunt tot mirabilia, quod merito potest fieri quæstio de eodem. Vnde in Ps. 117. dicitur, quod à *Domino factum est illud, est mirabile in oculis nostris.*

A ¶ Item per Manna intelligitur Eucharistia ratione loci, quia sursum de loco venit à potestate diuina non humana. Vnde dicitur Iohannis 6. *Pater dat vobis panem de cælo verum.*

¶ Item ratione modi, quia tantum habebat qui multum, sicut qui parum colligebat, quia, scilicet, in qualibet particula est totum corpus Christi, & in omnibus non est nisi vnum. Vnde dicitur Ecclesiast. 18. *Neque adminuum est, neque ...* qui etiam plures hostias consecratas recipit, non magis habet de Christo, quam ille qui solummodo sumit vnam. Vnus tantum recipit sicut centum, & econuerso. Et ideo canitur. *Sumit vnus sumunt mille, quantum vnus tantum ille.*

¶ Item ratione virtutis, quia, scilicet, Manna omnem saporem habebat, & quicquid volebat comedens sapiebat. Sic Eucharistia omnem habet virtutem, & ad omnia quæcunque homo voluerit potest valere, dum tamen homo sciat ipsum debite, & digne recipere, & tractare. Vnde dicitur Sapient. 7. *Omnem habens virtutem omnia prospiciens.* Vnde est illud Simila cum melle, id est, caro cum diuinitate, vel panis species cum Christi corpore, & humanitate. Vnde Ezec. 16. *Simila, & mel, & oleum comedisti.*

¶ Item ratione finis, quia tantum durauit quamdiu fuerunt in via, id est, in deserto, & defecit eis in termino Sic etiam sacramentum altaris est institutum pro via huius vitę, id est, pro transitu deserti huius mundi, quia reuera quando veniemus ad terminum huius viæ, id est, ad terminum promissionis, & ad habitaculum Paradisi, tunc deficiet nobis nubes & Manna, id est, ignorantiæ obscuritas, & sacramenti huius velata difficultas. Nã quia tunc comedemus de fructibus terræ promissionis, id est, quia tunc gustabimus suauitatem gloriæ Paradisi, incipiemus videre per speciem, quæ nunc videmus per fidem, & tunc omittemus vmbram, quando plene videmus veram lucem. Vnde Apostolus 1. Cor. 13. *Videmus nunc per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.*

¶ Item ratione similitudinis, quia scilicet Manna erat simile semini coriandri, quod est mors canibus, id est, malis, & medicina hominibus, id est, rationabilibus & bonis. Simile est de bdellio, quod est gutta amara, propter contritionis amaritudinem, quam comedens debet habere, & simile pani oleatico, propter Dei misericordiam, quam recipiens debet habere, & sperare. Quid igitur? Pro certo duo erant circa istud Manna necessaria, scilicet, quod vsque mane nihil reseruaretur, & ad perpetuam memoriam in vrna aurea poneretur. Sicque vere de isto sacramento necesse est, quod ipsum vsq; mane pro comedendo non reseruemus. Id est, quod in spirituali masticatione, disputatione & perscrutatione ipsius non nimium immoremur, ne forte vermes errorum & dubitationum circa istud in nostris cordibus oriantur Apostolus. *Non plus sapere quam oportet sapere.* Et alibi. *Non remanebit de eo quicquam vsque mane.* Debet igitur veraciter comedi, id est, simpliciter credi, & in vrna aurea, id est, in corde mundo, & sancto per fidem & deuotionem reponi. Vnde dicitur Matt. 27. *Ioseph autem mercatus sindonem, inuoluit eum, & posuit in monumento.* B

¶ Vel si vis, dic, quod Manna est deuotio, vel cœlestis gratia, quæ de cœlo venit, & quæ si nimis sine comestione, id est, sine boni operis executione seruetur, & putrescere, & vermibus, id est, vitiis & malis cogitationibus deficere consueuit.

¶ Vel dic, quod tunc Manna deuotionis & cœlestis dulcedinis filiis Israel, id est, Christi fidelibus deficit, quando fructus terrę, id est, quando bonorum terrenorum suauitas eis sapit, statimque spiritualium dulcedinem perdunt, quandocunque fructus terræ, id est, terrenarum deliciarum & diuitiarum dulcedinem affectiue percipiunt & attingunt, Vnde in Prou. 28. *Anima saturata calcabit fauum.*

¶ Vel dic, quod Aaron, id est, Deus pater in vrna aurea, id est, in vtero virginis, Manna de cœlo missum, id est, filium suum posuit, ipsumque in tabernaculo Ecclesiæ perpetuo per fidem custodiendum mandauit.

¶ Vel dic, quod manna est sacra scriptura, quæ per studium teritur, per disputationẽ & veram expositionem, per doctrinam in torcularii exponitur. Item ista est similis bdellio per asperitatem & amaritudinem reprehensionis, similis pani oleatico propter dulcedinem consolationis. Ista est similis coriandro: propter hoc, quod ista est mors Iudæis & hæreticis ipsam male intelligentibus & est etiam vita bonis, quia, scilicet, semen coriandri mors est canibus, & medicina hominibus. Ista de cœlo descendit, in quantum, scilicet, inspirata est à Deo & ab Angelis Psalm. 77. *Panem angelorum manducauit homo.*

¶ Cum Deus constituisset sabbathum custodire, & in eo requiescere decreuisset, voluit die veneris duplicem portionẽ filiis Israel Mannæ in deserto mittere & pluere. & duplicem portionem mandauit eis colligere, vt sic possent in die sabbathi quiescere,

efficere, & à quocunque manuali exercitio cessare. Ipsa vero die sabbathi Manna descēdere cessabat. Quapropter in die veneris in duplo populus colligebat. Ipsa etiam die veneris quicquid erat coquendū, coquebant, & quicquid fieri debuerat, faciebant & post in die sabbathi penitus quiescebant, sicut ponitur hic.
C Potest illud applicari generaliter, quod bonum est bonos labores præoccupare, antequam veniat tempus quo laborandum non est, & bono labore fortius insudare. Quapropter ante sabbathum, id est, ante festa debemus actus nostros accelerare, & etiam si sit necesse duplicare labores, vt in festo possimus quiescere, & tranquillius Deo seruire.

¶ Vel dic, quod sabbathum significat laborem & exercitium huius mundi iuxta illud: *Sex diebus operaberis.* Igitur cum sabbathum requiei mortis futuræ non sit tempus merendi vel operandi, quia etiam tunc Dominus cessabit Manna, id est, dulcedinem gratiæ nobis mittere, nosque ex tunc necesse habebimus ab omni opere meritorio quiescere & cessare oportet, quod cū durat ista sexta dies, id est, tempus vitæ præsentis, cibos duplices colligamus, id est, quod gratiam pro præsenti, & gloriam pro futuro nobis per bona opera acquiramus sic vt in isto sabbatho, id est, in tempore post mortem habeamus quo in patria viuere valeamus. Nunc enim est tempus quo per contritionem & charitatem coquamus delicta, & faciamus bona opera: colligamusque Manna deuotionis scilicet, in duplici mensura præsentis & futuræ saluationis. Quis vero nisi Manna cœlestis dulcedinis nunc per bona opera, & merita colligatur, certe tunc cum sabbathum mortis venerit, non inuenietur. Ideo bene consulitur Ecclesiast. 9. *Quodcunque potest manus tua, ante mortem operare, quia nec opus, nec ratio est apud inferos quo tu properas.*

Capitulum decimum septimum. Textus. Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel.

MORALITATVM CAP. XI.

CVm populus Israel per desertum vsq; in Raphidim penetrasset, & præ aquæ penuria murmurare cœpisset, percussit Moyses de præcepto Domini petram Oreb, & egressæ sunt aquæ viuæ. Simile ponitur Num. 20. quod in deserto Syn indigens aqua populus murmurabat contra Moysen dicens: Cur eduxisti Ecclesiam Domini in solitudinem, vt & nos & iumenta
D nostra moriamur? Cur ascendere fecisti nos de Ægypto, & duxisti nos in locum pessimum istum, qui nec seri potest, nec ficum gigni, nec vineas, nec malogranata, nec insuper aquam ad bibendum habet? Quod videns Dominus, præcepit quod loqueretur ad petram, & populo daret aquam. Percussit igitur Moyses silicem, & egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet & iumenta.

¶ Per desertum Raphidim, quod interpretatur tentatio, & per desertum Syn quod interpretatur mendacium, potest commode signari mundus, vbi scilicet mendacia & tentationes abundant, & vbi ficus charitatis & delectationis, vinea consolationis, malogranata sacræ scripturæ, & lectionis necnon aqua gratiæ & deuotionis deficiunt atque cessant. Vnde dicitur Ezech. 4 *Adulterium, mendacium, furtum & periurium inundauerunt super terram.* Petra Oreb, quod interpretatur ardor vel siccitas & petra Syn, quod interpretatur odium, significat Christum, qui reuera fuit petra ratione firmitatis, ardor ratione charitatis, siccitas ratione paupertatis: odium, scilicet Iudæorum ratione suæ inuidiosæ prauitatis. Vnde Apostolus 1. Cor. 10. *Petra autem erat Christus.* Igitur dico, quod si in deserto huius mundi sitis ardorum malorum & tentationum, penuriaq; bonorum spiritualium nos affligant, non restat nisi, quod ad petram Oreb, id est, ad Christum per deuotionem curramus, & ipsumq; cum virga orationis, bis vel [illegible] percutiamus, quia tenetur [illegible] aquas gratiæ & deuotionis, aliarumque beneficiorum temporalium, & spiritualium nobis [illegible]fundet, ita quod homines & iumenta, id est, sapientes & simplices, donis & gratiis imbuet & infundet Psal. 77. *Percussit petram & fluxerunt aquæ & torrentes inundauerunt.*

¶ Vel dic, quod quando [illegible] tempus siccitatis & sterilitatis abundat, illi qui volunt aquam [illegible] aut pluuiam impetrare, debent ad petram, id est, ad Christum [illegible] vel beatam virginem recurrere, ipsosq; virgis, id est, orationibus percutere, & sic ab ipsis poten[illegible] aquam, & pluuiam [illegible]trare. Vnde dicitur Iac. 5. *Orauit & cælum dedit pluuiam.*

¶ Vel per petram intelli[illegible] beatum Petrum, vel etiam quemlibet sanctum, à quo pro [illegible] aqua gratiæ spiritualis & temporalis [illegible] torquetur, quando [illegible] virga affectionis, & orationis [illegible] plus stimulatur. Vnde Act. 12. *Percussoque latere Petri, excitauit eum.*

¶ Vel dic, quod petra est peccator durus & obstinatus, quem quando Moyses, id est, Deus, prælatus vel prædicator, virga tribulationis & correctionis percutit ipsam aquam lacrymosæ cōpunctionis, vel eleemosynæ vel subuentionis emittere cogit. Quandoq; etiam eum aquam doctrinæ & eruditionis destillare E compellit: sicut apparuit in Paulo: ita quod homines & iumenta, i. bonos & malos inebriat & perfundit. Constat enim quod percussio tribulationis vel occultæ inspirationis quantum ad Deum: percussio correctionis quantum ad prælatum: percussio redargutionis & monitionis quantū ad prædicatorem discretum: discretam facit petram, id est, duros & obstinatos peccatores aquis lacrymarum fluere, aquis eleemosynarum emittere & aquis scientiarum aliquoties destillare: & maxime quando bis, id est, pluries frequentatur percussio ante dicta: ita quod ab ipso tam homines quam iumēta potantur, id est, boni & mali diuites eleemosynis & scientiis recreantur Ps. 105. *Posuit desertū in stagna aquarum: terram sine aqua in exitus aquarum.* ¶ Vel dic, quod petra est sacra scriptura: cuius difficultas & duritia non statim consueuit aquam doctrinæ fundere imo oportet bis vel pluries studendo & exponendo sudare. Ibid. supra. ¶ Subiungitur historia quomodo Amalech venit ad pugnandum contra Israel in Raphidim. Moyses autem & Aaron & Vr ascenderunt super verticem collis ad Dominum pro bellantibus deprecandum. Cumque leuaret manus Moyses, vincebat Israel: si vero manum paululum remisisset, tunc Israel vincebatur. Quapropter Moysen super lapidem sedere fecerunt: Vr vero & Aaron manus eius (quia graues erant) vsq; ad vesperam sustentauerunt Sic factum est victis Amalechitis, filii Israel victoriam habuerunt. ¶ Amalech qui interpretatur populus lambens sanguinem: significat dæmones: vel etiam quoslibet homines malos: vel etiam quoslibet motus carnis malos, & cordis: qui sanguinem crudelitatis lambere, & affectare noscuntur. Isti etiam contra Israel, id est, contra populum, non cessant bellum facere, & ipsum in Raphidim, quod interpretatur tentatio, id est, in mundo tribulationis impugnare. Vnde dicitur Eccl. 33 *Contra malum bonum, & contra vitam mors, & contra virum iustū peccator.* Moyses significat bonum prælatum Vr & Aaron significant viros iustos: qui, scilicet, verticem, id est, celsitudinem contemplationis ascendunt, vt pro fideli populo deprecentur. Ideo istud est verum, quod multum proficit oratio Moysi Israeliticis, id est, oratio prælati subditis, oratio iusti pugnantibus desolatis. Vnde dicitur Iac. 5. *Multum* F *valet deprecatio iusti assidua.* Quia videlicet quamdiu prælatus & alii iusti orant tamdiu alii contra inimicos spirituales victorizant. Si vero orare remittunt, tunc aduersarii suos vincunt. Stet igitur Moyses, id est, prælatus, super lapidem, id est, super boni propositi firmitatem. Iuuent eum Vr & Aaron, id est, viri iusti per mutuam charitatem, & eleuent manus incessanter per orationis continuitatem. Sic vincet populus eius hostium spiritualium vanitatem. Bene igitur dicitur, *Orate pro inuicem vt saluemini.* ¶ Vel dic moraliter, quod quamdiu Moyses, id est, ratio & voluntas: ad verticem montis, id est, ad desiderium æternorum præparant, & manus per orationem ad Deum leuant: Israel, id est, motus spirituales in corde carnales superant: Si vero eleuationem manuum, id est, orationem remittunt: tunc Amalechitæ, id est, motus carnales spirituales superant atque vincunt. In 18. cap. non ponitur nisi de Iethro Moysi constitutione plurium iudicum consulente: & hoc tamen talium qui timeant Deum, & oderint auaritiam, &c. Quod magis videtur morale quam figurale. Ideo omitto, & inde transeo.

Capitulum decimum nonum. Textus. Mense tertio egressionis Israel de terra Ægypti.

MORALITATVM CAP. XII.

CVm dominus vellet dare legē suo populo scilicet in mōte Synai ardente & fumāte: vocibusq; & tonitruis & voce tubæ paulatim crescente: duo principaliter sunt eis iniuncta, scilicet, quod sanctificarent, & vestimenta sua lauarēt: & quod terminos ipsis circa montem assignarent: quos nullatenus præterirent. Solis enim Moysi & Aaron licitum fuit ascendere & in caligine cū domino sursum stare: populo vero in montis pede sunt termini positi: quos transire nullatenus sunt dimissi. Contestare inquit populū: ne velit trāscendere terminos ad videndum dominum & pereat. Sacerdotes autem qui ad dominum accedūt, sanctificētur: Sequitur. Retrahe sacerdotes & populos: ne trāseant terminos: nec accedant ad Dominū, ne forte interficiat illos

los. ¶ Mons significat sacram scripturam vel etiam ecclesiam in qua sc. dominus dat nobis legem, per quam incedere nos debemus. De qua dicitur Esa. 2. *Venite ascendamus in montem Domini, & ad domum Dei Iacob & docebit nos vias suas.* Iste enim est mons altus, per difficultatem: mons caliginosus, per obscuritatem: mons ardens, per aliorum inflammationem: mons fumās, per lacrymarum in oculis cordis inductionē: mons tonās, per cōminationē: mons tubans, per doctrinæ eruditionem. Igitur dico, quod illi, qui de isto monte scripturę voluit legere & eruditionē accipere, duo debent principaliter facere: sc. vestimenta cōscientiæ lauare, & datos sibi terminos non transire. Non est n. dignus homo montem diuinæ scripturæ frequentare, nisi cuius munditia & cuius castitas est probata. Vnde dicitur Esa. 1. *Lauamini, mundi estote.* Et Ps. 15. *Quis ascēdet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius. Innocens manibus & mundo corde: qui non accepit in vano*, &c. Sacerdotes, i. viri ecclesiastici: qui ascendunt ad dominum, id est, ad montem ecclesiæ vel scripturæ, debent sanctificari: ne forte puniri possent vel argui. Isti etiam terminos assignatos nō debent transcendere: ne forte possint periculū reportare. Circa montem Æthna ecclesiæ habet quilibet terminum certum sibi datum, id est, certum gradum, officium seu statum. Istos igitur terminos non licet quemquam transire: quia nec ecclesiasticus debet ad maiora ambire: nec simplex subditus debet fidei & scripturæ montem, i. arduitatē per scrupulosam indaginem tangere: nec ad videndum dominum, i. ad inquirendū secreta fidei plus debito se leuare: iuxta illud Apostoli Rom. 12. *Non plus sapere quam oportet sapere. sed sapere ad sobrietatē.* Alias qui præsumptuose volunt montem ascendere, i. scripturæ alta, secreta inquirere: faciliter possunt per horrorem, & hæresim deperire. Illi etiā qui per ambitionē terminos sibi datos & gradus & status in mundo sibi cōcessos ascendere quærūt: per mortē æternā pereūt, & succumbent. Solum n. Moysi & Aaron. i. solis viris scientificis, iustis & dignis licitū est montē istū ascendere, scripturæ difficultates & ecclesiæ dignitates tangere, & sursum cū Deo possidendo, vel contēplando persistere. Alii v. qui ad ista sunt indigni debent ad pedem montis, i. in infimis in statu subiectionis, vel infra terminos simplicis credulitatis humiliter remanere. Bene igitur dicitur Prou. 22. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.* In Exod. 20. ponuntur decem mandata: sed ista propriè moralia sunt: & ideo nō sunt moralizanda. ¶ In fine tamen istius capituli, pręcepit sibi domin⁹ altare de terra vel insectis vel impolitis lapidib. fieri: qui sc. ferreis instrumentis nō sunt secti: voluit etiā quod ad ascendendū ad altare nulli gradus constituerētur: ne forte turpitudo ministrantiū, id est, sua genitalia viderentur, cum isti ministri, & forte etiam alii tunc nullis femoralibus vterentur. ¶ Per altare possumus intelligere virum ecclesiasticum & prælatum in quo sc. debet sacrificium laudis & iustitiæ præ cæteris immolari, quia reuera iste debet esse de terra per humilitatē: de lapide per constantię firmitatē: insectus & impolitus per gestus, & habitus ruditatem & per bonæ fidei simplicitatem: sine gradibus factus per accessus facilitatē. Ferrum enim crudelitatis non debet istum tāgere: nec multi gradus, id est, multi intermedii familiares, ianitores vel cubicularii, debent accessum ipsius impedire: quinimo semper se debet ad audiendum competentes, & ad subueniendum indigentibus promptum & facilem exhibere. Nam turpitudo ministrantium, scilicet, Simonia & superbia personarumq; acceptio quotidie conspicit quando multi gradus ianuæ & diuerticula sunt ante altare, id est, quādo ad prælatū vel principem accessus difficilis inuenitur. Quilibet enim istorum solet pro dādo ingressu aliquid extorquere: & sic solent Simoniam vel auaritiam cōmittere, & ita necesse est ministrantium turpitudinem videre vel apparere. ¶ Vel allega hic, quod altare de terra & de insectis lapidibus & de impolitis lapidibus solet fieri: ad denotādum, quod Deus in electionibus vel assumptionibus suorum seruitorum vel clericorum generis nobilitatem vel vestium venustatem: seu alicuius curiositatem nullatenus vult attendere. Illos enim qui sunt de terra, id est, de infimo statu & paupere, & illos qui sunt impoliti, & insecti, id est, rudes, simplices & ignari: quandoq; ad altaria sua, id est, in prælatos vult eligi, & aliis astutioribus & nobilioribus anteponit. Sicut apparuit in Apostolis & in ecclesiæ fundatoribus primitiuis. Illos etiam in Paradiso sibi vendicat: quos mundus amplius vilipendit & calcat. Ideo dicit Apostolus 1. Corinth. 1. *Videte fratres vocationem vestram, quia non multi sapientes secundum carnem: non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi, elegit dominus vt confundat sapientes, infirma elegit vt confundat fortia, contemptibilia, & ea quæ non sunt, &c.* Non enim vult Dominus quod tale altare, scilicet, Prælatus gradus habeat, id est, quod gradus consanguinitatis, vel mundanæ nobilitatis attendat, sed sine personarum acceptione & affectione, ad iustitiam & ad Ecclesiæ promotiones omnes faciliter & indifferenter admittat. Vnde dicitur: Siue ciuis sit ille siue peregrinus, nulla erit distinctio personarum.

¶ Vel dic, quod altare significat ecclesiasticas dignitates, ad quas sc. non est per gradus consanguinitatis ascendendum, nec per gradus nobilitatis, familiaritatis vel temporalis potestatis attendendum, quamuis hodie multis magis placet canticū graduum quam quodcunq; aliquod diuinū officium. Vel dic, quod altare significat mentē humanam, vbi sacrificium laudis & spiritus contribulati Domino immolatur, lapides vero qui illud altare constituunt, sunt opera. Sectio autem seu politio, quæ solum ad hoc fiunt vt videantur, cuius signum est quia fundamenti lapides, qui videri non habent, nullatenus poliuntur, significat appetitum humanæ laudis. Vult igitur Dominus, quod altare suum, id est, conscientia viri iusti, lapides sectos nō habeat, id est, quod opera oculis hominum placentia non requirat, sed potius de terra & de insectis lapidibus, id est, de humilibus sine curiosa vanitate operibus altare huiusmodi sibi fiat. Vnde Matt. 6. *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* Vel dic, quod altare est fides, ad quam, scilicet, non est per gradus ascendendum, in quantum, scilicet, gradus maioritatis, & minoritatis non sunt in Trinitate ponendi. Sicut fecit Arrius, qui posuit patrem Deum & filium creaturam. Cuius, scilicet, turpitudo apparuit in quantum, scilicet, secundum Historiam tripertitam, Constantinopolis in latrina venter eius crepuit, vel prorupit. Vel cuius turpitudo talium, id est, hæresis manifestatur, & eorum imperium comprobatur.

Capitulum vigesimumprimum. Textus. Hæc sunt iudicia quæ propones eis.

MORALITATVM CAP. XIII.

PRæceptum fuit in lege, quod serui postquā sex annis seruissent, in septimo liberi gratis dimitterentur, quodq; cū quali veste intrauerant, cum tali remitterentur. Et sicut dicitur Deut. 15. Nequaquam vacuos sed cū viatico & benedictione domini eorum ipsos dimittere tenebantur. Vxorē autem si quamā principio habuerant, poterant secum ducere, & etiam liberos suos quos vxor sua ante seruitutem poterat sibi peperisse. In scriptura per numerum senarium intelligitur labor & opera. Vnde Exod. 31. *Sex diebus operaberis.* Per septenariū vero intelligitur quies & consolatio. Vnde dicitur Gen. 2. *Requieuit Deus die septimo ab omni opere.* Per seruitutem vero assignatur vel culpæ vel miseriæ subiugatio. Vnde Apost. Ro. 8. *Vanitati subiecta est omnis creatura.* B

¶ Dicamus igitur, quod seruus est homo in mortali miseria constitutus: Dominus igitur suus est mundus vel etiā proprium corpus, vel etiam temporalis Dominus vel Prælatus. Istud est igitur verū, quod sex annis, id est, quamdiu durat tempus laboris & operationis sc. quamdiu durat misera vita præsens necesse est, quod seruus, id est, homo mortalis seruiat domino suo, i. prælato suo proprio corpori siue mundo, in quantum sc. necesse est, quod corporis passionibus & mundi tribulationibus, prælatique temporalis iurisdictionibus se subiiciat. Verum tamen quando septimus annus, id est, quies mortis vel futuræ vitæ venerit, tunc huiusmodi seruitus cessabit, & spiritus & animus à cunctis passionibus carnis, & à cunctis mundi tribulationibus liber erit. Apostolus Rom. 8. *Creatura liberabitur à seruitute corruptionis.* Talis igitur de seruitute mundi & corporis per mortem exiens duo debet attendere, vt sc. viaticū, id est, diuinam gratiā seu eucharistiam secū habeat, & vt vestem qualē in mundo portauit post baptismum & attulit, scil. innocentiam secum tollat. Cum quali enim veste innocentiæ mediante baptismo ipsum contigit ingredi, cum tali necesse est eum mediante pœnitentia egredi vt sic egressus non deuiet ab ingressu, & vt ad baptismalē innocentiam quam in ingressu habebat, redeat per pœnitentiā in egressu. Vnde dicitur Deuter. 28. *Benedictus eris ingrediens & egrediens.* Vxor autem eius, id est, gratia seu etiam culpa, sc. cum filiis, id est, cum operibus quos dum in hac vita seruiret, habuit, eum post mortem sequitur, in quantū propter gratiam vel culpam, vel propter bona vel mala opera pœnam vel præmium assequentur. Vnde Apoc. 14. *Opera enim illorum sequuntur illos.* C

¶ Vel dic, quod septimus annus est status quietis & contemplationis. Sex vero anni designant statum actiuæ vitæ, & laboris

seu

seu operationis. Sic igitur fit, quod hominis mens, de actionis seruitute eripitur, quando ad contemplationis septenariũ peruenitur. Vxor tamen sua secum remanet quãdo pristina gratia, & charitas cum suis filijs, id est, cum virtutibus & meritis secum manet. Seruus Hebræus debebat esse liber anno septimo, vt dictum est, vxoremque suam quam habuerat, & liberos cum seruus factus fuerat, debebat secum ducere. Si vero Dominus suus sibi vxorẽ dederat illa cum suis liberis debebat Domino remanere. Sic vere cum homo de mundi & diaboli seruitute, id est, de statu peccati anno septimo, id est, per septem sacramenta egreditur, debet primam vxorem quam ante seruitutem peccati habuerat, scilicet, gratiam & charitatem, & eius liberos, scilicet bona opera secum trahere ad libertatem. Ex illis qui per seruitutem peccati mortificati fuerant, reuiuificationis cõcedere dignitatem. Vxor ei quam habuerat, quæ libera erat, id est, gratia & bona opera, quæ habebat ante seruitutem peccati mortificata fuerant non mortua, sed quantum ad meritum. Et ideo ista sibi facto libero restituuntur in quantum per pœnitentiam reuiuiscere comprobantur. Vxorem vero quam sibi dedit Dominus iste, scilicet diabolus seu mundus scilicet carnis concupiscentiam cum operibus malis, debet istis Dominus dimittere, & liber egredi & exire dicens diabolo vel mundo, *Tolle quod tuum est, & vade.*

¶ Cum seruus Hebræus posset liber e septimo anno egredi si vellet, si ipse diligens Dominum suum egredi nollet, sed magis in seruitutẽ manere vellet debebat, ad ostium tabernaculi coram dijs adduci, & debebat perforari auris eius subula, & sic fiebat seruus eius sempiternus.

¶ Sic vere cum religiosus qui in seruitutem domini intrauit: possit post annum probationis exire liber, & vestes & vxorem quam prius habuerat, id est, libertatem & quæcunq; bona quæ secum apportauerat, reportare. Si tamen vult remanere in seruitio Domini: nec velit ad mundum retroire: debet applicari
D ad Deos, id est, sanctos patres & prælatos, qui debent eum ad ostium tabernaculi sistere, id est, ad cõsiderationem & affectionem ingressus Paradisi inuitare, aurẽque eius debent subula diuini timoris per prædicationem suere, & sic voto emisso professionis. debet seruus perpetuus Dei esse. Vnde dicitur Exod. 29. *Erant sacerdotes Domini in religione perpetua.* ¶ Hic videtur supponere, quod cum quis casu vel sine deliberatione occidit hominem, magis debet esse diuinæ occultę prouidentiæ ascribendum, quam malitiæ occidentis. Si quis percusserit hominem volens occidere eum, morte moriatur. Si vero non est insidiatus ei, sed Deus tradidit eum in manibus eius, constitutum locum habebit vbi fugere debeat. Ac si vere diceret, quod talis non debet capitaliter puniri. Vnde videtur supponere, quod Deus vtitur tanquam instrumento, quapropter ille debet carere iniuria vel tormento. ¶ Hic præcipitur quod si furatus fuerit homines conuictus noxę morte moriatur. Præcipitur etiam, quod qui per industriam & per insidias hominem occiderit, ab altari debebit vt moreretur auelli.

¶ *Sic vere hæretici & increduli, qui simplices Domino furãtur, pro eo quod in seruitutẽ peccati deprimentur, quod etiam de alijs malis suggestoribus possit dici, quales sunt vetulæ rufianæ, quę verbis & inductionibus furaneur iuuenculas castitan, & subijciunt voluptati Apost. Rom. 16. Per blandos sermones decipiũt mentes innocentium. Et Ioan. 10. Fur non venit nisi vt furetur.* Altare etiam, id est, status Ecclesiasticus, non debet à correctione seu punitione hominẽ eripere qui fratrem suum, id est, proprium spiritum vel proximum per mala exempla consueuit perimere vel criminaliter necare. Criminosi etiam debent ab altari, id est, à statu Ecclesiæ eijci, & ab Ecclesiasticis beneficijs deponi & euelli, & deponi Luc. 1. *Deposuit potẽtes de sede & exaltauit humiles.*

¶ Si quis habebat bouẽ cornupetam debebat eum recludere, alias si hominem occideret, tenebatur, bos vero lapidibus obrui merebatur.

¶ Talis bos est malus subditus & discipulus, proteruus & ceruicosus, quẽ pro certo Dominus suus, scilicet, prælatus & iudex debet recludere infra claustrum laqueis statutorũ regularium: vel etiam si sit necesse, in cippo & forti carcere ne noceat coercere, alias si suis exemplis & factis alijs nocuerit vel spiritualiter
E vel temporaliter occiderit, vel scandalizauerit vel læserit, Dominus eius scilicet, iudex vel prælatus, de peccato tenebitur, & à Deo quia ipsum nõ reclusit atque anu tenuit, punietur. Ipse vero bos cornupeta, id est, malus subditus lapidibus obrui, id est, æternaliter et tempo-

Pet. Berchory super Biblia.

raliter & æternaliter castigari nihilominus promeretur, exemplo Heli, qui pro filiorum suorum criminibus est punitus. Vnde tali Domino videtur Dominus loqui. *Ipse iniquus in iniquitate sua moriatur animam autem eius de manu tua requiram.*

¶ Vel dic, quod talis bos est mulier cornuta, ceruicosa & ornata, quæ vagari & discurrere delectatur, vt aspicientes eius pulchritudinem, malis tentationibus & complacentijs feriantur. Dum igitur talium parentes vel mariti debent tales recludere, & ne discurrant pro libito ad festa & conuiuia, vicos & plateas, & spectacula coercere, alias si quos per suas tẽtationes spiritualiter occiderint apud Deum tenebuntur. Ipse vero bos mala aut fatua mulier æternæ damnationis lapidibus obruetur. ¶ Si quis mulierem prægnantem percutiebat, & abortiri faciebat, tenebatur noxæ quantam maritus ipsius expetisset. ¶ Sic vere si quis verbis vel factis percusserit conscientiam mulieris prægnantis, i. alicuius simplicis fœtũ boni propositi impregnati, partumq; boni operis impedierit, & abortum peccati procurauerit, tenebitur de facto, & iuxta mariti, id est, prælati vel superioris arbitrium, iste tenebitur in foro conscientiæ soluere & satisfacere per pœnitentiam de delicto. Magnum enim peccatum est simplices scandalizare, & fœtũ boni propositi quod conceperint enecare. Vnde dicitur Matt. 18. *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis minimis qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius & submergatur in mare*, id est, necesse est ei quod mola diuini timoris prematur, & vt in mare, id est, in amaritudine pœnitentiæ submergatur. ¶ Si quis foderit foueam, vel aperuerit cisternam, & non operuerit eam, si ceciderit bos vel asinus in eam; reddet qui fecit foueam precium iumentorum. ¶ Cisterna vel fouea est peccatum, quod dato, quod nullus debeat facere, sed cum fecerit ipsum debet abscondere & celare, & à conspectu hominum ne scandalum vel malum exemplum pariat, operire, quia si contrarium fecerit, foueamque proprij peccati, publice reuelauerit, & cisternam alterius delicti diffamando & detrahendo aperuerit, & eius occasione, & sui mali exempli ostensione aliquis bos vel asinus, id est, aliquis simplex intus ceciderit, id est, eius exẽplo deliquerit, mortis & dãnationis ipsius reus erit. Ille enim qui foueam apertam dimittit, id est, qui peccatum publice facit, non solum tenetur de peccato quod committit, imo etiam de peccato, quod exemplo & occasione ipsius alius homo fecit. Vtile igitur est non solum peccata non facere, sed etiam si facta sunt ipsa à conspectu hominum, ne forte scandalum pariant, operire: Vnde dicitur Apoc. 16 *Beatus, qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet.* Quod tamen non faciunt multi qui peccata sua non solum non operiunt neque celant, imo ipsa ex industria publicant atque iactant Esa. 3. *Peccata sua sicut Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt.* ¶ Vel dic, quod cisterna est sacra scriptura vel fides nostra, cuius scilic. interiora secreta non debent bobus & asinis, id est, simplicibus manifestari & aperiri, sed potius per simplicẽ expositionem aliqualiter operiri, alias si per scrupulum erroris ibi periclitentur atque cadant de morte & damnatione earum tenebitur, qui sc. occasionem delinquendi ipsis dedisse videtur. Prædicator igitur vel doctor debet secundum Psalm. 146. *Operire cœlum nubibus & dare terræ pluuiam.* Non est enim tuum cisternam fidei talibus aperire, & de secretis Dei coram eis disputare: imo necesse est cum quodam operculo simplicis doctrinæ talibus prædicare iuxta illud Apostoli 1. Cor. 3. *Tanquam paruulis in Christo lac dedi vobis edere, non escam.* ¶ Si bos alicuius bouem alterius occiderit, vendetur bos viuus & precium eius cum cadauere bouis mortui inter vtrumque Dominum diuidetur. ¶ Sic vere si subditus vnius subditum alterius offenderit, debent duo Domini sine acceptione communiter ad faciendum iustitiam intendere, cadauerque, id est, illum qui læsus est per compassionem inter se diuidere, illum vero qui læsit debent vendere, id est, punitioni submittere, & etiam de communi assensu precium mortis vel læsionis alterius inter se partiri, & in executione iustitiæ communiter consentire, quia reuera duo Domini principes vel prælati, vtrunque factum, scilicet comparationem à parte patientis iniuriam, & punitionem à parte facientis debent communiter prosequi, ad communem executionem iustitiæ communiter inclinari. Ille q; cuius est bos cornupeta, id est, subditus qui fecit iniuriam, non debet ipsum defendere, sed venditioni & punitioni exponere. Vnde Augustinus dicit, quod *iustitia communis est virtus,*

&c.

G *Capitulum vicesimum secundum. Textus.* Si quis furatus fuerit bouem aut ouem.

Moralitatvm Cap. XIV.

CVm quis furari veniebat nocte, si deprehendebatur, & vulneratus moriebatur, percussor de homicidio non tenebatur. Si vero fur volebat de die furari, si quis eum occideret, debebat tanquam homicida puniri. Et sic apparet, quod minus parcitur furi nocturno quam diurno, & quod magis priuilegiatur latro publicus quam occultus.

¶ Sic vere etiã inter nos sunt multi spirituales fures, scilicet, detractores qui furantur famam, homicidæ qui furantur personam, raptores qui furantur substantiam, hæretici qui furantur fidem vel hominem. Istud est verum, quod magis sunt reprehensibiles qui occulti sunt quam illi qui sunt manifesti. Et sic dico, quod magis est vituperabilis detractor occultus quam iniuriator manifestus. Quia sicut dicitur Eccle. 10: *Quemadmodũ si mordeat serpens in abscondito, nihil eo minus habet qui occulte detrahit.* Item raptor absconditus, sicut est vsurarius vel exactor, Dominus vel prælatus, qui scilicet caute, id est, sub specie iustitiæ aliena rapit, magis est reprehensibilis, quam raptor publicus. Item homicida secretus, sicut est ille qui occidit veneno, quam alius apertus. Item occulte, scilicet, nocens vt hæreticus quem quicunque infidelis vel peccator notorius. Item prædicator incognitus, quem quilibet notorius inimicus. Qui breuiter à quibus non potest caueri, & qui scilicet, nesciuntur esse inimici, & qui proprie de nocte furantur, non de die, id est, qui nocent abscondite, non aperte, sunt magis periculosi, & ideo debent esse Deo magis odiosi & hominibus. Et ideo dicitur de istis Hie. 9. *Pacem cum amico suo loquetur, & occulte ponet ei insidias.*

¶ Item ibidem dicitur, quod si quis voluerit spinas comburere, & posuerit ibi ignem, & ignis egressus segetes seu spicas combusserit, damnum qui ignem posuit, emendare debebit.

¶ Sic vere si prælatus vel iudex volt comburere spinas, id est, peccatores, summe debet cauere, ne ignis correctionis metas iustitiæ transcendat, & quod segetes cum spinis, id est, iustos
H cum peccatoribus inuoluat. Melius est enim malis parcere, quam bonos cum malis inuoluere. Vnde dicitur Matth. 13. *Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & triticum.*

¶ Vel dic quod spinæ sunt vitia, quæ si comburere & euellere cum igne correctionis cupias, caue vt correctionis terminos non excedas, alias segetem virtutum posses in eo per desperationem comburere, & sic Dominus eius, id est, damnificationis suæ damnum posset à te repetere, & sic te oporteret de damnatione eius per excessum correctionis tuæ factæ in die iudicij respondere, quinimo melius esset aliqua vitia in homine dimittere, quam ipsum nimis aspere corrigendo ad deterius prouocare. Allega vt supra.

¶ Si quis alteri mutuauerat vel cõmodauerat, vel pretio conduxerat aliquid, & præsente Domino rei debilitatum fuerat, vel aliqualiter peioratum, non tenebatur qui mutuo acceperat emendare. Si vero præsens non erat Dominus dictæ rei, tunc resarcire damnum mutuarius tenebatur. Istud potest allegari, quod cuilibet potest esse cura de re sua, & quod magis punitur ille qui scienter & præsentialiter permittit rem suam damnificari, quam qui absenter vel ignoranter.

¶ Vel potest allegari quod plus quandoque valet absentia quam præsentia.

¶ Vel istud à quibusdam exponitur moraliter Sic enim Deus accommodat rem suam, scilicet, hominem subditum cuilibet prælato sub tali pacto, quod eam debet custodire, & de anima ipsius respondere, iuxta illud 3. Reg. 20. *Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius.* Veruntamen si iste commodatarius, id est, prælatus facit tantum quod Dominus sit præsens, vtpote quia timorem Domini incutit in cor ipsius peccatoris, & annunciat ei vitia, & virtutes, & etiam ipsum admonet ne delinquat, si tunc contingit ipsum subditum per vitia deteriorari, non tenebitur iste prælatus isti præsenti Domino, id est, ipsi Deo, sic malo subdito præsentato de anima ipsius non tenebitur respondere. Si vero ista res sit commissa, id est, subditi anima periclitatur, per vitia Domino non præsente, id est,
A Deo ipsum prælatum subdito non præsentato, vel timore ipsius non incusso, vtpote quia prælatus eum non docuit, redarguit, nec correxit, tunc re vera tenebitur, & ad emendandum, & ad pœnitendum vel hic vel in futuro cogetur. Vnde dicitur sic Ecclesiast. 33. *Si dicente me impio morte morieris, non annunciaueris ei, ipse in iniquitate sua morietur, animam autem eius de manu tua requiram. Si vero annunciaueris ei, ipse in iniquitate morietur, tu autem animam tuam liberasti.*

¶ Dominus præcepit, quod primitiæ & decimæ omnium fructuum nostrorum eidem offerentur. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis offerre. Decimam ergo partem debemus Domino dare, nouem vero partes possumus nobis licite retinere.

¶ Primitiæ significant bonorum operum inchoationem, denarius qui est numerus perfectus, designat operum complementum, & perfectionem. Nouenarius autem qui denariũ non attingit, significat imperfectionem. Igitur dico, quod primitiæ & decimæ rerum nostrarum, id est, inchoatio & perfectio bonorum operum, Deo sunt offerẽdæ, & eidem penitus ascribendæ, quia re vera nullus potest vel bene incipere vel bene perficere, nisi à Deo fuerit sibi datum. Vnde Apostolus Phil. 2. *Deus est qui operatur in nobis velle & perficere.* Cuius contrarium credidit Pelagius, qui dicebat quod homo poterat inchoare, & Dominus consummare ita quod iste qui credebat Deo decimas, & non primitias offerebat, cum tamen dicatur, quod *caput cum cauda bestiæ*, id est, principium, & finis operis *Deo debetur offerri* Leu. 3. & Deo tribui & ascribi, quia sicut dicit Apostolus Rom. 9. *Non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis.* Et Phil. 1. *Qui cœpit in nobis opus bonum, perficiet.* Nouenarium numerum, id est, imperfectionem nostrorum nobis retineamus, & nobis ascribamus. Decimam vero, id est, complementum & perfectionem coram Domino offeramus. Vnde dicitur Deuteronom. 12. *Offeretis holocaustum Domino decimas & primitias.*

¶ Præcepit Dominus offerri sibi omnia primogenita animalium, septem tamen diebus debebant esse cum matre sua: die autem octaua debebant Domino offerri. Si vero esset animal immundum sicut asinus, debebat cum oue huiusmodi primogenitum commutari. Si vero ille, cuius est, primogenitum asini redimere vel commutare volebat, statim ipsum asini primogenitum interfici vel necari debebat. Vnde supra Exod 34. *Primogenitum asini mutabis oue, si non redimeris, interficies.*

¶ Per primogenita nostra possum intelligere bona opera, quæ pro ea primogenita nostra dicuntur, quia hæreditas æternæ gloriæ talibus operibus, sicut veris & primogenitis hæredibus debetur. Talia ergo primogenita, id est, bona opera nostra **B**
Deo offerri, id est, ad Dei laudem & gloriam ordinari. Si autem contigerit quod habeamus primogenitum asini, id est, aliquod bonum opus quod habet aliquam asinitatem vel stoliditatem admixtam, vtpote quia factum est indiscrete, vel cum aliquius vanæ gloriæ intentione proculdubio nos tenemur ipsum cum oue, id est, cum bono & simplici opere commutare, & bonam ouinam & simplicem intentionem sibi apponere, & sic poterit illud quod asininum fuerat Domino complacere. Si vero ipsum computare noluerimus, ipsum pro certo interficere, id est, penitus submouere debemus. Verbi gratia. Si quis ieiunat vel aliud bonum opus facit ad vanam gloriam, illud est primogenitum asininum, si vero mala, & inanis intentio submouetur, tũc asini primogenitum cum oue spiritualiter commutatur. Si vero malam intentionem tollere renuit, tunc suum asinum primogenitum, id est, bonum opus stolide & inaniter factum redimere non dignetur. Quapropter istud opus tanquam in nullo meritorum, & penitus nihil valens debet interfici, id est, destrui, & confundi, & apud Deum & homines condemnari, quia re vera asinus non est offerendus, nisi mutatus cum oue, nec bonum opus mala intentione vel sine discretione factum, Deo placere dignoscitur, nisi fulcietur bona & simplici voluntate, quæ scil. per ouem in sacra pagina designatur. Vnde de amicis Iob dicitur: *Dederunt sibi vnusquisque ouem vnam.*

¶ Vel dic quod primogeniti prælatorum sunt illi qui se debent per bona exempla, opera & documenta Deo offerre. Si vero habent aliquod primogenitum asini, id est, aliquem malum subditum ipsi pro certo debent eum pro viribus pro oue mutare, id est, bonum simplicem efficere. Quod si nequeant, debent eum interficere, id est, dure corrigere & punire. Vel etiam si sua crimina exigant, ipsum debent occidere, vel carceri mancipare. Vnde super eodẽ cap. *Maleficos non patieris viuere super terrã.* Dignus est enim de medio tolli, qui sua stultitia & malitia **C**
noluerit commutari, vt possit spiritualiter Domino immolari, & digne ad ipsius seruitiũ applicari, sicut de Chananæis dicitur

Sap. 12. Nequam est natio illorum, & naturalis malitia eorum, ut non posset mutari in perpetuum.

¶ Vel dic quod si aliquis Prior vel religiosus habeat primogenitum asini, id est, aliquem malum subditum vel socium, debet si potest, ipsum mutare cum oue, id est, eum aliquo simplici vel honesto, quod si prælatus superior noluerit facere, tunc potest ad eius interfectionem, id est, ad eius rigorosam punitionem & correctionem vacare. Tutius enim est si potest, quod de eo se expediat. Quod si non possit necesse est, quod suam asinitatem confundat.

¶ Dominus præcepit non comedi carnem, quæ à bestijs fuerit prægustata, sed canibus relinquendam. *Non comedetis* (inquit) *carnem quæ à bestijs fuerit prægustata, sed proijcietis canibus.*

Per comedere in scriptura intelligitur imitatio. Ille enim aliam comedere dicitur, qui vitam & exempla eius sibi mentaliter incorporat, & qui etiam mores ipsius imitatur. Per bestias intelliguntur motus brutales & carnales. Per carnem vero intelligitur persona luxuriosa. Igitur caro, id est, carnalis, vel luxuriosa persona, quam bestiæ, id est, motus carnales per luxuriam suffocauerunt, & spiritualiter occiderunt, non debet à nobis comedi, id est, per imitationem recipi, & assumi, quinimo talis persona debet canibus, id est, alijs peccatoribus comedenda & imitanda relinqui, & canibus etiam, id est, inferni dæmonibus condemnari. Et re vera istud est verum, quod tales sic carnales & immundi non sunt digni manducari, id est, amari vel imitari ab hominibus, sed potius à bestijs & à canibus, quia scilicet mores eorum non sunt rationabiles aut humani, sed potius bestiales, inutiles & canini. Vnde dicitur 3. Reg. 22. *Canes comedent Iezabel in agro Israel.*

¶ Vel dic, quod bestiæ sunt hæretici vel alij peccatores, qui si quem attrectauerint, & corruperint, non est dignus ab alijs manducari &c. Sicut supra.

¶ Cum omnia primogenita essent Domini, concessit Dominus quod quodlibet animal primogenitum posset septem diebus cum matre sua esse, octaua die præcepit ipsum sibi adduci, & reddi.

D Septem dies significant vitam præsentem, quæ scilic. septem dierum circulo voluitur, octaus vero dies est tempus futuri sæculi, vbi, scilicet, corporum resurrectio celebratur, quæ in octaua ætate complebitur, sicut & Christus octaua die resurrexisse probatur. Igitur cum omnia primogenita, id est, omnes iusti Deo debeant immolari, & sibi spiritualiter dedicari, istud præcipue fiet in octaua die in resurrectione, quando scilicet, corpora & animæ simul glorificabuntur. Septem enim diebus, id est, per decursum septem ætatum cum matre nostra, id est, cum mundo viuimus, in octaua vero die, id est, in futura resurrectione cum Domino erimus.

¶ Vel dic, quod octaua dies significat circumcisionem vitiorum, scilicet, pœnitentiã, in qua scilicet, homo Deo offertur & redditur, qui per septem dies, id est, per septé peccata cum matre sua, id est cum mundo morabatur, quia scilicet nisi homo septem dies quibus fuit cum matre sua, id est, cum mundo, id est, in vita præsenti, & septem peccata mortalia transierit ad octauam diem, id est, ad circumcisionem pœnitentiæ attigerit, offerri Deo tam in Ecclesiasticis promotionibus quã in cœlo præ[...] lationibus non poterit nec debebit. Vnde dicitur Leuit. 22. *Septem diebus erunt sub vbere, octaua autem die offerri poterunt Deo.*

¶ Vel dic contra nimis iuuenes, qui non sunt promouendi, vel in statu Ecclesiæ quousque septenarium virtutum compleuerint, & octauam circumcisionem pœnitentiæ attigerint offerendi &c.

Capitulum vigesimumtertium. *Textus*, Non suscipies vocem mendacij.

MORALITATUM CAP. XV.

Præcepit Dominus, quod si quis inueniat asinum vel bouem inimici sui errantem, debet eum reducere. Si vero ipsum in foueam cecidisse reperit, debet eum subleuare. Inimicus noster est diabolus vel peccatum [...] Vnde dicitur Matt. 13. *Inimicus homo hoc fecit.*

E ¶ Bos vel asinus significat peccatorem, qui scilicet quandoque dicitur errare quando per ignorantiam vel infidelitatem peccat, quandoque dicitur esse in fouea, quando scilicet per profundam obstinationem [...] relinquit. Si quem ergo talem bouem vel asinum, id est, si quem [...] diaboli seruum vel peccatorem erro-

Pet. Berchorij [...] *Biblia.*

oeum vel in vitijs profundatum viderimus, ipsum pro certo expedire, subleuare & à vitijs liberare debemus, quia scilicet exemplis, monitis & inductionibus ipsum debemus de fouea vitiorum eruere, & adiuuare monitis & inductionibus, & ad viam reducere veritatis.

¶ Vel dic, quod talis fouea est mala mulier. Vnde dicitur Prou. 22. *Fouea profunda os alienæ, cui iratus est Dominus, incidet in illã.* Talibus ergo sic infoueatis, & in peccato luxoriæ cauernatis & obstinatis, debemus compati, & eos iuuare pro viribus, quod possint ad viam salutis reuerti. Vnde Prou. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem.* Multa particularia præcepta iniuncta sunt filijs Israel, tam affirmatiuè quam negatiuè, & ideo hic dicitur sic.

¶ Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo, tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis. Non immolabis super fermentum sanguinem victimæ meæ, non coques hœdum in lacte matris suæ, non apparebis in conspectu meo vacuus.

¶ Re vera talia mandata spiritualiter dãtur nobis. Deus enim vult quod ter in anno coram ipso compareamus, scil. in contritione cordis, in confessione oris, in satisfactione operis, de quo dicitur supra Exod. 5. *Viam trium dierum ibimus, vt sacrificemus Domino.* Item quod tribus vicibus sibi festa celebremus scilicet in fidei sinceritate, in charitatis veritate, & in spei iucunditate. Vnde dicitur Eccl. 25. *In tribus beneplacitum est spiritui meo.* Item necesse est, quod ab hostia domini, id est, ab immolatione bonorum operum nostrorum fermentum hæresis, malitiæ & hypocrisis deponamus, offeramusq; hœdum, id est, animum nostrum nõ in lacte matris suę, id est, in oblectatione carnalis concupiscentiæ non coquamus, quod vacui virtutibus coram Domino non appareamus, sed quod semper pleni & opulenti virtutibus & meritis persistamus. Vnde Ruth. 3. *Nolo te vacuam reuerti ad socrum tuam.*

¶ Vel dic, quod hœdus est Christus, qui scilicet, in lacte matris suæ, id est, in iuuentute non debebat decoqui vel occidi, sed tempus virilis ætatis ponius expectari. Vnde ipsemet dicit: *Nondum venit hora mea.*

F ¶ Vel dic, quod hædi, id est, religiosi, non debent nimis iuuenes ad religionem adduci, quousque habeant discretionem.

¶ Promisit Dominus populo suo dare angelum ductorem, dicens sic: *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedet te, & custodiet, & introducet ad locum quem paraui, obserua eum, & audi vocem eius. Nec contemnendum putes, quia non dimittet te cum peccaueris, & est nomen meum in illo. Si autem audieris eum, & feceris, quæ ego loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te.*

¶ Quamuis istud possit intelligi de Christo, qui est Angelus testamenti, pro eo quod à patre missus in mundum fideles custodit, & eos ad Paradisum præcessit, & eos virtualiter ibi introducit, ad præsens tamen per Angelum intelligo prælatum angelicum & deuotum qui scilic. à Deo dat & mittit, vt per ipsum populus exemplariter præcedatur, virtualiter custodiatur, & ad locum paratum, id est, ad Paradisum finaliter introducatur, quia re vera talis debet esse à Deo missus est datus, non affectione vel simonia procreatus. Debet enim populum præcedere in omnibus virtuosis operibus, & exemplariter anteire: Debet insuper populum ab aduersarijs, id est, à dæmonibus & hæreticis & tyrannis defendere, & viam salutis omni populo præparare, & sic ipsos ad Paradisum introducere, & suis monitis & prædicationibus, nec non suis deuotis orationibus, cœleste habitaculum procurare. Vnde dicitur Malachi. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam ante faciem tuam.* Et ideo pro certo iste Angelus, id est, prælatus angelicus debet à populo obseruari, vox eius cum reuerentia audiri, & nullo modo contemni, sed sibi humiliter obediri. Nomen enim Dei in ipso esse dicitur, in quantum personam Dei repræsentat, & in quantum ob Dei reuerentiam eidem obedimus, & in quantum cum quis peccat, ad puniendum crimina ordinatur. Non dimittet, inquit, cum peccaueris. Ista est etiam conclusio, quod cum populus bene audit angelum istum præcessorem, id est, cum quis bene obedit & reueretur suum prælatum & rectorem, Deus efficitur inimicis suis inimicus, eumque ab afflictione liberat & tuetur ab affligentibus & iniquis. Bene ergo dicit Apostolus Colossens. 3. *Filij obedite parentibus*, id est, prælatis vestris, *hoc enim iustum est.*

¶ Cum filijs Israel esset promissum, quod terras Euęi, Gergezæi, & Chananæi, & aliorum infidelium adire & occupare possent.

sent, super omnia præceptum est eis, quod Deos eorum non colerent, & quod fœdus cum eis non inirent, quodque opera eorum non facerent, sed quod lucos, Deos & statuas ipsorum Chananæorum infidelium destruerent & delerent.

¶ Sic etiam vtra cum contingit, quod filij Israel, id est, boni clerici vel religiosi ad terras Chananæorum, id est, malorum hominum peccatorum destinantur, tempore quia ad aliquod officium vel aliquod beneficiū inter sæculares promouentur, in quo necesse est cum sæcularibus viuere, & eorum negotia gerere, & ipsorum consortia frequentare, summè cauere debent ne Deos talium, id est, vitia, quæ colunt, velint colere ac opera eorum facere vel fouere, & eis fœdera malæ societatis iungere vel ligare, quinimo isti debent Deos eorum, id est, vitia destruere, & eos mediante iustitia submouere. Quod tamen est contra multos prædicatores, qui mittuntur ad Chananæos, id est, ad peccatores delendos, & conuertendos, & corrigendos, qui tamen Deos eorum adorant, id est, vitia eorum dissimulant, opera eorum faciunt, ita quod quantum ad auaritiam & adulationem ipsis sæcularibus deteriores fiunt. Fœdus cū eis ineunt, in quantum nihil aliud, quam diuitum familiaritatem quærunt. Vnde dicitur Ose. 12. *Fœdus cum Assyrijs iniit, oleum in Ægyptum ferebat.* Item dic de prælatis, qui non curant Chananæos & tyrannos eradicare, imo student se eis confœderare, & eisdem in omnibus complacere, per suorum nepotum matrimonia se cum eis familiariter colligare.

¶ Dicit Dominus populo Israelitico, quod hostes eius non intendebant statim vno anno delere, ne forte terra in solitudinem redigeretur, & bestiæ contra eum multiplicarentur, sicut etiam dicitur Iudic. 2. *Dominus totum populum Chananæum à facie filiorum Israel delere noluit, vt in ipsis filij Israel ad vsum armorum exercitarentur, sed tamen hoc præcepit vt sub tributo viuere cogerentur.*

¶ Per hostes tribulationes intelligo, quæ scil. continue nos molestant, per bestias autem motus carnales assumo, qui brutaliter nos infestant. Istud est ergo verum, quod Deus de terra nostra, sc. de corpore, hostes nostros, sc. mundi tribulationes penitus & subito non euellit, quinimo ipsas nobiscum viuere & manere permittit, quod vtique facit ne bestiæ carnalium motuum & tentationum contra nos crescant, & ne virtutum solitudo &
H carentia in terra nostri corporis inualescant. Constat enim, quod cum quis sine tribulatione in prosperitate viuit, terra sua, id est, persona sua ad solitudinem & sterilitatem virtutum faciliter tendit, & bestia deuorans, i. carnis tentatio ipsum faciliter corrumpit & inuadit, ita quod diabolus dicit illud Deuter. 32. *Dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram atque serpentium.* Vtile est ergo viro iusto habere tales, sc. mundi tribulationes, vt in eis exerceatur, & ne peiores hostes, sc. bestiæ, id est, carnis bestialitates & immunditiæ contra eum augmententur. Ideo in Psal. 33. dicitur: *Multæ tribulationes iustorum.*

¶ Vel ista possunt allegari, quod melius est promouere malos, quam nullos in terra promissionis, id est, in Ecclesia, Chananæos, id est, peccatores ad tempus dimittere, quam beneficia vacua relinquere, quia sc. beneficia in solitudinem rediguntur, quando sine cultore diutius dimittuntur. Paulatim, & etiam successiue debent mali de Ecclesia eijci, quia scil. melius est ibidem malos ministros ad tempus dimittere, & eorum vitia sub dissimulatione transire, quam ministris Ecclesiam totaliter viduari. Quod vtiq; est contra multos prælatos, qui sc. beneficia vacantia diu dimittunt, pro eo, vt aiunt, quia nullum dignum inuenire possunt, ita quod propter defectum rectoris ipsa beneficia destituuntur & pereunt.

¶ Vel dic, quod cum filij Israel, id est, viri contemplatiui & viri iusti vadunt ad occupandum terram suam, ad domandum & subiugandum carnem suam, Dominus hostes eorum, id est, carnis tentationes non statim delere vult, vt sic possint cum humilitate viuere, & virtutem suæ constantiæ contra eos exercere, quia sc. nulla virtus sine hoste regnat, ipsos tamen hostes, id est, carnis tentationes vult cum eis sub tributo & subiectione viuere & manere. Vnde dicitur Gen. 4. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis ipsius.* Quia alias bestiæ, id est, peccata spiritualia, sicut est superbia, elatio, inanis gloria, contra tales multiplicarentur, & sic in solitudinem spiritualem redigerentur, & virtutum opulentia priuarentur, quia reuera sæpe fit, quod illi, qui carnis tribulationes non sentiunt, de sua castitate superbiunt, &
A sic multiplicatis in eis bestijs, id est, spiritualibus vitijs, nouissima eorū peiora prioribus fiunt. Vtile est ergo hostes, id est, tribulationes & tentationes sentire, vt discamus humiles fieri, & nullatenus superbire. Iuxta illud Apostoli Heb. 5. *Didicit ex his, quæ passus, obedientiam.* Et alibi: *Quos tradidi satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat.* 1. Cor. 5.

¶ Vel dic ad literam, quod diuina prouidentia nunquam dimittit hominem sine hoste, vt semper habeat, quod timeat, & exercitatior & cautior inde fiat. Sicut etiam videmus de alijs dominijs & regnis, qui vt communiter semper habent aliquos perpetuos hostes, cum quibus quasi perpetua gerunt bella. Sicut patet de Hispanis, qui pugnant cum Aphricis: de Latinis, qui pugnant cum Siculis: de Anglicis, qui pugnant cum Scotis: de Gallicis, qui pugnant cum Flamingis, & sic de alijs. Vidit enim diuina prouidentia, quod virtus torpesceret, si populus hostes, contra quos vires exerceat, non haberet, quapropter, hostes hominibus occulte sufficiat, & hoc regnis & personis bonum & vtile putat fore, sicut ponit Orosius, de Carthagine vrbe Romanis rebellissima, quam cum Romani post infinitas cædes & clades vicissent & cepissent, diu deliberatum est à Senatu Romano, vtrum ista vrbs deleri deberet, asserentibus plurimis non esse vtile quod deleretur, sed vt in vrbe rebellionib. dedita, virtus Romana in bellis exercitaretur, quæ alias, si sine hoste & timore viueret, per torporem & desidiam faciliter lataretur. Quia sicut dicit Vegetius: *Sine exercitio ingenia in artibus, & brachia in corporibus frigescunt.*

¶ Hic præcipitur populo Israelitico, quod cum Chananæis populis, scil. peccatoribus & iniquis fœdus non ineat, & quod in terra sua eos manere nullatenus sinat. *Non habitent,* inquit, *in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, si seruieris Dijs eorum.*

¶ Sic vere & nos nunquam debemus infidelibus, scil. Iudæis, Sarracenis & hæreticis confœderari, vel cum eis amicitias contrahere, vel nobiscum morari permittere, ne forte contingat simplices erroribus eorum decipi, & ad adorandum Deos eorum, id est, ad credendum eorum perfidiam inclinari. Idem dic de vsurarijs, & alijs publicis peccatoribus. Psalm. 100. *Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam.*

Capitulum vigesimum quartum. Textus. Moysi quoq; dixit: Ascende ad Dominum.

MORALITATVM CAP. XVI. B

CVm Moyses esset accepturus legem à Domino, ascendit in montem ipse & Aaron, & Nadab & Abihu filij Aaron sacerdotes futuri, & septuaginta seniores ex Israel. Sicq; factum est, quod Moyses sursum ad montis verticem ascendit, prædicti vero in montis latere manserunt, vniuersus vero Israel procul in pede montis. Moyses ergo solus ascendit, vbi quadraginta diebus & noctibus ieiunauit, & in duabus tabulis legem scriptam Dei digito reportauit. Prædicti autem Aaron, & filij, & seniores Deum Israel viderunt, & sub eius pedibus quasi opus lapidis Saphiri ad modum cæli, dum serenum est, aspexerunt, super populum etiam facta est manus Domini, & viderunt Domini maiestatem & cum lætitia comederunt.

¶ Sic vere ad hoc, quod aliquis dignè mereatur accipere legem Dei, & fieri legifer, & prælatus, inter Deum & populum sequester & medius, multa sunt necessaria, quia scilicet ipse debet dici Moyses, assumptus ex aquis, quia debet esse de aquis fluxibilium delectationum abstractus, & per ipsarum abdicationem debet ascendere in montem cœlestium contemplationum, debet habere secum Aaron & seniores, id est, virorū prudentium associationem. Debet intrare caliginem nubis, id est, cordis conscientiæ contritionem. Debet duas tabulas habere, intellectum & voluntatem, seu rationem & affectionem, vt scilicet possit ibi Deus virtutes & scientias scribere per gratiam & inspirationem. Debet quadraginta diebus & noctibus ieiunare, per propriæ carnis macerationem. Sic enim facto eos, legem Domini suscipiet, in quantum diuinam voluntatem agnoscet, Deum etiam Israel videbit, & Saphirum, qui sub pedibus eius est, id est, scabellum pedum suorum, scilicet, humanitatem beatifice contemplabitur & gustabit. Nullus enim videre Deum in patria, nec cognoscere legem in via merebitur, nisi qui abstinentiam & contemplationem, & seniorum, id est, bonarum personarum associationem sectetur. Ezechielis octauo capit. C *Sedebam in domo mea, & senes Iuda sedebant coram me.*

¶ Vel si vis, allega illud, quod tres sunt principales gradus, & status Ecclesiæ, scilicet, supremus, medius, & infimus. Supremus

[illegible] prælatorum, qui figuratur in Moyse sursum ascendente. Medius est clericorum, & religiosorum, qui figuratus est in Aaron in latere montis cum suis remanente. Infimus est laicorum, qui figuratus est in populo inferius residente. Vnusquisque enim secundum exigentiam debet Deo appropinquare, & montem perfectionis ascendere, & secundum magis & minus visionem Dei Israel participare, & legis diuinæ notitiam acquirere & habere. Perfecti enim sursum ad verticem contemplationis noscuntur ascendere. Mediocribus vero sufficit lateraliter circumire. Infimis vero sæcularibus necesse est inferius circa temporalia residere, & parum de temporalibus degustare. Vnusquisque tamen secundum gradum suum solet consolationem suam à Domino percipere, & fidei notitiam possidere. Apost. 1. Corinth. 12. cap. *Diuisiones gratiarum sunt.*

¶ Idem autem dic de sacra scriptura, sicut summum apicem soli scientifici in ipsa caligine mysteriorum intrant. Alij autem in latere, id est, literaliter circa corticem historiarum immorantur. Alij vero, sicut sæculares, de longe remanent & versantur, omnes tamen exinde consolationes plurimas consequuntur. Idem dic de monte Ecclesiæ dignitatum, in quibus scilicet alij sunt superiores, alij medij, alij inferiores.

¶ Vel etiam idem dic de monte Paradisi, & de dignitatib. gloriæ sempiternæ. Vnde dicitur Ioan. 14. *In domo patris mei mansiones multæ sunt.*

¶ Moyses legem accepturus, fœdus inter Deum & populum inire voluit, & ideo duodecim vitulos immolari fecit, eorumque sanguine populum aspersit, & sic confœderatus est Domino populus, & legem eius suscepit, & quicquid Dominus præceperat, se facturum promisit. *Omnia*, inquit, *quæ locutus est Dominus, faciemus.*

¶ Sic vere in Ecclesia primitiua Moyses, id est, Christus, volens legem à patre acceptam populo fidelium dare, fœdusque cum eis facere duodecim vitulos, id est, duodecim Apostolos, vel generaliter multos Apostolicos viros occidi, & per martyrium immolari voluit, in quantum scilicet ipsos duodecim Apostolos ideo Ioannis, Paulo substituto per martyrium ad se vocauit. Sic ergo factum est, quod populus istorum sanguine perfusus, id est, Apostolorum & martyrum morte & passione firmatus, fœdus & fidelitatem accepit, legem & fidelitatem credidit & suscepit, & voluntati Domini obediuit. Maximum enim fidei fundamentum fuit sanguis Apostolorum & martyrum, quia reuera ex hoc populus in fide firmatur, & Deo fœderatur, quando videt & considerat, quod taliū, tot & tantorum sanguis pro fide Domino immolatur, in quantum scilicet non est verisimile, imo nec possibile, quod tot homines pro fide voluntarie morerentur, nisi ipsa fides & lex Christi super veritatem solidam fundarentur. Vnde dicitur Lucæ 22. *Hic est calix sanguinis mei noui testamenti, mysterium fidei, qui pro multis effundetur.*

D

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs.

MORALITATVM CAP. XVII.

Dominus volens tabernaculum fœderis ædificare, primo voluit certas materias pro ædificatione sibi spiritualiter dedicari, præcepit ergo, quod filij Israel sibi vltro & voluntarie offerrent aurum & argentum, æs, hyacinthum, purpuram, coccum bis tinctum, byssum, pilos caprarum, pelles arietum rubricatas, pelles hyacinthinas, ligna Sethim, oleum ad luminaria, aromata in vnguenta, & thymiamata boni odoris, lapides autē onychinos & gemmas ad ornandum Ephod, & rationale, & superhumerale. Destitis autem vltro oblatis promittit se Dominus velle sanctificationem sibi ædificare, vt sic possit inter homines habitare. Exemplar vero istius domus ædificante Moysi [illegible] monte Sinai ostendit, quando Domini gloriam vidit. ¶ Sic vere ad spiritualem [illegible] ædificationem tabernaculi animæ [illegible] vel Ecclesiæ, [illegible] quo scilicet Deus spiritualiter commoratur, necesse est plura [illegible] concurrere, scilicet, plures virtutes, [illegible] Deo vltro & voluntarie debemus offerre, & spiritualiter dedicare. Iste ergo à nobis petit aurum, id est, sapientiæ claritatem, argenteum, id est, eloquentiæ suauitatem, æs, id est, prædicationis & orationis sonoritatem. Vel argenteum, quod dulce sonat, suauitatem [illegible] sententiæ reprehe[illegible] monitionis; æs, quod aspere resonat, [illegible] & apparentis [illegible] grossitatem: cœlestis [illegible] onis: hyacinthum, id est, cœlestis [illegible] venustatem; purpuram, id est, ve- [illegible] um bis tinctum, id est, duplicem Dei

Pet. Berchorij [illegible] Biblia.

& proximi charitatem: byssum retortam, id est, cordis & carnis candidam castitatem. Item debemus habere capillos caprarum, id est, exempla pœnitentium & eremitarum: pelles rubricatas arietum, id est, exempla Christi martyrum pro fide occisorum. Pelles hyacinthinas, qui scilicet coloris sunt cœlestis, id est, exempla Christi confessorum & cœleste viuendum. Item nos debemus habere ligna Sethim, quæ erant inceremabilia & imputribilia, id est, perseuerantiæ stabilitatem, oleum oliuarum, id est, suauitatem pietatis & clementiæ: aromata, id est, thymiamata fragrantia bonæ famæ & spiritualis redolentiæ, lapides onychinos, qui respecti oculos tremere faciunt, id est, considerationem mortis & diuinæ iustitiæ. His enim rebus & virtutibus tabernaculum fœderis, id est, sancta & munda conscientia constituitur, & inde rationale iudicij, id est, vita rationalis ornatur, & sic ibi Deo gratissime immolatur, dum tamen ista vltro & voluntarie à nobis Domino offerantur, quia scilicet nihil est meritorium, nisi quod est vltroneum & voluntarium. Ideo dicebat Dauid in Psalm. 53. *Voluntariè sacrificabo tibi.*

¶ Præcepit Dominus fieri arcam de lignis Sethim: quæ secundum sanctos erant ligna ad similitudinem albæ spinæ, quæ nec aqua poterant putrefieri, nec igne cremari, quæ erant etiam alba & leuia, & albæ spinæ similia. Erat ista arca quadrangularis, & sine pedibus, intus & exterius deaurata, secundum Iosephum, quadam corona seu quodam circulo seu labio aureo desuper circumcincta, quatuor circulos in quatuor angulis habebat, in quibus mittebantur, & vectes, quando eam aliquis deportabat, quædam tabula aurea, quæ dicebatur propitiatorium, arcam tegebat, & hoc in longitudine duos cubitos cum dimidio, in latitudine cubitum cum dimidio possidebat, & infra se tabulas legis, vrnam cum Manna, librum Deuteronomij, virgam, quæ floruerat, continebat, duo vero Cherubin desuper sedebant, quæ alas alterius ad alterum extendebant, sicut dicitur hic, & infra 37. & Deuter. 10. Et sic patet, quod ista arca, quo ad materiam, erat aurea & sethinea; quo ad formam, quadrangula, quadriarcula & coronata; quo ad concomitantia, habebat propitiatorium & Cherubin; quo ad contenta, habebat tabulas, Manna, & librum, & virgam. Ista autem arca infra altare Lateranense secundum quosdam est inclusa. F

¶ Allegorice ista arca est Ecclesia, quæ pro tanto arca dicitur, quod infra eam cuncta, quæ ad salutem pertinent, reponunt. Vnde dicitur Genes. 6. *Facies tibi arcam de lignis læuigatis, vt saluetur vniuersum semen.* Ista igitur de lignis Sethim, id est, de sanctis hominibus, quos scil. aqua voluptatum non corrumpat, & ignis cupiditatis non vrat, & quos albedo castitatis, leuitas paupertatis, & spinositas asperitatis induat, debet esse constructa, & intus & exterius, id est, affectione & cōuersatione debet esse per sapientiam & sanctimoniam deaurata, quia personæ Ecclesiam construentes debent esse per sapientiā splendentes & aureæ, per indefectibilem firmitatem debent esse sethineæ, vt habetur in Can. 3. *Reclinatorium aureum fecit sibi rex Salomon.* Ista igitur debet esse quadrata per constantiam immutabilem, quadrangula per quatuor virtutes cardinales, quatuor habet circulos, id est, quatuor euangeliorum doctrinam, in quibus scilicet vectes qui erant de lignis Sethim & spinosis, & qui erant exterius deaurati, id est, prædicatores & doctores, qui doctrinam habent auream & correctionem spineam, perseuerantiam sethineam, iugiter debent inseri, in quantum scilicet ipsi habent in euangeliorum doctrina continue meditari. Illisque mediantibus arca portabatur, ad denotandum quod per sanctos prædicatores Ecclesia in fide & in moribus sustentatur, quamuis de multis vectibus, id est, modernis prædicatoribus possit hodie dici, quod ipsi non sunt vectes fortes & sethinei, sed viles, debiles & ferrei. De quibus diabolus dicit Esa. 45. *Portas æreas conteram*, id est, malos prælatos, vectes ferreos confringam, id est, prædicatores &c. Item arca dicitur habere triplicem dimensionem, scilicet longitudinem fidei, altitudinem spei, & latitudinem charitatis. Verumtamen quilibet istarum habet aliquid perfectum & aliquid imperfectum. Cubitus perfectionem significat, dimidius vero cubitus imperfectionem designat, quia reuera longitudo fidei duos habet cubitos, id est, duplicem perfectionem in quantum scilicet deitatem & humanitatem credit, vnam tamen dimidietatem, id est, imperfectionem habet: in quantum scilicet non faciliter, sed ænigmatice cognoscit. Charitatis etiam latitudo imperfectionem importat, in quantum toto corde & tota anima Deum & proximum

nium suum nunquam amat. Spes etiam cum sua latitudine dimidium cubitum, id est, imperfectionem patitur, in quantum scilicet spes nostra semper cum aliquo timore miscetur. Et breuiter non est aliqua mensura perfectionis, quin habet aliquem defectum imperfectionis. In paradiso vero nostra defectio supplebitur, quando per beatitudinem omnia complebuntur. Vnde Apostolus 1. Cor. 13. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est.* Item ista arca, id est, Ecclesia, habet supra se propitiatorium in quantum in ipsa inuenitur propitiatio & remissio peccatorum, habet etiam coronam auream in quantum in ipsa inuenitur corona meritorum, habet Cherubin, id est, societatem sanctorum & angelorum, & consortium sapientium & iustorum. Cherubin quæ secundum Iosephum erant formæ volatilium nulli alteri assimilantium, quas Moyses in sede Dei vidit, quæ scientiæ plenitudo interpretantur, significant viros iustos scientificos, discretos, volatiles & contemplarios, & in sede Dei per contemplationem assuetos, quos reuera arca Ecclesiæ & religionis debet super se in statu prælationis habere, & secum vt eorum regatur consilio continere. Vnde Ezec. 10. *Eleuauerunt cherubin alas suas, & exaltata sunt.* Item ista arca debet continere tabulas & librum, id est, legem diuinam & scientiam, Manna dulcissimum quod de cœlo pluerat, id est, deuotionem & clementiam, virgam Aaron quæ floruerat, id est seueram correctionem & iustitiam, legem scilicet ad simplices erudiendum. Vnde dicitur Hiere. 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum.* Manna dulcedinis ad delinquentibus compatiendum, & indigentibus dulciter subueniendum. Psal. 77. *Pluit illis Manna ad manducandum.* Virgam vero iustitiæ ad proteruos corrigendum, & ad oues diuinæ pascuæ dirigendum. Psal. 44. *Virga directionis virga regni tui.*

H ¶ Vel dic quod arca ista significat animam bonam vel quamlibet bonam personam, & maxime Ecclesiasticum vel prælatum, quia scilicet talis debet esse sethineus, vel imputribilis per constantiam & patientiam, debet esse aureus intus per diuinam sapientiam, & extra per honestatem & per bonam apparentiam. Isti debent habere quatuor angulos, id est, quatuor affectiones bonas scilicet dolorem de præsentibus malis commissis, gaudium in Spiritu sancto de præsentibus bonis factis, spem in Deo de futuris præmijs, timorem de futuris pœnis. Vnde dicitur Eccles. 37. *Ex corde quatuor oriuntur scilicet bonum & malum, & vita & mors.* Bonum inquit & malum & virtus & vitium, in præsenti quantum ad gaudium & dolorem, vita & mors, id est, præmium, & tormentum, quantum ad spem & timorem. Item iste debet habere quatuor circulos, id est, quadruplicem cardinalem virtutem. Debet habere duos vectes deauratos, id est, duplicem fortitudinem & firmitatem scilicet in corde contra tentationes, & in corpore contra tribulationes. Etiam debet habere labium aureum, id est, verbum continens munditiam & veritatem, debet habere propitiatorium aureum, id est, clementiam & pietatem, & debet habere Cherubin aureum, id est, virorum sapientium societatem. Vel Cherubin, qui interpretatur plenitudo scientiæ, id est, scientiam & subtilitatem. Ista enim omnia pertinent ad prælatum, vel etiam ad quemlibet virum Ecclesiasticum siue iustum, videlicet vt pœnitentibus faciliter propitietur Psal. 129. *Apud te propitiatio est.* Quod Cherubin, id est, viris contemplatiuis & scientificis connectetur. Vnde Eccles. 9. *Cum sapientibus ambula* Quod à quatuor virtutibus cardinalibus dotetur. Ezec. 1. *Quatuor facies vni.* Et duobus vectibus, id est, duobus lateribus fortitudinis scilicet à dextris & à sinistris, id est, in prosperis & in asperis roboretur. Vnde dicitur Num. 13. *Palmitem portauerunt in vecte duo viri.* Item ista arca prælatus debet cótinere tria, scilicet tabulas cum libro, id est, diuinæ legis eruditionem, manna dulce, id est, eleemosynam & subuentionem, vel benignitatem & consolationem & compassionem, virgam floridam: id est, iustitiam & correctionem. Iuxta illud Apo. 1. Th. 5. *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos*, quia scilicet prælatus debet rudes informare, inquietos corripere, pusillanimes consulari, & afflictorum misereri. ¶ Vel si vis, allega de hoc sicut supra eodem. Debet etiam habere triplicem dimensionem, id est, tres virtutes Theologicas, scilicet longitudinem fidei, altitudinem spei, & latitudinem charitatis, quia dicit Apostolus 1. Cor. 13. *Nunc autem manent tria hæc, fides, spes & charitas, &c.* Dilata vt supra.

¶ Vel dic quod arca est Christus, qui ex auro & ligno, id est, ex deitate & humanitate constat, qui scilicet secum habet Cherubin, id est, angelos quibus dominatur. Vnde dicitur Luc. 2. *Facta est cum eo multitudo cælestis exercitus, &c.* Propitiatorium pietatis cum dixit adulteræ. Io 8. *Dimittuntur tibi peccata tua.* Quatuor circuli, id est, quatuor euangelistæ, duo vectes, id est, duo populi pendentes in circulis, id est, in Euangelijs continue commorantes, &c. Expone omnia alia supra. A

¶ Vel dic quod arca est beata virgo cuius lignű, id est, anima fuit imputribilis naturæ in quantum nullam peccati sensit corruptelam, quæ scilicet in se continuit tria, id est, Christum. Nam scilicet ibi fuit Manna de cœlo veniens, id est, deitas, tabula, legem continens, id est, anima, virga de terra nascens, id est, corpus. Ista ergo fuit aurea, id est, sancta intus & extra, id est, in corde & corpore &c. Dic per omnia sicut supra. ¶ Præcepit Dominus fieri duos Cherubin aureos perductiles, non fusiles, sed malleis factos, qui iuxta arcam tegentes propitiatorium ex vtroque latere ponerentur, & quod duæ alæ singulorum alterius ad alterum iungerentur, ita quod ipsis se mutuo tangentibus arca & propitiatorium tangerentur, præcipiebatur etiã quod isti mutuo se reciperent, & quod vultus suos ad propitiatorium verterent, quod scilicet alis duabus (vt dictum est) operirent. Alias vero duas alas exterius extéderent & leuarent. Prout vero dicit Iosephus, Cherubin erant animalia quædam quorum figura nűquam erat visa, sed à Moyse in sede agni conspecta fuerat. ¶ Per Cherubin prælatos vel viros Ecclesiasticos possumus intelligere, quia scilicet duo debent esse per charitatem & sanctitatem splendidi, perductiles, id est, malleis tribulationum perducti, ad malleationem per correctionem & patientiam assueti, & iuxta arcam, id est, iuxta religionem vel Ecclesiam ad eius protectionem & regimen constituti. Vnde dicitur 3. Reg. 6. *Fecit in oraculo duos Cherubin de lignis oliuarum decem cubitorum altitudinis, texit quoque auro*, quia reuera tales debent B esse in oraculo scilicet in Ecclesia per deuotionem, duo per dilectionem Cherubin, qui interpretatur plenitudo scientiæ per scientiam, & discretionem, de lignis oliuarum per pietatem, & compassionem decem cubitorum per decem mandatorum impletionem, cooperti auro per splendentem, & lucidam conuersationem. Quid vltra? Reuera dic quod isti Cherubin, videlicet, viri Ecclesiastici seu iusti, debent esse animalibus, id est, alijs hominibus dissimiles per sanctæ vitæ singularitatem ipsorumque similitudo in sede debet inspici & inueniri per Dei exemplarem similitudinem & conformitatem. Alæ, id est, affectiones istorum se debent inuicem tangere per amicitiam & societatem, & alter alterum debet respicere per mutuam dilectionem & charitatem, vultusque mentis suæ debent ad propitiatorium, id est, ad Dei propitiationem & misericordiam vertere per spem & intentionem bonam, & ordinatam ad Dei voluntatem. Apostolus Heb. 12. *Respicientes in autorem fidei & consummatorem Iesum.* Ezechie. 1. *Duæ alæ singulorum iungebantur.* Psal. 24. *Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos.* Isti ergo quasdam alas affectionum suarum ad propitiatorium, id est, ad Deum, & ad cooperiendum, id est, ad protegendum arcam Ecclesiæ debent extendere. Alias etiam ad exteriora, id est, ad regimen exteriorum negotiorum, necnon ad amorem & vtilitatem proximorum debent similiter dilatare, quia reuera tales Cherubin, id est, viri scientifici & contemplatiui non debent solum propitiatorium, id est, Deum per contemplationem respicere, non solum debet alter alterum per dilectionem tangere, nec non ad tangendum ipsum oraculum protendere, imo etiam ipsi debent alas suæ dilectionis & affectionis exterius ad proximorum vtilitatem extendere, & ad amorem subditorum, nec non ad temporalium negotiorum regimen dilatare, & sic cuilibet dicetur illud Ezech. 28. *Tu Cherubin extentus & protegens, plenus sapientia & perfectus decore, in delitijs Paradisi Dei fuisti, &c.* ¶ Dic etiam si vis, quod isti duo Cherubin possunt significare Petrum & Paulum, vel alios quoscunque duos sanctos, qui ductiles propter martyrium possunt dici. ¶ Vel dic, quod isti Cherubin, id est, plenitudo scientiæ possunt dici, quia reuera isti alas contemplationis suæ super propitiatorium, id est, super ipsum Deum eleuant, ipsasque alas mutuo iungunt, in quantum ad contemplationem deitatis simul conueniunt & intendunt. Alas vero exterius dicuntur extendere, in quantum ad nos, & ad exteriorum Dei iudiciorum regimen operationes suas protendunt. Vultus suæ cognitionis C

& affe-

& esse dicuntur propitiatorium, i. in Deum vertunt & se mutuo respiciunt, diligunt, atque volant. ¶ Vel dic, si vis, quod propitiatorium fuit Christus, qui secundum Psal. 102. *propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, & sanat omnes infirmitates tuas*, qui scilicet circa & supra se Cherubim, id est, Angelos habuit, quos sc. Deus in custodiam & ministerium deputauit. Ps. 90. *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis.* ¶ Praecepit Dominus quod fieret mensa in tabernaculo, dicens sic: *Facies mensam de lignis Sethim, habentem duos cubitos longitudinis, & in altitudine cubitum, & in altitudine cubitum ac semissem, & inaurabis eam auro purissimo, facies que illi labium aureum per circuitum, & ipsi labio coronam interrasilem*, id est, intercellatam, *quatuor digitorum, & super illam alteram coronam aureolam*, & in quatuor circulos praecepit in angulis pedicas fieri, vt vectibus impositis posset mensa portari, vectes vero de lignis Sethim fieri voluit, quas auro purissimo deaurari mandauit. Poni autem voluit mensam in tabernaculo ad aquilonem, & panes propositionis cum thure imponi mandauit. Insuper & vasa libaminum, scilicet acetabula, phialas, thuribula, & cyathos ordinauit, & mensae similiter supponi. ¶ Per mensam secundum doctores intelligitur sacra scriptura, quae scilicet in tabernaculo Ecclesiae ad aquilonem, id est, contra frigus tribulationum ponitur, vt scil. mundi tribulationes & miseriae per contemplationem & conuersationem scripturarum temperetur. Psalmo 22. *Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me.* Ista ergo est de lignis Sethim, quia est imputribilis per perpetuam durationem, Psalm. 118. *In aeternum Domine permanet verbum tuum.* Auro purissimo dicitur deaurata, propter excellentem conditionem, quia scilicet aurum artium liberalium est purum, aurum ethicae seu moralis scientiae est purius, aurum vero sacrae scripturae est purissimum. Vnde dicitur Prouer. 3. *Primi & purissimi fructus eius.* Labio aureo, id est, munda doctorum & praedicatorum eloquentia dicitur circumacta. Et alibi: *Labia mea detestabuntur impium.* Quando angulis, & quatuor pedibus, id est, quatuor exponendi generibus dicitur adornata, scilicet historico, mystico, allegorico, & tropologico. Ezechiel 1. *Quatuor facies vni.* Et quatuor circulis, id est, quatuor doctrinae partibus inuenitur distincta, quae scilicet sunt docere, quod pertinet ad veritatem introducere, quod pertinet ad vtilitatem: arguere, quod est male dictum, corrigere, quod est male factum. 2. Timoth. 3.

D Vnde Apostolus dicit, quod *omnis doctrina diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum, & ad corrigendum*: sed quid vltra? Reuera ista debet habere coronam auream, in quantum ipsam scientibus promittitur praemium essentiale. Dicitur etiam habere coronam aureolam, in quantum ipsam docentibus promittitur vltra hoc praemium accidentale. Vnde Psalm. 20. dicit: *Corona aurea super caput eius.* Corona tamen ista aurea, id est, praemium essentiale, & dignitas gloriae Paradisi, quatuor est digitorum, in quantum scilicet ista habet quatuor genera principalia praemiorum, quae scilicet sunt visio, fruitio, tentio, & humanitatis Christi contemplatio. Vnde Ezechiel 1. *Quatuor pennae vni.* Et iterum: *Per quatuor partes earum* [illegible]. Quid vltra? Reuera ista mensa diuinae scripturae habet [illegible] mensuram, scilicet longitudinem duorum cubitorum, id est, scientiam noui & veteris testamenti, & latitudinem vnius cubiti & semissem, id est, deuotionem Sanctorum, quae scilicet cubitum habet, in quantum veraciter credit: semissem tenet, in quantum scilicet de bonis futuris aliquid veletenus sentit, quod tamen non est completum, sed imperfectum existit. Vnde Apostolus 1. Cor. 13. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Ista est [illegible], quae continet duodecim panes duodecim articulorum fidei, qui pro vita fidelium [illegible] sunt necessarij. Habet etiam libamina [illegible] eucharistiarum & sacrificiorum, vasa vero subseruientia habet multa, id est, multitudinem doctorum, scil. ab libamina sacramentorum ministranda [illegible] ad libamina doctrinarum fundata, qui à Deo sunt ordinati [illegible], dum etiam ibi erant acetabula, quae dicuntur vasa pro acetis [illegible] seruando, & isti sunt, qui docent [illegible] dine correctionis [illegible]. Cyathi, qui sunt vasa rusticorum, & significant illos, qui [illegible] docent infirmos cum quadam supportatione compassionis [illegible] phialae, quae erant vasa vitrea, dicta à phiala, quod est vitrum, [illegible] isti sunt illi, qui consolantur pusillanimes, qui sunt fragilis vitreae conditionis, thuribula, quae [illegible] ad thurificandum [illegible] & sunt illi, qui docent alios [illegible] ad officium orationis & deuotionis. Ideo de istis quatuor generibus vasorum [illegible] est, doctorum, videtur Apostolus

E

dicere 1. Thessalonicens. 5. *Rogamus vos, fratres, corripite inquietos, suscipite infirmos, consolamini pusillanimes. Patientes estote ad omnes, semper gaudete, sine intermissione orate, &c.* Et sic est mensa Domini, vbi deuoti nutriuntur. Vnde dicitur Mat. 15. *Quia catelli edunt de micis, quae cadunt de mensa Dominorum suorum*, vbi superbi Iudaei esuriem patientur. Ps. 68. *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum.*

¶ Vel si vis, dic, quod mensa ista significat quatuor genera vasorum, id est, quatuor genera doctrinarum, &c. sicut supra.

¶ Vel dic, quod in ista mensa quatuor vasa, id est, libri Prophetarum minorum, quatuor pedes, id est, quatuor Prophetae maiores, duae coronae, id est, Iob & Psalmista scilicet, & historiarum libri.

¶ Vel dic, quod est fides nostra, quae est sethinea & incorruptibilis, quia nunquam deficiet. Vnde dicitur Luc. 22. *Non deficiet fides tua.* Deaurata, quia semper miraculis splendet. Quatuor habet circulos, quia quatuor Euangelia continet cum vectibus impositis, id est, duo fortissimis cultoribus, quos habet. Ista etiam duodecim habet panes, id est, vniuersitatem articulorum fidei, vasa libaminum, id est, vniuersitatem sacramentorum, coronam intercellatam, id est, multitudinem virtutum & meritorum, coronulam resplendentem, id est, certitudinem praemiorum. Vnde etiam homini fideli dicitur Apocalyps. 2. c. *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitae.*

¶ Vel dic, quod mensa tabernaculi significat pietatem, quam debent habere viri Christi, & viri Ecclesiastici, quia sc. isti debent habere panes ad esurientes cibandum, vasa libaminum ad sitientes potandum, thur odoriferum, id est, verba odorifera & dulcia ad tristes consolandum, coronam auream, id est, beneficentiam ad dignos praemiandum, quae sc. in parte aquilonari, id est, in frigore tribulationis, & in sterilitate paupertatis debet principaliter inueniri ad indigentibus subueniendum. Vnde in Psal. 77. *Numquid poterit parare mensam in deserto?* Vel dic, quod talis mensa est homo pius & misericors, &c. sicut supra.

¶ Sicut praecipitur hic & Leuit. 24 Duodecim panes de simila purissima, de duabus decimis debebant fieri, qui igne cocti super mensam purissimam sex, & sex altrinsecus debebant stare, & patena aurea cum thure limpidissimo super quemlibet debebat poni, qualibet vero die sabbathi debebant mutari, & nouis substitutis panibus, & incenso, primi panes à sacerdotibus in loco sancto debebant comedi, thus vero super altare debebat incendi. F

¶ Duodecim panes sunt duodecim Apostoli, qui sc. fuerunt de simila, quae est flos farinae frumenti, in quantum ipsi fuerunt flos & electio totius mundi. Vnde in Can. 2. *Flores apparuerunt in terra nostra.* Et iterum Ioan. 15. *Ego elegi vos de mundo.* Igne enim tribulationum cocti sunt, in quantum tormenta & supplicia sustulerunt. Vnde dicitur Esaiae 44. *Calefactus sum, & vidi panes.* In mensa etiam Ecclesiae sex & sex alternatim sunt positi, in quantum per charitatem semper erant coniuncti, & nunquam per haeresin aut schismata ab inuicem sunt diuiuncti. Vnde canitur: Haec est vera fraternitas, quae nullo potuit separari certamine, &c. Igitur isti sunt, qui thus deuotionis & orationis habuerunt, & in mensa legis diuinae continuè perseuerauerunt, quousque, adueniente sabbatho, id est, aeternae requiei praemio exinde per mortem subtrahi meruerunt, quando sc. sacerdotes, id est, sancti Angeli, in loco, id est, in Paradiso per charitatem eos comederunt, & sibi victimauerunt, ipsosque in suum beatum collegium receperunt. Alij vero panes, id est, alij viri Sancti Martyres, & confessores, post eorum decessum loco eorum in mensa Ecclesiae vel fidei successerunt. Vnde Apost. Heb. 10. *Aufert primum, vt sequens statuat.*

¶ Vel dic, quod duodecim panes fuerunt fratres veteris testamenti, qui duodecim Patriarcharum successores fuerunt. Alij vero, qui substituebantur, significant sanctos noui testamenti qui duodecim dicti sunt, quia duodecim Apostolis successerunt vel quia duodecim articulos fidei crediderunt. Igitur istud est verum, quod in mensa sacrae scripturae, legis diuinae, & fidei orthodoxae primo fuerunt duodecim primi panes, id est, patres veteris testamenti, qui sc. ibi steterunt, & vsque ad sabbathum, id est, ad requiem & libertatem nouae legis Christi in ibi permanserunt, & thus orationis habuerunt, igneque desideriorum cocti & exusti fuerunt. Sed vere adueniente sabbatho nouae legis vel libertate gratiae, tunc isti panes, & eorum secta deficit, & aliorum nouorum panum, id est, noui testamenti appositio & ordinatio nos successit, quorum scil. secta & traditio vsque ad G

aliud

aliud sabbathum, id est, vsq; ad paradisi requiem est duratura, & tunc vrobris sublatus est gloriæ claritas successura Psalm. 44. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij*. Et Leu. 26. *Nouis superuenientibus vetera proijcietis*.

¶ Vel si vis, dic quod isti panes erant de simila excocti cum thure &c. sic isti &c. Sicut supra. Vel si vis dic, quod panes primi sunt doctrinæ, & ceremoniæ primorum patrum, qui duodecim dicuntur, quia à duodecim patriarchis nati, scilicet à Iudæis obseruatæ, & eisdem datæ fuerunt, & alij duodecim sunt doctrinæ & traditiones Apostolorum & suorum sequacium, qui scilicet loco priorum successerunt, & mensam sacræ scripturæ & fidei impleuerunt, &c.

¶ Præcepit Dominus fieri candelabrum ad tabernaculum illuminandum productile de auro purissimo, cuius scilicet figura erat erecta in parte australi tabernaculi, & habebat vnum hastile in medio, & à quolibet latere tria brachia sursum reflexa, quæ à Moyse calami sunt vocata, eo quod de calamis aureis concauis simul iunctis erant prædicta brachia fabricata. In quolibet vero brachio in tribus suis partibus scyphi erant ad nucis modum, & sphærulæ volubiles, & lilia quæ in iuncturis calamorum ad ornatum, & pulchritudinem erant posita. In ipso vero hastili in quatuor locis scyphi sphærulæ, & lilia similiter erant sita. Istud ergo candelabrum septem lucernas seu lampades desuper habebat, in quibus oleum continue ardebat. Habebat etiam emunctoria, & vasa ad extinguendum emuncta, quæ omnia ex auro purissimo erant facta.

¶ Istud candelabrum quod tabernaculum illuminat, significat fidem, quę Ecclesiam seu mentem lumine veritatis illustrat, quæ scilicet de auro purissimo facta dicitur, eo quod nihil inquinatum aut erroneum, in ea reperitur. Ad austrum etiam posita dicitur, vbi est claritas, pro eo quod in hac nihil est præterquam veritas 2. Paralip. 13. *Et apud nos candelabrum luminis & lucernæ eius*. Ista enim duas habet partes, scilicet, diuinitatem, & H humanitatem, & ideo ab vtraque parte tres habet calamos seu brachia in hastili posita, quia scilicet, dextera diuinitatis habet tres personas in vna natura, sinistra vero humanitatis habet tres naturas in vna persona. Et sic bene dicitur 1. Ioan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo*, id est, in diuinitate, *Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Et tres sunt qui testimonium dant in terra*, id est, in Christi humanitate, *Spiritus, Aqua & Sanguis*. Spiritus dico, id est, Deitas, aqua speculans, id est, anima, sanguis, id est, corpus, quia scilicet, in Christo sunt in vna persona filij tres naturæ suppositi, scilicet, diuinitas, anima & corpus. Ista est etiam quæ habet hastile in medio, id est, certitudinem, & rectitudinem veritatis: habet scyphos in omni sua parte, id est, plenitudinem iustitiæ, & bonitatis: habet sphærulas, id est, circulos aureos, id est, spem futuræ æternitatis, qui scilicet, in circulo carente fine, & principio designantur: Habet etiam lilia, id est, candorem innocentiæ, & puritatis: Habet etiam septem lampades, id est, septem Ecclesiastica sa- A cramenta: Habet septem lucernas, id est, septem Spiritus sancti dona: Habet oleum diuinæ gratiæ: Habet emunctoria, id est, doctores qui superfluitates errorum, & dubiorum, quæ possunt occurrere, solent abstergere: Habet etiam vasa plena aqua scientiæ, id est, sanctos Apostolos, & Prophetas, vel eorum libros, in quibus superfluitates istas errorum possumus extinguere, in quantum in ipsis possumus veritatem omnium reperire. Istud est ergo candelabrum de quo dicitur Zach. 4. *Ecce candelabrum aureum totum & lampas eius super caput eius, & septem lucernæ super illud*.

¶ Vel dic, quod candelabrum illud significat Christum quantum ad suum corpus mysticum, scilicet, Ecclesiam militantem. Et sic dicit, quod istud candelabrum habet hastile, id est, ipsam personam Christi tanquam fundamentum & caput Ecclesiæ, quia secundum Apostolum: *Caput Ecclesiæ Christus*: Habet duas partes, scil. tempus ante legem & post. Et sic dico, quod iste habet tria brachia ab vtraq; parte, id est, patres & fideles veteris & noui testamenti, quæ scilicet tres dicuntur, pro eo quod fidem Trinitatis habere noscũtur, vel pro eo quod tribus virtutibus Theologicis, scilicet, fide, spe & charitate fulfulti fuerunt. Eze. 14. Vel pro eo quod de triplici statu Ecclesiæ doctorum, sc. continentium & nubentium, qui sc. figurantur in *Noe, Daniel & Iob* constitisse meretur. Et Gen. 6. *Noe genuit tres filios*. Et sic dico, quod ab vtraque parte. sc. & ante incarnationem & post, tres calami, sicut tria brachia, id est, fidelium tria genera ab isto hastili. s. à Christo per fidem processerunt, qui sursum per spem & desiderium erecti, se ad ipsum Christum per charitatem iterum reflexerũt, & sic singuli calami, id est, sancti fidem, spem & charitatem ex suæ dispositionis ordine habuerunt. Ideo de ista reflexione, qua sancti ad hastile suum Christum vnde per creationem exierunt, reuertuntur, & per deuotionem & charitatem reflectuntur, potest dici illud Eccl. 1. *Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant*. Ez. 1. *Animalia ibant & reuertebantur*. De istis brachijs candelabri, id est, de istis fidelibus & sanctis aduertamus, quod isti dicuntur tribus calamis confecti, tribus scyphis ornati, tribus sphærulis volubilibus circumcincti, & in qualibet iunctura repansis lilij vallati.

¶ Circa quod sciendum, quod isti tres calami qui erant concaui, resonantes & solidi, vtpote quia aurei significant tres partes pœnitentiæ, scilicet, concauitatem interioris contritionis, hæc est enim quæ cauat & perforat cor humanum, resonãtiam confessionis, & duritiam asperæ satisfactionis. Isti enim sunt illi tres dies, de quibus dicitur 2. Paral. 10. *Post tres dies reuertimini*. Item vtres scyphi, qui de sua natura habent capere liquores & effundere, significant tres partes salutaris doctrinæ philosophicæ, moralis & theologicæ. Isti enim sunt tres scyphi, quibus boni studendo inebriantur, & simplices inebriantur, dum loquitur Psal. 22. *Calix meus inebrians quam præclarus est*. Scyphus enim doctrinam significat, quæ scil. inebriat atque potat. Vnde isti B sunt illi tres panes, de quibus dicitur in persona simplicis indigentis Luc. 11. *Amice, accommoda mihi tres panes*. Tres sphærulæ annuli seu circuli, principio & fine carentes, & volubiliter calamos ambientes, significant tres partes beatæ spei, quæ scilicet versatur erga æternitatem principio & fine carentem, scilicet, spem beatæ visionis, spem beatæ fruitionis, spẽ beatæ tentationis. Ista enim sunt tria speranda, & in corde voluenda, & continue meditanda Ezech. 10. *Ipsas rotas coram me vocauit volubiles*. Lilia quæ sunt pura & candida significant innocentiam & castitatem, quam scilicet debent viri iusti in cunctis suis partibus habere, vt in omnibus quæ dicunt, aut faciunt, possit castitas seu munditia quantum ad se, innocentia quantũ ad proximum relucere. Vnde Cant. 2. *En dilectus meus pascitur inter lilia*. Et sic ergo dico, quod brachia candelabri nostri, id est, fideles tam veteris quam noui testamenti debent habere tres calamos, id est, tres partes pœnitentiæ, tres scyphos, id est, tres scientias salutares, tres sphærulas, id est, tres species triplicis fœlicitatis, lilia, id est, candorem omnimodæ puritatis. Ista debent habere iusti exemplo sui hastilis Christi, qui etiam calamos, scyphos, sphærulas, id est, prædictas virtutes habuit exemplariter sicut isti, dicens illud Ioan. 13. *Exemplum enim dedi vobis vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis*. Quid plura? Proculdubio dico, quod illud candelabrũ, id est, Ecclesia cum brachijs, id est, cum personis & fidelibus suis debet lampades bonorum exemplorum, oleum compassionis, pietatis & eleemosynarum & beneficiorum lucernas bonorum documentorum habere, quibus possint tabernaculum Ecclesiæ spiritualiter illustrare. Vnde dicitur Matth. 25. *Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum* C *lampadibus*. Isti etiam debent habere emunctoria, id est, largitatis & misericordiæ opera, quæ scilicet, emondant & abstergunt superflua diuitiarum suarum, nec non vasa aurea plena aqua, id est, bonos pauperes plenos misericordia secum debent habere, in quibus extinguantur & expendantur diuitiarum superflua sic emuncta, ne si incarincta & inexpensa seruentur, possint coram Deo & hominibus fœtere, & cunctis hoc videntibus displicere, quia reuera superfluitas lucernarum istius candelabri & superfluæ diuitiæ Ecclesiasticorũ fœtere in mentibus hominum noscuntur, quando in aqua miseriarum pauperum nullatenus extinguuntur. Vnde illud Ioan. 12. *Pauperes semper habebitis vobiscum, & cum volueritis, potestis eis benefacere*, quamuis pro certo Ecclesiastici multi habeant hodie suarum superfluitatum & diuitiarum alios emunctores, scilicet, malos officiales & familiares, quæ scilicet à suis Dominis, id est, ab eorum subditis emungunt, & rapiunt quicquid possunt. Salomon: *qui vehementer emungit, elicit sanguinem* Prouerb. 10. Qui etiam habent hodie alia vasa quam pauperes, in quibus sua superflua extinguantur, sc. nepotulos & carnales amicos, malas etiam mulieres & cætera similia, in quibus bona sua expenduntur. Sed non sic bonæ lucernæ candelabri nostri Christi, seu Ecclesiæ corporis sui mystici. Ideo illud est candelabrum luminis de quo supradictum est.

¶ Vel

¶ Vel dic, quod candelabrum Ecclesia est pro eo quod ductilis dicitur, quia diuersis & concussionibus verberatur & ducitur, & sic perficitur & formatur, cuius scilicet hastile, id est, prælatus debet esse in medio per iustitiam & æquitatem, & concordiam & communitatem, cuius etiam diuersa brachia sunt diuersa beneficia, dignitates & officia, quia sicut dicitur Ioh. 14. *In domo patris sui mansiones multæ sunt*. Et ista pro certo habere debent calamos, id est, viros prudentes aliorum merita mensurantes Ezech. 40. *Calamus mensuræ in manu eius*. Scyphos scilicet, doctores, alios doctrinis inebriantes Psalm. 22. *Calix meus inebrians quam præclarus est*. Sphærulas volubiles, id est, viros diligentes & obedientes. Esa. 11. *Filij Amon obedientes*. Lilia, id est, viros castos & continentes. Vnde dicitur Eccles. 50. *Quasi lilia, quæ sunt in transitu aquæ*. Oleum, id est, viros pios & patientes. Ecclesiast. 9. *Oleum de capite tuo non deficiat*. Lucernas, id est, viros doctrinis & exemplis alios illuminantes. Luc. 12. *Lucernæ ardentes in manibus vestris*. Emunctoria, id est, viros aliorum vitia & superfluitates morales & emungentes & corrigentes. Vnde Apostolus 1. Thess. 5. *Corripite inquietos, &c.* Vasa extinctoria, id est, sacerdotes aliorum vitia in confessione extinguentes, & in aquis lacrymarum omnia submergentes. Omnes autem isti debent esse aurei per sanctitatem, & ad Austrum claritatis positi per feruorem. Auster enim est pars mundi clarior, & significat luminis gratiæ & scientiæ sinceritatem. Vnde Ezech. 40. *Vidi ædificium ciuitatis vergentis ad Austrum*.

D ¶ Vel dic, quod candelabrum, loquendo moraliter, significat virum iustum, & maxime Ecclesiasticum vel prælatum, quia reuera iste debet per prudentiæ luminositatem esse ad Austrum positus, quia Australis pars est regio luminosa, & aureus per sanctitatem, ductilis per patientiæ firmitatem, & per tribulationem & aduersitatem, habens hastile in medio, id est, fidei stabilitatem, à dextris, & à sinistris, id est, in prosperis & aduersis, debet habere brachia, id est, bonorum operum probitatem, quæ scilicet ab vtraque parte debent esse tria, in quantum debet tres virtutes theologicas habere, scilicet fidem spem, & charitatem. Item iste debet habere scyphos, id est, sacræ scientiæ libros ad alios per doctrinam inebriandum. Debet habere sphærulas volubiles, id est, diligentiam ad iniunctum officium sedulæ exercendum, & ab obedientiæ obsequium exequendum: calamos, quibus scilicet, canitur, id est, laudes diuinas ad gratias peragendum: lilia, id est, innocentiæ candorem & continentiæ ad castè & honestè conuersandum: oleum pietatis ad indigentibus compatiendum: lucernas sapientiæ & veritatis ad alios illuminandum: emunctoria prudentiæ, pœnitentiæ, & largitatis ad superflua vitiorum & diuitiarum abstergendum & emungendum: vasa extinctoria emunctorum, id est, temperantiam, paupertatem vel confessionem ad superfluitates huiusmodi consumendum. Confessio enim

E extinguit vitia, quæ à contritione seu pœnitentia emunguntur. Paupertas extinguit diuitias superfluas, quæ per largitatem stringuntur. Temperantia vero extinguit superfluos motes, qui per prudentiam auelluntur.

¶ Vel etiam dic, quod emunctoria vitiorum, id est, superbiæ & auaritiæ & luxuriæ sunt auctoritates Scripturæ, vasa vero, vbi emuncta extinguntur, sunt corpora nostra fragilia considerata, quia scilicet, quicquid scriptura emungit & redarguit, consideratio nostræ fragilitatis extinguit, vitiumque superbiæ & luxuriæ, quod à Scriptura redarguitur, in consideratione istius vasis fictilis emungitur, extinguitur, & aufertur. Sic igitur erit homo candelabrum perfectionis, vbi lucerna gratiæ & gloriæ construetur, vt sic in templo Domini, & in cœlestis regis conuiuio collocetur. Exod. 40. *Posuit candelabrum in tabernaculo testimonij, & è regione mensæ in parte Australi*, locatis per ordinem lucernis, iuxta præceptum Domini. Et bene dicit: *Candelabrum stabat è regione*: & hoc in textu dicitur, vt *stans ex aduerso*. Ad denotandum, quod vir iustus, maxime prælatus vel prædicator, debet stare ex aduerso aliorum, scilicet vitia eorum corrigendo & arguendo, vel palpando vel adulando. Vnde dicitur Genes. 16. *E regione fratrum suorum figet tabernacula*.

¶ Vel si vis, dic, quod septem lucernæ sunt septem Spiritus sancti dona, vel septem virtutes, &c. sicut supra.

Capitulum vigesimum sextum. Textus. Tabernaculum vero ita facies. Decem cortinas.

MORALITATVM CAP. XVIII.

TAbernaculum præceptum est fieri à filijs Israel in deserto, in quo præcipue Dominus coleretur. Factum est autem istud tabernaculum de tabulis de lignis Sethim factis, laminis aureis coopertis, sursum stantibus & erectis, duobus vasis argenteis singulis sustentatis in lateribus incastratis, & ac si esset vnus paries simul iuncta, & vectibus immissis per longum tabernaculum, per annulos aureos, quos habebat, fortissime roboratis. Et habebat tabula in longitudine decem cubitos, in latitudine cubitum & semissem, in spissitudine quatuor digitos. Erant autem illæ tabulæ viginti à parte meridiei, & viginti à parte aquilonaris, & sex à parte occidentis. Et sic tabernaculum à meridie & aquilone & ab occidente erat clausum. Ab oriente vero, vbi lux subintrabat, erat apertum. Erat ergo longitudo tabernaculi cubitorum triginta, & latitudo & altitudo cubitorum decem.

F ¶ Charissimi, per tabernaculum in deserto intelligitur Ecclesia, quæ militat in hoc mundo. Cuius scilicet longitudo fidei habet triginta cubitos, propter fidem Trinitatis, quam credit: latitudo charitatis est decem cubitorum, propter decem mandata, quæ perficit, altitudo spei decem cubitorum, propter præmia pro complemento decem mandatorum, quæ expectat & sentit. Ista etiam debet esse clausa, obstructa, & obfirmata, à parte austri, id est, contra prosperitates. A parte aquilonaris contra aduersitates. A parte occidentis contra iniquitates. A perta vero debet esse à parte orientis, id est, ad diuinas gratias, virtutes, & ad affectandas æternæ gloriæ firmitates. Istud autem potissime habuit Ecclesia in principio sui status, quia sc. tunc prospera contemnebat, tunc occasum virtutum & statum vitiorum penitus nesciebat, sed respectu istorum omnium clausa erat. Ezech. 44. *Vidi portam in domo Domini clausam*: Supple: ne intraret terror aduersitatum, dulcor prosperitatum, & fœtor iniquitatum. A parte vero orientis, id est, ad bona spiritualia, & ad ipsum Solem iustitiæ per desiderium operiebatur, & ad solum amorem cœlestium pandebatur. Ezech. Porta hæc aperta erit principi. Igitur dico, quod tabernaculum Ecclesiæ vel religionis debet construi de tabulis imputribilibus & Sethineis, i. de personis sufficientibus atque iustis, quæ scil. debent esse Sethineæ propter imputribilitatem perseuerantiæ, & incremabilitatem patientiæ, deauratæ propter claritatem sapientiæ, erectæ propter eleuationem conscientiæ, stantes propter fortitudinem permanentiæ, subtiliter incastratæ & iunctæ propter ligamen charitatis & amicitiæ, & inuicem in vnum parietem ligatæ, propter vnitatem pacis, amoris, & concordiæ, &c. Vnde dicitur Ezech. 1. *Duæ pennæ singulorum iungebantur*. Apostolus: *Multa membra vnum corpus sumus in Christo*. Item istæ tabulæ, id est, Ecclesiasticæ vel religiosæ personæ debent habere singulæ duas bases, id est, duo testamenta, quæ scilicet, per doctrinam & eloquentiam sunt argentea pro fundamento: debent habere annulos aureos, id est, spem æternæ retributionis pro supplemento: vectes, id est, viros fortis constantiæ pro complemento. Annulus

G enim aureus æternã retributionem significat: caret enim principio & fine, & sic significat æternitatem, quia enim dicitur aureus: significat preciositatem, & quia consistit in anima & corpore, ideo continet duplicitatem. Et ideo tabulæ tabernaculi, id est, bonæ personę, fortes contra impulsum tentationis & tribulationis redduntur, quando basibus sacræ scripturæ fulciuntur, & quando vectibus, id est, Sanctorum & Doctorum exemplis & auctoritatibus & annulis impositis, id est, de æterna retributione mentionem facientibus statuuntur, qui sc. vectes, id est, Sancti doctores, de lignis Sethim, id est, spinosi reprehendendo, alibi caste viuendo, & imputribiles perseuerãdo debent esse, & auro tecti, in quantum per sapientiam resplendere noscuntur. Supra dicitur Exod. 25. *Facies vectes de lignis Sethim, & operies eos auro*. debent ergo istæ tabulæ, id est, viri iusti habere decem cubitos in longitudine, id est, perseuerantiam in decem mandatorum operibus, quatuor digitos in spissitudine, id est, quatuor Cardinales virtutes. In latitudine vero Charitatis debent habere cubitum, id est, purã & simplicem affectionem, & semissem, id est, aliquam cœlestium, quanquam imperfectam, degustationem. Debent etiam ab vtraq; parte viginti, qui constat ex quinario, quaternario, id est, quatuor Euangeliorum, & quinque

quinque librorum legis habere spiritualia adimpletionem, superaddendo sex tabulas, qui est numerus perfectus, id est, bonorum operum perfectione. Vnde de talibus tabulis dicitur Exodi cap. 34. *Fecit tabulas tabernaculi de lignis Sethim.*

¶ Tabernaculum fœderis, quod factum fuit à filijs Israel in deserto, quantum ad formam erat oblongum, ab oriente apertum, & ab omnibus alijs partibus circumclusum, & desuper coopertum, in duas partes, sc. in Sancta, & in Sancta sanctorū distinctum. Materia istius tabernaculi fuerunt tabulæ deauratæ, quæ sursum erigebantur, cortinæ mundissimæ, quæ circumquaque ducebantur: pelles arietum rubricatæ & hyacinthinæ, quibus tabernaculum operiebatur, & desuper saga cilicina vndecim, quibus tabernaculum tegebatur. Quatuor enim habebat operimenta, sc. cortinas byssinas, pelles rubeas, & hyacinthinas, & saga vndecim. In tabernaculo vero quatuor erant principaliter, sc. arca cum suis adiacentibus, sc. propitiatorio, H Cherubin & contentis in ea altare thymiamatis, quæ erant in Sancta Sanctorum interius, mensa cum propositionis panibus & candelabris, quæ erāt in sancta exterius, velum vero quatuor colorum, quod à summo vsq; deorsum pendebat, & Sancta Sanctorum, tanquam secretiorem cameram à sanctis, id est, à parte alia tabernaculi diuidebat, ita quod spacium sancti Sanctorū in latum, & in longum, & in altum decem cubitorū erat. Altera vero pars viginti cubitos in longitudine continebat.

¶ Exponamus ista primo moraliter, & dicamus quod istud tabernaculum significat animam virtuosam, vel generaliter quemlibet virum iustum ad habitationem Dei quæ fit per gratiam virtualiter ordinatam Apoc. 21. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt.* Debet igitur tabernaculum interioris hominis, scilicet, mens vel conscientia esse oblonga per patientiæ longanimitatem, ad orientem, id est, ad Deum & ad bona æterna, luminosa & clara, aperta per affectionem & charitatem. Aliunde vero vndique clausum per discretam custodiam & sedulitatem. Quia scilic. à meridie id est, à parte carnalium amicorum, ab aquilone, id est, à parte temporalium bonorum, ab occidente, id est, à parte carnalium vitiorum se debet claudere per contemptum, à parte vero orientis, id est, ad bona spiritualia & æterna debet aperiri per desiderium & affectum Psal. 118. *Os meum aperui & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.* Esa. 26. *Intra cubiculum tuum, & claude ostia tua super te.* Coopertum debet etiam esse quadruplici operimento, scilicet, cortinis byssinis, id est, castitatis candore, pellibus rubricatis, id est, charitatis ardore, quia scilicet, *charitas operit multitudinem peccatorum*, 1. Per. 4. Pellibus cœlestis coloris: scilicet, pellibus hyacinthinis, id est, honestæ conuersationis splendoribus. Vnde Hier. 10 *Hyacinthus & purpura indumentum eorum.* Sagis de pilis caprarum seu cilicinis, id est, pœnitentiæ duritia vel rigore. Vnde Iob. 16. *Saccum consui super cutem meam.* Saga enim vndecim pœnitentiam, quæ fit transgressione decem mandatorum, significant, eo quod de-A cem legis decalogum, vndecim velo transgressionem significant ipsius, Saga vero asperam pœnitentiam significant. Tali ergo quadruplici operimento, scilicet, castitatis, honestatis: charitatis & asperitatis, se debet homo tegere, ne ventus elationis, puluis terrenæ affectionis, & pluuia carnalis delectationis possit in eum subintrare. Ezech. 27. *Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum. Hyacinthus & purpura de insulis elisa facta sunt operimentum tuum.* Byssus enim significat castitatem, purpura significat charitatem, hyacinthus cœlestem conuersationem vel honestatem. Insula quæ mari circumdatur, pœnitentiæ amaritudinē & asperitatem. Dico ergo, quod ad constitutionem moralis tabernaculi, id est, conscientiæ viri iusti debent concurrere multa. Aurum, id est, sapientiæ limpitudo, ligna Sethim imputribilia, id est, patientiæ fortitudo, tabulæ sursum erectæ, id est, contemplationis altitudo, vectes recti, fortes & longi, id est, iustitiæ rectitudo, velum byssinum interius, id est, innocētiæ puritas & sanctitudo, cortinæ seu tectoria variata exterius, id est, continentiæ mundiria & pulchritudo, quæ scil. debet esse quatuor colorum, id est, in quantum ibi debet apparere quatuor virtutum cardinalium multitudo, & ideo animæ sic compositæ potest dici illud in persona domini dicentis sic: Ez. 16. *Indui te bysso, calceaui te hyacintho: Indui te subtilibus, vestiui te discoloribus, similam & mel & oleum comedisti, & decora facta es vehementer.* Item intus in corde suo debet esse arca cum cherubin, id est, Dei & angelorum species, memoria & deuotio, altare incensi, id est, feruens apud Deum oratio, candelabrum luminis, id est, scientia & discretio, mensa cum panibus, id est, pietatis eleemosyna & compassio, vt sic de Deo & de tali tabernaculo dicatur illud quod dicitur Exod. 4. *Cum intulisset arcam in tabernaculum appendit ante ipsam velum, posuit & mensam & candelabrum & altare aureum sub tecto.*

¶ Vel si vis dic, quod tabernaculum est beata virgo, quæ arcā testamenti, id est, Christum continuit, & candelabrum cum septem lucernis, id est, Spiritum sanctum cum septem donis habuit, altare deuotionis, mensamque compassionis &c. sicut supra habetur. Vel dic allegorice, quod istud tabernaculum est Ecclesia vel religio, quod debet esse retro clausum, ante apertum, de tabulis deauratis factum, pellibus & sagis opertum. Vide textum in capitulo præcedenti.

¶ In huius ergo compositione debent concurrere multa genera rerum, id est, spiritualium personarum, sci. tabulæ planæ, B rectæ & deauratæ. Isti sunt illi qui in rectitudine iustitiæ & in fulgore sapientiæ sunt splendentes. Item velum de bysso retorta. Isti sunt illi, qui in honesta conuersatione & exemplis sunt alijs placentes. Aliud coopertorium de pellibus rubricatis. Isti sunt martyres seipsos proprio sanguine rubricantes. Aliud opertorium de pellibus hyacinthinis, id est, confessores cœlestia tantummodo appetentes. Aliud de sagis, id est, de pilis caprinis. Isti sunt illi, qui de fœtorum suorum peccatorum sunt pœnitentes. Item isti debent esse arca i. viri cœlesti gratiæ contētiui. Cherubin i. viri cœlestium contemplatiui. Altare incensi i. viri orationum emissiui. Candelabrum, id est, viri lucentes & aliorum eruditiui. Mensa, id est, viri pij & aliorum nutritiui. Tales igitur res, id est, tales personæ debent tabernaculum Ecclesiæ construere, & in eo habitare Psal. 14. *Quis habitabit Domine in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.*

¶ Vel dic, quod tabernaculum est paradisus, vbi sunt tabulæ dolatæ i. martyres, vela & tectoria, id est, virgines, quatuor opertoria, id est, multimodi cōfessores, sc. byssini, id est, propriæ carnis mortificatores, rubricati, id est charitatiui, hyacinthini, id est, cœlestes & contemplatiui, de pilis caprarum. i. pœnitentiæ perpessiui. Ibi est arca, id est, æternitatis thesauri infinitas, cherubin, id est, angelorum societas, altare, id est, deuotionis sanctitas, candelabrum, id est, beatæ visionis claritas, mensa, id est, beatæ fruitionis satietas, & ligna Sethim imputribilia. i. in omnibus indefectibilibus æternitas, & ideo istud est illud tabernaculum de quo dicit Apostolus, quod illud est *peramplius & perfectius tabernaculum non manu factum.* i. non huius creationis. Tabernaculum fœderis duas habebat particulas, quandam scilicet, vltimam & interiorem à parte occidentis, quæ decem cubitos habebat in longum, & totidem in latum, & totidem in altum, & sic quadrata esse noscebatur, & ista Sancta Sanctorum communiter vocabatur. In qua sc. arca cum cherubin & propitiatorio, manna & virga cū tabulis legis continebantur. Iuxta quam etiā altare incēsi statuebatur, ad quod solus summus sacerdos & induius, & non sine thure vel sanguine ingredi videbatur. Exte- C rior vero & prima pars, quæ in duplo longior erat quam ista omnib. sacerdotib. erat peruia, & per velum intermedium erat à Sancto Sanctorū distincta. Ibique erat candelabrum, cum suis lucernis à meridie, mensa vero cum suis panibus ab aquilone.

¶ Per istud tabernaculum, potest etiam intelligi sancta Dei Ecclesia, quæ proculdubio habet duas partes, sc. militantem, quæ est in ingressu & oriente quæ sancta debet dici & esse, triūphantem vero quæ est in egressu & occidente, id est, post mortē quæ s. Sancta Sanctorum per excellentiam potest dici. Istæ enim sunt duæ partes distinctæ, quarum prima in duplo maior est quā secunda, pluribusq; licitum erit ingredi Ecclesiam militantem quam Ecclesiam triumphantem, quia sc. boni & mali nunc intrāt simul, ibi vero soli intrabunt boni, qui sacerdotes, id est, sacri duces dici possunt, & qui virtutibus erunt ornati, id est, sanguine, id est, Christi passionis memoria, & thure, id est, orationis fragrātia præmuniti, & ideo omnes sacerdotes Sancta poterant intrare, vnus vero solus sine socio in Sancta Sanctorū poterat introire, ad denotandum quod *multi sunt vocati, pauci vero electi* Mat. 20. Istas enim duas habitationes velum depictum, id est cœlum stellarum diuidit, illucque nullus penetrat, nisi qui istud velum transcendit, continet ergo illa interior, id est, domus paradisi altare aureum, id est, diuinitatē, arcam testamenti, id est, humanitatem, & duos cherubin, id est, angelorum & sancto-

Sanctorum societatem, propitiatorium, id est, peccatorum remissionem. Istud autem anterius oraculum continet candelabrum fidei cum septem lucernis donorum Spiritus sancti, mensam Scripturæ cum duodecim panibus, id est, cum duodecim Apostolorum & articulorum fidei doctrinis, cum vasis libaminum, id est, cum omnibus Ecclesiasticis Sacramentis. Propitiatorium autem interius & non exterius seruatur, ad denotandum quod peccatorum propitiatio & remissio ab Ecclesia triumphante, quæ est interius inter velum principaliter deriuatur. Quia sicut in Psal. 129. dicitur. *Apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.*

D ¶ Vel dic, quod tabernaculum est bonus diues, qui quantum ad duas partes, id est, ad duos status potest considerari, videlicet quantum ad meridiem prosperitatis, vel quantum ad aquilonem aduersitatis. Istud est verum quod istud tabernaculum, id est, bonus diues debet habere ad meridiem, id est, quando viget prosperitatis & opulentiæ tempus, candelabrum, id est, virtutẽ prudentiæ, ad aquilonem vero, quando viget frigus paupertatis communis & caristiæ tempus, debet habere mensam cum panibus, id est, virtutem pietatis & clementię, vt sic per prudentiam regatur in prosperis, per clementiam vero sustentet alios in aduersis, vt sic de pietate talium dicat pauper istud Psalm. 23. *Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me.*

¶ Velum inter sancta sanctorum & sancta appensum, factum est de quatuor preciosis coloribus, scilicet bysso retorta, purpura, hyacintho & cocco bis tincto & contexto, & secundum Iosephum, cunctis florum & herbarum generibus, nullorumq; tamen animalium imaginibus picturatum.

¶ Velum istud significat virum iustum & maxime Ecclesiasticum vel prælatum, qui sc. quatuor coloribus, id est, de quatuor cardinalibus virtutibus, videlicet bysso temperantiæ, purpura iustitiæ, & cocco bis tincto fortitudinis, hyacintho cœlestis prudentiæ debet esse compositus & ornatus, inter cœlum & terram per cœlestium contemplationem suspensus, inter sanctuarium & sancta id est, inter Ecclesiam triumphantem & Ecclesiam militantem, vel inter Deum & populum medios, in quantum, scilicet iste corporaliter sit in terris, tamen mentaliter sit in cœlis. Vnde dicitur Sap. 18. *Vsque ad cœlos attingebat stans in terra.* Et Deut. *Ego autem sequester & medius fui, &c.* Acubus, id est, compunctionibus timoris diuini, vel cum mundi tribulationibus debet esse picturatus, quia sicut in Psalm. 33. dicitur: *Multæ tribulationes iustorum.* Byssus enim seu linum, qui de terra nascitur, & cuius viror, id est, cruditas per artificium temperatur, significat temperantiam, purpura, quæ decet reges, significat iustitiam, coccus coloris ignei, qui fortissimum est elementum, significat fortitudinem. Hyacinthus vero coloris cœlestis significat prudentiam, quæ scilicet inter alias virtutes magis appropinquat ad cœlestem & spiritualem naturam. Tales ergo colores debent velum tabernaculi, id est, prælatum vel quemlibet

E iustum componere, acus diuini timoris vel mundanæ tribulationis debet eum pungere & pingere, & in ipso flores virtutum inserere, animalia vero, id est, bestialia & carnalia vitia abdicare, contemplatio debet eum in altum suspendere, charitas vero & concordiæ debent eum medium inter Deum & populum collocare, & sic Ecclesiæ poterit dicere illud Ezech. 27. vbi Dominus loquens Ecclesiæ dicit sic: *Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum, vt poneretur in malo. Hyacinthus & purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum.* Velum enim hyacinthinum & byssinum in malo nauis ponitur, quando iustus ad prælationem erigitur, vel per contemplationem leuatur.

¶ Vel si vis, dic, quod byssus candida est castitas, coccum bis tinctum est charitas, quæ scil. debet esse bis tincta, in quantum ad Deum & proximum est extensa. Purpura rosacea est patientia, quæ more rosæ, quanto plus teritur, tanto magis fragrat. Hyacinthus cœlestis coloris est cœlestis conuersatio seu honesta apparentia, &c. per omnia sicut supra. Cortinæ, quæ & tentoria quandoque dicuntur, sunt decem factę, de quatuor dictis coloribus, quæ scilic. simul cum ansulis hyacinthinis & annulis aureis inuicem iunctæ erant, ita quod se immediate contingebant. Ista autem saga cilicina vndecim immediate supposita sequebantur, á quibus simul iunctis tabernaculum iterum tegebatur. Sed quia de modo tegendi variè inter doctores scribitur igitur omitto, hoc solum addens, quod cortinæ, quæ decem simul erant, quælibet fuit mensuræ decem, & octo cubitorum in longitudine, & quatuor in latitudine. Saga vero, quæ erant vndecim numero, triginta cubitos longitudinis habebant, quatuor vero in latitudine continebant. Ista duo, scil. cortinæ & saga significant vel significare possunt duos status hominum, qui sunt in tabernaculo Ecclesiæ militantis, videlicet, perfectos & imperfectos. Viri autem perfecti sunt quasi cortinæ, qui scilicet de quatuor coloribus, id est, quatuor prædictis virtutibus componuntur. Vide supra capite præcedenti. Qui scilicet decem dicuntur, eo quod decem mandatorum opera prosequuntur. Dicuntur etiam habere octodecim cubitos longitudinis, qui numerus constat ex duodecim & sex, ad denotandum, quod duodecim articulos fidei debent credere, & sex misericordiæ opera

F facere. Quatuor etiam cubitos habent latitudinis, in quantum isti solent quatuor euangelicorum consilia adimplere. Isti etiam ansulas hyacinthinas, id est, bonas & cœlestes affectiones habere noscuntur, quibus annulis aureis, id est, desiderijs charitatiuis mediantibus sibi inuicem per pacem & concordiam vniuntur, & per perfectam amicitiam coniunguntur. Vnde Iob 41. *Vna vni coniungitur, & nec spiraculum quidem incedit per eas.* Viri autem imperfecti, rudes & incompositi designantur per saga hispida atque grossa, qui bene per numerum, qui transgreditur decalogum, id est, per vndenarium designantur, pro eo quod isti mandata plerumque transgrediuntur, triginta tamen habent cubitos longitudinis, pro eo quod fidem credunt simpliciter Trinitatis, quatuor vero cubitos in latitudine habuisse dicuntur, pro eo quod quatuor Euangelicorum doctrinam simpliciter profitentur. Isti ergo erant exterius opertorium, quod plus quam cortinæ ventis & pluuijs erat expositum, pro eo quod tales simplices agriculturis & laboribus exterius exponuntur. Cortinæ vero, id est, perfecti viri, scilicet, religiosi & clerici, intus ad contemplationis officium retinentur. Ista autem saga simul iuncta dicuntur esse, pro eo quod tales per charitatis iuncturam debent se inuicem colligare. Quia breuiter, siue sit cortina, siue sagum, id est, siue sit quis perfectus, siue imperfectus, vel laicus, vel religiosus, vel sæcularis, contemplatiuus vel actiuus, per charitatem debet simul iungi, & per pacem & concordiam copulari. Vnde dicitur Lucæ 11. capit. *Pueri mei mecum sunt in cubili.*

¶ Vel dic, quod quatuor opertoria tabernaculi, scil. cortinæ, saga, pelles rubeæ, pelles hyacinthinæ significant quatuor fidelium status. Cortinæ enim significant virgines & innocentes. Saga designant pœnitentes & eremitas; pelles rubeæ martyres, & pro Christo sanguinem fundentes; pelles vero hyacinthinæ confessores & doctores & cœlestia contemplantes.

¶ Præcepit Dominus fieri tentorium in introitu tabernaculi à parte orientis, id est, velum aliud de quatuor prædictis coloribus, scil. purpura, cocco bis tincto, hyacintho, & bysso retorta, præcepitq. fieri quinq; columnas de lignis Sethim, ipsasq; auro vestiri præcepit, ipsarum capita mandauit fieri aurea, bases æneas, velumque ante columnas appendi & duci præcepit.

G ¶ Dic, quod istud tentorium intelligitur lex diuina, vel etiam sacra scriptura, quæ scil. ex quatuor constat coloribus, eo quod quatuor exponitur intellectibus, quinque vero columnæ patres veteris testamenti, & omnes Iudæos designant, qui quinque librorum Moysis doctrinam confitentur, & tenent, qui sc. de lignis Sethim, id est, fortes & imputribiles fuerunt, & auro tecti dicuntur, pro eo, quod per sapientiam splenduerunt. Isti ergo sunt, qui in introitu tabernaculi, id est, in principio Ecclesiæ militantis fuerunt tentoria, id est, legis diuinæ sustentatores sed pro certo modo sunt ipsius improbi desertores, quia scilicet Iudæi primitus fuerunt boni, nunc vero mali & obstinati sunt facti, & propter hoc bene dicitur, quod istæ columnæ habuerunt capita aurea, id est, bonum principium & ingressum, bases autem habuerunt æneas, In quantum habent reprobum terminum & egressum. Caput enim aureum in bases æneas terminatur, quando qui benè incipit, minus benè finitur. Ideo Iudæis potest dici illud Apostoli: *Sic stulti estis insensati,* Galat. 3. *vt cum spiritu cœperitis, carne consumamini.*

¶ Vel dic, quod quinque columnæ significant prælatos vel prædicatores, qui sc. quinque sensus corporales bene cohibent & regunt, quinq; libros Moysis spiritualiter intelligunt & exponunt, Christi quinque vulnera deuote meditantur & recolunt. Vnde de Matathia, qui Christum designabat, dicitur, *quod ipse habebat quinque filios.* 1. Maccha. 2. Isti etiam columnæ dicuntur, pro eo quod ipsi ad modum columnæ per stabilitatem firmi, per veritatem pleni, per iustitiam recti, per patientiam tribula-

tribulationem scripti, per exempla sanctorum imaginibus picti esse tenentur, vt per eos alij in fide & moribus firmiter instententur. Psal. 74. *Ego confirmaui columnas eius.* Igitur dico, quod ante tabernaculum Ecclesiæ debent quinque columnæ, id est, prælati & prædicatores stare, & tentorium scripturæ, legis, vel H etiam Dei sustinere, ita quod capita eorum, id est, principia debent esse aurea, scilicet per sapientiam, bases vero, id est, fines debent esse ærei, per doctrinam & eloquentiam. In principio enim est sapientia colligenda, tandem vero doctrina & eloquentia est habenda. Aurum enim sapientiam significat, æs vero, quod sonorum est, eloquentiam significat, sicut de statua Nabuchodonosor Dan. 2. dicitur, quod *caput habuerat aureum, ventrem vero habebat æneum.* Velum ergo in talibus columnis debet dependere, id est, innocentia & mundicia, pro eo scilicet, quia prædicator & prælatus tenentur præ alijs mundi, casti, & innocentes esse. Vnde Ezechiel. 27. *Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum.* Contrarium tamen, proh dolor, potest hodie dici de multis, iuxta illud Matth. 27. *Velum templi*, id est, castitas, *scissum est à summo vsque ad deorsum.*

Capitulum vigesimum septimum. Textus. Facies & altare de lignis Sethim.

MORALITATVM CAP. XIX.

PRæcepit Dominus fieri altare holocaustorum, sc. prope ingressum tabernaculi ad orientem, in tantum, prout dicit Comestor, quod sacrificantes poterant videre ad exteriora tabernaculi, scilicet vsq; ad velum. Erat enim istud altare ad modum vnius arcæ quadratæ factum, & quatuor ligneis parietibus, scilicet de lignis Sethim compositum, laminis æreis circumquaque vestitum. Erat etiam quinque cubitorum in longum, & quinque cubitorum in latum, trium vero cubitorum interius concauum, inane, & vacuum, & non solidum, in quatuor angulis quatuor recuruis cornibus ex ipso procedentibus insignitum, & quatuor circulis æreis ex vtraque parte, quibus vectibus impositis portaretur, ornatum. Infra vero erat craticula ferrea, quæ in medio pendebat. A parte vero orientis erat in altari fenestrula, per quam ligna imponebantur, & ignis fiebat: quæ sc. sacrificia, id est, carnes impositas comburebat. Ignis etiam ibi iugiter ardebat. Et sicut dicitur Leu. 6. *Sacerdos ipsum de lignis impositis per dies singulos nutriebat.*

§ Igitur dicamus moraliter, quod altare significat virum iustum, vel etiam cor & mentem seu conscientiam viri iusti. Et A primo quidem illud debet esse ante tabernaculum Paradisi per contemplationem & affectionem. Debet esse de lignis Sethim incremabilibus & imputribilibus per patientiam, per perseuerantiam, & per dorationem. Debet esse factus ad modum arcæ per charitatem, capacitatem, & contentionem, quia scil. charitas continet intra se Deum & proximum. Debet esse concauum per profundam humilitatem & subiectionem. Debet esse vacuum per spiritualem paupertatem, & terrenorum abdicationem. Debet esse non solidū per sanctitatis præsumptionem, sed potius inane per timorem, & per sui ipsius iudicium, sc. quantum ad propriam reputationem. Debet esse laminis æreis vestitum per sonorum aliorum reprehensionem, ad bonorum vocationem & prædicationem. Io. 1. Ad istud enim sonare pertinet alios ad iustitiam prædicando trahere & vocare, exemplo Philippi, qui vocauit Nathanaelem, & Marthæ, quæ vocauit Mariam. Ioan. 11. Vnde Hier. 48. *Cor meum ad Moab quasi fistula æris sonabit.* Istud altare quatuor debet habere cornua, id est, quatuor virtutum cardinalium laudem & gloriam, quæ sc. ex eo debent esse procedentia, in quantum cornua suæ virtutis & gloriæ insunt ei propter propriam iustitiam, non propter hypocrisim aut fallaciam. Recurua debent esse, id est, in se reflexa per sui reductionem ad propriā conscientiam, i. per omnis elationis repressionem & temperantiam. Quatuor debet habere annulos, i. quatuor euangelicorum doctrinam & scientiam, & sic quadratum debet esse per stabilitatem & constantiam, quia re vera cornua iustorum, i. gloria & honor eorum, de quibus in Ps. 74 dicitur: *Exaltabuntur cornua iusti*: debent ab ipso & à propria virtute & iustitia procedere, & nunquā ad mundi laudem se extendere, sed in se ipsam ad conscientiam reflectere, & in seipso quiescere, & abscondendo suam iustitiam se curuare: decor. n. tabernaculi erat sub sagis, & omnis gloria filiæ regis ab intus. Vnde dicitur Ps. 17. *Constituite diem solennem in condensis, vsq; ad cornu altaris.* Vnde illud Aug. in ser. *Tunc vnusquisq; tantum in seipso habebit gloriam, & non in altero.* Item istud altare debet habere craticulam ferream ad modum retis, id est, dolorem contritionis, quæ tamen debet suspendi catenulis spei, veniæ, & remissionis. Debet habere fenestram ab oriente, id est, aperturam fidei & discretionis, vt sc. ibi recipiantur ligna bonę doctrinæ & exemplaris alienæ conuersationis, & vt sic ibi accendatur ignis diuinæ charitatis & dilectionis, & vt sic ibi crementur & castigentur carnes cuiuscunq; carnalis delectationis, homoq; in altari proprij cordis de seipso faciat holocaustum spiritualis oblationis, de quo in Ps. 50. dicitur: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* B Craticula enim, supra quam carnes assantur, dolorē contritionis designat, quæ ad modū retis oculata dicitur, eo quod purgari quasi spirituales feras inooluit, & districte venatur & ligat. Hanc catenam spei & diuinæ misericordiæ sustinent, ne per desperationem cadant, exemplo S. Laurentij, qui dicebat in craticula: *Deum nō negaui.* Item necesse est, quod istud altare cordis habeat debitas dimensiones virtutum, vt sc. habeat quinq; cubitos in longitudine, id est, quinq; plagarum Christi memoriā & compassionem quinq; cubitos in latitudine, id est, quinq; sensuum corporalium debitum regimen & cohibitionem, tres vero cubitos in latitudine, id est, Sanctæ Trinitatis fidem, vel trium virtutum theologicarum ordinem & perfectionem. Talibus ergo circumstantijs debet esse ædificatum altare cordis nostri, & talibus virtutibus præparatum, vt ibi fiat sacrificium bonorum operum Deo gratum. Vnde Gen. 35. *Ædificauit Iacob altare ibi Domino, appellauit nomen loci illius domus Dei.* In isto ergo altari, id est, in corde & conscientia viri iusti debet ignis charitatis perpetuo viuere, & nunquam ibi deficere. Quod vt melius fiat, sacerdotes & prælati & prædicatores debent ligna, i. exempla & documenta, vel etiam subuentionis & eleemosynarum beneficia cōtinue ministrare, vt sc. possint istū charitatis ignem in malorum cordibus enutrire. Leu. 6 *Ignis in altari meo semper ardebit, quem nutriet sacerdos subijciens ligna per singulos dies.* Et sic vectes recti immittebantur ab vtraque parte in angulis altaris, quibus portabatur altare, sic vere iustus debet habere duplicē vectem, id est, duplicem iustitiæ rectitudinem, vnam sc. ad præmiandum bonos, aliam ad puniendum malos, & hoc à dextris, & à sinistris, i. indifferenter, respectu diuitum, & respectu pauperum, sine acceptione personarū, vt sic à ministris, i. Angelis in cœlum facilius deferatur, quia re vera isti duo vectes, id est, duplex iustitia, quando in annulis affectionum cordis inseritur & radicatur, facit hominem in cœlum portari, & coram Deo ab Angelis præsentari, & etiam in præsentia principum & magnatum per famā & opinionem deferri, & in statu suo debito sine offendiculo sustineri. C Ps. 90. *In manibus portabunt te, ne vnquā offendas ad lapidem pedem tuū.* Lapidem dico, id est, ad damnationis duritiam.

§ Circa altare holocaustorum erant multa instrumenta necessaria, sc. vectes ad altare portandum, forcipes ad ignem præparandum & faciendum ignium receptacula ad ignem ad altare thymiamatis deferendum, lebetes ad cineres colligendū, fuscinulæ seu tridentes ad carnes sacrificiorū super ignem regendum & ordinandum, nec non ad eas de caldario extrahendum.

§ Sic vere circa altare cordis nostri multa instrumenta spiritualia, i. multę virtutes necessariæ esse probantur. Et primo quidem forcipes, quę significant dolorem contritionis, quæ sc. duo habet more forcipis brachia, in quantum dolet de commissione mali, & de omissione boni. Vnum ergo clauum in medio, id est, spem veniæ seu propositum non reiterandi Hier. 17. *Duplici contritione contere eos Domine.* Secundo debent ibi esse receptacula ignium, quæ significant memoriam charitatis Sanctorum Martyrum, & maxime S. Laurentij, & aliorum igne pro Deo combustorū. Vel etiam memoriam ignis, i. passionis Christi & aliorum. Dicitur ibi tertio, fuscinulæ seu tridentes, quæ significant virtutem diuini timoris, & etiam exterioris carnis afflictionem, quia sc. timor & pœnitentia carnes, id est, carnis voluptates solent pungere, & eas de caldario concupiscentiæ extrahere, & in ignem spiritualis contritionis concremare. Et etiam tres dentes habere dicitur, in quantum pœnitentiæ tres partes tenere probatur, scilicet, contritionem, confessionem, & satisfactionem, quibus sicut quibusdam dentibus carnes, id est, carnales de caldario diaboli extrahuntur. Quarto necessariæ sunt lebetes, quæ significant memoriam mortis, quia scilicet cineres nostræ resolutionis debent per memoriam recolligi, & in loco mundo, id est, munda conscientia reponi. Quinto ibi sunt necessarij vectes ad ipsum portandum, scilicet spes æternæ saluationis, quæ scilicet, duplex est, in quantum, scilicet, necesse est

sperare

sperare euasionem pœnæ inferni, & acquisitionem gloriæ Paradisi. Et sic si altare cordis nostri habet ista quinq; instrumēta, scilicet dolorem & contritionem passionis Christi, & sanctorum recordationem, pœnitentiam seu carnis macerationem, mortis nostræ considerationem, salutis futuræ spem & affectio-
D nem, digne poterimus ibi sacrificia spiritus contribulati offerri, & bona opera Domino immolari, & igne charitatis & sancti Spiritus concremari. Ita quod tunc poterimus Domino dicere illud Psal. 25. *Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum Domine.*

¶ Vel si vis, dic, quod altare est vir iustus, ad immolationem bonorum operum spiritualiter Domino dedicatus, &c. per omnia sicut supra.

¶ Vel si vis, dic in malo, quod altare potest significare malum principem, vel prælatum, iniquo, vel per quem carnes aliorum cremantur, & pœnis & afflictionibus affliguntur. Isti ergo habent multos subseruientes sibi, & primo quidē forcipes, i. prauos balliuos, qui non conantur, nisi per ignem rapinarum, i. exactionum & accusationum succendere. Alij vero sunt ignium receptacula, i. iudices vel maiores, qui accusationes acceptas solent audire & recipere, & ad maiores referre. Alij vero sunt sicut fuscinulæ, i. mali determinatores, qui carnem, i. subditorum substantias habent extrahere & rapere. Alij sunt sicut lebetes, sc. notarij vel consiliarij, qui cineres habent seruare, i. memorias accusationum habent inregistrare vt non obstante punitione iam facta, possint alios, si necesse sit, ipsos propter hoc iterum impugnare. Finaliter autem veniunt alij qui sunt sicut vectes qui portant eos, i. adulatores & mali consiliatores, qui scilicet istos non solent corrigere, sed potius supportare, & mala facta eorum vel dissimulare vel commendare, & sic solent eos suauiter transducere ad inferos & reportare. Vnde Zach. 5. *Quo ista deferunt amphoram? Et dixit ad me, vt ædificetur ei domus in terra Sennaar.* Et sic igitur istud altare diaboli multis malis instrumentis instruitur, & à multis ac malis familiaribus frequentatur. Istud est ergo altare cornutum per superbiam; inane per vanam gloriam; vacuum per virtutum carentiam, æreum & sonorum per iactantiam & per impatientiam, igne repletum per auaritiam, carnibus comburendis aptatum per carnalem luxu-
E riam, &c. Vide textum cap. præcedenti. Ideo de templo & altaribus, i. de moderna Ecclesia & multis malis principibus potest dici illud Mat. 6. *Templum luxuria plenum erat & comessationibus, & altare illicitis, quæ lege prohibebantur plenum erat.*

¶ Vel dic quod altare significat Ecclesiam, quæ debet habere quatuor angulos, quatuor cornua &c. Pone omnia, quæ sunt supra cap. præcedenti. Et circa se debet habere instrumenta, id est, multarū personarū genera, scilicet, forcipes, id est, prædicatores, qui ignem charitatis habent facere in alijs, ardere & lucere, quæ habent duo brachia, id est, scientiam vtriusque testamenti cum vno clauo, id est, consonantiam vtriusque. Ignium receptacula sunt illi, qui ignem tribulationis Christ. & martyrum, ignemque infernalium tormentorum recolunt. Lebetes sunt illi, qui cineres propriæ mortis accendunt. Fuscinulæ sunt boni iudices, qui carnes, id est, carnales pungunt & extrahunt, de caldario peccati. Vectes vero, qui omnia supportant, sunt prælati, qui altare Ecclesiæ sustinent atque portant. Omnes autem isti debent esse ærei, id est, firmi & solidi, in quantum in bono semper perseuerare debent. Vnde Iob 37. *Nunquid tum eo fabricatus es cælos, qui solidissimo quasi ære fundati sunt.* Talia ergo instrumenta, id est, tales personæ, debent altare domini, id est, Ecclesiam frequentare, dicentes illud Psal. 42. *Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.*

¶ Cum Dominus duo altaria fieri mandasset, sc. altare holocausti & thymiamatis, primū exterius, vbi carnes immolabantur & cremabantur; secundum, scil. infra tabernaculum, vbi incensum thymiamata adolebantur, sic tamē fiebant, & de altari exteriori portabatur ignis ad interius, vt ibidem adolerent incensum. ¶ Sic vere cum Dominus ordinauerit duo altaria, i. duplicem Ecclesiam, scil. militantem, vbi carnes nostras habemus per pœnitentiam comburere & affligere, & interiorem, quæ est in tabernaculo Paradisi, id est, Ecclesiam triomphantem, vbi thus orationis & thymiama odore deuotionis Domino offeruntur. Istud tamen verū est, quod ignis charitatis & dilectionis de exteriori transfertur ad interiorem, & de altari holocaustorum ad altare thymiamatum & odorosorum; quia scil. *charitas* secundum Apostolū 1. Cor. 13. *nunquam excidit*, imo illa eadem, quæ hic in cordibus fidelium incipitur, ibi durat & perficitur, & quæ in Ecclesia militante nascitur, in triumphante completur. Et nota si vis, quod multa fuerunt, quæ istam duplicem Ecclesiam significabant. scil. Primo desertum & terra promissionis.
Secundum tabernaculum in deserto laboris, & templum tan- F
dem factum in loco pacis & quietis. Tertio ipsum tabernaculum significat vtramque, videlicet, quantum ad duas suas partes, scilic. sancta, & sancta sanctorum. Quarto duo altaria, sicut hic. Quinto atrium exterius, & tabernaculum interius, sicut hic patebit, & multa alia &c.

¶ Vel dic, quod talis dualitas significat duplicem statum Ecclesiæ militantis, sc. statum laicorum, qui est exterius; & statum clericorum, qui est interius. Vel etiam duplicem clericorum statum sc. clericos sæculares, & clericos regulares.

¶ Vel, dic, quod ista sunt duo mādata charitatis, vel etiā duo testamenta, quorum scz vnum est altero præstantius, & vnum se habet ad proximum sicut exterius, aliud ad Deū sicut interius. De testamento etiam, vetus se habet sicut exterius & præcedēs, quantum ad sensum literalem. Nouum vero sicut interius & dignius & succedens, quantum ad intelligentiam spiritualem. Ista sunt etiam duo Cherubin &c. Et breuiter sicut dicitur Matt. 22. *In his duobus pendet tota lex & Prophetæ.*

¶ Præcepit Dominus fieri atrium iuxta tabernaculum ad meridiem centum cubitorum in longitudine, quadraginta cubitorum in latitudine compositum, scil. de tentorijs & columnis. Erant autem tentoria per circuitum de bysso retorta, quæ scil. per circuitum super columnas stabant, & à summo quinq; cubitis dependebant. In circuitu vero ab vtroq; latere centum cubitis, & ab vtroq; capite quinquaginta circuibāt. Ab vtroque latere viginti columnæ laminis argenteis coopertæ, capitulibus argenteis cum cælaturis varijs adornatæ, basib. autem æreis sustentatæ, & in altum quinque cubitis mensuratæ. In latum vero decem columnæ statuebantur, quatuor in introitu orientali cæteris præeminebant, in quibus quoddam velum de prædictis quatuor coloribus ponebatur.

¶ Dic, si vis, quod atrium iuxta tabernaculū significat religionem iuxta Ecclesiæ sanctæ sedem. Columnæ eius significant prælatos. Cortinæ vero seu tentoria significant subditos. Debēt
ergo istæ cortinæ esse de bysso retorta, propter candorem & ni- G
torem duplicis castitatis. Debent circumdare atrium religionis per officium bonæ sedulitatis. Debēt dependere à columnis, id est, à prælato per subiectionem omnis humilitatis. Debent habere quinque cubitos in altum, per quinque sensuum custodiam. Debent habere centū cubitos in longum, id est, perfectam perseuerantiam. Debent habere quinquaginta cubitos in altū, id est, in iubilæi seu æternæ quietis spem & lætitiam. Ante vero inter eos debet esse velum depictū, id est, pictura totius honestatis, quæ quatuor colorum, id est, quatuor virtutum cardinalium habet pulchritudinem & decentiam, quod de istis religiosis possit dici illud supra cap. præcedenti, vbi dicitur: *Facies cortinas de bysso retorta, hyacintho & purpura, coccoque bis tincto variatas.* Columnæ autem istæ, sc. prælati, vel perfectiores & firmiores religiosi debent esse vestiti lamina argentea per puræ intentionis nitorem, basi vero ærea per constantis firmitatis vigorem, quinque cubitorum altitudinis per quinque sensuum custodiam & tenorem, celsitudinem eorum virtutum debent habere per bonorum exemplorum ostensionem & splendorem. Inter ipsos etiam prælatos debent esse quatuor altiores, id est, aliqui alijs eminentiores & perfectiores. In quibus sc velum variatum, diuersarum virtutum, id est, regula, lex, vel disciplinæ obseruantia debet principaliter pendere per omnimodam iustitiam & rigorem, vt sic cuilibet tali columnæ, id est, cuilibet prælato vel ecclesiastico solido vel firmo dicatur illud Hier. 1. *Dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum super omnem terram, & prœliabuntur aduersum te, & præualere non poterunt.* In tabernaculo erant columnæ in tribus locis, id est, quatuor interius in sanctuario, quæ sustinebant velum. Item quinque exterius in tabernaculi ostio, quæ sustinebant tentorium. Item sexaginta fores in atrio, quæ sustinebant cortinarum byssinarum ambitum. Istud tamen aduerte, quod primæ quatuor columnæ sanctuarij, quæ erant quatuor, erant deauratæ cum capitibus aureis, & bases habebant argenteas. Secundæ, quæ erant columnæ tabernaculi, quę erāt quinq;, erant deauratę cū capitibus aureis, & bases habebāt aureas. Tertiæ columnæ atrij erant æreæ indutæ cū capitibus æreis, & bases habebant æreas.

Vbi aduertendum, quod columnæ quanto erant in loco digniori & secretiori, tanto erant numero pauciores, sed tanto erant numero preciosiores, quod patet, quia primæ columnæ sanctuarij non fuerunt plus quatuor, tabernaculi quinque, atrij
H sexaginta. Primę etiam bases habebant argenteas. Secundæ aureas. Tertiæ istę æreatæ vel æreæ fuerunt. Igitur dicamus, quod columnæ significant viros iustos. Vnde Apoc. 3. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* Sed pro certo secundū quod sunt tres locorum distinctiones, secundum hoc sunt istarum columnarum, scil. iustorum diuersæ conditiones, & ideo cum tria sunt præcipue iustorum loca, scil. sanctuarium, paradisus, tabernaculum exterius, id est religio, atrium, id est, Ecclesia sæcularis, constat, quod pauciores sunt in primo, quam in secundo & tertio, & in secundo, quam in tertio, quia sc. in sanctuario Paradisi non sunt, nisi quatuor, id est, nisi illi, qui quatuor Euangeliorum doctrinam tenuerunt, qui quatuor virtutes cardinales habuerunt, & qui quatuor dotes corporis meruerunt. In tabernaculo perfectionis seu perfectæ religionis sunt plures, sc. quinque, scil. omnes illi, qui quinque sensus debite cohibere nouerunt, vel qui quinque libros Moysis spiritualiter impleuerunt. Vel qui Christi quinque vulnera in memoria tenuerunt. In atrio autem Ecclesiæ sunt sexaginta, id est, generaliter omnes illi, qui senes decē habent, id est, qui sex pietatis opera habent. Vel qui sex diebus bonos labores sustinent, etiam qui denarium decalogi bene viuendo complent. Illud igitur est verum, quod primi sunt preciosiores secundis & tertijs, & secundi tertijs, licet plures sint tertij quam secundi, & secundi etiam quam primi, quia sc. plures continet Ecclesia, quā continet patria. & plures habet sæcularium conditio etiam quam perfectionis religio. Esa. 54. *Multi filij deserta magis, quam eius, quæ habet virum.* Et Matth. 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Cap. 26. & 27.

¶ Sicut patet hic & in cap. præcedenti, fuerunt tria vela de quatuor coloribus preciosis facta, scil. bysso retorta, cocco bis tincto, purpura & hyacintho, scil. vnum quod pendebat ante
A arcam sanctuarij. Secundum, quod pendebat retro mensam & candelabrū, scilicet ad tabernaculi introitū. Tertium pendebat super quatuor alias columnas ad atrij exterioris ingressum.

¶ Sic vere cum Ecclesia militans habeat tres partes, scilicet, sanctuarium, tabernaculum, & atrium, id est, religionem, quæ debet esse sanctuarium sanctitatis cum arca clausæ humilitatis & altari diuini cultus, orationis & bonitatis. Item Ecclesiā quæ debet esse tabernaculum, quæ debet cōtinere mensam pietatis & candelabrum doctrinæ & veritatis. Item sæcularium statum, qui debet esse atriū exterius, qui scilicet, debet habere columnā scilicet, fidei firmitatem, & tentoria byssina, id est, conscientiæ & munditiæ puritatem. Illud tamen est verum, quod in vtroque statu, gradu & loco inueniuntur vela picta & coloribus preciosis conscripta, id est, viri perfecti, quatuor cardinalibus virtutibus adornati, quia scilicet, & apud religiosos & apud clericos, & apud laicos possunt vera quadricoloria reperiri, & viri virtuosi honesti quotidiè inueniri sicut patet, quia de quolibet statu fuerunt martyres & etiam confessores sicut dicit Apostolus Roman. 3. *Nunquid Iudæorum tantum est Deus? Nonne & gentiliumne imo etiam gentilium*, quasi diceret, non potest vnus status contra alium præsumere, quia vbique potens est Deus suam gratiam influere, & sua vela quadricoloria seminare.

¶ Vel dic, quod ista tria significant tres saluandorum status scilicet continentes prælatus & coniugatos vel religiosos, doctores & lāicos, &c. sicut supra.

¶ Vel dic, quod ista tria, scilicet, tabernaculū Sancta & Sancta sanctorum, significant tres saluandorum status, scilicet, statum pœnitentiæ, statum iustitiæ, & statum gloriæ, exemplo ciuitatis Hierusalem, quæ primo fuit dicta Iebus, id est, cōculcatio quo ad ecclesiæ pœnitentes: tandē Salem, id est, pax Ecclesiæ quo ad iustos: tandem Hierusalem, id est, visio pacis ecclesię quo ad beatos. Et sic quo ad ista tria sumunt aliqui illud Esaiæ cap. 30. *Si reuertamini & quiescatis, salui eritis.* Reuerti n. significat pœnitentiam, quiescere iustitiam in qua scilicet homo quiescit à vitijs in conscientiæ tranquillitate, saluatio autem significat gloriā, salui inquit eritis. Et si vis dilata sicut supra eodē modo.

¶ Vel dic, quod ista vela quæ egressu super columnas stabant, significant prælatos, qui custodiunt Ecclesiarum ingressum in quantum scire debent qui ingreditur vel qui exit. Isti ergo siue in religione siue in mundo siue Ecclesia debent esse virtutibus cardinalibus decorati.

¶ Nota, quod tabernaculum nullum habebat ostiū immo ab oriente erat apertum, vbi pendebat vnum coloratum velum.

¶ Sic vere ecclesia quę non claudit gremium pœnitenti, semper se debet & intrantibus & redeuntibus & indigentibus aperire, & nulli beneficium vel misericordiam denegare. B

¶ Vel dic, quod iustus debet esse apertus sacerdoti per cōfessionē, & pauperi per eleemosynā, hospitalitatem & compassionē, omnibus dans per nullā fictionem inuolutionē, dicens illud Iob 31. *Foris non mansit peregrinus, viatori ostium meum manifeste patuit.*

¶ Hic dicitur, quod in atrio quantus erat paries aquilonaris, tātus erat australis, in quo notatur, quod in Ecclesia debet esse nulla personarum acceptio, & quod tantum debet reputari, & ita bene promoueri pauper vt diues, rusticus vt nobilis &c. Itē sicut omnes columnæ atrij eiusdem erāt fabricæ vel schematis etiam omnes tabulæ vel cortinæ, quia scil. omnia, quæ erant in tabernaculo, inter se erant similia & conformia in genere suo. Sic vere in tabernaculo Ecclesiæ illi, qui sunt eiusde professionis & gradus, debent esse eiusdem conformitatis & status, vt sc. in moribus & habitibus inter se conueniant, & omnia in vnum concurrant. Vnde in cap. præcedenti dicitur, quod vna mēsura erat sagorum omnium. Et in Apocalyps. 21. dicitur, quod *latera ciuitatis erant æqualia*, quod tamen est hodie contra multos, qui scilicet tam in Ecclesia, quam in religione alijs non curant esse in bono similes, sed magis in moribus & in gestibus sunt ipsis dissimiles & difformes, & potissime bonis personis, quæ eos in suis statibus præcesserunt. Contra quos dicitur Daniel. 7. *Bestia, quam vidi, dissimilis erat illis bestijs, quas ante videram.*

¶ Paxilli & omnia vasa altaris erant ærea, dicitur hic. In quo & omnes paxilli, qui tabernaculum Ecclesiæ mediantibus charitatis funibus per stabilitatem firmant, id est, prælati, vasaque alia, id est, religiosi vel clerici debent esse ærei per confessionem, prædicationem, & gratiarum actionem sonori &c.

¶ Et nota, quod paxilli in tabernaculo erant necessarij ad suspendendum & dilatandum seu extendendum, ad stabiliendū seu figendum. Sic vere prædicatores vel prælati debent alios per contemplationem & spem cœlestium sursum suspendere, dicentes illud Apostoli Colossens. 3. *Quæ sursum sunt, quærite.* Ecclesiam augere & extendere & etiam per charitatem dilatare C & diffundere, dicentes illud Esai. 54. *Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende.* Debent etiam & Ecclesiam & personam figere; & in fide & in moribus confirmare, & statum eorum spiritualiter & temporaliter solidare, dicentes illud: *Longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida.* Et de tali paxillo dicitur illud Esa. 22. *Figatur paxillus in loco fideli*, q. d. talis paxillus debet esse in fide & in fidelitate fixus, vt alios melius figat & firmet.

¶ Per dominum dictum est Moysi sic. *Præcipe filijs Israel vt afferant mihi oleum oliuarum purissimum, piloque contusum, & ardeat lucerna in tabernaculo meo iugiter extra velum, & collocabant eam Aaron & filij eius per dies singulos vsque mane. In vespere autem accendebatur lucerna in tabernaculo, & per totam noctem ardebat & tabernaculum illustrabat. In mane vero adueniente lumine extinguebatur.*

¶ Per oleum in sacra scriptura intelligitur eleemosyna vel quodlibet opus pietatis, quia sicut oleum alijs liquoribus supernatat, lapsos confortat, esurientes cibat, lumini pabulum præstat, tumores sedat, pugnatores inungit, & ex amara radice oliuæ surgit. Sic eleemosyna alijs bonis operibus supernatat, & præualet, lapsos & esurientes reficit & refouet, lumen boni exempli alijs præbet, tumorem alienæ superbiæ contra se sedat, & ad pugnandum contra diabolum summe iuuat: dum tamen ex radice amara, id est, ex cordis dolore & compassione procedat, vt sic homo prius mentem super pauperem effundat quam manū ad subueniendum extendat. Dico igitur, quod Moyses, id est, prælatus vel prædicator debet præcipere filijs Israel, id est, Christi fidelibus, quod ipsi offerant oleum domino, id est, opera pietatis, & quod inde fiat lucerna bonorum exemplorum in tabernaculo Ecclesiæ militantis, quam scilicet Aaron & subditi eius, id est, Ecclesiastici viri debent præcipue accendere, & per eleemosynarum subuentionem quam faciant, debent totum tabernaculum Ecclesiæ, lumine bonorum exemplorum decorare & aliorum oculos illustrare, quia scilicet tempore nocturno, id est, in tem- D
pore tribulationis & paupertatis debet præcipue fieri, quia scilicet, quando dies prosperitatis vel fertilitatis euenit, tunc potest illa lucerna intercipi & secludi, quousque iterum noctem

id est,

id est, tempus necessitatis contigerit sobinferri, quia scilicet, iusti debent in nocte, id est, in necessitatis tempore eleemosynas facere, de die vero, id est, quando nō est necesse possunt sine periculo abstinere. Vnde Prou. 31. *Nō extinguetur in nocte lucerna eius.*

¶ Vel dic, quod lucerna eius significat fidem, quæ vero sole oriente extinguitur, quia fides euacuabitur lumine patescente, & à splendore veritatis quæ erit in gloria absorbebitur. In nocte enim huius vitæ necessaria est lucerna fidei. Tunc enim cum æterna dies effulserit, non erit necesse credere, sed cuncta clara luce poterimus cognoscere & videre Esa. 60. *Non erit tibi sol amplius ad lucendum, nec splendor ignis illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucē sempiternā &c. Nō occidet vltra sol tuus, & luna tua non minuetur.*

¶ Hic venit notatum quod mons oliueti antiquitus mons trium luminum vocabatur, pro eo quod ibi nascebatur oleum quo luminaria nutriuntur, & pro eo quod ibi refulgens luminaria templi, & pro eo quod ille mons ratione altitudinis à sole plus cæteris illuminabatur. Sic vere tria lumina sunt animæ necessaria, sc. lux scientiæ, quæ per oleum, lux gratiæ, quæ per lumen templi, lux gloriæ, quæ per lumen loci notantur.

Capitulum vigesimum octauum. *Textus.* Præceptum est Moysi, quod applicaret ad se Aaron.

Moralitatvm Cap. XX.

PRæceptum est Moysi quod applicaret ad se Aaron & filios eius de medio filiorū Israel vt sacerdotio fungerentur. Nu. 6. præcipitur, vt Leuitæ de medio aliorum separentur & oblati Domino consecrentur.

E ¶ Sic aliqui sacerdotio habent fungi, & in statu religionis vel Ecclesiæ domino consecrari, & sibi specialiter dedicari, sicut est Aaron & filij eius, & etiam omnes Leuitæ. Hoc est dictū, quod Episcopi & clerici, & quicunq; religiosi & ecclesiastici, debent ante omnia separari de medio aliorum, per sanctæ vitæ singularitatem, & per præstantiorem sanctitatem & bonitatem, & etiam ad literam per status & morum, & etiam per habitus & gestus & societatis difformitatem, quia scilicet isti debent alijs meliores esse, & sic se debent à communi via & vita aliorum separare. Vnde Petro dictum est Ioan. 21. *Diligis me plus his.* Matth. 5. Apostolis etiam dictum est: *Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Munera autem, quæ misit Iacob, leguntur fuisse de optimis frugibus terræ. Cantic. 6. *Lectulum etiam Salomonis ambiisse legiones fortissimi de fortibus.* Sic & isti sicut separentur de sæcularibus in status professione, ita & separentur in morum perfectione. Vnde dicitur Nehemiæ 16. *Separamini de medio multitudinis.* Isti debent ad Moysen, id est, ad prælatum superiorem applicari per examinationem, vt scilicet cognoscat istorum scientiam, vitam, & discretionem, & si digni sunt adscendere ad huiusmodi prælationem, quia scilicet illi, si essent lusci, mutilati, & male formati, à sacerdotio repellebantur, & ideo applicabantur & examinabantur. Sic viri Ecclesiastici, si sunt in moribus male formati, à ministerio beneficiorum & officiorum Ecclesiasticorum debent repelli, & ideo necesse est eos ad superiores applicari, & diligenter examinari. Ex. 29. Vnde Aaron & filios eius applica ad tabernaculi ostium. Hic enim agitur de vestibus sacerdotum.

¶ Veruntamen sicut dicit Comestor, & sicut elicitur ab hoc loco, minores sacerdotes & maiores quædam habebant communia, & quædam differentia vestimenta. Vnde ait generaliter quod omnes sacerdotes quatuor vestimentis vtebantur. Quicunque enim sacerdos primo & ante omnia aqua manus lauabat, deinde femoralia linea induebat, quibus immissis pedibus & strictis circa renes pudibunda celabat, quod quidem indumentum solum vsque ad genua descendebat. Tandem vero induebatur tunica linea longa vsq; ad talos protensa, & corpore & brachijs adaptata. Postea vero habebat baltheum seu cingulum quatuor digitis latum, floribus purpureis, coccineis & hyacinthinis intextum, quo scil. sacerdos cingebatur, & quo tunica linea ne deflueret stringebatur. Quartum vero indumentum erat tiara, quæ quasi medietatem capitis operiens, vittis erat tiara, quæ quasi medietatem capitis operiens, vittis erat vndiq; circumstricta, & quodam byssino velamine vsque ad barbam desuper cooperta. Istis ergo quatuor ornamentis sacerdotes minores induebantur, & quando ministrabant in tabernaculo parabantur.

¶ Reuera isti possunt communitatem sacerdotum nostrorū & generaliter omnium Ecclesiasticorum significare, quia pro

certo isti debent & ante omnia femoralia linea quibus genitalia tegebantur, id est, virtutem purissimæ castitatis habere, quæ scilicet & renes & genua & omnes actus venereos debet regere F & stringere, & ne turpitudo alicuius inhonestatis appareat, ante omnia debet castitas operire. Item isti debent habere tunicā lineam longam exterioris honestatis, quæ vsq; ad pedes, id est, vsq; ad finem vitæ attingat per perseuerantiam continentiæ & longanimitatis, vt sic de ista duplici veste linea, femoralibus, & tunica, id est, interiori castitate & exteriori honestate & munditia dicatur illud Leu. 8. *Tunica linea vestietur sacerdos, femoralibus lineis verenda celabit.* Item isti debent habere baltheum seu cingulum picturatum de quatuor preciosis coloribus factum, & quatuor virtutum cardinalium ligaturam, quibus scilicet, tota morum compago cingitur & ornetur, & inde quicquid est superfluum, cohibetur, sicut patet. Iustitia stringit iniquitatem, & fortitudo stringit lasciuitatem, prudentia stringit leuitatem, temperantia stringit voluptatem. Et vide supra Aurum quia applicabatur ad quatuor colores. Vnde dicitur Exo. 29. *Indues lineis tunicis cingesq; baltheo Aaron & liberos eius.* Iste etiam baltheus quatuor virtutum dicitur esse mensura quatuor digitorum in quantum debet inniti veritati quatuor Euangeliorum, vel in quantum per istas virtutes quatuor mensurantur & stringuntur superfluitates quatuor affectionum. Tandem mitra linea istis omnibus supereminens, id est, tremor Dei in capite cordis & intentionis ponitur, ibique vittis charitatis stringitur, vt sit timor filialis, non seruilis, & velamento byssino, scilicet, innocentia seu cordis munditia desuper premunitur, à quo ipsum caput intentionis ornatur. Timor enim alijs virtutibus supereminet & ipsum caput cum sensibus, id est, ipsam mentem cum affectibus velat & cohibet, capillosque & cogitationes ne superfluant, manu tenet. Vnde dicitur Eccl. 25. *Timor domini super omnia se superposuit.* Et Prou. 15. Et sic ergo dico, quod Ecclesiastici debent habere quatuor ornamenta, scilicet, castitatem pro femoralibus, honestatem pro tunica, quatuor virtutes pro zona, timorem domini pro mitra. Vnde dicitur Exod. 29. *Impones eis mitras, eruntq; sacerdotes mei in religione perpetua.* G

¶ Vltra indumenta præmissa, scilicet, femoralia tunicam lineam & balteū, anabarchus, id est, summus sacerdos plura habebat alia ornamenta, scilicet, tunicam hyacinthinam, quæ corpus vsque ad pedes tegebat, quæque desuper capitium & in fine limbum seu oram fortem & contextam, quemadmodum (vt alij textus) fieri solet in extremis partibus, ne facile rumperetur habebat, vbi scilicet, tintinnabula aurea cum malis punicis, auro, quatuor coloribus contextis vndique dependebant, quæ pontifice tabernaculum intrante & domino ministrante sonitum dare debebant. Pontifex enim mortis periculum incurrebat, si sonitus non audiretur in tabernaculo cum intrabat.

¶ Sic vere dico, quod episcopus vel sacerdos, vel quicunque in gradu ecclesiastico constitutus, vltra femoralia castitatis tunicam lineam innocentiæ & puritatis, baltheum seu cingulum charitatis, tiaram diuini timoris & humilitatis debet habere, vnam tunicam hyacinthinam, id est, colore fulgidam & cœlestē conuersationem habere curet, quæ scilicet, cœlestem colorem habeat, vt inter homines cœlicam vitā ducat. Apostolus Phil. 3. *Conuersatio nostra in cælis.* Quam scilicet, tunicam conuersationis honestæ plura debent concomitare, scilicet, ora seu limbus fortiter contextus in extremitate. Hæc est virtus perseuerantiæ, quæ scilicet, debet esse fortis & solida, & vsque ad extremum vitæ protensa, ne, scilicet, rumpatur nostræ perfectionis tunica. Vnde dicitur Sap. 8. *Attingit à fine vsque ad finem fortiter.* Item in ista tunica bonæ conuersationis debent esse malogranata, id est, bona opera & exēpla, auro sapientiæ & quatuor colorib. id est, quatuor virtutibus cardinalibus circumstantionata & picta, vt sic ista sit illa terra frumenti vini & olei, in qua ficus & malogranata nascuntur. Deut. 8. Item debent esse aurea tintinnabula id est, aurea documenta & verba ad eruditionem aliorum sonum per prædicationem dantia, & ad Dei laudem & gratiarū actionem dulciter modulantia, quia pro certo quicunque ecclesiasticus & maxime prælatus indigne tabernaculū Ecclesiæ ingreditur, nisi sonitus diuinæ laudis & prædicationis apud eum audiatur, quinimo necesse est quod mortem culpæ & pœnæ incurrat, qui sine tali sonitu iudicium Dei conspectibus hominum administrat Psalm. 25. *Vt audiam vocem laudis tuæ, & enarrem vniuersa mirabilia tua.* Igitur pater, quod tunica hyacinthina conuersationis cælestis debet habere limbum perseuerantiæ & du- H

rationis malogranata seu fructus bonæ operationis, sonitum diuinæ laudis & prædicationis.

¶ Vltra præmissa habebat summus pontifex tria specialia ornamenta, scilicet, superhumerale, rationale iudicij, & cidarim seu mitram. Erat autem superhumerale quoddam paramentum humerorum pontificis de auro, bysso retorta, cocco bis tincto, purpura & hyacintho contextum, annulis & catenulis aureis circumquaque munitū, & cum rationali iudicij, quod erat ornamentū pectoris colligatū. In isto ergo superhumerali duo erant lapides onychini, in quibus duodecim filiorum Israel nomina erant sculpta, & ibi secundum ordinem primogenituræ suæ apposita & conscripta. Hoc autem fiebat, vt summus pōtifex memoriam filiorum Israel semper secum gereret, & vt Patriarcharum exempla imitari studeret, & vt populus videns patrum suorum nomina in humeris pontificis, ad ipsorum virtutes imitandas totis viribus inhiaret. Rationale vero iudicij erat pannus quadratus ad ornamentum pectoris ordinatus, quatuor coloribus prædictis & auro textus, & duodecim preciosis lapidibus insignitus, in quibus per quatuor ordines nomina duodecim filiorum Israel erant sculpta. Illud etiā ista duo vocabula, Iudicium & Veritas, continebat, & cū superhumerali quod erat retro super humeros, cum catenis & annulis aureis iunctū erat.

¶ Charissimi, per humeros in scriptura, pro eo quod ab eis dependet fortitudo brachiorū, significatur fortitudo & virtus
A bene operandi. Pectus vbi est cor, significat limpitudinem bene cogitandi. Igitur per superhumerale ornamentū humerorū potest intelligi bona vita, & patientia, per rationale vero potest intelligi bona scientia & doctrina, quia procerto sacerdos seu pontifex vel Ecclesiasticus debet habere principaliter ista duo ornamenta, scilicet, patientiā ad sustinendum, seu virtutem ad bene operandum: & scientiam ad bene iudicandum, vt sic in pectore sit scientia, iudiciū seu ratio: in humeris vero patientia & bonorum operum executio. Vnde dicitur Numer. 7. *Omnes portant in proprijs humeris.* Igitur ista duo debent constare de quinque, scilicet, de auro diuinæ sapientiæ, de purpura iustitiæ, de bysso temperantiæ, de cocco vel igne fortitudinis, & de hyacintho veræ prudentiæ. quia reuera istis quinque virtutibus debet ornari pectus, id est, sacerdotis vita & patientia. Debent etiam ista duo catenis & annulis sibi iungi, id est, communi consonantia & concordia, quia scilicet tunc rationale pectoris cū superhumerali iungitur: quando conscientia & vita, cogitatio & operatio, sensus & actus inuicē concordantur, & quando tale bonū, quod scilicet scitur & docetur, opere perficitur. Iuxta illud quod canitur. Mens à vita non discordet: nam si vitā mens remordet, non est consonantia. Et procul dubio in superhumerali sunt duo lapides onychini: quia scilicet, bona vita consistit in duobus, scilicet, in declinando à malo & faciendo bonum. Onychinus autem lapis est admodum vnguis, qui est corporum extremitas, habens viuacem colorem: ad denotandum, quod ista duo ad extremitatem vitæ per perseuerantiā debent durare: & nunquam desistere vel cessare. Vel etiam ad denotandum, quod ad vnguem & distincte debent ista duo seruari, scilicet, bonum fieri, à malo caueri: aduertendum etiam, quod isti duo lapides debebant includi auro, & auro mediante cum superhumerali firmiter stabiliri: quia aurum diuinæ scripturæ debet ista duo tenaciter constringere, ne possint per peccatum cadere vel perire Psal. 33. *Declina à malo & fac bonum: inquire pacem & persequere eam.* Pacē dico, i. perseuerantiæ stabilitatē. In rationali seu in ornamento pectoris duodecim erāt lapides preciosi: quia scilicet, in mente & ratione pontificis debent inueniri duodecim articuli fidei: ibidem scilicet, sculpti & tenaciter inclusi. Vnde in Apoc. 12. *In capite eius*, id est, in corde *corona stellarum duodecim.* Et sic fiet, quod sacerdos vel prælatus debet secum in
B pectore seu in corde portare nomina Patriarcharum, & memoriam sanctorum patrum vt eos imitetur, nominaque filiorum Israel, id est, subditorum, vt de eorum regimine curet: & pro eis ad Deum inclinetur. In humeris etiam suis, id est, in vita & conuersatione debet Patriarcharum portare nomina, sc. sanctorū opera & exempla: vt sic populo subito exemplariter demonstrentur: & imitanda etiam præsententur. Vnde dicitur Apoc. 21. *Habebat portas duodecim & duodecim nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel.* Iste n. in suo pectore seu in sui pectoris ratione, debet habere ista duo nomina scripta, sc. iudiciū & veritas: vt scilicet semper habeat in corde iudiciū quantum ad proximum, veritatem quantum ad seipsum: Iudicium iuste iudicando: veritatem recte discernendo. Iudicium quo malum puniat: veritatem, qua bonum eligat: vt sic de tali pontifice possit dici illud Psalm. 110. *Opera manuum eius veritas & iudicium.* Et sic ergo breuiter recapitula, quod sacerdos pontifex vel prælatus debet habere rationale iudicij, id est, rationem & discretionem: vt sic scripta veritas & iudicium, quod etiam duodecim lapides habeat, id est, duodecim articulorum fidem, veritatem & cognitionem: qui & quatuor ordinibus, & quatuor coloribus inclusa sunt, id est, vt habeat quatuor virtutum cardinalium perfectionem, quod etiam annulos & catenam, id est, charitatem & dilectionem habeat. Item iste debet habere superhumerale, id est, onus bonæ vitæ, quod super humeros portatur: & vbi sint duo onychini, id est, boni factio, & mali declinatio: quæ principaliter mandantur cum nominibus filiorum Israel, id est, cum bonis sanctorum patrum exemplis, quæ imitanda alijs demonstrantur. Et sic de ista dicetur illud Sapientiæ 18. quod in veste sacerdotis scriptus erat totus orbis terrarum: & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta.

¶ Vel dic, quod onychinus, qui facit oculos tremulos, est timor vel consideratio: quæ scilicet duplex esse percipitur: vt scilicet de amissione gloriæ, incursioneque miseriæ timeatur. Rationale etiam discretionem significat, quæ scilicet duplex esse debet, pro eo quod prælatus discretus in spiritualibus & temporalibus debet esse.

¶ Rationale iudicij, quod ornabat sacerdotis pectus, duodecim lapides habebat: quatuor distinguebantur ordinibus, scilicet, vt in primo versu haberet sardium, topazium, & smaragdū:
C in secundo carbunculum, iaspidem & sapphyrum: in tertio ligurium, achatem, & amethystum; in quarto chrysolitum, onychinum, & beryllum. In istis ergo lapidibus nomina duodecim filiorum Israel sculpebantur: & ibi ordinate secundum ætatis suæ ordinem ponebantur, ita quod primogeniti in primo versu, & in prioribus lapidibus per ordinem locabantur.

¶ Sacerdos iste potest significare prælatum, qui reuera tot habet preciosorum lapidum genera, quos habet officia vel beneficia, & tot habet secū filios Israel, quot habet bonos subditos, & perfectos. Igitur cum iste habet in vestimento possessionum suarum istos suos lapides preciosos, id est, ista sua beneficia diuersimode distincta, quod in quatuor versibus, id est, varijs ordinibus sint diuisa. Veruntamē illud debet esse verum, quod primogeniti, id est, seniores, prudentiores, & meliores filiorum Israel, id est, subditorum, debent in ipso pectore & affectione prælati primi sedere, & in primis lapidibus sculpi, & primis officijs & beneficijs assignari, & in primis honorum & dignitatum versibus & gradibus collocari, ibiq. secundum ordinem ætatis & perfectionis & virtutis, quam habent prius vel posterius collocari. Hester 1. *Bibebant omnes in aureis poculis, vnusquisque secundum ordinem ætatis suæ*, scilicet, quia illud debet esse verum, quod prælatus in affectione & mente sua debet primo & principaliter habere & proponere meliores, & eos etiam in dignitatibus & gradibus constituere priores, & facere potentiores.

¶ Vel dic, quod quatuor ordines seu versus in rationali seu in pontificis pectore sunt quatuor affectiones in quolibet iusti corde, videlicet, gaudium de præsenti merito seu bono, & dolor de præsenti vitio seu malo, spes de futuro tormento. Duodecim lapides preciosi sunt duodecim virtutes, quæ scilicet in pectore & in mente cuiuslibet debent esse, quæ secundum dictos quatuor versus, id est, secundum quatuor affectiones prædictas ab inuicem sunt distinctæ. Igitur primus versus, scilicet, gaudium & lætitia spiritualis habet tres lapides, id est, tres theologicas virtutes, scilicet, sardium, qui est spes, quia sardius pellit timorem, smaragdum, qui est fides, quia scilicet smaragdus acuit visus splendorem; topazion, qui est charitas, quia topazion excedit omnem valorem. Psalm. 118. *Dilexi mandata tua super aurum & topazion.* Quasi diceret: *Nihil in thesauris regum* (secundum Plinium) *preciosius reperitur.* De charitate etiam dicit
D Apostolus 1. Cor. 13. quod *charitas omnia potest.* Secundus versus, scilicet, dolor vel tristitia pœnitentialis similiter habet tres preciosos particulares lapides, vel virtutes, videlicet, carbunculum, qui igneum habet colorem, hæc est contritio. Saphirum, qui (secundum Dioscoridem) ostia clausa aperit, hæc est confessio. Iaspidem, qui sanguinem, hoc est, voluptatem stringit, hæc est satisfactio seu abstinentiæ maceratio. Contritio enim sicut ignis vrit, confessio ostium oris & cordis aperit, &

rit, & satisfactio vel afflictio voluptatem constringit. Tertius versus, scilicet, spes, habet similiter tres virtutes, scilicet, ligurium, quod fluxum ventris stringit, hæc est castitas seu munditia. Achatem, qui tempestatem auertit, & pericula vincit, & hæc est stabilitas vel patientia. Amethistum, qui hominem vigilem facit, & malam cogitationem tollit, hæc est contemplationis sublimitas, & cælestium sapientia, quia teneta virtutem spei debent concomitari cordis munditia, patientia, & cælestium contemplatio & notitia. Quartus versus, scilicet, timor tormentorum debet similiter habere tres virtutes, videlicet, chrysolithū, qui dæmones terret, hæc est humilitas. Onychinum, qui imagines more speculi repræsentet, hæc est veritas. Beryllum, qui quanto plus pallet, tanto est melior, hæc est abstinentiæ sobrietas. Istos ergo duodecim lapides, id est, istas duodecim virtutes debet continere vestis pontificis, id est, conuersatio & perfectio cuiuslibet sacerdotis. Istosque debet in suo pectore gerere, vt possit exemplariter relucere. Et si vis, applica nomina Patriarcharum secundum interpretationes suas ad nomina lapidum & virtutum. Ideo de talibus duodecim lapidibus dicitur in Apocalypsi 21. quod *murus ciuitatis*, id est, vir iustus *habeat duodecim fundamenta*. Cidaris erat ornamentum capitis pontificis; & erat facta de bysso, ad modum pyramidis sursum erecta, in fronte autem erat lamina aurea ad modum Lunæ mediæ figurata, cuius cornua erant superius eleuata, quæ scilicet super frontem pontificis pendebat, & nomen Dei tetragrammaton continebat. Illud potest allegari, quod quicunque Ecclesiasticus, pontifex, vel sacerdos debet in capite cordis sui habere duo spiritualia ornamenta, scilicet, vitam byssinam, id est, conscientiæ puritatem, & laminam auream, id est, sapientiæ claritatem.
E Ista vero mitra munditiæ sursum debet per contemplationem intendere, & ab ipso debet ipsa diuinæ sapientiæ lamina dependere, quæ videlicet nomen Dei, id est, reuerentiam & timorem ipsius debet perpetuo continere, cornuaq; elationis & gloriæ, si quæ habet, debet sursum in Deum reducere & leuare. Ps. 75. *Exaltabuntur cornua iusti.*

Capitulum vigesimum nonum. Textus. Sed & hoc facies, vt mihi in sacerdotio consecrentur.

Moralitatum Cap. XXI.

QVando sacerdotes consecrari debuerunt, præceptum est, quod ad Moysen applicarentur, aqua lauarentur, prædictis indumentis omnibus vestirentur &c. Nomina vestimenta, sicut supra, sicut patet hic & Leuit. 8. cap. Si vis, dic ad literam vel historiam.

¶ Sic vere viri Ecclesiastici, si volunt Domino consecrari, debent primo ad tabernaculum applicari per maiorum examinationem, debent lauari per lachrymationē, debent tunica linea indui per innocentiam interiorem, debent habere femoralia per continentiam exteriorem, debent habere balteū & pennulas & vittas, id est, concordiam & vnionem, & charitatem & dilectionem, & debent habere tunicam hyacinthinam, id est, cælestem conuersationem, qui scilicet habet tintinnabula, id est, diuinam laudem & orationem, confessionem & gratiarum actionem. Item habere debent rationale, id est, prudentiam & discretionem, scilicet, quod habeant quinque colores, id est, quinque sensuum coerctionem, & sit duplex per spiritualium & temporalium circumspectionem, & quadrata sit per iustitiam, & æqualem sui, & aliorum mensuram communem, & habeat duodecim lapides preciosos, id est, duodecim articulorum fidem & cognitionem, & nomina filiorum Israel, id est, sanctorum patrum exempla & dicta & imitationem, & contineant iudicium & veritatem & rationem. Item debent habere superhumerale, id est, virtutem fortitudinis & constantiæ cum duplici onychino, qui facit oculos tremere, id est, cum duplici timore, culpæ sc. & miseriæ, & cum nominibus filiorum Israel, id est, cum recordatione & compassione alienæ & fraternæ indigentiæ. Tandem vngatur oleo lætitiæ & vnguento diuinæ gratiæ per lenitatem & deuotionem, aspergaturque vituli sangui-
F ne per Christi passionis recordationem, & sic erit Domino cōsecratum per sanctitatem & perfectionem, & sic erit dignus portare mitram, id est, habere honorem & prælationem, & laminam nomen Dei continentem, id est, spiritualem dedicationē. Post quæ poterit Dominus dicere illud Ezech. 16. *Laui te aqua, cinxi te bysso, calcaui te hyacintho, indui te subtilibus, vestiui te discoloribus &c.* Oleum etiam gratiæ, lætitiæ & misericordiæ super istorū capita debebat poni: & hoc ritu debebant consecrari Domino, & ad ministrandum in tabernaculo, id est, in officijs Ecclesię offerendumq; carnem, & sanguinē, scil. in sacramento altaris poterunt domino dedicari, nunc per sacramentorū ministrationem, & post in cælum prælatum fruitionis & longū tentionis.

¶ Item ideo bene dicitur Exod. *Cum laueris eos aqua, indues eos vestimentis suis, oleumque sanctum infundes super caput eius, & hoc ritu consecrabitur.* Volens Dominus dedicare & consecrare sibi sacerdotes suos, præcepit occidi vnum vitulum & duos arietes, & altaris cornua ipsorum sanguine tingi, Aaronque & filiorum autem dexteram pollicemque pedis & manus dextræ sanguine perfundi, & vestes eorum sanguine aspergi, & reliquum sanguinem iuxta basim altaris effundi: ipse vero vitulus foris extra castra debebat cremari.

¶ Sic vere Deus pater quando voluit sacerdotes, id est, fideles specialiter dedicari, fecit occidi Christum per Moyseo, id est, per populum Iudæorum, qui scilicet, Christus dicitur vitulus singulariter, propter vnitatem personæ. Dicitur etiam duplex aries propter biformitatem naturæ. Istum etiam voluit Dominus corporaliter occidi, & extra castra, id est, extra Hierusalem immolari. Igitur si Domino consecrari spiritualiter voluerimus, necesse est quod sanguine passionis suæ per compassionem tingamur, & quod pollex pedis, id est, affectio, pollex manus, id est, operatio, extremum auris, id est, attentio, vestis exterior, id est, conuersatio inde spiritualiter aspergantur, & quod iste sanguis, id est, ista sanguinis compassio, super cornua altaris, id est, G
super affectiones & desideria cordis, vel super cornua, id est, super basim ipsius, id est, super subditos & inferiores generaliter effundatur. Sic enim erimus Domino consecrati, & ad ministrandum sibi in Ecclesia, seu *ad immolationem bonorum operum digni facti.* Hebr. 9. Ideo bene scribitur, quod sanguis Christi emundauit conscientias nostras ab operibus mortuis.

Capitulum tricesimum. Textus. Facies quoque altare ad adolendum thymiama.

Moralitatum Cap. XXII.

PRæcepit Dominus fieri altare thymiamatis seu incensi de lignis Sethim et auro mundissimo: vno cubito longum latumq;, & sic in omnem partem quadratum, in altitudine tamen duobus cubitis mensuratum. Habebat illud altare quatuor cornua, craticulam auream in medio, & in circuitu coronam auream seu labium possidebat. Illudque in sanctuario latebat & desuper sacerdos thymiama seu thus singulis diebus mane & vespere offerebat, quandoque etiam cum sanguine ad hoc altare intrabat & cornua eius sanguine contingebat, scilicet, semel in anno, sicut dicitur Leuit.

¶ Dic, quod istud altare est homo iustus, & maxime religiosus, qui de lignis Sethim, id est, imputribilis per perseuerantiam debet esse, & auro sapientię coopertus, sanctitateq; & sapientia totus clarus. Igitur iste debet esse, quadratus per constantiam, longus per fidem, latus per charitatē, & altus per spem, & quatuor habens cornua, scilicet, quatuor virtutum cardinalium opulentiam aureolam, scilicet, in medio, id est, inflammatam, & ardentem conscientiam, coronam desuper, id est, futuræ retributionis confidentiam. Iste ergo debet esse in sanctuario paradisi per bonam affectionem & contemplationem, in seipso debet offerre thymiama & thus, id est, deuotionem & orationem, & quandoque etiam sanguinem, id est, diuini sanguinis compassionem, & suæ passionis recordationem. Sic enim erit altare Domini & ara spiritualis Domini Dei nostri. Si vis dilatare vide H
supra de altari holocausti cap. 26. & dic si vis quod altare significat cor &c. Vide ibi.

¶ Vel dic, quod istud altare quod erat absconditum in sanctuario, significat beatos qui sunt in paradiso: qui, scilicet, sunt aurei, clari & spectabiles, sethinei, imputribiles, immortales, qui scil. triplicem dimensionem, scilicet, tres animæ dotes, scilicet, latum visionis, altum fruitionis, longum tentionis habent. Item quatuor cornua, id est, quatuor corporis dotes, scilicet, agilitatem, claritatem, subtilitatem, impassibilitatem. Illud ergo altare thymiamatis dicitur, quia sancti æternæ gloriæ odoribus recreantur Exod. 9.

¶ Præcepit Dominus fieri lauacrū seu lauatorium in ingressu tabernaculi de speculis mulierum quæ ante fores tabernaculū excubabant, quod intellexit Comestor, quod specula circumquaq; illi lauatorio æreo erant inserta, vt dum sacerdotes se lauarent, possent videre si forte haberēt in facie aliquid inhonestum. Erat ergo illud labium æreum, in quo scilicet, sacerdotes manus

manus, scil. sacrificia oblaturi, & manus pedesque ante tabernaculum fœderis ingressum lauabant.

¶ Reuera illud labium sacram scripturam significat, quia scil. de speculis mulierum ante tabernaculum excubantium, id est, de sententijs sanctarum animarum seu personarum nunc in paradiso quiescentium constat: quia pro certo ista est quoddam lauatorium, vbi quilibet potest maculas defectuum suorum specularitet cognoscere, & eas mundare & abstergere, nullatenusque debet de altari accedere nec in Ecclesiæ tabernaculo subintrare, nisi primo ibi studuerit se lauare.

¶ Vel dic, quod illud lauatorium significat pœnitentiam seu etiam lachrymationem, seu cordis compunctionē, quia scilicet quando quis intrare vult ad altare Dei, seu ad sacramentum altaris, seu etiam ad secretarium cordis sui per deuotionē vel etiam ad tabernaculum paradisi per contemplationem, vel ad tabernaculum Ecclesiæ per promotionem, pro certo lauacro lacrymarum ante omnia se debet lauare, & speculis bonorum exemplorum se debet videre per cōpunctionem, & suipsius cōsiderationem, iuxta illud Psal. 25. Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum domine: Et sicut secundū Comestorem tria erant lauatoria ante tabernaculum, scilicet, vnum sacerdotum, & aliud virorum, & aliud mulierum, sic vere etiam in Ecclesia tria sunt genera lacrymarum, scilicet, vnum quod
A est mulierum, id est, imperfectorum & incipientiū: quod fit ex timore pœnæ. Aliud quod est virorum, id est, proficientium, quod fit ex culpæ commissæ dolore. Aliud quod est sacerdotū, id est, hominum perfectorum, quod fit ex sponsi amore & ex præmij desiderio & ardore, nec non ex incolatus prolongatione & languore Psal. 15. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.* Sicut etiam ponit iste sacerdos tabernaculum ingrediens nudis & lotis pedibus subintrabat, ad denotandum quod Ecclesiastici debent calceamenta temporalium bonorum de pedibus affectionum deponere, & se per pœnitentiam abluere vt sic possint in isto tabernaculo digne esse. Vnde Iof. 5. *Tolle calceamenta de pedibus tuis locus enim in quo stas, terra sancta est.*

¶ Dominus præcepit populum (quando ipsum numerari cōtingebat) dare precium pro animabus suis, sc. medium sicli pro populo qui ad nomen transibat, & sic ipsos à plaga saluandos permittebat Num. 18. Quod quia non fecit Dauid, magna pars populi numerati perijt.

¶ Per numerum in scriptura intelligitur prædestinatio diuina & suæ dispositio voluntatis. Vnde dicitur Mat. 10. *Capilli capitis vestri omnes numerati sunt.* Et vide, quod in scriptura mali non dicantur in numero contenti Psalm 39. *Multiplicati sunt super numerum* Eccl. 1. *Stultorum infinitus est numerus.* E contra de iustis dicitur Sap. 5. *Ecce quomodo computati sunt*, id est, nominati *inter filios Dei.* Igitur dico, quod omnes illi qui à Deo sunt nominati, id est, electi & prædestinati, debent precium bonorum operum pro animabus suis soluere & dimidium sicli, quod constat ex decem obolis, quia siclus viginti obolos habet, decem mandatorum legis impletionem debet pro precio animæ suæ dare: vt sic ipsum velit Dominus à plaga damnationis perpetuæ liberare & saluare.

¶ Sicut hic dicitur, Dominus præcepit Moysi oleum vnctionis fieri ad sacerdotes vngendum & tabernaculum consecrandum, sc. de myrrha prima & electa, calamo, cinnamomo, cassia & oleo oliuarum, & voluit, quod nullus alius tale vnguentum faceret, quodque caro humana se tali vnguento non vngeret, sed pro tabernaculo, arca vel altari, Aaron & filijs suis vngendis & consecrandis ipsum attentius custodiret.

B ¶ Reuera tale vnguentū est deuotio, quia scil. cōstat ex myrrha amaræ contritionis, ex calamo affabilis orationis Psal. 44. *Lingua mea calamus scribæ.* Ex cinnamomo odorosę, & famosæ vaporationis, & opinionis. Vnde dicitur Eccle. 24. *Sicut cinnamomum aromatizans odorem dedi.* Ex cassia quæ secundum Plinium confert pectori, ardore charitatis & dilectionis, & oleo pietatis & compassionis Psalm. 44. *Myrrha & gutta & cassia à vestimentis tuis, à domibus eburneis.* Qui enim istas quandoque species habuerit, scilicet, compassionem, dilectionem, & famosam opinionem, orationem & amaram contritionem, ipse pro certo poterit in corde suo vnguentum deuotionis conficere, quo tabernaculum mentis poterit inungere, & sacerdotem cum suis filijs, id est, orationem cum operibus suis bonis poterit domino consecrare. Vnde dicitur Psalm. 27. *Vnguento & varijs odoribus delectatur cor.*

¶ Vel dic, quod vnguentum illud significat perfectionem diuinæ doctrinæ, quæ pro certo caro humana, id est, carnaliū vel sæcularium vita non est per adulationem vngenda, imo in vsus tabernaculi, & in vtilitatem Ecclesiæ & laudem Dei & sanctorum est solummodo exponenda.

¶ Vel dic, quod vnguentum deuotionis & diuinę gratiæ non est cuiuslibet volentis, sed quibus datum fuerit desuper. Sacerdotes enim, tabernaculum & vasa, id est, viri sancti tali vnguento vnguntur, alij vero ad hoc nullatenus admittuntur.

¶ Præcepit dominus fieri thymiama odoris suauissimi de diuersis aromaticis speciebus, scil. stacten, thure, onycha, galbano mādans omnia in puluerem redigi, & exinde incensum sibi fieri, ipsumque sibi super altare aureum in sanctuario offerri, & noluit quod talis incensatio, talis puluis, in vsus humanos cederet, quinimo præcepit, quod quicunque tali odore se delectari vellet, de suo populo deperiret.

¶ Per incensum intelligitur oratio vel diuini cultus exhibitio, quam scilicet sibi Dominus specialiter vult reseruari, & nulli alteri communicari Esa. 42. *Gloriam meam alteri nō dabo, nec laudem meam sculptilibus.* Non vult ergo quod humana caro, id est, quicunque homo mortalis, tali incenso, id est, cultu diuino ibi exhibito vtatur, nec in eo, quomodolibet, delectetur. quemadmodum fecit Alexander, qui fecit se Deum adorari, & Caius C
Cæsar, qui statuæ suæ fecit thurificari, quia reuera omnis talis merito perit, ipsumque Deus destruit & confundit, exemplo Herodis, de quo dicitur Act. 12. quod continuante populo, & sibi *voces Dei & non hominis* acclamante, id est, laudes diuinas sibi dicente, & eo in talibus gloriante, percussit eum Angelus Domini, & consumptus à vermibus expirauit. Aduerte autē, quod illud incensum orationis & latriæ constare habet ex thure, cuius fumus sursum ascendit, id est, ex contemplatione. ex galbano, cuius gutta igneæ est naturæ, id est, ex feruenti delectatione, ex stacte, qui idem est, quod myrrha electa, id est, ex amara consideratione & contritione, & onycha; qui secundum Comestorem est ostreola modica, ad similitudinem humani vnguis, quæ scilicet est corporis extremitas, id est, ex perseuerantiæ cōtinuatione, iuxta illud Apostoli 1. Thes. 5. *Semper & sine intermissione orate.* Et si de tali thymiamate dicetur illud Ecclesiast. 38. *Vnguentarius faciet pigmenta suauitatis.* Et bene dicitur, Suauitatis, quia vere talis oratio Domino est suauis.

Capitulum trigesimum secundum. Textus. Videns autem populus, quod moram faceret Moyses.

MORALITATVM CAP. XXIII.

CVm Moyses esset in mōte cū Domino legem accepturus, ibique quadraginta diebus & noctibus ieiunasset, videns populus, quod non rediret, petijt ab Aaron, quod faceret sibi Deos, qui scilicet eos præcederēt in deserto. Acceptis ergo inauribus mulierum & liberorum proiecit in ignem, & secundū quosdam opere diabolico vitulus conflatilis, vel saltem caput vituli in igne formabatur. Quod videns populus, ipsum adorat, & lætatur, & lusibus & conuiuijs delectatur. Sedit, inquit, populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Moyses ergo populum videns idololatrasse, & suis vestibus nudatū esse, vitulum in puluerem comminuit, & in aquis impositum populum bibere præcepit. Et secundum Comestorem, statim in barbis virorum, qui principalius erterant, signum suæ idololatriæ apparuit, propter quod Moyses vocatis Leuitis, ipsos ad occidendos fratres suos, scilicet istos, qui miraculose signum idololatrię suæ portabant, misit: Ponat, inquit, vir gladium super femur, & transeat per medium castrorum, & occidat fratrem & amicum suum, &c. isti ergo proprijs amicis & fratribus non parcentes, D
eos occiderunt, & sic crimen idololatriæ vindicauerunt.

¶ Per istū vitulum, moraliter loquendo, intelligitur peccatum luxuriæ, quia scilicet vitulus animal est lasciuū. Per Moysen intelligitur prælatus superior, per fornacem intelligitur diabolica tentatio, per inaures mulierū intelligūtur imaginationes & oblectamina fœminarum. Et ergo dico, quod cū Moyses, id est prælatus bonus est absens, ita quod per quadraginta dies, id est, magna tempora moratur, quod nō visitat plebem suam, reuera sæpe fit, quod populus subditorū conuertit se ad Deos alienos, id est, vitia & peccata, ipsosque adorat & diligit, & cultum Domini dereliquit. Constat enim, quod absentia bonorū prælatorum, dato, quod ex causa legitima sint absentes, tamen est sæpissime causa criminis subditorum, quia nec iste populus vitulum

vitulum adoraſſet, ſi ſemper Moyſes præſens fuiſſet. Tunc enim maxime diabolus in fornace tentationis ex inauribus, id eſt, mulierum tentationibus, vitulum, id eſt, peccatum luxoriæ eis conflat, quem ſcilicet populus libenter adorat, ita quod ludis & conuiuijs vacat, & virtutum veſtibus ſe denudat. Quia reuera qui luxuriæ famulatur & ſeruit, libenter conuiuijs & ludis intendit, & virtutum & honeſtatis veſtimenta relinquit, ſuaſque ignominias propalat, faciliter etiam oſtendit: vnde ipſa luxuria poteſt ipſi dicere luxurioſo illud Hieremiæ 13. *Nudaui femora tua contra faciem tuam, & apparuit ignominia tua, adulteria tua, & hinnitus tuus, & ſcelus fornicationis tuæ.* Moyſes ergo, id eſt, prælatus rediens, & ſubditum populum in abſentia deliquiſſe videns, ſolet vitulum, id eſt, peccatum luxuriæ vilipendere, pulueriзare, & etiam vilius puluere demonſtrare, populumque debet ad aquam, id eſt, ad potum lacrymarum inuitare, & ſic facere, quod in barbis eorum, id eſt, in exteriori apparentia poſſit eorum peccatum, ſcilicet, per pœnitentiam & diſplicentiam apparere, & ſic debet
E Leuitas, id eſt, prædicatores mittere, qui fratres ſuos, qui deliquerunt, debent gladio verbi Dei percutere, & carnem, id eſt, carnalitatem in eis occidere, vt poſſint ſpiritum ſuſcitare. Iſti etiam Leuitæ, id eſt, prædicatores, nulli omnino debent parcere, nec fratrem aut amicum palpare, ſed omnes, in quibus ſignum peccati viderint, debent arguere vel punire. Vnde Ezechiel. 9. *Tranſite per ciuitatem ſequentes eum, & percutite, non parcat oculus veſter, neque miſereamini. Senem, adoleſcentem, virginem, paruulum, & mulieres interficite.*

¶ Vel dic, quod vbi de fide agitur, nullus etiam debet propinquis indulgere, ſed pro fide zelare, & pro iuſtitia dimicare.

¶ Vel dic, quod aqua ſignificat mundi ſcientias, quæ ſcilicet puluerem vituli, id eſt, auaritiam, & elationem ſuperbiæ ſecum portant. Puluis enim auaritiam, vitulus vero ſuperbiam ſignificat. Illi ergo, qui talibus aquis, id eſt, mundi ſcientijs inebriantur, ſtatim eorum barbæ, id eſt, eorum prudentia ſigno ſuperbiæ conſignantur, quapropter à fratribus ſuis, id eſt, ab Angelis in iudicio finaliter occidentur.

Capitulum trigeſimum quartum. Textus. Ac deinceps, præcide, ait, tibi duas tabulas.

MORALITATVM CAP. XXIV.

CVm Moyſes aſcendiſſet in montem ad Dominum, & legem ab eo ſuſcepiſſet, & tandem ad populum deſcenderet, tanta gloria in vultu ſuo apparuit, quod populus ipſum reſpicere non valebat, quinimo facies eius cornuta erat ex conſortio Domini, quod tamē ipſe Moyſes ignorabat. Radij enim ſplendoris de vultu ipſius emicabant, qui cornutam ſimilitudinem prætendebant. Quapropter Moyſes velamē ante faciem ſuam poſuit, cum populo loquebatur, ne ſcilicet tam mirabili claritate intuentium facies læderentur, ſicut dicitur Exod. 34.

¶ Si vis, dic, quod accidit quandoque, loquendo ſpiritualiter Moyſi, qui interpretatur aſſumptus de aqua, id eſt, illis, qui de aquis mundanæ fluxibilitatis ad religionem vel Eccleſiam aſſumuntur, ſcilicet, viris perfectis & religioſis. Quia reuera ſæpe fit, quod ad montem contemplationis aſcendunt, & cum Deo conſortium & familiaritatem contrahunt, & quendam ſplendorem altæ & honeſtæ conuerſationis exinde ſuſcipiunt, & acquirunt, propter quod ita fit, quod populi, id eſt, ſæculares in valle ſæculi remanentes, talem ſplendorem inſolitæ conuerſationis reſpicere non poſſunt, ſed potius ipſos cornutos, id eſt, ſuperbos & elatos, hypocritas & ſuperſtitioſos eſſe credunt, quamuis in veritate ipſi cornua ſuperbiæ non habeant, nec ſe cornutos æſtiment ſeu credant, imo ſine ſuperbia radios virtutum de ſe ejiciant & emittant. Quia pro certo illud eſt verum, quod bonus religioſus & humilis quandoque ſuperbus creditur, quando virtuoſe & ſingulariter conuerſatur, ſicut de Ioanne Baptiſta dicebatur, vbi dicitur Matth. 11. *Venit Ioannes non manducans, neque bibens, & dicunt, dæmonium habet.* Quid ergo? Pro certo talis Moyſes, id eſt, talis vir perfectus ad euitandum mala, & malorum iudicia, debet ſplendorem conuerſationis & virtutum ſuarum abſcondere, & pallio cuiuſdam affabilis exterioris vitæ induere, vt ſic poſſit ſe alijs conformare, & ſplendorem ſuæ ſanctitatis abſcondere vel velare, dicens de talibus male iudicantibus illud Deut. 32. *Abſcondam faciem meam ab eis, & conſiderabo eorum nouiſsima.*

¶ Vel dic, quod multi ſunt ſicut Moyſes, qui ſcilicet, quando aſcendunt in montem contemplationis, & diuinum conſortium ſe ſentiunt per deuotionem habuiſſe, ſolent cornuti effici, & ſuperbi, in tantum, quod alios ſolent contemnere, & ſe ſanctos præ alijs reputare, & pallio pompæ exterioris vultum ſuum operire. Alij igitur tales non ſolent libenter reſpicere, ſed eos potius abhorrere.

¶ Vel dic, quod Moyſes ſignificat legem, quæ ſcilicet, duo cornua, id eſt, duo teſtamenta continet, quæ tamen populus Iudæorum non videt, quinimo gloriam & miniſterium legis videre non potuit, ſed potius incredulitatis velamine ſe veſtiuit. Vnde Apoſtolus: *Vſque in hodiernum diem cum legitur Moyſes, velamen eſt poſitum ſuper corda eorum.* 2. Cor. 3. Moyſes legitur habuiſſe faciem ſplendidam, & præ ſplendore cornutam, manum tamen legitur habuiſſe leproſam Exod. 4.

¶ Sic vere hypocritæ faciem conuerſationis habent ſplendidam & honeſtam, & præ ſplendore conuerſationis, quaſi habent cornua ſuperbiæ prætendentem, & alios etiam ſuperbe contemnentem, & alios proterue cornibus ferientem, & tamen conſtat, quod manum operationis habent leproſam, & impiā, & immundam, ſicut patet ad literam de multis malis Eccleſiaſticis, & alijs, qui quanto ſunt in facie, id eſt, in apparentia pulchriores, vel in mente, quo ad conſcientiam, clariores, tanto ſunt in manibus, id eſt, in operationibus turpiores. Vnde dicitur Geneſis 27. *Vox quidem vox Iacob eſt, ſed manus, manus ſunt Eſau.* G

Capitulum quadrageſimum. Textus. Locutusque eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Menſe primo.

MORALITATVM CAP. XXV.

EXod. 40. dicitur, quod tabernaculum erigeretur, quodque vnctionis oleo vngeretur. Poſuit ergo Moyſes in erecto tabernaculo arcam cum propitiatorio, & duobus Cherubin, & altare incenſi, velum & candelabrum luminis, & menſam propoſitionis. Ante tabernaculum vero poſuit labium cum aqua, altare cum igne, atrium cū tentorijs & columnis. Quibus factis, operuit nubes tabernaculum, & gloria Domini impleuit illud.

¶ Dic, quod tabernaculum eſt anima beata, quam ſcilicet, poſtquam eſt completa virtutibus, Moyſes, id eſt, Deus ipſam in cœlo erigit, & oleo perpetuæ conſolationis inungit. Pſal. 18. *In Sole poſuit tabernaculum ſuum.* Igitur iſti adiungitur altare, id eſt, Chriſtus: arca, id eſt, beata virgo; Cherubin, id eſt, Angeli: propitiatorium, id eſt, Dei miſeratio: velum, id eſt, Dei protectio: candelabrum, id eſt, Dei cognitio: menſa, id eſt, beata fruitio: lauatorium, id eſt, perpetua refrigeratio: altare cum igne, id eſt, feruens dilectio: tentorium ſeu atrium, id eſt, æterna manſio & habitatio.

¶ Vel dic, quod tabernaculum eſt homo iuſtus, vbi eſt arca profundæ humilitatis, propitiatorium pietatis, altare incenſi orationis, Cherubin contemplationis, candelabrum diſcretionis, menſa eleemoſynæ & fraternæ compaſſionis, lauatorium contritionis & confeſſionis, atrium hoſpitalitatis, columnæ conſtantiæ & firmitatis, &c. ſicut ſupra.

¶ Vel dic, quod tabernaculum eſt Eccleſia, vbi ſcilicet eſt arca, id eſt, boni prælati, tabulæ legis, virga iuſtitiæ, & manna deuotionis repleti, & propitiatorio miſerationis operti. Altare incenſi homines deuoti, Cherubin homines ſcientifici, candela- H
brum viri luminoſi, & menſa viri pij pauperum nutritiui, lauatorium, id eſt, confeſſores, altare holocauſti, vbi carnes cremabantur, id eſt, pœnitentes, atrium, id eſt, alios hoſpitantes. Tale ergo tabernaculum, id eſt, talis perſona ſancta & perfecta ab Moyſe, id eſt, à Deo vel prælato meretur per promotionē temporalem & æternam erigi, & oleo cōſolationis vngi, & per honorem & reuerentiam coli, ita quod gloria Domini talem implebit, & iſta mediante alijs apparebit, ita quod de eodem dici poterit illud Apocal. 21. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.*

Libri Exodi Moralitatum finis.

MORALITATVM LIBER TERtius ſuper Leuiticum.

Capitulum primum. Textus. Vocauit autem Moyſen, & locutus eſt ei Dominus de tabernaculo teſtimonij dicens: Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos: Homo, qui obtulerit ex vobis hoſtiam Domino de pecoribus.

MORALITATVM CAP. I.

LIBER Leuiticus agit de ſacrificijs & holocauſtis. Holocauſtum autem dicebatur antiquitus ſacrificium illud, quod totum offerebatur, ita quod nihil ſacerdotibus relinquebatur, aut diuidebatur. Debebat ergo eſſe

A animal mundum, & sine macula corporis qualicunque, quia scilicet non caecum, nō fractum, non impetiginosum &c. sicut infra. Debebatque ante omnia sacerdoti offerri, pelle sua excoriari, per membra debebat diuidi, & ipsa membra cum capite, pedibus, cauda, & intestinis debebant lauari, & tandem super altari cremari.

¶ Per tale holocaustum, quod dicitur ab *ὅλον*, quod est totum, & *καῦμα* incendium, quasi totum incensum, possunt intelligi illi, qui se Deo totos offerunt, & qui de propria voluntate sua nihil sibi retinent, sed totum cor & corpus Deo tribuunt, & committunt, sicut ad literam sunt boni, religiosi, & perfecti, qui reuera primo debent esse mundi per puram intentionem, nullam prorsus sub vellere conuersationis habentes maculam, id est, hypocrisim vel infectionem, & tales debent offerri sacerdoti per peccatorum suorum confessionem. Pellem debent deponere, id est, omnem malam praecedentem conuersationem, & membra sua, id est, membra suae vitae debent concidere & diuidere per considerationem & contritionem, & per omnium membrorum suorum occupationem, omnia debent lauare, & purificare per lacrymosam compunctionē, caput cogitationis, pedes affectionis, intestina delectationis, caudam mali propositi & durationis debent adiungere, & omnia a peccati sorde lauare & abstergere, & cuncta super cordis altare per charitatem Domino concremare. Holocaustum enim Domino in odorem suauitatis redditur, quando tota vita hominis in altari religionis per poenitentiam Domino dedicatur, & quando sibi nihil retinet per manum sacerdotis, id est, praelati, sed Deo totaliter dedicat. Psalm 65. *Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis.*

¶ Vel dic, sicut hic dicitur, oblato animali sacerdotibus, ipsi sacerdotes debent manum super caput hostiae imponere, sanguinem fundere, pellem detrahere, artus in frusta concidere, & super struem lignorum omnia Domino concremare, & c. sicut supra. Sic vere quando quis se offert sacerdoti, vt manum per absolutionem sibi imponat, vtpote quando venit ad confessionem, proculdubio sacerdos ante omnia debet facere, quod sanguis, id est, peccatum per confessionem fundatur, quod pellis, id est, omnis excusatio tollatur, quod omnia membra peccati scindantur & diuidantur, & distincte inuestigentur, quod super ligna, id est, super crucis memoriam, vel super sanctorum exempla homo constituatur, & quod caput intentionis, pedes affectionis, intestinum interioris delectationis emondetur, & hic totus Domino totaliter offeratur, & per charitatis incendium comburatur.

¶ Vel dic, quod sacerdos sanguinem hostiae debet super altare fundere, in quantum pro peccato confitentis debet coram
B altari per deuotionem & orationem intercedere & instare. Infra cap 4. *Hauriet sacerdos de sanguine, inferens illum in tabernaculum*, quomodo de capris & ouibus fiebat holocaustum, necesse erat, quod fiebat de animali masculo & anniculo. Sic vere quando simplices in religionē se holocaustum Deo volunt facere, ipsi debent anniculi, id est, iuuenculi se Domino offerre, & religionem intrare, vel ad quaecunque bona opera ab iuuentutis primordijs se donare. Vnde Ecclesiast. 11. c. *Mane semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua.*

¶ Quando de auibus fiebat oblatio seu holocaustum Domino, semper debebat fieri vel de turturibus, vel de pullis columbarum, quae sunt aues gemebundae. Nulla enim altera auis diuinis sacrificijs erat apta, nullaque alia inter sacrificia nominatur.

¶ Sic vere nulla auis volans, id est, nulla persona in altitudine scientiae vel mundi eminentiae est Deo grata, nec sibi offerri seu praesentari digna, nisi sit columba per simplicitatem, turtur per castitatem, gemebunda per contritionis & timoris acerbitatem. Solae enim aues gemebundae Domino sunt acceptae, quia scilicet soli illi, qui de peccatis libenter gemunt, Domino fiunt grati. Psal. 50. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c.* Ezech. c. 9. *Signa Thau super frontem virorum gementium, &c.*

¶ Quando de auibus fiebat holocaustum, seu etiam quodcunque sacrificium, sacerdos debebat auem ad altare referre, caput ad collum retorquere, pellem pro parte rumpere, & sanguinem supra crepidinem altaris effundere, & plumas & vesicam extra proijcere, & in loco, vbi reponebantur cineres, iuxta altare reponere. Axillas etiam auis debebat confringere & cassare, ferrumque super auem non debebat leuare, nec eam diuidere vel secare, sed magis integram Domino immolare.

¶ Per aues, charissimi, intelliguntur viri spirituales, sursum per contemplationem volantes, quia pro certo in oblatione, qua ipsi seipsos offerunt Domino, multa sunt attendenda, quia videlicet illi primo caput cordis sui retorquent, & reflectunt per suiipsius considerationem & discussionem, pellem corporis sui rumpunt per poenitentiam & afflictionem, sanguinem C
delitiarum & peccati defluere faciunt per abstinentiam, vel per compassionem, plumas diuitiarum deponunt per eleemosynam & affectionem, vel per contemptum & abdicationem. Vesiculam superbiae proijciunt & per humilitatem, & per subiectionem. Et haec omnia in loco cineris deponunt per suae mortis & incinerationis meditationem, axillas & brachia affectuum suorum confringunt per temperantiam & modificationem, seipsos non diuidunt per affectionum suarum ad diuersa appetibilia dispersionem, nec per amoris sui ad mundum, carnem & amicos, dispersionem, sed magis semetipsos integros immolant per totalem sui Deo oblationem, & per generalem cordis & corporis ad diuinum seruitium dedicationem. Psal. 53. *Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est.*

Capitulum tertium. Textus. Quod si hostia pacificorum fuerit eius oblatio, & de bobus voluerit offerre marem siue foeminam, immaculata offeret coram Domino.

MORALITATVM CAP. II.

De sacrificijs votiuis quaedam Domino dabantur, quaedam sacerdotibus assignabantur, quaedam vero ipsis sacrificantibus dimittebantur, Dominus habebat renes, sanguinem, & adipem, sacerdos habebat armum, & pectusculum, sacrificans vero pro se, & suis habebat residuum, sicut patet Leuit. 3. & 7.

¶ Sic vere de omnibus bonis nostris debemus generaliter facere tres partes, quia scilicet, vnam partem debemus Deo offerre & in vsus altaris sui seu paupertatem suorum expendere. Partem debemus sacerdotibus tribuere, & Christi ministris decimas & primitias erogare. Partem vero debemus nobis retinere, & nostris, & famulis nostris reseruare. D

¶ Vel dic, quod illa hostia, id est, illa persona, quae Domino vult offerri & specialiter dedicari debet in tria diuidi, quia scilicet, Deus debet habere renes ipsius per castitatem, & sanguinem crudelitatis suae per benignitatem, & pinguedinem delectationis & voluptatis suae per abstinentiam & macerationem. Sacerdotes vero & ministri Dei debent de eo habere armum dextrum, id est, subsidium & sustentationem, & pectusculum vbi est cor, id est, amorem & dilectionem. Residuum debent habere Domini & amici sui per seruitium & subuentionem, quia pro certo quilibet homo debet se in tria diuidere, id est, labores, & obsequia sua in tria distinguere, & de seipso debet partem Deo, partem sacerdoti, id est, praelato & partem sibi vel proximo erogare. Vnde de talibus dicitur Eccles. 2. *In tribus beneplacitum est spiritui meo.*

¶ Cauda non praecipitur offerri, nisi quando de ouibus erat hostia. Non enim fit mentio quod deberet offerri, cauda boum vel hircorum, sed solummodo arietum vel agnorum, sicut apparet Leuit. 3.

¶ Boues possunt significare tardos & negligentes, hirci vero foetidos & peccatores. Oues vero simplices significant & innocentes. Item dicas, quod cauda quae est finis communiter significat perseuerantiam operis, quae pro certo tunc à Domino acceptatur, quando circa opus virtuosum versatur, & propter hoc caudam bouis & hirci, id est, perseuerantiam, negligentium & immundorum reprobat. Ouium vero, id est, simplicium & innocentium perseuerantiam approbat & acceptat, quia videlicet Deus perseuerantiam in bono diligit, perseuerantiam vero in malo odit.

¶ Vel dic, quod bos significat negligentiam, hircus immunditiam, quorum perseuerantiae non sunt bonae, ouis vero significat innocentiam, cuius perseuerantia est optima. Vnde Ex. 25. *Tolles de ariete adipem & caudam & armum.*

¶ Deus specialiter omnem adipem hostiarum sibi voluit retinere, & potissime tria genera adipum, scilicet, adipem vitalium, adipem iecorum, & renum. Istos enim adipes voluit Deus de sacrificio omni sibi dari, & inde ignem suum in altari nutriri. Renes etiam, ilia & sanguinem sibi retinuit, & haec omnia sibi concremari mandauit, cuncta vero alia alijs dereliquit. Et sic E
patet

patet quod Deus in sacrificio eligebat hostiarum interiora, & alijs dimittebat exteriora.

¶ Sic reuera Deus in homine interiora eligit, exteriora vero faciliter prætermittit, quia si interiora nostra domino concedimus, satis de exterioribus nostris voluntatem nostram facere possumus. Nec indignatur Dominus si exterius recipimus aliquam consolationem, dum tamen ordinemus ad Deum omnẽ interiorem affectionem. Iste ergo vult, quod illi offeramus omnem adipem vitalium, id est, amorem vitæ propriæ, adipem renum, id est, amorem filiorum à nobis generatorũ. Virtus enim generatiua consistit in renibus, adipem iecoris, quod scilicet amare cogit, i. affectionem & amorem suorũ amicorum. Et breuiter quicquid interius amamus, totum domino offerre, & ad eum ordinare debemus. Renes etiam, id est, carnis delectatio, sanguis insuper, id est, quicunq; iracundiæ motus & inflammatio, debent per pœnitentiam cremari, & igne diuini timoris, & contritionis & doloris, ac ardore diuinæ dilectionis comburi, & domino offerri, & ad eum ordinari. Adeps enim bonæ affectionis ignem charitatis in altari cordis solet nutrire, & ideo ipsum sibi vult Dominus specialiter reseruare. Vnde dicitur Leuit. 3. *Omnis adeps domini erit iure perpetuo in generationibus & cunctis habitaculis vestris, nec sanguinem nec adipem comedetis.*

a ¶ Vel dic, quod triplex pinguedo triplicem concupiscentiam denotat, quam scilicet domino immolat, quicunque eam amore Dei dimittit, & inde per charitatis incendium sese priuat, Leuitæ. Et alijs pluribus locis dicitur, quod sacerdos qui offert sacrificium, debet habere pellem eius. Et infra etiã dicitur, quod panes qui offeruntur, siue fuerint in sartagine, siue in craticula siue in clibano cocti, sacerdotis erunt à quo offeruntur. Pellis est substantia temporalis. Vnde dicitur Mich. 3. *Violenter tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum.* Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum confregerunt & conciderunt sicut in lebete, & quasi carnem in medio ollæ. Ergo quando aliquis sacerdos, id est, aliquis sacra dans, suis prædicationibus & inductionibus, Deo offert aliquod sacrificium, id est, conuertit ad Deum aliquem peccatorem, reuera ipse debet habere & ab eo percipere pellem substantiæ
F temporalis, quia secundum Apostolum 1. Cor. 9. *Qui spiritualia seminat non est magnum, quod pro sustentatione sua temporalia metat.* Cap. 4.

¶ Cum sacerdos peccabat, & Deum placare volebat, accipiebat vitulum & eum immolabat, sanguine eius intincto digito velum septies aspergebat, & eadem cornua altaris incensi interius intingebat, reliquum vero sanguinis super altare holocausti fundebat, & vna cum renibus & adipibus comburebat, carnem vero cum pelle & fimo extra castra portabat & ea ibi in loco mundo vbi infundebantur cineres incendebat. Idem autem per omnia fiebat quando synagoga vel populus delinquebat, & sic quoties sanguis hostiæ in sanctuarium inferebatur, nihil de hostia relinquebatur, sed totum domino cremabatur.

¶ Allegorice per sacerdotem potest intelligi Adam, per synagogam ab eo deriuatus, per vitulum vero intelligitur Christus. Istud igitur certum est, quod pro remendo peccato sacerdotis & synagogæ, id est, Adæ & populi necesse fuit occidi vitulum, id est, Christum sanguinemq; eius super altare crucis fundi, & ibi adipem & renes suæ interioris affectionis igne charitatis accendi. Nulla enim charitas fuit maior quam quod vellet pati Deus pro homine, innocens pro peccatore, iustus pro iniustis, bonus pro malis. Vnde dicitur Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Velum etiam tabernaculi, id est, ipsum tabernaculum paradisi isto sanguine septies fuit aspersum, in quantum ipsum cœlum per Christi sanguinem mediante spiritu septemplici fuit à ruina angelica reparatum. Inde etiam altare incensi, id est, Deus pater tangitur in quantum isto mediante sanguine peccatoribus complacatur. Vnde dicit Apostolus Col. 1. *Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terra sunt siue quæ in cœlis.* Iste ergo extra castra, id est, extra ciuitatem fuit per passionem crematus, & ibi igne, id est, sole fuit assatus. Et quia in omnibus membris passus est, ideo dicitur fuisse totus incensus, & combustus. Vnde dicit Esa. 1. *A planta pedis vsq; ad verticem non est in eo sanitas.*

¶ Vel dic moraliter, quod quando quis vult peccatum suum redimere, & dominum placare, ipse pro certo debet vitulum, id est, abstinentiam carnis suæ Deo per pœnitentiam immolare, sanguinem suum, id est, peccatum per confessionem fundere, id est, Deum, septies, id est, per septem misericordiæ opera, isto G
sanguine, id est, pro isto peccato espergere, & altare incensi, id est, orationem isto sanguine in quantum debet, pro suo peccato orationis locum, & officium frequentare, quia scilicet iste altare incensi pro sanguine tangit, qui pro peccato suo ad altare accedit, & orationem facit. Igitur talis debet renes totius voluptatis, adipem totius affectionis, & sanguinem peccati, & infectionis super altare holocausti, id est, super cor suum per considerationem ponere, id est, totum ibi per contritionem incendere. Pellem vero fimum & carnes, id est, malam priorem conuersationem, quæ est pellis, malam primam infamiam, quæ est fimus, malam primam vitam, quæ est caro, debet extra castra Ecclesiæ proijcere, & totum igne pœnitentiæ ibi concremare, & sic peccatum suum poterit expiare & se Domino concordare.

¶ Vel dic, quod tunc sacerdos peccatum suum & populi expiat, quando sanguinem vituli, id est, memoriam sanguinis & passionis dominicæ, id est, sacramentum Eucharistiæ Domino immolat, & in altari cordis sui per compassionem cremat & quando carnem, & pelles extra castra portat, id est, quando ipsum extra ciuitatem fuisse passum memorat Apostolus Hebr. 13. Exeamus ad Deum extra castra, improperium eius portantes. Vbi fit mentio de peccato sacerdotis. Dicitur si sic sacerdos, qui inunctus est peccauerit, faciens delinquere populum, &c. Idem ibidẽ non ponitur si peccauerit per ignorantiam sicut fit quando agitur de peccato synagogæ. Item ibi non ponitur quando aliquis pro eo orare debeat, de synagoga vero dicitur, quod sacerdos pro ea orare debeat. In istis ergo notatur grauitas peccati sacerdotis. Primo quia peccare facit populum, in quantum peccatum sacerdotum à populo faciliter trahitur in exemplum. Secundo quia ignorantia non potest eum excusare, in quantum, scilicet, iste tenetur legem Dei scire, & inter lepram distinguere, quod tamen non est sic de populo, quem quandoq; potest ignorantia excusare. Tertio, quia pro ipso non est qui orationem vel oblationem faciat, quando ipse qui pro alijs orare debebat, peccat. Vnde Eccles. 12. *Quis medebitur incantatori à serpente percusso?* Vnum videtur hic supponere, quod in hostia pro peccato non debebat poni nec thus nec oleum. Sic vere ipse qui seipsum Deo pro peccatis immolat, id est, ille qui pœnitet pro peccato non debet habere oleum, id est, lætitiam, sed magis dolorem, & contritionem, nec thus, id est, spem suauitatis æ- H
ternæ, sed potius tormenti timorem, & considerationem, videlicet, quod pœnitens magis debet tristari quam lætari, id est, magis timere tormenta, quam sperare præmia. Vnde dicitur Roman. 13. *Si malefeceris time:* vnum satis notabile scribitur hic, & etiam infra cap. 6. quia, scilicet, vbi holocaustum solebat immolari, potuit etiam immolari victima pro delicto. Holocaustum autem totum combustum, iustum significat, hostia vero pro peccato pœnitentes designat. Idem ergo dicitur esse locus immolationis amborum ad denotandum, quod ad eundem gradum gratiæ vel gloriæ potest pœnitens post lapsum attingere sicut iustus qui nunquam inuentus est enormiter peccasse. Et ista est expositio interlinearis. De peccato autem principis, & animæ omitto propter prolixitatem.

¶ Hic ponitur quod vas vbi coquitur hostia pro peccato, scilicet pars, quæ sacerdotibus debebatur, si erat fictile, debebat confringi, si vero erat æreum, debebat lauari, & fricari.

¶ Sic vere cum carnes quæ sunt pro peccato, id est, carnis delectationem, duo genera vasorum, id est, duo genera hominum contineant, & per concupiscentiam decoquant, vt quidam fictilis, hoc est dictum, malus, obstinatus, fragilis; alius æreus, scilicet, ille qui est magis fortis, & ad cadendum difficilis istud debet fieri, quod fictilis, id est, ille qui per fragilitatem solet quotidie recidiuare, debet frangi per tribulationem, & aspere castigari; æreus vero, id est, bonus, si ipsum extra consuetudinem peccare contingat, debet lauari per confessionem, & fricari per moderationem & correctionem. Plus enim est puniendus fictilis, id est, assuetus quam æreus, qui est alias solidus, & post lotionem pœnitentiæ erit fortis, & bonus.

Capitulum sextum. Textus. Locutusque est Dominus ad A
Moysen, dicens, Anima quæ peccauerit.

MORALITATVM CAP. III.

DOminus volens habere in altari suo ignem perpetuũ, præcepit sic: Ignis in altari meo semper ardebit; quem nutriet sacerdos ligna subijciens per singulos dies. Ipse etiam ignis de

altari

altari debebat esse, non aliunde venire, sed semper de illo continuari debebat, qui de cœlo debebat eis dari, sicut ponitur infra. Nam in ministerio altaris nullus ignis poni debebat, nisi qui desuper datus erat. Vnde Nadab & Abiu filij Aaron, qui ignem alienum, id est, ignem communem in thuribulo cōtinuè possederunt, statim percussi fuerunt, & igne egrediente à Domino perierunt.

¶ Ignis de cœlo datus, est charitas. Altare vero, est cor hominis seu Ecclesiæ integritas, quia reuera Dominus vult, quod in altari suo, id est, in Ecclesia, vel in hominis conscientia, semper iste ignis ardeat, & quod sacerdos, id est, prælatus vel prædicator ipsum lignis, id est, exemplis & documentis foueat. Alienū vero ignem mundanum, qui magis venit de inferno quam de cœlo, hoc est dictum ardorem auaritiæ, iracundiæ, discordiæ, inuidiæ & luxuriæ, non vult in hoc altari poni, sed potius inde penitus abdicari, quapropter sacerdos, id est, ecclesiastici, qui in thuribulo cordis sui vel in altari Ecclesiæ, student ignē alienum prædictum, scilicet, mundi & carnis cōcupiscentias ponere, necesse habent à Domino percuti, & mala morte finaliter per ignis infernalis incendium perire, Eze. 15. *De igne egredientur, & ignis consumet eos.* Ignis enim inferni egressus à Domino, id est, à diuina sententia, illum deuorat qui in thuribulo cordis sui ignem alienum portat, & quem ignis concupiscentiarum inflammat.

¶ Quando cineres in altari abundabant vnus de sacerdotibus se sacris vestibus induebat, & cineribus collectis prædictas vestes deponebat, & extra castra cineres deportabat, ipsosque in loco mundo reponebat.

B ¶ Dic, quod ligna quæ in altari cordis cremabantur in pabulum igne charitatis, sunt bona opera, cuius cinis est ipsorum memoria. Sacerdos, id est, quicunq; iustus, se debet vestibus sacris, id est, virtutibus induere, & de altari cordis sui cineres, id est, bonorum operum suorum memoriam recolligere, & ne inde superbiat, depositis sanctis vestibus, id est, amota omni exhibitione sanctitatis suæ, debet tales cineres, id est, talem bonorum operum suorum memoriam extra ferre, & de corde penitus abdicare. Iuxta illud Luc. 17. *Cum omnia bene feceritis, dicite inutiles serui sumus.*

¶ Si sanguis hostiæ ceciderit super vestem sacerdotis debebat eam lauare, & à tactu & immunditia sanguinis depurare.

E ¶ Sic vere quando hostia, id est, peccator coram sacerdote fundit, & confitetur sanguinem suum, id est, peccatum suum, quandoque contingit, quod vestis suæ conscientiæ, id est, affectionis, tali sanguine per aliquam malam delectationē & imaginationem tangitur & inficitur, quapropter ipse se lauare per confessionem tenetur. Hic facit mentionem de libamentis sacrificiorum. Circa quod nota, quod in omni animali sacrificato offerebatur libamen, id est, aliquid liquidum cum eodem, scilicet oleum & farina & vinum vel farina oleo distemperata, & in sartagine durata, sicut etiam supra secundo. In omni sacrificio erat ponendum sal, thus etiam quandoque cum sacrificio offerebatur. Nunquam autem fermentum aut mel in Dei sacrificio ponebatur, sed inde amoueri penitus iubebatur. Quia etiam sicut dicitur Exod 12. Quando comedebatur agnus paschalis, per septem dies fermentum non debebat in Hebræorum tabernaculis inueniri, sed solum de pane azymo debebat populus tunc nutriri. Reuera sic debet esse in omni sacrificio boni operis quod patramus, vel quando nosipsos in Ecclesia vel in religione Domino immolamus multa nos debent concomitari, scilicet, sal discretionis, oleum charitatis & dilectionis, farina diuinæ legis & suæ meditationis, vinum spiritualis gaudij & cōsolationis, nec non thus orationis & deuotionis. Sacrificium enim cuiusq; boni operis ineptum redditur & inacceptum efficitur, nisi cum sale, id est, cum discretione, & sapientia condiatur, & nisi oleo charitatis vngatur, quoniam omne opus, quamuis de se sit bonum & virtuosum, si tamen sal & oleum, id est, discretio & charitas defecerint, efficitur insipidum & insulsum. Vnde dicitur. *Si sal euanuerit in quo salietur, ad nihil si valet vltra, &c.*

C Duo autem principaliter nobis interdicuntur, scilicet, fermentum malitiæ, & mel adulationis & blanditiæ, quia reuera quicquid boni fecerimus, ab istis duobus præcauere debemus, vt scilicet, sacrificio, id est, operi nostro fermentum malitiæ interius, vel adulationis mel exterius nullatenus misceamus, sed vere & simpliciter & sine adulatione & mala intentione quicquid fecerimus faciamus. Vnde Apostolus 1. Cori. 5. *Non in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis.*

¶ Vel dic, quod mel significat dulcedinem fauoris humani, fermentum inuentionem alicuius mali erroris. Ista enim duo sunt ab omni opere bono propellenda, &c.

¶ Vel dic, quod quando quis seipsum Deo offert in altari per pœnitentiam concremandum, debet adiungere sal mordacis contritionis, similam bonæ & mundæ affectionis, oleum compassionis & thus orationis. Sicut hic patet, hæc tria genera panum Domino præcipiebantur offerri, scilicet, cocti in clibano, cocti in sartagine, cocti in craticula.

¶ Dic, si vis, quod tres isti panes sunt tres theologicæ virtutes, scilicet, fides, quæ est panis coctus in craticula, quia ibi sunt multi oculi, id est, multi articuli, spes, quæ est panis coctus in sartagine, quia scilicet ibi est ardor desiderij, & oleum consolationis, charitas, quæ est panis coctus in clibano, quia scilicet ibi est ardor perfectæ & generalis dilectionis, & sic isti sunt tres panes, de quibus Dominus dicit cuilibet nostrum illud Luc. 11. *Amice, accommoda mihi tres panes.*

¶ Vel dic, quod panis in clibano est dolorosa contritio, in craticula, vbi sunt foramina & aperturæ, est adaperiens vulnera confessionis, sartago vero, vbi est oleum operum pietatis, est satisfactio. Istos ergo tres panes Deo offerimus. Allega vt supra.

¶ Volens Dominus consecrare Aaron & filios eius præcepit eos lauari, indui, &c. Vide Ex. 29. Vbi inueniuntur omnia posita à Deo mandata & competenter exposita, quæ hic Leuit. 8. & 9. fuerunt per Moysen excusa. De Nadab & Abiu in combustis vide cap. 6.

Capitulum vndecimum. *Textus.* Locutus est ad Moysen & Aaron, dicens. MORALITATVM CAP. IV. D

ANimal non reputabitur immundum in lege Moysis, nisi ruminabat, & vngulam diuidebat. Animalia vero, quæ non ruminabant, nec vngulas scissas habebant, non debebant à filijs Israel comedi, nec eorum cadauera tangi, sicut sus & lepus erant immunda, pro eo quod vnum licet ruminet, vngulas tamen non diuidit; aliud vero, quia dato, quod etiam vngulas scindat, ruminare tamen non potest.

¶ Charissimi, per ruminationem intelligitur circumspectio, deliberatio, peccatorum contritio, vngula autem, quæ ornatus est & extremitas pedum & manuum, est bona operatio & affectio. Diuisio vero ipsius operatio sagax, discretio, & distinctio. Igitur istud est verum, quod nullus debet reputari mundus, nec ab alio comedi per imitationem, vel tangi per associationem est dignus, nisi qui per deliberationem possit ruminare, & per discretionem opera sua diuidere, distinguere, & tractare. Ad hoc enim, quod quis à filijs Israel, id est, à personis bonis comedi, incorporari, tangi, & frequentari dignus habeatur, necesse est, quod sit homo deliberatiuus & ruminans, & quod vngulas sui, id est, opera per discretionem distinguantur debitam. Alias si vnum istorum duorum deficiat, dignum est, quod ipsum homo spiritualiter non comedat, nec tangat, scilicet, tanquam immundum fugiat & dimittat, & talis pro certo debet reputari sus seu porcus, id est, quilibet luxuriosus & immundus, & lepus & cuniculus, id est, quilibet timidus, & in terris per auaritiam tumulatus. Vnde Apostolus 1. Cor. 15. *Si quis inter vos nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, maledicus, ebriosus, cum huiusmodi nec cibum sumere.*

¶ Vel dic, quod ruminatio significat contritionem, & proprij peccati masticationem; vngulæ vero diuisio, apertio, & distinctio significant malorum operum confessionem, & distinctam sacerdoti reuelationem, quia reuera qui in istis duobus tacuerit, nunquam mundus apud Deum erit, &c. sicut supra.

¶ Vel dic, quod vngula, quæ est extremitas, & perseuerantiam significat &c. sicut supra.

Piscis, qui pinnas & squammas non habebat, immundus erat in lege reputatus, & sic tanquam immundus nec tangi, nec comedi merebantur. Pisces vero viscosi & longi, sicut sunt anguillæ & congri, erant prohibiti, ita quod nullo modo debebant comedi. Morticinum vero eorum non debebat tangi, sed magis abominabile, & tanquam execrandum haberi. E

¶ Pennulæ, charissimi, quibus scilicet piscis vel saltat, vel natat, significant virtutem contemplationis, qui scilicet animam per quietem mentis facit natare, & ipsam spiritualiter saltare, & vsque ad cælestem celsitudinem transuolare. Squammæ, quæ duritiam & fortitudinem maiorem habere videntur, & quibus mediantibus corpus defenditur & fouetur, patientiam possunt

ſignificare, quia ſcilicet corpus interioris animi hominis, ne lædatur à tribulationibus, ſolet defenſare, quia ſecundum Senecam: Doloris remedium eſt patientia. Piſces igitur, id eſt, homines qui in aqua dulcis deuotionis, vel in mari amaræ contritionis vel religionis habent viuere, tunc propriè iudicantur immundi: quando pennulis contemplationis & ſquammis patientiæ ſuorum muniri, vt ſcilicet poſſint ad cœleſtia interius volare, & aduerſa terreſtria exterius fortiter ac tranquillo corde tolerare, quia reuera piſces, id eſt, religioſi vel clerici, qui per voluptatem ſunt viſcoſi, fragiles, flexibiles, & ignaui, qui pennulis contemplationis, & ſquammis fortitudinis & patientiæ ſunt priuati, non debent ab alijs per imitationem comedi, nec per frequentationem tangi, & ideo de ſquammis fortitudinis & patientiæ boni religioſi poteſt exponi illud Iob quadrageſimo primo. Corpus eius quaſi ſcuta fuſilia compactum ſquammis prementibus. Hic videtur ſupponere, quod animalia immunda, ſiue eſſent greſſibilia, ſiue natatilia, ſiue volatilia, quia dicitur, quod nõ debebant comedi, nec morticina eorum tangi dupliciter conſiderantur, in quantum viua, vel in quantũ mortua, quod dum viua erant, tangi quidem poterant, manducari vero non debebant, imò etiam nec manu tangi. Illa poſſunt ap-
F plicari ad virum iuſtum, quia ſcilicet animal ſignificat hominẽ, qui debet eſſe per gratiam animatus, per bonam actionẽ greſſibilis, per contemplationem volatilis, per deuotionem natatilis. Et ſic dico, quod animal immundum ſignificat peccatorem, animal vero mundum ſignificat virum iuſtum. Veruntamen animalia immunda, ſcilicet, peccatores, in duplici ſunt differentia, quia ſcilicet aliqui adhuc viuunt, qui ſcilicet communione fidelium adhuc coniuncti ſunt, & vitam, id eſt, Eccleſiaſtica ſacramenta participare poſſunt. Alij vero iam ſunt mortui, id eſt, per excommunicationem à corpore Eccleſiæ diuiſi, & à ſacramentorum vitã per cenſuram Eccleſiaſticam ſeparati. Igitur iſtud præcipitur nobis, quod ſcilicet animalia immunda, viua tamen, id eſt, peccatores, fideles tamen & Eccleſiæ participes bene tangere, id eſt, aſſociare, & cum eis participare poſſumus, ipſos tamen comedere, id eſt, eorum vitam nobis per malam complacentiam & imitationem incorporare aliqualiter non debemus. Ex quo tamen nobis conſtat, quod qui mortui ſunt, ipſos omnino debemus fugere, ipſoſque per aſſociationem aut frequentationem, præterquam in caſibus licitis declinare, eos viles & abominabiles reputare. Vnde dicitur Num. 16. *Separamini de tabernaculis hominum impiorum.*

¶ Vel dic, quod animal immundum viuens eſt peccator, adhuc vitam, id eſt, famam ſuam retinens. Animal vero immundum mortuum ſignificat peccatorem, & vita, id eſt, bona fama priuatum. A primis ergo non prohibemur tactum, id eſt, ſocietatem vitare, ipſos tamen iubemur non comedere, id eſt, ab eorum imitatione cauere, nec colloquium aut conſortium ſine iniuria denegare, à ſecundis vero debemus & vitam fugere, & colloquia & conſortia declinare.

¶ Vel dic, quod morticinum, quod per ſe erat mortuum, ſignificat illos, qui voluntate & quali ex propoſito peccant, qui ſcilicet ſummè ſunt cauendi. Alij vero, qui aliter moriuntur, & qui per violentiam tentationis vel tribulationis vita gratiæ ſpoliantur, non ſunt ita execrandi, ſed potius ſupportandi. Vnde Apoſtolus Galat. 6. *Si præoccupatus fuerit frater tuus in aliquo delicto, ſupportare debes,* &c. Sequitur: *Conſiderans teipſum, ne & tu tenteris.*

¶ Volatilia omnia erant munda, præter has viginti ſpecies, ſcilicet, præter aquilam, gryphonem, halietum, miluum, vulturem, iuxta genus ſuum, & omne animal corui in genere ſuo, ſtruthionem, noctuam, larum, & accipitrem in genere ſuo, bubonem, mergulum, ibim, patronem, onocrotalum, porphyrionem, herodionem, caladrion, iuxta genus ſuum, vpupam, & veſpertilionem. Et nota, quod multæ ponuntur hic ſpecies auium,
G vbi ſubiungitur *iuxta genus ſuum,* in quo notatur, quod in vno eodemque auium genere multæ ſunt ſpecies ſubalternæ, ſicut exemplificat Plinius de accipitre, & vulture, qui tamen omnes generaliter ſunt immundæ.

¶ Dic ſi vis, quod per iſtas viginti auium ſpecies intelliguntur diuerſæ conditiones hominum peccatorum. Aquilæ enim, qui alte volant, & gryphones, qui homines deuorant, ſunt mali reges & ſuperiores, qui ſcilicet altiori præeminent dignitate, etiam excellunt in ſuperbia & crudelitate. Halietus, qui alaudas rapit, & miluus, qui pullos inuadit, ſignificant malos balliuos & raptores inferiores, qui ſcilicet magnos non audent inuadere, pullos tamen, id eſt, innocentes & pauperes ſolent continuè laceſſere. Accipiter, qui columbas odit. Herodius, qui pectore lædit. Onocrotalus, qui roſtro rodit, ſignificant inuidos atque detractores, qui ſcilicet pectore, id eſt, animo ſolent alios lædere, columbas, id eſt, ſimplices odire, & omnes dentibus & labijs comedere. Vultur, qui cadauera ſentit. Vpupa, qui in ſtercoribus nidum facit, ſignificant luxuriæ & immunditiæ ſectatores. Bubo noctua, & veſpertilio, qui de nocte volant, ſignificant hæreticos, & latrones, & occultos criminum operatores. Ibis, larus, & mergulus, qui aquas frequentant, ſignificant delitiarũ & gaſtrimargiæ profeſſores, cuius exempla extra candida, intus nigra. Et ſtruthio alas habens, & nunquam volans ſignificat hypocritas & ſimulatores. Et omne, quod eſt corui in generis, quod ſemper dicit cras, ſignificat pigros, procraſtinantes, & pœnitentiæ dilatores. Porphyrio, id eſt, pelicanus, qui pro filijs fuiſſe vulnerat, ſignificat nepotum, filiorum, & amicorum carnalium immoderatos dilectores. Caladrion, quæ ad ſanandum ducta, homini non morituro faciem vertit, à morituro verò vultum auertit, ſignificat falſos homines, qui in proſperitate ſunt hominum amatores, ſed in aduerſitatibus deſertores. Omnes igitur tales aues ſunt immundæ, quæ tangi & imitari à ſanctis hominibus non ſunt dignæ.

¶ Omne volatile quod quatuor pedibus graditur immundum erat, niſi forte pedes poſteriores per quos ſalit, eſſent anterioribus longiores, ſicut habet locuſta, tunc enim erat animal comeſtibile, & non abominabile.

¶ Quatuor pedes, quatuor ſunt cordis affectiones, ſcilicet H
dolor & gaudium, & ſunt anteriores, quia concernunt præſentia, ſpes & timor, qui ſunt poſteriores, quia concernunt futura. Apoſtolus 1. Cor. 15. *Prius quod animale, deinde quod ſpirituale eſt.* Igitur dico quod omne volatile, id eſt, omnis homo contemplationi datus, & ad volandum mentaliter ad cœleſtia electus, ſicut eſt religioſus vel clericus immundus debet iudicari, qui quatuor pedibus graditur, id eſt, quatuor cordis affectionibus circà terram videtur occupari. Non debent in religioſis, & clericis magis abundare pedes quam alæ, id eſt, affectio quam contemplatio, nec debent circa terram, & terrena negotia currere, ſed ſurſum circa cæleſtia volitare, & ideo illi clerici immundi meritò iudicantur, qui plus gradiuntur quam volant, & plus in terrenis negotijs quam in cœleſtibus deſiderijs occupantur. Veruntamen ne omnino contemnamus actiuos, & circa terrena negotia occupatos, ſciendum quod ſi pedes, id eſt, affectiones poſteriores, & deſideria futurorum anterioribus, pedibus, id eſt, præſentium terrenorum affectionibus præferuntur, & amplius per perſeuerantiam prolongantur, & per excellentiam exaltantur, tunc iſti immundi nõ iudicabuntur, ſed apud Deum & homines comeſtibiles, id eſt, imitabiles & tangibiles, id eſt, frequentabiles decernentur, quia reuera animus circa terrena gradiens, tunc nouus, & mundus exiſtit, quando in eo amor futurorum amorem præſentium ſuperat, & quando ſaliendo ſuperius per deſiderium æternorum ratio ſenſualitatem præcedit. Apoc. 2. *Nouiſſima tua peiora prioribus.*

¶ Vel dic quod pars prior ſignificat ſenſualitatem, poſterior rationem. Iſta eſt ergo quæ debet præcellere ad hoc quod homo mundus poſſit apud Deum eſſe. Maiora enim debent eſſe in nobis poſteriora prioribus, & ſpiritualia temporalibus Apocal. 2. *Poſteriora tua peiora prioribus.*

¶ Vel dic quod poſteriora ſignificant ſenectutem, anteriora ſignificant iuuentutem, quia ſi volumus mundi eſſe, bona opera ſenectutis debent iuuentutis operibus præpollere.

¶ Omne animal quadrupes quod ſuper manus ambulat immundum erit. Vbi nota quod ille qui ſuper manus vult ambulare, neceſſe habet ſe ad terram incuruare, & manus ad terram inferius inclinare.

¶ Sic ergo dic moraliter, quod ille qui manus, id eſt, opera- A
tiones ſuas ad terram, id eſt, ſolum ad mũdum terrenum applicat, & qui terram, id eſt, terrena amplexatur, diligit ſeu tractat, & ad terrena ſe extendit totaliter & inclinat, immundus apud Deum dicitur & bonorum tactu & conſortio indignus iudicatur.

¶ Qui tangebat animalia immunda, vel quicumque mortua deportabat, &c. immundus erat, & extrà caſtra ire debebat.

¶ Chariſſimi, iſte videtur immundus ſeu morticinum comedit, qui ipſum & ipſius vitam ſibi incorporat imitando. Ille verò tam

eo tangit, qui talem frequentat sibi associando. Illum portat, qui ipsum sustinet defendendo vel qui sibi fauet seu eum fouet, ipsius iniquitatem non reprobando vel excusando, vel non puniendo vel arguendo. Sicut ad literam faciunt adulatores, qui malos & morticinos diuites portant. Sicut etiam faciunt mali iudices & superiores, qui suos morticinos familiares & amicos defendunt contra iustitiam & adiuuant, ipsosque non puniunt, sed iniquitatem eorum supportant, exemplo Heli, qui filios suos non corrigebat, sed eos potius sustinebat 1. Reg. 2. Omnes ergo tales comestores, tactores seu portatores immundorum & iniquorum, sunt immundi, & bonorum tactu, frequentia & consortio sunt indigni. Vnde Num. 19. *Quicquid tetigerit immundum, immundum fiet.* Talis igitur qui tactu alienæ societatis vel alieni mali verbi & exempli immundus & peccator factus est, debet extra castra, id est, extra ciuitatem spei aliquandiu manere, & aqua lacrymarum, id est, pœnitentiæ se lauare, & sic in vespere, id est, in obscuritate timoris poterit castra, scilicet, per securitatem intrare, & conscientiæ munditiam rehabere. Nullus enim qui immundus est, sit per morticinum, id est, per peccatum mortale perpetratum, vel per malum & morticinum consortium, debet statim castra intrare, id est, se dignum intrandi castra paradisi sperare, imo prius se tenetur per confessionem lauare, & sic manere vsque in vesperum, id est, in aliqua timoris & contritionis caligine antequam ad castra, id est, ad cælestium spem audeat se transferre Ezech. 12. *Perfode tibi parietem. In humeris portaberis, in caligine efferens.*

¶ Vel dic quod vesper significat finem vitæ, quia scilicet vsque ad vesperam debemus immundi esse, id est, vsque ad mortem debemus nos immundos reputare, & intrandi tabernacula paradisi indignos esse. Quod contingit quoties nos immundum comedere, id est, aliquam immunditiam facere, vel morticinum peccati mortalis tangere consueuit.

¶ Vel ista possunt applicari ad excommunicationem maiorem vel minorem. Animal immundum vel morticinum signifi-
B cat illum, qui maiori excommunicatione ligatur & vita gratiæ & sacramentorum communione priuatur. Ille vero qui est cum talibus in participatione immundus, id est, excommunicatus minori excommunicatione efficitur, & vna cum alio extra castra, id est, extra communionem fidelium indicatur. Quia istud est verum, quod immundi se tangentes immundos faciunt, & quod excommunicati alios excommunicatos reddunt. Ideo bene dicitur hic. *Ne tangatis quicquam eorum, ne immundi sitis.*

¶ Aliqua animalia immunda numerantur hic, scilicet, mustela, mus, crocodilus, migale, chamæleon, stellio, lacerta, talpa. Ista enim immunda erant, & morticina eorum immunda, in tantum quod quicquid morticinũ de istis animalibus super quodcunque vas ligneum vel fictile, siue etiam super vestem vel pelles vel cilicia cadebat, totum immundum faciebat, quinimo etiam quicunque liquor vel cibus in talibus vasis ponebatur, antequam aqua lota vsque ad vesperam stetisset, totum immundum reddebatur. Terrea autem vasa vbi talia cadebant, frangi & destrui iubebantur. Illa vero quæ erant lignea vna cum vestibus dictis & pellibus, aqua lauari mandabantur, & sic munda ad vesperam reddebantur.

¶ Sic vere dico, quod in hoc mundo inueniuntur multa animalia immunda, id est, multa genera peccatorum, videlicet, mustela, quæ valde flexibilis est naturæ, & fraudulenter rapit, quæ significat dolosos. Mus qui semper comedit, significat gulosos. Crocodilus quem iaculum non ledit, significat obstinatos & ceruicosos. Migale quod est crudele, & mite se fingit, significat fallaces & proditiosos. Chamæleon qui vento viuit, significat superbos & inaniter gloriosos. Stellio qui pellem habet pictam, significat lasciuos & curiosos. Lacerta quæ sepulchra inhabitat significat immundos & luxuriosus. Talpa quæ sub terra manet, significat auaros & terrenorum ambitiosos. Omnes isti sunt immundi & ab hominibus execrandi & mores eorum vilipendendi & fugiendi. Quia breuiter qui tales imitando comedit, vel morticinum eorum, id est, eorum vitam mortiferam per associationem vel per affectionem tangit, sta-
C tim eorum immunditiam in se sentit, & immundum & peccatorem eorum exemplo & verbo faciliter sese facit. Igitur siue sit vas ligneum, id est, spiritualiter leuis per voluntariam paupertatem, siue sit vas terreum, id est, spiritualiter grauis per timorem & humilitatem, siue sit vestis, id est, homo alios vestiens, vel pellis, id est, homo alios calceans per eleemosynam & pietatem, siue sit cilicium, id est, homo alios pungens per iustitiam & seueritatem, vel seipsum aculeans per pœnitentiæ austeritatem, cum tamen tangit morticinum, & frequentat peccatorem corruptum & infectum & maxime hæreticum, faciliter immundus efficitur. Et quamuis à principio bonus esset, eius tamen tactu, societate & auditu de facili maculatur Eccles. 13. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.* Quinetiam liquor inferioris affectionis seu scientiæ vel locutionis talium vasorum, id est, talium hominum qui similis tactu morticinorum, id est, hæreticorum & peccatorum quandoque corrupti fuerint tam immundi fiunt, ita quod non est dignum à nobis recipi, nec audiendo gustari.

¶ Morticinum enim vas quod tangit fœdat, vas vero liquor postea potatorem, & sic talis immunditia per multas successiones, & de vno ad alium transfunditur, & de vno immundo multi alij immundi constituuntur.

¶ Sic vnus infectus hæreticus vel peccator corruptus multos alios corrumpit, & immunditiam successiue ad plurimos transmittit. Vnde Apostolus Roman. 5. *Ex vno homine peccatores constituti sunt multi.*

¶ Istud etiam potest applicari ad peccatum originale, quod scilicet de Adam in alios successiue transmittitur, ita quod natura filij per tactum naturæ paternæ, & per successionem generis vitiatur. Ista debent ergo lauari per compunctionem & lacrymationem si contraxerint immunditiam peccati actualis, & etiam per baptismi ablutionem, si sit tantum immunditia peccati originalis, & sic in vespere mortis munda reputabuntur. & in castris paradisi in vsus filiorum Israel, id est, sanctorum & angelorum purificata prædicabuntur.

¶ Vel dic quod liquor vel cibus immundi vasis, significat scientiam vel eloquentiam peccatoris, quæ scilicet immunda, & abominabilis redditur, quando ab immundo vase profertur. Quia secundum Gregor. *Cuius vita despicitur, restat, vt eius prædicatio contemnatur, &c.*

¶ Vas fictile, in quod morticinum cadebat, polluebatur, & ideo frangi quam cito iubebatur. Vas vero ligneum lauabatur, & mundum efficiebatur, & in vsus filiorum Israel iterum vertebatur.

¶ Vas terreum, quod est sine humore & firmitate, significat hominem in peccato obstinatum, nullo humore compunctionis contritum, sed in clibano concupiscentiarum decoctum, fragilitati obnoxium & subiectum. Vas vero ligneum significat D
hominem magis firmum, quodam naturali humore humectum. Igitur si in vas terreum, id est, homine obstinato & impœnitente cadat morticinum peccati alicuius mortalis, & maxime hæresis, illud proculdubio debet frangi, & per punitionem de medio tolli, vel etiam fortiter castigari. Si vero istud vas ligneum, id est, pœnitens, etiam si contritus fuerit, tunc per confessionem, eruditionem, & lacrymationem purificari debebit, & facta pœnitentia iterato sicut prius mundus erit.

¶ Omne enim, quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum. Quicquid etiam super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, siue per humeros trahitur, non comedetur, sed abominabile erit vobis.

¶ Talia reptilia significant auaros, qui scilicet & corpore & pectore tangunt terram, terrenaq; tractant & diligunt tam corpore quam effectu. Quia reuera tales, qui non cessant per auaritiam circa terram, id est, circa terrena repere, & pectore cordis & affectu terram & ipsa terrena tangere, & per humum terrenæ cupiditatis pedes suos multiplices, id est, suos filios & famulos post se ducere, erudire, & trahere, non sunt comestibiles & tangibiles, id est, imitabiles & frequentabiles, sed pro certo ipsius debent esse abominabiles & detestabiles, sicut ad literam patet de vsurarijs & auaris, quos quilibet abominatur, & quos Deus & populus detestatur. Vt habetur in Prou. 8. *Labia mea detestabuntur impium.*

¶ Quando morticinum cadebat super sementem, si erat sementis, non polluebatur ex morticino. Si vero aqua erat madida, tunc ex tactu morticini efficiebatur immundum.

¶ Sic vere si semen affectionis nostræ humore delitiarum aspergitur & imbibitur, restat, si morticinum, id est, aliqua mortifera tentatio, locutio, vel exempli mali datio, vel alicuius malæ personæ societatis delectatio ipsum tetigerit, quod per malum consensum faciliter polluitur. Si vero ista humectatio deficiat, & siccitas abstinentiæ vel paupertatis abundat, tunc im- F
mundicia

munditia tentationis & mali cōsensus ita faciliter nō subintrat, sed mundum & sine macula perseuerat. Constat enim, quod ille, qui diuitijs aspergitur, tactu mortuæ tentationis facilius inficitur, quam ille, qui in siccitate paupertatis & abstinentiæ commorator.

¶ Vel dic, quod morticinum significat peccatum, aqua verò significat delectationē in peccato, quia scil. morticinum, id est, actus peccati mentem non inficit, nisi aqua, id est, delectatio consensus & complacentia subsit. Peccatum enim adeo est voluntarium, *quod si non est voluntarium, non est peccatum*, secundum Augustinum.

¶ Vel dic, secundum gloss. quod aqua est baptismus, quia si illi, qui aqua baptismatis non sunt loti, sc. infideles, tangunt morticina, id est, si committunt peccata mortalia, non tantum polluuntur, nec ita profundè delinquunt, seu tanto peccato inficiuntur, sicut illi, qui aqua baptismatis abluuntur, quia scil. in eodem peccati genere plus peccat fidelis, quàm infidelis; baptizatus, quàm gentilis, quia sc. infideles pro parte excusat ignorantia, fideles verò excusat conscientia.

¶ Fontes & cisternæ & omnis aquarum congregatio nō polluebatur, dato quod à morticino tangeretur. Sic verè fontes sacræ scripturæ, cisternæ Philosophiæ, aquarū congregatio moralis sapientiæ non inficitur, nec mala aut immunda redditur, si à morticino, id est, à malo doctore vel prædicatore tangatur. Cōstat enim, quod iste fons sapientiæ & sacrarum scripturarum, quantum de se est, non potest pollui vel infici, quamuis contingat eam per hæreticum malè exponi, vel per malum hominem prædicari.

¶ Vel dic, quod fons talis significat gratiam sacramentalem, quam proculdubio morticinum tangens, id est, malus minister administrans, nunquam potest inficere, quinimo solet semper munda & sincera manere. Virtus enim sacramentorum dependet à Deo, non à ministro, & ideò nunquam minuitur, aut inficitur ministri immunditia vel delicto.

Capitulum duodecimum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere.

MORALITATVM CAP. V.

MVlier, quæ peperit, septem diebus immunda manebat, & si fuit partus masculus, ipsum in die octaua circumcidebat, & per quadraginta dies in domo stans, tandem ex toto ad communionem redibat, & atrium cum alijs subintrabat, & pro purificatione sua sacrificium, sc. agnum, aut columbarum pullos, aut turtures offerebat.

¶ Sic verè quando mulier, id est, anima peperit aliquod bonum opus, exinde solet immunditiam superbiæ vel inanis gloriæ contrahere, quapropter non statim est munda, id est, non statim debet se mundam, id est, sanctam reputare, sicut Pharisæus, dicens Luc. 18. *Ieiuno bis in Sabbatho, &c.* Quinimo ipsa debet partum suum circumcidere & examinare, & omnem inanem gloriā abinde præscindere vel fugare, & sic per septem dies, id est, per totius huius vitæ circulum, vel per septē peccata mortalia semper se debet vilem, id est, immundam reputare, iuxta illud Luc. 17. *Cum omnia bene feceritis, dicite: Serui inutiles sumus*; quousque scil. per quadraginta dies, id est, per statum pœnitentiæ in domo propriæ conscientiæ reclusa, agnum innocentiæ, turturem castimoniæ, columbam simplicitatis & modestiæ Deo poterit immolare. Quod cum fecerit, tunc purificata, & munda poterit atrium Paradisi fœliciter introire. Ideò dicitur Iacob. 4. *Purificate corda duplices animo.*

¶ Vel dic, quod partus potest significare malorum operum facinora, à quo si purificari volumus, quadraginta dies, scil. per tempus pœnitentiæ vel quadragesimæ nos recludere in domo conscientiæ & tandem oblatis agno, turture, & columba, id est, innocentia, & castitate, & simplicitate, mundi & purificati esse poterimus, & templum seu atrium Paradisi cum mundis, id est, sanctis & Angelis introire.

¶ Per tantum spacium stabat mulier, antequam purificaretur, per quantum partus in ventre steterat, antequam viuificaretur, G
sc. si esset masculus, per quadraginta dies, & si esset fœmina, per octoginta dies. Maiusq; tempus requirebatur ad purificandum pro partu fœmineo, quam pro puero masculo.

¶ Partus, qui cum libidine concipitur, & cum immunditia nascitur, significat peccatum, quod scil. facit concipi libido delectationis, & quod facit compleri & perfici immunditia operationis. Igitur illud est verum, quod quanto stetit iste fœtus in ventre malæ voluntatis & malæ complacentiæ diutius, tanto pro certo purgatio pœnitentiæ debet durare longius. Et quanto mater, id est, anima plus voluit fœtum peccati secum retinere, tanto debet diutius per pœnitentiam affligere, & purgationem pœnitentiæ diutius tolerare, quia reuera quanto maior est mora & obstinatio, tardiorque confessionis parturitio, tanto difficilior est purgatio & mundatio, vt sic de proportione culpæ & pœnæ dicatur de anima pœnitente illud Apocalyp. 18 *Quantum glorificauit se, & in delitijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum*: de viuificatione & tardiore & citiore vide supra cap. 3. de puero.

¶ Vel dic, quod puer hic est homo, qui octo dierum, id est, in tempore resurrectionis vltimæ à cunctis mortalitatis defectibus circumcidetur & mundabitur, & sic quadragenario inde transacto ad templum Paradisi perducetur, vbi immundus non offertur.

Capitulum decimumtertium. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Homo in cuius cute.

MORALITATVM CAP. VI.

LEpra multiplex nobis in scriptura manifestatur, scil. lepra in capillis, lepra in cute, lepra in carne, lepra in veste, lepra in domo. Quælibet istarum leprarum erat immunda, & à tactu, & à frequentia hominum euitanda.

¶ Potest lepra significare quodcunque peccatum, & maximè peccatum luxuriæ, quæ quidem luxuria inficit non solum proprium subiectum, imò etiam alios circumstantes. Sed reuera lepra luxuriæ, peccati, vel infamiæ quandoque in capillis, id est, in cogitatione, quandoque in carne, id est, in delectatione, quandoque in cute, id est, in exteriori operatione inuenitur. Quandoque inficit vestem, id est, exteriorem conuersationem, quandoque etiam corrumpit domum, id est, totum vicinum & regionem.

¶ Tunc enim lepra nostra esse in veste, vel in domo dicitur, H
quando luxuria nostra vel auaritia vel peccatum in exteriori cōuersatione manifestatur, & quando in domo religionis vel Ecclesiæ per infamiam diuulgatur, & per mali exempli dationem in alios dilatatur.

¶ Vel dic quod lepra est superbia quæ ad modum lepræ tumorem, & mentis indignationem, id est, inflaturam parit. Ista ergo quandoque in capillis, quando scilicet homo superbit & gloriatur in crinibus, quandoque in carne, quando gloriatur in delitijs carnalibus, quandoque in cute, quando gloriatur in cutis pulchritudine, quandoque in veste, quando gloriatur in generis valore.

¶ Vel dic quod capillis significant scientiæ subtilitatem, caro sanguinis nobilitatem, cutis corporis formositatem, vestes virtutum amœnitatem, seu etiam bonorum temporalium fœcunditatem, domus status seu dignitatis quam obtinet sublimitatem. In istis enim omnibus potest lepra crescere, & pro his omnibus potest superbia vel inanis gloria prouenire, & mentem inficere & fœdare. Processus qui fit contra hæreticos, videtur habuisse ortum à processu qui fiebat antiquitus contra leprosos. Dicitur enim quod si suspicio lepræ appareat in aliquo fortè, quia est scabiosus, vel quia cutis apparebat humilior, & pilus albior, debebat eum Sacerdos recludere septem diebus, & si videret quod huiusmodi lepra non cresceret, sed etiam quod post inclusionem alijs septem diebus sese nullatenus augmentaret, debebat eum dimittere & mundum bonamque carnem habere prædicare. *Lauabit inquit homo vestimenta sua & mundus erit, quia scabies est.* Quod si forte lepra crescebat, ipsum leprosum & eum extra castra pellere tunc debebat.

¶ Sic verè audita suspicione lepræ, id est, hæresis contra aliquem, debet eum Sacerdos, id est, iudex diligenter inuestigare & etiam si sit necesse capere & includere. Si verò videt, quod nō perseuerat, sed cessat ipsum tanquam mundum debet absoluere, & inde liberare, & esse potius scabiē quam lepram, id est, aliquē leuē errorem quam hæresim iudicare. Quemlibet enim scabies non facit leprosum, nec quilibet error facit hæreticum. Sed proculdubio si viderit huiusmodi maculam crescere ipsumque in A
errore persistere, tunc debet eum leprosum vel hæreticum iudicare, & à consortio fidelium segregare. Vnde dicitur Matth. 15. *Separabit malos de medio iustorum.*

¶ Vel dic, quod scabies vel lepra sunt duæ species excommunicationis scilicet minor & maior. Propter scabiem ergo, id est, propter minorem excommunicationem, nō debet quis à canonica fidelium communione segregari, sed tantum vestem conscientiæ suæ debet lauare per cōfessionem, & à Sacerdote mundari. Per lepram verò, id est, per maiorem excommunicationem, homo debet ab aliorum consortio diuidi, & ab ipsis tanquam leprosi necessario reputari. Esa. 53. *Nos autem reputauimus eum quasi leprosum.*

¶ Vir de cuius capite pili fluunt caluus, & mundus est, & si etiam à fronte ceciderunt, mundus & recaluaster est. Si verò in caluitio lepra oritur, immundus iudicabitur.

¶ Caluitium quod nihil aliud est quam casus & nuditas capillorum, potest significare voluntariam paupertatem quam pro certo qui debite amplectitur, mundus & sanctus apud Deum efficitur, in tantum quod quanto quis plus capillos diuitiarū suarum pauperibus per Eleemosynas dimittit fluere, ita quod caluitium paupertatis ipsum ex hoc contingit incurrere, nunquā propter hoc debet vilis & immundus reputari, sed magis mundus & honorabilis apud Deū & homines credi. Veruntamen quandoque contingit quod in caluitio oritur lepra, quia scil. de paupertate quandoque oritur superbia, & inania superbia, quia illi qui diuitias dimittendo vel pauperibus erogando sunt pauperes exinde quandoque superbiunt & fiunt arrogantes & alios contemnentes, & perperam iudicantes, contra illud Apostoli Roman. 14. *Is qui non manducat, manducantem non iudicet.* Et sic in caluitio eorum lepra nascitur, in quātum de paupertate sua gloriari & alios contemnere comprobantur. Ecclesiast. 25. Et tamen sicut apparet. Pauper superbus inter ea quæ Deo displicent,
B numeratur.

¶ Vel dic si vis, quod caluitium est fluxus & abrasio vitiorum, qui scil. per confessionem & pœnitentiam efficitur, ita quod homo mundus & sanctus creditur & habetur. Veruntamen quia quandoque de tali munditia superbit & gloriatur, ideò leprosus dici meretur, suaq; munditia in lepram, & sua sanctitas in culpam conuertitur. Vnde dicitur Num. 12 *Maria apparuit candens lepra quasi nix.*

¶ Sicut hic supponitur, lepræ signa erant color rufus & albus per corpus diffusus, & cutis humilior, in capillis flauus. Vnde etiam sicut hic patet in capite, & in barba & in fronte lepra generabatur, & ibi cognoscibilis videbatur.

¶ Sic verè quando in homine apparet albedo fictæ castitatis, rubedo malitiosæ voluntatis, flauedo duplicitatis, & depressio excessiuæ humilitatis, signum est quod ille qui habet talia non est bonus, sed magis est leprosus spiritualiter & corruptus, quia reuera illi qui sunt leprosi, aut peccatores & corrupti, vt communiter fingunt se esse cæteris magis humiles atque castos, & amplius apparent suboles, scientifici & astuti. Vnde dicitur Ecclesiast. 19. *Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo.* Et sic dico quod isti habent lepram fictæ humilitatis in capite, in quantum alis inclinant, lepram malitiæ in barba, in quantum se habere diuinam sapientiam simulant. Barba enim sapientiam significat, lepram fictæ castitatis in fronte, id est, in apparentia honesta quam omnibus manifestant, sicut de Osia,
C de quo dicitur, 2. Paralipomen. 26. quod *statim orta est lepra in facie eius.*

¶ De istis sicut hic dicitur, vestis siue pellis supponebatur subire lepram, & erat talis lepra quædam alba macula vel rufa humili superficie cætera corrodens, vel inficiens ipsam vestem. Ista ergò si manifesta erat Sacerdos debebat eam videre, & ipsam vestem comburere. Si verò dubia esset lepra, debebat eam includere, & si nō cresceret dimittere. Si verò creuisse reputabatur, ipsam quam cito concremare.

¶ Sic verè si aliqua vestis, id est, aliqua persona lepram hæresis incurrerit, & clarum perspicuumque fuerit, proculdubio per sententiam Sacerdotis, id est, prælati vel iudicis concremari debet. Si verò fuerit aliquod dubium debet intra clausuram abiurationis recludi, & si vltra non creuerit, sic dimitti. Sic verè post reclusionem, id est, post hæresis abiurationem inuenta est lepra creuisse, & talis vestis, id est, talis persona in hæresim relapsa fuisse, tunc verò debet comburi & sæculari potestati demandari vel committi. Vnde dicitur Matth. 3. *Paleas comburet igni inextinguibili.*

¶ Vel dic de punitione malorum, quia iudex vel prælatus si videt aliquam vestem, id est, aliquā personam vitiosam, si sit talis lepra, id est, tale crimen quod nō possit nec celari, nec emendari, debet istam vestem comburere, id est, personam ipsam per aliquam pœnam corporis condemnare. Si verò sit non adeò euidens lepra criminis, vtpote quia nullū scandalum fuit ibi, vel quia spes est quod delinquens se corriget, & quod lepra ipsius criminis ad deterius non procedet, debet in loco pœnitentiæ vel in bono carcere eum recludere, & vsque ad tempus præfinitum ab eo, ipsum debet pœnitentiæ vinculis alligare, ita quod si videt lepram ipsius criminis non procedere, sed cessare, debet talem patientem mundum iudicare, & de clausura carceris liberare. Si verò videt quod talis clausura seu talis iniuncta pœnitentia non proficit, tunc ipsum comburere, id est, sententialiter condemnare debet. Istum etiam modum seruat Deus, quia illos qui ex toto sunt leprosi, obstinati, incorrigibiles atque mali, de quorum salute desperat, sæpe per mortem subitaneam interficit, & in inferno comburit, alios verò de quorum salute sperat, solet in carcere tribulationem includere, & eos castigando mundare, & mundi prosperitati restituere. Si verò ipsos per clausuram tribulationum videt non posse corrigi, solet eos finaliter in inferno cremare, vt sic de quolibet tali dicatur Ioan. 15. *Omnem palmitem non afferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, &c.* D

¶ Si lepra apparebat in aliqua parte vestis, debebat illa vestis includi & si non cresceret debebat aqua lauari. Si verò locus ipsius maculæ adhuc obscurior apparebat, debebat ipsa macula à soliditate vestis abrumpi. Quod si tunc adhuc in aliqua parte vestis alia similis macula nascebatur, tūc quia lepra volatilis, tota vestis ignibus mancipari iubebatur.

¶ Vestis est peccator, qua scilicet diabolus se induit, quando ipsum sibi conglutinat & adiungit, macula est peccatum quod lepra dicitur, pro eo quod per ipsum homo corrumpitur & fœdatur. Igitur si contingit lepram seu maculam peccati in aliqua persona generari & nasci, proculdubio Sacerdos, id est, prælatus debet ipsum primo benigniter corrigere, & in clausuram & in statutorum obedientiam ponere, & per confessionem & pœnitentiam emendare. Si verò post lotam pœnitentiæ adhuc appareat in ista veste, id est, in ista persona vestigium maculæ præcedentis in aliqua mala consuetudine, vel etiam aliqua mala conditione, & reliquijs præmissorum criminum, statim debet Sacerdos illam maculam abrumpere, & illud vitium penitus ab eo separare. Sed si ista recidiuando talem maculam iterat, ita quod iterum similis culpa in eo appareat, ita quod spem correctionis de ipso amplius non habeat, tunc verè igne tribulationis & asperæ punitionis debet comburi. Vel etiam ad literam si crimen hoc requisierit, debet ignibus concremari, sicut si est hæreticus & relapsus, quia reuera qui per benignam locutionem, monitionem & castigationem non corrigitur, sed recidiuat seu quotidie in similia relabitur, necesse est vt asperius corrigatur, quia vbi non proficit correctio in facto fidei ignis incendium apponatur. Vnde dicit Dominus Ioan. 15. *Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes & arescet, & in ignem mittetur & ardet.*

¶ Leprosus mandabatur extra castra eijci, & à mundorū consortio ad Sacerdotis arbitrium separari. Os eius debebat veste contegi, ne ipsius anhelitu possent alij infici vel corrumpi, caput eius debebat esse nudum, vestimentum eius dissutum, & ipse seipsum debebat clamare vilem, sordidum & immundum. Solus extra solebat manere, & à mundorum consortio iubebatur penitus abstinere. E

¶ Reuera talis leprosus videtur esse peccator, & maximè ille qui maioribus criminibus est infectus, & fœtoribus infamiæ maculatus, & potissimè hæreticus & excommunicatus, qui reuera talis à consortio charitatis diuiditur per inuidiam, solus & sine bonæ societatis copula seiungitur per discordiam, caput suæ intentionis nudum efficitur per iactantiam, vestis conuersationis tota dissuitur per insolentiam. Os verò suæ locutionis est ita fœtidum & immundum, quod alios corrumpit & inficit per detractoriam infamiam, quare propter hoc contegi meretur & reprimi, ne anhelitus suarū malarū locutionum alios corrumpat per nequitiā. Vilem ergò & immundum se potest dicere per vniuersalē corruptionē & spurcitiam, dicens illud quod scribitur Leu. 14. *Quasi plaga lepræ videtur esse in domo.* Quia verò leprosi, id est, peccatores solent singularitatis solitudinē diligere, & societates bonorum fugere, intentionis caput per iactantiā mundare, os suum per versutias locutionis cōtegere, & vestes conuersationis pro-

pria

prius laniare, contra illud supra 10. *Capita vestra nolite nudare, & vestimenta vestra nolite scindere.*

¶ In domo quando oriebatur lepra? Erat autem macula corrosiua lapidi vel parieti impressa cęteris parietibus parietis magis pressa. Igitur si talis lepra apparebat in domo quibus adhærebat, debebant lapides de pariete submoueri, tota domus debebat radi, & domus alio luto liniri: lapidesq́, & puluis abrasus debebat extra ciuitatem proijci & portari. Quod si talis lepra in aliqua parte domus oriebatur, alia lepra perseuerans iudicabatur, & ideo tota domus destruebatur & ligna & lapides extra oppidum in locum immundum ilico portabantur. ¶ Sic vere si lepra alicuius hæresis vel proditionis in aliqua domo vel in aliqua villa vel collegio nascitur, statim submouendi & è medio tollendi sunt lapides, id est, personæ quæ macula huiusmodi corroduntur, ne forte per alios alij lapsu temporis macula simili corrumpantur. Secundum enim beatum Bernardum, *Melius est quod pereat vnus quam vniuersitas tota.* Et domus ista debet per correptionem radi, & puluis malæ & hæreticæ doctrinæ abinde eijci, & luto alio, id est, alia bona doctrina ipsa domus instrui vel liniri. Alijq́; lapides, id est, aliæ bonæ personæ locô primorum, scilicet in officijs, dignitatibus & beneficijs substitui & reponi. Vnde Iob 34. *Conteret multos & innumerabiles, & regnare faciat alios pro eis.* Quod si talis lepra nec si velit cessare, imo ad alios inueniatur transire, & iterum in alijs lapidibus, id est, personis subcrescere & venire, tunc non pigeat Sacerdotem vel prælatum talem domum, id est, talem villam vel collegium de medio tollere, & extra oppidum, id est, extra communionem fidelium excommunicando deijcere, & etiam ex toto si sit necesse, inuocato brachio sæculari subuertere & delere, sicut factum est de ordine Templariorum.

¶ Vel si vis dic, quod lepra est vitium proditionis, quam si iudex aliqua in domo vel villa reperit, statim ipsos lapides quibus adhæret, id est, ipsos proditores destruere & euellere, & in loco
F & officio quod tenebant alios substituere debet, & alio luto scilicet, cæmento charitatis, reconciliationis & amoris debet talem domum seu patriam vngere, vt sic in fidelitate domini sui possit de cætero permanere. Quod si cōtingat talē domum, villam vel patriam ex toto corruptam esse, & lepram istam, scilicet, proditionem per omnes partes eius venire, tunc tota ipsa domus seu villa ruinæ seu periculo debet penitus subijcere, vt sic quos aliorum pœna non terruit, possit propria pœna sua coercere. Lepra enim, id est, hæresis vel proditio persenerans alio modo non tollitur, nisi tota domus leprosa, id est, tota villa vel patria proditris vel hæretica destruatur.

¶ Quando domus leprosa examinabatur, solebat claudi, & introitus habitatoribus denegari, quam qui tunc temporis intrabat vel ibi dormiebat, immundus efficiebatur, & lauare vestimenta sua tenebatur.

¶ Domus leprosa & infecta est mundus qui tunc temporis à Domino fuit clausus, quando eius ingressus & amor fuit nobis per Dominum interdictus. Vnde dicit Io. 2. *Nolite diligere mundum, &c.* Qui ergo in ista domo leprosa, id est, in mundo per malam complacentiam intrat, & ibi dormit, & temporaliter se delectat, procerto faciliter immunditiam culpæ & maximè auaritiæ & luxuriæ solet incurrere, quapropter necesse habet per confessionem & pœnitentiam se lauare. Vnde Esai. 1. *Lauamini, & mundi estote.*

¶ Vel dic, quod ista domus significat excommunicatum, qui tunc alijs clauditur, quando occasione istius lepræ communicatio eius alijs denegatur. Si igitur tunc aliquis talem domum introierit, & cum tali participauerit immundus, id est, excommunicatus, scilicet, minori excommunicatione & ipse erit. Vnde dicitur Num. 19. *Quicunq́, tetigerit immundum, immundus fiet.*

¶ Vel dic, quod sicut patet ex præmissis, quatuor genera lepræ inueniebant videlicet lepra in veste, lepra in cute, lepra in carne, & lepra in domo seu in æde. Sic vere dico in hominibus inueniuntur quatuor genera vitiorum, scilicet, lepra in veste, hoc est, curiositas vestium seu lasciuiositas, lepra in cute, hoc est, gulę ingluuies seu gastrimargia, lepra in carne, hoc est, carnalis delecta-
G tio seu luxuria, lepra in domo seu in æde, hoc est, tumor malus seu infamia, quæ, scilicet, apparet in domo & in lapidibus, id est, in exteriori vicinia. Vnde videtur, quod istæ quatuor lepræ possunt significari in istis leprosis, de quibus dicitur 4. Reg. 7. *Quatuor viri erant leprosi iuxta introitum portæ.*

Capitulum decimum quartum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Hic est ritus.

MORALITATUM CAP. VII.

QVando leprosus cum aliquo mundabatur, ad restitutionem ipsius multa requirebantur. Debebant enim ante omnia ad ostia castrorum venire & Sacerdoti se ostendere, sacrificia offerre, & sanguine passeris occisi debebat eum Sacerdos aspergere, extra proprium tabernaculum debebat aliquamdiu manere, omnes pilos corporis & barbam & supercilia radere, vestes & corpus lauare, & sic oblatis duobus agnis poterat mundus castra mundorum intrare.

¶ Sic vere peccator quando vult à lepra mundari, & fidelium restitui communioni, tunc debet ante omnia per confessionem Sacerdotibus ostendi. Vnde Luc. 17. *Ite, ostendite vos Sacerdotibus.* Et oblato sacrificio spiritus contribulati sanguinem passeris, id est, Christi, debet per suæ passionis memoriam aspergi, capillos malarum cogitationum & affectionum à se radere & euellere, barbam fatuæ sapientiæ & supercilia superbiæ deponere, & lachrymis contritionis se lauare & abstergere extra proprium domicilium aliquamdiu peregrinando manere, & tandem duos agnos, id est, duplicem ignorantiam cordis & corporis Domino offerre, & sic mundus poterit fieri, & ad sanitatem gratiæ reuenire. Idgò dicitur Matth. 11. *Cæci vident, surdi audiunt, claudi ambulant, leprosi mundantur.* H

¶ Ad mundationē leprosi requirebantur duo passeres in aqua viua, in vase fictili, lignum cedrinum, hyssopus, vermiculus, id est, filus coccineus. Vnus ergò istorum passerum occidebatur, & sanguis eius super illas aquas in vase illo fictili stillare permittebatur & tandem passer alius viuus & hyssopus in ligno cedrino cum filo coccineo per modum aspersorij ligabatur, quibus in aquis rubricatis instinctis, leprosus septies intingebatur, & sic passer ille viuus abire in campū permittebatur, rasisq́; pilis & loto corpore, & vestibus, homo etiam per septem dies extra propriū tabernaculū morabatur. Octaua verò die duos agnos Sacerdotibus offerebat, & mundus effectus castra ingrediebatur.

¶ Leprosus significat genus humanum, quod scilicet, in Adam fuit infectum de castris, id est, de paradiso eiectū, ita quod vestimentum suæ mortalitatis fuit distutum. Caput vero sui cordis fuit crinibus virtutum nudatum. Vnde Iob 1. *Nudus egressus sum de vtero matris.* Ad hoc ergo, quod ille leprosus mundaretur & in castra paradisi reduceretur, plura necessaria concurrerunt. Necesse enim fuit, quod interuenirent duo passeres, id est, duplices Christi, naturæ vnitas & veritas. Aqua viua, id est, baptismi puritas. Vas fictile, id est, Christi naturæ mortalitas. Hysopus qui tumores sedat, id est, ipsius Christi humilitas. Coccus seu vermiculus, filum scilicet, ignei coloris, id est, ipsius Christi ardens amor & charitas. Lignum cedrinum, id est, ipsius Christi crux & suæ passionis austeritas. Sanguis passeris occisi, id est, sanguinis effusi vtilitas. Ista enim omnia humanum genus leprosum purificauerunt & castrorum paradisi eidem aditum reddiderunt. De istis enim duobus passeribus, id est, de ista duplici Christi natura humana & diuina vna sola fuit occisa, scilicet, natura humana in vase fictili humanæ mortalitatis mortua. Nihil passus fuit homo secundum diuinitatem. In desertum euolare dictus est, in quantum semper illæsus permansit, & in quantum passionis acerbitas ipsum aliqualiter non afflixit. Diuinitas tamen ista in sanguine passeris mortui intincta dicitur fuisse in quantum per passionem ipsius Christi hominis noscitur eius diuinitas consensisse. Cedro etiam cū coccino charitatis & hysopo humilitatis alligata dicitur, in quantum ipsius deitatis charitas & humilitas in ipso cedro, id est, in ipso ligno crucis summæ apparuisse monstratur. A
Ideò Apostolus dicit, quod *propter nimiam charitatem, qua dilexit nos Deus, filium suum tradidit.* Et alibi dicit, quod *humiliauit semetipsum, factus obediens vsq́, ad mortem, mortem autem crucis.* Omnia tamen ista scilicet, passer viuus, & sanguis passeris occisi, & lignum cedrinum, in aqua immersa dicuntur, in quantum, scilicet, ipsæ aquæ baptismi à sanguine & passione Christi & ipsius deitate & cruce virtutem propriam sortiuntur. Istæ ergo aquæ mistæ cum sanguine, id est, baptismus Christi passio iunctæ simul, septies, id est, mediantibus septem donis spiritus S. leprosum istum, scilicet, genus humanum asperserunt, & à lepra peccati lauerūt, sic vt post septem dies, id est, curriculū vitæ huius, scilicet, in octaua futuræ resurrectionis ex toto mundum efficitur, quando rasis & abstersis omnib. mortalitatis superfluitatibus castra paradisi ingredietur & ad illos de quorum societate ceciderat, id est, ad

filios Israel, id est, ad beatos angelos adiungetur. Post mundationem enim leprosi, & ipsius mundificationem præmissam, septem diebus debebant extra proprium tabernaculum manere, quia, scilicet, dato quod humanum genus per Christi passionē, baptismum, & crucem è lepra peccati originalis mundetur, non tamen propter hoc statim tabernaculum paradisi ingreditur, imo extra, scilicet, in hac valle miseriæ septem diebus, id est, per totam vitam istam, quæ per septenarium dierum fluit, permanere iubetur, vsquequo veniat octaua, id est, futura resurrectio, vbi inter mundos (vt præmissum est) in corpore & anima cœleste habitaculum sortietur, vt sic de homine videatur dictum illud Exod. 22. *Septem diebus sit cum matre sua*, id est, cum mortali vita, *die vero octaua dabis eum Domino.*

¶ Vel si vis, dic quod ad hoc, quod leprosus, id est, homo peccator mundetur, necesse est quod Sacerdoti per confessionem se ostendat, & quod Deo duos passeres, scilicet, corpus & animá offerat, & quod lignum cedrinum, id est, crucis memoriam, coccum charitatis, & hyssopum humilitatis, nec non vas fictile, cum aqua, id est, cor contritum cum lachrymis secum ferat, vt sic dū vnus passerum suorum, scilicet, corpus per pœnitentiam immolatur, alius passer, scilicet anima, liber euolet & recedat. Nam cum sanguis, id est, peccatum in aqua viua lachrymarum, etiam vase fictili, id est, corde humili per confessionem funditur, & tali lachrymarum delictis proprijs rubricata, mediante humilitatis hyssopo leprosus peccator aspergitur & lauatur, ab omni contagio mundatur, & ad castra Christi, scilicet, ad gratiam in præsenti, & gloriam in futuro tanquam mundus & innocens acceptatur, Psalmo 50. *Asperges me Domine hyssopo & mundabor, lauabis me, &c.*

B

¶ Hic ponitur, quod leprosus mundatus debebat duos agnos offerre Sacerdoti, qui de sanguine debebat autem dexteram, pollices, manus & pedes dextri ipsius leprosi tingere. &c.

¶ Et simile habes Exodi 30. Vide & expone sicut ibi. Hic ponitur de illo qui à lepra; & infra capit. sequenti de illo qui à fluxu immundi seminis mundabatur, quod ingredi statim non debebat præsumere, sed per septem dies indignum se propter præcedentem immunditiam reputare, & à castrorum ingressu cessare.

¶ In quo figuratiuè notatur, quod quando notabilem immunditiam & infamiam incurrit, dato, quod inde mundetur & emendetur, & ad gratiam sui mundiriam pristinā reparetur, semper debet quadam naturali verecundia sibi ipsi timere, & nō præsumptuosè in castra, id est, in societates mundorum seu maiorum se ingere, sed inde aliquamdiu se trahere quousque perfecta mundicia seu fama ipsum permittat subintrare, exemplo illius publicani, qui non audebat oculos ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum, & dicebat Luc. 18. *Domine propitius esto mihi peccatori.* Dato enim quod lepra culpæ tollatur, læsa tamen opinio necesse est quod aliquamdiu retrahatur, & præsumptio & audacia reprimatur.

¶ Vel dic contra infames qui dato quod culpa transierit, remanet tamen infamia, quæ ipsos castra Ecclesiæ, beneficia, dignitates Ecclesiæ sine ampliori sacrificio, id est, sine speciali dispensatione egredi non permittit. Vnde in canone dicitur, quod *porta dignitatum infamibus non patebunt.*

C

Capitulum decimum quintum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens.

MORALITATVM CAP. VIII.

ILle qui fluebat semine immūdus erat, & extra castra eijci debebat, omnis quæcunq; contingebat immunda erant, quinimo omnes qui carnem eius, saliuam eius, vestimenta eius, sagma super quod sederat, & lectum eius tangebant, protinus immunditiam contrahebant, & ideò se lauare debebant. Si etiam tangebat vas fictile, frangebatur. Si vero vas ligneum, lauabatur, talis erat fluens semine. Idem iudicium per omnia erat de muliere quæ menstrua patiebatur.

¶ Talis semine fluens significat luxuriosum & de se vilem, abominabilem & immundum, per menstruosam etiam mulierem intelligo fœminā luxuriosam, quia verè talium carnes, id est, carnalis vita, saliua defluens, id est, carnalis secta, lectus, id est, carnalis delectatio, vestis, id est, inhonesta conuersatio penitus sunt immunda in tantū: quod qui talia tāgunt, id est, qui talia frequētant & imitantur, immunditiam luxuriæ & infamiæ contrahere dignoscuntur. Quapropter lotura confessionis & pœnitentiæ se abluere tenebuntur, & ideo tutum est quod tales viles personæ non tangantur aut frequententur, sed potius de aliorum consortijs expellantur. Vnde dicitur Gen. 21. *Eijce ancillam & filium eius*, 4 Reg. 5. Et alibi. *Vade lauare septies in Iordane, &c.* De vase vero ligneo & fictili dic vt supra cap. 4.

¶ Vel si vis dic, quod semine fluens est hæreticus qui quia semen immundum, id est, malam doctrinam seminat, ideò sancta Ecclesia ipsum repudiat, & de societatibus aliorum fugat. Igitur caro, id est, carnalis vita, saliua, id est, immunda doctrina, lectus, id est, iniqua secta talium non debet tangi, nec aliqualiter frequentari, sed magis effugi & vitari. Vnde Apostolus ad Titum 3. *Hæreticum hominem post tertiam monitionem deuita, sciens quoniam corruptus est.*

¶ Talis immundus quando mundabatur debebat septē diebus exspectare, tandem seipsum in aquis viuis lauare, & postea turtures & pullos columbarum offerre, & sic castra in vespere poterat subintrare.

¶ Sic verè ille qui à fœdo humore carnalitatis sanatur, debet septem diebus expectare, id est, de septem peccatis mortalibus se liberare per contritionem, se totum lauare per confessionem, columbas offerre, id est, simplicitatem, turtures, id est, castitatē, & sic mundus erit per sanctitatem, & tabernaculum paradisi intrare poterit per beatam fœlicitatem. D

Capitulum decimum sextum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen post mortem duorum.

MORALITATVM CAP. IX.

INter cætera sacrificia vnum magnū & solenne fiebat in festo expiationis, in quo, scilicet, cineres fiebant, de quibus aquam expiationis faciebant, & per totum annum immundos purificabant, accipiebantur enim quatuor animalia, scilicet, vnus aries, vna vitula, triennis rufa, & duo hirci, quæ omnia ad ostium tabernaculi offerebantur, & ritu mirabili immolabantur. Mittebantur enim sortes super hircos, vt, scilicet, vnus Deo, alius populo assignaretur, & quod ille qui in sortem Domino cadebat immolabatur. Ille verò qui populo assignabatur, in præiudicijs omnis populi super caput eius per nuncium ad hoc deputatum in desertum emittebatur, & ibi liber abire permittebatur & lupis, & leonibus exponebatur. Alius verò hircus vna cum vitula rufa mandabatur per Sacerdotem occidi, & sanguine ipsius ipsum tabernaculum interius & exterius expiari, & hoc scil. per Sacerdotem linea tunica, femoralibus lineis, Zona linea & cidari linea indutum, & tam propitiatorium quam altare aureum, quam etiam velum cum digito tincto sanguine septies aspergi cornua altaris sanguine tangi, & vtrunque pauimentum interius & exterius iubebatur sanguine cum digito aspergi. Sacerdos enim illa die cum sanguine solus sancta sanctorum intrabat, & ne visa maiestate Domini moreretur, magnam copiam thuris in thuribulo secum portabat, quo totum sanctuarium obnubilabat. Quibus completis Sacerdos egrediebatur, & depositis dictis vestibus, vestimentis Sacerdotalibus induebatur, arietemq; cum adipibus, sanguine & renunculis hirci occisi & vituli Domino super altare immolabat, & sic ipsum altare ab immundicijs filiorum Israel expiabat, vitulæ verò & hirci carnes, fimus & pelles extra portam faciebat, & vsque ad cineres comburebat, & in ignem lignum cedrinum, hyssopum & coccum bis tinctum comburenda cum carnibus immittebat. Et sic populus à suis peccatis expiabatur, tabernaculum emundabatur, cinis pro facienda aqua expiationis efficiebatur, quæ per totum annum seruabatur. E

¶ Dicamus allegoricè, quod ista animalia Christū figurare videntur, quia, scil. hircus emissarius qui illæsus dimittebatur, deitatem significat, quæ, scil. impassibilis perseuerat, alia verò tria animalia denotant ipsius humanitatem, pro eo, scil. quod tres naturas continet. s. animā, sanguinē & carnem, vnde etiam & iste dicitur aries ductor gregis. Dicitur hircus propterea, quia in similitudinē carnis fuit factus. Dicitur vitula rufa triennis, in quantū fragilitas mortalitatis suæ, qua sexus fœmineis designatur, triginta an. prius vixit, & post trib. annis & amplius prædicauit Coloss. 1. Sanguis igitur istius effusus, id est, virtus sui sanguinis & passionis interiora, id est, cœlestia, exteriora, id est, terrestria tetigit & expiauit, in quantum secundum Apostolum, illa quæ in cœlis sunt & in terris per sanguinem suum pacificauit, quando, scilicet, secundum Apostolum ipse qui est Sacerdos & hostia, *per proprium sanguinem semel in sancta intrauit*, Hebr. 9. Propitiatoriū enim, id est, diuina propitiatio & misericordia istu sanguine aspergitur,

gitur, in quantum ipse Deus per Christi sanguinem humano generi placatur. Altare etiam, id est, ipse amor patris, in isto sanguine fuit tactus, in quantum ad pacem humani generis inclinatus. Velum enim, id est, ipsum cœlum, sanguine isto videtur tactum, in quantum eius virtute hominibus fuit apertum pauimentum interius, id est, natura humana, isto sanguine fuit tacta, in quantum vna natura fuit alteri reconciliata, & mediante Christi sanguine cócordata, & ruina angelica per homines reformata. Vnde Apostolus Ephes. 2. *Vos qui eratis aliquando longe, facti estis prope in sanguine Christi.* Ipse enim est pax nostra qui fecit vtraq; vnum. Ista enim aspersio mense septimo facta dicitur, pro eo quod ipsam spiritus septuplex nobis impartiuit. Igitur istud est verum quod corpus istius hirci atque vitulæ, scil. Christi, extra castra, id est, extra ciuitatem Hierusalem fuit positum, & ibi cum appositione ligni cedrini, id est, crucis passione crematum, id est, afflictum, & vsque ad cinerem, id est, vsque ad summam humilitatẽ seu corporis deformitatem redactum Esa. 53. *Vidimus eum & non erat ei aspectus*, in ipso enim passionis igne interuenit cedrus, id est, crucis Christi asperitas, hyssopus, id est, humilitas, coccus bis tinctus, id est, ipsius Christi clementia & perfecta charitas. Cinis ergò, id est, passionis Christi virtus cum aqua baptismi miscetur, & sic in Ecclesia seruatur, & inde quotidie populus purificatur & ab originali crimine expiatur. Vnde Apostolus Hebr. 9. *Sanguis taurorum aut hircorum & cinis vitulæ aspersus, inquinatos mundificat.*

§ Vel dic aliter, quod istæ tres species animalium, significare possunt tria genera personarum. Aries enim dux gregis significat prælatos. Vitula iugo subdita significat religiosos & clericos. Duo hirci significant seculares bonos & malos. Iste enim aries in holocaustum oblatus dicitur, quia, scilicet, prælati toti Deo offerri tenentur. Holocaustum enim erat illa species sacrificij de quo non licebat retinere aliquid, sed totum oportebat Deo offerre, nec populus nec Sacerdos poterant sibi aliquid retinere vel reseruare. Et ideò dicitur ab ὅλον quod est totum, & καυσὶς, quod est incendium, pro eo quod totum Domino cremabatur. Quia reuera prælatus debet esse ita Deo dedicatus, quod totus debet esse per charitatem Domino associatus, & nulli alteri, scil. nec mundo, nec diabolo mancipatus. Vitula verò, id est, clerici & religiosi, iugo obedientiæ debent more vitulæ subijci, & Deo per pœnitentiam concremari. Et dato quod corpus eorum extra castra, scil. exterius in mundi negotijs crometur aliquoties per vitam actiuam, adeps tamen & renunculus suæ interioris affectionis in tabernaculo, scil. supra altare paradisi crematur & incenditur per contemplationem, quia, scil. tam de vitula quam
G de hirco bono Deo retento, id est, tam de bonis Ecclesiasticis, quam laicis, illud debet esse verum, quod interiora Deus per affectionem & contemplationem habeat, dato quod carnes, pellem & fimum, id est, dato quod corpora mundus exterius in negotijs detinebat. Hirci verò, id est, Christiani sæculares in duo diuiduntur, quia secundum sortem occultæ Dei dispositionis aliqui Deo reseruantur, & sibi per pœnitentiam concremantur, alij verò cum peccatis & iniquitatibus suis & aliorum per desertum mundi vagari permittuntur, id est, aliqui vti præsentibus finuntur, & lupis & canibus exponuntur Psal. 80. *Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis.* Quia breuiter ista est sors occulta Dei iustitiæ, vt de hircis, id est, de mundi fœtibus peccatoribus aliquos habeat Deus, qui, scil. se per pœnitentiam sibi offerunt, alios habeat populus siue mundus, qui, scil. mundi deserta circumeunt, & præsentibus æterna prætermittunt. Vnde dicitur Lucæ 17. *Erunt duo in lecto vno, vnus assumetur & alter relinquetur.* Igitur siue agamus de hirco, id est, de pœnitente, vel de vitula, id est, de religioso & clerico se diuino iugo subiugante, istud est verum quod sanguis, id est, pœna, sudor & labor, vel etiam martyrium talium vsque ad interiora velaminis, & vsque ad paradisum transit, velum cœli penetrat & transcendit, pauimentum Ecclesiæ ornat & colorat, & aspergit ipsum altare diuinæ charitatis, & ipsum propitiatorium diuinæ pietatis tangit, in quantum pro se, & pro alijs veniam impetrat, & attingit (sicut ad literam apparuit) in sanguine martyrum, qui, scil. Deo placuit, & ipsos, & alios à criminibus expiauit. Apost. Heb. 9. *Omnia penè in sanguine mundantur.* Quicunq; ergò Sacerdos, id est, quicunq; iustus sacra docens intrare vult tabernaculum mẽtis suæ & penetrare sicut per contemplationem vsque ad sanctuarium paradisi, semper debet talem sanguinem, id est, memoriam pœnę martyrum & sanctorum secum habere, vt sic possit sibi & populo Deum placare. Thus etiam orationis portare tenetur, vt sic propitiatorium diuinæ misericordiæ obnubiletur, & adoretur, & quicquid petitur impetretur. Apostolus. *Tabernaculum non sine sanguine dedicatum est, & absq; effusione sanguis non fit remissio.*

§ Ad vnum tamen aduertendũm est, quia quando animalia H
ista, scil. vitula & hircus extra castra comburebantur, lignum cedri, coccus bis tinctus, & hyssopus in igne ponebantur.

§ Ad denotandum, quod quando iusti in pœnitentiæ vel tribulationis cremantur incendio, tria principaliter debent eos concomitare, scil. cedrus alta, id est, spei celsitudo, coccus coloris ignei, id est, charitatis feruor & amplitudo, & hyssopus mundificans, id est, fidei certitudo. Ista enim tria, scil. fides, spes, & charitas sunt illis qui cremantur per tribulationem & pœnitentiam necessaria, vt, scil. per fidem fortius, per spem facilius & per charitatem libentius sustineant pro Christi grauia, quibus factis, cinis, id est, memoria vitæ, talium erit mundificatiuus, & si aqua lachrymarum affuerit, totius immunditiæ abstersiuus Psal. 50. *Asperges me Domine hyssopo & mundabor, lauabis me & super niuem dealbabor.*

§ Vel dic, quod cinis est memoria mortis, qui, scil. si aquæ lachrymarum adiungitur, mens immonda & peccatrix expiatur, & ab omni reatus macula liberatur.

§ Vel dic, quod Sacerdos facilius populum expiat, quando sanguinem Christi in altari per Missæ celebrationẽ libat. Omnia tamen vestimenta linea debet habere, ad denotãdum quod puritatem in capite intentionis, in tunica conuersationis, & femoribus carnis, & in zona iustitiæ summæ profiteri iubetur.

§ Vel dic, quod Dominus nebulam in sanctuario suo vult abundare, ne maiestas sua nuda possit homini apparere, ne, scil. prę terrore ipsum oporteret perire, sicut etiam supra Exod. 9. & 33. & in multis alijs locis ostenditur Dominus in caligine apparuisse, & in fumo gloriæ & nebula legem dedisse, ad denotandum, quod Deus vult vt in sanctuario mentis semper aliquam nebulam ignorantiæ habeamus. Nec vult tempore huius vitæ maiestatem eius intuitiue videamus, aut quod secreta deitatis & rerum plenariè cognoscamus, quia, scil. tunc fides nostra meritum non haberet, & mens nostra per præsumptionem forsitan interiret. Dominus ergò & in nebula loqui & in nebula habitare dicitur, pro eo, quod Dominus mentem sanctam contritam & obscuram diligit, & ibi habitare spiritualiter delectatur, 3. Reg. 8. Vnde Dominus dicit, quod *habitaret in nebula*, Psal. 17. *Caligo sub pedibus eius.* Illa quæ ad salutem pertinent, in tali nebula cordis contriti melius à Deo reuelantur. Vnde dicitur Exod. 24. *Vocauit Dominus Moysen de medio caliginis, &c.* De modo vero purificandi cum cinere, vide Num. 18.

Capitulum decimumseptimum. *Textus.* Et locutus est Dominus ad A
Moysen, dicens: Loquere Aaron.

Moralitatum Cap. X.

Hic supponit Moyses animum omnis carnis in sanguine esse, & ideò sanguinis esum omninò prohibet, sed ipsum Domino mandat offerri, vt sic anima quæ viuit in sanguine, possit à peccatis suis per sanguinem expiari.

§ Dic, quod sanguis spiritualis est affectio seu amor, quia reuera talis sanguis est propriè animæ nostræ vita. Augustin. *Scio animma mea, quam amo, est vita.* Ideò sanguinem nõ debemus comedere, id est, amorem & affectionem nostram non debemus in nos ipsos reducere, nec ad nutrimentum carnis nostræ conuertere, sed soli Deo offerre, & ad Deum ordinare, quia reuera sanguis affectionis animam naturaliter viuificat & delectat, & ideo si Deo offeratur, ipsam spiritualiter purificat atque mundat. Vnde Ezech. 16. *In sanguine tuo viue.*

§ Vel dic, quod sanguis iste est sanguis Christi in Sacramento altaris, vel etiam memoria & compassio passionis & sanguinis Iesu Christi, quia reuera in isto & ex illo constat spiritualis vita animæ nostrę, & ideò talem sanguinem non debemus comedere, id est, non recolendo absorbere & abscondere, sed ipsum Missas celebrando, & passionem eius recordando offerre, vt sic possimus animas nostras expiare. Vnde Iob. 16. *Terra non operies sanguinem meum.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad omnem.

Moralitatum Cap. XI.

Hic præcipiuntur homini multa præcepta, & dicit: Non maledices surdo, & corá cœco non pones offendiculum. Non obseruabitis somnia. Non facietis vobis figuras aut stigmata. Non radetis barbam, nec in rotundo attondebitis comam, nec super mortuo incideritis carnem. Non prostitues filiá tuam, &c.

¶ Ista nobis omnia spiritualiter inhibentur. Et primo quidem Surdos & cœcos, id est, personas simplices & ignorantes, quia, scil. verbum Dei nec audiunt, nec intelligunt, non debemus maledicere vel offendiculum alicuius mali scandali vel exempli coram eis ponere vel facere, ne forte occasione accepta possint ruinam peccati incurrere. Tales enim simplices qui nesciunt præcauere, facilimè cadunt, quando offendiculum, id est, occasionem mali in verbis aut factis nostris inueniunt. Ideò benè dicitur Matth. 18. *Quia qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei quod submergatur in mari.* Item somnia, id est, falsas opiniones non debemus credere nec friuola pro veris recipere nec ariolis nec diuinis, id est, hæreticis aut adulatoribus fidem dare, nec etiam ad auguria seu garritus auium, id est, ad verba & garrulationes personarum attendere vel vacare, sicut fecit Manasses, de quo dicitur, quod *obseruabat somnia & sectabatur auguria. &c.* 4. Reg. 21. Item non debemus barbam, id est, virilitatem animi radere, nec comam capitis, id est, virtutum cordis aliqualiter decurtare, quia, scil. viribus animi quam barba signifi-
B cat, non est abijcienda, nec coma virtutum aliqualiter detondenda. Vnde dicitur Num. 6. *Nouacula non ascendet super caput eius.* Rotunditas autem quæ figura est valde mobilis, instabilitatem mentis denotat, quia tunc coma in rotundum tõdetur, cum inconstantia mentis virtutum cæsariem in nobis truncat. Item figuras & stigmata non debemus nobis facere, id est, malas malorum imagines & exempla non debemus accipere, nec in nostris cordibus aut motibus per imitationem imprimere, nec per reuerentiam aut complacentiam adorare.

¶ Vel dic etiam, quod ista dicuntur contra quosdam familiares qui constituunt, sic quod eos quasi pro dijs colunt in quantum eis plus debito credunt. Tales ergò figuras statuere vel stigmata nobis prohibentur, & eorum adorationes vetantur. Item carnem nostram non debemus super mortuo, id est, super peccato luxuriæ vili & fœtido incidere & diuidere, nec de sanguine delectationis carnalis aliquid sibi dare. Nec filiam nostram, scil. animam diabolo prostituere, nec sibi eam per diuersa vitia maculandam offerre. Caro enim per luxuriam non est incidenda, sed integra & casta seruanda. Anima etiam non debet prostitui nec per peccatum diabolo subiugari, ne fortè possimus de ea dicere illud Matth. 15. *Filia mea male vexatur à dæmonio.*

¶ Hic præcipitur quod animalia diuersi generis simul conuenire vel cohabitare non faciant, & quod vestimenta ex lana & lino non texant, & quod agrum suum diuerso semine non seminent seu serant: quod etiam præcipitur Deut. 22.

¶ In verbis istis, charissimi, videtur tangi, quod illi qui eiusdem conditionis sunt & status, sicut pauperes & diuites, sicut
C clerici vel laici, debent simul cohabitare, & societatem alter alterius frequentare, copulam verò & societatem personarum dissimilium fugere, & istorum qui sunt diuersæ conditionis & status, consortia non amare. Vnde dicitur Sapiens Ecclesi. 13. *Quia pondus super tollit, qui altiori se communicat. Quid communicabit cacabus ad ollam, quoniam si se colliserint, confringentur.* Sequitur. *Omne animal diligit sibi simile.* Istud potissime debet seruari in coniugijs, vbi pro certo paritas conditionum summe debet attendi, quia, scil. diuersæ conditionis animalia non debent inuicé copulari, nec rusticus nobili mulieri, nec rustica cum nobili coniugari. Facilè est enim quod quando ager, id est, lectus tali diuerso semine seritur, quod alter ab altero faciliter condemnatur. Vnde ibidem: *Quæ communicatio homini sancto ad canem, aut quæ pars bona diuiti ad pauperem:* Et ad idem per omnia potest applicari illud quod dicitur Deut. 2. *Non arabis in boue & asino.*

¶ Vel si vis applica contra quosdam, qui ita fidem Euangelicam assumebant, quod cæremonias legis nullatenus relinquebant, sed vtrumque seruare volebant. Bos enim iugo subditus significat legem, asinus verò quem Christus equitauit, significat Euangelicam disciplinam. Talis ergò communicatio repellitur & duplex ritus à Deo reprobatur. Allega vt infra. ¶ Vel dic, quod boni non debent cum malis, fideles cum infidelibus & hæreticis, religiosi cum laicis communicare, ne eos contingat malos eorum mores discere vel habere, Psal. 17. *Cum sancto sanctus eris, &c.* ¶ Vel dic, quod ager est cor, quod scil. diuerso semine seritur, quando diuersis contrarijs negotijs occupatur, & quando Deo & mundo vacare conatur, quod vtiq; prohibitú est. Deus enim in corde nostro non vult habere participé, nec socium, sed in solidum possidere. Tantú emit vt solus possideret, quia, scil. sicut dicitur in Euangelio Matth. 6. *Nemo potest duobus Dominis seruire &c.* Ideò de tali cordis diuisione dicitur Ecclesi. 11. *Fili mi, non in multis sint actus tui.* Et Ecclesi. 2. de duplici corde, & homini ingredienti terram duabus vijs. Igitur in hoc reprobatur omnis duplicitas, commendatur vnitas & simplicitas, quod quando, scil. agitur cor diuerso semine, id est, duplici vel multiplici intentione vel fictione, vna, scil. apparenti & alia existenti seritur, tunc istud mandatum præteritur. ¶ Vel dic, quod vestis lana & lino contexta, significat proditoriam & hypocriticam falsitatem, quæ, scil. lanam, id est, simplicitatem ostendit exterius, linum verò subtile, id est, malitiam, interius celat. Tali ergò veste, id D
est, talis hypocrisis duplicitate non debemus indui, sed potius vel corporaliter vno vel alio debemus vestiri. Melius enim est vel quod simus ex toto lanei, vel ex toto linei, id est, ex toto boni vel ex toto mali quam quod per hypocrisim boni exterius appareamus, & interius mali simus. Sicut enim dicit Comestor, *Simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas.* Vnde Chrysost. *Hypocrita appare quod es, aut esto quod appares.*

¶ Domino fuit maxima cura de peregrinis & aduenis fouendis & non vituperandis, aut non contristandis, & ideò præcipit quod, scil. segetes vsque ad solum non tonderentur, nec grana racemorum decidentia colligerentur, sed peregrinis & aduenis dimitterentur. Præcipitur etiam ipsis non exprobrari, sed sicut seipsos diligi & foueri. Quod, scil. potissimè præcipitur filijs Israel, quia aduenæ & peregrini in Ægypto fuerunt, ideò aduenarum miserias cognoscebant. Quare concludit, quod amplius misereri debebant.

¶ Ista omnia possunt exemplariter adduci ad inducendum ad pietatem & miserationem egenorum & pauperum & peregrinorum, quia, scil. istis est compatiendum & de suis bonis tribuendum. Et maximè hoc debent facere illi qui quandoq; pauperes fuerunt, & qui alienas terras perambulauerunt & qui per experientiam, quid patiantur alij, didicerunt. Vnde dicitur Exod. 23. *Peregrinus molestus non eris, scitis enim aduenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Ægypti.* Quod tamen est contra multos diuites, qui quamuis aliquando fuerunt egeni & pauperes, ipsi tamen peregrinis & pauperibus præ cæteris sunt crudeles.

¶ Vel dic, quod pauper vel peregrinus est peccator, cui pro certo non est detrahendum, sed potius miserendum. Quandoq; enim à Deo peregrini, id est, peccatores fuimus, & ideò humanam fragilitatem cogitare debemus, iuxta illud Ecclesi. 31. Disce ex teipso quæ sunt proximi tui. Quod tamen est contra multos, quia, scil. illi qui præ alijs fuerunt pauperes & peregrini, & qui aliunde fuerunt nati, vel qui etiam per peccatum à Deo fuerunt alieni, solent quando ad prosperitatem veniunt, esse aduenis & alienis magis duri, & contra delinquentes plus seueri.

¶ Item ibidem præcipitur sic. *Quando ingressi fueritis terram, & plantaueritis ligna pomifera, & auferetis præputia eorum: poma quæ germinant immunda erunt vobis nec comedetis ex eis.* Nam vt dicit scholastica historia, omnes fructus qui in primis tribus annis crescebant, immundi erant, fructus verò quarti anni & deinde, Domino cõsecrabant, & fructus quinti anni & deinceps, ad vsus proprios reseruabant. E

¶ Arbor pomifera significat hominé, qui bonorũ operũ germina boni ꝓpositi producit. Vnde propriè pomorũ præputia seu germina, sunt bonorũ operũ initia, quæ pro certo immunda cẽsere debemus, eo quod bona nostra initia non statim approbare, sed potius vilipendere & immunda esse & inutilia reputare tenemur. In vsus enim nostros nõ debẽt statim cedere, nec ea quousq; solida & viuificata sint, debemus nostris vsib. id est, nostris approbationib. applicare. Primò n. sunt omnia quasi immunda vili pendẽda, & tandẽ si perseuerant in bono, Domino cõsecranda & attribuenda, & finaliter in nostros vsus, id est, in nostrã complacentiã sunt vertenda. Nimia n. participatio reprobatur, & ideò multi sunt doctores iuuenes etiã nouitij, qui in bonis suis primordijs plus debito gloriantur, ita q̃ se magis scire vel plus bonorũ operum

rum posse facere, quam cæteri arbitrantur, cōtra illud Prou. 20. *Substantia ad quā festinatur in principio, in fine benedictione carebit.* Vel aduerte, quod vt dicit scholastica historia super Leuit. 20. Quod poma trium annorum vineę immunda erāt, pro eo quod natura minus præceps vim videbatur fecisse. Quod ad hoc potest applicari, quod poma, id est, opera neophytorum & nouitiorum, qui, scil. indiscrete contra naturam quandoque aggrediuntur opera valde ardua & miranda, debent immunda reputari, id est, non approbari, quia, scil. faciliter solent perire, & apud Deum & homines reprobari. Sicut enim dicit Philosophus, Acres in principio, franguntur in fine. Tales enim vineæ, id est, tales personæ quæ in iuuentute alios vituperare in bonis operibus videntur, ante tempus desistere & deficere comprobantur. Vnde dicitur Luc. 14. *Iste homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.* Et ideò
H talia poma, id est, talia iuuenum opera non sunt multum approbanda, sed potius immunda & inutilia reputanda.

Capitulum vigesimum. Textus. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Hæc loqueris.

MORALITATVM CAP. XII.

PRæcepit Dominus supra 18. c. multa genera immunditiarum vitari, hic autem sub pœna mortis illa mādat totaliter declinari. Dicitur enim quod homo non debebat turpitudinem patris aut matris, fratris aut sororis reuelare, alias merebatur mortem incurrere & subire. Qui etiam patri & matri maledicebat, sine remedio mori debebat. Aliæ etiā carnis immunditiæ multiplices reprobantur, & sub mortis periculo prohibentur. Vide si vis textum, & allega contra diuersas species luxuriæ. ¶ Vel dic. quod pater noster est prælatus, mater nostra est Ecclesia vel religio, fratres & sorores sunt socii & vicini, & maximè illi qui nobis per professionem & familiaritatem sunt iuncti, qui reuera taliū turpitudines, id est, vilitates, infamias vel enormia crimina, si quæ scimus, nullo modo detrahendo reuelare debemus, quia pro certo qui tales amicos suos, quibus, scil. fidelitatem & reuerentiam exhibere tenetur, diffamauerit, & eorum turpitudines reuelauerit, mortis æternæ periculum sustinere debebit. Non debet enim Ecclesiasticus patri vel matri maled te, seu detrahere, vel turpitudines prælati vel Ecclesiæ suæ, e non sociorum suorum apud laicos reuelare, nec secreta suorum alijs publicare, sed potius ipsa tenetur abscondere & celare, nisi forte propter correctionem sit necesse ipsa maioribus declarare. Vnde dicitur Prou. 25. *Quæ viderunt oculi tui, ne cito proferas in iurgio, ne emendare non possis cum dehonestaueris amicum tuum.*

Capitulum vigesimum primum. Textus. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Loquere ad sacerdotes.

MORALITATVM CAP. XIII.

SAcerdotes nullum mortuum debebant tangere, nec in alicuius mortui exequijs interesse, etiam dato quod esset princeps
A populi sui, nisi duntaxat esset pater vel mater, filius vel soror, virgo. Et adhuc ista concessio non fiebat nisi sacerdotibus minoribus, quia, scil. sacerdos qui mundus erat, ad nullū prorsus mortuum accedere, nec alicuius exequiis interesse debebat. ¶ Ex isto possumus ostendere quanto quis est maior in Ecclesia, tanto magis debet mortuos, id est, excommunicatos, & peccatores & tactum & societatem malorum summopere declinare. Soli enim coniuncti & consanguinei excipiuntur, quia, scil. viri Christiani & Ecclesiastici tangere & sociare se permittuntur. Summi verò sacerdotes, id est, illi qui specialiter Deo sunt iuncti & cōsecrati, sicut sunt viri religiosi & perfecti, ea toto debent mortuos, id est, peccatores, imperfectos, excommunicatos & hæreticos abhorrere, & dato quod sint principes seu magni & consanguinei, etiam & propinqui, ipsos tamen debent fugere & vitare, quamuis talis tactus & accessus sit generaliter omnibus prohibitus, iste tamen strictus est sacerdotibus, id est, Ecclesiasticis & maximè summis sacerdotib. id est, prælatis maioribus interdictus, & maximè hoc debet esse in religiosis & perfectis, qui de parentibus carnalibus maximè quando sunt peccatores, non debent curare, sed eos pro Christo dimittere & horrere. Quod tamen est contra multos Ecclesiasticos, qui plus debito diligunt consanguineos & amicos quibus dicitur in Euangelio Luc. 14. *Qui non odit patrem & matrem aut vxorem & filium & fratres, non potest meus esse discipulus.* Multi sunt Ecclesiastici qui dum malos parentes plus debito dilexerūt, proprias animas perdiderunt. Ideò dicitur supra Leuit. 11. *Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quicquam eorum, ne immundi sitis.* ¶ Sacerdos non debet accipere aliquam vilem aut inhonestam vxorem, scortum, captiuā ancillam, viduam, repudiatam, sordidam aut meretricem, sed potius virginem aut puellam de populo suo natam. Quia breuiter sicut hic dicitur, sacerdos seu pontifex super cuius caput fusum est oleum vnctionis, & cuius manus in sacerdotium consecratę sunt, vestitusq; est sanctis vestibus, non debet caput suum discooperire, vestimenta sua scindere, ad mortuum intrare, & inhonestam mulierem in vxorem accipere, sed puellæ virgini de suo populo nubere, & stirpem generis sui vulgo gentis suæ non miscere. ¶ Sacerdos Dux & Pontifex, seu pontem faciens, est prælatus, qui, scil. pontē ad cœlum debet facere, & illuc subditos verbo & exemplo ducere. Vxor ipsius est vita sua & morum suorum compago, quia, scil. iste tunc alicui vxori spiritualiter nubit, quando B aliquam vitam spiritualē accipit & custodit. Igitur sicut hic dicitur, sacerdos, id est, prȩlati & clerici, summe debēt dici sancti, & sanctitatem moribus obseruare. *Sancti*, inquit, *erunt Deo suo, & nō polluent nomen eius, Gal. 6.* Et isti quorum manus sacratæ & ordinatæ sunt ad actus bonę operationis, & qui induti sunt vestibus sacris honestæ conuersationis, non debent barbā radere, id est, dimittere animi virilitatē, caput mentis discooperire, id est, deponere humilitatē, humilitas enim velat & celat interiores virtutes, mentis vestimenta scindere, id est, destruere exteriorem humilitatem, ad mortuum intrare, id est, frequentare malam societatē & vilem vxorem ducere, id est, profiteri vel sectari alicuius malæ vitæ sordidam vilitatem. Vxor enim sua, id est, vita & conditio status sui debet esse virgo, id est, pura & munda, quæ, scil. non sit vidua, nec à populo repudiata aut contempta nec captiuitati rimoris seruilis subiecti, seruituti peccati aliqualiter subiugata, nec in se vilis meretrix aut immunda, nec etiam de alieno populo, id est, per nimiam singularitatem subditis taliter aliena. Sic enim erat sanctus & mūdus & sancto Dei seruitio sanctè & mūdè deditus & sacratus, supra eodem cap. Incensum & panes offerunt Deo suo, & ideò sancti erunt. ¶ Vel dic allegoricè, quod sacerdos est Christus spiritu lætitiæ vnctus, & sacra veste, id est, purissima humanitate vestitus, quia reuera iste pro speciali coniuge, cum, scil. in beata incarnatione se nobis coniunxit non accepit mulierem vilem, sed nobilem, non corruptam sed virginem, G non hominum ancillam, sed virtutum dominam, non sub peccato captiuam, sed liberam elegit virginem gloriosam, cui se carnem assumendo coniunxit, quæ etiam de populo Dei Israelitico nata fuit. ¶ Vel dic, quod vxor, id est, mens, vbi est anima, quam scil. si sit virgo, id est, pura, sancta & immaculata de populo suo, id est, de Christianitate & fidei nata libenter Christus dicit. Si vero vilis, reproba & immunda fuerit, ipsam non accepit, sed contemnit. ¶ Vel dic, quod vxor hominis est dignitas, officium vel beneficium seu diœcesis vel Ecclesia cui coniungitur, & ad quod in hoc sæculo promouetur, siue sit Ecclesiastica siue sæcularis. Sed verè de talibus vxoribus aliquæ sunt virgines, id est, illæ Ecclesiasticæ dignitates quæ mundę & sanctę, nullo simoniæ vitio vel nullo carnali affectu vitiatæ vel corruptæ. Aliquę verò sūt corruptæ & imundæ, & semper aliquo adiuncto vitio maculante fœdatæ, sicut sunt multæ sæculi dignitates quarum quædam sunt quæ magis danti annuatim venduntur, aliæ sunt sicut repudiatæ, quia, scil. ab omnibus bonis hominibus refutantur. Alię sunt sicut captiuæ vel ancillæ, quæ scilicet, seruituti & periculo submittuntur, sicut sunt generaliter illæ quæ hodie sunt alt ores &c. Igitur istud est verum, quod sacerdos, id est, quicunq; Ecclesiasticus bonus nunquam talia publica officia debet petere, nec tales immundas, & immunditiæ vitiorum permixtas vxores seu sæculi dignitates diligere, sed magis virginē, id est, aliquā mundam, quamuis pauperem & sterilem præeligere, cum qua possit mundè & sanctè viuere & manere. Vnde dicitur 3. Esd. 9. *Discedite à gentibus terræ & ab vxoribus quandoq; alienigenis*, quamuis aliqui hodie non curant qualē vxorem habeant, quinimò vxorem fornicariam, id est, beneficiū Dei dignitatem fornicare, id est, simoniace acquisitam libenter accipiunt & procurāt. Ideò dicitur Oseæ 1. *Accipe tibi vxorem fornicariam, & fac filios fornicationum.* ¶ Vel dic, quod non licet alicui Ecclesiastico vxorē alterius gentis, id est, dignitatē vel beneficium alterius sectæ vel Ecclesiæ assumere vel concupiscere, sed de populo suo, id est, de Papa, Ecclesia, vel Patriarcha debet sibi vxorem seu beneficium procurare. Vnde dicitur Marc. 6. *Non licet vxorem alienam*, & dignitates seu officium sæculare, quam, scil. non licet sacerdoti & Ecclesiastico

accipere vel *ad eam anhelare*, sed solum de populo suo, id est, de statu Ecclesiastico vxorem & promotionem acquirere vel habere: quod est contra multos clericos in curijs regum & sæcularibus officijs constitutos, de quibus dicitur: *Inueni Iudæos ducentes vxores Moabitidas.* ¶ Vel dic, quod sacerdos non debet commiscere stirpem generis sui cum vulgo gentis suæ, quia illos qui sunt de genere suo, patria & consanguinitate nō debet sibi commiscere, nec in beneficijs nec officijs Ecclesiæ suæ ponere, nec etiam eos ibidem cum diuitibus & nobilibus patriæ coniugare sicut quotidie faciunt multi prælati, qui aliunde venientes totā Ecclesiam suam & patriam sibi commissam de suis consanguineis implent & stirpem generis sui cum vulgo populi sui miscent. Item dicitur quod omnis qui habuerit maculam, non offeret panes Deo nec accedat ad ministerium eius: oportet ergo vt non sit cæcus, nec claudus si habuerit paruum nasum vel grandem, vel fractam manum, si gibbosus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem habens in corpore, si C herniosus. Istæ enim sunt tredecim maculæ seu impedimenta, quæ hominem reddebant indignum, ne ministraret in tabernaculo in sacerdotali officio. Verumtamen dato, quod panes & incensum non permitteretur offerre, de panibus tamen qui offerebantur in sacrificio permittebantur comedere. ¶ Sic verè moderni sacerdotes & clerici à Dei ministerio redduntur indigni quādo spiritualibus maculis sunt fœdāti. Teste enim B. Gregorio: Istæ tredecim maculæ peccata designant. Vnde dico, quod cæcus est qui non videt per contemplationem. Claudus qui vacillando incedit, & per malitiam & cautillationem. Parui nasi, qui nasum, id est, sensum diminutum habet per sublatam debitam discretionem. Nasi grandis, qui sensu nimis abundant per præsumptionem. Apost. Rom. 12. *Non plus sapere, quam oportet sapere.* Torti nasi, tortum & peruersum sensum per hæresim vel per inuidiæ machinationem. Contra quos Apost. 1. Corinth. 14. *Nolite pueri effici sensibus*, quantum ad nasum paruum, sed malitia paruuli estote, quantum ad nasum tortum & magnum. Pedem etiam habet fractum ille, qui debilem & fragilem habet affectionem. Fractam verò manum ille, qui habet remissam & laxam operationem, vt sic de tali sic excæcato, claudo & pedibus manibusque contracto, dicatur illud Matth. 22. *Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores &c.* Item lippus est ille, qui licet clarus per scientiam & discretionem videat, oculis tamen cordis sui infectus est per immunditiam simoniæ. Albuginem habet ille qui mente & effectu habet candorē mundanæ gloriæ. Gibbus est qui patitur tumorem seu gibbum superbiæ. Scabiem habet iugem qui quotidiè versatur in immunditia luxuriæ. Impetiginem patitur, qui pruritum & ardorem sustinet libidinis. Herniosus seu ponderosus est, cuius humor interioris affectionis ad genitalia fluit per desideria carnis. Breuiter ergò istud est verum, quod illi qui talia patiuntur, indigni sacerdotio vel quocunque Ecclesiæ ministerio reputantur. Homines enim bene formatos id est, bonis moribus instructos, non vitiosos vel maculatos vult Dominus ministros suos habere, malos verò informes, vitiosos & incompositos solet abijcere & horrere. Vnde dicitur Leu. 22. *Animal cicatricem papulas, scabiem aut impetiginem habens, non offeretis* D *Domino.* Sed quia pro certo vnum restat de isto capitulo: quia, scil. dato quod isti propter indignitatem non debebant panes offerre vel in Ecclesia ministrare, tamen oblatos non vetabantur cum alijs manducare. Sic verè, proh dolor, hodie multos videmus Ecclesiasticos, qui, scil. licet Ecclesiæ non deseruiant aut ministrent, nec digni sunt etiam ministrare propter vitiorum maculas quas continent, panes tamen oblatos ab alijs, id est, fructus Ecclesiasticorum beneficiorum & aliorum labores percipere, nunquam cessant, quin imò tales habent abundantius Ecclesiæ panes, quam illi qui quotidie in Dei seruitio & ministerio offerunt, & laborant, ita quod istis propriè potest dici istud Ioan. 4. *Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis.*

¶ Vel dic, quod ille qui habet maculam, est ille qui non debet ad altare accedere, nec in sacerdotis officio ministrare quousq; à tali maculis voluerit per pœnitentiam se purgare, quandoq; se sentit talibus vitijs seu vinculis irretitum. Et maximè quando se scit per excommunicationem maculatum, tunc debet se ab introitu tabernaculi, id est, Ecclesiæ retrahere, & in officijs Ecclesiasticis nullatenus ministrare, sed indignum se reputans, debet & à ministerio cessare. Vnde Leu. 12. *Omnis homo in quo fuerit immunditia & accesserit ad ea quæ sanctificata sunt, peribit de populo suo.*

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere.

Moralitatum Cap. XIV.

TRia genera panum erant apud Iudæos, scil. panes propositionis, quos soli sacerdotes qui erant sine macula, debebāt comedere, & in loco sancto. Item panes alij qui à populo offerebantur, & in sacerdotum partem cedebant, & de istis licebat comedere omnibus qui erant Leuitici generis, etiam si haberēt maculam, etiam si esset filia sacerdotis vidua vel repudiata, & E domum patris reuersa. Verumtamen quicunque alienigena, vel etiam filia sacerdotis, dum tamen adhuc alicui alieno de populo actualiter esset nupta, de talibus panibus non comedebāt, sed tanquam extranei à talibus abstinebant. Item panes laici, qui populo & clero communes erant, & de quibus omnes generaliter comedebant. ¶ Per istas tres species panum possunt intelligi tria genera bonorum Ecclesiasticorum, scil. panes propositionis, & ista sunt bona spiritualia, scil. virtutes & merita, quæ, scil. nullus potest accipere maculosus. Item panes oblati à populo, & isti significant beneficia Ecclesiastica, quæ etiam multi maculati, & repudiati, id est, multi malæ personæ possunt habere, dum tamen de genere sacerdotali, id est, personas Ecclesiasticas contigerit eas esse. Item panes laici, id est, bona mundana & sæcularia, qui, scil. bonis & malis, mundis, laicis & clericis communes esse censentur, in quantum ab ipsorum perceptione nulla generatio hominum impeditur.

¶ Vel dic, quod dato, quod homines habeant maculas diuersorum vitiorum, & nomina eos si vis sicut in cap. præcedenti: dato etiam quod sint personæ repudiatæ à Deo & à mundo, nihilominus si sint de genere sacerdotali, id est, si sint de consanguinitate prælatorum, non solent à comestione panum, id est, à perceptione Ecclesiasticarum præbendarum & beneficiorum repelli, scil. inde amplius satiari Psalm. 72. *Ecce ipsi peccatores & abundantes in sæculo, obtinuerunt diuitias.* Dato etiam, quod ipsi non ministrent nec seruiant, bona tamen Ecclesiæ participant, & abundant.

¶ Vel tres panum species sunt tres virtutes Theologicæ. Vnde dicitur Luc. 11. Amice accommoda mihi tres panes. Sed de istis vnus est solis bonis personis concessus, scil. charitas. Nullus enim maculosus aut peccator potest comedere panem istum. *Charitas* enim *est fons viuus, quem non participat alienus*, secundum August. Alius enim est non solum mundis & immaculatis, imò etiam maculosis concessus & repudiatis, dum tamen sint de genere sacerdotum, id est, Christianorum, & iste est fides quæ, scil. bonis & malis cōceditur, dum tamen sacerdotum, id est, Christianorum, propago habeatur. Alius autem omnibus est communis gene- F raliter, scil. spes, quia fideles & infideles, boni & mali aliquid sperant post hanc vitam. Et sic dico, quod charitas sola est bonorum Christianorum, bonorum tamen & maculatorum est fides, spes verò est communis vniuersorum.

¶ Vel dic, quod primi sunt virtutes, secundi sunt scientiæ, tertij sunt temporalia.

¶ Vel dic, quod tres panes sunt tres scientiæ, moralis, physica & ciuilis &c. Dilata si vis.

¶ Hic ponit, quod filia sacerdotis nupta alteri populo, non poterat comedere de sanctificatis, quam diu extra maneret, & quamdiu cum viro esset. Verum quando repudiabatur, vel viro mortuo viduabatur, & ad domum patris reuertebatur, tunc poterat sanctificatos comedere vt prius.

¶ Sacerdos est Christus, filia eius est anima, de qua, scilicet, supra præcipitur, quod *sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, flammis exuretur* Leu. 21. quia, scil. anima filia Dei, si in morte deprehensa fuerit in peccato, flammis perpetuis incendetur. Vnde Ezech. 18. *Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur.* Ista ergò quandoque exit domum patris sui, Christi Ecclesiam vel statum gratiæ, & nubit per desiderium & amorem vni extraneo de populo, scil. diabolo, carni vel mundo, vnde dicitur Luc. 16. *Adhæsit vni de ciuibus regionis.* Et tunc pro certo quamdiu stat tale nefandum matrimonium, ista filia nō debet comedere de sanctificatis, & non est digna percipere bona spiritualia & æterna, sed terrena. Si verò tale matrimoniū cessauerit, & ista vidua facta, vel à mondo & eius prosperitate per infortunium ita repudiata, quod ad domū patris, id est, ad gratiam vel Ecclesiam per pœnitentiam redierit, tunc verò cibis cœlestibus & spiritualibus digna erit. Filia ergò, id

est, ani-

est, anima vel fragilis persona, quæ à viro suo, id est, à mundo repudiatur, vtpote quia per paupertatem & infortunia omni prosperitate priuatur, debet in domum patris sui, id est, ad conscientiã seu Ecclesiam reuenire, fortunę instabilitatem cognoscere, & se patri suo Christo reddere, vt sic de sanctificatis, id est, de bonis spiritualibus & æternis partem suam possit percipere & habere, exemplo filij prodigi qui à mundo repudiatus, & infortunijs cõpulsus ad patrem rediit, & vitulũ saginatum comedit. Et ideò talis filiæ loquitur Dominus in Cant. 6. *Reuertere reuertere, Sunamitis, reuertere reuertere, vt intueamur te.* Et illud Hier. 31 *Reuertere ad ciuitates tuas. Vsquequo delitijs dissolueris filia vaga.* ¶ Alienigena nunquam debebat comedere de sanctificatis, dato, quod in domo sacerdotis maneret, nisi forte esset seruus perpetuus sacerdotis & eius
G vernaculus emptitios constitutus. De manu etiã alienigenę non debebant sacrificia accipi & Domino imolari, sed omnia corrupta & inutilia iudicari. *De manu*, inquam, *alienigena non offeretis panes Domino Deo vestro, nec quicquam aliud quod dare voluerit, quia corrupta & maculata sunt omnia.* ¶ Alienigena significat hæreticum vel quemlibet infidelem à fide Christi alienum. Iste ergo non debet de sanctificatis comedere, id est, Ecclesiastica sacramenta percipere, nisi forte vernaculum seu perpetuum Ecclesiæ seruum ipsum per fidem & pœnitentiam contigerit factum esse. Panes etiam, id est, doctrinæ & alia opera & exempla quæ tales offerunt, à fidelibus non debent recipi neque credi, sed magis omnia debent hæretica & corrupta reputari. Et simplices etiã summe debent cauere ab illis quæ ab hæreticis & infidelibus prædicantur & offeruntur, ne fortè per errorem aliquem corrumpantur. Vnde Leuit. 11. *Non tangatis quicquam eorum, ne immundi sitis.*

¶ Vel si vis, dic quod panes alienigenæ sunt scientiæ seculares, quæ scilicet à sacerdotibus non debent recipi vel sectari, & maxime leges & medicina, &c. ¶ Animalia quæ offerebantur Deo, debebant esse integra, sana, & nulla macula viciata, alias à sacerdote debebant repudiari, & nunquam Domino immolari. Vnde hic dicitur Leuit 22. *quod omnis macula non erit in eo: si cæcum, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, scabiem vel impetiginem, non offeretis eum, sed repudiabitur.* Etiam animal quod testiculos tonsos, & fractos, sectos & ablatos haberet, si lingua careret, & si aurem vel caudam eidem aliquis amputasset.

¶ Sic verè illi qui offeruntur Domino, & eidẽ in ipsius seruitio, scilicet in statu Ecclesiastico præsententur mundi, sancti & immaculati esse iubentur. Igitur non debent esse cæci per ignorantiam, non fracti per inconstantiam, nõ cicatricem malorum exemplorum & malorum morum habentes per insolentiam, non papulas, scabiem seu impetiginem, id est, pruritum & immunditiam carnis sentientes per luxuriam, & nõ sectis vestibus
H seu testiculis per virilitatis amissionẽ, seu per mentis effœminationem, nõ perdita lingua per bonæ locutionis laudem & confessionis perditionẽ, non truncata cauda per finalis perseuerantiæ depositionem, quia pro certo viri Ecclesiastici debent per discretionem clare videre, debent per constantiam & fortitudinem integre manere, debent sine cicatrice, id est, sine malæ consuetudinis vulnere, vel sine inuidiæ vlcere mentem habere, debent in suæ conuersationis pelle scabie, id est, vitijs maioribus, & impetigine seu papulis, id est, vitijs minoribus semper carere, testiculos, id est, virtutem bonorum generatiuam, Aurem, id est, promptitudinẽ additiuã, & obedititiuam, Caudam, id est, virtutem perseueratiuam & completiuam, Linguam, id est, prædicatiuam vel diuinæ laudis & confessionis depromptiuam, debent iugiter continere. Si verò omnibus istis vel aliquibus istorũ caruerint, non sunt digni corã Domino comparere, nec in Ecclesia triumphante locum debent aliqualiter obtinere. Vnde dicitur Matth. 22. *Qui vocati fuerant, non erant digni.* Luc. 14. De illis enim qui testiculos, id est, generationem bonorum operum, vel etiam generationem fidelium quæ per prædicationem efficitur, quæ scilicet à duobus testiculis prędicatorum procedit, scilicet à vita & doctrina, potest dici illud Deuter. 23. *Non intrabit Eunuchus amputatis testiculis abscisso veretro in Ecclesiam Dei.* De alijs verò dicitur Malach. 1. *Si offeratis Domino claudum & languidum nonnum malum est*, quia breuiter illi qui Domino offeruntur, sine peccati macula esse tenentur. Apocal. 14. *Sine macula sunt ante thronum Dei.* Vnde Deuteron. 17. *Non immolabis Domino bouem, & ouem, in quo est macula aut quippiam vitij.* Vel si vis, allega hæc omnia contra seculares qui filios cæcos, claudos, & male morigeratos & formatos offerunt Deo, faciendo eos religiosos, & clericos, bene autem formatos retinent sibi, vt seruiãt mundo, & vt eos faciant cupidos, & mundanos. Contra quos dicitur Malach. 1. *Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debilem Domino.* Aduerte hic, quod quando quis offerebat sacrificium ex voto oblatum debebat esse sine quacunque macula, sicut præmittitur in cap. præcedenti. Quando verò quis offerebat voluntarie, scilicet oblationem pacificorum, vel huiusmodi, tũc potuit offerre animal, dato quod haberet aliquam de maculis supradictis, scilicet & maximè aurem vel caudam amputatam. ¶ Vnde ibidem dicitur sic: *Ouem & bouem aure & cauda amputatis, voluntarie offerre quis potest.*

¶ Sic cum in mondo sunt duo genera personarum, quæ Deo offeruntur, scil. boni Ecclesiastici qui tenentur ex voto, vel tacito vel expresso, & boni laici qui videntur tantum voluntarie teneri, istud est verum, quia illa animalia, id est, istæ personæ quæ pro voto soluendo, & complendo Domino immolantur, & in eius seruitium deputantur, sicut sunt religiosi, & clerici, debent esse perfectiores, & ab omni macula criminum mundiores, quã illi qui voluntariè offeruntur, id est, quàm sæculares, quæ supererogationis opera voluntariè exequuntur. In istis enim multæ maculæ, & multi defectus solent sustineri, quæ in religiosis, & clericis esset necessarium reprobari. Et multa sunt vitia, quæ apud Deum religiosos, & clericos indignos facerent, quæ secularibus nõ nocerent, quia scilicet illi tenentur esse perfecti ex voto & necessitate, isti autẽ ex voluntate. Ideò clericis dicitur Matth. 5. *Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* ¶ Hic præcipitur quod nullum animal sibi offerri debeat, quousque septem dierum in ætate trãseat spatiũ, &c. hic præcipit Dominus, quod siue ille bos sit, siue illa ouis, non immolabitur vna cum fœtibus suis. ¶ Istud exponunt aliqui sic, quod mater est misericordia, fœtus eius sunt bona opera. Ista ergò mater, & fœtus sui non debent Domino offerri, in quantum, scilicet statim, quòd à pœnitentia incipitur, opera eius non debent perfecta reputari, nec digna gratia diuina ad huc reputari, nec ante conspectum Domini offerenda tanquam perfecta, & digna iudicare debemus ¶ Vel istud expone allegoricè de Christo, qui est mater misericordiæ, de quo dicitur quod propter nimiam charitatem qua diligit vniuersos, passus est, &c. Vnde dicitur 2. Reg. 1. *Sicut mater vnicam amat filium, ita te diligebam.* Principales ergò fœtus istius matris fuerunt Apostoli. Igitur istud fuit verum, quod eadem die non fuerunt immolati nec passi mater & filij, id est, Christus & Discipuli. Quinimo Iudæis, quando & discipulos cum Christo apprehendere voluerunt, ipse dixisse legitur Ioan. 18. *Si me quæritis, sinite hos abire.*

Capitulum vigesimum tertium. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel, & dices ad eos.

MORALITATVM CAP. XV.

Hic ponuntur festiuitates legis, sed ad præsens omitto, quia forte Numerorum libro aliquid de his dicam cap. 24. Mulier Israelitica conceperat filium de viro Ægyptio, qui iurgatus cum viro Israelitico, blasphemauit nomen Domini, maledicens ei, ergò ipse inclusus à Moyse, fuit à populo lapidatus. ¶ Allega exemplariter contra spurios, qui nati de Ægypto, id est, de adulterio vel fornicatione, fiunt quandoque blasphemi, & rixosi & male morigerati, & iniuriati, quapropter aliquando incarcerantur, & etiam supplicijs exponuntur. ¶ Vel dic moraliter, quod mulier Hebræa est voluntas vel anima, vir Ægyptius est corpus, à quo tunc pro certo blasphemium concepit, quando malum animum seu malum desiderium per corporis suggestionẽ & tentationem incurrit, malus enim affectus Deum videtur maledicere, in quantum semper nititur suis iussionibus contraire, & ideò talis blasphemus, id est, talis malus affectus debet in carcere timoris includi, & lapidibus, id est, diuinæ scripturæ sententijs & reprehensionibus reprehendi. Vnde supra Leuit. 20. *Lapidibus obruetur & mitchus & adultera.*

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen in monte Synai.

MORALITATVM CAP. XVI.

Annus iubilæus apud Hebræos præcipitur obseruari. Erat autem iste annus quinquagesimus ab egressu filiorum Israel ex Ægypto, & ex tunc de quinquagesimo in quinquagesimum obseruabatur, quia scilic. Iudęi omnia septenaria obseruare voluerunt, & sic septimum diem & septimum annum seruauerunt, & tandem iubilæum tanquam vltimum annum in fine septem hebdo-

hebdomadarum annorum. Erat ergo ille annus valdè priuilegiatus, quia scilicet tunc omnis seruus liber efficiebatur, omne debitum tunc dimittebatur, & omnis hæreditas vendita ad pristinum Dominum reuertebatur, & ideo annus iubilæus à iubilando dicebatur, pro eo quod ibi tubis canebatur, summisque lætitiis annus huiusmodi colebatur. ¶ Per istum annum potest intelligi tempus gloriæ paradisi, quod scilicet per numerum quinquagesimum intelligitur, pro eo quod in fine septem hebdomadarum annorum, id est, in fine huius vitæ, quæ fluit per septenarium dierum & ætatum, annus iste iubilæus, id est, æterna gloria cum suis æternis iubilis celebratur. Psalm. 99. *Iubilate Deo omnis terra, seruite Domino in lætitia.* In isto enim anno & tempore, scilicet in paradiso omnia debita humanæ naturæ, scilicet timor, languor, & mors & cætera similia erunt soluta, seruitus corruptionis erit dimissa, & hæreditas gloriæ quæ dudum per Adam vendita & perdita fuerat, erit plenariè humano generi restituta. Ps. 15. *Dominus pars hæreditatis meæ, &c.* In isto ergo anno & in isto festo summa iubilatio, summa laudatio, gratiarum actionis exultatio. Vnde cuilibet animæ dicitur Zachar. cap. 9. *Exulta satis filia Hierusalem, iubila filia Sion.* ¶ Vel dic quod iste annus significat festum Pentecostes, quod scilicet à tempore quo nos exiuimus de Ægypto, sc. à tempore Paschæ quo sancti Patres sunt egressi de Inferno, die quinquagesimo celebratur, quia reuera istud id tempus & festum valdè priuilegiatum, quia scil. ibi est remissio debitorum, id est, peccatorum, ibi est hæreditatis restitutio, id est, reparatio gratiarũ & meritorum, ibi seruitutis abolitio, ibi libertas spiritualis charismatum & donorũ, ibi est iubilationis decantatio, id est, exultatio laudis vel prædicationis & confessionis, & quorumcunque spiritualium canticorum. Sanctus enim spiritus qui isto die fuit emissus, habet debita peccatorum dimittere, hæreditatem virtutum restituere, libertatem donorum distribuere & iubilum laudis, prædicationis & gratiarum actionis inspirare & influere. Iste est ergò iubilæus, à iubilando dictus, quia scil. ista die debemus iubilare, & laudes Domino decantare. Psalm.
D 80. *Iubilate in neomenia tuba in insigni die solennitatis vestræ.* ¶ Vel si vis die omnia de pœnitentia, vel diuina misericordia, vel de Christi passione, seu etiam de gratia; quia scilicet quælibet istarum peccata soluit, libertatem animæ concedit, & hæreditatem gratiæ, & gloriæ restituit, &c. ¶ Quia Dominus præcepit quod Hebræi anno septimo requiescerent, & quod non seminarent, nec etiam sponte nascentia colligerent, ordinauit quod anno sexto fructus duplices prouenirent, de quibus anno septimo & octauo viuere possent. Voluit etiam, quod veteres fruges comederent, vsquequo anno 9. fruges nouæ procederent & prouenirent. Exod. 16. ¶ *Donec inquam noua nascantur, edetis vetera.* ¶ Ista expone sicut supra de Manna, cuius duplex portio sexta die descendebat.

¶ Vel si vis, dic quod fruges veteres sunt præcepta & ceremoniæ veteris legis, quæ edi, recipi, & teneri debebant, quousque nouæ fruges, id est, noua lex, & noua præcepta venirent. Et quia iam nouum testamentum venisse videmus, ideo vetustam legis abijcere, & antiquas fruges non comedere seu recipere, sed abdicare debemus. Vnde dicitur Leuitic. 26. *Nouis superuenientibus vetera proijcietis.* Et Apostolus dicit Roman. 7. *Non ambulemus in vetustate literæ, sed in nouitate spiritus.* ¶ Hic præcipitur quod terra non vendatur ad perpetuitatem. Terra inquit non vendetur in perpetuum, quia mea est. Item si aliquis vendebat possessionem suam, semper vel ipse vel proximus eius poterat ipsam infra annum redimere. Alioquin si nequiret, oportebat quod tandem in iubilæo, & vna cum liberis suis liber exiret. Sic igitur erat quod gentiles hæreditatem suam & seipsos absoluiè, & sine cõditione vendebant, filij verò Israel annexam cõditionem habe-
E bant, & nec se nec hæreditatem suam ad perpetuitatem vendere poterant aut debebant. Vide supra Exod. 21. ¶ Vel dic quod iste annus significat vitam præsentem, in quo quamdiu datur, licitum est cuilibet, si peccãdo se ante diabolo vendiderat, seipsum per pœnitentiam redimere, & hæreditatem paradisi vel gratiæ quam perdiderant, vel obligauerant recuperare. Quod si ipse facere noluerit, proximus eius, scilicet prælatus vel prædicator, quilibet homo iustus debet ipsum prædicando vel orando redimere, & à peccati seruitio liberare exemplo Christi, qui, quia proximus noster erat per incarnationem, ideo nos redemit, & hæreditatem paradisi nobis restituit, & emit. Psalm. 15. *Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi.* ¶ Et si vis, dic quod Hebræi significant bonos, gentiles verò significant malos, hæreditas est gratia seu gloria, venditio est peccati commissio seu culpa. Igitur illud est verum quod & Hebræi, & pagani, id est, boni & mali quandoque hæreditatem gratiæ, & gloriæ, id est, illud ius quod ad illam hæreditatem habebant, diabolo peccando vendunt, & à se alienant atque perdunt. Diuersi tamen diuersimode, quia, scilicet Hebræi, id est, boni, si eos quandoque peccare, & huiusmodi venditionem celebrare contingat, illud non fit ad perpetuitatem, quia scilicet isti non desperant, sed potius de restitutione, & de pœnitentia cogitare sperent. Terra enim cordis humani Domini est, & ideo ipsam ad perpetuitatem non debemus desperãdo vendere, sed quicquid acciderit, semper debemus de iubilæo, id est, de diuina misericordia sperare, & de pœnitentia cogitare, dicentes illud 3. Reg. 21. *Absit à me vt vendam tibi hæreditatem patrum meorum.* Sed reuera contrarium est de malis, quia scilicet illi quando vendunt, id est, quando delinquunt sine conditione ad perpetuitatem solent vendere, quia scilicet per desperationem solent se ex toto diabolo exponere, & de restitutione pœnitentiæ nullatenus cogitare, & ideò hæreditatem istã nullo modo possunt amplius rehabere. Vnde dicitur Ezech. 7. *Vnusquisque ad illud, quod vendidit, non reuertetur amplius.* ¶ Vel si vis, dic quod Christiani & infideles in hoc differunt, quia Christiani si peccant, spem certam quod restitui poterunt per pœnitentiam semper gerunt, infideles autem non sic, quia isti hæreditatem gratiæ, & gloriæ continuè delinquendo vendunt, & perdunt, & eum ratione infidelitatis in qua sunt ipsum recuperare non possunt. Isti enim sine conditione, & absolutè videntur paradisum perdere, mali vero Christiani semper, dum sunt in via, habent conditionem annexam, in quantum possunt per pœnitentiam ad statum gratiæ reuenire.

Capitulum trigesimum septimum. Textus. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens.

MORALITATVM CAP. XVII.

DE maledictionibus, & benedictionibus quæ ponuntur hic cap. 27. omitto gratia breuitatis, quia forte Deuter. 28. aliquid de his dicã. In isto vlt. cap. agitur de decimis. Et dicitur hic quod decimum animal eo ordine quo venit, pro decima debet dari, ita quod illud siue esset bonum siue malum, non poterat cũ alio commutari. Idem autem fiebat de voto, quia scilicet, si quis Domino aliquod animal vel rem aliã deouerat sine mutatione, illud cum alio siue deteriori siue meliori permutari nequibat, sed illud idem quod vouerat, sine mutatione reddebat, quinimo sicut ibidem dicitur, quicquid vel de votis Domino consecrabatur, si offerens id cum alio mutare vellet, vtrunque Domino dedicabatur, & illud scil. quod mutatum est, & illud cum quo mutabatur. Et ideò subdit. *Omne inquit quod consecratur, siue homo, siue animal siue ager fuerit, non vendetur, nec redimi poterit, quicquid semel fuerit consecratũ, sanctũ sanctorum erit Domino.* ¶ Illud si vis applica ad literam de illis animalibus, i. de illis personis, quæ per votũ obedientiæ in religione Deo deuouentur, & consecrantur, quia scilicet necesse est quod ipsi in proprijs personis, non autẽ per substitutos Domino famulentur. Qui enim Domino ad religionem vel ad sacerdotium est astrictus, non potest alium loco sui. vt cõmuniter, substituere, sed ipse in propria persona tenetur beneficio deseruire. Homo enim siue debilis siue fortis fuerit, non debet mutari, sed vnusquisque secundum vires suas debet Domino famulari, iuxta illud Apostoli Galat. 6. *Vnusquisque onus suum portabit.* Qui ergo consecratus est Domino, & in ordine vel religione deuotus, non potest amplius non consecratus fieri, nec ad mundum redire, seu à clericali statu retrahi, sed ibi debet perpetuo, ex quo semel deuouerit, vel tacite vel expresse, & professionem fecerit, Deo consecrari. ¶ Vel dic quod quicquid est deci- G
mum, i. quicunque seruat decem mandata, Domino consecratur, & sibi spiritualiter dedicatur. Quando aliquis agrum vel aliquid aliud deuouerat Deo si illud volebat redimere quintam partem vltra commune precium adhibere debebat. Vnde ad finem, quod offerẽs rei oblatæ affectionem deponeret, & ne pœnitentia ductus à promissione quam spoponderat resiliret, ordinauit Dominus quod extraneus in emẽdo præferretur, & quod amplius solueret ipse qui obtulerat, quam alius teneretur. Hoc potest allegari contra illos, qui faciliter de illis, quæ Domino facere promittunt, solent pœnitere, vtpote quando pœnitentiam vel peregrinationem promittunt facere, sed si redimere vel mutare oportuerit, debent aliquid amplius addere, & votum non in deterius, sed in melius commutare.

Moralitatum super Leuiticum Finis.

MO-

MORALITATVM LIBER QVARTVS Libri Numerorum.

Capitulum secundum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moyseo & Aaron, dicens: Singuli per turmas.

Moralitatvm Cap. I.

Circa ordinationem tabernaculi, sciendum, quod tabernaculum in deserto constitutum, præcepit Dominus quod populus in quatuor partibus circumiret, & quod circa ipsum excubaret. Vnde præcepit, quod tribus Iuda, Issachar, & Zabulon excubarent ad orientem. Ruben, Simeon & Gad ad meridiem. Dan, Aser, & Nephthalim ad Aquilonem Ephraim, Beniamin & Manasse
H ad occidentem. ¶ Sicut iam multoties dixi per tabernaculum moraliter intelligitur cor humanum. Quatuor verò mundi partes significant quatuor cardinales virtutes, quia scilicet oriēs lucens, est prudentia, meridies feruens est iustitia, occidens humidus, est temperantia, Aquilo gelidus seu solidus, est fortitudo & constantia. Igitur dico quod circa tabernaculum cordis debent excubare, & vigilare per istas quatuor partes duodecim tribus Israel, id est, duodecim speciales virtutes, quia scilicet pars oriētalis, id est, prudentia, debet habere secum Iudã, Issachar & Zabulon, id est, veritatem in affectu, memoriã in intellectu, firmitatem in opere vel in actu. Iudas enim interpretatur cõfessio, & significat verbi veritatem. Issachar interpretatur memorans vel memoratio, & significat illorum quæ ad salutem pertinēt, notitiam & sagacitatem. Zabulon interpretatur habitaculũ fortitudinis, & significat operum firmitatem & promissorum stabilitatē. Quia proculdubio oriens, id est, homo prudens debet habere veritatē in ore, memoriam seu notitiam in mente stabilitatem & firmitatem in opere, & sic de ista claritate orientali, id est, de prudentia cum sua triplicitate, poterimus dicere illud Matth. 2. *Et vidimus stellam eius in oriente.* Item dico quod pars meridionalis, id est, feruens iustitia, debet similiter habere tres aliquos patriarchas seu trium patriarcharum tribus, scil. Ruben, Simeon, & Gad, & isti nihil aliud significant nisi tres speciales virtutes, quæ debent iustitiam concomitare, id est, scientia in examinãdo, benignitas in audiendo, seueritas in exequendo. Scientia enim intelligitur per Ruben, qui interpretatur videns per medium, quia scilicet iustus iudex debet se in fine intellectus sui per medium negotiorum fingere, vt sic posset veritatem, & merita causarum sentire. Interpretatur etiam Ruben videns filium, quia semper debet iudex filiũ Dei præ oculis habere, & ad ipsum sicut ad iustitiæ regulam respicere & videre, & timor eius ab infantia debet in eo semper esse. Vnde Iob 31. *Semper enim quasi tumentes super me fluctus Deum timui, & pondus eius ferre non potui.* Interpretatur etiam videns in medio, quia scil. iustus iudex debet in medio, per æquitatem sedere, & non plus ad vnam partem quam ad aliam pendere, & se etiam medium, & mediatorem inter Deum & po-
A pulum cognoscere, & inter partes debet sicut mediator concordiam generare, dicens illud Luc. 22. *Ego autem in medio vestrum sum.* Benignitas per Simeonem intelligitur, qui scilicet audiens mærorem seu auditio interpretatur, quia videlicet ad iustitiam pertinet quod & querimoniæ partium audiantur, & quod iudex ad audiendũ causas & negotia benignus & affabilis habeatur. Psal. 2. *Audite omnes qui iudicatis terram.* Vnde tam de scientia quam de audientia ipsorum dicitur, Sap. 6. *Audite reges, & intelligite iudices finium terræ: præbete aures vos qui continetis multitudines.* Seueritas per Gad significatur, quia scil. Gad interpretatur accinctus, significans iustum iudicem, qui se debet armare, & accingere, vt malos possit punire, & innocentes liberare. Vnde dicitur Gen. 49. *Gad accinctus præliabitur.* Itē dico quod pars occidētis est temperantia. Occidens enim temperatus est in frigore & calore. Et ista pars similiter debet habere tres patriarchas, sc. Ephraim, Beniamin, & Manassen, & isti sunt, pietas pauperes nutriēdo, humilitas à fastu abstinendo, patientia, quæ fit, iniurias remittēdo. Ephraim enim qui interpretatur fertilitas, significat clementiam, cuius fertilitas, pauperes habet nutrire. Beniamin interpretatur filius asininus significans humilitatē, quæ more asini solet obedire. Manasses interpretatur obliuiosus, & significat patientiã, quæ aliorum iniurias solet obliuisci, & non seruare. Virtus enim temperantiæ solet non solũ à superfluitatibus abstinere, vt pauperibus prouideat, sed etiam humilitatem, & patientiam tenere, vt à superbia & ab ira temperet, & se restringat. Vnde de isto occidente dicitur Ezech. 48. *Ad plagam occidentalem partes tres.* Item dico quod pars aquilonaris quæ dura est & solida, significat solitudinem, quæ etiam habet tres Patriarchas, scil. Dan & Aser, & Nephthalim, qui scilicet significant tria quæ fortitudinem nostram iuuãt, scilicet causæ rectitudo, lucri magnitudo, & amoris amplitudo. In Dan, qui interpretatur Can, lucrum denotatur. In Aser, qui interpretatur beatitudo eius, scil. spes quæ facit hominem magis fortem, amor designatur. In Nephthalim qui dilatatio interpretatur, quia scil. latitudo charitatis fortificat propugnantem. Isti ergò duodecim Patriarchæ per istas partes quatuor debent tabernaculum cordis circumire, & circa ipsum fortiter excubare. Vnde dicitur: *Per quatuor partes erant ostiarij.*

Capitulum quartum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Tolle summam filiorum. B

Moralitatvm Cap. II.

PRæcepit Dominus quod populus Leuitarum portare onera tabernaculi deberet, &c. Verumtamē sciendum, quod præter sacerdotes nullus audebat illa quę erant infra velum in sanctuario videre, & ideò sacerdos omnia quæ erant in sanctuario, scil. arcam, propitiatorium, Cherubin & altare, velo & pallis inuoluebat, & sic Leuitæ proprijs humeris deferebant. Nullus ergò præter sacerdotes ista nuda videre debebat, quoniam si antequã inuoluerentur, ab aliquo non sacerdote videbantur, mortem quã citius incurrebat. Igitur Leuitæ omnia onera tabernaculi trãsferebant, alia in humeris, alia in vehiculis transigebant ¶ Ista sic vis applica quod nos qui sumus Leuitæ, id est, viri Ecclesiastici, & in Ecclesiæ beneficijs & officijs cõstituti, debemus onera tabernaculi, id est, onera Ecclesiæ officiorumq; & beneficiorum nostrorum in proprijs humeris portare, & in proprijs personis nostris principaliter exercere, & non substitutis aut vicarijs commendare. Vnde apostolus Gal. 6. *Vnusquisq; onus suum portabit.* ¶ Vel dic quod illa quæ in sanctuario erãt abscondita, significãt Christianę fidei secreta, scripturę sacrę seu deitatis sacramenta. Sacerdotes qui dicuntur quasi sacri duces, vel quasi sacra docētes, significant viros scientificos. Alij verò Leuitæ vel popolares, significant homines simplices & indoctos. Istud ergò verũ est, quod sacerdotibus solis, id est, solis viris scientificis & sapientibus licitum est vasa sanctuarij interioris fidei nostræ secreta inuestigare, Q
tractare, tangere, vel videre. Alijs autem non licet ista nude considerare, nec perscrutãdo cernere, ne forte errores & hæreses incurrant, & sic mori habeãt necesse spiritualiter. Sacerdotes ergò, id est, sacri doctores & prædicatores semper debēt ista fidei ministeria pallio & velo alicuius figuræ vel verbi dissimulatim inuoluere, & nunquam nuda simplicibus portanda vel credenda tradere, alioquin imo sæpe fit quod conceptis erroribus, morte culpæ & pœnæ solent faciliter deperire, & ideò hic dicitur, quod alij nulla curiositate videant qui sunt in sanctuario, priusquam inuoluantur, alioquin morientur.

¶ Vel dic quod ista significant Ecclesiæ sacramenta vel etiam beneficia, quia scilicet horum tractatio & administratio solis sacerdotibus, id est, solis sacris ducibus dignis, scilicet personis & sufficientibus debet committi, alijs verò indignis & ignorantibus interdici, quia scil. boni, ista administrando non læduntur, mali verò & indigni ista tractando, mortis æternę periculum consequentur. Vnde supra dicitur, *quod extraneus qui ad ministrandum accesserit, morietur.*

Capitulum quintum. Textus. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filijs Israel.

Moralitatvm Cap. III.

HIc ponitur quod vxor Hebræa, si culpabilis erat de adulterio & bibebat aquas maledictas & amaras, vbi puluis pauimenti miscebatur, & scriptura nominis Domini delebatur, venter eius tumescebat, & femur ipsius putrescebat, & sic ipsius adulterium clarum erat. Si autem adulterij rea non erat, tunc potus ipsius aquæ eidem penitus non nocebat.

¶ Aquæ istæ maledictæ significant mundi scientias, delitias & prosperitates, quæ dicuntur maledictæ, quia maledictionem æternæ damnationis procurant. Dicuntur amaræ, quia plura amara quam dulcia continent. Dicuntur puluerem pauimenti continere, quia transitoria bona & puluerem solum habēt, scripturam verò nominis Domini, & ipsius Dei memoriam de arca cordis destruunt atq; delent. Et breuiter istæ sunt aquæ de qui-

bus

bus dicitur Apocal. 8. *Homines mortui sunt ex aquis, quia amaræ factæ sunt.* Igitur dico, quod mulier, id est, anima quæ erga virum su- **D** um, id est, erga Christum fidelis est & casta, nec cum adultero diabolo per mortale peccatum adulterata, si contingat ipsam aquas huius mundi, id est, diuitias, & alias prosperitates gustare & bibere, ipsa pro certo cum ipsis bene vti sciat, nocere ei non poterunt. Si verò peccatrix, & adultera est, tunc si tales aquas biberit, & mundi prospera, scil. delitias corporales, diuitias temporales, eminentias mundanas & scientias sæculares habuerit & obtinuerit, tunc verè culpæ & pœnæ periculū mox subibit, quia sanctæ personæ ex mundi prosperis non læduntur pro eo, scil. quod ipsis discretè & temperatè vtuntur vt habetur Cant. 8. *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem.* Mali vero cum ipsis temperate vti nesciant, per ea spiritualiter occiduntur, quia scilicet ventres suorum cordium per superbiam tumescunt, & femora eorum per luxuriam faciliter corrumpuntur. Vnde Prou. 1. *Prosperitas stultorum perdet eos.* Vnde rectè istæ sunt aquæ, quibus boni & mali probantur, quia scilicet mali ibidem pereunt, boni vero immunes & liberi permittuntur. Vnde dicitur Iudic. 7. *Duc populum ad aquas, vt probem eos, &c.*

Capitulum sextum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere.

Moralitatum Cap. IV.

Apud Iudæos antiquitus erat quædā religio virorum & mulierū, qui Nazaræi vocabantur, & erat quando vir vel mulier se Domino deuouebant. & perpetuo vel ad tempus se à cōmuni ritu, & vita populi separabant, & Domino consecrabant. **E** Erat enim ritus deuotionis seu consecrationis, quia scil. quamdiu ad tempus durabat statutum non debebat nouacula super eius capita ascendere, nec barbam radere, vinum, acetum aut siceram, aut omne quod inebriare potest non bibere, vuas recentes seu etiam siccas non comedere, nec aliquid quod de vua nascitur, degustare. Non debebat tangere mortuum, nec ad patrē vel matrem, fratrem aut sororem si moriebantur accedere, & sic vsque ad tempus finitum debebat sanctificationem suam seruare, & se Domino consecrare, & à cunctis quæ supra diximus abstinere, & tandem finito tempore rasis capillis, oblato sacrificio templum poterat introire.

¶ Reuera tales Nazaræi possunt mihi significare religiosos & quoslibet viros perfectos, qui scilicet Deo sunt consecrati & deuoti, & eidem specialiter dedicati, quia pro certo isti nunquam debent de capite mentis suæ capillos bonarum cogitationū vel affectionum radere, nec barbā virilitatis, & virtutis perdere, nec nouaculum frandis & doli in capite mētis admittere vel habere. Et hoc ne forte dicatur nobis illud Psalm. 51. *Sicut nouacula acuta fecisti dolum.* Item isti non debent mortuos, id est, peccatores & homines corruptos & luxuriosos, hæreticos & infectos sibi associare vel tangere, quinimo dato, quod sint parentes, amici & consanguinei, nō debent se super eos inquinare, nec eorum malam vitam diligere, nec eorum consortium frequentare. Vnde dicitur Leuit. 21. *Non contaminetur sacerdos in mortibus ciuium suorum.* Constat enim quod multi Nazaræi, id est, multi viri sancti, & iusti, immundi & peccatores efficiuntur, quando mortuorum & peccatorum tactus, & societates sectantur. Vnde Ecclesiast. 13. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.* Item isti non debent comedere vel bibere, id est, sibi per complacentiam incorporare aliquid quod possit inebriare, id est, quod possit sensum, rationem, & discretionem auferre. Et ideo isti non debent diligere vinum delitiarum corporalium, siceram scientiarum sæculariū, vuas seu grana diuitiarum temporalium. Isti enim sunt qui sensum, & discretionem tollunt, & ebrietatem obliuionis & insipientiæ inducunt. Quapropter viri spirituales debent ita fugere, & à cunctis mundi bonis, quæ huiusmodi ebrietatem possunt inducere, se abscindere. Ideò dicitur Lucæ 1. *Vinum & siceram non bibet, sed Nazaræus erit omnibus diebus vitæ suæ.* Ista igitur si vsque ad statutum tempus, id est, vsque ad mortem seruauerit, mox templum paradisi sanctificatus intrare poterit ei dicens illud Psal. 5. **F** *Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum.* ¶ Vel dic quod nouacula est adulator, qui insensibiliter pilos diuitiarum secum rapit. Psalm. 51. *Sicut nouacula acuta fecisti dolum.* A quo scilicet vir iustus debet abstinere, si verus Nazaræus, id est, sanctus & floridus cupit esse. Vnde dicitur Iud. 13. *Nouacula non ascendet super caput eius.* cap. 6. ¶ Quando Nazaræus erat in abstinentia, in voto & consecratione sua, si cōtingebat coram eo aliquem mori, vel ipsum aliquem mortuum tangere, tota sua sanctificatio polluebatur, & ideò pilos suos radere, & sanctificationē reiocidere denuo tenebatur. ¶ Sic vere cum quis est in sua abstinentia, voto, religione vel pœnitentia, si mortuū tangit, id est, peccatum mortale faciat vel ipsum per complacentiā videat, constat quod tota sua sanctificatio præcedens, id est, omnis virtus, & bona operatio mortificatur, & polluitur, & apud Deum inutilis reputatur. Vnde dicitur Ezech. 18. *Si conuersus iustus fecerit iniquitatem, omnium iustitiarum quas fecerat, non recordabor.* Talis ergò tenetur de nouo reincidere pilos veteres, id est, superfluitates & peccata per confessionem radere, & alios pilos nouos, sc. virtutes, nasci, procurare, & permittere. Et sic poterit, si sine interruptione continuauerit, templum paradisi intrare, & sacrificiū laudis Domino offerre, & sanctus & cōsecratus Domino semper esse. Interruptio enim bonorum operum quando per peccatum fit, virtutes vitia mortificant. Perseuerantia vero sanctitatem augmentat. Vnde dicitur Matth. 24. *Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit, &c.*

Capitulum octauum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, diceos: loquere.

Moralitatum Cap. V.

Leuitarum consecratio sic fiebat. Aspergebantur enim aqua expiationis, radebant corporis sui pilos, laudabāt vestimēta sua, offerebantur in cōspectu Domini Aaron Sacerdoti. Ipsi vero offerebant bouem cum oleo in farina, & sic fiebant Domino consecrati, & in tabernaculo à viginti quinque annis vsque ad quinquagesimum annum seruiebant, & tandē completo quinquagenario quiescebant. ¶ Reuera talis consecratio spiritualiter intellecta, debet esse in omnibus Leuitis, id est, in viris omnibus **G** Ecclesiasticis & perfectis quotidie fieri & compleri. Igitur dico quod ante omnia aqua expiationis, id est, compunctionis, nos debemus aspergere per compunctionem, & post pilos nostros, id est, superfluitates, & vitia debemus radere per cōtritionem seu discussionē. Tandem vestes nostras debemus lauare & mundare per confessionem, & corā Deo, id est, in confessionis secreto, Sacerdoti nos præsentare & ostendere, etiam per vitiorum nostrorum reuelationem. Vnde dicitur Luc. 17. *Ite & ostendite vos Sacerdotibus.* Et tandem debemus offerre Deo bouem, id est, carnem nostram per pœnitentiæ macerationem, & adhibere oleum & farinam, id est, Eleemosynam & compassionem, & sic erimus Domino consecrati per sanctitatem, & perfectionem & in tabernaculo Ecclesiæ ministrare poterimus per prælationem. Vnde Leuit. 26. *Hoc ritu consideratur Aaron.* Tales igitur personæ sic consecratæ, & sic sanctificatæ, cum viginti quinque annos, qui constant ex quinario quinquies ducto, id est, quinque sensuum cohibitionem & custodiā habent, digni sunt Domino ministrare, & per alios viginti quinq; annos, id est, per librorum legis spiritualem adimpletionem Domino deseruire. Quod cum fecerint, digni sunt ad quinquagenarium numerū, & ad iubilæum perpetuæ quietis attingere, & à cunctis huius mundi laboribus inquiescere & cessare. Apoc. 14. *A modo enim iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis.*

Capitulum nonum. Textus. Locutus est Dominus Moysi in deserto Sinai.

Morasitatum Cap. VI.

Hic dicitur quod cum Pascha celebraretur, inuenti sunt plures qui fuerant immundi, nec ita cito poterant mundari, quia scil. in eorum mundatione tempus septē dierum aliquoties requirebatur. **H** Igitur cum isti propter immunditiam Pascha celebrare nequirent, & istis tunc castra ingredi nō liceret, mandatum est eis ex parte Domini, quod tunc quidem à celebratione Paschatis abstinerēt, sed quod ipsum in sequente mense ritu suo celebrarent. ¶ Ista possunt applicari quod quando quis se senot immundum, id est, in aliquo peccato pollutum, non debet ad celebrationem Paschæ, scilicet ad Sacramentum altaris accedere, sed nisi sit scandalum, potest dissimulare & differre, & tandem recuperata mundicia per confessionem & pœnitentiam debet istum Agnum Paschalem digne manducare. Quod etiam de immunditia pollutionis nocturnæ potest intelligi, propter quam celebratio potest aliquando differri. Vnde Iob. 14. *Expecto donec veniat immutatio mea.* ¶ Hic inueni notatum per quendā Doctorē, quod filij Israel leguntur Pascha quadruplex celebrasse, Exod. 12. Vnū in Ægypto, aliud in deserto, aliud in Galgalis in deserto exitu, aliud Hierusalem tempore Iosuæ. Ios. 5. quod fuit solennissimum Pascha. 3. Esd. 1. ¶ Sic verè cum Pascha secūdum phase interpretatur transitus, sciendū est quod iusti quadruplicem transitum celebra-

lebrare noscuntur. Est enim pascha in Ægypto, & iste est trãsitus de vitijs ad pœnitentiã. Est Pascha in deserto, id est, in pœnitentiæ statu, quod fit cum transitur de virtute in virtutẽ, vel de bono in melius. Est Pascha in Galgalis, quę interpretatur reuelatio, & est transitus de vita hac ad stolã animæ, quod fit in morte. Est pascha in Hierusalem, quę interpretatur visio pacis, & est transitus qui fiet ad stolam corporis, & de morte ad vitam in resurrectione. In Ægypto, id est, in peccati statu peccati statum dimittimus. In secundo per desertum, id est, per profectionis & pœnitentiæ statum proficiscimur & incedimus. In tertio æterna beatitudo nobis reuelatur, & Deum facie ad faciem cernimus. In quarto iam resumpto corpore, in cœlesti Hierusalem pacifice quiescimus. Itaque transeamus vsq; in Bethleem. Exod. 12. *Phase enim est transitus domini.* Hic ponitur quomodo nube mota tabernaculum mouebatur & populus proficiscebatur, &c. Exod. 14. Sed de hoc vide supra, vbi posui.

Capitulum decimum. Textus. Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: Fac tibi duas tubas.

MORALITATVM CAP. VII.

A PRæceptum est Moysi vt faceret duas tubas albas argenteas, & ductiles, quibus conuocaret multitudinem. Et erat vsus tubarum (sicut hic dicitur) ad populum conuocandum ad bella, & ad conuiuia & ad festa domini. Tubis enim populi conuocabantur, bellantes excitabantur, festa domini denuntiabantur, conuiuæ lætificabantur. ¶ Tubæ istæ significant prædicatores, qui ideo duo dicuntur, quia duo testamenta scire debere noscũtur, vel quia duplici charitate inuicem combinantur. Isti ergo debent esse argentei per eloquentiam. Ductiles, hoc est, malleis facti per patientiam vel per malleorum, id est, tribulationum tolerantiam, Qui scilicet ad quatuor dicuntur in Ecclesia valere, videlicet, ad populum, ad fidem conuocandum, ad festum paradisi nuntiandum, ad bella contra vitia præparandum, seu ad bellatores contra vitia excitandum, & ad conuiuas, id est, fideles Ecclesiæ per spem consolandum, & lætificandum. Tubæ enim nostræ, id est, prædicatores populum ad fidem & ad iustitiam conuocant. Vnde dicitur Iocl. 1. *Vocate populum, coadunate cœtum, canite tuba in Sion, &c.* Item milites, id est, fideles ad bellandum contra vitia & contra tribulationes excitant. Vnde Amos 2. *Morietur in sonitu Moab in clangore tubæ.* Item festum præparari prænuntiat. Psalm. 80. *Buccinate in neomenia tuba.* Item conuiuas Ecclesiæ per spem & consolationem lætificant. 3. Esd. 5. *Clamauerunt multi cum tubis & gaudio magno.* Vide supra lib. 14. vltimo c.
B vbi multa inuenies. ¶ Hic aduerte vnum notabile quod quando principes & capita multitudinis erant conuocandi, tubæ vnico sonitu pulsabantur. Quando populus conuocabatur vel ad proficiscendum excitabatur, tunc tubarum sonitus in longũ protendebatur quandoquidem planus, quandoque incisus fieri iubebatur. ¶ In quo potest notari, quod principes & capita multitudinũ, scilicet principes, iudices & prælati facilius debent tubis, id est, prædicationibus obedire quã alij, qua scilicet vnica vox debet sufficere ad tales vocandũ, vbi tamẽ vox prolixior seu prædicatio vel monitio intercessior, & grauior, & diuturnior est necessaria ad populum excitandum, vel ad virtutes, vel ad bona opera prouocandum. Quia reuera boni superiores cito & faciliter obediunt, vbi populus, id est, duri & rustici ac rurales difficilius & tardius ad bona opera ire velint. Et de Petro, & Andræa Apostolis & prælatis dicitur Math. 4. quod cum à Christo vocati essent, quod statim relictis retibus, & patre secuti sunt eum. De difficultate conuersionis popularium dicitur Prouer. 1. *Vocaui, & renuistis, extendi manum meas, & non fuit qui aspiceret.*

Capitulum vndecimum. Textus. Interea ortum est murmur populi.

MORALITATVM CAP. VIII.

ORtum est murmur populi quasi dolentium pro labore contra. Quod cùm audisset dominus, iratus est, & accensus est in eos ignis domini, & deuorauit extremam partẽ castrorum. Sed orante Moyse absorptus est ignis. ¶ Illud potest allegari quod Deus summẽ vdat vitium impatientiæ, & murmurationis, & maximè quando quis de labore quem pro Deo sustinet, murmurat, & tristatur, nam ignem, id est, maiorem tribolationem solet in talibus accendere, & eos temporaliter, & æternaliter concremare: & sic de dolore murmurationis ad ignem tribulationis necesse est eos pertransire. Vnde dicitur Ezech. 13. *De igne egredientur. & ignis consumet eos.* ¶ Vel si vis, allega, quo-
C modo oratio iusti proficit tribulatis. Vnde dicitur Iacob. 5. *Multum valet deprecatio iusti assidua.* ¶ Vel dic quod illi qui erant in castris vltimi vel extremi, fuerunt igne accensi. In quo potest notari, quod ignes, id est, tribulationes non inuadunt hodie illos qui in exitu Ecclesiæ sunt primi, id est, principales domini, & magistri, sed solum illos qui sunt extremi, id est, pauperes, miserabiles & mendici, quia hodie mundi tribulationes illos solent inuoluere, quos extremos in mundi gradibus vident esse. Primi verò, id est, superiores, & diuites tribulationum ignibus non tanguntur, sed potius honoribus & diuitiis extollũtur, ita quod generaliter miseriæ & tribulationes ad illos qui sunt tribulati & miseri deuoluuntur. Vnde dicitur: *Pepercerũt pinguioribus Amalech, quicquid verò vile, & reprobum fuit, demoliti sunt.* ¶ Vel dic quod extremi sunt negligentes, qui scilicet in omnibus suis factis tardi, & vltimi volunt esse. Istos ergo solet ignis tribulationis inuadere. Primos verò, id est, diligenter & celeres solet non tangere. ¶ Vulgus promiscuum dicitur flagrate desiderio carnium, cœpitque Manna cibum dulcissimum abhorrere & Ægypti cibos appetere, & præ aliorum ciborum desiderijs taliter proclamare. *Quis dabit* (inquiunt) *nobis carnes? recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto. In mentem nobis veniunt cucumeres & pepones & porri, & cæpe & allia. Anima nostra arida est, oculi nostri non vident nisi Manna.* ¶ Reuera clarissimi, iste populus qui erat in deserto, & exierat de Ægypto ad terram promissionis, & in tabernaculis habitabat, & de cœlo Manna dulcissimum manducabat, significat viros religiosos & perfectos, qui scilicet Ægyptum, id est, mundum vel peccatum exierunt, & vt terram promissionis, id est, paradisum haberent desertum pœnitentiæ vel religionis subintrarunt, & vbi scilicet Mãna deuotionis & scripturę possũt comedere, & vbi sint peregrini & hospites, cum hic manentẽ ciuitatẽ non habebant, debent in isto sęculo trãsitorie habitare. Sed quid est? Pro certo multi sunt qui istã vitam contemnunt, & Ægypti, id est, mundi quem dimiserant recordantes carnes, id est, carnis delitias concupiscunt. In mentem enim eis veniũt carnes & pisces, id est, delitiæ carnales, cucumeres & pepones, qui frigiditatẽ indeuotionis inducunt id est, eminẽtiæ seculares porri cæpe & allia, quæ choleram, id est auaritiæ ardorẽ generauit, & quæ lacrimari faciunt, curæ sęculi seu negotia, & diuitię temporales. Et breuiter isti animas suas aridas, id est, consũptas repræsentant, Manna sacrę Scripturę & deuotionis, dulcedinẽ bonorum spiritualiũ abominantur & refutant, & illa quæ nihil valent, scilicet mundi bona desiderant & affectãt. Vnde Sap 27. *Anima saturata calcabit fauũ* Et Iob. 30 *Et esse sub sentibus delitias computabant.* ¶ Cùm filij Israël in deserto Mãna contẽnerẽt, & Ægypti carnes & cibos appeterent, iratus dominus dedit eis carnes multas, & eorum ingluuiẽ satiauit. Fecit enim volare coturnices circa eorum castra ad duos cubitos propè terrã in tanta abundantia. quod populus per mensem de ipsis quantũ volebat, accipiebat, & in abũdantia manducabat. Sed dũ adhuc carnes essent in dentibus eorum, percussit eos dominus plaga magna, & vocatus est locus ille, sepultura concupiscentiæ. Ibi enim sepelierũt populũ qui desiderauerũt carnes ¶ Ista possunt applicari quod interdũ dominus in malum hominis malam eius petitionem exaudit, & malis eius desiderijs condescendit. Vnde sæpe fit quod cũ videt hominem Manna, id est, cibos spirituales contẽnere, & carnes & Ægypti fructus, id est, carnis delitias & mũdi diuitias appetere, solet ei omnia ad votum concedere, & eũ in mundi prosperis ampliare, omniaq; mala sua desideria solent pro libito prouenire, Sp sal. 80. Dimisit eos secundũ desideria cordis eorũ, ibunt in adinuentionibus suis, & eisdem talia cõmodare. Quia reuera dũ istis adhuc carnibus vtuntur, id est, delitijs, & prosperis sibi concessis à domino delectãtur, sæpè accidit quod subito à Deo per mortem & infortunia percutiũtur, & plaga dãnationis perpetuæ feriuntur & sic mundus sepultura cõcupiscentię dicitur. pro eo, scilicet quod ibi carnes, id est, delitiæ carnales concupiscuntur, propter quas homines finaliter sepulturæ tradũtur Psal. 105. *Concupierunt concupiscentias in deserto, pluit eis sicut puluerẽ carnes. Adhuc escæ erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos.* ¶ Ad finem quod Moyses posset melius onera populi supportare, elegit dominus septuaginta viros seniores de populo, quibus dedit de spiritu suo, vt possent ad gubernandum populum Moysen adiuuare, qui scilicet statim cœperunt virtute suscepti spiritus prophetare. Accidit autem quod ex illis septuaginta descriptis duo, scilicet Heldad & Melad deerãt, qui ad tabernaculum non venerant, sed in castris residerant, qui etiam in ipsa datione spiritus prophetare cœperunt, & sic absentes sicut præsentes spiritum domini receperunt. ¶ Item possunt allegari

D

E

quod spiritus vbi vult spirat, & non præsentiam plusquam absentiam requirit, Ioan. 3. quinimo ita bene fluit super absentes qui in domibus suis & in castris huius sæculi remanserunt, quia scilicet fieri potest quod boni sæculares qui in sæculo remanent, aliquando tantam portionem spiritus recipiunt, & ita bene de futuris prophetant & prognosticant, id est dictum, ita bene ad bona vel mala futura, vel ad occulta Dei iudicia inuigilant & attendont, sicut religiosi & clerici qui Deo in Ecclesia specialiter se dederunt. Rom. 3. *Apud Deum enim non est distinctio Iudæi & Græci: vnus enim dominus est omnium.* ¶ Vel dic quod illi duo non remanserunt ea contẽptu, sed quia indignos se ad populi regimen iudicabant. Et ideo dico, quod isti ita bene inuenti sunt prophetasse sicut aliqui: ad denotãdum, quod illi se indignos reputant, non sunt repudiãdi ea hoc, sed vna cum alijs spiritus, scilicet per ordinationẽ & promotionẽ implẽdi. Quia scilicet secundum Greg. ad Ecclesiasticas promotiones sunt illi qui se retrahunt impellendi, & illi qui se ingerũt repellendi. ¶ Vel si vis potest istud dici pro illis qui à tabernaculo, id est, à proprijs beneficijs se ea causa legitima absentant, & in castris, id est, alijs mundi negotijs seu etiã in studijs vel in proprijs matrimonijs se occupant, quia scilicet si causam iustam habeant, Spiritũ sanctũ ad diuinam gratiam recipere nunquam cessant. ¶ Hic ponitur quod cũ Iosue videret Heldad, & Madar prophetare in castris visus fuit eam de dolere, ita quod præ inuidia quã habebat super supernam gratiam, dicit Moysi per hæc verba: *Domine mi Moyses prohibe eos.* Quod tamen non fecit, sed ipsum potius de inuidia, quam habebat super supernam gratiam, reprehendit.

¶ Sic verè multi sunt qui dolent si vident alios aliquos spirituali gratia præpollere qui reuera sunt reprehendendi, & ad considerationem diuinæ misericordiæ inducendi. Vnde Moyses ait:
F *Quis tribuat vt omnis populus prophetet & tribuat ei dominus Spiritum sanctum,* Quasi diceret. Omnibus placeret quod sic fiat, &c.

Capitulum duodecimum. Textus. Locutaque est Maria ad Aaron contra Moysen propter vxorem.

MORALITATVM CAP. IX.

HIc ponitur quod Aaron & Maria inuidebant Moysi fratri suo, & locuti sunt contra eum propter vxorẽ eius Æthiopissam dixeruntq;: per solum Moysen locutus est dominus, Nõne & nobis similiter locutus est? Ac si recte viderentur sibi inuidere, de hoc quod sibi dominus loquebatur, & quod princeps, & rector populi habebatur. Quapropter Maria lepra percussa fuit, & per septem dies inclusa, & tandem ad preces Moysis, qui erat mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra, & in tota domo domini fidelissimus reputatus, post septem dies est sanata. ¶ Istud applica, quod inuidia nõ parcit fratribus aut propinquis, quia scilicet frater vel soror si viderit fratrem suum in aliquo prosperari, vel in honore vel in gradu ipsos præcellere vel eis antefetti, solent inuidere eis & quandoque contra Deum murmurare.

¶ Vel secundum Origenem, istud potest allegari, quod detractor vnde nocere credit, aliquando proficit, & vbi famã alterius obnubilare intendit, ipsam potius augmentat & extendit, sicut hic patet, quia nunquã dominus inuenitur laudasse Moysẽ sicut hic vbi contra eum murmurabatur, ac nunquã talis seruus fuit sicut Moyses, qui in tota domo mea ita fidelis est. ¶ Vel potest allegari, quomodo murmuratio est magnum crimẽ, &
G maximè quando detrahitur Moysi & fratri, amico fideli pariter atque miti, propter quod scilicet tanta punitio, scilicet lepræ percussio est secuta. ¶ Vel allega quomodo mulieres sunt multoties causa rixæ, propter vxorem enim eius locuti sunt cõtra eum. ¶ Vel si vis, dic quod Moyses est prælatus, qui reuera non debet curare si fratres, socios suos & vicinos videt cõtra se murmurare, sed omnia debet benigniter supportare, & si infortoniũ accidat, debet pro eis exorare, exemplo Tyberij Cæsaris, cui cũ quidam adulator diceret, quod multi de eo obloquebantur. Non curo (inquit) quia in libera ciuitate liberæ debent esse mentes & linguæ. Bene ergo dicitur Leuit. 19. *non quæres vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Profectusque est populus de Asareth fixis tentorijs.

MORALITATVM CAP. X.

CVm Caleph & Iosue terram promissionis exploraſſent & ad illam occupandã filios Israel inducere decreuissẽt, palmitẽ cum vua sua collegerunt, & eũ in vecte pendentẽ per duos homines in desertum portari fecerunt, & vt populum sic allicerent, sibi fructũ eius demonstrauerunt: Veruntamẽ sicut ibi dicitur Num. 13. quidam de exploratoribus turbauerunt populũ, & acquisitionem terræ impossibilem esse dixerũt, propter quod ad reducendum populum in Ægyptum commouerũt, dixeruntq;. Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Ægyptũ. De quo indignatus dominus, ipsos exploratores percussit: populum verò ad moriendum in solitudine condẽnauit. ¶ Sic verè duo beati exploratores terræ sanctæ paradisi, scilicet Pater & Spiritus sanctus, volentes quod populus fideliũ qui in deserto huius mundi vacabat, ad istam terram & possessionem acquirẽdam inuitaretur, & non obstantibus gigãtibus qui impediebãt, id est, dæmonibus ordinauerũt quod duo homines seu personæ scilicet Gabriel & Maria palmitem cum vua, id est, Dei filiũ cũ humanitate in hoc desertum deferrent, vt per huius benedicti fructus præsentiam corda populi ad concupiscentiam istius pa-
triæ commouerent, & maxime cùm istũ fructum in vecte, id est, H
cruce pro redemptione sua pendentem conspicerent & viderẽt illud quod hic dicitur. Ista reuera fluit lacte & melle, sicut ea his fructibus cognoscitur. ¶ Vel dic quod palmes abscissa cum vua pendens in vecte est Christus & eius sanguis, abscissus & mortuus pendens in cruce. Duo porrantea sunt populi, Iudaicus, scilicet & gentilis, & illi, scilicet qui de duobus populis crediderũt, & maxime sancti Patres. Increduli significãt Iudæos, & gẽtiles, qui credere noluerunt, quia reuera sic factũ est quod isti baculi id est, Apostoli, & prædicatores vtriusque populi, & professores duplicis testamenti, palmitem seu botrum, id est, Christum pendentem & crucifixum, id est, Christi crucifixi fidem prædicauerunt, portando vsq; ad desertum huius mundi vt scilicet populum inducerent ad credẽdum, & ad terram promissionis, id est, paradisum appetendum & concupiscendum. Sed reuera mediantib. aliquibus exploratoribus, id est, contradicentib. aliquib. Iudæorum Pharisæis, & aliquibus gentiliũ philosophis multi in incredulitatis vitio remanserunt, & Ægyptum, id est, mundum potius elegerũt. Qua propter in deserto inferni cũ suis exploratorib. id est, cũ suis malis & hæreticis doctorib. perierunt. Psal. 105. *Pro nihilo habuerunt terram desiderabilem. Non crediderunt verbo eius, & murmurauerũt in habitationibus suis.* ¶ Vel dic quod exploratores boni fuerũt Apostoli. Mali fuerunt Pharisæi & hæretici, Isti ergo populum ad terram promissionis, id est, ad paradisũ inducunt, illi verò totis viribus contradicunt. Sed quia magis malis quam bonis creditur, igitur increduli peccatores morti perpetuæ in inferni solitudine condemnantur. Illi enim qui prælia filiorum Enachim gigantum, id est, dæmonum tentationes metuũt, & pro terra promissionis & pro paradiso laborare & militare renuunt in deserto pœnitentiæ vel religionis, sed potius ad Ægyptum, id est, ad mundũ vel ad peccatũ reuerti contendunt, nõ sunt digni dictã terrã promissionis ingredi vel videre, sed potius tẽporaliter necesse habent ex diuino iudicio depenire. Vnde hic dicitur Leuit. 22. *Non videbunt terram pro qua iuraui*
patribus eorum, nec quisq; ex illis qui detraxerunt mihi intuebitur eam. Et A
alibi. *Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati fuerant non fuerunt digni, &c.* Vt patet ibidem.

Capitulum decimum quartum. Textus. Igitur vociferans omnis turba fleuit nocte illa.

MORALITATVM CAP. XI.

VIdens dominus populum murmurantem voluit ipsum delere & percutere, Moysen verò diuitem & potentem facere, & alteri populo maiori præficere. Moyses verò noluit, sed fusa oratione, pro popolo intercessit, & irã Dei ne deleret populũ, temperauit. ¶ Sic vere prælatus nõ debet populũ propter quodcunque delictum dimittere, nec in eorum damnatione consentire, sed potius pro ipsis dominum exorare, quinimo quamcunque vtilitatem temporalem debet contemnere, vt possit salutẽ populo procurare, populique salutem & vtilitatem debet propriæ & priuatæ suæ vtilitati præponere & præferre. Vnde iste debet dicere illud Apostoli 1. Cor. 10. *Omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi vtile est sed quod multis, &c.* ¶ Filij Israel contenebitati voluerunt contra voluntatem Moysi Cananæum inuadere, dato quod Moyses diceret eis quod dominus cum eis nunquam esset, & ideo quia nunc proprijs viribus confidere videbantur, victi fuerunt & multi ex eis ceciderunt.

¶ Quod ad hoc allegari potest, quod ille qui in proprijs viribus plus debito confidit, & se contra hostes suos diabolum & carnem præualere credit, faciliter à tentationibus vincitur, & ab bo-

ab hostibus spiritualibus superatur, maxime quando dominus non est cum eo, id est, quando ipsum diuina gratia nullatenus comitatur. Vnde dicitur Ioan. 15. *Sine me nihil potestis facere.* Et A-
B post. 2. Cor. 3. *Non sumus sufficientes aliquid cogitare à nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, &c.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios.

MORALITATVM. CAP. XII.

HIc ponitur quod quidam inuentus est qui sabbatho ligna cædebat & colligebat, qui inclusus est in carcere quousque sciretur de eo quid dominus imperaret. Præcepit ergo dominus quod lapidaretur, & quod propter violationem sabbathi lapidibus opprimeretur. ¶ Istud applica contra illos qui sabbatha & festa non custodiunt, sed in eis opera seruilia, & maxime peccata faciunt & committunt, & errant, tales enim in inferno lapidabuntur, & lapidibus duris, id est, perpetuis tribulationibus obruentur. ¶ Vel dic quod sabbathum significat statum religionis vbi debet esse quies, id est, tranquillitas affectionis & tribulationis. Qui igitur tale sabbathum, id est, religionis statum violauerit & ibi ligna collegerit, id est, mundana negotia tractare præsumpserit, lapidibus duræ Dei sententiæ finaliter cæsos erit. Vnde dicitur Exod. 20. *Memento ergo vt diem sabbathi sanctifices.* ¶ Vel si vis istud allega, ad ostendendum quod legis transgressores acrius in principio puniuntur, vt sic ipsa lex obseruari discatur, sicut etiam plurimis antiquorum e-
C xemplis patet, scilicet de Romulo, qui fratrem suum occidit, pro eo quod contra edictum ipse muros vrbis transiliit, & de illo qui filium proprium peremit, pro eo quod contra hostes pugnasset, licet victor extitisset. ¶ Istud etiam potest allegari, ad probandum quod Deus antiquitus erat valde rigorosus & punitiuus, qui tamen modo in tempore legis non est pius, patiens, & benignus, quia lex antiqua dicitur lex rigoris & timoris. Lex autem noui testamenti dicitur lex gratię & amoris. ¶ Præcepit dominus quod filij Israel ex quatuor angulis palliorum suorum faciant sibi fimbriam de vittis hyacinthinis, vt cum eas viderint (inquit) recordentur mandatorum domini, & non sequantur cogitationes suas, & oculos per res varias fornicantes, sed recordentur præceptorum domini, & faciant ea, sintque sancti Deo. Quod secundum Comestorem ita stricte seruauerunt Pharisæi, quod in angulis palliorum spinas ponebant, vt earum punctionibus legem domini memorarent. Et adhuc in pallio quo vtũtur in synagoga in quatuor angulis vittę sunt hyacinthinæ, qui quidem pannus coloris cœlestis est, ad recordationem legis, quę de cœlo eis extitit data. ¶ Per pallium intelligitur conuersatio, per quadraturam intelligitur quatuor virtutum cardinalium perfectio, per vitam hyacynthinam intelligitur cœlorum vel cœlestium Dei mandatorum adimpletio, per extremitatem pallij intelligitur perseuerantia sanctæ conuersationis, & continuatio, per spinas intelligitur diuini timoris punitio & stimulatio. Igitur dico quod quilibet debet in pallio cõuersationis suę habere quatuor angulos, id est, quatuor virtutes cardinales, nec non cũ extremitate perseuerantiæ, cum vittis hyacinthinis, id est, cum consideratione cœlestis vitæ & mansionis, & cum spinis, id est, cum timore, & compunctione infernalis damnationis. His enim mandatis Dei recordamur & ea perficimus, & cogitationes malas & vagas non sequimur, sed reprimimus, & oculos cordis ne per res varias diuersis desiderijs fornicentur, cohibemus, & reprimimus. Sic etiam Deo nostro sancti sumus atque viuimus. Constat enim quod per spinas diuini timoris, & per hyacinthum cælestis amoris, sensus nostros à malis appetitibus cohibemus, & mandata Dei recordamur facilius, & implemus.

Capitulum decimum sextum. Textus. Ecce autem Chore filius Isaar, filij Caath.

MORALITATVM CAP. XIII.

D CHore quidem magnus Leuitici generis, adiunctis sibi ducentis quinquaginta viris, cum Dathan & Abiron qui erant inter Rubenitas maiores, murmurauerunt contra Moysen, & Aaron contribules, & fratres suos, & inuidentes quod Aaron propter sacerdotium, Moyses propter ducatum, plus cæteris honorabantur, se & dictos complices suos leuitas dignos sacerdotio aiebant. Dathan vero & Abiron quia erant de genere Ruben primogeniti duces debere fieri prætendebant. Igitur Dathan, & Abiron ad Moysen venire contempserunt vocari, sed potius ad resistendum sibi, se & affines suos contribules parauerunt, quapropter orante & flente Moyse, & eorum inuidiam puniri postulante, factus est vehemens terræ motus. Præcepit itaque Moyses populo, quod separarẽt se à tabernaculis hominũ impiorum, statimque aperta est terra, & ipsos cũ vniuerso supellectili, & familia, & congregatione deuorauit, & absorbuit, & tandem iterum ipsa vorago patula se reclusit. Tunc etiam Chore, & illi ducenti, qui sacerdotiũ ambiebant à Moyse vocati fuerunt, hausto igne in thuribulo suo, Aaron similiter in suo, coram domino stabant, & quem eligeret dominus in sacerdotem, expectabant. Reprehẽderat enim eos Moyses de huiusmodi ambitione dicens: *Multum erigimini filij Leui. Numquid parum vobis est quod separauit vos dominus ab omni populo, & iunxit sibi & ordinauerit, quod quilibet cum thuribulo suo coram domino staret, & voluntatem domini, vtrum illi vel ipsorum aliquis vel Aaron eligi deberet ad sacerdotium, expectaret?* Tunc ergo cum terra Dathan & Abiron absorbuisset, & isti cũ suis thuribulis stabant, igne ab ipsis thuribulis exeunte, sunt corã domino deuorati, Aaron vero inter ignes illæsus permansit. ¶ Ista possunt allegari literaliter, quod in quo peccat quis, in hoc etiã punitur, isti enim peccabant appetendo rem spiritualem, scilicet sacerdotium, ideo igne tanquã re magis spirituali consumpti sunt: Dathan vero & Abiron peccauerunt appetendo rem terrenam & spiritualem, scilicet populi ducatũ, & ideo à terra puniti & absorpti fuerunt. ¶ Vel dic generaliter contra inuidiam, quæ nõ potest pati prosperitatem alterius etiã bonorum vel meliorum, vel à Deo specialiter electorum, quanquã in nullo eos lædentiũ vel nocentium, sicut etiã hic Moyses legitur dixisse: *Ne respicias* (inquit) *sacrificium ipsorum, tu domine scis, quod nec asellum quidẽ acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam ipsorũ.* Vnde Seneca dicit, *quod si nullos inimicos facit iniuria, multos tamen facit inuidia.* Isti ergo igne proprij thuribuli id est, dolore proprij cordis & corrosione inuidiæ comburuntur in hac vita, finaliter verò absorbentur in infernali miseria. Vel dic, quod istæ duæ sectæ significant duo genera ambitiosorum, quidã enim ambiunt ad sacerdotium, id est, ad Ecclesiasticum statum, sicut sunt religiosi, & clerici, & isti figurãtur in Chore & suis sequacibus, qui erant Leuitæ. Alij ambiunt ad ducatum, id est, ad iudicaturas, præpositura, & singularem principatum, & illi figurantur in Dathan & suis complicibus. Omnes enim tales de suis sufficiẽtijs præsumunt, & se dignos talibus officijs, & statibus esse credunt. Illos vero qui talia officia ex Dei voluntate tenent, despiciunt, & contemnunt, & se eis præficere, ipsorumque de suis statibus abijcere conantur, satagunt & contendunt, & eos habere dominos vilipendunt. Tales ergo præsumptuosi & rebelles & inuiti ac ambitiosi, qui etiã vocati à Moyse, id est, à superioribus, venire nolunt, sed potius murmurant, rebellant & contradicũt solet dominus terribiliter punire. Ignisque rixæ, & discordiæ de suis proprijs thuribulis, id est, de suis cordibus, & domibus, inter se solet aliquoties exire, & ipsos & eorum statum solet consumere, lædere & vorare. Terra finaliter eos deuorat, & infernus eos deglutit, destruit atque damnat. Et non solum ipsos sed & eorum sequaces, & complices sic castigat. Psal. 105. *Aperta est terra, & deglutiuit Dathan, & operuit super congregationem Abiron.* Quia F
igitur sequaces talium cũ talibus pereunt, præcepit dominus vt talium consortia fugiamus, & quod ab eorũ tabernaculis & familiaritatibus recẽdamus, ne forte cũ eis pereamus, quia reuera quãdo videmus conspiratores vel detractores cõtra Moysen, & Aaron, id est, contra bonos prælatos, & Principes cõgregatos & ad detrahendum, ac machinandũ compositos, non est tutũ talibus se adiungere, quia scil. prælatis, vel principibus præualẽtibus contra tales, solent eorum sequaces & complices pœnas similes luere vel defluere. Bene ergo dicit. *Recedite à tabernaculis impiorum hominum, & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini cum eis.*

¶ Vel dic quod terra quæ Dathã, & suos suscipiebat, significat ambitiosorum terrenam prosperitatẽ & statum, vel etiam illam terrã, vel patriam quã occupant, quæ pro certo ipsos quandoque deuorat, in quantum scilicet damnationis, & tribulationis eorũ materiam administrat. Quod quidem videmus spiritualiter in multis, qui essent boni & virtuosi, nisi terra, id est, terræ prosperitas & fluctus negotiorum ipsor per vitia deuoraret, & sensum eorum & ingeniũ absorberet. Vnde Seneca in epist. 19. *Ingeniosus fuit Methenas magnũ exemplum eloquentiæ daturus, nisi eum fœlicitas inuoluisset.* Quod etiã temporaliter videmus in alijs. Constat enim quod de tyrãnis, & malis dicimus quod propria terra in qua stãt propria ciuitas vel patria quã occupant, ipsos finaliter occidit & G
deuorat, & eos quandoque cum suis sequacibus ita tollit de medio,

dio, quod nullom vestigium restat. Supra 13. *Terra quam vidimus deuorat habitatores suos.*

¶ Vel illud allega si vis, contra aliquas Abbatias, vel etiam ciuitates, quæ scilicet prælatum, vel iudicem sustinere nequeuot sed omnes qui ibi stant, etiam cum afflictionibos deuotare cõtendunt, sicut patet de cultoribus vineæ, qui seruos patrisfamilias vnum post alium occiderunt, &c. ¶ Vel dic, quod Chore, & sui sequaces sacerdotium ambientes, ignem & thuribula habuisse leguntur: ad deoorandum, quod ambitiosi pro habendis dignitatibus, thuribulis & suffragijs, id est, adolationibus & igne, id est, muneribus, & alios per auaritiam inflammantibus vtuntur, & in eis confidere dignoscuntus. Cum Chore susque sequaces sacerdotium ambientes, & ante Deum thurificare volentes, iusto & mirabili Dei iudicio, igne de suis propriis thuribulis exeunte fuissent combusti, & propter ambitionẽ puniti.

¶ Præcepit Dominus, quod illa thuribula in laminas fabricarentur, & altari holocaustorum affigerentur, vt sic quicunq; sacrificantes & videntes lamioas terrerentur ex punitione dicti criminis, & à simili ambitione metu similis supplicij rettaherentur.

¶ Ista autem possunt applicari, quod pœna vnius debet esse terror multorum. ¶ Potest etiam allegari pro consuetudine illorum, qui sceleratos in locis publicis suspendont, vel in locis eorum aliquod signum suæ punitionis & nequitiæ constituunt, vt omnes qoi talia signa videut, timeant, & à simili delicto caueant. Et iode etiam est, quod historiæ antiquæ malorum hominum depinguntur: pro eo quod ex eorum aspectu homioes à crimioibus coerceaotur. Vode etiam de Xerxe rege legimus, quod quendam malum iudicem fecit excoriati, & pelle eius sedem iudicialem cooperiri, filiumq; eius loco eius iudicem constituit, & vtio dicta sede super corium patris sedeodo, iusta iudicia redderet, imperauit. Hoc ergo fecit, vt quoties aliquam sententiam daret, punitionis patris sui memoriam haberet, & sic ab iniustitia deuiaret. Igitus dico, quod in altari Ecclesię debent malorũ & ambitiosorum pœnæ scribi & depingi, vt scilicet terrore suppliciorũ possiot alij à similib. nequitijs retardari. Quod etiam de altari sacrę Scripturę dici potest, io quo pro certo multorum malorum hominum, & suarum punitionum sigos & historiæ recitantur, vt omnes qui in tali altari significant, id est,
H qui in sacra Scriptura student, tum hæc aspiciant, terreantur, id est, à similibus arceantur. Apocal. 18. *Qui in mari operantur longe steterunt & clamauerunt, videntes locum incendij eius*, Aaroo qui erat iuste promotus & à Deo electus, quamuis esset in medio eorum, qui propter suam ambitionem incendio periclitabantur, tamen non legitur esse læsus. Sic vere iusti, quamuis sint in medio malorum igne suæ cupiditatis & auaritiæ, tamen nullatenus læduntor, sed seipsos bonos & sinceros seruantes, innocenter viuere comprobantur.

¶ Hic dicitur, quod cùm populus propter mortem Chore, Dathan & Abiron & suorum, velleot Moysen & Aaron lapidare, statim apparuit gloria domini, quę ipsos fugiẽtes ad tabernaculũ cooperuit & protexit, populũ vero murmurantẽ & ad seditionem mouentem, ira Dei puniuit, ipsosque incendium mox iouasit. Num. 14. Simile ponitur supra: vbi cùm populus vellet lapidare Moysen, apparuit gloria domini, quæ & popolũ terruit, & Moysen de maoibus populi liberauit. ¶ Istud etiam allega, quod tunc somma apparet Dei benignitas, quando magis iostat periculum & necessitas, tuncque magis solet auxiliari, quãdo vidit bonos ab impijs molestari. Solet enim quandoq; in ipso actu persecotionis bonos protegere, & malos incendio, tribulatione, & infortunio molestare. Vnde Apostolus: *Facit cum tentatione prouentum.* Quod 1. Cor. 10. scilicet in passionibus martyrum comprobatur pluries accidisse. Vnde dicitur Prou. 11. *Iustus de angustia liberabitur, & tradetur improbus pro eo.*

¶ Cùm populus combureretur & incendium pateretur, pro eo quod contra Moyseo murmurauerunt, Aaron ex præcepto Moysi ad locum incendij cucurrit, & stans inter mortuos, & viuentes, thymiana Deo obtulit, & orans pro populo incendium diminuit, & extinxit.

¶ Sic vere qoando incendium vitiorum vel tribulationum
A vastat populũ subditorum, statim debet adesse Aarõ, id est, prælatus vel Ecclesiasticorom popolus, qui pro certo debet cõtra huiusmodi incẽdium concurrere, & se inter mortuos & viuẽtes id est, inter peccatores & iustos mediũ ponere, vt scilicet mortuos possit ad gratiam resuscitare, viuos vero, id est, iustos de tali incendio pereant, liberare. Debet ergo thymiama orationis pro populo domino offerre, & sic poterit vitiorum vel infortuniorum incendium superare. Et sic de boois prælatis potest dici illud Apostoli: *Obdurauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt gladij aciem.*

Capitulum decimum septimum. Textus. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios.

MORALITATVM CAP. XIV.

VOlens dominus sacerdotium Aaron confirmare, & murmur populi sedare, & volens ostendere ipsũ Aarõ specialissimum electum suum esse: Præcepit, quod singulas virgas aridas singulæ tribus cum superscriptione singulorum nominũ tribuum in tabernaculum pooereot. Aaron autẽ suam virgã siccam cum inscriptione proprij nominis suę tribus poneret cum eisdẽ. Cumque omnes illæ virgæ coram domioo per noctem fuissent dimissæ, & in crastinum productæ, inuenta est virga Aaron germinasse, nec oon frontes & flores & fructus, scilicet amygdala protulisse, quo signo sacerdotium Aaron fuit à domino confirmatum. Virga quoque sicca quæ floruit est io taberoaculo, & in arca ad perpetuum monimentum reposita.

¶ Sic verò si tu vis scire qui sacerdotes, id est, superiores & prælati debent esse à Deo præelecti, respice virgas eorum, id est, iustinã vel iurisdictiones quibus regunt popolũ, ille cuius virga, id est, iustitia erit arida sine humore carnalis affectionis, recta sine curuitate vel declinatione personalis acceptionis, germinãs per bonam cogitationem, frondens per latam dilectionem, florens per bonam conuersationem, fructificans per bonam operationem. Talis pro certo erit Aaron Dei electus, id est, pręlatus iustus & bonus, dignus, sufficiens, & acceptus. Alij vero quorũ virga seu iustitia remanet sicca, & à germine, frõde, flore, fructu prædictis sterilis & vacua, digni sunt repudiari à sacerdotio, pręlatione & promotione vel officio retropelli, & sic poterit illis dici illud: *virga æquitatis, virga regni tui &c.* Et dic quod Aaron in- B terpretatur mons fortis, ad denotandum quod prælatus qui tali virga iudicat, est vt cõmuniter mons, id est, altus & honoratus, & fortis, id est, solidus & confirmatus, quia scilicet tales quorum iustitia talis est, vt præmisi, sunt apud homines alti & honorati & in statu suo timere debet, qui scit & vult iustitiam exercere, & virgam floridam & fructiferam domino præsentare. Vnde dicitur: *Facta sunt ex eo virgæ solidæ sceptrum dominantium.*

¶ Vel dic quod Aaron significat populum Iudaicum. Virga sicca significat virginem benedictam, Mariã, ab omoi humore carnalis voluptatis penitus alienam. Ista ergo sicca germinauit, floruit, frondoit, fructificauit, id est, virgo concepit, peperit & generauit illum, qui est germẽ gratię, fons lætitiæ, flos munditię, fructus iustitiæ, id est, Dei filium benedictum Christum. Christus amygdalum potest dici, qui est fructus medicinalis, pro eo quod iste mundum sanat & redimit à morbo peccati, nequitiæ. Et breuiter alijs virgis, id est, alijs virginibus siccis & sterilibus manentibus, ista sola floruit, & sine semine viri Deum, & hominem parturiuit. Vnde dicitur Esa. 11. *Egredietur virga de radice Iessæ, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini.* Ista eoim ad literam fuit de radice, id est, de genere Iessæ, qui fuit pater Dauid, & de radice, id est, de corpore huius virgæ ascendit flos iustitiæ Dei filius, soper quem requieuit Spiritus sanctus.

¶ Aduerte hic si vis, quod dixit dominus Moysi. Illius quem elegero germinabit virga, & tamẽ ipse plus reddidit, quam promisit, quia scilicet virga illa non solum germinauit, imo frõduit, floruit & fructificauit, ad denotandum, quod Deus superabundantius præmiat, quam promittit, sicut apparuit in Salomone, C qui solum petebat sapientiam, sed Domioos ooo solum sapientiam, imo etiam diuitias, & gloriam sibi dedit. 3. Reg. 3. Vnde dicitur, *quod ipse dat omnibus affluenter & non improperat.* Iacob. 1. Vel dic quod exẽplo eius quilibet vir perfectus plus debet facere, quam promittere, & abundantius benefacere quã ausus fuit dicere, vel asserere. Quod est cõtra multos, qoi multa promittũt & pauca reddunt. de quibus dicitur Ec. 20. *Exigua dabit, & multa improperabit.* Et Prou. 14. *Vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.*

Capitulum decimum octauum. Textus. Dixit Dominus ad Aaroo, Tu & filij tui, & domus patris tui,

MORALITATVM CAP. XV.

DIctum est Aaroo: Tu & filij tui custodire sacerdotium vestrum, & omnia quę ad cultum altaris pertinẽt, sacerdotes illud administrabũt. Si quis extraneus accesserit, occidetur. Ponitur

nitur etiam hic, quod Leuitæ debebant habere decimas de omnibus bonis filiorum Israel. Ipsi vero Leuitæ de decimis perceptis debebant percipere decimam partem, & dare sacerdotibus nihilq; debebant hæreditatis habere in populo, decimarũ oblatione contenti. ¶ Sic vere sacerdotes, id est, sacri duces, scilicet boni & sancti viri, debebant circa altare domini scilicet in officijs ecclesiasticis ministrare, nullusq; extraneus, id est nullus peccator Simoniacus, vel indignus, se debet ad hunc ingerere quoque modo. Leuitæ etiam & clerici, & religiosi non debent mundanas hæreditates & opes quærere, sed decimarum oblatione, id est, suorum prouentuum Ecclesiasticorum perceptione debent contenti esse, & ad hæc de illis debent suis sacerdotibus, id est, suis maioribus, Primitias, id est, subuentiones, & seruitia debita ministrare, quod tamẽ est contra multos ambitiosos clericos quibus decimæ, id est, beneficia Ecclesiastica non sufficiunt, imo temporales dignitates, regumq; officia ambiunt atq; cupiũt, & terrenas possessiones pro se, & suis accumulãt, &
D acquirunt. Contra quos dicitur Luc. 3. *Contenti estote stipendijs vestris.* Et hic dicitur etiam sic, *in terra eorum*, scilicet sæcularium *nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos. Ego enim hæreditas vestra sũ in medio filiorum Israel.* ¶ Hic dicitur quod omnia quæ offerebãtur Domino vel ministris eius siue essent decimæ siue donaria, debebant esse in prima electa Deo. Et debebant meliora dare, & non egregia & pinguia reseruare. ¶ Quod tamen est contra illos, qui Deo & religioni dant filios deformes, fatuos & proteruos. Dic etiam contra illos, qui deteriora fructus pro decima soluũt, deteriorem denarium offerunt, & de vestibus ac victualibus deteriora pauperibus pro Christo tribuunt, & quicquid est egregium vel electum, sibi retinent & assumunt. Debent tamen isti attendere illud Malach. 1. *Maledictus qui habet in grege suo masculum & offert Domino debile.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Ista est religio.

MORALITATVM CAP. XVI.

HIc ponitur & replicatur de sacrificio vaccæ rufæ, sed de hoc vide Leuit. 16. Hic vero attende vnum mirabile. Dicitur enim hic, quod de cineribus vaccæ combustæ fiebat aqua expiationis, ex qua scilicet omnes immundi purificabantur, &
A cum tali aqua mundare immundos à Domino iubebantur. Verũ tamẽ sic fiebat, quod vir mũdus qui carnes comburi faciebat, & ille qui collectos & mundificatiuos cineres in loco mũdo reponebat, vel qui immundum aqua mũdificatiua aspergẽdo mũdabat immũdus fiebat, & rem mundam & mundificantẽ tangẽdo, & immundo munditiam dando etiam immunditiam contrahebat. Propter quod vt munda fieret, in vespere saluabatur.

¶ Per cineres mũdificatiuos, qui erant de cineribus vitulæ combustæ intelligo mysterium passionis Christi, vel altaris sacramentum, vel alia sacramenta, quæ mixta cum aqua lacrymarum mundant immundos, id est, de peccatoribus faciunt iustos. Cinis enim remanet post combustionem. Sic & memoria post passionem, & sacramentum Eucharistiæ, & alia sacramenta post Christi mortem, & resurrectionem. Igitur illi qui tractant illos cineres, id est, sacramenta Ecclesiæ, & qui istis mediantibus immundos peccatores mundificant, qui vitulam comburũt, id est, qui Christi combustionem & passionem considerant, & qui cineres istos cum aqua sacræ scripturæ & doctrinæ in alios aspergunt, & prædicant: & immundi efficiuntur ad tactum munditiæ, quam ministrant, indignos, & immundos se putant, quicunque quamquam mundus & sanctus sacramenta Ecclesiæ administrat, seu qui munus mundificandi alios in confessione portat, seu qui sacram scientiam alijs prædicat, & inde aspergit alios atque rigat, proculdubio in sua exercitatione debet immunditiã contrahere, in quantum se non dignum administrasse semper debet credere & timere, & idem pro immunditia, id est, pro tali indignitate se debet per confessionem abstergere & lauare. Vide Luc. 17. *Cum omnia benefeceritis, dicite: serui inutiles sumus.*

¶ Vel dic contra malos sacerdotes, qui cum alios prædicando, & sacramento ministrando mundificant à peccatis, ipsi immundi peccatores efficiuntur, in quantum scilicet indigne suũ ministerium exequuntur. Constat enim quod multi simplices ex simplicitate sua mundi & boni sunt, qui tamen si cinerea tangere, id est, sacramenta Ecclesiæ ministrare præsumpserint, vel officium Ecclesiasticum, & potissime officium prælaturæ cum ad hoc indigni sunt, immundi & peccatores fiunt, & sic fit

Pet. Berchory super Biblia.

quod ille qui in minoribus erat mundus, dum ad maiora vehitur, fit immundus. Allega sicut vis. ¶ Hic dicitur quod quicunq; tangebat mortuũ vel domũ eius intrabat, vel aliquid de domo sua tangere præsumebat, immundus erat, & tertio, & septimo die abstergere se debebat. Qui enim tertio die non aspergebatur, nunquam in die septima mundabatur. ¶ Numerus ternarius significat fidem trinitatis. Septenarius vero numerus significat septem sacramenta, vel etiam septem virtutes vel septem opera misericordiæ. Aqua expiationis quæ habebatur, significat pœnitentiam, & mortis memoriam lacrymosam. Igitur illud est verum, quod illi qui ex tactu mortui, id est, ex consensu & operatione mortalis peccati efficiuntur immundi, nunquam B
per aquam expiationis, id est, per pœnitentiam mundantur, nisi die tertio, id est, in fide trinitatis, & in die septimo, id est, septenario sacramentorum, virtutum & operum, ista expiatio & ablutio, id est, mundificatio peragatur. Nihil enim valet ternarius sine septenario, & econuerso. Quia scilicet nihil valet ad salutem fides, nisi habeat opera, nec etiam sacramẽta, vel opera valent aliquid sine fide. Vnde dicitur Iacob. 2. *Fides sine operibus mortua est.* Et Apostolus Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* ¶ Item hic dicitur sic: *Vas, quod non habuerit operculum vel ligaturam desuper, immundum erit.* ¶ Sic vere vas cordis reputatur immundũ, quando per custodiam vel charitatem non est ligatum, nec per timorem domini coopertum, vel per timorem domini absconditum vel velatum, & ideo illi qui cor suum omnibus manifestant, qui per iactantiam vel per vanam gloriam, vel per iracundiam interiora sua dilatant: & affectus suos cohibent, nec moderant, immundi merito dicendi sunt. ¶ Vel dic etiã quod vas istud significat os, quod scilicet per loquendi moderantiam non fuerit ligatum, vel per verecundiæ reuerentiam non fuerit coopertum, dici debet pro certo quod est fœdidum & immondum. Os enim quod semper est ad loquendum apertum & deligatum, id est, à termino temperantiæ solutum, necesse habet esse in multis immundum & dissolutum. Vnde dicitur *Sicut vrbs* C
patens, & absque murorum ambitu sic homo, qui nescit in loquendo spiritum suum cohibere. Psalm. 5. *Sepulchrum patens est guttur eorum, &c.*

Capitulum vigesimum. Textus. Veneruntque filiæ Israel, & omnis multitudo in desertum Sin.

MORALITATVM CAP. XVII.

CVm populus venisset in Cades, mortua est ibi Maria, & defecit aqua populo, & contra Deum murmurauit. ¶ Cades interpretatur commutata, vel mare tollens, & significat mundi prosperitatem, quæ mare, id est, mortis amaritudinem de mente tollit, & faciliter mutatur & deperit. Maria interpretatur amara, quæ significat pœnitentiam, quæ per contritionem amaricat atque rodit. Igitur istud est verum, quod quando homo venit ad Cades, id est, ad statum mundanæ, & mutabilis prosperitatis, pro certo statim Maria, id est, pœnitentia sibi moritur, quia nũquam pœnitentiæ amaritudinẽ amplexatur, & propter hoc aqua diuinæ gratiæ tunc deficit, propter quod murmur & contentio sæpe venit. Prosperitas enim pœnitentiam interficit, & per mortem pœnitentiæ aqua gratiæ deficit, & propter eius defectum murmur & discordia in populo vel in mente nascitur atque crescit. Et ideo de Maria matre Iesu dicitur, quod in nuptijs, vbi ipsa fuit, aqua non defuit, imo etiam in vinum mutata fuit. ¶ Hic ponitur quomodo aqua de petra producitur, vt biberent homines & iumenta, sed vide Exod. 17. vbi simile ponitur, quod ibi exposui. Populus Israel volens transire per compendium ad terram promissionis, rogauit regem Edom, quod ipsum per terrã suam transire permitteret, promittens quòd per viam tritã, publicã & regiam pergeret, nec ad dexteram nec ad sinistram diuerteret, aquam de suis puteis non biberet, agros, & vineas non intraret. Quod si de bonis terræ suæ accipere ipsũ aliquid contingeret, mox iustum precium sibi daret. Rex autem Edom hæc omnia denegauit, & dare transitum fratri suo Israel noluit se ad prælіandum contra eum se parauit. Propter quod Israel ab eo se diuertit, & per viam aliam magis longam ad terrã D
Hyerusalem properauit. ¶ Israel & Edon, Iacob & Esau, qui fuerunt fratres, possunt significare animam, & carnem, quæ sicut fratres, inuicem sunt coniunctæ. Israel enim videns Deum. Edom autem sanguineus interpretatur, quia scilicet anima potest Deum cognoscere, caro verò ex sanguine dignoscitur viuere & constare. Cum ergo Israel, id est, anima habeat ire in terrã promissionis, id est, in paradisum, vel etiam in perfectionis statum, & necesse habeat per terram fratris sui, scilicet corporis

siue carnis transire valde timet quod ab eo impediatur, & quod à carne in virtutũ itinere retardetur. Iste ergo Israel, id est, spiritus, per viam rectam pœnitentiæ, vel per viam publicam misericordiæ, vel eleemosinæ, per viam regiam iustitiæ proponit ire. Aquas delitiarum non proponit bibere, per agros & vineas, id est, per externa negotia non intendit incedere, nec per aliquam iniustitiam proponit ad sinistram seu ad dexteram declinare. Quod si aliquid de bonis ipsius terræ, id est, de mundi delitijs gustauerit, promittit satisfacere, & per pœnitentiam emendare. Sed quid? Reuera iste Edom, id est, caro cum populo suo, id est, cum gula, & vitijs carnalibus, talia pacta tenuit, & Israel, id est, animæ seu menti contemplatiuæ transitũ præstare contradicit, imo ad ei obuiandum se continue præparat & præmunit. Non transibis inquit per me, alioquin armatus occurram tibi. Inde ergo sæpe fit, quod mens seu anima necesse habet aliam viam magis latam & communem quærere, & ipse Edom, id est, carnis impugnationes, à via cõpendij, id est, à statu & via perfectionis & abstinentiæ terrore. Ideo benè dicit Apostolus Gal. 5. *Quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus concupiscit aduersus carnem.*

A ¶ Hic præcepit Dominus, quod Aaron vadat ad patres suos, & quod sanctis vestibus denudetur, & ipsis filius eius Eleazar induatur in mõte Hor. Eleazer igitur à Moyse ducitur, & ibi sacris vestibus induitur, & summos sacerdos constituitur. Aaron autem ibidem moritur, qui triginta diebus à populo deploratur. ¶ Sic vere cum quis ad sacerdotium sumendus est, & loco patris, id est, prælati substituendus, debet supercilium montis id est, mentis contemplationem ascendere, vestes sacras, id est, virtutes induere, & sic mediante Moyse, id est, adiuuante diuina lege dignè poterit sacerdotium & Ecclesiasticum gradum seu officium obtinere. Hor enim interpretatur lumẽ, seu mons, quia pro certo iste lumen contemplationis & montẽ perfectionis ascendit, qui digne Aaron, id est, sancto prælato vel Episcopo prædecessori succedere quærit. Bene ergo dicitur. *Circumda tibi decorem & in sublime erigere, & esto gloriosus & speciosis induere vestibus.* Aarõ mortuus est, & per triginta dies est à populo deploratus. Sic & nos in religione terrena pro mortuis facimus, & per triginta dies Missas pro mortuis facimus & decantamus.

Capitulum vigesimum primum. Textus. Quod cùm audisset Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse scilicet Israel per exploratorum viam.

MORALITATVM CAP. XVIII.

POpulum circumeuntem terram Edom, cœpit tædere itineris & laboris, dicebatq; Moysi. Cur eduxisti nos de Ægypto vt moreremur in solitudine: Deest panis, non est aqua. Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo, sicut ante fecerat ille populus similem murmurationem dicens. Num. 20. Quare nos ascendere fecisti de Ægypto, & adduxisti in hunc locum pessimum qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, insuper & aquam non habet ad bibendum. Igitur indignatus dominus, pro murmure misit in populum ignitos

B serpentes, ad quorum plagas mortesque plurimorum venit; populus ad Moysen dicens. Peccauimus quapropter pro ipsis sanandis præcepit dominus fieri serpentem æneum, & eum in palo suspendi, vt percussi à serpentibus dum in istum serpentem aspicerent, sanarentur. Sic ergo fiebat quod illus quos aliquis serpens viuus & venenosus mordebat, serpens innocuus mortuus & æreus in palo suspensus, dum respiciebatur sanabat.

¶ Iste populus murmurans genus humanum designat, qui scilicet in solitudine huius mundi, qui reuera est locus pessimus, qui per prædicationem non seritur, pane verbi non reficitur, aqua gratiæ non bibitur, ficubus, malogranatis, id est, bonis spiritualibus & virtutibus non ditatur, à principio non cessauit contra dominum murmurare, & eidem per mala opera repugnare. Quapropter ignitis serpentibus, id est, à dæmonibus & vitijs ipsum permisit dominus percuti, qui non cessarunt eos ab Adam vsque ad Christum miserabiliter mordere, & spiritualiter necare, tamen propter plagas tribulationum & vitiorum, cum antiqui populares plangerent & clamarent, voluit dominus quod serpens æneus, id est, Christus, qui more æris prædicando resonaret, in virginis vtero sicut in quadam fornace conflaretur, & quod per Moysen, id est, per populum Iudaicum, in palo, id est, in cruce suspenderetur, etiam insuper moreretur, & quod percussi à serpentibus, id est, dæmonibus vitijs & tentationibus, per aspectum & per fidem eius sanarentur. Iste etiam serpens mortuus visus & creditus humanum genus ab alijs plagis sanauit, quibus antiquus serpens, id est lucifer, in persona Adæ, totum genus humanum lethaliter vulnerauit. Et quod loquendo moraliter quotidie efficitur, quod illi qui ab ignitis serpentibus, scilicet à mundo, carne & à diabolo igne triplicis cõcupiscentiæ inflammantur, si serpentem in palo pendentem, id est, Christum & eius humanitatem in cruce morientem, per compassionem & deuotionem aspiciunt, sani & liberi statim fiunt. Ideo Hebr. 12. Apostolus monet nos ad hunc aspectum, dicens: *Aspicientes in auctorem fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta.* Considerate eum, &c. ¶ Sicut hic innuitur filijs Israel terram Edom circũeuntibus iuxta terminos Moab duo mirabilia contigerunt. Vnũ de flumine seu de torrẽte Zareth, qui ante eos est siccatus, & sicut mare rubrum coram euntibus est diuisus. Aliud iuxta Arnon de quibusdam rupibus & scopulis qui ad eorum aduentum gestierunt, & signum lætitiæ dantes, seipsos inclinauerunt, & transeũdi spacium præbuerunt, & ideo secundum scholasticam historiam, & secundum Iudæos dicitur, scopuli torrentiũ. Et in Ps. 113. dicitur: *Montes exultauerunt vt arietes, & colles sicut agni ouiũ.*

¶ Ista possunt exponi mysticè, & dic quod filiæ Israel significant religiosos, qui scilicet per latitudinem religionis circumeundo terram Edom, id est, mundum, properarent ad terram futuræ promissionis. Sed pro certo isti duo inuenerunt nocumenta, scilicet, fluuium Zareth, qui significat carnis fragilitatem, & montes Arnon, qui significant pœnitentiæ difficultatem. Et reuera ista duo solent nos à progressu bonorum operum impedire scilicet fragilitas, & voluptatis flexibilitas ex parte nostra, & asperitas & difficultas ex parte rei Sed quid? Pro certo si fuerint & veri filij Israel, id est, veri contemplatiui & iusti ista duo impedimenta tollentur; quia scilicet fluuius nostræ fragilitatis siccabitur & solidabitur. Scopulus verò asperitatis & difficultatis nobis gestiet & lætabitur, & facilis & meabilis efficietur, quia reuera boni inueniunt in solitudine religionis & pœnitentiæ, difficilia esse leuia, & facilia esse fortissima. Vnde dicitur Math. 11. *Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.*

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Profectique, & castra metati sunt in campestribus Moab.

MORALITATVM CAP. XIX.

HIc ponitur de monte Og & Seon regis Amorrhæorum sed nihil ibi notabile iudicaui. Videns Balach rex Moab, D
quod victi & destructi fuerunt Amorrhæi, timuit populũ Israel, & ideo pro maledicendo sibi Balaam Ariolũ adiuit. Dum ergo Balaam ad Balach properat, spe munerum (vt dicunt aliqui) & contra Dei voluntatem prædictum populum maledicere proponeret, occurrit sibi angelus in via euaginato gladio cõtra eũ. Quem videns asina, diuertit ab itinere, & fuste cæsa angelo cũ gladio occurrẽte, & in stricto quodã loco qui declinare nequibat assistente, tantũ adhæsit parieti, quod pedẽ sedentis attriuit. Asina verò angelum cum gladio videbat, ipse verò Balaam non videbat angelũ. Incepit ergo asina loqui, aperuit enim dominus os illius & cœpit prophetam reprehendere, & de hoc quod ipsam fuste percusserat vituperare. Quare me percutis ecce iam tertio. Et tunc etiã dominus oculos prophetæ aperuit, & angelum cum gladio vidit. Qui viam ipsius reprehendit, & ne populum Domini malediceret, imperauit. ¶ Ista allegorice possũt dici de Iudæis & gentilibus. Balaã enim propheta potest significare Iudæos, qui legẽ & prophetas habuerũt. Asina vero significat gentiles, qui bestialiter & brutaliter vixerunt. Angelus significat Christum, vel etiam eius fidẽ, qui gladiũ suæ seueritatis & iustitiæ secũ portat. Ista ergo est veritas, quod asina prius vidit angelum quam Propheta, id est, gentiles primo crediderunt Christo & ipsum citius per fid. m viderũt quam Iudæi, quia scil. gentiles ipsum per fidẽ viderũt, & Iudæi in perfidia remãserunt, qui prius erãt bestiales & cæci, fuerunt illuminati, & illi qui prius clare viderant, sunt excæcati, iuxta illud quod dicitur Io. 9. Ego in hunc mundum veni, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. In fine tamen Balaam angelum videt, quia Iudaicus populus finaliter conuertetur, & credet in Christum, & eius fidem percipiet & cognoscet, Vnde Esa. 60. *Tunc videbis, & afflues.*

¶ Vel dic quod Balaam propheta, qui interpretatur turbãs eos, vel deuorans populũ, siue substantiam eorum; significat mundi superiores, id est, prælatus principes, & etiã clericos vel diuites, E
quia scilicet licet sint Prophetæ, id est, sapientes & scientifici respectu aliorum, ipsi tamen per discordias populũ turbãt. Patet de aduocatis, qui nutriũt omnes lites, propter rapinas, populum deuo-

deuorant, & tamen sine substantia eorū sunt finaliter, in quantum scilicet tales rapinarū diuitiæ nunquam diu apud eos perseuerant, sicut patet, tales vt communiter sunt pauperes, aduocati vero & alij fraudulenti, quanquā de substantia populi sint diuites, tamen apud hæredes eorum minime diu restant. Quia secundum Prou. 11. *Alij congregant non sua, & semper in egestate sunt.* Asina vero potest populum subditum, bestialem & simplicem significare, quam scilicet, Balaam, id est, superiores non cessant equitare contemnere & calcare. Igitur dico, quod asina hodie melius videret angelum, quam Propheta, quia pro certo hodie inferiores & subditi melius vident Deum, & melius considerant gladium suæ sententiæ quam ipsi sui equitatores, id est, quā clerici, prophetæ & religiosi, principes & quicunq; superiores. Gladius enim diuinæ sententiæ hodie præterquam à simplicibus non timetur & angelus testamenti Christus ab ipsis, non à mundi sapientibus, & potentibus contemplatur. Vnde Esa. 38. *Non videbo Dominum Deum in terra viuentium.* Asinæ ergo, id est simplices per aspectum gladij diuinæ sententiæ, quando scilicet in arcto loco mortis inter parietes finalis necessitatis, à quo declinare non possunt, Christum cum gladio expectare comminatorem conspiciunt, à mala via iniustitiæ diuertunt, & verberati tribulationibus citius se permittunt quam peccare, iuxta illud Iob 19. *Fugite ergo à facie gladij quoniam vltor iniquitatum gladius est, & scitote esse iudicium.* Mali vero Prophetæ, id est, mali clerici, & superiores, quia Deum non vident neq; cogitant, audacter contra ipsum peccando properant, & gladium suæ sententiæ non formidant. Sic ergo fit quod asinæ Prophetas reprehendunt; dum simplices melius quam literati, laici, melius quam clerici, subditi melius quam prælati operantur, & viuunt. Vnde isti hodie contra naturam loqui, Deum laudando, videntur, vbi maiores tacere noscuntur. Vnde de B. Antonio legitur, quod cum per deserta videre Paulum pergeret; & bonum centaurum secum loquacem reperisset, dixisse fertur: *Væ tibi Alexandria, quia bestiæ Christum loquantur, homines vero ipsum ignorant.*

¶ Vel si vis, dic quod si homo ducit asinam tuam, id est, aliquem familiarem vel subditum ad aliquod malum opus, scilicet ad maledicendum populo Domini, scilicet ad pauperes
F molestandum si videt angelum cum gladio, id est. Christum cū sua dura sententia contra se stare, & viam illam seu opus illud angelo, id est, Deo displicere cognoscat sibi rebellem & contrarium esse Deum, statim debet à tali itinere vel opere resilire, nec propter Domini sui minas aut pœnas debet vltra procedere, imo debet pedem, id est, affectum, & voluntatē Domini sui atterere & affricare, & eidem potius displicere, dicens illud: Obedire oportet Deo magis quam hominibus.

¶ Vel dic quod asina significat hominem humilem, & patientem, qui licet habeat sustinere à superiore, tamen cum nimis prouocatur & per iniurias à sessore suo, id est, à superiore vel prælato plus debito stimulatur, non est mirum si eius patientia dirumpatur, & si contra Dominū suum murmuret, & loquatur. Subditi enim quamquā patientes, nō tamen possunt semper iniurias superiorum tolerare, imo quando nimis conuiciantur, necesse habent contra eos reclamare. Quare inquit me percutis ecce iam tertio? Vnde illi dicant illud Iob 6. *Quæ est enim fortitudo mea vt sustineam, aut quis finis meus, vt patiens agam? Nec enim fortitudo mea vt fortitudo lapidis, nec caro mea, &c.*

¶ Vel si vis dic moraliter quod Balaam est voluntas, quæ est potentia libera, & tamen cæca. Asina vero est potentia cognitiua, & tamen subdita & serua. Quæ scilicet videns quod angelus, id est, Deus, gladio infirmitatum vel infortuniorum ipsam persequitur, ipsam vexat, & ad mundi prospera transire deprehendit, Balaam, id est, voluntatem ad istum gladium non attendentem, sed ad suas concupiscentias properantem monet, vt de-
G clinet à via mala. Vnde dicitur, *Infirmitas grauis sobriam facit animam, &c.*

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Morabatur autem eo tempore Israel in Sethim.

MORALITATVM CAP. XX.

Filij Israel existentibus in Sethim, venerūt in castra mulieres Madianitæ seu filiæ Moab, cum quibus fornicatus est populus, & vocauerunt eos ad sacrificia sua, & adorauerunt etiam deos suos, propter quod iratus Dominus, præcepit quod quilibet fratrem suum occideret, & idololatriam vindicaret. Principes etiam populi qui populum non punierant, præcepit Dominus suspendi, & contra solem in patibulis poni.

¶ Allega exemplariter, si vis, quod vnum peccatum ad aliud trahit. Mala enim societas & cohabitatio malorum, vitiorum est occasio. Luxuria enim traxit istos ad fornicationem, fornicatio ad idololatriam, idololatria vero traxit ad mortem. Quia secundum Gregor. *Peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit.* ¶ Vel allegari potest contra prælatos, principes siue iudices negligentes, qui reuera si populum non puniunt cum delinquit, etsi peccare ipsum nō impediunt, quando possent, in inferno suspendi merentur & ibi ad solem, id est, ad ardorem perpetuum exponentur. ¶ Vel potest illud allegari, quod vbi de fide agitur, quilibet zelator esse tenetur, in tantum quod nulli parenti vel amico parcere tunc tenetur. Amicus n. amicū, & frater fratrem debet occidere, quando videt eum in Deum impie agere, & per idololatriam vel hæresim sibi in via morum & fidei obuiare. Vnde Deuter. 13. *Si tibi persuaserit frater tuus vt seruias Dijs alienis non acquiescas ei, sed statim interficias eum.* Quæ tamen intelligo cum iudicis auctoritate, vel quando est bellum commune contra hæreticos, vel infideles.

¶ Hic ponitur de illo filio Israel, qui coram Moyse & alijs tabernaculum ingrediens, vna cum meretrice cohabitauit. Quem Phinees subsecutus gladio confodit, & ideo Sacerdotium sempiternum à Deo sibi pollicitum est.

¶ Quod vtiq; ad hoc allegari potest, quod viri Christiani & fideles, & maxime Ecclesiastici & Sacerdotes, pro fide & moribus debent zelare, & publicè fornicantes, vel quoslibet in scandalum publicè delinquentes debent redarguere & punire. H
Et sic pro certo poterunt Sacerdotium perpetuum, id est, honorem æternum, & hoc in alio sæculo possidere. Psal. 109. *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Nihil enim ita perpetuat Sacerdotia, id est, dignitates Ecclesiasticas, & mundanas, sicut zelus iustitiæ & fidei cum habentur. Zelo ergo istius fuit Dominus placatus, & populus ab vlteriori plaga liberatus, quia reuera zelus & iustitia etiam malos punit. Psal. 105. *Stetit Phinees & placauit, & cessauit quassatio, &c.*

Capitulum vigesimum septimum. Textus. Accesserunt autem filiæ Salphaad.

MORALITATVM CAP. XXI.

Salphaad mortuus est in deserto, & cum non haberet filios qui sibi possent succedere, præcepit Dominus quod filiæ suæ succederent loco eius. Vnde etiam legem super hoc Dominus promulgauit dicens, quod homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam transibit successio.

¶ Filij significant viros perfectos, fœminæ significant imperfectos. Igitur quando pater, id est, aliquis prælatus moritur, tunc si habet aliquem filium, id est, aliquem subditum perfectum, prouidum & discretum, hæreditas sua, id est, prælatio vel dignitas, debet sibi distribui & concedi, & ad illā debet talis eligi & assumi. Veruntamen si talis filius, id est, talis perfectus deficiat, tunc necessarium est, quod in hæreditate vel prælatura, filia, id est, subditus simplex & imperfectus succedat. Melius est n. filiam, id est,
A minus sufficientē, imperfectum seu simplicem eligere, quā hæreditatē Ecclesiæ, beneficij vel officij sine gubernatore diu dimittere. Quod tamen est contra illos qui hæreditates Ecclesiasticas etiā viris, id est, perfectis & sufficientibus cōmittere nolunt, sed ipsas vacātes diuturnis temporibus permittunt. Quod est etiam contra illos, qui dato quod filios, id est, viros sufficientes perfectos habeant, fœminas tamen, id est, ignorantes & imperfectos, scilicet nepotes suos & amicos promouent & exaltant, & hæreditatem, quæ debebatur non filiabus sed filijs, eis donant, cum tamen scriptum sit, & quod non est bonum dare panem filiorū canibus ad manducandum. ¶ Vel dic quod sic in bonis magis debet eligi mulier, dum tamen sit filia, quam quicunq; masculus alienus. Sic vere in beneficijs Ecclesiæ quādoq; debet mulier, id est, minus perfectus eligi, dum tamen sit filius Ecclesiæ, id est, de diœcesi vel patria, quam masculus, id est, quicunq; magis perfectus de alia gente natus. ¶ Vel ista possint allegari, quod nullus potest esse ita mirabilis persona, quę à bonis paternis debet exhæredari, &c. Adiuerte hic quod Moyses in omnibus arduis causis consulebat Dominum, sicut patet hic de successione istarū filiarum, de blasphemo, & supra de colligēte ligna, &c. Leu. 24. In quo notari potest, quod iudex est prælatus in omni facto arduo, debet ad Deū mentaliter recurrere, & sibi ante omnia negotiū commēdare, & sic poterit rectius iudicare.

¶ Moysi morituro dictum fuit à Domino quod montē altum ascenderet, & quod terrā promissionis contemplaretur & cerneret,

neret, quodque loco suo Iosuæ filium Nun ducem populi substitueret, & quod ad patres suus relicto corpore transmearet.

¶ Sic vere prælatus vel vir iustus, in monte, scilicet in perfectionis statu moritur, in quorum à valle, id est, à populi moribus segregatur moriturus, tamen summe debet terram promissionis paradisi contemplari & respicere, eam totis nisibus affectare, de substituendo etiam Iosue, id est, bono successore, si sit sibi possibile debet curare, & pro hoc Dominum exorare, dicendo cum isto Moyse illud, quod dicitur: *Prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, vt super multitudinem hanc, vt possit exire & intrare ante eos.*

¶ Item aduerte hic, quod quia Moyses & Aaron in Dominum peccauerunt ad aquas contradictionis, in quantum ipsum sanctificare coram populo noluerunt, ideo ne intrarent terram promissionis, & ne inducerent illum populum, condemnati fuerunt. Iosue ergo qui non peccauerat electus fuit, & ibi po-
B pulum introduxit.

¶ Dic si vis allegorice, quod Moyses & Aaron significant veterem legem, vel generaliter omnes patres veteres. Iosue vero qui interpretatur Saluator, significat gratiam vel etiam Christum, quia pro certo illi primi omnes peccatores fuerunt, & omnes in Dominum deliquerunt, & ideo populum Dei in terrã promissionis, id est, in paradisum, seu etiam in perfectionis statum intromittere nequiuerunt. Rom. 3. *Omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei.* Hebr. 7. *Nihil enim ad perfectum adduxit lex.* Necesse ergo fuit istos in deserto, id est, in inferno remanere, quia propter Adæ peccatum ad terram paradisi nequiuerat penetrare. Psal. 94. *Quibus iuraui in ira mea si introibunt in requiem meam.* Quid ergo? Proculdubio necesse fuit hominem innocentem, scilicet Iosuæ Saluatorem, id est Christum, vel Dei gratiã quærere, qui populum posset in paradisum intromittere, seu introducere & saluare. Christus enim, non Moyses, gratia, non lex, nouitas, non vetustas, Ecclesia, non synagoga, nos introducit ad gloriam & ad vitam. Rom. 3. *Non ex operibus legis iustificabitur omnis caro.* Et ad Titum 3. *Iustificati gratia ipsius heredes simus.*

¶ Vel dic generaliter, quod peccatores etiam sufficientes, & maxime illi qui peccauerunt ad aquas contradictionis, discordes (discoli & rebelles) non debent populi duces fieri & prælati, Domini vel rectores, sed potius Iosuæ, id est, innocentes, prouidi & fideles. Hebr. 7. *Talis decebat vt nobis esset pontifex sanctus, innocens & impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus.* Hic nota si vis, quod Moyses non rogauit pro aliquo in speciali, nec de consanguineis, nec amicis curauit, sed in genere
C pro sufficienti successore rogauit.

Capitulum vicesimum octauum. Textus. Dixit quoq; Dominus ad Moysen: Præcipe filijs Israel.

Capitulum vicesimum nonum. Textus. Mensis etiam septimi prima dies venerabilis.

Moralitatum Cap. XXII.

IN 28. & 29. capitulis agitur generaliter de festis & sacrificijs eorundem, & de libamentis. Circa quod nota, quod secundum, quod possumus colligere, Domino offerebatur de animalibus, agnus, aries, vitulus, bos, hircus, vacca, capra, agna, turtur, columba, & passer. Item de rebus non liquidis offerebant similam, panem, thus, sal. De rebus vero liquidis oleum & vinum.

¶ Reuera ista sacrificia possunt significare diuersas virtutes, quæ sunt à nobis Domino offerendę. Debemus enim sibi offerre agnum, id est, innocentiam, bouem qui tarde incedit, id est, temperantiam, hœdum qui libenter ludit, id est, bonam lætitiam, hircum & capram quorum pilus pungit, id est, pœnitentiam, vaccam & agnum, quarum fimus sterilibus agris proficit, id est, eleemosynam, vitulum qui iugo se subijcit, id est, obedientiam, turturem quæ est auis casta, id est, munditiam, columbam quæ est auis simplex, id est, modestiam. Item debemus sibi offerre farinam, id est, mundam cogitationem, panem, id est, Eucharistiæ deuotionem, sal, id est, sapientiam & discretionem, thus, id est, charitatem & orationem, oleum, id est, misericordiam & compassionem, vinum, id est spiritualem spem & consolationem. Et breuiter ista debent esse sacrificium Deo spiritus contribulatus, quæ à Deo sunt acceptibilia atq; grata. Homo enim de seipso facit agnum, bouem, & arietem, & similia, quando ipse offert Deo innocentiam, fortitudinem, iustitiam, & bona spiritualia Psal. 59. *Sacrificium laudis honorificabit me.*

¶ Vel dic quod in paradiso Domino offerũtur variæ res, id est, varia genera personarum, scil. agnus, id est, homines innocẽtes, aries, id est, homines iustitiã diligentes, vitulus, id est, spiritualibus gaudentes, &c. Dic & refer omnia ad personas. ¶ Nota hic, quod apud Iudæos erant septem solennitates legales, scil. Sabbathum, vbi ab operibus cessabatur. Neomenia, vbi principium mensis & nouæ lunæ principium celebrabatur. Et dicebatur, à *νέα*, quod est noua, & *μήνη*, quod est luna, quasi nouiluniũ. Phase, D
id est, pascha, in quo agnus paschalis comedebatur, & dicitur phase, id est, trãsitus Domini. Pentecostes, à die quinquagesima post pascha, dicta à pentecon, quod est quinquaginta in qua de frugib. nouis primitię offerebantur. Festũ clangoris in principio mensis septimi, in quo cũ cornibus pecorũ buccinabatur. Festũ propitiationis, decima die mensis septimi, in quo vitula rufa cõcremabatur, & cinis pro immundis expiandis ad totum annum reseruabatur. Et festum tabernaculorum, quinta decima mensis huius, quo populus septẽ diebus in tabernaculis morabatur. Et aduerte quod ista septẽ festa suas rationes habebãt. Nã celebrabatur Sabbathum, quia Dominus requieuerat. Neomenia, quia tunc mensis legalis incipiebat. Pascha, quia tunc populus mare rubrũ transierat. Pentecostes, quia tũc sc. die quinquagesima ab exitu de Ægypto populus legẽ acceperat. Festũ clãgoris, quia ea die Isaac liberatus fuerat & ideo cũ cornibus arietinis clangebãt propter arietẽ quẽ pater loco eius immolauerat. Festũ propitiationis, quia ea die post vitulũ conflatilẽ Moyses de mõte descẽdens propitiatũ eis Dominũ nunciauerat. Festũ tabernaculorũ, pro eo quod populus in deserto in tabernaculis habitauerat.

¶ Dic moraliter loquendo, quod talia septem festa celebrabant spiritualiter fideles in Ecclesia. Et sic dicamus quod & Sabbathum celebramus, quando à malis operibus quiescimus & cessamus. Neomeniam, id est, lunæ nouitatem colimus, cum nostram conuersationẽ in bonis moribus innouamus. Pascha facimus cum de mundo ad religionem, de Ægypto in Hierusalem, de peccato ad gratiam, de amaro sæculo ad cœli amicitiam pertransimus. Pentecostem celebramus cum legem Dei, scien- A
tiam & fidem accepimus, cum primitias bonorum operum sibi damus. Festum clangoris agimus cum Deum pura mente laudamus, & cum de arietis immolatione & Isaac liberatione, id est, de Christi passione & resurrectione eidem gratias agimus. Festum propitiationis recolimus quando de venia impetrata per vaccę rufæ combustionem, id est, Christi passionem gaudemus. Festum vero tabernaculorum perficimus, quando nos esse in hoc mundo peregrinos & aduenas cognamus, & quando nos nõ habere hic manentem ciuitatem cernimus, & ad futurã patriã mentaliter properamus. Ista sunt ergo festa, quæ nos debemus spiritualiter colere, & in templo cordis nostri mentaliter celebrare. Vnde Naum. 1. *Celebra Iuda festiuitates tuas, redde altissimo vota tua*, quamuis hodie lamentando posset dici illud Thren. 2. *Obliuioni tradidit Dominus in Sion festiuitatem & Sabbathum.*

¶ Vel dic, quod multi sunt mali, qui videntur adhuc iudaizare, festa Iudaica spiritualiter celebrare. Quidã enim celebrãt Sabbathũ, & isti sunt illi qui semper volunt quiescere, & nullũ opus bonũ facere, nec sunt in aliquo labore. De quibus dicit Psal. 72. *In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.* Ideo tenuit eos superbia, &c. Alij sunt qui celebrant Neomeniam, id est, nouam lunam, & isti sunt illi qui solent nouitates diligere, nouos ritus, mores & statuta introducere, noua & curiosa quærere, & semper aliquid nouitatis appetere, dicere vel facere. Vnde dicitur Act. 17. *Nouorum dæmoniorũ denunciator videtur esse.* Alij celebrant festũ Paschæ, quod interpretatur transitus, & sunt illi qui instabilitatis vitio solent laborare nec vnquã in aliquo proposito persistere, sed de bono ad malũ, de malo vero ad deterius cõtinuẽ pertransire. Vnde Hierem. 50. *Transierunt de monte in collem, obliti sunt cubilis sui.* Alij celebrant festum Pentecostes, dictũ à pente quod est quinq;, & isti sunt illi quinq; qui superfluis desiderijs obediunt, & qui legẽ carnis suscipiunt, & primitias suæ
inordinatis sibi luxuriando offerunt, dicentes illud, Luc. 14. *Iuga* B
boum emi quinque. Alij celebrant festum clangoris, & isti sunt illi qui non cessant tubicinare & clangere, & cũ canticis & cithara mundi lætitiam frequentare, & tales sunt etiã præliatores & venatores, qui tubis & clarionibus vtuntur, &c. Vnde Iob 21. *Tenent tympanum, & citharã & gaudent ad sonitum organi.* Alij celebrãt festũ propitiationis, quod etiam dicitur festũ afflictionis & expiationis, & isti sunt illi, qui sperãt in fine pœnitere, & Dei misericordiam habere, & seipsos per pœnitentiã affligere, & peccatorum suorum expiationem & veniam obtinere. Propter quod non cessant quamdiu viuunt peccare, dicentes quod satis est de

tempo-

tempore quo possunt veniam impetrare, dicentes illud Eccl. 7. *Misericordia Domini magna, delictorum meorum non recordabitur altissimus.* Alij celebrant festum tabernaculorum, & isti sunt illi qui in nullo statu vel beneficio figunt pedem, sicut sunt ambitiosi, qui scilicet in nullo officio vel beneficio quod habeant, limites gressuum & affectuum suorum firmant, imo in omni beneficio tanquam peregrini, & etiam tanquam in tabernaculis habitant, & semper ad aliquid aliud ambiunt & anhelant. Vnde dicitur 4. Reg. 13. *Habitauerunt filij Israel in tabernaculis.* Ista sunt ergo festa mala malorum, quibus in hoc mundo tripudiant & festiuant, de quibus dicitur Esai. 1. *Solennitates vestras odiuit anima mea.* Et iterum: *Neomeniam & Sabbathum & festiuitates alias non feram.* Amos 5. Et alibi. *Odiui & proieci festiuitates vestras.* Cum omni die deberet fieri iuge sacrificium, scilicet vnus agnus mane, & alius vespere cum libamentis suis, istud erat verum, quod in diebus festiuis & solennibus plura & maiora fiebant sacrificia, quam in diebus communibus. Sic vere licet omni die debemus iuge sacrificium, id est, iuge bonorum operum exercitium facere, & mane, & vespere, id est, iuuentute, & senectute agnum immaculatum, id est, vitam puram & immaculatam offerre, in diebus tamen festiuis debemus pura & meliora sacrificia, id est, opera bona, & præcipua exercere. In quantum enim festum est solennius debet, sacrificium bonorum operum esse maius. Vnde Ioan. 13. *Eme ea quæ opus sunt ad diem festam.* Quod tamen est contra multos, qui diebus festiuis non plura bona, sed potius faciunt plura mala. Vnde dicitur 1. Machab. 1. *Conuersi sunt dies festi eius in luctum.*

¶ Sicut ponit hic scholastica historia. Iuge sacrificium ve-
C spertinum pinguius erat quam matutinum. Cuius causa erat (vt ait) quia multi ponebant de die sacrificia in altari, vnde sacrificium pinguius reddebatur.

¶ Sic etiam sacrificium nostrum vespertinum, id est, bona opera senectutis debent esse meliora, & per eleemosynas pinguiora quam opera matutina iuuentutis, Quia scilicet quanto plus ad vesperam senectutis properamus, tanto meliora opera exercere debemus, vt in nocte mortis odore virtutum nostrarum Dominum delectemus, & ipse cremationem nostræ pœnitentiæ spiritualiter odoretur. Psal. 104. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.*

Capitulum trigesimum. Textus. Narrauitque Moyses filijs Israel omnia quæ ei Dominus imperarat.

MORALITATVM CAP. XXIII.

MVlier non poterat votum facere. Si vero ipsa, siue filiafamilias votum faceret, statim, quando vir vel pater votum audiebat, contradicere poterat, & sic votum quod fecerat non tenebat. Si vero vir vel pater statim non contradiceret, sed taceret, & quasi vota assoetando aliquantulum expectabat, ipsum amplius tollere non valebat. Filia vero vidua, vel repudiata, quæ in patris potestate non erat, si votum vouebat, necessario obligata manebat, & ipsum votum pater suus nullo modo tollebat.

¶ Istud si vis allega moraliter, & dic quod pater & mater est animus rationalis; filia vero & vxor eius sensualitas carnalis. Igitur dico, quod quando talis filia seu vxor, scilicet caro vel sensualitas, vult aliquod votum facere, id est, vult ea voluntate sua agere, necesse habet viri seu patris sui, scilicet animi rationalis consensum, & consilium requirere, & si contradicat, debet
D quiescere, & cessare. Iste etiam vir vel pater, quando filiam istam, scilicet carnem, videt votum emittere, id est, aliquid mali concupiscere, potest in principio sibi resistere, & votum ipsius refrænare. Quod si aliquantulum tardauerit, & contradicendo & carnali appetitu repugnando paulatim semper cessauerit, ipsam amplius à tali voto, id est, à tali malo desiderio retardare non poterit, quia scilicet mala carnis vota & desideria, dum adhuc sunt in principio, id est in cogitatione possunt per rationem reprimi, & auferri. Si autem conualescere permittuntur, vix aut nunquam possunt destrui vel auelli. Vnde dicitur: *Nisi præuenerimus, paulatim maiora his facient, & non poterimus obtinere eos.*

¶ Vel dic quod vir vel pater est Deus, filia vel coniuncta est anima, quam pro certo à fatuis votis suis reprimit, & tribulando vel inspirando ipsam à malo custodit. Istud tamen fallit in repudiata vel vidua, id est, in anima reprobata & damnata, quia talem solet pater suus, scilicet Deus, & à malis votis suis non trahere, sed eam propriæ voluntati dimittere, & tanquam correctione indignam sibi in suis malis desiderijs nullatenus obuiare. Vnde Osee 4. *Non visitabo filias vestras cum fuerint fornicatæ.*

¶ Vel dic si vis de prælato, qui bonos subditos corrigit, & eorum malis desiderijs contradicit, repudiatos vero & proteruos tanquam incorrigibiles suæ voluntati dimittit. Psalm. 80. *Dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis.*

Capitulum trigesimum primum. Textus. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Vlciscere prius filios Israel.

MORALITATVM CAP. XXIV.

CVm filij Israel de Madianitis triumphassent, & quinque eorum reges occidissent, mulieres, & viros captiuos, ad castra duxerunt. Quibus ait Moyses per hæc verba. Cur mulieres reseruastis? Nonne istæ sunt quæ peccare fecerunt Israel. Viros igitur & mulieres corruptas occidit, & solum virgines reseruauit.

¶ Per Madian quod interpretatur contradictio, intelligitur A
caro, quæ semper contradicit spiritui. Et per quinque reges eius intelligo quinque sensus, per mulieres corruptas, intelligo malas delectationes. Per virgines vero intelligo puras, & sanctas affectiones. Igitur moraliter loquendo sæpe contingit quod filij Israel, id est, filij spirituales contra Madian, id est, contra propriam carnem militant, & ipsam cum quinque suis regibus, id est, cum quinque carnalibus sensibus vincunt, superant & expugnant, mulieres vero custodiunt & reseruant. Istos vero Dominus reprehendit & tales corruptas mulieres, id est, cogitationes, & delectationes occidi, & destrui præcipit, solas vero virgines, id est, puras & mundas affectiones reseruari permittit. *Nonne* inquit *illæ sunt quæ peccare fecerunt Israel*, quia pro certo malæ cogitationes sunt illæ, quæ Israel, id est, virum iustum vel etiam rationalem animam faciunt peccare, quia peruersæ cogitationes separant à Deo, & propterea ipsas oportet destruere.

¶ Prædam quam filij Israel à Madianitis tulerant, præcepit Moyses purgare, aurum & omnia talia quæ ignem sustinere poterant, igne præcepit purificari. Illa vero quæ ignem sustinere non poterant, sicut vestes, & similia, præcepit aqua expiationis mundari.

¶ Præda ista significat animas, quæ à Madian, id est, diabolo per pœnitentiam subtrahuntur, & quotidie per Dominum & eius prælatos, & prædicatores spiritualiter rapiuntur. Sed reuera de istis sic raptis, & ad fidem vel pœnitentiam conuersis, duo sunt genera, quia, scilicet, quidam sunt infirmi, & debiles, qui ignem tribulationis nequeunt sustinere, quidam vero sunt fortes, & ignem istum competenter tolerare possunt. Et ideo Moyses, id est, Deus, illos qui fortes & perfectos videt, per ignem duræ tribulationis probat, purificat & exercet Psal. 7. *Igne me examinasti, &c.* & Ezech. a. *In igne probatur aurum, &c.* Illos vero quos debiles & infirmos videt, aqua expiationis, id est, dulcedine suæ misericordiæ lauat, & cum ipsis misericorditer agendo, eos ab igne tribulationum præseruat, sicut patet in quibusdam quos per martyrium sicut per ignem ad se vocat, & in alijs quot per simplicem confessionem sicut per aquam expiat atque purgat Psal. 65. *Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.*

¶ Vel si vis dic, quod aqua expiationis est lachrymosa compunctio, &c. sicut supra.

¶ Vel dic, quod ignis & aqua significant duplicem baptis- B
mum, scilicet, flaminis & fluminis, quorum, scilicet, altero necesse est animam purgari & purificari, priusquam à Madian, id est, diabolo abstrahi vel auferri possit. Allega vt supra.

Capitulum trigesimum secundum. Textus. Filij autem Ruben & Gad habebant pecora multa.

MORALITATVM CAP. XXV.

TRibus Gad & Ruben & Manasse, videntes terram Sion regis Amorrhæorum, & Og regis Basan, quæ erat circa Iordanem quod ipsa pascuis abundabat, & quod ipsi multa pecora possidebant, illam terram pro hæreditate pro alendis suis gregibus à Moyse petierunt, & totam aliam quæ erat vltra Iordanem penitus quittauerunt.

¶ Sic vere tres tribus, id est, tria genera hominum, scil. Ruben, qui patris cubile fœdauit, id est, luxuriosi, Gad qui interpretatur accinctus, id est, auari, qui ad laborandum pro mundo semper sunt accincti. Manasses qui interpretatur obliuio, id est, superbi, qui Dei & sui proximi & suiipsius sunt obliti, non curant vltra Iordanem, id est, vltra fluuium iudicij, id est, vltra mortem, scil.

in para-

in paradiso possessionem accipere, imo summe cum et hic habitare circa Iordanem, scilicet in hoc mundo, diuitias & possessiones, quibus possint pecora sua, id est vxores suas & filios alere & ditare. Istam ergo terram à Moyse, id est, à Deo videntur per potrionem & hereditatem accipere, & terram promissionis, id est, paradisum qui vltra Iordanem mortis latitat, prorsus dimittere & quittare, & contenti præsentibus, de perpetuis temporibus non curare.

C *Capitulum trigesimum quintum. Textus.* Hæc quoque locutus est Dominus in campestribus Moab.

MORALITATVM CAP. XXVI.

ORdinauit Dominus, quod certæ vrbes Leuitarum pro refugio illorum qui hominem occiderant, ordinarentur, & quod ibi transfugæ ab occisi amicis saluarentur, quousque summus Sacerdos moreretur, & tunc liberi penitus efficiebantur, si tamen non voluntariè, sed à casu hominem occidisse reperiebantur.

¶ Sic vero si quis hominem, id est, rationem, vel etiam Christum vel etiam gratiam in seipso occiderit per peccatum, constitutæ sunt sibi ciuitates refugij, id est, diuersi pœnitentię & religionis status, ad quos fugiens liberatur, ne ab amicis occisi, id est, à Deo & ab angelis perenniter occidatur.

¶ Vel dic, quod ciuitas refugij est Ecclesia, quia, scilicet, ille qui est homicida suipsius per peccatum, non habet remedium nisi ad ciuitatem refugij, id est, Ecclesiæ fidem & disciplinam, & ad mortem summi Pontificis, id est, Christi passionem & mortem Psalm. 45. *Domine refugium factus es nobis.*

¶ Vel dic, quod homicida non habebat nisi tria remedia, scilicet pacem cum amicis, ciuitatem refugij, & mortem Pontificis. Sic vere peccator qui suipsius (vt dictum est) est homicida, non habet remedium nisi tria, sc. ciuitatem refugij, hoc est, beata virgo, mortem Pontificis, id est, Christi passio, pacem cum amicis, hoc est pœnitentiæ satisfactio, & Christi, & sanctorum per pœnitentiam placatio. Pœnitentia enim iudicem placat, passio semper saluat, Maria transfugam protegit atque seruat. Vnde canitur, *Sub tuum præsidium confugimus sancta Dei genitrix, &c.*

Capitulum trigesimum sextum. Textus. Accesserunt autem & principes familiarum Galaad.

D MORALITATVM CAP. XXVII.

AD finem quod sortium distributio non confunderetur, præcepit Dominus occasione filiarum Salphaad, quod quilibet de tribu sua vxorem acciperet, & qualibet mulier in tribu sua nuberet, & sicut distincta tribus, sic & hæreditas in suis familijs permaneret.

¶ Hoc si vis, applica contra illos qui in alijs tribubus, id est, in alienis Ecclesijs, vxores, id est, beneficia cupiunt accipere, & non contenti propria tribu, id est, propria diœcesi, religione, vel collegio, vxorem, id est, beneficium alibi vendicare non verentur. Præcepit ergo Dominus quod nemo aliunde coniugem acciperet, & quod per ambitionem ad aliam tribum, id est ad aliam Ecclesiam vel collegium se sine causa non transferat seu vxorem vel beneficium ibi quærat. Vnde dicitur, 4. Reg. 15. *Contentus esto gloria tua, & sede in loco tuo.* De vxoribus etiam, id est, de dignitatibus, officijs & beneficijs vir, quod de tribu sua, id est, de gremio proprio vir vel prælatus vel rector ipsis assignetur, & quod de aliena patria vel Ecclesia ipsis nullatenus ordinetur. Quod tamen hodie male seruatur, quia, scilicet, illi qui sunt de propria tribu, id est, de collegio vel de patria, & qui sunt proprij filij Ecclesiæ, hodie repelluntur. Alij vero qui aliunde veniunt, scilicet, nepotes & familiares prælatorum, talibus vacantibus vxoribus id est, beneficijs dotantur. Vnde illi de patria possunt dicere illud Esa. 1. *Hereditatem nostram coram oculis nostris alieni deuorant.* Quia re vera sicut dicitur, Matth. 8. in Euangelio. *Multi venient ab oriente & occidente,* id est, aliunde, *& recumbunt cum Abraham, Isaac, & Iacob* id est, cum principibus & prælatis, *filij autem regni ejicientur foras.* Quod est contra multos principes nostros, qui in domibus suis, seruitijs & officijs alienos de alienis terris & tribubus aduocant filios autem regni, id est, homines terræ & patriæ suæ ejiciunt & repudiant, & non amant. De historia Deuteronomij pauca pono, pro eo, quod pro maiori parte non facit nisi quæ supra posita sunt recapitulare, & pro eo quod communiter non solent verba sua inductiue vel literaliter recitari, &c.

Moralitatum super librum Numerorum finis.

MORALITATVM LIBER QVINTVS libri Deuteronomij.

Capitulum septimum. Textus. Cùm verò introduxerit te Dominus Deus tuus in terram.

E

MORALITATVM CAP. I.

PRæcepit Dominus filijs Israel, quod septem populos de terra promissionis eijciant & subuertant, scilicet, Ethæum, Iebusæum, Amorrhæum, Pherezæum, Chananæum, Euæū & Gergezæum, & quod ipsos penitus interimant & confundant, quodque cum eis pacta non teneant, nec coniugia simul faciant nec non quod filijs suis illorum filias non accipiant & quod filios suos cum eorum filiabus nubere non permittant, sed potius quod aras eorum destruant, & quod locos eorum succidant, & idola conterant & euertant. Et causam subiungit ibidem, *populus* (inquit) *sanctus es Domino Deo tuo, te elegit Dominus Deus tuus.*

¶ Moraliter loquendo isti septem populi sunt septem vitia. Si vis interpretationes vide infra, & applica singulos populos singulis vitijs. Filij istorum malorum populorum significant malos actus & operationes. Filiæ verò significāt malas cogitationes. Populi autem Israel sunt viri iusti. Filij eorum sunt boni affectus. Filiæ autem sunt boni spirituales delectationes & consensus, istud est verum quod populus Israeliticus, id est, populus fidelis, & Ecclesiasticus, debet de terra promissionis, id est, de mente sua, septem populos, id est, septem genera vitiorum mortalium ejicere, & cum eis familiaritatem seu coniugium malæ consuetudinis non debet contrahere, nec filias eorū, id est, malas delectationes debet filijs suis, id est, interioribus affectibus, copulare, nec etiam econtra filias suas, id est, meos spirituales delectationes debet cum istorum filijs, id est, cum malis vitiorum operibus maritare, quinimo animas eorum, id est malas cogitationes, idola eorum, id est malas operationes, lucos vmbrosos, id est, malas excusationes debet totaliter extirpare. Vnde dicitur Gen. 35. *Abijcite Deos alienos qui sunt in medio vestri, & mundamini, & vestimenta vestra mutate.* Quia enim Christiani sancti sunt & electi, ideo debent esse à talibus consortijs alieni. F

¶ Vel dic, quod terra promissionis est Ecclesia vel religio à qua, scilicet, eijciēdi sunt septem populi, id est, septem genera hominum peccatorum. Ethæus enim qui interpretatur stupidus, significat imbecilles & timorosos, de quibus dicitur, quod trepidauerūt timore vbi nō erat timor. Gergezæus qui interpretatur colonum eijciens, significat raptores & vsurarios, qui pauperes eijciunt de domib. & possessionibus eorum vnde Iob. 24. *vulgum pauperem spoliauerunt, &c.* Amorrhęus qui amara loquēs interpretatur, seu amaricans significat inuidos, qui de prosperitate aliorum amaricantur, & contra alios libenter eloquuntur. Vnde dicitur Iob. 10. *Loquar in amaritudine animæ meæ.* Chananæus qui interpretatur possidens vel negotiator, significat auaros, qui possident male seruando, & negotiantur male acquirendo Ezech. 28. *In multitudine negotiationis tuæ impleta sunt interiora tua iniquitate.* Pherezæus qui interpretatur separans, significat detractores, qui separant amicitias aliorum Prou. 16. *Vir verbosus separat principes.* Iebusæus qui interpretatur præsepia vel conculcati, significat luxuriosos & gulosos, qui sc. bestijs, id est, moribus & delectationibus carnis sunt pabulum & præsepe. Vnde Zach. 11. *Pasce pecora occisionis.* Euæus qui interpretatur ferus vel pessimus, significat crudeles & superbos, de quibus dicitur Gen. 16. *Hic erit ferus & figet tabernacula è regione fratrum suorum.* Ista ergo est veritas, quod populus Israel, id est, viri iusti, non debent talibus malis populis, id est, peccatoribus confœderari, nec eorum consortia, familiaritates vel connobia diligere vel sectari, sed potius tales debent de terra promissionis id est, de Ecclesia eijci, & ara & idola, id est, vitia eorundem destrui & subuerti, & vt sic ipsi filij Israel, id est, viri Ecclesiastici sint sancti Domino & electi. Vnde dicitur Leu. 19. *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Vel dic, quod Etheus est timor, Gergezæus est rapina, Amorrhæus est inuidia, Chananæus est auaritia, Pherezæus est ira, vel detractio, Iebusæus est luxuria, Euæus est superbia, qui sc. populi sunt de terra promissionis mentis nostræ eijciendi, & ibidem filij Israel, id est, virtutes & merita substituenda.

Capitulum octauum. Textus. Omne mandatum quod ego præcipio tibi. G

MORALITATVM CAP. II.

SIcut dicitur Deut. 8. filiorum Israel non fuerunt vestimenta consumpta, & calceamenta non fuot attrita. Et dicitur, quod terra

terra promissionis est terra frumenti, olei & mellis & vinearum in cuius campis fluunt fluuiorum abyssi, cuius lapides ferrei sunt, & de cuius montibus æris metalla fodiontur, in qua absq; penuria viuitur, & rerum omnium abundantia cumulatur.

¶ Dic si vis, quod talis debet esse Ecclesia vel religio, quia videlicet ibi debent esse fluuij gratiarum, oleum misericordiarum, hordeum Domini, & grossarum pro simplicibus doctrinarum, frumenta subtilium & vtilium scientiarum, mella deuotionis, vina consolationis. Item ibi debet esse ferrum per constantiæ firmitatem, debet esse ibi æs, id est, viri prædicatores, qui tamen ibi non debent atterere vestimenta sua, quia, scil. cultores istius terræ debent habere exteriorem honestatem & decentiæ perpetuitatem, nec etiam calceamenta, quæ, scilicet, sunt de pellibus animalium mortuorum, quia isti etiam debent habere perpetuam mortis considerationem & humilitatem. Ideo ista est terra, quæ à filijs Israël, id est, viris contemplatiuis, scilicet, Deum videntibus, debet inhabitari, quæ à Chananæis, id est, à malis hominibus debet purgari. Breuiter ergo ista debet esse terra, de qua dicitur supra Exodi. 4. *Vos transibitis & possidebitis terram egregiam.*

¶ Hic dicitur, quod in deserto per quod filij Israël ad terram promissionis ibant, tria genera serpentum inuenerunt, quę ipsos filios Israël multipliciter infestauerunt, & vulnerauerunt, scilicet, serpens flatu vrens, scorpio & dipsas, qui, scilicet, siti interficit quē percusserit. Ibi etiam (vt ait) nulla penitus erat aqua.

¶ Sic vere etiam in deserto huius mundi, per quod ad æternæ promissionis habitaculum properamus, sunt specialiter tria mala, scilicet, scorpio (faciem virginis habens similem) capite blandiens, & cauda pungens, hoc est carnis fallacia, serpens flatu vrens, hoc est hostis malitia, dipsas siti occidens, hoc est mundi auaritia & auiditas, aquam non habens, hoc est diuinæ gratiæ carentia. Caro enim in primo blanditur, sed in fine pungit & damnat. Diabolus suggerendo, & tentando ad peccatum vrit & inflammat. Mundus vero cum diuitijs suis, sitim auaritiæ prouocat, & vtique aquam diuinæ gratiæ destruit & desiccat. Vnde Esaiæ 5. *Nobiles interierunt fame, multitudo eorum exaruit siti.*

H ¶ Vel dic, quod desertum est religio, in qua pro certo hodie inueniuntur aquæ, id est, diuinæ gratiæ penuria, serpentum vero, id est, malorum hominum abundantia. Ibi enim abundant serpentes, qui flatu verborum alios vrunt, id est, detractores, scorpiones qui retro lædunt, & ante blandimenta faciunt, id est, adulatores. Dipsades qui siti interficiunt, id est, mali familiares alienæ auaritiæ incitatores. Ideo bene dictum est illud Ezech. 2. *Fili* (inquit) *homines impij, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Septimo anno facies remissionem quæ hoc ordine celebratur.

MORALITATVM CAP. III.

Deuteronomij 15. fit mentio de anno septimo remissionis, & de seruis libertati donandis. Sed de hoc vide in Exod. 21. Vnum autem dicitur hic: Non operaberis (inquit) in primogenito bouis, nec tondebis primogenitum ouis in conspectu Domini Dei tui, sed comedes ea per annos singulos in loco quem elegerit.

¶ In Scriptura sacra loquendo moraliter, per ouem intelli-
A gitur simplex & infirma innocentia. Per bouem vero intelligitur fortitudo vel iustitia. Primogenita autem istorum, bona opera sunt quæ quandoq; à simplicitate, quandoq; à fortitudine mentis procedunt. Sed reuera sic debet esse, quod ista primogenita, id est, ista bona opera non debent in publicum deduci, nec per inanem gloriam manifestari, nec velamine secretæ humilitatis priuari, coram Domino enim debent talia primogenita, id est, talia bona opera nostra comedi, id est, ad solam Dei gloriam ordinari & nulla gloria quam quomodolibet vel separari. Vnde dicitur: *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, &c.* Vnde dicit Gregor. *In primogenito bouis operari prohibemur, & à primogenitis ouium detondendis compescimur. Quia si quid robustum exercere incipimus, in aperto ostendere citius non debemus, sed & cum vita nostra simplex quid & innocuum inchoat, dignum est vt secreti sui velamina non relinquat, nec non nudum humanis oculis quasi subducto vellere se ostendat.*

¶ Vel dic, quod primogenita significant viros religiosos & clericos, tanquam inter cæteros magis dignos, sed istorum quidam sunt primogeniti bouis, id est, viri fortes atq; perfecti, quidam primogeniti ouis, id est, viri simplices & infirmi. Ista est ergo veritas, quod non est in talibus operandum, quia, scilicet, perfecti isti ad publica mundi opera & negotia non sunt trahendi, nec in eis occupandi. Primogenita vero ouis, id est, simplices non sunt tondendi nec vellere bonorum temporalium penitus denudandi, quia breuiter istud est verum, quod lana bonorum temporalium debet simplicibus, & imperfectis pro sustentatione dimitti & quod viri perfecti, & sancti nunquam debent in temporalibus negotijs occupari, sed coram Domino comedi, id est, in solo Dei seruitio mancipari. Apostolus *Precio magno empti estis, nolite fieri serui hominum*, id est, ad Dei seruitium ordinati estis, nolite appetere mundi seruitium & officium.

¶ Hic dicitur, quod anno septimo debita non repetebantur sed eorum repetitio ad sequentem annum differebatur, vt exponit Comestor. Et sic ista erat differentia inter annum remissionis septimum, & annum iubilæum quinquagesimum, quia septimus annus debita non tollebat, sed differebat, iubilæus vero omnia remittebat.

¶ Isti duo anni significant duos status, scilicet, gratiam, & gloriam. Septimus vero gratiam designat propter septiformem spiritum quem ministrat. Iubilæus autem gloriam, propter hæreditatem paradisi perditam quam restaurat. Istud est verum, quod debita, id est, peccata septimo anno, id est, per gratiam
non ex toto tolluntur, quia, scilicet, adhuc reatus & obligatio B
ad pœnam remanet, qui anno sequenti, scilicet, post mortem in purgatorio repetitur. Sed reuera iubilæus, id est, gloriæ status omnia debita totaliter, etiam quantum ad pœnam dimittit, & hominem liberum prorsus reddit.

¶ Et si vis adhuc dic, quod in anno septimo seruitus ex toto remittebatur, & homo liber efficiebatur. Debitum tamen ex toto non quittabatur, sed vsque ad annum sequentē differebatur. Sic vere per septenarium gratiæ & Sacramentorum remittitur seruitus, id est, culpa, non remittitur debitū, id est, pœna, imo si ipsum homo pro anno tantum præsentis vitæ soluere differt, necesse est, quod soluat in alio & tunc dicetur sibi illud Matth. 18. *Redde quod debes, &c.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Obserua mensem nouarum frugum.

MORALITATVM CAP. IV.

Hic præcipitur de luco, id est, de nemore circa altare non plantando, ad tollendum ritum gentilium, qui lucos dijs suis dedicabant, & ideo dicitur sic: non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare.

¶ Altare est Ecclesia vel religio, lucus seu arbor vmbrosa vitiorum excusatio. Statua quæ dicitur à stando, & quæ erat imago facta ad laudem & culturam diaboli, est peccati obstinatio & confirmatio & diaboli imitatio. Ista ergo ab altari Ecclesiæ debent remoueri, quia, scilicet, lucus, id est, vitiorum status & obstinatio, nunquā debent in religiosis & Ecclesiasticis inueniri, sed potius si peccare contingat, omnia debent à prælato resecari, & à statua, id est, obstinatione immutari, vnde supra dicitur. *Confringite statuas, lucosq; succidite.*

¶ Vel dic, quod statua est diaboli imago, lucus, id est, ignorantia, & veritatis obumbratio sunt ab altari Ecclesiæ repellenda. Vel dic, quod altare est cor, vt supra.

Capitulum decimum septimum. Textus Non immolabis Domino Deo tuo bouem & ouem.

MORALITATVM CAP. V.

Iudices præcipiuntur in portis sedere. Quod si ambiguum aut aliquod negotium emergeret, debebat ad Sacerdotes recurrere, & eorum iudicium quærere, & tenere. Quod si quis superbiens tenere dedignabatur, statim interfici iubebatur. Cunctus (inquit) populus audiens timebit vt nullus deinceps intumescat superbia.

¶ Allega hoc, quod habes hic exemplū de appellando de minori iudice ad maiorem, seu etiā ad eum recurrendo quando de negotio vel de sententia dubitatur. Item hic allega exemplariter quomodo Sacerdotibus, id est, prælatis est obediendū, & quomodo obedire dedignans & superbiens grauiter puniebatur, & allega similiter, &c. ¶ Vel si vis dic, quomodo pœna vnius est terror multorū. ¶ Hic ponitur, quod si quis alium ad seruiēdum Dijs alienis induceret: interfici & obrui debebat lapidibus, & quod etiā sicut supra ponitur, hoc nō solū erat de extraneis, imo etiā de fratribus, de vxoribus & propinquis. Sin (inquit) manus tua primū super eum, & post te omnis populus mittat manum.

Istud

¶ Istud potest allegari, quod pietas fidei est pietati parentum præferenda, & quod sanguinitatis vinculum soluitur, vbi quis in idolatriam vel hæresim labitur in tantum quod frater à fratre & filius à patre occidi iubebatur. Et allega generaliter contra hæreticos qui alios mouent ad idololatrandum & ad male credendum, quia, scilicet, statim debent de medio tolli & lapidari, id est, duris sententijs castigari.

¶ Doctrinam regis eligendi ponit hic Dominus dicens: *Non poteris alterius generis hominem regem facere qui non sit frater tuus. Cumque constitutus fuerit rex, non multiplicabit sibi equos: nec reducet populum in Aegyptum equitatus numero subleuatus. Non habebit vxores plurimas, quæ illiciant cor eius, neque argenti, neque auri immensa pondera.* Legat Deut. Legis. *Non eleuetur cor suum super fratres suos per superbiam, nec declinet ad dexteram siue ad sinistram.*

¶ Ista omnia competunt vel principi, vel prælato, quia reuera iste semper debet effici, eligi & assumi de gremio, de secta vel
D de patria, dum tamen sufficiens inueniatur. Non enim debet præfici hæreticus orthodoxis, laicus clericis, sæcularis clericus religiosis, extraneus domesticis, sed de collegio & de gremio debet assumi, cuius vita, & mores melius possunt alijs conformari. vnde dicitur Num. 35. *Cunctæ fœminæ*, id est, cunctæ Ecclesiæ, *maritos de eadem tribu accipiant, vt hæreditas permaneat in familijs.* Et bene dicit, vt *hæreditas permaneat in familijs*: quia pro certo quando rex vel prælatus de aliena tribu, id est, de aliena patria sumitur, hæreditas beneficiorum non remanet in familijs suis, imo etiam ad illos qui sunt de illius prælati partibus deriuari, quia, scilicet, illi beneficiantur & promouentur, filij vero Ecclesiæ dimittuntur. Ideo possunt dicere illud Thren. 5. *Hæreditas nostra versa est ad alienos, domus nostra ad extraneos.* Talis ergo rex, iudex vel prelatus debet generaliter tria fugere & tria facere. Fugere debet dico tria, scilicet, pompam & eleuationem, & hoc est quod dicitur: *Non multiplicabit sibi equos.* Item auaritiam, & ambitionem, & hoc est quod dicitur, *quod non congregabit sibi auri & argenti immensa pondera.* Item amicorum carnalium affectionem, & hoc est quod dicitur: *Non multiplicabit sibi vxores*, id est, carnales parentes, de quibus, scilicet, filios & nepotulos concipiant, propter quorum affectionem iustitiam derelinquat. Constat autem, quod ista tria destruunt hodie reges, id est, prælatos & superiores nostros, scilicet, pompa in qua expendunt plus quam liceat, auaritia per quam congregant plus quam deceat, carnalis affectus, per quem nepotulos aggregant & diligunt plus quam oporteat. Et ideo dicit Solinus, quod in Capionæa Indię
E insula mos fuit, nullum regem eligere qui pater esset, quinimo si liberos educare vellet, cauebatur regia potestate. Hoc autem per prudentiam (vt ait) fiebat, ne regnum fieret hæreditarium. Item alia tria debet facere, scilicet, studere prudentiam, humilitatem seruare, iustitiam custodire. Decet enim regem vel superiorem, quod habeat prudentiam & scientiam, & ideo bene dicit, quod ipse debet legere librum legis. Item decet, quod habeat humilitatem & modestiam. Ideo dicitur, quod non eleuetur per superbiam super fratres suos. Item decet, quod seruet æquitatem, vel iustitiam. Ideo dicitur, quod per acceptionem personarum aut munerum, non debet declinare ad dextram vel ad sinistram, id est, ad vnam partem plus quam ad aliam, iuxta illud: Hæc est via, ambulate in ea, & non declinetis neque ad dextram neq; ad sinistram. Et alibi: *Regnabit rex & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra.*

¶ Et aduerte, quod hic dicitur, quod *postquam sederit in solio regni sui, describit sibi volumen legis & accipiens exemplar, &c.*

¶ In quo notatur, quod regis & superioris est sedere & in vno loco stare, non vagari. Et etiam dum sedet, id est, dũ est in ocio & quiete in libris debet legere & studere, exemplo antiquorum regum, qui communiter fuerunt Philosophi literati. Exemplo etiam Caroli Magni qui tabulas portabat, & in ocio scribere nõ cessabat. Vnde dicitur Luc. 16. *Sede cito, & scribe quinquaginta, &c.*

¶ Vel dic, quod rex Israël est iussus, quod vxores plurimas, id est, delectationes carnales vel sollicitudines temporales nõ debet habere, ne forte animũ eius possint allicere vel turbare, &c.

Capitulum decimum octauum. Textus. Non habebunt Sacerdotes & Leuitæ & omnes qui de eadem tribu.

MORALITATVM CAP. VI.

VNum notabile ponitur hic in Deuter. quod si quis fingens se Prophetam, non missus à Domino, & tamen voluerit loqui in nomine Domini & sine præcepto ipsius aliquid dicere, interfici iubebatur.

¶ Quod allegari potest contra malos officiales & ballitos dominorum qui sine mandato maiorum faciunt multa mala,
& nomine eorum præcipiunt & loquuntur & exequuntur multa iniusta, quæ tamen ab ipsis Dominis non fuerunt præcepta vel dicta. Vnde dicitur Hier. 23. *Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant, non loquar eis, & ipsi prophetabant.* Tales ergo merentur puniri, quinimo sæpius videmus eos interfici & suspendi. F

¶ Vel allega contra hæreticos qui in nomine Domini, & sub vmbra & titulo veræ fidei loquuntur, & prædicant multa falsa, propter quæ merentur incurrere multa supplicia & tormenta. Vnde dicitur Sap. 1. *Os quod mentitur, occidit animam, &c.*

Capitulum vigesimum. Textus. Si exieris ad bellum contra hostes tuos.

MORALITATVM CAP. VII.

DOminus mandat processuros ad bellum fortiter agere, hostes non timere, sed in Domino solum sperare. Verumtamen quatuor genera personarum remittuntur à bello, scilicet, qui ædificauerunt domum, sed nec dum eam dedicauerunt seu initiauerunt, quæ desponsauerunt vxorem, sed eam nec dum duxerant, qui plantauerunt vineam, & nec dum ipsam communem fecerant, qui corde pauidi erant & formidinem incurrerant. Omnes enim isti desiderio reuertendi poterant corda aliorum dissoluere, & ideo melius erat eis ante pugnam redire, quam à pugna fugere, & alios eneruare.

¶ Ista possunt generaliter applicari, quod melius est in minoribus agere, quam in maioribus aggredi, & succumbere, meliusque est in actiua viuere, quam in contemplatiua deficere. Meliusq; est in sæculo sub latiori disciplina manere, quam ad religionem ascendere, & per inconstantiam retroire. Per bellum enim in scriptura status religionis, contemplationis & perfectionis significatur, in quo, scilicet, contra vitia magis ardua
dimicatur. Vnde Iob 7. *Malitia est vita hominis super terram.* Per locum proprium seu patriam intelligitur mundi status, vel communis conditio seu gradus. Istud igitur est verum, quod à bello contemplatiuæ, & perfectæ vitæ quatuor genera hominum imperfectorum remittuntur ipsisq; consulitur quod in sæculo remaneant, & quod arduam bellandi contra vitia vitam nullatenus aggrediantur, & isti sunt illi qui domum suam quæ omnia continet, scilicet, charitatem, nec dum per executionem bonorum operum initiauerunt, qui vxorem, scilicet, gratiam nec dum perfecte duxerunt, nec sibi eam per perseuerantis perfectionis propositum acceperunt, qui vineam suam, id est, bona sua temporalia nec dum communem per eleẽmosynam fecerunt, qui formidinem aggrediendi difficilia, & sustinendi grauia, nec dum totaliter dimiserunt. Domus enim nostra est charitas, quæ bonis affectibus ædificatur, & bonis operibus initiatur. Quia secundum Gregorium *Probatio dilectionis exhibitio est operis.* Vxor ea gratia quæ per bonum propositum desponsatur, & per perfectam constantiam accipitur, & nobis matrimonialiter copulatur. Vnde dicitur Ioseph. Matth. 1. *fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Ista est vxor qua mediante bonos filios, id est, bona opera generamus, quia sicut dicitur in Psalm. 127. *Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* Vinea nostra est bonorum temporalium vbertas, quæ, scilicet, per acquisitionem plantatur, & eleẽmosynam, & aliorum misericordiæ operum exercitium efficitur communis, & ad vsus hominum applicatur. Oportet ergo quod domus nostra, id est, charitas per bona opera dedicetur, quod vxor nostra, id est, gratia per firmitatem propositi vendicetur, quod vinea nostra, id est, temporalitas alijs per eleẽmosynam communicetur, & quod etiam timor, id est, imbecillitas à nobis penitus abdicetur, si ad spiritualem præmium contra vitia, & ardua contemplationis opera volumus sufficientes haberi, & à retrocessione inconstantiæ esse tuti. vias enim possẽmus faciliter deficere, & ab assumpto bono proposito retroire, & sic possemus fugere, & præterea alijs hoc videntibus, peccati causam dare, quia pro certo secundum doctrinam sancti Petri: *Melius est ardua non aggredi, quam post cognitionem retrouerti.* Verumtamen ex quo bellum istud aggressi sumus & ex quo statum perfectionis accepimus necesse est, quod fortiter dimicemus, & sperantes in Domino nunquam de nostris viribus præsumamus, Psalm. 30. *Viriliter agite & confortetur cor vestrum.*

¶ Vel si vis dic, quod vinea nostra est scientia, quæ per prædi- H
cationem alijs debet communicari sicut supra.

¶ Vel

¶ Vel dic, quod bellum significat disputationem & pugnam contra hæreticos, quæ non est aggredienda homini imperfecto nec dum in scientia domificato, coniugato vel adhuc inhabituato, quia, scilicet, vinceretur, & succumberet, fuga sua alijs simplicibus scandalum faceret, & eorum incredulitatis aut periculi causa esset.

¶ Dominus præcepit, quod dum aliqua ciuitas expugnatur, fructuosæ arbores quæ sunt circa eam nullatenus succidantur, sed steriles sylnestres pro machinis succidi iubentur. Ciuitas est peccator, qui tum temporis expugnatur, quando à prælato redarguitur & increpatur. Arbores fructuosæ sunt aliqua bona quæ sunt in ipso, infructuosæ verò sunt ipsius vitia & mala. Ista ergo est veritas, quod prælatus vel quicunque corrector qui vult aliquam ciuitatem, id est aliquam personam impugnare & corrigere, summe cauere debet in ipsa, ne succidat arbores fructuosas, id est, conditiones virtuosas sed solum steriles, syluestres & vitiosas quia scil. multum debet cauere corrector, ne per incautam correctionem & austeram punitionem, hominem ad deterius prouocet, & sic in eo virtutes & non vitia eradicet. Vnde dicitur: *Ne forte colligentes zizaniam, eradicetis simul & triticum.* Ex proprijs suis arboribus syluestribus, id est, ex istorum malorum iniquitatibus fiunt contra eos machinæ ad eos destruendos, quando mala ipsorum testimonia sunt causa ad eos puniendum. Vnde Prou. 5. *Iniquitates suæ capiunt impium, vt funibus peccatorum suorum trahitur.*

¶ Vel illud allega ad diabolum, qui peccatorem confundit cum proprijs suis malis.

¶ Vel dic quod ciuitas capienda est scientia gentium, & doctrina philosophica ad vsus catholicos conuertenda. In ista ergo arbores fructiferæ, id est, bona documēta & bona dicta sūt seruanda. Arbores verò syluestres, id est, mala & erronea dicta sunt penitus extirpanda. Vnde dicitur Mat. 13. *Elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt.* Verumtamen si est possibile de ipsis arboribus syluestrib. ipsius ciuitatis, i. de ipsis malis documentis & sententijs ipsius philosophiæ vel gentilis vel sectæ, licitum est facere machinas & argumenta ad eum confundendū
E quia sc. nunquam error infidelium melius confunditur, quam quo ex proprijs suis libris & erroribus cōtra eum machinæ eriguntur, & ipsius scripto conuincuntur. Ita quod tunc potest illi dici illud Mat. 19. *Ex ore tuo te iudico serue nequam.* ¶ Hic ponitur, quod quando populus Israel ibit ad impugnādum aliquam ciuitatem, ante omnia debebat sibi pacem offerre, quæ pacem recipiebat & portas aperiebat, ipsam sub tributo viuere dimittere debebat, si autem nolebat obedire, sed bellum potius parare moliebatur, tūc impugnari, spoliari ac destrui iubebatur. ¶ Sic vere charissimi, si quis prælatus vel corrector contra aliquam ciuitatem i. contra aliquam personam puniendam properat, iustū est quod ante omnia pacē sibi offerat, & quod misericorditer ipsum inducat, & quod si potest, per mansuetudinem ipsum trahat. Vnde dicitur ad primum Mat. 10. *Dicite, pax huic domui.* Quod si pacem recipiat, & se emendare promittat, sub tributo, id est, sub obedientia & disciplina ipsum viuere tunc dimittat, & ab austera impugnatione & correctione manum suam compescat & hoc sicut dicitur in Ezech. 18. *Non vult Deus mortem peccatoris sed magis vt conuertatur & viuat.* Si vero nolit pacem recipere, nec sub tributo & obedientia, quod iustum est facere, tunc necesse est ipsum seueriter castigare, & si sit necesse, destruere vel grauare, vt sic illum qui verbo non vult corrigi, possint verbera frangere vel domare. Vnde dicitur Eccl. 33. *Seruo maleuolo tortura & compedes.* Tali modo videtur etiam Dominus contra impios procedere, quia quotidie non cessat ipsis pacem & misericordiam per scripturas offerre, sed qui recipere non curant, illos solet perpetuo condemnare.

Capitulum vigesimum primum. Textus. Quando inuentum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

MORALITATVM CAP. VIII.

CVm quis mulierem pulchram gentilem captiuam suam in vxorem volebat accipere, ipsam primò in domum suā debebat introducere, quæ ad hoc quod vxor Israelitici posset fieri, ista per ordinem debebat facere, quia sc. primo debebat cæsariem capillorum suorum radere, deinde debebat vngues suos cir-
F cumcidere, tandē debebat vestimenta sua in quibus capta erat deponere, & finaliter in domo sedens, debebat patrem suū per vnum mensem deflere, & sic poterat ab Israelitico accipi, & viri ipsius vxor esse. ¶ Dic allegorice, quod talis mulier gentilis & captiua significat sciētias gentilium & philosophicam disciplinam quæ sc. à nobis captiua ducitur, quando per subtilitatem intellectus in vtilitatem Ecclesiæ vertitur, ita quod quasi cōpulsa fidei famulatur. Igitur si aliquis filius Israel videns Deū, id est, aliquis theologus viderit huiusmodi vxorem id est philosophicam disciplinam delectabilem & pulchram, placueritque sibi ipsam legere, studere vel scire, ante omnia necesse habet superfluitatem ipsius, i. ipsos errores gentilium immixtos eidē penitus amouere, & vngues, capillos & vestes, & quicquid exterius gentile & hæreticum sapere videbatur, Deo sc. sacræ Scripturæ & fidei contrarium debet totaliter refutare. Et sic erit licitū istam vxorem sibi sumere, & ipsam scientiam gentilium poterit Israeliticam facere, & ad vsum veritatis & fidei applicare. Vnde dicitur Ge. 12. *Ecce vxor tua, vtere ea vt libet.* ¶ Vel dic, quod ista mulier est anima peccatrix, quæ sc. pulchra dicitur, pro eo, quod in pulchritudinem naturalē à Deo constituitur & creatur. Per capillos, vngues & vestes, quæ sunt quædam res quasi non naturales sed accidētales, non viuæ, sed mortuæ, non necessariæ, sed superfluæ, intelliguntur ipsius mali mores, & peccata mortalia, quæ nunc habet. Vnde capilli significant malas cogitationes, vngues manuum significant malas operationes, vestimenta cum quibus capta est, significant malæ conuersationis mores & conditiones. Igitur quando de muliere gentili debet fieri Israelitica, de ancilla vxor, de serua libera, de anima peccatrice anima sancta, & quando ad Christi connubium, quod fit in præsenti per G
gratiam, & in futuro per gloriam, est admittenda, quatuor sunt sibi necessaria. sc. quod per pœnitentiam & confessionem radat capillos capitis sui i. omnem cordis immundam cogitationem, circumcidat vngues, id est, omnem superbiam & mortuā operationem, mutet gentilitatis vestes i. omnem malam conuersationem, sedeat in domo conscientiæ per suiipsius considerationem, & defleat patrem & matrem i. mundum & carnem, & omnem quam exinde contraxit maculam & infectionē, dicendo illud Hier. 15. *Væ mihi mater mea, quia genuisti me, &c.* Et sic post triginta dies, qui cōstant ex denario ter dicto, i. post completionē decem mandatorum & trinitatis fidē, vir ille qui in crucis prælio eam ceperat & acquisierat. s. Christus, tūc sibi eam per gratiam despōsabit, & corpori suo mystico spiritualiter adiungens, vxorem & sponsam spiritualiter consecrabit. Vnde: *Vade & accipe vxorem fornicariam.* Et alibi. *Sponsabo te mihi in fide.* ¶ Vel dic, quod istud potest dici ad literam de anima gentili per prædicatorem conuersa, quia ad hoc, quod corpori nostro, i. Ecclesiæ coniugatur, necesse est, quod quatuor faciat quæ superius exponuntur &c. sicut supra habetur. ¶ Homo qui duas habet vxores, vnam prædilectam, & alteram odiosam, & fuerit filius odiosæ primogenitus, & voluerit diuidere hæreditatē inter filios suos, non poterit filium prædilectæ primogenitum facere, sed filium odiosæ primogenitum faciet, dabitq; sibi de omnib. quæ possidet cuncta duplicia. Iste enim est principium liberorum eius, & ei debentur primogenita. ¶ Dic, quod homo potest significare prælatum. Duo vxores eius sunt carnalis affectio prædilecta & propria, Ecclesia odiosa, primogeniti filij sunt Ecclesiæ, & illi qui sunt de Ecclesia vel patria procreati, qui videntur hodie filij odiosi, secundogeniti sunt carnales amici, quos, scilicet, vxor eorum prædilecta, scilicet carnis affectio generauit. Igitur istud est verum, quod quando homo iste, id est, prælatus vult inter filios suos & subditos bona sua, id est, beneficia diuidere, non debet primogenitos, id est, Ecclesiæ filios postponere, nec carnaliter dilectos istis primogenitis anteferre, id est, principales facere, nec primogenita, id est, beneficia pinguiora quæ debebātur alijs eis debet tribuere, sed istis primogenitis filijs, id est, viris sufficientibus, & bonis ab Ecclesia procreatis, cuncta duplicia, id est, in duplo meliora alijs debet dare. Isti enim sunt principiū liberorum eius, id est, isti sunt proprij filij Ecclesiæ, id est, prælati, & ideo primogenita & pinguia, id est principalia beneficia talibus debent dari. Cuius tamen contrarium modo faciunt multi, qui filios corporales spiritualibus anteponunt. Ita quod ipsi plangendo possunt dicere illud Gen. 27. *Hæreditas nostra conuersa est in alienos.* Et illud: *Primogenita mea antetulit, nunc etiam surripuit benedictionem meam.* ¶ Vel dic, quod duæ vxores H
sunt anima quæ odiitur, & caro quæ diligitur. Vir tamen sapiens non debet filios, id est, affectus & opera carnis, filijs, id est animæ affectibus & operibus anteferre &c. ¶ Si genuerit quis filium proteruum & contumacem, qui non audiat patris &

matris impetum, debebant pater & mater eum apprehendere, & ad seniorum iudicium ducere, & dicere: *Filius iste noster protervus & contumax, mandata nostra audire contemnit, commessationibus vacat, & luxuriæ atq; conuiuijs, lapidibus obruet eum vniuersa multitudo.* ¶ Istud allega contra malos & proteruos subditos, qui, scilicet, patri suo id est, Ecclesiæ obedire nolunt, sed proterui, cōtumaces ludis & commessationibus intendunt, quare, scilicet parentes, id est, prælati eorum lapidibus, id est, duris correctionibus merito ipsos obruunt & confundunt. Ista enim est veritas, quod omnes debent eum lapidare & obruere, & castigare & corrigere, increpare & arguere, qui parentibus suis, scilicet, tam carnalibus quam spiritualibus iniustis & licitis dedignantur obedire, & magis student commessationibus & luxuriç intendere, & vacare, quod potissime de apostatis dici debet, quia reuera qui in iugo obedientiæ se subtrahunt, promerentur ab omnibus lapidari. ¶ Hic præcipitur, quod ille qui captiuam duxit vxorem, si sibi tandem displiceret, poterat eam dimittere, non tamen poterat in seruitutem reducere, nec per potentiam opprimere, sed liberam permittebat abire. ¶ Sic etiam vere si quis habeat aliquem amicum sibi coniugio, id est, familiaritate & amicitia coniunctum, nullo modo ipsum debet opprimere vel turbare

A neceum per potentiam lædere vel grauare, sed potius si sibi nō placet, debet eum gratis dimittere, & se ab eius consortio segregare quia, sicut dicit Seneca, *Turpe est cum illo bellum gerere, cum quo familiariter vixeris ante.*

Capitulum vigesimum secundum Textu. Non videbis bouem fratris tui aut ouem errantem.

MORALITATVM CAP. IX.

MOyses nolens quod mixta inuicem sint rerum negotia, fecit prohibitionem generalem, quod vir non vteretur veste muliebri. ¶ Quod ad hoc allegari potest, quod nullus debet alterius officium vsurpare, quia, scilicet, inter coniuges viri non debent muliebria officia facere, nec taliter effœminari aut emolliri, quod se velint in rebus fæmineis occupare, iuxta illud Senecæ. *Siue maritum & virum habere contigerit, cogita. Mulier nunquam in tantam vesaniam debet erumpere, vt viro contempto maiur exteriora negotia pertractare, quinimo fæmina in domesticis muliebribus, viri vero in arduis & virilibus debent se iugiter exercere.* Quod tamē est contra viros effœminatos, & contra fœminas præsumptuosas, quæ vestem virilem nituntur induere, in quantum omnia negotia & regimen etiam domus, & alia quæ viros concernunt volunt viris postpositis ordinare. Vnde prouerbium gallicum est de talibus dominabus, quod ipsæ portant bracchas domus. Itaque de talibus dominabus quæ viros regunt, & virorum negotia facere volunt, potest dici illud Hier. 31. *Faciet Dominum nouum super terram fœmina circumdabit virum,* contra illud Apostoli 1. Tim. 2. *Mulierem docere in Ecclesia non permitto, nec dominari in virum.* Et merito, quia fæmina non debet esse viri domina sed ancilla. In cuius signum mulieres Persiæ signum pedis supra caput pro ornatu portant, quod etiam preciosis lapidibus ornant. Hoc autem faciunt vt esse subiectas sub virorum pedibus se ostendant, iuxta illud Gen. 3. *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Verba sunt Dei ad mulierem. ¶ Vel dic, quod illud spiritualiter pertinet ad prælatos, qui viri nomine continentur, quia, scilicet, multi sunt ita hebetes & effœminati, quod à fœminabus, id est, à suis subditis se permittunt gubernari & regi. E contra multæ fœminæ, id est, multi subditi tantis superbijs induuntur, quod viros suos, id est, prælatos gubernare nitūtur, & sic viri fœmineis, fœminæ vero virorum vestibus induūtur. Vnde dicitur Esa. 3. *Mulieres dominantes sunt eis.*

¶ Si quis per viam incedens auiculam super pullos inueniret cubantem, non debebat vtrumque simul capere, sed matrem captis filijs debebat liberam permittere.

B ¶ Istud exponunt doctores sic. Aiūt enim quod mater ista signat literam sacræ Scripturæ, quæ in multis passibus habet sub se oculos pullos, id est, sensus & intellectus spirituales absconditos. Igitur nos de matre ista, id est, de historia vel litera non debemus curare, sed pullos qui subtus latitant, id est, intelligentias spirituales debemus assumere & tenere, quia, scilicet, non est magna vis de literali historia, dum tamen habeatur spiritualis intelligētia. Aliqui autem literam sectantur, & sic filios dimittere, & matrem retinere conantur contra illud Apostoli Ro. 7. *Non ambulemus in vetustate literæ, sed in nouitate spiritus.* ¶ Vel illud potest allegari contra duros & crudeles, qui non solum sæuiunt in personis, sed etiam in rebus. Sufficere debet eis si pullos nostros, id est, bona possent habere, & sic matrem, id est, personam liberam deberent dimittere, & eam captis huiusmodi filijs non curare. Cuius tamen contrarium multi faciunt, qui, scilicet, & bona rapiunt & personas premunt vel affligunt. Vnde Iob. 24. *Nudos dimittunt homines vestimenta tollentes.* Sequitur *De ciuitatibus fecerunt viros gemere & anima vulneratorum clamauit, & Deus abire inultum non patitur.*

¶ Vel secundum aliquos dic, quod mater ista est carnalis concupiscentia, pulli eius sunt carnales affectus. Illa ergo est quæ omnino teneri & eradicari non potest. Verumtamen pulli eius scilicet mali affectione, & consensus tenendi sunt & reprimendi, & ne ad effectum veniant compescendi. Ista enim est auicula quæ in nido carnis nostræ cubat. Ista est quæ Abrææ sacrificium fœdat, & quæ oculos Tobiæ excæcat & offuscat. Istam esse est, quod non permittamus in carne nostra viuere, sufficit tamen quod pullos eius possimus per temperantiam retinere. Ad hoc videtur facere illud Leu. 16. quod *mater & filius non debebant in die eadem immolari,* id est, quod concupiscentia carnis & ipsius mali actus, non possunt simul per hominem excruari. Hic ponitur Leu 19. illud: *Non arabis in boue & asino.* Item: *Non indueris vestimento lino lanaq; contexto,* sed de hoc habemus supra. C

¶ Hic dicitur quod si quis oppressit puellam & clamauerit, dato, quod non audita fuerit ipsa, nullatenus punietur. Si vero non clamauerit, dato, quod audita non fuerit, tunc cum suo oppressore occidetur,

¶ Dic quod clamor est confessio, quæ quandoque non auditur. quando constat in sola cordis contritione, quādo autem auditur, constat in verborum prælatione. Istud est ergo verum, quod quandocunque diabolus aliquam puellam, id est, aliquam personam peccato opprimit, tunc vere si per confessionē clamauerit, dato, quod sacerdotem aliquem quæ eam audiret non inuenerit, mortem perpetuam non incurrit. Sufficit. n. animæ peccatrici clamor cordis, si non sit sacerdos qui audiat verbum oris Ps. 106. *Clamauerunt ad dominū cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos.* Verumtamen si sit peccato oppressa, & non clamauerit, nec vocem cordis aut oris contra diabolum oppressorem emiserit, tunc vna cum dicto suo oppressore in æternum peribit &c. ¶ Vel dic, quod clamor orationem significat. Quoties ergo diabolus, caro vel mundus per tentationem vel tribulationē nos nititur opprimere, & per malū consensum corrumpere, toties debemus ad Deum per orationem clamare. Et tunc si deuote clamauerimus & Dei auxilium implorauerimus, dato, quod nos non exaudiat, & in peccatum labi, & à diabolo corrumpi permittat, punitionem tamen seu damnationem non incurrimus, quia sc. quod in nobis erat fecimus, sed qui nos exaudiret non inuenimus. Sæpe enim occulta Dei dispensatione agitur, quod homo clamans & repugnans in peccatum collabi permittatur, vt dum fragilitatem suam exprimendo discit, humilior habeatur. Vnde Apostolus Heb. 5. *Cum esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est obedientiam.* Ac si diceret, quod filius Dei, id est iustus & prædestinatus quandoque tentationē vel peccatum patitur, vt humilis & obediens effici mereatur.

Capitulum vigesimum tertium. Textu. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis.

MORALITATVM CAP. X.

IN isto 23. capitulo ponuntur quatuor genera personarum, quibus ingressus in Ecclesiam Dei vel perpetuo vel ad tempus negabatur: primi sunt qui in membris generatiuis erant vel attriti vel truncati, sc. eunuchus vel concisus. Secundi erant illi qui defectum natalium patiebantur, scilicet, manseres, spurij, & alij de illegitimo matrimonio procreati. Tertij erant Amonitæ qui interpretantur populus turbidus, qui, scil. de stirpe Amon filij Loth fuit genitus. Et Moabites, qui interpretantur populus mœroris, qui, scilicet, de genere Moab alterius filij Loth fuit natus. Isti enim duo populi filijs Israel de Ægypto venientibus & fame & siti pereuntibus, vel occurrere, vel panem & aquam concedere noluerunt, sed potius ad maledicendum eis Balaam excitauerunt. ¶ Dicamus ergo allegorice, quod isti primi significant homines ignorantes & scientificos, qui, scilicet, nesciunt alios prędicando conuertere seu spiritualiter generare. Secundi significant simoniacos, quos nō legitimus vir Ecclesiæ Christus vel bonus prælatus genuit vel produxit, sed potius quos adulter D

diabu-

diabolus, carnis affectus vel malus prælatus illegitimus voluit introducere vel creare. Tertii sunt luxuriosi, qui turbidi sunt populi, in quãtum res fœdas & turbidas solent pro cæteris exercere. Quarti vero sunt auari, qui populi sunt mœroris, in quantum per sollicitudinem & timorem semper solent in amaritudine cordis præ cæteris peccatoribus viuere & manere. Igitur ista est veritas, quod Ecclesiam Dei, statum Ecclesiasticum, officia & beneficia Ecclesiæ non debent habere ista quatuor genera peccatorum, scilicet, eunuchi, qui nõ generant per prædicationem. Illegitime nati, scilicet, simoniaci, qui adulterine procedunt ad promotionem. Amonites, scilicet, luxuriosi, qui sunt populi turbidi per carnis infectionem. Moabites populus mœroris, scilicet, auari, qui semper habẽt sollicitudinem, mœrorem & desolationem. Tales ergo non debent statum Ecclesiæ ingredi nec ad beneficia Ecclesiastica promoueri Psal. 94. *Quibus*
A *iuraui in ira mea, si introibunt in requiẽ meam.* Isti enim auari, scilicet, filiis Israel, id est, pauperibus in deserto huius mundi esurientibus cum pane & aqua, id est, cum eleemosinis non occurrunt, sed potius Balaam malum Prophetam & Ariolum, id est, aduocatus & balliuos contra eos & ad eorum exhæredationem prouocant & inducunt. Contra quos dicitur Esa. 21. *Qui habitatis terram Austri, occurrite cum panibus fugienti.* ¶ Moyses præcepit populo Israel, quod ipse non abominetur Ægyptũ, in qua fuit aduena vel colonus, nec etiã Idumæum, qui de Esau fratre Iacob fuit natus, *quia*, inquit, *ipse est frater tuus.* Alios vero populos, scilicet, Moabites & Amonites præcepit abominari, & nullum fœdus voluit cum eis iniri.

¶ Per filios Israel qui de seruitute ad libertatem venerant, intelligo eos qui de paupertate ad diuitias ascendunt, per Ægyptios vero intelligo eos, qui ipsos tum eram pauperes aliquoties nutrierunt. Per Idumæum vero fratrem suum, intelligo eos qui de eorum propria parentela ad paupertatem veniunt. Igitur ô tu popule Israel, id est, populus diuitum, qui de seruitute miseriæ ad statum prosperitatis venisti, caue ne abomineris Ægyptũ id est, illum rusticum apud quem aduena aliquando fuisti, & à quo nutritus & beneficiatus dum eras pauper, aliquoties extitisti; sed potius ipsum recognoscere & diligere debes, & ne habeas verecondiam, quia pauperem habuisti, sed potius, reputa tibi ad gloriam, quod pauperem habes consanguineum, & noli eum contemnere vel fugere, quamuis nunc sit pauperior quam prius eum vidisti. Cuius tamen sæpe fit contrarium, quia multi sunt qui cum ad prosperitatem veniunt, nunquam amplius aliquem pauperem parentem videre volunt, & illos apud quos aliquando egeni fuerant vilipendunt. Vnde dicitur Prouerbiorum 19. *Fratres pauperis hominis oderunt eum.*

¶ Vel dic. quod filij Israel sint religiosi. Idumæi verò & Ægyptii sunt sæculares & laici, qui, scilicet, ab ipsis non debent abominari, sed potius in charitate & beneuolẽtia supportari. Vnde Apostolus Rom. 14. *Infirmum in fide suscipite.* Amonites vero & Moabites, peccatores & hæretici dicuntur, & debent perpetuo detestari, nec eorum cõsortiũ aliquo modo debent frequẽ-
B tari. ¶ Cùm quis nocturno polluebatur somno, vel aliquã immunditiam contrahebat, statim extra castra exire debebat, & in vespere lotus aqua iterum redibat, sicut hic & supra in multis locis & passibus continetur. ¶ Sic etiam statim quando quis aliquo peccato mortali polluitur, castra paradisi exire per considerationem tenetur, qui statim debet se immundũ reputare, & à cohabitatione sanctorum indignũ se esse iudicare, & à tabernaculis paradisi dignum expelli & eijci cogitare, quousque, scilicet aqua compunctionis & confessionis sit lotus, & quousque in ipso vespere venit, id est, quousque ardor concupiscentiæ sit in eo diminutus, tunc enim potest castra mundatus intrare, & & de ingressu paradisi sperare Psal. 114. *Ingredere in requiem meam, quia Dominus benefecit tibi.* ¶ Hic præcipitur, quod filij Israel cum essent in castris deberent habere locum deputatum ad requisita naturæ, scilicet ad purgandum ventres. Verumtamen semper vnum paxillum debebant in baltheo portare, quo debebãt terram fodere & stercus quod egesserant operire, ne forte posset Dominum, qui castra Israelis circuibat, fœditas offendere & grauare. ¶ Sic vere loquendo moraliter, homo peccator debet extra castra, id est, extra communionem sanctorum se reputans certo loco vel coram sacerdote fœditatẽ suorum vitiorum per confessionem egerere, & paxillo acoræ compunctionis terram humilitatis fodere & terræ nitentem vilitatis propriæ cogitare & sic per satisfactionem immunditiã vitiorum debet à Dei oculis, qui castra cordis nostri circuit & considerat contegere, & ea à punitione suæ iustitiæ celare. Tunc enim fœditas peccatorum nostrorum à Dei conspectu tegitur, quando quod per confessionem egestum est per terram, id est, per mortis memoriam vel per satisfactiuam pœnitentiam operitur. Tertia enim est subiacens humilitas vel pœnitentiæ grauitas, vel nostra considerata terrestreitas, quæ, scilicet, omnia Dei oculis de nostris peccatis satisfaciunt, & ipsam ne amplius videantur, sepeliunt atque tegunt Psal. 13. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorũ* &c. Et sic exponit Stephanus de longo tono in sua postilla. C

¶ Item adhibetur mandatum, vbi dicitur sic: *Non tradas seruum Domino suo qui ad te confugit, sed habitabit tecum, & in vna vrbium tuarum requiescet, nec contristes eum. Nec offeres mercedem prostibuli nec precium canis in domo Dei tui. Vineam proximi tui ingressus, tolle de vuis quantum tibi placuerit, foras autem portare non licebit. Segetem etiam amici tui, si intraueris manu etiam poteris terere & comedere, falce autem non poteris aliquid discerpere vel auferre.*

¶ Ista possunt applicari ad multa, scilicet, quod cum quis seruus diaboli vel mundi, scilicet, sæcularis vel infidelis, ad religiosum vel fidelem vel ad fidelem religionem confugerit, vtpote quia relicta gentilitate fidelis, vel relicto mundo religiosus factus fuerit proculdubio talis sic nouiter conuersus aut fugiens non ea asperã dux, nec scandalis aut iniurijs molestandus vel perturbationem vel scãdalum iterum ad manus Domini sui mundi vel diaboli reducendus, sed potius supportandus est in vna vrbium nostrarum, scilicet, in Ecclesia vel religione pacifice viuere permittendus. Cuius tamen contrarium multi faciunt austeri prælati in religione, qui subditos suos compellunt præ austeritate sua ad primos dominos suos, scilicet, ad mundum vel diabolũ per apostasiam reuerti. Quod etiã faciunt mali Christiani, quia, scilicet, per sua mala exempla scandala quandoque faciunt nouiter conuersos ad fidem, iterum ad vsum gentilitatis redire. Cum tamen dicit Dominus. *Quod si quis scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credũt, expedit ei quod suspendatur mola asinaria in collo eius.* &c. Quantum ad illud præceptum de mercede meretricis, vel de precio carnis non offerendo, potest dici, quod in hoc videtur Dominus dona iniquorum penitus reprobare. Canis enim rapinã significat, meretrix vero luxuriam designat. Ne igitur mala mulier posset dicere se velle meretricari, vt de lucro oblationem faciat, & ne dicat, homo se velle rapere, vt exinde Deum honoret, vel pauperem nutriat, reprobat Dominus vtrumque, scilicet, mercedem meretricis, & precium rapacitatis vel canis, Ac si diceret, quod sibi non erat accepta eleemosina vel oblatio quæ fiebat lucro vel conuitio. Non enim sunt facienda mala, vt inde veniant bona: sequitur: *Dona iniquorum non probat altissimus.* De vinea vero intus comedenda & non extra portanda, potest dici, quod vinea fratris nostri Christi est sacra scriptura, de cuius vuis, id est, de cuius sententijs & doctrinis licitum est cuilibet se satiare & delectari. Verumtamen non extra portare, hoc est dictum, istas vuas diuinarum scripturarum ad exteriora mundi negotia applicare D nulli est licitum vel concessum. Non vult enim Dominus, quod illa quæ ad salutem animarum ordinantur, in sæcularium negotiorum vsibus expendantur, vel ob mundi vanitatem studeantur vel addiscãtur, quod est contra illos qui in mundania cantilenis & alijs dictaminibus vtuntur sacris verbis. Contra illos etiam qui ad mundi laudem & temporalem vtilitatem theologiãm prædicant seu docent. ¶ De segete vero vicini manu terenda, non falce truncanda, possumus dicere, quod seges vicini est conditio vel conuersatio proximi, quam tunc prælatus dicitur intrare, quando ipsam incipit visitare, examinare, corrigere vel punire. Sed reuera ipse non debet falcem duræ & austeræ punitionis statim apponere, imo, per dulces monitiones ipse debet manu terere vel fricare, quasi blandiendo & non exacerbando proximũ castigare. Hoc autẽ intendo in illis qui pœnitent, de quorum emendatione prælati sperant, quia alias si esset obstinatus vel proteruus, posset austere punire. & falce iustitiæ segetes vitiorum truncare iuxta illud Apoc. 14. *Mitte falcem tuam & mete, quoniam matura est messis.*

Capitulum vigesimum quartum. *Textus.* Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam.

MORALSTATVM CAP. XI.

Hic ponitur, quod si quis habeat vxorem &c. quæ propter aliquam fœditatem oculis ipsius displiceret, poterat li-

bellum repudij sibi dare & ipsam viro alteri dimittere & aliam loco eius pulchriorem accipere. Verumtamen sic erat, quod ipsam sic repudiatam, & sic coram domino vilem factam non poterat amplius rehabere. Nec si vellet, iterum eam recipere licebat, nec sibi eam amplius copulare.

E ¶ Vxor fœda est sæcularis vita, vel etiam carnis concupiscentia. Vxor vero pulchra est vita contemplatiua vel pœnitentia. Quia istud est verum, quod quia vxor nostra prima, sc. vita sæcularis vel concupiscentia carnalis, multas continet in se fœditates, quapropter viris spiritualibus displicet, & eorum offendit multipliciter voluntates. Istis ideo licitum est talem vxorem repudiare & dimittere, & ad pulchriorem vxorem, sc. ad vitam religiosam & contemplatiuam euolare. Et Lia lippa & fœtosa omissa, ad Rachelis connubia transmeare, & istam fœdam vxorem, sc. carnis concupiscentiam & sæcularem vitam, alijs viris, sc. sæcularib. dimittere & quittare. Verumtamen si sit sic, quod ipse postea pœniteat, & quod secunda vxor, sc. pœnitentia vel religio quas assumpsit, sibi displiceat, & ad primam vxorem & vitam dimissa redire studeat, non poterit, quia nullus illi vitæ quam dimisit, & quæ coram Deo & hominibus apparuit sibi fœda, iteratè coniungere se valebit, quia, sc. homini non licet retrocedere, nec ab assumpto arduo proposito retroire, quia sicut dicitur Luc. 9. *Nemo mittens manum ad aratrum & respiciens retro, aptus est regno Dei.*

¶ Vel dic, quod vxor fœda est culpa, & pulchra est gratia. Si igitur pro gratia culpam dimiseris, ipsam amplius recuperare non debes, &c. sicut supra.

¶ Dominus præcepit, quod cum quis vxorem accipiebat, ire ad prœlium non debebat sed cum vxore sua libere quiescebat.

¶ Quod ad hoc potest allegari, quod ille qui nouam vxorem scilicet, gratiam vel religionem accipit, à bello, id est, à sæcularium negotiorum tumultu debet cessare, & quieti contemplationis vacare.

¶ Vel dic, econtra quod illi qui vxores accipiunt, & qui in carnis operibus se ingerunt, nunquam ad bellandum contra vitia viles sunt.

¶ Vel dic, quod vxor est mundi prosperitas, vel etiam carnalis affectio, &c. Sicut dicit Apostolus 1. Cor. 7. *Qui cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, &c.*

¶ Item hic ponitur vnum aliud mandatum prohibitiuum, vbi dicitur: *Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam: Animam enim suam apposuit tibi.*

¶ Istud communiter exponitur per doctores de timore & spe. Timor enim & spes sunt duæ spirituales molæ. Timor mola inferior considerans infernum, quæ est pigra & immobilis. Spes vero superior considerās paradisum, quæ est mobilis, leuis & agilis. Inter istas n. molas mens nostra voluitur & molitur, & à furfure, i. à superfluitate criminum expurgatur. Ista ergo duplex mola sc. spes & timor, non debet impignorari, nec per peccatum vsurario diabolo obligari, quia sc. sine timore mens præsumeret, & sine spe penitus desperaret. Et sic dicit, quod vtilis est timor qui tollit vitium præsumptionis, & vtilis est spes quæ tollit vitium desperationis. Prædicatori ergo vel prælato videtur

F ista scriptura dicere, quod neutram velit à peccatore tollere, sed potius, quod vtramque studeat in eo conseruare. Vnde dicitur Iud. 1. *Dedit ei pater suus irriguum superius & irriguum inferius.*

¶ Vel dic, quod mola superior quæ tenet farinam ne sursum euolet, significat timorem, qui tenet mentem ne volet præsumendo. Mola vero inferior quæ tenet farinā ne inferius cadat, est spes quæ tenet mentem, ne in infernum corruat desperando. Neutra ergo istarum molarum est ab homine tollenda sed vtraque in quolibet conseruanda, cuius tamen contrarium faciunt adulatores, qui auferunt homini molam timoris dum promittunt impunitatem. Et etiam quidam hæretici desolatores, qui tollunt ab homine molam spei, dum prædicant salutis impossibilitatem, quales etiam fuerunt Nouatiani, qui dicebant impossibile esse lapsum post baptismum per pœnitentiam ad eandem gratiam resurgere. ¶ Vel dic, quod mola superior est nouum testamentum, inferior antiquum, cuius, sc. vtrumque est necessarium, & neutrum per se sufficiēs & firmū. ¶ Præcepit Dominus quod cū quis pignus pauperis habebat accipere, domū eius non debebat intrare, sed quod sibi offeretur pignus debebat expectare. ¶ Istud inueni sic expositum, quia, scilicet, per pignus confessorum confessio intelligitur delictorum, quam cum sacerdos vult accipere, non debet peccatori violentiā facere, sed potius quod voluntarie pignus offerat expectare, domum conscientiæ suæ non debet intrare, de peccatis nimis profunde inquirendo, nec circumstantias ignoras inuestigare, ne, scilicet, ipsum ad similia moueat peccata quæ non nouerat perscrutando. Melius ergo est, quod illud quod quis nobis offert expectemus, quam quod nimis profunde indagemus vnde dicitur

G Prou. 24. *Non quæras iniquitatem in domo iusti.* Multi alia ponuntur hic: sed vide ea Leu. 19. & alibi supra tacta, &c.

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iudices.

MORALITATVM CAP. XII.

CVm aliquis sine liberis decedebat, frater ipsius debebat vxorem eius accipere, & semen fratris sui mortui suscitare, Vxor n. ipsa quod generabat, non sibi, sed mortuo fratri suo attribuebatur, ipsiusque adoptiuus filius dicebatur, qui in hæreditate ipsius succedebat. Si vero ipse frater nolebat vxorem fratris sui accipere, vel semen ipsius suscitare, tunc ipsa mulier calceamenta ipsius debebat soluere, & in faciem eius spuere, & sic licebat ipsi ad viri alterius copulam euolare. ¶ Dic si vis allegorice, quod iste vir primus est prælatus. Vxor eius est prælatio, semen eius sunt subditi, fratres eius sunt boni fratres & socij. Ista ergo est veritas, quod quando aliquis vir, i. aliquis prælatus vel beneficiatus moritur, tunc necesse est, quod vxor eius viduata Ecclesia vel prælatio fratri vel propinquo ipsius i. alicui, qui sit de gremio, & confraternitate ipsius ipsi adiungatur, & quod non extraneus sed magis compatriota, confrater, concanonicus vel vicinus ad istius vxoris regimen & connubium assumatur, à quo, sc. semen fratris, i. subditi & defuncti, qui cum mortuo commortui erant, in fide & moribus suscitentur. Quia scilicet, sicut dicitur in Prou. 18 *Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma.* Nunquam enim debet extraneus ad aliquam Ecclesiam promoueri, dum tamen in gremio & confraternitate collegij possit aliquis idoneus reperiri. Si vero frater huiusmodi videlicet bonus subditus noluerit vxorem ducere, nec ad prælaturam promoueri, si forte non possit nunc ibidem aliquis idoneus reperiri, tunc alius remotior poterit eligi & assumi. Verumtamen ipsa mulier, id est Ecclesia, talem se refutantem merito debet contemnere & conspuere. & eam calceamento priuilegiorum nudare, qui scilicet, semen fratris, id est, subditos defuncti prælati noluerit suscitare.

¶ Vel dic, quod vir mortuus est malus prælatus, frater eius viuus est bonus & gnarus, qui videns fratrem suum, i. prælatum esse mortuum, id est, inscium, ignarum & propter defectum generationis, id est, prædicationis semine denudatum, debet vxorem eius, i. Ecclesiam, parochiam vel diœcesim ipsius ibidē prædicando accipere, & negotium pro suo fratre sumere, & semen filiorum nouorum ipsi fratri suo mortuo spiritualiter generare. Quod si facere noluerit, calceamenta honorum temporalium, & subuentionem eleemosinarum iuste poterit ipsa

H vxor tali fratri vel proximo, i. tali doctori vel prædicatori subtrahere, & in ipsius faciem conspuere, i. ipsum publice poterit increpare. ¶ Vel dic, quod primus vir est Moyses qui de vxore seu synagoga, seu lege antiqua, liberos, i. homines in gratia constitutos generare non poterit, imo sine tali semine discessit, quia sicut dicit Apostolus Heb. 7. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Quapropter frater eius Christus vxorem eius, scilicet synagogā seu antiquam legem duxit, tenuit, tradidit, expulsit & accepit, dicens illud Matt. 5. *Non veni soluere legem, sed adimplere.* Et istam vxorem antiquam in nouam nuptam suam, i. est Ecclesiam cōmutauit, & sic fratri suo Moysi semen, i. filios suscitauit, in quantum multos filios Israel filius gratiæ confortauit, & fideles & Catholicos esse fecit. Vnde dicitur; *Potens est enim Deus in lapidibus suscitare filios Abraæ. &c.* ¶ Vel dic, quod Christus fuit primus vir, qui sine liberis, i. fidelibus dicitur discessisse, eo quod paucos fideles legitur dum viueret conuertisse. Sed reuera fratres eius Apostoli & prædicatores, vxorem eius, i. Ecclesiam & eius regimen acceperunt, & ipsi fratri suo mortuo, id est, Christo, plurimos genuerunt, illos, scilicet, quos ad fidem & ad iustitiam conuerterunt. ¶ In isto capitulo, præcepit Dominus, quod os bouis triturantis in area messis alicuius non debeat allegari. *Non alligabis*, inquit, *os bouis triturantis in area.* Vnde videtur ex scriptura supponere, quod in illis partibus non cum flagellis, sed cum animalibus segetes triturabant.

¶ Ista videtur Apostolus de prædicatorib. exponere, qui scilicet,

licet, est quasi bos in area Domini pro segete fidelium triturandа, & verbis & increpationibus corrigenda, & à paleis, id est, à vitiis segreganda, quia reuera talis nos debet os alligatum habere, ne aliquid eo medat. Sed potius licitum est & iustum, vt os liberum habeat, id est, vt ab illis quibus prædicat, victum & stipendia vitæ (teste Paulo Apostolo) sumat qui dicit 1. Tim. 5. *dignus est operarius mercede sua.* 1. Corin. 9. *Nullus tenetur propriis stipendiis militare. Et: Qui seruit altari, debet viuere de altari. Et Non magnum est, si qui spiritualia seminat, temporalia & necessaria sibi metat.*

¶ Vel istud potest generaliter allegari de quolibet seruitore vel operario, cui, scilicet, est in necessariis prouidendum, & in rationalibus stipendiis compensandum.

¶ Hic etiam ponitur, quod cùm quis per iudicem ad verberа condemnandus erat, numerus plagarum ad quadragenarium numerum attingere non debebat 2. Cor. 11. De quo etiam dicit Apostolus, quod *quinquies quadragenas plagas, vna tamen minus acceperat*, quia, scilicet, quod vna de quadraginta sola deficeret, sufficiebat. Quod allegari potest, quod nunquam est crudeliter contra hominem procedendum, sed quod semper considerandа est natura, & compatiendum.

Capitulum vigesimumoctauum. Textus. Si autem audieris vocem Domini Dei tui.

MORALITATVM CAP. XIII.

Hic consequenter ponitur de altari, de lapidibus informibus ædificando, de hoc vide Iosu. 8. Item de benedictionibus & maledictionib. imprecandis. Circa hoc aduerte, quod hic imprecantur aliquæ benedictiones legem seruantibus, & aliquæ maledictiones legem non seruantibus. Item sciendum, quod aliquæ tribus Israel reputabuntur ignobiles, quia descenderant de ancillis &c. Verumtamen (vt ponit Comestor) & Ruben & Zabulon quanquam erant de liberis vxoribus etiam, tamen quandoq; inter ignobiles habebantur. Rubeo autem quia cubile patris fœdauerat, & Zabulon quia vltimus Lyæ fuerat. Ista igitur fuit veritas quod tribus nobiliores constitutæ sunt super montem Garizim, quod interpretatur diuisio, vt factores legis benedicerent. Ignobiles steterunt super montem Ebal, vt legis transgressores maledicerent.

B ¶ In quibus moraliter notari potest, quod nobilius officii est benedicere quam maledicere & quod viri spirituales, & nobiles & prædicatores, & qui sunt spirituales iudices, magis student subditos suos ad obseruantiam diuinæ legis inducere promittendo & alliciendo amore, & spe præmij, quam comminando timore supplicii. Econtra vero ignobiles tribus, i. iudices temporales magis ad hoc nituntur subditos compellere & à malo coercere maledictione quam benedictione, pœna quam gratia, timore quam amore. Boni ergo stant in monte Garizim, qui interpretatur diuisio, quia, scilicet, isti à mundi tumultibus vitiis & concupiscentiis se diuidunt. Mali vero stant in monte Ebal, qui interpretatur vorago, quia per auaritiam omnia vorant, & consumunt, quia isti scilicet, balliui, & iudices sæculares, qui alios compellunt ad bonum, hoc solum faciunt ad deuorandum, & ad emendum & adlucra temporalia emungendum. Vnde Deut. 32. *Deuorabunt eum morsu amarissimo.*

Ex capitulo vigesimo octauo. Textus. Percutiat te Dominus egestate, febri & frigore.

MORALITATVM CAP. XIV.

Inter malas imprecationes seu maledictiones, quæ filiis Israel nisi legem seruauerint promittuntur, dicitur sic: Percutiat te Dominus egestate, frigore, febri & ardore, corrupto aere & rubigine. Sit cœlum, quod supra te est æneum, & terra quam calcas ferrea. Det Dominus terræ tuæ imbrem puluereũ de cœlo, descendat super te cinis, tradat te Dominus corruentem ante

C hostes tuos. Per viam vnam ingredieris ad eos, & per septẽ fugias, omni tempore calumniam sustineas, nec habeas qui liberet te. Vxorẽ accipias, & alius dormiet cum ea. Domũ ædifices & alius habitet in ea. Vineam plantes, & non vindemies eam, sementem multum iacies in terra, & modicum congregabis. Oliuas habebis, & non vngeris oleo. Aduena qui tecũ versatur in terra ascendet super te, & erit sublimior, tu autem descendes, & eris inferior. Istæ & multæ aliæ maledictiones imprecantur hic male seruantibus legem Dei. ¶ Sic reuera hodie partim spiritualiter, partim literaliter intellectæ, istæ maledictiones imprecantur illis qui mandata Domini vilipendunt, quia pro certo

sicut videmus isti percutiuntur egestate, & fame auaritiæ, febru malæ concupiscentiæ, frigore indeuotionis & desidiæ, ardore immũditiæ & iracundiæ, rubigine inuidiæ, & ideo ipsũ cœlum æreũ, & terram ferream, & pluuiam puluereã habent, quia cœlum efficitur eis æreum, id est, durum, & nullius influentiæ emissiuum, & terra etiam ipsis efficitur ferrea & inutilis, sterilis atque sicca. Aer etiam efficitur puluereus, id est siccus, turbineus & ventosus, & sic habent puluerem pro pluuia, siccitatem pro humiditate, paupertatem pro opulentia. Quia pro certo dum peccatores ab obseruantia legis, & mandatorum se retrahunt, omnia bona temporalia eis deficiũt. Nec à cœlo influentia, nec ab aere pluuia, nec à terra fructuum copia, sicut esset necesse, prouenimnt. Vnde Hier. 3. *Polluisti terram in fornicationibus tuis. Ideo prohibitæ sunt stellæ pluuiarum, & serotinus imber non fuit*, & sic sequitur, quod illi qui habent oliuas, non vnguntur oleo, illi qui multum frumentum in terra iaciunt, parum recolligunt. Illi qui habent vxores, vituperia incurrunt. Sic etiam fit, quod tales à suis hostibus ad literam suppeditantur, & ipsis depauperatis, aduenæ qui sunt cum eis, scilicet, vsurarii & extranei de bonis eorum ditantur. Quia breuiter concludendo, peccata nostra causa sunt quare paupertates, lites, guerræ, & vituperia incurrimus, & totum fit pro eo, quod diuinæ legis mandata nõ custodimus Hier. 5. *Iniquitates vestræ declinauerunt hæc, & peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis, quia inuenti sunt in populo meo impij.*

¶ Ista possunt moraliter & allegorice allegari contra illos malos ecclesiasticos, qui cum sint filij Israel, id est, Deum per fidem & scientiam clare videntes, & hæreditatem Ecclesiæ tanquam filij legitimi possidentes, ipsi tamen legem & mandata Dei non custodiunt, quapropter multa mala temporalia, spiritualia incurrũt. Et inde est, quod isti hodie patiũtur esuriẽ auaritiæ, febrem concupiscentiæ &c. sicut supra. Et ideo fit, quod cœlum, quod super ipsos est, est æreum, id est, superiores sui, scilicet, principes & prælati, sunt eis duri & crudeles, & clamorosi pariter & brigosi. Terra etiam quam calcant est ferrea, quia, scilicet, inferior populus qui per terram intelligitur est eis durus, D indeuotus, ferreus, & austerus, & quod plus est, isti recipiunt puluerem pro pluuia, id est, temporalia quæ sunt hic puluis ante faciem venti, recipiunt pro cœlesti gratia, terrena expectant vel accepturi pro spirituali influentia & pro æterna gloria. Finaliter de cœlo descendet super eos cinis, id est, inferni ardor & incendium. Ista enim proh dolor se habent per ordinem, quia, scilicet, legem Dei non custodimus. Ideo multa vitia incurrimus, crudeles & malos superiores, & rebelles inferiores inuenimus, & quod deterius est, spiritualia cum terrenis, æterna cum temporalibus commutamus. Ecce igitur, quod iam ante hostes nostros, scilicet, diabolum, carnem & mundum, spiritualiter corruimus, & quanquam per vnam viam, scilicet, per gratiam, vel baptismum, vel per pœnitẽtiam contra eos veniamus ipsos tamen non vincimus, imo eos per septem vias, id est per septem mortalia vitia fugientes, coram eis succumbimus & perimus. Ita quod iam de nobis potest diabolo dici illud, quod ponitur in capitulo præcedenti. *Per viam vnam venient contra te, & per septem fugient à facie tua.* Et breuiter omni die patimur calumniam & à spiritualibus & temporalibus inimicis, & nullus est qui liberet nos. Qui ad literã, domos nostras vineas & armenta, & boues, & asinos sæculares rapiunt, vxores nostras, i. Ecclesiam & beneficia alieni, id est, ambitiosi & simoniaci auferunt nobis & cum eis dormiunt, & aduenæ qui nobiscum conuersantur, id est, laici minoris status homines super caput nostrum ascendunt, & nos sibi subiiciunt & submittunt, quæ, scilicet, omnia peccata nostra faciunt. vnde Ezech. 23. *Scelus tuum & fornicationes tuæ fecerunt tibi hoc.* ¶ Vel dic alio modo, quod iam in Ecclesia cœlum, id est, Deus noster est æreus, id est, durus & siccus per suæ gratiæ subtractionem. Terra, id est, populi subditi videntur ferrei, per obstinationem & indeuotionem. Plu- E uia, id est, doctrina videtur puluerea & cinerea, per auaritiæ finalem intentionem. Scientiæ enim & doctrinæ Ecclesiæ quæ per pluuiam designantur, pulvereæ sunt in quantum, scilicet, ad aggregandum puluerem diuitiarum ordinantur, vt patet de scientiis ciuilibus & mundanis. Ita quod Ecclesia iam potest dicere illud Iob. 7. *Ecce nunc in puluere dormio.* ¶ Vel etiam per puluerem accipere possumus bona temporalia, quia, scilicet, ita est quod tota pluuia, id est, tota consolatio nostra est in puluere acquirendo, & terrenorum cinere colligendo Esa. 56. *Serpenti puluis panis eius.* Quid plura? iam videmus, quod in Ecclesia pro

dicatores multum semen bonæ doctrinæ seminant, parum tamen de fructu salutis animarum reportant. Multas habet Ecclesia oliuas & vineas, id est, multos diuites pingues, qui tamen oleum eleemosynarum, & vinum consolationum aliis non destillant vnde Abac. 4. *Non erit germen in vineis. Mentietur opus oliuæ, & arua non afferent cibum.*

Moralitatum libri Deutonomij finis.

MORALITATVM LIBER SEXtus super librum Iosue.

Capitulum secundum. Textus. Misit igitur Iosue filius Nuo & Scihim duos viros exploratores.

MORALITATVM CAP. I.

Vm mortuo Moyse, Iosue factus princeps populi Israelitici populum per Iordanem vellet traducere in terram promissionis, & ante omnia proponeret ciuitatem Hiericho destruere, misit illuc certos exploratores. Qui cũ à rege ciuitatis quærerentur ad mortem, Raab meretrix in domo recepit, & sub stiF pula lini ipsos in solario abscondit, & sic inuestigantes illusit, & ipsos fugisse dissimulans, ipsos persequi persuasit. Quibus factis exploratores montana ascenderunt, & ibi triduo steterunt, & tandem redeuntibus aliis persecutoribus & non inuenientibus eos, ipsi ad Iosue sine periculo redierunt. Vnde quia Raab istos saluauerat, signum sibi dederunt, quod quando caperetur ciuitas, funiculum concinneum in fenestra domus suæ poneret, & secum familiam & amicos aggregaret, & sic se & suos à periculo liberaret. Quod vtique factum est. Quia sicut dicitur Iosue 6. Cùm caperetur ciuitas, viso fune ad fenestram eius pendente, non fuit combusta, sed ipsa cum amicis fuit liberata, & ad Dei populum in perpetuum aggregata.

¶ Allegorice Moyses significat legem, Iosue Iesum: Hiericho quæ interpretatur luna, significat defectibilem mundũ. Exploratores prædicatores. Iordanis baptismũ. Terra promissionis paradisum. Raab vero meretrix est anima vel genolitas peccatria. Funis vero concineus significat passionẽ Christi vel eius sanguinem rubicundum. Dico ergo, quod Moyse mortuo, id est lege cessante, Iosue filius Nuo, id est, Iesus filius Dei patris regimen populi Israelitici, id est, populi fidelium assumpsit. Quem, scilicet per fluuium Iordanis, id est, per baptismum in terram promissionis, id est, in paradisum traducere destinauit. Verumtamen quia prophana ciuitas Hiericho, id est, mundus & malorum hominum congeries, isti fideli populo dabat impedimentum, voluit ante omnia ciuitatem istam tollere, congeriem malorum destruere, & sic eos quantum adesse infidelitatis & peccati penitus extirpata vnde in Prou. 12. *Verte impios, & non erunt.* Et ideo exploratores istios ciuitatis, id est, Apostolos & prædicatores misit, quos Raab meretrix, id est, gentilitas per credulitatem, & fidem suscepit, & eos, id est, ipsorum doctrinam sub stipula lini, id est, sub cordis humilitate celauit, & tandem quia istos receperat, & eis dederat, funem rubeum. id est memoriam sanguinis & passionis Christi in fenestra cordis sui suspendens, se & suos ab æternæ damnationis interitu liberauit Exo. 12. *Non sine percussorem ingredi visa sanguine in superliminari domos ledere.* Isti tres exploratores, id est, sancti prædicatores à speculatoribus, id est, à dæmonibus & tyrannis liberati & saluati fuerunt, dum montana, id est, vitæ contemplatiuæ eminentiam ascenderunt, & dum ibi per tres dies, id est, per tria religionis vota contra triG plicem mundi concupiscentiam permanserunt, quia reuera prædicator vel religiosus ab hostibus spiritualibus eripitur, cũ per tria vota religionis ad montem perfectionis eleuatur. Ideo benedicitur Genes. 19. *Non maneas in omni circa regione, sed in monte saluum te fac.*

¶ Vel dic moraliter, quod dum Iesus saluator noster ciuitatem diaboli, & congeriem vitiorum vult in nobis destruere, & per Iordanem, id est, per fluuium lacrymarum nos ad terram promissionis, id est, ad contemplationem paradisi traducere, solet prius exploratores, id est, bonas inspirationes ad ciuitatem cordis mittere. Hos ergo quando Raab meretrix, id est, voluntas peccatrix recipit, & sub stipula lini, id est, sub humilitate, & puritate custodit, & ad montana contemplationis transmittit, & ibi per tres dies, id est, in fide, spe & charitate ipsos manere præcipit, satellites regis Hiericho, id est, motus malos, & tentationes qui istos bonos exploratores, id est, bonas affectiones, & inspirationes occidere quærunt, cautela salubri deludit. Quapropter ista tandem ostenso fune concineo seu rubeo, id est, recordato diuinæ passionis mysterio, seipsam à morte pœnæ & culpę defendit, & ciuitas Hiericho in qua ipsa manserat, id est, vitiorum congeries, Dei virtute destruitur atque perit. vnde Apostolus Heb. 11. *Fide Raab meretrix non perijt, suscipiens exploratores cum pace &c.*

Capitulum tertium. Textus. Igitur Iosue de nocte consurgens mouit castra.

MORALITATVM CAP. II.

AD hoc quod filii Israel terram promissionis intrarẽt, Iordanem fluuium necessario transire habuerunt, sed sic virtute diuina factum est, quod cum sacerdotes qui portabant arcam fœderis, pedes suos merserunt in alueo, ipsa aqua siccata est per transuersum, retrocesseruntque aquæ superiores, & à fluxu steterunt. Aquæ vero inferiores in mare mortuum descenderunt. ¶ Fluuius Iordanis qui interpretatur riuus iudicii, significat religionis vel Ecclesiæ statum, in quo quilibet tenetur seipsum tanquam in riuo purificare, & tanquam in iudicio examinare, & ad pœnitentiam condemnare. Apostolus 1. Cor: 11. *Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.* Sic ergo fit, H quod filii Israel religiosi & clerici, qui Dei patris spirituales sunt filii, qui in terram promissionis, id est, in paradisum transire volunt, & ideo per Iordanem religionis transeunt, & per siccitatem pœnitentiæ, vestigia sacerdotum, id est, sanctorum patrum, qui arcam fidei catholicæ detulerunt sequentes, diuinæ prouidentiæ se committunt. Sed pro certo ista est veritas, quod cum isto flumine, id est, Ecclesia vel religione sint multæ aquæ, id est multæ personæ, quia sicut dicitur Apoc. 18. *Aquæ multæ, sunt populi multi*, quidam scilicet superiores, id est, boni & iusti, quidam inferiores, id est, mali, sic fit, quod superiores & iusti, dum in isto flumine, in fluxu, scilicet mortalis vitæ stant in seipsis retrocedunt, & manent, & fluxum malorum suorum appetituum cohibent, & refrænant, & sic in dulcedine deuotionis & gratiæ semper manent Psalm. 114. *Iordanis conuersus est retrorsum.* Inferiores vero aquæ, id est, mali, & carnales, religiosi & clerici non solent stare, sed fluere, & fluxui suorum desideriorum non resistere, sed obedire, & ideo ad mare mortuum, id est, ad amaritudinem peccati, & inferni solet descendere, & ibidem corde, & corpore declinare. Vnde Ezech. 47. *Aquæ istæ quæ egrediuntur ad tumulos Zabuli orientalis, & ascendunt ad plana deserti intrabunt mare.* ¶ Vel dic, quod Iordanis significat fluxibilitatem huius mortalis vitæ, vel etiam istum mundum in quo sunt duo genera aquarum, scilicet sæcularium populorum, quidam videlicet superiores boni. Alij inferiores carnales & mali. Primi igitur sunt boni actiui, qui stant, & in bono perseuerant, & gratiæ dulcedinem in se seruant. Secundi sunt carnales, & mali, qui ad mare peccati, & tandem inferni defluunt, & declinant. Sed pro certo sacerdotes virtute arcæ fœderis quam portant, id est, sancti patres virtutes sanctæ fidei, & regulæ quam obseruant, nec non filij Israel id est, boni religiosi & clerici, qui post eos sub eadem professione perambulant inter istas duas aquas id est inter bonos, & malos sæculares mirabili distinctioe, per siccitatem A religionis vel pœnitentiæ seu etiam paupertatis siccitatem transeunt, & pedes suarum affectionum in isto mundi flumine per aquam, id est, malam complacentiam non immergunt, sed ad terram promissionis id est ad vitam spiritualem, & æternam sicco vestigio vltra protendunt. vnde dicitur Exod. 14. *Diuisa est aqua, & ingressi sunt filij Israel per medium sicci maris, erat que aqua quasi murus à dextris & à sinistris.* ¶ Vel dic, quod Iordanis riuus diem iudicij significabat, vbi pro certo arca testamenti Christus mirabilem diuisionem faciet, & distinctionem inter aquas superiores & inferiores, id est, inter bonos, & malos, quia, scilicet. alios faciet sursum cum angelis in gloria stare, alios vero faciet in amaritudinem inferni descendere. Et bonos seruabit ne defluant, malos vero compellet vt corruant. Vnde tunc poterit Dominus dicere populo iusto, & populi peccatori illud Deut. 28. *Ipse ascendet super te, & erit superior, tu autem descendes, & eris inferior.* ¶ Vel dic, quod Iordanis significat baptismum, per quem, scilicet, necesse habent transire qui terram paradisi cupiunt possidere. Sed vere de aquis fluminis, id est, de istis qui baptizantur in baptismi flumine, boni & electi, dulcedinem gratiæ custodiunt, reprobi vero in amaritudinem peccati transeunt, ita quod illi tanquam superiores stant in gratia, mali vero sicut inferiores descendunt ad maris naufragia, hoc est, ad mundi delectabilis, & ad vitiorum flagitia, & finaliter ad inferni ama-

hi amaritudinem,& supplicia. Allega vt supra. ¶ Vel si vis dic, quod dum sacerdotes id est, viri Ecclesiastici, & prælati sub arca testamenti Christo per deuotionem, & orationem assistunt, populi subditorum aquarum fluxus, & sæculi periculum non incurrunt. Sed dum isti de fluuio exeunt, tunc aquæ istæ ad cursum communem,& solitum reuertuntur, quæ per eorum pœnitentiam arcebantur. Multum enim proficit præsentia bonorum in statu periculi. Ipsorum enim meritis quandoque prohibentur aquæ tentationum, & tribulationum qui si præsentes non fuerint, statim fluent.

B *Capitulum quartum. Textus.* Quibus transgressis, dixit Dominus Iosuæ: Elige duodecim viros.

Moralitatum Cap. III.

Filij Israel transacto Iordane ad terram promissionis procedentes, Ruben, Gad,& Manasses, sicut promiserant processerant, ipsi vero filij Israel duodecim lapides de medio aluei per duodecim viros singulorum tribuum sustulerunt,& in loco castrorum deposuerunt, & ibi in signum siccati Iordanis, & facti miraculi constituerunt,& alios duodecim lapides loco istorum in loco vbi sacerdotes cum arca steterant, transeunte populo ad perpetuam rei memoriam posuerunt. Tandem vero sicut hic dicitur cap. sequenti, lapideis cultris circumcisi fuerunt,& pascha celebrauerunt. Omnes enim qui in deserto nati fuerant, incircumcisi erant, & propter hoc ante terræ promissionis obtentum,& post Iordanis transitum à Iosue circumcisi fuerunt. ¶ Ista ponuntur à sanctis doctoribus allegorice sic. Ruben qui interpretatur videns filium. Gad qui interpretatur accinctus. Manasses qui interpretatur obliuio significant patres sanctos noui testamenti,& veteris, quia, scilicet, vident filium Dei per fidem & contemplationem, accincti fuerunt per obedientiam & boni operis executionem, obliti, scilicet, mundi per temporalium contemptum & abdicationem Psal. 44. *Obliuiscere populum tuum & domum patris tui.* Isti sunt igitur qui armati virtutibus filios Israel, i. fideles Christianos ad terram promissionis, id est, ad cœli gloriam præcesserunt, & viam salutis alijs ostenderunt. Vnde isti sunt qui dixerunt Num. 32. *Nos etiam armati,& accincti pergemus ad bellum ante filios Israel, donec introducamus eos in loca sua.* Duodecim vero lapides significant duodecim fidei articulos de alueo sacræ scripturæ assumptos, qui pro tanto lapides dicuntur, quia ex ipsis tota fidei machina fabricatur, & super ipsis structura virtutum omnium tanquam super fundamenta solida situatur. *Vnde ista est ciuitas quæ habebat duodecim portas, quæ constant ex duodecim lapidibus preciosis,& nomina duodecim A-*
C *postolorum in eis scripta erant*, vt dicitur Apoc. 21. Lapides alij duodecim loco istorum in fluuio repositi, significant doctorum fidelium expositiones, & libros sacræ scripturæ fluuio fidei additos,& adiunctos. Dico igitur, quod transacto Iordane, id est, recepto baptismo, si terram promissionis, id est, paradisum acquirere volumus, necesse est quod Ruben, Gad,& Manasses, i. patres sanctos,& bonos prælatos prædecessores habeamus, & quod eorum exempla, vitam, & vestigia retineamus, nec non quod duodecim lapides, id est, duodecim fidei articulos, quos scilicet, duodecim viri, id est, duodecim apostoli de scripturarum alueo extraxerunt, fide & opera assumamus, & quod nos ipsos cultris lapideis, i. duris pœnitentiæ operibus à vitijs circumcidamus, & oportet quod pascha Eucharistiæ, i. corporis Christi assumptionem loco & tempore celebremus. Sic enim terram istam obtinere poterimus, & à Iosue, i. à Iesu saluatore possessionem cœlestis gloriæ capere Deuter. 3 *Iordanem vos transibitis, & possidebitis terram egregiam.*

¶ Vel dic moraliter, quod ad hoc, quod homo ad terram promissionis, i. ad vitam spiritualem transacto Iordane, i. contempto sæculo perueniat necesse est, quod duodecim articulos fidei credat, & quod per continentiam carnem circumcidat, & pascha, id est, sacramenta altaris celebret & assumat.

Capitulum quintum. Textus. Postquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum.

Moralitatum Cap. IV.

De populo, quomodo, vbi de fructibus terræ comederunt, manna eisdem defecit &c. Vide supra Exo. 16. vbi exposui. Et quod hic agitur de celebratione paschæ vide supra Num. 9. Vbi de quadruplici pascha inuenies. Hic habes, quod cum Iosue vidisset angelum euaginato gladio, ipsum esse angelum non recognouit statim, imo an noster, an aduersariorum esset, primitus inquisiuit. Qui statim se esse principem exercitus Domini asseruit, & calceamenta de pedibus solui iussit, dicens, Solue calceamenta de pedibus tuis, locus in quo stas, sanctus est. D

¶ Sic vere quando aliquis angelus, i. aliqua affectio, cogitatio vel inspiratio nobis de nouo apparet, non statim debemus sibi credere, nec ipsam recipere, sed potius ipsam debemus examinare, & discutere, ne forte angelus Sathan in angelum lucis, id est, ne forte mala imaginatio in bonam se studuerit transformare. Sibi igitur dicendum est an noster es an aduersariorum? &c. Et si nobis innotuerit, quod angelus domini fuerit, & sancta cogitatio vel sanctum propositum, sic statim debemus ei obedire, & calceamenta vitiorum & carnalium affectionum à pedibus abdicare, vnde dicitur 1. Ioa. 4. *Nolite credere omni spiritui sed probate spiritus an ex Deo sint.*

¶ Vel dic, quod angelus est noster amicus, qui pro certo statim non est ad amicitiam recipiendus, sed ante omnia examinandus,& probandus, & ne forte aduersarius sub amici specie recipiatur, ante omnia est perscrutandus, vnde dicitur Eccl 9. *Si habes amicum, in tentatione posside eum, & non facile credas tepsum sibi.*

¶ Hic vir dicitur, quod cum gustassent filij Israel de fructib. terræ, manna defecit, inueni notatum per magistrum Stephanum de Longotono, quod filij Israel triplici cibo vsi sunt, scilicet, farina conspersa in exitu de Ægypto Exod. 12. Item manna de cœlo descendente Ex. 16. Item de fructibus terræ promissionis in deserti termino, de quo hic.

¶ Sic vere boni generaliter vtuntur triplici cibo scientiæ,& primo farina sublata de Ægypto, hoc est scientia philosophica, quæ ab ipsis Ægyptijs, id est, ab ipsis paganis philosophicis est inuenta,& de Ægypto, i. de mundo ad nos translata. Manna in deserto, hoc est scientia theologica, quæ de cœlo fuit deriuata & inspirata. Item fructus terræ promissionis, hoc est scientia beatifica, quæ, scilicet, habetur in terra promissionis, id est paradiso. Isti ergo sunt tres panes, de quibus dicere possumus amico nostro Christo illud Luc. 11. *Amice, accomoda mihi tres panes.* Manna enim, prout ait, propriè sacram scripturam significat, quia sicut *ille cibus omnem saporem habebat*, vt dicitur Sap. 16. Sic E
scriptura omnem virtutem contra peccatum continet atq; seruat. Vnde si auarus es, lege Prou. 3. *De substantia tua da pauperibus.* Si luxuriosus, lege Luc. 12. *Sint lumbi vestri præcincti.* Si iracundus es, lege Psal. 36. *Desine ab ira, & dimitte furorem.* Si mendax, Eccl. 7. *Noli mentiri omne mendacium.* Si superbus, lege Eccles. 3. *Quando maior es, humilia te in omnibus.* Et sic de alijs. quia breuiter illud manna in omnem saporem vertitur, in quantum in ipsa contra omnia peccata remedium inuenitur. Vnde dicitur Sap. 7. *Habens omnem virtutem, & omnia prospiciens.* Vel dic, quod illi tres sibi significant pœnitentiam, gratiam & gloriam. Pœnitentia enim est sicut farina, quæ aqua lacrymarum aspergitur quando primum de Ægypto, i. de peccato exitur Psalm. 41. *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.* Gratia vero est manna quæ de cœlo mittitur, dum in hoc deserto viuimus. Vnde Sap. 16. *Panem de cœlo præstitisti eis &c.* Gloria vero est fructus terræ, qui in terra promissionis, i. in paradiso gustatur, & comeditur, de quo dicitur Luc. 14 *Beatus qui manducat panem in regno cœlorum.*

Capitulum sextum. Textus. Hiericho autem clausa erat timore filiorum Israel.

Moralitatum Cap. V.

Dominus volens ciuitatem Hiericho destruere, præcepit Iosuæ, quod arca Domini tolleretur, sacerdotibusq; eam portantib. ciuitas septem diebus & voce submissa, & tacite à populo circuiretur. In die vero septimo ciuitatem septem vicibus circumirent,& septem tubis fortiter clangerent, & alta voce omnes pariter vlularent,& promisit, quod sic muri Hiericho funditus corruerent, & ciuitatem delerent, & ipsam igne comburerent,& in cinerem commutarent. Præcepit etiam Dominus quod nullus aliquid de bonis ciuitatis sibi acciperet, sed potius omnia anathematizaret,& respueret, sed aurũ,& argen- F
tum,& æs illius ciuitatis in thesauros domini consecraret, quæ tamen prius igne detegeret & purgaret. Mundauit etiam, quod illa ciuitas amplius non reædificaretur, atque maledictionem subiungens, nunciauit, quod si quis eam reædificare præsumeret in primogenito suo fundamenta eius iaceret, & in nouissimo liberorum portæ ipsius complerentur 3 Regum 16. Quod

ad literam factum est, quia dum Ahiel ciuitatem istam reædificauit, fundamentum eius ponendo primogenitum suum perdidit, & dum valuam in portis poneret, nouissimum liberorum amisit.

¶ Moraliter Hiericho, quæ interpretatur luna, significat illam diaboli ciuitatem, & ipsius habitaculum spirituale, quod sibi construimt in conscientia peccatorum, hoc est dictum, congeriem vitiorum in qua, scilicet, diabolus ponit vitia sicut ciues, ponit malas excusationes sicut muros. Ponit malos appetitus sensuum sicut portas, quæ, scilicet, proprie Hiericho dicitur, eo quod ad modum lunæ eclypsim & defectum luminis gratiæ sæpe patitur, & eo quod per ignorantiam multoties obscuratur. Vnde dicitur Ezechiel. 24. *Væ ciuitati sanguinum olla, cuius rubigo in ea.* Ista est igitur nefanda ciuitas, quam Dominus mandat omnino destrui, & quam non vult perpetuo reædificari. Et ideo ante omnia necesse est, si ipsam volumus destruere, vt eam per septem dies circumeamus, id est, quod per Iordanem septem mortalium peccatorum, ipsam conscientiæ vel animæ ciuitatem considerando secrete videamus, & quod in isto circuitu nostro aram Domini, id est, charitatem vel gratiam vel etiam spem veniæ deferamus. Vnde Esa. 23. *Surge, circumi ciuitatem meretrix obliuioni tradita.* Quod cum factum fuerit, necesse est vt septemplici tuba, id est, septemplici gemitu pro ipsis septem mortalibus peccatis personemus, & quod per confessionem vocaliter vlulemus, & quod tandem muris, id est, omnibus excusationibus vitiorum corruentibus, & cessantibus, ipsam ciuitatem impiæ voluntatis, per satisfactionem penitus destruamus, & igne pœnitentiæ comburamus, & in cineribus redigamus, id est, quod nos conuertendos in cinerem cogitemus. Vnde Iob. 42. *Ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.* Et quod etiam per reciduum peccati ipsam nunquam amplius reparemus. Qui enim istam ciuitatem, id est, ipsam vitiorum congeriem in seipso recidiuando reparat, graue salarium inde reportat, quod videlicet primogenitum suum, id est, corpus, & vltimo genitum, scilicet, spiritum damnat. Vnde Isa. 25. *Non sit vltra ciuitas, & in æternum non reædificetur.* ¶ Vel dic, quod primogenitus est gratia baptismalis, vltimogenitus est vltimum remedium, id est, pœnitentia, vtramque igitur homo perdit, dum ciuitatem Hiericho, id est, vitiorum congeriem reædificare intendit. ¶ Vel dic, quod illius ciuitatis diabolicæ, scilicet, congeries vitiorum vel conuersationis mundanæ fundamentum est mala intentio, vel mali operis inceptio. Ædificatio vero portarum est operis consummatio. Cum igitur homo habeat duos liberos, scilicet, gratiam primogenitum, & pœnitentiam vltimum, constat quod gratia tunc amittitur, quando ciuitas diaboli, id est, congeries vitiorum concipitur, vltimogenitus vero, id est, pœnitentia tunc moritur, quando cum obstinatione vitia consumuntur. ¶ Vel dic allegorice, quod Hiericho est mundus qui fluit & refluit sicut luna. Istum igitur voluit Dominus quantum ad malas suas conditiones destruere, & ideo populum cum ara, id est, subditos & prælatos præcepit per considerationem circa ciuitatem istam & malas conditiones ipsius circumire. Vnde in Cant. 3. *Surgam, & circumibo ciuitatem.* Et tubicines etiam, id est, prædicatores & sanctus ordinauit contra eam proclamare, quorum clamor, oratio & prædicatio muros, id est, philosophos, & mundi defensores facit quandoque corruere, & eos conuertendo cadere, & sic facimus populos subditorum contra ciuitatem istam, id est, contra mundum & mundi vitia præualere. Ista igitur est ciuitas cuius bona non sunt concupiscenda, nec à filijs Israel, id est, à viris Ecclesiasticis & Christianis affectanda, sed potius anathematizanda & detestanda, nec etiam ipsa ciuitas, id est, ipsa mundana vita, cum destructa est, amplius reparanda. Psal. 28. *Destrues illos, & non ædificabis eos.* Qui enim ciuitatem Hiericho, id est, sæcularem cultum in Ecclesia reædificat, primogenitum, scilicet, naturam & nouissimum liberorum suorum, id est, gratiam perdit spiritualiter & necat. ¶ Aduerte tamen, quod aurum, & argentum, ferrum & æs quæ inuenta sunt in ciuitate non sunt repudiata, sed in thesauris Domini consecrata, quia, scilicet, aurum philosophicæ sapientiæ, argentum eloquentiæ, ferrum & æs ciuilis
H seu terrenæ scientiæ, non ex toto repudiantur. Veruntamen in thesauris Domini consecrari iubentur, quod fit quando istæ scientiæ ad Dei laudem & gloriam ordinantur, & ad regimen Ecclesiæ vel ad animarum salutem spiritualiter reducuntur, & quando à vanitate & inani gloria, quæ talibus annexa est, igne Spiritus sancti expiantur. Vnde Eccl. 28. *Argentum tuum & aurum tuum confla.* De Raab autem liberata, vide supra c. 2. ¶ Vel dic, quod ciuitas huius mundi totaliter corruet, quando in septimo die, id est, in septima ætate tubarum angelicarum sonitus inualescit. ¶ Vel dic, quod cum tuba prædicationis septemplicis, id est, contra septem vitia auditur, tunc Hiericho, id est, peccator concutitur, & muri excusationis suorum vitiorum soluuntur, & sic filij Israel, id est, bonæ affectiones & virtutes ingrediuntur, & aurum & argentum, id est, ipsius peccatoris sapientia, & eloquentia à Domino consecrantur, & ad laudem fidei ordinantur, sicut apparuit de Dionysio & alijs philosophis conuersis, quorum sapientia & eloquentia proficit Christianis, ideo de tali tuba & tali conuersione dicit Apostolus 1. Cor. 15. *Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.*

Capitulum septimum. Textus. Filij autem Israel præuaricati sunt mandatum.

Moralitatum Cap. VI.

Cum Dominus præcepisset, quod nullus de bonis Hiericho aliquid caperet, sed potius omnia, tanquam anathematizata, & execrata refutaret, Achan quidam de filijs Israel cupiditate ductus, regulam auream, & pallium coccineum retinuit, & abscondit propter quod peccatum populus Israel contra Hay pugnaturus succubuit, & fugiens retrocessit, quapropter idem Achan cum sortibus deprehensus fuisset, ex Dei mandato lapidatus fuit, bona vero eius omnia vorax flamma consumpsit. ¶ Sic cum Dominus filijs Israel, id est, religiosis & A
ecclesiasticis prohibuerit, ne bona Hiericho, id est, mundi diuitias, & vitia concupiscant, sed potius, quod ipsa tanquam interdicta repudient & contemnant, semper est ibi Achan, qui interpretatur conuersio, id est, semper sunt ibi aliqui impij, & peruersi, qui, scilicet, auream regulam, id est, mundi diuitias, & possessionem per auaritiam furantur, & pallium mundanæ conuersationis per luxuriam assequuntur, sicut ad literam patet de proprietarijs religiosis & luxuriosis, qui, scilicet, auaritiam, & luxuriam suam abscondere conantur, cum tamen dicatur Prou. 28. *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur in terra.* Sæpe igitur fit, quod propter peccatum talium, qui hodie contra mandatum domini mundi bona & vitia retinent, & auaritiæ & luxuriæ student, & omnes filij Israel, id est, omnes ecclesiastici multa damna sustinent. Et viri Hay, id est, sæculares contra eos præualent, quapropter pro certo in illo valle inferni lapidari merentur, & omnia bona eorum, id est, corpus & anima igne perpetuo condemnantur. Vnde Eccles. 7. *Vindicta carnis impij ignis & vermis.* Vel dic, quod Achan qui interpretatur tentatio est simoniacus clericus vel religiosus, sicut dicitur Prou. 15. *Conturbat domum suam, qui sectatur auaritiam.* Iste enim quandoque furatur & simoniace, & occulte acquirit regulam auream, id est, aliquam diuitem abbatiam regularem, & pallium coccineum, id est, aliquam dignitatem Episcopalem, Archiepiscopalem, vel Ecclesiam, pro qua tamen post mortem in valle inferni merito lapidetur. ¶ Vel si vis allega illud, quod peccatum vnius est quandoq; ruina multarum, quia, scil. propter peccatum Achan multi de filijs Israel ceciderunt.

Capitulum octauum. Textus. Dixit autem Dominus ad Iosue.

Moralitatvm Cap. VII.

Iosue volens superare regem ciuitatis Hay, & capere ciuitatem posuit certos milites in insidijs, & aggressus est ciuitatem. Cum autem rex cum exercitu suo sibi obuiam occurrisset, B
dissimulauit se fugere, & sic ipsum regem cum populo suo longe ab vrbe distraxit. Tandem vero clypeum erigens, signum insidijs fecit quibus ciuitatem intrantibus, & se inter regem & ciuitatem ponentibus ipsum cum suo populo trucidauerunt.

¶ Hoc inueni allegorice sic expositum. Iosue qui interpretatur saluator, id est, Christus, à principio regem Hay, id est, principem mundi diabolum debellare proposuit, id est, prophetas cum suis occultis ænigmatibus ordinauit. Tandem vero carnẽ assumendo, se infirmum, & fugitiuum dissimulauit, & se ab isto rege diabolo, & membris eius inuadi & crucifigi permisit, sed tandem per resurrectionem reuertens, & fidei scutum erigens suis fidelibus signum fecit, & sic de isto rege diabolo triumphauit, & ciuitatem suam, scil. gentilitatem igne charitatis succendit, & ipsam per fidem spiritualiter occupauit. ¶ Vel dic, quod iste rex significat mundi tyrannos qui nunc contra Iosue, id est,

contra

contra Christum, & bonorum exercitum audacter progrediuntur, quod Christus nunc fugere, & peccata eum dissimulare videtur, & ipse etiam fidelium, & bonorum exercitus tunc ab eis superatur, Sed pro certo isti non aduertunt de cauda, id est, non cogitant de insidijs, quæ latitant post se, scilicet, de morte, iudicio vel inferno, quia, scilicet, finaliter Iosue, id est, Christus scutum pœnitentiæ suæ contra eos erigit, & dictas insidias quæ prius latuerunt, in publicum venire facit, & ipse magno impetu contra eos prosiliens temporaliter & æternaliter eos punit & eorum ciuitatem, statum & magnificentiam destruit & confundit. Vnde Dominus contra tales videtur dicere illud Esa. 42. *Silui patiens fui, quasi parturiens loquar, dissipabo, & absorbebo simul.*

¶ Iosue ædificauit altare Domino de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit, etiam super illud Deuteronomium legis scripsit, & super illud holocausta & pacifica immolauit, & benedicendum legis factoribus, & maledicendum legis transgressoribus, & tribus nobiles & ignobiles super montes Ebal & Garizim altrinsecus ordinauit, sed omnia ista iam superius sunt moralizata, scilicet de altari faciendo, de lapidibus impolitis,
C & de benedictionibus & maledictionibus &c. Deut. 28. Hoc solum adde hic, quod altare istud continebat duo, scilicet, scripturam interius sculptam, & sacrificia exterius oblata, significans, quod prælatus vel ecclesiasticus qui per altare intelligitur, debet habere interius scripturam, id est, diuinæ legis scientiam, & notitiam, exterius vero debet habere sacrificia, id est, bonorum operum opulentiam. Vnde Ezech. 2. *Erat liber scriptus intus, & foris &c.*

Capitulum nonum. Textus. Quibus auditis, cuncti te.

MORALITATVM CAP. VIII.

Gabaonitæ audientes quomodo Iosue duas ciuitates destruxerat, & quod ex Dei mandato nulli personæ vel sexui parcebat, & quod ipsi erant de populo quem Dominus occidi mandauerat, cogitauerunt quomodo callide confœderarent se sibi. Acceperunt igitur vtres veteres, & panes veteribus, & antiquis calceamentis se induerunt, panem comminutum & siccum in suis tercijs habuerunt, & sic de terra longinqua se venisse, pacem cum ipsis quærere ex his præsumptionibus confinxerunt. Quapropter pactum cum eis de ipsis non occidendis Iosue, & filij Israel fecerunt, & iurauerunt. Verumtamen eaute la cognita de pacto & iuramento, pœnituerunt, quapropter non ipsos socios, sed seruos habere voluerunt, & ad cædendа ligna pro sacrificijs, nec non & ad aquam portandum ipsos perpetuo ordinauerunt, & eos Nathinnæos appellauerunt, & sic sub iugo suo viuere permiserunt. Isti Gabaonitæ significant hypocritas, qui reuera sunt de illis qui à Domino exterminari mandantur, & qui cum filijs Israel, id est, cum bonis in Ecclesia vel paradiso pacem habere & hæreditatem verantur, & qui à Iosue, id est, à bono prælato recipi vel diligi prohibentur. vnde Iob 17. *Innocens contra hypocrytam suscitabitur.* Sed quid? Pro certo isti inueniunt modum mirabilem se cum Iosue, id est, cum viris iustis confœderandi. Vadunt enim ad eos adulando, dicentes, *De terra longinqua venimus serui tui, pacem vobiscum facientes, & facere cupientes.* Assumunt enim vestes veteres, id est, prætendunt
D humilitatem in conuersatione. Calceamenta, id est, prætendunt maturitatem in pedibus, id est, in interiori affectione. Panes siccos, id est, prætendunt abstinentiam in cibo, & in refectione. Vtres veteres, id est, prætendunt prudentiam, id est, scientiarum exuberationem. Quibus factis, ita fit quod in Iosue & aliorum, id est, prælati, & maiorum amicitiam recipiuntur, & quod à punitione liberi efficiuntur, dum boni ab omnibus existimentur? Per tales enim fictitias, id est, dissimulationes, acquirunt sibi amicitias principum, & populorum, & ideo bene dicuntur Gabaonitæ, qui interpretantur valles mœstitiæ, pro eo, scilicet, quia isti mœstos, & contritos se fingunt, & quia valles, id est, humiles se prætendunt. Verumtamen Iosue, id est, bonus prælatus, quando ipsos, id est, fictiones eorum deprehendit, debet ipsos ad seruiendum alijs condemnare; & ne sint aliorum socij, seu hæreditatem bonorum ecclesiasticorum cum filijs percipiant præseruate, vt & sic qui dominari alijs mediante hypocrisi quærunt, cogantur alijs subiacere, Vnde Iob 8. *Spes hypocritæ peribit &c.*

Capitulum decimum. Textus. Quæ cum audisset Adonibesech Rex Hierusalem.

MORALITATVM CAP. IX.

Gabaonitæ filijs Israel confœderati, & tabernaculi vsibus deputati, & à morte præseruati fuerunt, propter quod quinque reges gentiles contra eos surrexerunt, & eos destruere, & debellare cum suis exercitibus tentauerunt. Quod timentes Gabaonitæ, auxilium à Iosue, & à filijs Israel inuocant. Qui statim accurrentes, aduersarios exterminant, & ipsos quinque reges in spelunca occultari compellunt, vbi cum saxis ingentibus ad os speluncæ deuolutis, ipsos, vt non exeant includentes, mane in patibulis suspenduntur, & sic Gabaonitas liberant, &
E defendunt. Verumtamen hic accidit valde mirabile, quia, scilicet, dum filij Israel in prælio contra reges essent, & sol ad occasum appropinquaret, propter quod ne nocte superueniente hostes euaderent Iosue dubitaret, rogauit Dominum ne sol ad occasum transiret, sol inquit contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Haalon, quod & factum est, quia, scilicet, sol & luna in locis suis in cœli medio per vnius diei spacium steterunt, & sic obediente Deo voci hominis, vindicandi in hostes spacium habuerunt, quapropter diei lumine prolongato, hostes totaliter destruxerunt. Dominus etiam lapidibus grandinis multos hostium interfecit, & sic non solum lumen suis fidelibus præbuit, sed etiam ipsos iuuit mirabiliter, & etiam protexit.

¶ Dic, quod isti Gabaonitæ, qui interpretantur valles mœstitiæ, significant pœnitentes, qui scilicet, debent esse valles, id est, humiles atque depressi nec non contriti, flebiles atque mœsti, quia reuera vbi isti de nouo confœderantur cum Iosue, & cum filijs Israel, id est, cum Christo & angelis statim adsunt quinque reges gentiles, id est, quinque corporis sensus qui cum exercitibus diuersorum malorum appetituum ipsos debellare nituntur. Quod videntes isti, statim debent ad Iosue & ad filios Israel, id est, Christum, & ad sanctos per orationem recurrere, & eorum auxilium implorare. Qui reuera statim aderunt & venient, & istos quinque reges, id est, quinque corporum appetitus in spelunca humilitatis & propriæ considerationis recludent, & os speluncæ, id est, cor cum saxis, id est, cum consideratione diuinæ sententiæ & iustitiæ obstruent & tandem eos per contemplationem suspendent, & solem diuinæ gratiæ, & lunam diuinæ misericordiæ continue astare facient, & sic exercitibus vitiorum & tentationum deuictis Gabaonitis, id est, ipsia pœnitentibus pacem reddent. Bonum est igitur à Iosue qui interpretatur saluator, id est, à Christo saluatore nostro, & filijs
F Israel, id est, à sanctis auxilium petere, quia reuera alias non possumus ab hostibus spiritualibus salui esse, vnde dicitur Prou. 18 *Turris fortissima nomen Domini, & ad ipsam currit iustus, & exaltabitur.* ¶ Vel dic, quod Iosue qui pugnat contra Chananæos, est vir iustus qui pugnat contra vitia, & contra malignos spiritus, quia reuera summe debet curare, quod sol & luna, id est, Christus & beata virgo sibi velint astare, & suæ gratiæ lumen sibi ministrare, vt sic possit quinque reges, id est, quinque sensuum concupiscentiam cum exercitu vitiorum & dæmonum superare, ne forte si nox peccati superuenerit, & lux gratiæ defecerit, non possit contra eos præualere. Isti igitur inuocati & deuote exorati, statim voci hominis obediunt, & ad occasum procedere renuentes, sibi astant benigniter, & intendunt, & lumen suæ gratiæ sibi non denegant, sed impendunt, & sic istis stantibus & astantibus isti hostes, scilicet, tentationes, vitia & mundus, caro & dæmonia, necessario pereunt & succumbunt, & maxime quando lapides de cœlo mittuntur, id est, quando specialia adiutoria à Deo veniunt & descendunt. Vnde Abac. *Sol & luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ.*

¶ Vel dic, quod Iosue est prædicator, qui tunc contra bestes pugnat, quando contra eos prædicat, sed quia noctem ignorantiæ, & culpæ summe debet timere, & ideo solem & lunam, id est, Christum & beatam virginem Mariam debet ante omnia exorare, vt sibi velint astare, & vt illa duo quæ prædicatori sunt necessaria, scilicet, lucem scientiæ & solem gratiæ, velit ipse sol intelligentiæ Christus, & ipsa luna consolatrix miseriæ beata virgo sibi benigniter ministrare. vnde Gen. 37. *Videbam solem & lunam & stellas vndecim adorare me &c.*

Capitu-

Capitulum vndecimum. Textus. Quæ cum audisset Iabin rex Asor, misit ad Iobab regem Madan.

Moralitatvm Cap. X.

IOsue similiter fortiora viginti quatuor reges contra ipsum congregatos in prælium, cum eorum exercitibus interfecit, & terras eorum obtinuit & possedit. Et dicitur ibidem, quod Domini sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent & caderent, & non mererentur vllam clementiam accipere. ¶ Istud potest allegari, quomodo occulta Dei prouidentia operatur in rebus & quomodo corda hominum interius ab ipso mouentur, & secundum sua demerita & infortunia deducuntur, vt sic secundum sua demerita puniantur. Meruerant
G enim isti cum essent pessimi, interfici, & ideo cum iustum sit veniam petentibus indulgere, iusto Dei iudicio & occulto factum est, quod dum isti de viribus & multitudine præsumerent, quod contra Israel dimicantes ipsorum gladijs interirent, vt sic misericordiam quam non quæsierant nullatenus inuenirent. Forte enim timore ducti veniam petiuissent, nisi iusto Dei iudicio indurati fuissent. Istud enim continue perpendimus, quando hominem obstinatum & induratum ad damnum suum currere cernimus, quod proculdubio ab occulta Dei iustitia fieri nullatenus dubitamus. Vnde legitur Ex. 10. *Indurauit autem Dominus cor Pharaonis, & non dimisit populum, &c.*

Capitulum duodecimum. Textus. Hi sunt reges quos percusserunt filij Israel & possederunt terram eorum.

Moralitatvm Cap. XI.

IOsue terram acquisitam filijs Israel distribuit, & in omnibus tribubus Israel vrbes Leuitis assignauit, sicut infra dicitur. Postquam verò omnia dispensasset, vltimo possessionem sibi elegit. ¶ Sic vere bonus prælatus vel dispensator, debet bona sibi commissa bonis personis singulis secundum statuum suorum exigentiam diuidere, & non in primis, sed vltimis partem suam & suorum accipere, ne forte videatur infideliter dispensare, & sibi maius vel minus quam deceat retinere. In omni autem tribu, i. in omni laicorū patria vel cœtu debet Leuitis & Ecclesiasticis habitationem assignare, vt qui spiritualia tribuunt, possint de laicorum temporalibus vtcunque nutriri, & vt etiam ipsi laici vbicunque spirituales viros inuenerint, ab ijs possint instrui & doceri. Vnde Apost. 1. Cor. 9 *Si nos spiritualia vobis seminauimus non magnum est si vestra temporalia metamus* ¶ Vel dic quod terras cordis nostri filiis Israel, i. virtutibus habitanda traditur,
H quando Chananæi, idest, vitia exinde penitus expelluntur.

Capitulum decimumquintum. Textus. Igitur sors filiorum Iudæ per cognationes suas.

Moralitatvm Cap. XII.

CAleph vero volens accipere ciuitatem Hebron, quem tres gigantes, scilicet filij Enachim inhabitabant, edictum & iuramentum proposuit, quod qui prius vrbē percuteret & caperet, filiam eius Axam in vxorem haberet. Cepit ergo vrbem Othoniel frater Caleph, & sic filiam eius in vxorem accepit. In quo patet quod Caleph magis iuramentum quam legem seruasi voluit. Cùm igitur Caleph ciuitatem percussis tribus gigantibus filiis Enachim possedisset, & filiam suam Axam proximo fratri suo maritasset suggesta à viro suo & sedens in asino suspirauit & terram irriguam à Caleph postulauit dicens. Terram australem dedisti mihi, iunge & irriguam. Pater autem eius suspirijs annuens, sibi dedit irriguum superius & inferius. ¶ Caleph qui interpretatur quasi omne, Deum patrem significat, cui omne cor patet & omnis lingua loquitur. Othoniel frater eius, qui interpretatur signum Dei, significat Dei filium, qui etiam in scriptura dicitur Dei signū. Esa. 7. *Dabit Dominus vobis signum. Ecce virgo concipiet filium, qui vocabitur Emanuel.* Axa, quæ interpretatur furibunda, significat animam rationalem, cui naturaliter inest furor iracundiæ & concupiscentiæ, nihilominus ista est ratione imaginis filia Dei patris. Hebron qui interpretatur incantatio, significat mundum, qui scilicet incantat, & decipit cor humanum. Enachim qui interpretatur terribilis significat diabolum, cuius tres gigantes filij Enachim, significant triplicem concupiscentiæ appetitum. Asinus vero laboribus deditus, significat corpus humanum. Dico ergo quod Caleph Deus pater à principio statuit & proposuit, quod qui ciuitatem mundi caperet, & qui eam suæ fidei subiugaret, & tres filios Enachim diaboli, i. tria peccata principalia, sc. luxuriæ, superbiæ & auaritiæ exinde tolleret & deleret. Veruntamen, quis nō inueniebatur aliquis conueniens ad illud opus iam arduum faciendū, nec ad salutē humani generis
A procurandam, oportuit quod proprius filius suus, scilicet Iesus Christus filius Dei illud faceret, ciuitatemque mundi per fidem caperet, & destructis tribus prædictis gigantibus, ipsam patris dominio subiugaret. Qui quia carnem assumendo & crucem subeundo compleuit, ideo Axam filiam Dei patris, i. animam humanam in vxorem accepit, & eam bellando contra gigantes Hebron, i. contra mundum, & dæmones acquisiuit. Vnde dicitur Oseæ 2. *Sponsabo te mihi in fide.* Et alibi: *Michol despondi mihi centum præputijs Philistijm.* 2. Reg. 30. Michol autem filia regis erat. Quid ergo? Pro certo ista Axa, idest, anima, sedens modo in asino corporis dum hic viuit, ad instinctum viri sui Christi debet à patre suo Deo spirituale irriguum postulare, dicens: Terram australem, id est, cor indeuotum & siccum dedisti mihi, iunge & irriguum, idest, da mihi mentem humilem, & deuotam, & sic ipse pater suus Deus dabit sibi irriguum superius & inferius, i. deuotas lacrymas pro dilatione patriæ superioris, & pro incolatu miseriæ inferioris vel pro bonis omissis, & pro malis commissis vel pro amissione gloriæ, & acquisitione infernalis pœnę. ¶ Vel illud duplex irriguum, significat dulcedinem cogitationis in intellectu, dulcedinem dilectionis in affectu. Vel duplex irriguum, i. duplex gratia, scilicet superius, quod est amor Dei, & inferius, quod est amor proximi. Vel ista sunt visio deitatis, & visio humanitatis. Ista enim sunt quædam irrigua pro quibus habēdis deuota Dei filia gemebunda suspirat, & ipsa toto corde desiderat, & affectatur. Vnde Iob 3 *Antequā comedā suspiro, & quasi inundantis aquæ rugitus meus. &c.* Et sic de ista filia, scilicet de anima & suis irriguis, poterit dici illud Hier. 31. *Erit anima eorum quasi hortus irriguus. & vltra non esuriet.* ¶ Vel possunt ista allegari, quod iuramentum quandoque præfertur legi, & tolerabilius est quādoque frangere legis ordinationem, quam propter iuramenti fidem vt pater, quia lex prohibuit ne frater filiam fratris acciperet in vxorem, Deus etiā mandauerat quod totus populus Chananæorum deleretur. Et tamen hic habes, quod propter reuerentiam iuramenti Caleph filiam suam fratri suo desponsauit.
B Iosf. 9. Et sicut supradictum est, populus Israel Gabonitis pepercit, & Iephthæ etiam: sicut dicitur Iud. 11. propriam filiam immolauit propter ipsius iuramēti reuerentiā ¶ Vel dic quod quilibet auditor verbi Dei debet esse sicut illa filia Caleph, quæ ad vocem, & exhortationem viri sui, id est, prædicatoris debet per confessionem gemere, & à patre suo duplex irriguum postulare, superius scilicet gratiam pro prædicatore vt bene loquatur, & irriguum inferius, id est, gratiam pro quolibet auditore, vt bene recipiat bonum quod ei prædicatur, & ideo pro isto duplo irriguo habendo rogabimus, &c.

Capitulum decimumsextum. Textus. Cecidit quoque sors filiorum Ioseph à Iordane contra Hiericho,

Moralitatvm Cap. XIII.

HIc in isto capitulo, & Iudicum fit mentio, quod filij Israel ex toto Chananæos non interfecerunt, sed eos secum viuere permiserunt, ipsos tamen sibi subiecerunt, & tributarios fecerunt, & sibi seruire coegerunt. ¶ Sic vere cum filij Israel, i. viri iusti de terra mentis suæ eliminare habeant omnes populos gentiles, i. omnes actus vitiosos & mortales, & sæpe fit quod omnes non possunt penitus extinguere, imo principalioribus vitijs interfectis, necesse est aliquos Chananæos, id est, aliqua vitia in homine remanere. Constat autem quod motus corporum, id est, iracundiam cordis, leuitatem operis, quæ quasi sunt connatura homini, non potest homo penitus abijcere ipsa, debet tamen rationis ferulæ subiugare, & ipsa sibi seruire, compellere, & tributum vtilitatis impendere seu dare. Vitia enim quæ in nobis sentimus, nobis tributum, & vtilitatem impendunt, quando humilitatem & nostræ propriæ fragilitatis considerationem in nobis generant, & inducunt, & quando de proprio casu nos esse timidos faciunt, & sic ab elatione & superbia nos compescunt, vt sic iuxta doctrinam Gregor. homo de virtutibus non superbiat, qui adhuc viuere in se hostes conspi- C
cit, à quibus vinci formidat. Et sic concludi potest quod Deus istos hostes nobiscum permittit viuere, vt discamus de propriis viribus non præsumere, sed potius in humilitate & timore manere. Psal. 58. *Ne occidas illos, ne quando obliuiscantur populi mei. &c.*

Moralitatum libri Iosuæ finis.

MORA-

MORALITATVM LIBER SEPTImus libri Iudicum.

Capitulum primum. *Textus.* Post mortem Iosuæ consuluerunt filij Israel Dominum, dicentes.

MORALITATVM CAP. I.

Filij Iuda comprehenderunt Adonibesech regem abscideruntque summitatem pedum & manuum eius, & captum in Israel deduxerunt. Qui statim dixit, quod illud merito sustinebat, quia hoc ipsum fecerat septuaginta regibus, qui colligebant sub mensa eius ciborum reliquias. ¶ Illud allega exemplariter, quod in quo peccat quis, in hoc punitur, quia scilicet sæpe diuino iudicio fit, quod homo idem malum suscipiat ab aliquo quod iniuste alijs impertauit, iuxta illud Sap. 11. *Sicut fecit, facite ei.* Hier. 50. ¶ Vel illud potest allegari, quando quilibet patitur, debet sua propria delicta recognoscere, & se iuste pati aduertere & dicere illud Genes. 24. *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum.* Est enim consolatio patienti quando cogitat se digne pati. ¶ Vel dic quod multi tales reges videntur esse hodie in mundo, qui scilicet de mensa diaboli reliquias, id est, diuitias recolligunt, & ideo summitatem pedum & manuum, id est, rectitudinem affectionum & operum perdunt. Et etiam dic quod Iudas est prædicator, vel prælatus, qui quan-
D do vult Adonibesech regem, id est, peccatorem comprehendere, punire & corrigere, debet ipsum extremitate manuum & pedum lædere, & præscindere in quantum finem & extremitatem malorum suorum affectuum & operum debet ei ostendere, nec vitare, & extremitatem etiam pœnæ æternæ, quæ ipsum expectat, verbaliter declarare, dicens illud Prouer. 14. *Extrema gaudij luctus occupat*, & poterit ipsum in Hierusalem, id est, in statu gratiæ captiuare. ¶ Vel dic quod extremitas est vana spes, quam de pedibus & manibus, id est, affectionibus & operibus speramus reportare, quam quidem vanam extremitatem debet prædicator homini præscindere, & vanitatem præsumptionis ab affectibus & actibus suis resecare, vt ipsum possit in Hierusalem, id est, in paradisum humilem & obedientem habere.

Capitulum secundum. *Textus.* Ascenditque Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium.

MORALITATVM CAP. II.

De Iebuzæis & alijs infidelibus non interfectis, sed sub tributo redactis, vide Ios. 17. De hoc quod arguente Angelo populum pro eo quod Chananæos non extirpauerunt, inceperunt flere vt ponitur hic. ¶ Quod vtiq; ad hoc potest applicari, quod cum angelus, id est, prædicator loquitur, & peccata nostra nobis improperat, peccator flere & pœnitere tenetur, transeo illud quod Dominus etiam multos Chananæos delendos reliquit, vt in ipsis filij Israel exercitarentur, vt factum armorum experirentur, cum secundum Senecam, *miserrima sit fortuna quæ inimico caret.* ¶ Vel ad hoc potest applicari, quod vtile est quandoq; homini inimicos habere, vt dum habeat quid timere debeat, discat se cautius custodire, & vt virtutem suam possit contra eos exercere. Similiter prætermitto, sed vide in Exod. 14. vbi de hoc, & Iosuæ 8. ¶ Eglon rex Moab pinguissimus opprimebat populum Israel violenter. Nam quia Domino peccauerant, tradiderat eos Dominus isti regi, quia per Aioth filium Gera, qui vtraque manu vtebatur pro dextera, volens liberare populum, fecit gladium ancipitem, & captis muneribus ad regem accessit, vt sic sub amicitiæ specie facilius ipsum regem occideret. Offert igitur regi munera, & ab eo gratiose recedit; sed cito post dimissis socijs solus reuertens, regem in æstiuo cubi-
E culo reperit. Cui cum verbum secretum se velle ei dicere assereret, rex vniuersos emisit. Quem Aioth solum intuens, ipsum gladio ancipiti transfixit, & occidit, & clausis fortiter ostijs per posteriorem partem domus fugit, & tandem clangens buccina, Moabitas plurimos interfecit. ¶ Istud potest allegari exemplariter, quod valde fatuum est cum inimico solum remanere, & illum amicum credere quem violenter afflixeris. Quandoq; enim poterit & voluerit damna tibi dare, dato quod ipsum videas munera tibi offerre, & amicitiam simulare. Constat enim quod si locum & tempus opportunum inuenerit, contra te statim surget, & inimicitiam tibi ostendet. Ideo bene dicit ille: *Verumtamen cui malefeceris non credas.* Vnde Senec. in Prouer. *Cum inimico nemo tutus in gratiam redit.* Et Eccl 12. *Non credas inimico tuo in æternum.* In oculis suis lacrymabitur inimicus & si inuenerit tempus, non satiabitur sanguine tuo. Illud male audiuerat ille rex Persarum, qui dato quod cuidam principi proprium filium comedendum dedisset, ipsum tamen ducem exercitus sui fecit, qui persuadens militib. Cyrum in regem constituit, destitui regem alium procurauit. ¶ Vel dic spiritualiter, quod Eglon qui interpretatur festiuitas inutilis, est caro eius, cuius sc. festum & delectatio non valet, qui tamen filios Israel, i. Christianos & fideles sibi subiugat, & eos suis immundis suggestionibus opprimit iugiter atq; grauat. Aioth qui interpretatur laudabilis, significat virum iustum & maxime bonum ecclesiasticum vel prælatum. Gera, qui incolo interpretatur, filius dicitur, pro eo quod iste peregrinū & incolam se reputans in hoc mundo, non tanquam possessor, sed tanquam incola conuersatur, propterea à Domino laudabilis iudicatur. Vnde dicitur Eccl. 44. *Laudemus viros gloriosos parentes nostros.* Ille enim vtraq; manu debet vti pro dextera, quia sc. nulla debet in eo inueniri sinistra vel vitiosa operatio, sed cuncta dextera & virtuosa. Dato enim quod vir perfectus vtramq; manum habeat, tam dexterā quam sinistram, i. dato quod vtramq; discretionem habeat, s. ad ministrandum spiritualia & terrena, vel dato etiam quod duo opera exerceat, sc. contemplationis & actionis. Vel dato quod F
duplici scientia polleat, s. speculatiua & practica, nihilominus tamen vtraque debet vti pro dextera, in quantum etiam opera sua quæ sinistra, i. minus idonea videbantur, ad Dei laudem & animæ salutem ordinat, & sic ipsa facit esse dextera atq; sancta Rom. 2. *Si præputium iustitias legis custodiat, nonne præputium illius in circumcisione reputabitur?* & sic fit de illis de quibus dicitur Iud. 20. quod in Gabba erant septingenti viri ita sinistra, vt dextera præstantes. Gladius anceps quem iste habet, significat pœnitētiam, quæ est anceps, per quos interius per contritionem scindit, & exterius per satisfactionem lædit. Et etiam iste gladius est oratio, quæ pro eo dicitur biceps, quia Deū reconciliat, hostes vero spirituales impugnat. ¶ Dico igitur quod quando Aioth, i. vir perfectus qui potest dici laudabilis & peregrinus, & qui vtraq; manu, i. in omni suo opere inuenitur dexter, & virtuosus, vult superare Eglon, i. inutilem festiuitatem & gloriam carnis suæ, & de eius potestate filios Israel, id est, affectiones & motus animi liberare, debet ipsum secrete percutere & afficere gladio ancipiti orationis vel pœnitentię, ita quod pinguedinem deliciarū suarum debet restringere, & stercora diuitiarum extra proijcere & horrere, & tandem ostia sensuum à mundi delectabilibus claudere & ipsum mortuum, i. ipsam carnem mortificatam dimittere & abire. Tali enim gladio caro mortificatur & spiritualiter occiditur, & Israel, id est, mēs à peccati seruitutibus liberatur. Vnde Apost. *Liberati à peccato, serui autē facti Deo.* ¶ Vel dic quod rex iste est prælatus; Aioth enim est ambitiosus qui regem suum, i. prælatum occidere & capere cupiens, gladium ancipitem, id est, linguam adulatricem sibi acuit, ipsamque ad vtramque partem nūc pro primo, nunc contra secundum, quod magis credit placere scindere & loqui instruit, vtramque manū ad diligendum, obsequendum in dexteram conuertit, & etiā se esse totum dextrum & virtuosum, & nihil habere sinistrum vel vitiosum dissimulat & prætendit, munera etiam præparat, quæ ante omnia præmittere nō postponit, tandē vero oblatis muneribus, iste solet secretum colloquium petere, & tunc solet regem i. prælatum gladio linguæ ancipitis & adulatricis percutere, & ipsum gladium in cor ipsius infigere, & ita solet eum decipere, & spiritualiter occidere, & se liberrati (obtento beneficio vel dignitate) restituere vel ambire. Vnde Tob. 1. *Occiderunt regem G
filij eius.* Videmus enim hodie multos reges, id est, multos magnates & prælatos mortuos & effœminatos iacētes, & per gladios ancipites linguam adulatorum & malorum consiliariorū suorum, miseros & languentes, & nulla virtute pollentes, sed in vitijs mortuos & fœtentes. Constat n. hodie quod tales gladij sunt causa mortis, & perditionis omnium superiorum. Vnde in Psal. 149 *Gladij ancipites in manibus eorum.* s. adulatorum. Ad alligandos reges eorum in compedib. & nobiles eorum in manicis ferreis. ¶ Vel dic quod Aioth est laudabilis prædicator, qui cum gladio ancipiti verbi Dei præliatur contra Eglon, i. contra peccatorem, vt eum occidat spiritualiter & conuertat, primo tamē debet vti muneribus vt ipsum ad gloriam alliciendo tandē gladio asperæ correctionis ipsum per tormenta inferni deterrendo. Vnde Hebr. 4. *Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti.* ¶ Vel dic quod iste rex est diabolus, qui dicitur

Iob

Iob 41. *rex super omnes filios superbiæ.* Contra quem pugnat prædicator gladio verbi Dei, & etiam iustus cum gladio pœnitentiæ & orationis, &c. Cant. 3. ¶ Sicut hic pater Sangar, qui iudicabat Israel, non legitur cum gladio aliquem hominem occidisse, & tameo cum vno vomere quod est instrumentum hebes, rude & non acutum, dicitur sexcentos homines peremisse. ¶ Et hoc ad hoc potest applicari, quod quandoque in correctione vel prædicatione plus proficit ad alios occidendum, id est, corrigendum vel conuertendum hebes verborum ruditas, quam acuta scientiarum subtilitas, & plus iuuat benignitas resecata, quam seueritas excauata. Ita quod plerunq; vtile, imo necessarium est excommunicationis vel asperæ correctionis gladium recondere, & cum vomere dulcis & blandientis exhortationis hostes, id est, vitia & dæmones, ac etiam ipsos peccatores & impios impugnare. Ideo Petro pastori Ecclesiæ dictum est Matth. 26. *Pone gladium tuum, &c.*

H *Capitulum quartum. Textus.* Addideruntque filij Israel facere malum in conspectum Domini.

MORALITATVM CAP. III.

Delbora prophetissa vxor Lapidoth iudicabat populum Israel sedens sub palma. Cum igitur Iabin rex Chanaan misisset Sissaram principem exercitus sui contra populum Domini, vocauit Delbora Barach filium Abinoem & constituit eum principem populi, vt contra Sissaram dimicaret. Adiecit tamen & dixit sibi quod victoria sibi non adscriberetur sed quod mulier de Sissara triumpharet. Quod sc. factum est, quia tandem commisso prælio Sissara pedes fugiebat. Iahel autem vxor Abercinei ipsum recepit, aquam petenti lac dedit & dormientem occidit, & caput eius clauo tabernaculi cum malleo perforauit. ¶ illud quidam exponunt allegorice. Dicunt enim quod Delbora quæ interpretatur loquens, seu apex, significat legem diuinam, quæ de fidei & virtutum apice loquitur. Quæ prophetissa dicitur pro eo, quod de futuris prophetare dignoscitur, & sub palma sedet, eo quod palmam cœlestis gloriæ repromittere comprobatur. Vxor etiam dicitur Lapidoth, quæ interpretatur fulguratio, pro eo quod in ea fulgor & splendor fidei reuelatur. Per Barach qui interpretatur coruscatio accipitur populus Iudæorum, qui reuera ad modicum virtutibus coruscauit, quia subito euanuit & defecit. Per Sissaram qui interpretatur exclusio gaudij, intelligitur diabolus, qui sc. à gaudio paradisi fuit exclusus, & hic in tristitia positus & inclusus. Iste enim cum exercitu suo, i. vitiorum non cessat contra filios Israel, id est, iustos continue debellare, vt sic eos possit à paradisi gaudio excludere. Per Iahel vero mulierem gentilem Israelitis confœderatam & adiunctam, intelligitur Ecclesia de gentilitate assumpta. Quia pro certo ista est veritas, quod à principio Delbora prophetissa, id est, lex diuina, vel etiam ipse Deus legis factor, vel etiam ipse Moyses legislator, misit contra Sissaram, & exercitum suum, id est, contra diabolum & vitia qui filios Israel, id est, Patriarchas grauabat, Barach, id est, populum Iudaicum, vt scilicet contra ipsum pugnaret, & eius potentiam

A eneruaret. Sed quid? Pro certo isti non fuit victoria data, nec victi diaboli gloria attributa, quia reuera non populus Iudaicus, nec ipsius synagoga diabolum superauit, sed Iahel gentilis mulier, id est, Ecclesia Christiana ex gentilitate pro maiori parte sumpta contra ipsum præualuit, & cum malleo ligneo & clauo tabernaculi, id est, mediante ligno crucis & clauis quibus fuit dominus conclauatus: nec non lacte quo fuit secundum carnem nutritus, hoc est dictum, mediante fide, quam de Christi incarnatione & passione credit, & tenet, ipsum turpiter prostrauit & virtutem ipsius eneruauit, & filios Israel, id est, fideles de ipsius manibus liberauit Iud. 9. *Ecce vna mulier fragmentum molæ desuper iaciens, illisit capiti Abimelech, confregit cerebrum eius.* ¶ Vel dic quod talis mulier est beata virgo, quæ reuera Iahel, id est, Dei ascensio dicitur, pro eo quod in ipsa Deus carnem assumendo ascendisse probatur. Esa. 19. *Ascendet Dominus super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum.* Ista enim lacte suo mediante, quo sc. nutriuit Christum, in ligno crucis cum clauis & lancea suffragante, quibus ipse Christi mortem sustinuit, ipsum Sissaram, id est, diabolum superauit, & ideo victoriam contra ipsum sibi soli sancta mater Ecclesia attribuit. Iud. 14. *Vna mulier Hebræa fecit confusionem in domo Nabuchodonosor regis* ¶ Vel illud allega, quod quandoque melius vincit Sissaram coruscantem, id est, diabolum, carnem vel mundum, in fatuorum cordibus rutilantem & prælium diuersarum tentationum contra nos suscitantem, Iahel, quam Sissara, fœmina, quam vir, simplex, quam literatus, laicus, quam clericus, sæcularis, quam religiosus, quia reuera sæpe fit quod isti simplices cum lacte eleemosynarum quas faciunt, & cum malleo crucis cuius memoriam, id est, deuotionem referunt, & cum clauo domini timoris, qui ad literam totum mentis tabernaculum retinet ne labatur, quo cor suum perforant atq; pungunt, ipsum Sissaram, id est, diabolum, carnem, vel mundum taliter percutiunt: quod ipsum superant, atq; prosternunt. Barach vero dux exercitus, id est, superiores & clerici ipsum ita non verberant aut deuincunt. Ideo bene dicitur Ioe. 3. *Infirmus dicat, quod ego fortis sum.* ¶ Iahel vxor Abescinei videns Sissaram principem sitibundum & prælio fatigatum, vocauit eum in tabernaculo dicens. *Intra ad me Domine, ne timeas.* Quæ statim aperuit vtrem lactis & dato quod aquam petijsset, sibi tamen lac dedit vt dormiret. Isto igitur fortiter dormiente, cæpit ista mulier clauum tabernaculi sui & cum malleo tempora eius transfixit, ipsumq; in terra posuit & interfecit, & sic B soporem morti socians, miserabiliter obijt & defecit. ¶ Ista etiam aliter possunt exponi quam in præcedenti capitulo, sc. quod per istum Sissaram intelligo aliquem in tribulationibus fatigatum, & per diuitiarum inopiam sitibundum, vel aliquem nobilem & clericum pauperem beneficiatum vel patrimoniatum. Per Iahel vero vsurarium, intelligo aliquem qui lacte temporalis substantiæ abundat multipliciter in hoc mundo, quia reuera quando ista deceptrix mulier, s. vsurarius videt istum Sissaram, id est, pauperem sitire, id est, bonis temporalibus indigere, solet eum in tabernaculum domus suæ secrete introducere, & vtrem lactis, id est, arcam suæ auaritiæ aperire. Et dato quod non petat nisi aquam, id est, aliquid modicum pro tempore transeundo, ipse tamen largissime lac bonorum suorum, scilicet bladum vel pecuniam, solet sibi ad vsuram concedere, & eum ad tempus satiare, & somnum delectationis & complacentiæ in ipso generare. Quia pro certo isti vsurarij, etiam plus quam homo indiget, liberaliter tribuunt, quando sibi bonam hæreditatem sentiunt. Vnde Exo. 36. *Plus offert populus quam necessarium sit.* Sed quid est? Pro certo dum dormit, id est, dum non aduertit, contra eum solet insurgere, & malleum suæ crudelitatis in ipsum inuehere, & clauo crudelis punitionis & vsurariæ capacitatis ipsum transfigere, & per exhæredationem ipsum mortuum & depauperatum, & ad terram, id est, ad miseriam confossum & infixum dimittere & abire Prou. 16. *Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam.* ¶ Vel dic quod talis mulier est blandus adulator, vel malus consiliarius seu fautor, qui reuera Sissaræ principi militiæ regis Iabin, id est, mundi principibus & superioribus lac pro aqua, id est, dulcedinem adulationis pro veritate offerunt. Et sic dum eos in malis dormire & delectari faciunt, ipsos spiritualiter interficiunt, & clauis diuersorum vitiorum transfigunt. Iud. 5. *Aquam petenti lac dedit aqua in phiala principum obtulit butyrum.* C ¶ Vel dic quod talis mulier est diabolus, vel caro, vel mala mulier, sed de hoc vide supra lib. 12. cap. de aspide.

Capitulum quintum. Textus. Cecineruntque Delbora & Barach filius Abinoe.

MORALITATVM CAP. IV.

Delbora prophetissa cum Barach ad prœlium misisset contra Sissaram procedentem, multi de filijs Israel cum eo non fuerunt, quapropter istos hic in suo carmine reprehendit, & isti fuerũt Ruben, qui inter duos terminos habitans, gregum sibilos audiebat. Galaad qui trans Iordanem quiescebat, & Dan, qui in nauibus vacabat, & Aser qui in portibus morabatur & in littora maris habitabat. Econtra vero aliqui cum eo ad prœlium accesserunt. Et ideo commendatur Isachar, cuius principes fuerunt cum Delbora & Zabulon & Nephthalim, qui animas suas dederunt discrimini Et sicut hic dicitur, *de cœlo dimicatum est pro istis & stellæ manentes in ordine & cursu suo, aduersus Sissaram pugnauerunt.*

¶ Sic vere multi sunt hodie qui cum prophetissa, id est, cum sanctis personis non curant contra Sissaram, id est, contra hostes spirituales pugnare, & potissime tales sunt quatuor genera personarum. Primus istorum est Ruben, videns per medium, qui significat subtiles clericos & aduocatos. Qui cum astute quid sit faciendum videant, ipsi tamen ad bella contra vitia non properant, sed inter duos terminos, scilicet delitiarum & bonorum habitant, vbi sibilos gregum, i. verba adulatorum & voces blandas, eorumque fauores dominorum maiorum libenter

benter audiunt & auscultant. Vnde ipsi possunt dicere de adulatoribus illud Iob. *Stetit quidam, cuius non cognoscebam vultum, imago coram oculis meis & vocem quasi auræ lenis audiui.* Adulator enim imago dicitur, quia habet amici similitudinem, non veritatem, cuius licet audimus vocem lenem & blandam loquacitatem, non propter hoc cognoscimus vultum eius, id est, interiorem voluntatem. Secundus istorum est Galaad, qui interpretatur cumulus testis, qui significat superbos, qui directe cumulus testis dicuntur, pro eo quod cumulus & tumor præsumptionis & inflatæ elationis suam interiorem superbiam attestantur. Et ibi trans Iordanem, qui interpretatur riuus iudicij, dicuntur quiescere, quia seipsos nesciunt iudicare. Sed vltra suiipsius veram cognitionem solent quiescere & manere, cum tamen
D dicat Apostolus 1. Cor. 11. *Si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur.* Tertius istorum est Dan, qui interpretatur causa, & qui in nauibus dicitur vacare, & significat illos qui in causis & litigiis nec non in nauibus, id est, in fluctuosis mundi negotiis se solent plus quam deceat occupare. Vnde dicitur, Matt. 14. *Nauicula in medio mari iactabatur fluctibus.* Quartus istorum est Aser, qui interpretatur diuitiæ seu beatus, & significat mundi diuites & in littore maris huius mundi per affectum manantes, & temporali beatitudine præ cæteris gaudentes. Vnde Abac. 3. *Viam fecisti in mari equis tuis.* Ista igitur quatuor genera personarum, scilicet illi qui in diuitiis ampliantur, isti qui in litigiis & negotiis occupantur, illi qui per superbiam inflantur: & isti qui per vanam sapientiam illustrantur, non curant hodie spiritualiter pugnare, nec contra diabolum aut vitia bellare, nec Delboram seu Barach, id est, sanctos viros & mulieres properantes ad illud prælium comitari. Eccles. 7. Vnde de populo modernæ Ecclesiæ dicit Scriptura. *Non est qui vadit ad prælium.* Ira enim in eo & super populum eius. Sed reuera ad illud prælium vadunt tria genera personarum bonarum, scilicet Isachar, qui interpretatur Dominum memorans. Nephtalim qui interpretatur conuersatio vel dilatatio, Zabulon, qui interpretatur habitaculum fortitudinis, quia pro certo illi qui habent Dei memoriam & cognitionem, isti qui habent charitatiuam dilatationem & honestam conuersationem, illi qui habent fortitudinem & mentis roborationem, quales scilicet fuerunt sancti doctores, confessores & martyres, tales dico contra diabo-
E lum præliantur & vitas suas discrimini & laboribus exponētes, de cœlo & per stellas, id est, à Deo & ab angelis adiuuari merentur. Vnde isti sunt illi de quibus dicitur Baruch. 3. *Ibi fuerunt gigantes, viri nominati à principio statura magna, scientes bellum, &c.*

Capitulum sextum. Textus. Fecerunt autem filij Israel malum in conspectu Domini.

MORALITATVM CAP. V.

PEccantibus filiis Israel tradidit eos Dominus in manū Madian septem annis, qui quolibet anno cum suis gregibus in terram Israel venientes, sata more locustarum vastabant. Cum igitur Gedeon triticum in torculari virga excuteret, apparuit sibi angelus Domini, promittens quod in fortitudine sua populū Domini liberaret. Cui cum Gedeon sacrificium, id est, azymos panes, & agni carnes, & ius carnium offerret, angelus supra petram omnia fundi iussit, quo facto angelus carnes cum virga tetigit, & statim de petra flamma prorupit, quæ sacrificium consumpsit. ¶ Angelus vero in flamma ascendit in cœlum. ¶ Ista sequendo B. Gregorium expone moraliter sic, quod cum quis in torculari cordis cum virga rectæ discretionis triticum à paleis, id est, virtutes à vitiis segregat, & præ timore Madianitarum, i.e. dæmonum, qui cū gregibus tentationum suarū cuncta viridia, id est cuncta honesta & virtuosa consumūt in homine in cordis sui latebris se occultat, vt sibi triticum interiorum affectionum discutiat atq; terat, statim solet adesse angelus, id est, diuina reuelatio & inspiratio, quæ reuera promittit Madian, i.e. diaboli exercitusq; sui superationē, & populi Dei, i.e. bonorum animarum liberationē. Et ideo quid debet facere iste Gedeon, qui interpretatur circumiens in vtero, i.e. homo talis se discutiens
F & circumiens in vtero, quando videt talem angelū sibi astare & inspirare? Reuera ad monitionem eius ipse debet agnum suum, i.e. propriam carnem per pœnitentiam & contritionem coquere, panes azymos, i.e. bona opera sine fermento inanis gloriæ facere, & ius carnium, i.e. ipsas carnales cogitationes fundere, & hæc omnia supra petram, id est, Christum per bonā intentionem & deuotionem & per ipsius imitationē ponere, & omnia ad ipsum mentaliter ordinare. Quod si omnia fecerimus, & ius & carnes & panes, i.e. cogitationem, delectationem & bonum opus Deo obtulerimus & decoxerimus, statim flamma spiritus scil. charitatis & dilectionis de petra, id est, de Christo prorumpet, quæ huiusmodi sacrificium acceptabit & assumet & omnia carnalia in nobis excitabit & vret. Et sic Madian diabolus à facie nostra succumbet, & angelus nostræ deuotionis in cœlum per contemplationem ascendet. Eccl. 38. *Vapor ignis vret carnes eius, &c.* ¶ Vel dic quod cum angelus, i.e. prælatus vel prædicator, virga correctionis vel monitionis petram cum carnibus, id est, cor peccatorum durum, petrinum & carnale tangit, in ipso flamma contritionis & dilectionis incendit, quæ carnes & ius id est, carnales cogitationes & actus attenuat & consumit. Et sic ipsum Gedeonem, i.e. peccatorem, Madian, id est, diabolū superare fecit, ipse angelus prędicator vel prælatus, & hic ascendit in quantum cœleste meritum hic acquirit. ¶ Vel dic quod cum angelus ad literam vel etiam Christus, petram, id est, cor durum per inspirationem tangit, & c. sicut supra proximum, vel vide supra lib. 14. cap. 49. de miraculis ignium, cap. 5. ¶ Dominus Gedeoni promisit quod per manum eius filios Israel de Madian liberaret. Quod vt facilius crederet & speraret, vnum signum mirabile dedit, quia scil. vellus de nocte in area dimisit rosq; de cœlo descendens vellus infudit, & area sicca mansit, ita quod expresso vellere concham rore impleuit. Econtra vero Gedeon aliud signum petiit, quia vellus siccum esse voluit, cadente cœlitus rore totam aream quæ primo sicca fuerat irrorari poposcit. Quod cum per ordinem factum fuisset, Madianitas fortiter expugnauit. Tale signum nostræ salutis & liberationis dæmonibus, & vitiis qui Madianitæ inquit & contradicentes dicuntur, factum fuit & nobis datum in Christi incarnatione. Vellus enim quod de carne nascens nescit passiones carnis, beatam virginem significat, quæ quamuis à carne nata fuerit, carnes tamen passiones & vitia ignorauit, & in carne præter carnem virginaliter semper vixit. Ista est igitur in area sicca huius mundi posita, G
rorem cœlestem, i.e. Christum concepit, & eo expresso & parturito & in concha, i. in corde fidelium per fidem recepto, ista sicca, i.e. virgo sicut ante fuit, permansit, sicut vellus prius siccū factum est roridum, & secundo signo illud vellus roridum inuentum est siccum. Sic vere Maria quæ prius erat virgo, & à carnalitate sicca, facta fuit prægnans & rorida, quia scilicet Christus *descendit in ea sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram* Psal. 71. Tamen secundario iterum apparuit virgo integra atque sicca. Et sicut etiam factum est, quod area mundi quæ prius sicca fuerat & grana nuda, virtute siccitatis istius velleris, id est, virtute virginitatis istius matris fuit per gratiam rorida & humectata, quia pro certo ros iste Christus de isto vellere, i. de vtero matris expressus & in concha Ecclesiæ receptus, per aream mundi, i. per fidem & gratiam est dispersus, & sic totus mundus est spiritualiter madefactus. Vnde ipse dicit Oseæ, *Ero quasi ros.* Et Israel, id est, beata virgo germinabit quasi lilium, vt etiam de isto signo salutis dicatur illud Esai. 7. *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet, &c.* ¶ Vel dic aliter quod per vellus & aream intelliguntur duo genera matrum, scilicet, Maria per vellus, & aliæ matres per aream. Sed reuera ista sic se habent, quia vellere rorefacto area sicca mansit, hoc est, quod secundum modum quo beata virgo concepit, nulla alia concipere potuit, sed omnis maternitas quoad hoc sterilis & sicca fuit, quia secundum istum modum, montes Gelboe nec ros nec pluuia veniet super vos. Econtra vero quando area fuit humectata, vellus fuit siccum, quod scilicet secundum illum modum quo cæteræ matres concipiunt, sc. per carnalem copulam beata virgo fuit sicca, & ab illo conceptionis genere semper salua, quia secundum istum carnis modum sicut scriptum est, *Prohibiti sunt cœli ne darent rorem suum.* Aggæi 1. Istæ ergo duæ matres quanquam in roris fusione, id est, conceptione cōueniant, in modo tamen concipiendi variantur, & nunquam simul, id est, in simili modo generant, imo alternatim modum partus & rorem in se mutant. ¶ Vel dic allegorice aliter, quod H
vellus significat populum Iudaicum qui in principio per fidem adhæsit Deo. Vnde dicitur Hierem. 13. *Sicut adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinaui mihi domum Israel.* Per aream autem gentilitatem, quæ scilicet ad modum areæ totam mundi superficiem continebat. Hierem. 51. *Filia Babylonis quasi area manens sicca.* Quia scilicet proles Iudaica primo fuit rore diuinæ gratiæ perfusa, gentilitas vero fuit sterilis & mala. Sed tamen reuera modo con-

do conuersus est ordo, quia scilicet vellus est siccum, & area rorida, in quantū rot, id est, fides & gratia à Iudæis defecit, & gentilibus populis est concessa, & in quantum populus Iudaicus siccus, infidelis & incredulus factus est, fide in gentibus suscitata. Vnde dicitur Ioan. 9. *Christus ad hoc venit in mundum, vt qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant.* ¶ Vel ea pone de clericis & laicis, quia reuera ecclesiastici qui more velleris Domino sunt cōiuncti & esse debent molles, humiles & benigni, solebant esse rore diuinæ gratiæ per cæteris madefacti. Area vero, id est, populi sæculares respectu ipsorum erant indeuoti, aridi & duri. Sed vere hodie videmus contrarium. Signum enim istud retrouersum est, quia scilicet area magis est rorida quam vellus, sæculares deuotiores sunt quam regulares, laici quam clerici, sobditi quam prælati, vt compertum est. Vnde Gregorius exponens illud 1. Cor. 9. *Qui stat, videat, ne cadat* dicit: *Timendum est, ne nobis cadentibus surgat, qui nobis stantibus irridetur.* Quotidie enim fit sicut sensibiliter videmus, quod boni efficiuntur mali, & mali econtrario fiant boni. ¶ Vel dic quod vellus & area significant animam & carnem, quæ pro certo viceuersa se habent, quia scilicet quādo anima est rore suo, id est, cœlesti gratia & deuotione plena, tunc necesse est quod area, id est, caro rore suo, id est, carnalitate, voluptate & asperitate sit vacua atque sicca, & econtra quādo area, id est, caro, rore suo, id est, carnali & temporali voluptate humectatur, tunc necessario vellus, id est, anima, rore suo, id est, diuina gratia desiccatur, & in siccitatem suæ indeuotionis & incompassionis moratur. Vnde videtur quod caro & anima possint sibi dicere mutuo illud Genes. 13. *Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo. Si dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.* Verbum fuit Abrahæ ad Loth, quia reuera caro designatus per
A Loth, qui interpretatur declinans, pro eo quod quando ab ista via virtutum faciliter declinet, & teneat sinistram aduersitatis in hac vita, & careat rore prosperitatis, tunc anima ad sinistram vitiorum & tormentorum mutatur, & siccitatem & sterilitatem virtutum sortitur. ¶ Vel dic quod ista duo signa primum, scilicet & secundum, significant duo tempora præsens, scilicet & futurum. Ista etiam duo significant duo genera personarum, vellus totatum diuites, area nuda pauperes. Isti igitur sunt qui contrario modo se habent, quia scilicet vellus, id est, ipsi diuites in primo signo, id est, in præsenti tempore, rore prosperitatis & diuitiarum sunt pleni, area vero, id est, pauperes ab isto rore sunt sicci, & per bonorum tenuitatem sunt aridi atq; macri. Sed vere quando venit secundum signum, id est, tempus futurum, tunc mutabitur ordo rerum, quia sc. area erit rorida, & vellus siccum, id est, pauperes erunt bonis omnibus humectati, mali vero diuitea omnibus desiccati. Tunc enim qui modo sunt diuites erunt pauperes, illi vero qui nunc sunt pauperes, erunt diuites. Vnde dicitur Luc. 1. *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.* Et sic quando Loth pergit in dexteram, Abraham tenet sinistram, & econtra, quia videlicet Loth peccator est nunc in dextera prosperitatis, & econtra Abraham iustus in sinistra paupertatis & aduersitatis. Econtra vero in alio sæculo erit, vt patet in Euangelio, vbi dicitur, quod illis qui erunt ad dexteram dicetur Matth. 25. *Venite, & illis ad sinistram, Ite &c.*

Capitulum septimum. Textus. Igitur Hierobaal qui & Gedeon, de nocte consurgens.

MORALITATVM CAP. VI.

CVm Gedeon ad prælium cōtra Madianitas ire decerneret, & ad hoc magnum populum cōgregaret, noluit Dominus quod haberet præliatores plures, sed paucos & electos. Multus (inquit) est populus tecū, non tradetur Madian in manus eius, ne forte glorietur Israel, & dicat; Meis viribus liberatus sum.
B Præcepit ergo quod milites sic probaret, quod scilicet omnes ipsos ad aquam duceret, & quod illos qui flexo poplite aquā inclinati biberent, repudiaret. Illos vero qui genua flectere nō dedignarentur, sed manu aquam ad ōs proiectam sicut canes lambendo biberent, eligeret. Sic igitur factum est quod de decem millibus trecenti solum fuerant, qui aquam manu & lingua biberant, qui cum eo ad prælium ierunt & Madian deuicerunt, alij vero tanquam reprobi ad propria recesserunt. ¶ Gedeon qui interpretatur circumiens in vtero, significat Christum, qui scil. in vtero virginis nouem mensibus circumiuit. Ille igitur cum exercitu fidelium contra Madian, id est, contra diabolum præliatur, & maxime ad illud prælium faciendum, vniuersitatem præliatorum, prædicatorum ecclesiasticorum aduocat & hortatur, ita quod ad ipsum iam infiniti confluere inceperunt, sed ad statum perfectionis non pauci venire comprobantur. Sed quid? Reuera Deus non delectatur in ista multitudine bellatorum, quia sicut dicitur 1. Machab. 4. & 3. *non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est.* Esa. 9. *Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam.* Quia pro certo dato quod Christus multos habeat hodie in Ecclesia bellatores, multos religiosos, clericos & prædicatores, pauci tamen inueniuntur sufficientes ad Madian, scilicet ad diabolum debellandum & ad ipsum verbis & operibus impugnandum, quia sicut dicitur Matth. 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Si igitur bonos à malis, & vtiles à vanis cognoscere volueris, oportet respicere qualiter in aquis scripturarum, lacrymarū & misericordiarum in se habeant, & inuenies quod ad faciendum & implendum illa quæ prædicant, aquas lacrymarum & pœnitentiæ, compassionis & misericordiæ, solum cum lingua tangunt, in quantum scripturarum verba libenter & diuinæ legis mandata lingua prædicant & dicunt, & in quantum de aquis lacrymarum, compassionis & deuotionis multa loquuntur & differunt, quinimo etiam, sicut ex eorum verbis videtur, genua cordis & affectionis suæ ad istas aquas deprimunt & deflectunt. Sed pro certo si ipsorum manus, id est, opera respicis, tu inuenies quod ad faciendum vel implendum illa quæ prædicant seu dicunt manum apponere nunquam volunt, & sic nunquam cum manu, sed lingua solum aquas tangunt. De quibus dicitur Matth. 23. *Dicunt enim & non faciunt.* Alligant enim onera grauia & importabilia & imponunt ea humeris hominum, digito enim suo nolunt ea mouere. Quapropter isti omnes à Domino reprobantur, & ad præliandum cōtra diabolum & vitia indigni & inutiles reputantur. Sed reuera aliqui pauci sunt ibi, scilicet trecenti inter decem millia, qui non solum cum lingua, sed etiam cum manu tangunt huiusmodi aquas, illi, sc. qui non solū prædicando loquuntur, sed etiam quæ prædicant manualiter operantur, & ad modum canum, qui non solum cum lingua, sed imo etiam opere custodiunt gregem, & pro fidelium custodia quod verbaliter docent, exemplariter exequuntur. Iuxta illud: *Ore locutus es & opere perfecisti.* Et isti pro certo ad dictum spirituale prælium approbantur, & ipsis mediantibus Madian cum exercitu suo, id est, diabolus cum vitiis superatur. ¶ Vel dic quod aqua qua probantur Christi milites est mundana prosperitas vel terrena temporalitas, quia, scilicet ista temporalia fluunt & refluunt sicut aqua, qui reuera mali toto affectu istas aquas appetunt, & genua cordis sui, id est, mentis affectionem ad eas deprimunt & deflectunt. Et ideo isti à diuino prælio reprobi sunt, quia in statu Ecclesiæ, vbi est locus spiritualis prælij, indigne remanent & persistunt. Boni vero econtra genua affectionis & cordis ad aquas mundi delectationum non deflectunt, sed stantes & ad cœlestia erecti, lambendo sicut canes, id est, sicut fecerunt sancti apostoli & prædicatores, solū quod necessarium est, inde sumunt, & propter hoc isti sunt digni & electi, quāuis sint pauci. Ad prælia Christi vadunt, & hostes animæ destruunt & confundunt, quia nullus ecclesiasticus qui ad mundi diuitias & delitias genu cordis flectit, dignus est contra vitia præliare, sed solum ille qui solum ad necessitatē de istis assumit, ita quod de tali probatione facta in aqua potest Dominus dicere illud Psalm. 80. *In abscondito tempestatis probaui te apud aquas contradictionis*, id est, apud aquas temporalium, quæ causa sunt contradictionis & litis. ¶ Vel si vis dic ista ad literam, quod in bellis melius est habere paucos milites & electos & bonos, quam multos incompositos & indoctos: exemplo Xerxis: de quo dicit Orosius, quod cum infinitam haberet multitudinem, ipsum tamen pauci Spartani deuicerunt. Ideo bene dicit Seneca in lib. de morib. *Non multis placeas, sed qualiter stude.* D
Gedeone cum Madian cum trecentis electis qui aquas manu & lingua lamberant properante, non legitur eis alia arma contulisse quam tubas, lagenas vacuas & lampades. Isti enim da Gedeonis mandato lagenas vacuas & infra ardentes fregerunt, & tubis clamauerunt, & lampadibus lucentibus hostes taliter terruerunt, quod ipsis fugientibus eos fortiter deuicerunt.

¶ Sic vere dico quod trecenti Christi milites, id est, Ecclesiastici boni & fideles, qui sc. trecenti dicūtur, quia fidem Trinitatis credunt, aquam manu & lingua tangunt, quia manu operantur quod dicunt arma spiritualia contra Madian diabolū debēt assumere, si volunt de eo triumphare. Vnde Apostolus 2. Cor. 10. *In carne ambulantes non secundum carnem militamus. Arma enim*

militiæ

militia nostra non sunt carnalia. Habere debent igitur lagenas terrenas vacuas, id est, corpora sua vacua per abstinentiam ciborum, vt habeant interius lampades ardentes, id est, splendorem virtutum & exemplorũ, & etiam miraculorum, habeant tubas, id est, prædicationem & doctrinã diuinæ legis & mandatorum, & sic pro certo si lagenas corporum suorum abstinentia & pœnitentia, vel etiam morte pro Christo fregerint, si splendore bonorum exemplorum emicuerint, si tubas orationis, prædicationis, diuinæ laudis, confessionis vel gratiarũ actionis personuerint, hostes animæ proculdubio terrebuntur, & ab eorum aspectibus fugabuntur, vt dicatur de sanctis qui tubis prædicationis corpora sua pœnitentia fregerint & abstinentia, & ea etiã morti tradiderint seu exposuerint, & tunc post mortem virtutibus & miraculis claruerint, & ideo dæmones terruerint, sicut habetur 2. Reg. 20. *Cecinit tuba & recesserunt ab vrbe*, scilicet dæmones ab
E Ecclesia vel anima. Et etiam ipsi tyranni & crudeles qui eos occiderant, vel impugnauerant, visis tantis miraculorum splendoribus, crediderunt. Ista enim fuerint in martyribus quinque per ordinem, scilicet tuba, fidei confessio, & prædicatio, postea mora, id est, lagenæ corporum fractio, postea lux, id est, miraculorum coruscatio, postea hostium, id est, dæmonum fugatio, & tyrannorum superatio, & ad fidẽ conuersio. Ista enim exposuit sic Stephanus de Longotuno, & etiam multi alij doctores. Illi qui cum Gedeone cum lagenis & tubis ad prælium contra Madian ibant lagenas in sinistris, tubas vero in dextris portabant. In quo notatur quod Christi prædicatores de tubis, id est, de prædicationis gratia, quando ipsam se habere vident & exercere sciunt, multum debent curare, de lagenis vero, id est, de corporibus parum debet eis esse, & inde est quod tubas in dextera, lagenas vero in sinistra, tanquam illa de quibus minus curatur, dicebantur tenere. Item si vis de doctoribus & doctrina.

¶ Hic somniauit quidã quod panis subcineticius & hordeaceus castra Madian intrabat, & castra & exercitum destruebat, per quod dictum fuit Gedeonem significari, qui quanquã subcineticius, id est, vilis & rusticus esset, Madianitas tamen deuicit. ¶ Et hoc si vis allega, quod quandoque & in bellis corporalibus & in factis sæcularibus, nec non in prælijs spiritualibus, scilicet in peccatorum & dæmonum & vitiorum impugnationibus, magna & ardua per rusticos & simplices fiunt, quia dato quod sint subcinericij & hordeaci, id est, rudes, simplices, & indocti & de humili plebe nati, spiritus tamẽ Domini induit Gedeonem, sicut dicitur Iudic. 6. supra, & quandoque maiora faciunt quam illi qui genere & scientia sunt prouecti. Vnde Apostolus 1. Corinth. 1. *Et infirma mundi elegit Deus vt confundat fortia.*

Capitulum octauum. Textus. Dixeruntque ad eum viri Ephraim. Quid est hoc quod facere voluisti.

MORALITATVM CAP. VII.

GEdeon petiit à populo inaures Iud. 8. Inaures quas tulerat de præda Madianitarũ, de quo fecit Ephod grauiter peccans, quia fornicatus est in eo omnis populus Israel. Erat enim indumentum sacerdotale, quo mediante Dominus interrogabatur, cuius vsus Leuitis & sacerdotibus solummodo concedebatur. ¶ In quo potest notari quod sæculares qui ecclesiastica officia volunt exercere, peccant, dato quod bona intentione il-
F lud faciant. ¶ Vel potest allegari quod aurum gentilium non debet fieri Ephod Ecclesiasticum, id est, sapiens sæcularis non debet propter mundanam sapientiam fieri prælatus ecclesiasticus vel regularis. ¶ Vel potest allegari contra illos religiosos qui sub specie faciendi Ephod, id est, aliquod spirituale, vtpote eleemosynam vel Ecclesiam vel consimile, accumulant aurum gentilium, exigunt diuitias sæcularium vel rapinas pauperum subditorum. Et sicut dicitur Eccles. 38. *Immolantis ex iniquo oblatio est maculata.* Et Apostolus Rom. 3. dicitur, *quod non sunt facienda mala, vt veniant bona.*

Capitulum nonum. Textus. Abiit autem Abimelech filius Hierobaal in Sichem.

MORALITATVM CAP. VIII.

HIc ponitur quomodo Abimelech filius spurius Gedeonis factus est rex à viris Sichimitis, qui statim contra fratres suos filios Gedeonis surrexit, & tot de eis super lapidẽ vnum occidit, ita quod vnus solummodo remansit, postea vero illosmet qui ipsum regem fecerant interfecit, & ciuitatem eorum combussit & destruxit. Ipsum tamen finaliter dum quandam turrim capere niteretur, & ignem imponere moliretur, quædam mulier fragmentũ molæ iaciens, in capite percussit, & eum ad mortem vulneratum deiecit, qui mori se sentiens, ne à muliere di-
ceretur occisus, per armigerum interfici se fecit. ¶ Per istum Abi- G
melech intelligitur diabolus, qui reuera Gedeonis, id est, Dei patris filius spurius, & etiam creatura pestifera potest dici. Ille est enim qui filios patris sui legitimos, & viros sanctos & iustos, qui sunt filij Dei patris, & maxime sanctos martyres supra lapidem vnum, id est, supra Christum in quem credebant occidit & super Sichem qui interpretatur robur, id est, super mundum regnum accipit, & ipsos super quibus regnat, scilicet super peccatores & mundanos diuersis vitiis interficit, & ipsius mundi ciuitatem flamma concupiscentiæ succendit, ita quod iste est rex de quo dicitur Prouerb. 28. *Regnantibus impijs ruinæ hominum.* Finaliter iste malus rex istam suam ciuitatem & plebem igne perpetuo in inferno succendet, & sic ipsis qui illum regem faciunt præmium triste reddet. Vnde Ecclesiast. cap. 10. *Rex insipiens perdet populum suum.* Sed si quæris quomodo iste malus rex superatur? Ecce continue enim accidit, quod iste turrem Thebes, id est, arcam mentis nostræ luxuriæ & auaritiæ ignem in ea accendere molitur, & tunc pro certo non restat nisi quod mulier quæ est in ista turri, id est, voluntas bene docta fragmen molæ, id est, pondus diuini timoris contra eum iaciat, & quod in capite, id est, in principio, dum scilicet est adhuc tentatio in cogitatione, ipsum percutiat, quia vere sic erit, quod victus deficiat atque cadat. Eccles. 1. *Timor enim Domini expellit peccatum.* Si enim ista mulier, scilicet voluntas debitum suum fecerit, & si timor Dei istum repercusserit, statim armiger, id est, Christus aderit qui ipsum in conspectu nostro prosternet. ¶ Vel dic quod mulier est beata virgo cum lapide quem emisit, id est, cum Christo lapide angulari quem peperit, Abimelech diabolũ superauit, & quod armiger, id est, Paulus vel quilibet sanctus sibi quotidie auxiliũ facit, qui tamen diabolus fratres suos legitimos, id est, sanctos patres occiderat, & per magna tempora supra modum regnauerat. Vnde Iudith. 14. *Quædam mulier Hebræa fecit confusionem in domo Nabuchdonosor regis.* ¶ Vel dic quod iste significat ambitiosum, qui pro certo statim vt ad regnum & regimen ciuitatis, id est, temporalis officij vel ecclesiæ dignitatem promotus fuerit, primum, quod facere nititur, est, quod fratres suos legitimos, id est, bonos confratres & socios destruere, & quantum ad mũdi prosperitatem perdere & occidere, impugnare & deponere, & super lapidem suæ crudelitatis per rapinam & auaritiam bonis eorum acquisitis conatur. Non sufficit sibi quod ciuitatẽ, id est, Ecclesiam habeat imo pro certo turrim, id est, aliam aliquam altiorem dignitatem & pinguius beneficium, seu ditiorem ecclesiam omnimode acquirere studet, & ideo cum exercitu omnium amicorum suorum ad acquisitionem eius laborat, & ignẽ auaritiæ per oblationem munerum ad ostium turris, id est, pro H
ingressu istius dignitatis offert & præsentat. Sed quid; pro certo mala mulier fortunaque turres sæculi dignitatum tenet & regit, ipsumque intrare talem turrim, hoc est, talem dignitatem, aliquando non sinit, imo subito fragmen molæ, id est, fractionem & pondus mortis, vel etiam pondus infortuniorum & tribulationum immittit, & eum ad terram detrahit & prosternit. Cui statim adest armiger suus, diabolus, scilicet sibi hactenus fauerat & seruierat, qui ipsum post percussionem molæ, id est, post mortem corporis gladio æternæ damnationis interficit, & sic antequam attingit ad statum quem optabat, mediante muliere, mola & armigero, id est, mediante fortuna, morte & diabolo destructionem corporis & animæ incurrit. Illud enim est verũ quod ista mulier fortuna, quando videt quod homo non est contentus statu suo, sed ad maiorem incessanter anhelat, mola tribulationum temporalium, vel mola mortis infirmitatumque corporalium, aliquando percutit, & ipsum vel temporaliter vel corporaliter prosternit. Armiger autẽ diabolus ipsum spiritualiter & æternaliter occidit. Vnde breuiter de ista muliere, sc. de fortuna dici potest illud Eccles. 25. *Plaga mortis mulier nequam.* Et ideo alibi monet à tali muliere cauendum, dicens Eccles. 9. *Auerte faciem tuam à muliere compta.* Et ideo subditur. *Quia* inquit *speciem mulieris admirati multi, reprobi facti sunt.* ¶ Hic ponitur parabola de arboribus volentibus eligere regem, à quorum regimine ficus, vitis & oliua se excusauerunt, rhamnus vero acceptauit, &c. Vide etiam supra, lib. 12. capit. de rhamno.

A *Capitulum vndecimum. Textus.* Fuit itaque in illo Iephthe Galaadites vir fortissimus atque pugnator.

MORALITATUM CAP. IX.

IEphthe filius Galaad à concubina vir fortissimus fuit, quem fratres sui legitimi eiecerunt sibiq; talia verba dixerunt: Hæres in domo nostra esse non poteris, quia de adultera natus es. Quo audito Iephthe à fratribus suis fugit, & in Thob habitauit, & congregati sunt ad eum viri inopes & latrones, & quasi principem eum sequebantur. Tandem vero sic factum est, quod cũ filij Amon pugnabant cõtra Israel, quapropter maiores natu de Galaad, Iephthe quem prius eiecerant, in auxilium suum conuocauerunt, & eum principẽ suum constituerunt. Iephthe igitur vadens ad prælium, Deo vouit, si victoriam sibi daret, quicquid primum de domo sua sibi post victoriam occurreret eidẽ immolaret. Isti igitur obtenta victoria, redeunti vnica filia sua cum tympanis & organis gaudens occurrit, qua visa statim scissis vestib. votũ quod vouerat, sibi dixit: Filia mea decepisti me, & ipsa decepta es. Quæ mortis conditionem libẽter suscipiens, duos menses plorandi virginitatem suam cum suis sodalib. postulauit. Quibus concessis, i. expletis Deo patri virginem immolauit. ¶ Ista possunt allegari exemplariter ad multa, & primo contra mundanos, qui consanguineos & amicos despiciũt, ipsosq; secum hæredes vel bonorum suorum participes esse nolunt. Sed quando ipsis contingit aliqua necessitas: tunc solent ipsos quos prius contemnebant, libenter recipere & diligere, & maxime quando vident eos temporali prosperitate & fortuna præpollere, iuxta illud Prou. 14. *Etiam proximo suo odiosus erit pauper. Amici vero diuitum multi.* ¶ Vel potest allegari pro bastardis, quod sc. illi qui illegitimo matrimonio procreantur, fiunt aliquando fortes & boni milites, qui etiam ita virtuose & strenue se habent, quod inter amicos & notos honorem & statum merentur & obtinent. Vel potest allegari de iuramento qualiter est obseruandum, quando est licitum ex quo vir iste tanto damno seruauit illicitum. ¶ Vel exponamus allegoricè de Christo, dicamus itaq; quod iste Iephthe significat Christum, qui reuera quasi ex concubina nascitur, pro eo quod ex Deo patre &
B virgine matre, quæ erat alterius thori & fori generatus videtur. Istum igitur proprij fratres, s. Iudæi repudiant, & velut de adulterio natum abominantur & fugant. Vnde dicitur Prouer. 19. *Fratres pauperis hominis oderunt eum.* Inopes vero & latrones, id est, piscatores, publicani & peccatores ipsum tanquam ducem sequuntur, & fidem eius recipiunt & affectant. Vnde Matth. 9. *Non enim veni vocare iustos, sed peccatores.* Iste igitur quamuis repudiatus à Iudæa, tamen contra Amon, i. diabolum, princeps & dux filiorum Israel, i. fidelium constituitur, & pro victoria obtinenda propriam filiam, i. humanitatem Deo patri immolauit, & ipsa pro salute humani generis & pro victoria mortem patitur, & Amon & populus suus, i. diabolus & vitia superantur, & filij Israel, i. fideles populi liberantur. Vnde tunc ista potest dicere illud Matth. 9. *Filia mea non defuncta est.* ¶ Vel dic quod Iephthe est homo, cuius filia est propria caro, quam sc. Deo debet vouere, & per pœnitentiam Deo immolandam promittere, vt contra Amon, i. contra diabolum & peccata possit obtinere victoriam. Quando igitur contingit quod homo victoriã contra vitia vel contra tribulationes habuit, vel quod à Deo donum spirituale reportauit, & videt filiam, id est, propriam carnẽ cum tympanis & organis, i. cum delitiis & delectationibus occurrere, & sibi in via motum obuiare: statim pro certo debet dicere & clamare: *Filia mea decepisti me, & ipsa decepta es.* Decepisti me, dico, vitia suggerendo, sed tu ipsa decepta es, per peccatum & pœnitentiam promerendo. Istam igitur statim debet Deo per pœnitentiam immolare, & sibi fletum propriæ virginitatis, id est, compunctionem & virtutum sterilitatem iniungere, & tandem virginitate seu sterilitate deplorata, debet
C eam per charitatem comburere, & per laborum fatigationem & pœnitentiam Deo sacrificare vel offerre, dicens illud quod supradictum est, decepisti me filia, sc. mihi occurrendo & contrariando, & cum tuis organis & mundanis lætitiis obuiando, tu vero decepta sis, pœnam debitam sustinendo. Psal. 136. Filia Babylonis misera beatus qui retribuet tibi retributionem quã tribuisti nobis. ¶ Vel dic quod filia est anima peccatrix, quæ scil. cum inani mundi lætitia tunc videtur applaudere, & festum facere diabolo patri suo, qui tamen ea hoc sibi nun parcit, imo ipsam in inferno immolat & occidit. Hier. 31. *Vsquequo delitiis dissolueris filia vaga.* Hier. 46. Et iterum: *Confusa est filia Ægypti, &c.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Rursũmque filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini.

MORALITATUM CAP. X.

QVidam vir nomine Maone, vxorem habuit sterilem, cui quadam die angelus Domini apparuit sibique nuntiauit, quod filiũ pareret qui ab vtero matris Nazaræus esset, & super eius nouacula non ascenderet, nec vinum nec aliquod immundum comederet aut gustaret, qui etiam populum Israel de manibus Philistinorum liberaret, & in flamma sacrificij angelus in cœlum ascendit. Puer vero natus Samson appellatus fuit, qui leonem tandem occidit, fauum mellis de ore eius accepit, vxorem alienigenam, scilicet Dalilam duxit, portas Gazæ in montem portauit, mille viros cum mandibula asini interfecit, & tandem plures Philistinorum moriens quam viuens occidit.

¶ Allegoricè per Samsonem, qui interpretatur sol eorum, intelligitur sol iustitiæ Christus Deus noster, qui pro certo matri suæ, quæ erat sterilis, i. virgo, fuit per angelum nuntiatus, & ad literam quod Nazaræus, i. sanctus debeat esse, & quod omni immundo, i. peccato sicut sanctus & mundus haberet se carere, & quod vinum & siceram, i. carnis delitias quæ inebriant, non erat gustaturus, & quod nouaculã, i. adulationes non esset admissurus, sed populum suum sanctificaturus, & à Philistæis, id est, dæmonibus liberaturus, eidem matri extitit prænuntiatus, vt patet in verbis angelicis. *Erit,* inquit, *puer magnus coram Domino.* Luc. 1. *Quod enim nascetur ex te, sanctum. Ipse enim saluum faciet populum suum &c.* vide ibi. Iste est qui leonem diabolum superauit, fauum mellis, id est, humanum genus, de faucibus eius, id est, de inferno accepit & liberauit, vxorem alienigenam, id est, D
ecclesiam de gentibus desponsauit. Segetes Philistinorum, id est, sectas infidelium & hæreticorum consumpsit, & igne veræ fidei inflammauit, & mediante mandibula asini, i. ipsa Christi humanitate multos spirituales inimicos prostrauit, portas ciuitatis inferni asportans & frangens, in montem Gazæ, i. paradisi ascendit, & plures hostium, i. infidelium, moriens quam viuens spiritualiter occidit, in quantum post Christi passionem & mortem mediantibus apostolis plures quam ante conuertit. Vnde dicitur Eccles. 48. *In vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est.*

Capitulum decimum quartum. Textus. Descendit ergo Samson in Thaannata: viditque ibi mulierem.

MORALITATUM CAP. XI.

SAmson descendens in Thaannata Philistinorum, vidit ibi mulierem quæ placuit oculis eius, ad quã desponsandam descendens, catulum leonis rugientem & sæuum obuium habuit, & irruente in se spiritu Domini, leonem manibus, cum omnino careret gladio, lacerauit. Post aliquos vero dies descendens, vt duceret mulierem, quam desponsauerat, declinauit vt videret cadauer leonis, & ecce examen apum in ore eius erat, & etiam fauus mellis, & accipiens comedit, & patri & matri suæ partem dedit, & tamen vnde mel habuerat non ostendit. Tandem vero conuiuiis nuptiarum problemate hoc fecit: *De comedente,* inquit, *cibus, & de forti dulcedo exiuit.* ¶ Ista possũt applicari ad Christum. Catulus leonis sæuus & rugiens spirans minarum & cædis in discipulos Domini fuit Paulus qui reuera quando Samson, i. sol iustitiæ Christus vxorem alienigenam, s. ecclesiam de gentibus per fidem desponsare voluit & propter hoc personaliter in Thaannata, i. in mundum descendit, catulus leonis sæuus, i. Paulus, sibi fortiter resistit & occurrit, quapropter istum ante omnia prostrauit conuertendo, & ipsum spiritualiter lacerauit & occidit in quantum in ipso vitã carnalem & vitia interfecit. Quo, sc. mortuo, i. mortificato & conuerso, examen apũ, i. laborum sedulitatem, fauum mellis, i. scientiæ dulcedinem & fidei sinceritatem in ore suo eloquentiæ & prædicationis inuenit, ita quod proprie dicitur, *De comedente exiuit cibus & de forti dulcedo prorupit,* quia, scil. iste qui ante conuersionem ecclesiam comedebat & deuorabat ipsam post conuersionem melle doctrinæ refecit. Vnde de isto exponunt illud Gen. 49. *Beniamin lupus rapax. Mane comedet prædam. & vespere diuidet escas.* ¶ Vel si vis, ista dic de Dionysio vel Augustino, vel de quolibet Philosopho doctore ad fidem conuerso. ¶ Vel dic quod Samson est filius Dei pro vxore alienigena. i. pro humanitate vel ecclesia de gentibus desponsanda, descendens, leonem diabolum prostrauit, & examen apum, i. collegium sanctorum patrum cum melle deuotionis & spei quam in aduentu eius habebant in ore istius leo-

ua leonis, i. in inferno reperit, quos patri suo rediens præsentauit. ¶ Vel dic de comedente diabolo vel inferno dulcedo quam absorbuerat tunc exiuit. Vnde Iob. 20. *Diuitias quas deuorauit euomit, & de ventre eius extrahet eas Deus.* ¶ Vel dic quod Samson est religiosus, qui quando vult vxorem, i. gratiam & gloriam accipere, necesse habet patrem & matrem, id est, omnem affectum carnalem dimittere à via communi, id est, à mundi comuni vita & ad religionis semitam declinare. Quod si fecerit leonem mortuum, i. Christum inueniet, & in ore eius, id est, in verbis eius mel dulcedinis & consolationis reperiet, examen etiam apum, id est, communicatem bonorum & sanctorum collegas & socios habebit, & sic vxorem istam, scil. Dei gratiam & gloriam sibi desponsabit. ¶ Vel dic, quod quando homo patre & matre relictis, & parentibus & mundo spretis, semitam religionis ingreditur, leonem sibi obuium, i. propriam carnem occidere, id est, ieiuniis macerare tenetur. Quod si fecerit, in ore eius mel
F inueniet, in quantum in sua tribulatione vel pœnitentia dulcêdinem & consolationem perpendet. Vel leo significat ferocitatem alicuius tribulationis. In cuius ore mel inuenitur, quando in ipso tormento diuina consolatio sentitur. Et sic ad literam, de comedente cibus, & de forti dulcedo recipitur, vt habetur sicut apparet in martyribus, qui dicebant illud Psal. 93. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* ¶ Vel dic, quod leo significat aliquem diuitem tyrannum, vel officialem rapacem vsurarium vel crudelem, qui reuera quando à Samsone, i. à Deo per mortem corporalem occiditur, fauus mellis, i. diuitiarum copia in ore eius, i. in suis subditis reperitur, à quo saltê ipse Samson, i. Christus in persona pauperum recreatur. Vt communiter enim tales nunquam proficiunt aliis nisi quãdo moriuntur: & tunc saltem necesse est quod de bonis quæ dimittunt, alij recreentur. Et sic de comedente cibus exiit, in quantum de istis deuoratoribus morientibus aliqualis vtilitas reportatur, & in quantum multi clerici pauperes de eorum beneficiis ditantur, & alij de eorum diuitiis recreantur. Vnde Seneca in prouerbiis. *Auarus nisi cum moritur, nihil recte facit.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Post aliquantulum autem temporis, cùm dies triticæ.

MORALITATVM CAP. XI.

CVm exercitus Philistinorũ pro ligando Samsone venisset & filij Iuda vt Philistæis traderetur duobus nouis funibus eum alligassent, irruit in ipsum spiritus Domini, & diruptis funibus apprehendit mandibulam asini quæ in terra iacebat, &
G occidit cum ea mille viros, & Philistinorum exercitum conuertit in fugam, post quod maxillam in terram proiecit, & cum supra modum sitiret, clamauit ad Deum ne sitiiret incircumcisos periret. Tunc Dominus misertus ei, molarem dentẽ de mãdibula proiecta aperuit, & inde in abundantia aqua exiuit, quæ spiritum eius refocillauit, & vires defecti corporis reparauit. ¶ Illud exponit Gregorius de Christo & prædicatoribus. Constat enim quod prædicatores sunt maxilla asini, quia, scilicet maxilla quæ est pars oris ipsorum eloquentiam significat, asinus vero animal oneriferum ipsorum laborem denotat, & quod ipsa iacebat mortua, ipsorum humilitatem & mortificationem designat. Ps. 43. *Propter te mortificamur tota die.* Dico ergo quod cum Philistæi, id est, dæmones Samsonem, id est, Christum ligare, ipsiusque prædicationem & miracula, virtutesque & opera impedire vellent, filij Iuda, id est, ipsi Iudæi in hoc Philistæis, id est dæmonibus consentientes, ipsumque primitus ligauerunt, eiusque prædicationem impediuerunt, duosque funes, i. tribulationem atque mortem adhibuerunt. Sed vere iste Samson, Christus, spiritu Domini super eum irruente, istos duos funes resurgendo dirupit, postquam maxillam asini mortui, i. prædicatores eloquentes, patientes & mortificatos accepit & ipsis mediantibus mille viros, i. multiplices populos Philistinorum & infideles spiritualiter occidit & in eis vitam carnalem gladio spiritus interfecit in quantũ ipsos ad veritatẽ fidei cõuertit. Vnde dicitur Pro. 12. *Verte impios, & non erunt.* Tandẽ vero istam maxillam, i. sanctos prædicatores Apostolos in terram proiecit, in quantum pro ipsis non curare est visus, & in mortem eos & tyrannorum persecutionem tradidit & dimisit. Sed reuera cũ salutem infidelium sitiret, in istis sic proiectis dentem molarem, id est, virtutem & potentiam miraculorum aperuit & ab ipsis fontem aquæ viuæ, id est, beneficiorum copiam effluere fecit, quæ ea tunc fidelibus concedere non cessauit. Ista maxime apparuerunt in Paulo, quo mediante multi conuersi sunt, & quo proiecto & moriente, de dente molari aquæ eloquentiæ suæ, scientiarum & doctrinæ effluere non cessauerunt, quæ Christũ sitibondum in persona fidelium refecerunt, quia reuera aqua doctrinæ, quæ adhuc de ista maxilla, id est, de B. Paulo & Dionysio, & aliis similibus emanat, Christum sitientem reficit & confortat, in quantum membra eius, id est, fideles huiusmodi doctrina recreat spiritualiter & delectat. Vnde Zachar. 13. *Erit fons patens domui Iacob &c.* Esa. 55. *Omnes sitientes venite ad aquas.*

¶ Vel dic, quod Samson significat aliquem tyrannum impium & proteruum, qui cum aliqua maxilla asini mortui, id est, a- H
liqua vili mala & iniqua persona & humili asinina seu rustica plebe nata, vtpote aliquo malo consiliario vel balliuo vtitur, ad Philistæos, id est, ad pauperes subditos occidendum & damnãdum & molestandum, sed pro certo sæpe fit, quod talis Samson, id est, talis princeps seu tyrannus talem maxillam suam, id est, talem balliuum, & officialem vel consiliarium de officio vel statu suo deponit & proijcit, & ipsum exhæredat & depauperat, atque punit, & fontem aquæ viuæ, id est diuitiarum copiam apud eum inuenit, qua sitim auaritiæ suæ temperat, dum ipsum ebibit atq; rapit. Istud enim est, comune, quod ad hoc tales proijciuntur & deponuntur, vt ab ipsis sitibundis & auaris principibus sona diuitiarum suarum postmodum ebibatur. Vnde dicitur Iob. 5. *Cuius messem famelicus comedet, & ipsum rapiet armatus, & bibent alieni diuitias eius &c.*

Ex eodem Capitulo decimo quinto. Textus. Post aliquantulum autem temporis.

MORALITATVM. CAP. XIII.

VXor alienigena quam duxit Samson in Thaannata inuito patre qui ipsum arguerat de hoc quod dimissis filiabus populi sui, vxorem alienigenam accipiebat, statim postquam rediit ad paternam domum, duxit alium virum, scilicet, vnum de pronubis, de quo Samson ad ipsam visitandam iterum veniens, & hœdum sibi de grege offerens, & cubiculum eius intrare volens, nisi scilicet pater & mater eius impediuissent, summe iratus fuit, quapropter trecentas vulpes cepit, & ipsas vulpes per caudas ligauit simul, & faces ardentes ad caudas eorum accendit, & ipsis per segetes Philistinorum dimissis, eas succendit penitus & vastauit. ¶ Istud enim potest allegari exemplariter, quod non est tutum contrahere aliquam magnã familiaritatem cum alienis, propriis dimissis compatriotis & vicinis. Isti enim facili occasione hominem dimittunt, & ad aliud se conuertunt, sicut de stipendiariis cernimus continue. Sicut etiam accidit de quodam rege Franciæ, qui non propriis hominibus, sed alienis militibus pecunias dabat & eos sibi verbis & promissionibus alligabat. Sed cum surrexisset tribulatio, omnes eum reliquerunt, & inimicis ipsius adhæserunt, & soli compatriotæ, quos prius cõtemnere videbatur, ipsum viriliter adiuuerũt. Talis igitur vxor, id est, talis extranea amicus, hominem perfecte non diligit, & ad alios faciliter se connectit. De quo Eccl. 6. *Est amicus secundum tempus suum, & non permanebit in tempore necessitatis.* ¶ Vel dic generaliter contra falsos amicos, qui ad modum illius vxoris non diligunt hominem, nisi sit præsens, id est, nisi benefaciendo se exhibeat præsentem, quia talis statim vertit dorsum, & ad domum suam vel ad aliã negotia redit, ipsum obliuiscitur, & cum alio maritatur, id est, alium amicũ quærere molitur. ¶ Vel dic contra malas mulieres, quæ reuera de absentibus parũ curant, sed statim alios eligunt sibi & procurãt. ¶ Vel dic quod talis vxor alienigena dicitur esse Ecclesia Christi, quæ vxor de gentibus pro maiori parte est assumpta, & Samsoni Christo per fidem despõsata. Ista est enim quæ post ascensionẽ & recessum viri sui Christi ad domum patris, scilicet ad paradisum, vnde in Thannata, id est in mundum apud gentiles peccatores pro ista accipienda descenderat, parum in amore eius stetit, quin imo potius cito alteri viro, scilicet, mundo, carni vel diabolo per diuersa vitia se tradidit, & istius copulam & amorem dimisit. Quapropter iste Samson Christus contra eam indignatus, iam vulpes cum facibus, id est, tyrannos cum crudelitatis ignibus in eius segetes, id est, in eius bona temporalia currere permittit & populum istius vxoris suæ adulteræ, id est, clericos Philistæos poculo vtentes, id est, poculis & ebrietati vacãtes, mediantibus huiusmodi vulpibus malis sæcularibus contra eos colligatis, vastat, depauperat & confundit. Psal. 105. *Tradidit eos in manus gentium & dominati sunt eorum qui oderunt eos.* ¶ Vel ad literam illud potest allegari

B gati contra ecclesiasticos schismaticos, qui quia *virum suum* Christum, quantum ad veram eius fidem reliquerunt, & diabolo per hæreses & schismata adhæserunt, ergo tradidit eos ipse Samson Christus vulpibus, id est, hæreticis & falsis doctoribus facibus malæ doctrinæ eos illuminantibus, & segetes virtutum poculorum suorum calice exterminantibus. Vnde in Cant. 2. *Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas.* ¶ Vel dic quod prout communiter istæ adulteræ ecclesiæ seu sectæ & eorum populi vniuersi à vulpibus, id est, à Tartaris & paganis infestantur, & segetes & bona eorum ab ipsis infidelibus, quibus, vt cōmuniter, subiectæ sunt deprædantur. Patet in Græcis, qui molestantur à Turcis. In Armenicis & Georgianis, qui subiiciuntur Parthis. In Rutheois, qui obediunt Romanis. In Nestorianis, qui captiui tenentur ab Indis. In Surianis & Iacobinis, qui violenter seruiunt Ægyptiis. In Nubianis, qui iniurias patiuntur ab Æthiopibus conuicinis. Ecce ergo quomodo adultera Christi vxor, cum Philistæis, id est, cum suis infidelibus Christianis à vulpibus infestatur, & quomodo ab infidelibus subiugatur, quia iuxta sicut in Psal. 62. dicitur, *Tradentur in manus gladij partes vulpium erunt.* Econtra autem videmus de vxore legitima, quæ thorum Christi non fregit, sed fidem inuiolatam seruauit, scilicet de Romana Ecclesia vel latina, quæ cum populis sibi subiectis, quam nulla vulpes seu infidelis suppeditat, quin potius ipsa eas quotidie subiicit atque calcat sicut ad literam videmus de Pulonis, Vngaris & Hispanis, qui quamuis infideles habeant conuicinos, illis tamen non obediunt, sed diuino munere ipsos quotidie sublimi ... atq; conuincunt. ¶ Vel dic, quod ista vxor est anima, quam Christus fide & gratia sibi copulat, quæ tamen per peccatum alteri viro, scilicet, diabolo se donat, ita quod dato quod vir suus Samson, id est, Christus fidelium sol, hœdum sibi offerat, id est, fœtorem sui peccati ad memoriam reducat & cubiculum cordis eius per gratiam intrare cupiat, pater tamen & mater vxoris istius, id est, mundus & caro, introitum istum vetant, quo indignatus vulpibus, id est, dæmonibus & vitiis vniuersis, nocendi sibi & populo suo licentiam admini-
C strat. ¶ Vel dic quod vulpes istæ sunt vsurarij, & alij fraudulenti & hæretici, & falsi socij & amici, quos, scilicet, Samson diabolus per caudas ligat, & eos inuicem associat, & faces ardentes auaritiæ eis administrat, & sic segetes, id est, substantias Philistinorum, id est, pauperum ... itos deuorat & deuastat, vt patet ad literam de societatibus vsurariorum, quamuis mali diuersas facies, id est, varios nocendi colores habeant, in cauda tamen, id est, in fine & in intentione illis conueniunt, & ad nocendum Philistæis, id est, pauperibus simul volant, vt etiam patet de balliuis & aduocatis, qui ignem rapinæ contra subditos & pauperes simul portant. Vnde de talibus sic ligatis potest dici illud. Thren. 5. *Propter montem Sion quia disperiit, vulpes ambulauerunt in eo.* ¶ Vel dic quod istæ vulpes sunt auari. Vnde dicitur Matth. 8. *Vulpes foueas habent.* Isti igitur in caudis faces habere dicuntur, pro eo quod circa finem vitæ quæ in cauda intelligitur magis ardentes & amplius auari esse noscuntur, & Philistæos, id est, pauperes & eorum segetes, id est, eorum temporales substantias amplius comburere & lædere comprobantur. Vnde Seneca dicit, quod *cum cætera vitia senescunt, sola auaritia iuuenescit.* Vnde Apoc. 9. *Aculei erant in caudis eorum.* ¶ Vel dic quod postquam Samson Christus alienigenam vxorem suam assumpsit, vulpes, id est, astutos prædicatores accepit, qualis, scilicet erat Paulus, qui dicebat 2. Cor. 12. *Cum essem astutus, dolo cepi vos.* Ipsosque simul per charitatem ligauit, & caudas ad caudas, id est, eorum intentiones simul iunxit, & sic Philistinorum, id est, dæmonum segetes & possessiones, id est, infideles & peccatores igne sancti spiritus & fidei inflammauit, dicens illud Luc. 12. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Abiit quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem.

D MORALITATVM CAP. XIV.

SAmson in Gazam Philisthinorum ciuitatem descendens, ad quandam mulierem meretricem intrauit, quem statim detinere & occidere Philisthini voluerunt. Ipse vero portas ciuitatis fregit, & aperuit, & exiens secum in montem portauit. ¶ Sic vere cum Christus in ciuitatem Philisthinorum, id est, in infernum ciuitatem dæmonum descendisset, & mulierem meretricem, id est, naturam humanam peccatricem ibidem visitasset, Philistæi, id est, dæmones ipsum ibidem detinere nequiuerunt, quia, scilicet, fractis & apertis ianuis illius ciuitatis, in montem paradisi recessit. Psalm. 106. *Quia contriuit portas æreas & vectes ferreos confregit.* ¶ Samson amauit mulierem quæ morabatur in valle Soreth, quæ Dalila vocabatur. Ad quam Philistæi venientes suggesserunt ei quod Samsonem deciperet, & vbi esset fortitudo eius disceret, ipsumque ipsis traderet, promittentes quod ab iisdem præmium reportaret. Istum igitur Dalila primo septem funibus, tandem aliis nouioribus ligauit, & postea septem crines eius licitatorio in terram infixit. Quæ omnia cum clamaret, Philistijm super te Samson, faciliter dirupit. Cui tandem finaliter cum genere non cessaret, fortitudinem in suis crinibus esse dixit. Hæc igitur Samsonem super genua sua dormire fecit, & vocato tonsore septem crines sibi abrasit. Quo facto fortitudo eius defecit, & Dominus ab eodem recessit. Nazaræus enim erat Samson, & nouacula super caput eius non ascenderat, & ideo summam fortitudinem obtinebat. Vbi igitur septem capillos amisit, fortitudinem etiam perdidit: & in Philistinorum manibus vxoris suæ fraudulentia datus est. ¶ Samson moraliter est spiritus. Dalila vero quæ interpretatur situla, habitans in valle Soreth, quæ interpretatur optima vinea, est caro, quæ, scilicet, delitias vitæ cognoscitur, & in vinea ebrietatis habitare, vt cōmuniter delectatur. Quando igitur accidit, quod Samson, id est spiritus, adamat istam mulierem meretricem, scilicet, carnem propriam, & in eius consensum lasciuiam, statim adsunt Philistæi, id est, dæmones suggerentes isti meretrici, quod ipsum suum virum, id est, spiritum decipiat, & quod ad delectationes suas ipsum taliter trahat, quod ei spiritualem fortitudinem sibi collat. Quibus libenter ista meretrix obediens statim nititur ipsum septem funibus ligare, id est, vniuersis in aliis complacentiis oblectare tandem studet nouos funes, id est, nouas delectationes & complacentias adhibere, & postea crines, id est, affectiones & cogitationes ipsius in terra, i. in terrenorum conatur affectione infigere. Quæ tamen omnia Samson, i. fortis spiritus solet rumpere, & se de malis cogitationibus, delectationibus & affectionibus faciliter liberare. ¶ *Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Quia pro certo quamdiu cæsaries capillorum, i. multitudo virtutum & donorum in homine perseuerat, tamdiu etiam durat ipsius fortitudo, ita quod nullus funis alicuius malæ concupiscentiæ vel complacentiæ ipsum tenet aut ligat. Vnde Iob 39. *Numquid ligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo.* Et ideo ista mulier caro in tantum facit finaliter, quod Samson, id est, spiritus consentiendo in peccato, super genua sua dormit, & delectatur, & sic septem crines, i. septem dona spiritus sancti sibi subtrahit & furatur. Quo facto statim Dominus ab eo recedit, & resistendi fortitudinem perdit & à Philistæis, i. dæmonibus capitur & ligatur, & sic vxoris suæ meretricis, i. carnis fraudulentia decipitur & damnatur. Vnde dicitur Eccles. 25. *Breuis omnis malitia super malitiam mulierū.* ¶ Hic habetur quod postquā Samson mediante mala muliere Dalila fuit cæsarie tonsus, & per cōsequens fortitudine priuatus, statim Philistæi ipsum ceperunt, & captum excæcauerunt, & excæcatum in carcere posuerunt, & incarceratum molere, & coram se ludere fecerunt, sed tamen post hoc factum est, quod Samson à Philistæis excæcatus qui ipsum excæcauerant, simul in domo sui conuiuij ruina domicilij facta super
E eum, omnes periit. ¶ Sic vere quādo Samson, i. aliquis fortis & virtuosus homo mediāte mala muliere, i. carne propria, cæsariē virtutū, & per cōsequens resistendi fortitudine perdit, statim à Philistæis, i. à dæmonibus per diuersa peccata capitur, & oculis discretionis orbatur, & sic excæcatus, obstinatus, & hebetatus in carcere malæ consuetudinis includitur, & tandē molere, i. ad mundi labores & negotia circumire cōpellitur, & sic corā Philistæis, i. dæmonib. ipsis & voluntati obediens, ludere & ludos diuersorū peccatorum facere cōprobatur. Finaliter tamen in eorū conuiuio, i. in inferno, vna cum ipsis moritur & damnatur, & sic homo per fraudulentiam mulieris quā amabat, i. propriæ carnis, non solum excæcatur, imo etiam vita spirituali & æterna priua-
F tur. Vnde dicitur 3. Reg. 21. *Concitauit Achab regem Iezabel vxor sua & abominabilis factus est.* ¶ Hic habes quod Samson mediante Dalilæ fraudulentia factus cœcus, dum coram Philistæis luderet, à puero qui ipsum regebat, petiit, quod paulisper quiescendo, ipsum ad columnas domus induci permitteret. Quod cum factum esset, columnas fortiter concussit & totam domū quæ columnis innitebatur, super se & super Philistæos qui ibi conuiuebant excussit, & sic se simul & eos oppressit, capillis n. iam excrescentib. fortitudo eius recreuerat, & ideo taciliter colūnas strauit & sic plures moriens quā viuens occidit. ¶ Si vis dic quod Sam-

Samson est peccator debilis & cœcus, qui tunc temporis fortis efficitur, quando per pœnitentiam cæsaries virtutum in eo recrescere comprobatur, quis, sc. homo post lapsum magis quam ante roboratur, ita quod columnas principalium vitiorum cōcutiens, Philistæos, i. dæmones vincere comprobatur, & ad maiorem triumphum post casum reseruatur Apostolus 2. Cor. 12. *Cum enim infirmor, tunc fortis sum.* Vnde de Dalila quæ excœcauit Samsonem, expositum supra, lib. 12. c. de aranea. ❡ Vel si vis applica ista allegorice ad Christum, qui moriendo vicit aduersarium nostrum diabolum, &c.

Capitulum decimum septimum. Textus. Fuitque eo tempore vir quidam de monte Ephraim.

MORALITATVM CAP. XV.

Sicut in multis passibus huius libri sæpissime replicatur illud verbum. *In diebus illis non erat rex in Israel, sed vnusquisque faciebat quod sibi recte videbatur.* Et subditur in multis locis, quod filii Israel Deum dimittebant, & idola adorabant, & se diuersis vitiis
G implicabant. Hic autē in primo, 17. & 18. c. fit specialiter mentio de quodam Micha nomine Ephrathæo, qui de pecunia sua fecit idolum, & in domo sua constituit sacerdotium, & quendam Leuitam fecit sacerdotē, & postea à filiis Dan extitit spoliatus. Dic similiter, quod quando in Israel, i. in ecclesia vel patria vel collegio vel claustro, officio vel beneficio non est rex, iudex vel prælatus vel rector, sed quilibet permittitur facere pro libito voluntatis suæ, tunc reuera filii Israel, i. subditi ipsi faciliter Deum obliuiscuntur & deserunt, & ad idola, i. ad mundi bona fictitia, appetenda & adoranda, vel ad idola, i. ad mulieres, & ad luxuriam se conuertunt, multaque peccata committunt & faciunt. Regulariter n. est verum, quod absentia iudicis boni vel prælati multorum malorum est causa, & ideo prælati vel superiores non benefaciunt, quando propter defectum prouisionis officia & beneficia dimittunt vacare, & quando ipsorum rectores alibi quam in locis suis sine causa permittunt vagari vel vacare Hie. 6. *Pascat vnusquisque eos qui sub manu sua sunt.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Fuit quidam vir Leuites habitans in latere.

MORALITATVM CAP. XVI.

Fuit vir vnus Leuites de monte Ephraim habens vxorem de Bethleem, quam ad domum recedentem secutus est vir suus vt reducere posset eam. Cum igitur reduceret eam & iuxta Iebus ciuitatem gentilium die aduesperascente transiret ibidem remanere noluit. Sed ad ciuitatem Gabaa quæ erat Israelitarum, s. filiorum Beniamin hospitatum transiuit: vbi tamen male sibi successit, quia mali viri ciuitatis illius, vxore eius nocte taliter sunt abusi, quod dum tandem ad virum suum rediret, ante hospitis ianuam expirauit. Tandem tantum facinus videns vxorem, sc. suam taliter mortuam ipsam in duodecim partes diuidens, per vniuersos filios Israel misit, & ad vindictam criminis omnes filios Israel contra Gabaa etiam inuitauit. ❡ Istud allega, quod quandoque est tutius stare in statu & gradu sæculari vel inferiori quam ascendere ad maiorem, & arduam vitam eligere & dimittere communem. Iste enim vxorem suam, i. carnem seu voluntatem ad vitam reducere volens, & ob hoc gen-
H tilem ciuitatem dimittens, ad Israeliticam ciuitatem ascendens, ibidem delusionem accepit, ab huius ciuitatis inhabitatoribus summam iniuriam incurrit, quia pro certo sæpe fit, quod homo in statu laicali publico vel gentili, non dignatur manere, sed ad Israeliticam, i. spiritualem gentem, i. ecclesiam vel religionem nititur ascendere, & ab inhabitatorib. illius ciuitatis, s. religiosis, tot & tanta sustinet, quod melius sibi fuisset quod in inferiori statu & gradu mansisset. Loth enim nec in Sodomis nec in Segor inuenitur peccasse, & tamen in monte in quo saluare se credidit, legitur cum propriis filiabus incestum turpiter commisisse. Sic vere multi sunt qui mundum deserunt & in monte religionis se saluare credunt. Veruntamen tot filios Belial, id est, tot hostes spirituales inueniunt, quod ibi grauius delinquunt. Ideo bene dicitur Ecclesiast. 3. *Altiora te ne quæsieris.*

❡ Vel dic quod iste Leuites significat spiritum, & vxor eius carnem, quæ reuera spiritus disciplinam fugiens, libenter redit ad domum patris, i. in mundum ad mundi diuitias & ad sæculi dignitates & voluptates. Ad hanc igitur quandoque vir suus, id est, spiritus vxorem, i. carnem reducere quærit, & de mundo ad domum gratiæ per pœnitentiam ipsam trahit, sed reuera filii Belial, i. dæmones quandoq; sibi occurrunt, & eam per diuersa crimina prosternunt, & erga eam abominationem faciunt & committunt. Sic igitur fit quod fatigata vitiis ad virum, scilicet, spiritum vel ad Christum redire quærit, cui vir ille compatiens mortuam, i. peccatricem inuenit, quapropter ipsam per frusta, id est, per diuersas satisfactionum partes diuidit, & per omnes fines Israel, id est, ad omnes sanctos, & ad omnia satisfactionis opera ipsam mittit, vt, scilicet, quot in se habuit carnalia delectamenta, tot de se faciat holocausta, sicut de Magdalena dicit Greg. iuxta illud Apoc. 18. *Quantum glorificauit se & in deliciis fuit, tantum date ei de tormentis.*

Capitulum vicesimum. Textus. Egressi itaque sunt omnes filii Israel.

MORALITATVM CAP. XVII.

Cum filii Israel essent congregati contra Gabaa pro ipsa destruenda, & propter crimen adulterii puniendum, de manA dato domini Iudas fuit dux eorum. Sed cum plures iuissent ad bellum contra Gabaa, sic factum est quod prima vice non leguntur fleuisse, & victi sunt, & secunda vice fleuerunt & conuicti sunt, tertia vero vice sederunt, fleuerunt & ieiunauerunt & sacrificauerunt, & tunc vicerunt. ❡ Istud sic exponitur quod ad hoc quod hostes spirituales debellare possimus, tria sunt necessaria, sc. quod Iudas qui interpretatur confessio, præcedat, quod luctus & contritio succedat, & quod ieiunium & satisfactio accedat. Non enim sufficit Iudas solus, i. confessio: nec luctus superadditus, i. contritio, sed necesse est quod intersit ieiunium & carnis maceratio, sessio, i. mentis quies & perseuerans statio sacrificium, i. bonorum operum executio, tunc enim si omnia illa adsint, ciuitas Gabaon, i. mala conscientia destruitur, & ab hostibus spiritualibus triumphatur. ❡ Vel secundum glossam Gregorii, supponit enim quod illi qui volebant alios pro delicto punire, peccatores erant, & ideo quousque se correxissent & delicta sua aquis lacrymarum lauissent alios vincere vel corrigere non possent. Nec ad hoc digni inuenti sunt quousque fleuerunt, & de propriis criminibus pœnituerunt. Vnde dicitur Ioh. 8. *Qui sine peccato est, primus in ipsam lapidem mittat.* Vnde Greg. idem dicit. *Reuocentur ad conscientiam vt prius corrigant propria, & tunc reprehendant aliena.*

Moralitatum libri Iudicum Finis.

MORALITATVM LIBER OCTAuus libri Ruth.

Capitulum primum. Textus. In diebus vnius iudicis.

MORALITATVM CAP. I.

Ruth mulier alienigena viro Israelitico fuit nupta, sed eo mortuo inter propinquos viri mortui sermo habitus est de Ruth in vxorem accipienda. B
Vnus igitur propinquorum agrum defuncti mariti ipsius Ruth bene possidere volebat, sed vxorem accipere non curabat, quapropter quia vnum sine altero habere non potuit, iure agri & mulieris cessit. Quapropter secundū legem ipsa mulier calceamēta eius soluit & in faciem eius spuit, domus eius domus discalceati dicta fuit, quia semen fratris sui mortui suscitare noluit. Alius autem propinquus Booz nomine, ipsam in vxorem accepit, & sic agrum defuncti possedit. ❡ Ista gentilis mulier est de gentibus sumpta ecclesia, quæ viro Israelitico Noemæ, quæ interpretatur pulchra, i. Christo filio virginis, quæ pulcherrima est & formosa, extitit desponsata. Sed reuera post mortē ipsius viri sui iam videmus duos propinquos id est, duo genera prælatorum, de ista vxore, id est, de Ecclesia ducenda & obtinenda ad inuicem disceptare. Sunt enim quidam mali prælati, qui bene volunt habere agrum, sed vxorem non curant, id est, qui bene quærunt emolumentum & lucrum, sed de ecclesia vel ipsius spirituali regimine parū tractant. De quibus dicit Apostolus Phil. 2. *Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi.* Et ideo tales qui magis quærūt temporalia quam spiritualia sunt discalceandi & conspuendi, id est, calceamentis beneficiorum ecclesiasticorum priuandi & vituperandi, & alii loco eorum substituendi. Apost. Hebr. 10. *Aufert primum vt sequens statuat.* Tales enim qui suscitare semē fratris sui mortui, sc. Christi, id est, facere vtilitatem animarum suarum renuunt, sed solum temporalia lucra quærū repudiari, conspui & vituperari merentur, & alii substitui & subrogari iubentur. Alii autem

sunt boni prælati signati Booz, qui interpretatur, in quo virtus seu in quo fortitudo, quia, scilicet isti primo vxorem, id est, Ecclesiam quærunt, & secundario agrum, id est, temporale commodum habere volunt, & sic vtrumque habere digni sunt, quapropter vxorem istam recipiunt atq; ducunt. Dignum enim est quod illi qui principaliter quærunt spiritualia habeant secundario temporalia & terrena, & quod qui semen fratris sui, id est, Christi prædicando & peccatores conuertendo suscitant, etiam agrum, id est, temporalium subuentionum, vel etiam agrum, id est, beneficiorum prouisionem habeant & acquirant. Apostolus 1. Corinth. 9. *Si spiritualia seminauimus vobis, non magnum est si carnalia vestra metamus.*

Moralitatum libri Ruth Finis.

MORALITATVM LIBER NONVS libri primi Regum.

Capitulum primum. Textus. Fuit vir vnus de Ramathaim Sophim de monte Ephraim.

MORALITATVM CAP. I.

Vit vir quidem de Ramathaim Sophim Helcana nomine, qui habuit duas vxores, Annam, scilicet & Pheneonam, quarum vna erat sterilis, scilicet, Anna, Phenenna autem fœcunda, & ista fœcunda sterili improperabat, quapropter ista Anna tristis & flebilis prolem à Domino petebat, primogenitum suum si masculus esset offerre Domino promittebat. Sic igitur factum est, quod ista prius sterilis peperit, & post hoc multos filios parturiuit. Illa vero æmula quæ fœcunda fuerat, sterilis facta fuit, sicut infra dicitur. 3. Reg. 2. *Donec sterilis peperit plurimos, &*
D *quæ multos habebat filios, infirmata est.* ¶ Helcana qui interpretatur possessio est Christus filius Dei patris, qui vir vnus pro eo dicitur, quod vnus Deus in natura duplici, vnus Christus censetur & creditur, de Ramatha etiam quod excelsum interpretatur, dicitur esse, pro eo quod iste de excelso cœlorum habitaculo noscitur aduenisse. Vnde ipse dicit Ioh. 8. *Ego desursum sum.* Vnde in Deut. 33. *Habitaculum tuum sursum.* Iste igitur in hoc mundo duas habuit vxores, id est, duas sectas fidem tenentes & confitentes & per fidē & gratiam ipsius matrimonium affectantes. Prima fuit synagoga, quæ in principio non fuit sterilis, sed multorum sanctorum genitrix atque mater. Secunda fuit ecclesia de gentibus, quæ, scilicet ante sui conuersionem sterilis erat & nullum virum sanctum penitus generabat. Synagoga igitur dicta est Phenenna, quæ interpretatur conuersio, quia ista finaliter conuersa est in arcum prauum. Ecclesie vero dicitur Anna, quæ interpretatur gratia saluatoris, quæ est in tempore gratiæ, quia, scilicet iste meruit gratiam saluatoris. Quid igitur dicam. Pro certo dicam quod ista prima vxor quæ primo fœcunda virtutibus & sanctis hominibus erat, & quæ sociæ suæ, id est, gentilitati primitus tanquam vili peccatrici & sterili illudebat, facta est igitur modo peccatrix & sterilis. Vnde Esa. 47. *Venerunt tibi duo hæc simul sterilitas & viduitas.* Gentilitas vero postquam per pœnitentiam flens & lugens ad fidem fuit conuersa facta est fertilis, & in bonis personis & virtutibus & meritis abundans, copiosa & pinguis. Vnde ipsa est quæ potest dicere illud Apoc. 18. *Sedeo vt regina, & vidua non sum, & sterilitatem ignorabo.* ¶ Vel dic quod duæ vxores Christi sunt duæ sectæ clericorum
E & laicorum. Prima igitur vita ecclesiasticæ primo fuit virtutibus abundens & fertilis, sed pro certo modo facta est sterilis & inanis. E contra vero sæcularium vita modo est in virtutibus fertilior, quæ antiquitus fuit sterilior, quia vt communiter plures inueniuntur cæteris paribus boni sæculares quam boni ecclesiastici vel boni regulares. Vnde Gregor. dicebat in persona Ecclesiasticorum: *Timendum est ne nobis cadentibus surgat, qui nobis stantibus irridetur.* ¶ Vel dic quod istæ duæ vxores significant duo genera personarum, scilicet quosdam fructuosos & fertiles, de sua tamen virtute præsumentes, & aliis irridentes, qualis fuit Pharisæus ille qui seipsum commendabat, & Publicanum condemnabat. Item alios steriles & peccatores, flentes tamen & pœnitentes, & de sterilitate sua dolentes & pro partu bonorum operum Deum exorantes & spiritum contribulatum sacrificantes. Ista est ergo veritas quod tales præsumptuosi faciliter in peccatum cadunt & ita steriles sunt, flebiles vero & pœnitentes à vitiis resurgunt, & sic fructuosi & virtuosi existunt. Allege illud Grego. supra dictum. ¶ Vel dic quod Helcana est prælatus qui dicitur vir à virtute, vnus à simplicitate, de Ramatha à vitæ & scientiæ sublimitate, cuius, scilicet duplex est vxor, scilicet actiua & contemplatiua, &c. ¶ Vel dic quod Anna sterilis est beata virgo, quæ Samuelem, id est, Christum miraculose peperit, quem ablactatum in templo obtulit, qui etiam tandem magnus propheta factus fuit in Israel. Vel dic quod Anne, quæ non prius Samuelem Domino reddidit, seu etiam in templo obtulit, quousque ablactatus fuit, sicut dicitur hic, est ecclesia, quæ Samuelem, id est, quemcumque subditum non debet ad ministrandum in templo, id est, in aliqua prælatura vel officio adducere vel præficere quousque ipsum ablactatum, id est, à lacte voluptatis carnalis abstractum viderit esse. Vnde Comestor videtur innuere super Genesi. 21. vbi de ablactatione Isaac loquitur: vbi & Abraham conuiuium fecisse legitur, quod puer non prius ad mensam patris sedebat, quousq; ablactatus erat, & tunc sibi conuiuium parabatur, & ad mensam patris admittebatur, ad denotandum quod nullus ad mensam patris Christi, id est, ad beneficia ecclesiastica debet admitti, donec à lacte carnalitatis contigerit ipsum ablactari. Quia sicut dicit Apostolus Hebr. 5. *Omnis qui lactis est particeps, expers est sermonum iustitiæ.* ¶ Vel dic quod lac significat verba adulatoris, F à quo pro certo summe debet ablactari & recedere, qui in templo Domini vult viuere vel manere, & ibi in aliquo officio vel beneficio ministrare, vel in mensa ecclesiasticæ dignitatis ascendere vel sedere. Vnde dicitur Genes. 21. *Creuit puer & ablactatus est, &c.*

Capitulum secundum. Textus. Exultauit cor meum in Domino.

MORALITATVM CAP. II.

HEli sacerdos habebat duos filios pestiferos, scil. Ophni & Phinees, qui in templo in sacerdotis officio ministrabant, & tamen Dominum nesciebant, & sacerdotis officium ignorabant, qui cum mulieribus dormiebant & cum fuscinula carnes coctas de sacrificantium lebetibus capiebant, & nihilominus carnes crudas ab ipsis petebant, & ipsos ad dandum etiam compellebant, & sic populum à sacrificio retrahebant. Quæ quamuis sciret Heli pater eorum, ipsos tamen propter hoc non castigauit nec ab officio amouit. Et quamuis verbis ipsos legatur reprehendisse, ipsos tamen actualiter non correxit, quapropter ipse pater & filii vna die perierunt, quia, scil. pater senex & cæcutiens, de sella cecidit & confractis ceruicibus expirauit, duo vero filii eius in prælio ceciderunt: quando arca Domini quam portabant à Philistinis capta fuit. ¶ Iste Heli, qui interpretatur extraneus à Domino, de quo dictum est: *Erat senex & cæcutiens,* & tamen summus sacerdos, significat malos superiores, dominos & prælatos. Isti enim à Domino sunt extranei, & senes, i. negligentes & pigri, & per ignorantiam cæcutientes & obscuri. Filii istius significant malos inferiores ecclesiasticos, ad ministrandum in tabernaculo ecclesiæ constitutos. Isti enim dicuntur Ophni, quod interpretatur infamia conuersationis, & Phinees qui interpretatur oris obturatio, quia, scilicet, isti hodie habent cor insanum & in concupiscentiis effrænatum, & os ad Deum laudandum mutum & obturatum Esa. 56. *Vniuersi canes muti, non valentes latrare.* Et breuiter isti sunt qui Dominum videntur nescire, & officium sacerdotis videntur penitus ignorare. Hier. 2. *Sacerdotes non dixerunt, vbi est Dominus, & tenentes legem nescierunt me.* Et istud patet, quia isti cum mulieribus luxuriose G dormiunt, cibos alienos per auaritiam rapiunt, & cum fuscinula rapinæ illud quod ad se non pertinet, eleuant & tollunt violenter. Vnde Iob 24. *Agrum suum non demetunt, &c.* Carnes etiam crudas, id est, malas mulieres habere volunt, nec non etiam carnes crudas, id est, personas iuuenes & carnales secum habere eligunt, coctas vero, id est, eruditas & maturas repudiant & diminuunt. Exemplo Roboam, qui reiecto senibus iuuenes est secutus. Et sic suis malis scandalis sæculares à sacrificando, i. à collatione bonorum temporalium ecclesiis impediunt, & etiam eos à sacrificio bonorum operum suis malis exemplis repellunt. Vnde B. Gregorius dicit in pastorali. *Nemo amplius in ecclesia nocet, quam qui peruerse agens ordinem sanctitatis habet.* Heli igitur, id est, superior prælatus, istus non castigat, sed qui sunt nepotuli, vel amici eius, vitia eorum dissimulat, quapropter omnes simul mors æternæ damnationis arripit, & diuinum iudicium eos damnat, quia seuera non solum ille, qui peccat, puniri

niri meretur, imo etiam prælatus, vel pater, vel quicunque alius ad quem spectat correctio, si non correxit, reus criminis iudicatur, propter talem enim culpam arca testamenti quam portabant, id est, ecclesiasticus minister, à Philistæis, id est, à gentibus sæcularib. capitur & deprimitur, ipsi vero qui delinquunt, & pater eorum, id est, superior qui non punit, casu mortis æternæ damnantur. Vnde Augustinus ad Macedonium epist. 44. *Sicut semper est misericorditer puniendum, ita nec semper crudeliter parcendum.*

Capitulum tertium. Textus. Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli.

MORALITATVM CAP. III.

SEnuerat Heli sacerdos & caligauerunt oculi eius in tantum, quod non poterat videre lucernam Domini antequam extingueretur.
H ¶ Quamuis istud posset intelligi literaliter, quod, scilicet, iste erat cæcutiens, quod non poterat, videre lucernam Domini, etiam antequam extingueretur, superficialiter tamen videtur textus dicere, quod ipse melius videbat lucernam extinctam quam accensam, quod etiam possibile fuit propter visus debilitatem, sicut patet in noctua, quæ non potest videre lumen solare, sed lunare. Igitur dicam mystice, quod iste Heli, qui interpretatur extraneus à Domino, potest significare malos principes mundi, & prælatos, qui à Domino sunt remoti, quia reuera oculi, scilicet, iudicii talium principum & prælatorum, ita hodie per carnalem affectionem à Domino per gratiam sunt remoti, & non vident bonos, in tantum quod valet dici, quod eorum oculi caligant, ita quod lucernas ardētes, id est, bonas & honestas & scientificas personas non considerant, neq; vident, Lucernas vero extinctas, id est, ignotas & insufficientes personas, scilicet, nepotulos & familiares suos solent misericorditer videre, & de eorū promotione subtiliter cogitare. Lumen enim clarum, id est, bonarum personarum claritas videtur talibus odiosa, lumen vero lunare vel obscurum, id est, conditio insufficientium personarum, talibus est amabilis & accepta: vnde de tali visu potest dici illud Exod. 14. *Filii Israel viderunt Ægyptios mortuos super littus maris.*

¶ Vel dic, quod lucerna accensa significat Christum viuum, lucerna vero extincta significat Christum mortuum. Lucerna vero dicitur quasi lux in testa, quia, scilicet, Christus habuit lucem diuinitatis in testa humanitatis. Lucerna igitur extincta significat Christum mortuū: Heli significat populum Iudaicum, & sacerdotum & Pharisæorum statum, qui reuera fuerunt cæcutientes & parum discrete videntes. quia pro certo, quamdiu lucerna nostra Christus fuit accensus & viuus, & ipsum videre aut agnoscere nequiuerunt. Vnde Iuan. 1. *Mundus per ipsum factus*
A *est, & mundus eum non cognouit.* Tandem vero ipso extincto, id est, mortuo, scilicet, visis miraculis in passione factis, & tandem per manus Apostolorum perpetratis: inceperunt ipsum videre, & in ipso credere, virtutem suæ fidei agnoscere & sentire, sicut apparuit in illo centurione: qui videns eclipsim Solis & alia mirabilia passionis, dixit: *Vere filius Dei erat iste.* Ista etiam ad sanctos & martyres applicari possunt, quorum virtutem & sanctitatem dum viuerent, populi cognoscere nequiuerunt. Vnde dicitur Lu. 24. *Oculi eorum tenebantur ne eum agnoscerent.* Post mortem vero eorum apparentibus miraculis fuerunt visi & cogniti, & etiam per fidem & deuotionem conspecti.

Capitulum quartum. Textus. Et factum est, in diebus illis conuenerunt Philisthiim.

MORALITATVM CAP. IV.

CVm arca testamenti sub Heli summo sacerdote cæcutiente & caligante, ab Ophni & Phinees malis ipsius filiis regeretur, & vt saluarēt populum, in prælium contra Philistæus duceretur, ab ipsis Philistæis infidelibus fuit capta, & in eorū iurisdictione in Azotū adducta, & in loco Dagon ipsorum Dei fuit in templo iuxta eum constituta, Sicq; factum est, sicut dicitur in cap. sequenti, quod virtute arcæ idolum Dagō cecidit, & pronū de mane ante arcam repertum fuit, & iterum reuera altero mane super limen ostii templi truncatis capite & manibus iacens apparuit. ¶ Istud exponunt aliqui sic: per arcam testamēti intelligitur lex diuina, seu etiam fides catholica. Per Heli vero & filios Israel, intelligitur populus Iudaicus. Per Philistæos vero intelligitur populus gentis, quibus Dagon, qui interpretatur piscis tristitiæ, id est, diabolus, erat Dominus atq; Deus. Ista ergo fuit veritas, quod cum bellum & controuersia fuit semper inter Israel & Philistæos, id est, inter Iudæos & Gentiles: ita quod ipsi Iudæi in arca testamenti, id est, in lege & fide gloriarētur, & eius virtute se esse saluandos & liberandos opinarentur, nutu Dei factum est, quod ista arca, scilicet, lex & fides ad Philistæos, id est, gentiles transiuit, in quantum, scilicet, isti fidem Christi quā Iudæi abnegauerant, susceperunt, & in loco Dei sui posuerunt, in quantum loco suæ perfidiæ fidem catholicam habuerunt, & Christi loco Dagon, id est, loco diaboli crediderunt. Dagon n. diabolus tunc apud gentes, id est, apud ecclesiam sumptam de gentibus, occubuit, quando arca testamēti, quæ est fides catholica, ad ipsos translata fuit. Et dato quandoque quod fuit reuelatus etiam cultus idolorum interpolatis temporibus apud Christianos est restitutus, sicut apparuit sub Iuliano imperatore, finaliter tamen stante arca, & perseuerante fide catholica, apud eos fractus est & penitus destitutus Dagon, id est, diabolus, B
capite, id est, intētione, & manibus, id est, idololatriæ operatione priuatus Esa. 19. *Dominus ingredietur Ægyptum, & mouebuntur simulachra eius.*

¶ Vel dic quod arca est ecclesia, quæ reuera tunc temporis à Philistæis capitur, id est, à sæcularibus deprimitur, & à tyrannis & principib. affligitur, quando ab Heli sene & cæcutiente, qui lucernam extinctam videt melius quam accensam, regitur, id est, quando à prælato sene, negligente, cæcutiente & ignorāte, affectuq; etiam malos melius quam bonos vidente & promouente, gubernatur, & quando à malis suis filiis, id est, à malis sacerdotibus & clericis, & aliis ecclesiæ subditis cōducitur & tractatur, quia reuera credo, quod nulla est hodie causa, quare ecclesia à tyrannis & sæcularibus opprimitur, nisi quia Heli & filii sui, id est, prælati & subditi ecclesiastici erga Deum delinquere comprobantur. Et si vis de istis malis filiis, & de isto malo patre suo qui non corrigebat illos, pone illud quod supra est positum c. 2. Et allega de pressione ecclesiæ & ecclesiasticorum Psal. 105. *Tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eis qui oderunt illos.*

¶ Vel dic, quod Dagon, i. diabolus sedens in templo honorifice iuxta arcam, significat malum ecclesiasticum vel prælatum, qui, s. in templo ecclesiæ ad aliquod altum beneficium erigitur & ibi honoratur, & iuxta arcam colitur, i. iuxta Christum & sanctos in ecclesia commoratur. Tales ergo dicuntur idolum Dagon, qui interpretatur piscis inutilis, piscis iniquus, piscis mœroris. Quia vere isti proprie sunt idolum propter fictionem hypocriticā. Apostolus 1. Co. 8. *Idolum nihil est.* Sunt pisces propter carnalitatis remollitionem Abac. 1. *Facies homines sicut pisces maris,* C
& quasi reptile non habens principem. Sunt pisces inutiles, propter omnimodam imperfectionem. Sunt pisces mœroris, propter tristitiam & detractionem. Sunt pisces iniqui, propter iustitiam & æquitatis suffocationem, & propter rapinam, incredulitatem & exactionem. Vnde Ion. 2. *Præparauit Deus piscem grandem vt deglutiret Ionam,* id est, pauperem. Isti ergo sunt qui inueniuntur hodie ad terram, id est, ad bona terrena per auaritiam cecidisse, & caput rectæ intentionis, nec non & manus bonæ operationis penitus perdidisse, iuxta illud Iudith. 14. *Ecce Holofernes iacet in terra, & caput eius in eo non est.*

Vel dic, quod arca testamenti nunquam patitur Dagon iuxta se, quia reuera Christus nunquam potest pati iuxta se in templo vel in statu, gradu, vel prælatura idolum Dagon, id est, malum ecclesiasticum vel prælatum. Dic de Dagon, sicut supra immediate. Necesse enim est, quod per infortunium à statu suo cadat, vel quod post per apostasiam à religione recedat, vel etiam quod per mortem corruat & succumbat. Quin imo nos videmus, quod dato, quod isti quandoque à suis casibus releuantur & per adiutorium amicorum ad gradum pristinum restituūtur. Sap 13. *Imago enim eius est, & opus est illi adiutorium:* oportet tamen quod finaliter decidant, & quod per infortunia, vel per mortem à loco istu sublimi destituantur, & à consortio arcæ finaliter deponantur, quia breuiter nullum idolum, id est, nullus fictus potest diu iuxta arcam, id est, Christum in statu religionis vel ecclesiæ persistere, quin imo necesse est ipsum cito à tali ficta perfectione, vel à tali obtenta prælatione deficere & cadere, & ipsius nequitiam apparere. Et iterum *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum.* Et Seneca dicit sic: *Nihil quod simulatum est & fictum potest esse diuturnum.* Vnde Esa. 19. *Dominus ingredietur Ægyptum, & corruent simulachra eius.* Vnde etiam dicit Seneca in lib. de iniquibus, quod *bona honestatis nunquam est longa simulatio.* Vel dic, quod Dagon iuxta arcam est in templo, quando in corde nostro H
est

est auaritia iuxta scientiam, inanis gloria iuxta bonam operationem, sæcularis negotiatio iuxta religionem, diabulus iuxta animam, peccatum iusta conscientiam. Ista n. in simul stare nõ possunt, quinimo si arca stat, i. bonum in corde perseuerat, necesse est Dagon, id est, vitium cadere & cessare. Fatui sunt igitur quidam religiosi & clerici, qui seruire Deo & mundo volunt, & sacram scripturam ad lucrum temporale conuertunt, & bona opera ad mundi gloriam faciunt, & sic diuersimode Dagon iuxta arcam, diabolum iuxta Christum, malum iuxta bonum, idololatriam, hæresim, vel sortilegium iuxta fidem, iuxta delitias pœnitentiæ crucem, scientias ciuiles iuxta theologiam, D vitium iuxta virtutem ponunt, & tamen constat quod ista simul habitare non possunt, & Dominus conqueritur per Esa. 57. dicens, *Iuxta me disco operuisti te, & suscepisti adulterum, pepigisti cum eis fœdus*. Et iterum Esa. 28. *Coangustatum stratum ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumque operire non potest.*

Capitulum quintum. Textus. Philistiim autem tulerunt arcam Dei, asportauerunt.

MORALITATVM CAP. V.

POst Dagon iuxta arcam depositum, & capite & manib. detruncatum, vt supra visum est, Philistæi arcam Domini, detinebant, & tamen ipsam habere (cum essent idololatræ) nullatenus digni erant, percussit eis Dominus in posteriora, ita quod oportuit vt pelliceas facerent sibi sedes, eruperunt etiam mures inter eos in maxima quantitate, ita vt ebullirent villæ & agri in medio regionis, & quocunque arca ducebatur, populus grauissima plaga percutiebatur.

¶ Istud potest allegari, quod gentiles, i. indigni peccatores non debent sancta Dei sacramenta, vel etiam ecclesiastica beneficia detinere. Seu etiam contra sæculares, quod non debent decimas, vel ecclesiarum possessiones & iura tangere, nec ipsa apud se possidere, seu potius ipsa filiis Israel, i. ecclesiasticis remittere, & etiam bonis personis & sufficientibus assignare. Tales igitur detentores arcæ, & decimarum, & ecclesiæ iurium, & etiam beneficiorum ecclesiæ duplici malo percutiuntur, scilic. E malo culpæ, & malo pœnæ. Malo dico culpæ: quia circa posteriora putrescunt, quod facit peccatum luxuriæ, quo inficiuntur & per quod gratia & fama priuantur Psalm. 77. *Percussit inimicos suos in posteriora, & opprobrium sempiternum dedit illis.* Malo etiam pœnæ, quia mures, id est, raptores, tyranni & principes sæculares, mali etiam prælati vel officiales contra istos debacchantur, & apud eos quam diu Ecclesiæ iura vel beneficia iniuste retinent, ebullire noscuntur, à quibus quasi omnes talium substantiæ deuorantur, vnde dicitur 2. Mach. 1. *Antiochus enim ebullire fecit in Persia eos qui pugnauerant contra nos.* Sicut ad literam videmus de rusticis, qui iniuste decimas & iura ecclesiæ detinent, quos eodem officiales & principales depauperant atque grauant, vnde Iudith. 14. *Egressi mures de cauernis suis ausi sunt ad prælium nos vocare* Bene ergo sequitur, quod quia percussi sunt in posteriora, & quia luxuriosi facti sunt & immundi, ideo sedes pelliceas sibi faciunt, quia, scilicet, viri carnales molliter & suauiter sedere & viuere semper quærunt. Vnde Ezech. 23. *Sedisti in lecto pulcherrimo, & mensa ornata est ante te.*

Vel dico quod talis arca vocatur terra sancta, quæ suos possessores & detentores indignos, sc. tam Iudæos quam Christianos quando peccabant, flagellabat, & se ab eorum manibus subtrahebat: vnde Num. 13. *Terra quam vidimus, deuorat habitatores suos.* ¶ Cum quinq; ciuitates Philistinorum à Deo propter arcæ detentionem plaga ignominiosa circa posteriora fuissent sic percussæ, & per mures etiam quam plurimum infestatæ, illud remedium inuenerunt, quod scil. arcam Domini non vacuam remitterent, sed quod quinq; annulos aureos sibi darent, quod cum fecissent, plagæ huiusmodi cessauerunt.

¶ Sic vere quando peccatores quinq; ciuitatum, i. quinque concupiscentiis subditi volunt placare arcam fœderis, i. Deum, necesse est quod quinque annos & quinque mures, i. corporum sensus in aurum conuertant, & de corporalibus spirituales faciant, & quod per pœnitentiam ipsa Deo offerant. Quinq; enim sensus anni dicuntur & mures, pro eo quod vitiorum fæces in ipsis reperiuntur, & quia mens & conscientia ab istorum concupiscentiis, sicut à muribus corroduntur, ideo ista aurea & sancta domino offeramus, & sic plagã vitiorum & tormentorum salubriter inuademus. ¶ Hic habes, quod Philistæi percussi & tribulati dicebant. *Non maneat arca Dei apud nos, quoniam dura est manus eius apud nos & super nos.* ¶ Ista videtur vox quorundam peccatorum: qui, scilicet, arcam Dei Israel, id est, bonum prælatum vel quemlibet virum sanctum, prædicatorem vel correctorem seuerum nolunt apud se manere, quando se vident per ipsum corrigi, & iuxta demerita sustinere, vnde in Prou. 15. *Non amat pestilens eum qui se corripit.* Istud dic cõtra quosdam nautas, & eorum similes, de quibus audiui, quod insurgente tempestate, duos religiosos quos habuerunt in naui, voluerunt in mare proiicere, dicentes, quod dæmones solent magis bonos quam malos impugnare, F & quod propter illorum religiosorum odium credebant naufragium imminere.

Capitulum sextum. Textus. Fuit ergo arca Domini in regione Philistinorum septem mensibus.

MORALITATVM CAP. VI.

HIc habemus, quod Philistini tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, iunxerunt ad plaustrum nouum, supra quod arca Domini posita erat: Vitulosque earundem domi recluserunt, & arcam apud Bethsames ducere decreuerunt. Ibant ergo in directum vaccæ per viam quæ ducit Bethsames, & itinere vno pergebant, nec ad dextram nec ad sinistram declinabant, nec propter vitulos, qui domi remanserant, à cœpto itinere deuiabant, sed solum propter eos mugiebant, & plaustrum cum arca Domini recto itinere deferebant. ¶ Per Bethsames quæ interpretatur dies Solis, intelligo paradisum, vbi Sol iustitiæ Christus regnat. Esa. 19. *Ciuitas Solis vocabitur.* Per istas vaccas religiosos & Catholicos accipio, qui, scilic. iugo Domini sunt suppositi & ad plaustrum religionis & ecclesiæ corrigiis votorum & statutorum ligari. Per vitulos istorum parentes assumo, qui sc. in domo, i. in sæculo remanserunt, & ab istis dum erant cum ipsis, lactari & fœtari consueuerat. Igitur sit veritas, quod postquam vaccæ, i. religiosi & clerici ad plaustrum religionis sunt ligati, & ad Dei seruitium ordinati, & ad deferendum arcam Dei, i. fidem & regulam deputati, nec non ad eundum in Bethsames, i. in domum solis iustitiæ paradisum specialiter combinati, directe & iuste per viam iustitiæ debent ad istam ciuitatem incedere, G nec ad dexterã per amorem delectabilium, nec ad sinistram per amorem terribilium, debent de via huiusmodi diuertere, sed iter suum per bona opera continuare, vt in Bethsames, i. in domum Solis, sc. paradisum possint se feliciter applicare. Psal. 25. *Pes meus stetit in directo, in ecclesiis tuis benedicam te Domine.* Et dato, quod isti in domibus paternis, vitulos quos lactabant, id est, parentes vel consanguineos quos nutriebant, dimiserunt, nihilominus nunquam propter eos debent à cœpto itinere virtutum retrocedere, quinimo sufficit eis compassionis mugitum emittere, & de ipsis aliter non curare. Istud potissime debet esse verum de prælatis, qui reuera vitulos, id est, nepotulos, qui remanserunt in domo paterna, non debent per carnalem affectum aliquid in mente gerere, nec propter eius amorem à charitatis semita declinare. Psalm. 44. *Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui.*

¶ Vel dic, quod Philistæi sunt mali superiores, qui reuera ad trahendum plaustrum arcæ Domini, id est, ad regendum Ecclesiam Dei, seu obtinendum ecclesiastica beneficia, non alligant nec promouent hodie nisi vaccas, id est, nisi personas carnales & luxuriosas, qui, scilicet, vitulos, id est, filios & concubinarios domi habent, propter quorum affectum mugire, loqui & curam gerere nunquam cessant. Psalm. 50. *Imponent super altare tuum vitulos.* Vituli enim super altare Domini ponuntur, quando à malis ecclesiasticis spurii in Ecclesia generantur, & quando ignorantes personæ ad statum ecclesiasticum generantur, vel quando ignorantes personæ ad statum ecclesiasticum promouentur. Et ideo contra tales vaccas, trahentes arcam Domini videtur loqui scriptura, dicens: *Audite verbum Domini vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis, & dicitis dominis vestris afferte & bibamus.* Sequitur propter quod eleuabunt vos in cunctis, & reliquias vestras in ollis feruentibus per aperturas exhibitis, altera contra alteram. Expone si vis quomodo isti in olla inferni finaliter ponẽtur, & quomodo nunc alter contra alterum debacchatur ¶ Hic dicitur, quod cum Philistæi ducerent & restituerent arcã Domini quã cœperant, viri Bethsamitæ, qui erant de filiis Israel, metebant triticum in valle, & eleuãtes oculos viderunt arcã Domini, & gauisi sunt cum vidissent, & sacrificia etiam ei obtulerũt. Veruntamen quia prohibitũ erat, quod populus nullatenus arcam Domini videret, H percus-

percussi sunt à Domino plaga magna, & mortui sunt de populo septuaginta viri, de plebe vero quinquaginta millia. Hoc videtur ibi mirabile, quod Philistæi cum essent idololatræ, nec arcæ, nec veri Dei cultores, videndo arcam non fuerunt mortui: filii vero Israel visione eius perierunt. Cuius causa potuit esse, quia videre arcam gentilib. non erat prohibitum, sed filiis Israel (nisi essent sacerdotes) fuit specialiter denegatum, vt patet supra. ¶ Illud igitur potest applicari, quod ille qui facit contra prohibitionem, peccat multo plus quam alius, dato, quod sit eadem species delicti. ¶ Potest etiam allegari, quod gentiles minus peccant in eodem genere peccati, quam filii Israel, Iudæi quam Christiani, laici quam clerici & religiosi, minusq; debet homini displicere delictum extranei quam propinqui. Psal. 54. *Quod si inimicus meus maledixisset mihi? sustinuissem vtique. Tu vero homo vnanimis dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, &c.* Etiam sicut de facto legitur, quod à Saraceno mortuo petiit Macharius, qui in inferno grauius puniebatur, qui respondit, quod mali Christiani, quia scilicet illi veram legem habebant, & ergo contra voluntatem Domini facientes, grauius delinquebant, ac per hoc grauiores pœnas sustinebant. Vnde Luc. 12. *Seruus sciens voluntatem Domini & non faciens, plagis vapulabit multis.* ¶ Vel dic, quod ista arca significat terram sanctam, quæ reuera magis videtur se cum diligere malos gentiles, quam malos Christianos, quod patet, quia illos non occidit, sed nutrit, istos vero statim vt mali fiunt, affligit flagellationib. & expellit. Grauius enim offenditur Deus, quando proprii filii contra prohibitionem & legem in terra & domo sua peccant,
A quando alieni populi ipsum vituperant atque turbant. Vnde Hierem. 11. *Quid est quod dilectus meus in domo mea scelera multa facit?* ¶ Vel dic quod populus non debet videre arcam nudam: sicut Num. 4. vbi exponitur.

Capitulum nonum. Textus. Et erat vir Beniamin nomine, Cis filius Abiel.

MORALITATVM CAP. VII.

SAul missus à patre quærere asinas perditas, venit ad Samuelem, qui eum vnxit in regem super Israel. ¶ Saul est Christus, quem Deus pater misit in mundum quærere asinas, i. saluare animas peccatorum, quem Samuel Propheta in regem vnxit, in quorum prophetarum cœtus ipsum regem futurum prædixit. Vnde Hier. 23. *Regnabit Rex & sapiens erit.* Dic, quod Saul prædicator, quem pater suus Christus misit asinas quærere, i. animas peccatrices conuertere & saluare, quia pro certo quando diligenter eas quærit, inungi prius per gratiam in animo, & ad regē prælationis in mundo, & ad regimen paradisi in futuro promoueri meretur. ¶ Iuxta prophetiam Samuelis, antequam Saul in regem inunctus ad regnum pertingeret, plura leguntur ei contigisse. Primo quod inuenit duos homines magnas foueas salientes. Secundo quod ad quercū Thabor inuenit tres viros, quorum vnus portabat tres hœdos, alius tres panes, alius vini lagenam, qui etiam duos panes eidem contulerunt. Tertio quia post hoc obuiam habuit cuneum prophetarum, & statim dedit ei Dominus cor aliud, & mutatus est in virum alterum, & insiliente in eo spiritu Domini cum eis prophetauit. His igitur factis congregatus est populus in Masphat, & quia in Israel quis melior isto non erat, quia etiam ab humero sursum toti populo præminebat, ideo sorte super eum cadente, super populū Rex factus est, & ex præcepto Domini est electus. ¶ Dic moraliter, quod Saul qui interpretatur abutens, i. quilibet peccator & Dei misericordiæ abusor, Rex, i. suipsius discretus rector si efficiatur, vel quod ad ecclesiæ regimen promoueatur, vel ad hoc quod ad temporalis curæ vel prælaturæ regimen eligatur, plura necessario requiruntur. Debet enim ante omnia de oleo diui-
B næ gratiæ interius vnctionem recipere. Debet secundo duos viros salientes foueas, i. duplicem charitatem, Dei sc. & proximi, quæ sola foueā inferni transilit, & euadit, obuiam venire. Post hoc iuxta quercum Thabor, i. iuxta memoriam crucis tres viros, i. tres pœnitentiæ partes, s. contritionem, confessionem & satisfactionem similiter reperire. Contritio enim portat vinū, quia inebriat per compunctionem. Vnde Esa. 16. *Super hoc plorabo in fletu Iazer vineam Sabama, inebriabo te lacryma mea.* Confessio portat tres hœdos, per quos fœtor peccati triplex confessio denotatur, scilicet quando confitemur homo peccatum cordis, peccatum oris, peccatum operis. Vnde de istis tribus partibus confessionis, potest dici illud 2. Par. 10. *Post tres dies reuertimini.* Satisfactio vero portat tres panes, id est, tria opera satisfactoria, scilicet eleemosynam, orationem, & ieiunium, etiam corporis afflictionem, de quo dicitur Lucæ 11. *Amice, accommoda mihi tres panes.* Isti igitur tres viri s. contritio, confessio & satisfactio, quos pœnitens inuenit, duos panes solent sibi concedere, in quantum scilicet deuotionem, & compunctionem sibi solent conferre. Psalm. *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.* Et sic sequitur residuum, scilic. quod iste nouum cor à Deo recipiens mutabitur in virum alterum, & prophetarum, id est, bonarum personarum consortio se coniungens, spiritu Domini dotabitur, & prophetare incipiet in quantum de occultis, & futuris prædicabit & meditabitur, & sic pro certo iam cæteris maior effectus, & aliis etiam in virtutibus præeminens ad regnum temporale, morale & æternale eligi promerebitur, & ad seipsum debite regendum, & ad temporalem dignitatem iuste gubernandam, & ad cœlestis regni gloriam obtinendam digne & meritorie assumetur, & de ipso dicetur illud Exod. 1. *Surrexit Rex nouus super Ægyptum.*

¶ Vel dic, quod summe proficit bona societas, quia reuera Saul abutens, i. peccator non faciliter in virum alterum mutatur, & de malo in bonum conuertitur, spirituq; diuino cœlitus inspiratus, & propheta, i. vir spiritualis & contemplatiuus, & futurorum meditatiuus efficitur, quando prophetarum, id est, bonarum, & sanctarum personarum societatem sectatur, Psal. 17. *Cum sancto sanctus eris. Mutatus est in virum alterum.* Apostolus C
Gal. 2. *Viuo iam non ego.* Ita quod facilius potest homo ad regnum seu regni apicem eligi. Alii videntes Saul subito mutatum in prophetam, inuidendo, & deridendo dicebant: 1. Regum 10. *Num & Saul inter prophetas.* Sic vere statim quando aliquis diuina gratia imbuitur, vel ad aliquem bonum statum Deo mediante erigitur, nunquam desinunt iniuidi detractores; imo iustum deridere conantur.

¶ Vel si vis vide formam electionis, quia electus debet esse Saul, qui interpretatur expeditus, quia non solum se non debet ingerere, sed expectare quod ab aliis expectatur. Apostolus Hebr. 5. *Nemo assumat sibi honorem, nisi qui vocatur à Deo, &c.* Item debet esse aliis in virtutibus maior, & in toto populo nullus debet esse melior. Et sicut Saul se abscondit, ita quod à Samuele fuit requisitus, ita iste debet honorem fugere, & inuitus trahi & assumi. Vnde Gregorius, *Sicut indigni se ingerentes sunt repellendi, ita & digni qui fugiunt, inuiti ad regimen sunt trahendi.* Dic quod Saul prius intelligitur prophetasse, quam ad regimen electus fuisse, ad denotandum, quod ad regimen prælaturæ non debet eligi, nisi qui propheta, id est, vir scientificus, & in futuris meditandis prudens & circumspectus poterit inueniri, & tamen hodie potest dici illud Psalm. 73. *Signa vestra non vidimus, iam non est propheta, &c.*

Capitulum vndecimum. Textus. Et factum est post mensem, ascendit Naas.

MORALITATVM CAP. VIII.

NAas princeps Amonitarū venit ad obsidendum Iabes Galaad, populus autē ciuitatis voluit ipsi seruire, dum tamen cum ipsis vellet fœdus inire. Sed iste cum illis nullum fœdus facere, nec eorum seruitium recipere voluit, nisi oculos dextros D
eis erueret, & sic eos viuere permitteret, ac in seruos reciperet & haberet. Isti igitur conditionem huiusmodi formidantes, auxilium à Saul, qui nouiter in regem electus fuerat, petierunt, qui tunc actualiter de agro sequens boues veniebat, quique dictos boues occidit, & in frusta diuisit, & per totum Israel sub intimatione quod sic fieret bobus singulorum, nisi venirent ad prælium, per nuncios frusta misit. Congregati igitur trecenta & triginta millia virorum ad Saul & ad Samuelem venerunt, qui in tres partes populū diuidentes, Naas & Ammonitas debellauerunt, & populum Iabes Galaad liberauerunt. Vnde istorum fuit illud verbum: *Cras erit vobis salus, cum incaluerit Sol.*

¶ Ciuitas Iabes, quæ interpretatur dolens, seu siccitas, significat mundum. Naas qui interpretatur serpens, significat diabolum. Saul vero qui interpretatur expeditus, significat Christum, boues eius significant martyres, & filii Israel significant omnes fideles, oculus dexter animam, sinister carnem denotat. Amon qui interpretatur populus mœroris, peccatores & damnatos significat. Cum igitur Naas serpens antiquus, diabolus, princeps Amonitarum, id est populi mœroris omnium peccatorum, qui scilicet *est Rex super omnes filios superbiæ,* à prio-

à principio obsederit labes ciuitatem huius mundi, quæ reuera dolens, sicca vel sterilis potest dici, non sufficiebat sibi, quod ei in diuersis peccatis seruiret, quinimo habitatorum omnium istius ciuitatis, scilicet omnium mortalium oculos dextros, id est, animas volebat eruere, & ad damnationem æternam secum in inferno portare. Vnde dicitur Num. 16. *Nunquid oculos nostros vis eruere.* Illud enim erat horrendum pactum, quod in ista ciuitate pepigerat, quod scilicet omnes ciues ipsi os oculos dexteros, id est, animas perdere oportebat, dicens diabolo illud Gen. 14. *Da mihi animas, cætera tolle tibi.* Sed reuera Saul expetitus, & expectatus à Deo, id est, Dei filius benedictus, boues suos, id est, Apostolos & martyres martyrio, & occisioni supposuit, ipsisque, & eorum prædicatione mediantibus populum fidelium
E ad fidem & ad pœnitentiam conuocauit, cum essent trecenta & triginta millia, id est, cum ad fidem trinitatis essent conuersi, ipsos in tres partes, id est, in tres ecclesiæ status, scilicet in prælatos, continentes & coniugatos constituit & diuisit. Sicque factum est, quod cum isto triplici ordine militum & fidelium suorum Saul Naas, id est, diabolum superauit, & iugum idololatriæ suæ de labes, id est, de mundo abstulit, & populum qui in periculo seruitutis & damnationis & perditionis oculorum dextrorum, id est, animarum erat, de istius manibus liberauit. Vnde dicitur 1. Macb. 5. *Venit Iudas cum tribus ordinibus post eos.* Sic igitur fuit eis salus cum Sol incaluit, id est, cum charitas immensa Solem iustitiæ Christum pro redemptione humani generis inflammauit, in quantum personaliter pro liberatione descendit. Vnde Mal. 4. *Orietur vobis Sol iustitiæ.* ¶ Vel dic quod ciuitas labes significat ecclesiam militantem, quia pro certo ista est hodie sicca, quantum ad bonorum spiritualium fertilitatem, dolens verο & tristis propter tribulationum temporalium immensitatem. Vnde illud Thren. 1. *Quomodo sedet sola ciuitas plena populo, sedet in tristitia domina gentium.* Ista enim ciuitas tyrannis & vitiis seruit, & ideo merito dolet & gemit. Vnde sequitur. *Ista autem gemens conuersa est retrorsum.* Serpens igitur antiquus, Naas princeps populi mœroris, id est, peccatorum diabolus, istam ciuitatem hodie obsidet, & cum populo suo, id est, cum vitiis ecclesiasticis pactum vult facere, dum tamen eis oculos dextros, id est, verum iudicium eruat: & quod oculos sinistros, id est, carnalem affectum vel iudicium ipsis solum dimittat. Vnde Iob 10. *Nunquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut videt homo, & tu videbis:* Etiam reuera iam multi sunt in ciuitate Ecclesiæ, qui istud pactum cum diabolo iam videntur fecisse, quia scilicet verum iudicium rationis & discretionis videntur perdidisse, & sinistrum oculum, id est, carnis affectionem & malitiæ subtilitatem & iustitiæ iniquitatem videntur solummodo retinuisse, quod patet, quia non vident nec considerant spiritualia bona, sufficientes personas, iustitiam partium, &c. huiusmodi quæ omnia sunt dextera, imo
F solum videntur considerare & videre bona temporalia carnis parentes, dona & munera iniquorum pro iustitia subuertenda, quæ omnia pessima & sinistra sunt. Vnde de illo pacto cum diabolo, carne & mundo inito, possunt dicere tam mali iudices quã mali ecclesiastici illud Esa. 28. *Pepegimus fœdus cũ morte, & cũ inferno fecimus pactum.* Vnde Zach. 11. *Brachium eius dexterum ariditate siccabitur & oculus eius dexter tenebrescens obscurabitur.* Et dic generaliter de omnibus. Duo enim oculi dati sunt homini, scilicet duplex consideratio & discretio, scilicet ad temporalia & ad æterna. Spiritualem igitur & dextrum perdimus, temporalem & sinistrum plus quam deceat, retinemus.

Capitulum duodecimum. Textus. Dixit autem Samuel ad vniuersum Israel: Ecce audiui vocem vestram.

MORALITATUM CAP. IX.

CVm populus regem supra se petisset, & Dominus eis Saul in regem dedisset, voluit illis ostendere, quod sibi non placebat, quod regem postulassent, & quod ipsis regẽ in ira, & non in beneuolentia contulisset. Fecit igitur Dominus fieri tonitrua, voces, pluuias & tempestates, & timuit populus vehemẽter. ¶ Illud potest allegari, quod regimẽ mundi & iurisdictio quam alii super alios reges & principes sunt adepti, à principio Deo nõ placuit, imo propter peccata hominum hoc euenire permisit, & potius tale superioritatis regimen magis ex tyrannide quam ex iustitia venit, & magis ex Dei ira quã misericordia processit. Vnde Ozeæ 13. *Dabo tibi regem in furore meo.* Ca. 13. ¶ Cum populus Philistinorum congregatus esset contra filios Israel in prælium, non sunt inuenti in vniuerso populo Domini qui in die belli habere nt gladium, præter Saul & Ionathas. Vnde etiam aliqui timentes fugerunt. Alii ad hostes transfugerunt, & alii in speluncis se absconderunt, ita quod cum Saul paucissimi remanserunt. Philistini autem qui dominabantur filiis Israel, cauerant ne arma sibi facerent, & ideo nullum fabrum in terra dimiserãt, quinimo oportebat, quod filii Israel pro ferramentis exacuendis & pro stimulo, vomere vel securi, sarculo vel ligone quando G
hebetabantur, ad Philistæos condescenderent, quapropter in die belli gladios & lanceas non habebant. ¶ Per Philistæos qui infideles erant, dæmones seu hæretici dicuntur, per filios vero Israel catholici: continuum enim prælium seu controuersia est inter istos, quia reuera filii Israel, id est, Christiani ita hodie per istos hostes spirituales diuersis tentationibus impugnãtur, quod quidam eis consentientes ad eos transfugiunt, alii per auaritiam in cauernis terræ, id est, in bonis temporalibus se abscondunt, ita quod in die belli & tentationis cum Christo rege pauci remaneant aut subsistunt. Ps. 77. *Filii Ephrem intendentes arcum, conuersi sunt in die belli.* Si etiam contra hæreticos disputando bellare oporteba pauci inueniuntur cum gladio verbi Dei, imo proh dolor quasi omnes muti & inermes existunt. Et si quæratus, quare hoc? Pro certo in toto exercitu fidelium paucissimi sunt, qui gladiis aut lanceis, id est, virtutibus & operibus bonis, seu sanctorum patrum doctrinis & scientiis sunt muniti, ideo ad standum in prælio tribulationis, tentationis, vel disputationis contra dæmones, vel hæreticos, non sunt apti. Isti enim Philistæi id est, dæmones vel hæretici, summe cauent, ne fabri qui arma fabricant, id est, boni doctores vel prædicatores, qui doctrinis suis alios armant, & arma virtutũ & fidei documentorum propinant, inueniãtur in Israel, i. in ecclesia, sed eos quantũ possunt impediunt & retardãt, & quod omnes ad fabros suos proprios id est, ad hæreticos doctores, diuinos aut ariolos, vel etiam ad legistas, id est, mundi sapientes recurrere, & eorum consiliis se regere velint, quantum possint procurant, & quod quando ferramenta sua, id est, intellectus eorum est per ignorantiam duplex vel hebetatus, ab ipsis consilium petere, & fabros Israel, id est, theologos dimittere, scientiamq; euangelicam contemnere, & scientiam poeticam commendare summe captant, vt sic in bello tentationum propter defectum armorum spiritualiũ deficiant & succumbant. Et breuiter propter defectum fabrorum id est, bonorũ prædicatorum, doctorum vel prælatorum, multi sunt hodie Christiani qui ad fabros Philistinorum, id est, ad hæreticos recurrunt, propter quod schismatici & mali fiunt, sicut ad literam patet de Græcis, Sclauis, Surianis & Iacobinis, & Nubianis, & cæteris schismaticis Christianis, quibus pro certo defectus fabrorum & bonorum doctorum fuit causa recursus ad doctrinas hæreticorum, & fabros dæmonum Philistinorum, & per consequens est eis causa damnationis & periculorum, & ideo propter defectum verorum fabrorum dicitur: *Transtulit Nabuchodonosor fabrum & inclusorem de Hierusalem, & adduxit eos in* H
Babyloniam. Et ad hoc facit, quod legitur in historia tripertita, quod scilicet paganis cum Iuliano apostata impetrauerũt, quod Christiani non audirent artes liberales, seu Philosophiam, vt sic dum arma scientiæ non haberent, non possint contra eos disputando se defendere. Arriani etiam episcopos catholicos mitti in exilium procurabant, vt sic cum fabri deficerent, populum armis carentem liberius debellarent. Ad hoc enim facit exemplum de ciuitate Athenarum, quam quidam Rex obsederat, & pactum cum ciuibus volebat facere, dum tamen septẽ philosophos, qui erãt in ciuitate in obsidea sibi darent. Cui parabolice quidam philosophorum respondit, quod lupi gregẽ ouium obsidentes, cum pastoribus pactum & pacem facere promittebant, sed ante omnia canes gregis sibi dari petebant. Pastores vero vidẽtes, quod si canes deficerent, lupi libere oues comedere possent, pactum huiusmodi respuerunt. Ciues etiam ciuitatis eadẽ de causa dare hosti philosophos, ne populus sublatis rectoribus faciliter deperiret, noluerunt. ¶ Sic vere diabolus & hæretici gregem & ciuitatem ecclesiæ impugnãtes canes philosophos, id est, doctores prædicatores & viros scientificos, bonos iudices & prælatos ante omnia nituntur tollere, vt sic tentationibus & erroribus possint fideles leuius debellare, dum non sit qui possit ipsos instruere vel iuuare. Vnde Daniel 2. Rex Nabochodonosor in furorem & iram magnam versus, præcepit *vt perirent omnes sapientes Babylonis.* ¶ Vel dic quod in ciuitate animæ faber est discretio, quam Philistæi, id est, dæmones ante omnia tollunt, & sic populi illius ciuitatis, id est, motus & affectus

affectus sibi penitus seruiunt & obediunt. Vnde in Prou. 1. *Vbi non est gubernator, populus corruet: salus autem vbi multa consilia.* ¶ Hic A ponitur, quod contra filios Israel venerunt tres cunei Philistinorum, scilicet vnus qui ibat contra viam Ephraim, alius qui ibat Betheron, alius qui ibat ad iter termini. ¶ Sic vere dico, quod Philistini, id est, peccata quæ contra filios Israel, id est, fideles pugnant ad tres cuneos, id est, ad tria peccata capitalia & vitia generaliter reducuntur. Vnum enim eorum est auaritia, & illa tendit ad Ephraim, qui interpretatur frugifer, id est, ad mundi fructus. Et secundus cuneus est superbia, & illa tendit ad Betheron, quod interpretatur domus vanitatis, significans mundi diuitias, honores atque glorias. Tertius cuneus est luxuria, & ista tendit ad iter termini, id est, ad carnis delectationes & delicias. Caro enim iter termini dicitur, pro eo quod ista ad modum terræ quæ est in terra & confinis aliorum, difficilios custoditur. Ideo de istis tribus cuneis possumus dicere illud Daniel. 7. quod *bestia illa*, id est, diabolus *habeat tres ordines dentium in ore suo.*

Capitulum decimum quartum. Textus. Et accidit in quadam die, vt diceret Ionathas.

Moralizatum Cap. X.

Hic ponitur, quod Ionathas & armiger suus videntes stationem Philistinorum, fortem periculi sui, vel salutis in dictis hostium posuerunt, proponentes, scilicet quod si hostes dicerent: *Ascendite*, quod ascendere debebant, & vincere. Si vero hostes dicerent, *expectate*, tunc nec vincere, nec ascendere proponebant, & illud quasi signum in fortem à Deo sibi dati credebant. Sicut igitur dixit factum est: quod Philisthini dixetunt, *ascendite*, qui statim ascenderunt, & manibus & pedibus reptando, prius Ionathas, postea armiger contra eos perrexerunt, & hostes fortiter inuaserunt: & in fugam conuertentes, & se mutuis cædibus occidentes mirabiliter occiderunt. Quod videntes filij Israel, qui prius ad hostes fugerant & transierant, contra eos surrexerunt, & Ionatham & iuuenem adiuuerunt. Alij etiam qui ante fugerant, & se absconderant, audita victoria redierunt, & manibus & pedibus reptando, prius Ionathas, post armiger contra eos perrexerunt, & se cum persequentibus fugientes Philistinos adiunxerunt. ¶ Ista possunt allegari exemplariter, quod quandoque per sortem inquiritur voluntas Dei, & veritas casus futuri, quodque occulta Dei prouidentia quandoque videt quod homo sibi committit, & veritatem alicuius ne- B gotij ab eo deuote quærit, ipsam quandoque sibi ostendit. Iosue 7. sicut habentur exempla infinita de Achan per sortem deprehenso, de Saul per sortem manifestato, 1. Reg. 10. de Mathia per sortem electo, & de aliis infinitis. Actor. 1. Non deficit enim occulta Dei prouidentia homini maxime in sorte constituto, & ideo multi mirantur, quare voluntas Domini hodie etiam per sortes non requiritur, sicut tunc fiebat, quia forte ita responderet hodie, sicut tunc. Nonenim *abbreuiata est manus Domini, vt saluare non possit*, sed ista sunt hodie prohibita, ne aliqua superstitiosa misceretur, & ne simplices ad idololatriam traherentur. Hic etiam aduerte, quod tunc quilibet poterat pro voto constituere sibi sortem, & signum rei fiendæ & non fiendæ ad libitum ordinare. ¶ Vel illud potest allegari, quod in factis bellicis audaces fortuna iuuat, & quod melius est inuadere, quam expectare. Hic enim ascensus & inuasio signum fuit victoriæ & salutis, expectatio signum erat perditionis. ¶ Vel dic quod diuina prouidentia libentius iuuat hominem prouocatum, quam illum qui prouocat, quia scilicet ipsi fuit dictum: *Ascendite*, & ideo prouocatus ascendit & vincit, prouocantes vero victi sunt & fugerunt. Quia reuera ad virum iustum pertinet, quod ex leuitate bellum non gerat, nec lites, nec controuersias sibi foueat, sed potius quod prouocatus & necessitate compulsus ad talia procedat, tunc vt communiter tunc ad talia ipse præualet & triumphat, exemplo Iephthe, qui prouoca- C tus contra Amon obtinuit victoriam, dicens illud Iud. 11. *Igitur ego non pecco in te, sed tu in me, indicens mihi bella iniusta iudicet Dominus.* ¶ Vel dic quod *ita est facile Deo iuuare in paucis, sicut in multis*, & occulta Dei prouidentia operante pauci aliquoties vincunt multos debiles, fortes indi armatos. Exemplum de Iuda Machabæo duce, qui contra Xerxen qui cum quatuor millibus venit, sexcenta millia debellauit secundum Orosium. Vnde dicitur 1. Machab. 3. *Facile est includi multos in manibus paucorum: & non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis aut in paucis, quia non in fortitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est.* ¶ Vel dic, quod non est tutum in hoste confidere, quia dato, quod victus tibi obediat, & se amicum tuum fingat, & ad te transfugiat, si tamen viderit locum suum statim nocere nititur atq; tentat, vt patet hic de transfugis, quia visa suorum victoria, contra Philistæum surrexerunt, & filios Israel inuenerunt. Ideo dicebant principes Philisthinorum de Dauid 1. Reg. 29. *Reuertatur vir in locum suum, non descendat nobiscum ad prælium, ne fiat nobis aduersarius cum præliari cœperimus.* ¶ Vel allega vltimum quod restat, scil. de illis qui primo fugerant, & videntes victoriam, se Ionathæ adiunxerunt contra multos qui reuera optime sciunt se homines remanere pote victoriæ, sed non tempore fugæ adiungere, & aduersitatis tempore latere, cum vero hostes superati fuerint, ac si fortiter aliquid fecerint, solent ad amicos redire, & victoribus se sociare. Vnde dicitur 2. Reg 23. *Populus qui fugerat, reuersus est ad cæsorum spolia detrahenda.* ¶ Vel dic allegorice, quod Ionathas qui interpretatur columba, significat virum religiosum vel catholicum Christianum, qui asperam & arctam viam pœnitentiæ, & per arduam virtutum viam debet contra Philistæos, id est, contra dæmones & hæreticos ascendere, & nisi prouocatus non debet contra eos disputare, & sic mediante armigero suo, id est, fide vel gratia de ipsis potest triumphare. ¶ Saul sequens Philistæos fugientes, adiurauit populum, ne quis vsque ad noctem comederet, & sic in hostes vindicare valeret, dicens: *Maledictus vir qui comedit panem vsque ad vesperam.* Populus igitur veniens ad saltum in quo erat fluens mel super faciem agri, non applicuit manum ad os. De melle enim comedere noluit, timens adiurationē: sed prosequendo hostes vlterius intacto melle transiuit. De isto autem melle credo, quod erat Manna, scilicet impressio netis dulcis, pinguis & alba, qualis nuper circa Authionem cadebat. Ista enim in regno Georgionico dicitur in tanta quantitate super herbas, arbores & lapides in æstate cadere, quod multas sarcinas solent quotidie colligere. Qualecunq; igitur fuerit mel, Ionathas adiurationem patris ignorans & summitatem virgæ, vel intingens comedit, & illuminati sunt oculi eius, quapropter quia contra adiurationem patris fecerat, cū Dominus ad transgressionem iuramenti respondisse nollet, forte deprehensus à D patre adiudicatus morti fuit, ipsumq; pater occidere voluit, sed eum populus liberauit. ¶ Per mel intelligitur dulcedo prosperitatis mundanæ, quia reuera illi qui Philistæos, id est, dæmones & vitia persequuntur, à tali melle abstinere iubentur, & per abstinentiam cum rege suo Christo hostes morum & fidei persequuntur: quinimo sæpe fit, quod Ionathas filius regis, qui causa victoriæ fuerat, id est, aliquis religiosus, vel deuotus, qui alias multa bona fecerat, ad comedendum de tali melle, ad gustandum de mundi dulcedine reperitur à patre suo rege Christo, morti adiudicabitur, nisi meritis & precibus populi exigentibus, id est, sanctorum precibus liberetur. Illi enim qui mundi delitias gustant, & maxime illas, quas pater eorum Christus prohibuit, carnales delectationes amant, quia scilicet proprie designantur in melle, quia *fauus destillans labia meretricis.* Prou. 5. Nisi sanctorum precibus adiuuentur, & nisi ipsis alia opera bonorum suffragentur, mortis perpetuæ pœnam portant. Vnde Apoc. 10. *Erat in ore meo tanquam mel dulce, & cum comedissem, amaricatus est venter meus.* ¶ Vel dic, quod mel est sacra scriptura, in qua quando virga intellectus intingitur, & per studium comeditur, oculi mentis per discretionem illuminantur. Idem dic de melle deuotionis & compassionis, &c. Vel allega quomodo reges inuiolabiliter debent seruare verbum suum, & quomodo in casu iustitiæ non debeot parcere cuicunque, etiam filio delinquenti, sicut iste qui propter transgressionem filium volebat occidere, & maxime quia iurauerat. Simile habetur Dan. 6. *Sexto Rex, quia decretum Medorum est atque Persarum, vt omne illud quod constituerit Rex, non liceat mutari.* Exemplo regis iusti, qui pro filio E suo in adulterio deprehenso sibi vnum oculum, & filio alium fecit erui, ne legem quam contra adulteros fecerat, de perdendis duobus oculis enormiter immutari, & ne delictum impunitum aliquo modo maneret. ¶ Hic habes, quod Saul quemcunq; videbat Saul virum fortem & aptum ad præliandū sociabat eum sibi. ¶ Sic vere prælatus sibi debet associare consiliatores suos socios & familiares facere, & in beneficiis & officiis & dignitatibus constituere & præferre, quos ad præliandum contra dæmones, vitia atque hæreticos cognouerit fortes esse, & quos in scientiis, & moribus viderit aliis præpollere. Vnde Iud. *De vniuersis autem vrbibus accepit sibi auxiliatores viros fortes ad bellum.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Et dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus.

Moralitatum Cap. XI.

Dominus mandauit (vt hic habetur) populum Amalechitarum destrui, & omnia ipsorum bona, oues & boues, suppellectilia anathematizari, omnia dæmoliri, & nihil prorsus ad vitam seruari, nec de bonis eius aliquid custodiri. Nocuerat enim populus Amalechitarum filiis Israel ascendentibus de Ægypto, & ideo dixerat quod *deleret Amalech de sub cælo*, vt patet Exod. 17. Saul ergo recensito populo contra Amalech properauit, populumque eius in ore gladij interfecit, & Agag regem ipsius viuum cepit. Pepercit enim Saul & populus Agag regi Amalech, & optimis gregibus ouium & armentis, & omnibus quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea, sed quicquid vilem & reprobe fuit, demoliti sunt. Reprehensi igitur sunt Saul & populus, quod ista non consumpserant, sed reseruauerant, auaritiam suam palliare volentes, dixerunt quod ista meliora ad sacrificandum domino custodierant. Quare Dominus indignatus Saul ad perdendum regnum condemnauit, & obedientiam esse meliorem victimis dixit: *Melior est obedientia quam victima, & auscultare magis quam offerre adipem arietum.* ¶ Saul Rex significat mundi principes, & prælatos, populus vero suus significat inferiores iudices, & balliuos, quia reuera Dominus vult, quod populus Amalech, qui interpretatur lambens sanguinem, id est, populus peccatorum, sanguinem, id est, delitias carnales lambentium, vel etiam in sanguine crudelitatis se delectantium, qui filiis Israel, id est, hominibus in deserto huius
F vitæ, qui de Ægypto tendunt in Hierusalem & de mundo ad patrem, non cessant officere vel nocere, vel alias in virtutum itinere impedire, destruatur, & ordinauit quod Saul & populus suus, id est, principes, prælati, iudices & officiales, illos malos extirpent, & quod mediante iustitia ipsos de medio iustorum tollant, & quod eos puniant, corrigant & castigent, quodque de bonis ipsorum nihil penitus concupiscant, & quod iustitiam faciendo, ad bona punitorum per auaritiam non respiciant aut attendant. Matth. 13. *Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis ardentis.* Sed reuera iste Saul & populus suus, quibus facta est ista commissio, id est, superiores & iudices inter istos malos puniendos, distinctionem faciunt, quia scilicet pinguioribus, & ditioribus parcunt, quicquid vero vile & reprobum est, id est, pauperes & viles personas demoliuntur, consumunt & puniunt. Propter quod procul dubio regnum spirituale, & æternale amittunt. Quia breuiter illud est verum, quod nostri superiores, & iudices pauperes impotentes qui se defendere nequeunt de peccato, dæmoliuntur: pingues vero, & diuites sustinent, & eis etiam delinquentibus parcunt. Vnde Innocentius: *Pauperum causas cum mora negligitis, diuitum cum instantia promouetis, & illis rigorem ostenditis, in istis ex mansuetudine dispensatis, &c.* Vide si vis in manipulo curatorum, c. de ambitione. Nec valet excusatio istorum, quæ sequitur, quia scilicet isti non debent vt sacrificent domino, sibi spolia Amalech reseruare, & vt dent eleemosynas, pauperum diuitias congregare, quia reuera Deus non approbat ista. *Non enim sunt facienda mala vt eueniant bona*, nec sub colore iustitiæ, nec vult quod quis inobediens sibi fiat, vt acquisitis diuitiis se velle
G eleemosynas facere dicat. Cuius tamē contrarium quasi omnes faciunt, qui pro bona causa se aggregare diuitias dicunt, vt patet in religiosis, qui scilicet velle ædificare monasteria se dicunt, in vsurariis, & cupidis qui se velle eleemosynas dare asserunt, & prætendunt, cum tamen dicatur de illis Eccles. 34. *Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui immolat filium in conspectu patris.* ¶ Si vis allega de seueritate, id est, de sæua veritate Dei, quæ quandoque punit peccata patrum in filiis vsque in tertiam, & quartam generationem. Transierant enim plus quam quatuor generationes, ex quo patres Amalechitarum nocuerant filiis Israel in deserto, quorum tamen nequitiam isti eorum filij nunc planauerunt, iuxta illud Thren. 5. *Patres nostri peccauerunt & non sunt & iniquitates eorum portauimus.* Verumtamen supponendum est quod ista sunt vera, quod isti filij fuerunt imitatores nequitiæ patrum, vt patet de isto Agag, cui dixit Samuel 1. Reg. 15. *Sicut gladius tuus matres absque filijs fecit, ita vt fiat sine liberis mater tua.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Dixitque Dominus ad Samuelem: vsquequo tu luges Saul cum ego proiecerim.

Moralitatum Cap. XII.

Hic habes, quod Dauid fuit minor fratrum, de quo non sperauit pater, quod patet, quia fratres suos omnes per ordinem Samueli obtulit, qui & in pascuis erat, vbi oues pascebat, qui insuper percutere citharam, & propulsare dæmonem nouerat, & qui fortis robore, vt bellicosus, prudens in verbis, & pulcher visu, decorusque facie erat, in regem fuit electus & vnctus, & ad regnum Israel per Dominum ordinatus, ad regis Saulis seruitium assumptus, & eidem postea substitutus. Sauli enim citharistam petenti fuit dictum de Dauid. *Vide Bethleemitem virum fortem, bellicosum, prudentem verbis, & pulchrum visu & scientem psallere, & Dominus est cum eo*, quapropter eum accersiens Rex aduocauit, & armigerum suum fecit. ¶ Sic vere dico, quod illi qui H
sunt cæteris minores per humilitatem, & qui à patre, id est, à parentibus carnalibus non præponuntur per carnis affectuosam sedulitatem, sed qui gregem pauperum student pascere per pietatem, & per eleemosynæ largitatem, qui sciunt citharam scripturæ pulsare per prædicationem, qui sciunt dæmones, id est, peccata seu vitia de cordibus hominum expellere, per conuersionem ad pœnitentiam, qui sunt fortes ad resistendum, qui sunt bellicosi ad hæreticos & impios, nec non contra dæmones & vitia propugnandum, qui sunt prudentes verbis ad discrete loquendum, cum quibus scilicet est Dominus per gratiam ad eos adiuuandum, & qui sunt pulchri visu ad honeste conuersandum. Tales dico digni sunt ad seruitium regis Christi assumi, illius substituti & vicarij in ecclesiæ dignitatibus, & beneficiis fieri, & in reges, & prælatos eligi, & inungi, Dan. 1. Vnde mandatum fuit eunucho per regem Nabuchdonosor, quod introduceret *de filiis Israel pueros de semine regio, decoros facie, eruditos sapientia, cautos scientia, doctos disciplina, qui starent in palatio.*

¶ Vel si vis allega, quod ille qui est minor & contemptibilior & de quo minus speratur, quandoque in regem, vel prælatum eligitur; vel ad aliquam dignitatem vel gradum erigitur, & illi qui digniores, & meliores esse creduntur, & qui à patre suo mūdo tanquam primogeniti præferuntur, in electionibus repudiantur, & à Deo postponuntur. Eccl. 1. *Multi tyranni sederunt in throno, & insuspicabilis portauit diadema. Multi potentes oppressi sunt valide, &c.* ¶ Spiritus domini recessit à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam, quapropter Dauid qui sciebat psallere, quæsierunt, quo percutiente citharam refocillabatur Saul, & melius habebat, & spiritus malignus ab eo fugiebat. ¶ Dauid est prædicator, cithara est sacra scriptura. Psal. 56. *Exurge Psalterium, & cithara.* Quia reuera si Saul qui interpretatur abutens, i. sit aliquis propter abusum rerum temporalium efficiatur furibundus, vel propter malam concupiscentiam, vel exagitetur spiritu nequam per superbiam vel inuidiam, vel per aliquam malam complacentiam, spiritusque domini, i. spiritus sanctus, vel Dei gratia ab A
eo recedat propter iniquitatem & malitiam sæpe fit, quod dum Dauid, i. prædicator citharam Scripturæ tangit & dicit, & sonū bonæ instructionis emittit, ipsum Saulem, i. peccatorem conuertit, ita quod spiritus malus, i. mala voluntas ab eo recedit, & morbus sui peccati alleuiatur & sistit. Et idem dic de sono orationis, cuius melodia, si à Dauid, i. à viro iusto fiat, diabolus sustinere non potest, dicens illud Gen. 3. *Vocem tuam Domine audiui in paradiso*, i. orationem tuam quam facis ad dominum tuum. ¶ Vel dic quod citharæ sonus significat memoriam passionis Christi, &c. vt supra: diabolus enim valde odit talem sonum, ideo viro sancto solet dicere illud Amos 6. *Aufer à me tumultum carminum tuorum cantica lyræ tuæ non audiam.* ¶ Vel dic, quod Dauid est Christus, qui scilicet mediante cithara crucis spiritum malignum, sc. luciferō fugauit, & Saulem, i. Adamque propter abusum pomi vetiti obsederat, liberauit. ¶ Vel dic quod cithara est caro nostra, quā dum per pœnitentiam tangimus, spiritum malignum, i. peccatum, seu etiam malā voluntatem à Saule abhorrente, id est, anima peccatrice fugamus. Vnde Iob. 30. *Versa est in luctum cithara mea.* Vel dic, quod cithara est plectrum linguæ, quam pro certo si per confessionem sonuerimus, statim abutens anima sana erit. Et ideo bene dicitur Esai 23. *Sume citharam, circumi ciuitatem meretrix obliuioni tradita, bene cane, frequenta canticum.* ¶ Vel dic, quod Saul insaniens significat aliquem diuitem, seu principem iracundum. Quem pro certo si furentem, & prouocatum viderimus, necesse est, quod ipsum cum cithara, i. cum dulcis locutionis melodia leuiamus, & spiritum malignum iracundiæ ab

ab ipso fugere faciamus. Vnde in Prou. 25. *Patientia lenietur princeps.* Illud enim generaliter dic, quia pro certo quando homo est plenus maligno spiritu & voluntate, & quando insanit, vel per concupiscentiam spiritualem vel per iracundiam actualiter melius vt communiter alleuiatur, sanatur & corrigitur, quando prælatus vel prædicator seu quæcunq; castigatio cum melodia, i. cum verborum dulcedine, cum dulcique inductio-
B ne circa eum modulatur. Vnde in Prou. 15. *Responsio mollis frangit iram, sermo durus excitat furorem*, quia sicut dicitur Eccl. 6. *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.* Ista autem potissime pertinent ad Dauid, respectu Saulis, id est, ad subditum respectu domini, prælati seu regis. Vel ad alium respectu patris, quia sc. iram talium debet mulcere, & cum humilitate & patientia pertransire. ¶ Vel dic quod Saul Rex Israel, est Deus Deum videntium, quia pro certo, si contra nos propter peccata insaniat, cithara nostra, id est, crucis memoria, oratioque vel confessio ipsum placat, vt supra. Hic inueni notatum, quod licet asinus sonum citharæ libenter audiat, si tamen ipsam in via inueniat, cum pedibus frangit, & calcat. Sic multi sunt qui verbum Dei libenter audiunt, ipsum tamen transgrediendo frangunt, & vilipendendo calcant & premunt 1. Reg. 18. Vide infra quomodo Saul suum citharistam voluit confodere, &c. ¶ In hoc capitulo ponitur, quod quando Dauid ad seruitium Saulis regis Israel se transtulit, sibi vnum asinum plenum panibus præsentauit. ¶ Sic vere religiosus, qui seruitium regis Christi, id est, statum religionis digne cupit intrare, debet sibi illum asinum, id est, corpus suum proprium laboribus pœnitentiæ deditum, cum panibus, scilicet, cum bonis operibus vel cum eleemosynarum subuentione seu lacrymosis singultibus præsentare, dicens illud Ps. 14. *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.*

Capitulum decimum septimum. *Textus.* Congregantes autem Philistiim agmina sua in prælium.

MORALITATVM CAP. XIII.

PHilistiim contra filios Israel congregati, Goliam Getheum principaliorem, & fortiorem in suo exercitu habuerunt, qui scilicet, in altitudine sex cubitos cum palma habebat, & armis æreis armatus erat. Cū igitur iste populum Dei molestaret, accidit quod Isai filium suum Dauid ad visitandum fratres suos qui
C erant in exercitu mitteret, vt sc. illis Ephi polentæ, Ephi dicebat, i. tres modios, decemq; panes & decē formulas casei deportaret. Dauid igitur videns gigantē, continuo populo Dei maledicere accensus zelo, baculū suum sumpsit, & quinq; limpidissimos lapides de flumine eligēs in pera sua reposuit, & tres ipsorū cōtra Goliam iaciens, ipsum in fronte percussit, & tertio ictu prostrauit, propriumq; gladium eius extrahēs, caput eius abscidit. ¶ Allegorice ista exponuntur de Christo & diabolo. Sic n. est quod à principio Philistiim, i. dæmones pugnauerunt contra filios Israel, i. contra homines habentes Goliam, qui interpretatur robustus, id est, luciferum ductorem, qui s. ita robustus erat & fortis quia sicut dicitur Iob. 41. *Non est potestas super terram quæ comparetur ei. Factus est enim vt nullum timeret.* Iste enim est qui populum domini, id est, sanctos patres, & totum humanum genus grauauit, & eidem continuo insultauit, quapropter sic accedit quod Dauid manu fortis, id est, Christus, fuit in locum certaminis; id est, in mundum à Deo patre suo destinatus, & missus, vt fratres suos, id est, fideles, tam præsentes quam futuros personaliter visitaret, & tres modios polentæ, id est, fidem sanctæ Trinitatis nec non decem panes, & decem formulas casei, id est, præcepta legis, quæ, s. panes vitæ, & morum formulæ possunt dici, eisdem concederet atq; daret. Vnde dicitur Luc. 19. *Homo quidam abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum.* Et sequitur. *Et seruis suis tradidit decem mnas.* Iste igitur zelo salutis populi sui & animarum contra Goliam, i. diabolum, baculum crucis accepit, & quinq; lapides, id est, quinq; pretiosa vulnera in torrente passionis recepit, quorum virtute Golias iste percussus est & prostratus, & populus fidelium liberatus. Ideo dicitur Luc. 1. *In quibus visitauit nos oriens ex alto, vt de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi.* Tandē vero iste diabolus gladio proprio occiditur, in quantum mundi philosophi, & hæretici, quibus mediantibus diabolus animas occidit, Christi inspiratione conuersi sunt, ita quod in caput primi magistri sui diaboli, seipsos retorserunt, in quantum contra eum prædicauerunt, & eius malitias detexerunt, & eum capite, id est, intentione sua fraudauerunt, qualis, scilicet,
D gladius fuit Dionysius, Augustinus Ps. 36. *Gladius eorum intret in corda ipsorum.* Et si vis dic de armis eius gloriæ, id est, de malis clericis, & religiosis, qui sunt arma diaboli. Dic q; omnia erant ærea, quia æs habet sonum bonæ locutionis, sed non habet sensum deuotionis vel compassionis. ¶ Vel etiam mali, qui sunt diaboli arma, ærei possunt dici, qui sunt detractores, & clamorosi & brigosi. Vnde Iob. 40. *Ossa Behemoth sicut fistulæ æris.* ¶ Hic habes, quod Dauid ante victoriam Goliæ, dixit se vicisse leonē, & vrsum & gigantem (sicut dicitur hic) ipse Dauid vicit. Sic vere vir iustus debet vincere spiritualiter tria sc. Goliam magnum; rusticum, id est, mundum; vrsum qui diligit dulcia, id est, carnē, leonem, id est, superbum diabolum. Illud potissime debet esse in religioso, qui mundum vicit per votum paupertatis, carnem per votum castitatis, diabolū per votum obedientiæ & humilitatis. Vel gigas cum magno ventre est insatiabilis auaritia, vrsus lambens est luxuria, leo erecto collo incedens est superbia, etiā vt supra. ¶ Vel dic quod Dauid, id est, prælatus, quando videt q; leo & vrsus vel diabolus veniunt ad gregem fidelium subditorum deuorandum, statim debet occurrere prædicando. Idem de Philistino, &c. quia, s. prælatus ista tria, sc. leonem, id est, diabolum, vrsum lambentem, id est, hæreticos, Goliam armatum; i. tyrannos debet vincere, ipsisq; se opponere, ne gregem vel populum domini possint per vitia deuorare. Vel isti significant tyrannos, &c. vt supra. ¶ Cum Dauid cōtra Goliad gigantem singulare certamen intrare vellet, Saul armis suis, s. galea, lorica, & aliis vestimentis suis ipsum induit, sed quia non habebat consuetudinem portandi arma, ista statim deposuit, & baculum & peram, nec non quinq; lapides de torrente accepit, quorum tribus proiectis, in tertio ictu Goliam in frontem percussum prostrauit. ¶ Sic vere, si cōtra Goliam, i. diabolum qui continue per tentationes nobis insultat, præualere volumus, necesse est quod arma & vestes Saulis, i. bona temporalia huius mundi, qui s. Saul i. abutens dicitur, mentaliter dimittamus, quodque baculum; id est, crucis memoriam assumamus, & quinq; lapides torrentis, i. quinq; Christi vulnera de suæ passionis torrente in pera con- E
scientiæ reponamus. Quia reuera si ipsum cum istis, i. cum passionis Christi memoria in fronte, hoc est dictum, in principio quando, sc. tentare incipit, vtpote quando tentatio adhuc est in cogitatione percutimus, contra ipsum, s. præualemus, quia pro certo quando homo in principio tentationis, Christi passionem crucemq; ipsius & vulnera adducit ad memoriam; faciliter de hoste reportat triumphum & victoriā. Ideo bene dicitur Hebr. 10. *Deponentes omne pondus & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen aspicientes in autorē fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem.* ¶ Vel dic, quod tres lapides, quib. diabolus seu eius tentatio prosternitur; tres partes pœnitentiæ significant, sc. contritionem, quæ diabolum & peccatum in capite percutit, confessionem quæ ipsum in eodem veniens loco, ictum alium sibi addit, satisfactionem, quæ tertio succedens, ipsum ex toto prosternit, dum tamen in fronte, i. in principio iuuentutis vel tentationis ista veniant, &c. Vt supra. Ipse etiam diabolus cū gladio proprio occiditur, quādo peccatum vel tentatio, qua ipse credit hominē occidere, facit hominem magis humilem, in quantum ipse se videt succumbentem & fragilem, & sic proprium telum suum in caput ipsius retorquetur. Ps. 36. *Gladius eorū intret corda eorum.* ¶ Vel dic, quod isti tres lapides sunt fides, spes & charitas, quia sc. fides percutit fortiter, spes fortius, charitas fortissime. ¶ Vel dic, quomodo prouidentia Dei facit ita bene vincere inermem, sicut armatū. ¶ Vel dic contra illos qui excusant se de armis portandis, i. de actibus virtuosis faciendis propter inconsuetudinē, sicut Dauid. *Non possum* (inquit) *sic incedere, quia nec vsum habeo.* Vel dic, quod religiosus qui vult præualere contra carnem & diabolum, arma carnalia debet dimittere, & spiritualia accipere, s. crucis memoriam, &c. dicens illud Apostoli 1. Cor. 10. *In carne ambulantes, non secundum carnem militamus. Arma enim militiæ nostræ non sunt carnalia.* ¶ Vel dic, quod ad hoc moraliter; q; Dauid manu fortis, & vultu desiderabilis, est prælatus, qui debet esse fortis bene operando; & vultu desiderabilis, amicabiliter continendo, & honeste cō- F
uersando. Iste igitur ad prælium contra Philistium, i. contra dæmones, vitia, & hæreticos debet currere, fratres suos subditos, i. conscios debet visitare, & victualia spiritualia & temporalia eisdem portare, arma Saulis, i. sæculi pompam debet dimittere, baculum pastoralem debet accipere, & de torrente sacræ scripturæ debet quinq; lapides, i. continentiam quinq; sensuum vel etiam diuinæ legis doctrinam eligere, & sic poterit cōtra Goliam, id est, contra diabolum vel contra carnem, hæreticos vel ty-

rannos viriliter triumphare. ¶ Hic dicitur, quod David posuit arma Goliæ quem occiderat, in tabernaculo suo. In quo notatur, quod quando quis de carne vel diabolo prævaluit, arma eius, id est, peccata à quibus impugnatus extiterat, in tabernaculo cordis sui debet reponere, vt scilicet peccata studeat perpetuæ memoriæ commendare, & recidiuum continue formidare, vel adeptam victoriam ad gloriam Dei ordinare. Vnde Ecclesiast. 5. de propitiatu peccatorum: *Noli esse sine metu.*

Capitulum decimum octauum. Textus. Et factum est cum complesset loqui ad Saul.

Moralitatum Cap. XIV.

CVm vidisset Ionathas quod David victoriam habuerat contra hostes, conglutinata est anima eius cum anima David, expoliauitque se tunica sua & vestimenta sua vsque ad gladium arcum & baltheum, & dedit sibi. ¶ Sic vere bonus religiosus debet per perfectam charitatem David, id est, Christo conglutinari, & ideo vestimentis bonorum temporalium se debet per contemptum & abdicationem spoliare, gladium omnis crudelitatis dimittere, arcum potentiæ, & iurisdictionis sæcularis contemnere, baltheum gloriæ, & magnificentiæ temporalis totaliter abdicare, & omnia Christo dare, scilicet amore ipsius de ipsis non curare, & sic Ionathas, id est, columba simplex, & humilis David, qui fecit victoriam in Israel, id est, Christo poterit in statu religionis vel ecclesiæ dignifice adhærere, maxime quando considerat, quod iste est qui Goliam, id est, diabolum voluit vincere, & populum liberare, dicens cum Pe-
G tro, *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, &c.* Hic dicitur quod cum Saul arreptus à diabolo insaniret, David citharam percutiebat, vt eum de dæmonio liberaret. Qui lanceam arripiens, voluit David ad parietem transfigere, sed David sciuit prudenter lanceam declinare. Audierat enim Saul quod mulieres sibi David prætulerant, quando redeunti de prælio acclamauerunt: *Saul percussit mille, & David decem millia.* A die autem illa non rectis oculis ipsum aspiciebat, sed ipsum omnino occidere proponebat, dato quod ipse David hostes ipsius continue vincebat. ¶ Illud allega, quod inuidia proprio benefactori non parcit, & maxime quando in laude sibi præfertur, & quando virtus eius pullulat atque crescit. Non potest enim inuidus talem hominem respicere, dato quod ab ipso plurima beneficia recipiat, quinimo dato quod in præsentia eius citharam melodiose tangat, id est, dato quod dulciter tangat, hoc est, loquatur & respondeat, & ad votū sibi seruire studeat, lancea tamen ipsum perforare, id est, tribulationibus & iniuriis fatigare nititur & tentat. Vnde Senec. *Si nullos inimicos facit iniuria, multos tamen facit inuidia.* ¶ Vel dic quod Saul insaniens est peccator, qui, scilicet, citharistam qui eum à diabolo liberare nititur, id est, prædicatorem qui citharam verbi Dei sibi tangit, & pro ipso sanando, & à potestate diaboli, id est, vitiorum saluando eidem prædicat, & affatur, quandoque transfigere, diffamare atque iniuriari, & sibi etiam inuidere conatur. Vnde dicitur Prou. 15. *Non amat pestilens eum qui se corripit.* ¶ Vel dic, quod Saul est diabolus, qui, scilicet, citharistas, id est, prædicatores, summe nititur, ad parietem, id est, ad æternem per luxuriam cum lancea tentationis transfigere, ne officium prædicandi & spiritualiter citharizandi valeat impedire: quapropter iste debet à tali lancea quantum poterit præcauere, & ideo tam diabolus, quam homo durus & obstinatus, videntur dicere illud Amos: *Aufer à me tumultum canticorum tuorum, carmina lyræ tuæ non audiam.* ¶ Vel dic, quod David qui erat pulcherrimus & rufus, significat histriones, quorum, scilicet, cantus rex Israel, id est, prælatus vel religiosus non debet eligere, sed eos & omnem inanem lætitiam abdicare. ¶ Vel dic, quod iste significat adulatores, qui in auribus hominum citharizant, & semper verba melodiosa & placentia eis cantant. Istus igitur debet Rex Israel, id est, bonus princeps vel prælatus lancea reprehensionis percutere, & à se penitus
H submouere, dicens illud: *Aufer à me, &c.* Saul maligno spiritu exagitatus, prophetauit in medio domus suæ. ¶ Istud exponunt quidam sic, quod aliqui sunt prædicatores, qui prophetant, id est, prædicant amore terrenorum, in medio domus suæ, id est, propter commodum priuatum, non sicut iustus, de quo dicitur Eccl. 5. quod *in medio ecclesiæ aperuit os suum.* Isti igitur à spiritu maligno exagitantur, qui scilicet de spirituali negotio lucrum terrenum adipisci conantur. Apostolus Philippen. 2. *Omnes quæ sua sunt, quærunt, non quæ Iesu Christi.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Locutus est autem Saul ad Ionatham filium suum.

Moralitatum Cap. XV.

DAvid maritus Michol filiæ regis de lecto, in quo credebatur esse, aufugit, vt iram Saul declinaret. Vxor vero eius statuam in lecto David loco ipsius posuit, pellemque caprarum posuit super caput ipsius, & ipsam operuit vestimentis. Cum igitur Rex mandauit pro David, venientes apparitores eius crediderunt inuenire David in lecto, & loco eius statuam cum vestibus & pellibus inuenerunt. ¶ Per istam regis filiam intelligitur Ecclesia, quæ est filia regis Christi, per David vero bonus ecclesiasticus & prælatus. Per lectum David spiritualem prælaturam & beneficium intelligo, in quibus David, id est, bonus prælatus quiescit. Ista est igitur veritas, quod recedente & fugiente David, id est, bono prælato de hoc mundo ad patrem, & lectum suum, id est, prælaturā vel beneficium vacuum dimittente, sæpe fit, quod vxor eius, id est, ecclesia ponit statuam, id est, præfert aliquam statualem personam in loco & lecto, id est, in statu gradu & officio ipsius qui recessit. Qui scilicet ad modum statuæ nec motum bonæ operationis, nec sensum discretionis habet, sed potius qui circa caput mentis pellibus carnalis affectionis tegatur, & vestibus temporalis possessionis per auaritiam inuol-
uatur. Et ideo breuiter hodie fit, quod illi qui in lecto ecclesiæ A
David, id est, illi, qui bonum & prudentem prælatum inuenire se credunt, ibi pro certo statuam cum pellibus caprinis & vestibus, id est, personam ignorantem plenam carnali affectione & solum inuolutam aliquali honestæ conuersationis veste, vel aliquali possessione inueniunt, quia hodie prælati circumeunt in melotis, qui sunt pelles vilissimæ, significantes diuitias & in pellibus caprinis, quæ sunt pelles fœtidissimæ, significantes carnis delitias & delectationes. ¶ Vel dic secundum aliquos moraliter, quod David, id est, vir iustus debet à lecto conscientiæ & imaginationis suæ recedere, in quantum, scilicet se non debet iustum reputare. Vxor enim sua prudentia debet in lecto cordis ponere statuam cum pellibus caprinis, quod fit quando facit hominem se peccatorem ignorantem caducum & fœtidum existimare, & sic quando lictores, id est, dæmones veniunt, vt David, id est, virum iustum de præsumptione tentent, mirantur quando loco David statuam inueniunt, & quando loco peccatorum, virtutis timorem, & peccatorum considerationem attendunt, & sic illusi sine damno recedunt. ¶ Videns David consummatam malitiam Saulis contra se, fugit ad Samuelem. Ad quem cum misisset Saul nuncios, vt David caperent, & adducerent, misit illi venientes in Naiaoth, David cū Samuele & etiam prophetarum cuneum cū eis inuenerunt. Sicque factum est, quod quando ipsi lictores qui ad capiendum David fuerant missi, irruente in se spiritu ad prophetandum cum aliis sunt conuersi, quibus moram trahentibus, Saul alios lictores misit, qui & ipsi prophetare cœperunt, quod etiam tertij similiter fecerunt, ita quod nulli ad suum Dominum redierunt, sed cum Samuele & David prophetando remanserunt. Ad vltimū vero & ipse Saul personaliter venit, & statim facto super se spiritu Domini, vestimentis suis se expoliauit, & nudus tota die & nocte cum aliis prophetauit. ¶ Illud pōt allegari, quō valde proficit societas bonorū religiosorum, & illos videre & frequentare, & verba eorum attendere, & audire, quia reuera sæpe accidit quod etiam ipse Saul & lictores, i. ipsi mali mundi principes & tyranni in ipso actu malæ voluntatis suæ, quādo bonos religiosos & sanctos prospiciūt & vitam & mores eorū attendunt, & eorū prophetias & laudes &
doctrinas & prædicationes audiūt, statim spiritu Dei tangūtur, B
& in alios viros se cōuertunt, ita quod sæpe fit, quod ipsi cū prophetis prophetare, i. cum eis religiose viuere volunt, & depositis vestimētis bonorum tēporalium, & etiā habitus sæcularis, Christo nudi, & pauperes laudes reddunt. Sicut de quodam rege Francorū legitur, quod cum Romā ad peregrinandū iuisset, per mōtem Cassinum transiuit, & visa cōuersatione sanctorum monachorum, spiritus Domini in eum insiluit, & deposito regio cultu, sumptoque monachico habitu, ibi cum ipsis religiose vixit. Quod etiam de lictoribus tyrannorum missis pro martyribus capiendis quotidie fiebat, quia, si, auditis eis conuertebātur, & cum eis martyrium patiebātur Ioh. 7. Vnde de Christo legitur, quod ministri missi vt eum cōprehenderent cum hoc facere ausi non fuissent, Pharisæis increpantibus quod eum non adduxerunt, responderunt dicentes. *Nunquā sic locutus est homo.* Vnde & ipsi Pharisæi dixerunt. Io. 3. *Nunquid & vos seducti estis.* ¶ Vel illa possunt

etiam

etiam allegari, quod *spiritus vbi vult spirat*, quia etiam quandoq; in ipso actu malæ voluntatis homo conuertitur, & propheta domini efficitur, vt de Paulo exemplariter inuenitur. Lucæ 3. *Potens est enim Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ.* ¶ Ad finem, quod Dauid posset scire voluntatem Saulis, verum erat contra se confirmata Ionathas amicus suus certum super hoc dedit signum hoc, sc. quod Dauid in agro iuxta lapidē fecit abscondi, ordinans quod post prandium ipse ad spacium ad muros ascenderet, & tres sagittas versus illam partem traijceret, & puerum ad quærendum sagittas mitteret, & si cognosceret patrem sibi placatum, puero diceret, *intra te sunt.* Si vero patris videret consummatam malitiam, tunc diceret, *vltra te sunt.* Videns autem Ionathas Saulem in prandio contra Dauid furientem, statim post prandium ad muros iuit, & sagittas duas in agrum, vbi Dauid latebat proiecit, & puerum ignorantem ad quærendum sagittas misit, & cum diceret, *non sunt ibi sagittæ, vltra te sunt,* fugiendi signum, & recedendi spacium Dauid dedit. ¶ Illud inueni expositum allegoricè sic. Per Ionatham intelligitur Deus pater,
C per Dauid eius filius Christus, Saul vero Rex qui inter epulas Dauid mortē desiderabat, cœtum sacerdotū, & principum Iudæorū significat, qui in epulis paschalibus Christi mortem tractabant. Puer vero Ionathæ Iudaici populi in ætate puerili & ignorantiæ significat. Ionathas igitur, id est, Deus pater duas sagittas, id est, duo genera diuinorum alloquiorum ad Dauid absconditum in agro, id est, ad Christum latentem sub litera legis, sc. Psalmos & prophetias noscitur dixisse, & ad sagittas huiusmodi colligendas puerum suum, i. puerum Iudaicum transmisisse, qui sc. sagittas diuinorum alloquiorum receperunt, & scripserunt, & in auaritiam synagogæ reduxerunt. Veruntamen Dauid, i. Christum qui sub lapide tabularum legis latitabat, & in agro huius mundi occultus venerat. Esa. 46. *Vere tu es absconditus,* non potuerunt cognoscere, nec etiam quem sagittæ huiusmodi, i. literæ scripturarum quas colligebant, significarent Dauid, i. Christum sciuerunt animaduertere, imo absque eo quod in ipsum per fidem caperent atque crederent, dimiserunt abire. Vnde dicitur Io. 1. *In propria venit, & sui eum non receperunt. In mundo erat, & mundus eum non cognouit.* ¶ Vel dic, quod Dauid est peccator, qui fugit ab ira Christi, saluator etiam à lapide, i. à cordis duritia in qua latuerat, & per pœnitentiam egreditur, quando Ionathas, i. columbinus prædicator, & simplex, sagittas diuinorum eloquiorum ad ipsum dirigit, & quando verbis, & reprehensionibus ipsum sagittat, arguit atque ferit. ¶ Hic habes, quod Dauid fugiens Saulem, venit in Nobe ad Abimelech sacerdotem, petiitque ab eo panes pro se, & pueris secum ductis. Cui cum dixisset sacerdos, *non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum, si mundi sunt pueri comedant, maxime à mulieribus.* Dixit Dauid, *quod vasa puerorum sancta sunt, porro via polluta, sed dante domino sanctificabitur.* Sibi ergo dedit sacerdos panem sanctificatum, gladiumque Goliæ, qui inuolutus pallio in tabernaculo à die quo Goliam occiderat, semper fuerat reseruatus. ¶ Sic vere quando Dauid & pueri sui, i. Christiani veniunt ad sacerdotem in paschate pro pane Eucharistiæ sumendo, ante omnia sacerdos debet curare si sunt mundi atque casti, debet eis dicere, quod iste panis non est laicus, imo sanctus, & solum à
D sanctis, & mundis hominibus assumendus. Quos cum sanctos & mundos, & bene confessos esse cognouerit, debet eis panem sanctum tradere, nec non & gladium timoris Domini, etiam & memoriam crucis, quo sc. Golias, id est, diabolus iugulatus extitit, debet eis assignare, quia pro certo sicut puero datur panis, & baculus vt panem à cane defendat, sic etiam Christiano gladius crucis vel diuini timoris cum pallio humilitatis traditur, vt panem istum seu sacramentum, & eius virtutem, diabolus ab eo nunquam tollat. Isti tamen quanquam sancti sint, viam suam pollutam dicere, in quantum respectu tanti sacramenti semper se debent immundos, & inutiles existimare. Vnde Iac. 3. *In multis enim offendimus omnes.* ¶ Vel dic (sicut allegat Saluator) quod istos panes sanctos quos non licebat laicis comedere, sicut patet 1. Reg. 21. Dauid laicus famelicus comedit, quia *necessitas non habet legem.* ¶ Vel dic quod gladius Goliæ est detractor, qui est gladius diaboli, secundum quod Ps. 56. dicitur: *Lingua eorum gladius acutus* nuncupatur. Isti sunt igitur qui in templo religionis habitant, & inuoluti pallio, i. habitu religioso vel dissimulato humilitatis, & charitatis zelo homines feriunt & cruentant. Iste enim est gladius qui proprium dominum occidit, & detractor est ille qui proprio domino, sc. prælato non parcit. Ps. 36. *Gladium eorum intret in corda ipsorum.* ¶ Doech Idumæus fortissimus pastorum Saulis de quo non cauebatur, erat in tabernaculo, quando sacerdos panes & gladium dedit Dauid, qui cum Sauli hæc retulisset, interfecti sunt sacerdotes. Ex hoc nota quod semper ab insidiis est præcauendum, & maxime quando negotia tangunt principes vel magnates, vbi sc. non aduertitur, adest aliquis qui loquitur, propter quod multa mala sequuntur. Ideo bene dicitur Eccl. 10. *In cogitatione tua non detrahes regi. Aues enim cœli deferunt illi.* Quilibet enim gaudet referre prælatis, & principibus quicquid videt. Ideo bene dicitur Eccl. 8. *Coram extraneo ne facias consilium, nescis enim quid pariet, &c.*

Capitulum vigesimum primum Textus. Venit autem Dauid in Nobe ad Abimelech sacerdotem.

MORALITATVM CAP. XVI.

Dauid fugiens Achis regem Geth, cum perpendisset se esse cognitum, timens ne quid à Philistæis, qui inimici erant filiorum Israel, pateretur, finxit se in regis præsentia furiosum mutauitque os suum, & impingebat in ostia parte clausa, & defluebant saliuæ de ore eius. Quæ videns Achis, ipsum fore Dauid nullatenus credidit, sed ipsum tanquam furiosum expolit, & sic sub colore insaniæ periculum euasit, & in speluncam Odollam fugit atque venit, vbi scilicet fratres eius ad eum congregati sunt, & illi qui erant in angustia & amaro animo, & qui premebantur ære alieno, ad eum conuenerunt, & factus est eorum princeps eique adhæserunt. ¶ Dic allegoricè, quod Dauid est Christus, Achis vero designat populum Iudæorum, quia tenera Dauid Dei filius in Geth, qui interpretatur torcular, vel opprimens, in oppressionem mundi, & miseriæ veniens, se in aliam personam, id est, in hominem carnem assumendo mutauit, in torculari passionis more insani, voluntatie scilicet mortem assumendo apparuit, propter quod & Herodes eum tanquam insanum veste alba illusit. quapropter Achis Iudaicus populus ipsum esse Deum, id est, Dei filium seu Messiam non credidit, sed ipsum & eius fidem expulit, & eum expellendo occidit, dicendo scilicet illud Luc. 19. *Nolumus hunc regnare super nos.* Et illud Io. 19. *Tolle eum, &c.* Ita quod iste in speluncam sepulchri descendit. Fratres igitur eius, id est, apostoli & discipuli ad eum per fidem descenderunt, & omnes qui erant ære alieno pressi, id est, debitis peccatorum constricti. Omnes illi etiam qui in angustia tribulationis, & in amaro animo tribulationis & contritionis erant positi, scil. gentiles & alij peccatores plurimi ad
F eum conuenerunt fidemque eius susceperunt, & factus est eorum princeps; eum tanquam Deum & dominum crediderunt, dicentes illud Esa. 3. *Vestimentum tibi est, princeps esto noster.* ¶ Vel dic quod quandoque expedit stultitiam simulare. Vnde Cato:

Stultitiam simulare loco, prudentia summa est.

Et in Prou. 26. *Respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur.* ¶ Vel dic, quod hodie solum illi qui sunt inopes, angustiati & tribulati, ad Dauid, id est, ad Christū, vel ad speluncam Odollam, id est, ad religionis statum conueniunt, ipsumq; pro duce eligunt. Diuites vero nec de Dauid, id est, de Deo, nec de religione sua contendunt, vnde Iacob. 2. *Pauperes elegit Deus Apostolos.* 1. Cor. 1. *Videte fratres vocationem vestram, quomodo non multi potentes, non multi nobiles secundum carnem, sed infirma mundi elegit Deus.* ¶ Vel dic, quod pro certo illi qui sunt fratres Dauid charitatem sectando, & fraternitatem diligendo, & illi qui sunt inopes, scilicet, voluntarie diuitias contemnendo, & illi qui sunt in amaro animo, de peccatis pœnitendo, & illi qui sunt in angustia, tribulationes sustinendo, & illi qui sunt pressi ære alieno, id est, qui sunt boni diuites, mundi æra & diuitias, onus & pressuram reputando, ad Dauid, id est, ad Christum per gratiam veniunt, & in spelunca paradisi discipuli eius fiunt, taliumque personarum dux & Rex efficitur, & ipsi sibi tanquam principi perpetuo famulantur, vnde ipse est qui dicit Esai. 66. *Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu & timentem sermones meos?*

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Abiit ergo Dauid indé & fugit in speluncam.

MORALITATVM CAP. XVII.

Hic habes, quomodo Doech interfecit sacerdotes Domini, sc. octoginta quinque viros indutos ephod lineo, & quod solum Abiathar aufugit & euasit. ¶ Sic vere Doech, qui interpretatur mortuus, id est, peccatū carnis quod fœtet, vel Doech qui interpretatur sollicitus, id est, diabolus qui *circumiens quærit*

quem deuoret sacerdotes, id est, viros ecclesiasticos, qui lino continentiæ sunt induti, summe nititur occidere, à cuius occisione G solum Abiathar, qui interpretatur ros, id est, solum illos qui diuinæ gratiæ rore sunt imbuti, contigit mirabiliter se saluare.

Capitulum vigesimum tertium. Textus. Et annunciauerunt David dicentes, Ecce Philisthim.

MORALITATVM CAP. XVIII.

HIc iterū habes, quod Ionathas cum Dauid in deserto fœdus iniuit, & sic legitur cū Dauid ter inisse fœdus, sc. primo & semel in domo, secundo in agro, tertio hic, sc. in deserto. ¶ Sic vere Deus cum iusto homine tripliciter fœdus facit, scil. in domo conscientiæ per contritionem, in agro eloquentiæ per confessionem, in deserto pœnitentiæ per satisfactionem. ¶ Vel dic, quod Ionathas cum Dauid viro iusto confœderatur & iungitur, quando ipsum inuenit in domo cordis & cogitationis per sui ipsius considerationem. Quandoque in agro opulento per actiuæ vitæ fœcundam operationem. Quandoq; in deserto religionis vel vitæ contemplatiuæ per secretam sæculi abdicationem. ¶ Vel dic quod primum pactum fit per fidem in domo cordis & cogitationis. Secundum per charitatem bonæ operationis. Tertium per spem in deserto tribulationis. Quando enim homo cum Deo illi triplici modo iungitur, constat quod sibi firmiter copulatur, vnde dicitur Eccl. *Funiculus triplex difficile rumpitur, &c.*

Capitulum vigesimum quartum. Textus. Ascendit ergo Dauid inde, & habitauit in locis.

MORALITATVM CAP. XIX.

H CVm Saul actualiter persequeretur Dauid, accidit quod pro ventre purgādo speluncam intraret, in cuius profundiori parte Dauid cum viris suis fugerat, & latebat. Dauid igitur sibi quanquā persecutori misertus, ipsum occidere noluit, sed oram clamydis eius præscindens, & de hoc cor suum percutiens, pœnituit ipsum. *Absit,* inquit, *vt extendam manum meam in vnctum Domini.* Quo facto ipse inimicum suum Saulē ad fletum prouocauit. ¶ Illud potest allegari quomodo homo nobilis corde non debet occulte, vel periculose aliquem percutere, sed potius publice debellare, quinimo si hostem in potestate sua inuenit, debet sibi parcere, & maxime quia videt ea casu, & à fortuna, & ex Dei prouidentia, & nō ex propriis viribus subiectionem huiusmodi factā esse. Quia sicut dicit Sen. *Sufficere debet victori, vindicare potuisse.* Et idem de Morib: *Magnarum virium est lædentem negligere.* Tali enim modo inimicus melius vincitur, & ad fletum & dolorem prouocatur. Ideo dicit Seneca, quod *parcendo melius vinces.* Sicut potest haberi exemplum de Iulio & Anthonio, de beneficiis Sen. vnde Prou. 25. *Si esurierit inimicus tuus, potum da illi, &c. Sic enim faciens, carbones congeres super caput tuum.* ¶ Vel dic, quod in spelunca religionis vel ecclesiæ quandoque inuenitur Saul malus Rex, id est, malus prælatus, qui solum quærit ventrem suum purgare, id est, malam voluntatem implere, & stercora diuersorum vitiorum & criminum per operis executionem exterius reuelare. Sicut ad literam patet de multis, qui solum ad hoc speluncam religionis vel Ecclesiæ intrare quærunt, & ad hoc ibi dominantur & præsunt, vt fœtorem diuersorum vitiorum emittant, & vt superbiam, luxuriam, vindictam & auaritiam exerceant & committant. Quandoque etiam in ista inuenitur Dauid, id est, bonus subditus, qui solum ibi quærit latere, & à mundi tumultu se abscondere, & orationi, & deuotioni vacare: vnde Matth. 6. *Intra cubiculum tuum, & ora patrem tuum in abscondito.* Quid igitur? Pro certo talis Dauid, id est, bonus subditus, licet videat regem scilicet superiorem suum talia facientem, & mala opera sic exequentem, dato quod etiam sit inimicus & persecutor suus & suorum, nō debet tamen in eum manum mittere, nec eum impugnare, vel diffamare, & spiritualiter occidere, sed potius in patientia dissimulare, & defectus suos benignius quo poterit supportare, quinimo si quid de chlamyde famulæ suæ detrahendo præsciderit, & si obloquendo de prælato linguam suam laxauerit, seipsum redarguere, & A cor suum percutere debet: vnde Exod. 22. *Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices* 2. Reg. 6. Sicut etiam de Oza dicitur, quod morte percussus interiit, quia manum ad arcam vacillantem misit, ad denotandum, quod subditus non debet etiam prælatum vacillantem, vel delinquentem detrahendo tangere, cum ad ipsum non pertineat de maioribus iudicare. Exemplo Constantini imperatoris, qui in Concilio generali libellos episcoporum, vbi eorum crimina vel accusationes continebantur, concremari mandauit, dicens, quod *maiorum vitia non sunt à minoribus iudicanda.*

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Mortuus est autem Samuel, & congregatus est vniuersus Israel.

MORALITATVM CAP. XX.

NAbal diues & magnus, cuius possessio erat magna, morabatur in Carmelo. Iste tamē erat pessimus & malitiosus. Vxor vero eius Abigail erat prudentissima, & pulchra. Factū est igitur quod cum iste oues suas tonderet, & tonsoribus cōuiuium faceret, misit ad eum Dauid, qui latebat tunc tēporis in deserto, pro se & sociis suis benedictionē & gratiam, i. cibos seu viaticū petiturus. Ille aūt non solum noluit ipsis dare aliquid, sed incepit obloqui de Dauid & iniurias dicere, & ipsum seruum fugitiuum vocare. Quo audito Dauid iratus, statim ipsum cum omnib. suis quæ habebat voluit perdere, nisi sapiens vxor eius Abigail occurrisset. Ista n. audita fatua responsione viri sui statim munera parauit, & in occursum Dauid cucurrit, & verbis prudentissimis simulq; muneribus ante missis, irā eius placauit. Ista igitur tunc viro suo ebrio indicare noluit, sed in crastino periculum in quo fuerat indicauit sibi, & dixit, propter quod emortuū est cor eius intrinsecus & factum est quasi lapis, & post decem dies defecit, B & mortuus est. ¶ Iste Nabal qui interpretatur stultus, significat aliquem malum diuitē, & maxime prælatum, principem vel superiorē, qui in deserto huius mundi, licet sit malitiosus, & pessimus, diuitiis tamen abundans. Ps. 72. *Ecce ipsi peccatores & abundantes in sæculo, obtinuerunt diuitias.* Isti igitur ad laniendas oues, i. ad excoriandos simplices & pauperes continue vacant, & etiam tonsoribus suis, i. balliuis & familiaribus suis, ad istam rapinæ tonsionem seruientibus conuiuia, & festa præparant, & ipsis beneficia, & officia, & alia lucra temporalia subministrant, & inde Dauid, i. Christo, qui in persona pauperum clamat & petit pro eleemosynis, nihil dant, sed potius ipsos seruos Dauid, i. ipsos pauperes vituperant atque molestant, & murmurando & maledicendo ipsum Dauid, i. Christum blasphemant. Vnde dicitur: *Inter epulas maledicebant Abimelech.* Quid igitur? Pro certo non restat, nisi quod Dauid, & viri sui, i. Christus cum angelis suis cōtra tales irruat, nisi forte vxor eorum sapiens, id est, prudentia ipsos arguat, & dona, & eleemosynas Christo, & pauperibus eius tribuat, & per humilitatem & patientiam ipsi Dauid, Christo obuiet, & occurrat, quæ iram eius impediat, & compescat. Ideo bene dicitur Eccles. 26. *Mulieris bonæ beatus vir.* ¶ Vel illud allega, quod Nabal, id est, prælatus tunc debet magnum conuiuium facere, & magnum gaudium habere, quando oues suas, i. subditos potest tondere, & nudos & pauperes mentaliter & spiritualiter facere, & vellus bonorum temporalium de affectione ipsorum auferre, exemplo Abrahæ, qui tunc magnum conuiuium fecit, quādo filium suum Isaac ablectauit, id est, à lacte bonorum terrenorum per contemptum abstraxit. Vel econtra dic de malis prælatis, & dominis, qui tunc temporis summe gaudent, quādo subditos suos excoriare, & bonorū temporalium vellere priuare possunt, & quando sufficientem occasionem excoriandi, & depredandi eos inueniunt. Iob 3. *Gaudentque vehementer cum inuenerint sepulchrum.* Et loquitur de illis qui fodiunt aurum. ¶ Vel C illud allega, quod quādiu homo est ebrius, & in ipso feruore malæ voluntatis, non debet exasperari, vel corrigi, sed potius dissimulari & supportari, sed in crastino cum ira aut ebrietas cessauerit debet tangi. Vnde Eccl. 31. *In conuiuio ne proximum arguas.* Et sequitur. *Non premas eum in repetendo.* Non solet n. homo ebrius vel iratus obiurgationi acquiescere, qui tamen refrigeratus solet patienter eum corrigitur sustinere. ¶ Vel dic, quod Nabal qui interpretatur stultus, est peccator, qui est pessimus, & malitiosus, immisericors, iniuriosus, ingratus, obliuiosus, obstinatus, & ceruicosus. Dauid enim pastores eius, & greges eius defenderat, & ideo fuit ingratus, &c. Talis igitur cuius cor emoritur & lapidificatur, per obstinationē, post decem dies, id est, decē mandatorū transgressionē moritur, & morti temporali, & perpetuæ condemnatur. Vnde Ezech. 18. *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.*

Capitulum vigesimum sextum. Textus. Et venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa dicentes.

MORALITATVM CAP. XXI.

CVm Saul persequeretur Dauid, & in medio exercitus sui in tabernaculo quiesceret, & dormiret, scyphumq; aquæ, & hastā ad caput suum haberet, & Dauid de monte descenderet, caute tabernaculū regis intrauit, ipsumq; dormientē inueniens, hastam

bastam & scyphum abstulit, & rediens in montem iterum ascē-dit, & clamare incipiens huiusmodi verba dixit: *Nonne respondebitis verbum? Ingressus est vnus de turba, vt interficeret regem. Viuit Dominus, quia filii mortis estis vos, qui non custodistis Dominum vestrum vnctum. Vbi inquit est hasta regis, & vbi scyphus, &c.* Abner igitur merito reprehenditur, qui Dominum suum non custodiuit, sed dormiens ipsum in periculo dimisisse probatur. ¶ Per Dauid qui in montibus morabatur, & interpretatur manu fortis, in hoc loco possumus diabolum intelligere, quia scilicet valde est fortis, & in hoc loco in montibus, id est, in superbis vel in elatione superbiæ semper dignoscitur habitare. Vnde Iob 41. *Ipse est Rex super omnes filios superbiæ.* Et Iob 40. *Huic montes herbas ferunt.* Per regem Israel Christum intelligo, per Abner vero qui interpretatur patris lucerna, intelligitur ratio. Ista est igitur veritas, quod Rex Israel Christus contra Dauid manu fortem, id est, contra diabolum superbum & montosum militans, quandoque in sacramento altaris, vel etiam spiritualiter per gratiam in tabernaculo cordis humani recipitur, vt ibi quiescat, habitet & moretur. In nullo enim loco Christus dulcius dormit, quam quando in mundo corde per gratiam requiescit. Vnde Cantic. 1. *Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Sed reuera ad hoc quod Rex iste in corde humano possit suauiter requiescere, tria debent eum sociare, scilicet Abner princeps exercitus virtutum, id est, lucerna rationis quæ vigilet, hasta, id est, memoria crucis quæ sustentet, scyphus aquæ, id est, humor deuotionis, compassionis & compunctionis qui irriget. Sed reuera quandoque fit quod iste vigil, id est, ratio ita mundi delitiis delectatur, quod à cura diligentiæ tepescit, ita quod dormiens hebetatur. Et tunc proculdubio venit vnus de terra, scilicet diabolus, qui in tabernaculum per tentationes se ingerit, & hastam & aquam, scilicet crucis memoriam, seu diuini timoris lanceam deuotionemque, & compunctionem tollit, & clamoribus malarum cogitationum regem inquietat, & in corde quiescere non permittit. *Quis es tu,* inquit, *qui clamas, & inquietas regem?* Concludi igitur potest quod Abner, id est, ratio quæ non vigilat, sed ad regem latronem diabolum intrare, & ipsum spoliare permittit, merito debet redargui, & mortis filia nuncupari. Matthæi 24. *Vigilate igitur, quia si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique.*

Capitulum vigesimum octauum. Textus. Factum est autem in diebus illis congregauerunt Philistiim.

Moralitatum Cap. XXII.

E Hic ponitur, cum Dauid ad Achis regem Geth fugisset, & omni die à conuicinis gentilibus multas raperet prædas, & cum ipsius regi gentili prædicaret quod dictas prædas non à gentilibus, sed à filiis Israel apportaret, de quo idem Rex summe gaudebat, idem Dauid tali vtebatur cautela, quia, scilicet nec viro, nec mulieri parcebat, sed ne contra eum loquerentur, omnes generaliter occidebat. Ista cautela generaliter vtuntur multi latrones, quia scilicet eo solo quia timent reuelari postquam rapuerunt occidunt, & qui alias parcerent, nulli parcunt. Mortuo Samuele cum Philistiim congregarentur & insurgerent contra Saul, & Dominus sibi respondere nollet per somnia, nec per sacerdotes, nec per prophetas, mulierem Pythonissam adiit, & Samuelem suscitare poposcit. Qui statim Pythonicæ per scientiam suscitatus, euentum belli sibi prædixit, & quod in crastino cum filiis suis moriturus esset, sibi certissime reuelauit. Quod etiam euentus rei postea comprobauit. De ista suscitatione, scilicet vtrum fuerit vera anima Samuelis, quod ponit Aug. sup. Eccl. 46. Insuper vtrum fuerit spiritus malignus, vt ponit Beda in glossa Actu. 16. non est præsentis negotii disputare. ¶ Hic solum moraliter dico, quod Saul significat rumorum inuestigatores, qui scilicet multoties solent audire illud, quod nunquam voluissent euenire, quia pro certo sæpe fit, quod dum suspiciosus diligenter inquirit, & à viuis & à mortuis perscrutari contendit, sæpe infortunium inuenit, propter quod displicentiam mox incurrit. Ideo dicitur Eccl. 3. *Non est necessarium ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis, in superuacuis rebus noli scrutari.* ¶ Vel dic quod Samuel propheta, & tamen mortuus, significat virum scientificum, & peccatorem, qui reuera multa vera, & bona solet dicere, & prædicare, licet non faciat, ita quod non restat nisi hoc, quod dicitur Matth. 23. *Quod dicunt facite, &c.*

Capitulum trigesimum. Textus. Cumque venisset Dauid, & vir eius in Sicelech.

Moralitatum Cap. XXIII.

Dauid sequens Amalechitas, pro eo quod Sicelech succenderant, & viros & mulieres captiuos ducebant, puerum Ægyptium quem infirmantem & lapsum Dominus suus dimiserat, inuenit. Quem in ductorem eligēs, Amalechitas discumbentes & edentes, & bibentes, & quasi festum facientes inuenit, quos occidens, prædam quam tulerant reportauit, & captiuatum populum liberauit, & etiam de bonis acquisitis in illo bello aquam portionem illis qui in bellum descenderant, & illis qui lapsi ad sarcinas remanserant, dispensauit. ¶ Iste puer Ægyptius, quem Dominus suus lapsum & infirmum dimiserat, significat quosdam pauperes homines tenebris tribulationum, & miseriarum obrectos, quia scilicet Ægyptus interpretatur tenebra infirmitatibus, & miseriis fatigatos, id est, à Domino suo, scilicet à mundo contemptos, & prætermissos, quia reuera sæpe fit, quod cum Dauid, id est, Deus Amalechitas, qui interpretantur terram lambentes, id est, homines terrena diligētes, vult comprehendere & conuertere, quandoque de vno paupere homine solet ductorem, id est, prælatum vel prædicatorem facere, quo scilicet tandem mediante, & cooperante solet tales mundanos, carnales & auaros capere, & eos per pœnitentiam mortificare, & vitam carnalem in eis occidere, & eos virtutib. & fidei subiugare. Vel pone, quod sicut Ægyptius cooperatur Dauid ad Amalechitas vincendos, & inueniēdos, sic mali cooperantur quandoque bonis ad dæmones vincendos, vel ad malos alios puniendos, vt patet de bonis prælatis, & principibus, qui malis officialibus, & stipendiariis vtuntur ad iustitiam exequendam. Aostolus Ro. 8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* ¶ Vel dic exemplariter de liberalitate, & curialitate boni principis, qui scilicet lapsis, & remanentibus debet compati, & omnibus æqualiter condiuidere & partiri. Vnde dicitur Leu. 6. *Cunctis filiis Aaron æqualiter per singulos diuidetur.* G

¶ Vel si vis allega contra malos tyrannos, qui nunc lætantur, & luxuriantur in prædis, quas à filiis Israel, id est, à bonis Christi fidelibus rapuerunt. Sed Dauid, id est, Christus subito quandoque dum non aduertunt irruit super eos, & eos per mortem & infortunia interficit, & illa quæ rapuerunt mundo bona, ipsis subtrahit. Vnde Luc. 12. *Stulte hac nocte repetent animam tuam à te, quæ autem parasti, cuius erunt, &c.*

Capitulum trigesimum primum. Textus. Philistiim autem pugnabant aduersum Israel.

Moralitatum Cap. XXIV.

Saul vulneratus à sagittariis pro eo, scilicet totū pondus prælii versum fuit ad Saul, ab armigero suo se occidi poposcit, timens quod Philistiim venientes ipsum occiderent illudentes. Cum igitur armiger ipsum occidere nollet, ipse Saul super gladium suum incubuit, quod & armiger suus similiter statim fecit, & sic vterque proprio gladio interiit & defecit. ¶ Saul Rex significat superiorem, & rectorem, in quem pro certo totum pondus prælii, id est, tota sarcina tentationū vertitur, in quantum diabolus debellare superiores præ cæteris conatur, vt s. eorum exemplo alii faciliter deuincantur. Sæpe igitur fit, quod postquam iste superior à sagittariis, i. à dæmonibus per tētationes est vulneratus, proprio gladio, i. proprio consensu seipsum interficit, in quantum peccato voluntarie consentit, & in præsentiā armigeri, i. in conspectu subditorum suorum seipsum per vitia transuerberat, & transfigit, cuius exemplo proculdubio armiger ille, i. subditus quicunque statim ad simile prouocatur, & etiā morte simili per vitia iugulatur. Sicut .n. dicit Greg. *Vitium rectoris facile trahitur à subditis in exemplum.* ¶ Vel dic quod isti qui propriis gladiis transfixi sunt, inuidos & detractores designāt, qui reuera proprio gladio, id est, propria inuidia vel odio seipsos ante omnia vulnerant, & doloris sui iaculo secruentant. Psalm. 36. *Gladius eorum intret in corda eorum.* ¶ Vel dic, quod armiger Saulis est adulator principis, qui scilicet magistrum suum noluit interficere, quia isti Dominos suos nolunt corrigere, vel gladio veri percutere, & ideo isti Domini proprio gladio, id est, propria vindicta, & potestate, quā habēt, seipsos occidūt in quātum seducti à suis armigeris, & adulatoribus, officialibus, & ballinis, dicto gladio seu dominio abutuntur. Ipsi tamen armigeri id est, adulatores seu mali consiliarii, immunes non euadunt, quia s. ipsi propriis gladiis pereunt, in quantum propter abusum H

potestatis sibi commissæ, spiritualiter & æternaliter se occidút.
Istud etiam dici potest contra confessores, & prædicatores fre-
quentantes curias principum, qui scilicet libentius solent adu-
lari quam verum dicere, qui nec audent magnates reprehende-
re, & sic vterque solet perire, sicut bene patet in Ezech. 3. *Ipse im-*
pius in iniquitate sua quam operatus est morietur, sanguinem autem eius
de manu tua requiram. Et ideo talibus superioribus loquitur scri-
ptura. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.* Et sequitur
Esa. 9. *Et erunt qui beatificant seducentes & qui beatificantur præcipitati.*
¶ Mortuis Saule, & filiis eius super montem Gelboe, venerunt
Philistini ad spoliandum mortuos, & inuenerunt Saulem, &
tres filios eius mortuos, & interfectos, iacentes in monte Gel-
boe, & præsciderút caput Saulis & spoliauerunt eum armis suis,
& miserunt per terram Philistinorum per circumitum, vt an-
nunciaretur in templis idolorum, & in populis. Et posuerunt
arma eius in templo Astaroth, & suspenderunt corpus eius in
templo Betsan. Sed viri Iabes Galaad de nocte venientes, ca-
dauera Saulis, & filiorum eius mortuorum de muro tulerunt, &
succensa ciuitate secum apportauerunt, & iuxta Iabes ciuita-
A tem propriam sepelierút. ¶ Philistini qui interpretantur poculo
ruentes, sunt dæmones, qui, s. poculo superbiæ inebriati, de em-
pyræo cœlo corruerunt. Postquam igitur isti super montem
Gelboe, *vbi nec ros nec pluuia descendit*, id est, super mundi altas di-
gnitates & excellentias, Saul & tres filios eius, id est, animam,
& tres potentias eius, gladiis tentationum percusserunt, vtpo-
te, quia primum filium s. intellectum; occiderunt per ignoran-
tiam. Secundum vero filium; s. affectum per concupiscentiam.
Tertium filium, s. memoriam, per ingratitudinis obliuiscentiá,
ita quod iste cum filiis suis in bello iam mortuus iacet in terra
per terrenorum affectum, & auaritiam, statim proculdubio có-
uertuntur ad caput rectæ intentionis sibi tollendum, & ad eos
armis, id est, virtutibus aliis spoliandos, & ad eorum mortem,
i. peccata denunciandum, publicandum & diffamandum; ipsos
quoque in muro Betsan, id est, in mundo per affectionem affi-
gunt, & per elationem suspendunt. Betsan enim interpretatur
domus dormientis; domus securitatis, domus abundantiæ &
fertilitatis, significans satis proprie mundum istum, qui reuera
est domus dormientium, id est, delitiosorum, domus sæculorú,
id est, superború & obstinatorum, domus abundátiæ, id est, di-
uitum & opulentorum. In ista igitur ciuitate, id est, múdo mor-
tui peccatores suspenduntur, & ibi per affectionem nimiam af-
figuntur. Vnde dicitur Iud. 14. *Suspendit caput Holofernis super mu-*
ros. Viri vero Iabes Galaad, id est, iusti, cadauera talium tollunt,
in quantum scilicet malam malorum vitam, & mortem memo-
riter recipiunt, & in corde suo sepeliunt, & abscondunt, & sic
ex consideratione malorum seipsos corrigunt & conuertunt.
Vnde Prou. 24. *Per agrum pigri hominis transiui & ecce totum operue-*
rant vepres, & spinæ. Quod cum vidi, adhibui cor, & exemplo didici disci-
plinam. ¶ Vel etiam de cadauere, id est, de morte pœnæ potest;
intelligi, quia reuera quando aliquis tyrannus à dæmonibus
occiditur, suspenditur, & in inferno necatur, à iusti corde sepe-
liendus est, vt pœna tali caueatur. Psalm. 57. *Lætabitur iustus cum*
viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris.

Moralitatum primi libri Regum finis.

B MORALITATVM LIBER DECIMVS
SECVNDI LIBRI REGVM.

Capitulum primum. Textus. Factum est autem postquam
mortuus est Saul.

MORALITATVM CAP. I.

Ræteremitto adulationem Amalechitæ, qui Saulis
coronam portabat, & armillam, qui etiam Saulem
se occidisse iactabat, ex quibus Dauid gratiam se
adipisci sperabat, sed tamen Dauid ipsum pron-
tius interfecit. ¶ In quo notari potest, quod Rex,
princeps vel prælatus non debet adulatores audire vel recipe-
re, nec eos etiam si munera offerant, & si etiam inimicos suos
se grauasse asserant, diligere, sed potius corrigere vel punire.
¶ Vel dic quod quandoque homo credit reportare præmiá; vn-
de reportat damnum vel vituperium. Vnde Hie. 14. *Expectaui-*
mus pacem, & ecce turbatio. Prætermitto etiam de planctu Dauid
& maledictione montium Gelboe, nec non de aduentu Dauid
in Hebron cum duabus vxoribus per quod designant quidam
Christum ad ecclesiam cum duobus populis venientem, & ibi
etiam regnantem, &c. Et etiam transeo de morte Azahelis cur-
soris velocissimi. Verumtamen sterilitas per montes, vbi nec
ros nec pluuia cadebat, post imprecationem istam secundum
aliquos accidit, quinimo ex tunc steriles fuerunt qui ante ferti-
les fuerant, cæteri vero montes à Domino fuerunt visitati. Isti
vero à visitatione Domini destituti possunt intelligi quidá ob-
stinati incorrigibiles peccatores, in quibus, sc. nec ros deuotio-
nis, nec pluuia misericordiæ, aut compassionis potest cadere,
quinimo semper sicci, indeuoti, & quoad bona opera steriles
permanere volunt, cæterisq; vicinis & sociis prosperantibus &
lætantibus, & virtutum & operum copia exuberantibus, isti soli
consueuerút steriles permanere, ita scilicet quod eos Dominus
quasi desperans de ipsorum salute, non visitat, s. inspirando vel
corrigendo, imo ipsos in propria sterilitate dimittit, de eorum C
salute vt apparet prima facie non curando. Vnde istis videtur
dicere illud Oze. 4. *Non visitabo super filias vestras cum fuerint forni-*
catæ. Ista etiam quátum ad quosdam miseros possunt applicari,
qui scilicet in temporalibus sunt infortunati, quod nullum bo-
num potest eis euenire. Vnde talibus potest dici illud Ezech.
35. *Lætante vniuersa terra, in solitudinem te redigam.* ¶ Dicitur cap. 2.
Azahel erat cursor velocissimus, sicut vnus ex capreis, qui est in campis. Iste
igitur persequebatur Abner principem exercitus Israel, & quá-
uis ipsum Abner dulcib. verbis à persecutione retraheret, cessa-
re tamen noluit, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinauit.
Quo viso Abner auersa hasta ipsum in inguine percussit, & sta-
tim mortuus cecidit. ¶ Istud exponitur moraliter de prælatis &
subditis, quia Abner dux qui interpretatur patris lucerna intel-
ligitur bonus prælatus, per Azahel vero cursorem intelligitur
instabilis, subditus & proteruus vel aliquis malus princeps, quia
pro certo quandoq; contingit quod Azahel, id est, aliquis ma-
lus & proteruus subditus principem & ducem ecclesiæ præla-
tum persequitur, & tunc primo debet ipsum dulciter monere,
& à cœpto malo proposito benigniter refrænare. Qui si cessare
noluerit tunc hasta seueræ sententiæ debet adhiberi, vtpote quia
tunc debet excommunicari vel acrius castigari. Verumtamen
ista hasta dicitur auersa fuisse, quia reuera prælatus debet caute
quanto plus potest, & quasi hastam virium aducens, peccato-
rem ex obliquo percutere vel arguere, vt sic possit à superbia
sua cadere, & à furore malorum operum cessare, qui si ex dire-
cto percuteretur, posset faciliter amplius insanire. Quod potis-
sime in correctione principum debet esse, quia pro certo, nisi
isti ex obliquo & ex indirecto percutiantur, sed potius aperte,
& euidenter aggrauentur, statim in furiam conuertuntur, & sic
nullatenus superantur: lignum enim & non ferrum debet ad
istos verti, & otiosa correctione, non aspera debent percuti, &
sic solent facilius per humilitatem cadere, & per pœnitentiam
mortificari, & per disciplinam debitam superari. Vnde Seneca D
dicit: *Parcendo melius vinces quam puniendo.* ¶ Vel dic quod Abner
est diabolus, qui patris lucerna pro eo dicitur, quia luce limpidi
intellectus vigere dignoscitur. Azahel autem qui interpretatur
videns Deum, virum iustum significat, qui Deum per contem-
plationem videt, & contra diabolum diligenter currit, & pu-
gnat. Igitur sæpe fit quod Azahel iste, id est, homo iustus pro-
priam fragilitatem non attendens, sed de cursu bonorum ope-
rum suorum plus debito præsumens Abner, id est, diabolum ni-
mis ardenter insequitur, & ex viribus propriis contra ipsum
præualere conatur. Quod videns diabolus, statim auersa hasta,
id est, aliqua tentatione indirecta ipsum percutit, vtpote quia
præteritas carnis delitias sibi ad mentem reducit & in inguine,
id est, in genitalibus per luxuriam ipsum lædit, & sic spiritualiter
occiditur, qui indiscrete, & vltra vires diabolum impugnare se
credit, & qui de propriis virib. vltra posse confidit. Quod po-
tissime ad nouitios religiosos & conuersos pertinet, qui in prin-
cipio plus debito sunt feruentes, quapropter faciliter delin-
quunt, & maxime per luxuriam in qua cadunt. Ideo bene docet
Aposto. 1. Cor. 9. *Sic currite vt comprehendatis.* ¶ Vel dic quod dia-
bolus hominem auersa hasta in inguine percutit, quando de
peccato contra naturam ipsum tentat & lædit.

Capitulum tertium. Textus. Facta est ergo longa concertatio
inter domum Dauid & inter domum Saulis.

MORALITATVM CAP. III.

ABner, qui interpretatur patris lucerna, ad Dauid vxorem
suam Michol reducens quam vir suus sequebatur plorás,
per Ioab ad medium portæ reducitur, à quo in dolo loquente,
percussus in inguine occiditur. ¶ Sic vere dú lucerna fidei, id est,
prædicatio

E prædicato innititur ad Deū Dauid, id est, ad Christum, vxorem suam, id est, ecclesiam reducere, & à viro carnali, id est, à mundo & à mundi amore seiūgere, & omnes tribus Israel, & omnia genera hominum cum ipsu confœderare: sæpe fit quod Ioab diabolus ipsum dolose per tentationem ad se reducit, & in inguine ipsum per luxuriam percutit, & sic eum in media portæ spiritualiter occidit dum medietatem virtutum suarum, scilicet bonam vitam sibi subtrahit, aliam vero medietatē, scilicet doctrinam solum dimittit sibi; ita quod ille sic dimidiatur & in medio positus potest dicere illud Esa. 38. *Ego dixi in medio dierum meorum vadam ad portas inferi.* Iustus ex duobus constat, ex vita, scilicet & doctrina, sed quando vnum illorum tollitur, tunc in medio constituitur, & spiritualiter mediatur.

Capitulum quartum. Textus. Audiuit autem Isboseth filius Saul, quod cecidisset Abner in Hebron.

MORALITATVM CAP. III.

ISboseth Rex Israel dormiebat super lectum suum in meridie. Ostiaria autem domus purgans triticum obdormiebat dum purgabat. Habebat autem idem duos viros principes latronum Rechab & Baana fratres, qui colligētes spicas, & vidētes dormire regem, domum eius latenter intrauerunt, spicas tritici assumentes, & in inguine percusserunt, & eum impie iugulantes, caput eius in Hebron ad Dauid detulerunt, & exinde reportare præmium crediderunt. Verumtamen Dauid istud ipsorum facinus abhorruit, & quia innocentem occiderant, ipsos statim interfici fecit. ¶ Ista exponunt sancti moraliter sic: Dicunt enim quod Isboseth Rex Israel significat spiritum, seu animam, quia pro certo ille semper habet in custodia sui virū & mulierem, id est, rationem feruidam vel inertem. Ista igitur est veritas, quod quando Isboseth, id est, animus noster constituit sibi custodem ostiorum, id est, sensuum, non virum, sed mulierem, id est, non rationem virilem, & discretam, sed magis tepidam atque mol-

F lem. Re vera sæpe fit, quod dum ista ancilla ostiaria, id est, tepida ratio triticum debet purgare, id est, virtutes à vitiis separare, ipsa in delectationibus dormit, & curam sollicitudinis, & vigilantiæ per negligentiam derelinquit, & statim veniunt latrones, id est, dæmones vel tentationes, quæ spicas, id est, virtutes deprædantur, & domum mentis, id est, ianuas sensuum ingrediūtur, & regem istum, s. animam lapsam dormientem & remollitam, per calorem meridianum, & per concupiscentiæ feruorem inuenientes, statim contra eum debacchātur. Et quia homo citius inclinatur ad luxuriam quam ad alia vitia, ideo ipsum dicuntur primo in inguine, id est, in carne per luxuriā percutere, & sic per consensum caput, id est, mentē solent sibi subtrahere, & per diuersa vitia ipsum capere, & grauare. Et sic Isboseth qui interpretatur vir confusionis, custode fœmina moritur, quando animus, qui sui custodiam non virum, sed fœminam, id est, non virtutem, sed mollitiem posuerat, à spiritualibus hostibus iugulatur. Fortis enim & vigil sensus vigilans, nō dormiens, nec negligens seu mulieribus apponi debet, vt foret cordis custodiat, *quem scilicet nec negligentiæ somnus opprimat, nec ignorantiæ error fallat*, secundum Gregorium. Matt. 13. Vnde Ianitori præcipit, vt vigilet. ¶ Vel dic quod Rex est prælatus malus, vir confusionis, & vanus, qui s. in domo sua, & in statu suo dormiens, & in honore suscepto plus debito se delectans, in portis domus suæ, id est, in curiis & negotiis hospitii sui, nec non in beneficiis ecclesiæ vel in iudiciis quæ antiquitus fiebant in portis, quandoque ponit, & assignat mulieres, & non viros personas molles, & non homines virtuosos, qui etiam in delitiis dormiunt nec ad opera sibi iniuncta inuigilant per diligentiam, aut attendunt. Sic ergo fit quod latrones, & tyranni, & eorum officiales & balliui, istorum domos, i. ecclesiarum possessiones intrant, & spicas, id est, diuitias eorum rapiunt, & deuastant caputque, id est, capitale illius regis auferunt, & detractant. Et qui sic dormientes & negligentes inueniunt, ideo bona ipsorum tam prælatorum quam subditorum rapiunt & deuastant. Non debet ergo superior negligenter dormire, nec in ecclesiarum ianuis officiis, & benefi-

G ciis muliebres, & somnolentos & desides instituere & etiam locare, sed potius viros, id est, virtuosos & vigiles ibi ordinare. Bene ergo dicitur Luc. 2. quod *pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.* ¶ Vel dic ad literam quod multi sunt hodie ecclesiastici vel prælati qui ad custodiam camerarum suarū non habent viros, sed mulieres, quapropter latrones, i. vitia istos opprimunt, & etiam latrones mūdi, i. sæculares principes eos per rapinas confundunt. ¶ Vel dic contra proditores; quos s. Dauid, id est, bonus prælatus non debet diligere, imo dato etiam quod in fauorem eius proditione faciant, debet tamen eorum facinus abhorrere, & eos seueriter castigare, Exemplo Alexandri magni, qui duos principes Darii, qui ipsum fugientem occiderant, & inde gloriam ab Alexandro sperabant, super sepulchrum ipsius Darii fecit suspendi, sicut scribitur in libro Philosophorum moralium Cap. de Alexandro. ¶ Vel si vis allega contra eos qui tenent secum malos homines, homicidas, & latrones, quia isti quandoq; in suum proprium magistrum insurgunt, & eum deprædantur, vel perimūt, & occidunt. Exemplum de Actæone, quem canes sui comederunt. Exemplum etiam istis nostris temporibus de duce Athenarum, quem sui proprii stipendiarii proditionaliter occiderūt. Iste enim nisi secum latrones tenuisset, nunquam per eos occisus fuisset. Bene ergo docemur Eccl. 9. *Iusti viri sint tibi conuiuæ.*

Capitulum quintum. Textus. Et venerunt vniuersæ tribus Israel ad Dauid.

MORALITAT. CAP. IV.

DAuid cum iret debellare populum Iebuzæum qui habitabat in Hierusalem, dictum est sibi sic: *Non ingredieris huc nisi abstuleris cæcos & claudos.* H Promisit ergo Dauid ducatum seu principatū illi qui prius Iebuzæū percuteret, & qui fistulas dogmatum tangeret, & qui cæcos & claudos qui odiebant animā Dauid abstulisset. Quæ omnia Ioab fecisse legitur, & ideo ex tunc exercitus princeps factus fuit, sicut hic & alibi reperitur 1. Par. 11. Cœpit igitur Dauid arcem Sion, & eam ædificauit, & in ea habitauit. ¶ Dic si vis mystice, quod Dauid est prælatus superior, cuius s. cura debet esse Hierusalem, i. ecclesiam vendicare, & eam de manu Iebuzæorum, & tyrannorum vel vitiosorum penitus liberare, & exinde claudos, id est vacillantes in fide & moribus, & cæcos, & ignorantes, & obstinatos penitus abdicare, & ab ecclesiæ promotionibus effugare. Vnde hic dicitur 2. Reg. 5. *Cæcus, & claudus non ingredientur in templum Domini.* Quid ergo debet facere iste Dauid, scilicet prælatus superior. Pro certo ipse debet edictum proponere, quod ille subditorum suorum in exercitu ecclesiæ erit dux, & prælatus & beneficiatus, & præmiatus, qui ad huiusmodi opera erit primus, ipsumque debet ducem i. prælatum, & officialem vel beneficiatum in ecclesia facere, qui Iebuzæos, id est, tyrannos, & peccatores scierit per prædicationem percutere, fistulas & aquæ ductus malarum scientiarum reprehendere & redigere, & cæcos & claudos, id est, malas personas obstinatas, & malitiosas, quæ s. animam Dauid, id est, bonum prælatum vt communiter odiunt, eradicare penitus & auferre, & sic iste talis poterit Ioab, qui interpretatur pater, comparari, qui s. pater, & superior merebitur ab aliis appellari, & tanquam pastor & pater maior præ aliis ordinari. Esa. 9. *Pater futuri sæculi, princeps. Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis.* ¶ Si vis dic moraliter quod Dauid est Deus qui Hierusalem, id est, animam à Iebuzæis, id est, à malis cogitationibus mundat, & fistulis malæ doctrinæ eam euacuat, claudos, id est, claudicationem malitiæ vel inconstantiæ, cæcos, id est, cæcitatem ignorantiæ inde fugat, & ipsam virtutib. ædificat, & in arce Sion, id est, in spelunca mentis spiritualiter habitat, & ibi per gratiam perseuerat. Psal. 124. *Non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem.* ¶ Vel dic de Christo, qui vt habitaret in arca Sion, id est, in vtero virginis gloriosæ, voluit inde Iebuzæum & cæcos, & claudos auferre, &c. vt supra. ¶ Vel dic allegorice, quod Hierusalem est ecclesia, à qua Christus Iebuzæum, id est, gentilitatem percussit & destruxit, cæcos & claudos, id est, Pharisæos & scribas abstulit, fistulas omnes falsæ scientiæ A & malæ doctrinæ fregit, & eam virtutibus & bonis personis ædificauit, & ibi per fidem & gratiā habitauit, & Ioab, id est, patres spirituales, prælatos & prædicatores esse maiores in ecclesiæ exercitu ordinauit. Vnde Apoc. 2. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus & habitabit cum illis, & ipsi populus eius erūt.* ¶ Vel arx Sion est religio, quæ magis est alta & specularrix æternorum quæ interpretatur specula. Istā igitur Christus in Hierusalem, in ecclesiam ædificauit, & eam habitationi propriæ deputauit. Dicens Psal. 131. *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quoniam elegi eam.* ¶ Hic habes quomodo Dauid fuit inunctus super totum Israel, & dico quod legitur Dauid ter inunctus fuisse. Primo 1. Reg 16. in Bethleem, in signū regis futuri sicut hic patet. Secundo in Hebron supra Iudam. Tertio 2. Reg. 2. super totum Israel etiam in Hebron, sicut hic patet. ¶ Sic dico vere quod electi tripliciter à Deo oleo consolationis vnguntur. Primo per gratiam, secūdo per animæ gloriam, tertio in resurrectione per corporis

stolam

stolam. Psalm. 44. *Vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.*

Capitulum sextum. Textus. Congregauit autem rursum Dauid omnes electos ex Israel.

Moralitatum Cap. V.

DAuid ducente arcam Domini in Hierusalem & eam cum vniuerso populo & instrumentis musicis inducente, contigit quod boues calcitrarent, & arcam plus debito declinarēt. Quod videns Oza sacerdos, manum ad tenendum apposuit, & statim indignans Dominus ipsum in temeritate sua percussit, qui continuo mortuus periit & defecit. Causas autem istius percussionis assignat scholastica historia, dicens, quod aliqui dicunt quod illud accidit sibi quia tetigerat arcam cum non esset sacerdos. Alii dicunt quia posuerat arcam super plaustrum, cum ipsam humeris portare deberet. Alii dicunt quod nocte illa dormierat cum vxore sua, & ideo à tactu arcæ debuerat abstinere. Videns igitur Dauid Ozam percussum, introducere arcam in domum suam timuit, quapropter ipsam in domum Obededom declinauit, quapropter quia illi Dominus benedixit,
B ipsam postea Dauid in propriam domum introduxit. ¶ Allegorice arca ista Christum & eius fidem significat. Dauid vero populum iudaicum designat, quia vero dato quod Dauid, i. populus iudaicus arcam istam, id est, Dei filium in principio deduceret, & cum iubilis & canticis in ipso crederet & speraret, & de aduentu ipsius congauderet. Verumtamen sic factum est quod Dauid, id est, populus Iudaicus, quando istam arcam, id est, Dei filium super plaustrum nouum, id est, in pura humanitate portatum vidit positum, & Deum factum hominem prædicari audiuit, statim huiusmodi arcam, id est, Christi incarnati fidem recipere formidauit, quapropter ad alienam domum, id est, ad gentilem populum ista arca scilicet Christus cum fide sua transiit, propter quod ipse Dominus continue benedicit ipsum, finaliter tamen Dauid, id est, Iudaicus populus, istam arcam, id est, Christum & eius fidem recipiet, & eum in domum suam introducet, cum scilicet iuxta verbum Apostoli, *intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus erit.* Rom. 11. ¶ Vel si vis allega hic contra mundanos amicos, qui scilicet amici sunt quamdiu vident prospera, dimittunt vero hominem quando instant pericula & aduersa. istud potissime est contra ecclesiasticos, qui in more Dauid videntes quod arca in ecclesia, homines occidebat, scilicet in principio, quando scilicet quasi omnes episcopi & clerici martyrizabantur, ipsam dimittebant, & de eius statu & beneficio non curabant, & eam Obededom, id est, veris martyribus relinquebant. Nunc autem quia vident quod ista arca, scilicet ecclesia non occidit homines, sed potius eos in temporalibus benedicit. ideo quilibet eam exemplo Dauid habere contendit, ipsamq; & eius dignitates iocunde recipit & admittit. Breuiter ergo, multi sunt qui onera & pericula solent aliis dimittere, lucra vero & commoda quando accidunt, solent pro viribus vendicare. ¶ Vel ista allegantur de corpore Christi quod significatur in arca, quia scilicet quando ab indignis recipitur, sæpe fit quod mortem animæ & corporis sortiuntur. Vnde A-
C post. 1. Cor. 11. *Qui manducat & bibit corpus & sanguinem Domini indigne, iudicium sibi mãducat & bibit.* Indignus autem reputatur ille, qui per carnis delectationem se maculat, & ille qui sacerdotis, id est, sacri ducis mores & sanctitatem repudiat, & ille qui onus pœnitentiæ impositum quod portare debuerat, non per se, sed per alium circumportat, qui scilicet aliis pœnitentiæ onus imponit, & illud mouere cum digito nunquam curat. Tales igitur super temeritate & indignitate sua à Deo percutiuntur, & à tactu Sacramenti Corporis Domini indigni reputantur, & quandoque miraculose occiduntur. Quod considerans Dauid, id est, iustus, debet timere, & quandoque ea reuerentia à receptione arcæ, id est, à perceptione sacramenti cessare, & pœnas indigne recipientium vltra formidare. *Celebrare enim quotidie nec laudo nec vitupero,* dicit Aug. Vnde de tali timore potest dici illud Psal 57. Iustus cum viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Vel dic quod arca significat prælatum, vt visum est Exod. 25. Boues qui trahunt arcam carnales parentes significãt, seu quemcunque carnalem affectum. Plaustrum vero nouum designat ipsius prælati dignitatem & statum, & maxime nouiter sibi datum, Oza qui sacerdos nõ erat, & cum vxore dormierat, significat carnalem subditum & insufficientem & imperfectum, à sacerdotio, i. à sacerdotum moribus alienum & à sacerdotali dignitate remotum. Si igitur cõtingat arcam super plaustrum nouum positam, i. prælatum super nouam dignitate constitutũ in moribus vacillare, per recalcitrationẽ boum interiorum, id est motuum carnalium & boum exteriorum, i. amicorum carnalium & sæcularium à rectitudine iustitiæ declinare, non competit Ozæ primo, i. cuilibet subdito, & maxime qui non est sacerdos, id est, homo scientificus vel perfectus, sed potius qui cum vxore iacuit, i. quando est carnalis, luxuriosus vel infectus, in istam arcam, i. in prælatum manum mittere, i. ipsum corrigere vel arguere, vel obloquẽdo de eius vacillatione se intromittere, quinimo magis debet sub dissimulationis diuerticulo pertransire. Alias si irreuerenter illã arcam tangeret, mortem æternam pro temeritate præsumptionis sua facile poterit reportare. Ad quod facit illud de historia tripertita, quod s. Constantinus Imperator de criminibus episcoporum noluit iudicare, sed potius libellos contra eos oblatos voluit concremare. Cuilibet igitur oblocutori potest dici illud supra, *Quare non timuisti*
manum mittere in Christum Domini 2. Reg. 1. Similiter etiam habes D
supra 2. Reg. 26. Et sicut ibi dicitur 2. Reg. 1. quod Dauid fecit illum occidi qui manum in regem Saulem iactauerat se misisse, ad deuorandum, quod illi subditi digni sunt pœna, qui per rebelliones & diffamationes contra prælatos proprios mouent bella. Ista tamen sunt contra multos subditos, qui quamuis sint pessimi, non cessant tamen prælatos suos tangere, & obloquendo seu molestando vexare, cum dicatur Exod. 28. *Diis non detrahes, & principi populi tui non malediccs.*

Ex eodem Capitulo sexto. Textus. Nunciatum est regi Dauid quod benedixit Dominus Obededom.

Moralitatum Cap. VI.

CVm Dauid duceret arcam Domini in domum suam, mira exultatione gaudebat, & accinctus ephod lineo, organa manu tangebat, & cum choris, & buccinis, coram Domino saltabat, & ad quoslibet sex passus bouem & ouem Deo immolabat, & sic honorem regium humilitate per uia in laudem Domini captiuabat. Quem vxor sua Michol filia regis Saul vilipendens cœpit redarguere, & istis verbis insentiam eius increpare. *Quam (inquit) gloriosus fuit Rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, & nudatus est quasi nudetur vnus de scurris.* Cui Dauid legitur respõndisse, dicens: *Ludam & vilior fiam, & humilis ero in oculis meis & in conspectu Domini qui elegit me* ¶ Ista possunt allegari exemplariter, quomodo nulla potest esse tanta potentia, tanta maiestas, tanta sublimitas tantaq; fœlicitas vel prosperitas, quin quando de reb. diuinis agitur, & quando ad cultum Dei & eius honorem venitur, statim debet humiliari, vestibus prosperitatis mundialis exui, & per compassionem & contritionem mũdari, ephod lineo, id est, munditia cordis indui, & lætitia mentis repleri, saltus bonorum affectuum facere, & sacrificia bonorum operũm adimplere, ouemque innocentiæ, & bouem fortitudinis & cõstantiæ per singulos sex passus, id est, per senarium ope- E
rum misericordiæ Domino offerre, & immolare. Et dato quod Michol filia regis, i. quæcunque nobilis personæ actus & humilitaté ipsius reprehendant, non debet tamen præter hoc cessare, sed gloriam sibi datam Deo attribuens, debet deuotionem & humilitatem mundi, scilicet festiuitatibus anteferre, & sic in eo verificabitur illud Eccl. 3. *Quanto maior es, humilia te in omnib.* Cõstat enim quod superbi humilea vilipendunt. Michol Dauid in corde suo despicit, quando fastum superbiæ præmittit. Iob. 12. *Deridetur iusti simplicitas.* ¶ Vel dic quod mulieres quandoq; viros suos qui sunt deuoti, & humiles, despiciunt, & eos quando sunt superbi & fastidiosi, amplius diligunt. Vide hic si vis pulchram glossam Gregorii de humilitate Dauid.

Capitulum decimum. Textus. Factum est autem post hæc vt moreretur Rex filiorum Amon.

Moralitatum Cap. VII.

DAuid cum misisset seruos suos ad consolandum Amon regem super mortem patris sui qui de nouo decesserat. Ille credens quod ad explorandum venissent, nuncios illos valde vituperauit. Barbas enim medias rãsit, & vestes medias vsque ad nates præscidit, & sic eos ad Dauid Dominum eorum remisit. Quod Dauid cognoscens, misit eis obuiam, & vt, quousque barbæ eorum recreuissent, manerent in Hiericho, ipsis mandauit, quos tamen seueriter postea vindicauit, quia scilicet Amon regem occidit, ciuitatem eius Rabath destruxit, & sibi suum populum subiugauit. ¶ Illud potest allegari exemplariter, quod vitiũ ingratitudinis durissime vindicatur. Iste. n. consolatorem derisit, & seruos ipsius cõfudit, quapropter ipse, & populus suus finaliter periit. ¶ Vel dic quomodo mala suspitio multoties est

causa

causa multorum malorum quia scilicet iste propter malam suspitionem, exploratores istos seruos Dauid legitur dehonorasse, & ex hoc damnum, non præmium reportasse. ¶ Vel dic quod
F
mali consiliarii sunt quandoque causa multorum malorum, principes enim istius leguntur sibi consilium illud dedisse, propter quod ipse & principes sui leguntur pœnas lugubres persoluisse. ¶ Vel dic moraliter quod Dauid est Christus, serui sui sunt ecclesiastici, vel etiam quilibet Christiani. Amon autem qui interpretatur dolor, diabolum significat, & populus Amonitarum, qui interpretatur populus mœroris & malorum spirituum, peccatores significat. Ista igitur est veritas, quod Amon Rex filiorum Amon, id est, diabolus Rex omnium malignorũ, mœroris æternæ tristitiæ damnatorum spirituum, seruos Dauid, id est, ecclesiasticos vel fideles summe nititur spiritualiter deturpare, & in persona eorum ipsum Dauid, id est, Christum offendere & grauare. Cum enim seruorum Christi formositas in duobus consistat, s. in barba prudentiæ & virilitatis, & in vestibus honestæ apparentiæ & honestatis, diabolus in istis duobus ipsos detruncare satagit, & eos per tentationes & delectationes in virilitate & honestate dimittit. Sic enim fit quod istos à virilitate effœminat, & à sapientia hebetat & sic barbam dimidiam eis truncat. Quod potissime fit, quando discretionem quæ per barbã intelligitur, eis dimidiat, vtpote quia discretionẽ temporalem eis dimittit, & spiritualem eis penitus detruncat. Esa. 15. *Omnis barba radetur in triuiis.* Vltra hoc etiam vestes honestatis multis præscindit, & eos per luxuriam inficiens, nates eorum, i. ipsas partes verecundas, hoc est dictum, quod ipsa opera suæ luxuriæ denudat omnibus & ostendit, & sic hodie diabolus seruos Dauid, id est, multos viros ecclesiasticos vituperat & confundit, & vituperabiles eos reddit, in quantum barbam prudẽtiæ, & vestes decentiæ eis tollit. Vnde Esa. 2. *Ambulauit seruus meus Esaias nudus & discalceatus.* Et ibidem: *& discoopertus natibus.* Ista potissime dici possunt de hypocritis qui scilicet barbas & vestes medias perdiderunt, in quantum virilitatem & honestatem exterius retinent, illam vero quæ intus in conscientia debet esse,
G
penitus amiserunt, ita quod isti sic dimidiati possunt dicere illud Esa. 38. *Ego dixi in dimidio dierum meorum, &c.* Quia igitur pro certo tales sic denudati, non sunt digni coram Dauid, id est, coram Christo, nec in ecclesia militante nec triumphante apparere, ideo in Hiericho quæ interpretatur odor eius, id est, in pœnitentia, qua nihil suauius redolet, Deo debent manere vt sic barbam amissam, id est, virilitatem & virtutem possint acquirere, & sic se digne Deo præsentare, & coram Deo in paradiso, vel etiam in beneficiis ecclesiasticis ministrare. Vnde Exod. 23. *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Iste autem Dauid, id est, Christus finaliter contra istum regem Amon, id est, diabolum in iudicio dimicabit, & ciuitatem, id est, reproborum cõgeriem igne perpetuo concremabit, & eum interficiet & damnabit, & sic electorum suorum casus & iniurias quas diabolus nunc attente persequitur, vindicabit. ¶ Vel dic quod isti semiberbes significant proditores & fallaces, qui scilicet mediam barbam non habent, in quantum bona intentione carent. ¶ Vel dic contra inconstantes qui scilicet pro media parte sunt fœminei & imbecilles, in quantum sunt nunc desides, nunc virilés. Istam figuram credo me exposuisse in sermone, *Lætare Hierusalem.* ¶ Vel dic quod barba, id est, virilitas seruorum Dauid, id est, virorum ecclesiasticorum duas partes debet habere scilicet sanctam vitam, & bonam doctrinam. Sed pro certo diabolus vnam istarũ partium multis solet auferre, in quantum scilicet bonam vitam solet ab eis tollere, sanam vero doctrinam solet eis dimittere, & sic isti valde à diabolo deturpati dicuntur, quia pro certo nihil ecclesiastico turpius quam quod male viuat, & prudenter & scientifice prædicet, & loquatur. Non est enim ita turpe nihil scire quam male viuere, & multa scire. Ideo dicitur Iacob. 4. quod *scienti bonum facere & non facienti, peccatum est illi.* ¶ In isto capitulo habes quod multæ nationes quibus filii Israel aliquando seruierant, id est, Philistini, Edom & Amon ipsis subiectæ factæ fuerunt, & eis versa vice seruierunt. ¶ Hoc ad fortunam rerum potest applicari, quæ scilicet voluitur, ita quod illi qui aliquando dominati fuerant subiugantur, & qui seruierant dominantur, sicut in mundi nationibus plurimis inuenitur. Vnde Hie. 49. *Possidebit Israel possessores suos.* ¶ Vel dic moraliter quod virtute Dauid, id est, gratia Christi accidit, quod homo qui aliquando aliquibus malis nationibus & variis peccatis seruierat, ipsis subiectis superior efficitur, ita quod sibi spiritualiter famulantur, in quantum recordatio ipsorum ipsius humilitatem perficit, & sic ad bonum ipsius ordinantur. Esa. 14. *Erunt capientes eos qui se ceperant, & subiugent exactores suos.*

Capitulum vndecimum. Textus. Factum est autem vertente anno eo tempore quo solent reges ad bella procedere.

MORALITATVM CAP. VIII.

Hic habes de peccatorum Dauid gradibus. Deambulabat enim in solatio domus. Ecce otiositas. Vidit balneantem se Bersabee. Ecce curiositas. Cupiuit ecce male consentiens voluntas. Impregnauit. Ecce luxuriæ voluptas. Virum eius reuocans, ipsum ad dormiendum cum ea inducit. Ecce excusationis fallacitas. Tandem ipsum propria literas mœroris sui deferentem interfici iussit. Ecce proditionis & homicidii temeritas. Sic igitur patet, quomodo vnum peccatum ad aliud trahit, & quomodo de modico ad maius pertransitur. Hiere. 9. *De malo ad malum egressi sunt.* Vrias occisus est propter literas quas portauit, sic Christus & sancti propter doctrinam euangelicam quam docebant. ¶ Vel dic quod diabolus illum per tentationes libenter occidit, quem cum literis vel scientiis esse cognoscit. ¶ Vel dic quod Vrias significat Iudæos, vel etiam malos scientificos, qui scilicet portant literas mortis suæ, in quantum scilicet ea literis quas nouerunt, mors illis sempiterna ducatur. Sicut patet in malis prælatis vel prædicatoribus, qui semper solent contra se prædicare. Vel etiam de Iudæis qui nolunt credere quod scriptura sua docet. Et sic mortem æternam merebuntur ea suis literis reportare. Apost. 2. Co. 3. *Litera occidit.* Vide supra lib. 7. de columba.

H

Capitulum duodecimum. Textus. Misit ergo Dominus Nathan ad Dauid. Qui cum venisset ad eum.

MORALITATVM CAP. IX.

Hic habes quomodo Dauid fuit à Nathan reprehensus sub figura ouis subreptæ. Peccatum suum humiliter recognouit, & propter eorum suarum vxorum sibi futura adulteria indicatur dicens: *Vxores tuas in oculis tuis dabo proximo tuo, & dormiet cum eis in conspectu solis huius.* ¶ Illud allega exemplariter, quod nullus quanquam sit Rex vel magnus, debet esse ita proteruus, quin quando peccasse se cognoscit, & super hoc à Nathan propheta, id est, ab aliquo prædicatore vel prælato, vel alio bono viro redarguitur, debeat se humiliter habere, & peccatum suum recognoscere, & emendationem promittens veniam postulare. Vnde dicitur Eccl. 3. *Quanto maior es, humilia te in omnib.* ¶ Vel dic contra adulteros, quibus iusto Dei iudicio sæpe contingit, quod sicut aliorum vxores maculant, sic & alii vxores eorum fœdent iuxta illud Sap. 11. *In quo peccat quis in hoc punitur.* ¶ Illud quod punitur hic, scilicet quod Ioab videns quod capienda erat Vrbs aquarum scilicet Rabath, mandauit Dauid, quod veniret, & ne sibi victoria ascriberetur, ciuitatem caperet & deleret. ¶ Ad hoc potest allegari quod Ioab miles, id est, quicunque iustus nunquam debet sibi victoriam contra diabolum ascribere, sed totum Dauid, id est, Deo attribuere, & dato quod per se possit tentationem vincere, tamen Dauid, id est, Christi auxilium implorare, & ei, non sibi victoriæ laudem dare. Ad quod etiam applicant aliqui illud Apoc. 4. *Viginti quatuor seniores coronas suas accipiebant, & in conspectu throni ponebant,* ad denotandum, quod corona nostra, id est, gloria victoriæ nostræ si quam habemus, Deo est attribuenda, & in conspectu throni maiestatis suæ per humilitatem proprio capiti tanquam non habita ex proprio capite deponenda, & ei qui eam dedit reddenda, & per gratiarum actionem ascribenda, qui scilicet ipse est qui dat coronam gloriæ triumphanti. Ps. 20. *Posuisti in capite eius coronam de lapide precioso.*

A

Capitulum decimum tertium. Textus. Factum est autem post hæc vt Absalon filii Dauid sororem.

MORALITATVM CAP. X.

Amon Primogenitus Dauid Thamar sororem suam fingẽs se infirmum, pro faciendis sibi sorbitiunculis à patre petiit. Quam repertam de concubitu requisiuit, & renitentem oppressit. Qui tandem post concubitum, ipsam mirabiliter odiuit & à se corruptam & violatam eiecit. ¶ Talis amor qui ex corruptione nascitur, faciliter in odium vertitur, & nunquam perseuerare probatur, vt sæpe videmus, quod matrimonia quæ ex tali amore proueniunt, malo fine multoties terminantur, vnde dicitur Matth. 15. *Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis eradicabitur.* ¶ Vel dic quod iste primogenitus Dauid est lucifer, qui *fuit principium viarum Dei.* Iob 40. Quia pro certo sororẽ suã, id est animam

B

animam rationalem libenter per peccatum mortale corrumpit, & concubitũ maledictionis & consensus ab ea petit, & sub spe fraternitatis, id est, sub colore boni ipsam opprimit & confundit. Qua cum vsus ad diuersa vitia pro libito fuerit, ipsam de domo sua, id est, de mundo per mortem eiicit & excludit, & ita falso amore quem prætendit, in perpetuum odium commutaso, ipsam vilem in infernum expellit. Ideo bene dicitur quod *maius fuit odium quo oderat eam, amore quo ante diligebat.* ¶ Ista igitur per ianitorem expulsa, talarem tunicam quæ erat vestis filiarum regis legitur conscidisse, & positis manibus super caput cinere conspersum clamans & eiulans recessisse. ¶ Sic misera anima peccatrix & corrupta, nunquã de cætero digna dici regis Christi filia virgo, talarem tunicam, id est, gratiam & charitatem

C scindit, cinerem, id est, acerbitatem perpetui remorsus induit, clamans, & eiulans, id est, dolens & desperans de hoc mundo recedit. Esa. 47. *Descende, sede in puluere virgo filia Babylonis, non est solium filiæ Chaldæorum.* ¶ Vel dic quod Thamar, id est, anima peccatrix à diabolo corrupta, quando ad domum Absalon, id est, ad Christi gratiam per pœnitentiam reuertitur tunicam talarem, id est, malam perseuerantiam, quæ talium, id est, ad finem attingit, debet per contritionem rumpere cinerem, id est, mortis memoriam capiti mentis imponere, & per confessionem clamare & rugire. Vel vide istam figuram contra ambitiosos aliter expositam in repertorio morali, titulo de accumbere, in litera. ¶ Dauid audito facinore filii sui amodo super violatione sororis, non corripuit eum, super hoc nolens eum contristare, cum supra modum eum diligeret, eo quia primogenitus suus erat. Quod quia punire noluit ipsum Amon Absalon frater Thamar satis cito post interfecit. ¶ Sic vere sæpe fit, quod dum parentes seu prælati subditorum, nepotulorum, & filiorum scelera non corrigunt, perditionis ipsorum causa sunt, quia Deo ordinante quibus impie parcitur, in aliquod magnum infortunium cadunt, & sic tam ipsi quam parentes tristitiam maiorem incurrunt. Ideo bene dicitur Prou. 13 *Qui parcit virgæ, odit filium.*

Capitulum decimum quartum. Textus. Intelligens autem Ioab filius Saruiæ quod cor regis versum esset.

MORALITATUM CAP. XI.

ABsalon qui propter mortem fratris ad terram alienigenarum fugerat, per solertiam Ioab & mulieris Thecuæ reuocatus à patre Dauid, mansit in Hierusalem, faciem tamen patris vsq; ad duos annos non vidit. Ait autem hic scriptura de eius pulchritudine, scilicet quod à planta pedis vsq; ad verticem non erat in eo aliqua macula, quodque quia grauabat eum cæsaries, singulis annis capillos tondebat, & eos ducentis siclis ponderis publice ponderabat. Post hoc autem fuit Absalon ad patrem introductus, & dato sibi osculo, ad gradum pristinum restitutus. ¶ Sic vere dico, quando peccator de terra longinqua, id est, de statu peccati, Ioab, id est, prædicatore vel prælato procurante, & muliere Thecuita, id est, beata virgine vel diuina gratia suffragante, per pœnitentiam redit ad patrem, non tamen propter hoc statim faciem patris videt, nec statim Deus attidet, sed adhuc contemplationi, spirituali prægustationi dissuetus, à Deo aliqualiter longe manet. Post hoc tamen lapsu temporis, sua hebetudo acuitur, & ad spiritualia paulatim assuescens, ad osculum charitatis admittitur, & ad speculationem & visionem

D paternæ gloriæ subleuatur & sic verificatur illud Eccl. 10. *Sic hebetatum fuerit ferrum.* Et hoc non vt prius multo labore acuetur. Sicut etiam de illo cæco dicitur Mar. 8. quod statim clare non vidit, imo ipse dicebat. *Video homines sicut arbores* sed tandem restitutus est ita vt videret clare omnia, quia pro certo visus mentis non statim est toto illuminatur, imo per gradus & paulatim ad perfectionem istam peruenitur, & sic post lapsum & reditum Absalonis, id est, post pœnitentiam peccatorum eius pulchritudo describitur, vt sic homo post peccatum posset fieri formosus & pulcher diceretur in moribus. Dicitur igitur esse Absalon, qui interpretatur pater pacis, id est, peccator Deo per baptismũ & pœnitentiam pacificatus habere pulchritudinem virtualem, quod à planta pedis vsque ad verticem capitis, id est, ab effectu ad rationem, vel à principio vsque ad finem, non debet in ipso aliqua peccati macula reperiri, & quia cæsaries cogitationum, quæ scilicet capiti, id est, menti adhæret, ipsum quandoque pos-

E set grauare & in capite mentis colorem concupiscentiæ generare, debet singulis annis ad minus ipsam per cõfessionem tondere, ipsos pilos vitiorum & malarum cogitationum per discretionem mensurare seu ponderare, & sic spiritualem pulchritudinem retinere vel conseruare, & capitis seu mentis munditiam procurare. Vnde Dan. 5. *Appensus es in statera, & inuentus es minus habens* Eccl. 42. Et alibi. *Quodcunque dederis*, id est, quicquid confiteberis *munera appende.* ¶ Volens Absalon vocare, ad se Ioab amicum suum, cum venire recusaret præcepit segetes eius comburi, quo facto statim Ioab ad eum venit, & quod præcepit Absalon adimpleuit. ¶ Absalon interpretatur pater pacis, est Deus, qui scilicet amicũ suum, id est, hominem ad se melius aduocat & inuitat quando segetes eius concremat, id est, quando temporalia sibi subtrahit, & tribulationibus ipsum grauat. Psal. 15. *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt.* ¶ Vel dic quod Absalon vsus est vna cautela, qua plerumque aliqui vtuntur, quia s. quandoq; alteri ex certo proposito non malo animo iniuriantur, vt saltem sub titulo factæ iniuriæ eius colloquio seu notitia perfruerentur: sicut Iob. 23. de seipso & de Deo dicit: *Os meum implebo increpationibus vt sciam verba quæ respondeat mihi*: Ioab vero ad Absalon non venisset, nec eius negotium fecisset nisi prius ipsum Absalon offendisset. ¶ Vel dic quod Ioab princeps, i. Deus quandoq; ad Absalon, id est, ad peccatorem postquam multum offendit eum, & segetem fidelium igne tribulationis affliait vel segetem virtutum in se ipso igne concupiscentiæ consumpsit, libentius quandoque venit, & eum misericorditer conuertendo negotium salutis, & expeditionis suæ procurat efficacius. Et facit exemplum de Paulo, & Magdalena. Ideo bene dicitur Rom. 5. *Vbi superabundauit delictum, superabundat & gratia.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Igitur post hæc fecit sibi Absalon currus, & equites.

MORALITATUM CAP. XII.

ABsalon filius Dauid fecit sibi currus, & equites, & quinquaginta viros qui præcederent eum, & quia ambiebat ad F regnum ideo in porta palatii stabat & cunctis de longe ad iudicia venientibus applaudebat, & patri suo detrahens se iuste iudicaturum iactabat & extensa manu sua, illos qui ipsum ad salutandum venerant, apprehendebat, & osculum eis dabat, & dicebat: *Videntur sermones tui recti sed non est qui te audiat constitutus à rege Quis me constituat iudicem super terram, vt recte iudicem.* Sic igitur ipse Absalon cor populi ad se traxit, & inuenta opportunitate regnum inuasit, & proprium genitorem à regno depulit, concubinas eius fœdauit, & ipsum occidere attentauit. ¶ Reuera sic faciunt ambitiosi in collegiis & in claustris. Currus enim & equites, qui mundi pompam sibi aggregant, iustos iudices se esse simulant omnium sociorum suorum sibi amicitias applaudendo & adulando, osculando & familiaritatem ostendendo procurant, & sic contra patrem, id est, contra prælatum vel superiorem consultationem facientes, ipsum linib. & accusationib. impugnant, ita quod quandoque de propria sede & dignitate ipsum eiiciunt atque fugant. Concubinas eius, id est, amicos & familiares eius vituperant atque grauant, & quod deterius est, quandoque mortem illius machinantur, & tractant & finaliter loco ipsius imperant atque regnant. Vnde dicitur 3. Reg. 16. *Irruens Zambri percussit, & occidit Hela regem Israel, & regnauit pro eo,* Ideo bene dicitur: *Filius contumeliam facit patri* Micheæ 7. Sequitur. *Et inimici hominis domestici eius.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Cumque Dauid transisset paululum montis verticem apparuit Siba.

MORALITATUM CAP. XIII.

HIc habes quod Siba videns Dauid regem fugitiuum, & in deserto peregrinum, panes, vinũ & alia encenia attulit, & Mephiboseth magistrum suum accusauit, & sic rea possessiones Mephiboseth sibi dedit. Semei autem de genere Saul regi maledicebat, & de crepedine montis lapides in eum iaciebat, & multis iniuriis lacessens ipsum virum sanguinis appellabat. ¶ Istud potest allegari contra quosdam adulatores, qui quando vident punctum suum, & maxime quando vident principem vel prælatum in aliqua necessitate constitutum solent, sibi adulari, & per se ei munera præsentare & offerre, & sic regem vel superiorem amicum sibi facere & placare, tandem vero solent G detrahendo alios accusare, & eos deponi & grauari, pro viribus procurare & sic hæreditatem innocentis, id est, beneficium vel officium absentis solent quandoque cum fraudulentia reportare. Vnde Gene. 27. *Venit germanus tuus fraudulenter, & surripuit benedictionem tuam.* Malum igitur & periculosum est, quod rex vel superior sit nimis credulus, & maxime nisi præsens sit accusatus, sicut in illa ciuitate antiqua antiquitus scribebatur, vbi iudicia

iudicia reddebantur. Audi alteram partem. Si enim Dauid Mephiboseth prius audiuisset, hæreditatem suam sibi non abstulisset, nec eius aduersario credidisset. ¶ Aliud de Semei potest allegari contra malitiosos, qui, scil. odium, inuidiam & malitiam, quam habent contra aliquem quam diu ipsum viderint prospesari, dissimulare, quem tandem cum in tribulatione viderint positum solent contra eum insurgere, & ipsum iniurijs verbalib. & realibus impugnare & ideo bene dicitur Eccl. 12. *In oculis suis lacrymabitur inimicus, & si inuenerit tempus, non satiabitur sanguine. Si incurrerint tibi mala, inuenies eum illic priorem.* ¶ Vel si vis, dic illic H quod Dauid impediuit occidi Semei maledicentem sibi dicens. Quid si Dominus præcepit sibi, vade & maledic Dauid &c. potest allegari quod vir prudens quando infortunijs videt se tribulatum, non debet statim ad vindictam contra iniuriantes prorumpere, sed potius considerare quod talis tribulatio ex Dei prouidentia prouenit, & quod propter sua demerita à Domino hæc procedit. Vnde Amos 3. *Non est malum in ciuitate quod non facit Dominus.* ¶ Vel possent ista de Semei & Dauid allegorice applicari ad Christum, qui exiens Hierusalem & portans crucem, & contumelijs, iniurijs, opprobrijs, verberibus &c. lacessitus, & satiatus, nudis pedibus ad locum passionis & mortis properauit, &c.

Capitulum decimum septimum. Textus. Dixit ergo Achitopel ad Absolon: Eligam mihi duodecim millia virorum.

MORALITATUM CAP. IV.

ACHitophel summus consiliarius Dauid, cuius consilium in illo tempore erat, quasi si quis consuleret Dominum, fuit primus qui Dominum suum negauit, & qui Absolon adhæsit, & qui intrare ad patris concubinas sibi consuluit, & qui Dauid occidere voluit & promisit. Cuius consilium super oppressione Dauid, Chusi Arathites impediuit, quare idem Achitophel dolore, & inuidia stimulatus, abiens laqueo se suspendit: vt dicitur in cap. sequenti. ¶ Illud potest allegorice dici de Iuda, qui, sc. per istum Achitophel figuratur, qui interpretatur frater meus irruens, frater meus tractans, frater meus deuorari cogitans. Ille enim Iudas cum Dauid, i. cum Christo familiarior consiliarius fuit seu Apostolus, & tamen quia mortem eius excogitauit & tractauit & cum turbis Iudæorum super ipsum irruit, ideo à societate ipsius & à gratia & à gloria cecidit & recessit. Iste enim Absolon pessimo Dauid filio, i. populo Iudaico noscitur adhæsisse, & Dauid, i. magistrum suum Christum negasse, & de eo occidendo consilium præbuisse, & finaliter ad literam laqueo se suspendisse. Vnde dicitur Act. 1 *Suspensus crepuit medius.* ¶ Vel ista possunt allegari quod illi qui in domo, familiaritate & consilio alicuius sunt maiores, & qui sibi videntur propinquiores & fideliores, fama & reputatione apud populum potiores sunt quandoque in suo amore inconstantiores, & si infortunia sibi accidunt ad secedendum ab eo promptiores, & ad persecutionem ipsius acriores fiunt Psal. 40. *Qui edebat panes meos, magnificauit super supplantationem.* ¶ Vel istud dic cõtra superbiam vel inuidiam, quæ, sc. istum tanto dolore affecerunt, quod quando vidit consilium suum repudiari, & alterius approbari, quod ipsum ad suspensionis laqueum attraxerunt. ¶ Vel dic moraliter contra malos ecclesiasticos vel prælatos, qui s. in domo Dauid Christi quæ est Ecclesia alijs præponuntur, & in sensu, & consilio & mondana sapientia apud homioes exaltantur, & sicut ad literam videmus de multis aduocatis & clericis, & dum multis prælatis & A scientificis, quorum dicta & consilia Dei præsagia esse reputantur, qui tamen in morib. sunt ipsi magistro suo Christo infideles & ad persecutionem ipsius quæ fit per vitia & peccata, alijs promtiores, in quantum, sc. isti vt communiter alijs peiores. Isti enim dicuntur Achitophel, i. fratres cogitantes. Vnde dicitur Sopho. 3. *Diluculo surgentes corruperunt omnes cogitationes suas, caduca & terrena tractantes per negotiorum mundialium diligentiam,* quia, scilicet omnia tractamenta & mundi negotia transeunt per manus eorum. Vnde Ezech. 11. *Fili hominis hi viri qui cogitant iniquitatem & tractant consilium pessimum in vrbe hac.* Item fratres irruentes per rapinam & sæuitiam: sic patet, quia isti nemini parcunt, sed per exactiones contra pauperes & subditos irruunt atque currunt. Vnde Iob. 6. *Super pupillum irruitis, & subuertere nitimini amicum vestrum.* Item dicuntur fratres cadentes, quia, scilicet isti cadunt à statu sæcularis eminentiæ, quando infortunia temporaliter cadunt à statu huius vitæ, per●orrem corporaliter & finaliter, cadunt ab obtentu æternæ gloriæ in infernum æternaliter, vbi scilicet, ad patibulum inferni suspenduntur, & ad extremum supplicium condemnantur crudeliter & perenniter. Vnde Esai. 24. *Qui fugit à voce fortitudinis, cadet in foueam, & qui se explicuerit à fouea tenebitur laqueo.*

Capitulum decimum octauum, Textus. Igitur considerato Dauid populo suo constituit super eos tribunos.

MORALITATUM CAP. XV.

ABsolon cõtra patrem insurrexerat, in prælio victus fuerat. Nam eum in mulo sederet & sub quercu frondosa transiret, caput eius, sicut dictum est, cuius cæsaries erat magna, adhæsit quercui, & in illo suspensus est inter cœlum & terram, mulus autem cui insederat, pertransiuit. Quod videns Ioab, tres lanceas in corde Absolon infixit, quem adhuc palpitantem decem iuuenes armigeri Dauid occiderunt, & tandem ipsum in foueam magnam proiecerunt, & magnam lapidum congeriem desuper portauerunt. ¶ Per Absolon intelligitur ambitiosus vel quicunque peccator, qui scilicet regnum temporale & mundi B prosperitatem desiderat, contra patrem suum Deum, & contra prælatum præliatur & certat, & in mulo carnalis voluptatis & hebetate mentis equitat, cæsariem capillorum, i. cogitationum & curarum solicitudinem multam habet, quercui, i. mundanæ dignitati & gloriæ sæcularium per desiderium adhæret, & ex toto conatu mentaliter ibi pendet. Et bene inter cœlum & terram pendere dicitur, quia, sc. ambitiosus nec in terra, i. inferiori statu manere est contentus, nec ad cœlum, i. ad altitudinem quam appetit venire potest, nec eam consequitur, imo semper in vana spe & in pendulo commoratur. Vnde Zach. 5. *Eleuauerunt amphoram inter cœlum & terram.* Ioab igitur qui interpretatur inimicus, i. diabolus inueniens hominem sic pendentem, & instabiliter manentem, & ad illa quæ consequi nequit carnaliter anhelantem, ipsum tribus lanceis, i. tribus principalibus vitijs, sc. luxuria, superbia & auaritia solet confodere, & postquam mulus, i. corpus suum per mortem transierit & eum dimiserit, solet eum diabolus in manus decem iuuenum, id est, in manus omnium dæmonum tradere, qui, scilicet decem dicuntur pro eo quod super transgressores decem mandatorum machinantur, vt patet de bestia abyssi, quæ decem habebat cornua. Apoc. 13. Quem, scilicet palpitantem & dolentem ipsum in inferno solent occidere & punire, & sic solet Absolon, id est, peccator ambitiosus de rebellione & ambitione sua, quam scilicet contra Deum patrem suum vel prælatum facere nititur, triste salarium reportare. Vnde dicitur Eccl. 46. *Contra Dominum pugnare non est facile.* ¶ Vel dic moraliter, quod Absolon qui insurgit contra patrem, est caro quæ insurgit contra spiritum, vel peccator qui surgit per inobedientiam contra Deum, quia pro certo iste debet adhærere quercui, id est, cruci per pœnitentiam & per passionis deuotionem, debet ab eo mulus, id est, carnalitas fugari per abstinentiæ macerationem: debet in altum suspendi, per spem & contemplationem, debet à Ioab, id est, à prælato, tribus lanceis, id est, triplici reprehensione contra tria principalia vitia transfigi pes correctionem & redarguitionem, & sic debet decem iuuenibus i. decem mandatis legis tradi per executionem, & ab C eis interfici & occidi per carnalis vitæ interruptionem & destructionem, & in foueam mortis vel inferni debet projici per futurorum tormentorum considerationem, & cumulus lapidum, i. congeries bonorum documentorum debet super eum aggregari per prædicationem. Vnde illud Thren. 3. *Lapsa est in lacum vita mea, posuerunt lapidem supra me &c.* ¶ De duobus nuncijs qui regi victoriam & mortem Absolon nunciauerunt Chusi, s. & Achimaas dicitur quod Achimaas, qui vltimus cucurrit, quia per viam compendij sciuit ire, prius ad regem peruenit. ¶ Sic vere multi sunt qui tardius incipiunt, & tamen per compendium religionis, paupertatis vel pœnitentiæ transeunt, & sic alios qui vadunt per viam mundi communem præcedunt, & ad regem Christum primi perueniunt. Ideo bene de ipsis dicitur, Mat. 26. *Erunt nouissimi primi & primi nouissimi.* Hic aduerte quod dato quod Absolon actualiter, patrem impugnaret, mortemque eius pro viribus appeteret ipse tamen Dauid caput paternæ misericordiæ nõ est oblitus, imo ipsum pessimum filium suum diligebat, & mortem illius prohibebat. Vnde & de ipso mortuo summe doluit, & ipsum etiam miserabiliter fleuit dicens: *Absolon fili mi, fili mi Absolon qui mihi det vt moriar pro te.* In hoc notari potest, quod quãdo prælatus videt filium, i. subditum suum errantem & se etiam aliquoties impugnantem, non debet ad vindictam moueri, sed potius sibi compati, & de morte spirituali & æternali ipsius flere

inter cæteros fuerunt Arrius, Nestorius, Donatus, Mahometus, & alij similes, qui tanquam filij diaboli populum peruerterunt, nouas sectas & hæreses inuenerunt, & magnam partem mundi ad se & ad suos errores traxerunt, & ad literam pater de Græcis, Sclauis, Vngaris, Ruthenis, Georgianis, Armenijs, Nestorianis, & Nubianis alijs schismaticis Christianis, qui scilicet Sibe, id est, hæreticorum buccinas audientes, à vera fide Christi, & à sua Ecclesia recesserunt, & Dauid Regem suum Christum & ecclesiam dimiserunt. Vnde isti hæretici bene æquipatantur illi draconi, de quo Apoc. 12. dicitur, quod *cauda eius traxit secum tertiam partem stellarum & misit eos in terram.* Et dicit Hier. 2. *Dixit populus meus. Recessimus non veniemus vltra ad te.* Dauid igitur noster Christus milites suos Augustinum, Gregorium, Ambrosium, & alios Doctores & prædicatores post illos misit, ita quod istis mediantibus capita erroris eorum in magna parte abstulit, & ad veram fidem multos conuertit quia, scilicet per istos & ipsorum do-
A ctrinam plurimi schismatici quotidie conuertuntur. Vnde dicitur Ios. 4. *Reuersæ sunt aquæ in alueum suum.*

Ex Capitulo vigesimo. Textus. Dixit itaque Ioab ad Amasam, Saule mi frater.

MORALITATVM CAP. XVIII.

ILlud autem quod hic ponitur, qui interrogant interrogent in Abele, in quo datur intelligi quod illa ciuitas erat antiquitus locus consilij, qui scilicet Abela lugens seu miserabilis interpretatur.

¶ Igitur locus consilij dicitur, quia pro certo consilium & sapientia apud lugentes & tristes, id est, apud homines considerationi, & sollicitudini deditos, mundi delitijs abstractos, melius quam apud cæteros inuenitur. Vnde dicitur Eccl. 7. *Cor sapientium vbi est tristitia.* ¶ De Amasa autem proditiose à Ioab interfecto pro eo quod Dauid promiserat sibi ducatum populi quem Ioab amittere metuebat, ad hoc potest adduci quomodo ambitio hominis aliquoties est sibi causa mortis. Iste nequaquam occisus fuisset, nec Ioab eum vnquam occidisset, nisi officium suum, scilicet populi principatum propter eum amittere timuisset. Non ambiat igitur homo alijs imperare, & maxime aliorum officia vsurpare, & præcipue si propter suam promotionem necesse est alium à statu proprio declinare, quia ille qui videt statum suum propter eum deficere, solet quandoque contra eum insanire, dicens: Qui nostra tollit, inimicus est Apostolus 2. Cor. 5. *Nolumus expoliari, sed superuestiri.*

Capitulum vigesimum primum. Textus. Facta est quoque fames in diebus Dauid tribus annis iugiter.

MORALITATVM CAP. XIX.

CVm fames triennio in terra Israël perseuerasset, Dauid cõsuluit Dominum, quę poterat esse causa famis. Qui respondit: Propter Saul & domum eius, qui iniuste Gabaonitas occiderat, & sub fictione zeli fidei, pro eo, scilicet quod Gabaonitæ non erant de populo Israëlitico, iusiurandum, Iosuæ. 9. & pactum irritum fecerat, de quibus omnibus habetur supra, fames huiusmodi facta erat, & ideo Dauid cum Gabaonitas qui remanserant, quid pro satisfactione peterent, interrogasset, & ipsi septem viros crucifigendus de stirpe Saul postulassent, septem viros ipsius Saulis nepotes, vel filios ipsis tradidit, quos Gabaonitarum populos illico crucifixerunt, & sic fames in terra cessauit, & fertilitas superuenit Respha vero mater aliquorum ipsorum iuxta cruces lectulum supra petram sibi strauit, & aues & bestias de cadaueribus abigens diebus pluribus sociauit, quos tandem Dauid de crucibus deponi iubens, honorifice se-
B pelinit. Attende tamen quod dicit historia, quod isti filij Saul fuerant in culpa de Gabaonitis occidendis. ¶ Allega ista quod quandoque peccato vnius puniuntur multi. Solus enim Saul peccauerat, & domus eius peccauerat, & tamen fames totum populum affligebat ¶ Vel allega illud, quod quando aliqua pars est iniuriata, tunc iudex potest remittere pœnam quando ipsi parti iniuriatæ videt factam competentem satisfactionem, nullo tamen modo debet relaxare supplicium quousque parti læsæ fuerit satisfactum, sicut hic videmus, quod Deus famem non legitur relaxasse, quousque Gabaonitis constitit satisfactum fuisse. ¶ Vel allega illud, quod pietas prouocat pietatem. Pietas enim matris prouocat pietatem regis ad ipsa cadauera deponenda & sepelienda. ¶ Vel dic quod Saul significat Adam propter cuius culpam fames, id est, carentia diuinæ gratiæ erat in mundo. Ad placandum igitur Deum, & ad fertilitatem gratiæ & virtutum impetrandam, necesse fuit, quod septem viri de stirpe sua, id est, Christus & vniuersitas martyrum crucifigerentur & per martyrium & in satisfactionem huius delicti vel malefacti occiderentur, vt sic Dei patris iustitia placaretur, & virtutum & bonorum copia redderetur. Mater igitur istorum crucifixorum & martyrum sc. sancta mater ecclesia, ipsos debet per compassionem deflere. Rex vero Deus pater ipsos solet in cœmiterio sepelire. ¶ Dauid nominatur hic à Deo datus, filius saltus polimitarius, Bethleemites. Et infra 2. Reg. 23. *Egregius psaltes Israel tenerrimus ligni vermiculus.* Et dicitur primo à Deo datus, quia à Deo fuit C
electus, filius saltus, quia de saltu vbi custodiebat oues assumptus fuit, polimitarius, quia in aspectu fuit pulcher atque politus Bethleemites, quia in ciuitate Bethleem fuit natus, egregius psaltes, quia ad psallendum in organo, cithara & psalterio fuit edoctus, tenerrimus ligni vermiculus, quia super omnes fuit tener, mitis, & misericors, & tamen ad modum illius vermis qui teredo dicitur dignoscitur fuisse durus: vnde licet in se tenerrimus, tamen ad perforandum ligna durus, i. ad impugnandum contra proteruos homines fuit fortis & durus. ¶ Omnia ista nomina possunt competere prælato, quia reuera iste debet esse à Deo datus non à carnali affectione, nec prece, nec munerum oblatione, sed per specialem vocationem & canonicam electionem. Esa. 9. *Paruulus datus est nobis, & erit principatus eius super humerum eius &c.* Debet esse filius saltus per altam & eleuatam contemplationem, & per omnium subditorum discretam gubernationem, saltus enim sunt loca alta, & prærupta in desertis & syluis, in quibus animalia solent pasci. Vnde Esa. 29. *Carmel in saltum reputabitur.* Debet esse polimitarius, id est, seipsum polieos per honestam conuersationem. Vnde Gen. 37. *Fecerat sibi Iacob tunicam polimitam.* Debet esse Bethleemites, quod interpretatur domus panum & refectionum, quia ipse debet alios reficere per doctrinæ & eleemosynarum subuentionem vt possint sic alij dicere de ipso illud Luc. 2. *Transeamus vsque ad Bethleem & videamus hoc verbum &c.* Debet esse egregius psaltes per melodiosam Dei laudem & prædicationem. Ps. 100. *Psallam & intelligam in via immaculata.* Debet esse tenerrimus ligni vermiculus quia, scilicet quantum ad se, ipse debet habere piam & benignam affectionem, quantum vero ad proteruos, debet esse durus per seueram iustitiam & correctionem. Vermiculo enim nihil mollius dum tangitur & nihil durius dum tangit, quia etiam fortia ligna perforat & corrodit. Sic prælatus quando tangitur, id est, quando requiritur, debet inueniri pius, benignus & mollis, quando vero necesse est quod aliquem per correctionem tangat, debet inueniri durus, rigidus atque fortis. Vnde dicitur: *Elegit eum Dominus adhuc puerum & tenellum.* Et sic iste proprie dicitur Dauid, qui interpretatur manu fortis, & vultu desiderabilis, quia, scilicet, ipse debet se exhibere amicabilem, & desiderabilem, benigniter & liberaliter se habendo. Psal. 131. *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Et fortem atque stabilem & virilem tribulationib. & tentationibus resistendo, & dæmones, id est, hæreticos tyrannos, malos subditos potenter & seueriter reprimendo. Hier. 23. *Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex & sapiens erit.* Cap. 11. Banaias vnus de fortibus Dauid, D
inueniens leonem in cisternam cecidisse, & ne ratione niuis exire possit ad ipsum cum baculo potenter prosilijt, & eum in fouea interfecit. ¶ Sic vere Christus cum baculo crucis inuasit & interfecit leonem diabolum, & in cisterna niuis tempore, id est, in tempore frigoris & passionis personaliter descendit, vbi ipsum ligauit, prostrauit & vicit. ¶ Vel dic quod si quis vult vincere leonem diabolum debet per considerationem in cisternam inferni descendere, & baculum crucis per spem & deuotionem secum habere, & contra eum per bona opera insurgere, & sic in niue, id est, in diuini timoris frigore de ipso potest triumphare. Vnde ipse tunc dicere potest illud 1. Regum 17. *Numquid ergo canis sum, quia tu venis ad me cum baculo.* Cap. 23. ¶ Cum Philistini essent cum exercitu suo circa Bethleem, desiderauit Dauid de aqua cisternæ, quæ erat ad portam Bethleem. *Si quis* (inquit) *mihi daret potum de aqua cisternæ quæ est ad portam Bethleem, &c.* Quod audientes tres robustissimi viri, scilicet Ionathas, Abisai & Sobeth, per castra Philistinorum irruperunt, & aquam haustam de cisterna obtulerunt regi. Qui scilicet audaciam eorum admirans, aquam bibere noluit, sed fundens eam super terram, Domino libauit. *Non* (inquit) *sanguinem istorum hominum qui profecti sunt in animarum periculum bibam.* Istud allega

quod serui magnorum dominum quandoque se magnis exponunt periculis, vt faciant voluntatem dominorum suorum. ¶ Vel allega, quomodo audaces fortuna iuuat. ¶ Vel dic moraliter quod dato quod Dauid, id est, quicunque superiorum quandoque desideret aquam temporalium diuitiarum, si tamen contingat quod aliqui forteasui, id est, aliqui ipsius officiales &
E balliui, in periculum animarum suarum talem aquam diuitiarum per rapinas & exactiones de cisterna quæ est in medio Philistinorum, de bursa pauperum subditorum abstrahant & auferant regi, principi vel prælato Domino suo, pro certo ipse non debet bibere, nec recipere talem aquam, id est, talem temporalem substantiam, cum mortis & æternæ damnationis periculo á suis malis familiaribus raptam vel acquisitam, non debet aliqualiter degustare. *Absit* (inquit) *à me vt sanguinem, id est*, sanguinolentam rapinam, & animarum periculum istorum hominum *bibam*. Debet igitur talis dicere suis malis officialibus qui scilicet non timent periculo æternæ damnationis se exponere, vt possint magistris suis pecuniam congregare, quando talia sibi valent offerre. Psalm 49. *Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo*. Ac si dicat, non debeo comedere, carnes, id est, diuitias pauperum subditorum, nec debeo potare sanguinem, id est, peccatum vestrorum fœtidorum hircorum. Cuius tamen contrarium faciunt multi, quia non curant cum quanto peccato vel periculo diuitiæ á suis malis iudicibus & exactoribus acquirantur, dum tamen eis offerantur, ipsas non refutant, sed potius amplexantur, & sic de raptis & male acquisitis libenter comedunt, & vescuntur, iuxta doctrinam Apostoli, 1. Cor. 10. *Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam*. Quinimo quando ipsi sciunt quod talia sunt male acquisita, ipsi videntur dicere ipsis qui talia offerunt illud, quod Iudæi dixerunt Iudæ dicenti: *Peccaui, tradens sanguinem iustum*. Quid ad nos? tu videris. Vel dic quod Dauid, id est, homo quando appetit aquam cisternæ Bethleem, id est, gratiam & gloriam paradisi, quæ proprie dicitur Bethleem, id est, domus panis, statim tres fortes sui, scilicet contritio, confessio & satisfactio, id est, fides, spes & charitas, debent exercitum vitiorum irrumpere & talem aquam fortiter procurare. Vnde hic dicitur: *Hoc fecerant tres robustissimi*.

Capitulum vigesimum quartum. Textus. Et addidit furor Domini irasci contra Israël.

MORALITATVM CAP. XX.

F ADdidit furor Domini irasci contra Israël. Factum est quod Dauid timens, & glorians de multitudine subditorum præciperet populum numerari. Quod dum Ioab exequitur iratus Dominus octoginta millia plebis occidit, ita quod Dauid angelum percutientem euaginato gladio, vt extenderet manum in Hierusalem vidit. Cui per hæc verba flebiliter dixit. *Ego sum* (inquit) *qui peccaui, ego qui inique gessi, isti qui oues sunt, quid fecerunt? Vertatur obsecro manus tua contra me*. Quibus verbis Dominus placatus angelum cessare fecit, & de eius mandato ibidem altare construxit, in quo etiam loco Abraham prius filium suum immolare voluerat. Salomon postea etiam ibi templum fecit. ¶ Quod tractat Gregorius satis diffuse, & supponit quod pro qualitatibus subditorum disponatur vita regentium, vt scilicet sæpe pro malo gregis delinquat etiam vita pastoris & secundum merita plebium, disponantur corda rectorum. Vide ibi glossam. Sic igitur supponit Gregorius, quod populus iste meruerat, quod Dauid rector eorum peccaret, & sic ex peccato eius non ipse, sed populus qui alias meruerat pœnam portaret. ¶ Adhuc potest illud allegari, quod non solum mala vita superiorum subditos inficit, imo etiam peccatum subditorum superiorem lædit. Et hoc quidem mirum, quomodo occulta Dei iustitia ad hoc se possit extendere, quod peccatum subditi populi possit apud Dei iustitiam taliter demereri, quod ex hoc prælati, bonitas possit ad culpam laxari, vt occasione delicti prælati, possit delinquens populus castigari. Magna igitur apud Deum videtur esse inter prælatos & subditos connexio, quando vnius
G in alterum redundat iniquitas. ¶ Vel allega ista, quomodo princeps vel prælatus si videt populum suum propter eius peccata puniri, debet summe dolere, & pro omnibus suis velle pœnam subire, & potius in persona sua, quæ delinquit, pœnam appetere & sustinere, cum pœna sua exactores debeat tenere. ¶ Vel dic moraliter, quod in lege præceptum erat, Exod. 30. Quod quoties populus numeraretur, quod quilibet solueret certum censum, scilicet dimidium sicli, qui quidem census Domino applicaretur, & in vsus tabernaculi poneretur, quo facto nulla plaga in populo sequeretur. Num. 1. ¶ Duo igitur inueniuntur populum numerasse scilicet Moyses, sed quia censum soluit, plaga in populo nulla fuit. Item Dauid hic, sed quia ex superbia numerauit, & censum Domino non soluit, ideo plaga secuta est, quæ populum minorauit.

¶ Sic vere quoties aliquis numerat & recogitat suum interiorem populum, id est, suarum gratiarum & virtutum cumulum, statim debet censum, scilicet gratiarum actiones Deo offerre, & cum Moyse pro qualibet persona, id est, pro qualibet virtute & gratia debet specialem censum, id est, specialem regratiationem offerre, & sic non contingit per istum suum populum diminui vel perire. Si vero homo in superbiam & præsumptionem euectus populum suum meritorum suorum numerat & considerat, si censum gratiarum actionis non soluat nec totum tribuat Deo, sed sicut Dauid ex hoc gloriam sibi quærat, necesse est vt contra eum plaga diuinæ punitionis veniat in istum populum suum, scilicet virtutum suarum cumulum diminuat. Necesse est igitur censum gratiarum actionis soluere, alias non licet homini numerare sua merita. Exemplo Iob 31. & Pauli, quod sua merita numerant sed ex hoc non superbiunt, sed potius actiones gratiarum propinant, sicut de Paulo patet 2. Cor. 12. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est*. ¶ Vel dic quod tunc angelus, id est, diuina sententia gladium tribulationis reponit, quando Dauid, id est, peccator se humiliat, & se dignum puniri recognoscit, & se percutiendum iudicat & exponit, & maxime quando in loco temporali, id est, in ecclesia, vota & sacrificia, id est, orationes & bona opera soluit.

Moralitatum libri Regum secundi finis.

MORALITATVM LIBER VNDECIMVS LIBRI REGVM TERTII.

Capitulum primum. Textus. Et rex Dauid senuerat habebatque ætatis plurimos dies.

MORALITATVM CAP. I.

REx Dauid senuerat, habebatque ætatis plurimos H
dies cumque operiretur vestibus, non calefiebat: quapropter serui eius quandam Sunamitidem Abisac nomine adolescentulam, virginem pulcherrimam de cunctis filiabus Israël quæsierunt ad hoc vt staret coram eo, & foueret eum dormiretque cum eo & calefaceret; ipse vero rex in sinu puellæ dormiret, ipsa autem eidem per omnia ministraret sibi & eam adduxerunt. Adducta igitur ad regem, omnia præmissa fecit & quamuis ipsam rex diligeret, ipsam tamen carnaliter non cognouit. ¶ Rex iste significat Christum, qui scilicet ætatis habebat plurimos dies, quia sicut dicitur: *Egressus eius à diebus æternitatis*, qui tamen dato, quod multis vestibus, id est, multis sanctorum bonis operibus á principio operiretur, numquam tamen adhuc per charitatis incendium ad assumptionem carnis calefiebat, quousque per omnes fines Israël virgo cæteris pulchrior, & mundior, scilicet Abisac, quæ interpretatur patris incendium, Sunamitis quæ interpretatur mortificata & beneficiata, id est, virgo Maria, quæ scilicet istum Dominum patrem, & creatorem suum per charitatem incendit, & se per pœnitentiam, & humilitatem mortificauit, quæ sibi diuinitus fuit quæsita, & ad eius obsequiū ordinata. Ista n. coram eo stetit per orationem, sibi ministrauit per subiectionem, ipsum fouit per deuotionem, cū ipso dormiuit per contemplationem, & sic eum calefecit per dilectionem, & hoc in tantum q eum inclinauit ad beatam incarnationem. Ista igitur proprie Abisac, i. patris incendium dicta fuit, quia patrem suum Deum per amoris incendium in tantum calefecit, q ipsum regem cœli & Dei filium in sino suo, i. vtero virginali per beatam incarnationem dormire & reclinare coëgit, & absque hoc quod carnaliter cognosceretur, in seipsa Deum hominem, A
& hominem Deum fecit. Ideo bene dicitur Ps. 44. *Audi filia & vide &c.* Et infra. *Concupiuit rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus Deus tuus*. ¶ Vel applica ad quamlibet virginem, vel quamlibet animam, quę, s. ad Dei ministerium & seruitium eligitur & ad standum coram eo in religione vel in ecclesia ordinatur, quia, sc. ista

debet

debet eum per deuotionem fouere, & per charitatem calefacere, &ad dormiendum, & quiescendum per gratiam in sinu conscienciæ debet eum per bona opera inclinare, virgo tamen integra mente & corpore semper debet manere, &castitatem perpetuam seruare & custodire. Vnde Apostolus 2. Cor. 11. *Despondi vos vni viro, virginem castam exhibere Christo.* ¶ Adonias senior inter filios Dauid eleuabatur dicens: *Ego regnabo*, fecitque sibi currus, & equites, & confœderatus est cum Ioab principe, & Abiathar sacerdote, victimas immolauit, filios regis & multos de populo ad conuiuium vocauit, & se regem esse & vocari absque mandato & scientia patris sui tunc temporis ordinauit. Deo tamen ordinante contrarium factum est, quia, scilicet ipso cum suis conuiuium celebrante, frater suus Salomon iunior, qui ab ipso vocatus non fuerat, mediante intercessione matris suæ Bethsabeæ, & Nathan prophetæ, & Sadoch sacerdotis, quos etiam contempserat Adonias, per ipsum Dauid in regem fuit sublimatus, & super mulam regis positus, & in Sion in regem per Sadoch sacerdotem inunctus in throno Dauid cum magno gaudio constitutus. Salomon enim matrem suam Sadoch & Nathan, & totum robur exercitus secum habuit, & ideo regnum à patre citius impetrauit. Adonias vero & conuiuæ sui audito, quod alius regnabat, fugerunt, & sic regni ambitio & conuiuij lætitia in tristitiam versæ fuerunt. ¶ Illud potest applicari exemplariter contra ambitiosos, qui scilicet contra voluntatem Dauid Dei regna, id est, prælaturas, officia & beneficia ambiunt, & ad finem quod ipsa citius obtineant, Ioab & Abiathar, id est, principes & prælatos sibi confœderant & adiungunt. Festa & conuiuia celebrant, & se regnum & regimen obtenturos opinantur

B & credunt. De Salomone vero sapientes, & de Nathan propheta & de Sadoch sacerdote, & de personis sapientibus & sanctis prophetis ad Deum colentibus non curantes, ipsos non aduocant, sed repellunt. Verum sæpe fit, quod Salomon pacificus filius Dauid iunior, id est, aliqua simplex persona inter alias iunior, de qua, scilicet non sperabatur, & quæ ad regnum & prælaturam non machinabatur, qui scilicet habet pro se matrem, id est, virginem gloriosam, robur exercitus, id est, martyres, Nathan prophetam & Sadoch sacerdotem, id est, prophetas & confessores. Istis mediantibus à patre Dauid Deo suo, in regem, prælatum & superiorem eligitur, gratia Dei inungitur, & in throno seu cathedra, id est, in dignitate, officio vel beneficio collocatur. Alius vero qui omnino superabat, repellitur ita quod eius festa & conuiuia in tristitiam conuertuntur. Ideo bene dicitur Eccl. 11. *Quod multi potentes oppressi sunt valide, & insuspicabilis portabat diadema.* Illud enim quandoque fit, quod qui minus superbit, & ambit, & minus superat obtinet, magis vero sperans & ambiens supersedet. ¶ Vel illud allega sic, quod Adonias qui præoccupauit regnare, fuit priuatus regno, Salomon vero qui expectabat ad regnum fuit assumptus, bonos & malos significans. Quia, scilicet mali qui nunc regnare volunt, & intendunt, cito post mortem mundi regno priuantur, boni vero qui patienter expectant, ad cœli regna postea promouentur. Bene igitur dicitur Thren. 3. *Quod bonum est præstolari cum silentio salutare Dei.* ¶ Vel dic quod Salomon iunior significat personas simplices & ignorantes, quia reuera sæpe fit, quod licet regnum & regimen ecclesiæ seu beneficium debeatur primogenito filio, scilicet Adoniæ, id est, personis antiquioribus & prouectis nihilominus sæpe fit quod iuuenis & inscius ad patrem & ad prælatum superiorem mittit dominam matrem suam, id est, carnalem affectionem, vel ad literam aliquam ipsius concubinam, quæ bene Bethsabee, id est, puteus satietatis dicitur pro eo quod tales prælati oblectamentis talium saciantur, mittit etiam ad eum prophetas & sacerdotes aliquos maiores Dominos cum quibus ante fecerat pactum suum. Sic ergo fit quod talibus fautoribus intercedentibus mulaque carnalis amoris seipsum ferente, iste in regem, id id est, prælatum vel beneficiatum eligitur vel inungitur. Adonias

C vero qui interpretatur Dominus, id est, iustus & prudens subditus, cui de iure debebatur dominium, reprobatur. Vnde dicitur Eccl. 16. *Vidi stultum in dignitate sublimi & diuites sedere deorsum. Vidi seruos in equis & principes ambulantes quasi seruos super terram.* ¶ Vel dic quod Dauid, id est, bonus prælatus non debet curare de iuuenili ætate, dum tamen præcedat alios in senilis maturitate debetque in promotionibus iuuenem præferre antiquis, dum tamen ipse iuuenis sit Salomon, id est, sapiens, pacificus & mitis.

Capitulum secundum. Textus. Appropinquauerunt autem dies Dauid vt moreretur. F

MORALITATVM CAP. II.

DAuid constituto Salomone in regno, cum videret diem mortis suæ appropinquare voluit facere suum testamentum præcepitq; Salomoni filio suo, quod Ioab quamuis sibi semper fuerit fidelissimus, cognatusque suus germanus, & pro eo quod duos principes Israël, Abner, scilicet & Amasan proditorie occiderat faceret occidi, Semei qui sibi maledixerat, à facie Absolon fugienti præcepit puniri, filios vero Berzelai Galaaditæ, qui sibi cum victualibus occurrerant in deserto, mandauit præmiari & conuiuas mensæ Salomonis in antea ordinari. Per Dauid intelligitur Deus pater. Per Salomonem vero Deus filius, ab ipso rex Israël, i. rex fidelium cõstitutus. Igitur isti Salomon punitionem malorum & præmiationem iustorum mandauit, quia pro certo Deus pater Christo filio suo omne iudicium dedit, ad puniendũ malos, promouendumq; bonos ordinauit. Vnde dicitur Ioh. 5. *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio.* ¶ Vel dic quod Dauid bonus prælatus qui reuera propter familiaritatem quamcunque vel consanguinitatem quam habebat cum Ioab, id est, cũ ... scelerato, non debet ipsum impunitum dimittere, quin ... m Salomone quem regem constituit. i. euni iudicib. suis ... lijs præfecit, debet de punitione ipsius ordinare, dicens il... od. 22. *Maleficos non patieris viuere.* ¶ Vel ista allega contra te... um vsurariorum & raptorum, qui, s. quamdiu viuunt ... acere nec de bonis nec malis restituendo quod debent ..., sed hæredib. & successorib. suis solent omnia emendare. Isti enim sunt *qui imponunt onera grauia super humeros filiorum, digito autem suo nolunt ea mouere.* Matt. 23. Vnde quidam orgatorie de vsurarijs dicebat quod in tota vna parentela non poterit damnari, nisi vnus, & hoc quia pater committit emendas suas filio & ille onus testamenti suscipiens, & per tempore vitæ suæ nihil inde faciens cum ad mortem venit, mandat etiam filio, & ille similiter filio suo & sic deinceps. Et sic (vt dicebat) solus vltimus qui non habet cui mandet damnabitur. Alij vero qui successores onerant, saluabuntur. ¶ Adonias Abisac Sunamitidem in vxorem

D appetens, ex hoc caute ad regnum ambiens, quamquam super hoc mater regis intercederet, & quamquam rex petitionem matris in genere concessisset quod petebat, tamen non consequitur, sed occasione ambitionis à Salomone occidi mandatur. ¶ Hoc allegatur quod nulla persona ita propinqua nobis siue mater fuerit, siue frater, si tamen petat à nobis vel malitiose vel simpliciter, rem nobis inutilem vel nociuam quin eam refutare debeamus, & dato quod prius in genere concesserimus, quin adhuc illud debeamus rescindere, & quin etiam quemcunque fratrem vel amicum contra statum nostrum ambientem debeamus corrigere vel punire. Iuxta illud: *In male promissis rescinde fidem.* ¶ Volens Adonias Abisac sibi dari à rege in vxorem. Primo ad Betsabee matrem Salomonis recurrit, ad intercedendum pro se ad proprium filium suum ipsam misit. Bene (inquit) illa, *loquar pro te regi.* Venit igitur Betsabee ad Salomonem regem vt loqueretur ei pro Adonia, & surrexit rex in occursum eius seditque super thronum suum, positusq; est thronus matri regis quæ sedit ad dextram eius. Dixitq; ei rex Salomon, *Pete mater mea. Neq; fas est vt auertam faciem meam.* Quæ ait. *Detur obsecro Abisac Sunamitis Adoniæ fratri tuo vxor.* ¶ Adonias de regno exclusus moraliter designat peccatorem aut genus humanum, quod à paradiso fuit expulsum: Sunamitis significat diuinam gratiam. Rex vero Salomon significat E

Christum: mater vero eius Betsabee significat benedictam virginem Mariã. Ista igitur est veritas quod si Adonias, i. peccator vult Sunamitidem, i. diuinam gratiam, vxorem & amicã à rege Christo impetrare, ante omnia ipse debet matrem regis, i. beatam virginem per orationem & deuotionem adire, & eam inter se & Deum intercessricem & intermediam ponere & pro certo rex Christus, petitionem matris nescit denegare. ¶ Vel allega de assumptione beatę Mariæ virginis, quia, s. tunc mater regis, i. beata virgo venit ad ipsum in cœlum, qui sibi assurgens statim iuxta se constituit sibi thronum, & ad dexteram suam consedit dulciter, que ibi ipsam ordinauit honorifice. Ista igitur pro Adonia, i. pro humano genere quod regnum suum, id est, paradisum amiserat, pro eo quod ante tempus regnare voluerat, continue postulat. Cui, sc. rex Christus petitionem suam exaudit dulciter & confirmat. *Pete.* (inquit) *mater mea, nec fas est vt auertam faciem meam.* ¶ Hic habemus quod cum Ioab propter homicidia quæ commiserat, Semei vero propter maledictionem quam in Dauid intulerat,

tulerat, ex ordinatione Dauid occidendi essent, voluit occulta Dei prouidentia alias causas exhibere extrinsecas, vt sub colore alio posset illos iniquos de his criminib. castigare. Ioab enim contra Salomonem cum Adonia se posuit cuius occasione metuens ad tabernaculum fugit & cornu altaris tenens, ex mandato Salomonis occisus fuit. Semei vero à Salomone concessum fuerat, quod domum in Hierusalem sibi faceret, & quod in illa manens viuere posset, & quod quacunque die exiret Hierusalem interiret, sed post triduum annorum cum dictam sententiam obliuioni dedisset, audito quod serui eius fugerent ad Achis regem Geth, ad reducendos seruos suos iuit & Hierusalem exiuit. Sed cum rediret ad Salomonem statim occisus est. Et sic diuina prouidentia viam & occasionem præbuit, quod ipsum per Salomonem iuste puniret & quod maledicendo Dauid meruit, sibi dedit. Hoc exemplariter patet, quomodo iustitia Dei occulta, sub occasione vnius peccati quandoq; punit aliud, & quãdo dato q aliquod crimen videbatur alicui dimisisse, Deus scit locũ & tẽpore causas alias subiungere quarum occasione, & illud q alias deliquerat, scit punire. Vnde Iob. 24. *Deus multam abire nõ patitur.*

¶ Vel dic quod Hierusalem est religio vel ecclesia in qua dum per fidem manemus, per gratiam viuere possumus. Si au[…] de per peccatum vel Apostasiam eximus, mortu culpę &[…] nę nos periculo subiugamus. ¶ Vel dic secundum Stepha[…]
F Longotono contra illos qui in Hierusalem, i. in claust[…] ecclesijs vel beneficijs suis personaliter residere nolun[…] Geth, i. in mundo vagantur & incedunt, quia, sc. isti mor[…] pæ & pœnæ multoties incurrunt, exemplo Gen. 34. Din[…] domum patris egrediens corrupta fuit. Gen. 27. Et de Esau, qui ad venationem exiens, benedictionem amisit. ¶ Vel dic q Semei est discretus prælatus, qui cum immoderato zelo seruos & subditos suos à Hierusalem, i. à statu gratiæ fugitiuos quandoq; reducere nititur, sed dum ipse etiam de Hierusalem per immoderatum zelum & per austeritatem egreditur morte æterna mulctatur, & sic sæpe fit, quod dum Semei, i. prælatus seruos fugientes, i. subditos delinquentes per nimiam austeritatem reducit, ipse, sc. quantum ad animam mortem vitiorum incurrit. Melius est ergo quod tales impuniti dimittantur, quam quod eos nimia indiscrete reducendo in Hierusalem exeatur & mors perpetua incurratur. Vnde dicitur Matt. 8. *Sinite mortuos sepelire mortuos suos.*

¶ Vel dic quod ille seruis suis Hierusalem fugientibus, eos in Geth sequitur, qui malorum subditorum vitam imitatur, propter quod mors perpetua reportatur. ¶ Vel dic quod Salomon tres personas occidit, in quo, scilicet notatur, quod bonus rex & rector sumpsius debet in se ipso tria vitia, scilicet peccatum voluptatis, quod significatur in Adonia, qui cum Sunamitide contrahere voluit, peccatum oris, quod significatur in Semei, qui ore suo Dauid maledixit, peccatum operis, quod designatur in Ioab, qui manualiter duos innoxios fecit occidere.

G *Capitulum tertium. Textus.* Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis.

MORALITATVM CAP. III.

DEus apparens Salomoni in excelso Gabaon, concessit sibi quod peteret quicquid vellet. Et quia non petijt diuitias nec longam vitam, aut inimicorum vindictam, sed sapientiam. Ideo Dominus non solum sapientiam sibi dedit, imo etiam diuitias & gloriam sibi superaddidit, & adiunxit. In quo notari potest, quod qui petit iusta & necessaria, est dignus obtinere & recipere, non solum illa, sed etiam superabundantia. ¶ Vel dic quod sapientia diuitijs antefertur, quod patet, quia Salomon de eius postulatione magis quam diuitiarum commendatur à Domino. Vnde dicitur Prou. 3. *Pretiosior est cunctis opibus &c.* ¶ Duæ mulieres meretrices venerunt ad Salomonem, petentis iudicium, pepererant ambæ in eadem domo, sed cum nocte vna illarum dormiens proprium filium oppressisset, caute puerum mortuum alteri meretrici dormienti supposuit, & infantem eius viuum cepit. Quæ tandem euigilans, & infantem mortuum clara luce intuens, suum non esse comperit, quapropter viuentem puerum à Salomone sibi reddi poposcit. Salomon igitur volens probare, quæ viui mater esset, afferri sibi gladium imperauit, & infantem viuum per medium scindi, & matrum cuilibet dari partem ordinauit ac mandauit. Matris igitur pueri viui super filium diuidentem ac occidentem statim viscera sunt commota, & incepit à rege petere quod non occideretur, sed potius alteri matri daretur. *Obsecro* (inquit) *Domine mi rex date huic infantem viuum, & non occidatur.* Altera autem econtrario clamabat. *Nec mihi, nec tibi sit, sed diuidatur.* Ex his igitur cognitum est matrem pueri esse illam quæ ipsum nolebat occidi, quapropter Salomon præcepit filium ei reddi. ¶ Ista exponunt quidam allegorice de synagoga & gentilitate, quæ, scilicet ambæ mulieres meretrices dici potuerunt pro eo quod ambæ idola aliquoties coluerunt, & virum suum legitimum, scilicet Deum, & fidem ipsius aliquoties dimiserunt. Vnde Ezech. 23. *Fili hominis: Duæ mulieres filiæ matris vnius fuerunt, quæ fornicatæ sunt in Ægypto.* Illæ igitur ambæ ad Salomonem, id est, ad Deum per fidem venerunt, & in vna domo quæ est ecclesia, per bona opera pepererunt, sed tenera de istis matribus vna, scilicet synagoga filium, id est, populum suum per errorem & incredulitatem suffocat & filium alterius, id est, populum gentilem ad Christum conuersum, vel sibi attribui vel occidi proclamat, in quantum totum mundum istum vel ad fidem suam debere conuerti vel alias damnari existimat, & nullam gentem propter se saluari sperat. Sed gladius Salomonis, id H
est, Dei sententia contrarium inuenit, quæ viuentem filium, id est, saluandum populum alteri, sc. gentilitati credenti & non sibi assignat. ¶ Vel dic quod ista verba quæ hic ponuntur, possunt esse verba gentilitatis conuersæ. *Ego & mulier ista habitabamus in domo* scilicet in Hierusalem, vbi scilicet gentilitas primo credidit quam alibi, sicut patet in centurione, qui dixit, *Vere filius Dei erat iste. Cumque peperissem, peperit & hæc,* quia scilicet post credulitatem gentilitatis in centurione multi de Hierusalem crediderunt. Sed *ista dormiens* in lege, *filium suum*, credentes, suos, scilicet Iacobum & Stephanum *morti tradidit, filium vero meum*, scilicet conuersos ex gentibus per errores *furari & occidere contendit.* ¶ Vel dic melius quod duæ mulieres quæ ad Salomonem veniunt, sunt duæ sectæ hominum, quæ sunt Catholica & schismatica, quæ Christum credũt, & maxime prima istarum significat ecclesiam Græcam & orientalem, apud quam alia mulier, i. Latina & occidentalis ecclesia dicitur peperisse, in quantum ista mediante Christo noscitur credidisse, & fidem ab ea suscepisse. Sed pro certo ista prima mulier, i. primitiua & oriẽtalis ecclesia, & illa quæ primo credidit Græcia, iam effecta hæretica & schismatica, filium suum, i. populum suum per errores suffocat, filium vero viuentem, i. populum alterius mulieris, seu ecclesiæ occidentalis sane credentem, subtrahere & ad errores suos conuertere tentat, filiumque suum mortuum, id est, populum suum hæreticum, & damnatum, ad vbera alterius matris, i. prouincias, & terras ecclesiæ catholicæ in quantum potest apponit & dilatat Salomon
tamen, i. Christus, gladio suæ occultæ iustitiæ illud impedit, quia A
viuentem populum esse filium occidentalis ecclesiæ ostendit, & Græciæ suum mortuum derelinquit. Vnde dicitur Matt. 8. *Sinite mortuos sepelire mortuos suos.* ¶ Vel dic, quod ista mulier quæ mortuum filium alteri voluit attribuere, & viuentem infantem sibi asscribere, synagogam vel schismaticam ecclesiam designat, quarum vtraque, sc. filium, i. populum suum, qui in veritate est mortuus, dicit viuum, & in via gratiæ constitutum, filium vero seu populum alterius, sc. ecclesiæ Catholicæ, qui in veritate est viuus & sanctus, dicit esse mortuum, id est, incredulum & damnatum Ezech 13. *Interficiunt animas quæ non moriuntur, & viuificant animas quæ non viuunt.* ¶ Vel dic secundum Gregorium, quod mater ista quæ filium quem lactabat occidit, malum prædicatorem significat, qui, scil. subditos quos per doctrinam lactauerat, in delitijs torpens & dormiens, per malam vitam occidit & necat. ¶ Vel illud applica contra quosdam, qui scelera sua alijs imponunt, & aliorum bona sibi attribuunt & ascribunt, & sic filium suum mortuum alijs tradunt, & alterius filium viuentem furantur & surripiunt. Dicunt enim, *filius tuus mortuus est, meus autem viuit.* ¶ Vel dic quod illæ duæ mulieres sunt mundus & religio, quia scilicet mundus filios suos per vitia suffocat, religio vero viuentes & iustos seruat, mundus tamen ad vbera ecclesiæ, id est, ad beneficia religionis, filios suos mortuos, id est, peccatores & malas personas non cessat apponere, & ab ipsis vberib. viuentes filios, i. bonas personas nõ cessat subtrahere, & ipsas ad se, i. ad mũdana vnia pro posse attrahere. Quos quando habere nõ potest, solet eos Salomonis gladio, i. cunctis tribulationibus esse dignos dicere. ¶ Vel dic quod ad Salomonem, i. ad Prælatum veniunt hodie duæ mulieres, vna, s. ecclesia bona, quæ quandoque filios & subditos suos vt communiter habet viuentes & bonos. Alia est carnalis affectio seu etiam parentela quę vt communiter habet filios mortuos, i. ignorantes & imperfectos. Inter istas ergo magna est apud Salomonem, i. apud prælatum altercatio, qua quælibet dicit filium suum viuere, & alterius filium mortuũ esse,

esse, quia qualibet allegat illos quos præponit esse meliores, & alios deteriores, sicut patet, quia parentela prælatorum illos quos sibi offert asserit sufficientes esse & dignos, illos vero quos ecclesia vel capitulum promouere nititur, asserit mortuos & ineptus. Ista ergo mala mulier, carnis, sc. affectio, vel carnalis parentela Salomonis, id est, prælati, omnino ab vberibus matris alterius, id est, à bonis beneficijs Ecclesię viuentes filios suos, id est, bonas personas ipsius elongat & subtrahit, & suos malos mor-
B tuos, sc. ignorantes nepotulos, ibi ponit. Salomon tamen, id est, sapiens prælatus mediante gladio iustitiæ debet alteri mulieri, sc. ecclesiæ, filium viuentem, sc. bonas personas tribuere, & ad ipsius beneficia seu vbera apponere, malæ vero mulieri, scil. carnali parentelæ vel affectioni, debet paruulos mortuos assignare, & eos ipsi nutriendos dimittere, vel de eis non curare, dicens, sc. quod sequitur: *Date huic infantem viuum: Hæc enim est mater eius.* Iuxta illud Matt. 8. *Dimittite mortuos sepelire mortuos suos.* ¶ Vel dic quod ista mulier mala est diabolus, de quo, scil. potest dici illud Eccl. 25. *Breuis omnis malitia super malitiam mulieris.* Ista enim est quæ omnes filios suos per culpam & pœnam occidit, Tren. 2. Vnde dicitur: *Numquid comedunt mulieres paruulos suos ad mensuram palmæ?* Filios vero viuentes, id est, sanctos viros, qui sunt filij alterius matris ecclesiæ vel Christi, sibi subtrahere nititur, & eos per peccatum in filios adoptare, & vberibus mundanæ delectationis lactare conatur, suos vero mortuos peccatores, id est, filios sceleratos, ad vbera alterius matris, id est, ad dignitates & beneficia ecclesiæ furtiue & simoniace introducit, & sic de filijs suis filios ecclesiæ facit, & de bonis filijs Dei & ecclesiæ, filios suos, id est, peccatores facere nititur & contendit, dicens ecclesiæ illud quod scriptum est Ruth 1. *Populus meus & tuus vnum sunt.* Quos quando suos facere nequit, tunc saltem ipsos diuidendos per discordiam, inuidiam & sollicitudinem procurat, & gladio Salomonis, id est, tribulationibus ipsos detruncandos & affli-
C gendos proclamat. Dicit igitur: *Nec mihi nec tibi sit, sed diuidatur.* Ac si diceret: Ex quo non potuit mala mulier totum habere, nec ex toto ad peccatum conuertere, ipsum tamen potest per sollicitudinem diuidere, vt quod potest, sibi profecto valeat procurare, vt patet de religiosis & clericis in temporalibus implicatis, qui quia diuisi sunt, partim Dei & partim diaboli sunt. Vnde dicitur 2. Reg. 19. *Tu & Siba diuidite possessiones.* ¶ Vel dic quod mulieres significant religiones mendicantes, quæ scilicet coram Deo contendunt, & aliæ alijs se præferunt, & suos filios viuentes, & aliorum mortuos esse dicunt. Cuius, scilicet, veritatem gladius Salomonis, id est, diuina sententia in iudicio comperiet, quando singulorum meritum patefiet, &c. ¶ Vel dic quod talis altercatio videtur esse inter mundum & religionem, quia, sc. religio dicit filios mundi esse mortuos, & suos solos esse viuos, vt patet de multis præsumptuosis religiosis, qui omnes alios præter suos existimant per peccatum mortuos & defectos esse. E contra vero mundus filios religionis perditos & mortuos temporaliter reputat, & suos solos in prosperitate viuere gloriatur & clamat. ¶ Vel dic quod duæ mulieres sunt veritas & hypocrisis, quarum vna, scilicet, hypocrisis, habet filium mortuum, id est, opera vitiosa, & tamen dicit & fingit se habere filium viuum, id est, opera virtuosa. Et econtra de veritate & iustitia, quorum scilicet, filius viuit, id est, quorum sunt opera bona, sæpe dicitur ab ipsis, quod hic dicitur, filius tuus mortuus est, id est, quod alia habeat opera inutilia, quæ, sc. nulla debeant consequi præmia. Ista igitur altercatio modo non bene deprehenditur, quia quicquid sit viuum, quid mortuum, & quæ hypocrisis, quæ veritas, nunc nescitur, in fine tamen, scilicet, in iudicio, gladius diuinæ sententiæ istud inueniet, quando merita & demerita singulorum vniuersis Deus ostendet. Vnde Apostolus 1. Cor. 3. *In igne declarabitur vniuscuiusque opus quale sit, &c.*

Capitulum quartum. Textus. Erat autem rex Salomon regnans super omnem Israel.

MORALITATVM CAP. IV.

DVodecim duces habuit Salomon, qui per singulos menses administrabant cibaria mensæ suæ & habebat Salomon equorum curriculum, & equestrium & onera portantium infinitam multitudinem, & præcedebat sapientia omnes orientales, fecitque tria millia parabolarum, & quinque millia carminum, & disputauit de natura arborum & herbarum, de natura etiam piscium, auium & bestiarum, vt dicitur in capitulo isto. Et Salomon cum vellet ædificare domum domini, misit sibi Hyram rex Sydoniorum cedros, & abietes de libano, præparaueruntque biblij & artifices ligna & lapides ad ædificandum domum domini, ita quod in monte dolabantur, quadrabantur & præparabantur, & deinde in Hierusalem portabantur, sicut hic dicitur 3. Reg. 5. Et sic actum est quod dum templum in Hierusalem ædificaretur, vox securis vel mallei non est audita; &
D hoc quia materia antea fuerat præparata. Reuera talis Salomon fuit Christus, qui, scilicet, fuit rex sapiens & pacificus, & super omnes homines sapientia insignitus. Apostolus Coloss. 2. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* Et Ecclesiast. 1. *Fons sapientiæ verbum Dei.* Iste igitur duodecim præfectos, id est, duodecim Apostolos habuit, qui sibi in fide & opere seruierunt, vt mensæ suæ, id est, fidei vel ecclesiæ cibos, id est, fideles multiplices ministrarent. Psal. 127. *Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ.* Tria etiam genera equorum, id est, bonorum subditorum habet, scilicet equos currules, id est, religiosos, qui curru, id est, regulæ sunt astricti, equestres, id est, prælatos & clericos, qui spirituali militiæ sunt dedicandi, onera portantes, id est, sæculares, qui oneribus negotiorum mundialium sunt subiecti. Vnde Abacuc. 3. *Fecisti viam equis tuis.* Hyram igitur rex gentilis gentilitatem designat, quæ scilicet cedros & abietes, id est, altos & sublimes philosophos ad Salomonem, id est, ad Christum & ad fidem ipsius, de libano, id est, de mundo misit, de quibus pro magna parte domus Dei, id est, ecclesia ædificata fuit, vt patet Cant. 3. *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani, &c.* Serui etiam ipsius regis Hyram, ligna & lapides, id est, sanctos viros per martyria dolauerunt, & in monte huius mundi præparauerunt, & ad Salomonem regem, id est, ad Christum in Hierusalem, id est, in paradisum cœlestem miserunt, & sic sibi
E ad ædificationem cœlestis templi materiam præparauerunt, & eidem obsequium præbuerunt. 1. Par. 22. Vnde constituit lathomos ad cædendos lapides. Et in Euangelio Ioan. 16. *Erit* (inquit) *vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.* In Hierusalem igitur cœlesti, vbi Christus ædificat templum suum, vox securis vel mallei non auditur, nec pœna vel tribulatio sentitur, quia pro certo lapides, id est, sancti qui sunt materia huius templi prius in hoc mundo per tribulationes dolantur, & per virtutes quadrantur & sculpuntur. Igitur quando ibi ascendunt nequaquam amplius turbabuntur, sed in tranquillitate in Dei sanctuario collocantur. Vnde Apocal. 7. *Non esurient neque sitient amplius, neque cadet super eos sol neque vllus æstus, quoniam priora transierunt.* ¶ Vel ista allega contra litigiosos clericos, qui, scilicet, dum templum ecclesiæ in præsenti ædificatur & regitur, nulla vox murmurationis aut querelæ, dissensionis aut discordiæ debet audiri, sed omnia tranquille & pacifice fieri, & quilibet lapis, id est, quælibet persona patienter in loco & gradu sibi debito, collocari. Esaiæ 10. *Non fuit qui moueret pennam & aperiret os & garriret.* ¶ Vel dic quod securis & malleus significant ministros crudeles. Ictus vero istorum significant illatas tribulationes, voces vero talium denotant terrores & comminationes. Quando igitur Salomon, id est, prælatus ædificat & regit templum ecclesiæ sibi subiectæ valde debet curare quod omnia tranquille peragantur, & quod securis & malleus, id est, crudelis minister & officialis procul tollatur, & quod vox & ictus omnis tribulationis & turbationis & talium ibi nullatenus audiatur, ne aliqua crudelis exactio simplicibus inferatur. Vnde Iob. 3. *Vindicti pariter sine molestia, non audierunt vocem exactoris.* Cap. 5. ¶ Hyram rex gentilis administrauit materiam Salomoni ad templum ædificandum, Salomon vero oleum & triticum sibi dabat, & domum ipsius nutriebat, serui etiam Hyram cum seruis Salomonis templum ædificauerunt, ligna & lapides parauerunt. ¶ Hyram est mundus. Salomon est Christus. quia vere mundus administrat Christo materiam, id est, personas, de quibus templum Ecclesiæ constituitur. Salomon vero, id est, Christus, administrat mundo cibaria, id est, triticum doctrinæ, & oleum gratiæ & misericordiæ, quibus mundus spiritualiter alimentatur, serui vero Hyram & Salomonis, id est, serui mundi & Christi, id est, homines boni & mali passim templum ædificant ecclesiæ, inquantum cum seruis Christi multi hypocritæ & mali verbum Dei prædicant atque docent. Vnde Apostol.
Phil. 1. *Qui,* inquit, *dum omni modo siue per occasionem siue per veritatem Christus annunciatur.* Vnde 2. Tim. 2. idem dicit, quod *in domo magna non solum sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea & fictilia.* F

Capitulum sextum. Textus. Factum est ergo quadringentesimo, & octogesimo anno egressionis filiorum Israël.

Moralitatvm Cap. V.

ÆDificauit Salomon domum domini de dolatis lignis & sectis lapidibus, & distinxit eam in tres distinctiones, in altum quarum inferior domus in duo diuidebatur, sc. interiori oraculo, & exteriori domo. Sic igitur factum est, quod omnes parietes templi inferioris tabulis cedrinis, pauimentum vero abiegnis operiebatur, & desuper tabulas laminis aureis omnia per circuitum tegebantur, nihilque erat in templo quod non auro vndique tegeretur. Fecit quoque Salomon, anaglypha, id est, cælaturas & tornaturas in tabularum iuncturis, vt nec quidem aliqua rima seu distinctio deprehendi posset. In medio vero tabularum sculpsit imagines prominentes, sc. Cherubin atq; palmæ. ¶ Sic vere quando verus Salomon Deus templum ecclesiæ facere voluit, ipsumque de lapidibus sectis & quadratis, id est, de personis sanctis, fortibus & solidis ædificauit. Templum enim illud de quadruplici materia constabat, sc. de lapidibus sectis & tabulis cedrinis, abietinis & laminis aureis. Sic vere ecclesia Christi habuit viros, sc. martyres, qui per martyria fuerunt secti, tabulas cedrinas, id est, confessores, qui per cõtemplationem fuerunt alti, & qui per virtutes fuerunt sculpti, tabulas abietinas, quæ minoris sunt valoris, id est, bonos sæculares, qui in pauimẽto, id est, in infimis in mundo fuerunt positi, laminas aureas, i. doctores, qui splendore sapientiæ fuerunt lucidi, in quibus, scilicet, omnibus erant virtutum imagines, picturæ & scientiarum characteres, scripturæ & concordiæ, ligamina & iunctura, quia scilicet, inter tabulas templi, & inter personas ecclesiæ anaglypha, id est, tornaturæ erant charitatis, quæ nullam rimam dissensionis aut discordiæ apparere permittebant. Vnde Iob. 41. *Vna vni coniungitur, & nec spiraculum quidem incedit per eas.* In ipsis etiam debent sculpi inter cætera duæ speciales figuræ, scilicet, palma, quæ significat victoriam, & Cherubin, quod significat scientiam quia, scilicet, Cherubin interpretatur scientiæ plenitudo, ad denotandum, quod omnes personæ ecclesiæ & fideles debent habere palmam, id est, vitæ perseuerantiam & victoriam, dilectionem, scientiam & sapientiam. Vnde Apocalyp. 7. *Amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.* Et breuiter in templo isto non debet esse aliquid quin auro charitatis & sapientiæ vestiatur, vt sic tam tectum, quam parietes, & pauimentum, id est, tam superiores quam mediocres, quam etiam inferiores fide & moribus splendere videantur Apocal. 21. Ipsa ciuitas aurum mundum. Tres autem partes habuit istud templum, quia ecclesia tres speciales habuit status, prælatorum sc. coniugatorum & continentium seu ecclesiasticorum, qui etiam in duos status subdiuidunt, sc. in sancta sanctorum, & in sancta, id est, in ecclesiam regularem & sæcularem. Isti enim sunt tres status saluandorum, qui in Noë prælato Ezec. 14. Iob coniugato, & Daniele continente significantur. Ideo bene potest dici illud Genes. 29. *Vidit puteum in agro, tresque greges ouium accubantes.* Quod autem templum in monte fuit, factum fuit ad denotandum, quod ecclesia Christi sursum in monte paradisi debet mentaliter manere, & manentem ciuitatem hic non quærere, sed de futura potius cogitare, dicens illud Apostoli Phil. 3. *Nostra conuersatio in cælis est.*

G

¶ Vel dic quod templum est anima, cuius tres partes sunt tres potentiæ, scilicet, ratio, memoria, & voluntas. Vna vero istarum, scilicet, ratio duplex est, quia scilicet, est dare rationem superiorem & inferiorem, & intellectum speculatiuum & practicum. Componi igitur debet istud templum conscientiæ vel animæ ex lapidibus quadratis, id est, ex constantiæ stabilitate constare. Vnde Isaiæ 54. *Sternam per ordinem lapides tuos & tabulas ex cedrinis*, id est, ex contemplationis sublimitate. quia *cedrus alta libani.* Vnde dicitur Ezechiel. 27. *Cedrum de libano tulerunt, vt facerent tibi malum.* Malus enim nauis, altitudinem contemplationis designat, ex tabulis abietinis, id est, ex iustitiæ rectitudine seu æquitate, abies enim arbor est rectissima. Vnde Ezechiel. 28. *Abietes de Sanir dolauerunt in remos tuos.* Ex laminis aureis, id est, ex sapientiæ claritate. Item: Aurum opus decoris tui. Debet etiam esse in monte, id est, in paradiso per affectionem Psalm. 15. *Quis ascendet in montem Domini.* Debet habere cælaturas & sculpturas, id est, multiplicitatem virtutum & perfectionem, inter quas, scilicet, spiritualiter debet habere imaginem Cherubin, id est, scientiam & discretionem & imaginem palmæ, id est, perseuerantiam & consummationem. Et breuiter nihil in ea debet

H

esse, quin totum auro tegatur per splendidam conuersationem, & sic dicetur de ea illud Apostoli 1. Corinth. 3. *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Qui igitur templum Dei violauerit, destruet illum Deus. In interiori oraculo facta sunt duo ostia de lignis oliuarum, & sculpta erant in eis Cherubin & palmæ, quæ omnia auro cooperta erant Postes autem ostiorum quinque angulos habebant. Quia per templum ecclesia intelligitur, bene videtur quod per domum exteriorem quæ erat maior, intelligitur status laicorum, per interius vero oraculum designatur status & congregatio clericorum. Ostia igitur istius oraculi, prælatos significant, per quos alij ad fidem & ad ecclesiam, nec non ad ecclesiastica beneficia intrant. Vnde dicitur Iob 10. *Ego sum ostium. Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde* (sicut faciunt Simoniaci & intrusi) *ille fur est & latro.* Videamus igitur qualia debeant esse ostia domus Dei, scilicet, prælati. Dico igitur quod debent esse duo, quia debent esse combinati A per charitatem, debent esse de lignis oliuarum, quia oleum eleemosynarum debent fundere per pietatem, habere postes cum quinque angulis, id est, virtutes, quæ faciunt quinque sensuum discretam sagacitatem, & continentiam, debent habere Cherubin, id est, scientiæ plenitudinem, debent habere palmas, id est, victoriæ & perseuerantiæ longitudinem, debent habere anaglypha seu cælaturas, id est, virtutum pulchritudinem, debentque ad modum ostij esse volubiles per diligentiæ sollicitudinem, & per omnia debent esse cooperti spirituali auro per splendidam conuersationis sanctitatem, quamuis, proh dolor, hodie multi magis conentur se cooperire auro naturali per auaritiæ turpitudinem. Vnde supra ibidem dicitur, quod *nihil erat in templo quod non auro tectum erat.* Ideo de talibus ecclesiæ ostijs seu prælatis potest dici illud Ezechiel. 41. *Bina ostia erant in templo: & in ipsis ostijs cælatura erat Cherubin & sculpturæ palmarum.* ¶ Vel si vis, omnia ista expone de prædicatoribus, quibus mediantibus ad mores & ad fidem itur, & de sacerdotibus & rectoribus, per quos laici ad sacramenta ecclesiæ admittuntur. Domus etiam exterior templi duo habebat ostia de lignis abietinis, quæ habebant postes de lignis oliuarum cum quatuor angulis, quodlibet vero illorum ostiorum erat duplex, & se inuicem tenens aperiebatur, ipsaque ostia auro opere quadrato ad regulam operiebantur, & palmæ & Cherubin in eis sculpebantur. Quia sicut dictum est, domus templi exterior statum laicorum designat, ideo bene possunt per ostia domus huius sæculares principes & iudices denotari, quia reuera isti debent esse duo per communem sui & aliorum diligentiam, quia, scilicet, non debent esse vnus, scilicet, totus sui, per proprij lucri auaritiam, & per singularitatis parsimoniam. Debet etiam esse quilibet duplex, per Dei & per Christi charitatem binariam, & debent se inuicem tenere per pacem, amorem & concordiam, & ad se inuicem conuerti & applicari per mutui adiutorij conuenientiam. Vnde Ezechielis 41. *Ab vtraq; parte bina erant ostiaria, quæ in se inuicem applicabantur.* Isti igitur debent esse de lignis abietinis, quæ sunt recta, quia debent in se habere postes oliuarum, quæ significant pietatis & misericordiæ dulcedinem quæ quatuor debent habere angulos, id est, constantiæ & stabilitatis quadraturam & fortitudinem. Res enim quadrata non faciliter voluitur, sic vere nec prudens homo faciliter à verbo vel à proposito suo mutatur, nec prece nec precio, aduersitate vel prosperitate, adulatione vel detractione, à rectitudine variatur. Et ideo tale ostium, id est, talis superior opere quadrato ad regulam dicitur formatus, ad denotandum quod ipse debet esse per constantiam quadratus, & per temperantiam regulatus. Vnde Apocal. 21. *Ciuitas in quadro posita est.* Operiantur isti auro, id est, honestæ conuersationis fulgore, sculpantur imagine Cherubin, id est, scientiæ splendore, & decorentur pictura palmæ, id est, perseuerantiæ seu victoriæ potentia, vel vigore Apoc. 7. *Palmæ in manibus eorum.* ¶ Vel omnia ista potes allegare de quolibet viro regulato charitate, pro iusto ad alia dilata, vt supra. ¶ Hic dicitur quod in templo erant fenestræ obliquæ, B quæ exterius erant strictæ, interius vero latæ, propter palmæ interius receptum dilatabatur. & multo plus quam videretur, intus de lumine fundebatur. ¶ Sic vere dico, quod in templo ecclesiæ illi qui sunt prælati superiores, vel illi qui sunt fenestræ per quas templum illuminatur, vt prædicatores, doctores, & cæteri, debent exterius quo ad aspectum exteriorem esse stricti interius vero quo ad aspectum bonorum spiritualium debent esse lati & obliqui, id est, occasionaliter lux bonorum exemplo-

exemplorum suorum templum ecclesiæ illuminabit, & oblique, id est, inductiue & circumstabiliter lux suorum documentorum alios spiritualiter illustrabit Matth.7. ¶ Vel dic quod fenestra, id est, ingressus in templum paradisi primo est arctus, deinde latus, quia arcta est via quæ ducit ad vitam, & ideo obliquus potest dici; pro eo quod cum difficultate potest intrari.

¶ Vel dic quod ingressus in templum ecclesiæ, vel ad ecclesiastica beneficia, strictus & difficilis est in principio. Postquam autem homo introierit gaudiosus est & latus, & ideo obliquus dicitur, quia per multas circumuolutiones & circumstantias ibi subintratur.

¶ Vel dic de fenestra cordis, quæ debet esse stricta ad exteriora, lata vero ad interiora, quia parum & stricte debet exteriora diligere, & de ipsis accipere, late vero & humiliter debet ad cōsiderationem suorum interiorum se dilatare & oblique circumire, id est, per considerationes diuersas debet lucem gratiæ in templum conscientiæ introducere, plus quam appareat, debet
C de isto lumine possidere. ¶ Vel dic quod fenestræ illæ sunt religiosi, quia, scilicet, à parte exteriorum & mundanorum se debent stricti ficare, à parte autem interiorum, scilicet, quantum ad illa quæ ad religionem & Dei cultum pertinent, se debent spiritualiter dilatare Psal.17. *Eduxit me in latitudinem, saluum me fecit, quoniam voluit me.* ¶ Vel dic quod tales fenestræ sunt malitiosi & iniusti iudices, quia pro certo isti à parte commodi exteriorum subditorum sunt stricti, quia, scilicet, de illis paruum curant, à parte tamen interiorum, id est, quantum ad propriam vtilitatem lati sunt, quia, scilicet, ad omnia deuoranda per rapinam & auaritiam se dilatant. Vnde Abac.2. *Quia dilatauit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors, & non adimpletur.* ¶ Trabes templi exceptis solis capitibus exterius non apparebant, latebant enim interius infra domum, & auro vndique tectæ erant, parietes etiam tabulis cedrinis tegebantur, ita quod de lapidibus parietum nullus penitus videbatur. ¶ Trabes quæ sursum in ædificio sunt suspensæ, & de pariete in parietem protensæ, significant viros contemplatiuos in altum, id est, in paradisum per affectionem suspensos per charitatem ad vtrumque parietem & ad Deum & ad proximum extensos. Vnde dicitur Sap.8. *Attingit ad finem vsque ad finem fortiter, &c.* Parietes vero significant bonos subditos vel actiuos, quia tam de istis parietibus quam trabibus, id est, de istis contemplatiuis vel actiuis, religiosis vel clericis, superioribus vel subditis, nullus debet bona sua exterius per inanem gloriam propalare, sed potius virtutes suas, sanctamque affectionem suam debet ab aliorum visibus abscondere. Vnde Apoc.16. *Beatus qui custodit pallium suum ne nudus ambulet.* Sola enim capita, id est, bona exteriora, eorum opera, & tabulæ cedrinæ quæ sunt imputribiles, id est, verba indefectibilia & honesta debent apparere, lapides vero, id est, interiores & fortiores virtutes, quæ magis sunt speciales, debent oculos hominum fugere & latere. Vnde dicitur Matth.6. *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* ¶ Cum templum habeat tria cœnacula seu interstitia, sic fiebat quod per cochleam ascendebatur de inferiori ad medium, & de medio ad tertium vel ad supremum. Est autem cochlea via vel scala gradualis circumuoluta & tortuosa, quæ, scilicet, vitis dicitur, quæ occulta erat in parietibus, & solum ostium videba-
D tur. ¶ Sic vere cum templum & ecclesia in suo vniuerso habeat tres status, scilicet, inferiorem, qui est vita præsens: medium qui est status animæ separatæ post mortem; vltimum & superiorem, qui est status hominum post resurrectionem, id est, post resumptam corporum stolam: sic est quod per cochleam purgatorij, cuius scilicet, sola ianua, videlicet mors per quam ibi intratur, est nobis nota. Ipsa vero via qualis est, dubitamus & ambigimus, circumuoluta est nobis penitus & ignota, & tamen de inferiori ad medium, id est, de statu mortalitatis ad statum beatitudinis animarum ascenditur, & tandem per resurrectionem corporum de isto medio ad tertium peruenitur. Vnde Hierem. 50. *De monte in collem transierunt, obliti sunt cubilis sui*, id est, mundi. ¶ Vel dic quod cum illud templum ecclesiæ militantis tres habeat partes, scilicet, statum incipientium, proficientium & perfectorum; constat quod mediante cochlea virtutum & bonorum operum, cuius, scilicet, ianua est baptismus vel pœnitentia quæ cunctis patet, de vno ad alium ascendimus, & de inceptione ad perfectionis cumulum peruenimus Ps.83. *Ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum.* ¶ Vel dic quod cum ecclesia habeat tres partes, scilicet, illos qui hic sunt in miseria, & illos qui sunt in purgatorij angustia & illos qui sunt superius in cœlesti lætitia, sic est quod per cochleam perfectionis, vbi, scilicet, sunt multæ reuolutiones, multi gradus, multæ virtutes, quæ tamen ab oculis aliorum debent esse absconditæ & ignotæ, de isto infimo ad medium, de mundo ad purgatorium, de purgatorio ad paradisum debet quilibet peruenire Psalm.83. *Ibunt de virtute ad virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* ¶ Vel dic quod cochlea significat Dei prouidentiam, quæ reuera multis circumuolutionibus nobis est ambigua, & aspectibus humanæ notitiæ multum incognita & ignota. Vnde Rom 11. *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.* Solum enim ostium illius cochleæ, id est, E
solum quædam exteriores causæ, vel occasiones diuinorum iudiciorum nobis apparent. Quæ sint autem interiores viæ vel causæ, vel quot & quantis circumstantijs illud agatur de templo ecclesiæ militantis, quantum ad interstitia seu gradus promotionum, siue agatur de templo conscientiæ, quantum ad gradus virtutum & perfectionum, siue agatur de templo cœlestis patriæ, quantum ad gradus saluationum, istud est verum quod sola cochlea, id est, sola diuina prouidentia & gratia est via per quam ascenditur. Et quæritur quomodo de vno statu ad alium, & de imo ad supremum veniror, quia, scil. nullus est qui temporaliter siue spiritualiter possit ascendere, nisi in quantum occulta Dei prouidentia decreuerit viam dare. Vnde dicitur Ioh.14. *Ego sum via, veritas & vita*, cap.7. ¶ In templo facta sunt tria tabulata seu deambulatoria circumquaque, & in quolibet factæ sunt luriculæ, id est, appodiatoria, in quibus possent ioniti inferius respicientes, sicque erat secundum Bedam, quod inferius medio & supremo erat latius, supremum vero cæteris erat strictius & breuius. ¶ Sic vere cum in ecclesia sint plures perfectionis gradus, vtpote inferior, in quo significatur mundus. Medius in quo designatur status ecclesiæ. Et superior, in quod designatur status religiosorum. Istud debet esse, quod quanto status est superior, tanto debet esse strictior & arctior, quanto homo vult ad superiorem perfectionis statum ascendere, tanto debet arctiorem vitam ducere & tenere. Quod etiam ad illos qui ad gradus honoris ascendunt, referri potest, quia pro certo quanto altiorem gradum in ecclesia obtinent, tanto per strictius deambulatorium, id est, per arctiorem pœnitentiæ viam deambulare debent, vt sic in mundo qui inferior est, sit vita latior, in ecclesia strictior, in religione vero & in prælatura arctior. In quocunque deambulatorio seu statu debent esse luriculæ, id est, appodiamenta spei & fiduciæ, quibus homo innitatur, ne per peccatum & desperationem corruere compellatur. Sed pro certo videtur quod templum modernum in contrarium versum est, quia, sc. inferiora sunt strictiora quam media, & media quam superiora, laici plus quam clerici, clerici plus quam religiosi vel prælati. Quinimo quanto in ecclesia ascenditur altius, tanto ibi viuitur lautius & lætius. Vnde istud est hodie templum illud quod vidit Eze.41. Itaque in superioribus latius erat templum. ¶ Vel dic q de illo templo Ezechiel potest dici quod templum ecclesiæ strictum fit hic in hac vita per tribulationes, futurum vero in patria latum erit per consolationes ¶ Malleus & securis non sunt audita in templo cum ædificaretur, &c. Vnde supra Pauimentum & F
parietes de triplici constabant materiâ, scilic. de lapidib. tabulis ligneis, & auro. Sic vere iusti ex tribus constare debent, scil. ex lapide, id est, ex fidei soliditate, ex tabulis, id est. ex spei sublimitate, ex auro, i.e. ex charitatis preciositate, Apostolus 1.Cor.13. *Nunc autem manent tria hæc, fides, spes, & charitas: maior enim horum est charitas.* ¶ Templum in longitudine duas partes habebat, scil. priorem & communiorem, quæ erat ad orientem, posteriorem & secretiorem, quæ erat ad occidentem. Per partem enim orientalem in primam domum egrediebatur, & deinde in sanctuarium, id est, in domum occidentalem, vbi erat arca, altare, Cherubin, & vbi propitiatorium accendebatur, & vna domus ab alia per quendam ligneum parietem diuidebatur. ¶ Sic vere dum ecclesia habeat duas partes, scilicet, militantem & triumphantem, illud est verum quod in oriente, id est, pro tempore huius vitæ est prima domus, scilicet, ecclesia militans, tandem vero in occidente, id est, in tempore, post mortem succedit preciosum sanctuarium paradisi, scilicet; ecclesia triumphans. Ideo de illis duabus materiebus potest intelligi illud Psal. 41. *In die mandauit dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius.* Ac si dicat: In die præsentis vitæ debet acquiri misericordia & gratia in ecclesia militante. In nocte vero vel in occidente mortis

perci-

percipietur canticum & gloria in ecclesia triumphante. ¶ Fecit Salomon in oraculo duo Cherubin de lignis oliuarum, quæ habebant decem cubitos in altitudine, & decem in latitudine. Quælibet enim ala cuiuslibet quinque cubitos habebat, & sic alarum extensio decem cubitorum erat. Posuit igitur Cherubin in medio oraculi, ita quod quilibet Cherubin vnam alam vsque ad parietem oraculi protendebat. Alia vero ala alter alterum contingebat. Opus autem vnum in duobus Cherubin, ita quod quilibet in omnibus alteri similis erat, & vnusquisque faciem G suam ad domum alterius vertebat. ¶ Ista possunt applicari ad viros scientificos ac perfectos à Salomone, id est, à Deo & oraculo ecclesiæ constitutos, & maxime ad ecclesiasticos & prælatos. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientiæ. Dico igitur quod isti debent duo esse per mutuam charitatem, de lignis oliuarum, per dulcissimam pietatem, alter alteri similis, per totum conformitatem, & per abdicatam omnem extimonicam singularitatem, debet alter alterum attingere, per concordiam & vnitatem. Parietes, id est, socios & vicinos debent contingere, per amicitiam & liberalitatem, & vultum suum, id est, considerationem & curam suam debent ad exteriorem domum, id est, ad populum vertere per boni regiminis executionem, seu orationem, seu prædicationem. Auro vero debent esse cooperti, per bonam & fulgentem conuersationem, & sic habebunt in latitudine decem cubitos, id est, decem præceptorum complementum & perfectionem. In altitudine vero æternæ sublimitatis finaliter habebunt decem cubitos, id est, denarium retributionis supernæ, & ita isti Cherub dicetur illud Ezechiel 28. *Plenus sapientia & perfectus decore in delitijs paradisi Dei fuisti.* Sequitur. *Aurum opus decoris tui, Cherub extentus & protegens posui te in monte sancto Dei.* ¶ Vel dic quod duæ alæ viri perfecti, maxime boni & scientifici prælati, sunt vita contemplatiua & actiua. Ala quæ contingit parietem, id est Deum, est contemplatio, quæ scilicet, quinque habet cubitos, quia, scilicet, contemplatio seu consideratio consistit in quinque scilicet, in meditatione sui, mundi, iudicij, inferni & paradisi. Sui, quam vilis in ingressu, quam miser in progressu, quam flebilis in egressu. Item quam impugnatus à dæmonibus, quam lacessitus tentationibus, quam allectus delectationibus, deiectus tribulationibus, quam implicatus criminibus, depauperatus virtutibus, irretitus malis consuetudinibus. Mundi etiam, scil. quam fallax, quam vanus, quam instabilis, quam insanus. Iudicij, quam terribilis. Inferni, quam tristabilis. Paradisi, quam consolabilis, &c. Dic de quolibet circumstantias, vt sic de istis quinque cubitis, scilicet, quinque pennis illius alæ posset dici illud Exod. 38 *Facies altare holocausti quinque cubitorum.* I Holocaustum quasi totum incensum, significat contemplationem seu contemplatiuam vitam, in qua, scilicet, homo totum seipsum offert. Ala autem qua Cherubin contingit aliud Cherubin socium suum, significat vitam actiuam, qua scilicet, alius alterum perficit, & qua alter cum altero iusto viuit, & qua homo proximum suum spiritualiter & temporaliter diligit atque tangit, & illa quinque habet cubitos seu pennas. Prima est docere. Secunda est corrigere. Tertia nutrire. Quarta consolari. Quinta supportare. Ala igitur actiuæ vitæ seu etiam supernæ amoris cum istis pennis ad proximum debet volare, & ipsum quintupliciter tangere & iuuare. Vnde bene dicitur Ioan. 6. *Est puer hic qui habet quinque panes hordeaceos.* ¶ Vel dic quod duplex ala est duplex charitas, Dei, scilicet, & proximi, quia, scilicet, ala qua diligimus Deum, habet quinque pennas, in quantum, scilicet, Deus à nobis diligitur propter quinque, scilic. propter vulnera quinque quæ propter nos tulit. ¶ Vel propter quinque beneficia quæ nobis contulit, quæ sunt creatio, redemptio, à peccato conuersio, culpæ remissio, gloriæ concessio. Ala vero charitatis supernæ habet alia quinque, quæ superius sunt dicta, &c. Et sic vide de Cherubin Exod. 25. vbi multa dixi. ¶ Hic ponit Comestor quod lathomi quendam lapidem, quem habebant, multoties voluerant ponere in diuersis locis templi, sed virtute diuina sic fiebat, quod lapis ille in nullo loco poterat adaptari, quia contingebat illum lapidem maiorem, vel minorem, vel incompositiorem inuenini, quapropter ad partem fuerat reiectus, & ab ædificatoribus reprobatus. In fine tamen cum murus & paries templi perficeretur & in superiori angulo deficeret lapis vnus, tentauerunt magistri, si forte ille lapis qui toties fuerat reprobatus, ibidem aliqualiter conueniret. Quod vtique cum grandi omnium admiratione contingit, quia, scilicet, ille lapis conuenientissime fuit situs, ac si factus fuisset ex certo proposito, in illo superiori angulo positus & adaptus. ¶ Illud exponitur de Christo tam historice quam prophetice. Historice enim Christus exponit hoc de seipso impletum fuisse, vbi dixit Iudæis, se esse lapidem reprobatum, & tamen in angulo constitutum, quia pro certo isti qui tunc erant artifices templi, synagogæ, scilicet, A pharisæi & principes Iudæorum, quando viderunt istum lapidem viuum, scilicet, Christum Deum & hominem, ipsum statim repudiauerunt, & ad nullum bonum opus vtilem iudicauerunt, sed ipsum & fidem eius penitus reprobauerunt, & tamen ille contra spem omnium, nutu Dei factus est lapis angularis, consummator templi ecclesiæ Dei, duos parietes in vnum angulum id est, duos populos in vnam fidem colligans, & ipsum templum ecclesiæ cui præsidet ornans, perficiens & consummans. Crediderunt enim Iudæi, quod quando Christum repudiauerunt & occiderunt, quod de ipso amplius mentio non fieret, & quod nomen eius eo mortuo deperiret, & tamen in capite ecclesiæ ipse positus, & totius religionis & gratiæ caput factus est. Vnde dicitur Psalm. 117. *A domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, &c.* ¶ Vel dic mystice quod artifices seu ædificatores templi ecclesiæ vel patriæ, significant prælatos, principes, iudices & magistros, quia reuera sæpe fit, quod quando aliquis lapis alicubi est locandus, vtpote quando vacat aliquod beneficium vel officium, ad manus eorum venit, aliquis lapis id est, aliqua persona bona quæ eis præsentatur, vel de qua fit eis mentio specialis, pro certo locum pro ipso nunquam reperire poterunt, ipsumque nunquam congruos vel vtiles pro aliquo beneficio reputabant, sed potius postponunt & reprobant, & alios minus idoneos promouebunt, & in ædificatione ecclesiæ collocabunt, quamuis illud ex malitia faciant, Deus tamen occulte illud vult & permittit fieri quia ordinat talem sic reiectum ad melius tempus reseruari, iuxta illud Iob. 12. *Deridetur iusti simplicitas*, lampas contempta apud cogitationes diuitum parata ad tempus statutum. Quid ergo? Proculdubio sæpe fit, quod tandem contra spem omnium solo nutu diuinæ prouidentiæ locus illius lapidis sic reiecti aduenit, & quod in angulo superiori, id est, officio vel beneficio excellentiori, ab ædificatoribus, id est, electoribus & promotoribus, pro lapide angulari, id est, pro prælato constituitur, & tunc magna admiratione omnium ad statum arduum promouetur, & qui ab omnibus contemptus & reiectus fuerat, super omnes sublimatur Psalm. 112. *Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem, vt sedeat cum principibus.* Fatui igitur sunt qui bonas personas nituntur reijcere & contemnere, quia nesciunt quid de ipsis Deus decreuit ordinare. Et sæpe fit quod ille qui amplius calcatur & reprobatur, magister reprobantium sæpe efficitur, & super eos dominus exaltatur. Vnde dicitur Ecclesiast. 11. *Oculus Dei respexit pauperem, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltauit caput eius, & mirati sunt multi, & honorificauerunt Deum.*

¶ Vel si vis dic quod aliqui lapides, id est, aliqui homines B sunt ita proterui in principio quod ad nullum bonum sunt vtiles, nec ad aliquod officium vel beneficium sunt habiles, quinimo necesse est quod ab artificibus, id est, à prælatis reprobentur, & pro nihilo inter alios computentur, qui tamen quandoque nutu Dei taliter conuertuntur, quod finaliter in templo religionis vel ecclesiæ in angularem lapidem, id est, in prælatum vel dominum promouentur, vel saltem quod persona bona & solennis efficitur, ita quod lapis angularis apud alios reputetur. Allega vt supra.

Capitulum septimum. *Textus.* Domum autem suam ædificauit Salomon tredecim annis.

Moralitatum Cap. III.

FEcit Salomon porticum ante faciem templi super columnas æreas constitutum, inter quas duæ erant columnæ æreæ cæteris eminentiores, quæ in altitudine viginti octo cubitis protendebantur, & inferius basibus æreis sustentabantur. Habebant desuper ærea epistylia, à quibus per gyrum dependebant ducenta mala granata, super epistylia vero ærea capitella quinque cubitorum collocabantur, quæ vndique lilijs æreis coronabantur. Latera autem columnarum & epistyliorum retibus & catenulis æreis vndique dependentibus ad ornatum cingebantur & linea duodecim cubitorum columna quælibet ambiebatur & altera columna alteri similis in omnibus habebatur,

tur. Vna autem earum Iachim, id est, infirmitas, altera vero
C Booz, id est, robur appellabatur, & inter duas istas in porticum seu in atrium intrabatur. In quolibet autem capitello columnæ septem versus scripturarum in circuitu sculpti erant, quæ columnæ cacumen ornabans.

¶ Templum significat ecclesiam triumphantem. Porticus vero qui ante est, significat ecclesiam militantem. Cum enim in isto porticu fuerint multæ columnæ, id est, multæ bonæ personæ ad sustentandum ecclesiam constitutæ, inter cæteras fuerunt duæ principales, Petrus, scilicet, & Paulus, vel Simon & Iudas, vel quicunque duo sancti, de quibus insimul prædicetur vel solennizetur. Vel etiam generaliter, quicunque boni prælati & præfecti, qui, scilicet, duo fuerunt per binariam charitatem inuicem similes per motum communem conformitatem, qui sc. bases & fundamenta sanctæ & solidæ fidei, hastile spei, epistylium charitatis, & capitellum quinque cubitorum, id est, discretam custodiam quinque sensuum habuerunt, septem versus scripturarum, id est, virtutes vel septem dona Spiritus sancti, in capite columnæ, id est, mente iustorum fuerunt, quibus præ cæteris claruerunt. In istis etiam fuerunt malagranata, quæ sub duro cortice grana continent, & liquorum, i. virtutum & gratiarum vbertatem. Lilia, id est, castitatis munditia & puritas. Retia seu catenulæ, id est, bona amicitiæ & concordiæ confœderata colligatio. Linea tota ambiens, est diuinę legis meditatio, quę etiam duodecim habebat cubitos, in quantum in ipsa refulgebat duodecim articulorum vera credulitas & agnitio. Et sic isti bene dicuntur Iachim & Booz, i. infirmitas, & robur, in quantum ad tollendum mala sunt infirmi, ad faciendum bona robusti, & sic ad sustinendum ecclesiam, columnæ, id est, viri stabiles sunt inuenti. Omnia ista ex ære dicuntur facta, pro eo quod in omnibus moribus & actibus eorum sonus diuinæ laudis & gratiarum actionis, confessionis & prædicationis fuit inuentus, & ad eruditionem fraternam in omnem terram probatus. Ideo breuiter cuilibet tali columnæ potest dici illud Hierem. 1. *Ecce dedi te in columnam ferream & in murum æreum & præliabuntur aduersus te, & præualere non poterunt.* Si vis, dilata melius, quia transeo.

¶ Circa templum plura facta sunt domicilia seu atria, scilicet atrium interius vndiq; circa templum, in quo erat altare æreum & in quo sacrificabatur, & in quo psallebant cantores, & ad populum loquebantur. Cuius, scilicet, formula quadrangula tem-
D plum ex omni latere ambiebat, & ipsum atrium murus circumquaque cingebat, qui tres ordines lapidum diuersorum colorum, & tres in altitudine cubitos continebant, qui columnas ædificij per circuitum sustentabant. Pauimentum autem huius atrij marmoribus erat structum, & diuersis imaginibus picturatum. Illud igitur atrium populus non intrabat, sed per quatuordecim gradus ascendens, sacrificia sua ad ostium atrij sacerdotibus offerebant, sicut per omnia dicis liber Regum & Paral. & exposuit Comestor. Extra illud atrium, sed circa templum vndique descendendo per decliuum collis tria alia erant, talia videlicet, atrium mundorum hominum exterius, quod multo maius erat atrio interiori, postea atrium mulierum, postea vero in parte inferioris montis atrium omnium immundorum in quo, scil. immundi tam homines quam mulieres & gentiles adorabant, & tamen omnes illi qui erant in omnib. atrijs, licet muros haberent altissimos, templum quod erat in montis cacumine videre poterant, & etiam illos qui ministrabant in interiori atrio. ¶ Si volumus ista exponere mystice, possumus dicere quod templū significat ecclesiam triumphantem, atria vero quæ sunt extra templū paradisi in decliuo huius vallis miseriæ, designant ecclesiam militantem per spem & deuotionem, ipsum templum paradisi circumstantem, & in tria atria, sc. interius & exterius & inferius, id est, in statum clericorum, bonorum secularium seu actiuorum carnalium etiam & malorum generaliter subdistinctum. Status enim clericorum significatur per atrium exterius, quod erat ministrorum. Status bonorum actiuorum significatur per atrium exterius quod erat mundorum. Status enim omnium malorum significatur per atrium inferius, quod erat immundorum. Igitur dico quod atrium interius, i. status ecclesiasticus continet altare, id est, cultum religionis Christianæ vbi adoratur, continet ad literam ministros, à quibus sacrificium Eucharistiæ quotidie immolatur, continet doctores à quibus populus eruditur. Debet
E ergo atrium religionis vel ecclesiæ per quatuor virtutes cardinales quadratum & muro regularis obseruantiæ esse circumspectum, vbi, scilicet, tres ordines lapidum, id est, tria religionis vota, vel tres theologicæ virtutes, vel tres pœnitentiæ partes vel sanctæ trinitatis fides reluceant, & super quem murum columnę atrij, id est, bonæ personæ ecclesiæ stare & perseuerare debeant. Pauimentum autem istius atrij inferiores ecclesiasticos significat, quia pro certo debent per constantiam esse marmorei, & ad resistendum vitijs fortes, necnon ad labores pœnitentiæ tolerandos stabiles atque firmi, & imaginibus & picturis virtutum & conuersationis honestæ vndique venustati. Istud ergo atrium, id est, statum ecclesiasticum nullus nisi esset de genere Leuitarum, id est, nullus nisi esset bonus & sanctus debet intrare, sed sufficere debet populo laicorum, quod per quatuordecim gradus, id est, per septem virtutes & per septem Spiritus sancti dona possint ad perfectionem ascendere, & sacrificia & oblationes suas sacerdotibus & ecclesiasticis offerre, & per eos domino ministrare. Igitur de isto atrio dicitur illud Psal. 133. *Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri. In noctibus extollite manus vestras in sancta.* ¶ Vel dic moraliter quod atrium interius significat cor, quod, scilicet, debet esse per quatuor virtutes cardinales quadratum, tribus ordinibus lapidum, id est, tribus virtutibus theologicis circumcinctum, columnis, id est, virtutibus roboratum, pauimento marmoreo, id est, humilitate stabili & firma stratum, & imaginibus, id est, honestis exemplis pictum, & circa templum paradisi per deuotionem & desiderium constitutum. In ipso enim debet esse altare, id est, oratio, ministri, id est, subiectio, cantores, id est, gratiarum actio, doctores, id est, discretio, sacrificium, id est, contritio, quia sacrificium Deo spiritus contribulatus est, Psal. 50. in eo nullus de populo debet intrare, id est, quod ab eo debeat excludi omnium malarum cogitationum contentio, & sic dicetur atrium sacerdotum, quia sacerdotes & viri ecclesiastici debent habere talia atria, id est, talia corda & conscientias. Vnde dicitur 1. Paral. 7. *Sanctificauit Salomon medium atrij ante templum.* ¶ Atrium exterius erat quædam maxima basilica seu domus in circuitu templi, in qua viri mundi ad orandum conueniebant, in cuius aliqua parte nummularij sedebant, & in alia parte animalia volatilia pro sacrificijs vendebantur. Erant etiam iuxta illud atrium circa porticum Gazophylacia, id est, domus in quibus sacrificanda reponebantur, circa latera erant pastoforia, id est, domus in qua sacrificantes F
de sacrificiorum partibus coram domino comedebant, erant etiam ibi cathedræ in quibus sedebant doctores, sicut in gymnasio, suedræ, in quibus sedebant auditores, sicut in consistorio, exedræ in quibus sedebant accessores seu iudices, vt in locutoria seu iudicio ¶ Si vis tu dic, quod illud atrium statum bonorum laicorum designat, in quibus sunt nummularij & mercatores animalium, id est, iustæ & licitæ negociationes pastoforia, id est, hospitales refectiones, gazophylacia, id est, sacrificiorum bonorum repositiones, cathedræ, id est, studia, doctrinæ, lectiones, suedræ, id est, auditorum obedientia & subiectio, exedræ, id est, iudicia, consilia & bonæ ciuiles ordinationes, &c. transeo. ¶ Atrium mulierum secundum Comestorem, erat sub atrio virorum, scilicet, in decliui montis, quod ab occidente reclausum erat, quod etiam ab aquilone & meridie & oriente tres portas habebat, per quas intrabatur & muro alto vndique cingebatur, & ibi mulieres mundæ & non aliæ, adorare & ingredi permittebantur. ¶ Sic vere circa templum sanctæ ecclesiæ sunt atria mulierum, id est, status religionis & collegia sanctimonialium fœminarum. Talia enim atria, debent esse in decliui & descensu, per humilitatem & subiectionem, debent circumire templum, scilicet, paradisi, per affectionem & deuotionem, debent habere murum altum, id est, regularem obseruantiam & professionem, debent habere tres portas, id est, trium votorum ianuas, per quas intrare habent ad perfectionem & saluationem. Clausæ debent esse in occidente, id est, à parte mundanorum bonorum per terrenorum contemptum & abdicationem. A parte vero austri, id est, à parte bonorum spiritualium, debent esse apertæ per bonorum affectionem, & à parte aquilonis, id est, à parte infernalium tormentorum, per timorem & meditationem & à parte orientis, id est, à parte spiritualium gaudiorum per amorem & contemplationem. Mundæ igitur mulieres, scilicet, castæ & virgines, debent in tali atrio, id G
est, in tali religione esse. Aliæ vero immundæ & indignæ ibidem ingredi non debent. Thren. 4. *Recedite polluti, clamauerunt ei, recedite, abite, nolite tangere.* ¶ Vel allega hic, quod atrium fœminarum erat sub atrio virorum ad denotandum quod mulieres debent esse subiectæ viris Apostolus Coloss. 3. *Mulieres subiectæ sint viris suis,*

sun. Et illud: *Sub viri potestate eris & ipse dominabitur tui*. Gen.3. Inter atria templi erat vnum, quod erat atrium immundorum, in quo scilicet immundi tam viri quam mulieres, quam etiam gentiles conueniebant, & ibi dominum adorabant. ¶ Sic vere ante templum ecclesiæ videmus quędam atria pro immundis, id est, sectis Christianorum, schismaticorum, peccatorum & hæreticorum, qui omnes se dicunt de corpore ecclesiæ esse, & ibi nituntur secundum sectam suam dominum adorare. Per quod atrium status peccatorum qui sunt in ecclesia, possunt intelligi, qui sunt abominabiles & immundi. Vnde Apocal.11. *Atrium autem quod est foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud quoniam datum est gentibus, & ciuitatem sanctam calcabunt, &c.* quia scilicet illi inter fideles qui magis calcant (quando possunt) ecclesiam, sunt isti qui sunt in illo atrio, schismatici Christiani vel domestici, impij vel tyranni. De altari holocausti quod fecit Salomon in interiori atrio, & de candelabris & mensa, & multis alijs similibus transeo, quia supra Exod. fuit dictum. Eiusdem enim formæ erant illa sicut & ista, excepto quod ista fuerunt maioris quantitatis quam illa.

¶ Sed aduerte hic, quod in atrio interiori fecit Salomon mare seu lauatorium æneum fusile, quod scilicet decem cubitos habebat in latitudine, quinque in profunditate seu in altitudine, tres vero digitos in spissitudine. Erat autem in parte inferiori strictum, à parte vero superiori latius. Vnde superius circa labium quod erat in latum diffusum, quod & erat ad modum calicis seu repandi lilij factum, testicula triginta cubitorum ipsum cingebant, in fundo vero testicula decem cubitorum sufficiebant. Superius igitur circa labium seu limbum erant duo historiarum scripturatum ordines, sub ipsa vero erat basis ærea, quę duodecim æreos seu fusiles habebat boues, boues enim duodecim ænei & fusiles mare portabant, quorum tres ad orientem, tres ad occidentem, tres ad meridiem, tres ad aquilonem, & sic per quatuor mundi partes vultus suos conuertebant; posteriora vero intus sub mare mittebant, facies vero eorum per quatuor ternaria exterius apparebant. In illo igitur mari ministri altaris pedes & manus lauabant, & sic puri & mundi
H domino sacrificium offerebant.

¶ Ista multipliciter possunt exponi, & primo quædam moraliter placet exponere. Nam quia superius per atrium interius cor seu conscientiam intellexi, ideo per illud mare seu lauatorium quod erat in atrio, volo pœnitentiam seu cordis amaram compunctionem vel lacrymarum lauatorium designare. Necesse est enim quod cor bonum lauatorium habeat vt sacerdos noster, scilicet, affectus per lacrymas purificatus & lotus, ad altare dignus immolaturus accedat Psal.25. *Lauabo inter innocentes manus meas, &c.* Dico igitur quod illud mare, id est, amara & lacrymosa contritio, debet habere decem cubitos in latitudine, in quantum debet dolere de decem legis mandatis non adimpleris. Item quinque cubitos in altitudine, in quantum debet tristari de quinque sensibus non discrete custoditis. Item tres digitos in spissitudine, in quantum debet plorare de tribus virtutibus theologicis, non habitis vel obtentis. Item labium seu limbus eius superior, debet esse ad modum calicis vel lilij, in quantum debet dolere de calice, id est, diuina passione non recordata, de lilio, id est, de castitatis munditia non reseruata, & ibi etiam debent esse sculptæ imagines historicæ, in quantum & ipse debet dolere de vita & historia sanctorum nullatenus imitata. Et sic debet esse in vna parte strictum, & in alia latum in quantum de sterilitate parsimoniæ, & de lata tapacitate auaritiæ plus debito frequentata. Duodecim etiam boues trinitates diuisas debet habere, in quantum debet lugere de fide sanctæ trinitatis, quam debito modo non habuit, & de fide duodecim articulorum perfecte non credita vel retenta cum testicula triginta cubitorum, & decem ipsum cingere debent, in quantum tristari debet de fructu tricesimo & de denario perditis, id est, de æterna mercede pro peccatis amissa. Si igitur lauatorium nostrum lacrymosæ compunctionis omnes istas compunctiones
A habeat, bene potest ibi homo & pedes & manus lauare, id est, affectus & opera mundificare, & sic potest digna sacrificia sua seu Eucharistiam, vel bona opera immolare. Bene igitur dicitur Ioan 9. *Vade lauare in natatorio Siloe.* Et 4.Reg.5. *Vade lauare septies in Iordane, & recipies sanitatem.*

¶ Vel dic si vis, quod lauatorium illud est pœnitentia, quæ homines mundificat, quæ scil. dicitur mare, quia est amara per contritionem, & dicitur esse fusilis, quia funditur, & dissoluitur per compunctionem: dicitur ænea, quia sonat, & clamat per confessionem. Dicitur decem cubitorum, quia decem mandata facit adimplere per satisfactionem. ¶ Item ista habet in profundis quinque cubitos, quia ista reparat quinque sensus spirituales, scilicet, visum discretionis, auditum subiectionis, tactum compassionis, gustum deuotionis, odoratum considerationis, tres digitos habet in spissum, in quantum, scilicet, ista delet tres culpas principales, scilicet, peccatum cordis, oris & operis. Dic sicut supra ex toto, quod illud de quo contritio dicitur dolete, pœnitentia facit in illo ditare, & hoc recuperare & habere, 2.Par.4. Porro in mari sacerdotes lauabantur, & tamen hodie videtur posse dici illud quod de Chaldæis, id est, de vitijs dicitur Hierem. quod *mare æneum, quod erat in domo domini, confregerunt.*

¶ Vel dic quod mare est vir perfectus, per pœnitentiam amarus, per prædicationem æneus, & sonorus, aquis scientia tum plenus, obseruantia decem mandatorum, continentia quinque sensuum, efficacia trium virtutum, vel trium religionis votorum mensuratus, historijs honorum exemplorum pictus, decimo & tricesimo retiaculo, id est, denario æternæ retributionis, & fructu tricesimo, & spe triplicis dotis animæ fretus, & duodecim bobus, id est, duodecim apostolis, & eorum vitæ, fidei & doctrinæ per imitationem immixtus. Si quis autem talis fuerit, mare seu lauatorium dici poterit, quia ad lauandum, seu purificandum alios documentis, & exemplis merito dignus erit, vt sic de viris iustis exponatur illud Ezechiel.1. *Aspectus rotarum & opus earum quasi visio maris.* ¶ Vel dic quod mare significat sacram scripturam, quę in atrio ecclesiæ ad ostensionem criminum ponitur, vt ibi sacerdotes, id est, viri ecclesiastici à suis maculis expientur. Est igitur illud mare fusile, quia à Deo fuit fusum, id est, in igne Spiritus sancti conflatum per inspirationem. Æreum quod est durum metallum & forte, quia æternam, fortem, veram & immutabilem habet durationem. Decem cubitorum in latitudine, propter decem mandatorum quæ continet institutionem. Quinque cubitorum in profundo propter quinque sensuum exhibitionem. Duorum ordinum historiam, id est, duorum testamentorum narrationem. Tres digitos in spissum, in quantum continet trinitatis fidem. Triginta cubitos habet iæ B superiorem, & decem in inferiorem ambitum, in quantum æternæ gloriæ, quæ consistit in decatio perfectionis, & in ternario visionis, fruitionis, & tentionis continet reptomissionem. Labium habet ad formam calcis, in quantum ista potat, & inebriat in se studentes per diuinam eruditionem. Et est illud labium ad modum repandi lilij, quia habet puram & castam locutionem, Psal.11. *Eloquia domini, eloquia casta.* Strictum est inferius, latum superius, in quantum hic inferius pro tempore huius vitæ strictam habet, & obscuram expositionem. Sursum vero in patria claram habebit suorum secretorum cogitationem. Duodecim boues per ternaria copulatos sub se continet, in quantum duodecim Patriarchas vel duodecim Apostolos sub se habet, qui per quatuor mundi partes portauerunt trinitatis fidem & deuotionem. Boues enim, id est, Apostoli & viri Apostolici per ternarium copulari dicuntur, in quantum in fide trinitatis conueniunt, quam per quatuor mundi partes prædicare noscuntur. Isti autem partim latent, & partim apparent, quia, scilicet viri sancti partim per virtutum suarum occultationem latitant, & partim per bonorum exteriorum & documentorum ostensionem se monstrant, & sic sub mari sacræ scripturæ studendo, & eam implendo continue perseuerant, & ipsam pro viribus sustinent atque portant Psalm.76. *In mari vita tua, &c.*

¶ Vel etiam isti quo ad faciem, id est, quo ad exteriora opera nobis apparent, sed quo ad futura & posteriora præmia, à nobis absconduntur & latent Psal.30. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, &c.* Isti autem bene boues ærei dicuntur, quia sicut fortissimi boues terram coluerunt, & tandem per martyrium immolati fuerunt, & ad modum æris sonum prædicationis emiserunt, quia sicut in Psal.18. dicitur, *In omnem terram exiuit sonus eorum, &c.* C

¶ Vel si vis dic quod isti boues ærei qui sonum habebant, & non sensum, sunt carnales prædicatores, qui sub mari sacræ scripturæ perambulant, & eam se portare gloriatores, sonum bonorum virorum prædicando emittont, sensum tamen deuotionis non habent. Vnde Ezechiel.17. *Nerui & carnes ascenderunt, & extensa est super eos cutis, & spiritum non habebant.* Isti enim sunt qui posteriora sua celant, & facies ostendunt, & posteriora, id est, carnalia sua opera mem bris posterioribus dependentia pro viribus

viribus celant & contegunt, faciem vero suam, id est, exteriorem conuersationis pulchritudinem, scilicet, quam habent, libenter manifestant, & se etiam pro ternario colligant in quantum sub triplici voto, vel sub fide Trinitatis, vel in tribus virtutibus theologicis se viuere dissimulant & fingunt. Vt communiter enim siue hypocritæ, siue vsurarij, siue proditores, vel falsi amici faciem non dorsum nituntur ostendere in quantum exteriorem applausum (qui per faciem innuitur) conantur alijs ostendere. Immunda vero posteriora sua, id est, malam intentionem, & turpium operum suorũ vilitatem, à visibus aliorum semper vellent latere, similes *illis sepulchris dealbatis, quæ* (sicut dicitur) Matth. 23. *apparent hominibus speciosa, intus autem sunt plena ossibus mortuorum.* Et sicut isti boues ab inuicem auersi erant, ita quod dorsa sibi inuicem, non facies conuertebant. Sic & tales mali homines non solent per dilectionem, se respicere, sed facies cordis ab inuicem diuertere, dorsum vero obliuionis, despectus, & odij alter ad alterum applicare, in quantum, scilicet, alter solet alterum fugere, & odire. Vnde Hierem. 18. *Verterunt dorsum & non faciem.*

¶ Vel dic quod mare istud significat baptismum, quod dicitur esse rotundum, quia quemadmodum orbis in eo debet ablui. Fusile, quia diuina gratia ibidem solet infundi. Æreum, quia per sonum prædicationis debet virtus ipsius vndique circumfundi. Liliatum etiam labium, quia per istud solent animæ ad modum lilij dealbari. Calicis etiam habet formam, id est, in quantum virtus passionis Christi, quæ calix est ab eodem dicta D solet in eo monstrari. Iste ergo decem cubitos in latum, quinq; in altum, tres digitos in spissum dicitur habere, in quantũ quicquid cõtra decem mandata committitur, vel per abusum quinque sensuum delinquitur, quicquid per tria principalia vitia, scilicet superbiam, auaritiam, luxuriam incurritur, totum in Baptismi lauatorio deportatur. Funiculo vero vel reticulo triginta cubitorũ superius, & decem inferius cingebatur, in quantum in baptismo spes æternę retributionis, & denarij promittitur. Denarius enim numerus ter ductus triginta constituit, quia pro certo denarius perfectæ, & æternæ retributionis qui datur in vinea Domini laborantibus, in tribus, scilicet, in fruitione, visione, & tentione consistit. Duodecim etiam boues, id est, quatuor ternaria diuisim isti mari subsunt, in quantum duodecim articuli in fide sanctæ Trinitatis per quatuor mundi plagas diffusi baptismali gratiæ annexi sunt, & in quantum baptizati per vniuersa mundi climata fidem sanctæ Trinitatis credunt. In isto igitur mari sacerdotes lauabantur, quia pro certo omnes qui Baptismo purificantur, sacerdotes, id est, sacri duces efficiuntur, sicut bene patet vbi Petrus loquens fidelibus dicebat 1. Pet. 2. *Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.* Istud est enim mare in quo omnes maculæ vitiorum stringuntur, & in quo omnia peccata submerguntur, & obliuioni traduntur. Psalm. 55. *Submersit Pharaonem, & exercitum eius in mari rubro.*

¶ Fecit Salomon tres luteres seu vrnas æreas, rotundas, & fusiles, quarum orificia erant stricta. Venter vero; & fundum aliquantulum magis latum, eratq; latitudo interior vnius cubiti, & dimidij, altitudo vero quatuor cubitorum, habebat autem quilibet luter basem æream sibi deputatam, miro artificio fabricatam, erant autem isti luteres in atrio sacerdotum ante portam positi, quinq; à dextris, & quinque à sinistris depositi, & ad irringendos, & lauandos pedes, intestinaque lauanda, & sacrificanda erant specialiter deputati.

E ¶ Sic vere dico, quod in atrio Ecclesiæ militantis ad finem, vt hostiæ immolandæ, id est, pœnitentes seipsos Domino in altari pœnitẽtię sacrificantes haberent, vbi à suis sordibus seu criminibus lauarentur, necesse fuit ibidem luteres, id est, sacerdotes seu confessores constituere, & ipsos in publico à dextris, & à sinistris, id est, diuitibus, & pauperibus assignare, vt sic quicunq; eis indigeret, quod possit eos pro libito reperire, & culpam suam confitendo abstergere vel lauare. Vnde dicitur Zachar. 13. *Erat fons patens Domui Dauid, & habitatoribus Hierusalem, in ablutionem peccatoris, & menstruatæ.* Et pro certo ille debet habere ventrem latum, & os strictum. Venter enim illius est voluntas vel affectus, quia, scilicet, affectio sua debet esse lata per charitatẽ, & largitatem. Os tamen ipsius debet esse strictum per abstinentiæ parcitatem, & per secreti absconsionem, & loquendi raritatem & maturitatem. Illud enim summe confessorem decet, & etiam quemlibet virum perfectum, os paruum, & strictum habere, & verba pauca, & matura dicere, & secretum scire, abscondere, & celare. Vnde Ecclesiast. 28. *Ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis.* Tales igitur luteres, id est, sacerdotes, & confessores, debent esse decem, in quantum sub decalogo mandatorum debent viuere. Vnde dicitur Luc. 17. *Ecce decem mundati sunt.* Debent esse quinque hinc, & quinque inde, in quantum discretionem quinque sensuum ad dexteram, & sinistram in prosperis, & aduersis debent habere, & quatuor cubitos in profundo, in quantum quatuor cardinales virtutes debent interius possidere, vnum vero cubitum latitudinis in summo, in quantum vnum Deum debent credere, latitudini tamen isti medius cubitus adiungitur, in quantum fidei de diuinitate, fidem etiam de humanitate debent superaddere, & sic super basem locandi sunt, in quantum per fidei, & spei firmitatem super Christum debent tanquam super solidum firmamentum insistere, & sedere. Vnde Apostolus 1. Corinth. 3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter illud, quod positum est, quod est Iesus Christus.*

¶ Bases æreæ super quibus ponebantur luteres, mirabilis fuisse schematis describuntur.

¶ Sicut enim hic scribitur, & Comestor exponendo declarat, bases istæ ex quatuor tabulis ad inuicem adunatis constabant, quæ quatuor in latum faciebant, tres vero cubitos in altum se eleuabant, & sic formam quadratam possidebant basis huius. F Harum vero tabularum anguli eminentes, quatuor columnas quadratas constituebant, quæ columnæ in summitate sui quosdam humeros habebant, quæ similitudinem manus hominis, & pedis aquilæ prætendebant, super quos collocatæ erant tabulæ transuersales, in quibus luteres infigebant. In parte vero inferiori, & in quatuor angulis basis, quatuor rotæ fusiles inferebantur, quæ axes, canthos, radios, & modulos habebant, & vndique proprias sculpturas habentes, sibi inuicem in omnibus assimilabantur. Igitur quælibet basis proprias sculpturas habebat, quia in columnis figuras auium, hominum & arborum, in lateribus vero tabularum formas boum, leonum, coronarum, seu etiam plectarum, & Cherubin continebat. Isti tamen leones, & boues sunt sculpti ad lora seu cathedras ac si essent ligati ad tabulas, & ad colla habebant, quæ inferius dependebant. Istæ bases possunt diuersos status Ecclesiæ, id est, diuersarum perfectionum ordines significare, quæ sc. plures luteres plenas aquæ, i. lauacrum scientiarum, gratiarum, & lacrymarum sustinent, quibus hostiæ, i. sæculares se balneant atq; mundant. Dico igitur quod quælibet talis basis, i. quælibet religio vel quilibet Ecclesiæ status debet habere quatuor cubitos in longum, id est, obseruantiam quatuor Euangeliorum, quatuor cubitos in latum, id est, continentiam quatuor virtutum Cardinalium, tres cubitos in altum, id est, possessionem trium virtutum Theologicarum. Igitur talis basis constabat ex quatuor rotis, ex quatuor tabulis, ex quatuor columnis, & ex superiori tabula transuersali cum suis quatuor angulis, & multiplicibus figuris, imaginibus, & sculpturis. Columnæ igitur illæ significant in Ecclesia prælatos, & superiores, tabulæ designant collaterales, & mediocres. Rotæ vero quæ inferius sunt, denotant subditos, & inferiores. Columnæ igitur, id est, prælati debent esse quadrati per constantiam, eleuati per vitæ eminentiam, humeros debent habere, id est, fortitudinem, & patientiam, quæ sc. continuant manus hominis, id est, actiuam bonorum operum efficaciam. G Pedes aquilæ, id est, cõtemplatiuam scientiam. Manus enim operationem denotat, quæ pertinet ad actiuam vitam. Pes vero aquilæ quæ clarissime videt sapientiam designat, quæ pertinet ad contemplatiuam vitam, quæ duo scil. debent esse in prælato. Istæ etiam columnæ, id est, prælati, debent habere sculpturas virtutum, & morum, quia pro certo in eis debent inueniri subuentio, & nutritio. Figuræ auium, id est, superiorum eleuatum desiderium, & affectio. Figura hominis, id est, rationis, & scientia diiudicans discretos. Istæ enim sunt sex sculpturæ, id est, sex virtutes, quæ columnas nostras, id est, prælatos summe decent, sc. patientia, fortitudo, bona operatio contemplatio, eleemosynarum largitio, cœlestium affectio, & discretio, quæ videlicet manus hominis, pedes aquilæ, arbores, aues, homines significant, quæ etiam quatuor debent esse, in quantum in quadruplicitate virtutum Cardinalium manere debent, & sic de talibus columnis poterit dici illud Hierem. 1. *Dedi te in columnam ferream, &c.* Et illud Exod. 36. *Fecit columnas de lignis Sethim.*

Vel dic quod basis ista potest significare virum perfectum, qui (vt supra dictum est) debet constare ex multis, s. ex quatuor columnis, ex quatuor tabulis, ex quatuor rotis, & ex quatuor humerulis, ex multiplicibus imaginibus, & sculpturis, ex multiplicibus dimensionibus, & mensuris. Habeat igitur quatuor columnas, id est, quatuor virtutes cardinales, quæ s. in ædificio morum sunt primæ, & principales columnæ, sc. iustitiam, fortitudinem, temperantiam, & prudentiam. Vnde Exod. 36. *Columnas habebit quatuor cum basibus totidem.*

H ¶ Item habebant quatuor rotas, id est, quatuor bona affectiones, gaudium de bono, dolorem de malo, spem de præmio, timorem de supplicio Ezech. 1. *Apparuit rota vna super terram habens quatuor facies.* Isti enim sicut in asa cordis debent voluere, & discurrere, modulos tamen, id est, modū, & temperantiam, radios id est, claritatem, & prudentiam, canthos qui curui sunt, id est, humilitatem, & reuerentiam, debent habere, vt sic gaudium à dissolutione, timorem à desperatione, dolorem ab impatiētia, & murmuratione, spem à præsumptione possint defendere, & seruare Ezec. 10. *Ecce quatuor rotæ iuxta Cherubim.* Itē habent quatuor tabulas, id est, quatuor charitatis latitudines, s. amorē Dei, amorem sui, amorem amici, & dilectionem inimici. Vnde supra eodem. *Fecit Salomon quatuor deambulatoria inter columnas cedrinas.* Sequitur. *Tabulatu cedrino vestiuit totam cameram.* Item habebant quatuor rotas, id est, quatuor humeros ad similitudinē manus hominis, & pedis. Aquilæ, id est, quadruplicis gratiæ soliditates, scilicet gratiā præuenientem, gratiam adiuuantem, gratiam perficientem & gratiam cōsummantem. Istæ enim quatuor gratiæ dicuntur humeri, quia portant onera. Manus, quia faciunt opera. Pedes aquilæ, quia rapiunt æterna munera, & ideo de ista quadruplici gratia operatiua potest exponi illud Ezech. 1. *Quatuor manus sub pennis eorum in quatuor partibus.* Item habebant imagines, & sculpturas, & sic pro certo dico, quod debent habere leonem, id est, seueritatem aspere punientem, bouem, id est, maturitatem dulciter corrigentem, Cherubin, qui scilicet habeat alas, id est, contemplationem sublimiter volantem, coronam, id est, perseuerantiam, præmium, & victoriam reportantem, formam hominis, id est, discretionem, & sapientiā, formam arboris, id est, vigorem honestatis, & bonā apparentiam, formam auis, quæ scilicet non cogitat de crastino, id est, terrenorum contemptum, & displicentiam, lora dependentia, id est, charitatis vinculum & colligantiam. Vnde de talib. virtutum sculptoris potest dici illud, *Sculptura subtus labium, ambiebat illud* 1. Reg. 7. Duos ordines sculpturarum historiatum, vt de viris Ecclesiasticis dicat scriptura illud Esaiæ 53. *Ponam in iaspidem propugnacula tua, & omnes lapides tuos in lapides sculptos.*

¶ De mensuris vero quatuor, & trium cubitorum, dic vt supra.

¶ Vel si vis dic quod in basi Ecclesiæ tam leones, quam boues id est, tam prælati quam subditi, loris disciplinæ debent ligari, & eisdem subiacere, & humiliter se subiugare. Vnde Eccl. *Iugum & lora in curuant collum durum.*

A ¶ Sicut hic in principio huius cap. dicitur, Salomon ante omnia ædificauit domum Domini septem annis, & octauo anno compleuit, postea ad ædificandum domum sibi, domum vxori, domum saltus quasi communitati se conuertit, & domum suam annis tredecim consummauit. Minore igitur tempore ædificata est domus Domini, & antequam aliæ domus sæculares quamuis difficilioris & sumptuosioris fabricæ in omnibos extitisset. Et hoc (vt dicit Comestor) quia in ædificatione domus Domini tam rex quam populus feruebat, & in ædificatione aliarum remissius laborabat. ¶ Ista possunt exemplariter allegari, quod illa quæ pertinent ad Deum, & Dei cultum, sunt omnino facienda, quamuis sint difficiliora, quam nostra negotia Hier. 48. *Maledictus qui fecit opus Domini fraudulenter.* Alia litera habet, negligenter. Rex enim Salomon, id est, quicunque discrete & pacifice seipsum regens, prius & ante omnia debet ædificare in seipso domum Deo per gratias, & virtutes. Postea vero sibi, & vxori, & populo potest licite prouidere, & de vtilitate tam sui, quam aliorum attentius cogitare. Christus enim valde est festiuus, vult enim quod sibi antequam nobis seruiamus, & quod honorem ipsius spiritualem nostris temporalibus commodis præferamus. Vnde ipsius videtur esse illa vox, Fac mihi primum subcinericios panes, tibi autem, & filio tuo facies postea, quia pro certo prosperius nostra facimus, quando de illis primo quæ ad Deum pertinent cogitamus. Vnde Matth. 6. *Primum quærite regnum Dei & hæc omnia adiicientur vobis.* ¶ Salomon ædificauit quatuor domos, scilicet, domum Deo, domum filiæ Pharaonis, domum sibi, & domum saltus. ¶ Sic vere homo in se debet moraliter ædificare per deuotionem, & iugem memoriam domum Deo, ipsum per gratiam hospitando, domum reginæ, id est, beatæ virgini, ipsam per deuotionem in mente habendo, domum sibi ipsi, de salute propria cogitando, domum saltus, id est, pœnitentiam per eam de mundo ad patrem saltando.

¶ Vel dic quod quilibet debet in Hierusalem, id est, in mente sua quatuor domos ædificare, & ea sibi per magnam memoriam complanare, scilicet, domum Dei, paradisum, domum saltus seu præcipitij, id est, infernum, domum reginæ, scilicet, animæ, id est corpus proprium, domum suam, id est, mundum, Habe igitur in mente, & considera quanta sit domus paradisi fœlicitas. Vnde Baruch 3. *O Israel quam magna est domus Dei.* Quanta est domus inferni periculositas. Illa est enim domus saltus in qua qui præcipitantur, rumpunt sibi collum, vnde Iob. 30. *Scio quod morti trades me, vbi constituta est domus omni viuenti.* Quanta est domus animæ, id est, proprij corporis fragilitas, dicitur Iob. 4. *Qui habitant domus luteas, & terrenum habent fundamētum.* Quanta sit domus suæ, scilicet, mundi vanitas, & ruinosa debilitas, dicitur Matth. 7. *Descendit pluuia, & venerunt venti, & ruerunt super domum illam.* B

Capitulum nonum. Textus. Factum est autem cum perfecisset Salomon ædificium domus Domini.

MORALITATUM CAP. VII.

HIc dicitur quod Salomon populum, qui remansit de Chananæis, quos filij Israel subiugare nequierant, subiugauit, & tributarios fecit, de filijs vero Israel neminem seruire coegit, sed eos bellatores, & duces, & ministros suos fecit. ¶ Sic vere noster Salomon Christus, non vult quod aliquis filius Israel, id est, aliquis Christianus fidelis seruitute peccati prematur, sed potius quod in nobilibus officijs, scilicet in virtutum, & bonorum exercitijs eidem famuletur, gentiles vero, id est, malos, & peccatores sibi tributarios & seruos efficit, in quantum Dei prouidentia ipsos ad seruiendum, & proficiendum bonis compellit, & in quantum eorum malitijs ad salutem fidelium vtitur, & ipsorum nequitias ad bonum electorum ordinat, & disponit Hierem 25. Et inde est quod Dominus, Nabuchodonosor pessimum seruum suum vocat, pro eo quod ipse contra seruos pestilentes eo tanquam pro baculo vsus fuit, vnde dicitur 2. Reg. 8. *Facta est Syria seruiens, Dauid, &c.* Vnde & Dominus dicit Ezech. 29. *Nabuchodonosor seruiuit seruitute mihi aduersus Tyrum.* C

¶ Vel dic quod filij Israel sunt viri Ecclesiastici, qui pro certo non debent seruire, nec opera seruilia facere, nec se in seruilibus mundi officijs occupare, sed duces aliorum, scilicet, per scientiam, & eruditionem, & bellatores contra vitia, & ministri quantum ad spiritualia obsequia debent esse. Seruitium vero, huiusmodi debent Chananæis, id est, sæcularibus dimittere qui regi Salomoni Christo debent in huiusmodi officijs, negotijs, & litigijs deseruire, vnde bene dicit Apostol 1. Corinth. 2. *Pretio magno empti estis nolite fieri hominum serui.* Ideo bene dicit idem Apost. 1. Cor. 6. *Sæcularia iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.* Cuius tamen contrarium faciunt hodie filij nostri Israel, id est clerici religiosi, & prælati, qui scilicet seruire principibus, & officijs, & negotijs sæcularibus gloriantur, & libertatem spiritualem qua seruire Deo deberent, dedignantur, qui tamen deberent attendere illud Actor. 6. *Non est æquum nos dimittere verbum Dei, & ministrare mensis.* Hic dicitur quod rex Salomon fecit classem in Asiongaber, qui est portus maris rubri, & adiunctis seruis Hyram regis Tyri viris vtique nauticis, & gnaris maris cum seruis suis, misit eos in Ophir, quæ est insula maris Indici, vt inde afferret sibi aurum. Qui scilicet, primo anno quadraginta viginti auri talenta, sicut hic dicitur capitulo sequenti, semper illic de termino in terminum deferentes redibant, & Salomoni aurum, & argentum, dentes elephantorum, pauones & simias deferebant. Magnificatusque est rex Salomon diuitijs, & sapientia super omnes reges terræ, & vniuersa terra desiderabat videre faciem Salomonis, & audire sapientiam eius, & singuli deferebant ei munera, vasa scilicet argentea & aurea, vestes & arma bellorum equos & mulos, sicut hic dicitur 2. Paral. 9.

In

In diebus eius tantum fuit argenti in Hierusalem, sicut & lapidum & cedrorum, sicut etiam sycomororum. Ita quod argentum in Hierusalem tunc temporis nullius valoris reputabatur, cum auri summa copia haberetur. ¶ Ista possunt exponi allegorice de Christo. Constat enim quod
D Salomon, id est, Christus classem seu nauium multitudinem, id est, diuersorum statuum Ecclesiæ turbam in mari pœnitentiæ statuit, & ibi cum seruis suis, id est, cum sanctis, & Catholicis visis seruos Hyram regis gentilis, id est, seruos mundi videlicet philosophos viros, & nauticos, & maris, id est, naturæ rerum fluxibilis sapientes, & gnaros, qualis fuit Dionysius adiunxit, in quantum ipsos ad fidem conuertens suis fidelibus sociauit. Isti igitur per mare pœnitentiæ nauigātes de Ophir, id est, de mundo ad ipsum Salomonem, id est, Christum multas diuitias spirituales ad ipsum detulerunt, & ipsum, & ciuitatē Hierusalem, id est Ecclesiam tam militantem quam triumphantem multipliciter bonis personis, virtutibus, & scientijs ditauerunt. Constat enim quod isti nautæ tam Hyram quam alij adiuncti attulerunt ad Christum aurum, id est, sapientiam, & argentū, id est, eloquentiam, dentes elephantorum, hoc est ebur, id est, castimoniam, pauones, s. aues pictas, id est, honestam apparentiam, simias, bestias summe agiles, id est, laborum, & operum diligētiam. ¶ Vel alio modo isti nautæ attulerunt Christo, in quantū, s. eos ad fidem conuerterunt, aurum, id est, philosophos, & sapientes, argentum, id est, poetas, & eloquentes, dentes elephantorum, id est, crudeles tyrannos, & principes omnia deuorātes, pauones curiosos, & in pennis, id est, in exteriori pulchritudine seu prosperitate gloriantes, simias, id est hypocritas, hoc est, hominum rationabilium, & sanctarum personarum non rem sed effigiem, id est, similitudinem prætēdentes. Sic igitur Salomon noster fuit in Ecclesia ditatus, & super omnes reges, id est, super omnes Deos magnificatus Ps. 96. *Nimis exaltatus est super omnes Deos.* Sibi enim quotidie offeruntur munera, id est, boni religiosi, qui volūtarie Deo donantur. Vestes, id est, viri misericordes, qui alios fouere, & calefacere dignoscūtur, arma bellica, id est, viri scientifici qui corpus Ecclesiæ maculis hæreticorum protegere comprobantur, equi, id est, boni obedientes, qui supernæ disciplinæ subijciuntur, & muli, id est, boni rustici & laici, qui omnibus laboribus sæcularibus exponuntur, vasa etiam argentea, & aurea, id est, viri qui sapientiam, & eloquentiam profitentur. Talibus igitur muneribus Christus ditatur, & in Hierusalem, id est, Ecclesia spiritualiter fœcundatur, & sic verificatum est illud Ps. 71. *Reges Tharsis & insulæ munera offerent, &c.*

E ¶ Vel dic quando Salomon, id est, sapiens prælatus regnat in Hierusalem, id est, in Ecclesia, tunc vere ab hominibus honoratur, & diligitur, & à regibus & nautis, id est, à maioribus, & minoribus donis & diuitijs fœcundatur. Vnde Iob. 41. *Sternet sibi aurum quasi lutum.*

¶ Vel dic quod quamdiu Salomon, id est, Christus, in Hierusalem, id est, in regione vel Ecclesia per deuotionem regnauit, s. in Ecclesia primitiua, tanta copia auri, id est, bonorum spiritualium ibi fuit quod argentum ardens gentem, id est, diuitiæ mundanæ nihil ibidem reputabantur, & à viris Ecclesiasticis pro nihilo habebantur. Quapropter tunc reges terræ, & nautæ, id est, principes, & populares ipsi Christo, & ciuitati suæ Hierusalem, id est, Ecclesiæ vndique munera offerebant, redditus & prouentus dabant, & sic Ecclesiam diuitijs cumulabant eo, scilicet quod ipsas non amare nec reputare diuitias tunc videbantur. Nunc vero è contrario, quia apud nos argentum diuitiarum diligitur, ideo à regibus, & à nautis, id est, ab ipsis sæcularibus non solum nihil nobis offertur, imo etiam quod prædecessores sui nobis dederunt, per eos surripitur. Ecclesia enim diuitijs quando ipsas non diligebat, solebat abundare, nunc autem cum ipsas appetit, ad sufficientiam non potest de eis inuenire. Vnde Eccl. 11. *Si secutus fueris, non apprehendes, &c.* ¶ Vel dic quod Salomon cum esset ditissimus, omnes offerebant sibi. Sic vere hodie illis qui plus habēt vt communiter magis datur. Ideo dicitur Matth. 25. *Habenti dabitur, & abundabit, &c.*

Capitulum decimum. Textus, Sed & regina Saba audita fama Salomonis.

MORALITATVM CAP. VIII.

F Hic dicitur quod cum Salomon esset sapiētissimus, vniuersa terra desiderabat videre faciē eius, & audire sapientiam eius. Vnde & regina Saba venit in nomine Domini audita fama ipsius, tentare eum in ænigmatibus suis. Intrauitque Hierusalem cum comitatu multo, & cum infinito auro & lapidibus preciosis, aromatibus & camelis. Et instructa à rege super omnibus quæ petiuit, videns sapientiam eius, cibos mensæ suæ habitacula seruorum, ordinem ministrantium, vestesque eorum, & pincernas, domumq; quam ædificauerat, & holocausta quæ offerebat, non habebat vltra spiritum præ stupore, quapropter admirando dixit ad regem: *Verus est sermo quem audiui. Non credebam narrantibus mihi. Ipsa veni & vidi. Maiora sunt opera tua, quam rumor quem audiui. Beati sunt serui tui, qui stant coram te, & audiunt sapientiam tuam.* Deditque Salomoni aurum, & aromata & lapides pretiosos.

¶ Illud exponunt doctores de Ecclesia de gentilitate collecta: quia s. regina Saba quæ gentilis erat, id est, ipsa gentilitas, vbi per fidem venit ad Salomonem Christum, cum comitatu plurimo, & multitudine conuersorum, & fidei secreta cognouit, quam plurimum mirata est de sapientia eius, id est, de verbo incarnato, quod est sapientia Dei patris, vel de sapientia & scientia sacræ scripturæ, & doctorum Ecclesiæ sagacitate præclara mirata est, & de cibis mensæ suæ, id est, de sacramento Eucharistiæ, de vestibus seruorum, id est, de honestate virtualis apparentiæ, de habitaculis seruorum, id est, de diuersis statibus Ecclesiarum, de ordine ministrorum, id est, de diuersis Ecclesiasticorum gradibus, de pincernis qui vina scientiarū propinant, id est, de Ecclesiæ doctoribus, de domo ædificata, id est, fidelium cōgregatione, de sacrificijs oblatis, id est, de bonorum operum executione. Hoc enim videns, & cōsiderans hæc gentilitas, id est, populos de gentilitate conuersos, obstupuit, & statim in Dei laudem exultando prorupit. Non credebam, inquit, narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi, quia ad literam gentiles non possunt credere bonas virtutes, & perfectiones quæ sunt apud Christi fideles, donec veniant, credant, & videant vniuersa, & tunc pro certo Christo dicūt. Beati serui mi qui stant coram te. Tunc etiā ista regina, s. gentilitas, per fidem, à Salomone Christo edocta, aurum philosophiæ ei obtulit, & lapides pretiosos diuersarum virtutum sibi contulit, & aromata sanctitatis, & bonæ famæ in Hierusalem, id est, in Ecclesia militante protulit, & diffudit, siue etiam ab ipso vice reciproca dona, & munera gratiæ, & gloriæ reportauit. Vnde dicitur Luc. 6. *Date & dabitur vobis.*

¶ Vel dic quod ista regina est anima, quæ à vitijs purgata, ad G
Salomonem Christum in Hierusalem cœlestem cum comitatu multo, scilicet angelorum, nec non cum auro, & lapidibus preciosis diuersarum virtutum finaliter ingreditur, & regis Christi sapientiam ac ministrorum, id est, sanctorum, & angelorum ordinem, ciborum mensæ, id est, æternæ refectionis plenitudinem, & dulcedinem vestium, id est, corporum glorificationem, pulchritudinem domus, id est, cœli magnitudinem, sacrificiorum, id est, Dei laudum multitudinem non immerito admiratur, se non potuisse credere quod oculos vidit asserit, & seruos Dei, qui s. faciem eius vident, & coram ipso per immortalitatem stant & manent, beatos, & gloriosos prædicat, & fatetur. *Beati* inquit serui mi, id est, sancti *qui stant coram te, & vident faciem tuam & audiunt sapientiam tuam,* quia sicut dicitur Ps. 143. *Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, beatus populus cuius Dominus Deus, &c.*

¶ Fecit Salomon rex thronum de ebore, & vestiuit ipsum auro fuluo nimis, & fecit sublimitatem throni rotundam à parte posteriori, & duas manus hinc inde tenentes sedile, & duo leones iuxta singulas manus stabant, sex quoq; gradib. ascendebāt ad thronum, & duodecim leunculi super gradus, & sex hinc & sex inde sedebant. ¶ Per istum thronū potest intelligi beata virgo, quam sola, non pacificus Dei filius ædificauit, & in ea personaliter habitauit, & sedit. Vnde Ezech. 1. *Super similitudinem throni similitudo hominis desuper.* Ista n. dicitur esse de ebore quod significat castitatis candorē, operta fuit auro, quod significat sanctitatis splendorem, vnū sedile in se habuit, quod significat humilitatis decorem, quia s. humilitas fuit proprium sedile, quo mediante Dei filius sedit in virgine Ps. Deus sedet super sedem sanctam suam. Habuit igitur istas duas manus s. timorem & amorem, quæ sedile humilitatis tenuerunt, habuit duos leones, scilicet, Ioseph, & Ioannem, qui istum thronum custodierunt, habuit duodecim leunculos, id est, duodecim apostolos, qui sibi obsequendo subseruierunt, habuit sex gradus, id est, sex pietatis opera, quæ ipsam in altum perfectionis sanctitudinem eleuauerunt. In posteriori vero parte, sc. post hanc vitam, rotunditatem, id est, coronam æternæ gloriæ, *quam sibi angeli præparauerunt, accepit* 1. Cor. 9. Vnde fecit rex solium eburneum grande, H
& vestiuit illud auro mundissimo. ¶ Vel dic quod iste thronus signi-

significat celsitudinẽ Ecclesiasticæ dignitatis, vel sublimitatem cuiuslibet iuridicæ potestatis, in quo s. Salomon rex, id est, prælatus, princeps vel iudex habet sedem & iustitiam facere & tenere Ps. 9. *Sedisti super thronũ qui iudicas æquitatẽ*. Igitur dico quod in throno multa debent concurrere, scilicet, ebor mundum, & candidum, hoc est, munda intentio vel innocentia. Aurum, hoc est, clara discretio vel sapientia. Sedile, id est, mentis tranquillitas, & temperantia. Manus hæ sont porrecta largitas, & munificentia. Leones hi sont fortis seueritas, & iustitia. Sed gradus hi sunt sex operum pietatis, benignitatis atque clementia. Duodecim leunculi hi sunt bonorum officialium, consiliariorum societas, & concomitantia. Posterior vero rotunditas hæc est, finalis, breuis & rotunda expeditionis celeritas, & festinantia. Omnia ista debent in throno prælaturæ seu potestatis iudiciariæ concurrere, & ille, qui in throno sedet, debet his omnibus præpollere, & sic de tali iudice vel prælato dicet Dominus illud Ps. 88. *Thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.* Et si vis dic q manus istius dicantur esse duæ, quia scilicet, munificentia prælati ad duo se extendit, scilicet, ad indulgendũ, & ad tribuendum. Leones autem isti dicuntur duo, quia iustitia prælati in duobus consistit, scilicet, in absoluendo, & condemnando. Duodecim leunculi esse feruntur, quia scilicet, officiales, & aduocati, qui ante thronum, id est, in curia dominorum in diuersis officijs sedent, debent duodecim articulos credere, & doctrinam duodecim Apostolorum tenere, duodecim fructus spiritus portare, & coronam duodecim stellarum promereri, & expectare, quia scilicet, de eis debet dici illud Apoc. 14. *Sine macula sunt ante thronum Dei* ¶ Vel si vis, dic quod duo leones magni sunt duo accessores, leunculi vero iudices inferiores. Vel si vis dic in malo, quod thronus cu-

A riæ, & status prælatorum, iudicum, & principum modernorum, est hodie deauratus per diuitiarum cumulationem, quia scilicet, hodie non quæritur nisi aurum. Est etiam ibi sedile vbi sedet Salomon manibus, sustentatum per multiplicem adulatorum obsecutionem. Est à duobus leonibus associatum, per crudelem consiliariorum atque accessorum ambitionem. Ibi sunt diuersi gradus & ostia multa intermedia per quę transire oportet, qui faciunt aditus difficultatem, & hoc quia ibi sedent leunculi, id est, officiales balliui, qui auaritiam diligunt, & rapacitatem. ¶ Vel etiam diuersi gradus sunt diuersa inferiora officia huius curiæ, in quibus scilicet, leunculi sedent, id est, crudeles iudices, qui omnimodam sectantur iniquitatem Ps. 103. *Catuli leonum rugientes vt rapiant, & quærant à Deo escam.* Quia breuiter circa thronos & curias dominorum, tria genera personarum in diuersis gradibus & officijs habitare noscuntur, scilicet, manus, leones & leunculi, id est, adulatores filium sustentantes, magni consiliarij cuncta leonice deuorantes, inferiores & maiores balliui & leunculi, quicquid possunt crudeliter rapientes, vt sic de tali iudice in tali throno sedente, vel de tali malo prælato in prælationis culmine præsidente exponatur illud Ezech. 19. *Mater tua leæna cubat inter leones, in medio leunculorum nutriuit catulos suos.* Vnde etiam talis prælatus sic associatus potest dicere illud Dan. 14. *Qui sedebat in medio leonum*. id est, in medio crudelium seruitorum, iudex enim vel prælatus deberet dici pater iste, cum mater hodie sit leæna, &c.

¶ Vel dic quod thronus in quo sedet rex noster Christus, est Ecclesia, quæ debet habere ebur, s. viros castitate nitentes, aurum, id est, viros sanctitate fulgentes, sedile, id est, viros æquitate pollentes, manus, & viros bonis operib. abundantes, leones, id est, viros virtute & gratia præeminentes, & gradus, id est, status suos custodientes & Ecclesiam defendentes. Vnde dicitur 3. Reg. 7. *Sculpsit inter coronas & plectas, leones, boues. & Cherubim.*

¶ Vel dic q thronus iste significat æternę gloriæ sedem & dignitatem, ad quam s. per gradus sex operũ misericordiæ ascenditur & in quo in auro æternę scientię & ebore munditiæ sedetur, & cum leonibus & leunculis, id est, cum sanctis maioribus, & minoribus habitatur. ¶ Vel dic quod ad thronum prælaturæ non cito quis prouehendus est, sed per gradus diuersorum officiorum superius est trahendus. ¶ Vel dic quod thronus Dei est viri iusti conscientia, quæ pro certo debet habere ebur continentiæ, aurum sapientiæ, sedile iustitiæ, leones fortitudinis &

B constantiæ, manus bonæ operationis, gradus prudentiæ & ordinationis, leunculos obedientiæ, & subiectionis, rotunditatem simplicitatis, & virtutis seu carentiam omnis angulositatis, & deceptionis, & sic de tali solio siue sede potest dici illud Apoc. 22. *quod sedes Dei & agni est in illa*, scilicet in anima viri iusti. Quia sicut dicit sapiens. *Anima iusti sedes est sapientiæ*. Ita quod tunc dicet Dominus illud Esaiæ 66. *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.*

¶ Vel si vis dic, quod ad altare Domini prohibebatur ascensus per gradus, ad thronum tamen Salomonis regis habebatur ascensus.

¶ Sic vere dico quod licet ad promotiones, & dignitates sæcularium principum per gradus consanguinitatis, & affinitatis, id est, per acceptionem personarum habeatur accessus, ad altare tamen Christi, id est, ad dignitates Ecclesię, non debent inueniri tales gradus, sed nulla consanguinitatis affectione seruata, omnibus iustis indifferenter facilis debet patere ingressus.

¶ Fecit Salomon ad magnificentiam regni status arma aurea, & vasa aurea, & supellectilem auream. In domo enim saltus fecit ducenta aurea scuta & vasa aurea, & quodlibet siclorum sexcentorum, trecentas plectas aureas ponderum laminarum auri per singulas, & ducentes lanceas aureas, vt dicitur 2. Paral. 9. Iuuenes igitur flaui ista arma flaua atque aurea ante regem quando equitabat, ad decorem portabant, & post in domo saltus ipsa ponebant. Scutis igitur aureis Salomon suam ciuitatem muniuit, sed sicut infra dicitur 3. Reg. 11. filius eius Roboam iuuenis, & fatuus post ipsum regnauit cõtra quem ascendit rex Ægypti Sesach & depopulatis thesauris domus Domini, etiam scuta aurea inde tulit, loco quorum Roboam scuta ærea fabricauit, peccauerat enim populus Iuda Domino, & fecerat sibi statuas, lucos effœminatos, & cultores Cybele qui erant in terra, propter quod Deus aduersus eos Sesach suscitauit, qui in Hierusalem intrans cuncta diripuit & vastauit. Etiam, vt ponit Comestor (sicut aiunt Hebræi) auis per quinquaginta annos super Hierusalem non volauit, ita quod fere populus Iudaicus desperaret.

¶ Salomon est bonus prælatus, sapiens & fidelis, & pacificus, C
qui reuera quando in Hierusalem, id est, in Ecclesia sancta Dei, ipsam solet in omnibus bonis temporalibus & spiritualibus ditare, & vasa aurea & vestes aureas, id est, scientias, & virtutes ibi fabricare, & arma aurea, id est, sanctos & fortes virtuosos viros ibidem constituere, & locare. Vnde dicitur 2. Paral. 9. *Cuncta vasa domus saltus, Libani erant ex auro purissimo.* Sed pro certo sæpe fit, quod populus Iuda, id est, populus Ecclesiasticus contra Deum peccat, & status & mundi bona per auaritiam lucos seu alta nemora, hoc est, mundi honore per superbiam adorant, & se per luxuriam effœminant, & eneruant, quapropter Deus Salomone, id est, bono prælato ipsos priuat, & loco eius Roboam, qui interpretatur ineptus vel dissipans populos, id est, malum vel impetuosum prælatum eorum peccatis creat. Vnde Iob. 34. *Regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Talia igitur videns Deus, manum suam solet lauare, & regem, populum, & ciuitatem Hierusalem, id est, prælatos, subditos, & totam Ecclesiæ ciuitatem solet in manu Sesach regis Ægypti qui interpretatur tenebræ, id est, manus regis tenebrarum, id est, diaboli solet dimittere, quia scilicet, mediante exercitu vitiorum, & tyrannorum thesauros domus Domini, id est, virtutes speciales & diuitias temporales Ecclesiæ solent diripere, arma aurea, id est, bonas & aureas personas, quæ reuera arma Ecclesiæ sunt, solet surripere, & auferre, ita quod iam cessat auis, id est, vir contemplatiuus, & spiritualis super Hierusalem, id est, totam Ecclesiam volitare. Vnde Hierem. 4. *Omne volatile cæli iam recessit.* Vnde de Antiocho dicitur, quod ipse accepit altare, vasa aurea, & ornatum aureum & thesauros occultos de domo Domini. Quid igitur? Pro certo quia diabolus arma aurea, id est, viros sanctos de Ecclesia sustulit, iam videmus, quod Roboam, id est, mali prælati arma non aurea, sed ærea faciunt, id est, malas personas insufficientes, non gnaros in Ecclesia constituunt atque ponunt, & loco bonorum hominum æreos, id est, imbecilles, clamorosos, litigiosos, impatientes & rubiginosos in Hierusalem, id est, in officijs, & dignitatibus Ecclesiæ promouent & extollunt. Et breuiter (sicut actum est) D
quod diabolus, & vitia pro magna parte bonas personas de Ecclesia sustulerunt, etiam prælati loco bonorum impias substituerunt personas. Quod etiam apud principes cernimus, quia scilicet, de eorum officijs, & curijs boni quotidie euelluntur, mali vero constituuntur, & pro eis in officijs eriguntur. Vnde dicit Psalm. 34. *Retribuebant mihi mala pro bonis sterilitatem animæ meæ.*

¶ Vel

¶ Vel dic, quod Roboam, id est, malus Ecclesiasticus, si contigerit, quod Sesach, id est, diabolus arma aurea, id est, virtutes, & scientias, quæ scilicet, arma Salomon, id est, boni prælati antiquitus in Ecclesia fabricabant, & eam talibus armis contra hostes spirituales muniebant (dicentes illud 1. Cor. 10. *Non secundum carnem militamus, sed secundum spiritum. Arma enim militiæ nostræ non sunt carnalia*) sibi auferat, & inde ipsum euacuet, & Hierusalem, id est, Ecclesiam suam talibus spoliet, & denudet, non studet nec curat talia arma, scilicet, virtutes, & scientias reficere, nec eas in sua Ecclesia restituere, sed potius studet arma ærea, id est, æs pecuniarum recolligere, & oblitis spiritualibus temporalia congregare. Et sic procul dubio hodie videmus in Hierusalem, id est, in Ecclesia æs pro auro, bona terrena pro spiritualibus, diuitias pro virtutibus abundare. Vnde dicitur Esa. 3. *Et erit pro suaui odore fœtor, &c.* Ideo bene dicit hodie sapiens illud Ecclesiastæ. 3. *Vidi in loco iudicij impietatem, & in loco iustitiæ iniquitatem.*

Capitulum vndecimum. Textus. Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas.

MORALITATVM CAP. IX.

CVm Salomon in somma prosperitate vixisset, & iam ad senium declinasset adamauit mulieres alienigenas, quæ traxerunt eum ad Deos suos, & auerterunt cor eius cum iam senex esset, & adorauit Deos alienos, & fecit eis Phana, & altaria in
E excelsis, scilicet altare Deæ Sydoniorum, quæ interpretatur præsepe: Chamos Deo Ammonitarum, qui interpretatur congregans, & Moloch Deo Moabitarum, qui interpretatur rex. Quapropter ipso adhuc viuente, hostes sibi Dominus suscitauit, & post mortem eius regnum eius diuisit, & filijs eius solam decimam partem dedit.

¶ Sic vere sæpe fit hodie, quod illi qui maiori prosperitate fruuntur, & ampliori mundi sapientia dotantur, quandoque facilius per luxuriam decipiuntur, & per mulieres ad mala plurima trahuntur. Quod etiam facilius accidit quando homines senectute corporali premuntur, vel senectute spirituali, id est, mala consuetudine ac discretionis hebetatione grauantur, quia scilicet, tunc ad adorandum altare Deæ Sydoniorum, id est, præsepe luxuriæ, Chamos, id est, congregationem auaritiæ. Moloch, id est, regnum superbiæ facilius inclinantur. Bene igitur dicit ipsemet Prou. 6. *Mulier pretiosam viri animam capit.* ¶ Vel ista allega, quod nullus pro tempore vitæ huius de propria sanctitate debet præsumere, sed potius occulta Dei iudicia debet formidare, quando scilicet, videt Salomonem post infusam sapientiam à Deo, post exercitam cõtra malos iustitiam, post domum Dei ædificatam, & post diuini cultus latriam dilatatam, tam enormiter cadere, vt etiam contra legem alienigenas diligens, Deos eorum non abhorruit adorare. Ita quod tam propter peccatum quod commisisse legitur, & contra prosperitatem quam habuit viuens, tam abundanter affluxisse dignoscitur, & pro eo quod de eius pœnitentia nihil penitus inuenitur, necesse sit de damnatione ipsius dubitare, bene igitur dicit Apostolus 1. Cor. 10. *Qui stat videat ne cadat.*

¶ Abias propheta indutus pallio nouo, Ieroboam de Hierusalem exeunti obuians coram eo pallium suum scidit in duodecim partes, diuidens decimam partem Ieroboam dedit, & regnum Israel diuidendum, & decem tribus sibi dandos ex parte Domini nunciauit. Quod vtique factum est, quia post mortem Salomonis decẽ tribus à Roboam Salomonis filio recesserunt, & Ieroboam adhæserunt. Nam cum populus conuenisset mortuo Salomone, ipsumque regem constituere vellet, & sibi paululum relaxari de iugo per Salomonem imposito posceret, & Roboam senum spreto consilio, qui sibi consulebant populo
F acquiescere, & iuuenum qui secum nutriti fuerant consilio vsus, petitionem populi non audiret, sed grauius iugum comminatus, verba fera potius responderet: *Pater meus*, inquiens, *cecidit vos flagellis, ego autem vos cædam scorpionibus. Minor digitus meus grossior est dorso patris mei.* Populus decem tribuum indignatus ab eo recessit, & æmulum eius Ieroboam regem super se constituit, & elegit. Quæ inquiunt *nobis pars in Dauid? aut quæ hæreditas in filio Isai. Nunc vade in tabernacula tua Israel*, sicut infra cap. sequenti requiritur. ¶ Ista possunt allegari, quod iuuenes principes atque reges magis diligunt iuuenes quam senes, & illos qui secum sunt nutriti, quam prouectiores, qui sensu, & fide à suis principibus sunt probati, quapropter quandoque talibus male accidit, ita quod propter tale iuuenile consilium, populus contra eos insurgit, & ab ipsis fugit, & recedit. A senibus igitur, non à iuuenibus consilium est petendum, & ab ipsis qui steterant coram Dauid, id est, ab illis qui sapientibus adhærent, & quos patres nostri fideles & prudentes comperierunt, est consilium & auxiliũ inquirendum. Vnde Tob. 4. *Consilium à sapiente require.*

¶ Vel illud allegari potest contra duritiam, & crudelitatem principis vel prælati, & contra minas, & iactantiam eorundem, quæ quandoque odium populi generat, & contra se populum subditorum excitat, ita quod ad eum dimittendum, & deponendum, & ad alium substituendum anhelat, sicut videmus quotidie ad litteram fieri contra crudeles iudices, & prælatos, qui tamen si mitius agerent, & de rigore suo aliquid prætermitterent, pacifice viuerent, & honorifice imperarent. Ideo bene dicitur Prou. 13. *Misericordia & veritas custodiunt regem.*

Capitulum duodecimum. Textus. Venit Roboam in Sichem, illuc enim congregatus erat. G

MORALITATVM CAP. X.

HIc dicitur quod cum Roboam misisset Aduram principẽ tributorum ad populum reducendum, occiderunt eum. Lapidauit enim eum omnis populus Israel & mortuus est.

¶ Illud potest allegari de B. Stephano, qui fuit princeps, id est, primo incipiens, quia primus martyr. Qui eum vellet filios Israel, scilicet Iudæos qui à rege Christo recesserant, prædicando & disputando ad ipsum reducere, & conuertere, ab ipsis fuit crudeliter lapidatus. Ipse vero Israelitarum, id est, Iudæorum populus à suo rege Christo penitus segregatus, & alteri regi, sc. Ieroboam, qui interpretatur diuisio populi, id est, diabolo est colligatus. Vnde dicitur 1. Paral. 10. *Lapidauerunt Aduram filij Israel, & mortuus est.*

¶ Vel expone aliter vt ad propositum 1. Io. 4. *Noli credere omni spiritui, sed probate spiritus si ex Deo sint.* ¶ Vel expone aliter sicut cap. 10. de lapidibus, &c. ¶ Hic dicitur quod cum filij Israel recedentes à domo Dauid, Ieroboam inunxissent in regem, timuit ipse rex ne occasione templi populus orationis, & oblationis causa in Hierusalem reuerteretur, & ab eius dominio dilaberetur. Fecit ergo duos vitulos aureos, & conflauit, & ipsos in Bethel facto altari constituit, & conuocato populo dixit. *Nolite*, inquit, *in Hierusalem ascendere, ecce Dij tui Israel qui eduxerunt te de terra Ægypti.* Et facta solennitate, hostias immolauit, & sic populum ad idololatriam traxit, & ne regnum amitteret, se & subditos suos dæmonibus subdidit & à vero Deo & templi frequentia deuiauit.

¶ Istud allega quomodo domini pro terrenis regnis, & diuitijs acquirendis vel seruandis, quandoque non verentur horrenda crimina committere, & Deo dimisso dæmonibus obedire Ephes. 5. Ideo bene dicit apostolus quod est *idolorum seruitus.* H

¶ Vel si vis dic quod Ieroboam significat dæmones vel hæreticos, qui scilicet, de pallio nouo, seu de regno Israel, id est, de Ecclesia decem tribus seu decem scissuras tollunt, quando cultores decalogi à domino suo s. à Deo peruertunt, vna vero sola pars remanet, pro eo quod electorum modicus numerus cum Christo remanet, & adhæret. Vnde dicitur Matt. 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Et ecce vir Dei venit de Iuda in sermone Domini in Bethel.

MORALITATVM CAP. XI.

CVm Ieroboam in Bethel super altare nouum vitulis aureis sacrificaret, ecce vir Dei venit de Iuda, & clamauit in sermone Domini contra altare dicens, quod de domo Dauid filius Iosias nomine nasceretur, qui sacerdotes excelsorum super eum immolaret, & ossa humana combureret. In signum cuius dixit quod statim altare frangeretur, & cinis de ipso caderet, quod & factum est. Rex vero extensa manu contra prophetam ipsum capi iussit, manus vero eius extensa statim aruit, sed per preces viri Dei ad sanitatem pristinam rediit. Tandem vero lapsu temporis, omnia ista completa fuerunt, quia sicut dicitur infra, ossa sacerdotum Baal & excelsorum, desuper istud altare combusta per Iosiam regem Iuda fuerunt. ¶ Istud potest allegari, quod in quo peccat quis, in hoc & punitur. Quia n. sacerdotes in altari per idololatriam peccauerunt, ideo in eodem per Iosiæ iustitiam perierunt. ¶ Vel dic quod altare istud significat curiam principũ vel prælatorum, in quo, s. vituli aurei, id est, ipsi lasciuientes diuites adorantur, & ab omnibus honorantur, sacerdotes

tes qui ista idola in altari isto colunt sunt talium officiales & seruitores, qui scilicet, in altari & curia idoli sui, id est, mali Domini sui hostias, id est, pauperes immolant, & eorum carnes seu
A substantiam temporalem suis idolis, id est, suis malis Dominis offerunt & præsentant, & de rapinis subditorum oblationes largas, & conuiuia superflua eis parant. Vnde isti sunt de quibus dicitur Eccl. 34. *Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui offert filium in conspectu patris.* Et bene dicit, *filium in conspectu patris*, quia mali officiales offerunt patribus deuorandos filios, quando magistris suis exhibent subditos deprædandos, carnesque propriorum filiorum eis offerunt, quando de substantijs subditorum suorum quæ rapiunt eos pascunt. Sed quid? Pro certo sæpe occulto Dei iudicio, & Iosiæ, id est, alicuius boni viri ministerio, quandoq; fit quod isti versa vice in eodem altari in quo pecudes immolauerunt, quod etiam ibidem eorum ossa, id est, eorum fortitudo & diuitiæ per rapinam postea concrementur. Istud enim quotidie videmus, quod sacerdotes vitulorum, & idolorum, id est, mali officiales, & balliui malorum principum, & Dominorum, postquam in ipsorum altari, id est, in eorum officio & curia cui præsidebant multas pecudes, id est, multos pauperes occiderint, & depascerint, & vastauerint, & per falsas accusationes, & actiones deuorandos, & exhæredandos magistris suis obtulerint, ipsi simili causa ab alias postmodum immolentur, quia scilicet, quandoque simili casu venit aliquis Iosias, id est, aliquis iustus iudex, qui ipsorum iniquitates repetit, & sic ipsos deponi, deprædari & tribulari in eodem altari, id est, in eodem officio & curia vbi alios molestauerunt procurat. Ideo bene dicit Esaiæ 33. *Væ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? quia cum consummaueris deprædationem, deprædaberis.*

¶ Hic habes quod propheta qui venit de Iuda ad increpandum Ieroboam, fuerat à Domino prohibitum, quod illic non comederet, nec aquam biberet, nec per viam qua venerat rediret. Cum igitur per aliam viam in Hierusalem recederet, audiuit quidam falsus propheta, qui in Bethel senex in lecto iacebat, quæ vir Dei dixisset, & qualiter ossa prophetarum, & sacerdotum concremanda prædixisset, & quomodo altare fractum esset decidentibus cineribus manus vero regis exaruisset, & ad preces eius sana facta esset. Asinum sibi sterni fecit, vadens post virum Dei, ipsum subter terebinthum inuenit, & ad conuertendum, & comedendum in domum propriam inuitauit.
B Cui cum responderet se non posse, cum à *domino sibi esset prohibitum*, superaddidit propheta, dicens. *Et ego propheta sum sicut & tu, & præcepit mihi Dominus quod comedendi gratia te reducam.* Igitur vir Dei deceptus post eum rediit. Et dum comederet, apud eum sermo Dei ad ipsum malum prophetam factus est, & viro Dei sic intulit ac dixit. *Quid*, inquit, *inobediens fuisti verbo Domini, & reuersus panem in hoc loco comedisti? Ecce non inferetur cadauer tuum in sepulchrum patrum tuorum.* Quod & factum est, quia scilicet, dum post prandium recederet, & à leone occisus fuit, & in Bethel delatus extitit, & sepultus.

¶ In his possunt multa notari. Et primo quidem, quod nulli est cito consentiendum, maxime illi quantumcunque propheta vel sanctus appareat, contra Dei præcepta, & prohibitiones credendum, cuius tamen contrarium faciunt illi, qui hypocritis, & hæreticis credunt, & simpliciter Dei mandata propter eorum suggestiones prætereunt, & à veritatis itinere retrocedunt, & ipsis credunt fatue, quando seipsos esse prophetas Domini, id est, iustos & Catholicos esse dicunt, quapropter sæpe fit quod proinde à leone, id est, à diabolo deuorantur, & quod triste præmium inde recipiunt, & acquirunt. Ideo bene dicitur 1. Ioan. 4. *Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus si ex Deo sint.* Sic enim videntur decepti schismatici per hæreticos, quia scilicet, ipsos esse prophetas & Dei nuncios æstimauerunt, propter quod ipsis simpliciter crediderunt. Sic etiam quotidie decipiuntur simplices per hypocritas, & innocentes, &c.

¶ Vel dic quod iste vir Dei significat prædicatorem, qui ad redarguendum idololatras, id est, peccatores, & ad ostendendum eis pœnam futuram mittitur, & quod hic non comedat seu bibat, id est, de mundi diuitijs & delitijs nihil cupiat, quodque per viam qua venit, non redeat, id est, quod à via sumptæ professionis, & pœnitentiæ nullatenus retrocedat, sibi in scriptura à Domino prohibetur, dicente. *Qui in agro est, non respiciat retro.* Luc. 17. *Memores estote vxoris Loth.* Sed quid? Pro certo talis bonus propheta, & prædicator quandoque inuenit falsos prophetas, & prædicatores, honorum huius sæculi amatores, qui scilicet, eum edere, & bibere, id est, bona temporalia diligere sibi suggerunt, & sic à via perfectionis ipsum retrocedere faciunt & peruertunt, & sic in manus leonis diaboli finaliter ipsum tradunt, & à sepulchris patrum suorum, id est, à gloria paradisi ipsum priuant occasionaliter & repellunt. Igitur tali modo suggestori non est credendum. Vnde Deuteronom. 13. *Non audies verba illius prophetæ aut somniatoris.* Vel ista allega ad ostendendum quanta est seueritas diuinæ iustitiæ, quæ isti prophetæ pro- C
pter simplicitatem non pepercit, sed propter inobedientiam ipsum leoni occidendum concessit. Quid ergo? vbi non ex tentatione vel ex simplicitate delinquitur, sed scienter mandatum Domini præteritur. *Si enim viridi hoc faciunt in arido quid fiet?*

¶ Vel istud allega, quod Spiritus sanctus quandoque per ora malorum, sicut hic patet per istum malum prophetam, pœna viri Dei prophetatur, vt scilicet, qui per os eius deceptus fuerat, per os eius etiam puniretur. ¶ Vel istud allega secundum glossam Gregorij, quod iste vir de inobediendo grauiter peccauit, quod subsecuta pœna monstrauit. Inobedientia tamen eiusdem prophetæ in morte eius purgata fuit, quod ex hoc apparet vt ait, quia post mortem leo non comedit de cadauere, nec asinum læsit. ¶ Vel istud allega, quod modica sunt apud Deum mors vel afflictio iustorum in vita ista, dum tamen spirituale commodum subsequatur, quando scilicet, propter vnam inobedientiam Dei, virum leoni occidendum voluit tradere, vt ipsum posset à reatu commissæ inobedientiæ, quæ etiam non ex malitia commissa fuerat, extirpare Hebr. 10. Bene ergo dicitur, quod *horrendum est incidere in manus Dei viuentis* 1. Corinth. 5. *Tradidi eum satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat.* ¶ Vel illud allega contra inanem gloriam, quia scilicet, secundum quosdam iste videns miracula per se facta, inani gloria intumuit, quapropter Deus manum suam laxauit vt inobediens fieret, & sic ipsum postea puniuit. ¶ Vir Dei recedens de Bethel super asinum leonem in itinere obuiam habuit, qui in eum irruens mox occidit, postquam vero occidisset eum, cadauer eius non tetigit, imo iuxta corpus sedens, nec de eo comedit, nec etiam asinum læsit. Quod videns malus propheta qui eum deceperat, vt prædictum est, & qui secundum Iosephum princeps sacerdotum idolorum erat, cadauer eius in sepulchro suo sepeliuit, & filius suis quod secum moreretur in eodem sepelirent, districtius imperauit. *Cum mortuus* inquit
fuero, in sepulchro in quo vir Dei sepultus est me sepelite. Prædixerat enim D
vir Dei, quod ossa sacerdotum idolorum de sepulchris suis extracta super altare comburerentur finaliter per Iosiam, sicut prædictum est 4. Reg. 23. Contra quod iste malus propheta voluit sibi prouidere. Quod & factum est, quia sicut dicitur infra. Iosias ossa malorum prophetarum, & sacerdotum in altari Bethel in quo idolis sacrificauerant, combussit. Veruntamen ossibus istius mali prophetæ, pro eo quod cum ossibus viri Dei sepulta erant pepercit, ipsaque nec tetigit nec combussit.

¶ Iste vir Dei qui propter leuem culpam inobedientiæ seu vanæ gloriæ fuit leoni traditus, significat proprie sanctos martyres, qui scilicet vel ad maiorem cumulum meritorum vel ad purgationem aliquorum quæ præcesserant delictorum, leoni, id est, mundi tyrannis occidendi à Domino traditi sunt: Sed in multis sic factum est, quod post mortem eius visis miraculis ipsi leones & tyranni ipsos persequi cessauerunt, quinimo iuxta eos per fidem sederunt, & quos viuentes persecuti sunt, mortuos honorauerunt, & eisdem à se occisis, nec non eorum asinis, id est, ipsorum deuotis & seruitoribus obsequium, & custodiam præbuerunt, sicut patuit de multis, qui ad honorem eorum Ecclesias ædificauerunt, & religiones etiam dotauerunt. ¶ Vel istud allega ad commendationem animi generosi, qui scilicet, non dignatus sæuire in hominem mortuum, sed in viuum, id est, in inimicum suum pauperem & depressum, sed potius quamdiu videt eum viuum, id est, potentem se defendere vel robustum, quinimo sic debet esse, quod postquam leo, id est, aliquis generosus homo aliquem dum viuit id est, dum inuenit ipsum potentem, & rebellem & recalcitrantem, impugnauerit, si contigit quod eum occidat, id est, quod eum superet atque vincat, statim debet ab impugnatione cessare, & in ipsum amplius non sæuire. Quod est contra multos, qui non solum sæuiunt in viuos, imo etiam in mortuos inimicos. Et hoc quia cadauer eorum, id est, filios & superstites eorundem, & asinum id est, bona eorum temporalia, vel seruitores & fami-

familiares deuorant, id est, eos rapinis & molestijs lacerant atque grauant. Vnde dicitur 1. Reg. 24. *Quem persequeris rex Israel, quem persequeris? Canem mortuum, & pulicem vnum?* Quasi diceret. Non est gloria persequi hominem impotentem. ¶ Vel si vis dic quod leo est bonus princeps vel prælatus, qui reuera non debet de cadauere vel de asino comedere vel lædere, id est, non debet pauperes rapiendo lædere, vel grauare, sed potius iuxta eos sedere & eos defendere, tegere, & iuuare. Vnde Esaiæ 11. *Leo & agnus simul morabuntur.* Quia breuiter, dato quod leo, id est, princeps leoninus inuadat viuos, id est, diuites & potentes, cadauera tamen, & asinos, id est, depressos, & pauperes miseros nonquam debet grauare, sed potius defendere, & facere liberos, & immunes. Quod tamen est contra ignaros principes, qui scilicet sunt ad inuadendum hostes suos viuos & potentes desides, contra tamen miseros subditos sunt rapaces. ¶ Vel si vis allega ista de bona societate, qualiter proficit. Sæpe enim fit quod Deus propter bonorum societatem malis parcit, & Iosias ossa mali prophetæ non tetigit, quia ipsum cum sancto viro tumulatum inuenit Gen. 18. Sicut etiam patet, vbi propter decem bonos si inuenirentur in Sodoma, toti ciuitati dominus se parcere promittit Actor. 27. Sicut etiam in Paulo apparuit, propter quem dominus omnes animas quæ erant in naui, à submersione saluauit. Bonum est igitur bonis associari, & cum ipsis personaliter copulari, quia scilicet exinde homo bonus efficitur, & eorum orationibus adiuuatur Psal. 17. *Cum sanctis sanctus eris, & cum peruerso peruerteris, &c.* ¶ Vel etiam de sepulchris allega, quia scilicet bonum est in Ecclesijs, & cœmiterijs, vbi sancti homines sepulti sunt, sepeliri, vt cum Iosias rex, id est, Christus iniquos in iudicio combuset, sibi ex societate Sanctorum, & precibus possit parci. Vnde dicitur 4. Reg. 13. Proiecerunt mortuum in sepulchrum Helisæi. At vbi tetigit corpus prophetæ, reuixit homo & stetit supra pedes suos.

Capitulum decimum quartum. Textus. In illo tempore ægrotauit Abia filius Ieroboam.

MORALITATVM CAP. XII.

F Hic cap. 14. & 15. ponitur quomodo Sesach rex Ægypti contra Roboam ascendit, & scuta aurea abstulit, loco quorum Roboam ærea fabricauit 3. Reg. 14. Sed de hoc vide supra, vbi plene de hoc dixi. ¶ Hic ponitur de vxore Ieroboam, quæ habitum commutauit, & de filio moribundo Abiam prophetam interrogauit. Qui quamuis videre nequiret, ipsam tamen in spiritu statim cognouit, & sibi filij mortē, & domus destructionem prædixit. *Ingredere,* inquit, *vxor Ieroboam. Quare te alienam simulas? Ego autem ad te missus sum durus nuntius.* Illud potest allegari contra hypocritas, quia scilicet habitum conuersationis suæ mutant, & alios quam sint se esse simulant, vt alios decipiant, & seducant, prophetam tamen Christum decipere nequeunt, quia scilicet non ad vestes, sed ad personam, id est, non ad conuersationem, sed ad conscientiam, non ad famam, sed ad vitam solet aspicere, & ideo ipsos aperte cognoscit ipsisque durum mortis æternæ nuntium solet finaliter reportare. Nihil enim valet apud eum dissimulatio qualiscunque, quia sicut dicit Apostolus Hebr. 4. *Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.* ¶ Hic cap. 15. fit mentio de bello Abiæ regis Iuda contra Ieroboam, sed de hoc plenius vide 2. Paral. 3. Ibi etiam dicitur, quod Ieroboam octoginta millia hominum contra Abiam congregauit, sed Abia ad Dominum recurrens, etiam de cultu diuino qui in templo fiebat, & de candelabro, altari, & ministris glorians, & ipsum Ieroboam, & populum eius qui à Deo recesserat vilipendens, bellum commisit, & octoginta millia interfecit. ¶ Quod ad hoc allegari potest, quod illi qui in multitudine exercitus gloriantur, faciliter ab illis, qui confidunt in domino quamuis pauci sint superantur. ¶ Ibidem & hic supra 14. cap. dicitur 2. Paral. 13. quod quicunque ipsi Ieroboam regi Israel munera approbat, sacerdos idolorum fiebat. ¶ Sic vere hodie apud malos reges, id est, apud malos prælatos, isti qui manus suas implent, qui manibus plenis non vacui ad eos veniunt, ac munera offerunt, & promittunt sacerdotes, & beneficiati ab eis fiunt. Vnde Luc. 6. *Date & dabitur vobis.*
G Vnde simoniaci prælati videntur dicere illud apostoli 2. Cor. 9. *Si spiritualia seminauimus vobis, non magnum est si vestra carnalia metamus,* id est, si beneficia, officia, spiritualia, & Ecclesiastica conferimus, etiam munera carnalia vel temporalia habeamus.

* * *

Capitulum decimum sextum. Textus. Factus est autem sermo Domini ad Iehu filium Anani.

MORALITATVM CAP. XIII.

Baasa occidit Nadab filium Ieroboam regem Israel, & omnem domum Ieroboam vsque ad mingentem ad parietem, & regnauit pro eo. Tandem vero, quia iste pessimus fuit, & quendam prophetam sibi comminantem occidit. Ideo Zambri filium eius Hela qui post ipsum regnauit, ebrium & temulentum occidit, & pro eo in Israel imperauit, & totam parentelam Baasa interfecit. Veruntamen satis cito post cum populus propter occasionem necis domini sui contra eum insurgeret, ad palatium fugit, & se cum palatio concremauit.

¶ Ista possunt allegari, quomodo Deus punit malos per malos, & quomodo Deus vtitur ministerio malorum hominum ad malos alios puniendos, quinimo & Deus, vt communiter iudicia sua rationabilia per malos angelos exequitur, & sic homo malus per malum angelum punitur. Ideo de punitione Ægyptiorum dicitur in Psalm. 77. quod *Dominus misit in eos iram indignationis suæ, immissiones & iram per angelos malos* sicut etiam hic patet, vbi domum Ieroboam fuisse destructam, & Deus domum Baasa per Zambri destruxit. ¶ Vel allega quod iustitia Dei quandoque punit filios pro peccato patrum, & maxime quando sunt paternorum criminum successores, sicut patet de Ieroboam, & Baasa, quibus dominus comminatus est, & tamen non ipsos, sed eorum filios dissipauit. *Patres nostri peccauerunt, & non sunt, & nos iniquitates eorum portauimus.* ¶ Vel dic quod dato H
quod Deus aliquem puniendum decernat, & ex hoc in manus alicuius pessimi ipsum tradat, ipse tamen malus, qui eum occidit propter hoc non minus punitur, quia scilicet Deus malam voluntatem occidendi sibi non dedit, cum Deus non sit autor mali, sed malæ voluntati suæ ipsum occidendum applicat atque tradit, sicut patet quod dato quod ex Dei iudicio Hela ceciderit, & à Zambri occisus fuerit, tamen ipse Zambri ex hoc non excusatur, quia scilicet ad Dominum suum occidendum non amor diuinæ iustitiæ, sed regni ambitio ipsum mouit, Deus vero malitia, & proditione ipsius ad occidendum alium vsus fuit, & ideo iste in tali regno prosperitatem non inuenit, sed turpiter periji & decessit. Et sic duo in isto actu concurrunt, scilicet Dei iustitia, quæ occulte ordinat isti mortem, & mala voluntas Dei iustitia, quæ vlterius aliam inuenit sibi causam. Vnde dicitur Lucæ 17. *Erunt duo molentes in mola vna,* scilicet, Deus & homicida, *vnus assumetur,* id est, excusabitur, *& alter relinquetur in culpa,* scilicet homo malus Sap. 11. ¶ Vel dic quod ista possunt allegari, quod in quo peccat quis, in hoc & punitur, quia videlicet sæpe fit quod ille qui alium lædit, eodem gladio læsionis per alium tandem perit, sicut patet hic quod Baasa domum Ieroboam destruxerat: & multos iniuste occiderat. Ideo iuste factum est, vt alter domum eius destrueret, & amicos, & filios necaret. Ideo bene dicitur Matth. 7. *Eodem iudicio quo mensi fueritis, remetietur vobis.* Vnde quotidie videmus quod ambitiosi qui contra regem Israel, id est, contra aliquem prælatum vel beneficiatum insurgunt, vt regnent loco eius, & vt obtineant statum eius, ipsumque occidunt, id est, accusant, infamant & deponi procurant, & sic locum eorum malitiose occupant, & vsurpant, sicut fecit Baasa de Nadab. Tandem inueniunt in se vel in suis qui simile eis faciant, & qui de regno vel officio eos expellant & insurgant, vt patet hic de Zambri qui regnum Baasa ipso occiso possedit. Ideo bene dicit Seneca in prouerb. *Ab altero expecta quod alteri feceris.* ¶ Vel dic, quod ista possunt allegari contra ambitiosos generaliter, qui scilicet non cessant, id est, more Zambri contra regem Israel, id est, contra aliquem bonum prælatum insurgere, vt sic possint regnum & prælationem ipsius obtinere. Quod cum obtinere possint, scilicet regnum & prælationem ipsius, tamen vix aut nunquam ibi prospere viuunt, quinimo palatium suum Ecclesiam vel officium vel cellarium sibi commissum, rapinis & exactionibus comburunt, seipsos per auaritiam & luxuriam in præsenti, & per A
gehennam perpetuam in futuro succendunt. Et etiam ad literam quandoque fit quod talis populus subditorum contra tales insurgit, propter quod etiam temporales pœnas habent. Vnde dicitur 4. Reg. 9. *Nunquid pax potest esse Zambri, qui interfecit dominum suum?* Dies que suos in tristitia & dolore finiunt & consumunt. Cum enim in populo Israelitico ageretur de rege eligendo populus diuisus est in duas partes & vna pars sequebatur

Zambri, alia vero sequebatur Thebin, finaliter tamen Zambri qui interpretatur amaricans, præualuit, Thebin vero qui interpretatur bonus mihi, succubuit.

¶ Sic vere quotidie fit in electionibus prælatorum, quia videlicet populus eligens in duas partes diuiditur, & vna pars vnum, alia alium sequitur. Ita quod vix aut nunquam in vnum consentire videntur. Vnde 3. Regum 11. *Dispersi sunt, ita quod non inuenirentur duo pariter.* Veruntamen sic fit finaliter quod amaricans, id est, ille qui est amarus & malus præualet, Thebin vero, id est, ille qui bonus est alijs dimittitur impromotus, quia pro certo sæpe fit quod deteriores plures pro parte sua reperiunt, meliores vero deficiunt & succombunt. Vnde in Gen. 25. *Maior seruiet minori* 4. Reg 16. Hic agitur de reædificatione Hiericho, sed hos quomodo factum est vide.

Capitulum decimum septimum. Textus. Et dixit Helias Thesbytes de habitatoribus Gallaad ad Achab.

MORALITATVM CAP. XIV.

CVm Iezabel vxor Achab prophetas Domini occidisset & ipse Achab rex Israel idolum Baal fecisset, propter quod Helias siccitatem trium annorum futuram in terra Israel prędixit, & dominus volens eum ab impietate Acbab & Iezabel seeuare, verba talia sibi dixit. *Recede hinc* (inquit) *& vade contra orientem,* B *& abscondere in torrente Carith, qui est contra Iordanem, & de torrente ibi bibas, coruisque præcepi vt pascant te.* Quod factom est. Quia scilicet cum illic absconditus moraretur, corui offerebant sibi panem & carnes mane & vespere, & bibebat de torrente. Postea vero siccatus est torrens, non enim pluerat Dominus super terram, & ideo necesse habuit de loco illo recedere, & in Sareptam Sydoniorum, vt ibi nutriretur à muliere vidua, pertransire. Quam scilicet colligentem duo ligna inuenit, quæ ipsum in domo sua recepit & de mandato domini ipsum pauit. *Vade* (inquit Dominus) *in Sareptam Sydoniorum, ibi enim præcepi mulieri viduæ vt pascat te.*

¶ Istud exponunt aliqui allegorice. Dicunt enim quod Helias est Christus, torrens Carith qui interpretatur concisio, diuisio vel cognitio, Christi passionem designat, in qua etiam trans torrentem legitur accessisse, & in qua caro sua fuit concisa, & synagoga ab eo diuisa & charitas eius ad nos, quanta fuerit cognita est & visa. Igitur Christus verus Helias, scilicet, ab isto mundo recessit, & ad torrentem, id est, ad fluctus passionis, & ad fluxum nostræ mortalitatis accessit, vbi scilicet absconditus extitit, in quantum diuinitatis suæ potentia ibidem sub mortalitatis imagine latitauit Abac. 3. *Ibi abscondita est fortitudo eius.* Et ibi etiam de torrente nostræ mortalitatis & fluaibilitatis gustauit Psalm. 109. *De torrente in via bibet.* Tunc vero corui peccatores ad eum per fidem venerunt, & eum pane & carnibus, id est, proprijs eleemosynis & bonis operibus, nec non Eucharistiæ fide & sacrificio pauerunt & recreauerunt, & ipsum per deuotionem propriam nutriunt. Qualis coruus vtique fuit Paulus, qui prius carnes martyrum deuorauit, & postea ipsas prædicando alijs per fidem comedendas tradidit, & Deo carnes immaculati agni obtulit. Vel carnes, id est, carnales, panes, id est, iustos ad fidem eius conuertit, & sic pane & carnibus iste coruus Heliam Christum pauit. Quod etiam ad eleemosynarios referri potest per quos in persona pauperum dominus se nutriri dicit. Vnde Esaiæ 28. *Reficite lassum & hoc meum refrigerium.* C Istum etiam alius coruus, scilicet Æthiops qui per Philippum credidit sicut dicitur Actor. 8. Proprijs carnibus ipsum pauit, in quantum propriam vitam carnalem eius fidei & seruitio subiugauit. Vnde Iob. 31. *Quis det de carnibus suis vt saturemur?* Vel de alienis carnibus, scilicet carnalibus peccatoribus quos tandem idem Æthiops ad fidem dicitur conuertisse. Finaliter tamen iste Helias Christus, siccato torrente mortalitatis per resurrectionem ad viduam gentilem, id est, ad gentilitatem iam diu à gratia Dei viduatam, sicut dicitur 2. Reg. 14. *Heu, mulier vidua ego sum, mortuus est enim vir meus.* per fidem transiuit, qui ipsum & fidem eius recepit, & duo ligna, id est, crucem & passionem collegit & credit, & eum fide & operibus in domo, id est, in conscientia vel patria aluit & refecit. Matth. 15. Vnde ista Sydonissa videtur fuisse illa quæ à finibus Tyri & Sydonis egressa clamabat (& intellige mulierem de illa progenie) *Miserere mei fili David.* Dic quod ista mulier gentilis est anima peccatrix, quam pro certo cum verus Helias Christus colligentem ligna, id est, habentem memoriam & deuotionem ad crucem & passionem reperit, libenter ad eam per gratiam venit, & de farina suæ deuotionis, & de oleo suæ compassionis comedit, & ipsam in lecytho cordis multiplicat & custodit, quousque Deus pater pluuiam æternæ consolationis eidem tribuit atque mittit. *Hydria,* inquit, *farina non deficiet, nec lecythus olei minuetur quousque desuper detur pluuia.*

¶ Vel ista exponantur mystice, & dicatur quod Helias propheta qui se stare in conspectu Domini dicebat 4. Reg. 3. *Viuit,* inquit, *Dominus in cuius conspectu sto,* significat Ecclesiasticum bonum vel religiosum, qui scilicet Achab pessimum regem diabolum, & Iezabel pessimam mulierem, scilicet, carnem vel mundi prosperitatem, quæ scilicet prophetas domini, id est, sanctos viros non cessat spiritualiter occidere, formidans & metuens, ex domini mandato ad torrentem deuotionis & religionis in claustro vel cauerna humilitatis latibulo se abscondit, & à mundi gloria & turba negotiorum secularium se subtrahit & sustollit, vbi proculdubio ex diuina prouidentia sibi non deficit aliquid, quia scilicet per ipsos coruos, id est, per ipsos seculares & peccatores, & per ipsos etiam crudeles principes aliquoties eos Deus nutrit, in quantum scilicet ipsos malos homines ad prouidendum & compatiendum suis sanctis seruitoribus occulte inspirat & inducit. Ad quod facit exemplum de Ægyptijs, qui filijs Israel nutu Dei vasa aurea accommodauerunt, & eos de D thesauris proprijs ditauerunt Exod. 5. Et Sap. 10. *Iusti tulerunt spolia impiorum.* Multa enim monasteria fundauerunt multi pessimi vsurarij, eleemosynas & lautas pitantias religiosis dederunt, & corui Heliam latitantem in Dei nutu spiritualiter nutriuerunt. Non timeat igitur aliquis propter inopiam in religione se abscondere, quia potens est Deus & per coruos & per viduam Sareptanam, id est, per malos & bonos eidem necessaria ministrare. Ideo de absconsione nostra à mundi gloria dicitur Ruth. 3. *Lauare igitur & vngere, & induere cultioribus vestimentis & descende in aream Booz, non te videat homo.*

¶ Sicut dicitur hic, vidua Sareptana cui præceperat dominus quod Heliam nutriret, non habebat nisi modicum farinæ in Hydria, & modicum olei in lecytho, quinimo sicut in textu dicitur, ipsa duo ligna colligebat, vt panem subcinericiū faceret, & inde vna cum filio manducaret. *En,* inquit, *colligo duo ligna vt faciam panem subcinericium mihi & filio meo, vt comedamus & moriamur,* quasi diceret. Necesse erit mori istis consumptis, cum non habeamus amplius quod comedamus. Igitur Helias quando venit & inuenit ipsam primitus aquam petijt. *Da mihi,* inquit, *paululum aquæ vt bibam.* Ad quam apportandam vidua properante, clamans post eam subiunxit. *Affer mihi,* inquit, *& bucellam panis in manu tua.* A quo cum ipsa se excusaret, quod illud quod habebat, sibi & filio suo non sufficiebat. Respondit. *Primum,* inquit, *mihi de ipsa farina fac subcinericium panem, tibi autem & filio tuo postea. Hoc enim dicit Dominus, quod hydria farinæ non deficiet, & lecythus olei minuetur, quousque dederit Dominus pluuiam super terram.* Quo audito vidua subcinericium panem prophetæ fecit, & ex tunc quamdiu durauit sterilitas, tam farina quam oleum non defecit.

¶ Ista possunt allegari exemplariter & mystice ad plura. Et E primo exemplariter ad hoc potest induci, quod si facis stulto aliquam gratiam, non contentus ipse, statim importune petit aliam. Sic hic fecit Helias, cui non suffecit impetrasse solam aquam quam petierat, imo & bucellam panis protinus postulauit. Ideo inter rusticos est prouerbium.

Si datis stulto caseum quærit à vobis panem.

Et in hoc etiam quod sequitur, tales importuni Heliæ æquiparantur, quia scilicet non curant quantum homini remaneant, dum tamen sibi ante omnia quod appetunt, concedatur. *Fac mihi primum,* inquit, *tibi autem & filio tuo postea facies,* cum tamen nullus ab alio debet petere illud quod necessarium videt sibi esse, quinimo in omni gratia semper est ratio, ne egeat attendenda. Contra quos importunos dicit Sen. *Nihil petas quod negaturus fuisti.* ¶ Vel etiam ista exemplariter possunt allegari, quod quādo aliquos viduos, id est, aliqua persona Heliam, id est, bonos religiosos & sanctos viros, seu Christum in persona pauperum nutrit & in vsu pietatis bona sua, farinam, & oleum, id est, cibos & victualia libenter expendit & quamuis parum habeat, manū tamen ad miserandum alijs personis clementer extendit. Et ecce ergo diuina prouidentia sibi non deficit, sed potius bona sua ex hoc multiplicat. Ideo bene dicitur Lucæ 5. *Date & dabitur vobis.* Et Prouer. 28. *Qui dat pauperi non indigebit.* Sicut de Ioanne eleemosy-

mosynario legitur, quod cum omnia pauperibus tribuisset, ita quod nihil in arcis remansisset sibi, nihilominus sperans in Deum, in crastinum ad arcas rediit, & ipsas plenas frumentis inuenit, & ideo nunquam debet virum misericordem penuria bonorum terrere, sed potius debet pauperibus largiter dare, quia potens est Deus & ipsi bona sua modica multipliciter facere abundare. Vnde Prou. xi. dicitur. *Quia alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij vero rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.* Vnde Apost. 2. Cor. 9. *Potens est enim Deus omnem gratiā abundare facere in vobis, &c.* Et iterum. *Hilarem datorem diligit Deus* ❡ Vel dic mystice. quod ista vidua est Ecclesia vel anima, quæ scilicet duo ligna, id est, crucem Christi, quæ consistit ad minus ex duobus lignis, per deuotionem collegit farinam sacræ scripturæ, oleumq; diuinæ gratiæ habet in hydria & in lecytho cordis, custodit & filium suum, id est, fidelem populum inde nutrit. Ab ista igitur Helias, id est, Christus plura petit, scilicet primo aquam quæ faciliter sorbetur, id est, opera facilia deinde si adhuc ipsam obedientem videat, petit ab ea panem qui cum difficultate masticatur, id est,
F opera magis perfecta & difficilia quæ scilicet subcinericia debent esse & sub cinere, id est, sub consideratione nostræ inquinationis & mortis debent esse reposita & decocta. Infra eodem 3. Reg 19. *Respexit Helias, & ecce ad caput suum subcinericium panis.* Helias enim in pluribus locis panem subcinericium comedisse legitur, & ad denotandum quod Helias noster Christus in operibus subcinericijs, id est, in illis, quæ fiunt causa mortis memorię quia in plurimū delectatur. Dicat igitur quilibet illud Iob 42. *Ago pœnitentiam in fauilla & cinere.* Sic igitur talia Christus imperat, cum farinam & oleum, id est, scientiam & gratiam bonaque spiritualia augmentat, & continuat quousque pluuia æterni refrigerij super ipsam veniat & descendat. Illud enim est verum, quod qui bene obedit Deo in aqua, id est, in minoribus, dignus est exerceri in pane, id est, in difficilioribus, & si bene se habeat in quantum ad spiritualia, & temporalia multiplicantur, & finaliter ipse pluuia æterni refrigerij consolatur. Ista enim quæ hic vel spiritualiter vel temporaliter à Deo multiplicantur, solum vsque ad descensum pluuiæ durare permittuntur, quia scilicet adueniente gloria, bona temporalia nostra ex toto pereunt, gratiæ vero & virtutes in melius commutantur. ❡ Vel dic quod mulier est Ecclesia, quæ farinam & oleum, id est, corpus Christi & sanguinem quod se & filio suo, id est, subiecto populo nutriendo, cum duobus lignis, id est, cum crucis memoria decoquit, & in hydria & lecytho cordis custodit, ipsum quoq; Heliæ, id est, bono sacerdoti communicat & diffundit. Huius igitur farinæ & olei, id est, corporis & sanguinis Christi tanta est virtus, quod dato quod continue comedatur, sine defectu, perpetue tamen continuum in integrum reperitur. Ideo in prosa cantimus. *Sumit vnus, sumunt mille, quantum iste, tantum ille. &c.* Illud etiam nunc vsque ad tempus nobis datur, scilicet solum pro tempore huius vitæ, quousque pluuiæ æternæ gloriæ destillentur, tunc enim adueniente lumine, cessabit vmbra, & habita veritate figura penitus sustolletur. Vnde Ios. 5. *Defecit Manna postquam comederunt de frugibus terræ.*

G ❡ Mortuus est filius viduæ mulieris, apud quam Helias hospitabatur, cuius mortem in Heliam retorquens furibunda mater incepit dicere viro Dei. *Quid mihi* (inquit) *& tibi vir Dei ingressus es ad me, vt rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum.* Quod videns Helias, filium viduæ mortuum in cœnaculum vbi manebat, detulit, ipsumque supra lectulum suum posuit, & se supra puerum tribus vicibus expandit, & sic rogando dominum ipsum à mortuis suscitauit, & viuum matri suæ commendauit. ❡ Ista possunt exemplariter allegari pro quadam opinione quorundam, qui scilicet secum nollent habere viros perfectos & iustos, timentes Deum ne ea comparatione suæ malæ vitæ ad eorum sanctam vitam Deus de ipsorum iniquitatibus recordetur, & ad occidendum filium eorum, id est, ad puniendum eos amplius excitetur. Vnde etiam de quibusdam nautis audiui, quod duos religiosos quos in naui sua habebant, imminente tempestate in mare voluerunt proijcere, dicentes quod propter eorum iustitiam Deus volebat ipsorum nautarum iniquitates punire. ❡ Dic allegorice, quod mater ista est synagoga quæ, scilicet Heliam nutriuit in aduentu tamen eius illius filius, id est, populus qui ante viuus fuerat per gratiam, propter suam incredulitatem mortem spiritualem & æternam incurrit. Finaliter tamen Christus in cœnaculum Ecclesiæ eos ducet, & super lectum fidei suæ constituet, & tribus vicibus, id est, per fidem Trinitatis quam eis inspirabit, super eos incumbet & sic eos viuificabit per gratiam, & matri eorum, id est, Ecclesiæ viuos reddet. Vnde dicitur Oze. 6. *Viuificauit nos post duos dies, tertia die suscitabit nos.* ❡ Vel dic quod mulier est humana natura, cuius filius scilicet Adam cum posteritate sua mortuus fuit, sed Helias Deus filium istum, scilicet hominem, per incarnationem assumpsit, & eum in cœnaculo suo, id est, in Hierusalem super lectum crucis expandit, & tribus vicibus, id est, tribus diebus super eum in sepulchro incubuit & sic eum à culpa, quæ eum peremerat, suscitauit. Allega vt supra. Vel dic moraliter, quod mater ista est conscientia, quæ filium suum, id est, cor vel animam videns mortuum per peccatum, debet ad Heliam, scilicet ad Deum concurrere, qui, scilicet, solet mortuos tales in cœnaculum portare, id est, sursum ad bona æterna porrigere, & eos super lecto suo, id est, super requiem fœlicitatis ęternæ per desiderium collocare, & sic semper solet gratiarum largitionem supra tales expandere, & tribus vicibus, scilicet per spem, fidem & charitatem se eis applicare, & sic solet eas morte peccati suscitare, & viuos H
& sanctos conscientiæ mandare, ita quod tunc poterit dicere illud supra 1. Reg. 17. *Filius meus viuit.*

Capitulum decimum octauum. Textus. Post dies multos factum est verbum Domini ad Heliam.

MORALITATVM CAP. XV.

VOlens Helias post siccitatem triennalē & semestrem pluuiam dare terræ, prophetas lucorum & idolorum vocauit, & sic cum ipsis coram populo pactum fecit, quod turba prophetarum bouem occideret, & super ligna in altari poneret, & quod Helias de alio boue similiter faceret, ita quod ille de domino & de Baal diceretur Deus qui de cœlo ignem ad vocem suorum prophetarum mitteret, qui sacrificium deuoraret. Igitur prophetæ Baal ignem de cœlo impetrare nequitijs quinimo se incidentes & sanguinem perfundentes, & Deum suum inuocantes, in vanum laborauerunt. Helias vero oratione sua ignem de cœlo protulit, qui oblatum Deo sacrificium deuorauit.

❡ Helias propheta domini significat Catholicos & viros perfectos & bonos, prophetæ vero Baal significant hæreticos & hypocritas homines & malignos, qui, scilicet Baal, qui interpretatur deuoratio, id est, proprij ventris, qui gulose deuorat prophetæ sunt, & eum tanquam Deum reuerentur & colunt. Apostolus Phil. 3. *Quorum Deus venter, &c.* Igitur si volumus scire qui istorum sunt boni & iusti, videamus qui sunt illi qui de cœlo faciunt A
ignem descendere, id est, qui spiritum & diuinam gratiam possunt à Deo pro se & pro alijs suis orationibus impetrare, quia pro certo illi qui de cœlo nihil impetrant, dato quod lanceolis, id est, pœnitentijs se exterius incidant, & dato quod multis orationibus clament, & quod bouem, id est, carnem propriam pro austeritate immolent atque macerent, sicut ad literam faciunt hæretici & hypocritæ, non sunt tamen boni prophetæ, nec boni nec iusti, sed reuera Helias, id est, sancti viri & non ficti qui sunt fideles Catholici, ignem Spiritus sancti & charitatis de cœlo trahunt & sic veri Dei cultores se ostendunt. Ideo dicitur Ioan. 9. *Scimus quod Deus peccatores non exaudit, sed si quis Dei cultor est, hunc audit.*

❡ Vel si vis per ignem intellige serenitatem temporum ad quem petendum & impetrandum processiones fiunt vt supra. ❡ Volens Helias ignem de cœlo à Domino obtinere, altare de duodecim lapidibus fecit, & bouem vnum per frustra cōcidens strue lignorum supposita super altare membra composuit, & in circuitu al[illegible] duas aruncula, id est, aquæ ductū per duo loca (secundum Comestorem) etiam ordinauit, & cum quatuor hydrias aquæ non solū semel, imo secundo & tertio supra ligna & sacrificium fundi iussit, ita quod aquæ ductum impleuit. Tunc ipso orante ignis de cœlo cecidit, qui holocaustum lignaque & lapides deuorauit, pulueremque & aquam lambuit. Mox vero prophetas Baal, qui ignem de cœlo impetrare nequiuerant apprehendit, & eos ad torrentem Cison viriliter interfecit.

❡ Sic vere dico moraliter loquendo, quando Helias, i. animus vult bouem suum, i. suam carnalem vitam domino immolare, & ignem diuini amoris & supernę beneuolentiæ desursum à patre luminum impetrare, plura sunt sibi necessaria, quia pro certo ipse debet de duodecim lapidibus, id est, de duodecim articulis fidei altare suæ conscientię construere, & duplicem aquę ductum, id est, duplicem lacrymosam compunctionem, vnam, scilicet quæ fiat amore, & aliam, quæ fiat timore, debet fabricare Psalm. 63. *Ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum.* De-

bet

bet signa, id est, Sanctorum patrum exempla apponere, & bouem suæ carnalis vitæ debet confitendo per membra diuidere & per iugem memoriam in altari cordis & conscientiæ ordinare. Vnde Leu. 1. Detracta pelle hostiæ artus in frusta concident, & subijcient in altari ignem strue lignorum ante composita, & membra quæ cæsa sunt desuper ordinantes. Tunc vero debet homo quatuor hydrias aquæ, id est, quatuor lacrymarum genera, scilicet pro malis commissis, & pro bonis omissis, & pro incolatu miseriæ, & pro dilatione gloriæ superfundere, quæ scilicet tribus vicibus, hoc est dictum, pro peccato cordis, pro peccato oris, pro peccato operis debet sacrificium spiritus contribulati abluere, ita quod conducunt conscientiæ etiam debet humiliter implere. Vnde dicitur Ioh. 2. *Implete hydrias aqua.* Quia pro certo si ista fecerit, ignis diuinæ charitatis & beneplaciti & gratiæ de cœlo, id est, desursum à Deo descendet, qui sacrificium & bouem carnalis vitæ consumet, & ligna bonorum exemplorum aquam lacrymarum, & lapides fidei articulorum, nec non puluerem, id est, considerationem mortis & futuro-
B rum quæ in hoc sacrificio adhibita sunt, cum beneuolentia recipiet & assumet. Placebit Deo sacrificium Iuda. Enam ignis interioris charitatis eum de cœlo inspiratur & mittitur à quo omnes partes cordiales sacrificij conflagrantur Thren. 1. *De cœlo misit ignem, in ossibus meis.* Et tunc etiam omnes prophetæ Baal, id est, malæ cogitationes, præsumptiones & imaginationes & opiniones, de corde sicut de terra Israel extirpantur.

¶ Cum Helias ascendisset ad verticem Carmeli, & pronus in terram faciem suam inter genua posuisset, misit puerum suum vt septies respiceret contra mare, septima vice vidit nubeculam paruam quasi vestigium hominis ascendentem de mari, & tunc cœli obtenebrati sunt, & nubes & venti surrexerunt, & facta est pluuia grandis valde.

¶ Nubes ista cuius ascensus pluuiam misit in mundum, Christum significat, qui scilicet fuit nubecula per puritatem, parua per humilitatem, quasi vestigium hominis per assumptam humanitatem, ascendens de mari huius mundi per ingressum ad æternam fœlicitatem, quia reuera septem respectus amaræ vitæ in eo fuerunt, qui ascensum huius compleuerunt. Primus fuit Natiuitas. Secundus circumcisio. Tertius baptismus. Quartus passio. Quintus ad inferos descensio. Sextus resurrectio. Septimus ascensio, quem scilicet secutus est Octauus, scilicet nubes & ventus scilicet Spiritus sancti flatus & inspiratio, & pluuiarum, scilicet donorum & charismatum in pentecoste larga
C donatio. Post ascensum enim huius nubis, pluuia gratiarum multiplicium fuit secuta, per quam terra humani generis fuit irrigata, & bonis fœcundata Psal. 146. *Operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam.* Vel dic si vis de assumptione vel ascensione gloriosæ virginis, puræ, paruæ, humilis & dulcorosæ, quæ scilicet post septenarium donorum virtutum, cœlos ascendit & nobis pluuiarum, id est, gratiarum spiritualium copiam procurauit.

¶ Vel dic quod quando per mandatum vel documentum Heliæ, id est, boni prædicatoris & prælati, puer, id est, peccator qui est infirmus & ignarus, more pueri ad mare, id est, ad cor suum amarum & compunctum respiciat, & septies, id est, per considerationem septem peccatorum mortalium faciem ibi vertit, nubecula puræ affectionis & cogitationis inde surgit, & plouiam lacrymarum generat, & fœcunditatem virtutum producit. Vnde dicitur 2. Reg. 23. *Pluuijs germinat herba.* ¶ Helias prophetas Baal esse falsissimos & mendaces prob[illegible], & postea ipsos interfecit.

¶ Sic prælatus vel iudex primo debet malos conuincere, & demum ad eorum interfectionem seu punitionem debet procedere. Quod vtique de falsis prophetis, id est, falsis hæreticis debet fieri, quos iudex debet potius quam alios peccatores extirpare. Vnde Exod. 22. *Maleficos non patieris viuere super terram.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Nunciauit autem Achab Iezabel omnia quæ fecerat Helias.

MORALITATVM CAP. XVI.

CVm Helias vir constans & fortis esset ita quod Achab impium regem redarguere non timuisset, & precibus suis mortuum suscitasset, & de cœlo ignem & pluuiam impetrasset, prophetas Baal occidisset, & ad puniendum iudicem à Deo fuisset præordinatus, sicut patet Malac. 4. A facie tamen vnius mulieris viuæ Iezabel reginæ timuit, propter quod (relicto puero suo) in desertum fugit, vbi tædio affectus animæ suæ perijt quod moreretur, & mortem quam sibi à Iezabele inferri timuerat à Domino postulauit, *obsecro* (inquit) *Domine aufer animam meam,* & in vmbra iuniperi se subijciés obdormiuit. Angelus vero domini eum dormientem inueniens, à somno excitat & ad comedendum panem subcinericium, & ad bibendum aquam inuitat. Qui postquam comedisset & bibisset, rursum obdormiuit, & angelus iterum ipsum tangit, & ad amplius comedendum ipsum inuitat fortius & inducit. *Surge,* inquit, *comede, grandis enim tibi restat via.* Hic igitur surgens iterato comedit & bibit, & quadraginta diebus & noctibus vsque in montem Dei Oreb in ipsius cibi fortitudine ambulauit. D ¶ Exponendo moraliter, Helias significat virum sanctum, Achab rex impius diabolum significat, Iezabel quæ fuit eius vxor sanguinem, carnem seu luxuriæ significat fluxum, desertum vero, pœnitentiæ vel religionis significat statum, iuniperus arbor pungitiuarum difficultatum significat stimulum, vmbra vero quę delectabilis est honores & excellentias denotat, angelus autem peccatorem vel diuinam inspirationem, vel sacram scripturam, vel timorem, vel circumspectionem significat, panis vero subcinericius mortis significat considerationem, aqua lacrymarum compunctionem, mons Oreb paradisi consolationem, interpretatur enim Oreb mensa. Igitur ista est veritas, quod dato quod Helias, id est, homo iustus & virtutibus perfectus multis polleat virtutibus, ita quod habeat constantiam ad Achab, id est, ad ipsos principes redarguendum, prudentiam ad falsos prophetas & hæreticos confutandum, & ad superandum sanctitatem ad ignem diuini amoris, & pluuiam beneficiorum cœlitus impetrandum, eloquentiam ad peccatores mortuos de morte culpæ resuscitandum, nihilominus tamen restat quod debet summopere formidare, hoc est, debet fugere & vitare persecutionem Iezabel, scilicet meretricem, id est, carnem propriam vel luxuriæ mollitiem & charitatem, & sanguinis corruptelam. Ista est enim quæ sanctos viros persequitur, & cum omnia vicerint, ab hac tanquam à regina potentissima superantur. Vnde Apocal. 2. *Permittis mulierem Iezabel seducere seruos meos, & docere fornicari & manducare.* Et ideo cum cótra istam vnicum sit remedium, scili- E
cet fugere & occasiones vitare, ergo iste Helias, id est, homo iustus, relicto puero, id est, quacunque puerili imbecillitate ignorantiæ, desertum pœnitentiæ vel statum religionis quandoque ingreditur, vt ibi sub iunipero, id est, sub punctionibus diuini timoris, & disciplinæ regulis degens, à Iezabel, id est, à luxuriæ vel carnis periculis exuatus, sicut ad literam fecerunt eremitæ, de quibus dicitur Iob. 30. quod *egestate & fame steriles redibant in solitudine, & manducabant herbas & arborum cortices,* id est, radix iuniperorum erat cibus illorum. Sed quid? Pro certo sæpe fit, quod postquam homo ad desertum religionis confugit, & difficultates, & disciplinas, obseruantias, obedientiam, & alia grauia reperit, & etiam tentationes & stimulos carnis sentit, quandoque tædio affectus, & quasi de ingressu pœnitens, mortem sibi expostulat & requirit, dicens cum filijs Israel carnalibus illud Exod. 16. *Vtinam mortui essemus in Ægypto vbi sedebamus super ollas carnium,* &c. Et ideo talis sic affectus, vmbram iuniperi, id est, statum eminentiæ prosperitatisque refrigerium, & prælationis officium in religionis deserto aliquoties sibi quærit. Quod cum obtinere potest in delitijs & solatijs dormire incipit, & sic desertum pœnitentiæ quod elegerat in delitias sibi vertit. Vnde Esa. 51. *Ponit desertum quasi delitias & solitudinem quasi hortum domini.* Sed reuera tali sic dormienti, angelus domini, scilicet bona inspiratio vel consideratio, vel bona sacræ scripturæ lectio, vel bona prædicatoris vel prælati, vel alicuius alterius viri iusti monitio, statim debet adesse qui ipsum debet excitare, & à somno torporis discutere & vrgere. Vnde dicitur Actorum 12. quod angelus percusso latere Petri excitauit eum dicens, *Surge velociter.* Qui sibi debet dicere quod surgat & quod panem subcinericium, id est, suæ mortis memoriam præ oculis habeat, & aquam lacrymarum bibat, & quod causam quare intrauit desertum pœnitentiæ attendat & quod ad obseruantiam disciplinæ quam prætermisit, redeat & accedat dicens illud Apocal. 2. *Memor esto vnde excideris, & prima opera fac.* Igitur sæpe fit quod homo sic excitatus & monitus, à somno torporis surgit, dicens illud ad Rom. 13. *Hora est iam nos de somno surgere.* Et ad subcinericium panem & aquam, id est, ad mortem cogitandum, & ad peccata sua plangenda se humiliter vertit Ps. 102. *Cinerem tanquam panem manducabam, & poculum meum cum fletu miscebam.* Sed pro certo sæpe

F sæpe fit, quod ex fragilitate propria homo iterum obdormit, & iterum ad vmbram, id est, ad mundanæ prosperitatis dulcedinem, quæ sicut vmbra fluit, se conuertit, & ideo angelus suus, id est, ratio vel consideratio mentis, ipsum debet excitare, & quam longa sit via, scilicet eundi de hoc mundo ad patrem sibi debet ostendere, & eum ad diætam pristinam inuitare. *Surge*, inquit, *comede, grandis enim tibi restat via*, quia scilicet tunc ea toto suo conatu surgere tenetur & panem & aquam sibi oblatos, scilicet mortis memoriam & lacrymosam compunctionem comedere, vt sic per quadraginta dies, id est, per laborem vitæ præsentis, qui in numero designatur, possit ad montem Dei Oreb, id est, ad mensam paradisi fortiter ambulare. Vnde Esaiæ 2. *Venite ascendamus, &c.*

¶ Vel si vis per angelum intellige prælatum vel præsidem vel etiam quemlibet virum iustum & dic per omnia sicut supra quia iste debet subditum de fide excitare, & ad potentiam & diligentiam inuitare.

¶ Vel dic quod Helias est bonus prælatus religiosus, qui Iezabel, id est, carnis pericula fugiens, ad desertum religionis venit, vbi pro certo quatuor inuenit, quibus mediantibus ad montem Dei Oreb, id est, ad paradisum pertingit. Ista igitur quatuor sunt vmbra iuniperi cuius cineres seruant ignem inextinguibilem per annum, secundum Iosephum, hoc est, crucis pungitiua memoria & compassio, per quam in corde nostro seruatur ignis, id est, diuinus amor & dilectio. Vnde Cant. 2 *Sub vmbra illius, quem desideraueram, sedi.* Item panis subcinericius est mortis & incarnationis nostræ memoria & recordatio. Vnde Iob. 24. *Ago pœnitentiam in fauilla & cinere.* Item vas aquæ & lacrymarum fletus & inundatio Psalm. 79. *Potum dabis nobis in lacrymis in mensura.* Item angelus incitans id est boni prælati correctio, vel bonorum sociorum monitio & exhortatio, vel sacræ scripturæ instructio, & deuotionis & contemplationis G meditatio. Vnde Tob. 5. *Angelus eius comitetur vobiscum.* Ista enim sunt quatuor quæ comitantur Heliam in deserto, id est, religiosum in claustro, per quæ scilicet citius pertingit ad montem paradisi in cœli supercilium, vel etiam ad montem contemplationis in perfectionis fastigio Psalm 23. *Quis ascendet in montem Domini, &c.*

¶ Vel dic quod Helias in deserto non legitur dormiuisse nisi sub iunipero pungitiua, nec bibisse nisi de aqua, nec comedisse nisi de subcinericio pane, nec locutus fuisse, nisi cum angelo. In quibus scilicet instruitur religiosus quod non debet delitias quærere, non societates sæcularium vel vaniloquia frequentare, quinimo panem subcinericium, id est, mortis memoriam & humiliationem, suspiriis considerationem, aquam lacrymarum & compunctionem debet comedere, & cum angelo, id est, cum Deo & angelis per orationem, vel cum mente sua per meditationem debet colloquia sua facere & aliorum silentium obseruare. Et si ipsum per aliquas consolationes & delectationes aliqualiter dormire contingat, hoc semper debet esse sub iunipero, id est, sub punctione diuini timoris per pœnarum infernalium cogitationem, vel sub iunipero, id est, sub memoria crucis & passionis vel compassionem & deuotionem, quia pro certo religiosus in claustro debet in abstinentia viuere, silentium seruare, & si quid consolationis habuerit, semper debet illud sub iunipero, id est, in timore Domini & in compunctione contritionis; & in consideratione infernalium tormentorum exercere. Vnde Ezech. 12. *Fili hominis in conturbatione comede.*

¶ Vel dic quod Helias significat peccatorem, qui in vmbra mundanæ prosperitatis dormiens, quando ab angelo, id est, à prædicatore angelico excitatur, faciliter redormire, & in torporem & negligentiam recidere comprobatur, quapropter ille angelus, id est, prædicator vel prælatus ipsum iterum tenetur tangere, & ad surgendum de peccato, & de torpore negligentiæ ipsum concutere, & panem & aquam, id est, delitiarum abstinentiam sibi iniungere, & longam viam & difficilem quam post mortem facturus est, sibi intimare, vt in cibi illius fortitudine vsq; ad montem Dei Oreb, id est, ad paradisum venire possit, qui propriè mons Dei Oreb ad est, mensa interpretatur, pro eo quod ibi æternæ refectionis mensa bonis & laboriosis hominibus præparatur. Psalm. 22. *Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos qui tribulant me.* ¶ Vel dic quod panis iste subcinericius significat sacramentum altaris, vbi panis qui de cœlo descendit, sub cineribus accidentium continetur, qui, scilicet peccatori à somno peccati per pœnitentiam surgenti ab angelo, id est, à sacerdote porrigitur, vt in fortitudine eius in quadragenario huius vitæ laboriose ambulet & ad montem Domini, scilicet paradisum attingere & progredi mereatur Psal. 103. *Panis cor hominis confirmet.*

¶ Cum Helias esset in monte Domini Oreb, & sitiret in spelunca, dictum est sibi quod exiret, & coram Domino foris staret. *Quid*, inquit, *agis Helia: Egredere & sta coram Domino in monte.* H Ipso igitur ad ostium speluncæ egrediente & stante & ecce spiritus fortis & grandis conterens petras, & subuertens montes, transiuit ante Dominum coram eo, sed non in spiritu Dominus. Post spiritum vero commotio, & non in commotione Dominus. Post commotionem ignis, sed non in igne Dominus. Post ignem vero transit aura lenis, & tunc in aura fuit Dominus, propter quod Helias faciem suam pallio cooperuit, & sic Domini locutionem audiuit.

¶ Ista possunt exponi diuersimode. Helias enim in spelunca significat peccatorem latentem in spelunca carnalitatis, vel in cauerna mundani amoris, qui vere est spelunca latronum. Deus enim inspiratiue loquitur quandoque peccatori, & ad exeundum de statu peccati ipsum arguens, excitat & hortatur. *Quid*, inquit, *hic agis Helia*, id est, quid facis in statu peccati, nec non in cauerna, id est, in affectione bonorum sæculi? *Egredere & sta foris in monte coram domino*, id est, egredere pœnitendo, & sta in monte paradisi cœlestia affectando. Iste igitur qui ad ostium speluncæ egreditur, quandoque ad cogitandum de propria salute aliqualiter inclinatur, sed tenera statim propter hoc sibi non adest dominus, nec statim redit ad statum gratiæ, quinimo tria sunt quæ præcedunt in corde hominis aduentum eius, id est, gratiæ Dei. Primo enim oportet quod veniat spiritus conterens petras, iste est timor Dei qui petram, id est, obstinationem & duritiam cordis frangit. Et tandem venit commotio, & hoc est quando homo de pœnitendo & se de malo statu amouendo cogitat & disponit. Post vero venit ignis, & hoc est quando incipit fieri in A corde aliqualis ad Dei amorem calefactio, & de peccatis contritio, sed pro certo nec in spiritu timoris, nec in commendatione cogitationis, nec in igne imperfectæ dilectionis adhuc est Deus Sed reuera finaliter venit sibilus auræ tenuis, id est, mentis dulcedo & deuotio, & ipsius Dei per inspirationem allocutio, & ad confessionem ipsorum vitiorum sibilatio & reuelatio, & tunc ibi est dominus, quia pro certo tunc esse Deus cum pœnitente percipitur, quando peccator propria sua peccata confitetur. Vnde 3 Regum 9. *Transibit per eum & sibilabit & dicet.* Quod autem Dominus prope sit cum homine quando erga eum sibilus confessionis auditur, patet Esaiæ 58. Vbi dicitur, *Clamabit & dicet: ecce adsum.* Et tunc debet homo cum pallio humilitatis faciem suam abscondere, & quasi indignum gratia sibi facta & præsentia Domini se putare, dicens cum Petro illud Lucæ 5. *Exi à me Domine, quia peccator homo sum.*

¶ Vel dic secundum Gregorium, quod spelunca est nostræ mortalitatis corruptio à qua pro certo homo obuiam Domino ad ostium egreditur, quando corporeas vires transcendens ad contemplationem spiritualium eleuatur. Iste igitur tunc percipit quod tria sunt in quibus non inuenitur Dominus, scilicet spiritus conterens petras, subuertens montes, id est, superbia quæ scilicet duros & obstinatos conterit, id est, altos & eleuatos status subuertit. Item commotio, hoc est, auaritia, quæ scilicet hominem per solicitudinem commouet, & ipsum quiescere non permittit Psalm. 106. *Turbati sunt & commoti sunt sicut ebrius.* Item ignis iste est luxuria, quæ scilicet more ignis omnia corda quanquam dura & stabilia, succendit & mollit. Vnde Iob. 31. *Ignis est vsque ad fundamenta deuorans.* Sed pro certo quartum est vbi dominus reperitur, scilicet, spiritus auræ tenuis, id est, spiritus agilitatis, aura puritatis & tenuitatis, id est, humilitatis, in quo Dominus loquitur, & à nobis spiritualiter inuenitur.

¶ Vel dic si vis, ista allega, quod Deo non placent ista tria genera iudicum seu prælatorum correctorum malorum, vel hominum iniquorum, nec apud eos Dominus inuenitur, scilicet spiritus conterens petras, isti sunt superbi & crudeles furiosi, qui sine discretione omnia volunt conterere & subuertere, & sine moderamine punire, quia pro certo apud illos non est Dominus, quoniam sic nunquam placet Domino Deo crudelitatis excessus, nec exinde sequitur aliquis vtilitatis fructus nec emendationis prouentus Amos 2. Vnde de talibus dicitur, quod *ipsi conterunt super puluerem terræ capita pauperum, & viam*

humilium declinant. Secundi sunt commotio. Ipsi sunt instabiles & ambitiosi, qui de statu ad statum se volunt continue mouere, & nunquam in eodem statu & gradu consistere vel manere, sed nec apud istos est Dominus. Vnde Hier. 14. *Dilexit mouere pedes suos, & Dominus non placuit.* Tertij sunt ignis, & isti sunt auari & lu-
B xuriosi, qui scilicet, igne cupiditatis & carnalitatis ardent, & ideo per exactiones subditos incendunt & cremant. Vnde in Prouer. 30. *Ignis nunquam dicit, sufficit.* Sed nec apud istos est Dominus, quinimo de talibus dicitur illud Amos 9. *Auaritia in capite omnium atque nouissimum eorum gladio interficiam.* Sed reuera quarti sunt sibilus auræ tenuis, id est, viri dulces consolabiles & benigni Deo, & hominibus humiles. Et pro certo apud istos est Dominus, quia scilicet tales Dominus diligit, & apud istos hospitatur & venit Psalm. 146. *Diligens mansuetos Dominus, humilians autem peccatores vsque ad terram.*

¶ Hic habemus, quod Dominus locutus est Heliæ in ostio speluncæ, & statim sicut ante apparuerat Abrææ in ostio tabernaculi commoranti.

¶ In quo notari potest, quando quis de cauerna malæ conscientiæ & peccati egreditur, quam statim ad ostium, id est, ad bonam cogitationem peruenit, Dominus manum adiutricem porrigit, & sibi per inspirationem vt vlterius procedat loquitur, i per gratiam se ostendit, dicens illud Apocalyp. 3. *Ecce ego ad sto & pulso. Si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum, &c.*

. Hic dicitur quod cum Helias credens se solum prophetam . Israel dixisset Domino, zelo zelatus sum, pro Domino exercituum, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt, & pactum tuum dereliquerunt filij Israel & derelictus sum ego solus, audiuit à domino, quod *septem millia hominum erãt in Israel, qui genua coram Baal non curauerunt, nec eum adorauerunt.* ¶ Quod v-
C tique ad hoc potest applicari, quod multi sunt boni homines, & inter homines tales nescimtur esse, quos scilicet Dominus præseruat ne cum impijs ad facinora ruant.

¶ Potest etiam allegari quod sæpe fit quod aliquis de se præsumit quod ipse sit solus propheta Domini, id est, homo sufficiens litteratus vel perfectus, nec aliquos alios similes sibi esse credit. Quando ergo in talibus virtutibus similes & perfectiores reperit, & vidit numerum aliorum bonorum promptorum ad virtutem, tunc talis fastum præsumptionis deponit. Vnde de talibus potest dici, qui, scilicet, se bonos credunt, illud Iob. 12. *Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapientia. Et mihi est cor sicut & vobis & secundum scientiam vestram ego nous.*

¶ Helias reperit Helisæum inter duodecim iuga boum arantem, qui misit pallium suum super ipsum, qui statim bobus relictis, post eum cucurrit. Veruntamen licentiam osculandi patrem & matrem petijt, & impetrauit. *Osculer*, inquit, *ore te patrem & matrem, & sic sequar te. Cui ille dixit. Vade & reuertere, quod meum erat, feci tibi.* Iste igitur statim vnum par boum in quibus arauerat, mactauit, & cum aratro suo coxit, & ad comedendum populo dedit, & secutus Heliam, sibi de cætero ministrauit.

¶ Illud potest allegare ad Apostolos Petrum & Andream & Matthiam, & alios similes, scilicet qui antiquitus inter duodecim iuga boum, scilicet inter patres veteris legis, qui à duodecim Patriarchis descenderant arauerunt, in quantum terrena cum alijs dilexerunt. Sed reuera vbi ab Helia, id est, à Christo fuerunt vocati, & pallio fidei induti, statim post eum solent currere, & patri & matri, id est, cunctis amicis carnalibus valde studuerunt fauere. Boues suos & aratrum id est totam suam temporalem substantiam populo scilicet pauperum distribuerunt, & post istum Heliam Christum sequi, scilicet imitando & credendo, & eidem obsequi & seruire studuerunt, vt patet in Euangelio, vbi dicitur Matth. 4. *Relictis retibus & patre secuti sunt Dominum.* Quod etiam ad quoscunque potest referri homines religiosos, qui scilicet vocati à Deo, & pallio regularis habitus indui, summam gloriam debent reputare, parentes carnales dimittere, boues propriæ carnalitatis per pœnitentiam mactare, aratrum, id est, animum igne charitatis comburere, & sic sequi Dominum, & in religione perpetuo ministrare. Vnde dicitur Matth. 19. *Reliquimus omnia & secuti sumus te, &c.*

Capitulum vigesimum. *Textus.* Porro Benadab rex Syriæ congregauit omnem exercitum suum.
D

MORALITATVM CAP. XVII.

HIc habetur quod Benadab Rex Syriæ per pueros principũ non per principes fuit superatus, quinimo in illo prælio nullus principum est inuentus. In sequenti etiam anno consilium Benadab fecit, scilicet quod reges ab exercitu tolleret, & quod loco eorum principes poneret, & bellatorum numerum instauraret.

¶ Ista possunt allegari, quod quando magni viri reges & principes & Domini ad prælia sunt apti, & quod magis quandoque nocent quam proficiunt, quando in exercitu sunt immiati. Forte igitur vtile esset, quod nullus talium ad exercitum veniret, sed per pueros principum, id est, per inferiorem militiam prælium fieret, quia scilicet vt communiter inferiores & pauperes milites sunt maioribus & ditioribus fortiores & ad præliorum opera promptiores. Tales enim reges & magnates quia præ cæteris sunt delitijs dediti, præbebit delitias regibus Genes. 41. Idcirco præ cæteris sunt inertes & facilius possint vinci Psal. 149. *Ad alligandos reges eorum in compedibus, &c.* Quæ etiam de prælio spirituali possunt intelligi, vbi plus proficiunt pauperes quam diuites, & magis infimi quam summi, & magis subditi quam prælati. Syri victi in montibus à filijs Israel dixerunt, quod Dij montium Dij eorum erant, & quia ideo præliauerant, quapropter in anno sequenti pugnare contra filios Israel in valle decreuerunt, & sic ipsos superare Dijs eorum in valle nihil valentibus sperauerunt.

¶ Sic vere Syri qui interpretantur sublimes, id est, dæmones qui sublimia plus debito quæsierunt, ante omnia nituntur pugnare contra filios Israel, id est, contra fideles in montibus id est in negotijs & rebus spiritualibus scilicet mouendo ad superbiam & ad errorem in fidei articulis, & in alijs sacramentalibus, E
vbi pro certo si vinci eos contingat, statim nituntur in valle pugnare, id est, de peccatis inferioribus, quæ scilicet tangunt corporalia & terrena, sicut ex luxuria & auaritia tentare, & sic sperant contra bonos facilius præualere. Ista est enim cautela dæmonum, quod si in vno prælio tentatione vincuntur, statim ad tentandum de alio se conuertant, & superare in alio conantur. ¶ Vel dic quod Benadab in primo prælio victus, non propter hoc destitit, sed ad sequentis anni spatium sperat vincere. ¶ Allega quod dato quod aliquis princeps semel vel pluries victus fuerit, non propter hoc debet cessare, sed toties bellum instaurare, quod finaliter valeat superare, sicut ad literam Romani antiquitus faciebant, quia dato quod ab eodem pluries victi essent, non propter hoc frangebantur, sed iterum atque iterum prælia instaurantes finaliter triumphabant. Vnde Dauid Ioab principi exercitus sui, audita morte Vriæ, scripsisse legitur 2. Reg. 11. *Non te frangat ista res, varius est enim euentus belli, & nunc hunc, nunc illum consumit gladius.*

¶ Hic habemus quod rex Israel de clementia reprehenditur. Nam cum Benadab regem Syriæ cepisset in bello, & dato quod esset nequissimus, ipsum non tamen occidisset, sed sub certo fœdere dimisit, reprehensus est à propheta parabolice sub figura. *Captum*, inquit, *datus est mihi in custodiam sub pacto, quod si lapsus fugeret, anima mea pro anima eius esset. Quo fugiente anima mea petitur, vt locis captus perditi seruitutis & periculo exponatur.* Quod cum rex iustum fore diceret, mox propheta dimissionem Benadab, quem Deus sibi puniendum tradiderat in caput eius retorsit, animam eius loco animæ alterius futuræ pœnæ obnoxiam sibi dixit, *quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius.*

¶ Ista possunt applicari contra iudices & superiores, qui sceleratis & impijs parcunt, & recepto fœdere, id est, prece vel munere illos de suis carceribus liberos & impunitos abire permittunt, quia pro certo isti animas suas loco illorum periculo damnationis exponunt, in quantum ipsos qui morte vel punitione digni sunt, dimittunt & qui à Domino occultam prouidentiam ad ipsorum manus puniendi veniunt, & tamen non puniunt, sed dimittunt & impie parcunt. Vnde dicitur Num. 35. F
Non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis. Et Esaiæ 5. *Væ qui iustificatis impium pro muneribus.* ¶ Vel dic quod propheta reprehendens regem, parabolice loquitur, ad denotandum quod reges & principes non aperte, sed oblique per circumlocutiones indirectas sunt arguendi, ne forte ad deterius prouocentur, si aperte vel publice arguantur. Sicut etiam Nathan Dauid legitur reprehendisse in parabola de oue pauperis 2. Reg. 12. Et si vis, vide supra.

¶ Vel dic quod illud quod hic scribitur, custodi virum istum, quoniam si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius potest referri ad prælatos, quibus sc. dati sunt subditi in custodiã, quia

pro certo si propter defectum custodiæ in damnationem labuntur, animæ prælatorum propter eius periculo exponuntor, in quantum, scilicet de animabus subditorum reddere rationem tenentur. Et ergo bene dicitur prælato illud Prou. 27. *Diligenter agnosce vultum pecatoris tui, tuosque greges considera.* Vnde Ezech. 3. *Ipse impius in iniquitate eius quam operatus est morietur, animam eius de manu tua requiram.*

¶ Vel illud quod Achab contra seipsum ignorans sententiam tulit, sicut etiam Dauid respondens Nathan de oue pauperis subditi à diuite rapta, dixerat 2. Reg. 12. *Viuit Dominus quia filius mortis est*, &c. Potest allegari quod illi qui male viuunt & bene iudicant & prædicant, contra seipsos sententias ordinant atque dictant. Vel etiam quicunque mali eo ipso quod male egunt, sententiam damnationis suæ pertractant. Vnde dicitur Luc. 19. *Serue nequam ex ore tuo te iudico.*

¶ Illud quod hic ponitur, quod leo occidit hominem, qui prophetam ex parte domini se percuti præcipientem vulnerare noluit, vel timuit, potest allegari quod valde debemus prophetis, id est, prædicatoribus vel prælatis in his quæ ex parte domini, id est, in virtute obedientiæ nobis præcipiunt, obedire, alias vero diabolus nos poterit deuorare. Quia dicitur 1. Reg. 15. *Melior est obedientia quam victima.*

Capitulum vigesimum primum. Textus. Post verba autem hæc tempore illo vinea erat Naboth.

Moralitatvm Cap. XVIII.

NAboth noluit vendere vineam suam Achab regi iniquo, qui inde volebat facere hortum olerum, quinimo eidem pristino dixit, *Absit à me vt vendam hereditatem patrum meorum.* Quapropter Iezabel vxor Achab, Naboth subductis falsis testibus lapidari fecit, & sic vineam eius Achab continuo occupauit.

¶ Achab est diabolus. Iezabel vxor sua, est carnis concupiscentia, Naboth vero significat virum iustum. Igitur sæpe fit, quod dum Achab, id est, diabolus vineam, id est, gratiam viri iusti, qui scilicet propinat vinum æternæ consolationis & gloriæ, nititur emere, & ab ipso per peccatum tollere, & loco eius pretium bonorum temporalium sibi dare, tum Naboth, id est, vir iustus ad hoc non consentit, sed hæreditatem patrum suorum, scilicet gratiam à Deo iure hæreditario dimissam, vendere contradicit. Quod videns Iezabel mulier impudica, id est, caro falsos testes, id est, mundi fallaces delitias adhibens lapidibus tentationum ipsum obruit & sic ipsam vineam sibi tullit, & sic per luxuriam ipsum caro interficit, quem diabolus in tentando de magis arduis superare nequiuit. Vnde ista est quæ dicit diabolo illud quod ista Iezabel dixit Achab. *Ego dabo tibi vineam Naboth.* ¶ Vel si vis dic exemplariter de malitia mulierum, quæ audaciores sunt ad negotia impia, quam viri. Ideo dicitur Eccl. 25. *Breuis omnis malitia super malitiam mulieris.* ¶ Vel allega exemplariter quomodo iudices officiales ad mandatum regum, reginarum vel principum non verentur falsa iudicia facere: & innocentes occidere, vt sic ipsis valeant complacere. ¶ Vel etiam allega quomodo dominæ & reginæ quandoque Dominis suis ignorantibus procurant fieri multa mala.

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Transierunt igitur tres anni absque bello inter Syriam & Israel.

H

Moralitatvm Cap. XIX.

CVm Achab conuocasset prophetas ad sciendum quid deberet accidere. Omnes vna voce, bona sibi prædicarunt, & sibi prospera succedenda mendaciter asserebant, quinimo vnus istorum falsorum prophetarum Sedechias nomine cornua ferrea sibi fecit, & quod rex cum illis erat ventilaturus Syriam ex parte domini sibi dixit. Igitur inter quadringentos prophetas qui omnes vno ore regi prospera dicebant, vnicus erat verus, scilicet Michæas propheta Domini, quem tamen rex Israel non libenter audiebat, sed eum potius odiebat, quia non sibi prospera, sed aduersa prophetabat. *Odi* (inquit) *eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore.* Iste igitur solus vera regi dixit, & eum in prælio moriturum prædixit, propter quod ipsum Sedechias falsus propheta prædictus in faciem percussit. *Me ne* (inquit) *dimisit spiritus Domini, & locutus est tibi.* Rex quoque ipsum quia contra voluntatem locutus erat, in carcerem mitti iussit, & eum pane tribulationis & aqua angustiæ sustentari præcepit.

¶ Illud allega contra adulatores, qui sunt in curijs principum & magnatum, quia reuera, vt communiter, omnes vno ore nituntur prospera dicere, & mendaciter bona & placentia prætendere, veritatem supprimere, & cum cornibus ferreis dominorum potentiam commendare. Vnde in persona regum vel principum dicitur ipsis adulatoribus Esaiæ 30. *Loquimini nobis placentia, videte nobis errores, diuinate nobis somnia, cesset à facie nostra sanctus Israel.* Et breuiter illud est verum, quod inter quadringentos consiliarios vel prophetas, vix est vnus qui sit propheta veritatis & qui veritatem dicere velit vel audeat, vel qui vbi de correctione vel increpatione agitur illud præsumat dicere quod sibi dictat ratio, quia reuera quando aliquis talis esset ibi A qui scilicet sit solitus veritatem dicere, non libenter à regibus & magnatibus auditur, sed potius contemnitur & oditur, & quod peius est aliquoties à Sedechia, id est, ab adulatoribus, quorum mendacia detegit & fallacias, per falsas accusationes percutitur, & etiam ab ipsis magnatibus quibus verum dixit, tribulationibus & carceribus mancipatur. Vnde Apost. Galat. 4. *Inimicus factus sum vobis vera dicens.* Vnde de duobus idolis legitur, in quibus dæmones loquebantur, in quorum, scilicet templa reponebantur plura, pro eo, scilicet quod si quis furaretur, ipse diabolus protinus reuelabat. Legitur quod quidam iuuenis thesaurum à templo fuisset furatus, & hoc vnum Idolum reuelasset, propter quod ille qui furtum fecerat caput ipsius idoli confregisset, accidit, quod aliquis alius ibi postea aliquid perdidit, sed tamen de reuelatione furis nunquam responsum habere potuit, quinimo post multas oblationes verba huiusmodi sibi dixit, *Tempora*, inquit, *mala sunt, & homines deteriorantur, sed & si quis loquatur verum, caput ei frangitur.* Vnde Sen. in quadam epistola dicit. *Si monstrabo tibi cuius rei inopia laborēt magnatum fastigia, est quod omnia possidentibus desit vnum, scilicet qui eis verum dicat, dū nemo ex animi sui sententia dicit aut suadet, sed adulari vnum est omnium amicorū officium.* ¶ Si vis allega, quod bonus homo nec prece nec timore debet à veritate deuiare, sed illud quod dixerit sibi dominus, id est, conscientia vel ratio, debet consulere & narrare, sicut fecit iste Michæas propheta, cui cum omnes consulerent, quod bona regi cum alijs loqueretur, respondit. *Viuit Dominus, quia quæcunque mihi dixerit Dominus hæc loquar.* ¶ Hic habes quod rex Israel Achab nolens cognosci in prælio, in quo scilicet Michæas prædixerat ipsum moriturum, habitum suum mutauit. & Iosaphat rex Iuda arma eius portabat, propter quod factum sibi male successit, quia cum milites regis Syriæ solum regem Israel in prælio quærerent, & de alijs non curarent, in Iosaphat qui indutus erat armis regis Israel, irruerunt fortiter & nisi ipse clamasset, ipsum sub alieno habitu peremissent. Vnus vero militum in incertum sagittam iaciens, Achab in curru percussit & occidit, ita quod mortuus est vespere, & canes linxerunt sanguinem eius, & sic verbum prophetæ veri quod audire noluerat verum fuit, nec ordinationem diuini iudicij propter mutationem habitus impediuit.

¶ Hic applica exemplariter, quod diuina iudicia propter humanam industriam impediri non possunt, quia à casu & à fortuna quandoque sagitta iacitur à qua ductus Dei prouidentia ille qui se tutum crediderat, trucidatur. Nec potest homo se aliqua circumspectione defendere quem Dominus decreuerit impugnare. Vnde Eccl. 46. *Pugnare contra Dominum non est facile.* ¶ Vel B allega quod quando quis ad fata ducitur propter occultum Dei iudicium, & ad infortunium ruit, non inde facile releuatur nec propter dictum boni prophetæ, id est, per quodcunque bonum consilium, quin vadat ipsum ducit impetus spiritus & non reuocatur. Vnde Eccl. 7. *Vide quod nemo potest corrigere quem Deus despexerit.* ¶ Vel dic quod qui arma & habitum Achab, id est, conuersationem malorum portat, semper est in periculo damnationis & mortis, nisi per cōfessionem clamet. ¶ Vel allega quod periculum magnum est quandoque alienum habitum portare & assumere, vel alienum se fingere, quia sub aliena specie potest aliquoties quis perire à seruis regis Syriæ. ¶ Hic dicitur quod rex Israel mutauit habitum, & ingressus est bellum in quo quidem bello à seruis regis Syriæ in curru suo ligneo sagitta percussus occumbente sole interijt, quem serui sui in domo sua portauerunt, canes vero venientes sanguinem ipsius linxerunt. ¶ Sic vere rex Israel Christus assumpto habitu alieno, scilicet humanitate per incarnationem, ingressus fuit locum certaminis huius mundi. Apostolus Philipp. 2. *In similitudinem hominum factus & habitu inuentus vt homo.* Ioann. 1. Quem sub habitu alieno laten-

latentem, serui regis Syriæ, id est, Iudæi serui diaboli in incertum sagittam iacientes, scilicet in ipsum dominum gloriæ, ignorantes, quia in propria venit, & sui eum non receperunt, supra currum crucis occiderunt, & sic sole iustitiæ occumbente, cuius tamen sanguinem, id est, cuius passionis fidem, non ipsi, sed canes, id est, gentiles lambuerunt & receperunt. Vnde Iob 39. *Pulli eius lambunt sanguinem* Et supra 1. Reg. 21. *Lambuerunt canes sanguinem Naboth.* Et ideo de isto incerto iactu sagittæ, id est, de ista ignorantia qua Iudæi Christum ignorantes occiderunt, dixit ipsemet Dominus Luc. 23. *Pater dimitte eis, quia nesciunt quid faciunt.* Et Apostolus 1. Cor. 2. *Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.*

Moralitatum tertij libri Regum finis.

MORALITATVM LIBER DVODECIMVS QVARTI LIBRI REGVM.

Capitulum primum. Textus. Præuaricatus est autem Moab in Israel.

MORALITATVM CAP. I.

Rex Israel Ozochias de cancellis domus suæ cecidit & ægrotauit, & tunc nuncios ad consulendum Beelzebub Deum Accaron, verum scilicet de illa sua infirmitate posset surgere, misit, & recurrens ad dæmones, Dei Israel oraculum prætermisit, propter quod indignatus Dominus sibi per Heliam dixit, quod de lecto suo super quem ascenderat, non surgeret, sed ibidem mortem incurreret, & obiret. ¶ Sic vere sæpe fit quando homo de cancellis temporalium dignitatum per infortunium cadit non ad Deum Israel per deuotionem recurrit, nec se ad Deum per peccatorum suorum considerationem conuertit, sed potius Deum Beelzebub, id est, diabolum per diuinos & ariolos requirit, propter quod Dominus indignatus, mortem vel aliud infortunium maius sibi mittit. ¶ Hic describitur Helias Thesbites fuisse vir pilosus, zona pellicea accinctis renibus, de ipso etiam dicitur, quod regem Israel viriliter reprehendit, & quod veritatem de suis infortunijs sibi demandauit & dixit. Farinam & oleum multiplicauit, & viduæ filium mortuum suscitauit, prophetas Baal occidit duos principes de principibus eius igne cœlesti à domino impetrato succendit, sicut in libro præcedenti dictum est, pluuiam subtraxit, & subtractam iterum suis precibus impetrauit ignem de cœlo mitti per sacrificium obtinuit, & Achab regem impium viriliter increpauit, [illegible]tate se coram domino in locis pluribus probauit. *Viuit* (inquit) *dominus in cuius conspectu ego sto.* Ad desertum etiam timens Iezabel fugit, vbi primo sub iunipero dormiens, & tandem panem & aquam comedens ad montem Oreb transiuit, Deum Israel audiuit & vidit, sicut hæc omnia patent supra 3. Reg. 17. Tandem vero sicut dicitur hic in cœlum curru igneo raptus exiuit 3. Reg. 18. & pallium suum discipulo suo Helisæo dimisit 3. Reg. 19. in quo miracula multa fecit. ¶ Helias qui interpretatur robustus, significat virum perfectum, & maxime Ecclesiasticum vel prælatum, qui,
D scilicet sibi vel alijs debet dominari robuste, qui etiam debet dici Thesbytes, qui interpretatur conuertens & festinus ad intelligendum, eo quod alios debet prædicando conuertere & ad intelligendum veritatem Dei vel mandata superiorum debet festinus & diligens semper esse. Vnde in Prouerb. 14. *Acceptus enim regi minister intelligens.* Iste igitur debet habere audaciam ad malos principes redarguendos, & ad veritatem eis dicendam, & ad ostendendum iustitiã ad malos prophetas, & ad quinquagenarios, id est, ad hæreticos & officiales ipsos puniendos, & igne seueritatis cremandos, clementiam ad farinam & oleum indesinenter pauperibus & viduis ministrandum, constantiam ad coram Domino perseueranter standum, prudentiam ad pluuiam beneficiorum temporalium vel documentorum spiritualium loco & tempore dandum vel retrahendum, scientiam ad mortuos peccatores per prædicationem suscitãdum, pœnitentiam in deserto vel sub iunipero asperitatis ad dormiendum, abstinentiam ad panem & aquam gustandum, perseuerantiam vsque ad montem Dei Oreb, id est, ad paradisum ambulandum, contemplationem & sapientiam ad Deum videndum & alloquendum. Quæ, scilicet, omnia si habuerit in curru igneo charitatis in cœlum ad Deum finaliter rapietur, & pallium bonæ famæ & sanctitatis suæ hic in mundo remanens suis deuotis & discipulis relinquetur. Vnde Apoc. 12. *Raptus est filius eius ad Deum & ad thronum eius.* Sic igitur quilibet vir perfectus Helias potest dici qui Heliæ virtutes voluerit imitari, & potissime ista possunt applicari ad sanctum Nicolaum, qui ad literam farinam & oleum & frumentum multiplicauit, mortuos suscitauit, abstinens fuit & ieiunauit, &c. ¶ Vel ista possunt dici de B. Ioanne Baptista, qui scilicet regem Herodem impium redarguit, in deserto in abstinentia & pœnitentia vixit, aquas Iordanis baptizando diuisit, &c. Matth. 11. Vnde saluator dicit de eo. *Ipse est Helias qui venturus est.* Mal. 4. Et sicut Helias prædicando sicut dici- B
tur, sic iusti faciem domini antequam per gratiam ad peccatores veniant, præuenerunt, in quantum, scilicet prædicando, exemplãdando & corrigẽdo sibi viam præparant & componunt. Vnde dicitur Luc. 1. *Ipse præibit ante ipsum in spiritu & virtute Heliæ.* ¶ Hic habes quod duo quinquagenarij regis Ochoziæ, Heliæ prophetæ irreuerenter & quasi imperatiue locuti sunt, dicentes: *Homo Dei rex præcepit descendere te.* Qui igne cœlitus descendente, ad Heliæ imperium perierunt. *Si* (inquit) *homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & deuoret te & quinquaginta tuos.* Vltimus autem & tertius quinquagenarius, qui dicitur fuisse Abdias, propheta ad eum missus, iudicio & morte aliorum territus, genua sua coram eo curuauit, misericordiam implorauit, & humiliter quod ad regem descenderet, supplicauit. ¶ Hoc exemplariter potest exponi, quod quinquagenarij, id est, principes sæculares, balliui regum & principum officiales, quantumcunque Domini & magni cum prophetis, id est, cum viris scientificis & religiosis & sanctis loqui dure & impatienter non debent, sed potius reuerenter & subiectiue, alias digni sunt igne cœlesti cremari, & à Deo redargui & puniri. Nulla enim temporalis potentia quæ viris Dei & scientiæ & sanctitati hominis digna sit æquiparentiæ, quapropter quilibet tales viros honorari & reuereri tenetur. Exemplo Cnei Pompeij, qui Possidonium Philosophum adiens, non est passus quod lictores ianuam Philosophi percuterent, sed potius voluit quod submisse pulsarent, sicut dicit Solinus. *Numerandus*, inquit, *post Deos Cneus Pompeius, intraturus Possidonij domum tunc clarissima sapientiæ professoris percuti ex more à lictore fores vetuit, & sententia propria orientis victor cessit ianuæ literarum.* Bene igitur dicitur Leu. 19. *Honora faciem senis* ¶ Vel si vis allega quod humilitas locutionis proficit, dura vero nocet. Quia dicitur Prouerb. 15. *Responsio mollis frangit iram, sermo durus excitat furorem.*

Capitulum secundum. Textus. Factum est autem cum leuare vellet Dominus Heliam per turbinem in cœlum.

MORALITATVM CAP. II.

Cvm Dominus vellet Heliam in turbine rapere, omnino se voluit de Helisæo antea discipulo suo expedire, dicens sibi. Sede hic, quia Dominus misit me in Bethel, tandem in Hiericho, tandem ad Iordanem. Helisæus autem dicebat: *Viuit Deus & viuat anima tua, quia non dimittam te.* Igitur cum ad Iordanem F
venissent, inuoluit Helias pallium suum, & percussit aquas Iordanis & diuisæ sunt, & transierunt per siccum. Qui cum dixisset Helisæo, *postula quid vis antequam tollar à te.* Petijt Helisæus, quod spiritus duplex requiesceret apud ipsum. Quod quamuis ipsi difficile foret, concessit tamen sibi, dummodo ipsum quando raperetur, videret. Ecce ergo currus igneus & equi ignei diuiserunt vtrunque. Ascendit Helias per turbinem in cœlum, cui, scilicet pallium suum cecidit, quod Helisæus accipiens & extremum aquas Iordanis percutiens, ipsas iterato diuisit, & ex tunc propheta loco Heliæ fuit. ¶ Hæc allega, quãdo quis rapiendus est in cœlum per contemplationem, & per secretorum cœlestium degustationem, solitudinem debet quærere, & propriorum discipulorum & aliorum, quãuis Sanctorum & bonorum, societatem fugere, vt sic posset securius in curru igneo feruidæ charitatis in cœlum ascendere, & ad amorem cœlestiũ se lauare. ¶ Vel allega de diligentia bonorum discipulorum, qui, sc. bonos magistros, dominos & prælatos suos non debent vsq; ad mortem dimittere, sed etiam importune eos sequi & eis seruire, donec spiritum scientiæ & pallium morum & virtuosæ conuersationis & apparentiæ possint ab eo reportare dicentes illud Gen. 32. *Non dimittam te donec benedixeris mihi, & benedixit, &c.* ¶ Vel dic quod Heliæ pallium est conuersatio viri iusti, quæ scilicet inuolui dicitur pro eo quod iusti conuersatio inuoluta, lata & occulta per humilitatem esse tenetur etiam aquas dicitur percussisse, quia, sc. iustorum vita & conuersatio aquas deliciarum contemplando percutit, & sic in monte siccitatem, id est, voluntariam paupertatem inducit, & sic transeundo ad vitam liberum iter fecit. Item post raptũ eius pallium discipulis imitatoribus ipsius

remanet,

remanet, virtute etiam cuius aquæ delitiarum diuiduntur, siccantur, & condemnantur, & ad cœlestem gloriam itur, quia pro certo pallium conuersationis bonæ aquas delitiarum repudiat, G & siccitatem abstinentiæ & pœnitentiæ in se & suis imitatoribus introducit & amat. Bene igitur videtur posse dicere quilibet imitator bonæ conuersationis alterius illud Iosu. 7. *Vidi inter spolia pallium coccineum valde bonum, & concupiscens attuli ipsum.* ¶ Vel si vis dic quod Helias dicitur ascendisse in cœlum curru igneo in equis, in turbine, & cum dimissione sui pallij. Sic vere ad hoc quod aliquis descendat in cœlum, necesse est quod interueniat currus igneus, id est, charitas, equi ignei, id est, angelorum ministerium, & societas, turbinis impetus, id est, tribulatio & aduersitas, & dimissio pallij, id est, corporis mors & mortalitatis dimissa grauitas. Vnde dicitur Prou. 25. *Dimittat pallium suum in die frigoris.* ¶ Cum Helisæus esset in Hiericho, viri ciuitatis dixerunt ei sic: Vides (inquiunt) quod habitatio ciuitatis est optima, sed aquæ pessimæ sunt & terra sterilis. Propter quod Helisæus vas nouum afferri fecit, & sal in illud præcepit mitti. Quem in fontem mittens sanauit, & mortem & sterilitatem ab aquis fugauit, & sic terram sterilem in fertilem mutauit. ¶ Hiericho quæ interpretatur luna, est mundus, qui, scilicet in prosperis & aduersis, & in rerum naturalium discursu fluit & refluit, sicut luna. Ista igitur est veritas, quod habitatio ista optima dici potest, pro eo, scilicet quod ibi est locus merendi, & virtutes & merita congregandi, sed pro certo ibi fluit ab initio fons pestifer mundanæ sapientiæ, & potissime scientiæ gentilis, hæreticæ & poeticæ. ¶ Vel fons prosperitatis & abundantiæ terrenæ, quæ, scilicet terram cordium humanorum decipiebat, per malas complacentias inebriabat, & sic eum inanem & sterilem à virtutibus faciebat. Et ideo Helisæus propheta, id est, Deus pater, vas nouum, id est, virginem benedictam, puram, nouam, iuuenculam atque mundam præparauit, in qua sal diuinæ sapientiæ, scilicet verbum suum posuit, & eo mediante fontem pestiferum mundi & erroris & idololatriæ, quæ totum mundum potauit, temperauit & sanauit, & sic terram cordium humanorum virtutibus fœcundauit. Vnde Exod. 23. *Non erit infœcunda nec sterilis terra tua.* ¶ Vel dic quod Helisæus est prælatus, qui videns habitationem Ecclesiæ vel religionis esse de se optimam & salubrem. Veruntamen eo quod aqua voluptatis & prosperitatis ibi abundat, terram eius subditos videt steriles virtutibus & inanes, debet vas nouum, id est, morum nouitatem & sal, id est, correctionis acredinem & asperitatem adhibere, vt sic sterilitatem eorum possit in vtilitatem mutare, & de malis bonos, & de inanibus virtuosos & vtiles generare. Vnde dicitur Iud. 13. *Sterilis es, sed concipies & paries.* ¶ Vel dic quod quando videt homo terram cordis sui sterilem virtutibus & inanem, propter aquam voluptatis, prosperitatis vel sapientiæ sæcularis, statim debet sal discretionis adhibere, & omnem sterilitatem vel superfluitatem quam profluuium dictæ aquæ generat, debet per acredinem pœnitentiæ vel per salsedinem prudentiæ moderare. Nam si sal & vas nouum, id est, si salsedinem & condimentum prudentiæ, & nouitatem puritatis, munditiæ & innocentiæ adhibuerit, huius aqua pestifera non nocebit, imo econtrario terram cordis sterilem virtutibus affluet & non H vitia, sed virtutes effundet. Nunquam enim nocet mundi sapientia, vel diuitiarum prosperitatis, si adsit in vtendo discretio, & nunquam nocet delitiarum societas, si adsit nouitas munditiæ & pœnitentiæ, acredo vel maceratio, sed potius ista iuuant, & terram cordis fœcundant, dum ex earum debito vsu acquiritur meritorum cumulatio. Bene igitur dicitur Matt. 9. *Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos.* ¶ Vel dic quod talis fons potest significare malos prophetas atque hæreticos, etiam quoscunque malos socios vel vicinos, qui, scilicet aquam malæ doctrinæ & malæ vitæ sterilitatem virtutum generant in alios. Sæpe igitur fit, quod Helisæus, id est, Deus sal gratiæ & fidei in talibus immittit, & sic illos qui erroris fontes fuerunt, fontes veritatis sunt, & qui sterilitatem virtutum inducere faciebant, iam doctrina & vita sua alias virtutibus irrigant & fœcundant, sal enim diuinæ fidei & sapientiæ malos fontes qui corrumpebant terram religionis, vel terram, id est, conscientiam malorum solet in melius commutare. Vnde dicitur Leu. 2. *In omni sacrificio appones sal.* ¶ Vel dic quod fons iste est scientia nostra, quæ pro certo nisi sal discretionis adiunctum habeat, & virtutibus nos vacuat & non fœcundat. Ideo bene dicitur Prouerb. 23. *Prudentiæ tuæ pone modum.* ¶ Hic habes quod cum Helisæus transiret per Bethel, pueri ciuitatis inceperunt illi illudere, & ipsum caluum vocare. Qui cum eis maledixisset in nomine domini, statim duo vrsi de saltu egressi fuerunt, qui quadraginta duos de eis occiderunt. ¶ Illud exponunt quidam allegorice dicentes, quod Helisæus est Christus cui scilicet pueri, id est, Iudæi pueriles & insensati, & nescientes quid facerent, illuserunt: & eum caluum vocauerunt, in quantum in loco caluariæ ipsum crucifixerunt, propter quod duo vrsi, scilicet, Titus & Vespasianus de saltu A Romanæ ciuitatis immissi, ipsos vastauerunt & destruxerunt, & isti pueri quadraginta duo dicuntur, pro eo quod reuolutis annis quadraginta duobus ab ascensione Domini vrsi isti in Iudæos irruerunt Psalm. 98 *Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi semper hi errant corde, &c.* ¶ Vel ista allega contra illusores bonorum, quia pro certo vrsi, id est, diaboli de saltu inferni prorumpent, qui ipsos lacerabunt finaliter & confundent. Vnde in Prouerb. 19 *Parata sunt derisoribus supplicia, & mallei percutientes stultorum corporibus.*

Capitulum tertium. Textus Ioram vero filius Achab regnauit super Israel in Samaria.

MORALITATVM CAP. III.

CVm rex Moab quibuslibet annis soluebat tributum regi Israelitarum, scilicet centum millia arietum & agnorum, & ab eo defecisset, & prædictum tributum negasset, factum est quod Ioram rex Israel, & Iosaphat rex Iuda & rex Idumææ, per viam deserti ad præliandum contra Moab perrexerunt. Quibus tamen cum penitus aqua deficeret, prophetam Helisæum interrogauerunt, & pro eo requirendo verbum domini, tres reges ad eum in personis proprijs descenderunt. Hic igitur & primo regem Israel de Idololatria redarguens, Psaltem pro suscitando Spiritu sancto venire fecit, quo psallente verbum Domini factum est super eum, & de aqua danda & de victoria obtinenda prophetauit. Facite (inquit) fossas & fossas, & non videbitis ventum neque pluuiam, & implebitur alueus aquis, traderque Dominus Moab in manus vestras. ¶ Allega ista quomodo reges & principes debent prophetas & seruos Dei, religiosos, sacerdotes, & maxime viros sanctos honorare, & non solum ad eos honorabiles personas mittere, imo si sit necesse, in proprijs personis ad ipsos descendere. Supra c. 1. dictum est quod Ochozias, quia minus idoneas personas, scilicet duos malos quinquagenarios ad Heliam misit, & ideo ipsi igne cœlesti percussi sunt. Ipse autem responsum mortis reportauit. Hic autem quia ipsi reges in proprijs personis descenderunt, ideo gratam responsionem & vtilem reportauerunt. Bene igitur dicitur: In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes eius sanctifica. ¶ Vel allega quomodo propheta debet esse constans & audax ad malos B principes redarguendos, sicut iste qui Ioram legitur dixisse. Si non attenderem vultum regis Iuda, non respicerem (inquit) te. Vnde de eo etiam legitur: *In diebus eius non timuit principem, & potentia nemo vicit illum. Nec superauit illum verbum aliquod, &c.* ¶ Vel istud allega, quod sicut sonus melodiæ non solum fugat spiritum malum, sicut visum est, imo excitat spiritum bonum, sicut hic, sic vere quando Psaltes, id est, prædicator psallit melodiam verbi Dei, vel quando etiam serui Dei psallunt laudes & cantica creatoris, malus spiritus, scilicet diabolus solet fugere & terreri, bonus vero spiritus, id est, bona deuotio solet in homine suscitari, quæ ad prophetandum & cogitandum de futuris solet ipsum spiritualiter excitare. Auditus enim verbi Dei vel officij Ecclesiastici spiritum deuotionis excitat, & ad cogitandum de futuris, ipsum eleuat & exaltat. Vnde Apoc. 4. dicitur quod cum quatuor animalia honorem & gloriam darent Deo, seniores adorabant viuentem. ¶ Hic habes quod cum Dominus fecisset pluuiam in remotis montibus & desertis, quapropter alueus qui descendebat in Moab, qui ante siccus erat, plenus aquis rubeis apparuisset, Moabitæ existimauerunt quod reges Israel, Iuda & Edom, qui contra eos veniebant, sese mutuis cædibus peremissent, & proprio sanguine alueum repleuissent, quia propter auiditatem prædæ ad desertum exierunt, vbi exercitus mortuos crediderunt, dicentes. Pugnauerunt reges contra se, & ceciderunt mutuis cædibus *nunc vade ad prædam Moab.* Quos tamen viuos non mortuos inuenerunt, quia seipsis contra se congredientibus perierunt. ¶ Illud allega contra vitium præsumptionis & inuidiæ, quia sæpe fit quod fatui modica occasione sibi prosperitatem, & alijs infortunium diuinant, vt si videant aquas rubeas, sanguinem æstimant, & de inimicorum suorum morte

gaudentes, prædam & lucrum proprium esse putant. Sed pro certo sæpe fit, quod vbi inimicos suos mortuos, id est, defectos & miseros esse, & de hoc prædam & lucrum reportare credunt, & ipsos inuadere volunt, ipsos in sui defensione ita viuos & fortes reperiunt quod ante faciem eorum deficiunt & succumbunt. Igitur non est ex facili occasione credendum, nec proprium lucrum nec aliorum difortunium existimandum, quia sæpe fit quod illi qui credebantur mortui, reperiuntur viui, & quod vbi sperabatur lucrum, difortunium reperitur. Vnde dicitur Iob 30. *Expectabam bona & venerunt mihi mala.* Non debent
C alij tanquam mortui vilipendi, nostri vero tanquam viui laudari, sed potius omnes sunt discretione debita metuendi, quia sic ut dicit Seneca: *Inimicum* (quamuis humilem) *bonũ est timere &c.* ¶ Hic dicitur quod rex Moab videns ciuitatem suam à tribus regibus impugnari, cum fugere tentasset & non potuisset, filium suum qui post eum regere debebat, supra murum immolauit, & vt à dijs suis eriperetur, proprium filium sacrificauit. Cuius facti horror, regem Israel cum populo suo ad recedendum coegit. ¶ Sic vere sæpe fit, quod peccator videns sese in arcto tribulationis positum, solet dijs, id est, dæmonibus primogenitum suum, id est, animam seu animum dare, qui, scilicet in solio paradisi sedere debuisset, vt sic se à tribulationis periculo liberare possit. Illud autem est verum de obstinatis religiosis, qui, scilicet quando à regibus Israel & Iuda, id est, bonis prælatis & correctoribus infestari se vident, solent quandoque ad deterius prorumpere, & primogenitum suum, id est, animam suam diabolo desperando, id est, apostatando & alias grauius delinquendo offerre, quapropter ipsi prælati debent ab impugnatione vel correctione quandoque cessare, ne, scilicet talem obstinatum possint ad deterius prouocare. Et quando ex hoc vident eum deteriora facere, ab increpatione desistere. Vnde bene dicitur Eccl. 8. *Non incendas carbones peccatorum arguens eos* ¶ Vel dic quod rex Moab diabolus, qui arietes cornutos, id est, superbos agnos, id est, ignorantes & carnales pascit & nutrit & tamen quandoq; de ipsis regi Israel Christo fecit tributum, in quantum ipsos suos malos ad bonorum impugnationem Christo nutrit, & in quantum ad Christum finaliter conuertuntur Deut. 32. Cum adipe agnorum & arietum filiorum Basan. Iste est qui primogenitos suos, id est, mundi malos diuites & potentes, supra murum temporalium dignitatum interficit, & eos per diuersa crimina in inferno immolat. Vnde Mich. 6. *Dabo pro scelere meo primogenitum meum.* Vel dic quod rex Moab est Deus pater, cuius ciuitatem, id est, Ecclesiam, tres reges, id est, tria capitalia vitia à principio infestauerunt, & ideo pro ciuitate Ecclesiæ liberanda, primogenitum filium suum, scilicet Christum immolauit, id est, immolari & crucifigi permisit, & sic Ecclesiam liberauit. ¶ Vel dic quod rex Moab, qui interpretatur ex patre, populum Iudaicum
D significat, cui dictum est Ioan. 8. *Vos ex patre diabolo estis, &c.* Iste igitur primogenitum suum Christum, qui dicitur primogenitus in multis fratribus, immolauit, & eum crucifigendo se à Romanis liberari credidit, quando dixit: *Ne forte veniant Romani, &c. Expedit vt moriatur vnus homo pro populo.* ¶ Vel dic quod iste rex, est malus prælatus, vel etiam malus inferior iudex vel balliuus, qui, scilicet vt possit regibus ipsum impugnantibus, id est, suis malis superioribus ipsum forte deprimere vel corrigere volentibus satisfacere, statim nititur ad Deos suos, id est, ad illos maiores consiliarios, qui ipsum ordinauerunt & promouerunt recurrere, vt ipsis mediantibus possit iram superiorum cauere, & propter hoc primogenitos suos, id est, subditos, & maxime Ecclesiasticos, solet per rapinas occidere & grauare, & eos Dijs suis prædictis immolare, & carnales, id est, substãtias eorum, vsibus deputare, qui Dij & fautores sui sacrificio prædicto placati, taliter solent facere, quod superiores ab impugnatione talium solent quiescere & cessare, statim quod cum isti balliui & officiales à maioribus impugnari se sentiunt, ad Deos, id est, ad fautores, promotores suos recurrunt, qui, scilicet in curia maiores existunt, & ipsis de carnibus & substantijs pauperum subditorum munera faciunt. Isti taliter ordinant, vt superiores à talibus nihil quærunt, & ab ipsorum impugnatione deficiunt & desistunt. Vnde isti mali iudices vel balliui, suorum subditorum, scilicet vel primogenitorum depopulatores, possunt dicere illud Mich. 6. *Dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ.* Isti enim dant primogenitos suos, id est, subditos vel subditorum carnes, vel substantias Dijs & fautoribus, ne hi pro scelere suo puniantur à suis dominis & superioribus. ¶ Vel dic quod iste rex est vsurarius qui, scilicet Dijs, id est, aduocatis & balliuis primogenitos immolat, vt eum à regibus & prælatis defendant. ¶ Vel dic quod isti filios suos ad literam dæmonibus sacrificant & ordinant, in quantum ipsos ad fraudandum & vsurandum instruunt, & informant Ps. 105. *Immolauerunt filios suos & filias suas dæmonijs.* ¶ Vel dic quod isti vsurarij & consimiles peccatores ad literam, filios suos sacrificauerunt dæmonibus, in quantum suos imitatores & in malis diuitijs successores faciunt Psal. 105. *Immolauerunt filios suos & filias suas dæmonibus, &c.* ¶ Hic habes quod isti reges non petierunt nisi aquam, & tamen Dominus dedit eis aquam & victoriam. ¶ Vbi nota quod Dominus Deus semper dat abundantius quam petitur, dum tamen quod iustum est requiratur. Vnde dicitur Iac. 1. *Dat Dominus affluenter & non improperat, &c. sicut volueris.* E

Capitulum quartum. Textus. Mulier autem quædam de vxoribus prophetarum clamabat ad Helizæum.

MORALITATVM CAP. IV.

MVlier quædam de vxoribus prophetarum, quæ cuidam creditori erat obligata, conquesta est Helisæo, quod creditor occasione debiti, suos duos filios volebat tollere, & seruituti subiugare, & cum in domo nihil haberet, præter parũ olei, quo aliquoties se vngebat, præcepit Helisæus, quod vasa vacua reciperet, & clausis ostijs oleum in vasis infunderet, & impleret. Hæc igitur supra se & filios ostium clausit, & filijs offerentibus vasa, oleum infundere cœpit, & ad implenda omnia vasa oleum multiplicatum suffecit, & sic vendito oleo creditori satisfecit, de residuo vero vna cum filijs suis vitam duxit. *Vende* (inquit) *oleum & redde debitori tuo. Tu autem & filij tui de residuo viuite* ¶ Quia igitur istud exponitur multipliciter à multis, non est necesse quod de nostro plurimum apponamus, sed solum quod aliorum dicta seu sententiam inferamus. Dicunt igitur quidam allegorice, quod mulier ista est Ecclesia, quæ, scilicet, duos filios, id est, duos populos habuit, quos creditor diabolus quondie occidere, subtrahere & subiugare & per diuersos errores & per peccatum contendit, & per obligationem viri sui mortui, scilicet, Adæ, ipsam & eius filios sibi per peccatum obligatos asseruit atque duxit. Secundum pro certo ista edocta ab Helisæo, id est, Christo, vasa vacua, scilicet, subditos & fideles & patres sanctos Ecclesię primitiuę qui, scilicet, vacui fuerunt & pauperes in terrenis & ab alijs sectis, per prædicationem mutuo accepit, & modicum olei, id est, scientiæ vel doctrinæ vel diuinæ scientiæ & gratiæ vaq; ad summum impleuit. Ita quod ista mulier, id est, Ecclesia de oleo scientiæ & sanctitatis & grãtiæ istorum, iam creditori diabolo & eius membris hæreticis & satis fecit, & filios suos fideles de superabundantia spiritualiter nutrit. Constat enim quod scientia & gratia Pauli & Augustini, qui aliquando vasa vacua fuerunt, ita est multiplicata, quod non solum sufficeret ad malitiam diaboli & hæreticorum deludendam & ipsorum obiectionibus satisfaciendum, imo etiam superabundat ad nos alios qui residui sumus in bonis moribus nutriendis. Vnde istis vasis, id est, primis doctoribus possumus dicere nos & alij Ecclesiæ filij illud Matt. 25. *Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.* B

¶ Vel dic quod mulier ista, scilicet, sancta Ecclesia, habet hodie multa vasa, id est, multos [illegible]ctos qui præcesserunt, qui oleo gratię & meritorum sanctita[illegible] ita pleni sunt, quod ad liberãdos & nutriendos filios Ecclesiæ suffecerunt, plenitudo enim & superogatio meritorum sanctorum, potest de pœna & culpa pro filijs Ecclesiæ quibus à prælato datur indulgentia satisfacere, & etiam vltra hoc nutrimẽtum meritorum augere, & ipsos gratijs & virtutibus enutrire. Igitur necesse est quod Ecclesia vel anima ad Helizęum, id est, ad Papam recurrat, vt de oleo indulgentiarum creditori suo, id est, diuinæ iustitiæ satisfaciat & persoluat, dicentes illud prædictum Matth. 25. *Date nobis de oleo vestro, &c.* ¶ Vel istud allega de oleo meritorũ nostrorũ quod primo oporteret de debito, id est, de reatu & obligatione pœnæ satisfacere, & de residuo poterimus nutrimentum æternæ gloriæ accipere.

¶ Vel dic quod creditor noster est diuina iustitia, quam, scil. filios duos nostros, id est, corpus & animam pro debito culparum nostrarũ nobis auferre minatur, quapropter necesse est vt ad Helizęum, id est, Christum & ad Dei misericordiam recurratur, & de oleo bonorum nostrorum operũ isti creditori, id est, diuinæ iustitiæ persoluatur, & de residuo vita cœlestis gloriæ procuretur. Oleum enim bonorum nostrorum operum primo est debitorum pœnæ & culpæ persolutio, residuum vero est spiritualiter

ritualiter nutritiuum, & meritorum cumulatiuum, quia, scilicet primo necesse est quod diuinæ iustitiæ fiat satisfactio & sic de-
G ducto ære alieno poterimus de reliquo viuere, & poterit fieri meritorum cumulatiu, & procurari æterna vita & refectio. Cuilibet ergo videtur diuina iustitia dicere illud 3. Reg. 17. *Fac mihi primum, tibi autem & filio tuo postea.*

¶ Vel dic quod ad Christum debemus recurrere, vt, scilicet, illud modicum olei, id est, diuinæ gratiæ quod habemus, dignetur multiplicare, vt suæ iustitiæ merito creditori nostro possimus satisfacere, & vitam æternam de reliquo procurare. ¶ Vel allega de oleo eleemosynæ, quod, scilicet non vasis plenis, id est, diuitibus, sed vasis vacuis, id est, pauperibus infundi iubetur. *Accipe* (inquit) *vasa vacua non pauca.* Etiam quod non publice ad mundi laudem sed clauso ostio, id est, in occulto infundi mandatur. *Ingredere* (inquit) *& claude ostium.* Vnde dicitur Mat. 6. *Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera.* Et reuera si fiat, oleum istud, id est, bona temporalia taliter multiplicabuntur, quod non solum ad infundendum & pauperibus dandum sufficient, imo & inde ad laute viuendum & opulenter excrescent. Vnde dicitur Luc. 6. *Date & dabitur vobis,* &c. Et Apostolus 1. Corinth. 9. *Hilarem datorem diligit Deus.* Sequitur, *Augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ.* ¶ Vel allega, quod quando mulier, id est, aliqua persona ab Helisæo Christo multiplicationem olei sui, id est, augmentorum gratiæ sperat fieri, primo debet ostium sensuum suorum claudere, & ab exterioribus se delectationibus excludere, & in secretario cordis per considerationem includi, & per humanitatem abscondi. Quod pro certo si fecerit, oleum gratiæ & meritorum suorum multiplicabitur, & duo filij sui, scilicet, corpus & anima à creditore diabolo liberabuntur, & de residuo meritorum nutrimentum cumulabitur, & vita gloriæ concedetur. Vnde Matth. 6. *Intra in cubiculum tuum, & pater tuus qui videt &c.* ¶ Cum Helisæus quandoque apud quandam mulierem diuerteret & panem comederet, dixisse legitur ipsa mulier viro suo. *Animaduerto* (inquit) *quod vir sanctus Dei est ille qui transit per nos frequenter.* Faciamus igitur ei cœnaculum paruum, & ponamus ei in eo lectulum, mensam, & candelabrum
H & cum venerit ad nos, maneat ibi, quod factum est. Helisæus enim diuertit se ad cœnaculum, requieuitque ibi vna dierum, & vocans puerum suum, præcepit ei vt loqueretur Sonamitidi illi & diceret, *ecce sedulo ministrasti nobis, quid vis vt faciam tibi.* Huic igitur quæ liberos non habebas, & vir ipsius senexerat, Helisæus filium impetrauit, [illegible] etiam tandem mortuum suscitauit, &c. ¶ Mulier ista magna, quæ etiam Sunamitis dicitur, quod interpretatur coccinea, vel captiua, voluntatem significat, quæ reuera dicitur magna, quia magna potest capere, scilicet Deum. Esa. 12. *Magnus in medio tui sanctus Israel.* Captiua dicitur, quia potentia cœca, coccinea tamen & ardens, quæ per desiderium & concupiscentiam est feruida & inflammata. ¶ Vel etiam ista est anima quæ magna est nobilitate, captiuata tamen originali culpa, & concupiscentiæ seruiture, coccinea vero gratia & charitate, vel sanguinis Christi à quo redempta est rubicunda venustate. Vnde dicitur Esa. 52. *Solue vincula colli tui filia Hierusalem.* Ista igitur debet dicere viro suo, id est, veritati vel intellectui, quod viro Helisæo Christo qui frequenter eos visitabit, & nunc per inspirationem, nunc per scripturæ lectionem, nunc per tribulationem & correctionem, nunc per spiritualem consolationem, nunc per temporalem subuentionem ad ipsos venire & per eos transire non cessat, & dudum per beatam incarnationem, nunc vero per doctorum & prælatorum eruditionem, finaliter vero per extremi iudicij executionem ipsos visitat & frequentat. Debent locum oportunum parare, vt apud eos possit quiescere per gratiam & manere. Vnde Luc. 24. *Mane nobiscum Domine, quoniam aduesperascit.* Dico igitur quod ista mulier cum viro suo, id est, anima cum animo virtuoso debent Christo cœnaculum & habitaculum in corde construere & locare. Ponant igitur ibi lectum, vbi Christus quiescat, ipsum virtutibus studeant ædificare, & ideo inter cæteras quatuor virtutes constituere & locare, hic est munditia, innocentia, & castimonia & continentia. Lectulus noster floridus. Mensa quæ Christum in persona pauperum reficiat, hæc est pietas, eleemosyna & clementia. Psal. 23. *Parasti in conspectu meo mensam.* Sella quæ Christum sedentem sustentet, hæc est mentis tranquillitas & patientia. Vnde Apoc. 4.
A *Ecce in cœlo sedes posita erat, & supra sedem sedens candelabrum* quod domum cordis Christo illuminat, hoc est discretio & sapientia Zach. 4. *Ecce candelabrum aureum totum,* & proculdubio si cœnaculum cordis ista quatuor habuerit, & si puritatem, pietatem, tranquillitatem & sagacitatem continuerit, Helisæus ibi libenter morabitur, qui filios, id est, bona opera nobis dabit, etiam si per peccatum mortua fuerint, ipsa per pœnitentiam suscitabit, dicens illud Psalm. 131. *Hæc requies mea in sæculum sæculi.*

¶ Vel illud dic, quod Helisæus non legitur locutus fuisse personaliter cum ista muliere, quanquam sancta fuerit & bona, sed per nuntium, quinimo nomen eius proprium secundum Comestorem nesciuit, & ideo ipsam Sunamitidem vocare generali nomine consueuit. ¶ Allega quod sancti viri summe debent mulierum colloquia deuitare, dato quod sanctæ sint, & ab earum consortijs abstinere debeant & earum nomina ignorare. Vnde dicitur Eccles. 9. *Auerte faciem tuam à muliere.* ¶ Vel allega quod iustum est quod seruitoribus & ministris secundum merita satisfaciamus, & postquam sedule ministrauerint, sibi suum salarium persoluamus. *Ecce* (inquit) *sedulo ministrasti nobis, quid vis vt faciam tibi?* ¶ Factum est quod filius mulieris Sunamitidis quæ Helisæum hospitio susceperat adueniente calore super caput eius, moreretur. Quo contristata mulier, ad pedes Helisæi se prostrauit, qui pietate motus, puerum suum cum virga seu baculo suo ad ponendum supra mortuũ, vt sic suscitaretur, misit. Quod cum fecisset Giezi, filius mortuus non surrexit scilicet nec vox nec sensus apparuit. Qui reuersus obuiam Helisæo nunciauit. Helisæus igitur in propria persona veniens & claudens ostium, cubiculum intrat, & super cadauer pueri super lectum incubat, & os ori, oculos oculis, membraque membris applicat, & vt calefieret caro pueri, super eum se incuruat. Tandem vero per domum aliquandiu deambulat & iterum ascendit super puerum, & se inclinat. Qui aperiens oculos, & septies oscitans, à mortuis suscitatur, & ipsum viuum matri suæ restituit atque donat. ¶ Ad litteram videtur esse secundum quod aliqui allegorice exponunt, talis processus factus, & in resuscitatione & reparatione generis humani. Mulier enim ista significat Ecclesiam, cui, scilicet vnicum filium, scilicet humanum genus Deus à principio dedit, sed adueniente calore concupiscentiæ, iste in Adam per peccatum occubuit & decessit, sed verus Helisæus, id est, Deus istum suscitare, & ad vitam gratiæ reducere volens baculum suum, scilicet, legem scriptam, puero suo, scilicet, Moysi tradidit, qui tamen mediante isto baculo, scilicet, seueritate legis, istum filium, scilicet genus humanum à morte culpæ nullatenus suscitauit Heb. 7. *Nihil enim, ad perfectum perduxit lex.* Quapropter ipse Helisæus, id est, Dei filius in propria persona ad mortuum humanum genus venire voluit, & intrans cubiculum vteri virginalis, & cadaueri, id est, carni humanæ, id est, per beatam incarnationem se coniunxit & coaptauit, & prædicando per mundum aliquandiu deambulauit, & sic super lectum crucis ascendens, & per carnem pueri, id est, humanitatem assumptam in igne passionis calefaciens, ipsum genus humanum per gratiam viuificauit, & viuum, scilicet, à morte culpæ puerum septies oscitantem, id est, per septem dona vel septem sacramenta respirantem, matri suæ, scilicet, Ecclesiæ restituit. Vnde dicitur 3. Reg. 17. *Deposuit puerum de cœnaculo, & tradidit eum matri suæ dicens: Viuit filius tuus.* ¶ Vel dic quod Helisæus est prælatus, mater est Ecclesia, filius mortuus est subditus populus, peccatis & erroribus subiugatus. Igitur ista est veritas, quod filij mortui, id est, peccatores subditi melius suscitantur, & ad vitam gratiæ restituuntur, quando à proprio prælato personaliter visitantur, & quando per incubationem, præsentiam & moram ipsius calefiunt & fouentur, quam quando solum per nuntios & vicarios portandos baculos, id est, ad percutiendum & exigendum paratos, mortui & desolati huiusmodi frequentantur. Male ergo faciunt prælati vel curati, qui populum suum principaliter non visitant, & qui nuntios & vicarios ibi mittunt & alibi trahunt. Dicat ergo quilibet prælatus illud Matth. 8. *Ego veniam & curabo eum.* Nuntij & vicarij in absentia prælati vtuntur baculo duræ seueritatis, Dominus vero verbo vtitur, & calefactione ac associatione pietatis & charitatis, & ideo illi cum baculo isto, scilicet, cum virga iurisdictionis eis commissa, magis solent lædere quam iuuare.

¶ Vel dic quod filius, id est, peccator, melius per calefactionem, quam per baculum, id est, melius per mansuetudinem quam per seueritatem viuificatur & emendatur, & ideo illis qui baculo duræ correctionis vel punitionis vtuntur, possunt subditis dicere illud supra 1. Reg. 17. *Nunquid canis ego sum, quia tu venis ad me cum baculo?* Ac si diceret: Contra canes, id est, cōtra infideles bæ- C

les hęreticos & obstinatos est cum seueritatis baculo procedendum, contra alios delinquentes est cum benignitate & mansuetudine dimicandum. ¶ Vel dic moraliter, quod cum quia filium suum mortuum, id est, peccatorem animum vult suscitare, debet in cubiculum per meditationem intrare, ostia se osuum per suam absconsionem & humilitatem claudere, super cadauer, id est, super animam peccato mortuam, per contritionem, fletum & sui discussionem incumbere, per confessionem & orationem clamare, per satisfactionem deambulare, & sic ipsum ad vitam gratiæ poterit suscitare.

Ex Capitulo quarto. Textus Erat autem fames in terra & filij prophetarum habitabant coram eo.

MORALITATVM CAP. V.

CVm fames esset in terra, dixit Hælisæus vni de pueris suis, vt pulmentum coqueret, vt comederent filij prophetarum. Qui vitem agrestem inueniens, & inde coloquynthidas colligens in ollam concidit, & pulmentum decoquens coram filijs prophetarum apposuit. Qui amaritudinem sufferre non valentes, *Mors in olla vir Dei*, clamauerunt. Ipse vero Helisæus farinam immiscens, amaritudinẽ temperauit. ¶ Dic quod ista vitis agrestis, veterem legem vel scientiam propheticam significat, & ipsius literalem sensum designat. ¶ Igitur quandoque accidit quod cum Helisæus, id est, Deus vel prælatus, filijs prophetarum, id est, suis fidelibus, pulmentum doctrinæ parare iubet, pueri sui, scilicet, pueriles & ignari doctores, vitem agrestem, id est, scientiam legalem & propheticam inueniunt & ipsas male intelligentes, coloquynthidas, id est, aliquas malas superficiales & apparentes scientias colligunt, & inde pulmentum amarum, id est, doctrinam hęreticam componunt & conficiunt. Istud ergo aduertentes fideles clamant aliquoties: *Mors in olla*. Quapropter Helisæus, id est, bonus prælatus, statim debet occurrere & farinam sacræ doctrinæ & sani intellectus adbibere, vt sic possit omnem hęresis & male doctrinę amaritudinem effugare. Vnde dicitur Iudith. 5. *Fontes amari obdulcati sunt.* ¶ Vel dic quod olla cum amaro pulmento est mundi prosperitas vel ipse mundus, cuius, scilicet, pulmentum, id est, cuius delitias & diuitias, filij
D propheratum, id est, viri sancti amaras reputant & mortales. Mors enim in olla vir Dei. Istę enim sunt quæ amaritudinem ac solicitudinem continent, & mortem vitiorum & tormentorum ab vxoribus procurant, quapropter sancti viri quanquam fame & inopia vrgeantur, ipsas comedere, habere vel acquirere nunquam amant, dicentes illud Iob 6. *Nunquid*, inquiunt, *comedi poterit insalsum quod non est sale conditum, aut gustari quod gustatum affert mortem?* Non restat igitur nisi quod farina, id est, discretio apponatur, & nisi quod homo huiusmodi pulmento, id est, rebus temporalibus discrete & temperate vtatur, quia tunc nocere non poterit licet comedatur, quinimo omnis amaritudo quæ ibi est, in dulcedinem conuertetur, in quantum, scilicet ex bono vsu talium merita & gratiæ augebuntur. Prosperitas enim mundi non nocet discrete vtentibus, quinimo ipsos delectat tam gratijs quam virtutibus. Vnde Prouerb. 27. *Quæ amara sunt, dulcia esse videntur.* ¶ Vel dic quod olla cum pulmento amaro est mundus cum tribulationibus suis, quod quando filijs prophetarum, id est, sanctis viris apponitur, sæpe fit quod præ tribulationum amaritudine ad Helisæum, id est, ad Deum clamitare coguntur. *Mors*, inquiunt, *in olla*. Isti igitur farinam, id est, gratiam suam & interiorem consolationem adhibeot, & sic illud quod eis primo videbatur amarum, dulce & delectabile esse apparet. Vnde dicitur Prouer. 27. *Anima esuriens pro dulci amarum sumet, sicut in martyribus fuit visum.*

Capitulum quintum. Textus. Naaman princeps militiæ regis Syriæ.

MORALITATVM CAP. VI.

NAaman princeps regis Syriæ fortis & diues, sed leprosus erat, qui veniens ad Helisæum vt ab ipso curaretur à lepra, præceptum ab Helisæo accepit, quod in Iordane septies lauaretur, promittens quod ita caro ipsius mundaretur. *Vade* (inquit) *& lauare septies in Iordane, & recipiet sanitatem caro tua.* Indignatus igitur Naaman quod ad ipsum non egrediebatur, & locum lepræ
E tangendo, dominum suum non deprecabatur, incepit recedere, & lotionem Iordanis vilipendens fluuios Damasci & Abana & Farfar cœpit laudare super Iordanis fluuium. Ad instantiam tamen seruorum suorum ad Iordanem descendens se lauit, & statim sanata est à lepra caro eius, & vt caro pueri sibi restitura fuit. Qui protinus ad Helisæũ reuertens, idololatriæ resignauit, & duos Burdones oneratos de terra Israelitici soli in Syriam deferens, ex tunc super terram illam Dominum adorauit. ¶ Quidam exponunt illud allegorice, dicentes, quod iste Naaman Syrus gentilis gentilitatem significat, quæ scilicet fortis per temporalem potentiam, diues per philosophicam sapientiam semper fuit, leprosa tamen per errores & idololatriam erat. Hic igitur ad Helisæum, id est, ad Christum per fidem venit, ad cuius doctrinam & mandatum in Iordane, id est, in Baptismo septies, id est, septem crimina sua lauit, & sic sanitatem gratiæ reportauit. Vnde dicitur Iob. 9. *Abyt, laua & vide.* Idololatriæ etiam tunc renuntiauit, de terra vero Israelitarum, id est, de puluere & de doctrina sacræ scripturę qua mediante Deum Israel credidit, adorauit. ¶ Vel dic quod Iordanis iste significat flumen pœnitentiæ & lacrymarum, vel etiam fluuium Baptismi, &c. Vide hoc supra lib. 8 c. 4. de Iordane, & melius eodem lib. c. 51. vbi agitur de Abana, vbi ista filia expouitur de vtroque. ¶ Vel illud dic si vis, scilicet, quod iste Naaman recedebat indignans, & ablutionem sui contemnebat, & Abana & Farfara quas Iordanis Baptismo præferebat. Allega contra gentiles, qui Baptismum contemnunt, & aquas Damasci, id est, ablutiones Machometi præferunt. ¶ Vel allega contra regulares sæculares, qui Iordanem, id est, sacram scripturam videntur contemnere, & fluuios Damasci, id est, scientias mundi, scilicet leges & medicinam & huiusmodi sibi videntur anteferre, quia sicut Apostolus 1. Cor. 2. dicitur: *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.* ¶ Vel etiam allega contra sæculares, qui Iordanem fluuium religionis, deuotionis, pœnitentiæ & compunctionis fugiunt & contemnunt, aquas vero Damasci, id est, mundi delitias & diuitias anteponunt. *Animæ esurienti etiam ea quæ amara sunt, dulcia esse videntur.* Vnde Prou. 27. Cum tamen ista aqua sit, quæ lepras vitiorum mundat, & quæ innocentiam reparat, vt supra 2. *Sanaui aquas has, & non erit mors neque sterilitas.* Vide si vis supra lib. 8. c. 3. de Abana. ¶ Vel dic quod serui reprehenderunt indignationem Naaman & eum lauari fecerunt, & sic sanitatis eius occasio fuerunt. Potest ad hoc allegari quod boni familiares non debent iram & indignationem dominorum attendere, sed eam potius mitigare, & ad illa quæ sunt vtilia inclinare. ¶ Vel illud allega, quod minoribus quandoque reuelat illud quod maioribus denegat, & quod quandoque minoribus inspiratur, quod maioribus vtile comprobatur. ¶ Vel allega, quod sicut Naaman ad vocem puellæ captiuæ ad prophetam venit, & ad vocem seruorum se in Iordane lauit, & sanitatem recepit. Sic vere sæpe accidit quod serui & ancillæ dominos suos ad virtutes & ad fidem inuitant, vt scilicet ad prophetam Christum veniãt, & ad ipsum per pœnitentiam redeant, & sic causa sunt quod sanitatem gratiæ recipiunt & procurant.

¶ Vel etiam serui & ancillæ, id est, despicabiles personæ, scilicet, piscatores, Apostoli, principes mundi ad fidem & ad Baptismum vocauerunt, & ipsis mediantibus sanitatem gratiæ receperunt. Vnde Apostolus 1. Cor. 1. *Infirma mundi elegit Deus vt confundat fortia*, &c.

¶ Naaman Syrus fortis & diues leprosus vero sanatus à lepra Helisæo munera obtulit, quæ, scilicet, Helisæus penitus refutauit. De quo Giezi puer Helisæi indignans & dicens, *pepercit Dominus meus Syro isti, vt non acciperet quæ portabat*, post eum cucurrit, & talentum argenti, & duo mutatoria vestimenta nomine Helisæi petijt & recepit. Quod Helisæus in spiritu videns Giezi vbi fuerat requisiuit. Quem mendaciter excusantem, eum ad subeundum lepram Naaman condemnauit. *Nonne*, inquit, *cor meum præsens erat quando vir de curru suo redijt, & quando cepisti argentum & vestes, vt emas oliueta, vineas oues & boues, seruos & ancillas? Sed & lepra Naaman adhærebit tibi & semini tuo in perpetuum, & egressus est ab eo leprosus sicut nix.* ¶ Igitur hic aduerte quod dare munera volens, à lepra curatur, refutans munera à Spiritu sancto illuminatur, accipiens munera, lepra quæ alium dimiserat, maculatur. In his igitur nota quod illi qui de mundi diuitijs per libertatem & eleemosynam se liberant, lepra auaritiæ se expediunt. Vnde Luc. 11. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda erunt vobis.* Item in hoc nota quod viri qui dona & munera refutant, & qui non solum ante, sed post gratiam factam dona repudiant, Spiritu sancto repleri merentur, & ad prouidendum occulta illuminantur. Vnde Prouerb. 15. *Qui odit munera, viuet.*

¶ Item nota quod ille qui pro mundatione lepræ, id est, pro sacramentorum ministratione, vel pro gratiæ collatione munera recipit, lepram simoniæ & auaritiæ incurrit, & se semenq; suum,

fumm, id est, hæredes & successores suos, qui, scilicet, sibi in male acquisitis succedunt, lepræ peccati subijcit & exponit. Vnde de talibus qui de simonijs vel de vsuris diuitias acquirunt, dicitur Prouerb. 15. *Conturbat domum suam qui sectatur auaritiam.* ¶ Vel si vis allega, quod familiares prælatorum quandoq; ipsis ignorantibus pecunias accipiunt, & magistrorum nomine munera recipiunt, & sic lepram simoniæ committunt, suosq; magistros diffamari faciunt, propter quod indignationem eorum aliquando incurrunt.

¶ Vel dic quomodo mali officiales nulli extraneo reputant parcendum, sed omnes potius spoliandos, sicut patet de isto, qui murmurando dicebat, Pepercit Dominus Syro illi, &c. *Viuit Dominus, quia curram post illũ & accipiam ab illo aliquid.* Isti totum perdidisse se reputant, quod alij ad domos suas reportant. Videtur enim sibi quod alij omnia debent eis dimittere, & nihil penitus retinere. Quod vtique verum videtur de officialibus curiæ Romanæ, & etiam de curialibus Dominorum. Vnde de ipsis dicitur Iob 40. Absorbebit fluuium, & non mirabitur, habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius. Vel dic quod Giezi in veteri testamento & Simon in nouo Simoniam inuenerunt. Vnde pro gratia spirituali pretium Giezi accepit, & sic illam vendere voluit. Simon vero pro gratia emenda pecuniam obtulit, sicut dicitur Acto. 8. Et sic vnus gratiam vendentium, alius ementium pater fuit, vtraque tamen secta damnatur. Quia sicut dicitur Ioan. 2. *Dominus ementes & vendentes proiecit de templo.*
H

Capitulum sextum. Textus. Dixerunt autem filij prophetarum ad Helisæum.

Moralitatum Cap. VII.

Filij prophetarum qui cum Helisęo morabantur cum locum nimis angustum haberent, ad syluam vt ibi ligna cæderent, & habitationem facerent latiorem, perrexerunt. Factum est igitur quod ferrum securis vnius quam mutuo ceperat, in aquam cecidit, propter quod ad Helisæum nimis dolens & tristis clamauit: *Heu, Heu, Heu,* (inquit) *Domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam.* Helisæus igitur lignum succidit, & in aquam posuit, & statim ferrum quod in imo latebat, supernatauit. ¶ Istud à multis multipliciter exponitur. Dicunt enim allegorice quod Helisæus est Dei filius, securis est homo assumptus, qui, scilicet ferrum & lignum, id est, corpus & animã in se habet, manubrium enim, id est, corpus teneri potuit, ferrum vero, id est, animam collabi, & ab ipso manubrio separari & decidere oportuit. Quod, scilicet, factum est quando in morte ferrum, istud, id est, mortalis anima ad profundum fluminis, id est, ad infernum descendit. Ferrum igitur istud virtute Helisæi, id est, anima virtute verbi per resurrectionem supernatauit, & ad manubrium, id est, ad corpus iterum remeauit. ¶ Vel dic secundum Hieronymum Marc. 14. *Ferrum ponderosum est genus humanũ. manubrium*
A *est lignum vetitum. puer qui securim tenebat, est Adam, Helisæus est Christus, lignum, quod in aqua ponitur est crux, aqua vero est baptismus, fundus est infernus.* Igitur ista est veritas, quod ferrum illud, id est, genus humanum à principio de manu pueri, id est, de manutenentia Adam ab ipso manubrio, id est, ligno vetito in profundum inferni cecidit, & sic Adam ferrum suum, quod male tenuerat, tunc amisit. Quod videns Dei filius Helisęus, misericordia motus, aliud lignum fecit, id est, lignum sanctæ crucis, quod cum aqua, id est, cum Baptismo coniungens, istis duobus mediantibus ferrum illud, id est, genus humanum de profundo inferni, id est, de statu damnationis rediit, & sursum ad statum gratiæ & glorię natauit. Lignum enim & aqua, id est, crux & passio Christi, & Baptismus genus humanum de profundo vitiorum eleuauit, & per virtutem Christi sursum ad statum gloriæ portauit, & sic fit quod illud quod per vnum lignum perditur, per alterius ligni beneficia reparatur. Vnde cantatur: *Vt qui in ligno vincebat, in ligno quoq; vinceretur: vt vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret.* ¶ Vel etiam est ipse peccator, qui, scilicet, à manubrio gratiæ, & manutenentia spei, & fiduciæ & à manu pueri, id est, ab auxilio suę misericordiæ, per peccatum decidit, & aliquando per auaritiam inferius in mundana labitur, vel etiam quandoque per desperationem inferius ad infernum descendit. Vnde dicitur Thren. 3. *Lapsa est in lacum vita mea, posuerunt lapidem super me.* Igitur ad hoc quod istud ferrum ponderosum, scilicet, mens peccatrix depressa vel desperata sursum ad manutenentiam pueri Christi redeat, & ad locum & manubrium suum, s. ad statum gratiæ reuertatur, necesse est quod lignum nouum apponatur, id est, quod crucis memoria, spes & deuotio intercedat. Quando enim lignum in aqua ponitur, id est, quando crucis deuotio aquæ lacrymarum adiungitur, tunc vere necesse est quod ferrum quod ceciderat, id est, mens quæ perierat, ad statum gratiæ releuetur. Et de hoc videtur posse exponi illud Iob 14. *Lignũ habet spem.* Quia, scilicet, si præcisum fuerit, scilicet, ferro prædicto, scilicet, mens & senuerit in terra radix eius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum primum plantatum est. ¶ Vel dic quod ferrum istud est peccator subditus, &c. sicut supra. Qui pro certo quando à manu pueri, id est, obedientia prælati per inobedientiam & apostasiam decidit, & se in profundum vitiorum immergit, & in aqua mundanarum delitiarum labitur. Ad hoc B
ergo quod iste ad manubrium, id est, ad manutenẽtiam & obedientiam prælati, & ad statum gratiæ reueniat, & de profundo resurgat, necesse est quod iste puer prælatus ad Helisęum, id est, ad Deum per orationem recurrat & quod casum perditionemque illius quem mutuo acceperat, & qui sibi in cõmisso pro custodiendo traditus fuerat, defleat & quod etiam lignum, id est, virga correctionis, & aqua, id est, dulcedo cõpassionis succurrat. Quando enim & lignum & aqua, id est, seueritas & pietas adinuicem iunguntur, facile fit quod ferrum, id est, peccator ad statum gratiæ redeat, & à profundo vitiorum leuetur. Vnde dicitur Num. 23. *Tu virga percutis eum, & animã eius ab inferno liberas* Sap. 14. Bene igitur dicitur: *Benedictum sit lignum per quod fit iustitia.*

¶ Vel si vis istud allega, quod quando quis perdit illud quod mutuo accepit, magis debet contristari quã quando illud quod suum est, amittit. *Heu,* inquit, *Domine mi. & hoc ipsum mutuo acceperam,* sicut de nutrice beati Benedicti legitur, quod capisterium fractum deplorans, ipsius reparationem promeruit. ¶ Rex Syriæ audiens quod Helisæus propheta esset in Israel, qui omnes insidias suas filijs Israel reuelabat, misit exercitum suum in Dothaim nocte, vt apprehenderent Helisæum. Cum igitur nocte ciuitatem circumdedissent, & ex hoc puer Helisæi timuisset, dixit ei propheta, *Noli timere, plures sunt nobiscum, quam cum eis.* Rogauit igitur Helisæus Dominum, quod oculos pueri aperiret & quod oculos, id est, intelligentiam hostium excæcaret. Quod factum est, quia puer eius spiritu illuminatus, totum montem plenum equis & curribus igneis pro defensione Helisæi vidit, exercitus autem cæcitate percussus, Helisæum non agnouit, imo ipsum vsque medium Samariæ secutus fuit. *Non est* (inquit) *hæc via, nec ista ciuitas, venite ostendam vobis virum quem petitis, sequimini me.* Qui, scilicet ipsum Samariam secuti sunt, & post eum ad preces Helisæi oculi eorum aperti essent, se esse in medio Samariæ cognouerunt. Hos igitur non est passus Helisæus à rege Israel percuti, sed potius istos fecit cibis refici, & liberos ad Dominum suum remitti. *Non percutias,* inquit, *eos. Nec enim cæpisti eos* C
gladio, & arcu vt percutias. ¶ Ista possunt allegari exemplariter ad plura. Primo quod angeli mittuntur ad custodiam beatorum, qui, scilicet, hic in figura curruum & equorum igneorum venerunt Psal. 90. *Angelis suis mandauit de te.*

¶ Vel allega quod soli pueri, id est, soli Innocentes & pueri sunt digni angelos videre, mali vero excæcantur, quod non solum spiritualia non vident, imo præsentia temporalia pericula nesciunt præcauere.

¶ Vel dic mystice quod isti serui regis Syriæ, id est, serui diaboli significant generaliter peccatores, qui, scilicet, cæcitate ignorãtiæ in vita ista percutiuntur, ita quod volũtarie in manus hostium suorum, id est, dęmonum progrediuntur, & nescientes vbi sunt aut quo vadunt, in manus hostium suorum, id est, dæmonum seu vitiorũ prolabuntur. Veruntamen sæpe fit, quod ad preces Helisæi, id est, prædicatoris vel prælati, oculi istorum per sui cõsiderationem aperiuntur, & à Deo per tribulationes & inspirationes & per prædicationes vel scripturæ eruditiones status eorum ipsis reuelatur. Vnde dicitur Ioh. 9. *Cum cæcus essem modo video.* Et nunc se esse in medio Samariæ, id est in statu peccati, & inter hostes suos, & in periculo mortis æternæ cognoscunt, sed à rege Israel, id est, Christi misericordia liberãtur, qui, scilicet, ipsos per damnationem non percutit, sed pane doctrinæ & gratiæ eos reficit, & liberos abire permittit. Tali igitur peccatori sic excæcato. & in medio hostium cõstituto, dicitur illud Hierem. 3. *Leua oculos in directum, & vide vbi nunc prostrata sis.* ¶ Vel dic quod rex Israel, id est, bonus prælatus, non solum debet pascere suos, sed etiam alienos, nec solũ debet benefacere bonis & amicis, imo etiam inimicis extraneis & remotis ¶ Vel dic quod nobiles principes nunquam debent percutere illos, quoa

à casu & fortuna vident in suis manibus cecidisse, sed potius ipsos pascere, hoc est, dimittere, si eos contingit ad ipsum per Dei prouidentiam aduenisse. ¶ Hic habes quod obsidente Benadab rege Syriæ ciuitatem Samariæ, facta est ibi tanta fames,
D quod mulieres paruulos suos comedebant. Vnde factum est, quod duæ mulieres conuenerunt inter se de filijs comedendis. *Da mihi*, inquit vna, *filium tuum vt comedamus hodie, & filium meum cras.* Cum igitur ambæ matres vnum de filijs comedissent, altera die cum reliqua dare filium suum deberet, noluit, sed filium suum abscondit. Quo audito Ioram rex Israel, quanquam iniquus, vestimenta sua scidit, & contra Helisæum insurgere voluit, & ipsum occidi mandauit. In crastino tamen Dei nutu tanta abundantia in vrbe facta est, quod duo modij farinæ statere vno per illum in porta Samariæ venderentur, & sic puer ille bona hora fuit reseruatus, quem sequens abundantia de matrum impiarum dentibus liberauit. ¶ Dic quod ista Samariæ ciuitas, quæ interpretatur custos Domini, significat Ecclesiam, quanquam, scilicet, rex Syriæ qui interpretatur excelsus, id est, diabolus, qui cum per superbiam est excelsus, cum exercitu vitiorum & dæmonum semper pugnat. In ista est igitur hodie tanta fames auaritiæ, quod etiam matres, id est, prælati Ecclesiastici, qui deberēt esse magis misericordes quam matres, proprios filios, id est, proprios subditos rapinis & exactionibus comedunt & consumunt. Quo audito ipsi reges sæculares quanquam mali, indignantur & admirantur, & vestimenta sua scindunt, id est, Ecclesiasticorum crimina detestantur: dicentes illud Thren. 2. *Nunquid comedunt matres filios suos ad mensuram palmæ.* Isti igitur mali reges, id est, sæculares videntes talium matrum, id est, Ecclesiasticorum prælatorum impietatem, solent contra Helisæum, id est, contra prælatos propter ipsos bonos subditos insurgere, & famen auaritiæ quæ in vrbe Ecclesiæ viget, nitūtur in ipsis punire. Dicunt enim *si matres & prælati eorum comedunt, quare & nos non habebimus partem nostram, &c.* ¶ Vel dic si vis, quod istę duæ matres significant malos iudices, officiales & procuratores, qui, scilicet, de comedendis subditis suis deprædandis & depauperandis inter se paciscuntur, & in hoc contra pauperes filiæ fœderantur. *Comedamus filium tuum* (inquit) *hodie & filium meum comedamus cras.* Vnde de malo fœdere istorum aduocatorum, balliuorum & procuratorum, quo, scilicet vnus alterum ad comedendum alterum adiuuat, hoc est, ad proprios
E filios, id est, ad vicinos & subditos impugnandum, dicitur Esa. 34. *Ibi congregati sunt milui, alter ad alterum.*

¶ Vel possemus dicere, quod istæ impiæ duæ matres significant malum principem & malum prælatum qui, scilicet, inter se quandoq; confœderantur, ad subditos alter alterius deprædandos. Et breuiter hoc est verum, quod mali superiores se solent inuicem adiuuare, vt possint proprios subditos rapiendo grauare. ¶ Vel si vis dic de falsis socijs & amicis, qui, scilicet, dato quod inter se societatem faciant, libenter tamen alios ad comedendum filium suum, id est, ad consolendum patronum suum associant, vbi vero pro rata debent conuiuiom facere alijs, vel aliquid ex suo expendere, statim videbis eos se abscondere, & societatis fidem non seruare. Versus.

Sceuola tu comedis apud omnes, nullus apud te,
Aut repende vicem, aut desine velle vocari.

¶ Vel allega quomodo prouidentia occulte vnum occidit, & alium custodit, & quomodo Deus ordinat quandoque aliquem non inueniri, vt sibi à periculo possit parci, & hoc quando remedium videt in propinquo parari. Videbat enim Deus, quod opulentia in vrbe die crastino debebat esse, & voluit tunc abscondi, ne ab ipsis matribus voraretur. Et ideo Prouerbium est,

Bene custoditur quem Deus custodiendum decreuit.

Sicut etiam de quibusdam sceleratis audiui, quod cum Parisijs ad patibulum adiudicati essent, factum est quod in quadriga in qua ad supplicium vehebantur, omnes contineri nequibant, vnde vnus eorum repositus est in carcerem, vt in crastinum duceretur. Cum ergo aliqui amicorum cucurrissent ad regem, & apportarent relaxationem omnium, iam alij iouenti sunt suspensi. Ille autem qui in quadriga contineri nequierat, extitit liberatus. Diuina enim iudicia multis modis circa hominem operantur, & ad illos saluandos, alios vero liberandos multipliciter variantur Deut. 32. Vnde dicitur: *Ego occidam & ego viuere faciam.*

Capitulum sextum. Textus. Dixit autem Helisæus: Audite verbum Domini, hæc dicit Dominus. In tempore.

MORALITATVM CAP. VIII.

SYri obsidentes ciuitatem Samariæ, nocte à Domino territi F
sunt, tumultum & sonitum audientes, ac per hoc timuerunt taliter, quod relictis tentorijs, & cuncta suppellectili, recesserunt. Igitur cum viri leprosi ex Israel ad Syrorum exercitum confugerent, pro eo quod propter famis inopiam, in Samaria remanere nequirent, factum est vt in castris Syriæ neminem inuenirent, sed aurum & argentum inde tollentes fugam Syrorum in ciuitate nunciarent, filijs Israel cuncta diripientibus, & in ciuitatem deportantibus, abundantia tanta ibi facta est, quod duos modios hordei pro vno statere argēti habebant, qui prius proprios filios manducabant. Sic vere moraliter loquendo, quandoq; contingit quod viri leprosi, id est, pauperes religiosi, qui leprosi, id est, viles & abominabiles ab hominibus sæcularibus reputantur, sicut dicitur de Christo Esa. 53. *Reputauimus eum leprosum & percussum à Deo, & humiliatum,* vadunt ad castra Syrorum qui erant gentiles, id est, ad scientias philosophicas, in quibus, s. castris, id est, in quibus philosophorum gentilium libris, & scientias post ipsorum fugam, recessum, & mortem, isti aurum sapientiæ, & argentum eloquentiæ inuenerunt. Quod respicientes per humilitatem absconderunt, nec ipsam propalando inanem gloriam inde quærunt, & tandem opulentiam scientiarum, quam in istis castris inuenerunt, in vrbe Ecclesiæ famelica prædicando nunciant, omnem famam ignorantiæ inde fugant. Isti enim quatuor fuisse dicuntur, in quantum quatuor virtutibus cardinalibus insigniti, & quatuor Euangelicorum doctrinis imbuti, per quatuor mundi partes prædicare noscuntur. Vnde dicitur: *Inuentus est vir, pauper in ea, & liberauit eum sapientia sua.* Eccl. 9.

¶ Hic scribitur de illo principe, qui dicenti Helisæo in crastino summam fertilitatem in Samaria futuram, vbi tamen præ fame matres filios comedebant, credere noluit, & quasi deridēdo cœpit dicere, *& si Dominus cataractas cæli aperuerit, impossibile est quod tu dicis:* Helisæus autem ironice respondens ait: *Videbis,* inquit, *& non comedes ex eo.* Quod factum est, quia in crastina fugientibus Syris qui ciuitatem obsederant, propter victualia ab eis derelicta opulentia nata est. Ille vero princeps qui in porta ciuitatis à rege fuerat constitutus, fuit à turba populi conculca-
tus, & sub pedibus interfectus. Potest allegari, quod fatuum est G
diuinis verbis contradicere, sed potius necesse est ipsa cum reuerentia credere, & in euentu certifice confidere & sperare.

Capitulum octauum. Textus. Helisæus autem locutus est ad mulierem cuius viuere fecerat filium.

MORALITATVM CAP. IX.

HIc habes quod mulier illa Sunamitis, cui Helisæus filium dederat, & mortuum suscitauerat, postquam multis annis peregrinata fuisset, ad terram Israel redijt, cui rex Israel omnia quæ prius sua fuerant, restitui mandauit. ¶ Sic vere anima cuius filium, id est, cuius animam Helisæus, id est, Deus per creationem dat, & per Baptismum resuscitat, & postquam diu est peregrinata per mundum in hac vita, peragrat in Israel, id est, in paradisum finaliter reuertitur, vbi rex Israel Deus pater hæreditatem suam, scilicet, gloriam paradisi sibi restituit atque donat Ps. 15. *Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi, &c.* ¶ Vel dic quod mulier ista post Baptismum quandoq; peccando à Deo peregrinatur, tandem tamen per pœnitentiam reuertitur, & tunc ad possessiones virtutum quas antea habuerat, restauratur. Pœnitentia enim post luctum facit gaudere, & omnia quę nostra fuerant, scilicet, virtutes, & gratias quas homo habuerat ante peccatum, facit rehabere, cui tamen Nouatianus hæreticus credidit contrarium, vt patet in historia tripertita.

¶ Hic habes quod Benadab rex Syriæ, qui prius in prosperitate positus, Helisæum capi, & occidi mandauerat, nunc vero in infirmitate constitutus, ipsum honorari, & vtrum moriturus esset consuli mandat. In quo nota, quod multi sunt qui in prosperitate positi, sanctos viros & religiosos contemnunt, in infirmitate vero & tribulationibus constituti, & eos humiliter & reuerenter eorum orationes requirunt.

¶ Istud etiam dic de quibusdam, qui quando sunt sani, de H
Helisæo, id est, de medico parum curant cum vero infirmi sunt, ipsum cum muneribus honorant, & visitant. Vnde Eccl. 38. *Honora medicum propter necessitatem.*

¶ Hic

¶ Hic habes, quod Azahel dato, quod audiuisset ab Helisæo, quod cum Dominus suus Benadab rex Syriæ erat in infirmitate sua moriturus, ad ipsum tamen rediens dixit ei, quod potius esset sanandus, cuius contrarium factum est, quia ipsemet Azahel stragulum super faciem eius posuit & aquam infudit & hoc est secundum Iosephum, quod in lecto laqueo ipsum strangulauit. Qui suffocatus obijt, & ipse Azahel loco eius regnauit.

¶ Iste Azahel significat adulatores, quia isti dato quod sciant dominos suos infirmos peccatores & morti æternę propinquos ipsi tamen prædicant eos sanandos & tanquam iustos finaliter esse saluandos. Vnde isti aquam dulcium verborum semper infundunt, & sic laqueis verborum etiam ipsos irretiunt, & ita dum eos in malis iustificant, mortem spiritualem sibi attribuunt. Vnde Esa. 3. *Populus meus qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.* Istud ergo breuiter est verum, quod causa quare adulator Dominum suum regem, scilicet, prælatum vel principem suis adulationibus interficit decipiendo, ad hoc solum est vt in curia eius regimen & dignitatem & officium retinere possit, quia etiam hodie videmus, quod adulatores qui Dominos suos mentiendo & false iustificando, & verba placentia loquendo suffocant, & ad hæc omnia ipsos attrahunt & inclinant, & loco eorum, vt communiter, imperant atque regnant, in quantum, scilicet, tales præ alijs diliguntur, & à magistris suis in altis dignitatibus collocantur, & etiam quod amplius est, quis quandoq; potius quam ipsi magistri sui imperare noscuntur: Vnde de illis potest exponi illud 3. Reg. 16. *Irruens Zambri occidit Hela, & regnauit pro eo,* occidit dico, adulando, & regnauit pro eo, domum & hospitium gubernando, & dignitatem ab eo obtinendo.

A *Capitulum nonum. Textus.* Helisæus autem propheta vocauit vnum de filijs prophetarum.

MORALITATVM CAP. X.

HIc 9. ca. in fine habes, & cum Iehu fuisset inunctus in regem, & Ioram & Ochoziam reges Israel & Iuda occidisset, factum est quod Iezabel mater Ioram videns Iehu ad palatium venientem, suos oculos stibio inunxit, & parata & ornata Iehu audacter alloquens de hoc quod filium suum occiderat increpauit. Qui statim de palatio ipsam præcipitari fecit & iussit, intinctoque sanguine eius pariete, equorum vngulis conculcanda tandem à canibus comesta est, & iuxta verbum Heliæ, in loco vbi Iezabel fecit occidere Naboth carnes eius canina rabies deuorauit. 3. Reg 21.

¶ Si vis allega, quod in quo quis peccat, in illo punitur. 2. Re. 9. Istam enim ibidem Naboth iniuste occidi fecerat, ita quod canes sanguinem eius linxerunt, ideo occisa ibi est & canes ipsam penitus præter caluariam vorauerunt.

¶ Vel dic, quod illę mulieres quæ se superbe ornant, & vt placeant hominibus, stibio facies suas sophisticant, ex hoc quandoque displicent, & nihilominus canes inferni ipsas finaliter deuorant. Vnde Hierem. 4. *Cum pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris, contempserunt te amatores tui, animam tuam quærent.*

¶ Vel dic, quod illud vnguentum sophisticum hypocrisim significat, qua inunctis hypocritis vt regi Israel, id est, prælatis & superioribus placeant, quandoque contingit contrarium, quia scilicet, percepta huiusmodi fictione, non solum non honorantur sed de palatio, id est, de dignitate vel officio, domo, curia vel hospitio præcipitantur, & canibus, id est, officialibus & balliuis exponuntur Sen. *Nihil quod simulatum est & fictum, potest esse diuturnum.*

¶ Vel dic, quod rex Israel est Christus qui tales destruit & deponit, & canibus infernalibus exponit.

¶ Vel si vis allegorice dic quod Iezabel significat impiam synagogam, quæ scilicet sanguinem prophetarum & Sanctorum sitierit, & multoties cum idolis fornicata fuerit, & stibio, id est, exterioris legis sophisticamento, & superficiali intellectu circa mentis oculos picta erat. Hanc igitur Iehu princeps, id est, Christus deposuit & de palatio templi & legalis fastigij per principes gentium detraxit, & canibus, id est, mundi tyrannis vndique dispersam & captiuam exposuit & concessit. Vnde & de Iezabel dicit Dominus Apocal. 2. *Mittam eam in lectum, & qui mœchantur, &c.*

* * *

Capitulum decimum. Textus. Erant autem Achab septuaginta filij.

MORALITATVM CAP. XI.

B HIc cap. 10. dicitur, postquam Iehu duos impios reges Israel & Iuda, Ioram & Ochoziam occidit, filios Ioram septuaginta decapitari, & capita deferri mandauit, nec non fratres Abasię quadraginta duos, qui ad visitandum filios regis in Samariam descenderant interfecit, totamq; domum Achab, optimatesq; & principes, notos & amicos, prophetas & sacerdotes destruxit. Voluit igitur prophetas Baal occidere, idolum & cultum ipsius extirpare. Iste igitur se fingens velle colere Baal, sacrificium fieri ordinauit, & sic sub colore sacrificij sacerdotes & prophetas ipsius congregauit. Audientes igitur regem velle sacrificare idolo suo, continuo congregati sunt, & à rege munera & dona sperauerunt, quinimo & vestes cuilibet ipsorũ, vt magis allicerentur, dari mandauit, & ne quis forte de seruis domini esset cum seruis Baal, districtus imperauit. Dum igitur circa sacrificium occupati omnes in vna domo stetissent ad hoc ordinatæ, à militibus fores clauduntur, omnes gladio perimuntur, statusq; Baal destruitur, & in templo eius latrinæ constituuntur, & sic cultus Baal de Israel extirpatur.

¶ Ista possunt allegari, quod mali vnde sperant præmium, quandoque acquirunt supplicium, & quod *extrema gaudij luctus occupat.* Prou. 14. Vnde si vis dic mystice, quod Iehu significat Deum, Baal vero significat diabolum, quia scilicet, reuera Iehu rex Israel, scilicet, Deus videtur, nunc pro tempore huius vitæ seruos Baal, id est, peccatores seruos diaboli diligere, in quantũ solet eos ad templum Ecclesiasticum dignitatum, & beneficiorum aliquando vehere, & promouere & vestes, id est, bona temporalia ipsis dare, sed proculdubio totum illud insidiose facit, quia scilicet, omnino istos ad victimam æternæ mortis custodit q̃ patebit, quia finaliter milites suos, id est, angelos mittet, & seruos Dei à seruis Baal, id est, bonos à malis seiunget & separabit, & ipsos malos destruet, templum etiam Baal, id est, mundum, statuam eius, id est, corpus reproborum, cultum eius, id est, execютionem vitiorum dissipabit totaliter & subuertet. Vnde Esa. 25. *Præcipitabit Dominus mortem in sempiternum.* Et Matt. 3. *Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius scandala, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis.* C

¶ Vel dic, quod Iehu est bonus prælatus, vel cautus iudex, qui quandoque solet se malum dissimulare, vt sic posset malos melius corrigere. Exemplo Constantini de quo legitur in historia tripertita lib. 1. c. 7. quod volẽs probare qui essent in domo sua viri Christiani, se velle gentiles plus quam Christianos diligere simulauit, qui munera & dona Christum vel idola adorantibus promisit, & sic veros à falsis Christianis cognoscens, bonos & stabiles honorauit, alios vero fallaces vilipendit.

¶ Vel dic, quod Iehu est bonus prælatus, qui sc. cultum Baal, id est, cultum vitiorum & hæresim debet de regno & collegio suo eradicare, Prophetas etiam Baal, id est, malos & ambitiosos clericos, maxime hæreticos, & seruos Baal, id est, malos inferiores, iudices debet destruere & punire, & eos caute inuestigare, & ne tamen bonos cum malis inuoluat, debet ipsos ab inimicis segregare, *Vide*, inquit, *ne forte nobiscum sit de seruis Domini, sed vt sint soli serui Baal,* & sic filij Israel, id est, viri iusti de templo Baal debent latrinas facere, in quantum *mundi status & diuitias & eminentias debent* cum Apostolo *stercora reputare* Philip. 3.

¶ Vel, dic, quod Iehu est diabolus, Baal, qui interpretatur deuorator, significat tria peccata, s. superbiam, quæ deuorat honores ambiendo. Auaritiam, quæ deuorat diuitias. Gulam seu luxuriam, quæ deuorat delitias. Dico igitur, quod Iehu, id est, diabolus, pro tempore huius vitæ se esse amicum seruorum Baal omnium peccatorum simulat, ipsosque insidiose ad cultum illius Baal, id est, ad eleuationem superbiæ, auaritiæ, luxuriæ, & gulæ sollicitat, finaliter vero, vbi non cauent, ipsos spiritualiter & æternaliter percutit & occidit, & sic gaudium eorum vertit in luctum, & se esse inimicum ostendit. Bene igitur dicitur Eccl. 12. *Non credas inimico tuo in æternum.*

¶ Hic habes, quod Iehu, qui omnia mandata Dei contra domum Achab impleuerat, & cultum Baal & eius Prophetas destruxerat, multosq; alios occiderat, à vitulis tamen aureis adorandis non abstinuit, propter quod multa mala à rege Syriæ passus fuit. Sic vere sæpe fit, quod prælatus diligẽter se habet in his, quæ pertinent ad iustitiam & fidem, vtpote qui malos punit, hæresim & idololatriam euertit. Verumtamẽ vitulos, id est, florenos aureos adorat & diligit, & sic qui alias bonus erat per D

auaritiam

auaritiam petit. Propter quod rex Syriæ, id est, diabolus per se & tyrannos suos sibi & regno suo, s. Ecclesiæ plura mala facit.

D ¶ Vel dic generaliter contra quemcunque auarum alias bonum. Vnde Amos 9. *Auaritia in capite omnium, &c.*

Capitulum vndecimum. Textus. Athalia vero mater Ochoziæ, videns mortuum filium suum.

MORALITATVM CAP. XII.

ATHalia mater Ochoziæ, videns filium suum mortuum, & fratres ipsius à Iehu rege Israel interfectos, occidit omne semen regium, vt ipsa sola regnaret in Hierusalem. Tunc tamen cum filij regis actualiter ab Athalia necarentur, Iosaba regis soror filium regis paruum & nutricem eius de triclinio furata est, & abscondit eum eratq; in templo Domini clam sex annis. Cum igitur nullus superstes de filijs regis crederetur, Ioiada summus sacerdos, vocatis centurionibus & militibus, paruulum regni hæredem quem clam in templo nutriuerat, ostendit eis, & secrete fœdus inter eos & regem pepigit, & occisa impia Athalia, ipsum in regis solio constituit. Qui statim per longa tempora iuste vixit, pecuniasque de populo congregauit, & sarta tecta templi industria reparauit. Quem tandem serui sui occiderunt, qui etiam mortem condignam postea sustinuerunt, sicut patet 2. Paralip. 24.

¶ Ista exponuntur à multis primo allegorice. Per Athaliam quæ interpretatur Dominus temporalis intelligitur synagoga, quæ scilicet, temporaliter non perpetuo erat in suis cæremonijs duratura, & quæ etiam temporaliter vsque ad Christi aduentum, erat in terra Israel regnatura. Ioas rex paruulus, id est, humilia, est Christus. Ioiada sacerdos, qui interpretatur memoria Domini vel dilectus Domini est prædicatorum cœtus. Iosaba quæ interpretatur in quo est incensum Domini, gentilitatem significat, in qua scilicet, sensum Domini, id est, fidea & oratio nunc perseuerat. Igitur ista est veritas, quod Athalia, id est, impia synagoga semen regium, id est, Christi fidem de qua dictum

E est. In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ, omnesq; ipsius sectatores voluit occidere & delere & etiam ipsum Ioas, Christum scilicet, cum suis sequacibus, id est, apostolis & martyribus, vt sola regnaret, & ne regnum perderet occidere tentauit, dicens scilicet in Caipha. *Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, ne veniant Romani, & tollant nostrum locum & gentem Ioan. 11.* Sed proculdubio Iosaba, id est, humilis gentilitas, istum & nutricem eius, scilicet, deuotionem & fidem, credendo rapuit, & per humilitatem abscondens, in templo cordis posuit vbi scilicet Ioiada, id est, prædicatorum turba, ipsum prædicando nutriuit, & corpus eius mysticum, scilicet, fidelium congeriem, vsque ad virtutum perfectionem deduxit. Vnde Exod. 2. *Accipe puerum & nutri eum.* Ipsumq; regem super solium Ecclesiæ constituit, & regnum in manu eius tradidit, in quantum conuersis populis ipsum regem & Dominum credi fecit, & in quantum ipsum in iudicio regnaturum monstrauit. Quod s. nunc videns Athalia, synagoga tristatur, quæ etiam per milites, s. Romanos confoditur & turbatur, templũ vero Ecclesiæ ab isto rege Ioas id est, à Christo & fidelium populo, cum ministerio Ioiadæ, id est, cum prædicatorum auxilio reparatur, & nunc per Dei gratiam synagoga perdita, ipse Ioas Christus in templo Ecclesiæ, & in spiritualis regni solio prosperatur.

¶ Vel dic, quod Athalia timens perdere regnum, significat Herodem, qui semen regium, id est, pueros Israel occidit, inter quos Ioas, id est, Christum occidere credidit, quod non fecit, quia s. ad monitum sororis regis, id est, ad instinctum Archangeli Gabrielis, Ioiada sacerdos, id est, Ioseph nutricem, & puerum, id est, Mariam, & IESVM tulit, & eum vsq; ad tempus in Ægyptum abscondit, qui tandem se in Israel regnans, id est, publice prædicans ostendit, & se etiam regem Israel non negauit. Vnde dicitur: *Tu dicis, quia rex sum ego &c.* Io. 18. Post ipsa Athalia, id est, ipse Herodes mortuus fuit, quem tamen serui sui, id est, Iudæi finaliter occiderunt, de quo tamen pœnam cito post persoluerunt, quando per Romanos Titum Vespasianum tam mortem quam exilium propter necem sui Domini pertulerunt. Vnde 4. Reg. 9. *Nunquid pax erit Zambri, qui interfecit Dominum suum?*

F ¶ Vel dic allegorice, quod Ioas, id est, Christus quẽ occidisse credit synagoga, nunc in templo paradisi custoditur. Finaliter tamen in die iudicij super solio iudicans cõtra eum accingetur.

¶ Vel dic moraliter, quod Athalia quæ interpretatur inclinatio Domini, significat mundi prosperitatem, vel diabolum, vel mentis iniquitatem, quæ vel qui facit Dominũ fugere, & declinare semen regium, id est, bonum propositum, vel virtutum exercitiũ, solet in Hierusalem, id est, in conscientia enecare, & ibi studet solus imperare, & inde Ioas, i. memoriam Domini totaliter extirpare. Ista n. sunt quæ memoriã Domini in mente occidunt, & quæ hominem à Deo declinent, & diuertunt. Vnde illud Gen. 40. *Succedentibus prosperis oblitus est interpretis sui.* Sed pro certo Ioiada qui interpretatur Domini cognitio, Ioas, id est, memoriam Domini seruat, quia quando homo cognoscit quid sit Deus ipsum obliuioni faciliter non dat, & ipsum, & nutricem eius, quæ est gratiarum actio, ibidem protegit. Finaliter autem Ioas & Ioiada, id est, Domini memoria in Hierusalẽ præualent, & Athaliã diabolum, iniquitatem vel concupiscentiã de regno cordis effugant, & per pœnitentiam ipsum interficiunt, nunquam enim potest regnum cordis destrui quamdiu Ioas, id est, Domini memoriam ibidem contigerit reseruari. Vnde Tob. 1. *Quia Domini memor fuit in toto corde suo dedit ei gratiam.*

¶ Vel dic, quod Athalia significat ambitiosum, effœminatum, mollem, defectuosum prælatum, qui cupiditate regnandi ad finem, ne inueniat repugnantem, studet omne semen regium, id est, bonos subditos occidere & grauare, suppeditare vel deponere, vt sic possit secure alijs imperare. Quod etiam ad literam tyranni facere solent, qui in principio omnes potentes occidere student, & omnes illos de quorum potentia, iustitia, vel rebellione timent, vel saltem ipsos nituntur ita deprimere, & depauperare, vt de eorum rebellione non formident, sed sæpe contingit quod aliquis Ioas, id est, aliquis memorans Dominum, scil. aliquis subditus bonus à Deo absconditus, qui tãdem de consilio Ioiadæ sacerdotis, id est, cum adiutorio Papæ istum accusans, præualet contra ipsum, & eo victo in loco ipsius promouetur, qui iuste regnans, & dominans, templum Ecclesiæ vel patriæ releuare conatur. Vnde Iob 34. *Perdidit multos & innumerabiles, & regnare faciet alios pro eis, &c.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Anno vigesimo tertio Ioas filij Ochoziæ regis Iuda. G

MORALITATVM CAP. XIII.

IOas rex Israel descendit ad Helisæum propter infirmitatem. Cui præcepit Helisæus, quod arcum manu teneret, & impositis manibus suis super manus regis, præcepit, quod fenestram aperiret & traheret. Quo facto dixit Helisæus: *Sagitta salutis Domini, sagitta salutis contra Syriam.* Item præcepit sibi, quod iaculo terram percuteret, quod cum ter concutiendo fecisset, indignatus est Helisæus, quod non quinquies aut septies percussisset, asserens, quod tunc toties Syriam deuicisset. *Si, inquit, percussisses terram quinquies, sexies, aut septies, Syriam percussisses vsque ad consummationem, nunc autem tribus vicibus percuties eam.*

¶ Dic, quod Helisæus significat Christum, qui pro certo vult & præcipit, quod Ioas, qui interpretatur memoria Domini, rex Israel, id est, prædicator vel prælatus arcum sacræ scripturæ manu bonæ operationis accipiat atq; tangat, & deinde fenestram cordis per discretionem aperiat, & sic sagittas diuinorum eloquiorum emittat. *Pone,* inquit, *manum tuam super arcum, aperi fenestram, & iace sagittam.* Ista enim per ordinem se debent habere, quia s. primo prædicator debet manum ad implendum, quod scriptura præcipit apponere, deinde cor per discretionem aperire, & sic potest sagittam diuini eloquij prædicando iactare, & maxime quia tunc solet Deus manũ suam manibus suis adiungere, in quantum opera eius solet virtualiter adiuuare. Vnde dicitur Act. 1. *Cœpit Iesus facere & docere.* Ita quod cum talis sagitta, id est, talis prædicatio sagitta salutis, contra Syriam, id est, contra diabolum solet esse, quæ corda auditorum potest vsque ad intima penetrare. Vnde etiam possunt tunc auditores dicere illud Iob 6. *Sagittæ Domini in me sunt.* Isti ergo præcipitur, quod H iaculo reprehensionis terram, id est, terrena percutiat, quod cũ negligenter exequitur, Deus quam plurimum se conturbat, & hoc, quia quanto sæpius terram, id est, terrenos arguit, & percutit, tanto Syriam, quæ interpretatur sublimitas, id est, sublimem superbiam diaboli, amplius superat atque lædit. Et ideo de continuatione istiua sagittationis siue prædicationis bene dicitur Esa. 58. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.*

¶ Vel dic, quod iaculum istud significat diuini timoris punitionem, vel pœnitentiæ, vel tribulationis, vel etiam contritionis, vel cuiuscunque amaritudinis læsionem. Quia pro certo

terra

terra nostra, s. quanto mens interior, vel caro exterior percutitur, tanto contra Syriam, i. contra diabolum fortius præualet.

¶ Vel dic, quod prædicator terram, id est, auditorem tribus vicibus percutit, quando de fide Trinitatis ipsum erudit, quinquies eum percutit, quando de incontinentia quinq; sensuum ipsum redarguit, sexies percutit, quando de sex operum misericordiæ carentia ipsum corrigit, septies percutit, quando pro septem peccatis mortalib. ipsum ferit. Quando ergo ad huiusmodi percussiones amplius processerit, tanto magis contra Syriam, id est, contra diabolum præualebit, & tanto victoria sua maior erit.

¶ Hic dicitur, quod mortuo Helisæo & sepulto cōtigit, quod quidam sepeliebat hominem prope ipsum, sed cum latrunculi transiuissent, timentes ibi cadauer, in proprio sepulchro sepelire non ausi fuerunt, vt fugæ consulerent, ipsum in sepulchro Helisæi posuerunt. Quod vt corpus Helisæi tetigit, mox homo ille, qui mortuus fuerat, resurrexit.

¶ Sic vere si vis cadauer tuum, id est, carnalem vitam sepelire, & per pœnitentiam celare, & adhuc videas latrunculos, id est, dæmones & vitia tibi obsistere, necesse est, quod sepulchrum Helisæi, id est, Christi, per considerationem aperias, & quod per passionis, & mortis suæ memoriam istud cadauer carnalis, vitæ ibi sepelias & abscondas. Quod pro certo si feceris, virtus corporis Helisæi mortui, id est, Christi, talis erit, quod ipsum cadauer tuum, id est, carnalem vitam à mortuis suscitabit, in quantum ipsam in vitam spiritualem mutabit, & de morte culpæ, & pœnæ sanabit. In tali igitur sepulchro sepeliamur, vt de morte culpæ ad vitam spiritualiter reducamur. Vnde dicitur 3. Reg. 13. *Sepelite me in sepulchro, in quo vir Dei sepultus est.*

¶ Vel allega de bona societate, quia sicut corpus sanctum si-
A ue cadauer eum, quem tetigit, fecit resurgere, & sic sanctus homo, quando à cadauere, id est, à peccatore associatur & tangitur, facit eum peccata renuere, & exemplis suis ad vitam gratiæ reuenire. Vnde Luc. 7. Quod ipse defuncti tetigit loculum. *Adolescens, tibi dico, surge.*

¶ Vel dic, quod sanctum corpus alteri vitam præbuit, & non sibi, ad denotandum, quod sancti viri beneficia temporalia alijs concedunt, quæ sibi non recipiunt, sed potius ea spernunt.

¶ Vel Helisæus mortuus significat prædicatorem, doctorem, aut correctorem mortuum, id est, malum, infamem, & iniquū, quia scilicet iste tactu suo, id est, correctione vel reprehensione verbali vel reali, alios mortuos, id est, alios peccatores conuertendo suscitat, ipse vero à morte criminum nō se leuat, ita quod sibi proprie potest dici illud Matth. 27. *Vah, qui destruis templum Dei, salua temetipsum, alios saluos fecit, &c.*

Capitulum decimum quartum. Textus. In anno secundo Ioas filij Ioacham regis Israel regnauit Amasias.

MORALITATVM CAP. XIV.

CVm Amasias rex Iuda percussisset Edom & filios Seir, & decem millia occidisset, & alios decem millia cepisset, eleuatum est cor eius in superbiam, & Ioas regem Israel multo se potentiorem prouocauit ad bellum. Ioas autem præsumptionē eius reprimens, & parabolā de carduo sibi scripsit, q̄ bestiæ saltus indignati cōculcauerunt carduum, pro eo quod filiam Cedri præsumptuose filio suo petierat in vxorem, metaphorice sibi dixit, illum cardnū, se autem Cedrum significans, superbiam eius increpauit. *Carduus, inquit, misit ad Cedrum, quæ est in Libano, ita quod filiam suam filio suo daret in vxorem. Quo indignante, bestiæ saltus conculcauerunt carduum. Percutiens, inquit, præualuisti super Edom, & subleuauit te cor tuum. Contentus esto gloria tua, & sed in domo tua, Quare, inquit, prouocas malum, vt cadas tu, & Iuda tecum?* Non acquieuit autem Amasias, sed contra ipsum ad bellum prorupit, in quo sibi male per omnia successit, quia ibi ipse fuit victus, murus Hierusalem destructus, & populus tributarius factus. Ipse vero Amasias propter huiusmodi infortunium à suo proprio populo extitit interfectus.

¶ Istud allega, quod quandoq; accidit, quādo quis in aliquo negocio fortiter se habuit, & aliquam gloriam vel victoriā obtinuerit, vel contra aliquem minorem præualuit, quandoque in
B tantam superbiam erigitur, q̄ ad aggrediendum fortiora cor eius eleuatur, ita q̄ quamuis ipse non sit nisi carduus, id est, modicus & depressus, & se cum Cedris, id est, altis personis æquiparare conatur, & propria fortuna vel gloria non contentus, sed ampliorem ambiens, cōtra arduos & ardua dimicat & luctatur. Sed pro certo Deus suam ingratam præsumptionem humilias & conterit, & ipsum à bestijs saltus, id est, à superbis hostibus conculcari permittit, ipsumq; vinci, capi, subijci, ciuitatem & regnum eius destrui facit, & finaliter ipsum per proprios subditos suos perdi, occidi, vel alias molestare finit, & sic quia cōtentus non fuerat gloria sibi data, aliud infortunium triste sibi reddit. Bene igitur dicitur Eccl. 3. *Altiora te ne quæsieris.* Qui enim de data gloria ingratus extitit, & ad maiora indigne ambiuit, vtrūque perdere dignus est. Vnde Luc. 3. *Contenti estote stipendijs vestris.*

¶ Vel dic moraliter, quod sæpe fit, quod qui Edō, qui interpretatur sanguineus, id est, terrena & carnalia superat, exinde de seipso præsumens, regem Israel, id est, Deum per superbiam impugnat, & ipsum contra se prouocat, dum altiora cogitat atque tentat, & dum magis in difficilibus certaminibus, stare sperat. Sed reuera sæpe fit, quod à bestijs saltus, id est, à dæmonibus, vitijs, & tēporalibus conculcatur, & dum diuersis malis cōplacentijs captus est, subiugatur, murus Hierusalem, id est, fortitudo suæ conscientiæ laniatur, ita quod finaliter per mortem perpetuam inglorіatur, & sic quia minus meritum & minor gloria sibi non sufficit, sed proprias vires metuens, non ad difficiliora procedit, vtrumq; dignus est perdere, & à virtutibus cadendo vitia incurrere, & tandem ad mortem æternam flebiliter deuenit. Tali igitur præsumptuoso potest dici illud Exod. 18. *Stulto labore consumeris, vltra vires tuas est negotium.* Melius est igitur in C
minori perfectionis gradu bonum esse, quam altiora aggredi & perire. Vnde 1. Cor. 10. *Qui stat, videat ne cadat.*

Capitulum decimum sextum Textus. Anno decimo septimo Phaceæ filij Romeliæ regnauit Acham.

MORALITATVM CAP. XV.

HIc fit mentio de illo nequissimo rege Iuda Acham, de quo inter cetera dicitur, quod cum quadam die Damascum ad regem Assyriorum descenderet, volens sibi placere, eo quod ipsum de mano regis Israel & Syrię liberasset, & occiso rege Syriæ populum eius in Sirenem transtulisset, vidit ibi altare Damasci, & accepto exemplari eius, misit illud ad sacerdotem Vriam in Hierusalem, vt ad similitudinem eius altare in templo Domini fabricaret. Quo facto rex altare, æneum mare, & luteres templi, quæ fecerat Salomon, deposuit, & super pauimentum ad partem aquilonarem posuit, & ex tunc super altare nouum relicto alio sacrificare mandauit.

¶ Si vis, per fatuum regem Acham intellige quosdam fatuos prælatos vel principes, qui scilicet de ciuitate sua, id est, Ecclesia vel collegio deponunt altare, mare, & luteres Salomonis, id est, bonos viros antiquos & prouectos, qui scilicet sunt mare per amaram contritionem, luteres per satisfactiuam operationem. Illos enim, quos in Ecclesia vel patria patres sui vel prædecessores collocauerunt, & pro consiliarijs habuerunt, ac eos in honoribus & officijs tenuerunt, solent super pauimentum ponere, & ad gradum infimum deponere, & altaria Damasci, quæ erant altaria idolorum, id est, malos homines & alterius nationis loco eorum substituere, & eos in suis curijs & officijs promouere. Nouas enim personas in officijs suis statuunt, & extraneos magis quam suos diligunt, & eos suis & suorum antiquis familiaribus dimissis, in suis domib. & curijs introducunt. Vnde dicitur 3. Reg. 16. *Nouis superuenientibus vetera projicientur. Noua* D
enim diliguntur, & antiqua fastidiuntur. 3. Reg. 12. Sicut fecit Roboam, qui senes consiliarios Salomonis dereliquit, & nouos & iuuenes subinduxit, & ideo regnum pro maiori parte amisit. Contra quos dicitur Ecclesiastic. 9. *Ne derelinquas amicum antiquum. Nouus enim non erit similis huic.*

¶ Vel dic moraliter, quod Acham, id est, diabolus summe nititur, quod in Hierusalem, id est, in anima altare, mare, & luteres Salomonis, id est, deuotio, contritio, & confessio deponantur, & altare Damasci, id est, mala intentio & cultus vitiorum, vbi fiat sacrificium malorum operum, inducatur.

¶ Vel dic, quod malum est regi Iuda, id est, viris Ecclesiasticis & religiosis, Assyriorum, id est, mundanorum principum curias visitare, cultum idolorum & eorum altaria, id est, cultus sæcularium & eorum mala exempla respicere, ad Damascū, id est, ad mundana mundi negotia descendere, quia pro certo sæpe fit, quod ad complacendum regi Assyriorum, id est, principibus sęcularibus, cum quibus degunt, nituntur se eis cōformare, & sic student in Hierusalem, id est, in Ecclesia & in templo cordis sui altare Damasci, id est, ritus & conditiones, cultus, id est, pompas

& vitia sæcularium introducere, & altare Salomonis, id est, cultum religionis & deuotionis dimittere & facere cessare. Vnde dicitur 3. Reg. 19. *Altaria tua destruxerunt, & pactum tuum dereliquerunt.* Quod patet de Episcopis, clericis, & religiosis, qui recte sæculares esse videntur, & de Ecclesiasticis moribus nihil aut penitus, parum imitantur. Altare enim Damasci exemplariter in Hierusalem introducitur, quando mores sæculares ab Ecclesiasticis coluntur. Vnde Iudic. 14. Samson descendens in Thamnata, vidit mulierem de filiabus Philistinorum, quæ placuit oculis eius, ideo ipsam in vxorem accepit. Quia reuera religiosus in mundum descendens, Philistinam & sæcularem conuersationem faciliter capit in vxorem, & ideo prohibitum est ne in Israel vxores alienigenas introducant.

Capitulum decimum septimum. Textus. Anno duodecimo Achaz regis Iuda, regnauit Osee filius Hela.

E

MORALITATVM CAP. XVI.

POstquam rex Assyriorum transtulisset filios Israel apud Medos, & in eorum ciuitatibus Medos & Babylonios collocasset, & terram Israel ipsis in hæreditatem dedisset, factum est, quod leones immissi à Domino ipsos interficiebant, & hoc quia non Dominum, sed sua idola colebant, & Dominum non timebant. Scriptum est igitur regi Assyriorum, quod quia gentes quas in Israel & in Samariam & vrbes eius transtulerat nesciebant ritum Dei terræ, à leonibus occidebantur, & quod vnus de captiuis sacerdotibus qui ipsos doceret colere Dominum, de Babylonia mitteretur. Vnus igitur sacerdotum in Bethel rediens, populum Deum colere docuit, & sic leonum rabies quieuit.

¶ Sic vere rex Assyriorum, id est, diabolus, mirabilem videtur commutationem in terra Israel, id est, in Ecclesia & in Babylonia, id est, in mundo fecisse, ac instituisse, quia pro certo iam videtur Babylonios in Israelitas & Israelitas in Babylonios commutasse, terra enim Israel Ecclesiam designat, Babylonia mundum significat: & sic Israel bonos Ecclesiasticos, Babylonia vero malos & mundanos denotat. Ista est igitur veritas, quod rege Assyriorum diabolo procurante terra Israel, id est, Ecclesia, à viris Israeliticis, qui interpretantur videntes Deum, id est, à viris sanctis & religiosis clericis Deum contemplantibus viduatur, & hoc quia pro certo illi qui Israelitæ esse debuerant, in Babylonios, id est, in sæculares & mundanos hodie conuertuntur in quantum scilicet, in negotijs se implicant, & in Babylonem, id est, in mundum & in curias & officia principum transferuntur & sic proprie isti qui sunt in Israel, non Israelitæ, sed potius Medi vel Babylonij nominantur de quibus Apostolus Rom. 9. dicit: *Non enim omnes qui ex Israel sunt Israelitæ.* Econtra illi qui proprijs bonis, scilicet, Israeliticis viris, id est, sanctis, in mundo succedunt, & de Babylone, id est, de mundo modernis temporibus ad Ecclesiæ statum veniunt, & terræ ciuitates & castra, id est, Ecclesiæ dignitates & beneficia detinent & regunt non propter hoc Israelitæ, id est, sancti contemplatiui & discreti fiunt, sed potius Babylonij, id est, mali, confusi & peccatores persistunt. Isti enim Deum cœli non colunt, nec
F seruiunt, nec mandata eius custodiunt, sed idolis suis bonis temporibus per auaritiam, vel idolis, id est, ignaris nepotibus per carnis affectionem, vel idolis, id est, pictis & pulchris mulieribus per luxuriæ infectionem intendunt, quapropter cum ritum Dei terræ, id est, religionis & deuotionis cultum & diuinum seruitium videantur nescire, sed potius cultum Deorum terræ de qua veniunt, & vsum vitiorum sæculi solent colere & sentire. Ideo sicut videmus ad oculum isti à leonibus, id est, à tyrannis & principibus incursantur & rapinis & molestijs deuorantur. Deus enim non vult, quod quis habitet in terra Israel, id est, in Ecclesia sua sibi seruiat, nisi ipsum diligat atque colat. Alloquin si quis ibi existens, Dijs alienis, id est, dæmonibus vel vitijs, vel temporalibus diuitijs & delitijs seruierit, proculdubio à leonibus, id est, à dæmonibus vel tyrannis suppeditabitur & peribit Hierem. 50. *Grex dispersus Israel, leones deiecerunt eum. Prius comedit eum rex Assur, Nabuchodonosor nouissimus exossauit eum.*

¶ Vel dic, quod Babylonij fiunt Israelitæ & econtra, in quantum scilicet, hodie sæculares vident Deum, & sunt meliores quam clerici. & Ecclesiastici, sunt mundani & deteriores quam laici. Vide Iudic. 6. de Area, vbi melius.

Ex Capitulo decimo septimo. Textus. Cumq; ibi habitare cœpissent non timebant Dominum.

MORALITATVM CAP. XVII.

HIc habes, quod Samaritani quamdiu fuerunt sine sacerdote Domini, à leonibus fuerunt infestati. At vbi sacerdos Domini venit ad ipsos qui cultum Dei ipsos docuit, ira leonum erga ipsos conquieuit.

¶ In quo notari potest quod sacerdotis, id est, curati, prælati boni doctoris vel clerici præsentia multum est necessaria. In G
primo enim absente populus cultum Dei terræ, id est, cultum & executionem diuinorum mandatorum ignorat, eum non habeat qui doceat, & ideo apud eos leonum, id est, dæmonum, vitiorum, hæreticorum, tyrannorum vel aliorum malorum copia abundat, qui ipsos temporaliter & æternaliter deuastant. Vnde Prouerb. 11. *Vbi non est gubernator populus corruet.* Econtra vbi sacerdos Domini, id est, bonus prælatus, curator, prædicator vel doctor affuerit, qui edocet populum ea quæ sunt Dei, solent prædicti leones conquiescere, & populus iuste ac pacifice & viuere & manere, sicut de Daniele dicitur, qui quia sanctus erat in medio leonum sedens ab ipsis minime lædebatur Hebr. 11. Vnde de talibus sacerdotibus dicit Apostolus. *Obturauerunt ora leonum &c.* Hic habes, quod cum rex Assyriorum varias gentes de Babylone, & de alijs gentilium prouincijs in Samariam, & in terrã Israel transtulisset, & vtraq; gens fabricauit sibi Deũ suum: fecerunt quoq; sibi sacerdotes excelsorum de nouissimis populis, & ponebant eos in phanis sublimibus, & exeuntes in terram Israel, adorauerunt sculptilia, secundum quod didicerant in terra natiuitatis suæ, vsq; in præsentem diem sequuntur morem antiquum, & dato quod istæ gentes Dominum colerent, Dijs tamen suis nihilominus seruierunt, vnde isti Samaritani dicti sunt, qui in terra Israel de Babylonia translati cultum quidem Dei receperunt, sed cultum idolorum nullatenus dimiserunt sed potius vnum cum alio coluerunt, vnde & textus dicit hic quod fuerunt quædam gentes istæ Deũ timentes, sed nihilominus Dijs suis seruientes. Isti igitur sunt illi Samaritani de quibus Euangelia faciunt toties mentionem, qui scilicet, amotis Israeliticis in terra Israel sunt loco eorum translati.

¶ Ista possunt allegari ad multa, & exemplariter & mystice, & ideo hic notari potest, quod malum est à malis præsentibus originem trahere, quia proculdubio idololatrias, id est, peccata, & vitia quæ apud eos didicerunt, & quibus iuuentutem suam imbuerunt vix aut nunquam possunt dimittere. Sed dato quod ad terram Israel vel religionem transferantur, & quod quandoq; in cultu diuino & in bonis operibus occupentur, nihilominus morem antiquum & sæcularem quem didicerunt, & ritum solent firmiter obseruare. Illud videmus de filijs vsurariorum, qui statim fiunt vsurarij. Videmus etiam de rusticis rudibus. Dato quod fiant Episcopi & clerici, semper tamẽ modum antiquum illiberalitatis seruant, & dato quod partim Deum terræ Israel colunt, id est, dato, quod in aliquibus vitia iustis & nobilibus cũ quibus habitant, se conforment, idola tamen terræ suæ, id est, vitia in quib. nutriti fuerunt, semper tenent. Vnde dicitur Prou. 22. *Adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea.*

¶ Vel dic contra illos, qui vtramque ripam volunt pascere, H
mundani & religiosi esse simul, Deo & idolis seruire, & exeundo in terram Israel, id est, in Ecclesiam vel religionem vna cum cultu & seruitio diuino quod faciunt, volunt idola, id est, mundum, carnem vel diabolum colere, vel mundana negotia pertractare, cum tamen dicat Dominus, quod *nemo potest duobus Dominis seruire* Matt. 6. Sed de hoc vide alibi, vbi agitur de illis qui idolum Dagon iuxta arcam Domini posuerunt.

¶ Vel dic, quod inter illos quos rex Assyriorum diabolus introducit in terram Israel, id est, in Ecclesiam Samaritani qui interpretantur custodes, id est, mali prælati, solent hodie de nouissimis, id est, de personis indignis sacerdotes facere, & eos in phanis sublimibus, id est, in altis dignitatib. exaltare, & sic mali malos solent, vt cõmuniter, promouere. Vnde dicitur 3. Reg. 13. *Quicunq; volebat implebat manũ suam, & fiebat sacerdos excelsorum.*

¶ Vel dic, quod quando aliquis in terra Israel, id est, ad prælationem Ecclesiasticã vel ad quamcunq; sæcularem, vel aliam dignitatem transfertur, & Samaritanus, id est, custos, prælatus, iudex vel officialis efficitur, continua idola suæ terræ, id est, homines de patria sua amicos, cognatos, vicinos ad modum idoli insensibiles & ignaros secum transferre conatur & ipsos honorare, promouere & in phanis excelsis, & in altis dignitatibus con-

constituere machinantur,& plus ipsos quam Deus colere & diligere aliquoties gloriatur. Vnde Ezech. 8. Idola vniuersæ domus Israel depicta erant in pariete, & in circuitu per totum, & seniores Israel offerebant incensum,& Iechonias filius Saphan stabat in medio eorum stantium ante picturas & vnusquisque habebat thuribulum in manu sua. Et benè dicitur *in circuitu per totum,* quia scilicet tota Ecclesia vel collegium plena sunt talibus idolis prælatorum. Omnesq; parietes ac omnia beneficia Ecclesiæ per eos occupantur,& ideo non mirum si tales à leonibus, id est, à malis principibus infestantur.

¶ Vel allega de schismaticis, qui partim colunt Deum,& partim diabolum, in quantum partim male, & ideo leones, id est, gentiles eos deuorant,&c.

Capitulum decimum octauum. Textus. Anno tertio Oseæ filij Hela regis Israel.

MORALITATVM CAP. XVIII.

EZechias rex Iuda, qui interpretatur confirmatus à Domino, contriuit statuas, dissipauit excelsa, succidit lucos, sperauit in Domino, fecit, quod bonum est, rebellauit contra regem Assyriorum, & serpentem æneum, quem fecerat Moyses, confregit, & quia populus sibi incensum offerens, hactenus idololatrabat, ipsum in puluerem comminuit.

¶ Sic bonus prælatus debet ab Ecclesia euertere excelsa, id est, superbas statuas,& in malo stabiles & obstinatos lucos, id est, in vanitate lucidos,& curiosos, serpentem æneum, id est, hypocritas, malitiosos, clamorosos, & litigiosos. Debet etiam bonum facere,& semper in Domino confidere, & regi Assyriorum, id est, diabolo in omnibus repugnare.

¶ Vel dic, quod iste rex est Deus, qui bene videt in templo Ecclesiæ aliquem serpentem æneum, id est, aliquem malitiosum serpentem hypocritam, vel ad modum æris non sensum, sed sonum, id est, non opera, sed verba habentem, à populo adorari, & honorari,& tanquam Deum, id est, tanquam virum iustum coli ac venerari, indignans solet quandoq; eum frangere, seu etiam annihilare, vt sic qualis erat, possit ab omnibus apparere vel frangere, id est, reprehendere vel in puluerem per humilitatem reducere,& in torrentem Cedron proijcere, id est, ad lacrymas prouocare Esa. 16. *Inebriabo te lacryma mea Esebon,& Eleale. & quoniam super vindemiam tuam, & super messem tuam vox clamantium irruit,&c.*

B ¶ Sennacherib rex Assyriorum, ascendens super terram Iuda, cepit & vastauit ciuitates munitas, & hoc quia Ezechias rex Iuda à seruitute eius recesserat,& in domino sperans, tributum sibi negauerat. Ezechias igitur nuncios ad ipsum dirigit thesauros templi & thesauros regios sibi mittit, quinimo valuas templi laminis aureis spoliat,& omnia sibi tradit,& nihilominus ira sua non flectitur, sed ad obsidendum etiam Hierusalem se conuertit. Quod videns Ezechias ad precandum dominum flendo conuertitur, cuius precibus Dominus motus, contra Sennacherib indignatur,& misit angelum suum qui centum octuaginta,& quinque millia hominum Assyriorum in exercitu vna nocte peremit. Qui mane videns cadauera mortuorum timidus abijt in terram suã & recessit, vbi in templo Dei sui adorans, à proprijs filijs interfectus extitit, & sic illum quem Ezechias muneribus non vicerat, orationibus superauit.

¶ Allega illud de efficacia orationis. Etiam quomodo Deus solet tunc præcipue iuuare, quando omne humanum solatium solet deficere, & quando toto affectu solet homo se ad Deum per orationem dare.

¶ Vel dic, quod ille tyrannus significat mundi principes & tyrannos. Ezechias qui fidelis erat, significat viros Ecclesiasticos prælatos. Ista est tunc rei veritas, quando Ezechias bonus prælatus cessat tributa, seruitia regibus tyrannis dare, & ab eorũ seruitutis iugo,& obedientia se voluerit subtrahere, & prætextu libertatis Ecclesiasticæ liberare, statim ad ipsum deuastandum currunt, vrbes & castra rapiunt,& temporalitates suas ad manus suas ponunt, & ipsis dare munera non solum de thesauris proprijs, imo etiam de thesauris domus domini, id est, de bonis Ecclesiæ ipsum cogunt, & quandoque necesse est vt portas Ecclesiæ, id est, Ecclesiæ subditos talliando spoliant, vt munera regi Assyriorum, id est, principibus sæcularibus mittant vt ad literam videmus de multis fatuis prælatis qui proprios subditos grauant, vt inde principum sæcularium amicitias sibi quærant. Sed reuera illud improbis tyrannis non sufficit, quia talibus

C muneribus incitãtur,& ad grauiora facienda multoties plus anhelant. Igitur ista est veritas, quod pro libertate Ecclesiæ obtinenda non est vtile principum, vel sæcularium amicitias quærere, nec diuitias Ecclesiæ ipsis distribuere, cum ipsos magis inde soleant irritare. Sed vnicum & solum est remedium, ad Deum recurrere orando, fletus & ieiunia facere,& causas Ecclesię Deo solummodo commendare, quia reuera si Ezechias, id est, prælatus illud fecerit, Deus pro ipso pugnabit, potentias tyrannorum subuertit,& Ecclesiam de ipsorum manibus liberabit Psal. 43. *Liberasti enim nos de affligentibus nos & odientes nos disperdisti.* Et alibi, *Non est alius qui pugnet pro nobis nisi tu Deus noster.*

Capitulum vigesimum. Textus. In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem.

MORALITATVM CAP. XIX.

DE sanatione Ezechiæ,& de additione annorum, & retrocessione solis vide Es. 38. vbi exposui. De hoc autem quod rex Babylonis misit nuncios cum muneribus ad Ezechiam salutandum,& eum super curatione sua congratulandum,& hoc secundum Iosephum, quia Babylonij adorare solent solem, & quia viderunt solem retrocessisse, & audiuerunt ab idolis suis hoc propter infirmitatem regis Iuda factum esse, miserunt ad eum, & ipsum quem sol Deus eorum adorare decreuerat, honorandum censuerunt. Quibus honoribus Ezechias allectus, legatos quamplurimum honorauit, & omnes thesauros suos, cellas aromatum, sepulchra regum & prophetarum (secundum Comestorem)& breuiter omnis abscondita,& suas diuitias, & gloriam ostendit eis. De quo indignans Dominus per Esaiam eum acriter reprehendit, & quod thesauri sui adhuc essent deferendi in Babylonem, & filij sui à Babylonijs captiuandi sibi comminando prædixit. Quibus auditis, Ezechias hoc solum respondisse fertur: *Bonus est sermo quem locutus est Dominus, tantum sit veritas & pax in diebus nostris.*

¶ Ista possunt allegari ad multa, & hoc primum. Quia ne simus peiores Babylonijs, nos debemus illos quos Deus noster sol iustitiæ Christus honorauit, scilicet, pauperes, debiles, infirmos,& maxime reges Hierusalem, id est, bonos ac virtuosos viros Ecclesiasticos & religiosos prælatos honorare, & eos cum muneribus & eleemosynis visitare. Vnde dicitur Deuteronom. 10. *Deus amat peregrinum, & dat ei victum, & vos amate peregrinum,&c.* D

¶ Vel illud allega, quod fatuorum & insipientium est abscondita & secreta sua extraneis & ignotis reuelare, quia inde solent plura mala euenire, quia dum diuitias nostras alijs ostendimus, ipsos ad furtum vel ad rapinam solemus amplius incitare. Vnde in Prou. *Secretum tuum extraneo ne reueles, ne forte insultet tibi cum audierit, & exprobrare non cesset.*

¶ Vel dic, quod thesauros nostros, scilicet, virtutes interiores, vel etiam alia bona exteriora propalare, & in publicum hominibus propter inanem gloriam alijs ostendere seu reuelare non debemus, alias occasionem surripiendi & subtrahendi ipsa dæmonibus daremus. Vnde dicitur Eccles. 8. *Non omni homini cor tuum manifestes* Et hoc quia secundum Gregorium: *Depredari desiderat, qui thesaurum publice in via portat.*

¶ Vel allega, quod quicunq; rex debet reprehensiones Prophetarum, id est, prędicatorum,& Domini comminationes patienter audire,& euentum infortuniorum voluntati Dei supponere, & pro pace sibi danda suppliciter exorare. *Dominus* (inquit) *est, quod bonum in oculis suis sit, & fiat.* Ca. 21. Ezechias rex optimus, filium & successorem pessimum habuit, scilicet, Manassen regem Iuda & idololatram, augurem, homicidam, qui scilicet, Hierusalem ciuitatem impleuit sanguine vsque ad os,& Esaiam serra lignea scidit. Tandem Amon filius suus pessimus, iterum bonum filium, scilicet Iosiam genuit, qui inter optimos numeratus gloriose regnauit. Qui iterum Ioacham, qui etiam malus extitit, procreauit.

¶ Istud allega, quod bonitas vel malitia à parentibus non procedit, quia sæpe fit, quod boni parentes generant malos filios,& mali bonos,&c.

Capitulum vigesimum tertium. Textus. Et renunciauerunt regi quod dixerat: Qui misit,& congregati sunt ad eum. B

MORALITATVM CAP. XX.

HIc habemus, quod Iosias rex terram Iuda & Israel, plenam idolis inueniens, & altaria & excelsa idolorum destruxit, & sacerdotes idolorum & excelsorum occidit, & ossa humana super altaria combussit, currus solis cremauit, & equos soli di-

catos abstulit, & aruspices & effœminatos, & eos qui adolebant incensum Baal, & soli, & lunæ, & duodecim signis, & vniuersæ militiæ cæli abstulit & amouit, cultumque Dei perditum restaurauit, & pascha solennissimum in Hierusalem celebrauit.

¶ Dic quod Iosias est bonus prælatus, quia reuera de Hierusalem, id est, de Ecclesia sibi commissa debet cultum idolorum, id est, ritum omnium vitiorum eradicare, & cultum Dei, & morum inserere & plantare. Auferat igitur inde excelsa, id est, superbos & præsumptuosos, idola, id est, fictos & superstitiosos, currus solis, id est, auaros volubiles & in mundi negotijs laboriosos, equos, id est, lasciuos, luxuriosos, incensatores militiæ cæli, id est, diuitum adulatores, effœminatos, id est, inconstantes & imbecilles, sacerdotes idolorum, id est, malos familiares, fautores & officiales, tales enim de Ecclesia debent subtrahi & bonæ personæ quæ colant & timeant Dominũ subrogari. Vnde dicitur Mat. 21. *Malos male perdet, & vineam suã alijs locabit agricolis.*

¶ Hic habemus, quod Pharao rex Ægypti cum transire vellet per terram Iuda, ad præliandum contra regem Assyriorum iuxta Euphratem, exijt ei obuiam Iosias rex, nec voluit acquiescere quod non iret. Ab illo ergo occisus est Iosias in prælio in campo Magedo, & filius eius Ioatham, qui fuit malus eidem substitutus, quo à Pharaone amoto, filius eius Ioatham rex est factus, qui à Nabuchodonosor victus seruus est effectus, quo mortuo, filius ipsius Ioachim contra Nabuchodonosor rebellis ab ipso captus est, & cum vxore & filijs & maioribus populi in Babyloniam ductus & captiuatus, & solus populus pauperum derelictus, super quos fuit Zedechias patruus ipsius Ioachim rex creatus, quo scilicet tandem contra Nabuchodonosor repugnante, sub ipso Israel capitur, & ipse excæcatus, & vniuersus populus cum eo in Babyloniam captiuatur & sic per diuersas clades regnum Iudæ terminatur. Sicut enim dicit hic textus: *Deus omnino populum istum à facie sua submouere decreuerat,* & maxime propter
F peccata Manasses, qui cruore innocentium Hierusalem purpurauit, quapropter nec propter bonitatem Iosiæ fuit placatus, sed potius propter peccata populi, rex iustus fuit eis subtractus. 4. Reg 23. Iustus enim fuit Iosias, in tantum quod vt dicunt Hebræi vbi cum iuxta arboretum & fontem occisus fuerit, fons & arbor protinus aruerunt. Similis illi non fuit ante eum rex, qui reuerteretur ad Dominum ex omni corde suo, & in tota anima sua, & vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi, neque post eum surrexit similis illi, veruntamen non est auersus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor eius contra Iudam, propter irritationes quibus prouocauerat eum Manasses. Dixit itaq; dominus, etiam Iudam auferam à facie mea sicut abstuli Israel, & proijciam ciuitatem hanc quam elegi Hierusalem, & domum de qua ego dixi: *Erit nomen meum ibi, &c.* Reliqua autem sermonum Iosiæ & vniuersa quæ fecerat nonne hæc scripta, &c.

¶ Ista si vis possunt exemplariter allegari, quod rex vel prælatus sunt quandoque causa ruinæ populi, & econtra habemus hic de Iosia iusto, qui propter peccata populi moritur, & eis subtrahitur 4 Reg. 24. Et alibi: De morte populi Israel, qui propter peccatum Dauid regis, qui numerauit populum, ab angelo trucidatur.

¶ Vel allega, quod vltimum infortunium solent multa infortunia præcedere, vt tribulatio præcedens possit esse sequentium signum, sicut patet hic, vbi destructionem Hierusalem multæ clades & infortunia præcesserunt. Vnde Greg. dicit in Homilia quod *vltima tribulatio multis tribulationibus præuenitur.*

¶ Vel dic, quod fons misericordiæ & gratiæ & arbor fructificationis & opulentiæ in Ecclesia vel patria siccatur, quando Iosias, id est, iustus prælatus vel princeps subtrahitur vel ab ea aufertur.

¶ Vel quando videmus quod Iosias, id est, rex noster Christus propter populum moritur arbor, & vigor totius lasciuiæ,
G fons & humor carnalis totius concupiscentiæ, debet in nobis arescere & cessare, & pro morte eius debemus plãgere & dolere.

Capitulum vigesimum quartum. Textus. In diebus eius ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis.

MORALITATUM CAP. XXI.

REx Babylonis veniens in Hierusalem transtulit inde regem Ioachim & matrem eius, vxorem, & eunuchos illius, iudices & viros robustos & bellatores, artifices quoque & inclusores in Babylonem traxit, omnes personas nobiles de Hierusalem sustulit, & exceptis pauperibus nihil in vrbe reliquit. Ibiq; Zedechiam pessimum regem ordinauit, quem tandem captum excæcauit, & filios suos ante eum interfecit, & eum vinctum & cæcum in Babylonem deduxit.

¶ Rex Babylonis est diabolus, qui est super omnes filios superbiæ. Hierusalem est Ecclesia, quæ debet esse pacifica & quieta. Psal. 121. *Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem.* Ioachim qui interpretatur præparatus Domino est bonus prælatus, ad mandata Domini semper obediens & paratus, Ps. 118. *Paratus sum & non sum turbatus, vt discam mandata tua.* Zedechias vero qui sex fuit malus, malum prælatum significat. Igitur ista videtur esse veritas quod hodiernis temporibus rex Babylonis diabolus, de Hierusalem, id est, de Ecclesia videtur transtulisse & amouisse Ioachim, id est, bonum prælatum & diligentem, matrem eius, id est, pietatem omnia nutrientem, vxorem eius, id est, charitatem omnia coniungentem, iudices eius, id est, iustitiam omnia iudicantem, eunuchos eius, id est, castitatem impudicitiæ repugnantem, viros robustos eius, id est, fortitudinem vitia debellantem, artifices eius, id est, discretionem prudenter operantẽ, inclusores eius, id est, humilitatem omnia bona celantem & includentem & solum ibi dimisit (vt videtur) pauperes populi, id est, auaritiam omnibus indigentem, & ibi præfecit Zedechiam, id est, malum prælatum omnia subuertentem. Recedente enim & deficiente bono prælato ab Ecclesia omnia deficiunt, & succedente malo, omnia mala succedunt, & sic crescunt. Vnde Prou. 28 *Repugnantibus impijs ruina hominum.*

¶ Vel dic quod Hierusalem est anima à qua pro certo quando Nabuchodonosor diabolus captiuat & transfert bonum regem Ioachim domino præparatum, id est, bonum & bene morigeratum affectum, & substituit malum regem Zedechiam, id est, affectum malum & inordinatum, tunc est necesse quod simul tota virtutum familia transferatur, sicut supra, & quod pauperes, id est, vitia ibi solummodo relinquantur. *Vbi enim non est gubernator, populus corruet.* Prou. 11. H

¶ Vel dic quod rex iste, id est, diabolus videtur ab Ecclesia abstulisse Ioachim domino præparatum, id est, bonos prælatos & diligentes, matres, id est, viros pios, vxorem, id est, viros sociales & charitatiuos, eunuchos, qui scilicet se castrauerunt propter regnum cælorum, id est, viros castos, robustos, id est, viros patientes, solidos bellatores, id est, viros prædicando vel docendo vel bene operando strenuos, artifices, id est, doctores scientificos, inclusores, id est, viros humiles & absconsos & breuiter omnes notabiles virtuosi & morales videntur ab Ecclesia defecisse, & in Babylonem, id est, in peccatum captiui ducti fuisse, & operante rege diabolo perijsse. Vnde dicitur Threo. 1. *Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius.* Vnde Ecclesia videtur iam lamentando dicere illud: *Virgines meæ & iuuenes mei in captiuitatem abierunt, sacerdotes mei & senes mei in vrbe consumpti sunt.* Et breuiter non videntur ibi relicti nisi pauperes, id est, viri virtutum diuitijs carentes, & per auaritiam diuitijs temporalibus indigentes. Zedechias rex, id est, cœtus malorum prælatorum substituitur, qui à diabolo diuersis vitijs capitur, & propter suum defectum in præsentia sua filij sui, id est, subditi per diuersa peccata occiduntur. Ipse vero per obstinationem & ignorantiam excæcatur, & finaliter à diabolo in Babylonem, id est, in infernum captiuatur & miserabiliter moritur & necatur. Vnde Esa. 42. *Quis cæcus nisi seruus meus.*

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Factum est autem anno nono regni eius mense decimo. A

MORALITATUM CAP. XXII.

CVm Zedechias rex Iuda qui iuramentũ fecerat regi Babylonis, ab eo recessisset, & ob hoc exercitus Chaldæorũ Hierusalem obsideret, factum est quod præualescente fame in ipsa ciuitate Hierusalem, interrupta est ciuitas, & viri bellatores fugerunt nocte per viam portæ, quę est inter duplicem murum ad hortum regis, fugit & Zedechias per viam quæ ducit ad campestria solitudinis, & comprehendit eum exercitus Chaldæorum, & bellatores qui erant cum eo dispersi sunt & reliquerunt eum. Quem comprehensum ad regem Babylonis in Reblata duxerunt. Qui statim in conspectu eius filios eos occidit, & oculos eius effodiens, ipsum vinctum catenis in Babylonem captiuum duxit. Nabuzardam vero princeps exercitus Chaldæorum Hierusalem succendit, murum eius in circuitu dissipauit, columnas templi contriuit, mare æneum, bases & luteres, vasaq; templi quæ fecerat Salomon, secum in Babylonem deportauit, & populum qui inuentus est in Hierusalem captiuauit.

¶ Ista

¶ Ista possunt allegari ad fœlicitatem vel infœlicitatem falsorum amicorū, quis pro certo quamdiu rex Iuda, id est, quicunque princeps mundi est in suis palatijs, prosperitatibus & solatijs, principes sui officiales, bellatores & amici cum eo libere morantur, & ipsum sibi associant, & comitiuam eius sectantur. Si vero contingat quod exercitus Chaldæorum, id est, mundi infortunia contra ipsum præualeant, tunc statim fugiunt & ipsum solū derelinquunt. Matt. 26. Exemplum est de Apostolis qui Dominū suum Christum in cœna associauerunt, & cū à Iudæis captus est omnes eo relicto fugerunt. Vnde Eccles. 6. *Est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.*

¶ Vel dic quod Zedechias est peccator, qui infra muros ciuitatis suæ, id est, infra ambitum corporis residens, & ibi in delitijs viuens, patum curat de rege Babylonis, id est, diabolo rege inferni, quamuis peccando promiserit ei famulatum, & ei obediendo visus fuerit cum ipso contrahere quoddam pactum,
B iuxta illud Esa. 28. *Pepigimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* Sed pro certo dum non aduertit, iste rex diabolus contra istum exercitum suum, scilicet infirmitatem, mortem & infortonia mittit, & ciuitatem vbi habitat, scilicet corpus, per mortem laniat & subuertit. Igitur iste exercitus vrbe istā corporis diruta, istum ad regem Babylonis, id est, diabolum ad infernum adducit, & vitis bellatoribus qui instabant cum eo, id est, cunctis amicis eius & socijs ipsum dimittentibus & ab eo fugientibus, ipse excæcatus, & lumine gloriæ & gratiæ priuatus, & catenis æternæ damnationis ligatus, in Babylonem, id est, in infernum descendit Vnde dicitur Matth. 22. *Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.*

¶ Vel dic, quod rex est princeps Babylonis diabolus, mediante exercitu vitiorum, Hierusalē, id est, Ecclesiam vel religionem igne cupiditatum incendit, muros obseruantiæ regularis & diuinorum mandatorum in ipso destruit, & eam per Nabuzardam principem militię suę, id est, per mundi tyrannos & impios diuersis tribulationibus obsidet, & multipliciter laniat & subuertit. Regem eius, id est, prælatos excæcat, & catenis, id est, diuersis carnalibus complacentijs ipsos ligat & finaliter in Babylonem, id est, in infernum complantat, & populum ipsius per peccatum dissipat & captiuat. Etiam ab ista Ecclesia tollit columnas, id est, viros fortes & constantes, mare æneum, id est, viros amatos contritos & pœnitentes, vasa altaris, id est, viros deuotos Domino seruientes. Omnia ista solet diabolus ab Ecclesia tollere, & ipsam destructam dimittere, ita quod iam videtur quasi de bonis personis & de virtutibus nuda esse. Vnde dicitur Thren. 1. *Portæ eius destructæ, sacerdotes eius gementes, virgines eius squalidæ, & ipsa oppressa est amaritudine.*

C ¶ Vel dic moraliter, quod Hierusalem est anima, quam pro certo quando rex Babylonis, id est, diabolus capit, statim domum Dei, id est, deuotionem ad Deum, domum principum, id est, deuotionem ad sanctos, muros, id est, mandatorum obseruantiam, portas, id est, sensuum capacitates destruit, & igne cōcupiscentiæ circumquaque succendit, regem eius, id est, intellectum per ignorantiam excæcat, & eum per diuersos errores alligat. Tandem istam miseram ciuitatem omnibus bonis spiritualibus spoliat atque priuat. Nam sicut inde sublatæ sunt columnæ & bases, mare æneum, ollæ, trullæ, phialæ, mortariola, tridentes, scyphi, secundum quod dicitur hic: Sic diabolus tollit ab anima peccatrice columnas firmitatis, bases humilitatis, mare contritionis, ollas charitatis, trullas lenitatis, phialas deuotionis, mortariola timoris, tridentes pœnitentiæ, scyphos spiritualis scientiæ. Vnde dicitur Thren. 1. *Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius:* columna enim debet esse stabilis, hoc est, constantis, basis infirma, hoc est humilitas, mare sonat amaritudinem, hoc est contritio, olla continet & feruet, hoc est dilectio, trulla parietes lenit, hoc est benignitas, phiala liquores continet, hoc est deuotio, mortariolum species conterit, hoc est timor Dei, tridens mordens, & tres dentes habet, hoc est, pœnitentia, quibus tres partes sunt, scyphus vinum effundit, hoc est scientia. Omnia enim ista ab Ecclesia per diabolum subtrahuntur, quando prælatus vel rex ipsius victus excæcatur. Ab ala etiam tolluntur, & à templo conscientiæ submouentur, quando per vitia diabolo subiugatur.

¶ Hic dicit Comestor, quod Zedechias rex Iuda cæcus in Babylonem ductus, dum Nabuchodonosor rex Babylonis pro victoria festum & conuiuium faceret, & in vasis quæ de templo Hierusalem apportauerat, quorum partem mensæ suæ deputauerat, partem idolis dedicauerat, biberet, pro spectaculo in medium est adductus, & cum potus conniuantibus ministraretur, de mandato Nabuchodonosor isti Zedechiæ excæcato, potus laxatiuus extitit ministratus, quo bibito in præsentia omnium vituperabiliter est laxatus, sed etiam coneitatus & reductus in carcerem. Propter huiusmodi derisionem, tanto dolore affectus est, quod infra breue tempus mortuus est. Et audita causa mortis eius honorifice per Nabuchodonosor est tumulatus.

¶ Ista possunt applicari mystice, quando quis per ignorantiam & per obstinationem est cæcatus à Nabuchodonosor, id est, à diabolo in Babylonem, id est, in statum peccati captiuatur, & sæpe fit, quod ad conuiuium bonorum operum temporalitē adducitur, vbi potus laxatiuus, id est, vbi mundi prosperitas, diuitiarumque & delitiarum vbertas, quandoque per ipsum Nabuchodonosor diabolum sibi datur Psal. 72. *Ecce ipsi peccatores in sæculo obtinuerunt diuitias.* Ista enim potus laxatiui dicuntur, quia D scilicet quos iste potu diabolus inebriat, faciliter ad omnia vitia & maxime ad luxuriam, auaritiam & superbiam relaxantur, & ignominiose coram alijs per vitia diffunduntur, ita quod spectaculum & illusio cunctis efficiuntur. Quod potissime de isto qui erat rex Hierusalem, id est, de prælatis Ecclesiæ & viris Ecclesiasticis potest dici, qui præ alijs peccatoribus spectaculū & derisio alijs fiunt, quando ignominiosa vitia & sd superfluitates & vanitates sæculi se resoluunt Psal. 21. *Omnes videntes me, deriserunt me.* Qui finaliter in carcere malæ consuetudinis pereunt, quos tamen adulatores finem bonum eis prædicando honorifice sepeliunt & abscondunt. Nabuchodonosor diabolus peccatorē honorifice sepelit, quando in finali pœnitentis ipsum inanitet spectare facit, quod etiam facit per adulatores, qui rectè possunt dici talium sepultores. Vnde dicitur Matth. 8. *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Et Ezech. 39. *In die illa dabo Gog locum nominatum sepulchrum in Israel.* ¶ Vel sic vis dic, quod Nabuchodonosor diabolus vasa templi, id est, viros Ecclesiasticos, quando ipsos de Hierusalem in Babylonem, id est, de statu gratiæ in peccatum vel de religione ad mundum transtulit, ipsos quandoque idolis, id est, mundi principibus, & eorum curijs & officijs consecrat, & ad potandum mala doctrina conuiuas eius, id est, peccatores ipsos quandoque ordinat, & designat, &c.

Moralitatum quarti libri Regum Finis.

MORALITATVM LIBER DECIMVS tertius secundi libri Paralipomenon. E

Capitulum decimumquartum. Textus. Dormiuit autem Abia cum patribus suis.

MORALITATVM CAP. I.

VM in libris Paralipomenon pauca recitabilia, præter illa, quæ in libris regum recapitulantur, nihil de contentis in ipsis cum iam ex sententia quasi eunēta tengerim ea moralizate non propono, præter ea pauca, quæ historiæ Regum superaddita videntur, quæ breuiter hic expono. Igitur omisso libro primo, videtur in hoc libro, quod Zara, Æthiops contra Asa regem Iuda veniens, decies centena millia hominum in exercitu suo babebat, quos timens fugit Aza ad dominum, & orauit: Dominus exercitus Æthiopes, & fugerunt, & sic contra eos Aza & sui non armis, sed precibus præualuerunt.

¶ Illud allegā quomodo Deus in necessitate suos filios non deserit, & quomodo quando in ipso per fidem confiditur, & ad ipsum deuote incurritur, virtute eius hostes fugiunt & terreotur, & sic sæpe fit, quod multi à paucis, diuites à paupenbus superantur. Vnde dicitur 1. Mac. 3. *Facile est multos concludi in manibus paucorum, & non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis aut in paucis.*

¶ Vel dic, quod Æthiopes sunt dæmones & dæmonum tentationes, qui pro certo tot & tanti sunt, quod vires nostræ ad eos superandos non sufficiunt. Veruntamen faciliter vincuntur, quando ad orationes & diuinam spem recurritur, & quando diuinum auxilium humiliter imploratur.

Capitulum vigesimum. Textus. Post hæc congregati sunt filij Moab, & filij Amon, & cum eis de Ammonitis.

MORALITATVM CAP. II.

ITem 20. cap. dicitur, quod filij Amon & Moab & Seir contra F Iosaphat regem Iuda & stupenda multitudine ad prælium aggregantur. Quo ex toto corde ad dominum recurrente, pro-

pheta consolator sibi mittitur, ad cuius consilium cantores primi in exercitu ponuntur, quibus Deum laudantibus, hostes in seipsis taliter perturbantur, quod alter contra alterum præliantes, vniuersi mutuis cædibus perimuntur, ita quod nullus eorum euadere potuerit, & Iudæi spolijs hostium supra modum ditantur. Si vis dic sicut in præcedenti capitulo.

¶ Vel dic, quod illæ tres nationes infidelium designant tria principalia vitia, scilicet superbiam, luxuriam, auaritiam, quæ contra nos in tanta fortitudine congregantur, quod nisi Dominus nos liberet & defendat, necesse est vt nobis impie dominentur. Necesse est igitur ad orationem recurrere, cantores, id est, Dei laudes præponere, & sic ipsos poterimus superare. Quãdo enim cantores spirituales, scilicet, oratio, confessio, laus & gratiarum actio præmittuntur, necesse est, quod hostes spirituales, scilicet dæmones & vitia debellentur. Vnde 2. Reg. 20. *Cecinit tuba & recesserunt ab vrbe.*

¶ Vel dic, quod cantores sunt prædicatores vel laudis diuinæ pronunciatores, qui quia populum ad deuotionem excitant. contra hostes victoriam sibi parant.

¶ Vel dic, quod sæpe fit, quod mali, qui contra bonos se congregant, malitiose nutu Dei quandoque simul dissentiunt, & discordant, & sic inter se pugnantes dum mutuo se debellant, alios quos decreuerant occidere, liberant atq; dicant. Constat enim quod Dei prouidentia solent quodoque inter superbos discordiam suscitare, vt sic occasionaliter possit iustos de suis manibus liberare Psal. 36. *Gladius eorum intret in corda eorum, &c.*

Capitulum vigesimum quartum. Textus. Septem annorum erat Ioas cum regnare cœpisset.

MORALITATVM CAP. III.

G ITem c. 24. dicitur, quod Ioas rex Iuda qui per Ioiadam sacerdotem fuerat enutritus, & à persecutione impiæ Athaliæ reseruatus, & in regnum sublimatus, quamdiu Ioiada vixit, bonus & sanctus extitit, Deum coluit, templum reparauit, & iuste & pacifice imperauit. Mortuo vero Ioiada, delinitus obsequijs & adulationibus principum suorum, ipse & populus suus Dominum dereliquerunt, templum Dei & cultum ipsius contempserunt, sculptilibus seruierunt, pro quibus cum à Zacharia sacerdote filio dicti Ioiadæ reprehenderetur, ipsum Iudæi inter templum & altare lapidibus obruerunt, propter quod rex & populus in manibus Syrorum traditur, à quibus Hierusalem spoliatur, ipse vero rex ingratus in magnis laboribus ab eo dimittitur, & à seruis suis proprijs in lecto suo dormiens iugulatur.

¶ Ista possunt allegari exemplariter, quomodo videlicet & proficit præsentia viri iusti & boni cõsiliarij vel prælati. Quamdiu enim rex iste Ioiadam virum vtique iustum & prudentem secum habuit, & eius consilio vsus fuit, tamdiu Deum timuit, templum & Ecclesiam honorauit, obsequijs & blandiijs adulatorum decipi nõ potuit, quo tamen mortuo quam plura mala fecit, ita quod opprobriose perijt. Vtile igitur est & maxime princip, quod sanctos viros & bonos consiliarios secum habeat, & quod adulatorum obsequijs (ne forte ipsum ad iniquitatem pertrahant) nunquam credat. Vnde Ecclesi. 9. *Viri iusti sint tibi conuiuæ.* Talis igitur principi & populo potest Ioiada, id est, bonus prælatus vel consiliarius dicere illud Deut. 31. *Noui quod post mortem meam inique agetis, & declinabitis cito de via, quam ostendi vobis.*

¶ Vel dic, quod si in Ecclesia iustus Ioiada sacerdos semper viueret, id est, si ibi bonus & ecclesiasticus semper esset rex & populus, id est, ipsi sæculares semper bene facerent, & eorum consilijs crederent, & exemplarijs conformarent, Deum quoq; colerent, & templum Ecclesiæ repararent. Vnde dicitur 2. Paral. 34 quod *cunctis diebus Iosiæ non recesserunt à Domino.* Sed, proh dolor, iam Ioiada in Ecclesia non inuenitur, quinimo viri iusti, boni & prudentes prælati & ecclesiastici exinde defecisse probantur, iuxta illud Psal. 13. *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est, &c.* Idem tam principes quam populi Deum videntur contemnere, templum Ecclesiæ persequi, & derelinquere idola, id est, vitia colere, Zachariam, id est, sacerdotes & prædicatores & reprehensores vilipendere: ipsos enim quandoque pœnis afficere computantur, propter quod guerris & tribulationibus iusto Dei iudicio molestantur, & à seruis proprijs, id est, à suis malis officialibus, adulatoribus, & ministris, dum dormiunt, id est, dum non aduertunt, occiduntur, in quantum scilicet spiritualiter eorum instinctu mala multa faciunt, & eorum futuris fallacijs & blandirijs temporaliter depauperantur. Sicut ad literam videmus de multis principibus, qui dato quod quicquid possunt, ecclesiasticis auferant & Ecclesiam persequantur & odiant, ipsi tamen mortui, id est, pauperes & depressi dormiunt, & hoc, quia serui eorum, id est, mali familiares, eorum, quicquid habent, subripiunt, & de eorum spolijs diuites fiunt. Vnde infra 2. Paral. 32. dicitur: *Filij sui percusserunt regem.* H

¶ Vel ista allega, quod sæpe fit, quod ingrati homines, & maxime principes dato quod à Ioiada, id est, ab aliquo prudente & iusto familiari, vel consiliario suo multa bona receperunt, & quod ipsum in vita sua dilexerunt & honorauerunt, ipso tamen mortuo huiusmodi beneficia faciliter obliuiscuntur, & contra Zachariam filium Ioiadæ, id est, contra filios & hæredes ipsius debacchantur, ipsosq; plus quam alios aliquoties persequuntur, nec de beneficijs acceptis ab eorũ parentibus recordantur.

¶ Vel dic generaliter, quod mali & maxime diuites nolunt hodie aliquem, qui ipsos corrigit inuenire, quinimo Zachariam, id est, bonum prædicatorem vel correctorem, si eorum crimina arguat, solent eum verbis & verberibus lapidare, & eum diffamando occidere. Vnde dicitur Amos 5. *Oderunt in porta corripientem, & loquentem perfecte abominati sunt.*

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Viginti quinque annorum erat Amasias, cum regnare cœpisset.

MORALITATVM CAP. IV.

HIc cap. 25. habes quod Amasias rex Iuda voluit pugnare contra filios Edom, & conduxit de Israel centum millia robustorum. Sed quia omnes erant idololatræ, vir Dei ipsos remitti mandauit, & dato quod iam stipendia recepissent ipsos remitti ad propria imperauit. *Non ingrediatur,* inquit, *tecum exercitus Israel. Non enim est Dominus cum illis.* Quia si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Dominus ab inimicis, quia Dei est quippe adiuuare, & in fugam conuertere. Quod factum est, quia scilicet in Deo confidens, idololatras remisit, & sic hostes suos gloriose deuicit.

¶ Istud allega, quod societas malorum non est in prælio captanda, quia propter peccatum eorum posset victoria retardari & impediri.

¶ Item istud allega, quod non est in magno numero confidendum, & quod victoria magis dependet ab occulta Dei prouidentia, quam à numerosa & forti militia. A

Nota etiam quod hic dicitur, quod milites isti repudiati & remissi, dato quod bene fuissent stipendiati, fuerunt tamen cõtra regem Iuda multipliciter indignati, cum terram occisis pluribus sunt prædati.

¶ Quod simul ad hoc allegari potest, quod mali & indigni, quando se remitti, & à societate vel promotione repelli cognoscunt, faciliter indignantur, & per rixas & appellationes contra regem Iuda se repellentem, id est, contra bonum prælatum se repudiantem insurgunt. Vnde Prou. 15. *Non amat pestilens eum, qui se corripit.* Non considerat, enim suam dignitatem, sed potius ambitionem & cupidam voluntatem.

Ex eodem capitulo vigesimo quinto. Textus. Amasias quoq; post cædem Idumæorum, & allatos Deos filiorum Seir.

MORALITATVM. CAP. V.

HIc habes, quod Amasias rex Iuda, qui prius erat bonus, ex Dei virtute Idumæos deuicit, & filios Seir Dei auxilio superauit, sed cum inter spolia Deos eorum in Hierusalem detulisset, errore seductus, ipsos sibi in Deos statuit, & ipsis incensũ adoleuit: Quem cum Propheta missus à Deo super hoc redargueret dicens: *Cur adorasti eos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua?* Acquiescere noluit, sed sibi minas inferens ipsum vt quiesceret imperauit. *Non,* inquit, *consiliarius regis es, quiesce ne interficiam.* Quapropter cito post à Ioas rege Israel fuit victus, & tandem à seruis proprijs interfectus.

Si vis, applica istud ad malos sacerdotes, qui scil. audito peccato alicuius in confessione, ad simile prouocantur. Iuda enim confessio interpretatur, & ideo sæpe fit, quod rex Iuda, id est, bonus & circumspectus confessor, pugnat contra Edom, id est, contra peccatorẽ in cõfessione redarguẽdo, & eum ad obedientiam & pœnitentiam inducendo, ita quod dum sua occulta scrutatur sæpe fit, quod Deos suos, id est, aliquis occulta peccata, in quibus se potius delectabit, inuenit & timatur, vt quia de aliquo actu luxuriæ vel simili confitetur, & tunc sæpe fit, quod ipsos in Deos sibi statuit, sc. cum in simile peccatum consentit, B & in quantum illud, quod in alijs impugnauerat & reprehende-

tat,

rat in propria persona committit. Apost. *si quam destruxi, iterum readifico prauaricatorem me constituo.*

¶ Vel dic, quod mali se reprehendi à Prophetis, id est, à bonis viris & prudentibus, non sustinent, imo statim turbati minas eis tribuunt & intentant. Vnde illud est verbum ipsorum: *Non consiliarius &c.* quia sicut dicitur Prou. 15. *Non amat pestilens eum qui se corripit.* Et ideo talis, qui se redargui vel veritatem audire non sustinet, spiritualiter & temporaliter sæpe perit. Vnde Prou. 29. *Qui corripientem se dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus.*

Capitulum vigesimum sextum. Textus. Omnis autem populus Iuda filium eius Oziam annorum sedecim.

MORALITATVM CAP. VI.

OZias rex postquam multa bona tam in villis quam in alijs negotijs & immensam gloriã acquisiuisset, præsumptione seductus, eleuatum est cor eius in interitum suum, e contempsit Dominum Deum suum. Ingressus enim templum Domini, sacerdotia officium voluit exercere & facere, & accepto thuribulo sanctuarium intrare, & super altare thymiamatis incensum sicut pontifex adolere, quod tamen solis sacerdotibus e consecratis, scilicet filijs Aaron licitum erat, quia scilicet nullus alius sub interminatione locum illum ingredi poterat, aut etiam debebat. Vnde summus sacerdos statim ipsi Oziæ occurrit, & eum de præsumtionis dictæ negotio reprehendit. *Non est* inquit, *officij tui, Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed sacerdotum filij Aaron, qui constituti sunt ad huiusmodi ministerium.* Cum igitur nec sic egrederetur, sed comminans sacerdotibus incensum offerre moliretur, statim lepra fuit percussus, & à sacerdotibus à sanctuario eiectus, & ex tunc leprosus in domo separata habitans, quamdiu vixit, à populo est seiunctus, regnique gubernaculo destitutus.

¶ Ista possunt applicari contra principes sæculares, qui re vera modernis temporibus non sunt contenti administratione sæcularium, nisi etiam administrent spiritualia, quia pro certo sicut patet, iam nituntur de collatione beneficiorum, & per cõ-
C sequens de executione ecclesiasticorum officiorum se intromittere & illud quod solis filija Aaron consecratis, id est, bonis & dignis Episcopis & prælatis concessum est, volunt aliquoties vsurpare, sicq; sanctuarium intrare, & incensum offerre nituntur, in quantum de rebus ecclesiasticis, & de illis quæ ad prælatos pertinent, se intromittere moliuntur, & inde est, quod iam multi tales leprosi, id est, simoniaci efficiuntur, in quantum scilicet munera accipiunt, vt eorum precibus & impulsionibus vel incursionibus aliqui promoueantur. Lepra enim simoniæ, quæ in sanctuario contrahitur, solebat contingere solis ecclesiasticis prælatis, & sacerdotibus. Nunc vero contingit regibus & principibus, quia scilicet quandoque simonias contrahunt, & alios promouendo seu promouere compellendo, prælatorum officium vsurpantes assumunt, sicut in multis regnis atque villis, nulli ad dignitates & ad officia promouentur, nisi qui à sæcularibus principibus & dominis præsententur. Isti ergo regni sui moderantiam solent perdere, & in domo separata, scilicet, in inferno leprosi, & abominabiles persistere, qui non contenti propria dignitate, iura & officia prælatorum in his & similibus conantur taliter vsurpare, quia pro certo dignum est quod perdat proprium, qui ambitiose vsurpat & appetit aliena. Non enim est suum officium vt incensum adoleant, id est, vt sacerdotum vel prælatorum ministeria exerceant & assumant. Vnde Num. 3. *Externus qui ad ministrandum accesserit, morietur.*

¶ Vel dic quod sæcularis quamuis sit rex vel princeps, vel famosus iustus, non est dignus ecclesiastica officia assumere, sed soli illi qui munus consecrationis dignoscuntur habere. Dignior enim ad hoc est quicunque consecratus ecclesiasticus, quamquam malus, quam quisque sæcularis non consecratus, quamquam iustus fuerit alias & honestus.

Moralitatum librorum Paralipomenon Finis.

D MORALITATVM LIBER DECImus quartus primi libri Esdræ.

Capitulum primum. Textus. In anno primo Cyri regis Persarum, vt compleretur verbum domini.

MORALITATVM CAP. I.

SVb Esdra qui fuit scriba velocissimus in lege domini data, est licentia filijs Iuda, qui captiui ducti fuerant in Babylonem quod Hierusalem redirent, & vasa domini quæ Nabuchodonosor detulerat, reportantes templum reædificarent. Quod cum facere cœpissent, inuidentes finitimi, scriptis epistolis in Persiam ad regem impediuerunt, & templi ædificationem per multa tempora tardarunt.

¶ Sic vere quandoque contingit, quod captiui peccatores de spirituali licentia seu gratia, & indulgentia regis Christi de Babylonia, id est, de statu peccati in Iudæam, quæ interpretatur confessio, & in Hierusalem, quæ interpretatur pacifica, id est, per contritionem & pœnitentiam ad statum gloriæ reuertuntur, & templũ domini in sua conscientia virtutibus reædificare conantur, statim adsunt finitimi vel vicini sui scilicet motus carnales, qui in finibus suis habitant, vel diaboli qui circa eos immunda persgũt, qui suis tentationibus impediũt, reædificẽt illud templum & ne in conscientia sua faciant Deo domum.

¶ Hic habemus quod cum filij Israel reædificarẽt templum Samaritani de quibus dictum est 4. Reg. 17. quod partim Deũ colebant, & partim idola adorabant, venerunt ad eos prætendentes cum eis ædificare, dicentes se dominum colere, & sibi cum alijs velle deseruire. Filij autem Israel ipsos socios in ædificando habere noluerunt, sed eos potius tanquam extraneos respuerunt.

¶ Sic vere fit hodie, quando filij Israel, id est, boni Christiani, templum ecclesiæ catholicæ virtutibus & documentis construunt, nunquam desunt Samaritani, id est, hæretici & schismatici, qui licet cum Deo idola colant, id est, licet eum aliquibus viris qui credunt multa erronea teneant, se tamen esse cultores Dei asserunt, & Christiani nominati volunt & templum prædicando malam doctrinam suam ædificare quærunt. Filij autem Israel, id est, boni Christiani, debent tales repudiare, ipsorum ædificationem contemnere, & eos à cœtu fidelium tanquam extraneos effugare. Et sic isti repudiati postea moti sunt contra Israel, & ipsorum facti sunt inimici, & ædificationem templi impediunt. Sic vere hæretici & schismatici videntes, quod filij ecclesiæ ipsos & ipsorum errores abominantur ipsis præ cunctis populis hodie inimicantur, & eos in constructione templi, E
fidei & ecclesię impedire conantur. Bene ergo dicitur 2. Cor. 11. *quod periculum est in falsis fratribus* quia sicut dicitur Matth. 10. *Inimici hominis domestici eius.*

¶ Vel dic quod tales videntur proditores, qui sub specie volendi ædificare cum alijs, & sub specie alicuius boni nituntur societatem cum alijs contrahere, vt sic possint amplius & facilius nocere. Quod si recipi nequeunt, tunc se solent hostes publicos demonstrare, & malitiam quam palliauerunt, declarare.

Capitulum quartum. Textus. Factum est autem cum audisset Sanaballat.

MORALITATVM CAP. II.

NEmiæ 4. dicitur, quod propter impugnationes hostiũ vicinorum scilicet qui ædificationem ciuitatis Hierusalem impediebant, ordinauit Nemedias quod media pars iuuenum ædificaret, alia vero pars armata hostibus obuiaret. Etiam de ædificantibus fiebat sic, quod vna manu faciebant opus, alia vero manu gladium tenebant. ¶ Istud applica quod in spirituali ædificatione Hierusalem scilicet ecclesiæ & animæ, hostes nostri dæmones continue nos impugnant, necesse fuit populum domini in duo se diuidere, scilicet in bellatores & in contemplatiuos & religiosos, qui pro se & alijs orationibus pugnant, & in operatores, & in actores, qui pro se & alijs in terrenis laborant. Veruntamen sic est, quod isti ex toto non debent operibus actiuæ vitæ ostendere, imo pro certo vna manu debent gladium orationis tenere, & altera opus bonũ actualiter exercere.

Capitulum nonum. Textus. Postquam autem hæc completa sunt.

MORALITATVM. CAP. III.

POpulus qui de captiuitate redierat, in vno dicitur valde peccasse. quia sacerdotes & Leuitæ & alij filij Israel, non statim se separauerunt à populis regionum, sed potius semen suum commiscuerunt cum populis terrarũ, & acceperunt sibi & filijs suis vxores de filiabus Chananæorum, Amonitarum, Moabitarum & Ægyptiorum, manus etiam magistratuum principum fuerat in hoc prima. Quapropter Esdras dolens, eleemosynas & F
ieiunium prædicauit, & vxores alienas cum ipsorum liberis eijci mandauit, & sic filios Israel à gentilibus populis quibus mixti erant, separauit. ¶ Sic vere videtur hodie, quod nostri sacerdotes & Leuitæ & viri ecclesiastici simili modo peccant, quia scilicet

populis terrarum, id est, sæcularibus negotijs se implicant & sic semen sanctum, scilicet seipsos, qui deberent esse sancti, cum populis commiscere videntur, in quantum sæcularium actibus & moribus se conformant. Vnde Esa. 24. *Sicut populus sic sacerdos.* Psal. 105. *Commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.* Et quod plus est, isti de filiabus istorum Chananæorũ, id est, sæcularium, vxores & concubinas sibi accipiunt, ex quibus contra legem Dei & mandata filios adulterinos producunt. Et in hoc non solum inferiores, imo etiam magistratus & principes, id est, doctores & prælati & superiores in transgressione hac primi sunt, & in hoc cæteris plus delinquunt. Et sic iam potest dici de talibus illud Gen. 6. *Videntes filij Dei filias hominum quam essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant, &c.* Quid igitur debet facere Esdras, id est, bonus prælatus. Pro certo ipse debet tales vxores & eorum liberos, id est, tales concubinas & earum spurios, de Israelitarum, id est, de clericorum domibus eijcere, & sic semen sanctum ab alienigenis, id est, clericos à sæcularibus & maxime à mulieribus separare. Dicat igitur Esdras, id est, bonus prælatus cuilibet tali fornicario illud Gen. 21. *Eijce ancillã & filium eius.*

¶ Vel dic, quod vxor alienigena est officium vel dignitas sæcularis, cui scilicet hodie filij Israel, id est, viri ecclesiastici libenter nubunt, & se in negotijs & dignitatibus sæcularium atq; principum libenter implicant & mergunt.

Moralitatum libri primi Esdræ Finis.

G MORALITATVM LIBER DECIMVS-quintus tertij libri Esdræ.

Capitulum tertium. Textus. Rex Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis.

MORALITATVM CAP. I.

SICVT dicitur 3. Esdræ 3. Cubicularij tres regis Persarum, promisso à rege præmio melius respondenti, de quæstione fortitudinis disputauerunt, & quę res sit in mundo fortior, diuersimode responderunt. Vnus igitur vini fortitudinem prædicauit, alius regis potentiam fortiorem rebus omnibus asseruit, alius mulieres fortiores rebus cæteris esse dixit, veritatem autem super omnia præualere asseruit. Iste igitur, qui pro mulieribus locutus est, præmium promissum obtinuit, & quicquid statuit petere, reportauit.

¶ Ista possunt allegari, quod hodiernis temporibus in curijs regum & principum quilibet certat regi sapientibus respondere, & placentiora dicere, ad illum finem quod possit præmium reportare. Sed pro certo ista videtur hodie veritas, quod illi qui commendant hodie mulieres, id est, qui dominarum acquirunt gratias & fauores cæteris præferuntur, & præmium non solum ab ipsis dominãbus, imo etiam ab ipsis regibus & Dominis consequuntur. Vnde versificator dicit:

Regna regunt vulua, clamat gens tota simul va.

¶ Dic, quod rex Babylonis est diabolus, qui scilicet, in hoc mundo tres cubicularios habere dicitur, eo quod tria genera peccatorum sibi præcipue famulantur, scilicet, auari, qui commendant vinum, id est, diuitias, quæ inebriant & excœcant cor humanum, ambitiosi & superbi, qui commendant regem, id est, eminentias luxuriosi, qui commendant mulieres, id est, delitias. Vide supra lib. 15. c. de Deabus & pomo discordiæ.

¶ Vel dic, quod inter seruos regis Christi, ille qui mulieris, id est, B. Virginis laudem & fortitudinem prædicat, & qui veritatem diligit & commendat, à rege Christo amplius donum reportat. Eccl. 26. *Mulieris autem bonæ benedictus vir.*

¶ Hic c. 3. habes, quod tres erant iuuenes custodes corporis Darij, quibus promissum erat à rege, quod ille qui de vna quæstione sibi à rege tradita sapientius responderet dona quam plurima reportaret. *Cuiuscumque*, inquit, *apparuerit sermo sapientior,*
H *dabit ei Darius rex dona magna, scilicet, purpura operiri, in auro bibere, & super aurum dormire, & currum aureum, frænum & cydarim byssinam, & torquem circa collum, & secundo loco sedebit à rege propter sapientiam, & cognatus regis vocabitur.* Et sequitur quod Zorobabel vnus trium qui veritatem commendauit, omnia ista à rege Dario reportauit.

¶ Rex iste Darius, qui interpretatur fertilis vel augmentatus significat Deum, qui in omnibus est fertilis & abundans 3. Esd. 3. *Rex Darius fecit cœnam magnam.* Ista est igitur veritas, quod ille qui veritatem diligit & commendat & cuius sapientiam esse rex Deus approbat & acceptat, sicut est homo sanctus, qui non de vino & de rege, id est, non de affluentia vel eminentia speciali tractat, sed ad veritatem creatam & increatam sapientiam suam ordinat & dilatat, ab isto rege suo finaliter gloriam & honorem reportat. *Magna est*, inquit, *veritas & præualet.* Iste enim finaliter purpura, id est, regali dignitate vestitur, auro diuinæ sapientiæ potatur, & super illud aurum dormire & quiescere perpetuo comprobatur, currum aureum, id est, corpus glorificatum habebit, fræno aureo, id est, diuina laude gaudebit. Esa. 48. *Laude mea infrænabo te, circumdari byssina*, id est, munda & clara maiestate fulgebit. Zach. 3. *Ponite cydarim mundam super caput eius:* torque aurea, id est, charitate feruenti ornabitur in sede perpetuæ quietis, & securitatis, iuxta regem Christum locabitur cognatus, & amicus perpetuo vocabitur. Vnde dicitur Io. 15. *Iam non dicam vos seruos, sed amicos.* Igitur vera sapientia quæ est de æternis, non de terrenis, quæ philosophizat de veritate, & non de vanitate, & quam solam rex approbat, scilicet, Christus omnes autem alios reprobat, tali præmio dotatur & possessores sui ad talem gloriam promouentur. Vnde in Prou. 1. dicitur, quod *per sapientiam addetur capiti tuo gratia, &c.*

¶ Vel dic, quod modernis temporibus illi, qui sunt regum cubicularij, & familiares, illi qui apud eos reputantur sapientiores diuitijs & honoribus præ alijs abundant, in auro bibunt, & in auro per auaritiam mentaliter cubant, cydarim dignitatum etiam obtinent, purpura, id est, vestimentis preciosis se induunt, iuxta reges & in altis officijs & dignitatibus sedent cognati & amici regum vocantur, & in omnibus clari apparent. A
Veruntamen ibi dicitur quod isti curru vehuntur, & torque circa collum ligantur, ad denotandum quod status illorum non est stabilis, sed ad modum currus versibilis & volubilis. Vnde dicitur 1. Reg. 25. *Impij rotabuntur quasi rota.* Torques etiam, id est, tortura diuersarum solicitudinum & timorum illos stringit. Vnde Iob. 17. *Cogitationes meæ dissipatæ sunt torquentes cor meum.* Et ad literam finaliter etiam quandoque accidit, quod torques per suspendium ipsos stringit sicut de multis sapientibus regum, officialibus, consiliarijs quotidie cernimus, quos quandoque post altas dignitates torqueri & suspendi videmus, & sic torques aurea in torquem cannabeum transformatur Eccles. 35. *Seruo maleuolo tortura & compedes.*

¶ Hic dicitur, quod *nihil vino fortius & efficacius.* Habet enim vt ait, *mentem decipere, mentem effœminare, mentem in securitatem vertere, mentem iucundare, omnem tristitiam effugare. Fraternitatem & amicitiam facit obliuisci, gladios sumere, & omnia per talenta loqui.*

¶ Ista omnia possunt applicari ad vinum male sumptum, scilicet ad ebrietatem, quia pro certo ista est quæ mentem per errorem & insipientiam decipit, & quæ verticem, id est, sapientiam auertat Psal. 106. *Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est.* Securitatem præsumptionis parit, vanam lætitiam inducit, tristitiam & timorem effugat: præsentiaque & futura infortunia obliuisci facit, amicitiam facit frangi, gladios per furorem & iracundiam facit accipi, & ad literam plusquam deceat facit loqui. Ebrij enim per talenta loqui dicuntur in quantum quid dicant non præmeditantur, sed quicquid habent in corde, simul eructant & effantur. Vnde in communi dictum gallicum est de homine qui effrænate & inconsiderate loquitur: *Il parlet à tauelets*, id est, *ipse loquitur per fasciculos.* Vnde Prou. 19. *Totum spiritum suum profert stultus, sapiens autem seruat in posterum.* Eccl. 29. *Stultus verba multiplicat.*

¶ Vel dic de vino delitiarum vel affluentia prosperitatis.

¶ Vel dic, quod vinum est diuina prouidentia seu spes, fides vel consolatio spiritualis, quia ista est quæ mentem decipit, in quantum scilicet, facit sperare vel credere, quod non videt, mentem effœminat per timorem, assecurat per spem, lætificat B
spirituale gaudium & timorem & amicitiam & fraternitatem, & omnem personarum acceptionem facit obliuisci propter iustitiam, gladium verbi & orationis facit sumere, & spiritualem audaciam, & per talenta facit loqui per spiritualem feruorem & eloquentiam. Vnde Prou. 31. *Da vinum his qui amaro sunt animo vt bibant & obliuiscantur egestatis suæ.*

Capitulum quartum. Textus. Et inchoauit sequens dicere, qui dixit de fortitudine regis.

MORALITATVM CAP. II.

HIc agitur de potentia regis, & dicitur, quod *rex omnibus præcellit, bellatores mittit, qui missi vbicunque voluerit properant, montes, turres & muros lacerant, prædas rapiunt & cumulant,*

quæ

quas tandem ad regem portant. Iugulantur & iugulant, & pro suo domino mortisse exponunt. Agricolæ tributa fructum regibus afferunt, & cum omnes pro ipsis laborare non cessant, ipsi tamen in lætitia bibunt, dormiunt & recumbunt.

¶ Istud ad literam potest applicari ad modernos reges, tam ecclesiasticos quam sæculares, quia pro certo isti bellatores, id est, balliuorum multitudines nutriunt, qui montes, rures, muros, id est, generaliter omnes bonos subditos per contemplationem altos, per constantiam fortes & solidos impugnant & exactiones diripiunt, prædas & exactiones, quas extorquent ab alijs ad magistros suos ferunt. Et ad literam sæpe fit, quod pro C mandatis magistrorum suorum exequendis alios iugulant & affligunt sed finaliter ipsi iugulantur. Quod etiam familiariter accipiendo videmus, quod isti subditos scilicet exactionibus suis iugulant, tamen sæpe fit quod ipsi similiter iugulantur, & per infortunia deficiunt & succumbunt. Vnde dicitur Matt. 7. *Eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Et breuiter ista est veritas, quod tam mulieres quam agricolæ, tam pauperes quam diuites, pro regibus, prælatis & superioribus dominis, & ipsorum negotijs seu vtilitatibus laborant, ipsi vero sine labore viuunt, dormiunt, & triumphant Psal. 71. *In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabantur.* Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua.

¶ Vel dic quod rex est Christus cuius milites fuerunt apostoli & martyres, qui prædicando peccatores iugularūt, in quantum exteriorem hominem & vitam carnalem in eis occiderunt prædasque, id est, animas quas à diabolo rapuerunt, ad eum per fidem & pœnitentiam detulerunt, qui tamen finaliter per tyrannos corporaliter iugulati fuerunt, *qui gladio percutit, gladio peribit.* Apostoli enim & primi ecclesiæ fundatores, qui gladio verbi Dei peccatores percusserunt, gladio per tyrannos & impios corporaliter perierunt. Agricolæ etiam, id est, fideles confessores, doctores, tributa virtutum & bonorum operum de agro sacræ scripturæ, tributa bonarum doctrinarum ad regem Christum suum deferunt, & ipso in paradiso quiescente, hic pro ipso laboribus se exponunt Psa. 43. *Propter te mortificamur tota die.*

Ex Capitulo quarto. Textus. Tertius qui dixerat de mulieribus & veritate.

D MORALITATVM CAP. III.

Hic dicitur, quod mulieres cæteris rebus fortiores sunt. Et ad hoc probandum adducitur, quod *mulieres, reges & subditos generant plantatores vinearum, educunt telas ac stolas pro vestiendis hominibus faciunt. gloria sunt hominum, & ab ipsis nequaquam homines se separant, sed auro & argento dimisso mulieribus formosis se præcipue delectant. Istas etiam patribus & matribus præferunt, & pro ipsis latrocinia & rapinas facientes, & in magnis periculis se ponentes, ad vxores & amicas prædas deferunt. Multiq; propter mulieres iugulati perierunt, & peccauerunt.* & concludit ibidem, quod *proinde nos scire oportet, quod mulieres dominantur.* ¶ Ista possunt exemplariter allegari de potentia & fallacia mulierum, quia ista est veritas, quod illæ hodiernis tēporibus viris dominantur, & quod ipsos ad amorē taliter alliciunt suum, quod nec ab eis faciliter separantur, sed *potius patrem & matrem pro eis dimittentes,* Gen. 2. mulieribus adhærere noscuntur. ¶ Ad literam etiam patet, quod mulieres super omnia dilectores suos attrahunt, pro ipsisque enutriendis multa furta ac latrocinia faciunt, multaque scelera pro ipsis committunt, insanique & dementes pro eis fiunt, & varijs periculis se exponunt, ita quod temporaliter & spiritualiter pro eis pereūt & succumbunt. Vnde illud Eccles. 9. *Propter speciem mulieris multi perierunt & perierunt.* Istæ igitur hominibus, scil. fatuis dominantur, quod maxime patet inter coniuges, vbi plerumque maritis suis principantur. Ideo Theophrastus ad socium scribit: *Det nos omnipotens Deus omnipotentis feminæ fallacia non fallo.*

Ex capitulo quarto. Textus. Et inchoauit loqui de veritate.

MORALITATVM CAP. IV.

Hic superadditur de veritate, & dicitur, quod *veritas manet, & viuit, & inualescit, & obtinet magna. Fortior est enim præ omnibus, & non est in ea quicquam iniquum, nec acceptio personarum, nec differentia, quæ iusta sunt, facit iniusta, & omnia benignantur in operibus* E *eius omnis igitur terra,* prout ait, *veritatem inuocat, & cælum etiam ipsam benedicit.* ¶ Ista omnia possunt ad literam dici de illo, qui est via, veritas, & vita, scil. de Christo, vel de quolibet iusto & vero iudice & prælato. ¶ Vel dic, quod hic proprie describuntur conditiones veritatis. Ista enim manet & inualescit, viuit, obtinet, atque manet, vt supra. *Super omnia vincit veritas,* & ista fortior omnibus dicitur, quia veritas & innocentia quadam occulta veritate, quamquam tardent, finaliter præualere noscuntur. Veritas igitur abhorret omnem iniquitatem, acceptionemq; personarum, & omnem duplicitatem, & omnibus, quanquam iniustis & peccatoribus, consueuit facere iustitiam & æquitatem. Iustitia enim veritatem habet pro directione, veritas vero iustitiam habet pro executione. Veritas est lucerna & regula directiua, iustitia vero executrix est vis regulæ executiuæ. Psalm. 84. *veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit.* Nunquam enim potest bene fieri iustitia, nisi veritas sciatur, & nisi scita sequatur. Vnum tamen attende, quod dicitur, quod scilicet omnia benignantur in operibus veritatis, quia scilic. tanta est veritatis virtus, quod inimici veritatis benignantur, & complacent sibi in veritatis operibus, & dato quod mediante veritate contra ipsos aliqid agatur, ipsam tamen veritatem occulte approbant, & eius præualentiam magnificant. Bene igitur sequitur, quod *omnis terra veritatem inuocat, & cælum ipsam benedixit, benedictus Deus veritatis.* Sequitur ergo: *Magna est veritas, & præualet.*

Moralitatum tertij libri Esdræ finis.

MORALITATVM LIBER DECIMUS sextus quarti libri Esdræ.

Capitulum secundum, Textus. Hæc dicit Dominus: Ego eduxi populum iustum de seruitute.

MORALITATVM CAP. I.

VINCENTIVS in suo speculo historiali inserit, F quod præter duos libros Esdræ, qui in sacræ scripturæ Canone continentur, tres alij eiusdem libri inueniuntur, qui inter scripturas Apocryphas numerantur. Quia tamen, vt ait, aliqui sancti doctores in scripturis suis verbis ibidem contentis quandoque inueniuntur vsi fuisse sicut est illud, quod Augustinus in homilijs recitat: *Morietur filius meus Iesus &c.* Ideo Vincentius de dicto libro aliquid voluit excerpere, & prædicto suo operi aggregare. Ego etiam aliquas figuras ibidem & visiones positas moralizo & ipsa in hoc volumine superaddo. Quia in istis supra tertio & quarto libris Esdræ supponit, ipsum de multis & varijs prophetasse, non videtur mihi mirabile, si Propheta fuisse creditur, qui legem Domini à Chaldæis succensam diuinitus reparauit, modum scribendi à dextera in læuam inuenit, & nouas literas Hebræis tradidit. Vnde etiam scriba velocissimus in lege Domini dictus fuit. Iste igitur Ca. 2. huius quarti introducit Dominum ad Hierusalem sic loquentem: *Mater comple filios tuos, & confirma pedes eorum, quia elegi eos, & educam eos, & suscitabo te de monumentis suis, & mittam tibi in adiutorium pueros meos Esaiam & Hieremiam ad quorum consilium sanctificaui tibi, & comparaui duodecim arbores oneratas diuersis fructibus, & duodecim fontes lac & mel fluentes, & septem montes immensos habentes rosas & lilia, in quibus replebo gaudio filios tuos.* ¶ Vere sic videtur, quod Deus alloquitur Ecclesiam matrem nostram. Monet enim, vt filios suos, id est, fideles in virtutibus compleat, & quod pedes eorum id est, affectus & desideria in bono confirmet, promittens quod si hoc fecerit, ipsos de sepulchris id est, de oppressione paupertatis & tribulationis vel imperfectionis leuabit, & ad statum gratiæ & gloriæ tam temporalis quam perpetuæ suscitabit: Si enim mater G Ecclesia in virtutibus filios confirmaret, statim adesset Dominus, qui ipsos temporaliter & spiritualiter suscitaret. Psal. 112. *Suscitans à terra inopem.* Talibus igitur suscitatis & confirmatis, completis & perfectis promittuntur duodecim arbores, id est, duodecim articuli fidei, qui duodecim fructibus spiritus, quos sc. Apostolus Gal. 5. nominat, sunt repleti, Apo. 22. *Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim per menses singulos.* Promittit etiam fontes duodecim, id est, duodecim opera pietatis, sex corporalia, & sex spiritualia, quæ lacte & melle id est, dulcedine consolationis & compassionis sunt plena. Exo 15. *Venerunt in Helim, vbi erant duodecim fontes, & septuaginta palmæ.* Item istis promittuntur septem montes immensi, id est, septem sacramenta vel dona Spiritus sancti, quæ scilicet, rosas & lilia dicuntur habere, in quantum rosis & sanguine, id est, patientia Martyrum & Apostolorum, lilijs vero, id est, munditia castitatis, & nitore virginum & confessorum sunt

multipliciter decorati. Psal. 124. *montes in circuitu eius.* Sic igitur dico, quod Deus isti matri Ecclesiæ & filijs seu deuotis fidelibus suis dat duodecim arbores, quibus cibantur, duodecim fontes, quibus potantur, septem montes, vt in eis inter rosas & lilia spacientur. Vnde Esa. 2. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* ¶ Vel dic, quod duodecim arbores sunt prælati, qui duodecim Apostolorum sunt imitatores & fructibus bonorũ operum, exemplorum, & eleemosynarum sunt subditorum & pauperum nutritores. Duodecim fontes sunt prædicatores & doctores ecclesiastici, id est, duodecim articulos credentes, lac & mel, id est, dulcedinem scientiarum diffundentes. Septem montes sunt viri religiosi contemplatiui, sursum in cœlo mentaliter manentes, & rosa patientiæ, lilijsque castitatis virentes. Isti sunt igitur, qui filios Ecclesiæ sc. fideles sæculares simplices verbo & exẽplo nutriunt, ipsos potant doctrinis & erudiunt, & eos recreant & reficiunt. Vnde de ipsis dicitur Ezech. 34. *In riuis & cunctis sedibus terræ, in pascuis vberrimis, & in montibus excelsis Israel erunt pascua eorum.*

H ¶ Hic docentur plura opera pietatis, tam negatiue, quam affirmatiue. *Viduam, inquit, iustifica, pupillo iudica, egenti da, orphanum tuere, nudum vesti, confractum & debilem cura, claudum noli irridere, tutare mancum, & cæcum ad visionem claritatis meæ admitte, senem etiam & iuuenem intra muros tuos conserua, mortuos sepeli, & dabo tibi sessionem primam.* Breuiter quicunq; opera prædicta pietatis exequitur in prima sessione, id est, in æterna gloria præmiari meretur. Vnde dicitur Apo. 20. *Beatus qui habet partem in resurrectione prima.*

Capitulum quintum. Textus. De signis autem: Ecce dies veniet, in quibus apprehendentur, qui inhabitant terram in censu multo.

Moralitatum Cap. II.

Inter cætera, quæ Archangelus reuelauit Esdræ Prophetæ, hæc quoque dixi: *Relucescet Sol subito noctu, & Luna meridie, & de ligno sanguis stillabit, & lapis dabit vocem suam, & populi commouebuntur, & sperabunt, in quem non sperant, qui habitant super terram, & volatilia commutationem facient, & mare Sodomiticum pisces reijciet, ignis frequenter remittetur, bestiæ agrestes transmigrabunt regionem suam.*

¶ Ista prophetia videtur proprie pertinere ad Christum, & ad tempora eius, quia tunc Sol iustitiæ Christus Dei filius noctu nascendo emicuit: Luna perfecta in æternum, id est, ipsius Christi humanitas, meridie, id est, per longum vitæ suæ signis & miraculis resplenduit, lignum crucis in passione sanguinem stillauit, lapis, qui in morte eius fixus est, vocem, id est, strepitum dedit, & tandem ille, de quo non sperauerunt habitantes super terram, id est, Iudæi, Christus Dei filius regnauit, in quantum fidem multiplicans in regno Ecclesiæ imperauit. Vnde Ecclesia.
A 1. capit *Insuspicabilis portauit diadema.* Et Hieremiæ 23. *Regnabit rex, & sapiens erit,* & ignis charitatis per mundum erupit, volatilium, id est, Apostolicorum cœtus de Iudæa ad gentes transiuit, & sic de proprijs sedibus transmigrauit. Ipsum mare Sodomiticũ, id est, Iudæa, mutata erit & amara, & pisces, id est, viros deuotos, & sanctos, id est, Apostolos repulit, & tunc grex ferarum syluestrium & gentilium de regione sua, & de infidelitatis statu ad fidem catholicam transmigrauit. Vnde Hierem. 9. *A volucre cæli vsque ad pecora transmigrauerunt.*

¶ Vel dic moraliter, quando Sol diem fidei & intelligentiæ, & Luna suæ rorifluæ gratiæ noctem, ignorantiæ peccatorem illuminat, & meridiem, id est, ardorem suæ concupiscentiæ refrigerat & humectat, tunc lapis, id est, cordis sui duritia vocem confessionis emittit, lignum suæ clementiæ, sanguinem benignitatis & eleemosynæ in pauperes effundit, mare Sodomiticum, id est, sua caro immunda, pisces suos, id est, delitias carnales reijcit, volatile autem eius, id est, omnis vanitas & superbia ab ipso recedit, ignis charitatis in eo succenditur, & bestiæ agrester, id est, bestiales motus ab eo elongantur. Vnde illud Dani. 4. *Fugiant bestiæ, quæ sub ea sunt, & volucres de ramis eius.*

¶ Hic dicitur, quod in aquis dulcibus salsæ inueniuntur, & amici contra se inuicem pugnabunt, & abscondetur sensus, & intellectus separabitur &c.

¶ Ista hodie videntur impleta, quia semper in aquis dulcibus salsæ inueniuntur, id est, cum personis bonis mali, cũ fidelibus hæretici, cum domesticis proditores, cũ simplicibus detractores, iam igitur amici inuicem contendunt, sensus & ratio confunduntur, intellectus & sapientia hebetantur. Vnde dicit Esa. 29. *Peribit enim sapientia à sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur.*

Ex eodem capitulo. Textus. Dominator Domine, ex omni sylua terræ, & omnibus arboribus eius.

Moralitatum Cap. III.

Esdras miro modo alloquitur Dominum, dicens: *Dominator,* inquit, *Domine ex omni sylua terræ, ex omnibus arboribus elegisti tibi arborem vnam, ex omnibus vineis elegisti tibi vineam vnam, ex omni terra orbis elegisti tibi foueam vnam, ex omnibus floribus elegisti tibi lilium vnum, ex omnibus abyssis maris replenisti tibi riuum vnum, ex omnibus ædificatis ciuitatibus elegisti tibi Sion, ex omnibus creatis volatilibus nominasti tibi columbam vnam, ex cunctis plasmatis peccatoribus prouidisti tibi ouem vnam, & ex cunctis multis populis elegisti tibi populum vnum, & ab omnibus probatam legem donasti huic, quasi desideratis populum vel populo.* B

¶ Istæ vnitates videntur posse applicari & exponi de vnitatibus nostræ legis, quia Dominus ad literam de cunctis mundi syluis elegit sibi arborem vnam, scilicet, crucem, vt in illa suspenderetur. Vnde Iob. 7. *Elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea.* Vnde de cruce canitur: *Nulla sylua talem profert,* &c. Item de omnibus vineis, id est, de omnibus mundi sectis elegit vineam, id est, sectam vnam, Christianorum, scil. vt in ea salutem operaretur. Psalm. 79. *Vineam de Ægypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam, Dux itineris fuisti in conspectu eius, & impleuit terram.* Item de omni terra foueam vnam id est, sepulchrum, vt in eo sepeliretur. Vnde Psalm. 131. *Hic habitabo, quoniam elegi eam.* Item ex omnibus floribus lilium vnum, id est, virginem gloriosam, vt sub ea obumbraretur, & in ea delectaretur, qui canit Cantic. 2. *Ego flos campi, & lilium conuallium.* Item ex abyssis scientiarum elegit riuum vnum, sc. sacram scripturam, vt in ea populus ipsius satiaretur. Psalm. 35. *De torrente voluptatis tuæ potabis eos,* &c. Vel riuum, id est, Iordanem, vt in eo baptizaretur. Vnde dicitur 4. Reg. 5. *Vade lauare septies in Iordane.* Item ex omnibus volucribus columbam, id est, ex omnibus Ecclesijs Ecclesiam, scil. Catholicam Romanam, vt in ea collocaretur. Vnde dicitur Cant. 6. *Vna est columba mea.* Item ex omnibus pecoribus ouem, id est, ex omnibus animalibus animam Christianam, vt ab ea amaretur. Vnde dicitur 2. Reg. 12. *Pauper autem nihil habebat, nisi ouem vnam.* Item ex mundi populis elegit populum vnum, scil. populum Israel, vt ab eo crederetur. Vnde Amos 3. *Filij Israel,* G
tantummodo vos cognoui. Item elegit vnam legem, scil. fidem catholicam, vt mundo notificaretur. Ephes. 4. Vnde Apostolus: *Vnus Deus, vna fides.*

¶ Hic habemus, quod Angelus loquens Esdræ, reprehendebat eum, ex hoc, quod secreta Dei nitebatur inuestigare de Domino, & de prosperitate gentium conqueri, & de filiorum Israel captiuitate, labore, & dolore, maxime cum ipsæ gentes non essent filijs Israel meliores, sed potius nequiores. Hic igitur circa hoc alloquitur Angelus Esdram, dicens: *Nunquid magis diligis populum tuum, quam Deus, qui creauit illum?* Ac si diceret: Non.

¶ Illud potest induci contra illos, qui non considerant occulta Dei iudicia, & qui de miserijs pauperum, & de molestijs innocentum, & de prosperitate malorum contra Dominum cõquerentur, quia illi debent cogitare, quod ille, qui creauit illos, Dominus multo plus diligit, quam aliqua creatura, & ideo non debet homo ipsis magis compati, quantum ad profundam meditationem, quam ille eis compatitur ipsorum qui habet curam & creationem. Vnde dicit Ephesi. 5. *Si videris,* inquit, *calumnias egenorum, non mireris, quia excelso excellentior est.*

Ex capitulo quinto. Textus. Interroga eam, quæ parit, & dicet tibi.

Moralitatum Cap. IV.

Angelus loquens Esdræ, volens ostendere, quantũ mundus amplius senescit, tãto homines sunt corpore minores, virtute debiliores, & in moribus nequiores: Introduxit exemplũ de muliere, quæ in iuuentute filios fortiores generat quam in senectute, quoniam quidem mulier diuturni partus debilitatur in senectute, & per cõsequens debiliores pueri generantur. Et sic dicit, *mundus iuuenis meliores & maiores homines produxit, quã nunc mundus senex.* Ideo ad idem dicitur, quod *ipsa priora meliora fuerunt.* Ideo Bernard. dicit, quod *quanto plus viuimus, tanto plus peccamus.*

peccatum: & 4. Esdr. 13. *Quanto inualidum sæculum ad senectutem tendet, tanto multiplicabuntur mala &c.*

Capitulum sextum. Textus. Et dixit ad me: Initio terreni orbis, & antequam starent exitus sæculi.

MORALITATVM CAP. V.

CApitulo isto agitur de futura resurrectione, & dicitur sic: *Anniculi infantes loquentur vocibus suis, prægnantes immaturos parient fœtus, subito seminata loca apparebunt, non seminata & pulchra, promptuaria subito apparebunt vacua, amici contra amicos præliabuntur, venæ fontium siccabuntur.*

¶ Ista tempora videntur spiritualiter aduenisse, quia iam videmus, quod pueri anniculi, id est, iuuenes homines & ignari, iam sumunt auctoritatem loquendi multiloquio, stultiloquio præ cæteris abundant, cum tamen dicatur Eccles. 32. *Adolescens in causa tua loquere vix.* Prægnantes, id est, matres nostræ prælati, iam immaturos fœtus, id est, insufficientes & insipientes personas pariunt, seminata loca & promptuaria plena, id est, subditos diuites per rapinas vacuant. Iamq; ad literam amici contra amicos discordant, & venæ fontium, id est, fluenta misericordiæ & gratiæ siccantur & hauriuntur. Psalm. 73. *Dirupisti fontes & torrentes, tu siccasti fluuios Ethan.*

Ex eodem capitulo sexto. Textus. Et videbunt, qui recepti sunt, homines.

MORALITATVM CAP. VI.

HIc consequenter dicitur, quod finaliter delebitur malum, extinguetur dolus, florebit fides, vincetur corruptela, ostendetur veritas, quæ sine fructu fuit temporibus tantis.

¶ Ista fuerunt verificata in tempore primitiuæ Ecclesiæ, nunc vero recesserunt. Ad illa tamen allegare potes, si vis, quod ista debent inueniri in nobis Christianis, & maxime ecclesiasticis,
E quibus dicitur Matt. 5. *Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.*

Ex capitulo sexto. Textus. Et die secundo creasti spiritum firmamenti.

MORALITATVM CAP. VII.

HIc ponit Esdras alloquendo Dominum, quod Deus ante dixit: *Congregentur aquæ in locum vnum, & posuit aquas congregatas in sexta parte terræ, supposuit terram esse septies maiorem*, quod est *falsum.* Itẽ posuit, ꝙ Deus creauit duas maximas animas à principio nomen vni Enoch, nomen alteri Leuiathan. Enoch autẽ dedit in habitationem partem terræ siccæ, vbi sunt mille montes. Leuiathan vero in habitationem dedit septimam partem aquæ. Nescio quid vult dicere, & ideo transeo. Credo tamen, quod ex istis verbis potuerunt Iudæi accipere occasionem errandi, qui ponunt Leuiathan esse piscem totum mundum circumeuntem, quem eis Messias comedendum dabit, nec diminuetur tamen (vt aiunt) aut cessabit. Ista igitur sunt aliter exponenda, sed nihil ad præsens de sensu litteræ, qui non quæro, nisi mores & moralizationes perscrutari, atque moralia.

¶ Hic videtur ponere Angelus loquens Esdræ, quod futurum sæculũ, i. Paradisus seu hæreditas beatorũ, similis est mari spacioso, præruptis iam rupibus circumsepto, vbi tamen est strictus introitus, ad modum fluminis factus, ad quod pariter angustũ plenum periculis necessario habet intrare, quicunque ad istud mare voluerit nauigare. Comparat etiam istam hæreditatem cuidam ciuitati in pulchra & spaciosa planicie constitutæ ab vna tamen parte aqua circumdatæ, & ab altera ignibus circumseptæ, vbi solus patet ingressus solum ad vestigium vnius hominis vel districtus inter ignem & aquam per medium cõstitutus, & cum quisque voluerit hæreditatem, ciuitatem vel planiciem subintrare, necesse est per istud angustum periculum pertransire. Quod declarando possumus addere, quia pro certo paradisus dicitur mare, propter inexhaustibilem abundantiam, dicitur ciuitas, id est, ciuium vnitas, propter indiuisibilem charitatis amicitiam & concordiæ colligantiam, dicitur planicies, propter delectabilem amœnitatem, dicitur spatiosa propter
F inexterminabilem quantitatem. Vnde Baruch. 3. *O Israel quam magna est domus Dei.* Sed reuera ad illud mare seu ad illam ciuitatem valde difficilis est accessus. Est enim necesse transire per arctam semitam iustitiæ, inter scopulos & asperitatem tribulationum, inter gentes cupiditatum & malarum inflammationum, & inter aquas voluptatum & malarum delectationum. Vnde dicitur Ecclesiast. 15. *Ignem & aquam apposui tibi, ad quod volueris extende manum.* Oportet igitur quod homo sit cautus vt per arctam semitam iustitiæ transeat, ne forte in aliquod prædictorum periculum incidat, & ad hæreditatem gloriæ non attingat, sicut dicitur Mat. 7. *Arcta est via quæ ducit ad vitam & pauci ingrediuntur per eam.*

¶ Vel dic quod pericula quæ facilitatem vitæ cœlestis & salutis impediũt significant eminẽtias, diuitias & delitias. Scopuli enim eminentias significant, ad quas dificilis est ascensus, facilis tamen & periculosus est casus. Ignis significat diuitias, quæ scilicet suos possessores vrunt & eos per auaritiam fatigant & incendant. Aqua verò significat delitias, quæ suos amatores mergunt, & eos per vitia putrefaciunt & corrumpunt. Caue igitur qui per arctam semitam religionis, iustitiæ & pœnitentiæ progrederis, vt ita recte transeas, & vt ita iuste & sancte viuas, quod ista pericula per affectum & desiderium non impingas, ne fortè per superbiam, auaritiam & luxuriam pereas, & ab ingressu gloriæ retrocedas. Vnde Esa 30. *Hæc via ambulate, non declinetis ex ea, nec ad dexteram nec sinistram.*

¶ Nota etiam quod hic dicitur, quod introitus huius sæculi sunt periculosi, dolentes, mali & periculorum pleni, istud applicatur ad vitam præsentem, per quam ingrediuntur in hunc mundum.

Capitulum septimum. Textus. Et factum est cum finissent loqui verba hæc. G

MORALITATVM CAP. VIII.

HIc ponitur illa prophetia de Christo quæ à pluribus doctoribus allegatur: *Ecce*, inquit, *tempus veniet, & apparebit ciuitas, & ostendetur quæ nunc subducitur terra, reuelabitur filius meus Iesus cum his qui cum illo vocabuntur, qui relicti sunt in annis quadringentis, & erit post annos illos morietur filius meus Iesus & homines qui spiramen habent omnes, & conuertetur sæculum in antiquum silentium diebus septem, vt fuit in diebus prioribus initio, & post septem dies excitabitur quod nondum vigilat sæculum, & morietur corruptum, & promptuaria reddent quæ eis commendata sunt animæ & reuelabitur altissimus super sedem Iudicij, & pertransibunt miseriæ & fides conualescet, & post subsequetur, & merces ostendetur, iustitiæ vigebunt, & iniustitiæ non dominabuntur.* Ista ad literam videntur dicta de aduentu Christi, quia quando ad primum aduentum, scilicet in carne numeratur tempus quod fluxit à tempore illius visionis vsque ad tempus incarnationis, scilicet quadringentorum annorum, & videtur idem esse tempus quod numeratur à Daniel. 9 Sub Nabuchodonosor & Balthasar prophetauit. Dan. 11. Iste autem Esdras sub Cyro ista vidit, & qui post Nabuchodonosor cito regnauit. Ista est igitur veritas, quod post quadringentos annos à tempore istius visionis Dei filius Iesus Christus fuit reuelatus & natus, & tandem fuit mortuus & occisus. Finaliter autem omnis homo spirans & viuens morietur & corruptibile sæculum dissoluetur. Vnde illud Ecclesiast. 14. *Omne opus corruptibile in fine deficiet*, ita quod propter carentiam hominum silentium antiquum quod fuit ante creationem animalium ante sæculum reuertetur. Vnde legitur Amos 8. *Multi morientur, in omni loco proijcietur silentium.* Tandem post septem dies, id est in fine septimæ ætatis nouum sæculum suscitabitur, & promptuaria, id est repositoria animarum, id est, paradisus, purgatorium & infernus animas commendatas ad resurrectionem euoment & sic in iudicio sedebit altissimus & merces suas singulis ostendet, & opus præmium H
subsequetur, tunc autem fides & iustitia in conscientiæ præualebant, & omnes iniustitiæ damnabuntur. Ista tamen de numeratione temporis & annorum, quæ fluxerunt inter Esdram & Christum præcise non asserto, sed lectorem ad Bedam super Danielem & glossas doctorum remitto.

Capitulum octauum. Textus. Et respondit ad me & dixit: Hoc sæculum fecit altissimus propter multos, futurum autem propter paucos.

MORALITATVM CAP. IX.

HIc in hoc capitulo dixit angelus ad Esdram conquerentem de damnatione generis humani, quod præsens sæculum factum est pro multis, futurum vero factum, pro paucis: *quemadmodum*, inquit, *de magna gleba terræ fit vas fictile, modicum puluis accipitur de quo fit aurum*: ac si diceret: Multi sunt peccatores fictiles atque mali, pauci vero erunt aurei & saluati. Vnde Matt. 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.*

¶ Vidit Esdras mulierem in dextera parte campi, quæ discissis vestib. & effuso cinere super caput, tristis & flebilis deplorabat,

cui

cui causam luctus inquirenti, respondens dixit se sterilem triginta annis cum viro suo fuisse, & tandem à Deo filium magnis cum lacrymis impetrasse, ipsumq; cum laboribus nutriuisse, & tandem ad annus nubiles perduxisse, cumq; sibi perquisiuisset vxorem, die qua ipsum desponsaturus erat, mortuus cecidit, &
A ideo propter eius mortem se miseram & flebilem esse dixit. Tandem vidit Esdras subito faciem mulieris dictæ fulgentem, & sic subito disparentem. Post hæc vero stupidus, vidit quoddam ædificium ciuitatis construi, & fundamenta sursum erigi & ostendi.

¶ Dic moraliter, quod ista mulier significat animam Christianam, quę triginta annis, id est, in fide Trinitatis cum viro suo permanens sterilis quo ad bona opera perseuerat vnumq; filiū id est, vnum booom opus generat, sicut ad literam de multis patet; qui licet fidem Trinitatis habeant, in multis tamen bonis operibus se exercent, sic cum quandoque filium, id est, bonum opus à Deo impetrant, quem etiam in seipsis nutriunt atq; fouent. Vnde legitur Iud.13. *Sterilis es sed concipies & paries filium.* Veruntamen sæpe fit, quod vbi vxor diuinæ gratiæ & futuræ gloriæ isti filio, id est, bono operi & proposito sperat ut & procreatur; subito peccato interueniente iste filius moritur, & sic anima magis sterilis quam antea reperitur. Vnde Esa. 47. *Venerunt tibi simul duo hæc, sterilitas & viduitas.* Ideo pro certo ista debet tunc per contritionem dolere, per cōfessionem clamare, & per satisfactionem plorare. Quod procul dubio si fecerit, statim per diuinam gratiam in ea receptam, facies suæ conscientiæ relucebit, & ædificium paradisi sibi reædificabitur, & patebit.

¶ Vidit Esdras 4.Esdr.11. somniū valde admirabile, vidit enim quandam aquilam quæ tria capita habebat, quorum medium cæteris maius erat, quodlibet tamen istorum quiescebat. Vox autem de illis capitibus nulla exibat, sed vox magna de medio corporis aquilæ resonabat; habebat etiam duodecim alas, quarum à contrario pennæ multæ oriebantur, quæ tandem in octo pennacula modica distinguebantur. Illæ igitur successiue vigilabant & dormiebant, & singulæ temporibus suis regnabant, & vna post aliam deficiebat, & numquam amplius comparebat. Ipsa etiam pennacula, id est paruæ alæ subalares successiue defecerunt, & sic solum tria capita quiescentia in corpore aquilæ remanserunt, tandem vero vnum dictorum capitum euigilauit, & super totam terram regnauit.

¶ Dicamus allegorice, quod ista aquila significat Christum, qui trium fuit naturarum. Habuit enim naturam diuinam animæ & corporis in vna persona, & sic habuit tria specialia capita in seipso quiescentia & manentia, quorum tamen medium, sci. natura diuinitatis: maius & nobilius fuit cæteris. Iste igitur duodecim alas habuit, i. duodecim Apostolos in suo corpore mystico constitutos. Octo etiam minores alas habuit, in quantum septuaginta duos discipulos, qui constant ex octauo nonies ducto sibi cum Apostolis adiunxerit. Vnde Luc.10. Designauit Iesus post hoc alios septuaginta duos discipulos, quibus mediantibus vox prædicationis Euangelicæ in omnem terram exiuit & prodijt. Istæ igitur tam alæ quam subalares, id est, tam Apostoli quam discipuli suis temporibus vigilauerunt, & super
B Eeclesiam regnauerunt. Tandem vero vnus post alium defecerunt per martyrium, vel alias recesserunt, finaliter tamen medium caput, id est, sua diuina potentia quæ nunc dormire videtur, euigilabit scilicet in iudicio, & tunc super terram in perpetuo imperabit, sanguinemq; & labores sanctorum suorū quos dissimulauerat, vindicabit: malosq; puniet & damnabit, bonos saluos faciet & iuuabit. Vnde Psal.77. *Excitatus est tanquam dormiens Dominus, & tanquam potens crapulatus à vino.* Psal.75. Et alibi. *Cum exurgeret Dominus, in iudicio, vt saluos faceret omnes mansuetos terræ. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.*

¶ Vel dic moraliter aqoila est anima, quæ scilicet habet tria capita, id est, tres potentias scilicet intellectum, memoriam, & voluntatem, quæ tandem ad fidem veniens duodecim alas, id est, duodecim articulos fidei acquirit, octo pennacula, id est, octo spirituales beatitudines quibus ad cœlū volat, recipit, de corpore autem eius, id est, de interiori pectore vox cōtritionis emanat & exit. Fit tamen quandoq; quod alas virtutum suarū per peccatum amittit, ita quod præter tria capita, id est, præter tres naturales potentes, nihil boni retinet aut custodit. Verumtamen quandoq; fit quod medium caput scilicet voluntas, per pœnitentiam euigilat, & regnum virtutum perditū recuperat, restaurat, & ad cælestia per contemplationem & desideriū tanquam regina & libera, calcatis inferioribus se exaltat hæc aquila. Vnde Iob 39. *Eleuabitur aquila, & in arduis ponit nidum suum.* C

¶ Vel dic quod aquila est Ecclesia, cuius tria capita, quæ dormiebant, nec sonum aliquem emittebant, sed finaliter goodlibet eorum perijt, & dextrum quod læuum fuerat deuorauit, significant prælatos fide Trinitatis imbutos, duodecim vero alæ significant mediocres subditos in doctrina duodecim Apostolorum fundatos, octo vero subalares, significant inferiores in octaua futuræ resurrectionis sperantes. Igitur ista est veritas quod cum aquila, id est, Ecclesia habeat capita, alas & subalaria, id est, habeat prælatos & subditos mediocres & infimos, ipsa capita, id est, ipsi capitanei & prælati non faciunt hodie nisi quiescere, & in delitijs dormire, nec sonū prædicationis aut diuinæ laudis & eruditionis seium emittere, quapropter necesse est ipsos finaliter deperire. Ad hoc enim solū attendunt, quod illi qui sunt ad dexteram, id est, in statu prosperitatis, illos qui sunt ad læuā, id est, in statu aduersitatis deuorant, id est, impellunt. Ista ergo est veritas, quod alæ leguntur vigilare, & capita dormire, quia subditi, scilicet sunt magis ad bonum vigiles quam prælati dicentes illud Apostoli 1.Thes.5. *Non dormiamus sicut cæteri, sed vigilemus & sobrij simus.* Cuius tamen contrarium legitur de Christo, quia scilicet ipse vigilabat, & discipuli dormiebant.

¶ Vel dic quod aquila est princeps vel Rex, qui scilicet in corpore suo, id est, in curia sua habet & capita & alas & subalaria id est, magnos capitaneos val consiliarios mediocres, iudices & inferiores balliuos. Igitur hoc est verum, quod dum capita dormiunt, alæ vigilant, qui dum ipsi superiores capitanei & magistri non cogitant, sed quiescunt, alæ, id est, inferiores balliui pro ipsis ad rapiendum vigilant & intendont. Vnde Lucæ 12. *Beati sunt serui illi, quos cum venerit Dominus inuenerit vigilantes,* scilicet ad prædandum.

¶ Vel dic etiam, quod isti officiales dum Domini sui hebetes in delitijs delectantur, & de regimine terræ suæ nihil aut modicum meditantur, isti ad vtilitatem propriam vigilantes, ad prædam præparant panem liberis.

¶ Vidit Esdras aquilam magnam, quæ tria habebat capita, duodecim alas, & octo subalaris, quæ scilicet à contrario alarū pennæ sunt ortæ, quæ tandem in octo paruas alulas, quas vocat octo pennacula, sunt distinctæ, & expandebat aquila alas suas super omnem terram, & omnes venti terræ insufflabant ad eā. Factum est quod omnes istæ pennæ temporibus suis regnauerunt, & tandē successiue vna post aliam defecerunt. Ipsa etiam D capita tria quiescebant, & vnum erat maius alijs, quod euigilans per totum mundum regnauit & post hoc non comparuit, de alijs vero duobus vnum quod ad dexteram erat, reliquum deuorauit, de corpore vero aquilæ, non de capitibus vox exibat. Post hoc autem exiuit leo de sylua rugiens, & vocem hominis ad aquilam mittens dicebat. *Nonne tu es qui separasti de quatuor animalibus, & totum mundum tenens, potestate cum labore & dolore possedisti, & tribulasti mansuetos, læsisti quiescentes, dilexisti mendaces, destruxisti fructificantes, afflixisti tibi non nocentes, & ideo ascendit contumelia tua ad altissimum, & respexit superba tempora, & ecce finita sunt. Propter quod non appares aquila, & alæ tuæ horribiles, & pennacula tua pessima & capita tua maligna, & angues tui pessimi, & totum corpus tuum vanum pereuntes, vt refrigeretur terra liberata de manu tua.* Quibus dictis, ecce totum corpus aquilæ incendebatur, & ipsa nequaquam amplius videbatur.

¶ Quamuis ista mirabilis aquila multa significare possit, sed tamen ex sequenti expositione potest innui istam esse Romanum imperium, cuius initium, progressum & terminum designauit. Illud enim imperium propriè comparatur aquilæ, tum quia rapaciter vixit, & per suam rapacem violentiam altius cæteris volauit, & cunctis mundi auibus, id est, cunctis hominibus imperauit, ita quod omnes venti cæli ad eam insufflabant, hoc est, quod omnes iurisdictiones sæculi ab hoc imperio dependebant. Psal.71. *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarum.* E Ista igitur habuit capita pessima, alas horribiles, subalaria maligna, vngues etiam acutos. Et reuera imperium Romanum habuit quosdam imperatores monarchas, qui fuerunt sicut capita, quosdam habuit minores ad currendum per mundum, & acquirendum terras, & ad populos subiugandum agiles & feroces, qui fuerunt sicut alæ, habuit etiam inferiores principes, sub alis, id est, sub imperatoribus militantes: qui dici poterant merito subalares. Et forte quis bene vellet

vellet deducere, inueniret tria capita, id est, tres solos monar-
chas fuisse duodecim alat, id est, duodecim magnos imperato-
E res successisse, sicut etiam Suetonius fecit librum de duodecim
Cæsatibus, nunc vero subalaria, id est, modicæ virtutis impe-
rantes restare. Sed quicquid fuerit de numero, constat quod o-
mnes terribiles & horribiles fuerunt, vngues rapacitatis & vio-
lentiæ acutissimos habuerunt, quapropter populus super quem
regnauerunt tempore suo defecerunt, & vt communiter gladio
perierunt, & vnum caput reliquum deuorauit, in quantum in-
ter se quandoq; prælium habuerunt, sicut patet de Iulio contra
Caium, & de Pompeio contra Antonium. Vox enim illis ad
controuersiam de corpore ipsius imperij sæpe prodijt, sicut in
bellis ciuilibus apparuit, propter quod ipsa aquila semper in de-
terius procedendo successit, & sua potentia semper decrescen-
do defecit, sicut patet, quia de capitibus ad alas, de alis vero ad
subalares transiuit. Vnde Dan. 7. *Habebat alas aquila super se, &
respiciebam donec auulsæ sunt alæ eius.* Sed pro certo leo tribu Iuda
Dei filius de sylua inculta, id est, de virgine Maria proueniens,
istam fortem aquilam Romanum, scilicet imperium redarguit,
& reprehendit, & eius potentiam & violentiam, quæ totum or-
bem turbauerat & oppresserat, à tempore aduentus sui repre-
hendit, & terram de suis manibus liberauit, ita quod iam sicut
videmus, totum corpus eius tribulationibus incenditur, & ipsa
quasi penitus euanescens, vix inter imperia hodie computatur.
Vnde Dan. 2. *Lapis enim de monte cadens, statuam Babylonis destruxit,*
quia Christus de cælo veniens, huius imperij potentiam ener-
uauit, & ideo de illo leone bene dicitur, Apoc. 5. *Vicit leo de tri-
bu Iuda radix David.*

¶ Vel dic, quod aquila significat rapaces & superbos princi-
pes & tyrannos qui habent capita, i. malos capitaneos & consi-
liarios, alas, id est, superbos iudices & officiales, subalares, id est,
malos domesticos & familiares. Omnes enim dicuntur pessi-
mi, terribiles, horribiles & maligni, omnes etiam dicuntur vn-
guibus & rapinis, compunctionibus & crudelitatibus commu-
niti. Sed pro certo isti paruo tempore perseuerant, quia post-
quam aliquandiu regnauerunt, id est, postquam aliquandiu re-
nuerunt vel multa commiserunt, omnes successiue pereunt, &
F spiritualiter imo etiam temporaliter cito deficiunt & succum-
bunt, Psal. 54. *Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.* Ipsa
etiam capita, i. ipsi maiores & capitanei inter se inuicem per
ambitionem & inuidiam discordant, & se alternatim aliquo-
ties destruunt & impugnant. Ipsa etiam rapax aquila, id est, ipse
tyrannus finaliter tribulationibus succensus, & mediante
leone Christo & eius occulta iustitia de medio tollitur, ita
quod de ipso, capitibus, alis, subalaribus, id est, de ipso & suis,
rapacibus & iniquis fautoribus, ministris & familiaribus nihil
penitus reperitur Psal. 36. *Vide impium superexaltatum & eleua-
tum sicut cedros libani, transiui, & ecce non erat, quæsiui eum, & non est
inuentus locus eius.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Et factum est post dies septem
& somniaui somnium nocte.

MORALITATUM CAP. X.

ESdras de nocte somnians, vidit quendam hominem ascen-
dentem de mari, & susum cum cæli nubibus aduolantem,
& vidit quod homo iste conualescebat: & vbicunque vertebat
vultum, tremebant omnia, & vbicunque exibat vox eius, exar-
descebant omnes qui vocem eius audiebant. Et cum innume-
rabilis multitudo contra illum conuenisset sculpsit sine manib.
montem vnum, & volauit continuo super istum. Et cum non
haberet in manu vas aliquod bellicosum, emisit de ore suo fla-
tum ignis, de labijs suis spiritum flammæ, de lingua sua scintil-
las & tempestates, & succendit hos subito, ita quod solum ci-
neris, pulueris & odor fumi de ipsis omnibus appareat, & vocat ad
se multitudinem aliam pacificam, & ducebantur ad eam mul-
ti, alij qui tristes veniebant, alij qui ligati erant.

¶ Recte videtur quod iste homo sic nocte visus, est Christus
Dei filius nocte natus. Iste enim de mari, id est, de Maria virgine
G natus, & nubibus cæli, id est, purissima humanitate velatus, mi-
ræ potentiæ per mundum volitans apparuit, ita quod quicquid
seueriter respexit, tremore mirabili percussit. Matt. 21. Sicut ap-
paruit quando in templo vendentes & ementes ejiciebat, vbi
secundum doctores splendor & maiestas eius vultus alios de-
terrebat. Ioh. 18. Sicut etiam apparuit in eius captione, vbi au-
dita voce eius satellites territi ceciderunt. Vnde Amos. 3. *Leo ru-
giet, quis non timebit?* Vox etiam, & prædicatio eius auditores per
charitatem inflammabat, & eos per desideria bona ardescere
faciebat. Vnde Luc. 24. *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, &c.*
Post tamen multitudo Iudæorum innumerabilis contra eum
conuenit, ita quod morte interueniente ipsum ad montem
sculptum & politum, scilicet ad paradisum per ascensionem re-
cedere & euolare fecerunt. Vbi cum viderat multitudinē ma-
ximam, id est, vniuersos, tam Iudæos quam gentiles contra se
per infidelitatem insistere, legem eius repellere, & eum in suis
fidelibus multipliciter impugnare, ignem spiritus sancti in die
Pentecostes de ore eius misit, virtute cuius inimicos suos infi-
deles conuertens, ipsos in cinerem & puluerem per humilitatē
mutauit. Vnde Luc. 12. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo ni-
si vt ardeat?* Et sic finaliter ad eum multi ducti fuerunt per san-
ctorum prædicationem, quidam videlicet gaudentes per spei
consolationem, quidam tristes per timorem & contritionem,
quidam ligati per charitatem & dilectionem: & istorū multitu-
do pacifica dicitur per vnitatem & concordiam 2. Cor. 6. Vnde
dicit Paulus Apostolus: *Quasi tristes, semper autem gaudentes.* Et
Esa. 45. *Vincti manibus post te current.*

¶ Vel dic quod talis homo significat bonum prælatum, quia
vere ad ipsum pertinet quod habeat in vultu venustam auctori-
tatem, quam videntes præ reuerentia terreantur, in verbis, ore
& labijs ardentem, feruentem verbositatem, quam audientes
ad bonum inflammentur. Requiritur etiam quod à facie im-
pugnationum suarum, scilicet tribulationum & tentationum,
ascendat in montem paradisi, scilicet contemplando & oran-
do, vt ab ipsis liberetur. Item quod ignem seueritatis asperæ
correctionis & reprehensionis de ore suo, etiam si necesse fit,
tempestatem tribulationum mittat in talibus, vt corrigantur &
puniantur, & vsque ad cinerem & puluerem, id est, vsque ad sui
considerationem, & suæ resolutionis meditationem humilien-
tur, & quod congregationem pacificam tam gaudentiū quam
tristium quam etiam ligatorum, id est, congregationem bono-
rum tam desolatorum quam lætantium ad se conuocet, vt se-
cum gaudeant & lætantur. Vnde Esa. 11. *Spiritu oris sui interficiet
impium, & arguet in iustitia pro mansuetis.* Vnde Dan. 7. *Fluuius igneus
rapidusque egrediebatur à facie eius.* Ad quod videtur etiam facere H
illud quod infra scribitur, vbi Esdræ in persona prælati vel cu-
iuscunque iusti dicitur sic: 4. Esd. 14. *Corripe populum tuum, conso-
lare humiles eorum, renuncia iam eorum procella, dimitte mortales cogi-
tationes, ejice à te pondera humana, festina transmigrare à temporibus his.*

¶ Hic ponitur vnum, quod de decem tribubus Israel, quæ
per Salmanasar regem Assyriorum antea fuerant captiuatæ,
dicitur: Hic enim populus in Babylonem & in Mediam trans-
latus, propter suam idololatriam & peccata, dolens & pœni-
tens disposuit inter gentes non habitare, sed in quandam re-
gionem remotissimam, quæ scilicet pariter vnius anni & di-
midij distabat, & in qua nullus hominum adhuc intrauerat,
se transferre, vt se parati à gentibus possent sua legitima quæ in
terra sua non seruauerunt custodire. Isti igitur multis diebus
peragrantes regionem obsitam montibus inuenerunt, in qua
nullus patebat ingressus, nisi per Euphratem fluuium intra an-
gusta montium transeuntem introierunt, sed diuina potentia
fluuius stetit seu arescebat, & sic populus interius inhabitauit,
statim vero fluuius ad suum alueum reuersus, populum in lo-
cum illum montibus obsitum interclusit, populus ibi mansit.
In fine tamen temporum (vt ait) *iterato vena illius fluuij scaturient,
& iter eis diuina virtute aperietur, & ad filium Dei pacifice colligentur,*
regio autem illa vbi nunc sunt, Arzaret nuncupatur. Quam-
uis ista videntur pati eclipsim, ex hoc quod vel ortus fluminis
Euphrates non distat à Media vbi populus ille translatus fuerat
non solum per annum cum dimidio, imo nec per mensem, cum
in montibus Caspijs prope arcam Noe dicatur oriri. Quinimo
etiam nec totus mundus per iter anni cum dimidio duraret in
longum, dum tamen homo posset continue & quotidie die-
bus competentibus peragrare, de hoc tamen nihil ad præsens. A
Iosephus autem de decem tribubus aliter videtur sentire, sicut
recitat Comestor in scholastica historia. Dicit enim quod dum
Alexander partes Persiæ & Mediæ peragraret, venerunt ad
ipsum populi animo redeundi ad terram Israel de qua trans-
lati erant licentiam postulantes, qui audita causa trans-
lationis, & quomodo Deum suum qui tot sibi contulerat be-
neficia, reliquerant indignatus, non solum licentiam non de-
dit, sed eos inter montes Caspios interclusit, & muris validissi-
mis

mis de montib. ad montes protensis, ipsos includere attētauit. Verum vt dicit ibidem, labor humanus ad præmissa non sufficiebat: ergo rogabat Deum quem ipsi dereliquerant, vt implere vellet quod desiderabat. Sic igitur Dei potentia factū est, quod in conspectu principis terræ motu facto montes ad montes accesserunt, & ingrati populi sunt inter montes inclusi, & inter Gog & Magog. i. inter castra sic nominata vsque ad tempora iudicij sedes suas acceperunt. De istis autē castris Gog & Magog, vbi sita sunt nō legi, nisi quia in descriptione sphæræ, seu in tractatu de theoria planetarum recolo legisse me, quod hæc sunt in septimo climate in Septentrionali sita latere, quod etiam videtur scriptum in descriptione Mappæ mundi. ¶ Sed cū de istis nihil ad sensum moralem possit deseruire, & propter hoc si vis moralizare illud primū quod hic scribitur: Dic pro certo ꝙ sic debet facere pœnitēa sicut iste. Videns. n. peccator populus, qui de terra Israel prælatus est in Babylonē, i. de statu gratiæ in peccatum, debet dolere & pœnitere, & per pœnitentiam de medio gentium, i. de potestate dæmonum se subtrahere, & regionem remotam, id est, desertum pœnitentiæ & religionis quærere, & per fluuium lachrymarum intrare & sine exitu sibi stabiliter permanere, & sic quilibet talis potest comparari illi de quo dicitur, quod *homo quidam abijt in regionem longinquam.* Luc. 19. *accipere sibi regnum:* in fine autem iste fluuius lachrymarū & tribulationum pœnitentium siccabitur, & iret ad altitudinem paradisi parabit & de angusto loco mondi vel corporis pœnitens ad cælestia defertur. Vnde Prou. 11. *Iustus de angustia liberabitur.*

B ¶ Illud autem quod dicit Iosephus, potest allegari ad hoc, ꝙ isti qui de beneficijs acceptis ingrati sunt, & benefactores suos siue sit Deus siue sit homo, effugiunt relationem scu gratiā habere non debent, sed potius arctius includi & puniri merentur.

¶ Vel illud applica ad beneficiū orationis, quia scilicet Deus ad preces vnius pagani montes transtulit, & principis crudelis precibus satisfecit, multo fortius fidelium preces exaudit, quādo cor deuotum preces huiusmodi sibi fundit. Ideo dicitur, Matt. 21. *Amen dico vobis, quicquid credentes petitis, accipietis, &c.* Ad illud quod Rabanus lib. suo de naturis rerum lib. 5. c. 4. & multi alij doctores dicunt de Esdra, quod legem Domini & prophetiæ libros qui per Chaldæos succensi fuerant, reparauit, facit quod hic legitur. c. 23.

¶ Dicitur hic quod Esdras quærens qualiter post mortem suam nasciturus populus mandata Dei faceret, cum lex Dei incensa fuisset, propter quod quid faciendum, & quæ fuissent opera Dei, de cætero nullus sciret, rogauit Dominum vt sibi spiritum sanctum immitteret, ita vt leges & libros perditos diuinitus recuperare valeret. Angelus igitur lucernam intellectus sibi dare promittit, & per quadraginta dies à populo se abscondit, vna cum scriptoribus sibi datis. Quo facto calix plenus aqua coloris ignei Esdræ per Angelum porrigitur, quo bibito statim intellectus, sapientia & memoria sibi datur. Sic igitur Esdra dictante, & in spiritu loquente lex prophetæ à quinque scriptoribus scribitur, & sic infra quadraginta dierū spatium plenarie resortitur. Angelus autē in lege populum iubet edoceri, & quædam iubet palam fieri. *Quædam,* inquit, *palam facies, quædam sapientibus absconsite trades.* Scriptores igitur per diem scribebant, nocte vero comedebant. Esdras autem per diem loquebatur & dictabat, nocte etiam non tacebat. Ista possunt applicari ad hoc, quod necesse est vt intellectum, sapientiam & memoriam spiritualem quis habeat ad hoc quod legem diuinam, id est, diuinæ legis intelligentiam consequatur, quia scilicet homo se debet à communi tam hominum quam negotiorum quam etiam cogitationum more secernere, & secretum solitudinis mentalis intrare. Debet etiam quadraginta dieb. per quos status pœ-

C nitentiæ innuitur ibidem, & in statu pœnitentiæ & abstinentiæ perseuerare, quia reuera illi soli diuinas reuelationes percipiunt, qui quadragenam pœnitentiæ obseruare nouerunt, sicut exemplum de Moyse habemus, qui quadam vice quadraginta diebus in monte cum domino stetit & legem dominicam accepit. *Ascende ad me in montem, & esto ibi quadraginta diebus.* Alio autē scilicet quomodo Angelus inspiratiue loquitur, & quomodo etiam quædam sunt in lege & in scriptura quæ publice possunt dici omnibus, alia quæ secrete sunt dicenda solum sapientibus per se patent. In capitulis quæ sequuntur, multa de futuro iudicio continentur. Sed quia nil ponitur per modum visionis, ideo non inueni quod ad aliquid applicabile iudicauerim.

Moralitatum libri quarti Esdræ Finis.

MORALITATVM LIBER decimus septimus super Tobiam.

Capitulum primum. Textus. Tobias ex tribu & ciuitate Nephthalim, quæ est in superioribus.

MORALITATVM CAP. I.

TObias de tribu & ciuitate Nephthalim, cum esset iunior, & omnes irent ad vitulos aureos adorandos, hic solus fugiebat consortia hominum, & pergebat Dominum adorare ad templum suum in Hierusalem. Cum vero factus fuisset vir, accepit vxorem de tribu sua, & genuit ex ea filium, quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato, & finaliter in captiuitate positus de cibis gentilium non comedit, & cum contribules & amici eius passim comederent, ipse, vxor & filius abstinebant, desolatos confortans circuibat, monita salutis dando. Cumque monita salutis suis captiuis daret, esurientes alebat, mortuis sepulturam præbebat, quapropter in conspectu Salmanassar regis gratiam inuenit, qui ipsum plurimum honorauit, à Sennacherib. vero crudeli tyranno tribulationes plurimas sustinuit, & occidi etiam iussus fuit. D

¶ Tobias qui interpretatur conuersus, in omnibus istis typū gerit boni sæcularis, qui ad vniuersa pietatis opera se conuertit, quia licet iste sit inter idololatras, id est, inter malos sæculares, qui idola & boues aureos, id est, peccata, & aurum & argentū per auaritiam colunt, ipse tamen Deum colit & diligit, templū eius per deuotionem frequentat, & idololatriam contribulium, id est, vitiorum cultum fugit & spernit, & filios suos in timore Dei instruit, ciboſque gentilium, id est, delitias carnales abhorret, & se immaculatum custodit, & dato quod quandoque contingat ipsum captiuitatem & tribulationem incurrere, non cessat tamen captiuos & turbatos consolari, indigentibus necessaria largiri, mortuis sepulturam dare, & pietatis opera præparare. Quapropter pro certo sæpe ad literam prouenit, quod regum & principum Deo faciente gratiam & beneuolentiam acquirit, & econtra quandoque ad maiorem sui probationem Sennacherib, id est, tyrannorum maleuolentiam & tribulationem incurrit. Psal. 33. *Multæ enim tribulationes iustorum sunt,* sicut & isti dictum fuit infra per angelum, Tob. 12. *quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te.*

Capitulum secundum. Textus. Post vero cum esset dies festus Domini.

MORALITATVM CAP. II.

CVm quadam die Tobias fatigatus de sepulturis occisorum, quos per plateas Niniuæ iugulatos inueniens abscōdebat, & nocte contra mandatū regis sepeliebat, propter quod interfici iussus fuerat, iuxta parietem obdormiuisset, accidit quod ex nido hirundinum stercora calida super oculos eius caderent, & ipsum penitus excæcarent. Qui plaga cæcitatis percussus, non est iracundia motus, sed magis per patientiam ad gratiarum actionem prouectus.

¶ Ista allega exemplariter, quod iustus tribulationibus nec fortuitis seu infortunitis casibus non debet turbari, sed potius quicquid sibi accidat, debet in Dei iustitiā reducere, & se iniuste pati dicere, & patienter cum gratiarum actione omnia sustinere exemplo Iob 1. qui dicebat: *Dominus dedit, Dominus abstulit.* Non enim contristabit iustum, quicquid ei acciderit. Sæpe etiam accidit, quod iustus vltra voluntatem tyrannorum opera misericordiæ exequitur, dicens ipsi Sennacherib, id est, ipsi tyranno illud Act. 5. *Obedire Deo oportet magis quam hominibus.* Et tamen talis vt communiter citius & facilius infortunijs flagellatur. Pro. 3. *Quem enim Dominus diligit, corripit, & quasi pater in filio.* sicut dicit sapiens, *in eo delectatur.* E

¶ Vel dic quod Tobias est homo, qui quandoque aduertens ad parietes, id est, ad mundi negotia se deflectit, quandoque in delitijs & prosperitatibus delectatur & dormit. Hirundo vero diabolus, qui more hirundinis in aëre, id est, in superbia pascitur, homo hoc videns, stercora diuitiarum in oculis cordis eius per cōcupiscentiam proijcit, & sic visum spiritualis visionis seu discretionis & sapientiæ nec nō lumen diuinæ gratiæ sibi tollit, & eum per auaritiam excæcat & peruertit, ita quod in illis quæ ad Deum & ad salutem pertinent ipsum totaliter cæcum reddit.

dit. Vnde tales qui iuxta parietem terrenatum possessionum per auaritiam excœcantur, videntur posse dicere illud Esa. 59. *Palpauimus quasi cæci ad parietem, & quasi sine oculis attrectauimus.* Ille enim qui fatigatus ad sepulturas dormitionem acceperit, id est, ille qui in bonis operibus difficultatem & lassitudinem delectabilium quærit, & ab huiusmodi bonis & pijs operibus cessat & quiescit, talis dico cæcitatem vitiorum incurrit, & lumen gratiæ perdit, quod tamen nullatenus perdidisset, si infatigabiliter in bonis operibus vigilasset. Non oportet igitur in bonis operibus fatigari, neque per malam complacentiam dormire, aut in vitijs & in prosperitate delectari. Vnde Apost. 1. Thess. 5. *Non dormiamus sicut cæteri, sed vigilemus & sobrij simus.*

Capitulum tertium. Textus. Tunc Tobias ingemuit.

MORALITATUM CAP. III.

TObias vt supra inter idololatras Dominum quærebat, & bonis operibus Deo insistebat, qui postquam filium habuit excœcatus est. Filius verò eius associato sibi Raphaele Angelo in Rages ciuitatem Medorum pro recuperandis decem argenti talentis descendit, vbi Sara illa Raguele quæ scil. septem viros habuerat, quos tamen dæmonum nomine Asmodeus occiderat, in vxorem assumpsit, & eam à dæmonis potestate liberauit, & eam in domum patris cæci cum magna substantia secum duxit, quem canis associans reuertentem præcessit. Ille etiam piscem qui eum deuorare voluerat occidit, & cum felle eius patrem cœcum ad consilium angeli finaliter illuminauit, sicut omnia illa apparent infra, 6. 11. & 12. c.

F

¶ Et hic Beda per Tobiam allegoricè populum Iudæorum intelligit, qui in principio solus Deum coluit & amauit, & inter gentiles & idololatras solus fide & bonis operibus Deo seruiuit. Amos. 3. *Tantummodo vos cognoui ex omnibus gentibus domus Israel.*

¶ Veruntamen iste postquam filium suum, id est, Christum de Israel secundum carnem natum produxit aut genuit, per infidelitatem excœcatus est, in quantum scil. fidem Christi recipere recusauit. Sara verò quæ in Rages Medorum habitabat, id est, gentilitas quæ in mundo vagabatur, cuius viros & Doctores & magistros per infidelitatem & idololatriam diabolus occiderat, ab ipso iuniore Tobia & Angelo secum iuncto, id est, ab illo Christo cum Angelo, id est, cū Dei filio copulato fuit liberata, & in domo Tobiæ cæci, id est, in Ecclesiam loco excæcati Iudaici populi substituta. Cant. 8. *Apprehendam te, & ducam in domum patris mei, & cubiculum genitricis meæ,* id est, synagogæ. Sic igitur factum est, quod piscis, id est, diabolus qui in flumine passionis ipsum Tobiam iuuenem, id est, Christum deuorare voluit, ab ipso victus extitit. Fuit etiam per ipsum euisceratus & apertus, in quantum sui cordis malitias hominibus reuelauit, & fel suæ malitiæ in scripturis reposuit ad illuminationem legentium & locauit, & quicquid de corpore eius, id est, de membris ipsius, scil. de peccatoribus conuertendo accepit, igne charitatis assauit, & sale sapientiæ condiuit, & ad vsus proprios reseruauit. Finaliter

G

tamen pater eius cæcus, id est, populus Iudaicus, per ipsum illuminabitur, in fine, scil. temporum, quando totus Israel saluus erit.

¶ Vel dic, quod septem viri Saræ sunt septem sacramenta vel septem dona Spiritus S. concessa animæ Christianæ, quæ procul dubio diabolus sibi per peccatum subtrahit, & eam viduam & miseram derelinquit. Veruntamen postquam orationibus & fletibus se vult dare, solet sibi Tobias iunior, id est, Christus ipse perseueranter per gratiam iungere, quem diabolus non poterit superare: matrimonium enim virtutum cum anima non perseuerat, nisi fletus & oratio præcedant. Tunc verò perseueranter virum accipit, cum lachrymis suis stratum suum spargit, & cum per orationem depositum suum Deo committit.

Capitulum quintum. Textus. Tunc respondit Tobias patri suo, & dixit: Omnia quæcunque.

MORALITATUM CAP. IV.

TObias pater qui dudum Gabelo consanguineo suo egenti decem argenti talenta mutuo dederat, filium suum vna cū Angelo quem ductorem sibi dederat, in Rages ciuitatē Medorum misit, qui in via desponsauit sibi Saram, cuius mariti septem fuerant à diabolo interfecti. Piscem qui ipsum deuorare voluerat, interfecit & euenterauit, & de ventre eius medicinale membrum extraxit, dæmonum quod maritos vxoris suæ occiderat, angelus in deserto ligauit, patri iam recuperauit, canem patris secum socium habuit, & rediens vxorem in domum patris duxit.

¶ Rectè videtur quod iste Tobias potest significare Deum patrem, filius autem eius vna cum Angelo Christum Dei filium significat, in quo Angelus & homo, diuinitas & humanitas sociātur. Nec est inconueniens, cum secundum sanctorum doctrinā Christus in quantum ad suas naturas in Isaac & in ariete figuratur. Gabelus consanguineus Tobiæ significat genus humanum quod de genere Tobiæ, id est, de genere patris dicitur pro eo quod ad similitudinem est creatum, quod etiam egenum & inops fuit, propter Adæ peccatum fuit de paradiso captiuatum, & dono immortalitatis nudatum, gratijs & virtutibus spoliatum, sicut bene apparuit in Adam & Eua, Gen. 3. quando post peccatum cognouerunt se esse nudos. Decem talenta significant decem legis mandata isti Gabelo, id est, humano generi pro subleuanda paupertate mutuata. Sara verò gentilitatem significat, cuius viros, id est, cuius populus Asmodeus, id est, idololatria perimebat. Piscis significat diabolum, venter significat infernum. Fel amarum & medicinale quod exinde extractum est significat, sanctorum patrum collegium. Igitur ista fuit veritas quod Tobias Deus pater qui à principio per Moysen Gabelo, id est, humano generi indigenti & pauperi tradiderat decem talenta argenti, id est, decem legis mandata. Tobiam minorem filium suum cum ductore Angelo, id est, Christum Deum & hominem filium eius benedictum in Rages Medorum, id est, in mundum destinauit, & canem, id est, prædicatores eidem adiunxit, qui in illo itinere Saram, id est, Ecclesiam de gentilitatibus sibi iure hæreditario debitam desponsauit. Piscem diabolum qui in torrente passionis deuorare crediderat, & ob hoc mortem & passionem eius procurauerat & prostrauit & superauit & de ventre eius, id est, de inferno fel amarum & medicinale, id est, sanctos patres, qui in amaritudine languebant, extraxit, decem talenta, id est, decē mandatorum executionem, & opera à Gabelo, id est, ab humano genere reportauit, & vxorem assumptam, id est, Ecclesiam in domum patris sui in paradisum produxit, & hoc est quod dicit Apost. Gal. 4. *Quod misit Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret.* R

¶ Hic habemus quod Tobias volens dare ductorem filio suo, inuenit quendam angelum nomine Raphaelem, qui sub humana specie latitabat. Inuenit igitur eum quasi quendam iuuenem splendidum & tanquam præcinctum, & quasi paratum ad ambulandum. Huic igitur filium suum commisit, qui ipsum in itinere conduxit, vxorem sibi accepit, & cum magna sua substantia ipsum ditauit, decem talenta argenti sibi recuperauit, piscem qui ipsum vorare voluerat, ipsum superare fecit, & ipsum patrem suum illuminare fecit. A

¶ Sic reuera super omnia charissimi cura debet esse Tobię seniori, id est, prælato superiori, quo filio suo, id est, subditorum populo, de bono ductore, id est, de bono curatore vel rectore prouideat, & quod bonum prælatum sibi assignet, & præficiat, qui in via huius mundi ipsum custodiat atque regat, ille etiam debet quærere sibi, & præficere aliquem angelum latentem sub homine, vt aliquem virum sanctum, & angelicum, sanctitatem tamen suam occultantem sub humana benigna, & communi effigie, quia quicunque alijs præficitur in prælatum in vita angelicus, & humanus in conuersatione benigna esse tenetur. Vnde de bono rectore dicitur Malach. 2. *Quod ipse angelus Domini est:* sicut Apocal. 1. dicitur: *Septem* (inquit) *stellæ, angeli sunt septem Ecclesiarum.* Ille igitur debet inueniri iuuenis per fortitudinem vigorosam, splendidus per munditiam gratiosam, stans per constantiam virtuosam, præcinctus per diligentiam curiosam, paratus ad ambulandum per obedientiam studiosam, debet dici Raphael, id est, Medicus per fructuosam sapientiam, vt sic de tali angelo dicatur illud Apocal. 12. *Vidi angelum Dei fortem.* Igitur ille postquam curam, ducatum, prælaturam & officium super istum filium, id est, super subditos accepit, ille proculdubio debet eos vna cum cane, id est, vna cum bonis prædicatoribus regere, & conducere, decem talenta argenti, id est, decem mandata sibi debet recuperare, Saram vxorem, id est, diuinam gratiam debet sibi coniungere, & diuitias virtutum sibi debet cum ea procurare, piscem, id est, carnem docere, apprehendere, considerare, & sic per consequens faciet ad patrem suum Deum lætanter cum vxore sua, & diuitijs, id est, cum diuina gratia, & virtutibus reuenire, ita quod tunc poterit patrem suum superiorem illuminare, id est, spirituali lætitia recreare, quia sicut di-

citur Prouerb. 15. *Gloria patris est filius sapiens.* Ideo breuiter de tali angelo poterit dominus dicere illud Exod. 23. *Ecce ego mitto angelum meum, qui præcedet te, & custodiet in via, &c.* ¶ Vel si vis per Tobiam seniorem intellige Deum, per angelum prælatum, & per minorem subditum populum, sicut supra.

B *Capitulum sextum. Textus.* Profectus est autem Tobias, & canis secutus est eum.

Moralitatum Cap. V.

CVm angelus Tobiam iuniorem conduceret, contingit quod circa Tigrim fluuium prima mansione manerent. Volens igitur iuuenis pedes suos lauare in fluuio, & ecce piscis immanis exiuit ad deuorandum eum. Quo timente inuadi, dixit Angelus ad eum: *Apprehende branchiam eius, & trahe eum ad te.* Piscem igitur in siccum traxit, & statim palpitare cœpit, & ex mandato angeli piscem exenterauit, fel, cor & iecur reposuit, & seruauit, cætera vero assauit, & saliuit, & pro viatico custodiuit. Angelus vero sibi dixit, quod fumus cordis illius piscis super carbones positi, omnia dæmoniorum genera ab homine fugat; fel vero oculis cæcis, & albuginosis impositum, ipsos illuminat.

¶ Quamuis videatur satis mirabile, quod res corporalis agat in spiritum, & quod fumus piscis fuget diabolum, vel quod sonus citharæ faciat recedere spiritum immundum, sicut supra positum est, quia tamen ad moralia tendimus, de disputando super huiusmodi non curemus. Igitur dico quod iste piscis potest peccatum significare, vel etiam carnem fluxibilem atque mollem, quod scilicet sub aqua mundanæ prosperitatis, & voluptatis absconditur: vbi Tobiæ, id est, cuicunque homini insidiatur vt scilicet ipsum per culpam & pœnam absorbeat, & prædetur. Vnde Prou. 23. *Insidiatur in vijs quasi latro, & quos incautos viderit, interficiet.* Ista est ergo veritas, quod quando homo accipit mansionem suam super Tigrim fluuium, qui interpretatur sagitta, pro eo, quia sicut sagitta velociter currit, id est, in mundi fluxibilitate, quæ cito deperit, atque fluit, & in aqua voluptatis & prosperitatis vult recreari, quanquam sibi prima facie speret, & intendat ablui, & mundari, statim tamen adest piscis iste scilicet peccatum vel tentatio superbiæ, luxuriæ vel auaritiæ, vel etiam ipsa caro, quæ sibi insidiatur, ipsumque attrahere, & deuorare satagit, & molitur, C sed reuera ad consilium angeli testamenti, scilicet Christi vel boni prædicatoris, ipse debet istum piscem, scilicet peccatum vel carnem vel tentationem per considerationem apprehendere & ad siccitatem abstinentię & pœnitentiæ trahere, & ipsum debet exenterare, id est, qualis sit, & quid infra ipsum est respicere, & videre: Quod pro certo si fecerit, in ipso tria repetiet, vnde contra vitiorum infirmitatem remedia multa sumet. Inueniet enim, quod in ipso est cor, iecur & fel, id est, vanus amor, & falsa delectatio, & finaliter inueniet, quod est ibi fel, id est, amara desolatio, & damnatio. Igitur si iecur, id est, peccati delectatio cum carbonib. desolatorijs, id est, cum consideratione ignis infernalis iungitur, fiet quod fumus ille compunctionis, & memoriæ exinde proueniens dæmones, & dæmonum tentationes fugabit. Vnctura vero fellis, cogitatio id est, timor amaritudinis albuginem carnalitatis de oculo mētis curabit: nihil enim proficit magis contra vitia, & dæmonia, quam cogitare quam falsa sunt carnis, & peccati oblectamenta & quam dura, & fellea subsequuntur tormenta: fel igitur, id est, consideratioñ amaritudinis æternæ debet homo in oculis patris sui, id est, intellectus apponere, vt sic possit eum per gratiam illustrare, dicens illud Hier. 23. *Ecce potabo eos, &c.*

¶ Vel dic si vis, quod iste piscis est diabolus, qui pro certo illis qui in flumine religionis, deuotionis vel compunctionis se balneant, & in Tigri, id est, sagitta diuini timoris & contritionis se mundificant, & ibidem affectuum pedes lauant, piscis diabolus insidiatur, & quos per peccatum ipsos, si potest, deuorat, & prædatur. Sed reuera homo debet ipsum viriliter per bona opera inuadere, & sibi per considerationem exenterando & aperiendo quid in vētre, & in corde suo habeat discernere, & pro certo ibi inueniet cor, id est, malitiam, iecur quod amaræ cogit, i. delectationis fallaciam vel etiam fel quod est amarum, id est, prauam intentionis nequitiam, & futuræ damnationis amaram angustiam. Quæ pro certo si bene cogitauerit, & carbones ignis æterni, fumique lacrymarum, & obscuritatem tenebrarum quæ in inferno sunt adhibuerit, sibi ad spiritualem cæcitatem tollendam, & ad dæmonium effugandum quam plurimum proficiet & valebit. Allega vt supra.

¶ Vel dic quod Tobias iste est Christus, piscis vero diabolus, sed de hoc vide supra cap. 5.

¶ Vel dic quod iste piscis immanis significat diuitem magnū D vsurarium & tyrannum, qui in fluuio mundanæ prosperitatis versatur, & ibidem tanquam in proprio domicilio moratur. Ezech. 29. *Ecce ego ad te draco, &c.* Igitur si contingat, quod Tobias, id est, aliquis pauper appropinquet ad istum fluuium, id est, ad prosperitatis statum, vel ad alicuius diuitis domum vel locum, statim cum tales pisces, id est, tyranni, vsurarij & diuites ipsum velle ditari, vel se velle iuxta se locari vel ædificari vident, sibi immediate detrahunt, & inuident, & eum deuorare, rapinis & exactionibus impugnare festinant, ita quod ipsos cōpellunt ad angelum, i. ad dominum clamare, & contra eos auxilium implorare, *Domine*, inquiunt, *Inuadit me* Iob. 24. *Anima vulneratorum clamabunt.* Periculosum est igitur talibus appropinquare, & eorum habitationibus, & eorum domibus, & possessionibus vicinare, quia fluuium mundanæ prosperitatis solum sibi volunt appropriare, & ideo solent omnes vicinos & socios, impugnare, nec patiuntur aliquem, quem impedire valent, pedes suos lauare, i. recreationem aliquam obtinere. Videntur enim dicere illud Ezech. 11. *Nobis data est terra in possessionem.* Tobias igitur, i. pauper ab angelo, i. à Deo consulitur, quod istum piscem, i. istum diuitem per considerationem apprehendat, & quod ipsum de fluuio mundanæ prosperitatis per considerationem extrahat, & ad siccum, i. ad mortis austeritatem, & sterilitatem imaginando deducat. Hoc est dictum, quod statum vitæ eius cito defecturum, & statum mortis suæ cito successurum cogitet & attendat, & sic pro certo ipsum cogitare poterit palpitantem, i. dubium miserum & timentem. Vnde de diuitibus dicitur Sapie. 5. quod *ipsi turbabuntur timore horribili dicentes intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes.* Consilium etiam est E quod pauper qui videt gloriam iniquorum, ipsos per considerationem exenteret, hoc est, quod quales sunt interius consideret, vt s. non gloriam suam exteriorem, sed iniquitatem interiorem cogitet atque spectet, quia, s. tunc videt quod illi qui sunt terribiles quo ad mundum, sunt abominabiles quo ad Deum. Iuxta illud Luc. 10. *Quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum.* Talem considerationem videtur habere Dauid. Psal. 72. vbi de prosperitate malorum sic dicit: *Ecce ipsi peccatores in sæculo obtinuerunt diuitias, &c.* Et dicit: *ergo sine causa iustificaui cor meum. &c. Donec intrem sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum.*

¶ Vel si vis dic quod Tobias iste est Deus, quem pro certo piscis immanis, i. aliquis malus diues in persona pauperum, & religiosorum deuorat, & eum in membris suis fatigat, & infestat. Sed pro certo Deus talē de fluuio prosperitatis ad siccitatē mortis extrahit, & eum exenterat, & prosternit, & super carbones inferni assat, & comburit, & de ventre eius, i. de suis intrinsecis, & abditis medicinas pauperum, s. diuitias quas diu abscōderat, extrahit, & de his cæcos, i. inopes quandoq; illuminat in quantum de auarorum substantijs ipsos post mortem taliū consolatur, & dicat, carnesque, i. temporales substantias, istorumq; officia & beneficia, quæ tenebat, sibi & angelo reseruat, in quātum enim persona pauperum se nutriri prædicat Esa. 28. *Refice lassum & ecce hoc meum refrigerium.* Impios, & tyrannos tollit de medio, vt saltem post eorum mortem de eorum diuitijs iustos alat, & vt eorum bona quæ auare aggregauerant, per plurimos distribuat, vt patet ad literam de clericis tenentibus plura beneficia, & auaris habentibus plures diuitias, quia s. post mortē eorum plures ditantur, & beneficiantur, & Tobias & Angelus, i. pauperes, & iusti, vel ipse Deus in persona pauperum multipliciter recreantur. Igitur dicitur Sap. 10. Quod *iusti tulerunt spolia impiorum* Et Prou. 13. Quod *reseruatur iusto substantia peccatorum* Iob. 1. Vnde dicitur de malo diuite. *Qui confringens nudauit pauperes,* F *domum rapuit, & non ædificauit eam, nec est satiatus venter eius. Educetur egrediens de vagina sua, vadent & venient super eum horribiles, & deuorabit eum ignis, qui non succenditur,* & de eodem dicitur ibidem, *quod diuitias quas deuorauit, euomet, &c.*

Capitulum octauum. Textus. Postquam vero cœnauerunt, introduxerunt iuuenem ad eam.

Moralitatum Cap. III.

HIc dicitur quod cum Sara filia Raguelis septem viros habuisset, & eos diabolus occidisset Tobias ipsam ducere timuit, tamen ad angeli consilium ipsam duxit, nec ei diabolus

nocuit

nocuit seu læsit. Nam ad consilium angeli iecur piscis mortui super carbones posuit, & odore fumi eius dæmones fugauit. Quem Raphael accipiens, in desertum superioris Ægypti relegauit. Tandem vero in timore Dei vxorem instruens, & ad orationem inuitans cum ipsa tribus diebus orationi vacauit, & sic intrans ad puellam, in Dei benedictione sine nocumento eã suscepit. Sicut enim angelus vbi dixerat, *dæmonium solum super illos potestatem habebat, qui sicut equus, & mulus in timore Dei cum suis vxoribus habitant, & qui in actu coniugali nihil præter delectationem amant.* Ista exemplariter ad literam possunt allegari contra libidinosos, qui, scilicet sicut bruta sine Dei timore solam delectationem quærunt, quia pro certo tales per spiritum fornicationis pereunt in quantum etiam cum proprijs vxoribus fornicationem committunt. Iusti vero cum Dei timore, & bona intentione, & oratione debent coniugium celebrare, & sic non habent dæmonium, id est, spiritum luxuriæ formidare, & potissime si piscis mortui iecur, id est, si Christi morientis mortem super carbones feruentis charitatis per consideratione voluerint ad ibere. Dicat igitur bonus coniux vxori suæ illud quod iste dixit hic: *Filij sanctorum sumus, & non possumus coniungi, sicut gentes, quæ ignorant Deum.*

¶ Vel dic quod vxor nostra est beneficium vel Ecclesia nobis data, quia pro certo quicunque isti vxori brutaliter, & solummodo propter lucrum & delectationem, & vtilitatem temporalem coniungitur & eidem per promotionem coniungatur, ne-
G cesse, est quod à diabolo spiritualiter & tẽporaliter perimatur. Ille vero qui taliter vxorem accipit, non vt præsit, sed vt prosit, non vt libidini, & voluptatibus vacet, sed vt cum timore diuino & oratione diuinæ laudi se applicet, à dæmone non læditur sed sanus, & incolumis spiritualiter repetitur, & cum vxore huiusmodi prole bonorum operum iocundatur, & diuitijs temporalibus & spiritualibus prosperatur Psal. 127. *Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.*

Ex eodem capitulo octauo. Textus. Et factum circa gallorum cantum quod accersiri iussit Raguel.

MORALITATVM CAP. VII.

HIc habetur quod Raguel pater Saræ postquam Tobias filiam suam in vxorem acceperat, & ad eam intrauerat, timuit ne forte sibi sicut alijs accidisset, hoc est, ne forte à dæmone suffocatus fuisset, fecit de nocte in domo sua foueam facere vt ipsum posset terræ commendare, & sicut alios sepelire disposuerat, sed ipsum sanum reperiens, in laudes Dei properat & exultat & duas vaccas & quatuor arietes occidens, nuptias præparat, & instaurat. Tobias igitur angelũ ad Gabelum mittit, qui pecuniam recuperat, & ipsum ad nuptias adducit. Tandem vero Raguel medietatem bonorum suorum filiæ tradidit, & sic cum magna substantia Tobias cõiugem secum duxit. Qui præcedens felle piscis oculos patris illuminauit, & cadente albugine quasi membrana oui, visum recuperat, & videns filium suum, Dominum benedixit.

¶ Ista exponunt quidã allegorice. Dicunt enim quod Raguel est populus gentilis, cuius filiam: id est, ipsam gentilitatem seu gentilium communitatem, Tobias, id est, Christus in vxorem duxit, in quantum ipsam ad fidem conuertens, de ipsa Ecclesiã suam fecit, sed reuera in principio ille Raguel, scilicet gentilis
H populus dubitauit & timuit ne forte ille esset verus maritus, & ne forte mundum decipiẽdo fuisset à dæmone mortuus vel oppressus, quapropter ipsum sepelire disposuit, inquantũ in persona tyrannorum nomen Christi & eius fidẽ opprimere, & tollere festinauit, sed finaliter cantu gallorũ, id est, doctrina prædicatorum instante, ipsum verum Ecclesiæ maritum, virũ sanctum, & legitimum reperit & cognouit, & tunc nuptias veræ & firmæ fidei statuit, & inducit, in quibus proculdubio vaccas & arietes, id est, martyres, & confessores de populo suo præparat, & exponit. Constat autem quod de populo gentili conuerso, multi in primitiua Ecclesia more vaccarum agrum dominicum coluerunt, & tandem per martyrium obierunt. Multi arietes & prælati & duces in Ecclesia fuerunt, qui mortem pro Domino subierunt. Tunc in nuptijs Tobiæ, & Saræ, id est, Christi & Ecclesiæ de seipsis encœnium præbuerunt. Vnde Matth. 22. *Tauri mei, & altilia mea occisa sunt, & omnia parata sunt, venite ad nuptias,* id est, ad fidem Christi. Gabelus per angelũ adducitur, quia, licet ad fidem Christi quotidie nouus populus per prædicatores angelicos aggregatur. Sara enim, id est, gentilitas, cum magna substantia Tobiæ traditur, quia etiam de gentibus cum diuitijs diuersarum scientiarum ad fidem veniens, Domino desponsatur. Et finaliter tamen iste Tobias, scilicet Christus patrem suum cœcum, id est, populum Iudaicum excœcatum, per fidem illuminat, in quantum in fine temporis lumen suæ fidei seruat, quia tunc exultando clamabit, & dicet: *Ecce video Tobiam filium meum,* quando albugo infidelitatis de oculis eius ceciderit, & quando se errasse fatebitur, & cognoscet, & quando se media ætate illuminatum aduertet, dicens illud Ioan. 9. *Cum cæcus essem, modo video.* Albugo enim proprie cœcitatem populi Iudaici significat, qui se album, iustum credit, & æstimat. Et ista etiam cœcitas, & albugo quasi membrana oui esse dicitur, pro eo quod adhuc Christum tanquam de ouo nasciturum expectat. sed tunc talis albugo de oculo suæ mentis cadat, quando Christum iam venisse cognoscens, se errasse percipiet. Vnde Apostolus 2. Cor. 3. *Velamen est positum super cor eorum. Cum autem auersi fuerint, auferetur velamen.*

¶ Hic potes subdere exemplariter, quomodo angelus eleemosinam, orationem & ieiunium commendat, & quomodo A
ex hoc promeruit Tobias, quod à Deo tentaretur, & tentatus consolaretur Tob. 12. Vide c. 13. Nihil videtur in alijs capitulis huius libri figurale.

Moralitatum super Tobiam finis.

MORALITATVM LIBER DECIMVS octauus super Iudith:

Capitulum primum. Textus. Arphaxat itaque Rex Medorum subiugauerat multas gentes.

MORALITATVM CAP. I.

NABVCHODONOSOR Rex Assyriorum cũ contra Arphaxat regem Medorum victoriam obtinuisset, eleuatum est cor eius in superbia, & omnem terram voluit suo imperio subiugare. Nam non sufficit sibi regnum Medorum acquisiuisse, quinimio nuncios suos ad Libanum, Sicimã, Syriam, & Damascum vsque in Hierusalem misit, vt tributa sibi soluerent, & vt eum in regem reciperent per nuncios imperauit. Et quia omnes vno animo contradixerunt ei, & remiserunt nuncios vacuos, & sine honore abierunt, indignatus ipsos per potentiam opprimere & subiugare voluit. Ideo Holofernem principem militiæ cum exercitu infinito contra regionem occidentis misit, & omnem terram sibi subiugari mandauit. Qui mandatis eius obtemperans multas ciuitates, & terras confregit, multosq; ipsum voluntarie recipientes in Dominum in deditionem recepit. Terras, quæ prius mandata Nabuchodonosor contempserant, per violentiam eius imperio subiugauit.

¶ Ista possunt applicari contra ambitiosos, & præsumptuosos. Ille enim Nabuchodonosor, qui interpretatur sedens in an- B
gustia, præsumptuosos, & ambitiosos significat, qui per solicitudinem semper angustiantur, vt ad statum altiorem promoueantur Thren. 1. *Sedet in angustia domina gentium,* id est, ambitio contra Arphaxat, id est, facit aliquod factum notabile, propter quod regnũ Medorum, id est, aliquam dignitatem obtinet, & acquirit, non sufficit sibi, quod rex sit Assyriorum, & quod efficiatur rex Medorum, id est, non sufficit sibi dignitas quam ab antiquo habuit, vel quam de nouo acquisiuit, quinimo ad altiora accenditur, & ad altas dignitates, & officia ambire, & ea vsurpare molitur. Quod potissime fit, quando videt aliquod beneficium vel dignitatem vacare quia scilicet tunc magis solet ad dignitatem aspirare 3. Re. 1. *Adonias autẽ filius Agith eleuabatur, dicens: Ego regnabo.* Quid igitur fit. Pro certo isti tunc, quando vident electionem instare, solent nuncios prolocutores, & prosenchas suos mittere, & nunc ad vnum, nunc ad alium discurrere multa & magna promittere, vt ad regnandum super ipsos, & ad prælaturam vel officium obtinendum ipsos valeant inclinare, dicentes cum Absalone illud quod dicitur 2. Re. 15. *Quis me constituat iudicem super terrã, vt ad me veniant omnes, vt iuste iudicem.* Sed reuera iusto Dei iudicio fit, quod omnes vno animo contradicunt ei & nuncios prolocutores, & suos secretos repudiant, & contemnunt, & quod in die electionis, vbi se eligi forsan existimabat, omnes electionibus se opponant, dicentes illud Luc. 19. *Nolumus hunc regnare super nos.* Quod videns ille ad Holofernem principem militiæ, id est, ad principum, & laicorum potentiam se conuertit, totque per eos tribulationes excitat

contra istos, quod ciuitates, & munitiones, id est, temporales possessiones istorum impedit, & subuertit, dicens illud Luc. 19. *Illos autem qui noluerunt me regnare super se, adducite huc & interficite.* Et per violentiam ad consentiendum in eum ipsos coegit. Ita quod breuiter isti compelluntur dicere illud quod etiam isti di-
F xerunt. *Desinat obsecro ira tua contra nos.* Sequitur. *Veni nobiscum pacificus Dominus, & vtere seruitio nostro sicut placuerit tibi.*

¶ Vel allega, quod Nabuchodonosor, id est, diabolus, qui videns se superasse Arphaxat cum exercitu, id est, cum malorum multitudine, non sufficit sibi, nisi in alios, id est, per malos principes, & eorum officiales non sunt subiectos, i. in bonos & religiosos manum mittat, qui primum nuncios suos, id est, tentationes leues ad eos mittens, repulsam patitur, quia scil. statim homines à principio obedire vel subdi diabolo dedignantur. Ideò sæpè fit quod principem militiæ suæ Holofernem, qui interpretatur infirmans vitulum saginatum, id est, peccatum luxuriæ, quod inter alia vitia obtinet principatum, & quod impinguatos, delitiosos vitulos, iuuenes & lasciuos infirmat, contra ipsos dirigit, quo mediante multos superat, paucos verò, qui in auxilio sanctę mulieris viduæ, id est, beatæ virginis ipsum vincant, inuenit. Vbi enim alij nuncij, id est, alia vitia deficiunt, Holofernes, id est, luxuria principatur. Vnde dicitur, *quod cecidit timor Holofernis super omnes inhabitantes terram.*

Capitulum tertium. Textus. Tunc miserunt legatos suos vniuersarum vrbium.

MORALITATVM CAP. II.

Hic dicitur, quod cum Holofernes omnem terram suo dominio subiugasset, & quosdam virtute armorum, quosdã voluntariè cum hymnis, & canticis obuiantes eisdem, in ditionem suam sumpsisset: de vniuersis vrbibus viros fortes sibi in auxiliatores accepit, cum quorum adiutorio leuius cæteros superauit.

¶ Sic verè diabolus, qui quosdam virtute armorum, id est, violentia tentationum superat, quosdã verò voluntariè, & quasi ex industria peccantes, de quibus dicitur Iob 34. *Quasi ex industria recesserunt à Deo*, sibi subiugauit, de omnibus vrbibus, & de omnibus statibus quosdam fortes auxiliatores, id est, quosdam hæresiarchas vel aliorum peccatorum patronos sibi aggregauit,
G quibus mediantibus de alijs facilius victorizat. Isti enim qui alios ad peccatum incitant, diaboli sunt auxiliatores, quorum opere vincit facilius peccatores.

¶ Hic habes, quod Nabuchodonosor præceperat Holoferni principi militiæ suæ, quod omnes Deos terræ destrueret, & demoliretur, vt ipse solus Deus ab his nationibus quæ per Holofernem possent subijci diceretur. Sic igitur factum est, quod Iudith sancta mulier caput Holofernis amputauit, & sic Nabuchodonosor potentiam, & superbiam eneruauit.

¶ Istud applica contra præsumptuosos, & inuidos, qui solum volunt Dij, domini excellentes, & inclyti reputari, quapropter totis viribus laborant, quod alij, id est, magni potentes famosi eradicentur, vt solum ipsi apparere inter homines videantur. Sicut de Saturno legitur, quod Erichthonium filium suum occidit, & hoc quia vidit eum sapientem, & timebat famæ suæ posse detrahi propter eum, cum solus Deus ab omnibus vellet credi.

¶ Ista possunt applicari contra Imperium Romanorum, qui mediante militia sua Deos terræ, id est, reges mundi subuertebant, & nomen eorum de medio submouebant, regnaque ipsorum, & prouincias redimebant, & sic cum effusione sanguinis totum mundum suo imperio subiugabant, solique Dij terræ, imperatores, & domini dici in toto orbe volebant, & quod abominabilius videbatur, leges & statuta scribebant, in quibus non debere dici aut esse in orbe regem præter Cæsarem dicebant, Hie. 31. *Ero Deus vniuersis cognationibus Israel &c.* Quod vtiq; valde absurdum extitit, vt reges in diuersis mundi prouincijs ex consensu populorum legitime factos vel à Deo institutos, sola autoritate, & violentia submouerent: ipsosque regnis, & dignitatibus spoliarent, sibique totum applicarent, & se solos reges in orbe vocari iuberent, totumque mundum à principio liberum tributis, & seruitutibus subiugarent, dicentes illud quod sequitur infra. *Sciat vniuersa terra, quod Nabuchodonosor est Deus terræ, & præter ipsum alius non est.* Non est mirum igitur, si illud tam violentum stare non potuit, & si sancta mulier Iudith, id est, sancta prouidẽtia occulta vel Ecclesia, istius crudelis principis caput, & potentiam amputauit. Dignum enim fuit, quod qui solum Dij terræ dici volebant, proprium caput, id est, propriam imperatoriam dignitatem amitterent qua gaudebant. Sicut & nunc patet, quia imperium ad translationem aliam est translatum, & nullus alius habet imperij potestatem, vel principatum. Dignum enim est, quod qui vsurpat aliena, iusto Dei iudicio perdat sua. Ideò isti ciuitati potest hodie dici illud quod antiquitus dictum est Babyloni Esa. 47. *Audi delicata, habitans in confidentia, quæ dicis in corde tuo, ego sum, & præter me non est amplius. Non sedebo vidua, & sterilitatem ignorabo.* Et sequitur. *Venient tibi sterilitas & viduitas.*

¶ Hic habes, quod cum omnes generaliter se Holoferni redderent, & se potentiæ eius subijcerent, & se & vxores, filios, ciuitates & bona sua eius dominio subiugarent, sibique & exercitui suo cum lampadibus, tubis & tympanis occurrerent. Dicitur tamen, quod ista facientes non poterant ferocitatem sui pectoris mitigare. Quapropter cito ignominiose dicitur perijsse.

¶ Quod, scil. contra tyrannos crudeles, potest allegari, quorum tanta est superbia, quod subditorum obsequijs, beneficijs, blanditijs deliniri non possint, sed ex hoc ad deterius prouocantur, & sępè ad crudelitatis opera fortius inardescunt, quapropter sæpè fit, quod isti in sua potentia gloriantes, & desolationibus hominum non parcentes, iusto Dei iudicio succumbunt.

¶ Vel dic, quod iste est diabolus, quia pro certo qui recipiunt ipsum, & ei consentientes complaudunt, fatui sunt, si eius ferocitatem mitigare credunt, quia reuera propter hoc ipsis non parcet, sed contra ipsos in inferno fortius inardescit. Vnde Prou. 5. *Zelus, & furor non parcet in die vindictæ.*

Capitulum quartum. Textus. Tunc audientes hæc filij Israel qui habitabant terram Iuda.

MORALITATVM CAP. III.

Audientes filij Israel potentiam Holofernis, timuerunt valde, ne forte Hierusalem caperet, templum destrueret, sancta pollueret, ciuitates eorum frangeret, vxores & filios captiuaret, & ideò omnes se sacris operuerunt, ieiunijs & orationib. se humiliauerunt, & sacerdotes etiam operti cilicijs & cinere sacrificia obtulerunt, & fortiter ad Dominum clamauerũt, & occupauerunt omnes vertices montium, & muris circumdederũt vicos suos, & præparauerunt frumentum contra obsidionem pugnæ. Sacerdos verò summus, Eliachim nomine, per ciuitates circumibat ad orandum, & recurrendum ad Dominum, & omnes vniuersaliter commonebat, præcepit etiam angustas vias inter montes per quos iter poterat esse in Hierusalem custodiri, ne pateret transitus Holoferni. Sic igitur finaliter factum est, quod Holofernes diuino munere fuit victus, & Hierusalem de sua crudeli potentia liberata.

¶ Sic verè charissimi moraliter loquendo videmus, quod nos filij Israel, id est, Christiani, qui Deum per fidem cognoscimus, videmus, & audimus quod Holofernes diabolus cum exercitu vitiorum, & tentationum, infirmitatem hominum non cessat subiugare, & sua potentia omnia concutit, & conturbat, quia sicut dicitur Iob 41. *Non est potestas super terram quæ comparetur ei, quodque contra nos præparat.* Ideò valdè debemus à facie eius timere, & illius malitias præcauere, & hoc ne forte Hierusalem, id est, animam per peccatum capiat, & templum deuotionis destruat, sancta nostra, id est, sanctam viam polluat, ciuitates, hoc est, ciuium vnitates, ac per hoc concordiam nostram dirumpat, & vxorem & filios, id est, charitatem, & bona opera nobis tollat, & ideò ad obuiandum malitijs eius quilibet debet occurrere, verticem montium, id est, celsitudinem contemplationis occupare, ieiunijs se affligere, sanctum cilicium, id est, asperitatem pœnitentiæ induere, & cinere mortis, scilicet, memoria se aspergere, Deo per bona opera sacrificare, ad Deum per orationem clamare, & frumentum, id est, Eucharistiæ sacramentum contra obsidionem, id est, contra tentamenta diaboli præparare. Sacerdos etiam noster, id est, sacer dux bonus & discretus, debet per circumspectionem discurrere, & omnes potentias animæ visitare, & quod angusta loca sensuum corporalium, quæ tamen iter potest esse ad Hierusalem, id est, ad animam capiendam, discrete custodiant, debent se sollicite præmunire, vt sic Holofernes, id est, diabolus, qui bene dicitur Holofernes, id est, infirmans vitulum saginatum, pro eo quod leues carnales pingues,

gnes, & opulentos inficiat, possint, machinationibuaobuiare. Qui enim taliter contra ipsum se præparauerit, nunquam spiritualiter ab eo victus erit. Benè igitur dicitur Ecclesi. 2. *Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & prapara animam tuam ad tentationem.*

¶ Vel si vis, dic quod Hierusalē ast Ecclesia, de qua viri Israel id est, viri Ecclesiastici, valda debent timere, quod ab Holoferne diabolo par vitia destruatur, & ideò Eliachim sacerdos, id est, quilibet bonua prælatus debet discurrere, & fideles ad orandum & resistendum periculo, & torpassus, & transitus per quos habent ingredi hostes, id est, ad vota religionis, mandata legis, articulos fidei, Saeramanta Ecclasiæ, quæ quidem suot principales ingressus Ecclasiæ custodiandum, & principaliter occupandum monere, necnon vt ad mutos tegularis disciplinæ reædificaodæ intandere velint, & orationi vacare, montes contemplationis otcupara, frumenta meritorum, & vittutum, præparare, ipsos debet docera, diceosq; illud 1. Rag. 7. *Praparate corda vestra Domino &c.*

Capitulum quintum. Textus. Nunciatumque est Holoferni principi militiæ Assyriotum.

MORALITATVM CAP. IV.

ACHiot princeps filiorum Amon, Holoferni petanti da filijs Israel, qui se præparabant contra aum defeodere, quinam asset incepit intatrogara. Qui Dei Israel mirabilia cœpit prædicare, & legem populi Israel commendare, & inter alia dicere: *Quod si Deus eorum ipsos iuuare decreuerit, nunquam Holofernes, vel quicunque alius possit praualere.* Indignatus Holofernus ipsum ad filios Israel duci fecit, & cum ipsis eatunc esse voluit, & hoc cum capti assent filij Israel quorum Deum commendauerat, ipsa cum a-
H is gladio Assyriorum verberaretur, & sic nullū alium Deum asse Dominum terræ quam Nabuchodonosor caperiretur. Ducitur igitur Achior in Bethuliam, sed occurrentibus balisterija de Israal, ipsum ducere ad ciuitatem non potuerunt, quapropter ipsum ad arborem ligantas, & recedentas, ab axerciru dimiserunt quam taodem filij Israel soluentas, & in ciuitatem suam ducaores, omnia quæ comigerant audierunt & post fletus, & orationes cioitate saluta ipsum circumdederunt, & in suum coosortium receperunt sicut scriptum est &c.

¶ Ista possunt applicari ad quemlibet sanctum pro Christi nomine crucifixum, sicut ad Andream Petrum. Achior enim interpretatur frater meus montanus, significans illos, scil. qui fratres per charitarem fuerunt, & montani per mentis sublimitatem, & contemplationem, val per vitæ eminentiam dici poterant. Constat anim, quod isti coram Holoferne principe, id est, coram Nerona val contra alioa tyrannos potentiam Dei Israel, scil. Christi prædicabant, & fidam ipsius commendabant, factum est, quod per eum in Bathuliam, quæ intarpretatur domus parturiens Dominum, id est, paradisum, qui nobis Dominum parturiuit, & misit, motte intercedente sunt missi, hoc est, per istos ad arbotam, scil. ad crucam fuerunt ligaó, in crucaque motta damnaó, & à cruce per filios Israel, id est, per Angeloa quantum ad animam sunt soluti, in Bethuliam, id ast, in paradisum deducti, & à carne sua, id ast, à corpore circumaisi per mortam in ipsorum Israelitarum, id est, io ipsorum Angelorum consortium sunt assumpti. Ipsa verò Holofernes, id eit, tyranni finaliter morte turpissima sunt consumpti Luc. 19. *Ascendit in arborem sycomorum, vt videret Iesum.*

A *Capitulum septimum. Textus.* Holofarnes autem altera die præcepit exercitibus suis.

MORALITATVM CAP. V.

HOlofernas volens capara ciuitatē Bethuliæ & alias ciuitates, & filios Israel subiugare, primò studuit fontes & aquas eis auferre, & idaò conductum per quem aqua fluebat in ciuitatem confregit, fontesq; qui circa ciuitarem arant, custodiri fecit, & sic populum ciuitatis horreodo sitis ardore confecit Iudith. 11. Vnde etiam sicut infra dicitur sanguinem pecorum suorum bibere proponebant, & ad oleū, & frumenta quæ Domino Deo suo consecrata fuerant, contra fas & iustitiam manus suas volebant extandera, quæ tamen contingere noo debebant.

¶ Sic verè dico, quod Holofernes diabolus, qui continue ciuitatem Ecclesiæ vel animæ per tentationes obsidet, & summe studet aquam gratiæ, & deuotionis subtrahare & fontem lacrymarum & compunctionis, nec non footem misericordiæ & compassionis siccare. Quo facto, statim sitis & ardor malorum desideriorum, sc. auaritiæ, & carnalis coocupiscentiæ in illa ciuitata consurgit, quæ habitatores eius afficit, & affligit, in tantū, quod iam omnes ad sitim auaritiæ temperandam, sanguinē pecorum, id est, tamporalam substantiam simplicium vel subditorum suorum bibunt rapinis & exactionibus illum sugunt, quod potissime paret de illis qui in mundo babent iuridicam potestatem, qui sc. sanguinem alienum, i. viram & substantiam temporalem bibere delectantur. Vnde Num. 23. *Non accubabit leo donec rapuerit prædam, & occisorum sanguinem bibat.* Isti etiam non sufficit sanguinem pecorum. i. subduorum suorum bibere, quinimò ad oleum, & frumentum Domini consecrata atque dedicata, manum mittere, & ipsa fraudulenter vel violantar ab ipsis Ecclesiasticis subtrahere val auferre student, sicut ad literam patet & de malis principibus, & malis indicibus & malis prælatis, & officialibus de malis balliuis & lictoribus patet, qui omnes sanguinem subditorum bibunt, & quando possunt bona Dao, & eius saruitoribus dedicata, quæ ipsis oon licet tangara, deuorant, & consumunt. Vnde sequitur infra, Iudith. 11. *Qui hoc faciunt, certum est, quod in perditionem dabuntur.* B

Capitulum nonum. Textus. Quibus ascendentibus Iudith ingressa est oratorium suum.

MORALITATVM CAP. VI.

VOlens Iudith placera principi Holoferni, primo orationi se dedit, cilicio se induit, & cinerem super caput suum posuit, & oratorium intrauit. Tandam verò de loco surgens, in quo corā Domino prostrata iacuerat, vestimenta viduitatis aauit, corpus suum lauit, myrrha optima se vnxit, crines capitis sui discriminauit, & iucunditatis vestimētis sa vestiuit, mytrhā capiti suo imposuit, sandalia pedibus suis circumcinxit, assumpsitque dextralia, inaures, annulos & lilia, & ornamentis omnibus sa parauit. Ista igitur sic ornatu, à principe concupiscitur, & in tabernaculo eius introducitur, & à cunctis seruis ipsius bonoratur.

¶ Si vis dic, da Iudith in bono quæ interpretatur glorificans, quod significat aoimam Christianam, quæ Deum glorificare tenetur. Igitur si illa vult placera principi nostro Christo, debat intrare oratorium secratæ meditationis, accipere cilicium, id est, asperitatem pœnitentiæ & macerationis, emittere ad Deum vocem & gemitum orationis, tandem debet de terra, id est, de terrenis aper affectationem cœlastium surgere, vestimenra viduitatis, id est, conuarsationem peccati sau veterem hominem exuere per lacrymosam compunctionem sa lauare, & crines capitis, id est, affectus, & cogitatus cordis per confessionem pectinare & expandere, & discriminare, miro odore deuotionis se vngere, vestibus iucunditatis, id ast, conuersatione honesta se ioducere, myrrham altæ & eleuatæ contemplationis capiti siue cordi suo debet imponera, sandalia diuioi timoris pedibus affectionum C suarum componere, & dextralia bonorū operum suis brachijs applicare. Debet etiàm accipere inaures qui aures ornant, virtutem patientiæ, qua, scil. patiantar audiat, aonulos qui faciliter voluuntur, id ast, virtutum obedientiæ, lilia quæ colorem cādidum sortiuntur, id est, candorem castitatis, & continantiæ. His igitur si aoima sic ornata fuerit, procuIdubio principi militiæ nostræ Christo mirabiliter complacebit, & vsqua ad tabernaculum eius, scil. ad paradisum veniet, & in æternæ quieris cubiculum subintrabit Psalm. 44. *Audi filia & vide & inclina aurem tuam, &c.* Dicitur etiam Christo de anima beata. *Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.* Isti verò animæ subditur illud immediata positum.

¶ Vel si vis dic, quod Holofernes, quem Iudith volens decipeta, taliter (vt præmissum est) se ornauit, est diabolus, quem pro certo Iudith, scil. saocta aoima vel sancta Ecclesia spiritualiter viocit, & superat, quando prædictis ornamentis, & virtutibus se ornat.

¶ Vel dic, quod Iudith est beata virgo, quæ pro certo principem militiæ superborum seu reproborum, scilicet, diabolum, qui populum Israeliticum, id est, populum fidelium tentationibus oppugnat, aquam deuotionis ipsius subtrahit, & ciuitatem Ecclesiæ capere & destruere tentat, destruxit & superauit, & potantiam aius anaruauit, & Dei populum de ipsius manibus liberauit, ipsum atiam nuoa quotidiè superat, & deuotos suos ab ipso liberat & defendit. Vode propriè dicitur Iudith. 14. *Vna mulier Hebræa fecit confusionem in domo Nabuchodonosor.*

Capitulum decimum. Textus. Factus est autem cum cessasset clamare ad Dominum.

Moralitatvm Cap. VII.

CVm Holofernes princeps militiæ regis Assyriorum esset in obsidione Bethuliæ factum est quod quędã mulier Iudith nomine varijs apparata ornatibus se suo conspectui præsentauit. Qui statim specie & pulchritudine eius captus in concupiscentiam carnis exarsit, & ipsius concubitum exquisiuit. Ille igitur multo vino inebriatus, & sopitus cubiculum intrat, sed mulier D illa videns ipsum ebrium, & sopitum euaginato ipsius Holofernis gladio, caput eius amputauit, & ipsum ancillæ suæ tradidit, & euoluto corpore conopæum eius abstulit, & recessit. Mane autem facto, cum cubicularius ipsius ipsum in solo mortuum reperisset, & caput à corpore videret abesse, incepit dicere, & clamare. *Ecce Holofernes*, inquit, *iacet in terra, & caput eius non est in eo.* Quo audito, exercitus dilabitur, & proijcientes arma relictis copijs fugere eum pelluntur. Hostes verò sui à ciuitate exeuntes, & ipsos viriliter persequentes, tentoria & supellectilia omnia deprædantur, & de diuitijs fugitiui Holofernis exercitus vniuersaliter locupletantur, & cum festis, & conuiuijs iocundantur.

¶ Holofernes iste potest significare mundi, & Ecclesiæ principes, & rectores in gloria exercitus & subditorum multitudine gloriantes, ista autem Iudith potest malã, & ornatam mulierem vel etiam peccatum luxuriæ designare. Quia proculdubio ista est veritas, quod principes nostræ militiæ Christianæ iam sæculares quam Ecclesiastici multo vino & potu delitijsque, & vitijs hodie inebriati, per somnolentiam, negligentiam, malarumque mulierum pulchritudinem decepti, & allecti, carnis concubitus apprehendunt, ita quod habere secum in suis cubiculis huiusmodi mulieres delectantur. Ideò istæ sunt quæ caput, id est, capitale suum & temporalem eius substantiam tollunt, & ipsos prostratos & pauperes in suo sanguine, id est, in luxuria voluptatis diffamatos deserunt, & recedunt, caput suum, id est, capitale & diuitias secum tollunt. Non curant enim mulieres de luxurioso, postquã caput suum habere possunt, quia statim postquam diuitias suas exhauserunt, de ipsis amplius non curantes recedunt. Vnde illud Iudicum 16. *Rasis crinibus Samsonis, cæpit Dalila eum abijcere.* Sic igitur fit quod principe vel prælato carnaliter per luxuriam mortuo, vel oppresso, exercitus eius, id est, subditorum populus per diuersa vitia dilabitur, & propter defectũ correctionis virtutum, & morum vnitas dissipatur. Facilè est enim, quod subditi deuient, & coram hostibus suis, id est, dæmonibus & tentationibus succumbant, vnitatem & charitatem amittant, quando principem, prælatum vel superiorem à mulieribus captum, & per luxuriam infamem & spiritualiter esse mor- E tuum vident. Vnde dicitur Zach. 14. *Percute pastorem, & dispergentur oues gregis.*

¶ Vel si vis dic, quod ista deceptrix mulier malos principum consiliarios, & adulatores designat, qui cum specie amicitiæ ipsis magnatibus adulantur, & talia sciunt dicere & facere, quod vsque ad cubiculum, id est, vsque ad secreta consilia admittantur. Vbi cum se introductus viderint, & eos in amore suo bene raptos cognouerint, eos ebrios & dormientes, id est, ignaros, & negligentes inuenerint statim ad auferendum eis caput, id est, debitam intentionem, & conscientiam conuertuntur, in quantum, scil. ipsorum malo consilio mediante, & eorum adulatione falsa suffragante, viæ, & consilia reperiuntur, quibus isti principes, & Domini ad exactiones & rapinas contra Deum, & iustitiam concitantur, in quantum capite conscientiæ perdito, in sanguine crudelitatis voluantur, & in terra terrenorum amore iacent totaliter & versantur, & inde fit, quod exercitus subditorum dilabitur, & grauatur. Vnde de talibus malis cõsiliarijs & adulatoribus potest dici illud quod de Isboseth dicitur 2. Reg. 4. Quod duo latrones ingressi inuenerunt regem dormientem super lectum in conclaui, & eum interficientes, sublato capite abierunt. Duo enim latrones, sunt duo genera personarum. scil. mali consiliarij seu detractores, & adulatores, qui pro eo latrones dicuntur, quia principibus caput, & conscientiam, alijs verò famam, & temporalem substantiam furantur.

¶ Vel dic, quod ista mulier significat falsos amicos, qui omnino student diuitum amicitias, & familiaritates contrahere, ad hoc vt possint capita, id est, capitale, & diuitias eorum subtrahere, & lucrum temporale inde recipere & acquirere. Quod cum fecerint, & ipsos pauperes mortuos & depressos viderint, statim solent eos dimittere, & de ipsis amplius nõ curare. Sufficit enim eis, quod possint caput talium secum ferre. Vnde illud Eccles. 13. *Si nihil habueris, derelinquet te, si habueris aliquid, tecum conuiuet.*

¶ Vel dic, quod ista mulier significat auaritiam, simoniam seu carnalem affectionem, quæ reuera multis modernis principibus taliter hodie intimatur, & multos taliter infatuat, quod caput rectæ intentionis & debitæ conscientiæ ipsis subtrahunt vel furantur. Quod patet de multis, qui tantum in proprio sanguine volutati, i. in proprio amore consanguineorum suorum impli- F cati sunt, quod iam in terra, i. in terrenorum amore iacere, & de cœlestibus nihil curare penitus comprobantur. Et hoc est, quod hic dicitur: *Ecce Holofernes iacet in terra, & caput eius non est in eo.* Ideò reprehenduntur tales Iosuæ 7. cum in persona prælati dicitur: *Surge, cur iaces pronus in terra?*

¶ Moralizationem allegoricam, & etiam mysticam, quam ponunt Doctores, & glossæ, scil. quod per Iudith intelligatur Ecclesia, per Nabuchodonosor diabolus, per Holofernem Antichristus, omitto causa breuitatis. Diabolus enim principem exercitus reproborum, scil. Antichristum mittet, cui se mundus partim sponte, partim coacte subijciet, quæ tamen sancta mulier Ecclesia in fide perseuerando finaliter vincet. Vnde dicatur Ioan. 4. *Hæc est enim victoria quæ vincit mundum, fides nostra.*

Moralitatum libri Iudith finis.

MORALITATVM LIBER DECIMVS NONVS SVPER LIBRO HESTER.

Capitulum primum. Textus. In diebus Assueri qui regnauit ab India vsque ad Æthiopiam.

Moralitatvm Cap. I.

ASsvervs Assyriorum Rex, qui regnabat ab India vsque in Æthiopiam super centum & viginti septem prouincias, anno tertio regni sui & grande conuiuium principibus, & pueris suis fortissimis Persarum, & Medorum inclytis præfectis prouinciarum longo tempore, & hoc in illa domo mirabili, de qua legitur in Historia Alexandri, quod columnæ erant argenteæ, tectum sicut firmamentum gemmis lucentibus, instar stellarum, & signorum distinctum, septem autem diebus fiebat præparatio, G postea autem præparatum est conuiuium in vestibulo horti nemoris, quod regio cultu, & manu erat consitum, erant autem ex vtraque parte tentoria mira contexta varietate, & in pauimento lecti aurei (vt dicit Comestor) vineam habebat mirabilem, hortus eius, id est, vites erant argenteæ, palmites aurei, botri diuersarum gemmarum varietate distincti, populum autem vniuersum qui inuentus est in Susis, ad conuiuium inuitauit.

¶ Assuerus iste qui interpretatur beatitudo, atrium vel ostiũ, significat Christum, qui est rex magnus super omnes Deos, & qui est beatitudo ad glorificandum, atrium ad recipiendum, ostium ad nos, in paradisum introducendum. Vnde Ioan. 10. *Ecce ego sum ostium.* Ille igitur tertio anno regni sui, id est, tertio tempore mundi, scilicet, in tempore gratiæ, cunctis suis fidelibus in horto regiæ Ecclesiæ sanctæ matris mirabile conuiuium præparauit, in quo scil. corpus proprium comedendum dedit, & in quo sanguinem suum loco vini effudit. Vnde Luc. 14. *Homo quidam fecit cœnam magnam, & conuocauit multos.* Conuiuium autem dicitur à con & viuo, viuis, quia ibi simul viuitur, & sic propriè fidem Ecclesiæ designat, vbi & in qua diuersæ nationes & populi viuere comprobantur. Et quia nobilitatem conuiuij fecit hospitis seu domi conditio, loci dispositio, ciborum appositio, conuiuarum ordinatio, igitur si de rege quæritur, dico, quod ille Assuerus est Christus &c. Sed supra si quæritur de loco, dico, quod illud conuiuium fit in domo, & in horto, id est, in Ecclesia, quæ dicitur domus ratione securitatis, dicitur hortus ratione fructuosæ amœnitatis. Dicitur domus, vbi columnæ argenteæ, id est, prædicatores eloquentes, & argentei debent esse, tectum verò superius, id est, prælatorum superiorum status quasi firmamentum per constantiam debet eminere, & in eis debet stellarum, & signorum, id est, virtutum copia splendere. Vnde Gen. 1. *Stellas posuit in firmamento cœli.* Hortus etiam ille vineam sacræ scripturæ continet, quæ vites argenteas per eloquentiam, palmites aureos per sapientiam, vuas de lapidibus

preciosis

preciosis per virtutem & documentorum omnium luculentiam possidet. Habet etiam iuxta hortum istum vestibulum religionis, quod ex omni parte habet tentoria, id est, personas ad per affectionem extensas, quæ scilicet, miræ fuerunt sanctitatis, & pulchritudinis & honestatis. Habet etiam lectos aureos charitatis, & pauimentum spaciosissimæ humilitatis. Vnde Cant. 4. H
Hortus conclusus, &c. Item si quæritur, qui fuerunt conuiuæ. Dico generaliter, quod omnes principes, & præfecti, id est, omnes boni superiores prælati, omnes pueri regis, fortissimi, id est, viri simplices, & innocentes & mundi contra vitia fortes & robusti, & breuiter concludatur, omnes populi qui sunt in insulis, id est, omnes qui sunt in mundo, ad fidei conuiuium inuitati sunt, quia omnibus dicitur Luc. 14. *Omnia parata sunt, venite ad nuptias, dicit Dominus.*

¶ Hic dicitur, quod cibi in vasis alijs atque alijs inferebantur & poculis aureis bibebantur in conuiuio Assueri, eratq; vinum abundantissimum, quod etiam regali magnificentia erat dignũ, sic tamen fiebat, quod nullus erat qui volentes ad bibendum cogeret, & sic ordinatum erat à rege, quod vnusquisque sumeret quod placeret.

¶ Sic verè dico, quod vinum sacræ doctrinæ, & feruor sanctæ fidei abundanter in Ecclesiæ conuiuio propinatur, & cibi spiritualea, scilicet, bona exempla, & documenta vasis alijs, id est, personis, scilicet, per personas virtutibus, & meritis differentes, quasdam, scilicet, bonas & sanctas, quasdam verò fictas & hypocriticas ministrantur. In illo enim conuiuio sunt vasa alia, & alia, quia sicut dicit Apostolus 2. Tim. 2. *In domo magnà non solum sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea & fictilia.* Et tamen in omnibus vasis ministrantur sacramentorum cibi, quæ scilicet, per bonos & malos Ecclesiæ ministros ministrantur, & fides prædicatur, & bona plurima efficiuntur. Vnde Phil. 1. *Quid enim dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annunciatur, & in hoc gaudeo.* Item si quæritur qualis fuerit in comedendo modus, & regula. Respondetur, quod in illo fidei Ecclesiasticæ conuiuio nullus est qui nolentes ab bibendum cogat, sed quilibet accipit, quod delectat, quia scilicet, nullus est qui vinum fidei bibere compellatur, vel ad fidem venire cogatur, sed vnusquisque pro libito voluntatis suæ ad sacramenta fidei admittitur & leuatur. Non vult et seruos habere Dominus, sed liberos, non coactos, sed voluntarios, quia vinum fidei non datur nisi volenti, datur tamen pro libito cuicunque petenti, cum dicitur: *Omnis enim qui petit, accipit.* Quantum enim vult de il-
A lo potest accipere, quia scilicet, quantum placet homini, tantum potest à Deo de fide, de moribus, de gratia & virtutibus impetrare. Vnde dicitur, quod Christi conuiuæ comederunt de piscibus quantum volebant. Vnde Iob 7. *Qui sitit veniat ad me, & bibat, &c.*

¶ Vel si vis, applica omnia ista ad conuiuium paradisi, quod in domo securitatis & in horto amœnitatis, & quod ab Assuero, id est, à Deo, qui est omnium beatitudo parabitur, & in quo vinum æternæ consolationis, & ebrietas torrentis perpetuæ voluptatis cuilibet pro libito concedetur, ibi erunt lecti aurei, id est, quies & tranquillitas inconcussa, ibi erunt vasa aurea alia & alia, id est, sanctorum differentia secundum sua merita subdistincta. Vnde dicit Apostolus 1. Corinth. 15. *Stella differt à stella in claritate.*

¶ Vel si vis dic, quod vasa ista alia & alia sunt prædicatores, vinum verò cœlestem doctrinam significat, quam scilicet, nullus debet compelli audire, quia scilicet, prædicator non debet auditoribus importunus esse, nec plus quam placeat offerre, quia alias posset faciliter displicere. Cum Rex Assuerus suum solenne conuiuium iam septem diebus continuis celebrasset, contigit, quod vino calefactus, reginam Vasti, quæ in palatio regis fecerat magnum conuiuium fœminarum, mandauit, quod ad se veniret, vt imposito diademate super caput eius, pulchritudinem ipsius vniuersis populis qui in conuiuio interfuerant, demonstraret. Erat enim sicut hic dicitur, *pulchra valde.* Vasti verò vocata ad regem, venire contempsit, propter quod quia regem offenderat, & quia cæteris mulieribus de contemnendis maritis malum exemplum dederat, de consilio Mamucha, qui erat vnus de septem ducibus, qui faciem regis videbant, fuit regno deposita & priuata. Hester loco ipsius substituta, facta est etiam lex, ne de cætero mulieres maritos contemnere præsumant, & vt viri vxores præemineant, & in suis domibus principales existant, & maiores.

¶ Ista possunt exponi mysticè & allegoricè. Per Assuerum intelligitur Christus Rex regum, qui scilicet, Vasti reginam, id est, animam Christianam sibi per fidem desponsauit, & regni paradisi reginam beatitudinisque capacem effecit. Igitur cum ista sic pulchra valde in naturalibus, constat, quod Rex ille Christus vino charitatis calefactus, ipsam continuè ad se vocat, & inuitat, B
vt scilicet diadema regni, scilicet, gratiam, & gloriam super caput eius ponat, & eius naturalem & moralem pulchritudinem conuiuis suis, id est, Angelis in paradiso ostendat, dicens illud Cant. 7. *Veni dilecta mea de Libano, veni, coronaberis.* Et illud: *Veni electa mea, ponam te in thronum meum.* Sed proculdubio sæpè fit, quod ista in palatio eminentiarum temporalium constituta, & in conuiuio corporalium occupata, vocationem regis despicit, & ad eum venire per pœnitentiam contemnit, sed in exterioribus residens, viri imperium vilipendit, & ideò pro certo Christus indignatus grauiter ipsam punit, & de regno paradisi, quod obtinuisset si vellet, detrahit & deponit, dicens illud Prou. 1. *Vocaui, & renuistis, expandi manum, & non fuit qui respiceret. Ego autem in interitu vestro ridebo.* Aliam vero sanctam, & humilem sibi quærit, quã ad gloriam eligit, & extollit.

¶ Vel dic moraliter, quod vir ille est intellectus vel superior portio rationis, quæ sua est voluntas, quæ pro certo temporalibus oblectata conuiuijs, id est, honoribus & delitijs, virum contemnere videtur, nec eius monitis salubribus obedit, sed circa conuiuia fœminarum, id est, circa malos actus & delitias vocat solertius. Quo viso vir eius debet eam de gradu libertatis per pœnitentiam deponere, & proterniam suam atrocius castigare, & virum debere dominari vxori, spiritum carni, rationem voluntati, debet ostendere dicens illud Apostoli 1. Tim. 2. *Mulieri docere non permitto, nec dominari in virum, sed esse in silentio.*

¶ Vel dic, quod Rex iste significat de numero omnium prælatum superiorum, regina ista designat curatum vel prælatum inferiorem, vel etiam quemcunq; malum iudicem principem vel rectorem, quia sicut videmus quotidie, Vasti, id est, mali principes, & prælati, molles, fœminei & imperfecti, qui tamen sunt per rapinas, & vastationes subditorum propriè Vasti dicti, in conuiuijs circa fœminas ad literam occupati, ad illum qui ipsos in tali statu posuit, scil. ad Assuerum regem Christum, per bona opera venire contemnunt, sed in proprio palatio, scil. in Ecclesia vel dignitatis statu lasciuiunt vel excedunt, & sic etiam contemnendo viros suos, scil. superiores & prælatos, alijs inferioribus exemplum sunt, quapropter pro certo sæpè fit, quod iste rex Assuerus Christus, istos a de regnis, officijs, & dignitatibus per mortem vel per infortunium deponit, & loco eorũ alios substituit & reponit. Occulta enim prouidẽtia Dei iniquos superiores sibi contrario rebelles, & maximè quando videt eos effœminatos, & molles solet deponere, & locum suum alijs melioribus subrogare. Vnde Iob. 34. *Perdidit multos, &c.* Vel dic, quod iste est Papa vel superior prælatus vel princeps, qui in palatio suo, id est, in aliquo Ecclesiæ vel curiæ suæ gradu, officio vel beneficio, videt dominari aliquam malam, & superbam reginam, id est, aliquam mulierem, & enectam personam, circa cõuiuia, & fœminas occupatam, & nihilominus sibi, & mandatis canonicis contumacem & rebellem, ipsum pro certo debet deponere, & aliam bonam personam loco eius subrogare, diademate iurisdictionis caput ipsius insignire, dicens illud Matth. 21. *Auferetur à vobis regnum, &c.* Facto enim, & verbo debent doceri non contemnere superiores, & seipsos etiam cognoscere debere esse subditos, & minores. Vnde Apost. Ephes. 5. *Mulieres viris suis subditæ sunt.*

¶ Vel dic allegoricè, sicut communiter exponunt Doctores, quod prima regis primi Christi, & Dei vxor fuit Synagoga Iudæorũ, quæ scil. Vasti, quæ interpretatur finis signatus, propriè dicitur, pro eo quod ista certo & signato fine terminari debeat. Igitur ista est veritas, quod quando Rex noster Christus fidelibus suis magnum conuiuium fecit, & vtique fuit, qui personaliter veniens seipsum sacramento altaris ad comedendum dedit, tunc proculdubio vxor sua Synagoga, quæ scilicet palatio regio, scilicet in scripturis, vel in Hierusalem, & Iudæa conuiuium fœminis & sanctis animabus hactenus fecerat, ipsasq; pabulo fidei, & doctrina pauerat, à rege Christo vocata, & ad fidem inuitata venire renuit, & mariti sui Christi amplexus fugiens, & vitam ipsius vilipendens, in proterua rebellione, & infidelitate permansit. Cum enim ipsa propter diuinas reuelationes patrum, & prophetarum scripturas & satisfactiones esset pulcherrima, voluit Rex Christus ipsam primitus ad conuiuiũ fidei vocare, & diade- D

mare, id est, religionis cultu insignire, & pulchritudinem virtutum suarum in exemplum fidelium conuersorum voluit omnibus demonstrare, volens, scil. quod impleret illud Psal. 44. *Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate.* Sed protertiu vocationem Christi, & Apostolorum contemnens, ad conuiuium noluit venire nec regis iussionibus obedire. Ideò de consilio septem ducum, id est, de consensu omnium Apostolorum prædicatorum, ista deponenda & relinquenda condemnatur: & alia substituenda, scil. Ecclesia de gentibus loco ipsius iudicatur. Quod vtique tunc factum est, quando relicta Iudæa, Apostoli ad gentiles se transtulerunt, & Ecclesiam ex gentilibus sicut nouam puellam Hester, regis Christi quæsierunt & synagoga deposita, regio honore propter suam infidelitatem priuata, diademate regis Hester, quæ interpretatur abscondita, id est, ipsi gentilitati conuersæ, quæ diu in peccatis abscondita fuerat, coronulerunt. Ista autem synagogæ repudiatio, & gentium electio, tunc est perfecta & sententia super hoc per vltimum sapientum, scil. Paulum minimum Apostolorum promulgata, quando ipse Iudæis intulit ista verba Act. 13. *Quia indignos vos iudicastis, ecce conuertimur ad gentes.*

Capitulum secundum. Textus. His itaque gestis postquam regis Assueri indignatio deferbuerat.

MORALITATVM CAP. II.

HIc dicitur quod repudiata Vasti, mulieræ pulcherrimæ, & speciosæ puellæ de cunctis partibus regni quæruntur, & o-
E mnibus ipsis de his quæ ad mundum, id est, ad cultum mulierũ, & ad ornatum earũ pertinebant, copiosissimè prouidetur. Quęsitæ ergò ad Eugenium Eunuchum, qui custos erat regalium fœminarum in custodiam adducuntur, vt quæcunq; ipsarum regi placeret amplius, loco Vasti regina efficeretur. Inter cæteras autem adducta est Hester neptis Mardochæi, de genere Iudæorũ, quam idem Mardochæus, in filiam adoptauerat & nutrierat, quæ formosa valde, in oculis omnium gratiosa, gloriosa, & amabilis apparebat. Eunuchus etiam custos eius, ipsam summe dilexit, & septem puellas formosissimas sibi tradidit ancillas, & ornatus eius præ cæteris festinauit. Igitur cum puellæ successiuè per ordinem ad regis cubiculum ducerentur, factum est quod Hester suo ordine duceretur, qui ipsam super omnes alias diligens in reginam sibi elegit, & ipsam diademate coronauit, & sibi pro Vasti in coniugem copulauit, nuptias & conuiuium magnum præparauit. Mardochæus autem auunculus eius de tribu Iemini curam illius habebat, & super salute, & honore ipsius attentius vigilabat, qui, scil. sibi præceperat, quod populum suum nemini diceret, & quod genus suum nemini reuelaret. Vna igitur inter multas vocata fuit, & electa, & repudiata Vasti ad imperium sublimata.

¶ Sic verè dico, quod cum multæ & infinitæ puellæ, scil. multæ Christianæ animæ de vniuersis mundi partibus quotidiè regi Christo quærantur, & sub manu & custodia regalium fœminarum, id est, sub custodia prælatorum in domo Ecclesiæ per fidẽ constituantur, & vnicuique de his quæ ad ornatum spiritualem pertinent, scil. de documentis & scientijs prouideatur, sic tamen sæpè fit quod inter multas eligitur vna sola, quæ regi placet, & quæ ad regnum gloriæ debet sublimari, & diademate perpetui honoris coronari, & in conuiuio sempiterno perpetuè copulari. *Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.* Si autem quæritur quæ sit ista. Dico quod ista Hester est, quæ interpretatur abscondita vel eleuata, quæ erat neptis Mardochæi, qui interpretatur amara contritio impudentiæ, & erat pulchra, ornata & gratiosa, & à dicto Mardochæo tanquam filia enutrita, quia ista sola anima Christi regis coniux efficitur, & ad regnum paradisi promoue-
F tur, quæ per humilitatem est abscondita per amorem cœlestium à terrestribus eleuata, per considerationem amaræ contritionis neptis & filia, & nutrita & alumna, quæ, scil. per honestatem formosa, per pudicitiam est gratiosa. Talis enim à rege meretur eligi & in cœli palatio diademate coronari, & propter eius connubium gaudium celebrare, & maximè si genus, & populum taceat, id est, nobilitatem generis contemnat, vel si mundum de quo natus est vilipendat. Ideò tali videtur dicere propriè illud Psalm. 44. *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum:* & breuiter illam quam humilitas abscondit, contemplatio erigit & contritio adoptat, & nutrit, & quam mundi & amicorum carnalium affectio non impedit, ad gratiam regis & gloriam regni faciliter peruenire. Psalm. *Astitit regina à dexteris in vestitu deaurato, circumdata varietate.*

¶ Vel dic, quod aliæ puellæ quæ regi in omnibus prouincijs sunt quæsitæ, significant diuersas Christianitatis sectas, quæ omnes regi Christo aliqualiter famulantur, omnes fidem eius saltem pro parte recipiunt, & sic omnes ad istius cubiculum admitti quodammodo videntur, omnesq; sub custodibus, id est, sub prælatis & pastoribus constituuntur, & quælibet earum regi Christo placere, & regnum paradisi in futurum obtinere sperãtes alijs se præferre noscuntur. Sed reuera sic est, quod vnica puella, id est, vna sancta Ecclesia Catholica, & etiam Romana ab illo est electa. Ista verò sola alijs est prælata, & tanquam vnica sponsa sibi per veram, & rectam fidem est matrimonialiter co- G
pulata, omnes enim aliæ concubinę possunt dici. Ista autem sola, & vnica coniux meruit nuncupari. Vnde in persona Dei dicitur sic Cant. 6. *Vna est columba mea perfecta mea, electa genitrici mea.* Viderunt eam filiæ Sion, & beatissimam prædicauerunt, & reginæ & concubinæ laudauerunt eam. Et si vis, dic, quod ista est Hester abscondita, eleuata &c. Ista autem Eugenio Eunucho custodi regalium fœminarum, id est, summo pontifici qui est custos, & prælatus omnium animarum, in custodia traditur, à quo sibi mundus muliebris, id est, virtutum ornatus comparatur, à quo septem puellæ, id est, septem principales virtutes sibi in obsequium assignantur, vel à quo septem puellæ, id est, vniuersæ mundi Ecclesiæ idem subiugantur, & sibi in obsequium deputantur, & sic honor eius & gloria in melius augmentatur. Vnde Exod. 2. *Sacerdotis Madian erant septẽ filiæ.* ¶ Vel dic, quod septem puellæ regi quæsitæ sunt particulares & inferiores Ecclesiæ. Hester verò est Romana Ecclesia, quæ licet omnes custodiæ Eunuchi nostri, id est, summi pontificis committantur, ista tamen præfertur cæteris, & regi Christo intimius coniugatur. Ista ergò diademate coronata imperat, & aliæ famulantur &c. sicut supra.

¶ Vel expone sicut exponunt Doctores, quod repudiata Vasti, id est, synagoga, Hester quæ erat de gente captiuorum, id est, Ecclesia de gentibus Christo eligitur, cui septem puellæ, id est, vniuersæ animæ fidelium in obsequium conceduntur. Istam verò Mardochæus, id est, Paulus Apostolus, qui impudicitiam cõterit, qui ad literam de stirpe Iemini, id est, Beniamin prædicando eam nutriuit, & de salute ipsius curam sollicitam semper egit, & eam tanquam filiam erudiuit.

¶ Hic habes, quod vnaquæque concubinarum Assueri, postquam manè à rege exierat, statim in custodiam Eunuchi, qui cõcubinis præerat, pertransibat, ad regem tamen amplius redire non poterat, nec audebat, nisi quando Rex ipsam proprio nomine repetebat.

¶ Sic verè nulla peccatrix anima, postquam à rege Christo per peccatum recesserit, & ad custodiam Eunuchi, id est, diaboli sterilis & concupiscentiarum, & malarum animarum principis transierit, ad Christum regem per se redire non potest, nisi per specialem gratiam vocetur, & nisi per gratiam adiuuetur. Ista enim per se potest cadere, sed non resurgere, quia secundum Senec. virtutes magistris indigent, sine magistro vitia discuntur. Hic habes, quod Hester non quæsiuit à custode suo specialem ornatum, sed quicquid sibi dare voluit Eunuchus, accepit, & tamen illa magis placet seu placuit regi, quam reliquæ quæ ex industria se ornauerunt. In quo notatur, quod mulieres quæ ornatu naturali contentæ adulterina ornamenta non adhibent, plus quam cæteræ vt communiter placent.

¶ Vel dic, quod ista persona quæ à custode, & prælato suo ornamenta diuitiarum, & beneficiorum per ambitionem non exigit, sed illis quæ à prælato sibi conceduntur, contenta nil aliud petit, regi Christo amplius placere consueuit, habentes alimenta, & quibus tegamur, contenti simus.

Capitulum tertium. Textus. Post hæc Rex Assuerus exaltauit Aman filium Amadathi.

MORALITATVM CAP. III. H

ASsuerus exaltauit Aman filium Amadathi de stirpe Agag, & super omnes principes regni sui exaltauit solium eius, præcepitq; quod omnes corã eo genu flecterent, & quod Aman genibus flexis adorarent. Mardochæus autem qui ad portam regij palatij morabatur, huiusmodi superbiam abominans, eidem genu non flectebat, & cunctis adorantibus ipsum adorare non volebat. Quod tunc videns iratus Aman contra ipsum solum non fuit indignatus sæuire, sed potius ordinauit totum genus Iudæorum per totum imperium vna die occidere, & delere. Mi-

lere. Misit igitur literas regis per vniuersas prouincias, quod Iudæi à maiori vsque ad minimum decima tertia die interficerentur, & quod bona eorum à volentibus raperentur. Quod vtique factum fuisset, nisi Mardochæi luctus, ieiunium, cinis & pœnitentia, & Hester reginæ oratio, & diligentia edictum imperij immutasset. Dominus autem mediante Hester negotium taliter immutauit, quod Iudæis liberatis, Aman proprio patibulo quod iniuste alijs parauerat punitus perijt.

¶ Sic vere dico, quod in curia Assueri, id est curijs principum & magnatum, sæpe fit, quod aliquis Aman, id est, aliquis superbus de genere Agag, qui interpretatur festina; & filius Amadathi qui interpretatur populus seruiens peccato, id est, de plebe sua humili, & paupere natus, & seruituti populi, id est peccato nihilominus subiugatus, ad aliquem magnum statum prouehitur & altius solium, id est, ad excellens officium plusquam alij sublimatur. Qui proculdubio statim sui prioris status obliuiscitur & in superbiam erectus si quis Mardochæus, id est, si quis sanctus homo ipsius indignans superbiam, sibi non obedierit, vel ipsum iuxta votum non honorauerit, statim contra eum machinatur, & non solum ipsum, imo etiam totum genus suum, amicos, & familiares subuertere, & grauare per Domini sui po-
A tentiam satagit & molitur. Crudeles enim & impij quotidie illud faciunt, qui contra aliquem iuste vel iniuste fuerint irati, amicos & consanguineos suos, quamuis in nullo sibi nocuerunt grauant atque lædunt, cum dicat scriptura: *Quod vnus non debet puniri pro alio, sed vnusquisque pro peccato suo morietur.* Sæpe tamen fit, quod Hester regina, quæ interpretatur abscondita, id est, occulta prouidentia, vel aliter ordinat, & suis malitijs obuians, innocentes de manu eius in morte, & grauissimis infortunijs ipsum damnat. Vnde dicitur Iob 5. *Quod Dominus dissipat cōsilia malignorum, ne possint implere.*

Capitulum quartum. Textus. Quæ cum audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua.

MORALITATVM CAP. IV.

CVm totum genus Iudæorum morti esset per Aman malitiam ab Assuero rege adiudicatum, Mardochæus cum alijs Iudæis, nec non & Hester regina ieiunijs, & lacrymis se dederunt, & saccis se induerunt, & super capita cinerem asperserūt, & orationibus feruidis ad dominum clamauerūt. Igitur quamquam edictum esset, quod nullus sub pœna mortis non vocatus intraret ad regem, nisi forte rex in signum clementiæ sceptrum suum aureum sibi extenderet ad tangendum. Hester tamen fiduciam habens in Domino sumptis regalibus ornamentis, pro liberatione populi sui duabus concomitata puellis, vna scilicet, cui innitebatur, & altera, quæ defluentia in terram vestimenta portabat, ad regem quamquam ferocem intrauit, cuius aspectus cor Domini statim in mansuetudine conuertit, & in signum clementiæ virgam auream sibi tangendam extendit. Quæ accedens & virgam tangens, regem ad prandium inuitauit, & liberationem populi, suspensionem Aman, reuocationem epistolarum ipsius Aman, quæ super nece Iudæorum missæ fuerant, per nouas regis epistolas, & sublimationem Mardochæi sui auunculi impetrauit. Sicut enim dicitur hic & infra: *Cum vidisset rex Hester reginam stantem, placuit oculis suis, & extendit virgam auream, &*
B *accessit & osculata est summitatem virgæ. Cui statim rex intulit in hæc verba: Quid vis Hester regina, quæ est petitio tua? Etiamsi dimidiam partem regni mei petieris, dabitur tibi.*

¶ Ista omnia possunt ad mysterium nostræ redemptionis applicari. Constat enim quod à principio totum genus Iudæorum, id est, hominum per malitiam, & inuidiam Aman, id est, diaboli, ab Assuero rege, id est, à Deo per peccatum Adæ morti fuit adiudicatum, & per epistolas regis, id est, ipsius Dei sententiam condemnatum Genes. 2. *Quacunque die comederitis morte moriemini.* Ita quod Mardochæus & alij Iudæi, id est, sancti patres qui edictum illud in Susis, quæ interpretatur gaudium viri, id est, in sacra scriptura quæ spirituale gaudium est virorū, pendere cognouerant, antiquitus flebant saccis humiliatis, ieiunio abstinentiæ & cinere mortis memoriæ se domabant, & pro liberatione, & redemptione sua Dominum exorabant, dicentes illud Psal. 79. *Veni ad liberandum nos Domine Deus virtutum.* Nullus enim ad regem tunc intrabat, nullus cœlum occupabat, nullus morituris, & damnandis veniam impetrabat. Vnde dicitur Hester 4. *Quod non erat licitum sacco indutam aulam intrare regis, nec dum enim illuc aliquem vocauerat, nulli adhuc virtutis suæ virgam,* scilicet filium per incarnationem *ostenderat,* redemptionis humanæ negotium desolatum manebat. Quapropter Mardochæus, & Iudæorum populus, id est, sanctorum patrum cœtus tristabatur, & flebiliter lugebat. Vnde de humana natura potest dici pro illo tempore illud Thren. 1. *Plorans plorauit in nocte:* & sequitur: *Non est qui consoletur eam.* Sed quid? proculdubio Hester regina, id est, beata virgo, assumptis ornamentis virtutum, & adiunctis sibi duabus puellis, id est, duabus virtutibus sibi familiaribus colligatis, vna scilicet, cui innitebatur, hæc est virginalis castitas, & integritas, altera quæ portans caudam vestium quæ sequebatur, hæc est humilitas, isti regi se dignam; & idoneam præsentauit, quam vt statim constantem & ornatam & sanctificatam vidit, oculis eius placuit, & ideo virgam virtutis suæ auream, & preciosam, id est, filium benedictum emittens ex Sion C
ipsum sibi per beatam incarnationem extendit, & sic in signum clementiæ sibi, & toti generi humano suum beneficium filium declinauit. Ad quem, scilicet, ista humiliter accedens, per fidem credens, & consentiens virgam istam tetigit & concepit, & sic Aman superbum, & Iudæorum, & fidelium inimicum superauit, & potentiam eius strauit, suumque populum à morte liberauit, & veteres literas, id est, vetus testamentum nouis literis noui testamenti temperauit. Vnde iam congaudendo possumus dicere illud Apostoli Rom. 7. *Nunc soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, vt seruiamus in nouitate spiritus, non in vetustate literæ.* Ista igitur est veritas, quod cum regnum Assueri, id est, Dei in duobus constet, scilicet, in iustitia & misericordia, isti reginæ paradisi dimidiam regni sui partem, scilicet, misericordiæ distributionem, sibi contulit Deus. Igitur ista regina dicitur misericordiæ. Alteram vero partem, id est, iustitiæ sibi retinuit, & ideo sol iustitiæ nuncupatur. Quoties igitur pro aliquo supplicat, rex ille nihil prorsus sibi denegat, sed petitionem illius exauditam iudicat, & potestatem in media parte regni super facienda misericordia sibi donat. Quid vis (inquit) Hester regina, &c. Vnde dicitur 3. Reg. 2. *Mater mea nefas est, vt auertam faciem meam.*

¶ Vel si vis dic, quod illud prædictum, scilicet, quod nullus intret ad regem nisi vocatus, videtur adhuc durare. Constat enim quod nullus ad regem, id est, ad Christi palatium introducitur, nisi prius per fidem & gratiam vocetur. Vocatio enim ingressui procedit, quia gratia gloriam antecedit. Vnde Hebr. 7. *Nullus assumit sibi honorem, sed qui vocatur, &c.*

¶ Vel dic quod nullus ingressus ad regem Christum, scilicet fide & gratia dignus efficitur, nisi qui per specialem inspirationem, & gratiam à Deo eligitur, & vocatur, quia scilicet nullus ex propria virtute saluus efficitur, imo necesse est quod à Deo specialiter vocitetur. *Non enim est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis:* Quia scilicet, sicut idem saluator dicit Ioan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum.* & Ioan 10. dicitur: *Quod proprias oues nominatim vocat, & ipsum sequuntur, & vocem eius audiūt.*

¶ Vel dic, quod altero de duobus modis impune intrabatur ad regem, scilicet, quando præuocabatur, vel quando virga aurea in signum clementiæ tangenda extendebatur.

¶ Sic vere dico, quod ad Regem Christum nullus intrat, nec D
in Paradiso suæ præsentiæ se præsentat, nisi ipsum vel misericordiæ vocatio, vel iustitiæ virga seu correctio introducat: Istis enim duobus modis Deus vtitur, vt aliquis ad ipsum per fidem, & pœnitentiam introducatur, quia, scilicet alios inspirando vocat, & ipsos sine violētia trahit, & appellat. Alios vero virga aurea correctionis, & tribulationis tangit, & mediante virga huiusmodi compræsentiales efficit, & cum virga signum magnæ clementiæ eisdem ostendit. Nunquam enim manus clementiæ signum peccatori ostenditur, quam quando virga correctionis ad eum extenditur, vt sine periculo Dei præsentia perfruatur. Vnde dicitur 2. Mach. 6. Quod *non sinere diu peccatoribus ex sententia agere, magni beneficij est indicium.*

¶ Vel illud allega de parentibus & prælatis & prædicatoribus, qui quandoque vocatione, id est, dulci monitione, quandoque virga aurea, id est, aspera correctione debent vti, vt auditores, & subditi possint ad statum gratiæ introduci. Vnde dicitur: *Tu virga percutis eū, & animam eius de inferno liberas.* Signum enim clementiæ in virga ostenditur, quia *qui parcit virgæ, odire filium* prædicatur.

¶ Hic legitur, quod Hester inuitauit Aman ad prandium, vt veniret cum rege, erat enim secūdus post regem, de qua quidem inuitatione summe gauisus se iactabat, & summe beatum se reputabat. Regina tamen hoc pro bono suo non fecerat, quia mediante

diante tali conuiuio ipsum occidere proponebat. Quod factũ est, quia, scilicet in ipso conuiuio tractatus est eius interitus, ita quod de conuiuio ad suspendium est ductus, & conuiuio, & gloria spoliatus, & inimicus eius Mardochæus sibi in gloria & officio est substitutus.

E ¶ Regina Hester, quæ interpretatur absconsa, potest significare fortunam, qua absconse, & occulte mundi negotia diuersimode procurantur. Ista est enim mundi regina, & domina, à qua vniuersaliter proueniunt tam bona, quam mala, quapropter ab antiquis fuit credita quædam Dea. Fortunam autem propter loquendo occultam Dei prouidentiam, vel saltem effectus istius prouidentiæ occultæ, sed alias pluries dixi. Ecce credo, quia, scilicet ab ista ex arcanis nobis ignotis diuersa proueniunt, quæ prima facie irrationabiliter facta esse videntur. Igitur ista est veritas, quod ista regina nostra Hester absconsa fortuna, scilicet, quandoq; Aman, id est, aliquam malam personam ad conuiuiũ suum, id est, ad gaudia mundanæ prosperitatis vocat, vbi quanquam indignum cum rege, id est, iuxta reges, & principes in sublimibus officijs ipsum locat Psalm. 36. *Vidi impium superexaltatum*, ita quod ex hoc lætatur quamplurimum & exultat, & se beatum vocat, & reputat, ignorans quæ sibi occulte ista regina procurat, & seruat, sed reuera illud pro bono suo fortuna non facit, sed potius, quia cum sic electum grauius damnare, & cõtemnere ipsum cupit. Vnde Seneca de sententijs oratorum dicit, quod *omnis blandientis fortunæ sponsio cum periculo nititur*, & inde est, quod subito dum non aduertit talis de conuiuio mundanæ prosperitatis ejicitur gloria, & honore, statu, gradu, & officio cauitur & quandoque corporaliter suspenditur, morti temporali, & perpetuæ mancipatus, & alius suus forsitan inimicus, eidem in officio subrogatur. Ideo pulchre loquitur Seneca in libro de tranquillitate animi, id est, de fortuna: *Lætiores*, inquit, *requires, quos fortuna nunquam respexit, quam quos deseruit, noli huic tranquillitati confidere, in momento mare euertitur, & eadem die, qua nauigia luxuriant, sorbentur.* ¶ Vel dic, quod regina ista est occulta Dei iustitia, quæ apud Deum regem procurat talibus, dum auertunt aliquoties malum suum.

Capitulum quintum. Textus. Die autem tertia induta est Hester regalibus vestimentis.

MORALITATVM CAP. V.

Hic habemus, quod impio Aman non sufficiebat, quod generaliter omnes Iudæos morti tradendos procurauerat, F nisi & contra Mardochæum specialiter, & in speciali sæuiret, pro eo quod coram ipso genua non flectebat, & ideo de consilio vxoris trabem excelsam in domo sua parari fecerat, & vt ad regem pro Mardochæo suspendendo licentiam requireret, præparauit. Quod tamen mirabili commercio Deus in contrarium immutat. Noctem enim illam rex insomnem duxerat, & historias antiquas perlegi fecerat, & de Mardochæo inuenerunt scriptum, quod insidias duorum eunuchorum qui regem occidere voluerant, reuelauerat, & tamen exinde nullum precium reportauerat atq; præmium, quapropter rex volens Mardochæũ pro fidelitate exhibita honorare, Aman qui pro suspensione ipsius impetranda venerat, vocauit, & qualiter ab eo honorandus esset, quem rex honorare decreuerat, in genere requisiuit. Aman vero propter seipsum petitionem huiusmodi factam credens adhuc amplius sperans honorari, sic ait: *Homo*, inquit, *quem rex honorare cupit, debet indui vestibus regijs, & imponi super equum, qui est in sella regis, & habere super caput suum regium diadema, & primus de regis principibus, & tyrannis teneat equum eius, & per plateas ciuitatis incedens clamet, & dicat: Hic est homo, quem rex voluit sic honorari.* Quo audito præcepit rex, quod ille Aman qui primus principum erat, omnia quæ dixerat, Mardochæo Iudæo faceret, & quod ipsum prædicto modo protinus per ciuitatem perambulans honoraret. Quod scilicet, licet inuitus Aman statim executus est. Et sic factum est, quod tempore quo venerat sicut credebat pro eo suspendendo, venit pro eo honorando. In crastino vero in eodem patibulo quod Mardochæo parauerat, fuit suspensus, & ipse Mardochæus in dignitate eius subrogatus, sicut infra ponitur cap 7. & 8.

¶ Ista possunt exemplariter allegari ad multa, & primo quidẽ contra vindices, & crudeles, quibus non sufficit vna crudelitas, nisi adhibeãt duas vel multas, sicut patet in isto cui non sufficiebat, quod Iudæos vniuersaliter occideret, nisi etiam Mardochæum in domo sua speciali suspendio iugularet, quia scilicet G sæpe fit, quod Deus aliud disponit, & quod crudelitatem illam quam in alium exercere voluerat in caput eius introducit, & proprio tormento, quod alijs parauerat, ipsum fecit, sicut apparet de illo, qui bouem æneum reperit, qui tamen primus in eo mortem seu mortis supplicium tolerauit. Sicut enim Parisijs ille regis thesaurarius patibulum regium, quod cum magna diligẽtia pro sceleratis suspendendis parauerat, ipse in propria persona encænizauit Eccl. 3. *Qui amat periculum, in illo peribit*. Quia sicut dicitur Eccles. 27. *Qui fodit foueam, in illam decidet, & qui statuit lapidem proximo offendet in eo, & qui laqueum alteri ponit, peribit in illo.*

¶ Vel allega illud, quod sæpe fit, quod eodem actu quo quia alicui nocere credit, illi potius proficit, & nocumentum, quod sibi parare crediderat, ad vtilitatem ipsius Deus vertit, sicut patet de illo Aman, qui pro suspensione Mardochæi venerat, & tamen contra spem, & voluntatem suam ipsum honorauit, & honorationem, quam pro se dictasse crediderat, Deus alteri ordinauit, & econuerso, mortem quam alteri cogitauerat, ipse Dei iudicio reportauit. Mirabilis enim est permutatio occultæ Dei prouidentię, quando vult operari, quod scilicet, bonum, quod mali pro se habere credunt ad bonos quandoque deriuat Prou. 13. *Reseruatur iusto substantia peccatorum. & malum quod illi mali bonis parauerant, in caput ipsorum parat.* Vnde Prou. 11. *Iustus de angustia liberabitur, & tradetur impius pro eo.*

¶ Vel illud allega, quod præmium iustorum quandoque differt, ita quod quasi in obliuionem tradi videtur, sicut de illo Mardochæo patet, qui insidias regi reuelauerat, & tamen sibi nullum præmium datum erat, verumtamen rex noster Christus qui continue vigilans, noctem insomnem duxit, finaliter quando historias præteritas, & sanctorum merita in libro indelebili suæ mentis relegit, ipsosque nondum præmiatos repeꝛiens bonoꝛeram temporali, quam æterno honorandos decreuit illos igitur finaliter vestibus regis, id est, corporum dotibus induit, illos super equos in sella regijs, id est, super cœli celsitudinem constituit, illos regio diademate, id est, dignitate æternæ gloriæ honorauit, illos per principes suos, id est, per angelos suos conduci & deduci præcepit atque mandauit, & sic quicquid tradat, ipsos pro meritis suis remunerat, & honorat, *hoc enim honore dignus est, quemcunque rex honorare decreuerit*. Vnde Psalm. 8 *Gloria & honore coronasti eum domine.*

H ¶ Vel dic moraliter, quod vestes regis fuerunt illæ virtutes quas Christus habuit circa corpus, scilicet, carnis munditia seu puritas, quæ fuit tanquam camisia interior, pœnitentiæ asperitas, quæ fuit sicut tunica superior, & rerum mundialium paupertas, quæ fuit sicut clauus exterior. Equus illius regis fuit crux in qua fuit portatus. Diadema eius fuit corona spinea, qua extitit coronatus. Dico igitur, quod Mardochæus qui interpretatur amara contritio impudicitiæ, potest Petrum & Andream significare, & quoslibet viros sanctos, qui reuera in hoc fuerunt à rege summe honorati, quia vestibus, equo & diademate, id est, ad suæ passionis similitudinem fuerunt cruciati, & per Aman, id est, per Neronem & egenam honore huiusmodi insigniti.

¶ Etiam moraliter ista possunt dici de quolibet sancto, qui vestibus regis, id est, humilitate, charitate, & paupertate regitur diademate regis, id est, spina diuini timoris coronatus pungitur, equorum sella regis, id est, à beata virgine vel à cruce per deuotionem, & fiduciam vehitur & portatur, atque ab Aman inimico suo, id est, à mundi principibus, & tyrannis circumducitur & vexatur. Illo enim modo Rex noster Christus suos in hoc mundo honorauit, in quantum illa quæ ipse habuit insignia eis donauit, & istis mediantibus cœleste præmium eis parat. Eccl. 45. *Corona aurea super caput eius expressa signo sanctitatis gloria, honoris & opus fortitudinis.*

Capitulum decimum. Textus. Rex vero Assuerus omnem terram & cunctas maris Insulas.

MORALITATVM CAP. VI.

Hic in cap 10. & 11. ponitur somnium Mardochæi, scilicet quod fiebant voces, tumultus & tonitrua, terræmotus & conturbatio super terram. Videbat etiam quod dracones A maximi inuicem confligebant, ad quorum clamorem cunctæ commotæ sunt nationes, vt pugnarent contra gentem iustorum, quæ timore, tribulatione, & angustia territa, seipsam præparabant ad mortem, quibus scilicet iustis ad Dominum clamantibus, ecce fons paruus creuit in fluuium magnum, & in aquas plurimas redundauit, & in lucem solemque conuersus est.

¶ Vel

¶ Vel secundum aliam literam, lux & sol ortus est, & humiles tunc exaltati sunt, & deuorauerunt inclytos.

¶ Sic verè cum à mundi principio post terræ motum & tonitruum tentationis luciferi cōtinuè fuerit bellum inter duos dracones, id est, inter rationales creaturas, diabolum scil. & hominem, sic factum est quod commotæ sunt nationes dæmonum, & iniquorum contra populum iustorum & fidelium & præualebant, ita quod tunc omnes iusti mortem & infernum necessario expectabant, tribulationes & angustias sustinebant, quapropter ad Dominum clamantes, liberationem deuotionis implorabāt, dicentes illud Psalm. 79. *Veni ad liberandum nos.* Et ideò Dei nutu fons paruus, id est, beata virgo & parua & humilis, in fluuium magnum creuit, in quantum Deum, qui est infinitus, continere potuit, & in aquas redundauit etiam plurimas in quantum scil. humano generi multa beneficia propinauit, & lux & sol, id est, Christus Dei filius sol iustitiæ in mundo ortus & natus extitit, & sic pax tranquillitatis & bonæ voluntatis hominibus nata fuit. Tunc enim humiles, id est, captiui qui erant in limbo, iusti qui sunt in mundo exaltati fuerunt, contra inclytos, id est, cōtra dæmones & tyrannos præualuerunt, & virtute illius solis fontisq; mortis æternæ periculum euaserunt. Vnde Malach. 4. *Orietur vobis sol iustitiæ timentibus nomen meum.*

¶ Vel dic, quod quando in aliqua Ecclesia vel conuentu veniunt terræmotus & turbatio, vtpote quia quando moritur prælatus, statim est in electione lis, & contentio. Fit enim tunc quandoque, quod duo magni dracones, id est, duo magni Canonici vel Priores malitiosi & ambitiosi inter se pro habenda dignitate confligunt. Quo facto, statim nationes & partes se diuidunt, & mali contra iustos præualere contendunt. Sed pro certo sępe fit, quod neuter duorum draconum obtinet, quinimo sępe fit quod
B aliquis fons paruus, id est, aliquis homo humilis, pauper & nullius reputationis eligitur, & in fluuium magnum, id est, in prælatum conuertitur, & sic tandem in lucem & solem & per sanctam & exemplarem vitam mutatur, & sic per ipsum boni & humiles promouentur & extolluntur, mali verò & superbi mediante iustitia deuorantur, quia pro certo sæpe fit, quando *Dominus suscitat de terra inopem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat*, tunc *deponuntur potentes de sede, & exaltantur humiles.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Rex magnus Artaxerxes ab India vsque ad Æthiopiam.

MORALITATVM CAP. VII.

Hic c. 16 dicitur, quod populus Iudaicus in captiuitate positus iustis legibus vtebatur. Circa quod nota, quod Iudęi in terra sua, vbi erant liberi, leges Dei non seruabant, sed potius idolis seruiebant 4. Esdr. 13. In captiuitate tamen, & tribulatione & seruitute Dominum coluerunt, sicut ponitur 4. Esdr. 13.

¶ Illud potest allegari, quod *vexatio dat intellectum*: sicut dicitur Esai. 28. Et quod *plus proficit homini aduersitas quam prosperitas*, quia scil. *in prosperitate positi, & Deum & eius legem obliuiscuntur*, idolis & vitijs famulantur, in tribulatione verò ad seipsus reuertuntur, & se propter sua peccata puniri intelligentes, seruire Domino, & mandata eius facere compelluntur. Psal. 77. *Cum occideret eos quærebant eum.* Vel expone si vis, quod, vt communiter, homo est melior in terra aliena, quam in propria.

Moralitatum super Hester finis.

MORALITATVM LIBER VIGESIMVS SVPER IOB.

C *Capitulum primum. Textus.* Vir erat in terra Hus nomine Iob.

MORALITATVM CAP. I.

De Iob cum totus sit moralis, & moralizabilis, nihil intendo ponere, nisi aliqua quæ narratiue ponuntur. Dico ergò quod *vir erat in terra Hus, nomine Iob, & erat vir ille simplex & rectus, timens Deum, & recedens à malo, & nati sunt ei septem filij, & tres filiæ possessioq; erat ei septem millia ouium, tria millia camelorum, quingenta iuga boum, & quingentæ asinæ & familia multa nimis.*

¶ Reuera vir debet esse quilibet vir perfectus, quia pro certo iste debet esse vir, id est, vigorosus, & virtuosus in terra Hus, quę interpretatur festinans, & consiliator diligens & studiosus, & aliorum consiliatorum pacificus & dulcorosus. Simplex debet esse humilis & modestus, rectus & iustus. Debet esse timens Deum, & malorum omniū fugitiuus, qui etiam debet dici Iob, qui interpretatur dolens, quia scil. ipse debet esse pro culpis & miserijs huius vitæ dolens, tristis & gemebundus, & sic iste erit inter orientales, id est, inter iustos magnus in virtutibus & fœcundus. Vnde Eccl. *Magnus effectus sum, & præcessi omnes qui ante me erant in sapientia.* Ideò possessio virtutum suarum debet esse multiplex, quia reuera ipse debet habere septem filios, id est, septem spiritus S. dona, tres filias, id est, tres Theologicas virtutes, septem millia ouium, id est, septem misericordiæ opera, tria millia camelorum, id est, trium partium pœnitentiæ, scil. contritionis, confessionis, & satisfactionis onera: fuit etiam possessio eius quingenta iuga boum, id est, quinque sensuum carnalium cohibitio, & quingentæ asinæ, id est, quinque librorum legis, & diuinorum mandatorum humilis recordatio, & familia multa nimis, id est, cæterarum virtutum abundans cumulatio. Vnde infra capitulo isto dicitur Iob 3. *Operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra.* D

¶ Vel dic, quod iste vir est bonus prælatus, qui scil. debet esse vir sine imbecillitate, rectus sine acceptione personarum vel iustitiæ tortuitate, simplex sine plica, id est, sine malitia & duplicitate, timens Deum, sine seruilitate, recedens à malo, non timore, sed charitate, Iob dictus, id est, dolens ex compassione, & pietate, in terra Hus, id est, conciliens, & concordans alios cum festina sedulitate, magnus inter orientales, virtutis & famæ multiplicitate, ita quod iam de ipso potest dici illud quod sequitur: *Non considerasti seruum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, vir simplex, & rectus, & timens Deum.* Igitur iste habet in possessione sua filios, id est, subditos charitatiuos: Filias, id est, simplices, & imperfectos: Camelos, id est, viros patientia, & humilitate oneribus tribulationum subiectos: Boues, id est, viros bonorum operum laboribus deditos: Asinas, & oues, id est, viros misericordes lacte Eleemosynarum irriguos, & fœcundos. Prælatus enim non solum filios habebit, imò & filias: non solum boues, imò & oues: non solum camelos, imo & asinas: quia scil. sub prælato in domo Ecclesiæ non solum sunt perfecti, imò etiam imperfecti, non solum sapientes, sed etiam simplices, non solum laboriosi, imò debiles. Vnde 2. Timoth. cap. 2. *In magna enim domo non solum sunt vasa aurea, imo & argentea, lignea & fictilia.* Vnde etiam inter istos subditos aliqui numerantur septenario numero propter septem opera misericordiæ. Aliqui ternario, propter Trinitatis simplicem fidem. Aliqui quinario, propter quinque sensuum custodiam.

¶ Vel dic, quod in spirituali possessione viri iusti debent esse filij, id est, opera charitatiua. Filiæ, id est, opera pia. Cameli, qui oneri se inclinant, id est, humilitas & obedientia. Oues, id est, simplicitas & innocentia. Boues, id est, fortitudo, & temperātia. E
Asinæ, id est, tranquillitas & patientia. Familia multa nimis, id est, aliarum virtutum bonorumque actuum, & effectuum fertilitas & opulentia. Vnde Phil 4. *Habeo autem omnia & abundo.*

¶ Septem filij Iob vicissim conuiuia faciebant, nunc penes vnum, nunc penes alium comedebant, & tres sorores suas vocantes ipsas vt secum comederent, & vinum biberent, inuitabant. Iob verò de salute liberorum sollicitus erat, & ideò completis conuiuijs pro singulis sacrificium offerebat. Iob significat bonum prælatum, filij eius significant viros scientificos & perfectos, filiæ verò suæ designant inferiores simplices & ignaros. Ista ergò est veritas, quod filij Iob, id est, clerici scientificique viri qui sunt in Ecclesia, debent vicissim conuiuium spirituale facere, vbi scilicet docendo & prædicando possint auditores, & etiam alter alterum recreare. Debent etiam filias sorores, id est, simplices, & laicos ad istud conuiuium vocare, & vino suæ doctrinæ ipsos reficere & potare, sicut ad literam videmus de religiosis, & mendicantibus, qui alternatim sibi & alijs prædicant, & ad prædicationes suas simplices sæculares & maximè sorores suas benignas & filias inuitant & inuocant, dicentes illud Cant. 3. *Egredimini filiæ Sion.* Iob etiam pater istorum, id est, prælatus summam curam, & sollicitudinem debet de salute istorum liberorum, id est, subditorum habere, & ideò ipse debet sacrificium laudis, & orationis singulis diebus Domino facere & offerre.

¶ Vel dic, quod per filios intelliguntur diuites, per filias verò intelliguntur pauperes, & infirmi. Isti ergò filij, id est, diuites quandoque solent alternatim conuiuia facere, veruntamen debent semper sorores suas, id est, pauperes aduocare. Vnde Luc. 14. *Cum facis conuiuium, voca pauperes.* Vel tempore Caristiæ debent

bent sibi gratim conuiuium Eleemosynarum impendere pauperibus & egenis, sicut ad literam faciunt boni, & misericordes diuites in istis ciuitatibus qui inter se solent conuenire, & vnus post alium conuiuium Eleemosynarum, & subuentionum pauperibus præparare.

G ¶ Hic dicitur quod cum filij Dei assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan, cui cum diceret Dominus, *vnde venis*, respondit *circuiui terram & perambulaui eam*. Igitur iste Satan nó legitur à Domino aliquid petijsse, nisi quod solum Iob posset affligere, & primo eum temporali substantia spoliare, tandem eum in corpore percutere & grauare.

¶ Sic pro certo dico, quod hodie vbicunque conueniunt filij Dei coram Domino, id est, in quacunque bona societate siue religiosorum siue laicorum, semper est ibi aliquem Satan, qui interpretatur contrarius vel aduersarius, transgressor vel præuaricator, id est, aliquos rebelles, malos & contrarios, & omnium bonorum aduersarios, diuinæ legis transgressores, & suæ perfectionis præuaricatores, qui pro certo non faciunt, nisi terram, & patriam explorando perambulare, & circumire, & hoc non vt possint proficere, sed vt possint inuenire quem affligant, & cui noceant, & occasionem alios lædendi reperire, sicut ad literam videmus de detractoribus inter religiosos, de inuidis inter clericos, & de balliuis inter laicos. Vnde 1. Petr. 5. *Aduersarius vester tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.* Et breuiter isti nihil aliud quærunt, nisi quod possit Iob, qui interpretatur dolens, id est, pauperes & dolentes affligere, & eos in rebus, & corporibus, rapinis, & molestijs impugnare, commissiones enim talia faciendi libenter accipiunt, & ipsas citissimè executioni tradunt, nihilque in hoc mundo quam nocendi potestatem appetunt. Apoc. 9. *Aculei erant in caudis eorum, &c.*

¶ Vel dic, quod diabolus semper est inter bonos, vel quod diabolus non potest nocere homini, nisi à Deo acceperit potestatem.

¶ Hic habemus, quod laxata manu diuinæ potestatis & protectionis, est data licentia diabolo quod possit affligere Iob, statimque ipso cooperante tribulationes quatuor ei per ordinem euenerunt, quarum scilicet prima fuit. *Quod cum boues eius ararent, & asinæ iuxta eos pascerentur, irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, nec non pueros occiderunt gladio, vnusq; solus euasit, qui eadem ad Iob fugiens nunciauit. Ignis etiam de cælo tunc cecidit, qui oues illius, & earum custodes pueros vno solo euadente consumpsit.* G *Chaldæi etiam tres turmas fecerunt, & irruentes camelos rapuerunt: pueros verò custodes præter vnum, gladio occiderunt. Filiis autem, & filiabus suis in domo fratris sui primogeniti vescentibus, & vinum bibentibus ventus à regione deserti vehementer irruens, quatuor angulos domus concussit, & liberos omnes oppressit, ita quod vnus solus de famulis qui hoc nunciaret, remansit flebilis atq; nudus.* Et ait Iob. 1. *Nudus egressus sum ex vtero matris meæ, nudus reuertar illuc.* Reuera videtur quod in domo Iob, id est, in Ecclesia sancta Dei, hoc est dictum, in cœtu fidelium Satan aduersarius noster diabolus huiusmodi tribulationes diuersimode suscitat, & inducit. Constat enim quod ibi hodie inueniuntur boues arantes, id est, auari, qui circa terram laborant, & asinæ iuxta eos pascentes, id est, carnales, qui commessationibus vacant, ibi sunt oues, id est, simplices, qui illa quæ ad salutem sunt necessaria, ignorant. Ibi etiam sunt cameli, id est, alij principes, & superbi, qui gibbum, & tumorem superbiæ, & præsumptionis habent. Ibi sunt filij, & filiæ, id est, religiosi, & religiosæ, qui comestionibus & vini potationibus, & ebrietatibus inhiant, & anhelant. Ibi sunt pueri istorum custodes, id est, mali prælati, qui pueriliter alios gubernant. Istos ergò diuersimode perdit, & alios alijs culpis: nam quosdam spiritualiter interficit per Sabæos, qui eloquentes interpretantur, id est, per eloquentiam propriam, & suggestionem, quosdam per Chaldæos, qui interpretantur quasi feræ vel quasi mammillæ, id est, per mundi prosperitatem, & lactationem, quosdam per ignem auaritiæ & cupiditatis, quosdam per ventum superbiæ, & vanitatis. Istis enim quatuor plagis diabolus Iob, id est, Christum depauperauit, & possessionem bonarum personarum tam Ecclesiasticarum quam sæcularium denudauit multipliciter. Vnde de Christo videtur posse dici illud Mar. 14. *Relicta sindone nudus profugit.* Et Amos 2. *Robustus inter fortes nudus effugiet.*

¶ Vel si vis dic, quod omnia ista quæ habemus hic, scilicet, quod omnia bruta animalia Iob perierunt, & ab hostibus rapta fuerunt, & seruitores perempti, veruntamen paucissimi sunt, qui euaserunt quinimò liberi eius mortui fuerunt. De seruis verò Iob seu pueris aliqui pauci superfuerunt.

¶ Potest adhuc allegari, quod cum Iob, id est, Christus sub se habeat homines & bestias, id est, fideles, & infideles, Christianos, & gentiles, ista tamen est veritas, quod omnes bestiæ, id est, gentiles & filij infideles moriuntur & damnantur, de hominibus verò, id est, fidelibus sunt paucissimi qui saluentur. Vnde dicitur Matth. 20. *Multi sunt vocati, pauci verò electi.* Quinimò etiam de hominibus istis, id est, de personis rationabilibus, & de Christi fidelibus illi qui sunt filiæ, id est, illi qui sunt spirituales filij Dei, id est, clerici & religiosi, magis pereunt, & vento superbiæ, & epulatione gastrimargiæ damnationi succumbunt, quam illi qui pueri & serui, id est, subditi, & simplices & ignari, quia scilicet de illis aliqui remanent, & saluantur, isti verò quasi omnes ad vitia prolabuntur. Secundum enim August. *simplices & idiotæ rapiunt cælos, & nos cum literis nostris mergimur in profundum inferni.* H

¶ Vel dic, quod Sabæi qui interpretantur eloquentes, sunt adulatores vel etiam aduocati, qui reuera pueros custodes, id est, prælatos. & superiores gladio linguæ suæ percutiunt, ita quod boues, & asinas, id est, lucra & vtilitates ab ipsis præ alijs reportant & rapiunt.

¶ Vel dic, quod in domo Dei boues, id est, viri scientifici & perfecti debent in agro sacræ scripturæ arare, id est, studere, legere, & prædicare. Asinæ verò, id est, simplices iuxta eos debent pasci, id est, eorum doctrinis, & prædicationibus informari, à pueris verò, id est, à puris, & innocentibus prælatis debent communiter custodiri. Sabæi tamen qui interpretantur clamantes, & detractores litigiosi, istos molestãt, & tam maiores quam inferiores infestant. Vnde 1. Reg. 26. *Quid clamas, & inquietas regem.* Vel dic, quod Chaldæi generaliter significant humani generis inimicos, scil. mundum, diabolum & carnem, Chaldæi enim interpretantur quasi feræ, & iste est mundus cum auaris, qui more ferarum deuorant aliena. Interpretantur etiam quasi dæmones, iste est diabolus cum tyrannis. Interpretantur insuper quasi mãmillæ, ista est caro cum illecebris; quæ scil. delectationibus suis lactat, & decipit. Isti igitur Chaldæi, id est, isti hostes humani generis, inter turmas prædictas se diuidunt, & sic camelos seu pueros, id est, malos & bonos rapiunt spiritualiter, & occidunt, & molestant temporaliter & affligunt.

¶ Vel dic, quod cameli, & alti, & gibbosi significant altos principes, & prælatos, quos pro certo tres turmæ Chaldæorum, quæ interpretantur mammillæ, id est, tria genera personarum lactando in amorem suum rapiunt, & Iob Domino suo, id est, Deo, ipsos subtrahunt atque tollunt. Primi sunt nepotuli & amici carnales. Secundi sunt verbosi adulatores. Tertij sunt donorum, & munerum oblatores. Ab istis enim tribus generibus Chaldæorum, quæ quasi mammillæ dicuntur, nostri superiores, & maximè prælati, lactantur & recreantur. Ideò ab ipsis taliter rapiuntur quod nulli alij emolumentum de eis consequũtur, ita quod ipsi prælati videntur dicere illud Ecclef. 25. *in tribus beneplacitum est spiritui meo, &c.* A

¶ Vel si vis, dic quod domus primogeniti in qua filij & filiæ comedentes vento irruente sternuntur, domos, & curias principum vel prælatorum designat, qui pro eo primogeniti fratris dicuntur, quia alijs ditiores & potentiores esse noscuntur. Deuter. 21. *Dabit pater primogenito suo de his quæ habet cuncta duplicia.* Ista igitur est veritas, quod illi qui in domo primogenitorum suorum, id est, curijs, & hospitijs diuitum & magnatum morantur, & qui panem, & vinum eorum comedunt, & apud eos officijs, & obsequijs deputantur, diuersis periclitantur vitijs, & casibus, & periculis supponantur. Ventus enim & flatus diabolicæ tentationis ibi præcipuè solet flare, quæ totam domum istam solet ad malum concutere & mouere, & sic illos, qui sunt ibi, per vitia opprimere & damnare. Constat autem, quod illi qui curias sectantur diuitum, sunt, vt communiter, adulatores, raptores, inuidi, & superbi, & sic euidens est vitiorum turbine opprimi & inuolui. Vnde Seneca dicit de istis: *Si quis cum magnatibus habitat, aut veritas aut eorum amicitia perdenda est.* Vnde illud Matth. 11. *Ecce qui in domibus regum sunt mollibus vestiuntur.*

¶ Vel dic, quod in talibus domibus, officijs & statibus homo statim periculum patitur, & hoc quia ventus inuidiæ qui, vt cõmuniter à regione deserti, id est, à malis, desertis & insufficientibus personis solet procedere, ibi flat, qui totam domum quandoque concutit, & conturbat, & illos qui ibi habitant, aliquoties

ties opprimit atque damnat. Vnde Ezech. 1. *Ecce ventus turbinis veniet ab aquilone.*

¶ Vel dic, quod frater noster primogenitus fuit lucifer, qui dicitus frater noster, quia fuit ab eodem patre Deo genitus & creatus Psal. 109. *Ante luciferum genui te.* Et Iob 40. *Ecce Behemoth quem feci tecum.* Primogenitus vero, quia prima creatura Dei est.
B Et alibi: *Ipse est principium viarũ Dei.* Cõuiuium vero eius est prosperitas, cuius scilicet, dominiũ vendicat ipse sibi. Vnde Luc. 4. ostendens Christo omnia regna & gloriam, dixit: *Hæc omnia dabo tibi, si cadẽs adoraueris me, quia mihi tradita sunt, & cui voluero do ea.* Ista igitur est veritas, quod quandoque filij Iob, & filiæ Dei, id est, Christiani & Christianæ, sed etiam generaliter tam viri quã mulieres, tam Ecclesiastici quam sæculares, in domo fratris sui primogeniti diaboli, scilicet, in mundo, & in cõuiuio eius, scilicet, in mundi prosperitate comedũt & bibũt, & de cibis huius conuiuij, id est, de mundi bonis & diuitijs laute sumunt. Vinũ etiam mundi scientiarum hauriunt atque sumũt, subito fit quod vento tribulationis è regione deserti, id est, ab occulta Dei prouidentia insurgẽte, & quatuor angulos huius domus, id est, quatuor partes prosperitatis mundanæ, scil. diuitias, delitias, honores & scientias, concutiente & destruente, ipsi tales conuiuæ, id est, ipsi in mundi prosperis conuiuantes, subito aliquoties opprimuntur, & per infortunium, id est, per mortem ad casum flebilem deducuntur. Ventus enim deserti, id est, tribulatio mortis non istam concutit & subuertit, & conuiuas eius per damnationem, & tribulationem temporalem opprimit atque perdit. Vnde Ezech. 27. *Ventus Austri contriuit te in corde maris, diuitia tua, & thesauri tui, & multiplex instrumentum tuum.*

Capitulum secundum. Textus. Factum est autem cum quadam die venissent filij Dei.

MORALITATVM CAP. II.

IOb percussus in corpore, ita quod à planta pedis vsque ad verticem non esset in eo sanitas, bonis omnibus, à diabolo denudatus, in sterquilinio sedebat, saniemq; vlcerum testa radebat, & tribulationes sibi immissas in patientia sustinebat. Vxor
C vero eius cum seruis ipsum atrociter deridebat, & fœtor e ipsius abhorrebat sicut hic, ve dicit: *Benedic Deo & morere,* & infra, vbi ipse Iob 19. dicit sic: *Halitum meum abhorruit vxor mea.* Amici vero eius ipsum arguebant & irritabant, & peccatorem volebant & probare, serui vero eius sibi obedire nolebant. *Seruum meum vocaui, & non respondit mihi.* Sed finaliter visa eius potentia & patientia, Dominus sanauit, septem filios, & tres filias sibi dedit Iob vlt. Amici & noti eius ad eum conuenerunt, ipsumque consolati sunt. Et qui prius eum contempserunt sibi bona propria diuiserunt.

¶ Moraliter loquendo Iob significat peccatorem, qui scilicet à diabolo per peccatum percussus, bonis suis, qui scilicet virtutibus & gratijs spoliatur, & vlceribus malarum conditionum & consuetudinum plenus in sterquilinio, id est, immunditia voluptatis vel in fœtore incontinentiæ seu infamiæ moratur. Vbi vxor eius, id est, conscientia sua ipsũ remordet & abhorret, vbi serui sui, id est, interiores affectus & exteriores sensus qui sibi seruire debuerunt, sibi non famulãtur, sed cõtrariantur, & vbi amici sui, id est, sancti ipsum contemnunt & arguunt, & vilitatem eius detestantur. Statim enim quãdo quis bonis suis spiritualib. per diabolũ fuerit spoliatus, restat quod de sanctis suis amicis spiritualib. fit cõtẽptus: Vnde Thren. 1. *Omnes amici eius spreuerunt eum & facti sunt inimici.* Et ideo ponitur consequenter, quia sc. manũ tuam misit hostis ad omnia desiderabilia eius. Sed quid pro certo quãdoq; fit quod iste Iob, qui interpretatus dolens, id est, peccator de peccato contritus, saniem vitiorũ testa, id est, mortis memoria mediante per confessionẽ educit, & ad pœnitentiam & patientiam se conuertit, dicens Iob vlt. *Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam.* Et tunc Deus bona deperdita, id est, virtutes, & gratias, & hoc quandoque in duplo maiorẽs quam habuerat, sibi restituit, septem filios, id est, septem dona Spiritus sancti, tres filias, id est, tres virtutes Theologicas sibi concedit. Et sic quilibet amicorum suorum, id est, sanctorũ, ad amorem suum redit, ipsumque spiritualiter consolatur, & bona sua, id est spirituales gratias sibi distribuit & concedit. Vnde dicitur Dan. 4. *Figura mea restituta est mihi, & optimates me requisierunt.*

¶ Vel si vis dic exemplariter, quod mundi amici, vxor & ser-
D ui, quandiu homo est in tribulatione & paupertate, de ipso non curant, imo quandoq; grauia improperia contra eum iactant, si vero ad prosperitatem redierit, tunc eum consolantur & amant.

¶ Vel dic, quod tres amici Iob sunt fides, spes & charitas: vel contritio, confessio & satisfactio: vel eleemosina, ieiunium, & oratio, quæ ad ipsum consolandum veniunt, & finaliter bona spiritualia sibi distribuunt, & concedunt.

Moralitatum super Iob finis.

MORALITATVM LIBER VIgesimus primus super Esaiam.

Capitulum primum. Textus. Visio Esaiæ filij Amos.

MORALITATVM CAP. I.

ESAIAS de genere regali secundum Hebræos: Tantæ autem sanctitatis extitit, vt ponit Comestor, quod cum exercitus Sennacherib Hierusalẽ obsideret, & iuxta aquas Syloæ fixisset tentoria, ita quod piscina & hostibus & ciuibus cõmunis esset, Esaias à Domino impetrauit orando, & obtinuit, quod cum hostes ad piscinam veniebãt, eam sine aqua reperiebant, ciues vero ciues ad piscinam descendebant, aquas in abundantia inueniebant, ita quod hostes mirabantur, vnde aquas in ciuitate habebant. In cuius memoria aquæ Syloæ adhuc non continue, sed certis horis, ac interpolatis ebulliunt, sicut ait Epiphanius.

¶ Talis fons videtur esse gloria paradisi, quia ita est, quæ ex oratione Esaiæ, id est, ex ordinatione Dei solis ciuibus, id est, solis bonis, & iustis se exhibet, hostibus vero, & impijs, & peccatoribus se subtrahit atque latet. *Ista* enim *est* secundum Aug. *quæ nulli negabitur digno.* E

¶ Vel dic, quod illa est diuina gratia, & deuotio, quæ solis ciuibus & sanctis hominibus conceditur, hostibus vero, id est, peccatoribus qui sunt de exercitu Sennacherib, id est, diaboli, qui Hierusalem, id est, Ecclesiam quotidie obsidet, denegatur. Mali enim istum fontem inueniunt valde siccum, boni inueniunt ipsum opulentum & plenum, quia fons compunctionis, & deuotionis à malis inuenitur aridus, à bonis vero inuenitur dulcis, & sapidus & amœnus, quod est etiam verum de fonte & gratia compassionis, vel de fonte diuinæ scripturæ, vel cuiuslibet spiritualis recreationis. Vnde Zach. 13. *Erit fons patens domui Iacob.* Iste etiam fons continue, sed certis horis erupit, quia diuina gratia secundum Dei occultam ordinationem quando vult se subtrahit atque venit, compunctio etiam & deuotio non solet continue fluere, sed interpolatim certis horis & diuersis à Deo ordinatis, solet erumpere, & manare. Vnde dicitur Ioh. 3. *Spiritus enim vbi vult spirat.* Quia sicut dicit Apostolus Roman. 9. *Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis.*

¶ Vel dic, quod talis fons debet esse prælatus, quia scilicet iste debet se quantum ad malos exhibere siccum, sterilem, & austerum, quantum ad bonos autem effluentem & plenum, siccum enim & durum & rigidum, debent eum hostes Hierusalem, id est, tyranni Ecclesiæ sentire, boni vero qui Hierusalem, id est, Ecclesiæ sunt ciues & amici ipsum debent effluentem & pium, liberalem & fluidum inuenire. Vnde Eccl. 12. *Benefac iusto, & non dederis impijs,* quod tamen est contra multos Ecclesiasticos & prælatos, qui scilicet liberaliores sunt ad histriones, & tyrannos nobiles, qui Ecclesiæ sunt hostes, quam ad bonos, & pauperes, qui sunt ciues, magisq; & affluentius malos promouent, bonis vero subditis, & pauperibus siccos, auaros & impios se demonstrant. Vnde Ioan. 3. *Dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.*

¶ Vel dic, quod talis fons est iudex vel prælatus, personarum acceptor, qui scilicet solis ciuibus, id est, solis nepotibus, notis, & familiaribus se liberalem exhibet, hostibus vero, id est, extraneis quibusdam sicut sterilis & auarus apparet, quia sc. aquas beneficiorum suorum temporalium solis illis communicat, quos scilic. generaliter negat, cum tamen ad fontem pertineat, quod sit patens & communis omnibus. F

Capitulum quintum. Textus. Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ.

MORALITATVM CAP. II.

QVidam paterfamilias plantauit vineam electam, & sepi circumdedit eam, & lapides elegit ex ea, & ædificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea, & expectauit, quod face-

faceret vuas, & facit labruscas. Iste ergo indignatus contra eam, incepit totaliter comminari. *Quid enim* inquit, *debui facere vineæ meæ & non feci? Et nunc ostendam vobis quid faciam vineæ meæ. Auferam sepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriam eius & erit in conculcationem, non putabitur & non fodietur, & ascendent spinæ, & vepres super eam & nubibus mandabo desuper, ne super eam pluant imbrem*

¶ Charissimi, sicut hic ibidem exponitur, vinea Domini Sabbaoth domus Israel est, scilicet, Ecclesia vel religio, quam scilic. in agro huius mundi plantauit, sanguine suo rigauit, & sepem angelicę protectionis ei circumdedit, turrem contemplationis in ea construxit, & torcular passionis propriæ in ea fabricauit, lapidesque, id est, offendicula, & errores in ea sustulit, & amouit. Vnde Matt. 21. *Homo quidam plantauit vineam, & circumdedit ei sepem, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim*, quapropter à principio *expectauit* quod *hæc vinea* religionis vel Ecclesiæ, *vuas*, id est, virtutes, & opus bonorum operum *faceret*, & quod vino consolationis ipsum Dominum recrearet, *sed* reuera ista *non* videtur facere *vuas sed labruscas*, non opera bona, sed vana, nũ actus virtuosos, sed potius inutiles, & defectiuos. Hierem. 2. *Quomodo conuersa es in prauam vineam alienam*? Et ideo indignatus Dominus, beneficia sua ab ea subtraxit, sepẽ & maceriam diuinæ protectionis submouit, & dæmonibus & tyrannis eam in direptionem (G) & conculcationem exponit. Iam enim sicut apparet sensui ista vinea per examinationem, & discussionem nõ foditur, per correctiones à suis superfluitatibus non putatur aut scinditur, quin imo spinis temporalium sollicitudinum pungitur, & vepribus quarũ spinæ sunt acutæ, & curuæ, & tenaces, i. multa prælatorũ, & Ecclesiasticorum rapina, & auara tenacitate repletur, & sic à Deo maledicta & condemnata est. Et ideo de ea videtur posse dici illud Prou. 24. *Per agrum pigri hominis transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant superficiem eius spinæ & maceria lapidum dirupta erat.* Et breuiter videtur, quod Deus mandauit nubibus desuper, id est, sanctis & angelis suis, ne super istam pluant, & imbrem spiritualium bonorum & beneficiorum infundant, quia, scilicet, iam videtur Dominus ipsam dereliquisse, & in suis manibus dimisisse, & de eius regimine non curasse. Vnde dicit Psal. 105. *Abominatus est hæreditatem suam, & possessionem suam spreuit.*

¶ Vel dic moraliter, de vinea animæ &c. Expone & dic, quod turris est contemplatio, torcular &c.

Capitulum sextum. Textus. In anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem.

MORALITATVM CAP. III.

ESaias vidit *Dominum super solium excelsum & eleuatum, & ea quæ sub ipso erant, replebant templum, Seraphin stabant super illud. sex alæ vni, & sex alæ alteri, duabus velabant pedes eius, & duabus volabant & clamabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, & commota sunt superliminaria cardinum à voce clamantis, & impleta est domus fumo.*

¶ Per istos Seraphin, qui interpretatur incendium, intelligo viros sanctos, qui scilicet, per charitatẽ ardẽt, & alios in Deum eleuant & inflammant, quia isti pro certo solent alis contemplationis de mundo in paradisum volare, solium Domini & maiestatem circuire, & templum paradisi mentaliter visitare, (H) nec non: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, in honorem Trinitatis Deo decantare, totamque domum Ecclesiæ fumo orationis & sanctarum affectionum implere, & clamorem diuinæ laudis, & prædicationis alter ad alterum proclamare, & cardines Ecclesiæ, id est, alios fideles ad contritionẽ & deuotionẽ concutere, & mouere. Vnde Amos 9. *Percutite cardinem & moueantur superliminaria.* Esaiæ 40 *Clama, quid clamabo? omnis caro fænũ.* Sed quid? procul dubio istæ alæ contemplationis istorũ debent esse sextuplices, id est, sex partes contẽplationis quas debent habere fideles, quæ sunt amor feruens, spes erigens, deuotio vngens, oratio supplicans, consideratio Christi operum eidem gratias agens, humilitas in proprijs meritis, i. de proprijs meritis nõ præsumens. Istarum enim alarum seu virtutum duæ sunt quæ cordis faciem, id est, intellectum concernunt, scilicet, humilitas, & consideratio Christi. Ista enim duo magis pertinent ad intellectum, scilicet proprios defectus cognoscere, & inde humiliari, & considerare Christi beneficia, & inde regratiari. Item duæ concernunt pedes, id est, affectum, quia secundum August. *Pes meus affectus meus*, scilicet, amor, & deuotio. Affectio enim amat, & considerat, affectio se per deuotionem vngit, & rigat. Item duabus alis volare dicuntur, & istæ sunt spes, & oratio, istæ enim vsque ad Soliũ patris volant, & tamen Christi beneficia secũ portãt, 2. Paral. 9. Ideo de istis sex alis, id est, de istis sex contemplationis partibus potest dici totum illud, quod sex erant gradus quibus ascendebatur ad solium.

¶ Vel dic quod sex alæ Seraphin, sunt virtutes hominis iusti, duæ scilicet, quæ caput seu faciem, id est, intentionem cõtegunt videlicet, iustitia, vt sit intentio recta, innocentia, vt sit munda. Item alæ duæ, quæ pedes, id est affectionem contegunt, scilicet, temperantia, vt sit modesta spes cœlestiũ, vt sit erecta. Istæ duæ sunt quibus debent volare, contẽplatio, quæ volat ad cœli gaudia, timor, & cõsideratio, quæ volant ad mortis seu inferni tormenta. Istæ ergo, sunt alæ, quibus debet volare anima viri iusti, (A) sc. ala innocentiæ volat ad seipsum, ala iustitiæ volat ad proximum, ala temperantiæ volat ad mundũ, ala spei volat ad Deũ, ala contemplationis volat ad cœlum, ala vero timoris volat ad mortem in Deum vel in infernum. Bene igitur dicitur de iustis Esa. 40. *Quod ipsi assumunt pennas vt aquilæ, &c.* & Psal. 54. *Quis dabit mihi pennas vt columbæ, & volabo, & requiescam.*

Capitulum trigesimum octauum. Textus. In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem.

MORALITATVM CAP. IV.

CVm rex Israel Ezechias ægrotaret, promisit Dominus quindecim annos superaddere vitæ suæ, & vt de sanitate recuperanda certior fieret, fecit Dominus vmbram per decem lineas retrouerti in horologio Achab. Sol enim à progressu cursus super decem gradus, & lineas retrocessit, & sic vitam regi superaddidit, vmbra vero retrocedente, sol necessario retrocessit. Istud autem inter cętera Dei opera magnum fuit mirabile, quia scilicet sol qui est planeta non retrogradus, cum Dei miraculo retroiuit.

¶ Igitur allegorice loquendo, horologium, quod continue currit, quousque veniat ad terminum vbi cadat, significat humanam naturam, quæ scilicet, semper est in cursu & fluxu quousque ipsam sistere facit casus mortis. Vnde Iob 14. *Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.* Nam sicut pondera, & inclusæ horologium continue faciunt fluere, & incessanter currere, quousque ad punctum, & ad horam ad quã tensum est, peruenisse habeat, tunc vero solet distendi, & campanarũ sonitus audiri. Sic vere vita humana secundũ pondus & mensurã diuinæ prouidentiæ, & secundum quod à Deo, continue habet fluere quousque ad horam mortis valeat peruenire. Tunc enim horologium istud per mortem distenditur campanarum, id est, amicorũ & vicinorum fletus & sonitus audiuntur. Vnde illud Mat. 2. *Vox in Rama audita est, ploratus & vlulatus multus.* Per Vmbrã (B) etiam istius horologij intelligo vitia generis humani, quæ se decem lineas habere dicũtur, quia per transgressionẽ decem mandatorum ab inuicem distinguuntur, quæ etiam vmbra dicũtur, pro eo quod mentis intelligẽtis per ea obfuscatur Psal. 43. *Cooperuit nos vmbra mortis:* Per solem intelligitur Dei filius, qui etiam *sol iustitiæ* nuncupatur, Malach 4. Per decem gradus intelligitur decem creaturarum rationabilium status, id est, nouẽ ordines angelorum & humana natura. Per regem vero infirmũ, intelligo Adam cũ sua posteritate, qui scilicet rex corporalium creaturarum dicitur, & qui etiam diuersis vitijs infirmatur. Vnde Psal. 6. *Miserere mei Domine quoniã infirmus sum.* Igitur dico, quod rex Iuda, id est, homo dudum diuersis vitiorum languoribus infirmatus, ita quod in horologio vitæ humanæ vmbra peccati iã processisse decẽ lineis, id est, vsque ad transgressionem decẽ mandatorum decalogi videbatur, quapropter iã homines poterant dicere illud Hierem. 6. *Væ vobis, quia declinauit dies, & facta sunt longiores vmbræ vesperi.* Sed pro certo Deus pater volens istũ regem, id est, hominem à peccato sanare, fecit solem, id est filiũ suum benedictũ ab excellentia suę Deitatis quodãmodo retrocedere, & per summam humilitatem transactis nouẽ gradibus, id est, nouẽ angelorum ordinibus, ad decimum gradũ, id est, ad humanam naturam, quæ etiam in drachma decima figuratur, per incarnationem descendere, & venire. Vnde illud Eccl. 48. *retro rediit sol & addidit vitam regi.* Sic ergo factũ est, quod vmbra peccati in horologio vitæ humanę similiter retrocessit, & vita & sanitas gratiæ ipsi regi, id est, homini applicuit, & cessit. Quia pro certo homo tunc temporis est sanatus, cũ sol iustitiæ Christus ad gradum decimum est reuersus, & per beatam incarnationem in hominem est conuersus, Psalm 89. *Conuertere Domine vsquequo.* Et Genes. 19. *Sol egressus est super terram, & Loth ingressus est Segor.*

¶ Vel

¶ Vel dic moraliter, quod horologium, quod fluit est voluntas, sol vero qui illuminat, est gratia, quia vere tunc rex iste, id
C est, homo infirmus & languidus per peccata sanatur, quando sol diuinæ gratiæ per decem gradus, id est, per adimpletionem decem mandatorum ad ipsum reuertitur, & quando vmbra ignorantiæ vel peccati in horologio cordis sui minuitur & aufertur, vmbræ enim peccati diminutio, & solis seu gratiæ illuminatio, & decem graduum, id est, decem mandatorum impletio, nihil aliud est, quam regis animæ, & affectus curatio, & saluatio Psal. 19. *Domine saluum fac regem.*

Moralitatum super Esaiam finis

MORALITATVM LIBER VIGESImus secundus super Hieremiam,

Capitulum decimum tertium. Textus. Hæc dicit Dominus ad me: Vade & posside tibi lumbare.

MORALITATVM CAP. I.

HIEREMIÆ præceptum fuit, quod lumbare suum acciperet, & in Euphratem absconderet infra petram. Qui post multum tempus ad Euphratem rediit, & lumbare putrefactum inuenit, ita quod nulli vsui aptum esset. Dixit autem sibi Dominus, quod lombare domus Israel erat, quæ sibi Deo adhæserat, quam cum vitiis putrefactam intendebat proiicere, & de terra propria captiuare.

¶ Illud allega, quod nullus est adhærens Deo per charitatem, & sanctitatem, si in Euphrate, quod interpretatur frugifer, id est, fructibus diuitiarum, & in aquis delitiarum mergatur, quin per vitia putrefiat, ita quod ab hæsione qua hærebat Deo, prorsus cadat, Esai. 14. *Quasi cadauer putridum non habebis consortium*, cap. 18.

D ¶ Illud quod supra dicitur de figulo, qui sedens super rotam faciebat vaa, quod cum dissipatum fuisset, de eodem luto fecit aliud vas, prout placuit sibi.

¶ Cui quidem figulo assimulatur Deus, qui filios Israel quos destruebat, & quos finaliter reædificare & cõstruere iterum intendebat, potest ad occultam Dei prædestinationem adduci, quæ scilicet alios ædificat, saluat, & plantat, alios destruit, & damnat, & quando illum quem ante destini peccatum promiserat, iterum per pœnitentiam reparat, & reformat, quod etiam temporaliter quandoque facit, quia illum, quem antea depresserat, aliquando iterum ad prosperitatem reseruat, & restaurat, Vnde ibidem dicitur, quod *sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel.* Ideo bene dicit Apost. Quod *figulus de eadem massa facit vas aliud in honorem &c.*

· *Capitulum vigesimum quartum. Textus.* Ostendi mihi Dominus, & ecce duo calathi.

MORALITATVM CAP. II.

HIc cap. 24. dicitur, quod Hieremias vidit ante templum duos calathos plenos ficubus, vnum qui habebat ficus bonas, alius vero habebat valde malas, ita quod non poterant manducari, & dictum est, quod priores ficus primam captiuitatem filiorum Iuda designabant, qui sub Iechonia se tradiderant voluntarie, secundæ vero malæ, vltimam captiuitatem illorum qui cum Sedechia per violentiam fuerant capti, primiorum pro magna parte redierunt, vltimi vero in captiuitate perierunt.

¶ Illud allega, quod isti peccatores, qui patienter & voluntarie sustinent captiuitatem & aduersitatem quam meruerũt, & patienter expectant Domini voluntatem, dicentes illud supra: *Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei,* Domino sunt accepti. Et sicut ficus bonæ in calatho diuinæ comprobationis constituti faciliter etiam consequuntur misericordiam, & ad prosperitatem & gloriam reducuntur. Econtra vero illi peccatores pessimi sunt, qui pœnas habent immissas à Deo, non voluntarie, sed
E coacte, non patienter, sed violenter ferunt, quia scilicet tales in sua captiuitate obstinati pereunt, & ad Dei misericordiam non accedunt.

Capitulum vigesimum quintum. Textus. Verbum quod factum est ad Hieremiam à Domino.

MORALITATVM CAP. III.

REchabitæ fuerunt quædam familiæ Iudæorum, quæ quodam arctiori ritu viuentes, quasdem de mandato patrum cæremonias mirabiles obseruabant. Quidam enim dictus Rechab, de cuius stirpe processerant, hoc ipsis dederat in mandatis, quod ipsi, vxores, & filii vinum in æternum non biberent, domos non ædificarent, sementem non sererent, vineas non plantarent, sed in tabernaculis, quãdiu viuerent, habitarent, vt sic multis diebus super terram viuerent, & manerent. Isti igitur qui in tabernaculis extra ciuitatem manebant, timentes Chaldæos ad Hierusalem refugerũt, vinum oblatum à Hieremia refutauerunt, & ideo mandatum patris sui seruauerũt, tuerique à Nabuchodonosor & à mortis periculo meruerunt. Istis igitur Rechabitis videtur habuisse exordiũ status, & conditio eremitarum, & primorum monachorum, & sic videtur dictum illud quod scribitur in historia tripertita, videlicet, li. 1. cap. 11. secundum opinionem aliquorum, quod monachi habuerunt originem à Deis. Vel dic mystice, quod Rechabitæ, qui interpretantur ascendentes vel excelsi, seu teneri patribus, vel delitiæ patrũ, significant viros religiosos, & quoscunque perfectos scilicet ascendunt per cœlestium affectionem, excelsi sunt per vitæ eminentiam & perfectionem, & teneri sunt patribus per parentum honorem, & subuentionem, delitiæ suot patrum, id est superiorum & prælatorum Dei & angelorum, per placentem & sanctã conuersationem. Vnde Prou. 8. *Delitiæ meæ esse cum filiis hominum, &c.* Tales igitur patrum suorum, id est, Dei prælatorum, & seniorum mandata seruare, & à vino, scilicet, in quo est luxuria, id est, à carnis deliciis abstinere, à sementis satione id est, à diuitiarum acquisitione supersedere, & à domorum ædificatione abstinere. Vineas etiam quæ inebriant homines, id est, carnales af-
fectiones, & adulationes debent euellere, non plantare, & habitare debent in tabernaculis, hoc est, peregrinos, & hospites se debent in hoc sæculo reputare, dicentes cum Apostolo Hebr. 13. *Non habemus hic ciuitatem manentem sed futuram inquirimus.* Sic enim diu per gratiam poterunt viuere in sanctitate, & iustitia persistere, Hierusalem, id est, paradisum finaliter intrare, & Chaldæorum, id est, dominorum sæuitiam non timere. Tales qui terrena contemnunt, à dæmonibus tutiores sunt, & mundi tribulationes, & tentationes cauent facilius, & euadunt Psal. 90. *Non timebunt à timore nocturno.* F

Capitulum trigesimum quartum. Textus. Verbum quod factum est ad Hieremiam à Domino, quando Nabuchodonosor.

MORALITATVM CAP. IV.

HIc cap. 34. dicitur, quod cum Hieremias contra Hierusalem prædicaret, & captiuitas immineret, & tribulatio totum populum conturbaret, factum est quod populus Iuda in Hierusalem fœdus cum Domino pepigit, & in pacto quilibet seruos Hebræos dimisit, & ad maiorem firmitatem pacti vitulum occiderunt, & per medium diuiserunt, & inter diuisiones vituli transierunt, veruntamen populus cito post à pacto recessit, & seruos quos liberos dimiserant, quilibet in seruitutem retraxit. Quapropter ira Dei fortius contra ipsos insurrexit, & ipsos cito post Chaldæis suis hostibus subiugauit.

¶ Vitulus occisus est Christus, in duas partes in passione per G
separationem corporis ab anima diuisus, per cuius scilicet medium pertransitur, quando sua occisio vel passio ad memoriam reuocatur, & tunc pactum transeundo firmatur, quando Deo ad honorem & memoriam passionis aliquid promittitur, & proponitur. Ista est igitur veritas, quod quandoque multi sunt qui tempore tribulationis imminente, & officio prædicationis sunim commouente, & infirmitatis impetu purgante, quãdoq; de peccatis suis timore concussi pœnitent, & pactum de non peccando cum Deo facientes, sectiones vituli, i. passionis Christi memoriam adhibent, & seruos quos iniuste possederant, sc. peccata propria vel bona aliena, quæ non iuste occupauerant, dimittunt, & restituunt, & relaxant. Vnde Esai. 58. *Dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne onus dirumpe.* Veruntamen sæpe fit, quod in hoc non solent perseuerare, sed recidiuando, & peccando à pacto iam facto recedere seruos dimissos, id est, bona restituta pauperibus, vel seruos dimissos, id est, peccata confessa Sacerdotibus resumere, propter quod iram Dei contra se prouocant, ita quod finaliter necesse est eos temporaliter, & æternaliter deperire. Chaldæi enim, id est, dæmones, contra eos finaliter, qui eos in Babylonem, id est in infernum captiuant & detrahunt & deducunt. Vnde Thren. 1. *Ducti sunt in captiuitatem ante faciem tribulantis.*

H *Capitulum trigesimum octauum.* *Textus.* Audiuit autem Sepharias filius Madian & Hiedelias filius Phassur.

MORALITATVM CAP. V.

QVia Hieremias vera prædicabat, & regem, principes & populum Hierusalem captiuandos à Nabuchodonosor publice dicebat, & ipsos de suis criminibus arguebat, principes à rege impetrauerunt quod in lacum mitteretur, & sic in domum Alchiæ in lacu in quo non erat aqua sed lutum missus est, & vsque ad os in luto sepultus, vt ibi quam cito moreretur, Abdemalech tamen quidam Æthiops relaxationem eius impetrauit, & ipsum subductis funibus & pannis veteribus, & putridis, quos de domo regis sumpserat, de lacu, & luto leuauit, propter quod salutem animæ, & vitæ suæ Deus dicto Æthiopi repromisit.

¶ Allega ista, quod hodie in curija principum, & potentum non est qui audeat verũ dicere, vitia redarguere, infortunia promulgare quia principes statim indignantur, & tales veridicos in carcere, vel alias grauare continuo moliuntur. Vnde Amos 5. *Oderunt in porta corripientem, & loquentem &c.* Gal. 4. *Inimicus factus sum vobis vera dicens.*

¶ Vel allega, quod quandoque inueniuntur sæculares magis misericordes quam Ecclesiastici. Æthiopa vero gentilis pauperem innocentem de carcere liberat, vbi principum, & Sacerdotum malitia ipsum damnat.

Vel dic, quod Hieremias significat Christum, quem quia vera prædicabat, principes Sacerdotum morti adiudicabant, & in lacum, id est, sepulchrum rationaliter posuerunt, & sic nomen eius delere ex hominum memoria crediderunt. Thren. 3 *Lapsa est in lacum vita mea, posuerunt lapidem super me.* Æthiops tamen, id est, gentilitas ipsum credendo leuauit, & fidem eius recipiens, & cum funibus charitatis amplexans, pannos veteres, & putridos, id est, memoriam propriæ fragilitatis ministrans, ipsum & ipsius fidem de luto miseriæ, & de lacu incredulitatis saluauit.

¶ Vel dic quod Hieremias est peccator, quem Æthiops, id est, pauper Christus, & à lacu peccati & auaritiæ liberauit, quando pannos putridos, id est mortis & putrefactionis suæ memoriam sibi donat, & charitatis funibus ipsum ligat, Oleæ 11. *In funiculis Adam traham eos, &c.*

¶ Vel illud allegant fratres minores pro se. Dicunt n. quod Hieremias, i.e. homo de lacu mundi & luto auaritiæ & periculo mortis æternæ extrahitur, quando ab Æthiope, id est, à B. Francisco pannis putridis, i.e. humili habitu induitur, & quando funibus, id est, chordis ipsorum cingitur & ligatur. Allega vt supra.

Capitulum quadragesimum primum. *Textus.* Et factum est in mense septimo venit Ismael filius Nathaniæ.

MORALITATVM CAP. VI.

CVm Godolias fuisset præfectus reliquijs Israel, & cum Ismael ad ipsum sub specie boni veniens, ipsum occidisset, factum est quod octoginta viri rasi barbam, scissis vestibus & squalentes in Hierusalem veniebant, & in manibus munera & thura habebant, vt scilicet Godoliæ munera offerrent & thura in domo Domini incenderent & orarent. Istis igitur prædictus Ismael proditor, seu traditor obuiam venit, & incedens & plorans, ipsos sub specie boni recepit, & statim eos interfecit, & cadauera eorum in lacum proiecit. Dicitur tamen ibi quod inter eos decem viri fuerunt, qui dicerent se in agro thesaurum hordei, frumenti & olei & mellis habere, quod se sibi promisere daturos, si suis parceret animabus. Quod factum est. Istis enim solis pepercit, alios vero occidit, & etiam omnes reliquias captiuauit.

¶ Dic quod Ismael iste est diabolus, qui pro certo sub specie fletus, id est, sub specie boni & pietatis, ad homines intrat & eos per diuersa peccata interficit atque necat, maxime autem quando inuenit homines qui sunt rasi barba, id est, imbecilles & effœminati, squalentes vultu, id est, conuersatione difformes & denigrati, scissis vestibus, id est, cunctis virtutibus exuti & denudati, videlicet, quia isti Godoliæ, id est mundi principibus student placere & munera portare, & thura, id est, adulationes
A deferre. Tales prorsus spiritualiter interficit: & eorum cadauera, id est, eorum fœtentes animas in lacum inferni proijcit & immittit. Esai. 24. *Congregabuntur congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcerem, & post multos dies visitabuntur. Et erubescet luna, & confundetur sol cum regnauerit Dominus &c.* Veruntamen quandoque inter ipsos peccatores inueniuntur decem homines, id est, aliqui viri decem legis mandata seruantes, qui scilicet in agro cordis sui, hunc thesaurum virtutum & meritorum absconsum, scilicet frumentum de quo fit panis, id est, diuinæ scientiæ vtilitas, hordeum, palea tectum, hoc est seipsum abscõdens humilitas, oleum quod est lenitiuum, hoc est compassionis benignitas, vel mel quod est gustui sapidum, hoc est deuotionis suauitas. Ista enim si quis habuerit, ab Ismael diabolo non lædetur, sed de manibus eius præseruabitur & tolletur. Vnde Apocalyp. 6. *Bilibris tritici denario vno, & tres bilibres hordei denario vno, & vinum & oleum non læseris.*

¶ Vel dic, quod ille Ismael significat malos balliuos & iudices, qui pro certo squalentes & pauperes rapinis & vexationibus interficiunt, illis vero qui habent thesaurum in agro, id est, diuitibus & munera promittentibus parcunt. Vnde 1. Reg. 15. *Pepercerunt pinguioribus Amalech, quicquid vero vile & reprobum fuit, demoliti sunt.*

¶ Vel allega contra proditores & latrones, & homicidas, qui fingunt se flere vt possint hominem decipere & lædere.

Capitulum quadragesimum secundum. *Textus.* Et accesserunt omnes principes bellatorum & Iohannam filius Careæ.

MORALITATVM CAP. VII.

CVm reliquiæ Israel Idololatriæ se dedissent contra voluntatem atque consilium Hieremiæ & Christi, statim incepit eos Hieremias redarguere, & aduentum Nabuchodonosor, Ægyptique destructionem & eorum captionem & occisionem prædicere, & contra eos seueriter prophetare, propter quod, vt dicit Comestor, contra ipsum commoti fuerunt, & eũ lapidibus obruerunt, Ægyptij vero ipsum prophetam honorantes, eum in sepulchris regum sepelierunt. B

¶ Istud allega ad duo exemplariter. Primo quod *non amat pestilens eum qui se corripit*, quinimo *si quis contra impios veritatem loquitur*, Prou. 15 *ab ipsis protinus impugnatur*. Prouer. 9. *Qui arguit derisorem sibi iniuriam facit.* Secundo illud allega, quod quãdoq; extranei magis compatiuntur homini quam propinqui, sæculares quam religiosi, quia scilicet ipsum Ægyptij sepelierunt, & sui eum occiderunt. Matthæi 10. *Inimici hominis domestici eius.* Epiphanius dicit, quod cum Hieremias esset in Ægypto, oratione sua aspides & crocodilos fugauit, à quibus antea Ægyptus infestabatur, quinimo etiam secundum quod tradunt Hebræi, de puluere eiusdem loci adhuc crocodili fugantur, & aspidum percussura sanatur. Et dicit item Epiphan. se audiuisse à viris senioribus qui ex seruorum Antigoni & Ptolomæi stirpe descenderant, quod Alexander Macedo ad tumulum Prophetæ veniens, & loci mysterium cognoscens, ipsum in Alexandriam transtulit, & gloriose eum sepeliuit, & ex tunc aspidum & crocodilorum, qui prius ciuitatem infestabant, rabies aufugit & cessauit.

¶ Istud allega, quod cum ita sit quod Hieremias, qui interpretatur excelsus Domino, id est, viri sancti ad Deum eleuati, Vel etiam Christus dudum à Iudæis occisus, venenosa animalia, id est, dæmones & vitia sua oratione fugauerunt, & superauerunt dum viuebant, vtile est quod puluerem sepulturæ suæ, id est memoriam mortis ipsorum sumamus, & eorum auxilio contra serpentes huiusmodi triumphemus. Alexander enim, id est, homo qui videt ciuitatem cordis sui, à talibus venenosis animalibus, id est, à vitijs & dæmonibus infestari, debet istum, id est, Christum mortuum, vel quemlibet virum sanctum ibidem per deuotionem trãsferre, & eum ibi per iugem memoriam sepelire & sic proculdubio poterit istorum serpentium impetum præcauere. Matth. 27. *Inuoluit corpus in sindone munda & posuit illud in monumento suo.* Epiphanius idem dicit, quod Hieremias dum esset in Ægypto dedit signum Sacerdotib. idolorũ quod quando pateret, idola eorum corruerẽt, propter quod ijdem Sacerdotes imaginem virginis in gremio baiulantis imaginem pueri statuẽtes, in secreto tẽpli sibdito adorabãt. De quo eum Ptolomæus Rex ipsos interrogasset, dixerũt, hoc esse traditũ Prophetæ & eis mysterium, & quod ita credebant in rebus se futurum. C
Illud autẽ dicitur esse completũ, quando Ioseph & Maria cũ

puero

puero in Ægyptum fugerunt, quia *tunc* (sicut dicunt histotiæ) *omnia Aegypti idola corruerunt*. Esa. 19. *Dominus ingredietur Aegyptum, & corruent omnia idola eius*. Iste etiam (vt ait) *dedit signum quod quando omnes gentes adorabunt lignum, tunc Dominus veniet ad iudicium*.

¶ Si vis ista allega vel de incarnatione, vel de cruce, vel quod ante Iudicium totus mundus debet Christo credere, & lignum, id est, fidem crucis & crucifixi tenere.

Moralitatum super Hieremiam finis.

MORALITATVM LIBER VIgesimus tertius super Ezechielem,

Capitulum primum. Textus. Et factum est in trigesimo anno, id est, quarto in quinta mensis

MORALITATVM CAP. I.

EZECHIEL vidit quatuor animalia mirabilis conditionis, sicut ponitur Ezech. 1. & quodlibet istorum habebat quatuor facies, id est, quatuor partes protensas scilicet faciem hominis à parte
E priori, faciem aquilæ à parte superiori, faciem leonis à dextris, faciem bouis à sinistris, habebant etiam quatuor alas, quarum duæ inuicem iungebantur, & corpora eorum duabus alis tegebantur, & pennæ vnius ad pennas alterius erãt iunctæ, & sub pennis manus hominis ponebantur, pedes autem ad similitudinem vituli habebant, & pedes eorũ recti erãt, aspectus eorum ad similitudinem carbonum ignis ardentium rutilabant, scintillæ & fulgura de medio animalium prorumpebant, & sic patet quod ista animalia habebant facies, alas, manus & pedes, & omnia quadruplicia, quia habebant quatuor facies, quatuor alas, quatuor manus, quatuor pedes.

¶ Istam visionem exponit Gregorius de quatuor Euangelistis, sed ad præsens nos eam exponamus de omnibus iustis. Dico igitur quod viri iusti & Ecclesiastici, qui in quatuor partib. mũdi sunt positi, in istis quatuor animalibus designari possunt, qui pro tanto animalia dicuntur, quia vita gratiæ animantur. Isti quatuor facies, id est, quatuor virtutes cardinales per quas cognoscuntur, à Deo habebant, in quantum, scilicet temperantiam quæ est facies hominis, iustitiam quæ est facies leonis, fortitudinem quæ est facies bouis, prudentiam quæ est facies aquilæ, virtualiter habebant. Homo enim qui refrænat & temperat appetitum, significat temperantiam. Leo qui est Rex animaliũ, & discernit inter læsum & percutientes, ipsosq; secundũ quod magis & minus læserunt, punit, significat iustitiam. Bos vero qui est animal forte & patiens laborum, significat fortitudinem & constantiam. Aquila vero quæ visum habet clarissimum, significat prudentiam. Vlterius quantum ad se habet faciem leonis, id est, iustitiam ad dextram quantum ad statum prosperitatis, faciem leonis, id est, temperantiam, faciem bouis ad sinistrã, id est, fortitudinem quantum ad statum aduersitatis, faciem aquilæ, id est, prudentiam desuper quantum ad statum superioritatis. Ezechiel. 10. *Intellexi quod Cherubin esset & quatuor vultus vni*. Item isti debent habere quatuor alas, id est, quatuor bonas affectiones quibus possunt ad superiora & futura volare. Ala enim gaudij volat ad merita. Ala doloris volat ad peccata. Ala timoris volat ad infernum. Ala spei volat ad paradisum, quia gaudiũ de bono, dolor de malo, timor de supplicio, spes de præmio, sunt quatuor alæ istorum, quibus volant ad salutem. Vnde Daniel. 7. *Alas habuit quasi auis quatuor super se*. De istis autem alis verum est, quod vna cum faciebus desuper extenditur, in quantum, scilicet iustorum virtutes & affectiones bonæ sursum in Deum referuntur, & ipsas desuper datas fatentur, dicentes illud
F Iacob. 1 *omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens à patre luminum*. Alterius autem ad alterum dicuntur iunctæ quantum scilicet ipsæ affectiones iustorum inter se charitate ligantur, in tantũ quod dolor, gaudium, spes, timor, vnius gaudium & dolorem alterius congaudẽdo, & spẽ & timorem condolendo tangere videantur. Exod. 25. Vnde de Cherubin dicitur, quod *extensæ erant alæ eorum alterius ad alterum*. Aduerte etiam, quod de istis affectionibus duæ sunt de præsenti scilicet gaudium & dolor, & duæ sunt de futuro, scilicet spes & timor, & ideo bene dicitur, quod *duæ alæ extendebantur*, supple ad ad futurorum considerationem, scilicet, spes ad paradisum, timor ad infernũ. *Duæ vero alæ corpus tegebant*, scil., gaudiũ & dolor, quantum ad præsentium & propinquorum meditationẽ. Corpus enim tegere respicit præsens tempus, alas vero extendere ad futurum. Esai. 6. *Duobus alis tegebant corpora sua, &c.* Si autem vis dilatare, ostende quomodo quælibet ala, id est, quælibet affectio ex pluribus constat pennis, &c. Sed proculdubio manus humanæ sub alis esse dicuntur, quia opera rationalia, quæ per manus hominis notantur, alas affectionum iustorum semper concomitare debent. Non enim sufficit velle, nisi adsit & perficere, & parum valet affectio, nisi cum possibile est, adsit manualis operatio. Apostolus Phil. 2. *Operatur in nobis velle & perficere*. Ista manus seu operatio debet esse quadruplex, quia quantum ad se exercere opera pœnitentiæ debet, quantum ad bonos, opera beneficentiæ, quantum ad malos, opera iustitiæ, quantum ad Deum, opera honoris & reuerentiæ. Ezech. 1. *Manus hominis sub pennis eorum*. Item pedes ipsorum animalium erant recti, ad denotandum, quod intentio est finis iustorum, qui per pedes, qui sunt fines corporum, intelligitur, vitulina, id est, simplex & recta esse tenetur. Pedes etiam isti sunt quadruplices in quantum scilicet intentio debet habere quatuor conditiones, vt scilicet sit sancta sine iniquitate, simplex sine duplicitate, recta sine varietate, continua sine diffidentiæ instabilitate. Ezech. 1. *Per quatuor partes euntes ibant*. G Aspectus etiam eorum, id est, conuersatio debet more carbonum per charitatem ardere, & per doctrinã proximi scintillare, & per bona exempla in aliorum oculis fulgurare, & scintillæ & fulgura videbuntur de medio istorum animalium emanere. Apoc. 4. *De throno exibant fulgura, voces & tonitrua*.

¶ Vel dic, quod facies quæ continet omnes sensus, significat discretionem, alæ quæ volant significant contemplationẽ, manus quæ laborant significant operationẽ, pedes qui corpus portant, significant affectionem, aspectus, id est, habitus, quem omnes considerant, significat conuersationem. Dico igitur, quod facies discretionis viri iusti debet esse quadruplex, quia quandoq; debet esse humana, dulciter alijs indulgendo, & benigniter se habendo, quandoq; leonina, seueriter malos puniendo, & iustitiam faciendo, quandoq; bouina, tarde & mature procedendo, solide & fortiter in vno proposito bono permanendo, quandoq; aquilina, clare & subtiliter considerando, & sursum ad Deum per affectionem volando. Daniel. 7. *Capita quatuor erant in bestia*. Similiter alæ suæ contemplationis debent esse quatuor, quia debet contemplari & considerare primo se quantum ad vilem natiuitatem, vitam miseram, mortem asperrimam. Secundo mundum quam sit fallax, quam transitorius, quam laboriosus. Tertio infernum quam scilicet durus, durabilis, & periculosus. Quarto paradisum, quod sit amœnus, perpetuus & gaudiosus. Allega vt supra.

¶ Item dico, quod isti debent habere quatuor manus, id est, quatuor partes bonæ operationis, scilicet pœnitentiam, beneficium, iustitiam & prudentiam, &c. vt supra. Item quatuor pedes bonæ affectionis, scilicet gaudium de bono facto, dolorem de malo commisso, timorem de supplicio inferni, spem de gaudio paradisi. Item pedes debent esse vitulini & recti per simplicitatem & rectitudinem intentionis. Debent ista animalia habere aspectum splendentis conuersationis, quæ emittit scintillas charitatis & dilectionis etiã si sit necesse, fulgura asperæ correctionis Psalm. 143 *Fulgura corrascationum, &c.* Et si vis dilata quod iste aspectus erat ad similitudinem lampadum, & dic de lampade sicut supra lib. 13. cap. 26. & 54.

¶ Vel dic, quod tale animal fuit Christus, qui habuit faciem humanam quando fuit incarnatus: bouinam quando per mortem fuit immolatus: leoninam, quando resurrexit: aquilinam quando ascendit, qui etiam habet quatuor alas, id est, quatuor glorificati corporis dotes habuit, & scintillas bonæ doctrinæ, & fulgura bonorum exemplorum emisit. Et tunc more carbo- H num per iustitiæ rigorem ardebit, quando sæculum iudicabit, quia tunc secundum Ps. 119. *Erunt sagittæ potentis acutæ*.

¶ Vel si vis dic in malo, quod animal quatuor facierum, significat homines varios & peruersos, &c. Vide sup. de pardo, vbi inuenies moralizatum contra auaros. ¶ Vel dic, quod mali qui habent quatuor facies in quantum facies suæ exterioris apparentiæ, in conditiones quatuor variantur, quia aliquando est humana per fictam benignitatem, aliquando leonina per apertam crudelitatem, aliquãdo bouina per simulatam ruditatem, aliquando aquilina per elatam pomposotatem Ezech. 1. *Apparuit*

paruit rota vna super terram habens quatuor facies. Item isti habent quatuor alas superbiæ, inquantum isti videntur superbire de quatuor, scilicet de diuitijs, scientijs, eminentijs, & corporalibus gratijs. Daniel. 7. *Alas habebat quatuor super se.* Zachar. 1. *Vide & ecce quatuor cornua.* Item quatuor habent manus in quantum ipsi habent quadruplicem malam operationem, scilicet opera superba contra Deum, luxuriosa quantum ad se, ingrata quantum ad amicos, crudelia & iniuriosa quantum ad inimicos. Zachar. 2. *Ostendit mihi Dominus quatuor fabros*, id est, quatuor malos operarios, scilicet superbos, luxuriosos, ingratos, & iniuriosos. Item isti habent quatuor pedes, id est, quatuor malas affectiones, scilicet gaudium & inanem lætitiam, dolorem & inuidiam, tristitiam, & timorem desperationis & spem fatuæ præsumptionis. Habent igitur gaudium de mundi prosperis, dolorem de mundi asperis, spem de maiori eminentia consequenda. Dicitur quod isti quatuor pedes affectionis sunt recti, quia flecti nequeunt ad pietatem, sunt vitulini, quia semper habent admixtam aliquam lasciuiam & carnalitatem. Thren. 1. *Sordes eius in pedibus eius.*

Vel dic, quod pedes istorum significant quatuor istorum malas occupationes scilicet auaritiam, qua currunt ad diuitias, carnis concupiscentiam, qua currunt ad delitias, ambitionem,
A qua currunt ad eminentias, iracundiam, qua currunt ad vindictas vel sæuitias Ezech. 1. *Per quatuor partes euntes ibant.* Aspectus enim istorum, id est, conuersatio scintillat per exempla mala, & coruscat per superflua ornamenta. Psal. 96. *Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ &c.*

¶ Vel dic, quod tale animal est mulier, quæ circa fatuos iuuenes quadruplici facie solet vti, sc. in principio humana attrahendo, deinde leonina fortiter contradicendo, tertio bouina se dissimulando, seu pungi & rogari se permittendo, tandem aquilina ad cuncta eorum beneplacita volando.

¶ Vel dic, quod tale animal significat Ecclesiam, quæ quantum ad sui progressionem quatuor habuit facies seu partes. Prima fuit humana, id est, simplex, pauper & nuda in Apostolis. Secunda fuit leonina, ferox, & audax, & firma in martyribus. Tertia fuit bouina, id est, labori pœnitentiæ assueta in confessoribus. Quarta nunc est aquilina clare videns per scientiam & fidem instructa in doctoribus.

¶ Vel dic exponendo, de quatuor Euangelistis, sicut exponit Gregorius in homilia prima super Ezechielem. Quia scilicet quatuor animalia ante thronum filij hominis quatuor Euangelistas designant. Facies hominis Matthæum, qui præ cæteris loquitur de Christi humana generatione. Facies leonis Marcum, qui loquitur de Christi resurrectione, quia scilicet leo suscitat catulum mortuum rugiendo. Facies bouis Lucam, qui præ cæteris loquitur de morte Christi & immolatione. Facies aquilæ Ioannem, qui præ cæteris loquitur de Christi alta Deitate & ascensione, &c. Per omnia vide Gregorium vbi supra.

¶ Vel dic, quod homo est rex animalium, leo ferarum, bos iumentorum, aquila auium. Ista enim quatuor animalia circa thronum Christi fuisse describuntur, vt per hoc ipse rex regum & Dominus dominantium fuisse intelligatur. *Habebat in femore suo scriptum, rex regum.* Apocal. Illud quod exponitur supra in principio. *Ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone*, nubes magna & ignis inuoluens, potest exponi contra diuites malos, qui scilicet sunt ventus propter vanitatem, turbo propter violentam rapacitatem, ab Aquilone venientes propter operis frigus & tepiditatem, nubes propter ignorantiæ obscuritatem, magna prosperitatem & rerum facultatem, ignis propter crudelitatem, inuoluens propter acquirendi insatiabilitatem, &c.

B ¶ Vel expone de Spiritu sancto, qui est ignis, nubes & ventus &c. animalia sancta, sicut ponitur, Ezechiel. 1. *Ibant vbi erat spiritus impetus, illuc gradiebantur, & vnumquodque ante faciem suam ambulabant, & non reuertebantur cum ambularent, & hæc erat similitudo animalium, & aspectus eorum quasi carbonū, & quasi aspectus lampadarum, & hæc erat visio in medio animalium, splendor ignis de igne fulgore egrediens.* Sic vere facient sancti viri: quia vbicunque impetus & motus & inspiratio spiritus sancti ipsos mouerit, continue ibunt: & illud quod suggesserit, debent sine contradictione complere. Cuius tamen contrarium faciunt illi qui bonis spiritus cogitationibus & inspirationibus non obediunt, sed resistūt Vnde Actor. 7. *Dura ceruice & circumcisi cordibus, vos semper Spiritui sancto restitistis.* Vnusquisq; istorum ante faciem suam ambulat, in quantum de bonis æternis quæ ante nos sunt, cogitat, ad ipsa per opera bona, affectus & desideria graditur & aspirat; temporalia quæ post nos remanent, nec respicit, nec affectat. Philip. 3. *Quæ retro sunt obliuiscens, ad ea vero quæ ante sunt extendens meipsum destinatum persequor ad brauium.* Item cum ambulant, non reuerti dicūtur, quia scilicet quilibet vir iustus, id est, in via morum quam incepit, & in bono proposito nunquam per recidiuationem vel apostasiam vel negligentiam desistit à bono opere siue cessat. Vnde Iob 16. *Semitam per quam reuertar ambulabo.* Item similitudo & aspectus istorum, id est, conuersatio, debet esse quasi aspectus carbonum ardentium, ignis per feruidam charitatem & quasi aspectus lampadarum per lucidam honestatem, & de medio talium debet egredi ignis boni amoris, à quo etiam exire debet fulgur iusti rigoris.

¶ Vel si vis per animalia intellige malos, vt supra expositum est capitulo præcedenti, qui non secundum rationem, sed secūdum impetum spiritus sui & voluntatis suæ gradiuntur ante faciem suam, scilicet ad mundi bona quæ habent ante se per desideria deferuntur, nunquam autem per pœnitentiam à suo malo C
itinere reuertuntur, sed more carbonum & lampadarum per auaritiam inflammantur, & ideo in medio talium, ignis, id est, auari, ballivi & famuli conuersantur, à quibus proculdubio fulgur rapinæ contra subditos egreditur & grassatur.

¶ Postquam Ezechiel fecit mentionem de quatuor sanctis animalibus, ipse dicit quod ista animalia apparuit rota vna super terram, habens quatuor facies, hoc est dictū, quod quatuor erant rotæ simul iunctæ, & ecce rota vna in medio rotæ, & totū corpus rotatum erat plenum oculis. & erat vna similitudo omnium quatuor, & facies & aspectus rotarum, & opus erat visio maris, statura quorum & altitudo erat in totis, & aspectus horribilis: per quatuor partes ibant euntes, & non reuertebantur cum incederent, & ad quemcunque locum declinabāt quæ prima erant, sequebantur, &c. Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ iuxta ea, cūm euntibus ibant, cum stantibus stabant, & cum eleuatis à terra pariter eleuabantur, spiritus autem vitæ erat in totis. Quocunque ibat spiritus, illuc & rotæ eleuabantur sequentes eum.

¶ Per rotas istas possumus intelligere bonos subditos, & maxime religiosos vel clericos, sicut per animalia intelligimus prælatos. Boni enim subditi rotæ dicūtur pro eo quod volubiles & & mobiles per obedientiam esse dignoscuntur. Ezech. 10. *Rotas ipsas præsente me vocauit volubiles* Istę igitur debent esse quatuor vel habere quatuor facies, propter virtutum cardinaliū quaternitatem. Quilibet enim quatuor esse dicitur qui quatuor virtutibus insignitur, vtpote, quia dicitur temperatus, iustus, fortis & prudens. Vnus etiam dicitur in medio alterius per intimā charitatem, quia quilibet debet habere alium in medio sui cordis per memoriam, compassionem, charitatem & pietatem. Rota n. in medio rotæ ponitur, quando per memoriā & amorē alter in medio, i. in corde alterius stabilitur, sicut dicitur Pro. 18. *Frater* D
qui adiuuatur à fratre, tanquam ciuitas firma. Et Gal. 6. *Alter alterius onera portate &c.* Ac si dicat sic: Alter in medio alterius. Rota tamen ista super terrā apparere dicitur, quia quilibet vir iustus super terram, i. super terrena per ipsorum contemptū esse tenetur. Eccles. 5. *Tu super terram.* Dico igitur quod istæ rotæ scilicet boni religiosi, vel subditi debent apparere super terram, contemnendo & spernendo terrenam prosperitatem. Debent esse iuxta sancta animalia scilicet frequentando societatem. Debent esse quatuor facierum, continendo quadruplicē virtutum cardinalium quaternitatē. Debet vnus esse in medio alterius per mutuā dilectionem & charitatē. Debet etiam esse in eis vna similitudo per communem victus & habitus paritatem, & per mutuā morum conformitatem, vt sic alter posset dicere alteri illud Esa. 14. *Nostri similis es effectus.* Aspectus eorū debet quasi visio maris per contritionis amaritudinē, & per pœnitentiæ asperitatē. Debet etiam in eis esse statura per constantiæ firmitatem, altitudo per mentis sublimitatem, & aspectus horribilis per squaloris abstinentiæ hispidam difformitatem. Ps. 75. *Terribilis es, & quis resistet tibi:* Iob 4. *Inhorruerunt pili carnis meæ.* Itē isti debent ire in quatuor bonas affectiones: scilicet per gaudium de bono, & dolorem de malo, timorem de supplicio, spem de præmio ad bona opera ambulent & incedāt. Reuerti etiam non debent cum ambulauerint, quia nunquam debent desistere vel retrocedere à bono quod inceperunt, quia dicitur Luc. 6. *Nemo mittens manum suam ad aratrum & retrospiciens aptus est regno Dei.* Iam tales pleni oculis esse dicūtur, quia viri iusti oculis discretionis & circūspectionis illumi-

illumiuati esse tenentur, vt sic videant & considetent quicquid
ad salutem pertinere videatur. Apoc. 4. *Plena erant oculis ante & retro.* Vnde Eze. 10. dicitur: *quod rotarum corpus, colla, manus & pennæ & circuli plena erant oculis*, ad similitudinem caudæ pauonis, ad
denotandum quod isti boni religiosi & subditi debent habere
pennas contemplationis, manus bonæ operationis, collum gu-
E stariuæ deuotionis, & oculos discretionis, & similitudinē caudæ pauonis, id est, picturam bonæ conuersationis. Et quocunque declinabat, quæ prima erat, sequebantur, quia sc. inter bonos religiosos & subditos debet esse tanta humilitas, obedientia, & talis morum conformitas, quod vbicunque vident declinare illos, qui primi & superiores sunt inter eos, sc. bonos prælatos & honestiores & seniores personas pro certo alij debent
sequi, per imitationem & obedientiam inclinati. Matt. 8. *Magister sequar te quocunque ieris.* Illę igitur rotæ, sc. boni subditi, debent
sequi animalia sancta, id est, bonos prælatos & viros doctos, sc.
obediendo, & se eis conformando. Eze. 10. *Gradientibus illis rota quocunque subsecuta sunt.* Ita cum eis debent ire bene operando,
cum eis stare fortiter perseuerando, cum eis eleuari à terra terrena despiciendo, & cœlestia affectando. *Eleuata sunt de terra coram me.* & ratio est, quia spiritus vitæ debet esse in eis, id est, spiritus sanctus, qui debet eis virtutem & gratiam dare, ipsi vero
debent eum sequi, & inspirationi & voluntati ipsius obedire,
Eze. 1. *Vbi erat impetus spiritus, ibi gradiebantur.*

¶ Consequenter vidit Ezechiel firmamentum super capita
animaliū sanctorū quod erat de specie crystalli, & in firmamēto erat sedes de lapide sapphiri, & in throno sedebat similitudo filij hominis, qui in se gerebat per circuitum speciem ignis &
electri, & circa se habebat quasi similitudinem arcus cœli, ac si
fuerit in die pluuiæ & in nube. Sed pro certo quando supra firmamentum cœli, quod erat supra caput eorum, fiebat vox, statim animalia pennas suas submittebant, & sic vocem quæ facta
fuerat, audiebant.

¶ Dic, quod firmamentum significat Ecclesiam, quæ bene
fundata est supra firmam petrā, quæ crystallina dicitur, quia in
ea splendor veritatis fidei, & etiam stabilitas perpetuæ permanētiæ reperitur. Sub isto etiam firmamento dicuntur animalia
sancta habitare, quia nullus est bonus aut sanctus, nisi illi qui in
firmamento Ecclesiæ per fidem & gratiā dignoscuntur manere
Gen. 1. *Stellas posuit in firmamento cœli* In isto autem Ecclesiæ firmamento est thronus Ecclesiasticæ & maxime Apostolicę prælaturæ, quia sc. de sapphiro, cuius est color cœlestis, dicitur esse,
pro eo quod Ecclesiastica iurisdictio cœlestis, & spiritualis totaliter debet esse, Esa. 54. *Fundabo te in sapphiris, & dabo iaspidem*,
id est, iustitiam *Propugnacula tua.* In isto etiam throno, i. dignitate
Ecclesiastica, debet sedere filius hominis, i. persona rationalis,
per honestatem admodum electri debet fulgere, per charitatē
more ignis debet feruere, per sapientiam debet splendere, arcum etiam cœlestem, i. iustitiam debet circa se possidere, qui tamen in die pluuiæ & in nube esse dicitur, pro eo quod iustitia
semper debet esse cum misericordia, & cum dulcedinis profluuio. Vnde Gen. 9. *Arcum meum ponam in nubibus.* Quid igitur procul dubio si contingat, quod de firmamento Ecclesiæ, & quod
de throno iudiciariæ potestatis, & filio hominis, i. à prælato exeat aliqua vox, i. à Domino præceptum vel statutum, statim animalia sanctaquę sunt subtus, i. subditi boni debent statim alas
F pompæ & superbiæ deponere & illud quod mandatur, reuerenter audire. Nunquam enim debet esse aliquod tam grossum
animal, nec ita alta, nec sancta aut solennis persona, quin mandata Dei & prælatorum verba documentaque maiorum & seniorum debeat reuerenter audire, & omnem pompam submittere, & pennas cuiuslibet nobilitatis vel sufficientiæ suæ postponere, & quod dicitur vel prædicatur, humiliter auscultare, dicens illud Aba. 3. *Domine audiui auditum tuum.*

¶ Vel dic, quod thronus sapphireus est B. Virgo, & si quæratur quare dicitur sapphirea, tractatum est supra de lapidib. cap.
de sapphiro. Filius autem hominis est Christus, qui scilic. in isto
throno per incarnationem erit, & ibi sicut splendidus & feruidus apparuit. Quando igitur vocem istius audiuimus, statim alas superbię deponere debemus & cum reuerentia exequi quod
nobis mandatum sentimus Psal. 94. *Hodie si vocem eius audieritis.*
Arcum etiam prædicationis & iustitiæ habuit, quo peccatores
sagittauit. In pluuia fuit, pro eo q̄ spe venię ipsos dulciter consolatus refrigerauit. Prędicationis n. arcus dicitur, qui debet pūgere in die pluuiæ, q̄a debet vrgere Ap. 6. *Sedēs super equū habebat arcū,*

¶ Vel dic, quod ille filius hominis, scilicet Dei filius in throno sedebat in iudicio, vbi per magnum rigorem quem prętendit
igneus apparebit, & ibi arcum iustitiæ tendet quem tamen pluuia misericordiæ quantum ad bonos temperabit, malos autem sagittabit, ita quod omnes submittant alas suas, in
quantum vocem suam omnis creatura timebit Gen. 3. *Vocem tuam Domine audiui & timui, eo quod nudus essem.* Et tunc dicet pec- G
catori quando se nudum & sine indumento charitatis & gratiæ
sentit, & quando nude quicquid fecit omnibus notum fiet, Hie.
13. *Nudaui femora tua ante faciem tuam, & apparuit ignominia tua &c.*

Capitulum secundum. Textus. Hæc visio similitudinis gloriæ domini. Et vidi.

MORALITATVM CAP. II.

CONsequenter postquam Ezechiel animalia mirabilia, &
Dei gloriam conspexerat, ad terram cecidit præ timore,
sed ingressus in eum spiritus Domini, statuit eum supra pedes
suos præcipiēs, quod quicquid sibi daret, comederet, & voraret,
& ecce quasi manus de cœlo mittitur, in qua quidem liber clausus & inuolutus continebatur, qui coram eo expanditur, & ante eius oculos explicatur. Hic liber scriptus intus & foris erat,
scripturamq; mirabilē connectebat, sc. lamentationes, carmen &
væ, scripturæ series possidebat. Isto igitur libro Ezechiel fuit orbatus, & in ore eius admodum mellis extitit dulce factus

¶ Ezechiel in isto loco significat humanum genus, quod per
Adæ peccatum primitus cecidit, sed tandem per Spiritus sancti
mysterium resurrexit, qui sc. ipsum supra pedes, i. ad statum gratiæ statuit & erexit, manus enim diuinæ munificentiæ de cœlo
homini missa fuit, vel manus, id est B. Virgo, quæ librum salutis
nostræ, id est, Christum attulit, qui quamuis ab æterno fuisset
per secreta diuinæ prouidentiæ à nobis inuolutus & clausus, vtpote, quia nondum fuerat hominibus reuelatus, ipsum tamen
finaliter Deus pater per natiuitatem & crucē & mortem corā
nobis expandit. Ap. 20. *Alius liber apertus est, qui est vitæ.* Iste enim
scriptus erat intus per Deitatē, & foris per humanitatē. Et pro
certo ista scriptura in se habuit sacramentorum fidei corporalē
veritatem, quia in ista apparuerunt lamentationes pœnitentiū,
carmina contemplantium, & gratias Deo agentium, & feliciter
in patria viuentium, & væ damnatorum & pereuntium. In isto
n. libro, & in verbis eius potes, si vis, legere lamenta pœnitentię.
Vnde dicitur Luc, 15. *Quod gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.* Item ibi sunt carmina spei & misericordiæ &
futuræ gloriæ. Matt, 25. *Venite benedicti patris mei, percipite Paradisū.*
Item ibi est væ damnationis perpetuæ, & hoc, cùm dicitur Mat.
25. *Ite maledicti in ignem æternum, &c.* Hic autem liber, quando per H
deuotionem comeditur, dulcis & sapidus inuenitur. Psal. 118.
Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.

¶ Vel dic, quod iste liber est liber sacræ scripturæ, qui intus est
scriptus per sensum spiritualem, & foris per literam historialem,
qui scilicet est inuolutus per figurarum consignationē, expanditur tamē coram nobis per doctorum expositionem. Iste liber
continet lamētationes mundanæ miseriæ, & incolatus, sicut est
illud Psal. 119 *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Et alia similia carmina laudis & spiritualis consolationis, sicut illud: *Laudate Dominum omnes gentes*, cum similibus. Psal. 116. Et væ æternæ
damnationis & excommunicationis, sicut illud Ezech. *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.* Ecclesiast. 18. Sed ille liber in ore hominis fit suauis, quando per os prædicatorum & doctorum de
scriptura prorumpit aliquis sermo dulcis.

Capitulum quartum. Textus. Et tu fili hominis sume tibi
laterem & panes.

MORALITATVM CAP. III.

PRæceptum fuit in visu Ezechieli, quod ciuitatem Hierusalem oppugnaret, & quod inter se & ciuitatem sartaginem
collocaret. Præceptum fuit sibi, quod durante obsidione ipse A
dormiret super latus suū sinistrū pro iniquitate domus Israel, &
quod dormiret super latus dextrū, pro iniquitate domus Iuda.
Præceptum etiam fuit sibi, quod panem faceret, quem sub stercoribus coopertiret, & quod ipsum manducaret in pondere, &
aquam suam biberet in mensura.

¶ Charissimi per ciuitatem Hierusalem intelligitur ciuitas
pacifica Paradisi, quā quilibet debet velle acquirere, & ideo vt
ipsam habeat, nō debet cessare cū machinis bonorū operū eam
impugnare. Veruntamē sartaginē mortis vel ignis infernalis, videlicet vbi peccatores frixātur, debet inter se & ciuitatē Paradisi

per considerationem pouere, & quod istam magis quã Paradisi gloriam meruerit, debet cum formidine cogitare, ibiq; cor suũ debet per timorem frigere, vel versare. Dum autẽ durat ista obsidio, i. ista bonorum operum pro acquirenda superna Hierusalem executio, homini præcipitur tria facere, scil. de latere in latus dormire, panem suum stercoribus tegere, & panem & aquã in pondere & mensura comedere, quæ sunt tria, quæ homo spiritualiter debet facere, si vult ciuitatem Paradisi acquirere. Et primo debet per contemplationem dormire super latus sinistrũ infernalis aduersitatis, deinde super latus dextrũ æternæ fœlicitatis, quia homo debet per considerationem iacere & dormire, nunc in latere sinistro cogitando de inferno, nunc in latere dextro cogitando de Paradiso 2. Cor. 6. *A dextris & sinistris per amara iustitiæ &c.* Secundo debet panem suum, i. mundi prosperitatem stercoribus cooperire, vt cogitare non cesset, *sperma fœtidum, saccum stercorum, & cibum vermium se esse*, secundum Bernardum & Innocentium. Debet cogitare, quod omnia ista sunt vilia & viliora, quam stercora reputanda. Vnde Philip. 3. *Omnia arbitratus sum sicut stercora.* Tertio debet panem & aquam, i. mundi delitias & diuitias in pondere & mensura comedere & bibere, vt scil. superflue non appetat diuitias habere, nec delitias frequentare, sed vsum eorum in mensura studeat temperare. In vsu enim diuitiarum & delitiarum debet esse pondus, quia scilicet homo debet ponderare, quam difficile acquiruntur, quam timide conseruantur, quam dolorose perduntur. Item ibi debet esse mensura, vt scilicet nulla sit superfluitas, imo cum Salomone dicat illud Prouer. 30. *Diuitias nec paupertatem mihi dederis Domine, tribue tantum victui meo necessaria.* Et iuxta illud Sapient. 11. *Sapiens debet facere quicquid facit in numero, pondere & mensura.*

B *Capitulum octauum. Textus.* Et factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis, ego sedebam in domo mea.

MORALITATVM CAP. IV.

CVm ciuitas Hierusalem & seniores templi dominum reliquissent, & idololatriæ dediti essent, ita quod diuersa idola in templi parietibus depinxissent, factum est quod similitudo manus apprehendit Ezechielem qui erat captiuus in Babylone & adduxit eum in Hierusalem in visione Dei, cui dixit dominus vt videret abominationes magnas, quas faciebant filij Israel, vt procul recederet à sanctuario suo. Vidit igitur Ezechiel in templo primo in porta aquilonis idolum zeli, quod erat ibi factũ ad prouocandum æmulationem, qui tandem fodiens parietem, vidit similitudines reptiliũ animalium, idola domus Israel. Vidit etiam seniores Israel, qui in conspectu istorum reptilium adolebant incensum. Item conuersus ad aliam partem vidit mulieres quæ plangebant Adonidem. Item ad alios parietes, vidit quosdam viros in templo, qui s. dorsum ad altare vertebãt, & ad orientem adorabant. Alios vidit qui ramos ad nares suas applicabant. Istæ igitur erant abominationes idololatrarum quas filij Israel faciebãt in templo & in secretis cubilium suorũ, propter quæ Deũ à suo sanctuario recedere faciebãt, propter quod Dominus terrã dereliquerat, & eorum scelera non videbat. Ad-
C uerte autem quod Adonis fuit quidã gratissimus iuuenis filius Martis, quem Dea Venus in tantum dilexit, quod de eo amicũ suum fecit. Hunc igitur ab apro quem venabatur occisum cœperunt mulieres plangere, & rediuiuum credere, & inde apud gentiles mulieres consueuit mos plangendi mortẽ Adonidis inolere, sicut Ouid. Metamor. lib. 14. dicit. Reuera per istas abominationes quæ fiebant in templo à filijs Israel, possunt intelligi quædam vitia, quæ hodie fiunt in Ecclesia à quibusdã fidelib. Christianis. Isti enim à proposito videntur delinquere, vt Deũ à sanctuario suo, i. ab amore Ecclesiæ faciãt fugere & recedere, ipsamq; necesse habebant in tyrannorum manib. dimittere, & de ea non curare. Vnde dicit Iob 34. *Quasi de industria recesserunt à Deo.* Si n. parietẽ foderimus, & si de Babylone, i. de mundo cõsiderationem Hierusalem, i. Ecclesiæ ducti fuerimus, proculdubio multa abominabilia & enormia videre poterimus. Vnde Hier. 13. *In agro vidi abominationes.* Sunt igitur ista quinq; per ordinem detestanda, s. idolum, reptilia, & eos adorantes, plorantes Adonidem, dorsum ad altare vertẽtes & ramos ad nares applicantes. Per idolum igitur zeli intelliguntur immundi detractores, qui zeli & inuidiæ sunt idola & præsentatores, quia sc. illi sunt qui verbis detractionis æmulationem, & inuidiam prouocant, & rixas & odia sæpe mouent Vnde Ps. 77. *In sculptilibus suis ad æmulationem eum sæpe prouocauerũt.* Per reptilia depicta intelligo mundi malos diuites & potentes, qui dicuntur reptilia, quia reptãt per auaritiam circa temporalia. Isti enim ornatu superfluo depinguntur & à senioribus, id est, à malis aduocatis & cõsiliarijs, & ab alijs adulatoribus coluntur, & malis consilijs adulationibus, aliorumque accusationibus incensantur. Vnde dicitur Act. 25. *Quod seniores Iudæorum postulabant aduersus Paulum damnationem.* Isti autem principes & diuites bene vniuersa reptilia dicuntur, quia quidem busoni inflato per superbiam, alij lacerto caudato per malitiam, alij limaci viscoso per luxuriam assimilantur, & sic de alijs. Ps. 103. *Hoc mare magnum & spaciosum manibus illic reptilia quorum non est numerus.* Per plorantem Adonidem, intelligo iuuenes & iuuenculas & curiosas, qui de alijs personis iuuenibus plorare videntur, in quantum pro eorum malo amore suspirare videntur, dicentes illud Can. 2. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* D Per vertentes dorsum ad altare intelligo malos religiosos & ecclesiasticos, qui oculos mentis ad ortum solis, i. ad claritatem mundanæ prosperitatis vertũt ab altari vero, i. à Dei seruitio ipsos diuertunt, & magis quærunt sæcularia quam regularia, & temporalia quam spiritualia. Hier. 2. *Verterunt ad me dorsum & non faciem.* Per illos autem qui applicant ramos ad nares intelligo delitiosos, qui scilicet in ramis & rebus odoriferis delectantur, & in hoc excedere comprobantur. Hæc enim omnia abominabilia sunt apud Deum, & detestabilia apud mundum. Vnde dicitur Malac. 2. *Abominatio facta est in Israel & in Hierusalem,* i. in Ecclesia & religione, *quia contaminauit Iudas sanctificationem domini, quoniam dilexit filiam alieni Dei,* id est, prosperitatem mundi, quare autem ista faciant, apparet quia ipsi videntur credere quod dereliquit dominus terram, & quod non videat. Psal. 72. *Dixerunt quomodo scit Deus.*

Capitulum nonum. Textus. Et clamauit in auribus meis voce magna, dicens: Appropinquauerunt.

MORALITATVM. CAP. V.

EZechiel vidit viros sex, id est, sex angelos, qui habebant vnusquisque vas interfectionis, i. gladium, erat in medio vir vnus indutus lineis, habens atramentarium scriptoris in manu sua. Isti igitur præceptum est à voce domini de gloria exeunte, quod signaret Thau super frontem virorum dolentium & gementium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio Hierusalem. Alijs autem qui portant gladios, dictum est, vt per E medium ciuitatis transirent, & quod homines vtriusque sexus occiderent & quod à sanctuario domini inciperent, & quod nulli penitus parcerent, nisi super illis in fronte signum Thau viderent. Sic igitur factum est, quod contaminauerunt domum, & impleuerunt atria interfectis, & ratio redditur ibidem, quod iniquitas domus Israel magna est nimis valde, & repleta est terra sanguinibus.

§ Moraliter per signum Thau quod factum est ad modum crucis, significatur crux, vel cõmemoratio diuinæ passionis, per illum qui indutus est lineis, intelligitur prædicator, qui scilicet verbis & exemplis imprimit in frontibus, id est in mentibus hominum signũ illud, qui scilicet per castitatem est lineis indutus, & per scientiam debet esse scriptoris atramantario munitus. *Iste enim est angelus qui portat signum vitæ vel Dei viui.* Apoc. 7. Per angelos autẽ cum gladijs intelliguntur angeli iudices, qui sc. ad executionem iudiciorũ parati sunt. Vnde Cant. 3. *Vniuscuiusq; ensis super femur suũ.* Quid igitur? Pro certo finaliter quando viderit dominus quod domus Iuda, i. Ecclesia per fidẽ Trinitatis cõfiderur quia per Iudam interpretatur cõfidens, & domus Israel, i. religio, quæ per contemplationem debet eum videre, & terra, i. mundus bene fuerint pleni sanguinibus carnalitatis, & eorum iniquitatibus bene increuerint, scilicet in fine mundi, tũc mittet angelos suos vel gladios iustitiæ vt vindictam æternæ dãnationis exerceant in eisdem, & sic fiet quod nulli penitus parcẽt, imo senes & iuuenes & virgines qui male fecerũt, & interficient, & super omnia à sãctuario domini, i. de statu ecclesiasticorũ incipient, & eos præ cunctis punient atq; lædent, quia quanto quis propinquior est Deo statu & gradu & scientia, tanto si delinquit, acrius est puniendus, quia dicitur Luc. 12. *Seruus sciens voluntatem domini & non faciens, vapulabit plagis multis.* Breuiter igitur illud est verum, quod solum viri gementes & dolentes super peccatis suis & aliorum, signum Thau, id est, crucis Christi memoriam in cordis frontibus deferentes, tunc temporis saluabuntur & ab angelis percutientibus & peccatores morti & damnationi tradentibus, non læduntur, sed ab ipsis angelis diuino munere defendentur. Vnde Apoc. 7. *Nolite nocere terra & mari, neq; arboribus, quousque signemus seruos Dei in frontibus eorum.*

Capitu-

F *Capitulum duodecimum. Textus.* Et factus sermo domini ad me dicens: Filij hominis vaticinare,

MORALITATVM CAP. VI.

PRæceptum est Ezechieli, quod vasa aurea more transmigrantium & se mutare volentium præpararet, sibique dictum est. *Filij hominis fode parietem, in humeris portaberis, in caligine efferis, faciem tuam velabis, vt non videas terram*, Et dictum est sibi quod hoc significabat quod princeps Iuda, scilicet Zedechias esset captiuandus, excæcandusque, & in Babylonem captiuus ducendus: & tamen eam non visurus, & ibi moriturus.

¶ Illud potest dici de homine mortuo. Iste enim de hoc sæculo ad aliud transmigrat: paries, id est, sepulchrum foditur, & in humeris portatur: in caligine mortis effertur & sibi facies sudario operitur.

¶ Vel dic de homine peccatore, qui per spem futuræ pœnitentiæ in infernum defertur, facies mentis suæ sudario, id est, amore mundanæ gloriæ inuoluitur, in caligine ignorantiæ & & peccati portatur, & per obstinationem penitus excæcatur, ita quod terram, id est, mundum & terrena bona per quæ vehitur in Babylonem, id est, in infernum, ad quem captiuus ducitur, videre per considerationem non dicitur, quia peccator dum est in mundi prosperis, nunquam in talibus meditatur. Thren. 1. Vnde de anima peccatrice dicitur: *Sordes eius in pedibus eius, nec recordata est finis sui.*

G *Capitulum decimum sextum. Textus.* Et factus est sermo domini ad me dicens: Filij hominis notas fac.

MORALITATVM CAP. VII.

DEscribit enim Ezechiel ciuitatem Hierusalem, vel synagogam à Deo prius dilectam, sed tandem idolatria damnatam, sub figura puellæ dicens, quod erat quædam puella, cuius radix & generatio fuerat de terra Chananæa, pater suus Amorrhæus, mater sua Cethea. Ista à principio quando nata est, non fuit à suo sanguine munda, nec aqua lota, nec sale salita, nec præcisus vmbilicus eius, nec pannis inuoluta: Quidam tamen dominus videns eam super faciem terræ proiectam, sanguine infectam & nudam, atque confusione repletam misertus est eius, & quia iam ad mundum muliebrem venerat & ubera eius intumuerant, pilusque eius germinauerat, ita quod iam amari poterat, expandit pallium super istam, & operuit eius nuditatem, & iurato pacto ipsam accepit vxorem. Istam igitur aqua lauit, sanguine mundauit, oleo vnxit, discoloribus vestiuit, hyacintho calceauit, bysso cinxit, subtilibus coloribus induit, ornamento ornauit, armillas in manibus dedit, torquem collo circumdedit inaurem super os eius posuit, circulos eius auribus inseruit, & coronam decoris in capite eius posuit, similam, mel & oleum ad comedendum dedit, & sic pulcherrima facta fuit, ita quod nomen & fama ipsius ad gentes pertransiuit. Ipsam etiam vir suus auro & argento ditauit, & bonis omnibus ampliauit. Sed ista fiduciam habens in decore suo, ingrata viro qui tanta sibi dederat, &, non recordata dierum adulescentiæ suæ, cum pluribus fornicata fuit, quos etiã de bonis quæ sibi maritus dederat ditauit, & quicquid pro ornatu suo acceperat, ad complacendum lenonibus conuertit, quæ tandem publica meretrix facta est, nec tamen taliter satiata, se indifferenter exposuit omnibus. Quæ omnia videns vir suus, vestibus & bonis concessis expoliauit, ipsamque adulteram nudam, & confusam dimittens damnauit. Hæc igitur in manibus inimicorum suorum traditur à quibus lapidatur, trucidatur, & comburitur, & eius lupanar quod sibi ædificauerat, destruitur, & sic suus vir de ea vindicatur.

H ¶ Ista puella potest significare humanam naturam, cuius primus ortus ordo & generatio fuit de terra Chananæa, in quantum in campo Damasceno, qui est in Syria, quæ dudum fuit terra Chananæa, fuit Adam secundũ sanctos creatus, & natura humana sibi cõstituta. Pater suus Adam fuit Amorrhæus, id est, amarus: mater eius Eua fuit Cethæa, id est, cõfracta, quia pater & mater, id est, Adã & Eua confracti sunt tentatione & amaricati sunt tribulatione. Ista igitur à principio nata est cum vmbilico peccati originalis cũ sanguine carnalis libidinis & delectationis, sine sale debitæ discretionis, & sine pannis honestæ conuersationis, sed pius dominus, id est, Dei filius videns istam puellã, scilicet humanam naturam super faciem terræ iacentem, & à terrestri paradiso proiectã, & in tenebris per auaritiã implicatam sanguine carnalitatis infectam, nudã virtutibus & vitiorũ confusione plenam, ad amandũ tamẽ habilem, vberibus naturalis compassionis tumidam, & pilis cuiusdam naturalis affectionis bonæ fœcundã, ipsam dilexit, & eam per incarnationẽ & gratiam matrimonialiter sibi iunxit, aqua baptismi eam lauit, sanguine originalis peccati purgauit, & sub pallio fidei suæ ipsã operuit & inuoluit. Vnde Ruth. 3. *Extende palliũ tuũ, quia propinquus es &c.* Istã etiã vnxit oleo pietatis, vestiuit discolorib. honestatis, calceauit etiam eã hyacintho, id est, amore cælestis ciuitatis, cinxit bysso castitatis, & induit eã subtilib. innocẽtiæ & interioris puritatis, & ornauit eã ornamẽto totius sanctitatis. Vnde Ps. 44. *Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate.* Istæ igitur animæ seu etiã naturæ tali modo Deo per gratiã adiunctæ vel copulatæ, & à statu peccati misericorditer releuatæ in manibus armilla bonæ operationis traditur, collum eleuationis suæ torque, i. vinculo diuinorum mandatorum cingitur os locutionis suæ naturæ temperantiæ ornatur: auris sua circulo promptæ obedientiæ inseritur, & caput suum, id est, cor, corona, id est, virtutum victoria insignitur. Vnde Eccl. 45. *Corona aurea super caput eius &c.* Ista igitur tandem nutritur simila sanctæ doctrinæ & eruditionis, melle gratiæ & deuotionis, oleo charitatis & dilectionis, ditatur auro sapientiæ & argento eloquentis prædicationis, & sic efficitur decora & pulchra, & pulchritudine totius moralis perfectionis, famosa, & vulgata, per diffusionem suæ bonæ opinionis. Vnde Cant. 1. *Pulchra es & decora filia Hierusalem.* Sed pro certo sæpe accidit, quod ista puella, scilicet anima de sua pulchritudine & sua morali & naturali perfectione superbit: & sic lenonibus, id est, dæmonibus, mundo & carni, per diuersa peccata se tradit, & cum eis fornicans suum virum Christum deserit & beneficiorum eius oblita, cunctis indifferenter vitijs se exponit, quin imo donaria gratiarum naturalium, quæ à viro suo Deo acceperat, in vsum peccatorum suorum, id est, mundi, carnis & diaboli & sic ipsam vilem & abominabilem Deo facit. Quod videns dominus, ipsam bonis temporalibus & naturalibus spoliat, & tortoribus infernalibus tradens, igni & gladio mortis perpetuæ velut adulteram eam damnat, quia pro certo illud est verũ, quod natura humana seu peccatrix anima ad ipsum Deum per incarnationem assumpta vel per pœnitentiam resumpta, & ad motum pulchritudinẽ & perfectionem reducta, quando gratijs sibi factis male vtitur, ad æternũ supplicium iudicatur, & in inferno concremanda damnatur. Vnde Ezech. 23. *Viri igitur isti iusti sunt iudicabunt eos iudicio.*

¶ Vel dic quod ista puella est Ecclesia quæ in principio fuit nuda per paupertatem, & per diuitiarum tenuitatem, & per credentium paucitatem, fuit sanguine plena per martyrum pœnalitatem, ad terram proiecta per contemptum & aduersitatem à fæcibus errorum non bene lota, nec sale perfectæ sapientiæ salita per fidei sanctitatem, per hæresum abstersionem & puritatem, veruntamen dominus misertus eius, ipsam ab erroribus lauit & purgauit, reddita pace sanguinem martyrum iam ab ea abstersit & eam prius deiectam, iam mirabiliter dilatauit, & prædictis virtutibus adornauit, auroq; & argento ditauit, gratijs & scientijs, honore & regimine ampliauit. Sed quid? Ista videns se decoram & prosperitate floridam, iam non cessat virum suum Christum & eius seruitium contemnere, quin imo iam videtur tempus adolescentiæ suæ, & paupertatem illam quam habuit in principio, obliuioni tradidit, & non cessat cum lenonibus, id est, cum mundo, carne & diabolo per vitia fornicari, & diuitijs à Deo receptis ipsos oblectare, bonaque ecclesiastica in vsus deputare dæmonum, quia propter hoc videmus quod Christus istam tanquam adulteram iam respuit, vestimentisq; bonorum terrenorum exuit eam, & in manibus tyrannorum eam tradidit, quæ, s. ipsam lacerant tribulationibus, B & diuersis afflictionibus eam cremant. Namquia ecclesia bonis sibi à Deo concessis male vtitur iusto Dei iudicio fit, vt à principibus affligatur, vt sic ista quæ primitiui sui status oblita, Deo tantis bonis ingrata extitit, cogatur de tribulationibus ad eum reuerti quem dereliquit.

¶ Vel si vis applica contra quasdam mulieres, quæ quamuis de vili plebe quandoque assumantur; & ornamentis, diuitijs & delitijs impleantur, istæ tamen aliquoties fornicantur, & istæ comburi merentur. ¶ Vel dic contra ingratos, qui de nihilo eleuati, benefactorem suum deserunt, & alijs se committunt, tempus pristinæ paupertatis suæ obliuiscuntur, & bona sibi concessa ab homine vel à Deo in vsus superbiæ, & in offendiculum creatoris sui vel benefactoris expendunt, sicut ad literam patet de multis, qui de vili stato ad diuitias peruenerunt.

Capi-

Capitulum decimum septimum. Textus. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, propone.

MORALITATVM CAP. VIII.

SIcut ponit Ezechiel in præsenti c. quædam aquila grandis magnarum alarum longo membrorum ductu, plena plumis & varietate venit ad Libanum, tulit medullam cedri & summitatem frondium eius auulsit, & transportauit eam in vrbem Chanaam in vrbem negotiatorum.

¶ Aquila ista est filius Dei, qui propter immensitatem essen-
C tiæ fuit magnus, & plumis virtutum omnium fuit plenus. Iste enim venit ad Libanum huius mundi, qui in cedro, id est, in altissima virgine tulit nostræ humanitatis medullam, cuius frondes, id est, defectus auulsit & abstulit & eandem ipsam in vrbem negotiatorum, id est, in paradisum quæ est vrbs sanctorum in ascensione portauit.

¶ Postquam aquila dicta medullam cedri in vrbem negotiatorum transtulit, plantauit vineam super aquas multas in terra bona, vt faciant fructum, & sic creuit in vineam grandem, ita tamen quod rami vineæ aquilam quæ ipsam plantauit, respicere tenerentur. Facta est igitur Vinea & fructificauit, & emisit propagines, sed quædam alia aquila erat magnarum alarum ad quā ista vinea incepit respicere, & auxilium ab ea petere, propter quod aquila prima quæ ipsam plantauerat eam euulsit, & ventus vrens ipsam arefecit, omnemq; prosperitatem amisit. ¶ Sic vere hodie & quotidie loquendo allegorice constas quod vera aquila, id est, Dei filius, postquam medullam cedri, id est, humanitatem nostram acceperat, & in vrbem negotiatorum, id est, in paradisum vbi sancti negotiatores & mercatores, qui, scilicet, æterna pro terrenis mercari sciuerunt commorantur, eam ascendendo detulit, vineam ecclesiæ suæ plantare voluit, & eam in terra bona, id est, in fide Christiana super aquas, id est, super fluuium gratiarum, & scientiarum fundauit. Ista igitur creuit in vineam latam, & iam quasi per totum sæculum se diffudit, propagines, id est, fideles euulsit, & iam fructus diuitiarum multarum acquisiuit. Vnde dicitur Gen. 2. *Plantauit Dominus Deus paradisum voluptatis à principio.* Istud tamen verum est, quod rami huius vineæ, i., filij Ecclesiæ, semper ad istam aquilā, scilicet, ad Deum tenebantur respicere, & per fidem, spem & deuotionem in ipsum oculos mentis figere, & ad eam totis affectibus anhelare. Vnde Ps. 120. *Ad te leuaui oculos meos.* Sed ista vinea cū ramis suis iam videtur Deum plantatorē suum Christum despicere, & aliam aquilam huic inimicam, scil. ad mundum vel ad mūdi principes & raptores, oculos mentis flectere &, ab ipsis auxilium & fauorem implorare, quapropter fit, quod prima aquila, i. Christus, istam vineam cum ramis, i. ecclesiam cum filijs suis despicit, & ipsam tyrannis & hæreticis mediante vento tribulationum comburit, quia dū ecclesia & ecclesiastici sperare in domino omiserunt & ad auxilium sæcularium principū confugerunt, ipse dominus suum retraxit auxilium, & contra eos venti tribulationum increuerunt, ita quod prosperitatem & gloriam perdiderunt. Igitur respiciamus primam aquilam, non secundam, & speremus in domino, non in mundo Ps. 36. *Spera in domino & fac bonitatē, & pasceris in diuitijs eius.* Ideo de tali vinea
D dicitur Ps. 79. *Vineā de Aegypto*, id est, de gentilitate & paupertate *transtulisti, eiecisti gentes & plantasti eam. Extendit palmites suos vsq; ad mare.* Et sequitur: *Ad quid destruxisti maceriam eius, & vindemiant eam omnes prætergredientes viam? Exterminauit eam aper de sylua &c.*

¶ Vel dic, quod talis vinea significat sortilegos, quos prima aquila, id est, Deus in ecclesia & fide plantauit, & quandoq; in ecclesiæ beneficijs, qui tamen postea cum altera aquila, id est, cum diabolo se confœderant, & ab ipsa auxilium & responsa postulant, qui, scilicet, in fine comburuntur & damnantur.

¶ Consequenter dominus promisit se plantare aliquem ramum cedri super montem excelsum, & quod faciet fructum & fiet in cedrum magnam, ita quod volucres sub eo habitabunt, & humiliabitur lignum sublime, & exaltabitur lignum humile, siccabitur lignum viride, & frondescet lignum aridum.

¶ Illud applica, quod Deus de vno modico ramo facit quandoq; magnam cedrum, id est, magnam & honorabilem personam, & in monte excelso alicuius dignitatis constituit eum, ita quod volucres, id est, nobiles sub ipso commorantur, & sic fit, quod Deus quotidie facit siccare sublimes, & virides, id est, superbos & carnales, exaltari vero & frondescere facit per prosperitatis gloriam humiles & pauperes. Vnde Luc. 1. *Deposuit potentes de sede & exaltauit humiles.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Et tu fili hominis assume planctum super principes Israel. E

MORALITATVM. CAP. IX.

QVædam leæna tulit vnum de leunculis, & leo factus est, & didicit capere prædam, & homines deuorare, viduas facere, & ciuitates in desertum ducere, ita quod desolata est terra à facie rugitus eius, & audierunt gentes & non absq; vulneribus ceperunt eum: miseruntq; eum in carcerem, ne audiretur amplius vox ipsius super montes &c.

¶ Talis leo significat quosdam malos officiales & peruersos, qui in principio sunt leunculi, id est, parui balliui vel aduocati, vt quia mater ipsorum, id est, ecclesia vel religio, ciuitas vel prælatus, ipsos ad aliquod officium assumit, qui tandem lapsu temporis leones, id est, magis crudeles tyranni efficiuntur, ita quod ab eis per rapinas homines deuorantur, & ciuitates etiam desertæ & pauperes efficiuntur, ita quod rugitu suorum pauperes totius patriæ deterreantur. Vnde 1. Pet. 5. *Tanquam leo rapiens & rugiens circuit quærens quem deuoret &c.* Sed finaliter querela gentium quæ contra tales solet insurgere & post multa tribulationum vulnera quandoq; procurantur, quod ipse in carcerem vel in mortem, vel in depositionem traditur, ita quod ex tunc vox minarum & iniuriarum suarum super montes, id est, in altis dignitatibus & officijs amplius non auditur. Ita quotidie videmus ad sensum in curijs dominorum, vbi leones consiliarij seu officiales crudeles finaliter destruuntur, & Matt. 7. iusto Dei iudicio *eadem mensura qua alios mensi fuerant metiuntur.* ¶ Consequenter dicitur ibi: *Mater tua quasi vinea plantata in sanguine, cuius fructus & frondes eius creuerunt ex aquis multis & factæ sunt ei virgæ solidæ in sceptra dominantium & exaltata est statura sua inter frondes, sed tandem euulsa est in ira in terramq; proiecta est, & ventus vrens siccauit eam, arefacta sunt virga roboris eius & ignis comedit eam, ita quod non fuit amplius in eo virga*, id est, sceptrum dominantium. ¶ Talis vinea dicitur esse progenies tyrannorum, ipsorumque domus imperium & maiestas, quæ, scilicet, in sanguine & violentia est fundata, & cum effusione sanguinis introducta. Dato enim quod ista possunt prosperari, & quod eorum domus videatur exaltari, & maxime reputari, virgæque solidæ, id est, homines fortes quandoque solent exinde generari, qui etiam alijs habebant scepto & imperio dominari, finaliter tamen domus à F
Deo euellitur, & ita igne tribulationis arescit & consumitur, quod nulla virga fortis, id est, nulla persona nobilis, nullum sceptrum dominatorum, id est, nullus qui habeat dominium inuenitur in eis, quia breuiter istud est verum quod vinea, id est, domus vel ciuitas vel iurisdictio, seu quæcunque respublica, quæ à sanguine crudelitatis & rapina sumpsit ortum, non solet diu stare, sed finaliter arescere & perire, sicut patet de imperiis Gothorum, Vandalorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum, & sicut potissime patet de domibus Italiæ tyrannorum, quia sicut dicitur Esaiæ 9. *Vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem &c.* ¶ Vel dic, quod vinea plantata in sanguine est persona ecclesiastica, vel vna cognatio vel congregatio, quæ affectu sanguinis & consanguinitatis promouetur, quæ quamuis aliquandiu prosperentur, ita quod exinde virgæ solidæ, id est, personæ notabiles producantur: finaliter tamen deficiunt arescunt & siccantur, ita quod nulla virga fortis, id est, nullus notabilis in eis reperitur. Ideo bene dicitur Mich. 3. *Væ qui ædificatis Sion in sanguinibus.*

Capitulum vigesimumprimum. Textus. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, pone faciem tuam.

MORALITATVM CAP. X.

DOminus minatur ciuitati Hierusalē, quod ipse educet gladium suum de vagina sua ad omnē carnem. Gladiū dico suum limatū & exacutum, & irreuocabilem. *Gladius*, inquit, *meus vt splendeat limatus est, vt cadat victimas exacutus est*, præcepit dominus, *quod duplicetur gladius, aut triplicetur. Hic est* inquit *gladius occisionis magnæ.* Sequitur. *Mucro euaginatus ad occidendū.* Et dicit, *quod præ timore istius gladij tabescet omne cor, dissoluētur vniuersæ manus, infirmabitur omnis spiritus: & per cuncta genua fluent aquæ.* ¶ Talis gladius G
videtur est mors. Iste est gladius qui est acutus ad penetrandum, & esse limatus & splendidus ad terrendum, & etiam gladius qui quandoque est duplex, in quantum occidit corpus & animam, quandoq; triplex, in quantum occidit animam, corpus & famā. Iste etiam irreuocabilis dicitur, quia postquā de vagina dispositionis suæ ipsum dominus immiserit, irreuocabiliter illum quē vult percutere, vulnerat. Et ideo iste ad omnem carnē mittitur,

quia

quis omnis caro cum gladio isto trucidatur, & propter hoc iste gladius dicitur *magna occisionis*, quia iste est causa generalis omnis hominis interfectionis. Vnde Deut. 32. *Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus deuorabit carnes.* Qui igitur istum gladium bene videt & considerat, necesse est, quod cor eius præ timore tabescat, & quod omnis spiritus superbiæ refrænetur, & quod aquæ lacrymosæ compunctionis per genua humilitatis fluere censeantur. ¶ Vel dic, quod tales gladij sunt tyranni, qui sunt exacuti ad pungitiue rapiendum & ad occidendum per crudelitatem, splēdidi ad pompatice incedendum per prosperitatē. Sunt irreuocabiles per obstinationis & mali sui propositi firmitatē, quia, scil. isti per sæuitiam sunt acuti, per inanem gloriam sunt splendidi, per præcipitationē & stultitiā irreuocabiles possunt dici. Nullo enim timore Dei, vel nullo amore proximi, vel nullo consilio alicuius boni viri sua malitia reuocari possunt. Istos igitur diabolus de vagina suæ iniquitatis euaginat, & cū eis iustos dilacerat, & detruncat, & diuersis tribulationibus eos turbat, quapropter omne cor & omnis spiritus merito metuit & formidat. ¶ Vel dic, quod gladius est lingua detractionis Ps. 56. *Lingua eorū est gladius acutus.* Quę limitatur ornate loquendo, splēdet adulatoria inferendo, sed tandem pungit aspere inscindendo & detrahendo, & est irreuocabilis, vix aut nunquam famam quam abstulit restituendo, & ideo iste gladius dicitur duplicatus, in quantū detractor plures simul interficit obloquendo, quia ipse
H lædit se & illum quē diffamat & eū quem auscultat. Vnde Hugo lib. 2. de anima volens ostendere, quod dicitur lingua à lædēdo, à lingendo vel ligando & à labēdo, dicit sic, quod lingua dicitur quia lingit adulando, mordet detrahēdo, occidit incidendo, ligat & ligari nō potest, labitur & teneri nequit, labitur vt anguilla, penetrat vt sagitta, tollit amicos, multiplicat inimicos, mouet rixas, seminat discordias & multos interficit vno ictu, blāda est, subdola & lata, & parata ad miscenda mala, & extrahēda bona. Vnde Prou. 21. *Qui custodit os suū, custodit animā suam.* Prou. 18. *Quoniam mors & vita in manu linguæ.* Bernardus etiam in quodam sermone dicit: *Quod verbum leuiter profertur, sed non leuiter reuocatur.*

Capitulum vigesimum tertium. Textus. Et factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis, duæ mulieres.

MORALITATVM CAP. XI.

OOla & Ooliba fuerunt duæ mulieres filiæ matris vnius, sicut figurat hic propheta de ciuitatibus Hierusalem & Samariæ, & fuerunt impudicissimæ meretrices, ita quod prima Oola primo insaniuit libidine in Assyrios amatores suos, vestitos hyacintho, principes & ascensores equorum & iuuenes cupidinis, sed finaliter isti amatores sui occiderunt eam, & discooperuerunt ignominiā eius. Quod cū vidisset soror eius Ooliba, magis ad hæc insaniuit libidine, quia videns imagines Chaldęorū depictas in parietibus, expressas coloribus, accinctas baltheis, tenes & tiaras in capitibus ad similitudinē filiorū Babylonis insaniuit libidine, & misit pro eis in patriā suam vt dormirēt
A cū eadem, quapropter factum est quod ipsi sui amatores, ipsam nudatam spoliauerunt & vestimenta eius tulerunt, nasum eius & aures præscinderūt, & quæ reliqua fuerant gladio conciderunt.

¶ Istud potest allegari contra malas mulieres, quia dato, quod aliqua videat quod soror ipsius, vel vicina fuerit ex hoc diffamata, depauperata, & spiritualiter interfecta, ipsa tamen fieri libidinosa propter hoc non omittit, imo comptos & etiam pictos iuuenes diligit, quapropter nuda, & pauper remanet, & vitam famæ, & gloriæ inde perdit.

¶ Vel dic, quod tales malæ mulieres sunt animæ peccatrices, quæ ab ista matre vidētur conceptæ, & ab isto patre primogenitæ, vel creatæ. Istæ enim cū Assyrijs, i. cum aduersarijs suis id est, mundo, carne vel diabolo fornicari videntur, in quantum in eorū suggestionibus, pompis & prosperitatibus delectantur, ita quod cū ipsis per diuersa vitia fornicātur. Ita enim amatores sui, mundus, caro & dæmonia, qui ipsum nūc amare se simulāt, istas vestibus virtutum spoliant, naso deuotionis, & auribus, i. auditu verbi Dei eas priuant, & sic damnationis gladio eas finaliter truncant. Et dato, quod ista prima pereat in oculis aliorum, aliæ tamen priores se propter hoc non castigant, imo ad idem vna exemplo alterius magis perambulat, & declinat supplicium.

¶ Vel dic, quod tales sunt malæ religiosæ personæ, quæ dato, quod gloriam mundanorum apperentes, cum ipsis quandoque per apostasiam fornicantur, ita quod inde etiam ad periculū, & carcerem deducūtur, alij tamen nequaquam propter hoc castigantur, imo ad eundē casum currere quotidie comprobantur.

Capitulum vigesimum septimum Textus. Et factum est verbum domini ad me, dicens: Tu ergo fili hominis assume. B

MORALITATVM CAP. XII.

MIrabilem figuram vnius nauis videtur hic describere propheta, comparans ciuitatem Tyri naui, pro eo quod in mari sedebat, & multa naufragia possidebat. Isti igitur naui seu ciuitati sic loquitur: *O Tyre, tu dixisti, perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita. finitimi tui qui ædificauerunt te, impleuerunt decorem tuum, abietibus de Sanir extruxerunt te, cedrum de Libano tulerunt, vt facerent tibi malum, quercus de Basan dolauerunt ad remos tuos, transtra tua fecerunt tibi de Ebore Indico: Prætoriola tua de insulis Italiæ Byssus varia de Aegypto texta est tibi in velum, vt poneretur in malo Hyacinthus & purpura de insulis, elisa facta sunt operimentum tuum.* ¶ Per istam ciuitatem quæ naui comparatur, intelligitur ecclesia militans, quæ dicitur Tyrus quæ interpretatur angustia, propterea quod semper ista in tribulationibus & angustijs viuit, & more nauis in fluctibus amaricationum semper sistit. Vnde Prou. 31. *Facta est quasi nauis institoris.* Abietes quę sunt arbores leuissimæ, sunt pauperes qui fuerunt primitiuæ Ecclesiæ fundatores, qui de Sanir (quod interpretatur Deus luminis) esse dicuntur, pro eo, quod ipsi fundatores ecclesiæ à patre luminum constituti noscuntur, qui etiam fuisse luminosi & scientifici esse comprobantur. Vnde Iac. 1. *Desursum est descendens à patre luminum.* Cedrus arbor altissima significat prælatum, qui in dignitate & statu cæteris esse altior, & in contemplationis celsitudine debet alijs esse maior, qui etiam de Libano (quæ interpretatur candor) esse dicitur pro eo quod prælatus candidatus per castitatem esse tenetur. Vnde Cant. 5. *Dilectus meus candidus & rubicundus.* Iste igitur malus in naui ecclesiæ erecta, quando ad prælationis dignitatem assumitur, quia pro certo de cedris, id est, de altis contemplatiuis, & perfectis personis debet malus nauis, id est, prælatus ecclesiæ fieri, & ad prælaturæ officium eleuari Ps. 91. *Iustus vt palma florebit.* Quercus arbor durissima & fortissima significat martyres, qui fortes & solidi extiterunt, qui, scilicet, de Basan (quod interpretatur siccitas) fuerunt dicti, pro eo, quod fuerunt pœnis & abstinentijs desiccati Zach. 11. *Vlulate quercus Basan.* Igitur isti remi ecclesiæ facti sunt, in quantum ipsam ad portam paradisi ducunt. Verumtamen isti per martyria fuerunt dolati, & à cunctis superfluitatibus gladijs detruncati. Transtra istius nauis significant confessores, qui de ebore Indico dicuntur esse, pro eo, quod isti castitatis candore præ cunctis visi sunt floruisse. Prætoriola vero, i. apothecæ, doctores significant, qui aromata scientiarum in se reponunt, & de insulis Italiæ (quæ interpretatur mens excedens) dicuntur esse, pro eo, quod per profunditatem scientiæ humanam indaginem excedunt. Byssus igitur, quę est linum candidissimum, puritatem designat conscientiæ. Hyacinthus cuius color est cœlestis, significat conuersationem spiritualis & cœlestis apparentiæ, purpura vero designat ruborem & ardorem charitatis, & amicitiæ, quia scilicet, velum, i. conscientiæ secretum de Bysso, i. purissimum & mundissimum esse debet, operimentum vero exterioris conuersationis debet esse per charitatē purpureum, & per cœlestem vitam, & apparentiā hyacinthinum Hier. 10. *Hyacinthus, & purpura indumentum eorum.*

¶ Dico igitur, quod nauis vel ciuitas ecclesiæ facta est, de abietibus de Sanir, i. de pauperibus luminosis, & à patre luminum per gratiā illuminatis. Mali etiam, i. prælati ipsius facti sunt de cedris Libani, i. personis in Deum eleuatis, & velo byssino, i. puritate conscientiæ decoratis. Quercus etiam de Basan, i. personæ fortes & constantes, siccæ & abstinentes, scilicet, martyres, transtra eborea, i. casti confessores mente alios excedentes, decorem ipsius compleuerunt, hyacinthusq; cœlestis apparentiæ, purpura vero patientiæ sibi operimentum charitatis dederunt. Sic igitur potuit antiquitus dicere nauis ista. *Perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita,* id est, in plenitudine omnium bonorum spiritualium collocata. Isti igitur tunc temporis poterat D dici illud Hier. 16. *Similam, mel & oleum comedisti, & decora facta es.*

¶ Postquam Ezechiel descripsit ciuitatē in similitudinē nauis, incepit dicere de diuitijs, & gloria istius ciuitatis. Et ponit quomodo ad nundinas eius diuersæ gentes de diuersis mūdi partib. ducūt diuersa mirabilia. & mercimonia, quæ repleta est, & glorificata nimis in corde maris, sed istius finis fuit interitus. Vnde sibi dicitur: *In aquis multis adduxerunt te remiges tui, ventus austri contriuit te in corde maris, diuitiæ tuæ, thesauri tui, instrumentum tuū, nautæ tui, & gubernatores qui tenebant supellectilem tuam, & populi tui prætereà viri bellatores tui cum vniuersa multitudine tua cadent in corde maris, in me-*

in medio maris opes tuę sibilauerunt super te negotiatores populorum. Ad nihilum deducta es, & non eris in perpetuum.

¶ Illud potest applicari contra mundanam religionem vel ecclesiam, quæ, scilicet, in principio fuit nauis salutifera, modo quo supra dictum est fabricata. Ista enim antiquitus habebat nundinas spirituales, in quibus spiritualia pro terrenis dabat, & sic sanctos negotiatores bonis cœlestibus ditabat. Et ideo antiquitus populi seculares ad istam per deuotionem confluxerunt, mercimonia sua, scilicet, redditus, & possessiones attulerunt, & eam summis opibus ditauerunt, nunc etiam ad alias nouas nundinas, scilicet, vbi dantur spiritualia pro terrenis, beneficia pro pecunijs, alta officia pro carnalibus amicitijs, iam quasi totus mundus incepit confluere, mercimonia munerum, precum & adulationum offerre, ita quod iam constat ecclesia diuitijs, opulentijs plenam esse, pompis, & superbijs lasciuire. Sed pro certo timendum est, ne ventus austri, id est, prosperitas sua ipsam conterat, & in mare tribulationum, & amaricationum

E subuertat. Iam enim videmus quod diuitiæ, thesauri, & multiplex instrumentum incipiunt ab ecclesia deficere, nautæ & gubernatores qui præsunt suo populo, id est, prælati, bellatores, scilicet, prædicatores & viri iusti iam incipiunt cadere. Sicut ceciderunt à virtute morali, ita etiam videmus eos à prosperitate temporali, ita continue declinare, quia iusto Dei iudicio fit, quod qui propter temporalia Deum voluerunt deserere, etiam ipsam gloriam temporalem compellantur amittere, quapropter iam cernimus, quod opes temporales iam cessant, quod quam ista nauis ecclesiæ ad nihilum deducitur, negotiatoresque, id est, sæculares iam eam contemnendo super ipsam sibilant & insultant. Vnde Esa. 2. *Repleta est terra eius idolis.* Et sequitur: *Quod dies domini exercituum super omnem superbum & excelsum & arrogantem, & humiliabitur &c.* Quia breuiter, postquam terra, id est, ecclesia, incepit repleri auro, argento & diuitijs, statim repleta est equis, id est, viris luxuriosis, & superbis & idolis, id est, viris ignorantibus & pigris, quapropter iam incipit dominus super superbos & arrogantes clericos visitare, & ipsorum superbiam humiliare. Vnde illud Esa. 32. *Humilitate humiliabitur ciuitas.* ¶ Vel si vis dic contra mundi magnos status, & contra magna mundi imperia, quale fuit imperium Græcorum, Persarum, Chaldæorum, Pœnorum, Romanorum, & contra superbas sæculi ciuitates, qualis Babylon, Niniue, Carthago, Troia, & similes, vel contra ipsos mundi superbos dominos & tyrannos, qualis fuit Nabuchodonosor, Cyrus, Alexander, Iulius Cæsar, & alij, qui mundum per violentiam oppresserunt, & qui summa prosperitate floruerunt, nautas, naues & bellatores ad subiugandos populos habuerunt, ita quod à cunctis partibus populi mercimonia, id est, tributa & munera detulerunt, quos tamen cum regnis & imperijs suis per violentiam acquisitis ventus auster, id est, flatus fortunæ subuertit in mare, id est, in paupertatem submersit, & ad nihilum compulit & redegit Psal. 36. *Vidi impium superexaltatum sicut cedros Libani.*

Capitulum vigesimum octauum. Textus. Et factus est sermo domini ad me, dicens, Fili.

MORALITATVM CAP. XIII.

IN persona & figura primi Angeli propheta pulchre reprehendit principem Tyri, qui de sua sapientia superbiebat, di-

F cens, *sic eleuatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum, & non homo, & in cathedra Dei sedi, in corde maris cum sis homo, & non Deus, & posuisti cor tuum quasi cor Dei, Ecce sapientior es tu Daniele & omne secretum non est absconditum à te, in sapientia tua & potentia tua fecisti tibi fortitudinem & acquisisti aurum & argentum in thesauris tuis, in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem, propterea eleuatum est cor tuum quasi Dei Ecce ego adduco super alienos robustissimos gentium, & nudabunt gladios super pulchritudinem sapientiæ tuæ, & pollluent decorem tuum, & interficient te in medio incircumcisorum, morieris in corde maris &c.*

¶ Ista possunt applicari contra mundi sapientes & aduocatos, qui præ cæteris habent cor altum & eleuatū. Videntur enim dicere se Deos esse & nō homines, in quantum aliquid vltra alios homines sapiunt, & in quantū omne secretum diuersarū quæstionum dissoluere prætendunt, etiam quod Danieli, id est, cuicunq; sancto viro vel theologo in sapientia se præponunt, & in cathedra Dei sedisse, id est, in studijs docuisse, vel in iudicijs vel in officijs pro tribunali iura reddidisse se dicunt. Igitur isti cor suum quasi cor Dei videntur ponere, in quantum se alijs noscuntur præferre, & de scientia superbire. Vnde 1. Cor. 8. *Scientia inflat, charitas vero ædificat.* Quid igitur? Pro certo isti in sua sapientia, id est, in consilijs, iudicijs, aduocationibus, & sectionibus G

acquirunt fortitudinem temporalē, multiplicant thesauros & diuitias infinitas, & in negotiatione vsurarum & mercimoniorū, quas alij aliquando exercent, dilatant, multiplicāt bona sua, & acquirunt fortitudinem potentiæ sæcularis. Ita quod sicut videmus, pauci sunt qui talium resistunt hodie potestati Hier. 4. *Sapientes enim sunt vt faciant mala, bene autem facere nescierunt.* Sed Deus tradet tales finaliter in manu robustissimarum gentium, scil. dæmonum, qui gladijs infirmitatum & tribulationum qui ipsos acuunt, pulchritudinem suę sapientiæ polluūt, decoremq; suæ temporalis gloriæ destruunt, & per mortem temporalē eos quandoq; subito interficiunt, & in corde maris, id est, in inferno per æternam damnationem occidunt. Istis igitur dicitur illud Esaiæ 47. *Sapientia tua & scientia tua hæc decepit te, & dixisti: Ego sum, & præter me non est altera, & veniet supra te malum, & non scies ortum eius, & irruet super te calamitas quam non poteris expiare.*

¶ Propheta loquitur ibidē de primo Angelo, dicens: *Tu signaculū plenitudinis plenus sapientia ac perfectus decore, in delitijs paradisi Dei fuisti, omnis lapis preciosus operimentū tuum sardius, topasius, iaspis, chrysolitus, onyx & beryllus, saphirus, carbunculus & smaragdus, aurum opus decoris tui. Tu Cherub extentus & protegens, posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti, & es perfectus in vijs tuis à die conditionis tuæ.*

¶ Ista possunt exponi de quolibet viro iusto, & maxime ecclesiastico vel prælato, quia talis debet esse signaculū similitudinis per Dei & sanctorum imitationē. Plenus sapientia per spiritualem discretionem. Perfectus decore per honestam cōuersationem. In delitijs paradisi esse per affectionē & per cōtemplationem. Omnium lapidum preciosorum operimentū habere per omniū virtutum adeptionem, quia in operimento perfectionis suæ debet relucere Sardius, qui timorē pellit, & facit audacem, id est, spei virtus & soliditas. Topasius qui lunā sequitur, id est, obedientiæ & imitationis bonorū conformitas. Iaspis qui oculos clarificat, i. fidei splēdor & luciditas. Chrysolitus qui dæmones terret, i. humilitas. Onyx qui oculos facit tremulos, i. Dei ti-

mor, & sua considerata seueritas. Beryllus qui litibus præest, i. H

patientia & benignitas. Saphirus qui discordes reconciliat, id est, perfectus amor & charitas. Carbūculus qui summe emicat, i. discretio, sapientia & sagacitas. Smaragdus qui visum recreat, i. bona conuersatio & honestas. Aurū etiam quod summe ponderat, debet esse opus decoris sui, i. morū grauitas & maturitas. Ista enim omnia debent esse operimentū boni prælati, vestis & tegimen cuiuslibet ecclesiastici, vel etiam viri iusti, vt sic dicatur illud Eccles. 50. *Quasi vas auri solidum ornatum omni lapide precioso.* Iste insuper debet esse Cherub, i. vir Angelicus, qui interpretatur plenus scientia, propter scripturæ fidei & scientiæ eruditionem. Debet esse extentus ad alios per liberalitatē & compositionem. Debet esse protegens per pauperum adiutorium & defensionem. In monte etiam sancto Dei vbi impositus est, i. in alto officio, dignitate & beneficio. Debet esse in medio lapidū ignitorum, i. in medio bonorum consiliatorum charitate ardētium, per bonam societatis frequentationem, & sic à die conditionis suæ, i. à die inuētutis vel promotionis debet esse perfectus in vijs suis per sanctitatis professionem, quia pro certo qui præmissa omnia habuerit, perfectus non immerito dici poterit. Itē quod de illo dici poterit illud Eccles. 31. *Probatus in illo & perfectus inuentus, & erit illi gloria æterna.* Consequenter loquitur ibidē propheta, quod Cherub qui fuerat in monte sancto Dei & delitijs paradisi perfectus scientia, & decore, quod propter negotiationes etiam quibus se immiscuerat, perdidit omnia sua. Dicit igitur sibi sic: *In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua*

iniquitate, & peccasti, eieci te de monte sancto meo, & perdidi te ô Cherub, A

& prodiens de medio lapidum ignitorum, eleuatū est cor tuū in decore tuo, perdidisti sapientiam tuam in multitudine iniquitatū tuarum, perdidisti sanctificationem tuam. Producam igitur ignem de medio tui & dabo te in cinerem super terram, in conspectu omnium videntium te, nihil factus es, & non eris in perpetuum. ¶ Ista possunt applicari contra religiosos, & ecclesiasticos negotiatores, vel negotiatorū sæculi tractatores, vel curiarū principum sectatores, quia proculdubio multi sunt hodie in monte sancto Dei, i. in Ecclesia, & delitiis Paradisi, i. in religione, qui licet sint pleni sapiētia, & perfecti decore, i. honestæ cōuersationis decētia, in mundi tamē negotijs se immergūt, & in rebus secularib. se delectāt, quapropter sæpe fit, quod interiora mentis suę iniquitate replēt. Isti igitur sunt qui in decore suo, i. in gratijs sibi à Deo collatis cor suū eleuant, & superbiunt, sed

sic te-

sic relaxante domino manum suam sanctificationem, gratiæ suæ vbicunque discretionem, & sapientiam perdunt. Tales igitur de monte sancto, id est, de statu sanctitatis eijciuntur, per diuersa peccata perduntur, & igne diuersarum concupiscentiarum vruntur, & finaliter nihil reputantur Psal. 57. *Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens.* Quod potissime de clericis mercatoribus, vsurarijs & simoniacis potest dici: qui scilicet, malis & inhonestis contractibus, & vsurarijs & simoniacis pactionibus in religione, & Ecclesia indecenter vtuntur, non aduertentes quod vendentes, & ementes dominus de templo eiecit. Vnde Ioan. 2. *Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Vtinam ergo tales negotiatores de monte sancto Dei fuissent eiecti & à statu Ecclesiastico destituti.

Capitulum vigesimum nonum Textus. In decimo, & duodecimo mense vna die mensis.

MORALITATVM CAP. XIV.

LOquitur dominus Pharaoni regi Ægypti sub figura vnius draconis in fluminibus quiescentis dicens sic: *Ecce ego ad te ô Pharao rex Aegypti draco magne, qui cubas in medio fluminorum, & dicis:*
B *Meus est fluuius, & ego feci memetipsum, & ponam frenũ in maxillis tuis, adhærere faciam pisces fluuiorũ squammis tuis, & extraham te de fluminibus tuis, & proijciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui super faciem terræ cadent, bestijs terræ & volatilibus cæli dedi te ad deuorandum.*

¶ Tales dracones videntur esse multi Ecclesiastici mali vel mundi diuites & auari, vel mali principes & prælati, qui dracones dicuntur, eo quod per auaritiam, rapinam vel sæuitiam inflammantur. Hi sunt igitur qui cubant in fluminibus delitiarũ. Hi sunt quibus adhærent multi pisces, id est, multitudo malarum familiarum, nepotum, consanguineorum & compatriotarum. Hi sunt qui bonum quod habent, nõ attribuunt Deo, imo seipsos se fecisse, & sua industria statum suum acquisiuisse dicũt, ad laudem virtutum propriarum, quia pro certo tales solet dominus fræno mortis infrænare, & eos in desertum, i. in infernum proijcere, & pisces suos sibi adhærentes, id est, malam suam sequelam & parentelam cum ipso perdere, & à statu prosperitatis eijcere, & bestijs, i. tyrannis, qui bona ipsius mortui diripiunt, & volatilibus, id est, dæmonibus qui animam rapiunt, finaliter ipsos dare. Constat enim, quod tales maligni iusto Dei iudicio de fluminibus delitiarum, & à statu prosperitatis cadunt, pisces sibi adhærentes, id est, ipsorum consanguinei & familiares, qui scilicet, propter eos in honore fuerant, pariter corruunt, &
C pereunt Zach. 13 *Percusso enim pastore dispergentur oues gregis*, Dracones autem, i. sitibundi diuites, postquam diu fuerunt in fluminibus delitiarum, iustum est, quod extrahuntur ad desertum miseriarum, & maxime illi qui dicunt, quod ipsi fecerunt semetipsos, id est, illi qui bona sua non Deo, sed propriæ industriæ attribuunt, ipsum Deum quamplurimũ offendunt, quapropter de fluminibus deuotionis quantum ad animam, vel de fluminibus delitiarum, quantum ad corpus merentur extrahi, & in desertum peccati vel miseriæ relegari. Vere enim illi qui bona sua spiritualia sibi attribuunt, merito labi in diuersa vitia permittuntur. Illi vero qui bona sua temporalia ad Dei gratiam nõ referunt, ad desertum paupertatis merito deuoluuntur Gen. 29. Vnde Gregorius dicit: *Quod conditoris dispensatione agitur, quod de se confidens anima temtationis iaculo feriatur, vt infirma quid sit inueniatur, & fastum superbiæ prætermittat.* Hic etiam fit mentio de baculo arundineo Ægypti de quo etiam habetur 4. Reg. 18. & Esa. 36. *Aegyptus* enim *baculo arundineo* comparatur, qui nullam soliditatẽ habens, cũ se ei inniti homo voluerit, protinus frangitur & cessatur. Apparet enim esse fortis & solidus. Veruntamen, si desuper innixus fuerit onus impositum non sustinet, cum sit intus vacuus & inanis. Tales sunt falsi amici qui exterius videntur splendidi, & per promissam fidelitatem solidi, quos tamẽ si quis probauerit vel in aliquo necessitatis articulo eis inniti, & in eis confidere voluerit, vel onus alicuius laboris sustinendi ipsis imposuerit, statim ipsum per impatientiam, & infidelitatem fractum videbit. Ita quod illud quod promittere videbatur, scilicet fidelitatem, non faciet, nec tenebit. Soliditatem enim, & stabilitatem habet solummodo exterius in apparentia, vacuus autẽ est & insolidus interius in conscientia, quia, scilicet, iste fidelitatem habet in ore, nunquam in opere, vel in corde Esa. 36. *Ecce confidis super baculum istum arundineum confractum Aegyptum cui si innixus fuerit homo, confringetur, & perforabit manum eius. Sic & Pharao omnibus confidentibus in eum.* Vel dic quod iste baculus significat prosperitatem mundanam, mundum, corpus, vel vitam temporalem vel diabolum. Ista enim omnia licet videantur solida, sunt tamen fragilia atq; fluida, quia vbi quis diutius sperat viuere, vel in prosperitate gaudere, ibi baculus iste sibi per mortem, vel infortunium citius frangitur, & eo magis percipit variari.

Capitulum trigesimum primum. Textus. Et factum est in anno vndecimo, tertio mense, vna mensis. D

MORALITATVM CAP. XV.

ASsur regem superbissimum Ezechiel comparat cedro, dicens sic: *Ecce Assur,* inquit, *quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, & inter condensas frondes eleuatum est cacumen eius atque nutrierunt illum, abyssus exaltauit eum, flumina eius manabãt in circuitu radicum eius, riuos suos emisit ad vniuersa ligna nemoris, propterea eleuata est altitudo eius, multiplicata sunt arbusta eius & eleuati sunt rami eius præ aquis multis. In ramis eius fecerunt nidos volatilia cæli, sub frondibus eius habitabant omnes bestiæ saltuum, & sub vmbra habitabant cœtus gentium plurimarum, cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes vero non fuerunt æquatæ frondibus eius. Omne lignum paradisi non erat assimilatum ei & pulchritudini eius, quapropter æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ sunt in paradiso.* Sed quid? Pro certo dominus dicit. *Pro eo quod eleuatum est cor eius in altitudine sua, tradidi eum in manibus fortissimi gentium, & succident eum crudelissimi nationum. Confringentur arbusta eius & fugient sub vmbra eius populi terræ.* Et sic dicitur, quod *deductum est cum lignis voluptatis ad terram vltimam, cum descendentibus ad infernum & ad interfectos gladio, & consolata sunt super eum omnia ligna.*

¶ Per talem cedrum intelligo mundi diuites, & superbos in dignitatibus & officijs constitutos, vt sunt ad literam aliqui mali sæculares vel clerici in prælatorum vel in principum officijs eleuati Psal. 36. *Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani &c.* Quis isti hodie in Libano huius mundi per prosperitatem sunt pulchri, frondibus, i. diuersis possessionibus sunt nemorosi, dignitatibus, & officijs sunt eleuati, & excelsi, & etiam inter frondes, & inter alios & magnates & diuites præ alijs sunt exaltati, ita quod in paradiso & in ecclesia vel patria pauca sunt ligna, quæ eis in gloria assimilentur, ita quod ipsi abietes & platani, i. ipsi diuites, antiqui nobiles, excelsi, milites, principes vel prælati ipsorum mundanæ prosperitati & gloriæ nullatenus adæquentur. Sicut ad literam videmus de multis aduocatis & officialibus regijs, & similibus, qui in mũdana gloria magnos nobiles antecedunt, quia hodie quasi totus honor & prosperitas sæculi ad istos est deuoluta, Esaiæ 60. *Gloria Libani ad te veniet, decor Carmeli & Saron*, & breuiter altitudo sui status super alios eleuatur, arbusta etiam eorum, id est, familiares & compatriotæ, propter eos ad officia vel beneficia eleuantur, volucres cœli, id est, nobiles non dedignantur nidificare, id est, moram contrahere apud ipsos Daniel. 4. *Erant subtus eam habitantes bestiæ terræ & in ramis eius commorantes aues cæli, & ex ea vescebatur omnis caro.* Ratio autem istorum est, quia aquæ diuitiarũ nutrierunt istos, & abyssus, i. diabolus exaltauit eos, & flumina diuersarũ pensionum, & lucrorum irrigauerunt istos, quapropter non mirum si contingit ipsos esse magnificatos & excelsos. Sed quia isti de tanta sua altitudine & sublimitate se erigũt in superbiam, & cor eorũ per inanẽ gloriam exaltatur, ideo finaliter in manus crudelium, i. dæmonum traduntur, ita quod quandoq; fit, quod temporaliter per infortunia succiduntur, ita quod arbusta eorum, i. improbi familiares & filij, qui per eos exaltati & promoti fuerant, temporaliter confringuntur, & bestiæ, id est, simplices subditi de vmbra sui dominij liberantur ipsisq; obedire amplius nõ dignantur. Isti etiam ad locum inferni vel terram infimã paupertatis deducuntur, ita quod ligna terræ infima, i. pauperes quos depresserant, de casu ipsorum non modicum consolantur, dicentes illud Esai. 14. *Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terrã qui vulnerabas gentes & tu vulneratus es sicut* F
& nos, nostri similis factus es. ¶ Vel dic, quod ista arbor est Ecclesia, quæ propter flumina donorum Spiritus S. quę eã vegetauerunt, & propter abyssũ æternę ordinationis, & aquas diuinæ gratiæ & deuotionis, quæ eã nutrierunt, ita est hodie exaltata diuitijs & potẽtijs dilatata, quod cedri, abietes & platani, i. mũdi alti principes, diuites & domini, sibi nullatenus adæquantur, alia etiam ligna paradisi, id est, aliæ sectæ quæ fuerunt, scil. lex naturæ, & secta etiam legis scriptæ sibi nullatenus comparantur, vnde iam factum est, quod in ramis suorum officiorum, volucres cœli, i. mũdi nobiles gaudent nidificare, bestiæ vero & populi, i. inferiores simplices subditi sub vmbra fidei suæ lætantur habitare, quia ista arbor de tanta sui sublimitate & prosperitate est in

superbiam erecta, & cor eius quam plurimum eleuatum, iam paulatim in manus crudelissimorum, i. principum & tyrannorũ traditur, arbusta eius, id est, personæ ecclesiasticæ franguntur & suppeditantur. Aues, id est, nobiles subesse Ecclesiæ maxime in temporalibus dedignãtur. Ideo de sub ipsis, i. iurisdictione eius effugere probantur, populi etiam, id est, fideles ad alienas sectas quotidie fugiunt, & per schismata vmbrã Ecclesiæ derelinquũt, ita quod iam gladijs, i. tribulationibus tyrannorum taliter est truncata, quod iam ad terrã vltimam, i. ad miseriam est deducta. Vnde Thren. 1. *Facta est quasi vidua domina gentium, princeps prouinciarum facta est sub tributo.* Vel dic, quod talis cedrus est vir contẽplatiuus & altus, qui aquis deuotionis nutritur, fluminib. spiritus sancti rigatur, & sic ad perfectionis altitudinem exaltatur, ita q̃ abietum & platanorum, id est, mundanorum sapientum nulla sibi sublimitas adæquatur, ligna etiam paradisi, id est, alij fideles sibi nullatenus comparantur. In ramis enim suarum affectionũ
G nidificãt aues, id est, Angeli per delectationem, sub vmbra suorum exemplorum habitant bestiæ & populi, id est, homines simplices & ignari per imitationem. Verumtamen quando ea tali sanctitate cor eorum per præsumptionem & inanem gloriam eleuatur, sæpe fit, quod relaxante domino manum suam, in manibus crudelium, id est, dæmonum per peccata cadere permittuntur, & finaliter ad infernum & ad terram vltimam deducũtur Esa. 14. *Detracta est vsque ad inferos superbia tua.* Bene igitur consulitur ab Apost. 1. Cor. 10. *Qui stat, videat ne cadat.* Prætermitto figuram de morte & de destructione illarum nationũ quæ ponuntur Eze. 32. Vbi dicitur: *Ibi Mosoch, ibi Tubalm, ibi Elam*, & sic de alijs, quia ipsam alibi recolo me dixisse. De conditionibus etiam boni pastoris & mali pastoris quæ ponuntur hic, nihil hic pono, quia omnia ista non videntur posita narratiue, sed potius literaliter & ordinatiue.

Capitulum trigesimum septimum. Textus. Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu.

MORALITATVM. CAP. XVI.

VIdit Ezechias vnum campum plenum ossibus, quæ erant multa valde super faciẽ campi sicca vehemẽter. Accidit ea voluntate Dei, quod Ezechiele prophetante facta est commotio, & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad iuncturam suam, & ecce super eos nerui & carnes, & extensa est super eos cutis & spiritum non habebant, & prophetauit ad spiritum dicens de quatuor ventis *Veni spiritus & suffla super interfectos istos vt reuiuiscant. Et ingressus est in ea spiritus, & vixerunt, & steterunt supra pedes suos exercitus grandis valde nimis.*

H ¶ Ista ossa possunt significare congeriem seu congregationem omnium peccatorum, qui sunt in campo huius mundi, vel in cãpo Ecclesiæ militantis, qui sunt nudi, i. sine conuersationis decore, & sicci, id est, sine compassionis humore, ab inuicem distincti, id est, sine dilectionis amore, spiritu carentes, id est, sine gratia & deuotionis vigore, sine neruis, id est, sine concordiæ ligamento vel fortitudinis fulcimento, & sine carnibus, id est, sine pietatis mollitie vel lenimento. Vnde dicitur Ezec. 37. In persona peccatorum: *Aruerunt ossa nostra, abscissi sumus.* Sed propheta prophetante, id est prædicatore prædicante, vel prælato redarguente, in istis ossibus fit quandoq; commotio contritionis, & accedunt ossa ad ossa per affectum spiritualis deuotionis, & applicatur vnumquodq; ad iuncturam suam per ligamentum cõcordis vnionis, & pro eo etiam quod quilibet efficitur contentus proprij gradus, & promotionis. In istis igitur statim crescere incipiunt nerui, i. fortitudo, carnes, id est, pietatis fluida plenitudo, cutis, i. honestatis exterior gratitudo, & à quatuor ventis, i. in quatuor bonis affectibus, venit in eis spiritus, id est, diuinæ gratiæ sanctitudo. Vnde dominus dicit talibus pœnitentibus illud quod ibidem dicitur: *Dabo super vos neruos. & supercrescere faciam in vobis carnes, & superextendam in vobis cutem, & dabo vobis spiritum, & viuetis.* Sic igitur fit, quod insufflante Spiritu S. super ossa arida, id est, super indeuotos peccatores, & eos subintrante, statim incipiunt per gratiam viuere, à terra, id est, ab affectu terrenorum surgere, & ea contemnere, & erecti per spem & contemplationem & rectitudinem mentis stare Ezech. 2. *Ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos.* ¶ Vel dic, quod quatuor partes à quibus venit spiritus in mentem aridam & indeuotam, sunt quatuor considerationes quibus pœnitens debet vti, scil. natiuitatis vilitas, mortis necessitas, inferni asperitas & paradisi fœlicitas, quia peccator, qui ad istas partes bene considerat, & attendit, Spiritum sanctum in se faciliter rapit &c. sicut supra.

¶ Vel dic, quod talia ossa arida sunt hypocritæ, qui quamuis habeant neruos confœderatiuæ collisionis, carnes non fictæ compassionis, cutem honestæ conuersationis, spiritum tamen vt dicitur, non habebant in quantum carent spiritu gratiæ & deuotionis. Vnde Sapientiæ 1. *Spiritus disciplinæ effugiet fictum &c.* A

Capitulum trigesimum octauum. Textus. Et factus est sermo domini ad me dicens: Fili hominis.

MORALITATVM CAP. XVII.

MInatur dominus cuidam principi futuro qui dicetur Gog, qui cum magnis exercitibus ascensurus est, & in nouissimo annorum ad terram Israel ad spolia populi Dei detrahenda, & dicit sic: *In igne zeli mei locutus sum dicit dominus, quia in die illa erit magna commotio super terram, & commouebuntur a facie mea pisces maris, volucres cœli, bestiæ terræ, & omne reptile quod mouetur super humum, cunctique homines qui sunt super faciem terræ, & subuertentur montes, & cadent sepes, & omnis murus corruet in terram, & gladius vniuscuiusque ad proximum suum, ignem & sulphur pluam super eum, & super exercitum eius.*

¶ Illud potest exponi contra diabolum, qui cum exercitibus suis, id est, congerie malorum non cessat contra populum domini, id est, contra beatos quotidie militare, & eos bonis suis spiritualibus spoliare, quia pro certo in nouissimo annorum, scilicet, in die iudicij, iste cum toto exercitu reproborum peribit. Tunc enim fiet commotio, & mirabilis eorum mutatio, quia, scilicet, in igne furoris, id est, iustitiæ & rigoris ipsius Dei, commouebuntur à statu suæ mundaliæ prosperitatis, pisces maris, id est, voluptuosi, volucres cœli, id est, superbi & ambitiosi, qui non quærunt nisi alta, bestiæ terræ, id est, auari atq; diuites, reptilia id est, infirmi, mali pauperes homines, qui sunt super faciem terræ, scilicet, Ecclesiæ, hoc est dictum, mali clerici & sæculares. Tales igitur sunt de exercitu istius regis Gog, id est, diaboli, & ideo dominus finaliter ignem & sulphur, id est, ardorem & fœtorem æternæ damnationis super eos pluet, gladium suæ diræ seorentiæ in eos mittet, montes, id est, ipsorum altos status destruet, sepes & muros eorum, id est, ipsorum ma- B
los fautores & protectores subuertet, & eos omnes ad infernum dampabit, interficiet & occidet, quia pro certo Gog cum suis exercitibus, id est, diabolus cum suis peruersis hominibus in iudicio destruetur, & malorum status & prosperitas subuertetur Psal. 10. *Ignis sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum.*

Capitulum quadragesimum primum. Textus. Et introduxit me in templum, & mensus est frontes.

MORALITATVM CAP. XVIII.

TEmplum quod vidit Ezechiel cum sua mirabili dispositione & fabrica, non faciliter expositus, sed qui significationem suam desiderat, videat Gregorium in homilia super Ezechielem. Non enim est meum tam difficilima exponere, qui nõ quæro, nisi aliquid de segete scripturarum excerpere, vt post messores possim aliquem manipulum colligere. Dicit igitur, quod Ezechiel in descriptione templi vidit quandam picturam in pariete, quam Cherubin nominabat. Erat enim pictura animalis quod duas facies habebat, scil. ab vna parte faciem hominis, & ab alia parte faciem leonis, & iuxta quamlibet faciẽ palmæ species pingebatur, ad quã ipsa facies Cherubin vertebatur.

¶ Ista pictura potest significare viros Ecclesiasticos, & maxime prælatos qui in templo Ecclesiæ sunt locati, quia pro certo isti debent dici Cherub, qui interpretatur plenitudo scientiæ, quia isti debent esse viri scientifici & discreti Ezec. 28. *Tu Cherub extentus & protegens, plenus sapientia & perfectus decore.* Debent etiam C
habere duas facies, in quantum in facie apparentiæ exterioris conuersationis & moris, ipsi esse debent diuersimode duplicati, quia secundum diuersitatem locorum, temporum & personarum, ipsi debent esse in conditionibus variati, quia in ipsis debet esse facies hominis & facies leonis, in quantum debent esse aliquoties humani & benigni, quandoq; vero seueri & leonini, vt sint sicut homines quantum ad misericordiam & benignitatem, leones vero quantum ad iustitiam & seueritatem, vt sic facies humana respiciat bonos ad promouendum, leonina vero respiciat malos ad puniendum Eze. 1. *Facies hominis & facies leonis.* Verumtamen quælibet facies debet palmam respicere, quia misericordia & iustitia se debent ad palmam æternæ gloriæ, & ad vitiorum victoriam ordinare, siue sit homo misericors siue iustus, semper debet intentionem rectam habere, & ad hoc quod palmam gloriæ postmodũ capiat anhelare, dicens illud Cant. 7. *Ascendam in palmam, & apprehendam fructum eius.*

¶ Hic

¶ Hic fit mentio, quod sacerdos quando ministrabat in templo, induebat vestimenta sua sancta, quando vero redibat ad populum, vestimenta sua exuebat, & sua communia induebat. ¶ Sic vere quilibet sacerdos, id est, quilibet sacer ac sanctus dux, id est, quilibet iustus, quando in sanctuario paradisi vel in templo Ecclesiæ per seruitij diuini executionem ministrat, vestimenta sancta, i. sanctã & fidelem conuersationem debet induere, & continentia morum spiritualium se ornare. Vnde Leu. 19. *Sancti estote quia ego sanctus sum*: veruntamen quãdo redit ad populum, id est, quando ad vitam actiuam reuertitur, & ad mundi negotia conuersationumq; sæcularium applicatur, tunc debet illas sanctas vestes exuere, vestesque communes induere, id est, conuersationem magis affabilem accipere & communem vt se illis cum quibus habitat, se studeat (sine peccato tamen) pro viribus conformare Leuit. *Vestietur vestimentis alijs &c.*

D ¶ Vel dic, quod secundum locum & personas, gradum, statum & officium, quod habemus, necesse est assumere sanctas vestes moresque induere magis graues. Quando tamen prædicta cessant tunc homo proprias debet vestes resumere, & sicut ante cõsueuerat se habere 2. Cor. 9. *Omnib. omnia factus sum.*

¶ Vel dic, quod loca quandoq; nocent seu proficiunt ad virtutes, quia, sc. si in loco sancto manseris, vestem sanctæ conuersationis habebis, si vero ad populum vel ad secularia negotia exieris, mores seculares & laicos reportabis. Vnde Seneca Ep. 9. *Nihil est tam damnosum bonis moribus, quam in spectaculo residere.*

Capitulum quadragesimum quartum. Textus. Et conuertit me ad viam portæ sanctuarij exterioris, quæ respicit ad orientem.

Moralitatum Cap. XIX.

VIdens Ezechiel portam in sanctuario, & erat clausa, & dictum est sibi: *Quod porta hæc clausa erit & vir non transibit per eã, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per illam, eritq; clausa principi, princeps ipse sedebit in ea.* ¶ Dic quod ista porta est beata virgo, quæ in sanctuario castitatis & sanctitatis posita, semper per virginitatis sigillum mente & corpore fuit clausa. Vir enim per istam portam non transibit, in quantũ ipsam homo per copulam carnis non cognouit Esa. 52. *Non transibit per te incircumcisus & immundus.* Dominus enim solus ingressus est per eam per carnis assumptionem. Nam ipsi principi Christo fuit clausa per virginitatis dedicationem, & ipse solus in ea sedit per corporalem habitationem Psalm. 117. *Hæc porta Domini iusti intrabunt per eam.* Vnde Cant. 4. *Hortus conclusus soror mea, hortus conclusus fons signatus.*

E ¶ Ibidem ordinat Dominus, quod Leuitæ qui recesserant ab eo, & errauerunt in idolis suis, quod non debebant ad eũ accedere nec sanctuarium intrare, nec in sacerdotio ministrare. Soli n. filij Sadoch, qui custodierunt cæremonias sanctuarij mei cum peccarent filij Israel, ipsi stabunt in conspectu meo, vt offerant mihi adipem & sanguinem, ipsi ingredientur ad sanctuariũ & accedẽt ad mensam meam, vt ministrent mihi. Aduerte tamẽ quod isti sacerdotes debebant indui vestib. lineis, nec debebat super ipsos ascendere quicquam laneum, vittæ lineæ erant in capitibus eorum, femoralia linea in lumbis eorum, & non accingentur. In sudore caput suum nõ radent, comam suã non nutrient, sed capita sua tondent, vinum cũ ingressuri sunt atrium, nõ bibent. Viduam autem repudiatã non accipient, ad mortuum generaliter non intrabunt, populum quid sit inter sanctum & pollutum docebunt, legem seruent & iusta iudicia iudicabunt.

¶ Sic vere charissimi, illi sacerdotes & leuitæ, id est, Ecclesiastici, qui a Domino per vitia recesserunt, & idolis suis. i. diuitijs per auaritiam, malis mulierib. per luxuriam vel malis superioribus per Simoniam seruierũt, non sunt digni domino ministrare nec ad sanctuarium sacrificij altaris accedere, nec sacerdotio gaudere. Soli n. filij Sadoch, qui interpretatur Iustus, i. soli filij iustitiæ qui legis diuinæ cæremonias custodire consueuerũt, digni sunt, ad mensamq; altaris accedunt, & quod sacerdotio fungãtur, & quod adipem, id est, Christi carnem & sanguinem offerãt & ministrent Leuit. 22. *Omnis alienigena non accedat.* Item omnia vestimenta, id est, omnes mores & conditiones istarum linearũ & pura & sancta debent esse, & nihil laneum, id est, nihil carnale vel indecens debet in eo apparere. Lineum enim quod est cãdidũ, puritatẽ significat, lana vero quæ de carne nascitur, carnis voluptatem designat, & ideo in capite cordis & mentis debet esse vitta linea, id est, puritas innocentiæ interioris, & in lumbis debent carnis femoralia linea restringi, id est, continẽtia castitatis exterioris teneri Leu. 16. *Tunica linea vestietur, & femoralibus lineis verecunda celabit.* Isti igitur quandoque sudant in confessione vitia emittẽdo, nullo modo debent accingere seipsos per vitia restringendo, sed potius laxare omnia integre confitẽdo. Illi etiam qui in templo Ecclesiæ ministrant, non debent vinũ, supple, in quo est luxuria, bibere, voluptati superflue intendendo. Vnde Eph. 5. *Nolite inebriari vino in quo est luxuria.* Isti etiã debent comã, i. diuitiarum superfluitatem nutrire & tamen ex toto ipsi non debent caput mentis à capillis diuitiarũ radere vel nudare, tondere tamen debent istos capillos ipsis pauperib. erogando, & plus debito crescere non sinendo, superfluitatẽ omnimodã per tonsuram temperatiæ resecando. Rasura n. omnimodam abdicationem diuitiarum designat. Tonsio vero quæ partem aufert, & partem dimittit tẽperatam resecationem insinuat, ad denotandum, quod Ecclesiasticus debet superflua expendere & retinere necessaria vnde viuat. Vnde Prou. 30. *Diuitias nec paupertates dederis mihi Domine, sed tribue tantum victui meo necessaria.* Item isti non debent viduam aut repudiatam, i. retroactam malam vitã ab eis dimissam per recidiuum assumere. Quia dicitur Luc. 9. *Nemo mittens manum suam ad aratrum &c.* Ad mortuos etiam, i. ad infames & malas personas non debẽt accedere, nec societatem cum ipsis contrahere, sed populum ad literam debent docere, & ad discernendum inter sanctum & pollutum, bonum & malum debent instruere, & inter virum & proximum suum iuste iudicare Psal. 57. *Iuste iudicate filij hominum.* ¶ Dicit ibidem Dominus, quod illi qui dereliquerant eum, & idola adorauerant, ianitores in domu domini futuri erant. F

¶ Sic vere hodie sunt illi in domo Ecclesiæ ianitores, id est, prælati & introductores, qui dominum & Deum derelinquũt, & idola, id est, mundi bona diligunt, atque colunt, bona enim mundi idola sunt, quia ad similitudinem, non veritatem prætendunt. Vel etiam idola sunt maiores & superiores, quia qui istos adulationibus coluerit atq; muneribus, ianitor in Ecclesia, i. officialis, prælatus vel introductor faciliter erit. G

Capitulum quadragesimum sextum. Textus. Hæc dicit Dominus: Porta atrij interioris quæ respicit ad orientem.

Moralitatum Cap. XX.

IN vestibulo domus Domini quam vidit Ezechiel, erant duæ portæ, sc. aquilonaris & meridionalis, per quas populus intrabat in vestibulum. Veruntamen sic fiebat, quod ille qui illuc intrabat, nunquã per eandem portam redibat, imo semper per portam oppositam exibat, & econtra, excepto principe, qui eadem porta qua intrabat egredi poterat si volebat. ¶ Pars aquilonis sterilis & frigida, in scriptura significat in mundo statum aduersitatis & paupertatis. Pars vero meridionalis luminosa & calida designat statum, scil. prosperitatis. Vestibulum autem designat statum huius vitæ vel cuiuscunque mundanæ vel Ecclesiasticæ dignitatis. Istud igitur est verũ moraliter loquẽdo, quod nullus est qui eadem porta egrediatur per quam intrat, quinimo vt communiter per contrariam portam, i. per contrarium statum & motum de mundo vel Ecclesia egrediũtur. Illi enim qui intrant per viam aquilonarem, i. per mundi tribulationem & paupertatem, solent per viam oppositam, sc. per viam meridionalem, id est, per statum prosperitatis exire. Econtra vero qui per meridionalem intrauerit, per aquilonarem aduersitatis exibit, quia reuera illi qui in isto mundo sunt in aduersitate, erunt cum exierint in cœli prosperitate. Econtra vero illi qui hic intrant per sæculi consolationes finaliter exibunt per inferni tribulationes. Non est enim decẽs, imo vt communiter & impossibile, quod de aquilone ad aquilonem, id est, de paupertate ad paupertatem venias. Nec quod de meridie ad meridiem, id est, de mundi gloria ad cœli gloriam post accedas, quinimo vt cõmuniter de aquilonari ad meridiẽ & conuerso graditur, & mũdi tribulationibus ad prospera, nec non de mundi prosperis ad aduersa peruenitur. Illud tamen potest falli in principe, id est, in aliquibus viris principibus & spiritualib. qui à Deo priuilegiati per portam quam intrant, exeunt qui de prosperitate mundi ad cœli prosperitatem transeunt, & econtra quandoq; de tribulatione mundi ad inferni desolationem transcurrunt. Vnde 3. Reg. 13. *Non reuerteris per viam qua venisti.* H

Capitulum quadragesimum septimum. Textus. Et conuertit me ad portam domus, & ecce aquæ egrediebantur.

Moralitatum Cap. XXI.

DIcit Ezechiel, quod ipse vidit aquas redundantes à latere dextero templi, & ecce vir habens funiculum in manu sua & mensus est mille cubitos, & transduxit me per aquam vsq; ad

talos & reuersus mensus est mille cubitos, & transduxit me vsq; ad genua, tantum mensus mille cubitos, & transduxit me per aquas vsq; ad renes. Et finaliter mēsus est alios mille cubitos, torrentem magnum quem non potui pertransire, quoniam intrauerant aquas torrentis profundi, qui non potest transnatari.

¶ Aquæ quæ exeunt à latere dextro templi, id est, ab ipso pectore, & ab ipsa influentia & inspiratione Christi, significant aquas diuinarum scripturarum, in quibus proculdubio sunt diuersæ partes in profunditate & difficultate ab inuicem differētes. Nam secundum quod vir qui portat calamum mensuræ, id est, Christus qui secundum Apostolum Rom 12. *vnicuique distribuit sicut vult mensurā fidei*, hominē diuersimodè per istum fluuiū scripturarum deducit, & nunc vsque ad talos, i. parum difficiliter ad historiam, nunc ad genua, i. magis difficiliter quantū ad allegoriam, nūc vsq; ad renes, id est, magis difficiliter quantū ad tropologiam, nonc autem summe inexplicabiliter quantum ad moralitatem, vel quantum ad anagogiam intellectum nostrum in isto flumine circumducit. A Quia reuera quamuis per multos passus secundum magis vel minus exponendo vel intelligendo faciliter transeamus, aliquando tamen istum torrentem ita impernauigabilem inuenimus, quod pro libito non transimur, ita quod pro defectu ingenij nostri nobis potest dici illud Ioan. 4. *Domine, neq; cum quo cum haurias habes, & puteus altus est*. Et sicut ibidem dicitur, *iste fluuius habebat super ripas, & ex vtraq; parte torrentis omne lignum fructiferum, non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius per singulos menses affert primitiua sua, & erit fructus eius in cibum, & folia eius in medecinam, & omnis anima viuet ad quam peruenerit torrens iste, quia aquæ eius de sanctuario egredientur, & stabunt super fluuium piscatores.*

¶ Sic vere diuina scriptura ex vtraque parte sui, sc. quantum ad sensum literalem & spiritualem habet lignum fructiferum, id est, vitalem & fructuosam scientiam & doctrinam, quæ scil. fructus scientiarum non cessat producere, & folia verborum proferre, quæ tamen folia seu verba nunquam contingit cadere vel perire, iuxta illud Math 5. *Iota vnum non præteribit à lege*. Fructus iste scientiarum valet ad cibum meritorum habendum, folia vero illius, scilicet sacræ scripturæ verba valent ad medicinam malorum, animæ autem, id est, personæ, quas torrens scripturæ irrigat, per gratiam viuificantur, piscatores vero, id est, prædicatores & doctores stare & sedere in isto fluuio comprobantur. Isti enim sunt aquæ quæ de sanctuario domini, id est, de paradiso per reuelationem fluxerunt, & ideo non mirum si de ipsis tanti fructus, id est, tantæ commoditates descenderunt, & sic per singulos menses, id est, continue fructus & vtilitates nobis impendunt. Psal. 1. *Erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.*

¶ Vel dic quod ligna fructifera significant viros iustos, qui ex vtraque parte fluminis, id est, Ecclesiæ, sunt plantati. Etenim fluuius à fluendo dicitur pro eo quod fluctuare dignoscitur. Duas etiam habet partes, scilicet statum clericorum & laicorū inter quos constat esse multitudinem bonorum lignorum, fructiferum, i. hominum vtilium & iustorum, qui fructū bonorum operum proferunt, & folia sanorum verborum producunt, per menses singulos, sc. continue primitias deuotionis & reuerentiæ Deo reddunt, quia pro certo folia verborum suorum nō de- B fluunt per mendacij vanitatē, imo stabiliter permanent per veritatis & certitudinis firmitatem, & ideo fructus suorum operū & cibum bonorum exemplorum alijs proferūt, folia vero suorum verborum & medicinam bonæ doctrinæ alijs circumfundunt Psal. 1. *Et folium eius non defluet, &c.* Folium enim, id est verbū viri iusti non debet fluere, imo semper debet per veritatem firmum esse, & sine varietate & mendacio stabiliter permanere.

Moralitatum super Ezechielem finis

MORALITATVM LIBER VIGEsimus quartus super Danielem.

Capitulum primum. Textus. Anno tertio regni Ioacbim rex Iuda.

MORALITATVM CAP. I.

Abuchodonosor rex Babylonis cum subiugasset Hierusalem, & in Babylonem populum duxisset, voluit quod pueri qui fuerint de semine regio, in quibus nulla esset macula, decori forma, docti scientia, vescerentur cibis mensæ suæ, & erudirentur scientijs & linguis prouinciæ, vt sic fierent digni stare in conspectu regis. ¶ Rex iste est diabolus, qui in Babyloniam quæ interpretatur confusio, i. In mundo, vbi perpetua confusio dominatur. Mensa istius regis est mundi prosperitas, qua diabolus cibat & reficit procuratores. Pueri isti sūt sancti viri religiosi & perfecti, qui de semine regio, i. de semine Christi per electionē & adoptionem sunt nati. Vnde Ioan. 1. *Dedit eis potestatē filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius*. Quid igitur? Pro certo quando C Nabuchodonosor, i. diabolus potest præualere cōtra Ecclesiam vel religionem, & ipsam per peccatū suo dominio subiugare, & populum eius in Babylonem, i. in amorem huius mundi deducere, ipse summe nititur quod pueri de semine regio, id est, viri Ecclesiastici & religiosi, qui sunt sequaces, & semen regium, i. personarum sanctarum, id est, quicunq; sunt immaculati & sancti, & in scientia spirituali & theologica eruditi, & morali pulchritudine insigniti vtantur cibis mensæ suæ, mundi delitijs & prosperis, & instruantur in literis scientiæ Babylonie, i. mundi scientijs, malitijs, & cautelis, & hoc totū vt ipsos possit habere stātes ante se inferius in inferno. *Quia extrema gaudij luctus occupat* Pro. 14. Et hinc est quod multi Ecclesiastici non curāt hodie nisi de delitijs & scientijs mundi, sc. legibus & medicinis, & ideo boni debent facere sicut fecerunt tres de illis, sc. Ananias, Azarias & Misael & Daniel, qui mensā regis spreuerunt, abstinētesque fuerunt, & non fuerunt concremati vel contaminati, sed domino placuerunt & pluribus scientijs effulserunt.

¶ Sic vere debent cauere de mensa ista, id est, de mundi prosperis, & in abstinentia de paupertate voluntaria viuere, & ita domino complacere, & sicut isti pueri in igne non fuerunt combusti, sic nec viri abstinētes igne luxuriæ comburuntur. Et ideo benedicitur Eccles. 37. *Propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinens est, adijciet vitam*. Et sicut isti pueri abstinentes fuerunt inuenti pulchriores & sapientiores & regi præ cæteris amplius placuerunt, sic vere qui sunt abstinentes, corā rege Christo plus placent, & plus pollent pulchritudine morali & scientia spirituali, & minus possunt igne vri, id est, concupiscentia carnali.

Capitulum secundum. Textus. In anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodonosor somnium. D

MORALITATVM CAP. II.

Vidit Nabuchodonosor somnium, scilic. statuam grandem & sublimem, & terribilem ad videndum, caput & collum ex auro optimo, pectus & brachia ex argento, venter & femora ex ære, tibiæ autem ferreæ, pedis vero pars quædā ferrea, quædam fictilis & testea. Nā quanto statua ad pedes appropinquabit, tanto metallum eius deterius erat. Tandem vero de quodā monte abscissus est vnus lapis paruus sine manibus qui percussit pedes, & factus est mons magnus in terra. ¶ Statua hæc, est Ecclesia, vel religio, quæ pro certo per progressū temporis multipliciter mutat statū. Primus igitur status Ecclesiæ significatur in capite, quia caput, sc. principium eius pro certo fuit aureum, per ruborem feruētis charitatis & per vigorem cōstantissimæ firmitatis, sicut patuit in martyribus & Apostolis, qui fuerunt primi. Secundus significatur per secundam partē statuæ, sc. per pectus & brachia, & hi fuerunt eremitæ & confessores, & hi pro certo fuerunt argentei, i. candidi per nitidam castitatē. Tertij fuerunt doctores, & hi intelliguntur per æs, quod summe resonat, quia fuerunt sonori per eloquentiæ honestatem & venustatē, & & sic patent tres status, & tres ætates Ecclesiæ primitiuæ. Sed pedes & tibiæ finis Ecclesiæ vel religionis s. moralis, quia nos sumus partim ferrei per crudelitatis & sæuitiæ duram ferocitatem & indeuotionis fragilitatē, partim autē testei per auaritiæ crudelitatē, & per carnalē infectionē, vt patet de modernis ecclesiasticis, qui sunt crudeles & duri, quia omnes alios volūt suppeditare. Sunt etiam lutum & testei, i. auari, terrei & luxuriosi, & ideo talibus accidit quod dicitur. Quia dicitur ibidem: *Præcisus est lapis de monte, qui totam statuam cassauit* ¶ Sic vere diabolus lucifer, qui de monte paradisi cecidit, totam Ecclesiā hodie concutit & frangit. ¶ Vel dic quod statua est religio, eiusque caput est eius fundator, pectus & brachia fuerunt eius priores Confessores & Sancti qui ibidem fuerunt. Venter autem claustrum est, cuius intestina sunt subditi, qui sunt ibi. Pedes aūt & tibiæ sunt eius sequaces, famuli aut officiales, qui sūt circa religiosos, & maxime laici conuersi. Est igitur religio grādis & sublimis meritis & virtutib. terribilis inimicis. E Caput igitur eius, i. fūdator, fuit aureū per charitatis roborem. Pectus & brachia, i. sancti patres fuerūt argentū per charitatis candorem. Vēter aūt & femora, i. claustrales & cōuentus, alij fuerūt ærei, i. sonori per prædicationis & cōfessionis laudē & orationis &

gra-

gratiarum actionis clamorem. Pedes autem qui statuam sustinent, i. boni laici actiui, debent esse ferrei per fortitudinis vigorem, terrei per humilitatis pœnitentis squalorem. ¶ Vel dic quod statua significat Ecclesiam, in qua caput, i. capitanei & prælati respectu aliorum debent esse aurei & cæteræ partes & personæ, quanto sunt capiti, id est, prælato propinquiores & in statu, gradu & officio superiores, tanto debēt esse inferioribus meliores. Vnde Vegetius: *Tunc respublica bene regebatur, quando non poterat esse maior nisi qui melior.* Et nota quod Ecclesia bene dicitur statua à stando, quia in stabilitate fidei est fundata. Ps. 118. *Fundauit terrā super stabilitatem suam*, & Ecclesia in æternum stat. ¶ Vel dic quod statua est homo diues, potens grandis & sublimis, quem omnes timent. Iste igitur quandoque habuit caput, id est, originē auream, quia ex nobili plebe traxit originē. Brachia eius, id est, vxor, amici, & collaterales sunt argētei, id est, pleni pecunia & argento, id est, fulgentes gloria temporali. Venter eius & femora eius, & filij eius, & filiæ, qui de suo ventre & femoribus exierunt, sunt ærei & sonori per iactantias, pompas, gaudia & cantilenas, per rixas & discordias. Vnde Iob 21. *Pueri eorum exultant lusibus.* Pedes & tibiæ, id est, eorum famuli officiales partim sunt ferrei per crudelitatē, quia alios feriunt per rapinas & iniurias, partim sunt terrei, i. cupidi & auari, quia si videmus, balliui diuitum & potentum sunt crudeles & rapaces, & sunt etiam cupidi & tenaces. Vnde Eze. 22. *Omnes isti sunt ferrū, plumbū & stannum.* Sed pro certo de monte, i. de paradiso venit quandoque lapis, id est, occulta Dei sententia, percutiens statuam, id est istum diuitem cum istis suis mēbris collateralibus & sequacib. destruit atq; rumpit, & hic quandoq; temporaliter & post mortem æternaliter, quia sc. collaterales & consiliatores sequaces, executores & adulatores diuitū, & cæteri in suis criminib. vel rebus acquisitis participantes, cū eo perpetuo damnabūtur.

F Vnde Esa. 14. *Præparate filios eius occisioni.* ¶ Vel dic quod statua est diues causidicus vel mundanus, qui tenet aurum & argentum, lapides preciosos, te[illegible]s & possessiones, qui est terribilis & sublimis. Sed quid? Pro certo sæpe venit quidam lapis paruulus, i. quidā nouus iuuenis & astutus, qui incipit regnare, causare vel mercari, qui tandem frangit illum magnum, & possessiones eius acquirit, & ipsum prosternit, & inter omnes fit magnus, i. in tota terra & patria nominatus, sicut ad literā videmus de diuitib. quorum quidam pereunt, alij loco surgunt. Vnde Eccl. 11. *Multi potētes oppressi sunt &c.* ¶ Vel dic quod statua ista est homo, qui quandoq; in capite i. in principio & iuuētute est aureus, i. perfectus & bonus, & tandē in pectore, i. in ampliore ætate fit argēteus, i. minus valēs & tepescēs, à feruore tandē fit æreus, i. sonorosus, querulosus. In fine, i. in senectute fit terreus, i. cupidus & auarus, ferreus, id est, impius, frigidus & indeuotus, quia actes in principio franguntur in fine, & ideo per lapidem diuinæ sententiæ perpetuo confringuntur. ¶ Vel dic quod statua est mūdus, qui habet quatuor partes, i. quatuor imperia, sc. Assyriorum aureum, Persarum argenteum, Græcorū ęreum, Romanorum ferreum. Lapis vero paruus est Christus, de monte, i. virgine, sine manibus, i. sine virili opere scissus, qui istā statuam, i. mundi regna cum suis sectis, i. idololatris conquassauit, & per fidem Ecclesiæ mons magnus factus est, quia iam totū mundū impleuit.

Capitulum tertium. Textus. Nabuchodonosor rex fecit statuam auream.

MORALITATVM CAP. III.

G NAbuchodonosor fecit erigi quandam magnam statuam auream maximæ quantitatis in quodam campo, & fecit coram ipsa citharizare melodissime omnibus generibus instrumentorū, & dato quod statua non haberet vitam, nec se posset mouere, tamē voluit quod omnes adorarent eam, alioquin mitterentur in fornacem ignis, sicut patet in tribus pueris sanctis, qui noluerunt ipsam adorare, & missi sunt in ignem. ¶ Rex iste significat istos qui regunt mundū vel Ecclesiā, maiores scilic. & principales. Statua significat aliquos ministros imperitos ad modū statuæ ab eis per affectionē vel per dona creatos, vel aliquos cōsiliarios, qui quāuis sunt statuales & ignari, ipsos tamen colunt & credunt tanquā Deos, & ab alijs volunt coli, sicut ad literam videmus, quod vix est dare aliquē iudicē vel prælatum, quin secum habeat aliquā statuā, i. aliquē consiliarium statualē, cui scilicet principaliter credit, & eum adorat, & ab alijs eum honorari facit, & quā in domo & in curia sua super omnes erigit & extollit, & isti tales dicuntur aurei, quia satis habent de auro, ad dandū suis maioribus munera. Isti etiam secū habent citharistas, hoc est dictū, adulatores, qui non cessant in eorū auribus citharizare, adulando, laudādo, & alios impie accusando, & eis in suis nequitijs fauendo. Quia dicitur Prou. 28. *Qui derelinquūt legem, laudāt impiū.* Quid igitur? Pro certo Nabuchodonosor aliquis princeps mundi vel Ecclesiæ, constituit in cāpo vno, i. in vna patria, ciuitate, Ecclesia vel religione, vnam statuā, i. vnum ignorantē iudicem per affectionē vel per personarū acceptionē erectum, in cuius aurib. illi de familia sua nō cessāt resonare, & ipsam tanquā Deū adorare, & si quis nō velit eā adorare verbis adulatorijs cōmendare, ipse vere mittitur in fornacē ignis, quia s. statim igne rixæ, iræ & auaritiæ deprædatur & ideo pueri, sancti, i. bonæ personæ quæ huiusmodi superbias abhorrent, ab eorum promotione cōburuntur, & in igne rapinæ ponuntur. Vnde Esa. 59. *Qui recessit à malo, prædæ patuit.* ¶ Pueri sācti & abstinētes præcepto regis in ignē missi sunt, vt ibi cōburerētur, sed statim fecit dominus fornacē quasi ventū roris flantē, &

filius hominis cū eis visus. Ministri aūt qui fornacē incenderunt cōbusti sunt, ipsis nihil patiētib. in fornace, & hoc in Babylonia. ¶ Babylonia quę interpretatur cōfusio est mundus, fornax eius est ardor tērationū & tribulationū, Rex aūt eius est diabolus, qui dicitur *princeps mūdi.* Vnde Iob 12. Quādo igitur diabolus rex Babylonis, i. mundi, inuenit aliquos viros perfectos qui suis suggestionibus nolūt obedire, qui sunt abstinētes à vitijs, statim vult quod ponantur in ignē aduersitatū & tribulationū, vt ibi timore vel amore cōburātur, & ad hoc plures ministros habet sibi suffragātes. habet n. gulosos & luxuriosos, qui trahunt ad ignē voluptatis. Habat mundi principes & vsurarios, q trahunt ad ignē aduersitatis. Sed quid? Statim vero quod isti sūt in tali igne, pro certo Deus adhibet ventū Spiritus sancti, & rorē suæ misericordiæ & cōsolationis & adiutoriū suæ protectionis, iuxta illud 1. Cor. 10. *Non patietur vos Deus tentari supra illud quod potestis &c.* Etsi isti à tali igne nō læduntur, sed potius sic cūctanter in eo perseuerant, eorum vincula scil. peccata & vitia consumuntur & purgantur, quia Deus nunquam deest homini tribulato, dū tamen velit eum requirere. Vnde Esa. 43. *Dum ambulaueris in igne, nō combureris, & odor ignis nō erit in te, quia ego Dominus Deus Israel.* Sed pro certo sæpe accidit, quod illi qui erant ministri fornacis, qui sc. gaudebant de tormentis aliorū, & qui eos tribulabant, vt sūt mali balliui, ipsi ab ea fornace cōburuntur, & alij exeunt illæsi, quia sæpe Dei iudicio fit q ignis crudelitatis qui de fornace Babylonis, i. cura mali principis prorupit, iste ministros suos officiales & balliuos inuoluit, vt tales ad tribulationes & paupertates deueniant, quas ipsi alijs intentabant. Prou. 47. Quia vt scribitur, *Qui in ruina alterius lætatur, &c.* 24. Et quod etiā vident, ipsi boni laudes & gratias in ipsa fornace tribulationis referūt creatori, dicentes: Dan. 3. *Benedictus es, &c.* quando istos malos vident comburi Ps. 57. *Lætabitur iustus cum viderit vindictam, &c.* ¶ Fornax Babylonis fuit incensa stuppa & applicata pice & malleolis, vt sic filios Israel deuoraret. Fornax est peccatum luxuriæ. Stuppæ sūt aliqua dona quæ offerūtur, quæ parum valent. Pix quæ ligat, & inficit sunt solatia corporum, tactus, & gestus. Malleus est vetula Maquarella quæ mentē iuuenculæ malleat verbis suis: Naphtha, quod secūdum Plinium, est bitumē cognatū ignib. & quod igne viso rapit eum, significat oscula & affatus. A Ministri igitur Nabuchodonosor, i. dæmones accēdunt hodie fornacem luxuriæ cū stuppa, id est, cum donis & muneribus, cum pice, id est, cū corporalibus gestibus & affectibus, cum malleis, i. cum verbis vetularum fallacibus, cum naphtha, i. osculis & tactib. & hoc vt filij regis Israel, i. Christiani, igne luxuriæ comburantur, ipsi tamen nihil timent, si fuerint abstinentes, & in Deo confidentes, &c. vt in præcedenti capitulo.

Capitulum quartum. Textus. Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo.

MORALITATVM CAP. IV.

NAbuchodonosor vidit somniū. *Videbam, inquit, & ecce arbor in medio terræ. & ecce magna & fortis, & altitudo eius nimia, & proceritas eius cōtingens cælum, & aspectus eius in omnem terrā, folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & esca vniuersorum in ea, sub ea habitabant animalia & bestiæ terræ, in ramis eius volitabant volucres cæli, & ex ea vescebatur omnis caro. Tunc* inquit, *ecce vigil de cælo, & clamauit fortiter: Succidite arborem, præscindite ramos eius, excutite folia eius, & dispergite fructus eius & fugiāt bestiæ quæ subtus eā sunt, & volucres de ramis eius alligentur vinculo ferreo, & cū feris fortis sit pascens herbam terræ, cor eius ab humano immutetur, & cor feræ detur ei. Rore cæli tingatur, veruntamen germen radicum eius in terrā sinite.* ¶ Arbor ista significat mun-

mundi principes, & diuites, qui in medio terræ, id est, planitie huius mundi versantur. Isti enim sunt magni quo ad facultates, fortes quo ad potestates, & maxime cōtra pauperes, qui via aut nunquam possunt habere ius suum de eisdē, & sunt alij quo ad generis nobilitatem, ita quod quasi cęlum tangere per elationē
B videntur, & potestas eorum, fama & prosperitas per terræ latitudinē dilatātur. Isti habēt plures ramos, i. plura prædia, castra, villas vel homagia. Etiam isti habent folia, s. exteriora vestimēta & ornamenta pulchriora, qui bene volunt parari & ornari, & ipsi & vxores & filij habent fructus nimios, id est, diuitias infinitas, ita quod esca vniuersorum est in eis, quia multi homines viuunt de bonis suis, & ideo volucres cœli, i. mūdi nobiles & diuites ac ballini versātur in eorum ramis, i. in eorum officijs, villis & homagijs. ¶ Vel volucres, i. clerici & prælati, quia s. hodie gaudēt volare & discurrere per officia principū & magnatum. Psal. 103. *Super ea volucres cœli habitabūt.* Multa etiam animalia, i. multi simplices sūt eis subditi, & sub eorū dominio cōmorātur, & breuiter omnis caro ei subijcitur in hac vita. Sed quid? sępe accidit quod dū tali prosperitate fruūtur, nec ea debito modo vtūtur, venit vigil de cœlo, i. occulta Dei sentētia, quæ super humanis vigilat incessāter, & præcipit, quod arbor hæc per mortē succidatur, & de vita præsēti euellatur, & quod ei nō remaneāt nec folia vestimētorū, quia totus nudus recedit, nec fructus diuitiarū, nec rami prædiorū, nec volucres, nec bestiæ, i. aliqui assistētes, & subditi familiares vel amici manēt. Quia breuiter sicut dicitur Iob 27. *Diues cum mortuus fuerit, nihil secū effert.* 1. Cor. 15. *Tūc n. euacuabit Deus omnē principatū*, q a nullus quantūcūq; magnus in hac vita habebit ibi famulū vel subiectum, sed quilibet pro capite solus erit, dicēs illud Hie. 15. *Solus sedebā quia amaritudine repleuis me.* Sed aliquādo accidit illud quod sequitur, quod ipse vigil, i. Dei sententia præcipit, quod iste alligetur foris in inferno extra Ecclesiam seu extra mundū saltē in purgatorio vinculis ferreis, i. vinculis pœnalibus & purgantibus, iuxta decretum diuinæ scientiæ & ordinationis ac punitionis, & quod cū feris, i. cū dæmonib. cōuersetur, & quod vlterius per desperationē & tormentorū acerbitatem cor ipsius immutetur, & quod cor feræ, s. infectū & desperatū detur, quod maxime verum est dānatis qui odiūt Deum, & quorū ratio est absorpta. Sed tamen
C quicquid sit, radix semper intacta permanet & seruatur, i. spes resurrectionis, quia boni & mali resurgent. 1. Cor. 15 *Quoniā omnes resurgemus, sed nō omnes immutabimur.* Et ideo, quia de quolibet est dubiū, vtrū sit in purgatorio, præcipit vigil, i. Dei sentētia & ordinatio, quod rore cœli cōtingatur, i. gratijs & suffragijs Ecclesiæ, quia s. pro amicis nostris mortuis semper debemus rorē beneficiorū cęlestiū, s. eleemosinarum, & orationū instillare super eos, dicētes illud Gen. 27. *In cœli rore erit benedictio tua.* Vel dic quod arbor est Ecclesia, vel religio, quæ est magna, fortis, indeficiens, & ad cœlum cōtēplatione erecta. & folijs, scientijs suis, & eloquētijs sacræ scripturæ est plena, fructibus, i. diuitijs & facultatibus fœcunda, ramos habet pulcherrimos, i. dignitates, officia & beneficia, & ideo volucres, id est, viri nobiles, & contemplatiui, bestiæ, i. simplices & subditi in ramis huiusmodi cōmorantur. Et breuiter omnis caro inuenit sibi suū cibū spiritualē, & tēporalē, sc. fidem, gratiā corporalē & tēporalē subiectionem. Nobiles n. & rustici & diuites & pauperes cōtemplatiui & actiui Ecclesiæ sunt subditi, & in ea inueniunt tā temporaliter quam spiritualiter sufficiens nutrimentū. Inquit enim *Esca vniuersorum erat in ea.* Sed vere hodie ista arbor religio vel Ecclesia, quasi succiditur per peccatum, quia nullus facit debitum suū & ideo iam cessāt in Ecclesia folia scientiarū, fructus diuitiarū, rami prouentuū, & beneficiorū hodie deperdūtur, volucres cęli, i. mundi nobiles, & bestiæ, i. rustici aufugiūt, eam cōtemnendo & persequendo, & contra eam armādo sc. Et breuiter ista arbor, i. Ecclesia est hodie ligata vinculis ferreis, statutis principum sæcularium in tantum quod non possit se mouere, & cū feris, i. cum crudelibus mundi principibus, ipsam mordentibus
D & deuorantib. habitant & morantur. Thr. 1. *Quia oēs amici eius spreuerunt eam & facti sunt ei inimici.* Et breuiter nihil est ibi solamen vel vigoris, nisi radix, i. fides quæ sēper remanet intacta. Luc. 22. *Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua.* Nisi etiam ros cęli, i. gratia & deuotio, quæ semper occulte à Deo super Ecclesiam destillatur. Vel dic, quod volucres sunt contēplatiui, bestiæ sunt actiui qui hodie deficiunt in Ecclesia.

¶ Vel dic quod volucres nobiles sunt vasalli, bestiæ sūt tyrāni, qui hodie non dignātur Ecclesiæ subesse. Eze. 13. *In ramis eius habitauerunt volatilia cœli, & in ramis fuerunt vniuersa bestiæ regionis.* ¶ Vel dic quod arbor est paradisus, vbi sunt folia & fructus, i. æterna prosperitas indeficiens. ¶ Vel fructus, id est, Deitas. Folia quæ sunt exterius, id est, Christi humanitas. ibi sūt rami, id est, diuersæ mansiones, ordines & distinctiones. Ibi sunt volucres, i. Angeli Dei. Bestiæ, i. homines. Et breuiter omnia inueniunt ibi suum cibū. ¶ Vel dic quod volucres cœli sunt beati qui sunt sursum in ramis id est, in mansionibus Ecclesiæ triumphātis. Bestiæ sunt viatores huius mundi, & de fructibus arboris, id est, de gratijs sanctorum & suffragijs hic viuunt, & spe istius arboris, i. æternæ glorię recreantur. Ibidem secundū Apostolum 2. Cor. 5. *per fidē ambulamus & non per spem* ¶ Vel dic quod ista arbor est vir perfectus, & maxime Christus. Hic enī magnus est per meritorum facultatem, fortis per constantiæ firmitatem, altus per cōtēplationis sublimitatē, quia dato, quod sit in terra, tamē debet sursum vsque ad cœlestia subleuari per contēplationem, & desiderium & affectum. Vnde Sap. 18. *Vsq; ad cœlos attingebat stans in terra.* Illud præcipue verū fuit de Christo, qui erat in terra, quantum ad humanitatem, & tamen ad cœlos attingebat quantū ad diuinitatem. Vnde Gen. 28. *Vidit Iacob scalam.* Itē hic est pulcher in folijs cōuersationis & locutionis, plenus in fructib. bonæ operationis, & habet pulchros ramos bonæ affectionis, & ideo esca vniuersorū est in eo, quia pauperes ab eo tēporaliter nutriūtur, & diuites spiritualiter, ita quod cibus spiritualis eruditionis, exemplorum prædicationis. cibus tēporalis sustentionis in E
eo reperitur, & ideo angeli qui sunt volucres cęlestes, i. viri sapientes, & discreti, bestiæ, i. simplices & ignari circa eum cōuersantur. Illi n. associādo & cōgaudendo, isti doctrinā ipsius hauriendo, iocūdantur. Et breuiter *omnis caro participat bona sua.* sicut scriptum est. ¶ Vel dic quod rami eius sūt officia & beneficia & præbēdæ, & pro certo ibi sunt volucres, i. boni viri iusti & spirituales. quia perfecti viri non ponūt in officijs nisi personas bonas & iustas & talibus cōferunt bona sua, & maxime bona Ecclesiæ, curas & præbendas, bestiæ aūt debēt esse subtus, quia pro certo viri bestiales in Ecclesia debent inferius esse in statu depressionis & subiectionis, & non prælationis.

¶ Cum Nabuchodonosur deambulat in aula Babylonis, incepit efferri magna superbia in seipso. Dumque Deum quāplurimū offendisset, & nec peccata sua ad Danielis consilium redimere vellet, sed potius diceret: *Nonne ista est Babylon ciuitas magna quā ædificaui in domū regni & in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei* statim subito adfuit Dei sententia contra ipsum in bestiam commutauit & eum propria gloria spoliauit, figuram, sensum, & rationē sibi abstulit, & cor sicut feræ sibi dedit, & quasi bos fœnum comedit, & eum de regno proprio proiecit.

¶ Ecce sic est quod quandoq; homo gloriatur in ciuitatibus, prædijs, & possessionibus, quas ædificauit, & acquisiuit, & in alijs bonis suis non ipsa diuinæ gratiæ & virtuti, sed magis proprijs virtutibus adscribit, nec curat eleemosynas porrigere indigentibus iuxta cōsiliū prædicatorū, & tūc subito venit sentētia contra ipsū, quæ eū ad statum paupertatis & miseriæ deijcit, & tēporaliter in hac vita & æternaliter in altera, & in eū quādoq; cum regno mundanæ gloriæ deponit, & ipsum cū feris infernalibus ponit, sensum & rationē præ acerbitate tormentorū ab eo tollit, quod gloriam eius per mortem corporalem subuertit, & de homine in bestiam ipsum vertit, in quantum figuram sui pristini status ac prosperitatis confundit.

¶ Vel alio modo talis peccator bestia fit, in quantum in fine infantendo sensum & rationem perdit, sicut de multis videmus qui phrenetici moriuntur. Psal. 106. *Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius.* ¶ Vel dic ista cōtra malos nobiles & fatuos & alios, qui quandoq; à statu prosperitatis cadūt, dignitates & hæreditates & officia perdūt, à societate hominū eijciuntur, quasi bos fœnū comedere, & quasi rustici labore viuere, & pristinis delitias dimittere, & cū feris, i. cum pauperibus conuersari coguntur. Sed F
quid? Pro certo ipsi videntes seipsos depositos, desperationē incurrunt. Bestiæ quasi vastiæ, quę secundum Isidorum dicuntur à vastando, id est, crudeles & prædones fiunt, cor humanū, id est, conscientiam piam perdunt, & cor feræ, id est, impiam mortem acquirunt, in virosq; malos se conuertunt. Vnde 1. Reg. 10. *Mutatus est in virum alterum.* Hierem. *A malo in malum egressi sunt.* Postquam Nabuchodonosor occulto Dei iudicio bestia factus est de regno eiectus, & ad statū tribulationis deuenit, principes eius negauerunt eum quamdiu fuit bestia, sed statim quando recepit pristinum sensum, figuram, & statū, principes eius cognouerunt

eum

eum sicut prius & receperunt eum. Tales vero sunt amici mundi qui ad statum tribulationis & infirmitatis deueniunt, quia statim quando occulta Dei prouidentia aufert sibi omnem prosperitatem, regnum, sensum & statum, vere principes sui, id est, amici, cognati & parentes eius despiciunt eum, nec volunt eum amplius videre, nec regere nec Dominum amplius appellare. Quem si acciderit ad statum redire, & principes ipsum recipiunt, & ei sicut primitus obsequuntur, & quem prius sicut bestiam contemnebant, tunc tanquam regem & Dominum reuerentur. Vnde Eccles. 13 *Si habueris conuiuet tecum.*

¶ Nabuchodonosor rex Babylonis factus bestia, sine sensu, fœnum comedit, sicut bos inter bestias habitans, & in syluis societatem hominum contemnebat, & ideo tunc à principibus est contemptus. ¶ Rex iste Babylonis, id est, confusionis significat malos prælatos, impios & crudeles. Nabuchodonosor interpretatur sedens in angustia, quorum vitijs Ecclesia potest dici Babylon, id est, confusio. Isti enim hodie sunt mutati in bestias, quia sunt multi bestiales & luxuriosi, societatem hominum, id est, personarum rationabilium contemnentes. Et ideo de istis dicitur Dan. 4. *Cor eius ab humano immutetur, & cor feræ detur ei*, & ideo vere reges & principes & laici solent tales contemnere, & eorum statum & consortium abhorrere.

G ¶ Vel dic, quod principes qui sunt maiores prælati Ecclesiæ vel religionis, videntes eos tales sic viuentes bestialiter, debent eos statim regno, id est, suscepto regimine priuare. Ezech. 21. *Prophane impie dux, tolle cidarim, depone coronam.* Si autem pœnitentia ducti, fiant iterum homines, id est, viri boni perfecti sensum & mores recuperantes, tunc secundum quod eis videbitur possunt ipsos pristinæ gloriæ restituere, & in eodem loco vel sibi iterum prælatum ab eis reddere. Quamuis Daniel. 5 diceret Nabuchodonosor malam interpretationem de arbore, & Balthasar de manu in pariete, vt patet infra, ita quod vnum diceret de regno eijciendum, & alterum occidendum, ea hoc tamen nunquam fuerunt mori contra ipsum, sed donis & honoribus ditauerunt. Sic vere quamuis Daniel, id est, prædicator nos aspere corrigat & futura pericula nobis dicat, ex hoc tamen non debemus indignari, sed ei corde humili regratiari, quia *qui corrigit sapientem, gratiam apud eum inueniet.* Prouerb. 28.

¶ Quamuis Nabuchodonosor & Balthasar correctionem & increpationem Danielis gratiose reciperent, & eum honorarent, nunquam tamen propter hoc se emendauerunt, & ideo perierunt. Sic vere sunt aliqui qui libenter correctionem audiunt, sed nunquam propter hoc emendantur. Ezech. 33. *Audiunt sermones meos, & in canticum oris sui vertunt illos.* Cap. 6.

¶ Quamuis Darius summe diligeret Danielem, tamen propter consuetudinem & decretum factum tradidit eum iuxta promissa leonibus deuorandum contra propriam voluntatem, sicut dicitur infra cap. 6.

¶ Sic vere reges & viri perfecti summe debent cauere quid promittunt quia turpe est regredi verbum suum. Iuxta illud Prou. 12. *Labium veritatis firmum erit.* ¶ Euilmerodach (teste historia scholastica) pro Nabuchodonosor patre suo regnum rexit, dum à regno exularet, & ibi plura iniqua commisit, & ideo quando pater ad regnum rediit, filium qui deliquerat, carceri mancipauit, & ei plura tormenta inflixit. Tandem pater mortuus est, & filius eius qui erat in carcere, ad regnum iterum sublimatur. Iste autem qui viderat patrem suum prius in bestiam mutatum, & iterum in hominem figuratum, timuit quod de morte ad vitam reueniret, & ideo fecit capi trecentos vultures, patrem suum diuidens, vnicuique vulturi partem dedit, & eos auolare permisit, dicens: *Quia nisi omnes in simul conuenirent, impossibile erat patrem suum quem comederant resumere vitam.*

Sic vere charissimi, quandoq; accidit, quod Euilmerodach, id est, aliquis iniquus ad regnum, id est, ad aliquod officium
H sublimatur, vbi quandoq; molta iniqua committuntur, subditos grauando & spoliando, & ideo sæpe accidit, quod propter nequitiam eius superior magister, qui ipsum habet corrigere, ipsum percutit, incarcerat atque affligit, vel pœnam ei tribuit competentem, illi ex tunc accidit mori patrem suum. Ideo si iste pater vel corrector moritur, id est, si aliquod infortunium ei venerit, ipse statim consurgit versus ipsum, & eum per detractionem & falsam accusationem laniat, & vulturibus, id est, suis ministris porrigit eum deuorandum & diffamandum, & hoc vt perpetuo ad statum prosperum non resurgat. Prouerb 9. *Quia qui arguit derisorem, ipse sibi iniuriam facit.* Matth. 10. *Tradet enim frater fratrem, & filium patrem, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient, eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.* Luc. 21. *Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Et: *Inimici hominis erunt domestici eius*, Micheæ 7. Matth. 10.

Capitulum quintum. Textus. Balthasar rex fecit grande conuiuium optimaribus mille.

MORALITATVM CAP. V.

Balthasar rex Babylonis cum semel esset obsessus à Dario rege Persarum vilipendens obsidionem, fecit grande conuiuium familiaribus suis, & fecit apportari vasa aurea & argentea quæ de Hierusalem & templo attulerat pater suus, & tunc in ipso conuiuio biberunt in ipsis ipse & optimates sui, vxor & & concubinæ suæ, & laudauerunt Deos suos, sed hoc abhorrens Deus fecit venire in ipso conuiuio in pariete vnam manum quæ scripsit per ordinem ista tria verba: *Mane, Thetel, Phares*, quod significat, *numerus, pondus, diuisio.* Significat autem Deus A
quod ipsum numerabat, & ponderabat opera sua quantum valebant, & quia deficiebat in numero & pondere, tunc diuidebat regnum eius & sibi penitus auferebat, & sic factum est quod in ipsa nocte rex qui obsidebat ciuitatem, cepit eum & occidit, & regnum & totam substantiam eius deuorauit.

¶ Balthasar qui interpretatur deuorans diuitias, significat mundi diuites & potentes, qui non cessant diuitias deuorare & accumulare, nec tamen ab eis satiantur, quia *venter impiorum insatiabilis.* Vnde Prou. 31. Isti sunt reges Babylonis, quia regunt mundum, vbi non est nisi confusio. Oseæ 8. *Ipsi regnauerunt, sed non ex me, &c.* Iob 41. Isti quotidie obsidentur à rege Persarum, i. à diabolo, qui est rex super omnes filios superbiæ. Sed vere isti non curant de ista obsidione, scil. de diabolo, qui continue per tentationem & tribulationem, & mortis temporalis & æternæ tentationem ipsos obsidet & infestat, imo pro certo ipsi vacant conuiuijs & ludis, potibus & cibis, & eum vxoribus suis & familiaribus & Dijs suis, i. illis de parentela sua, de quibus magis sperant & exultant, in vasis aureis & argenteis bibere delectantur. Sed pro certo Deo sæpe displicet huiusmodi vanitas & prosperitas, & ideo dum sunt in aula Babylonis, i. prosperitatis mundanæ, quando non cogitant de futuris, Deus mittit manũ suam, i. potestatem & virtutem, & in pariete corporum se otentiam scribit & dicit: *Mane, Thetel, Phares.* Quia ipse numerat tẽpus & vitã eorum, & ipsam præsumit, & ipse etiã ponderat quantũ de virtutibus & vitijs habeant, & tandẽ diuidit eos, i. animam à corpore separando per mortẽ, vel diuidit eos, i. à societate fidelium & parte eorum ponit cũ infidelibus in inferno, & ideo rex Persarum, i. diabolus, audito is Dei voluntate & sententia, ipsos corporaliter & æternaliter occidit, qui ipsos tamdiu obsidebat in hoc mundo Vnde Luc. 12. *Stulti, hac nocte repetent animã tuam à te, quæ autem congregasti cuius erunt? &c.* Vel ista dic cõtra executores testamentorum, qui, f. mortuo diuite, & lecta testamenti scriptura, optime numerant & ponderant bona sua, ipsasq; inter se diuidunt & dispensant. Ideo bene dicitur: *Diuisum est regnum tuum, & datum est Persis & Medis.* i. tuis executoribus & alijs. Si vis dic B
interpretationem de Medis & Persis, &c. Vnde tales sic moriẽtes, possunt de suis executoribus dicere illud Psal. 21. *Diuiserunt sibi vestimẽta mea, &c.* Cap. 6. ¶ Cum Daniel esset honoratissimus in Palatio regis Darij, inuiderunt ei aliqui principes, & ideo ipsũ mitti in lacũ leonum propter hoc quod Deum colebat, procurauerunt. Sed statim adfuit Dei prouidentia, qui Danielem inter leones illæsum seruauit. Quod videns rex in crastinũ ipsum liberauit, & eius accusatores cum vxoribus & filiis in lacum intromisit, & statim eorum ipso fuerunt à leonibus deuorati.

¶ Rex iste est Deus, cuius regnum (teste Gregorio) est Ecclesia. Lacus est purgatorium vel infernus, vbi sũt leones, id est, dæmones rugientes. Accidit etiã quod in regno Christi, id est, Ecclesia est, quādoq; Daniel, id est, aliquis homo clericus, qui propter scientiam & bonitatẽ, ab omnibus honoratur, & ideo vere habet statim inimicos inuidos. Quia secundum Senecã in libro de moribus: *si nullos inimicos facit iniuria, multos tamen facit inuidia.* Vnde sæpe accidit, quod propter prosperitatem qua fulgeot inter cæteros, mors eis ab inimicis intentatur. Et ideo daro, quod displiceat regi mors innocentium, tamẽ propter decretum Medorum immutabile, id est, propter *decretum quo statutum est omnibus semel mori* secundum Apostolum, Hebr. 9. ipse dissimulat & & permittit. Igitur Daniel, id est, iustus mortuus, in lacum, i. in foueã vel in purgatoriũ mittitur, & lapis tunc superponitur in sepulchro, vbi scil. ab Abacuc, id est, à bonis amicis pulmento

 piorum

piorum suffragiorum spiritualiter sustentatur. Sed pro certo leones, i. dæmones ei non possunt nocere, imo ab ipso lacu, i. à purgatorio, à rege, i. à Deo liberantur, & ad aliam gloriam sublimātur, scilicet ad gloriam paradisi. Alij autem in lacum, id est, in infernum ponuntur cum vxoribus & filijs, id est, cum fautoribus & imitatoribus suis, vbi à leonibus, i. à dæmonibus deuorantur perpetuo, & super eum fugierunt leones. Et sic inuidi & homicidæ alijs credunt, sibiipsis nocent, & alijs proficiunt &
C valent. ¶ Vel dic spiritualiter per modū exempli, quādo quis per inuidiam procurat alteri malitiā, transit super ipsum & idē præiudiciū sæpe incurrit quod alijs intentabat, sicut patet de Aman & Mardochæo. Vnde Prou. 26. *Qui fodit foueam, incidit in eam.*

Capitulum septimum. Textus. Anno primo Balthasar regis Babylonis, Daniel somnium vidit.

Moralitatum Cap. VI.

Daniel vidit in medio maris quatuor ventos pugnare, & statim bestiæ grandes de mari pariter ascenderunt & inter se dissimiles & feroces. &c. ¶ *Mare* quod *est inscrutabile*, est *cor hominis*. Hier. 17. Quatuor venti sunt quatuor affectiones, scil. spes, timor, gaudium, & dolor, & istæ inter se pugnant, quia in corde hominis semper est pugna inter istas affectiones & passiones. Ideo bene dicitur in prosa: *Confusa sunt hæc omnia spes, timor, gaudium, & dolor.* Et ideo sæpe accidit quod post istos ventos, id est, post huius mundi conflictum sequuntur quatuor bestiæ fortes & diuersæ id est, quatuor peccata mortalia. Nam ex spe sequitur præsumptio, ex timore desperatio, ex dolore obstinatio, & ex gaudio luxuriæ corruptio, & sic cor humanum ex istis quatuor ventis, id est, bestijs dissipatur. Vnde Prou. 19. *Cogitationes variæ versantur in corde viri.* Ideo Eccles. 17. *A corde quatuor oriuntur.*

¶ Vel dic, quod quatuor venti sunt superbi nobiles. Bestiæ sunt crudeles inferiores, qui ideo quatuor dicūtur, pro eo quod in quatuor mundi partibus collocantur. Isti igitur inter se pugnant, & per rixas ac discordias iugiter secum certant. Vnde Prou. 13. *Inter superbos semper sunt iurgia.* ¶ Daniel vidit *quandam bestiam leænæ similem, & habebat alas sicut aquila, & sublatæ sunt alæ eius & ipsa sublata est de terra, & super pedes quasi homo stetit, & cor eius datum est ei.*

¶ Bestia significat superbū, & ideo dicitur similis leænæ, quæ est bestia superbissima, quia superbi huius mundi sunt crudeles more leonū, pauperes deuorando, sicut patet de militibus, offi-
D cialibus & balliuis. Isti quandoq; habent alas aquilæ, per quas in altum vehuntur, i. alias personas & nobiles, per quas frequenter sublimantur, promouentur & honorantur sicut videmus, quia non est ita modicus balliuus vel vsurarius, quin habeat maiorem in curia vel patria, qui ipsum subleuet ac supportet. Isti autē aquilæ dicuntur similes, quia tales mali malorum fautores ad modū aquilæ per rapinas viuunt de sanguine alieno. Hierem. 2. *In alis tuis inuentus est sanguis pauperū & innocentium.* Alias enim malos non sustinerent, nisi inde sanguinem emungerēt, & de eorū rapinis emolumentum haberent. Iob 39. *Pulli aquilæ lambunt sanguinem.* Sed quid? Sæpe accidit quod alæ istæ à talibus euelluntur, quando homines per mortem subtrahuntur. Isti etiam sui amici vel fautores sibi per aliquod infortunium auferunt de terrena dignitate & prosperitate, quam super alios obtinebant. Et super pedes quasi homo stant, hoc est dictū, quod ipsi caduni à statu suo ad terram, i. ad pauperem statum, ita quod si erāt equites, fiant pedites. Ideo dicitur, quod *cor eius datum est ei*, quia tunc temporis redeunt ad cor suum, & cognoscunt quid sunt, & vnde sunt, & quid est mundi prosperitas quam sic perdunt. Esai. 46. *Redite præuaricatores ad cor, recordamini prioris sæculi.* Sicut enim videmus quando inferiores perdunt alas suas, i. fautores suos, qui eos in prælatorum curijs sustinebant, ipsi solent similiter de terra tolli, & à statu vel officio, vel saltem reputatione tolli atque deponi. Zach. 13. *Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis.*

¶ Vel dic, quod post mortem amicorum suorum & alarum suarum euulsionem, ipsi similiter de terra per mortem tolluntur, & ad infernum pedes ire compelluntur, vbi cor eorum, id est, tristitia & desperatio sibi datur, & pœnitentia de male actis si possent. Hier. 8. *Dolor meus super dolorem, in me est meum mœrens.*

¶ Vel dic, quod leæna quæ est bestia ita luxuriosa, quod cum pardo fornicatur quod est animal pictum, significat mulieren adulteram quæ cum pictis & pulchris iuuenibus fornicatur, &
E leoni, id est, marito proprio fraudem facit. Alæ igitur istius sunt gratiæ per quas eleuatur & superbit, scilicet pulchritudo, nobilitas, potentia, & voluptas. Sed quid? Vere istæ alæ primo subtrahuntur ei, quia, scilicet sua pulchritudo per senectutem deficit, ipsa tandem de terra viuentium transit, & super pedes suos tota nuda in suis naturalibus relicta, in inferno cogitur stare, & cor eius datur ei perpetua tristitia lamentari.

¶ Secunda bestia quam vidit Daniel, erat similis vrso. *Ecce* (inquit) *alia bestia stetit similis vrso in parte, & in ore eius tres dentium ordines, & in dentibus suis erant tres principes qui dicebant ei, Surge, comede carnes plurimas.*

¶ Bestia potest significare principes malos & prælatos, qui reuera vrso (qui mel summe diligit) sunt similes, quia scilicet mel, id est, dulcorem voluptatum & delitiarum diligunt, & vellus hirsutum diuitiarum gerunt. Nam sicut vrsus apes inquietat, tales inimicos pauperes per rapinas, vt mel, id est, ipsorum bona rapiant & euellunt. Isti habent os magnum, id est, magnam curiam & hospitium seu claustrum & monasterium, vbi sunt plures dentes, id est, plures personæ in tribus ordinibus, id est, pluribus officijs, distinctionibus, statibus, gradibus ordinatæ, quidam superiores, quidam mediocres, alij inferiores; sed in istis dentibus & ordinibus sunt tres principales dentes, id est, aliqui magni in officijs superiorum gratijs excellentes, quia principes in suis curijs & officijs, prælati in suis hospitijs semper habent aliquos fautores, per quos reguntur & ordinantur. Sed quid dicunt istæ bestiæ, isti consiliarij, fautores & magistri? Pro certo non dicunt eis quod regant bene terram suam, vel quod faciant iustitiam vel quod ab iniquitate caueant, sed ipsi dicunt eis, *Surge, comede carnes plurimas*, hoc est dictum, Deuora subditos, excoria, rape, comede carnes, id est, substantias aliorum.

¶ Vel dic, quod ista bestia est infernus, qui est similis vrso, quo ad voracē insatiabilitatem, habet tres ordines dentium, id est, tres differentias mordacium tormentorum, scilicet limbum, purgatorium & barathrū. Isti enim dentes dicunt inferno quod deuoret carnes plurimas, quia ista tria loca deuorant hodie quasi omnes personas, quia barathrum deuorat damnatos, limbus pueros non baptizatos, purgatorium pœnitentiam acturos. Vnde Prou. 30. *Tria sunt insatiabilia.*

¶ Vel dic, quod fera vrsa quæ nulli parcit, & quæ duas alas habere dicitur, est mors, cuius alæ sunt duæ, scilicet infirmitates & casus, quæ mortem faciunt vndique euolare, & ad loca vana se transferre. Ista enim tres habet ordines dentium, statuum & locorum, paradisum, purgatorium & infernum, & forte ibi sunt principes tres, scilicet minores angelorum ordines, F
qui mortis casibus, infirmitatibus & actibus hominum præficiuntur secundum aliquos sanctos, & isti pro certo dicunt morti. *Surge, comede carnes plurimas*, quia isti principes Angeli ordinant secundum occultam Dei prouidentiam de quolibet, quando, quomodo, & quare, & vbi, in quo istorum trium ordinum locandus sit quilibet cum moriatur. Ideo de morte dicitur Psal. 64. *Ad te omnis caro veniet.*

¶ Vel dic, quod bestia est Christus, qui fuit similis vrso, id est, peccatoribus in parte, quantū ad naturam non quantum ad vitia. Tres ordines, id est, tres naturæ in vna persona, scilicet diuinitas, corpus & anima. Tres principes sunt tres status Ecclesiæ qui per Noe, Daniel & Iob intelliguntur, i. continentium, coniugatorum & virginum, qui dicūt Christo per orationem, quod ipse comedat, & eos sibi incorporet & vniat per fidei Sacramentum carnes plurimas, scilicet homines huius vitæ, vt fidelibus adiungantur in corpore Christi mystico, Iudæi, hæretici, Saraceni, & per pœnitentiam reprobi Christiani. Psal. 65. *Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet.*

Vel dic, quod ista bestia vrsina est vaniloquus, habens tres ordines dentium, id est tria genera verborum in ore, scilicet detractionem, iactantiam & blasphemiam, & isti deuorant carnes plurimas, quia iactantia deuorat carnes proprias, detractio carnes proximi, blasphemia carnes Christi, Vide supra de manticora lib. de animalibus.

¶ Tertia bestia quasi pardus, habebat quatuor alas auis & quatuor capita, & habebat potestatem magnam. ¶ Pardus coloratus & præceps est hypocrita, qui quamuis sit coloratus in conuersatione picta & ficta, tamen præceps est ad sanguinem id est, plures modos decipiendi, & isto modo aliqui acquirunt potestatem, honorem & reputationem.

¶ Vel dic, quod bestia cuius quatuor alæ, sunt quatuor affectiones, quatuor vero capita sunt quatuor principalia crimina ex ipsis orientia, &c. sicut supra cap. 4.

¶ Vel

G ¶ Vel dic, quod pardus est vir perfectus, qui habet pellem pictam honestæ conuersationis, & iste habet quatuor capita, id est, quatuor principales virtutes scilicet iustitiam, prudentiam, fortitudinem, & temperantiam. Habet etiam quatuor alas, id est, quatuor affectiones bene ordinatas, scil. spem, timorem, gaudium & dolorem, cum quibus volat sursum ad cœlestia contemplando, & ideo potestas ei datur in cœlo & in terra. In terra dico quantũ ad temporalem promotionem, in cœlo vero quantum ad cœli beatificationem. Et debent conuenire capita cum alis, quia gaudium debet habere temperantiam, dolor prudentiam, spes iustitiam, timor fortitudinem. Ezech. 1. *Quatuor facies vni &c.* ¶ *Quarta bestia erat terribilis & fortis nimis, dissimilis alijs & habebat dentes ferreos, & comedebat & comminuebat, & reliqua pedibus conculcabat, & capita habebat decem.*

¶ Ista significat mundi diuites & tyrannos, qui propter suam malam vitam quam plerique ducunt, sunt terribiles, & alijs dissimiles Christianis, vt de quolibet dicatur illud Sap. 2. *Grauis enim est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est nobis vita eius.* Decem capita sunt decem capitalia vitia, quæ opponuntur decẽ præceptis. Apoc. 13. *Habebat capita septem & cornua decem.* Dentes istorum sunt eorum officiales & ballini, qui dicuntur dentes à demendo, quia isti sunt rapaces & auaræ naturæ & alijs demũt & subtrahunt quicquid possunt. Et isti dicuntur ferrei, propter duram crudelitatẽ, sunt magis fortes quo ad diuitias, & quo ad potentiam sæcularem in tantum quod nullus potest contra eos præualere, & ita illæ bestiæ, i. principes potentes, mediantibus suis dentibus i. e. suis coadiutoribus hodie omnia deuorant & confundunt, & illud quod non possunt consumere, scilicet illos contra quos non possunt præualere, vilipendunt & despiciunt, capita habent plura, id est, plures dignitates, villas & castra.

¶ Vel dic, quod ista bestia sunt causidici, & ballini & officiales, & tales dentes quorum demum bona aliorum, sunt principes & prælati, cum quibus sunt, & per quorum virtutem faciũt multa mala. Nam habent dentes super eos, id est, Dominos magnos & magistros, sub quorum vmbra ipsi deuorant omnes alios circumstantes, per auaritiam & rapinam, & illud quod non possunt suppeditare, conculcant pedibus, i. contemnunt per superbiam mentis. Isti habent hodie plura capita, id est, dignita-
H tes & præbendas. Psal. 72. *Ipsi peccatores in sæculo, &c.* ¶ *Apparuit quædam bestia mirabilis & terribilis fortis & magna habens capita septẽ & cornua decem & inter omnia ista cornua ortum est vnum cornu modicum, habens oculos quasi oculos hominis & hic loquens grandia, & a facie eius tria de alijs cornua sunt euulsa & iterum creuit illud cornu, cum quo bellum faciebat contra Dei sanctos & præualebat, & reges terræ humiliabat. Putauit quod posset mutare tempora & reges, sed tandem antiquus dierum venit, ad iudicium sedit, & potestas istius est ablata.*

¶ Si vis expone allegorice, sicut exposuit glossa de Antichristo. & dic quod bestia est regnum Romanum. Decem capita sunt decem regna, cornua sunt reges, cornu modicum est Antichristus, contra Deum loquens grandia, reges subijciens, oculos clari intellectus habens. Iste enim contra sanctos pugnabit, & præualebit ad tempus, sed tamen finaliter veniet antiquus dierum Christus ad iudicium, & cessabit eius potestas, sed de hoc nihil ad præsens.

¶ Sed expone moraliter & dic, quod bestia est princeps, vel prælatus magnus & fortis, habens plura capita, id est, plura loca capitalia, villas & castra, cornua sunt principes, ballini & officiales sui, mediantibus quibus alijs cornu impetit & deterret, sed aliquando accidit quod oritur inter eos vnum cornu modicum, i. vna modica & parua persona, quæ primo est in paruis officijs quæ tamen oculos suæ claræ discretionis, cautelarum & cauillationis habet, & propterea laqueo suæ eloquentiæ, i. iactantiæ & adulationis, minarum & elationis ipsa præualet cõtra alios & maxime contra sanctos & iustos, & suppeditat tres vel plures, & alij officiales à facie eius euelluntur & deponũtur de suis officijs, & quandoq; fauente fortuna in tantum crescit in mundi prosperis, quod Dei sanctos vel pauperes religiosos, & alios se meliores concutit & conculcat, Deum contemnit, reges terræ, i. nobiles & potentes humiliat & affligit, vt patet de istis qui sunt cum regibus & prælatis de quibus dicit Apostolus,
A 1. Thess. 2. *Deum non timent, & cunctis hominibus aduersantur* Sed finaliter venit Christus antiquus dierum, & vocat eos ad iudicium per mortem subitam & sic eorum potestas deficit. Ideo de tali cornu dicitur Psal. 74. *Cornua peccatorum conterentur.*

¶ Vidit Daniel quod throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, vestimentum eius quasi nix, capilli eius quasi lana munda. thronus eius quasi flamma ignis, rotæ eius ignis accensus. fluuius igneus rapidusq; egrediebatur à facie eius, & libri aperti sunt, & iudicium factum est, & tunc omnium bestiarum ablata est potestas, & filio hominis sibi præsentato dedit antiquus dierum potestatem, regnum, gloriam & honorem. In istis verbis describitur iudicis vel iudicij status, quia pro certo in throno, i. in prælatione & potestate iudiciaria non debet sedere nisi antiquus, i. homo sapiens & maturus, qui debet habere capillos, id est, interiorem affectionem, & vestimentum, id est, exteriorem conuersationem albam & mundam, sanctam & puram, castam & honestam, & immunem ab omni affectione & acceptatione munerum & personarũ quasi nix. & quasi lana albi capilli eius, dato quod hodie multi sessores & iudices sunt contrariæ conditionis. Vnde Eccl. 10. *Vidi stultum in dignitate sublimi, thronum eius*, id est, autoritas totæ *circa eum*. Voluentes, id est, ministri sui volubiles & apti ad obediendum, debent esse igniti, i. feruentes & charitatiui, vel ignei, id est, rigidi ad malos puniendũ, & iustos promouendum & ideo fluuius igneus rapidus, i. extensio & sententia aspera & rigorosa à facie eius debent contra ipsos emanare, quia nullum debet timere quin per iustitiam & rigorẽ faciat iudicium æquitatis. Vnde Hebr. 1. *Facit ministris suis flammam ignis.* Hic debet habere plures ministros, quia iudicium nõ debet fieri nisi coram pluribus assistentibus & consiliarijs. Libri debent esse aperti, quia secundum quod in libro legum & canonum inuenitur scriptum, debent procedere, & filio hominis, id est, bonis notabilibusque personis fideliter debent dare potestatem, gloriam & honorem. Bestiarum autem, id est, ferocium iniquorum ratione carentium debent auferre & reprimere potestatem. Deut. 25. *Quem iniustum videris, condemnabis, quem vero iustum videris, victoriæ palmam dabis.*

¶ Vel dic econtrario, quod in throno & in dignitatibus sæculi sedentes prælati & iudices sunt hodie in tanta pompa quod B
habent millia millium ministrantium & assistentium, sed ipsæ rotæ & ministri sui sunt ignei per rapinam & excoriationẽ, etiã fluuius, id est, rigor crudelitatis & rapinæ à facie talium egreditur in subditos vndequaque. Ioel. 2. *Ante faciem eius ignis vorax.*

Capitulum octauum. Textus. Anno tertio regni Balthasar regis visio apparuit mihi.

MORALITATVM CAP. VII.

CVm esset Daniel in regione Helam, vidit se esse super portam Vlay. *Vidi inquit, & ecce aries vnus habens duo cornua, & vnum cornu maius alio, qui cornibus suis ventilabat per omnes mundi partes, & nullus poterat sibi resistere, fecitq; secundum voluntatem suam, & magnificatus est. Tunc venit hircus caprarum ab occidente, habens cornu insigne ante oculos vndique ventilans, & efferatus est in arietem, & comminuit cornua eius, & nullus potest liberare arietem de manu eius, tamen in fine cornu illud magnum fractum est consumptumq;.*

¶ Aries iste significat aliquem religiosum, simplicem, & maturum, vel quemcunq; virum bonum & honestum, qui quandoque habet duo cornua, id est, scientiam vtriusq; testamenti. Vel duo cornua, id est, scientiam naturalem, & affluentiam temporalem. Vel duo cornua, id est, mitram, quia forte est Episcopus vel cornutus, vel duo officia, id est, duplicem iurisdictionem, id est, spiritualem & temporalem, quia *cornua in manu eius.* Abacuc. 3. Iste quandoq; fauente fortuna magnificatur & C
crescit per potentiam sæcularem, in tantum quod non inuenit sibi resistentem, sed sæpe accidit quod venit hircus, id est, vilis & insufficiens persona, quæ tantummodo habet vnum cornu, id est, vnum officium, qui pugnat contra prælatum, & præualet contra eum, & frangit cornua potentiæ eius, & regnat loco eius, sic quod nullus potest sibi resistere in vna potestate. Vnde Abacuc. 1. *Impius præualet aduersus iustum, &c.* Sed tamen in fine frangitur cornu eius, id est, eius potestas, quia sæpe accidit, quod qui fregerunt aliorum potestates, postquam diu regnauerunt, & mundum tribulauerunt, ita quod nullus eis poterit obuiare, finaliter confringuntur & per mortem subitam moriuntur. Esai. 30. *Subito dum non speratur venit contritio eius, &c.*

¶ Vel dic, quod hircus fœtidus est aliquis luxuriosus & immundus, qui quandoq; habet vnum cornu insigne, scilicet generis nobilitatem, vel sæculi dignitatem & potestatem & hoc inter oculos, quia scilicet iste præ oculis semper habet præsumptionem & superbiam vel aliquod bonum si ipsum habet. Iste igitur pugnat contra arietes cornutos, id est, contra prædicatores humiles, & eos conterit, & tamen finaliter ipse perit.

¶ Ve

¶ Vel dic, quod aries est prædicator, cũ cornu duplicis testamenti, cui nullus resistit, sed vndiq; circuit prædicãdo, sed quandoq; venit hircus fœtens, id est, peccatum luxuriæ, quod quandoq; ei præualet, & suam destruit potestatem ¶ Vel dic, quod aries est diues aduocatus cum pluribus cornibus, i. officijs & dignitatibus, qui in tantũ prosperantur in terra, quod per rapinas & exactiones oẽs vicinos conturbat, ita quod nullus potest suis malitijs obuiare, sed in occidentẽ mortis venit hircus fœtidus, id est, diabolus, qui circa tales effrænatur per mortem temporalem.

¶ Vel hircus, id est, mors quam comitatur fœtor & horror eos constringit per damnationem æternam, ita quod nullus eis amplius suffragatur, quia *omnes amici eius spreuerunt eam inter angustias*, Thren. 1. Et iste hircus sc. diabolus habet vnum cornu, scil. excellentiam nobilitatis naturalis, qua pollet, quia non est potestas super terram quæ comparetur ei. Quam habet semper *per superbiam ante oculos mentis & imaginis suæ*. Iob 41.

¶ Daniel vidit vnum modicum cornu quod factum est magnum & tunc videns se fortificatum, insurrexit contra stellas, & deijciebat eas in terram contra sanctuarium Dei, & conculcauit illud & magnificatus est in fortitudine cœli, & prostrata est veritas in terra.

D ¶ Tales sunt multi qui primo sunt modici quantũ ad dignitates, prosperitates & diuitias, vt forte quia sunt de humili plebe & in paruo statu, tandem tamen fiunt grandes, quia ipsi ditãtur & magnificantur, & tunc ipsi insurgunt contra Deũ per vitia & peccata, & stellas & sanctuarium, i. Dei sanctos, perfectos, religiosos, vel sanctuarium, i. religionem per rapinas & exactiones destruunt & conculcant, ita quod ad literam per talium fraudes & malitias fortitudo cœli, id est, Ecclesiæ impugnetur, & veritas deprimatur. Vnde Esa. 59. *Corruit in plateis veritas, &c.*

¶ Daniel se asserit vidisse hircum, qui ventilabat per quatuor partes cœli, & quod nulla erat bestia quæ suæ posset resistere voluntati, verumtamen cornu eius insigne quod habebat, ante oculos fractum est, & quatuor loco illius surrexerunt.

¶ Istud capitur sicut libro de animalibus capitulo de angue, vbi agitur de hydra, cuius ablato vno capite duo surgebant.

Capitulum decimum. Textus. Anno tertio regni Cyri regis Persarum, verbum reuelatum est.

MORALITATVM CAP. VIII.

VIdit Daniel, *& ecce vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo corpus eius quasi chrysolitus, facies sicut species fulguris, oculi vt lampas ardens, brachia eius & quæ deorsum erant, quasi species æris candentis, & vox sermonum eius quasi vox multitudinis.*

E ¶ Iste est vir perfectus, qui vestitus debet esse lineis, id est, candore puritatis in conscientia. Renes eius, id est, actus & motus renum debet esse cinctus & restrictus fulgore castitatis in apparentia, & conuersatio debet esse aurea & honesta, & maxime quo ad renes, id est, quoad actus venereis, corpus eius, id est, intentio debet esse chrysolitus, id est, preciosa & sancta. Facies eius, id est, affectio debet esse sicut fulgor, per ardorem charitatis. Oculi cordis sui sicut lampas, per splendorem discretionis & sublimitatis. Brachia eius, id est, virtus debet esse ærea, id est, sonora per sonoram prædicationem, & per meritorum operationem, & candens per colorem supernæ charitatis. Vnde Matt. 17. *Vestimenta eius alba sicut nix.* Sic igitur perfectus est lineus quoad puritatem, aureus quo ad honestatem, chrysolitus quo ad sanctitatem, fulgureus quo ad charitatem, lampadeus quo ad scientiæ claritatem, æreus quo ad bonorum operum diuturnitatem, quia æs est metallum durabilissimum. Vnde de tali viro potest dici illud Zach. 6. *Ecce vir oriens nomen eius.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Erat vir habitans in Babylone, & nomen eius Ioachim.

MORALITATVM CAP. IX.

INgressa est Susanna pomœrium viri, vt illic recrearetur & lauaretur. Emisit autem puellas, & remansit sola & statim affuerunt duo seniores iniqui, qui ipsam voluerunt maculare, sed quia non consensit eis, perhibuerunt testimonium adulterij cõtra ipsam, quæ cum duceretur ad mortem, adfuit Daniel qui probauit eos mendaces, & sic Susannam liberauit, & senes ad supplicium condemnauit.

¶ Susanna est anima. Vir eius est Christus. Viridarium Christi est religio. Aqua quæ est ibi, est fons deuotionis. Vnguentum, quod est ibi, est dulcedo consolationis. Ancillæ animæ sunt gratiæ & virtutes. Duo senes sunt mundus & diabolus. Daniel est prælatur, presbyter vel Sacerdos. Accidit igitur quod Susanna, id est, anima Christiana venit ad viridarium viri sui Christi, i. statum suæ religionis, vt ibi recreetur & lauetur, & vt ibi aqua deuotionis & lacrimarum à cunctis sordibus & vitijs abluatur, & vnguento diuinarum gratiarum & consolationum spiritualiter inungatur. Sed quandoq; accidit, quod ista à se emittit ancillas, i. virtutes per aliqua peccata quæ committit in religione, & sola sine virtutibus vult manere. Vnde Luc. 10. *Soror mea reliquit me solam ministrare.* Et tunc vere insurgunt statim aduersus eã duo senes, scilicet mundus & diabolus, qui tentãt eam, & volũt quod misceatur cũ eis per vitia & peccata, scil. cum mundo per auaritiam & luxuriam, cum diabolo per superbiam, iram & inuidiam, quia tunc est sola, & non habet adiutorium gratiæ Dei. Sed quandoq; Dei auxilio fit, quod ipsa scil. anima resistit, & nõ consentit, & tunc isti duo senes, scilicet diabolus & mundus, imponunt sibi & procurant quicquid mali possunt, tribulationes & labores. Verumtamen Dei iuuamine & opere Danielis, id est, consilio Sacerdotis, ipsa euadit, nec perit manibus eorundem. Psal. 119. *Ad Dominum cum tribularer, clamaui, &c.* F

¶ Vel dic, quod pomœrium est mundus, vbi est iam vxor Ioachim Dei patris, quæ dum credit mundi voluptatibus vti aqua & vnguento, id est, iocundi prosperis, emittit ancillas, id est, virtutes, & sic senes, id est, caro & mundus tentant eam, scilicet caro de luxuria, de superbia dæmon, & tunc ipsa est in periculo mortis æternæ, nisi clamat ad Dominum per confessionem & orationem, & nisi à Daniele, id est, a Christo per suam gratiam liberetur. Psal. 118. *Me expectauerunt peccatores, &c.*

¶ Vel dic, quod Susanna, quia erat sola, fuit in periculo damnationis, & ideo bonum est semper habere amicos secum socios bonos, ne propter sollicitudinem veniant nobis mala. Vnde Gen. 2. *Non est bonum hominem esse solum.*

¶ Vel dic, quod senes sunt iuuenes moderni, qui si sit aliqua persona in viridario, id est, in iurisdictione sua, quæ coram eis habet negotia nisi eis sit fauorabilis, & nisi eorum faciat voluntatem, eis applaudendo vel munera præsentando, vere non timent sententiare contra ipsam. Verumtamen Daniel, id est, Christus in fine ipsos crudeliter condemnabit, Matth. 7. *In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini.* Matth. 14. G

¶ In Babylone erat idolum nomine Bel, quod rex & populus colebant, ita quod rex infinitam quantitatẽ ciborum continue tradebat Sacerdotibus Belis, vt ponerẽt coram Bele, qui fingebant quod omnes cibus nocte qualibet deuoraret, illi autem fecerant meatus subtus terrã, per quos ipsi, vxores & filij ingrediebantur, qui omnia deuorabant. Daniel autẽ hoc volens probare, occulte pauimentũ cinere superspargit, & sigillo regis ostiũ sigillauit. De nocte aũt per occultos meatus Sacerdotes cũ vxoribus & paruulis venerunt, & quæ posita fuerant comederunt, ita quod in cinereo pauimẽto vestigia virorum, mulierũ & paruulorum apparuerunt, & sic ipsorum malitiæ sunt repertæ, ita quod eos rex & Babylonij punierunt & idolum destruxerunt.

¶ Babylon quæ interpretatur confusio, est mundus plenus confusione. Bel est Christus, quia Bel interpretatur vetustas. Iste autem dicitur, Dan. 7. *antiquus dierum.* Iste autem in templo sanctæ Ecclesiæ coronatur, & tam à regibus quam à cæteris populis adoratur. Quid? Pro certo reges & populi tradunt à principio maximas impensas, cibos, redditus, possessiones Sacerdotibus Bel, id est, Christi Sacerdotibus & viris Ecclesiasticis, vt ipsi Bel, id est, Christum in persona pauperum per eleemosynas & in persona propria per deuotionem nutrirent, ipsi vero fingunt & dicunt, quod Bel omnia deuorat & consumit, i. quod omnia in diuinis vsibus consumuntur. Sed ipsi habent occultos meatus, per quos transeunt & introeunt & vxores eorum & filij, qui bona data Ecclesiæ deuorant & consumunt. Et ideo sicut Daniel proiecit cinerem in pauimento, sic in crastino apparuerunt vestigia virorum, vxorum & puerorum, & sic deprehensa est fraus eorum, & sic templum & Sacerdotes à rege sunt destructi.

¶ Sic vere charissimi in templo Ecclesię apparent tot vestigia istarum concubinarũ & filiorum eorum, quod iam quasi publicũ est, ita quod Sacerdotes amodo nõ possunt dicere, quod talia bona à Bele deuorantur, i. in Dei vsibus expendantur, quia planum est quod in pomparum fastum, i. in virorum, filiarum & concubinarum vtilitatibus expendantur. Et ideo pro certo hodie rex & populus visis huiusmodi fraudibus, subtrahit eis redditus, & impensas, quas antiquitus dederunt & templũ Ecclesiæ cũ suis Sacerdotibus quantũ possunt, destruũt & subuertunt. H

tunt ideo dicitur Malach. 2. *Vos Sacerdotes recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege, irritum fecistis pactum Leui, propter quod dedi vos contemptibiles omnibus populis & humiles.*

¶ Vel dic, quod rex est Christus cuius templum Ecclesiæ intrant mulieres, infantes & paruuli, i.e. personæ ignorantes, per vias occultas, i. occulte, & simoniace per fauores & dona, & hoc non vt ipsi seruiant Deo, sed vt ipsi comedant & habeāt impensas, id est, temporales diuitias quæ sunt ibi, modo autem omnia sunt sigillata sigillo regis, quia quamdiu durat vox huius vitæ, non apparent merita personarum, sed quando transibit vox huius vitæ, tunc apparebunt vestigia talium, tunc videbunt mala quæ modo faciunt, & modos sui ingressus, & tunc à rege Christo æternis cruciatibus occidantur. Vnde Thren. 1.

Vidi gentes ingressas sanctuarium me
intrarent. &c.

Moralitatum super Danielem finis.

MORALITATVM LIBER VIGESI-
A mus quintus super Ionam.

Capitulum primum. Textus. Et factum est verbum Domini ad Ionam filium Amathi.

Moralitatvm Cap. I.

IONAS Propheta, cui Dominus præceperat, vt iret in Niniuen, destructionem vrbis prædicare, voluit à facie Domini fugere & inuenta naui disposuit in Tharsis nauigare. Verumtamen cum esset in naui descendit ad profundum nauis, cœpit sopore graui dormire, tempestas autem propter ipsum in mari surrexit, quia nauem & nautas fere submersit, sed nautis ad sortes recurrentibus & propter quē tempestas fieret sciscitantibus, cecidit sors super Ionā. Qui statim à somno euigilat, & cōperta causa in mare proijcitur, & statim tempestas sistitur & sedatur. Dominus antē cetum præparauit, qui Ionā deglutiuit, & ipsum triduo in suo ventre viuentem, & Deum orantem tenuit, & tandem ad littus maris ipsum portauit, & euomuit. Qui tandē pergens Niniuen, mandatū Dei loquitur, & post quadraginta dies submersionem minatur, quæ tamen pœnitentiā faciens liberatur. Ista exposuit Christus allegorice de seipso dicens Mat. 12. *Sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus sic erit filius hominis in corde terræ.* Et ideo possumus dicere, quod Ionas, qui interpretatur columba, Christum pium, simplicem & columbinū significat, qui proculdubio pro prędicando in Niniuen, i. in mūdum à patre mittitur. Et quia tempestas tribulationis & dānationis aliquo modo cessare nequibat, à nautis, i. à Iudæis de naui i. Hierusalē aijcitur, & in mari, i. in mortis amaritudine damnatur. Dicebant enim Iudæi illud Matth 18. *Expedit vt suspendatur*
B *mola asinaria in collo eius, & submergatur in mare pro populo, vt non tota gens pereat.* Illum igitur cetum piscis immanis, id est, terra voratrix per sepulturam absorbuit, & ibi triduo continuit, sed post triduum per resurrectionem euomuit, & tandem ciuitas huius mundi per pœnitentiam saluata extitit. Vnde illud Genes. 40. *Tres adhuc dies sunt per quos recordabitur Pharao ministerij tui, & restituet te in gradum pristinum.*

¶ Vel dic quod Ionas significat quosdā discordes, & litigiosos à facie Domini per peccata fugiētes, & in Tharsis, quod interpretatur explorans gaudiū, id ēst, explorationem gaudiosum sæculi pro viribus nauigantes. Vnde Iob 34. *Quasi industria recesserunt à Deo.* Qui graui somno peccati obruti, totam nauem, i.e. religionem, Ecclesiam, ciuitatem vel patriam vbi degunt, tribulant, & turbant, & tempestatem, dissensionem & exactionē excitant & producunt. Sicut ad literam videmus in claustris, de quibusdā discolis, detractoribus, brigosis & verbosis, qui nō cessant discordiā seminare, dissensionum & litium causa esse. Sicut n. dicitur Prou. 17. *Sēper iurgia quærit malus.* Sicut videmus de quibusdam malis officialibus, & rigosis hominibus, qui quādiu viuunt, non potest esse pax in patria, sed semper tribulatio vel tempestas, & ideo semper necesse est quod sors fortunæ super tales finaliter cadat, & quod ipsos sua iniquitas comprehendat & quod nautæ nauis, id est prælati vel rectores patriæ ipsos de naui i. de prosperitate & statu deijciant & deponant in mare, i. tribulationum amaritudinem eos ponant, & deuorandos ceto, i.e. dæmonibus, vel malis hominib. & austeris cōmissarijs & balliuis eos tradant, qui scil. eos ad littus aridum, i. ad paupertatis statum euomant & deducāt. Ista quotidie videmus de istis malis hominibus mundum tribulantibus, & in mundi prosperitate dormientibus, quia finaliter deponunt, & in mare tribulationū ponuntur, & ceto, i. duris commissarijs examinandi traduntur, à quibus ad littus paupertatis postea euomuntur. De istis igitur C
dicitur Prou. 22. *Eijce derisorem, & exibit cum eo iurgium, cessabuntq; causæ & contumeliæ.* ¶ Vel dic, quod ille dormiens est peccator, delitijs & prosperitate gaudens & in alios tēpestates tribulationum excitans, qui finaliter, i. in amaritudinem tribulationum proijcitur & mundi pericula, ibi à ceto, id est, à diabolo & inferno voratur, & in ventre eius iterum remouendus, id est, resurrecturus seruatur.

¶ Prædicante Iona & subuersionem vrbis minante, venit verbum ad regem, Cap. 3. *Qui surgens de solio suo, abiecit vestimenta sua, & indutus est sacco, & sedit in cinere, & præcepit quod homines & iumenta saccum induerent, & non comederent nec biberent, sed omnes vnanimiter ieiunarent, & omnes in fortitudine ad Deum clamarent. Quod videns Dominus, ciuitati illi pepercit, & ipsam non subuertit.* ¶ Sic vere nullus est ita magnus rex aut Dominus, quin debeat verba prędicatorum timere, & ad eorum verba solium per humilitatem descendere, saccum pœnitentiæ induere, & in cinere, id est, in mortis meditatione manere, & ad ieiunandum, id est, pœnitentiam faciendam homines & iumenta inducere vel monere. Quod si fecerint, à damnationis periculo poterunt liberare, alias enim necesse est eis tribulationibus corporis & cordis subiacere. Vnde Luc. 13. *nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

¶ Hic habetis quod super caput Ionæ subito orta fuit hædera, quam desiccauit subito ventus vrens, &c. ¶ Mundi prosperitatem intellige per hæderam, quæ si subito orta fuerit, vt communiter, necesse est vt recedat. Vnde Prou. 13. *Substantia festinata minuetur, quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicatur.* Vide de hædera cap. suo lib. 12. & expone ibi.

Moralitatum super Ionam Prophetam finis.

MORALITATVM LIBER VIgesimus sextus, super Zachariam Prophetam.

Capitulum primum. Textus. In mense octauo in anno secundo D
Darij regis, factum est verbum Domini ad Zachariam.

Moralitatvm Cap. I.

ZACHARIAS vidit quatuor cornua, & dictum est sibi, quod *illa erant quæ ventilauerant Iudam Israel & Hierusalem, & post vidit quatuor fabros.* Et responsum est sibi, quod *illi erant fabri qui venerant cornua supradicta deterere.* ¶ Ista signa potes generaliter applicare, quod non est dura tam durum seu crudelem tyrannum, quin quandoque inueniat duriorem. Quatuor enim cornua duros & elatos peccatores significant, qui in quatuor mundi partibus manent, quia reuera Iudam, i. Deum confitētem, Israel, i. Deum contemplantem, Hierusalem, i. pacifice cōuersantes, tribulationes feriunt, sed Dominus contra tales fabros præparat, quando alios bonos iudices, vel alios fortiores tyrannos ad constringendum istorum elationem & proteruiam procurat. Et pro certo quotidie videmus, quod tyranni officiales & vsurarij, postquam bonos diu ventilauerunt solent inuenire fabros Domini, i. aliquos alios commissarios, qui ipsos & eorum superbum statum confundunt. Vnde Eccles 5. *Excelso alius excelsior est, & in his quoq; alij eminentiores sunt.*

¶ Vel dic, quod quatuor cornua sunt quatuor malæ affectiones, sc. gaudium inaniter exhilarans, dolor male affligens, timor male humilians, spes male præsumans. Ista sunt cornua quæ male in animam ventilant: Iudam, i. confessionem, Israel, i. contemplationem, Hierusalem, id est, concordiam & pacis vnionem, & ideo quatuor fabri, i. quatuor virtutes Cardinales sunt, ad ista cornua cōterāda necessariæ, & ad malas affectiones quadruplices moderandas. Vnde Ec. 33. *Contra malum bonum est:*

¶ Vel dic, quod quatuor cornua sunt quatuor species elationis & superbiæ, scilicet elatio propter eminentias, propter diuitias, propter proprias virtutes, propter mundi fauores, & famæ varias opiniones. Sed quatuor fabri, id est, quatuor sensus humilitatis, ista quatuor cornua conterunt, quia quatuor species B
humilitatis, quæ sunt:

Spernere nullum, spernere mundum, spernere sese,
Spernere se sperni, quatuor ista —

Superbiam tollunt. Psalmo 74. *Cornua peccatorum conterentur &c.*

Capi-

¶ Sic vere dico, quod Alexander qui interpretatur auferens
B angustias tenebrarum, id est, bonus prælatus, qui tenebras angustiæ & ignorantiæ per sapientiam scit auferre, angustias subditorum per dulcedinem & clementiam scit lenire, quandoque regnat in Ecclesia vel patria ita fortiter & prospere quod malos tyrannos fortes suppeditat, munitiones, id est, malas cogitationes eorum dissipat, spolia scientiarum & diuitiarum vndequaque augmentat. Sed sæpe fit, quod ipso mortuo in regno eius vel Ecclesia diuisiones solent fieri, ita quod de pueris suis, id est, subditis quilibet vult regnare & diadema iurisdictionis capere ita quod sine rege & regimine vacantes, quilibet ambitiose cupit imperare, vel saltem sine iugo sicut rex viuere & manere. Vnde Iudic. 18. *In diebus illis rex non erat in Israel, sed vnusquisque hoc quod volebat, faciebat.* Ista enim in Ecclesijs, vel conuentibus post mortem prælati videntur, quia quilibet imponit sibi diadema, in quantum Prælati fieri præsumunt & imaginantur, & quilibet in loco suo regnat, in quantum vagabundi fiunt, & obedire maioribus dedignantur, & sic mala multiplicantur in terra, quia per mortem boni Prælati, & per dissensionem eligentium, per insolentiam præsumentium, subditorum fiunt in Ecclesia multa mala. Sicut dicitur Prou. 11. *Vbi non est gubernator, populus corruet.* ¶ Factum est quod Antiochus radix peccati imponeret sibi duo diademata, & regnaret super Asiam & Ægyptum, non sufficiebat sibi regnum Asiæ & Græciæ possidere nisi etiam studeret alienum regnum, scilicet Ægypti per violentiam vsurpare. Cum igitur præualuisset contra Ptolemæum regem Ægypti, & spolia quamplurima congregasset, apposuit etiam filios Israel impugnare. Intrauit igitur sanctificationem in superbia & accepit altare aureum, mensam & candelabrum, phialas, mortariola aurea, velum, cortinas, & ornamentum aureum quod erat in facie templi, & accepit aurum, argentum, vasa concupiscibilia, thesauros occultos de domo Domini, & comminuit omnia, & sublatis omnibus in terram suam rediit, & Hierusalem tristem & desolatam dimisit. Causa autem quare ista mala filijs Israel Deus permiserit peruenire, redditur ibidem, quia in diebus illis exierant ex Israel filij iniqui, qui à testamento Dei recesserant, & testamentum cum gentibus disposuerant, gymnasium secundum modum gentilium in Hierusalem construxerunt, præputia sibi
C fecerunt & nationibus se iunxerunt & venundati sunt vt facerent mala. Et accedentes ad regem potestatem faciendi iustitiam impetrauerunt. Quibus Deus indignatus, ipsam ciuitatem Hierusalem in manu Antiochi reddidit, qui templum & ciuitatem, vt dictum est, expoliauit.

¶ Exponendo mystice dico, quod Hierusalem Ecclesiam significat, quæ filios Israel, id est, Ecclesiasticos Deum videntes continet, & sic fit, quod hic inueniuntur multi iniqui testamentum Dei & cultum religionis & Ecclesiæ contemnentes, & ab eo per vitia recedentes testamentum gentium, id est, ritus & mores sæcularium eligentes, & se in moribus & ritibus, & gentium nationibus, id est, sæcularibus conformantes, gymnasia sæcularis scientiæ, in Hierusalem, id est, in Ecclesia introducentes, & præputia carnalis vitæ sibi facientes, & à rege, id est, à principibus sæcularibus potestatem faciendi iustitiam, id est, sæcularia officia, commissiones & negotia impetrantes. Videns igitur Dominus filios Israel, id est, Ecclesiasticos in sæculares conuerti; vitam regularem & Ecclesiasticam negligere, & sæcularem diligere, & amplecti, solet eos Antiocho, id est, mundi tyrannis & regibus subiugare, quia iam non cessant Hierusalem & templum ipsius, id est, Ecclesiam & religionem bonis suis temporalibus spoliare. Psalm. 105. *Tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos.* Non enim sufficit istis principibus quod notabilia regna habeant, quinimo ad alia regna possessiones & terras iugiter aspirant & anhelant. Nec eis sufficit Ægypti, id est, mundi spolia & diuitias tollere, nisi etiam contra Hierusalem, id est, contra Ecclesiam studeant rapinis dimicare, & eam bonis ipsius spoliare. Isti igitur duo diademata sibi imponunt, in quantum in mundo & in Ecclesia dominari quærunt, clerum grauant & premont.

¶ Vel dic contra ambitiosos: Antiochus qui interpretatur pauper silens, significat ambitiosos, qui in principio se esse pauperes prædicant: silentes & pacificos se fingunt. Psalm. 87. *Pauper ego sum & in laboribus, &c.* Sic igitur facit quasi super duo regna imperat, id est, quod duo officia acquirit, regnum proprium, id est, statos sibi proportionatus sibi non sufficit, quinimo regna & beneficia aliorum ambit & cupit, & sic quandoque fit quod Ptolomæum regno Ægypti, id est, aliquem alium de sua dignitate deponit, & sic duo diademata, id est, duas dignitates sibi accipit. Apocal. 13. *Habet duo cornua similia agni.* Et alibi. *Intrauit*
D *Ptolomæus Antiochiam, & imposuit sibi diademata.* Sed isti adhuc non sufficit, nisi ad Hierusalem, id est, ad templum, id est, ad maioris status vel dignitatis prælaturam veniat, quam superbe & ambitiose intrare procurat. Iste igitur mediante exercitu suo, id est, aliis principibus sæcularibus intra sanctificationem, id est, Ecclesiæ prælationem in superbia, vbi pro certo cum intrauerit, statim se conuertit ad vasa aurea & argentea, ornamenta & supellectilia, id est, ad Ecclesiæ diuitias deprædandum, ad subditos molestandum, & templum sibi commissæ Ecclesiæ spoliandum, & quod deterius est, quicquid potest in ista Hierusalem, id est, in isto templo rapere in terram suam ad literam portat, in domo paterna palatia ædificat, & de bonis Ecclesiæ nepotulos ditat, & sic templum suum depauperare vt ditet alios, nunquam cessat. Illud autem infortunium misere Hierusalem merito superuenit, quia filij scilicet mali Ecclesiastici, à testamento legis diuinæ recedunt, & per diuersa peccata nationibus sæcularibus similes atque pares fiunt. Et sic habere talem Prælatum propter peccatum populi merentur cum delinquunt. Vnde Iob. 34. *Dominus regnare facit hominem hypocritam propter populi peccata.*

¶ Vel dic, quod talis Antiochus est diabolus, qui propter peccata Christianorum vsque ad Hierusalem, id est, vsque ad Christianorum fidem exercitum vitiorum deduxit, sanctificationem, id est, statum religionis cum superbia intrauit, & tamen ornamenta spiritualia abstulit penitus. Exinde enim sustulit altare deuotionis, candelabrum discretionis, mensam compassionis, phialas prædicationis, mortariola diuini timoris, velum continentiæ & casti amoris, cortinas eminentiæ & honoris, & ornamentum bonæ conuersationis, & spiritualis honestatis & decoris. His enim omnibus iam videtur Ecclesia per diabolum spoliata, & ad tristem desolationem deducta. Aurum enim & argentum & occultos thesauros, id est, sapientiam, clementiam & virtutes sustulit, & vasa concupiscibilia, id est, bonas & sanctas personas exinde rapuit & amouit. Vnde Threnor. 1. *Ma-*
E *num suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius.* Et hoc pro certo, quia filij Israel & viri Ecclesiastici, qui nationibus sæcularibus se conformare nituntur, & testamentum Dei, & cultum religionis & Ecclesiasticæ disciplinæ abominantur, talia incurrere promerentur. Vnde Ezech. 23. *Scelus tuum & fornicationes tuæ fecerunt tibi hæc, &c.*

¶ Vel si vis dic, quod Antiochus est malus prælatus, quo intrante & imperante, in Hierusalem, id est, in Ecclesia vel religione stante per suum malum regimen ibidem deficiunt spiritualia & temporales diuitiæ & supradictæ, quia Prouerb. 28. *Regnantibus impijs ruina hominum.* Idem autem dic de malo principe, quando incipit in patria dominari. ¶ Consequenter ibidem dicitur, quod spoliato templo per Antiochum ingemuerunt principes, seniores & iuuenes, virgines infirmatæ sunt, & speciositas mulierum est immutata, & omnis maritus sumpsit lamenta, & vniuersa domus Iacob induit confusionem.

¶ Sic vere templo Ecclesiæ expoliato, principes, seniores, iuuenes, virgines, mariti & mulieres, & omnis status sæcularium personarum spiritualiter infirmantur, & de bono in malum immutantur. Constat quod Ecclesiasticis à diabolo per peccatum spoliatis, sæculares solent malo exemplo eorum faciliter desolari, & à virtutum tramite immutari. Esa. 24. *Sicut populus sic sacerdos.*

¶ Dicitur consequenter ibidem, quod princeps tributorum missus à rege, venit Hierusalem, & locutus est ei verba pacifica in dolo, & crediderunt ei. Sed cum infra vrbem receptus fuisset, irruit repente in ciuitatem, & perdidit populum ex Israel, & accepit spolia ciuitatis, & succendit eam igni & destruxit domos eius & muros eius in circuitu, & captiuas duxit mulieres & natos, & pecora possederunt. Et facta est Hierusalem habitatio exterorum & facta extera à semine suo, & nati eius dereliquerunt eam, fructificatio eius desolata est, dies festi eius conuersi sunt in luctum, Sabbatha eius in opprobrium, honores eius in nihilum secondum gloriam eius multiplicata est ignominia eius.

¶ Moraliter Hierusalem est anima, ad quam iniquus princeps, id est, diabolus per tentationes se applicat, & sibi in dolo
F sub specie boni mala suggerendo loquitur, ita quod quandoque per malas complacentias & consensus sibi credit, & eum recipit & admittit, sed statim postquam ciuitatem mentis per pecca-

tum mortale intrauerit, repente per vitiorum cumulum super ipsam irruit, & populum suum, id est, potentias & consensus destruit, spoliaque virtutum dirumpit, muros disciplinæ scilicet regularis, in ea destruit, & igne cupiditatis eum cremat & comburit, id est, bonas affectiones, natos eius, id est, vtiles operationes ab ipsa captiuat penitus, pecora vero, id est, bestiales motus ibi possidet atque nutrit, & sic fit quod ista à suo semine, id est, à bonis virtutibus fit extera alteri populo, scilicet vitijs fit subiecta. Nam sanctificatio suæ deuotionis desolatur, festiuitas spiritualis gaudij contristatur, sabbathum quietis mentis sollicitudinibus conturbatur, & sic honor suæ spiritualis & rationalis conditionis in nihilum computatur, & sic gloria quam anima habuerat ante peccatum in ignominiam commutatur. Thren. 1. *In circuitu eius hostes eius, facta est Hierusalem quasi polluta menstruis.* Factum est igitur talem hospitem recipere, & cordis nostri ianuas per consensum tali principi aperire.

¶ Vel dic mystice, quod Hierusalem significat Ecclesiam, princeps ambitiosum. Ista est enim veritas, quod ambitiosus in dolo verbis pacifica loquitur, seipsum mitem dissimulat, vt ingressus sibi pateat, & ad statum prælationis vel promotionis interius intra Ecclesiam admittatur. Sed quando se videt introductum, & ad prælationis officium sublimatum in statu & officio confirmatum, statim solet contra subditos per rapinas & exactiones irruere populum subditorum perdere, spolia & diuitias huius ciuitatis cumulare, muros ciuitatis, id est, libertates & priuilegia irrumpere, ignem crudelitatis vbique accendere, mulieres & natos, id est, inferiores personas & simplices scandalizare, & à statu gratiæ captiuare, pecora vero, id est, carnales perso-G nas secum accipere. Et sic ista ciuitas siue Ecclesia à semine suo, id est, ab omnibus filijs suis extera efficitur, in quantum nullus compatriota vel gratiæ filius in eius beneficijs & officijs promouetur, fitque habitatio exterorum, in quantum isti prælati ibi introducunt multitudinem consanguineorum & compatriotarum suorum. Thren. 5. *Hæreditas nostra versa est ad alienos, domus nostra ad extraneos.* Sub tali igitur principe perit sanctificatio deuotionis, sabbathum & festum quietis & consolationis, honor dignitatis & promotionis, & vt breuiter concludatur, tota gloria commutatur in ignominiam vilitatis & confusionis. Thren. 2. *Obliuioni tradidit Dominus Sion, festiuitatem & sabbathum.* Quia pro certo quantum sub bono Prælato vel principe Ecclesia vel patria consolatur, tantum sub malo ambitioso raptore confunditur, temporaliter & spiritualiter desolatur. Vnde Apoc. 18. *Quantum glorificauit se in delitijs, tantum date ei tormentum.*

¶ Sequitur ibidem quod per milites regis Antiochi, desolata & vastata est Hierusalem, ciuitatem Dauid, id est, arcem Sion ceperunt & eam turribus & muris munierunt, & constituerunt ibi gentem peccatricem, viros iniquos, & conualuerunt in ea, & ibi posuerunt arma & escas, & congregauerunt spolia Hierusalem, & posuerunt illic, & facti sunt eis in laqueum magnum & insidias & contaminauerunt sanctificationem, & fugerunt inhabitatores Hierusalem propter eos. ¶ Sic vere Antiochus, id est, diabolus & milites sui, vastata ciuitate Hierusalem inferiori, & subiugato prius statu sæcularium laicorum, & per diuersa peccata & vitia multipliciter dissipato, arcem Sion, id est, statum bonorum & religiosorum, sibi mystice & spiritualiter dedicauerunt, & etiam eam sibi habitationem fecerunt. Ibique ad literam posuerunt gentem peccatricem, quæ præ cæteris hodie in Ecclesijs ad literam conualescunt, & in terrena prosperitate proficiunt atque crescunt, quia sæpe fit quod in mundo, id est, in Ecclesia illi qui sunt iniquiores, sunt diuitijs pleniores. Hierem. 12. *Quare impij prosperantur, & bene est omnibus qui præuaricantur?* Ipsamque arcem, id est, Ecclesiæ statum, spolijs Hierusalem, id est diuitijs sæcularium ditauerunt, escas, id est, delitias & comessationes, arma, id est, pompas & lites ibidem introduxerunt, & ipsam mu-H ris, turribus, castris & domibus, omnibusque pompis & fascibus accinxerunt. Sed reuera ista prosperitas temporalis sibi per diabolum procreata, non cedit sibi ad virtutum augmentationem, sed potius ad iniquitatis accumulationem, quod patet in hoc quod sequitur, quia illi qui constituti sunt in arce, id est, multi moderni Ecclesiastici, fuerunt hodie in laqueum & in insidias aliorum, quia ipsi per fraudes & malitias ipsorum alijs insidiantur, & per malæ vitæ suæ scandalum alij pereunt & scandalizantur. Et quia sanctificationem Ecclesiæ per luxurias suas contaminauerunt, ideo habitatores Hierusalem, id est, ipsi ciues Ecclesiæ inferioris, scilicet sæcularis, à statu gratiæ per istorum malum exemplum vel ab amore Ecclesiæ fugere comprobantur. Et breuiter ista est veritas, quod mali Ecclesiastici sunt hodie præcipui milites diaboli, & in statu Ecclesiæ est hodie sua specialis habitatio, & aliorum illaqueatio & deceptio. Vnde Oseæ 5. *Audite sacerdotes domus Israel, laqueus facti estis speculationi, & sicut rete expansum super Thabor.* Antiochus rex scripsit & ordinauit per totum regnum suum, quod omnis populus vnus esset, & quod vnusquisque legem suam & patrum suorum dimitteret, & legem ipsius scilicet idololatriam custodiret. Et quod continuo occideretur, si quis his iussionibus contrairet. Multi igitur in Hierusalem legem Domini dimiserunt, & regijs iussionibus paruerunt. Præcepit igitur rex ædificari aras & templa & idola, sacrificari carnes suillas & pecora communia, & relinquere filios suos incircumcisos, & coinquinari animas eorum in immunditijs. Et qui sacrificare tenueret, moreretur. Abominandum etiam idolum super altare Domini ædificauit Antiochus, vt ibidem dæmonijs immolaretur, vbi Domino fuerat immolatum & præposuit principes populi qui hoc fieri cogerent: qui filios Israel in abditis effugauerunt, alij ante ianuas thura & sacrificia incenderunt, libros legis Domini combusserunt, & quoscunque legem Domini seruantes, & libros legis habentes inuenire poterant, occiderunt, & libros continentes leges idolorum, illuc de gratia transtulerunt, & eos qui circumcidebant pueros suos trucidabant & ante domos eorum pueros à ceruicibus matrum suspendebant. A

¶ Sic vere diabolus iniquus summe cupit, quod lex sua ab omnibus teneatur, & quod vniuersæ generationis leges suas dimittentes, legi naturæ & diuinæ gratiæ renuntiantes, vnus populus, scilicet reproborum efficiatur, & eidem ab omnibus famuletur & nititur, quod in ciuitate Hierusalem, id est, in conscientia cuiuslibet fidelis & in Ecclesia, aras templum suum faciat, & quod ibi idola diuersorum vitiorum erigat, & quod carnes suillas, id est, vitium carnalitatis ibidem offerendas inducat, quodque nullus filios suos, id est, affectus & operationes à suis superfluis vitijs circumcidat, sed potius seipsum & per luxuriam & auaritiam coinquinet, & in immunditijs vitiorum viuat. Esa. 66. *Anima eorum in abominationibus delectata est, &c.* Igi- B tur iste iam in templo Ecclesiæ abominanda idola desolationis, id est, malos Ecclesiasticos & Prælatos super altare dignitatum & officiorum constituit & erigit, qui scilicet abominabilis vitæ sunt, & desolationem suorum locorum faciunt & inducunt. Hierem. 23. *Posuerunt idola sua in domo in qua inuocatum est nomen meum.* Iam libros diuinæ legis, id est, scientiam theologicam de Iuda & Hierusalem, id est, de Ecclesia destruit, & libros suos, id est, lucratiuas scientias immittit. Iam nullos pueros, id est, nullos fideles circumcidi à superfluitate vitiorum permittit, quinimo illos qui libros diuinæ scientiæ habent, scilicet viros scientificos, istos etiam qui pueros circumcidunt, id est, illos qui corrigendo alios carnis voluptate purificant, impugnat tribulationibus & affligit. Principes suos, id est, hæreticos & scelerum patronos ibidem collocat, per quos fideles ad hæc nefanda opera inducit multipliciter & impellit. Sic igitur fit, quod ista Hierusalem nostra Ecclesia multipliciter desolatur, & crescentibus vitijs, virtutibus denudatur, & legis diuinæ cultu cessante, ibidem diabolus per vitia colitur. Hier. 7. *In desolatione erit terra &c.*

Capitulum secundum. Textus. In diebus illis surrexit Marathias filius Ioannis filij Simeonis.

MORALITATVM CAP. II.

CVm apparitores Antiochi venissent in ciuitatem Modin, & populum ad cultum idolorum cogerent, primo ante omnis aggressi sunt Mathathiam, pro eo quod sacerdos erat, & inter alios erat solennior persona, sperabant enim quod isto ad idololatriam inclinato, alij faciliter obedirent. Vnde dicunt illi: *Princeps magnus & solennis es, atque clarissimus es in ciuitate hac, ornatus filijs & fratribus. Igitur accede prior, & fac iussum regis, & eius beneplacitum, & eris tu & filij tui inter amicos regis & magnificatus auro, argento & muneribus.* Verumtamen Mathathias fortiter restitit, & legem Domini relinquere noluit, quinimo zelo Dei accensus, idolum quod fecerant, dissipauit, & quendam Iudæum qui ad immolandum coram omnibus accesserat, ac apparitorem etiam regis qui alios immolare cogebat, super altare peremit, & tandem collectis secum socijs & amicis, ad montes & ad deserta confugit, & quicquid habebat, in ciuitate reliquit. C

¶ Sic

¶ Sic mystice loquendo, quando diabolus rex inferni mittit satellites suos, scilicet inferiores dæmones, vt vndique cultum idolorum, id est, vitiorum suscitent, & ad hoc homines commoueant suis tentationibus & impellant, ante omnia nituntur Mathathiam, id est, bonos Prælatos, & sacerdotes, id est, clariores & discretiores & superiores personas decipere, & donis & precibus ad peccata allicere, vt sic per malum illorum exemplum possit alios faciliter superare. Vnde 3.Reg.22. *Non pugnabis contra quempiam, sed contra regem Israel.* Nam sicut ponit hic Stephanus de Longotono, sicut falco primam gruem primo inuadit, sic diabolus ad tentandum prælatos & clericos primo currit. C Vnde 1.Reg.31. *Totum pondus prælij versum est in Saul regem.* Sed iste debet fortiter resistere, legem Domini non relinquere, sed potius idola vitiorum pro viribus in ciuitate Ecclesiæ destruere, & Iudæos, id est, subditos & immolantes punire, & ipsos diaboli satellites superare, & spiritualiter occidere, & relictis illis quæ in ciuitate mundi habet, scilicet affectum terrenorum bonorum, debet in montem & solitudinem paradisi per affectionem & contemplationem fugere, & ad hoc ipsum alios inuitare. *Qui Domini est* (inquit) *sequitur me.* Esa.2. *Venite ascendamus ad montem Domini.*

¶ Hic habes, quod cum multi filij Israel ascenderunt in solitudinem & montes, ne sacrificarent idolis, qui iam in valle & ciuitatibus colebantur, se absconderunt in abditis & speluncis. Satellites autem Antiochi constituerunt eis prælium sabbatho, ad finem quod non se defenderent, cum ipsis arma sumere in sabbatho non liceret. Ipsi ergo se non defenderunt, nec arma contra hostes sumpserunt, & sic vsque ad mille animas trucidati fuerunt. Mathathias autem & sui proposuerunt in sabbatho arma sumere, & contra hostes defendere se viriliter. ¶ Illud potest allegari contra multos religiosos, qui de ciuitate mundi, & de valle terrenorum exeunt ad montem perfectionis, & gradum ascendunt ecclesiasticum, & in cauernis religionis nituntur se abscondere, & ab idololatria & cultu vitiorum qui in mundi ciuitate coluntur, immunes & liberi esse se credunt, facientes illud quod dicitur Genes.19. *Non stes in omni circa regione sed in monte saluum te fac.* Sed reuera dæmones ipsos ibidem tentationibus insequuntur, & in diebus sabbathis, id est, in ipsa quiete contemplationis, & in montibus perfectionis, & speluncis religionis contra eos præliantur. Qui quia arma bonorum operum non sumunt, nec loca occulta, scilicet corda oppilant à malis desiderijs nec claudunt, nec contra hostes viriliter se defendunt, ideo ipsi qui in ipso mundo non perierant, in religionis vel perfectionis apice vitijs pereunt & succumbunt. Fatuum igitur fuerat illis ad montes istos fugere, nisi vellent se fortiter armis bonorum operum defensare. Sed reuera non sic Mathathias & filij eius, id est, non sic boni & prudentes, religiosi & clerici, quia isti in istis montibus & speluncis viriliter bonorum arma sumunt, & seipsos viriliter resistendo defendunt, & ibi non pereunt vel delinquunt, nec periculum damnationis incurrunt.

¶ Vel dic, quod dies sabbathi significat festa, in quibus diabolus contra homines fortius insurgit pro eo quod eos vagos & otiosos cognoscit, quia tunc arma bonorum operum non assumunt, sed potius otijs, ludis & lætitijs intendunt, & ideo tentati à diabolo facilius succumbunt. D Vnde Thren.5. *Vocasti quasi ad diem solemnem qui terrerent me in circuitu.* Boni tamen propter sabbathum non cessant arma bonorum operum assumere, & ideo nec hostes eos per tentationes audent inuadere, vel si inuadent, solent contra eos fortiter dimicare, dicentes illud Marc.3. *Vnde licet in sabbathis benefacere.* ¶ Legitur de Mathathia, quod ipse & filij sui adiunctis sibi illis qui voluntarij erant in lege, & fugiebant à malis, magnum exercitum collegerunt, & viros impios percusserunt, pueros incircumcisos circumciderunt, filios superbiæ sunt persecuti, & aras, quas fecerant idololatræ, destruxerunt, tandem vero moriens filios suos instruxit, & eos ad pugnandum pro legibus salubriter erudiuit. ¶ Mathathias autem qui interpretatur à Deo datus, significat bonum Prælatum, & superiorem à Deo datum & promotum & non à carnis affectione, ambitione vel simonia vel laicorum potentia promotum. Vnde Hebr.5. *Non assumit sibi honorem, nisi qui à Deo vocatur, sicut Aaron.* Talis igitur debet viros deuotos, & in lege Dei voluntarios sibi adiungere & eos in consilijs & beneficijs secum habere. Vnde Ecclesiast.9. *Viri iusti sint tibi conuiuæ, &c.* Impios viros debent persequi & punire, & de medio tollere, incircumcisos vero, id est, carnales superfluitatibus morum & diuitiarum onustos debent corrigendo circumcidere. Aras vero idolorum, id est, auaros & luxuriosos in quibus scilicet, semper viget ignis cupiditatis, & carnes carnalis voluptatis, thus superbiæ & fumus vanitatis debet destruere, & tandem filios & subditos suos debet instruere, & dimicandum si sit necesse, pro legibus animare, dicendo illud 1. Macbab. 3. *Accingimini, & estote filij potentes, &c.* E

Capitulum tertium. Textus. Surrexit Iudas Macchabæus pro patre suo & iuuabant eum fratres sui.

MORALITATUM CAP. 3.

SVrrexit Iudas Macchabæus pro patre suo, & iuuabant eum fratres sui & dilatauit gloriam populo suo. Induit se lorica sicut gigas, & succinxit se arma bellica, & protegebat gladio suo castra. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis in venatione rugiens, persecutus est inimicos, perscrutans eos, perambulauit ciuitates Iuda & congregauit pereuntes, & nominatus est vsque ad nouissimum terræ, & repulsi sunt inimici præ timore eius, & omnes operarij iniquitatum conturbati sunt.

¶ In istis verbis recte ponitur exemplar & regula cuiuslibet boni principis. Iudas enim interpretatur confitens, vel glorificans. Macchabæus interpretatur ingeniosus, protegens & percutiens, quia reuera bonus prælatus vel princeps debet Deum laudare, prudēs & circumspectus, subtilis & ingeniosus esse, innocentes protegere, pestilētes percutere gladio iurisdictionis spiritualis vel temporalis, vel gladio feruentis orationis cordialis. Debet castra sibi subiecta, id est, territorium suum & Ecclesias, tam bona quam personas protegere, loricam iustitiæ accipere, arma bellica virtutum induere, vt sic possit gloriā & prosperitatem sibi populi subiecti dilatare, Ezech. 38. *Tu Cherub extentus & protegens.* Vnde istis dicitur illud Apostoli: *state succincti lumbos vestros induite loricam iustitiæ.* Debet etiam esse similis leoni audacter ardua aggrediendo, & propter nullum quantumcunque magnum ab executione iustitiæ tepescendo, sicut catulus leonis debet rugire altisone prædicando, & sic iniquos debet persequi ipsos seueriter puniendo, & eos debet perscrutari & inquirere diligentissime examinando, & ciuitates ad literam perambulare, subditos visitando & iustitiam faciendo. Psal. 100. *Perambulaui in innocentia cordis mei.* Et sic talis Iudas poterit dici ille, de quo Prouerb. 30. *Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pauebit occursum.* F Et reuera si nostri principes tales fuerint, tunc præ timore eorum, inimici sui tam temporales quam spirituales repelluntur, & ab eorum præsentia & iustitia terrebuntur, operarij iniquitatis formidabunt, pereuntes scilicet pauperes & tribulati, qui iniuriam patiuntur, ab alijs defendunt & congregabunt, & ipsi per famam perpetuam quam acquirunt, vbique nominabuntur. Illud est verum, quando in vno loco est iustus iudex vel prælatus, prudens & seuerus, omnes mali generaliter timent eum. Oseæ 11. *Leo rugiet, & formidabunt filij maris, ipse vero acquiret nomen perpetuum & iocundum.* Vnde Eccles. 1. *Nomine æterno hæreditabit illum Dominus.* Et 1. Paralip. 14. *Diuulgatum est nomen Dauid in cunctis regionibus.* Verumtamen aduerte, quod dictum est, quod fratres eius iuuabunt eum, quia quilibet bonus frater canonicus vel subditus, debet superiori collaborare, & eum spiritualiter per orationes, & nominatus temporaliter per obsequia & subuentiones benigniter adiuuare, quia Prouerb. 18. *Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma.* Cuius tamen sæpissime fit contrarium, quia confratres & subditi libentius laborant, quādoque ad superiorem confundendum, quam ad eum adiuuandum. 2. Cor. 11. *Periculum est in falsis fratribus.*

¶ Iudas pugnans contra Apollonium, ipsum occidit, & gladium sibi abstulit, & quamdiu vixit, in ipso gladio semper pugnauit & hostes suos debellauit. Tandem Seron princeps Syriæ contra eum applicuit, quem Iudas gladio superauit. ¶ Illud potest exponi sic: Apollonius qui interpretatur mirabilis, mundum significat, qui in cordibus fatuorum vt pulcher & mirabilis rutilat, gladius eius cum quo impugnat peccatores, est ipsius prosperitas. Seron qui interpretatur princeps mœroris, est diabolus, quia pro certo Iudas qui interpretatur confitens, debet G primo mundum per contemptum vincere, & gladium eius, id est, mundi prosperitatem quam sit terribilis, labilis & deceptibilis, per considerationem accipere, & sic isto gladio, id est, hac consideratione mediante poterit Seron principem diabolum superare.

¶ Hic dicitur quod populus videns populum Seron & multitudinem sui exercitus, incepit dubitare de victoria, sed Iudas

dux eorum incepit huiusmodi sermonib. eos confortare, *facile, enim est multos concludere in manibus paucorum, nec est differentia apud dominum auxiliari in multis vel in paucis, quia non in multitudine exercitus potestas belli, sed de cælo fortitudo est.* ¶ Illud applica contra illos, qui in multitudine exercitus gloriantur, & quod victoria magna dependet ab occulta Dei ordinatione non à militum fortitudine, cuius signum est, quia plerunque fortiores à debilioribus vincuntur, & plurica à fortioribus superantur. Vel si via dic, quomodo si imbecilles & timidi de suis viribus desperantes formidant diabolum & vitiorum exercitum, qui fortis est & multiplex, inuadere, Iudas, id est, bonus dux vel prædicator, debet eos ad sperandum in domino & in Dei auxilio animare; & ad non timendum diaboli potestatem inuitare, dicendo illud 2. Paral. 20. *Nolite timere hanc multitudinem, non enim pugna vestra est sed Dei.* ¶ Aduerte quod filij qui erant in arce Hierusalem, erant duces eorum, qui veniebant contra eam.

¶ Sic vere hodie sæpe fit, quod illi qui tenent arcem & apicem dignitatis in Hierusalem, id est, in ecclesia, duces & adiutores tyrannorum & principum qui militant contra eam; quia ipsis dant decimas & libertatem nocendi, & populum ecclesiasticum deprimendi. Vnde subditi possunt dicere illud Cant. 1. *Filij matris meæ pugnauerunt contra me,* quod de proditoribus potest dici, qui in terrã in qua habitant, extraneos hostes introducunt.

¶ Cum plures duces Antiochi, scilicet Nicanor, & Gorgias & alij congregassent se ad prælium contra Iudam in multitudine copiosa, factum est quod idem Nicanor de victoria futura præsumens, pro negotiatoribus maritimarum ciuitatum mitteret, vt filios Iuda ipsis precio venderet, cum victoriam habuisset, promittebat enim septuaginta mancipia Iudæorum futura pro talento argenti, de precio & captiuitate futura Iudæorum promittebat se supplere duo millia talentorum, quæ singulis annis Antiochus dabat pro tributo Romanis. Veruntamen nutu diuino contrarium factum est, quia duces, reges & eorum exercitus copiosi, à Iuda & suis fuerunt victi, & multi occisi, & alij turpiter fugati. Negotiatores vero qui pro emendis Iudæis venerant, fuerunt ab ipsis suis pecunijs quas portauerant, spoliati. 2. Macchab. 8. Illud enim ponitur hic.

H ¶ Illud applica contra præsumptuosos milites, qui paucitatem hostium vilipendentes, & in suorum multitudine & fortitudine confidentes, & victoriam sibi promittunt, & iam esse de infortunio certi credunt. Vnde quandoque fit, quod suos hostes antequam eos vincant alijs vendunt, & quod eorum terras alijs distribuunt, non aduertentes quod quandoque contrarium Deus ordinat, qui non in multitudine bellatorum, sed in suo beneplacito victoriam administrat. Sic igitur sæpe fit, quod illi qui præsumebant vincere, superantur, & qui alios sperant emere, ab eis spoliantur, quod vtique tunc accidit, quando illi pauci ad Dei recurrunt auxilium, & de Deo non de se præsumunt, illi multi in superbia plus confidunt. Non debet quis quantumcunque fortis & potens, sibi victoriam promittere, sed potius hostes suos quanquam pauperes & humiles, formidare, quia sicut ille dicit: Inimicum quamuis humilem docti est timere. Ideo ad reprimendam præsumptionem talium dicitur 3. Reg. 20. *Nan glorietur accinctus æque vt discinctus,* & hic quia dicitur capitulo præcedenti, *quia facile est apud Deum multos in manu paucorum concludi.*

¶ Vel si vis allega contra illos, qui gloriantur de infortunijs aliorum, tribulationes æstimant consolationes, & eorum grauaminibus & damnis sperant ditari mercimonijs atque lucris, quibus sæpe fit quod in eodem negotio, vnde aliorum præiudicium sperant, vilitatem acquirunt & miseriam, sicut ad literam erat de istis mercatoribus qui vbi in alienis miserijs sperauerunt lucrum, consecuti sunt præiudicium & damnum. Esa. 59. *Expectauimus lucem, & ecce tenebræ.*

Capitulum quartum. Textus. Et assumpsit Gorgias quinque
A millia virorum, mille equites electos.

MORALITATVM CAP. IV.

CVm filij Israel vicissent Nicanorem & Ptolomæum, principes Antiochi, quos vna cum Gorgia Lisias miserat contra eos Gorgias adhoc ex diuerso stabat, qui ipsos inuadere proponebat. Quod aduertens Iudas, dixit filijs Israel, *Non concupiscatis spolia, quia bellum adhuc contra nos est. Gorgias enim & exercitus eius prope nos est, sed state prope inuicem contra inimicos vestros, & expugnate eos, & post hoc sumetis spolia.* Quod & factum est, quia primo Gorgiam vicerunt & fugauerunt, d[e]inum vero ad diripienda spolia redierunt, inter quæ aurum & argentum, hyacinthum & purpuram, & alias opes maximas inuenerunt.

¶ Isti igitur tres hostes, quos Lisias, id est, diabolus contra nos mittit, mundum, carnem & diabolum significant, qui in hac valle miseriæ fideles fatigant. Ptolomæus qui interpretatur ad mensuram deductus, carnem seu corpus significat, quæ finaliter ad mensuram deducitur, quando infra sepulchrum deducitur & arctatur Esa. 34. *Extendetur super eum mensura vel redigatur ad nihilum.* Nicanor qui interpretatur stans lucerna, significat mundum, qui fatuis videtur stabilis & lucens, & more lucernæ oculos mentis debilitans & offuscans, & tamen istos quos offuscat alliciens. Vnde ista est illa lucerna de qua Luc. 11. *Vide igitur ne lumen quod est in te, tenebræ sint.* Gorgias autem qui interpretatur præcisio luctantium, significat diabolum, qui luctatores, id est, mundi crudeles & tyrannos, finaliter præscindit & prosternit, de quo potest exponi illud Gen. 32. *Ecce vir luctabatur cum eo vsque ad mane, qui tetigit femur eius, & statim emarcuit.* Ista est veritas quod Iudas & sui, id est, aliqui fideles ecclesiæ in dominum confidentes, quandoque Ptolomæum & Nicanorem, i. carnem & mundum superant per castitatem & contemptum, & de isto fortiter victorizant, vt quia statum religionis, & pœnitentiæ subintrant. Sed quid? Pro certo Gorgias diabolus adhuc latet, qui istos filios in castris mundanorum bonorum nõ inueniens, B sed ea reliquisse comperiens, in montibus superbiæ quærere incipit, in quantum quos per luxuriam & auaritiam non potest vincere, per superbiam superare præsumit. Istis igitur debet prædicari, quod spolia illorum quos occiderunt, non concupiscant, sed potius contra Gorgiam diabolum, qui contra eos latet, præliaturos se præparent, & contra eum per perseuerantiam stent, & per bona opera dimicent, & postea obtenta victoria, post hanc vitam spolia paradisi tuti inter se diuidant. Illa enim spolia quæ possunt haberi ante plenam victoriam, scil. bona mundi, non debent à fidelibus, & maxime à religiosis, concupisci, ne forte dum ista ad bona colligenda vacarent, contingeret eos à Gorgia diabolo per auaritiam trucidari, quia sicut dicitur Prou. 19. *Melius est nunc humiliari cum mitibus, quam diuidere spolia cum superbis.* Sed ista spolia, quæ post hanc victoriam consummatam, prout hominum bona gloriæ paradisi à bonis concupiscuntur, & tunc ab eis læte & tute possunt adipisci Esa. 9. *Exultant victores capta præda, quando diuidunt spolia & tunc inuenietur ab ipsis aurum,* id est, clara visio, & æterna sapientia, *argentum,* id est, diuinæ laudis dulcis resonantia, *Hyacinthus*, id est, cœlestis immensitas & permanentia, *purpura,* id est, ardens & ignea charitas & amicitia, *opes multa*, id est, bonorum abundantia. Vnde 2. Macchab. 8. *Post Sabbathum*, id est, in superabundantia resurrectionis, & non modo *debilibus viduis diuiserunt spolia.* ¶ Volens Iudas purificare templum quod ab Antiocho fuerat pollutum, & iniectis idolis super altare ipsius maculatum, & sacrificijs factis & libatis dæmonibus inquinatum, elegit sacerdotes sine macula voluntatem habentes in lege domini, vt mundarent sancta, & transtulerunt lapides contaminationis, scil. idolum quod super altare posuerant, in locum immundum. ¶ Sic C vere Iudas dux belli, id est, Papa vel episcopus, videns templum ecclesiæ ab Antiocho, id est, à diabolo pollutum, & altare, id est, statutum ecclesiasticum, idolis, i. vitijs inquinatum, immundis sacrificijs, i. immundis operibus ibidem, dæmonibus, id est, ad suggestionem dæmonum sacrificatis atque factis multipliciter defœdatum, debet sacerdotes sine macula, i. mundos ministros quærere, qui legis diuinæ, i. fidei & sacræ scripturæ sunt æmuli, quos ibidem debet ordinare, & in ecclesia præficere, vt possint immunditias vitiorum abstergere, & mundare, dicens illud Esa. 1. *Lauamini, & mundi estote,* lapides vero contaminationis, i. personas immundas & peccatores & inutiles quæ more idolorum sunt ignaræ, indeuotæ, desuper altare, id est, de ecclesiæ dignitatibus deponere, & in locum immundum & in statum infimum collocare.

¶ Iudas cum mundaret templum domini, & videret quod altare pollutum erat, pro eo quod super illud positum erat abominandum idolum, & sæpius dæmonib. immolatum, deposuit illud de loco suo, & loco eius lapidib. integris altare nouum cõstituit, super quod sacrificia domino immolari mandauit, lapides vero depositi altaris decreuit ad partem ponere, quousque propheta domini surgeret qui de ipsis iuberet aliud ordinare. Videbat enim, quod sine scandalo stare illud non pote-

tát

rat altare, ex quo super illud dæmonibus oblatum fuerat, quia
illud non poterat ab illa macula siue infamia aliqualiter munda-
ri, nec sine scandalo posset in eo Domino immolari.

¶ Ista possunt allegari contra infames ecclesiasticos, qui reue-
ra si contingat altare Domini, id est, aliquem prælatum vel ec-
clesiasticum enormitate criminum pollui, & idola abominan-
do scilicet, peccato luxuriæ, hæresis vel simoniæ substerni, & sa-
crificijs dæmonum, id est, malis operibus maculari, dignus est à
statu suo per Iudam. id est, per Papam vel superiorem deponi, &
ad partem, id est, ad statum priuatum & infimum constitui, &
alius integer & nouis virtutibus innouatis loco ipsius subrogari
Leuit. 26. *Nouis superuenientibus vetera projicietis*, quia dato, quod a-
liquis ecclesiasticus, qui aliquando publica crimina commiserit,
per pœnitentiam possit mundari, nunquam tamen scandalum
seu nota ipsius infamiæ quam incurrit, potest ab eo amplius se-
parari, nisi forte post condignam emendationem ex responso
prophetæ, id est, ex dispensatione prophetæ contingat aliud or-
dinari. Inde est quod sacerdotes illos qui idolis immolauerunt,
D prohibet ministrare, concedit tamen ipsis quod possunt æditu-o-
rum & ianitorum officium exercere Ezech. 44. Dato quod pec-
catum talium per pœnitentiam tollatur, infamia tamen non fa-
ciliter abrogatur, ideo ipsis sublatis alius opponatur. Vnde
Hebr. 10. *Aufert primum, vt sequens statuat.*

¶ Hic dicitur, quod Iudas & sui videntes sanctificationem
desertam, altare prophanatum, portas exustas, in atrijs virgul-
ta nata, pastoforia dirupta, planxerunt, & imposito cinere super
capitibus suis ad Dominum lachrymabiliter clamauerunt. Et
primo illa quæ erant intrinsecus intra domum E dem quoque &
atria sanctificauerunt, nouum altare de lapidibus ad similitudi-
nem prioris ex lapidibus ædificauerunt, vasa sancta noua fece-
runt, candelabrum, mensam & altare incensi in templum po-
suerunt, incensum super altare, panes super mensam, lucernas
super candelabrum ordinauerunt, velum appenderunt, sacrifi-
cia obtulerunt, & templum prophanatum dedicauerunt, & fa-
ciem templi coronis aureis ornauerunt, pastoforia destructa re-
parauerunt, ianuas in eis posuerunt, & sic cum ingenti lætitia
dedicationem templi in sequenti anno, eodem die quo propha-
natum fuerat, celebrauerunt.

Sic vere dico, quod quando Iudas & sui, id est, Papa & Car-
dinales & sancti Christi fideles vident sanctificationem vniuer-
salis ecclesiæ per virtutum sterilitatem desertam & à bonis &
honestis personis viduatam, & quando considerant quod portæ
eius, id est, prælati per quos intratur, per auaritiam sunt exustæ,
altare, id est, viri religiosi, in quibus thus orationis & deuotio-
nis redolere debet per luxuriam sunt prophanati: atria, id est,
sæculares clerici, virgultis, id est, virentibus & crescentibus car-
nalibus affectionibus nepotum, & malorum familiarium turbis
sunt pleni, pastoforia, id est, sæculares, qui alios habent per elee-
mosynas & temporales subuentiones pascere, sunt dirupti, &
E diuersis vitijs destructi: summa possunt compassione tristari, &
istam ruinam vniuersalem lachrymabiliter lamentari, quia iuxta
lamentationem Hier. 2. videtur quod *cogitauit Dominus dissipare
murum filiæ Sion. Luxitque antemurale, & defixæ sunt in terram portæ e-
ius.* Ideo pro certo summe debent isti superiores laborare & cu-
rare, quod ista sanctificatio reparetur & quod virtutes quas in-
de Antiochus, id est, diabolus abstulit, iterum restaurentur. Po-
nantur igitur ibi vasa noua, id est, personæ virtutibus innouatæ.
Altare sacrificiorum, id est, boni actiui, qui sacrificia bonorum
operum Deo offerunt, aut altare incensorum, id est, boni con-
templatiui, qui thus orationis Deo incendant. Candelabrum
luminis, id est, viri discreti & scientifici, qui alios doctrinis &
exemplis ædificent & erudiant. Mensa propositionis, id est, vi-
ri misericordes qui panes & eleemosynas Deo in persona pau-
perum ministrent. Velum appensum, id est, viri mundi casti &
religiosi, qui spe æternorum semper pendent. Tales debent præ-
lati in ecclesia constituere. Sacrificia bonorum operum intro-
ducere, pastoforia dirupta. i. pastum eleemosynarum ibidem re-
parare. Ianuas exustas, i. prælatos defectuosos reficere, & sic de-
bent templum ecclesiæ spiritualiter renouare, & Deo nouiter
dedicare Roman. 12. *Nolite conformari huic sæculo, sed renouamini in
nouitate sensus vestri.* ¶ Vel dic si vis, quod Iudas qui interpretatur
confitens, id est, ipsum confitentem significat, quia ille templum
conscientiæ per vitia reformatum renouat & reformat, Ibi e-
nim ædificat altare holocausti, vbi sacrificia incenduntur, id est,
feruidam dilectionem. Altare incensi, id est, odorosam oratio-
nem. Candelabrum luminis, id est, lucidam discretionem.
Mensam propositionis, id est, eleemosynarum largitionem.
Velum appendens, id est, puram & castam affectionem & sic or-
nat faciem templi coronis aureis, in quantum facie tenus intro-
duxit coronam auream ad coronandam conuersationem bo-
nam, & sic templum mentis suæ Deo dedicat, per sanctitatem
& deuotionem, & sacrificia ibidem immolat, per bonorum o-
perum executionem.

¶ Et dic si vis, quod iste Iudas in principio quando videt tem-
plum conscientiæ suæ ab Antiocho diabolo per vitia deprauta-
tũ portas sensuum igne cupiditatis exustas: altare cordis per af-
fectiones indebitas prophanatum, & idolum abominandum,
id est, peccatum mortale ibidem sublimatum, pastoforia chari- F
tatis & atrium pietatis dissipatum, pro certo valde debet per
contritionem dolere, per compunctionem flere, per confessio-
nem clamare, & ad templum per pœnitentiam renouandum to-
tis viribus & conatibus anhelare, Ædificat igitur altare &c. vt
supra vnde 1. Esdr. 1. *Dominus Deus cœli præcepit mihi vt ædificarem illi
domum*, & merito, quia sicut dicit Apostolus 1. Cor. 3. *Templum
Dei sanctum est, quod estis vos. Si quis* igitur *templum Dei violauerit, de-
struet illum Deus.*

Ex capitulo quarto. Textus. Dixit autem Iudas & fratres eius.

MORALITATAM CAP. V.

HIc habes quod milites regis Antiochi acceperant arcem
Sion, & ibi in munitione erant & inde filios Israel quam-
plurimum affligebant, quinimo quando Iudas & sui templum
mundabant, ipsos quam plurimum infestabant, & ideo dicitur
hic quod Iudas dum templum mundauit, ne populo nocerent
milites ordinauit, montem Sion per circuitum muris & turri-
bus vallauit, & ne iterum conculcaretur à gentilibus ibidem
exercitum ad custodiam collocauit.

¶ Sic vere, quia milites Antiochi, scilicet, diaboli, id est, no-
stri milites principes seculares ab ipsa arce iurisdictionis tempo-
ralis quam occupant, non cessant Iudam & filios Israel, id est,
prælatos religiosos circa templum ecclesiæ occupatos, diuersi-
mode molestare, necesse est quod Iudas & sui, id est, ecclesiasti-
ci, manu armata se defendant, milites stipendiarios habeant: &
quod domos suas turribus & muris muniant, & contra malitias
eorum manualiter se defendant, & sic vim vi rejiciant & repel-
lant. Sicut enim videmus, ad nihil aliud vacant nostri milites, of- G
ficiales & laici principes, nisi ad templum ecclesiæ & eius liber-
tates frangere, clericos & templi huius cultores affligere, & con-
tra eos machinamenta erigere: quapropter iam necesse est ec-
clesiasticos contra cogitare, & eorum iniurijs pro viribus ob-
uiare, & ne nocere valeant præcauere. Prælatus enim superior
debet ibi viros, id est, personas virtuosas promouere, quæ pos-
sint ecclesiam defendere.

¶ Vel si vis dic moraliter, quod milites Antiochi, id est, tenta-
tiones diaboli, vel ipsi inferiores dæmones, qui sunt milites prin-
cipis mœroris Antiochi, id est, luciferi, quando arcem mentis
tenent, summe nituntur Iudam, id est, pœnitentem impedire,
ne templum conscientiæ suæ per pœnitentiam renouet, & ne
interiores officinas huius templi, videlicet memoriam, volunta-
tem & rationem paret, & virtutibus exornet, quapropter ille
debet contra eos militare, & milites suos, id est, feruentes ora-
tiones & cautelas contra eos ordinare, & turribus contempla-
tionis & diuinæ inuocationis, & muris seu custodia clausura
sensuum & circumspectionis contra eos munire Prou. 18. *Turris
enim fortissima nomen Domini, ad eam fugit iustus & saluabitur.* ¶ Vel
dic, quod milites diaboli hæretici sunt, qui arcem Sion, quam
occupant, id est, sacram scripturam quam corrupte allegantes
recitant, non cessant ædificatores templi, scilicet, prælatos ca-
tholicos impugnare & opus constructionis ecclesiæ impedire,
& ideo Iudas, id est, bonus prælatus debet milites, id est, bonos
prædicatores contra eos ordinare muris & turribus, id est, do-
ctrinis & sanctorum actionibus se & suam ecclesiam defensare,
& ibi viros verbosos & virtuosos, curatores & visitatores ad cu-
stodiam collocare Esa. 62. *Super muros &c.*

¶ Vel allega contra malos, qui in arce Sion, i. in ecclesiasticis
dignitatibus dominantur, quia isti hodie valde videntur inuide-
re his qui templum sanctificationem reparant exemplis, & præ-
dicationibus mundant. s. bonis prædicatoribus religiosis catho-
licis, theologicis doctoribus ipsos verbis & iniurijs quandoque

grauant, & in officio prædicationis vel reparationis permissæ ipsos impediunt quapropter per seipsos necesse est quod contra ipsos dimicent atque pugnent, & ab eorum malitijs pro virib. se defendant. Illud sæpe videmus in claustris siue collegijs, quod mali prælati & maiores qui tenent arcem, quãdo vident aliquos bonos subditos, qui pro templo ecclesię laborant, & ipsam ditare & ornare per suam industriam procurant, pro certo sibi quandoque inuident, & eos in bonis quæ faciebant, ipsos impediunt & molestant, quia communiter mali prælati magis bonos quam malos impugnant, & quando vident eos prosperari, ipsos infe-
H stant, quapropter sæpe fit, quod ipsos bonos contra se excitant ita quod contra eos litibus & appellationibus pugnant, etiam muris & turribus, i. defensionib. adiutorijs se muniunt & parant, compulsi enim iniurijs malorum superiorum, necesse habent contra eos insurgere Galat. 5. *Caro concupiscit aduersus spiritum &c.*

¶ Vel dic, quod illi qui sunt in arce, significant malos principes & balliuos, qui quando vident aliquos subditos, qui laborant pro templo suo ædificando, & qui vacant rei familiari, ita quod diuites fiunt & magni: statim volunt eos impedire & ab eis emendas & exactiones retorquere, quapropter sæpe fit, quod illos compellunt contra se surgere & mouere.

Capitulum quintum. Textus. Et factum est vt audierunt gentes in circuitu quia ædificatum est altare.

Moralitatvm Cap. VI.

POst multas victorias & prælia Iudæ Macchabæi, fit mentio de quodam prælio, vbi in terram Galaad Iudas habebat pugnare contra Timotheum ducem filiorum Amon, qui cum magno exercitu, atque maximo ab altera parte cuiusdam torrentis stabat oppositus cõtra ipsum, vbi est: Timotheus viso Iuda isto fertur dixisse: *Si inquit transierit ad nos Iudas prius, non poterimus sustinere eum: & potens poterit aduersum nos, si vero transfretare timuerit, & ex altera parte aquæ castra posuerit, tunc nos transeamus ad eos, quia poterimus contra ipsos.* Quod vtiq; euentus rerum probauit, quia Iudas statim prior transfretauit, & omnis populus post eum bellumque contra Timotheum constanter iniit, & ipso victo & multis occisis, cæteros fugauit. ¶ Illud potest allegari pro audacia, quod
A *audaces fortuna iuuat*, quia reuera in factis bellicis, in litibus ac in quibuscunque controuersijs prosperius videmus succedere, prius & audacius aggredientibus quam illis qui timide solent retrocedere, & præoccupationem hostium expectare. Qui enim timet & retrocedit aduersarijs suis ipsum inuadendi audaciam immittit, qui vero audacter hostem aggreditur, seipsum formidabilem repræsentat. Melius est igitur cæteris paribus præuenire, quam præueniri, & fortunatius inuadere, quam inuadi.

¶ Vel allega, quod quandoque homo potest sibiipsi sortem facere & signum euentus negotij futuri comprobauit sibi dare, sicut patet de isto Timotheo qui sibiipsi signum futuræ victorię super prioritate transitus proposuit, cuius veritatem euentus negotij comprobauit, cuius signum habes 1. Reg. 14. supra, vide ib. ¶ Vel dic, quod Iudas dux exercitus, i. bonus ductor vel prælatus in prælio contra principem filiorum Amon, idest, contra diabolum principem reproborum, priusquam transire, id est, prior debet pericola aggredi, & prior hostibus obuiare, exemplum subditis bene operandi dare, & eos ad simile prouocare: & hoc quia pro certo quando princeps, i. prælatus & exempli dationem prius hostes spirituales aggreditur, populus subditorum eum libenter sequitur, & transire post eum, & similia bona opera facere exemplo istius animatus Deuter. 32. *Aquila prouocans ad volandum pullos suos & super eos volitans.* Bonus igitur dux & prælatus debet subditos in bonis exemplis præcedere atque operibus, vt bonum exemplum subditis possit dare Mich. 2. *Ascendit ante eos pandens iter.* Iudas fugatis hostibus suis, qui filios Israel qui erant in Galaad, destruere voluerunt, ipsos filios Israel per eum liberatos cum omnibus rebus suis & vxoribus & natis in terram Iuda, vt ibi securius viuerent, secum duxit. In via igitur erat Iudas extremos congregans, & eos dulciter commouens & exhortans.

¶ In istis Iudas bonis ducibus & prælatis formam tradidit, qualiter subditos suos ab hostibus spiritualibus sc. ab hæreticis & dæmonibus debent eripere, & si vident eos esse in loco periculi, in societate mala vel periculosa, vel in prosperitatibus & delitijs huius mundi debent eos ad locum securum, sc. Israelitarum, i. bonorum virorum societatem traducere & in terram Iuda, i. in ecclesiam, vel vitam bonam suis bonis exemplis & verbis transferre, dicentes illud Luc. 2. *Transeamus vsque ad Bethlehem &c.* Ipsos etiam ne præ lassitudine tribulationum desperent, debet in via huius vitæ laboriose exhortari & benigniter B fouere & extremos, id est, pauperes & simplices vel peccatores ad vnitatem ecclesiæ congregare, dicens illud Ezech. 34. *Quod perierat requiram, quod abiectum erat reducam, & illud quod fractum erat, consolidabo &c.*

¶ Iosephus & Azarias, quos Iudas in terra Iuda reliquerat in custodiam, & quibus præceperat, ne contra quemcunque pugnarent, sed quod terram diligentius custodirent, audientes tam prælia Iudæ quam Simonis prospere gesta, voluerunt & ipsi sibi nomen facere, & ideo contra gentes, contra præceptum Iudæ bellare atque pugnare disposuerunt. *Faciamus* inquiunt *nobis nomen, & pugnemus contra gentes quæ in circuitu nostro sunt.* Deus autem eorum superbiam confudit, quia à Gorgia fuerunt victi, & duo millia populi Israel ceciderunt, & cum ignominia redierunt. Et assignatur ibi alia ratio: *Quia isti non erant de semine virorum istorum, per quos salus in Israel facta est.* Simile ponitur ibi de sacerdotibus, qui altera vice dum voluerunt fortiter facere, & indiscrete ad prælium exierunt, qui turpiter in prælio ceciderunt.

¶ Illud allega contra præsumptuosos, quia multi sunt, qui quando prælia Iudæ & Simonis, id est, virtutes sanctorum virorum audiunt, & eorum prælia contra spirituales hostes attendunt, similia attentare præsumunt, & sibi nomen & famam acquirere concupiscunt, & ideo non propriam fragilitatem considerantes, sed potius de suis viribus confidentes, sæpe fit, quod indiscrete ardua aggrediuntur, contra spirituales hostes per difficiles modos abstinentiarum & afflictionum sine consilio præliantur, nec sunt contenti fodere terram sibi commissam, id est, non sunt contenti se custodire à peccato, sed supra vires suas aggredi dura moliuntur. Vnde Exod. 18. *Stulto labore consumeris, vltra vires tuas est negotium.* Sed sæpe fit, quod Deus volens præsum- C ptionem eorum nominis & famæ ac potentiam resecare, permittit eos vinci à tentationibus & hostibus superari. Et quia contenti vita & professione sibi commissa non erant, sed gloriam acquirere sperauerunt, finit eos cum damno suo & aliorum vitijs succumbere, & pro gloria appetitiua ignominiam reportare noscuntur. Igitur poterat sibi dici illud 4. Reg 14. *Contentus esto gloria tua, & sede in loco tuo.*

¶ Vel allega exemplariter, quomodo sæpe fit, quod illi qui famam & inanem gloriam concupiscunt, solent bella noua committere, & per lites & controuersias alios inuadere, & super vires ardua aggredi, & indiscrete sine consilio & in factis difficilibus immiscere, dato, quod non sint de semine vel genere ipsorum, ad quos pertinet talia exercere. Sed vere sæpe fit, quod illi superantur, *& vnde vanam gloriam sperauerunt, vituperium consequuntur*, sicut ad literam ponitur 1. Reg. 14. de Amasia rege Iuda. ¶ Vel allega, quod qui sine consilio facta sua faciunt, & in sensu suo confidentes fortiter facere credunt, faciliter pereunt & succumbunt. Ideo bene dicitur Eccl. 32. *Sine consilio nihil facias* &c. ¶ Dicitur hic quod cum inimici regis Antiochi arcem eius quæ erat in Hierusalem, occupare vellent, milites obsessi auxilium petentes à rege, sibi per hæc verba scripserunt. Applicuerunt hostes ad arcem, occupare eam, & nisi præueneris eos, paulatim maiora facient & non poteris obtinere eos. ¶ Sic vere cum hostes nostri & tentationes semper nituntur arcem mentis per consensum capere, nisi in principijs occurratur, in tantum inualescunt, quod post vix succumbunt.

Capitulum sextum. Textus. Et rex Antiochus perambulabat superiores regiones.

Moralitatvm Cap. VII.

CVm rex iuuenis 1. Macch. 6. Antiochus cum maximo exercitu venisset in prælium contra Iudam & filios Israel, & triginta duos elephantes doctos ad prælium secum haberet, ostenderunt ipsis elephantibus sanguinem vuę & mori, ad acuendum eos ad prælium, & præposuerũt turres ligneas super eos firmas & protegentes, & quib. erant machinæ & triginta duo viri virtutis, pugnantes desuper, & Indus magister bestiæ, & bestiæ diuersæ erant per legiones, & mille viri & quingenti equites circa quamlibet bestiam ordinati, qui exercitum discurrentes strages hostium faciebãt. ¶ Dic quod Antiochus, qui interpretatur princeps mœroris, significat diabolum, qui in exercitu suo contra Israel, id est, contra ecclesiam & contra viros iustos magnos elephãtes, id est, magnos mundi principes & tyrannos ordinat. Isti enim sunt

sunt diaboli coadiutores & in suo exercitu fortiores, & ad no- D cendum simplicibus terribiliores. Vnde Iac. 2. *Nonne diuites per potentiam opprimunt vos?* Isti enim sunt quibus insident turres, i. altæ mundi dignitates, castra ciuitates, in quibus machinæ, id est, machinationes contra pauperes & mali consiliarij habitant & in quibus triginta duo viri virtutis, id est, multitudo balliuorum & malorum famulorum latitat, qui omnes contra filios Israel, id est, contra innocentes & pauperes subditos, vel contra ecclesiam & ecclesiasticos simul pugnant, intus in sua turri, id est, in domo sua, vnus qui dicitur magister bestiæ latitat, quia vnusquisque talis princeps semper aliquem principalem consiliarium habet, qui ipsum in suis malitijs dirigit & gubernat. Ad literam enim videmus, quod mali principes in turribus, officijs & domibus suis tenent & sustinent multos malos consiliarios, secretarios, machinatores, & balistatores, id est, inferiores balliuos, qui omnes generaliter militant contra bonus 1. Mac. 5. *Congregatæ sunt gentes aduersum nos.* Istas enim bestias, id est, bestiales principes multi milites & equites, id est, multi alij inferiores nobiles, vel eorum seruitores concomitantur quasi ad voluntatem aliorum circumeunt & sequuntur, & de eorum rapinis viuunt, & sub eis in eorum fraude lucrum acquirunt, & quocunque se verterint, ab eo non recedent. Vnde Prou. 19 *Multi colunt* E *personam potentis, &c.* Istis autem elephantibus ostendunt magistri eorum sanguinem vuæ & mori, vt eos ad prælium acuant, quia pro certo ista est veritas, quod magistri nostrorum elephantum, id est, adulatores principum sanguinem, scilicet, quem prædecessores eorum fuderunt, & crudelitatem scilicet, quam contra ecclesiam & pauperes exercuerunt, eis ostendunt, & præ oculis eis ponunt, & sic eos ad prælium exactionum exemplo simili acuunt & animant. Sanguinem etiam crudelitatis ipsis dicuntur ostendere, quando modos & vias quibus sub specie iustitiæ sanguinem & substantiam pauperum possint deuorare & rapere, eisdem consulunt & exponunt. Vnde Num. 23. *Non accubabit leo donec rapuerit prædam.* Sic igitur fit, quod isti elephantes cum illis qui in turribus eorum morantur, & qui eos sequuntur, & qui adulatorie sanguinem eis propinare videntur, Iudam & Israelitas, id est, bonos ecclesiasticos subditos persequuntur. ¶ Vel illud, quod de illis elephantibus dicitur, applica ad martyres, qui viso sanguine vuæ & mori, id est, visa & considerata passione Christi, ad prælium contra tyrannus animati fuerunt, & errores eorum reprobando, & contra eos prædicando mortem & sanguinem contempserunt. Isti habuerunt turres dignitatum & ecclesiarum, in quibus multi spirituales milites continebantur, qui contra hostes fidei pugnauerunt, multi tam equites quam pedites ipsos ad fidem secuti sunt, & per eos ceciderunt Ezech. 10. *Declinabat qua prima erat, cætera sequebantur.* ¶ Eleazar videns vnum de elephantibus, qui stabant in prælio, contra Iudæos cæteris altiorem, & loricis regijs loricatum regem esse in eo, id est, in turri lignea bestiæ super omnia æstimauit, quapropter vt populum suum liberaret, & nomen sibi acquireret, propulsis hinc & inde hostibus vsque ad bestiam penetrauit, & elephanti se supposuit, & eum sic suppositum interfecit, regem tamen non vulnerauit, sed occisa bestia & cadente, sub ipsa oppressus periit & decessit, & sic nec nomen sibi acquisiuit, nec populum suum liberauit, sed potius (vt ibidem dicitur) populus Iudæorum regis imperium ferre non sustinens, ab ipso fugit & diuertit.

¶ Eleazar qui erat vnus de principibus Iudæorum, potest optime significare Pharisæos & principes Iudæorum, quales fuerunt Annas & Caiphas. Isti videntes contra se elephantes, id est, plures apostolos dimicare & prædicare, videntes vnum cæteris eminentiorem, scilicet, Christum, loricis regiis, id est, diuinis miraculis & operib. circumseptum, tantum vt eis verisimile poterat esse regem, i. Deum & diuinam naturam in eo latitare, ipsum omnino occidere decreuerunt, quia sic populum suum à F Romanis liberare, & à fide & potentia istius qui iam prædicatus in ea fuerat, eripere crediderunt, dicentes illud Io. 11. *Ne forte veniant Romani. &c. Expedit enim vt moriatur.* Istum igitur per mortẽ humanitatis fecerunt cadere, regem tamen, i. Deum seu Deitatẽ non potuerunt lædere, semetipsos quoq; sub eo occasionaliter peremerunt, in quantum propter peccatum mortis Christi tandem destructi fuerunt, nec propter hoc fidem & eius potentiam extinxerunt, sed potius ipso crescente post ipsius elephantis mortem, ipsi perire meruerunt Esa. 63. *Afflixerunt spiritum sanctum sancti eius, & conuersus est eis in inimicum, & ipse debellauit eos.*

¶ Vel dic de diabolo, vt supra lib. 10. c. de dracone 3. & 4. ¶ Vel allega contra præsumptuosos, qui inanis gloriæ cupidi, appetunt sibi facere nomen, & ideo contra eminentiores se & fortiores quandoque insurgunt, & eos potenter impetunt & inuadunt, quibus tamen bene quandoq; non cedit, quia dato, quod illi alium lædant, vires tamen attenuant, & finaliter pondere pœnitentiæ alterius opprimuntur, & dum alium grauant, seipsos subuertunt. ¶ Vel dic ad literam de fatuis militibus, qui supra vires suas volunt facere, qui tamen in ipso conatu suo dum alios occidunt, solent & ipsi perire Hierem. 46. *Fortis impegit in fortem, & ambo in foueam ceciderunt.* ¶ Vel vt exponit quidam, tunc homo elephantem perimit, quando turres, id est, dignitates sæculi contemnit. Veruntamen tunc sub isto moritur, quando de victoria in superbiam eleuatur Oze. 13. *Ero mors tua ô mors.* ¶ Vel allega de martyribus, qui in tyrannos gladio verbi Dei occiderunt, ipsi tamen corporaliter per martyrium succubuerunt. ¶ Hic habes, quod cum Antiochus & exercitus eius pugnarent contra Bethsuram & tandem contra sanctificationem, finaliter quia in vtroque loco cibi defecerunt, & quia sabbathum erat terræ, illi qui in istis munitionibus erant cum hostibus pacem fecerunt, & eis portas aperuerunt. Antiochus vero intrans satisfactionem, protinus pacem fregit, & muros in circuitu dissipari mandauit.

¶ Sic vere dico, tunc in Bethsura & sanctificatione, id est, in G sæculo & in claustro eum Antiocho, idest, cum diabolo & vitiorum exercitu fideles impugnari, ianuas cordis aperiunt, & eum intus per malas complacentias recipiunt, quando cibi spiritualis doctrinæ, diuinæque scripturæ eis deficiunt, & quando sabbatha quietis & otij, nec non festiuitates temporalis prosperitatis incumbunt. Illud enim in ecclesia & religione specialiter videtur, vt propter defectum scientiæ, & propter abundantiam quietis & opulentiæ diabolum introductum, & sibi populum subiugatum, quasi peoitus intuemur. Vnde 1. Macchab. 2. *Constituerunt eis prælium in sabbatho, & occiderunt de illis mille viros.* Et Ezech. 13. *Quod hæc fuit iniquitas Sodomæ.* Iste enim murum sanctificationis, id est, obseruantias ecclesiasticas & sanctiones canonicas ac regulares obseruantias iam ibi dissipauit, & se ibidem imperare & esse dominum declarauit. Iam enim delectationibus & vitijs ab omni parte patet ingressus, & iam non est qui cohibeat hostium spiritualium impetus & accessus. Vnde Thren. 2. *Iunxit antemurale, & murus pariter dissipatus est, defixæ sunt in terris portæ eius.*

¶ Si vis pone quare Bethsura significat mundum, quia domus acerba interpretatur, quia acerbitas tribulationum in mundi domicilio reperitur.

¶ Et si vis dic, quod Antiochus capta Bethsura sanctificationem inuadit, quia diabolus subiugato sæcularium statu, etiam statum ecclesiasticum subiugare intendit, & actiuis suppeditatis & victis, etiam clericos contemplatiuos capit.

Capitulum septimum. Textus. Anno Centesimo quinquagesimo primo, exijt Demetrius Seleuci filius.

MORALITATVM CAP. VIII.

ALchimus quidam de semine Aaron, adiuncto sibi cœtu virorum iniquorum, dux & gubernator erat, qui ad sacerdotium ambiebat, ad Regem Demetrium venit, & accusans Iudam & fratres eius apud eum. Rex igitur isti qui Iudæ & fratribus eius detrahebat, summum sacerdotium contulit, & cum eo Bachidem quendam de suis principibus & amicis cum exercitu in terram Iuda misit, ad quos cum venisset, congregatio H scribarum requirere quæ pacia sunt dixerat, *Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos.* Ipse vero Alchimus cum verba pacifica eis locutus fuisset, & ipsos nequaquam lædere iurasset, factum est, quod ei crediderunt, & statim septuaginta viros de eis occidit contra proprium iuramentum. Tandem in Hierusalem veniens, multos de populo interfecit, & conuenerunt ad eum qui conturbabant populum suum, & terram Iuda obtinuerunt, & sic ipse Alchimus & sui multo plus quam gentiles fecerunt, filiosque Israel grauauerunt.

¶ Ista possunt allegari contra ambitiosos, quia quando aliquis Alchimus, vel ambitiosus aliquis sacerdotium, i. dignitatem aliquam ambit, ante omnia cœtum & congregationem virorum iniquorum sibi congregat & adiungit. Tandem vero ad regem, i. ad mundi principes recurrit, vel ad regem, id est, ad su-

ad superiorem prælatum accedit. Apud quem ante omnia alios accusat, & de eius hostibus detrahit, & se propter eum exhæredatum fuisse, & pro ecclesia multum sustinuisse, conqueritur & dicit. Igitur sæpe accidit, quia adulatores & detractores faciliter à maioribus audiuntur, & aliorum accusatores diligunt; tales ad sacerdotium & dignitatem quam ambierant promouentur, ita quod Bachidea, id est, aliquis de amicis ipsius superioris pro inducendo eum in possessionem sibi adiungitur & datur. Verum quia quandoque fit, quod pro libito non admittitur ad possessionem. Ideo in principio verbis pacificis vtitur, multa iurat & paciscitur, ita quod sibi à scribis pacem petentibus, id est, à canonicis & fratribus pacificis & simplicibus creditur, & quia sacerdos de semine Aaron est, id est, persona sacerdotalis & ecclesiastica, ad quam pertinet bonam conscientiam habere, ideo ab ipsis ad sacerdotij & dignitatis officium acceptatur. Sed statim reuera quando videt se indutum, contra eos debaccbatur, & subditos exactionibus & iniurijs afficit, ita quod non pacificus, sed impius & crudelis declaratur, multos spiritualiter occidit, multos deponit & deprædatur 1. Macchab. 1. *Locutus est ad eos verba pacifica in dolo, & crediderunt ei, & irruit super ciuitatem, &*
A *percussit eam plaga, & perdidit populum multum ex Israel, & accepit spolia ciuitatis.* Illi qui soliti sunt turbare ciuitatem & populum, vt sunt mali, & litigiosi accusatores, & detractores, ad eum aggregantur, quos præ alijs tanquam magis sibi similes diligens terram Iuda in eorum manibus tradidit, in quantum potestates & officia super alios eis tribuit. Infra eum elegit impios viros, & elegit eos Dominos regionis. Sic igitur fit, quod iste malus sacerdos, & sui familiares impij, i. tales mali prælati, & eorum ministri impij, filios Israel, i. bonos fideles magis grauant quam gentes, i. quam ipsi principes sæculares, quia plus videmus multoties de rapina, & crudelitate in curijs prælatorum, quam principum terrenorum, & plus suos pauperes opprimunt sacerdotes clerici, quam sæculares balliui, & tyranni, & plus etiam grauant quandoque subditos, & compatriotæ, & domestici, quam alij magis extranei, & remoti. Vnde Matt. 10. *Tradet frater fratrem, & filius patrem, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient. Et inimici hominis domestici eius, &c.* Igitur de talibus malis ecclesiasticis dicitur Hier. 2. *Sacerdotes non dixerunt, vbi est Dominus, & tenentes legem nescierunt me.* ¶ Impius Nicanor minatus fuit templo, leuans manus in superbia contra ipsum quod flammis incenderet, nisi Iudas & exercitus eius voluntati eius traderetur. Deus tamen aliter ordinauit, quia confecto prælio contra Iudam, ipse prius in bello cecidit, & Iudas caput eius, & brachium quod contra templum leuauerat, amputauit, & contra Hierusalem suspendit, exercitus vero eius ipsum cecidisse conspiciens, & arma sua proijciens fugit, quem populus Israel persequens, totum interemit, ita quod nec vnus quidem superfuit nec remansit. ¶ Illud allega exemplariter contra eos, qui contra templa, & ecclesias sunt impij, vt qui minando contra Deum & ecclesiam eius sunt superbi, quia sæpe fit, quod iusto Dei iudicio antequam implere possent, quod intreperant, pereunt, & per mortem vel infortunium impotentes fiunt, & exercitus, & auxiliatores eorum ab ipsis fugiunt. *Vigil enim de cælo*, id est, Deus qui contra tales vigilat, dicit illud Dan. 4. *Succidite arborem, & ramos eius; scilicet, caput, & brachium præscindite & fugient bestiæ quæ subtus eam sunt, & de ramis eius volucres cæli.*

¶ Vel si vis allega hic quod ruina principis est causa peccati &
B ruinæ subditorum. Quando enim Nicanor princeps, qui interpretatur stans lucerna, i. prælatus vel princeps, quia stans lucerna debet quantum ad ipsum pertinet pro alijs per perseuerantiam stare, per doctrinam, & exempla lucernæ, iuxta illud: *Vos estis lux mundi*, in bello contra vitia cadit, & per diuersa peccata ante hostes spirituales succumbit, caputque rectæ intentionis, & brachium bonæ operationis perdit, statim exercitus subditorum suorum exemplo eius arma virtutum proijcit, & dimittit, & vndique per vitia dispersus, ante hostes spirituales perit, ita quod vix vnus persistit. Vnde Macch. 9. *Iudas cecidit, & cæteri fugerunt.* Nam vt dicit Gregorius: *vita malorum trahitur ab alijs in exemplum.* Zach. 13. *Percute pastorem, & dispergentur oues.*

Capitulum octauum. Textus. Exaudiuit Iudas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus.

MORALITATVM CAP. IX.

HIc fit mentio de potentia Romanorum, & inter cætera hic dicitur, quod *curiam fecerunt sibi Romani trecentos, & viginti senatores, consilium agentes, & vni singulis annis magistratum suum committentes. Inter ipsos autem nullus diadema portabat, sed omnes obediebant vni, & zelus & inuidia contra eos nusquam erat.* Dicitur ibi, *quod pacem & amicitiam cum amico, & socijs optime seruabant, & quod vsque ad remotissimas terras reges, & tyrannos sibi subiecerant, metalla auri & argenti, quæ erant in Hispania, acquisierant.* Et vt concludatur breuius, *quibus volebant esse auxilio vt regnarent, regnabant, quos vero volebant non regnare, à regno pellebantur.* Ad istos igitur misit Iudas legaros suos amicitiam facere, vt sic posset à suis hostibus tutus esse. C
¶ Ista possunt applicari ad dominos Romanos, i. Papam & Cardinales, quia isti sibi curiam Romanam fecerunt, & eam pro definiendis negotijs, & iudicijs reddendis ordinauerunt, quam multis, & magnis concilijs fulcierunt. Vnum etiam ex seipsis in Papam & magistrum suum solent eligere, cui sine inuidia vniuersaliter debent obedire. Vnde Gen. 42. *Viri vnius filij sumus.* Et breuiter, tanta est hodie potentia istius curiæ, & suorum, quod reges & regna ad literam sibi sunt subiecta, metalla auri, & argenti, id est, diuitiarum copia est eis adiecta, & instituendi reges, id est, promouendi ecclesiasticos sibi præ cæteris est auctoritas attributa. Isti enim quos volunt, regnare, & promoueri faciunt, quos vero nolunt, à regno repellunt, ita quod iam potest eis dici illud, Num. 22. *Noui enim quod benedictus est cui benedixeris, maledictus autem in quem gesseris maledictionem.* Isti igitur inter se non debent zelum, nec inuidiam habere, nec aliquis debet portare diadema, i. nullus debet alteri per superbiam præfici, sed omnes vni, i. summo pontifici debent obedire pacifice. Et si sic fecerint omnes concupiscent eorum amicitias habere, quia pro certo in quocunque collegio, quando subditi pacifice, & quiete viuunt, & inter se zelum, & inuidiam non habent, nec alijs se præferunt, sed vni, scilicet, prælato summo humiliter obediunt, ipsorum dominationes crescunt, & omnes tam sæculares quam alij ipsorum amicitias quærunt & expectant. Vnde Zach. 8. *Pacem, & veritatem diligite, dicit Dominus Deus.*

¶ Forma pacis, & fœderis inter Iudæos, & Romanos talis erat, quod vnus populus alium in suis bellis, & necessitatibus si tempus peteret tenebatur iuuare, & hoc ad propria stipendia, quia nullus debebat alteri aliquid ministrare.

¶ Hic potest notari, quod veri amici socios & amicos in necessitatibus adiuuant, & quod ipsos stipendijs, & expensis nunquam grauant, sed proprijs stipendijs pro eisdem militant, & alij casu simili, quando ingruit necessitas, ipsos adiuuant. Vnde Prou. 18. *Frater, qui adiuuatur à fratre, &c.*

Capitulum nonum. Textus Interea vt audiuit Demetrius, quia cecidit Nicanor. D

MORALITATVM CAP. XX.

HIc fit mentio de constantissima, & nobilissima morte Iudæ quam pro certo morti istius nobilissimi Leonidæ principis imperatoris, qui cum sexcentis contra sexcenta millia gloriose moriturus se obiecit, possem congrue comparare, nisi quod non licet stylum meum contra historias dilatare. Sic igitur actum est, quod Demetrius audita morte Nicanoris, Barhidem cum dextro cornu suæ militiæ mitteret contra Iudam, cuius exercitus fortitudinem Iudæ socij formidantes, ab eo recesserunt, & ipsum cum octingentis viris solummodo reliquerunt. Quibus etiam certantibus; hosti cedere & asserentibus impossibile esse contra tantam multitudinem præualere, Iudas ad hæc verba respondit: *Absit*, inquit, *istam rem facere, vt fugiamus ab eis, & si appropinquauerit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, & non inferamus maculam in gloria nostra.* Sic igitur est, quod contra regis exercitum, qui in duo se diuiserat, potenter irrupit, dextrum cornu, quod erat altero fortius, continuo superauit, sinistrum vero cornu, i. pars sinistra exercitus regis contra ipsum præualuit, & ipsum cæde aliorum fessum prostrauit. *Iudas, enim, cecidit, & cæteri fugerunt*, & sic quem fortiores superare nequiuerant, debiliores postea defecerunt. ¶ Ista possunt allegari, qualis debet esse constantia boni ducis, quia nunquam debet periculum metuere, sed potius fortunæ se committere & morti se exponere, quam verecunde fugere, & obtentam gloriam deturbare, exemplo istius Leonidæ, qui milites suos hortabatur *de gloria plurimum, de vita vero nihil sperandum. Magis enim se de-* E *cebat debere patriæ quam vitæ*, quinimo milites suos hortabatur *taliter vt mane pransuras tanquam in inferno cœnaturos. Prandete*, inquit, *milites in inferno cœnaturi*, sicut ponit Orosius lib. 2. Exemplum etiam B. Ludouici regis Francorum, qui in Ægypto

contra

contra Saracenos existens, quanquam periculum sibi & exercitui suo propter aquarum inundationem, & hostium præuentionem imminere videret, fugere tamen noluit, imo cuidam militi fugam capienti respondit, *Absit inquit Gallia, vt reges Franciæ terga vertant fidei inimicis.* De isto etiam Iuda legitur, quod ipse hortabatur suos subire periculum. Vnde igitur duci seu principi dicitur 2. Macc. 11. *Noli metuere iudicium mortis.* Et Eccl. 41. *Vsque ad mortem certa pro iustitia.* ¶ Vel si vis allega, quod bono principe vel prælato mortuo vel absente, subditi facile superantur Zach. 13 *Percutie pastorem, & dispergentur oues*, Duce vel prælato à vitijs superatu, facile subditi superantur, in quantum exemplo ipsius mali fiunt, vel in quantum non habent à quo emendentur. Vnde Prouerb. 11. *Vbi non est gubernator, populus corruet.* ¶ Vel dic, quod cum Bacchides, qui interpretatur luctus fortis, id est, diabolus, in exercitu vitiorum quem contra Iudam & Ionathan, & eius fratres, id est, contra Christum, & sanctos præparat, habeat duo cornua, id est, duas partes dextram, & sinistram, hoc est dictum, vitia maiora, & minora, sæpe fit, quod Iudas dextrum cornu superat, qui tamen à sinistro perimitur, scilicet, quod homo maiora vitia superat, & ab ipsis enormibus se præseruat, & tamen minora non præcauens, ab eis vincitur, & adiutoribus fugientibus, id est, virtutibus, ab eis superatur Esa. 3. *Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis.* ¶ Mortuo Iuda emerserunt viri iniqui in omnibus finibus Israel, & inualescente fame in terra tradit se omnis regio Bacchidi, qui elegit viros impios & constituit eos dominos regionis, & perscrutabatur amicos Iudæ, & vindicabat se in illis, & facta est tribulatio magna in Israel.

¶ Sic vere quando Iudas dux egregius, id est, bonus prælatus, iudex vel officialis moritur, statim incipiunt pullulare viri impij in patria, qui propter defectionem correctionis mali fiunt, qui
F tempore boni prælati vel iudicis delicta sua facere non audebant. Fit etiam quandoque, quod Bacchides, id est, malus rector & superior sibi succedit, cui propter famem auaritiæ omnis regio aliquoties se tradit, quia quandoque fit, quod mali subditi famelici, & auari malum prælatum eligunt, & eius dominio se committunt, pro eo, quod per eum se ditari statim credunt. Vnde Ioan. 7. *Quæritis me, quia manducastis de panibus.*

¶ Vel ad literam tota regio præ fame se sibi tradit; in quantum talis efficitur vsurarius, & tota patria tempore caristiæ se sibi obligat, & submittit. Ideo dicitur 1. Reg. 2. *Repleti prius pro panibus se locauerunt.* Iste igitur Bacchides, id est, malus superior sic introductus ad extirpandum immergentes impios non attendit sed potius viros iniquos eligit, quos in dignitatibus collocans dominos regionis constituit, bonos vero & iustos viros Iudæ mortui, id est, Christi vel boni prælati, amicos perscrutatur, & confundit, quod tempore suo tribulatio, & angustia in Israel, id est, in ecclesia oritur, & insurgit. Vnde Prouerbiorum 28. *Regnantibus impijs ruina hominum.* Illud enim est commune, quia mali odio habent prædecessores suos bonos, solent post mortem eorum amicos eorum inquirere, & ipsos multipliciter grauare.

¶ Hic habes, quod filij Ambri, qui prius Ioannem fratrem Ionathæ occiderunt, faciebant nuptias magnas: Filiam enim vnius de principibus Chanaan duxerat, ita quod cum apparatu magno nuptias celebrabant. Ionathas vero, & Simon memores mortis fratris sui, ipsis insidiari, super eos procedentes ad nuptias irruerunt, & eos occidentes spolia rapuerunt, & sic nuptias eorum in luctum, & infortunium conuerterunt.

¶ Sic vere sæpe fit, quod dum filij hominum vacant nuptijs; aut lætitijs huius mundi, & filiam Chananæorum, id est, prosperitatem mundanam in vxorem ducunt, nec facinora quæ commiserunt meditantur aut recolunt, hostes eorum, scilicet, diabolus & mors, qui in insidijs latitabant repente eos interficiunt, spolia diuinarum suarum eis auferunt, & gaudium suum in tristitiam conuertunt. Vnde Prou. 14. *Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat.*

¶ Bacchides obtenta regione inde multas ciuitates muniuit,
G ibique custodes vt exercerent inimicitias in Israel collocauit.

¶ Sic vere diabolus in altis officijs custodes suos, id est, malos officiales collocat per quos in Israel, id est, contra bonos inimicitias, & grauamina suscitat, & augmentat. Vnde Deut. 32. *Inimici vestri sunt iudices.*

¶ Alchimus summus sacerdos iniquissimus cœpit muros sanctæ domus interioris, & opera prophetarum destruere, propter quod percussus est, & dissolutus paralysi, & conclusum est os eius ita quod non potuit loqui amplius verbum, nec mandare de domo sua, & impedita sunt opera eius, & est mortuus tormento magno. ¶ Sic vere sicut videmus, mali prælati, & superiores, quando vident se in dignitatibus constitutos statim incipiunt opera sanctorum suorum vilipendere muros, id est, obseruantias regulares, & prophetarum, id est, sanctorum patrum opera; & traditiones destruere, nouitates introducere, & illa quæ per sanctos cum magna diligentia facta, & ordinata sunt immutare; quapropter sæpe fit, quod vltio diuina istos percutit, & ad literam paradisi, vel alia infirmitate dissoluit, ita quod os locutionis, & confessionis eos tollit, & eos tam cito perimit, quod de domo conscientiæ suæ aliud ordinare non permittit, & mala opera quæ inceperunt dissoluit. Aug. in sermone innocentum dicit, quod *hac animaduersione percutit peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret oblitus est Dei.* ¶ Vel dic, quod illi sacerdotes, & religiosi qui muros regularis obseruantiæ, & opera prophetarum, id est, statuta sanctorum patrum destruunt vsum linguæ ad bene loquendum, manna etiam ad bene operandum, & finaliter cum magno tormento in inferno habitant.

Capitulum decimum. Textus. Et anno centesimo quinquagesimo ascendit Alexandes Annochi filius.

Moralitatum Cap. XI.

HAbitauit Ionathas in Hierusalem, & cœpit ædificare, & innouare ciuitatem, & extruere muros, & quadris lapidibus montem Sion circumire, & fugerunt alienigenæ, quos Bacchides in munitionibus posuit & liberati sunt obsides, quos à filijs H
Israel ceperat, & raptos in munitionibus seruabat, & detinebat. ¶ Sic vere quando in Hierusalem, id est, in ecclesia est Ionathas, qui interpretatur columba veniens, id est, bonus, simplex, & columbinus prælatus, & maxime quando ibi personaliter habitat, & moratur ibi, pro certo tunc quam plurima opera facit: ædificat enim & renouat locum suum temporaliter, & spiritualiter, montemque Sion, id est, dignitatem sibi commissam circuit muris de quadris lapidibus, id est, bonis, & virtuosis personis quas ibi promouet, & introducit personaliter, & sic ciuitatem ecclesiæ sibi commissæ extruit moraliter, & virtualiter. Iudith. *Ædificauit ciuitatem de lapidibus quadratis, & sectis.* Tunc ista boni prælati præsentia non solum in istis proficit, imo multa alia bona facit, à facie enim eius fugiunt alienigenæ, non audentes mala facere, vel timore iustitiæ suæ in patria comparere Exod. 14. Vnde Ægyptij dixerunt. *Fugiamus Israelem.* Boni qui obsides ab alienigenis tenebantur, id est, qui à malis diuersimode grauabantur, per eius adiutorium liberantur quia boni prælati præsentia, fugat malos, liberat oppressos, promouet dignos, separat mores malos. Ideo ad literam potest dici de quolibet bono principe Ezech. 34. *Quod perierat requiram.* Prou. 9. *Sapientia ædificauit sibi domum.*

¶ Cum Ionathas occurrisset Alexandro regi Asiæ apud Ptolomaidam, vbi nuptias celebrabant, & Ptolomæi regis Ægypti filiam in vxorem ducebat, dedit Ionathas argentum, & aurum, & inuenit gratiam in conspectu eius, & iussit eum rex spoliari vestibus suis, & indui purpura, & collocauit eum rex sedere secum, & scripsit eum inter amicos suos, magnificauit eum, & posuit eum ducem principatus, atque præcepit, quod nullus pugnaret contra ipsum, & sic viri quidam impij, qui ad accusandum ipsum venerant visa gloria eius fugerunt, & ipsius præsentiam timuerunt.

¶ Alexander qui interpretatur auferens angustias seu alleuians tenebras significat Christum, qui infidelibus tenebras errorum per lumen fidei alleuiat, & æternæ mortis angustias abstulit. Ptolomaida quæ interpretatur ad mensuram deducta, paradisum significat vbi secundum mensuram meritorum dabitur A
mensura præmiorum. Ista est igitur veritas finaliter quando Ionathas, id est, iustus, & simplex homo veniet ad Ptolomaidam, id est, ad paradisum, vt in tempore tritici mensura, & vt in conuiuijs cœlestibus corruat personaliter regi Christo, sic fiet, quod rex videns ipsum habere, & præsentare aurum diuinæ gratiæ, & charitatis, argentum munditiæ & puritatis, ipsum multipliciter honorabit & eum indumentis suis, scilicet, mortalitate exuit, & purpura æternæ gloriæ ipsum decorabit, quia secum in æterna quiete sedere faciet, & amicum suum ipsum constituet, & principem eum faciet, & accusatores eius, scilicet, dæmones ab eo separabit, & contra aduersa omnia securitatem sibi dabit

perpe-

perpetuam. Vnde 3. Esdræ 4. *Tunc ait rex quia inuentus es sapientior, proximus mihi sedebis, & cognatus meus vocaberis.*

¶ Apollonius dux Demetrii regis Ionathan ad descendendum de montibus ad campum prouocat, & ibi prælium sibi parat.

¶ *Tu solus*, inquit, *resistis nobis, qui potestatem exerces contra nos in montibus, sed descende ad me in campum, &c.*

¶ Sic vere diabolus summe nititur hominem de montibus contemplationis ad campum exterioris actionis, vel de monte religionis ad campum mundanæ habitationis trahere, spetans contra ipsum facilius præualere.

¶ Victo Apollonio multi de exercitu suo ad templum Dagon fugerunt, sed Ionathas ipsos persequens ignem templo adhibuit, & octo millia vna cum templo succendit.

¶ Sic Ionathas Christus finaliter Apollonium, id est, diabolum vincet, & exercitum reproborum qui nunc in templo huius mundi securos se esse reputant, in infernum deiiciet, & succendet Psal. 96. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.*

B *Capitulum vndecimum. Textus*, Et rex Ægypti congregauit exercitum sicut arenam quæ est in litore maris.

MORALITATVM CAP. XII.

PTolomæus rex Ægypti dedit Alexandro regi Asiæ filiam suam in vxorem, tandem concupiuit regnum ipsius, quære bat in dolo obtinere eum, & adiungi regno suo: & ideo congregauit exercitum suum sicut arenam maris, & intrauit regnum Alexandri, & aperiebant ei ciuitates. Sic n. præceperat Alexander pro eo, quod socer eius esset Ptolomæus, & confideret in eodem. Ipse vero statim ciuitates occupabat, & ibi pro custodia suo nomine facienda milites assignabat, & intrauit Ptolomæus Antiochiam, & imposuit sibi duo diademata, s. Ægypti, & Asiæ, & filiam suam quam Alexandro dederat abstulit ab eodem, imponens ei licet falsè, quod ipsum voluerat occidisse, & dedit eam Demetrio inimico Alexandri, & venit Alexander contra eum in prælium, & victus fuit, & fugit in Arabiam, & sic Ptolomæus obtinuit regnum eius. Gadiel autem Arabs abstulit Alexandri caput, & misit Ptolomæo. Verumtamen sic actum est, quod dictus Ptolomæus post tantam gloriam tam proditiose acquisitam infra tres dies mortus est, & exercitus eius qui erat in castris, occidit eos, qui erant in custodia ciuitatum. ¶ Ista possunt exemplariter allegari contra multos. Primo enim allegari potest contra proditores qui in dolo, & sub specie amicitiæ occupant quandoque aliorum dignitatem, & regna, & tunc publice rumpunt fœdus & amicitiam, quam habuerant cum eis, imponentes falsa crimina, vt occasionem habeant ab eis recedendi, quia sicut dicitur Prou. 18. *Occasiones quærit qui vult ab amico recedere.* Ista potissime patent in ambitiosis, qui regno, & statu suo non contentiambiunt dominia aliorum. Ita sic, quod fraude, & malitia interuenieute ipsos aliquando regno, & dignitate priuant, & diademata bonorus alieni occupant Apoc. 19. *In capite eius multa dia-*
C *demata.* Sed tales non consueuerunt in talibus prosperari, quinimo vbi habuerunt quod cupierant, subito solent morte vel infortunijs prægrauari, & de exercitibus qui sequebantur eum, i. de suis fautoribus, & amicis aliter in alterum debacchari Ezec. 17. *Ergo ne vinea ista prosperabitur, nonne aquila radices eius euellet, & fructus eius distringet, & siccabit, omnes palmites germinis ipsius arescent.* Illa enim quæ fraude & violentia acquiruntur, non solent durare, sed subito deficere, sicut ad literam videmus de tyrannis. Vnde dicitur: *Omnis potentatus breuis vita.* Et Seneca dicit, quod *violenta imperia non perseuerant.*

¶ Vel si vis allega contra falsos mundi amicos, qui semper se vertunt ad illum qui obtinet, & qui non diligunt hominem nisi quamdiu prosperatur. Iste enim Alexander quamdiu regnum tenuit ab isto Godeniel sopponitur dilectus fuisse, & ideo victus dicitur ad Arabiam refugisse. Iste tamen videns eius infortunium ipsum amplius non dilexit, licet potius pro amicitia illius, qui regnum acquisierat caput ipsius amputabit. Statim enim quando quis venit ad infortunium, & quod perdit regnum, amici sui pristini ipsum abominantur, & in inimicos se vertuntur, & amicitiam illorum qui regnant, & qui de facto prosperantur totis viribus amplexantur Prouerb. 14. *Etiam proximo suo pauper odiosus erit, amici vero diuitum multi.* ¶ Vel allega hue de mutatione rerum supra: Primo dictum est, quod rex Asiæ qui tunc erat pro tempore occupauit Ægyptum, & regnauit super duo regna, imposuit sibi duo diademata Ægypti, & Asiæ. Econtra vero hic habemus, quod rex Ægypti occupauit Asiam, & sibi duo diademata imposuit, & super duo regna regnauit, quia quandoque vnum regnum exaltatur, & aliud deprimitur, & econtra alterum alteri quandoque facit tantum, quod ab eo sustinere cogitur. Esa. 14. *Erunt capientes eos, qui se ceperant, & subiicient exactores suos.*

¶ Demetrius videns, quod siluit terra in conspectu eius, iam securus in regno, remisit exercitus suos, excepto peregrino exercitu insularum, propter enim milites compatriotas remisit, extraneos retinuit, & inde factum est, quod exercitus sui fere missi cœperunt eum odio habere, & contra eum murmurare, quapropter Triphon occasione accepta contra eum rebellauit, & exercitus remissos secum habuit, & Antiochum Alexandri D filium de Arabia asciuit, & in regno ipsius collocauit. Ciues sui de Ptolomaida contra eum surrexerunt, & eum occidere voluerint, & eum ad palatium fugere compulerunt, quem tria millia Iudæorum sibi in auxilium missa liberauerunt, & centum millia de ciuibus occiderunt.

¶ Illud potest allegari exemplariter, quod non est tutum alicui confidere in pace, & in prosperitate sua. Si enim iste Demetrius semper timuisset, & infortunia quæ accidere potuissent præuenisset, nunquam tribulationem incurrisset, nec se contra eum aliquis erexisset. Vnde Pro. *Beatus homo qui semper est pauidus.*

¶ Vel dic contra fatuos principes, & magnates, qui magis diligunt extraneos quam propinquos, sibique in suis curijs continent, & promouent, atque in officijs peregrinos, ipsosque prædilectos habent, & charos, suos autem repellunt. Quapropter quandoque fit, quod odium suorum solent incurrere, ita quod hostibus suis solent adhærere, & ipsum de regno & dominio aliquoties fugare, & contra eum rebellare. Nam iustum est, quod homo illos quos in prosperitate, & pace existens repulsit, tribulationis tempore non inueniat, imo perdat. Tutum est igitur principi suorum amicitiam custodire, & non nimis extraneis adhærere. Quia 1. Tim. 1. *Qui suorum & maxime domesticorum curam non habet, infidelis est.* Ideo bene dicitur Eccles. 9. *Ne derelinquas amicum antiquum, nouus non erit similis huic.*

Capitulum duodecimum. Textus. Et vidit Ionathas quia tempus eum iuuat.

MORALITATVM CAP. XIII.

POst pacta inita cum Spartanis, & Romanis hic fit mentio, quomodo Triphon regis Antiochi princeps maior ad regnũ Asiæ ambiebat, quapropter Antiochum dominum suum occidere cogitabat. Verumtamen quia sciebat Ionathan Iudæorum E ducem regis esse strenuissimum defensorem, ante omnia ipsum occidere tentauit, & multis machinationibus circumuentum occidit. Postea solus cum rege ambulans, ipsum proditiose interfecit, & imposito diadem ate, loco ipsius regnauit, sicut patet infra cap. seq. ¶ Ista possunt applicari, quando volunt iniqui nocere, & non audent propter eorum amicos, primo solent paulatim contra amicos insurgere, vt ipsis sublatis de medio vel de potentia attenuatis, possint contra principes facilius præualere. ¶ Hic habes, quod cum Triphon vellet occidere Ionathan, & non posset pro eo, quod cum exercitu veniebat dissimulauit amicitiam, & dona sibi attribuit, & cum præ alijs principibus honorauit, tandem remittere exercitum sibi suggessit, & promittens se sibi velle tradere regionem prouinciæ & negotijs regis perficere, vsque ad Ptolomaidam secum duxit, vbi ipsum statim ligauit, & comites eius & mille viros quos secum duxerat, occidi fecit, ipsum vero satis cito post cum duobus filijs interfecit. Triphon, qui nitebatur dominum interficere, significat diabolum, qui procurauit occidere Christum. Ionathas, qui columba interpretatur, significat virum iustum & simplicem. Sic igitur est quod Triphon diabolus summe tentat Ionathan, id est, virum iustum per peccatum occidere, & ipsum per tentationes fallere ad se quasi aues captas ad laqueum conuocare. Sub specie enim boni ipsum ad se vocat, vt occasione reperta ipsum occidat, exemplo Iahelis quæ Sisaram ad se vocauit, quem secum dormientem occidit. *Intra* (inquit) *ad me Domine, ne timeas* Iud. 4. Sed reuera quandoque inuenit cum isto Ionatha tantum exercitum virtutum & sanctorum, ad quos per deuotionem tantum habet patrocinium, quod in ipsum non potest manum mittere, nec ipsum per fortem tentationem inuadere, vel necare. Ideo

ante

ante omnia ista ipsa tentat, quod virtutum exercitium dimittat ipsumque mundi diuitijs magnificat. Quod sed hoc facit vt facilius credat ei, & ad mortem ipsum trahat Prou. 5. *Fauus destillans labia meretricis: nouissima vero eius amara velut absinthium.* Igitur officia & negotia regis, id est alte officia & dignitates sæculi promittit sibi tradere, tum tamen exercitium virtutum velit dimittere, & per consensum in peccatum descendere & venire. Ad
F hæc igitur officia homo per affectum, vel effectum quandoque à diabolo trahitur, ad quem dum descenderit, statim ab eo à vinculis malorum vel malarum concupiscentiarum ligatur & tandem diuersis vitijs strangulatur, & ad æternum interitum deputatur. Dum enim homo virtutum exercitium dimittit, & sæculi negotia concupiscit, mortem pœnæ & culpæ finaliter incurrit. Bene igitur consulit sapiens, *Non credas inimico tuo in æternum.* Eccl. 12. Quia, sicut ibidem subiungitur. *Oculis suis lacrymabitur inimicus, & cum venerit tempus, &c.* Ca. 13. ¶ Dicitur hic, quod Simon mortuo Ionatha fratre suo, ipsum in medio sepeliuit, & super sepulchrum patris & matris & quatuor fratrum suorum septem pyramides super columnas fabricauit, vbi arma & naues ad æternam memoriam sculpsit, ita quod à nauigantibus mare videri poterant, ordinauit. ¶ Dic moraliter quod Modin quod interpretatur dijudicatio, significat mentem, quæ seipsam dijudicare tenetur. Qui secundum Apostolum 1. Corinth. 2. *Si nosipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur.* Dic itaque quod homo iustus in Modin, id est, in conscientia & memoria debet sepulchra parentum suorum & amicorum facere, in quantum mortem eorum debet in mente habere, septem etiam pyramides ibi debet construere, in quantum septem opera misericordiæ debet pro animabus istorum gerere vel habere sculpturas eorum, id est, bonorum exemplorum exterius alijs demonstrare, in quibus columnas, id est, boni propositi firmitatem arma, id est, bonorum operum probitatem, naues, id est, contemptus sæculi, leuem, id est, transitoriam agilitatem debet sculpere, vt sic nautis, id est, hominibus per mare huius mundi nauigantibus exemplum & speculum possit esse. Ista enim tria, scilicet, columnæ, naues & arma, id est, perseuerentiam contemptus mundi, bona opera memoria mortis comitatur, & dum aliorum mortem in mente gerimus in nobis spiritualiter generantur, & ideo de isto Simone, id est, viro iusto potest dici illud Iob. 22. *Ipse ad sepulchra ducetur, & in coagerem mortuorum vigilabit.*

¶ Hic habes, quod Simon abiecta omni immunditia de Ga-
G za & fugatis inde alienigenis, posuit ibi viros qui legem scirent & muniuit eam.

¶ Gaza quæ interpretatur fortitudo domini, significat Ecclesiam, Simon qui interpretatur obediens, significat bonum Prælatum qui Deo præ alijs obedire debet. Iste igitur à Gaza, id est, à ciuitate Ecclesiæ in qua relucet potentia Dei viui, debet omnem immunditiam vitiorum purgare & alienigenas, id est, multos homines inde fugare, & viros qui legem Dei custodiunt, id est, bonas personas debet introducere, virtutibus eam debet munire, vt sic se posset contra hostes spirituales viriliter defensare 1. Macc. 13. Vnde capitulo sequenti dicitur: quod *in arce Hierusalem collocauit Iudæos viros qui essent ad tutamentum ciuitatis & regionis.*

Capitulum decimum quartum. Textus. Anno centesimo septuagesimo secundo congregauit rex Demetrius exercitum.

Moralitatum Cap. XIV.

Hic fit mentio quomodo sub Simone summo sacerdote populus Iudæorum fuit multipliciter prosperatus, & quomodo misit Romam amicitiam renouare, & quomodo clypeum aureum ponderis mille minarum misit, &c. Sed de omnibus istis nihil ad præsens tango. ¶ Item hic Cap. 15. fit mentio, quomodo Triphon per Antiochum filium Demetrij fugatur, & quomodo ipse Antiochus contra Simonem indignatur, & quomodo Cendebæus cum exercitu missus à Iuda filio Simonis conteritur, sed omnia prætermitto, quia nihil video moralitatis Cap. 16. Cum Simon perambularet regionem Iudæ, descendit in campum Hiericho, vbi Ptolomæus Abobi filius qui gener erat summi sacerdotis diues in auro & argento, qui erat in campo Hiericho, ipsum ad conuiuium suscepit. Simon vero ad eum duobus filijs suis Iuda & Ionatha, sicut ad amicum in-
H trauit. Verum quia iste ambiebat ad regionis ducatum, instaurato conuiuio viros occultari fecit, & tandem Simonem cum filijs suis inebriatis & lætis, iste sumptis suis armis in eos irruit, & ipsos nequiter interfecit. Et statim ad occupandum Hierusalem & sanctificationem milites destinauit. Ioannem vero filium Simonis qui tunc erat in Gazara, occidi iussit, sed hoc præcognito præcauit, & illos qui ad occidendum eum venerant iugulauit. ¶ Iste proditor, seu traditor Ptolomæus diabolum significat, quia iste est qui summe captat Simonem & filios eius, i. bonum & iustum Prælatum & bonos ipsius imitatores de medio tollere conatur, vt sic possit in regione, i. in populo ad libitumque imperare. Quia igitur per fortitudinem præualere contra istos non potest, iam aliam viam quærit, ipsisq; conuiuium mundanæ prosperitatis præparat, & vino deliciarum ipsos inebriat. Quos pro certo cum bene viderit lætus & ebrios, & vino, id est, mundi prosperis bene plenos, tunc se & occultos suos socios, i. tentationes contra eos armat, & sic de diuersis vitijs eos tentans, pro voto superet atque necat, & sic totum conuiuium quod parauerat, & mundi totam gloriam in luctum & tristitiam eis mutat. Vnde 1. Reg. 13. *Cum temulentus fuerit Amon vino, percutite & interficite eum.* ¶ Vel si vis dic, quod iste diabolus quando videt, sc. hominem bene lætum, & in conuiuio mundanæ prosperitatis immersum, tunc occultos suos socios, scil. mortem, & infortunia contra eum vocat, & sic per mortem temporalem & æternam ipsos interficit. Vnde 1. Mac. 9. *Conuersæ sunt nuptiæ in luctum, & vox musicorum suorum in lamentum.*

Moralitatum primi libri Macchabæorum finis.

MORALITATVM LIBER VIGESIMVS OCTAVVS SECVNDI LIBRI MACCHABÆORUM. A

Capitulum primum. Textus. Fratribus qui sunt per Ægyptum Iudæi, salutem dicunt fratres qui in Hierosolymis.

Moralitatum Cap. I.

Antiochus rex cum esset in Persia, & immensus exercitus cum eo, auaritia ductus voluit templum Naneæ, vbi thesauros absconditos esse audierat, spoliare, sed consilio sacerdotis seductus, cum paucis templum, vt pecunias acciperet, est ingressus. Sacerdotes tamen templum statim clauserunt, & aperto templi aditu mittentes lapides ipsum cum suis occiderunt, & membratim diuidentes amputatis capitibus exterius proiecerunt. ¶ Iste Antiochus, qui interpretatur pauper silens, significat pauperem ambitiosum qui se fingit silentem, & benignum esse. Iste sciens, quod in templo Ecclesiæ sunt multi diuitiarum thesauri, multa pinguia beneficia, summe nititur ibidem intrare, & ibidem dignitatem obtinere, & hoc non vt possit proficere sed potius, vt possit thesauros possidere. Quod videns sacerdos rector huius templi, scilicet, Deus ipsum quandoque intrare permittit, sed tandem, vbi nō sperat, occultum aditum, scilicet, mortem & infortunium, sibi aperit, lapides tribulationum in eum dimittit, & sic ipsum occidit, & eum membratim diuidit, in quantum corpus ab anima disiungit. Et sic non so- B
lum ipsum, imo illos quos secum duxerat, i. nepotulos & alios, quos in Ecclesia promouerat, capitibus, i. potentia & virtute priuat, & eos de templo suo, i. de statu Ecclesiastico eijcit atque fugat. Eiecto autem, & mortuo malo Prælato sui etiam cum ipso deficiunt, & à dignitatibus in hoc templo indigne obtentis, vt communiter eijciuntur Oze. 9. *Propter malitiam adinuentionum eorum de domo mea eijciam eos.* ¶ Vel dic, quod illud templum idolorum significat mundum, vel mundi statum, quia, s. Nanee interpretatur pascua, vel germen pulchritudinis, pro eo, quod mundus pulcher, & germinans illis videtur qui eos pascuntur, & delectantur. Illud ergo templum Antiochus, i. homo aliquoties intrat indiscrete, & eius negotijs se implicat, & hoc quia diuitias acquirere sperat, quas sacerdos, & rector huius templi diabolus sibi per suggestionem promittit, ita quod ipsum ad ingressum huius per spem inuitat. Verumtamen sic fit, quod dum iste non aduertit, & dum ad habendum thesaurum intendit iste sacerdos suus diabolus, qui ipsum introduxit, aditū occultū subitæ mortis sibi aperit, & occultos socios suos, s. tribulationes, & casus contra eum inducit, & temporaliter occidit, & capite, i. anima ipsum exuit, membra eius, i. diuitias alijs distribuit, & sic eum de tēplo huius mundi eijcit. Vnde Matth. 25. *Seruum inutilem eijcite in tenebras*

nebras exteriores. ¶ Cum filij Israel captiui dudum in Persiam ducerentur, sacerdotes qui tunc erant Dei cultores acceptum ignem de altari in valle vbi erat puteus altus, & siccus absconderunt, & puteum obstruxerunt, tandem eum post septuaginta annos populus, duce Neemia in Iudæam reuenirer, & Neemias pro sacrificando, ignem habere vellet, misit nepotes sacerdotum ipsorum ad puteum antedictum. Ipsi vero non ignem, sed aquam crassam inuenerunt in puteo isto, qua iussu Neemiæ sacrificium tam ligna quam carnes asperserunt. Sic vere vbi sol refulsit, qui prius erat in nubilo, ignis magnus inde accenditur, quo totum sacrificium deuoratur, de residuo aquæ prædictæ iussu Neemiæ lapides perfunduntur, ex quibus mox ignis erupit, & lumen de altari emicuit, & processit. Rex vero Persarum his auditis, & probatis, sacerdotes honorauit, & manu propria dona plura eis dedit. ¶ Ista solent mystice per aliquos exponi sic:
C Dicunt enim quod vallis ista quæ est locus infimus, statum significat subditorum: Puteus iste significat conscientias eorundem. Ista est igitur veritas, quod antiquitus patres nostri sc. fidei, & Ecclesiæ fundatores absconderunt ignem spiritus S. diuinæ dilectionis, feruoris & deuotionis in puteo, qui erat in valle, i. in cordibus subditorum, & hoc quia tunc puteus nullas aquas voluptatis habebat, sed in siccitate paupertatis, temperantiæ, & abstinentiæ persistebat, & ideo non mirum si ignem istum poterat continere, quando qui ipsum posset extinguere, nusquam erat Esa.1. *Succendetur vtrumque simul, & non erit qui extinguat.* Sed reuera nepotes istorum sacerdotum, id est, moderni prædicatores, & prælati, satis possunt hodie in vallis huius putei, i. conscientia modernorum, istum diuinum ignem quærere, quia vix aut nunquam possunt ibi ipsum reperire. Aqua enim crassa, i. carnalitas, & voluptas ibi in abundantia reperitur. Ignis vero diuini amoris, & feruor deuotionis totaliter ibi non habetur. Vnde Sap.17. *Ignis quidem nulla vis poterat eis lucere.* Quid igitur? Dico quod ista aqua vitiorum voluptatis debet inde per confessionem, & pœnitentiam extrahi, & ligna nostrarum operationum debent inde per continentiam nostræ præcedentis carnalis vitæ, & memoriam aspergi, lapides, i. nostri cordis duritia debet inde similiter circumfundi, & sic sol diuinæ gratiæ qui prius à nobis fuerat obnubilatus refulgebit, & ignis prædictus in nobis spiritualiter succendetur, quia appositio aquę crassæ, i. recordatio nostrorum peccatorum, ignem diuini amoris, & feruorem deuotionis, & contritionis generat, & hoc potissime quando sol diuinæ gratiæ mentem irradiat. Thr.1. *De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me.* Hier.2. *Factus est enim in corde meo quasi ignis æstuans*, quæ pro certo si fecerimus, lumen bonorum exemplorum ab altari cordis erumpet, rex vero, i. princeps sæcularis his cognitis dona temporalia nobis effundet. Constat enim quod principes sæculares nobis bona facerent multa, si ignem diuini amoris in nobis abundare vident. Hic super locum istum dicit Augustin. sicut incidentaliter ponitur in historia scholastica super primum librum Macchabæorum, quod ignis qui toto tempore captiuitatis Babylonicæ sub aquis vixerat,
D extinctus est, quando ab Antiocho venditum est Iasoni sacerdotium. Quod ad hoc potest allegari, quod ignis spiritus sancti, & diuini amoris quem nullæ aquæ tribulationis extinguere poterant, imo primitiua ecclesia sub tribulationum aquis inextinguibilis permanebat, iuxta illud Cant.8. *Aquæ multæ non poterant extinguere charitatem*, nunc ex toto extinctus videtur in Ecclesia, pro eo, quod iam in multis locis sacerdotium per simoniam est venale, & iam regnante auaritia ab Antiocho rege, id est, à malia venditur, à Iasone vero, id est, ambitiosis comparatur, propter quod ignis diuinæ gratiæ, & amor spiritus sancti in Ecclesia minoratur.

Capitulum secundum. Textus. Inuenitur autem in descriptionibus Hieremiæ Prophetæ quod iussit eos ignem accipere.

B

Moralitatum Cap. II.

Sicut hic dicitur, quare Comestor recitat, vbi agit de virtutibus Hieremiæ arca testamenti dudum facta per Moysen in deserto miro modo fuit abscondita, inuenitur in descriptionibus Hieremiæ, quod ipse videns captiuitatem Babylonicam imminere, arcam cum in ea contentis, & tabernaculum accepit, & in desertum in monte vbi Moyses pro videnda terra promissionis ascendisse legitur deportauit, ibique speluncam reperit, & ibi vltimo sibi lapis apertus est, qui absorptis arca, altari incensi, & tabernaculo iterum se reclusit. Hieremias vero in isto lapide solo tactu digiti nomen Dei tetragrammaton scripsit, & ostium signaculo Dei clausit. Nubes vero statim locum istum cooperuit, ita quod nullus postea locum indicare potuit, in fine tamen temporum, cum Deus congregauerit plebem suam, columna ignis, & nubis ibi demunstrabitur, & maiestas domini sicut tempore Moysi reuelabitur, & sic locus iste ab o- E mnibus cognoscetur. Hieremias qui interpretatur excelsus domino, significat bonum Prælatum, mente, & affectione vsque ad cœlestia exaltatum. Iste imminente Babylonica captiuitate, i. tentationum diaboli potestate, & mundi aduersitate montem contemplationis debet ascendere & in montem pœnitentiæ secedere, & ad speluncam religionis vel humilitatis applicare Psal.54. *Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine.* Secum habet arcam testamenti, i. diuinæ legis meditationem, altare incensi, i. deuotionem, Tabernaculum portatile, i. mundi contemptum portare quæ petram, & speluncam, i. boni fratres, & humiles debent ab eo accipere, & sorbere, & his receptis seipsos per sui custodiam, & inanis gloriæ fugam claudere, virtutes, & merita, quæ possident à visibus hominum occultare, & numine Dei per deuotionem signari, nubeque puritatis cooperti, locum suum non debent alijs pandere, sed potius ignoti à sæcularibus permanere, sicut sancti religiosi antiquitus faciebant, qui ignoti esse hominibus cupiebant. Vnde Hier.36. *Vade absconderi, & nemo sciat vbi sis.* Hæc debent boni religiosi facere, quosque in fine sæculi Deus ipsos decreuerit declarare, & virtutes eorum in mundo coram hominibus manifestare Matth.6. *Intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum.*

Capitulum tertium. Textus. Igitur cum sancta ciuitas habitaretur in omni pace.

Moralitatum Cap. III.

Tempore Oniæ summi sacerdotis ciuitas sancta Hierusalem in omni pace habitabatur, & leges diuinæ seruabantur, quod vtique propter istius sacerdotis pietatem fiebat, quia mala habebat odio, & iustitiam obseruabat, ipsi reges, & principes F locum summo honore ducebant, & templum magnis muneribus illustrabant. Vnde & Seleucias rex Asiæ de proprijs redditibus sumptus sacrificiorum dabat, & soluebat de proprio quicquid ad sacrificia pertinebat. ¶ Sic vere quando in Hierusalem, & in templo, i. in Ecclesia vel religione est summus sacerdos Onias, id est, rector aliquis iustus homo, tunc propter pietatem ipsius ipsa ciuitas Hierusalem, i. ipsa Ecclesia sibi commissa in pace habitatur, & leges diuinæ, id est, regulares obseruantiæ ibidem à subditis obseruantur. Reges etiam & principes ipsum templum, id est, ipsum Ecclesiasticum statum honorant donis & muneribus ipsum ditant, sacrificio bonorum operum acceptant. Præsentia enim & prouidentia bonorum Prælatorum causa est pacis, & prosperitatis Ecclesiarum. Et credo quod si Prælati, & alij Ecclesiastici essent boni, sæculares ergo eos beniguiter se haberent, & Ecclesiæ eorum pace, & diuitijs abundarent. Sed quia modernis temporibus multi Ecclesiastici inueniuntur pessimi, ideo sæculares contra eos sunt iniqui. Vnde Esa.24. *Sicut populus sic sacerdos* ¶ Hic dicitur, quod Simon templi præpositus moliebatur obsistente sibi principe sacerdotum iniquum aliquid in ciuitate sancta. Sed quia Onias summus sacerdos, & pontifex suis malitijs resistebat, ideo implere non poterat, quod volebat, quapropter iste ad regem Seleuciam properans, & ærarium plenum pecunijs in templo Ecclesiæ asserens ipsum ad spoliandum dictum ærarium induxit, & dictas pecunias non pertinere ad rationem templi vel sacrificium, sed potius ad vsus publicos asseruit: quapropter ipsos ad regem pertinere commonuit, & ideo rex pro templo spoliando Heliodorum Hierosolymam destinauit.

¶ Simon iste significat simoniacos, qui in ciuitate Ecclesiæ semper nituntur mala tractare, iniquitates, & simonias machinare, quæ pro certo quando perficere nequeunt, & vident quod Onias, scilicet, summus pontifex, i. boni Ecclesiæ Prælati eos impediunt, solent ad regem, ad principes sæculares se conuertere, vtpote quando fiunt vxorati, vel bigami, vel principum officiales, & si quando apud Prælatum nihil possunt, solent apud mundanos principes suas malitias procurare, & tunc non cessant ipsos ad thesauros Ecclesiæ deprædandos totis viribus animare. Aiunt enim quod templum Ecclesiæ est plenum pecunijs, & thesauris. Aiunt etiam, quod illud ærarium templi, ad regem & ad publica negotia debet pertinere, & quod principes

ipsum

psum licite possunt tollere. Sic igitur isti bigami, & curiales clerici maritati præ alijs Ecclesiæ nocent, & ad rapiendum bona Ecclesiarum, & molestandum clericos, principes excitãt, & inuitant, & ad hoc mitti Heliodorum, id est, malos officiales & ballinos procurant. Sicut ad literam patet de clericis vxoratis vel bigamis, qui in ipsis regum curijs vel consilijs commorantur, quia pro certo nocere Ecclesijs, & accusare alios præ alijs dignoscuntur. Vnde in cap. sequenti dicitur 2. Macb. 4. *Simon delator pecuniarum male loquebatur de Onia.*

¶ Dicitur hic, quod Heliodorus, qui ærarium templi spoliabat à duobus angelis sibi apparentibus fuit acriter verberatus, & plagis impositis semiuiuus relictus. Sed tandem Oniæ summi sacerdotis precibus est sanatus. Isti autem sanato dixerunt angeli prælibati. *Oniæ sacerdoti gratias age, propter ipsum enim tibi reddita est vita, tu autem sanatus annuncia mirabilia Dei quæ fecit. Et sic ille qui venerat spoliator factus est templi virtutũ, & mirabiliũ prædicator.*

¶ Si vis allega sic de conuersione Pauli. Heliodorus, qui interpretatur Deo meo generatus, significat beatum Paulum, debet Deo & opus generatũ. Vnde Act. 9. *Vas electionis est mihi iste.* Iste enim ad instinctum Simonia præpositi templi, id est, ad suggestionem Pharisæorum, & sacerdotum Hierusalem, scil. Ecclesiam thesauris suis, scil. bonis personis, & Christianis fidelibus primo spoliare quæsiuit, sed pro certo à Deo flagellatus & in flagellis conuersis templum honorauit, per bona opera sanctificauit, mirabilia Dei præ alijs nunciauit, & sic de spoliatore ditatur, & de persecutore factus est prædicator. Vel allega generaliter, quod flagellatio tribulationum ad duo proficit peccatori, quia primo mala quæ proposuerat facere non permittit. Secunda quia ipsum ad Deum conuertit, & Dei laudationem facit. vnde 2. Macch. 9. *In agnitionem sui deductus est percussus à Do-*
H *mino plaga.*

¶ Vel dic quod illi qui bona Ecclesiæ rapiunt, percussiones, & tormenta finaliter incurrunt.

¶ Duo iuuenes virtute decori & optimi gloria, preciosi amictu, apparuerunt Heliodoro, spolianti templum, quem protinus percutientes plagauerunt, & sic eum ne thesauros caperet impedierunt.

¶ Sic vero duo iuuenes, id est, prælati, & principes sæculares simul debent conuenire in iustitia, & contra malos raptores, ne bonis noceant cum suo gladio dimicare, & eos spiritualiter per excommunicationem, & temporaliter per pœnam temporalem affligere. Isti tamen debent dici duo, propter concordiam quam inter se debent habere, virtute decori propter iustitiam qua contra malos debent vigere, optimi gloria per bonam famam, qua præ cæteris debent pollere, speciosi amictu, per honestam vitam, qua præ omnibus debent splendere. Vnde Act. 1. *Ecce duo viri astiterunt in vestibus albis.* ¶ Vel dic ista de duobus nostris iuuenibus Petro, & Paulo angelicis, qui contra Heliodorum, id est, contra Neronem vel diabolum conuenerunt, vel qui malos docendo, & prædicando conuerterunt, & à malo traxerunt &c. Vt supra. ¶ Vel dic idem de Simone, & Iuda, vel de quibuscunque sanctis duobus combinatis.

Capitulum quartum. Textus. Simon autem prædictus pecuniarum, & patriæ delator.

MORALITATVM CAP. IV.

IAson frater Oniæ sanctissimi sacerdotis contra proprium fratrem sacerdotium ambiens, Regem Antiochiæ adijt, & promissa multa pecunia, expulso fratre sacerdotiũ à rege obtinuit. Qui obtento principatu, statim contribules suos ad gentilem ritum transferre cœpit, & legitima ciuitatum iura destituens praua statuta sanciuit, ita quod sacerdotes circa altaris officia nequaquam dediti erant, sed contempto templo, & sacrificijs neglectis palæstris, & ludis vacabant, & primos honores nihil habentes Græcas glorias optimas deputabant, & his similes esse per omnia cupiebant, quod paulò ante hostes, & peremptores habuerant.

A ¶ Iste Iason qui interpretatur desiderans, significat ambitiosum, qui honores, & eminentias desiderare non cessat. Vnde Prou. 21. *Tota die concupiscit & desiderat.* Antiochus qui interpretatur pauper silens vel pauperis silentium malum superiorem significat, qui pauperes subditos grauans ipsos silentes, & tristes efficit, in quantum præ timore ipsius nullus est qui loqui præsumat vnde 1. Mac. 1. *Accepit spolia multitudinis gentium, & siluit terra in conspectu eius.* Ista est ergo veritas, quod Iason, id est, malus prælatus non parcit Oniæ, nec ratione fraternitatis, nec ratione bonitatis, quia tales non parcunt alijs consanguineis vel iustis quin eorum sacerdotium ambiant, & officia concupiscant. Ideò sæpè fit, quod ad regem Antiochum, id est, ad malum prælatum se transferunt, & mediante pecunia sacerdotium, id est, beneficium acquirunt, propriosque fratres, & amicos à statibus suis deponunt Hier. 9. *Omnis frater supplantans, supplantabitur, & omnis amicus fraudulenter incedit &c.* Talis igitur ambitiosus statim quando ante principatum vehitur vel ad prælationem sublimatur, legitima ciuium iura, id est, bonas consuetudines sibi subiecti populi destruere molitur, & praua statuta pro viribus instituit, & sectatur, contribules, id est, suos amicos, & familiares ad ritum gentilem, id est, ad sæcularem lasciuiam inducere comprobatur. Illud enim videmus de malis, quod plus cupiunt nepotulos, eorum ritus, & mores gentiles, id est, sæculares & lasciuos habere, quam quod Israelitæ, id est, viri iusti fiant. Vnde de talibus potest dici illud Osæ 9. *Ducet ad interfectionem filios suos.* Quid plura? Reuera regnante tali prælato sacerdotes, id est, inferiores subditi non vocant ad altaris officia peragenda, sed potius contempto cultu, & ritu templi, Ecclesiæ vel altaris, & neglecta regulari obseruantia, disciplinæ moribus religiosis depositis, paternis moribus, id est, sanctorum patrum moribus, & conditionibus vilipensis, ludis sæcularib. se implicant, & Græcas glorias, id est, sæcularium mores optimos esse putant. Hisq; ad literam esse cupiunt, scil. sæcularibus, quos hostes multoties senserunt. Constat quod sæculares Ecclesiasticorum in multis casibus sunt inimici, & tamen fatui Ecclesiastici ipsis in moribus se conformant ipsisque cupiunt esse similes, & amici. Quod potissime videmus de multis nobilibus, qui licet ad Ecclesiam veniant, dedignantur tamen mores religiosos, & Ecclesiasticos sequi, & in cunctis suis actibus conantur sæcularibus conformari, B
ita quod cuilibet tali possunt sæculares dicere. *Et tu vulneratus es, sicut & nos, & nostri similis factus es.*

¶ Hic dicitur, quod Iason qui proprium fratrem à sacerdotio repulerat, & sacerdotium muneribus obtinuerat, quadam die quendam iniquum, qui dicitur Menelaus ad regem Antiochum cum pecunia destinauit. Qui eadem pecunia sacerdotium in se retorquens Iasonem magistrum suum expulit, & sic iusto Dei iudicio is qui proprium fratrem expulerat, ab alio fraudulenter à suo sacerdotio fugatus fuit.

¶ Illud allega, quod in quo peccat aliquis, in hoc punitur. Et quod *eadem mensura qua mensi fueritis &c.* Iustum est enim quod qui alteri infidelis est, inueniat sibi alterum infidelem. Seneca. *Ab alio expectes, alteri quod feceris.*

¶ Vel allega contra ambitiosos, qui communiter in suis statibus, beneficijs, & malitijs in præiudicium fratrum suorum obtinuerunt, finaliter non prosperantur, sed superueniente tribulatione, ab ipsis quandoque vel alijs expelluntur. Vnde Ezech. 17. *Ergo ne prosperabitur?*

Capitulum sextum. Textus. Sed non post multum temporis, misit rex Senem quendam Antiochenum.

MORALITATVM CAP. V.

POstquam Antiochus rex nequissimus Hierusalem cepisset, & templum thesauris, & vasis aureis, & argenteis spoliasset, & omnes Israelitas ad ritum gentium transire iussisset, voluit, quod templum Hierusalem non templum Hierusalem diceretur, sed quod templum Iouis Olympici publice vocaretur, tunc enim templum luxuria, & commessationibus erat plenum, & scortantium cum meretricibus sacris ædibus se vltro mulieres ingerebant, intro ferentes, quæ non licebant, altare plenum erat illicitis, neque Sabbatha custodiebantur, nec dies solemnes patrum seruabantur, nec simpliciter quisquam Iudæum se esse confitebatur, ducebantur ad idolorum sacrificia, & coronati C
hædera, Baccho circumire compellabantur.

¶ Sic verè statim, quando diabolus Hierusalem, id est, statum Christianitatis ditioni suæ per peccatum subiugauit, ante omnia templum, id est, statum Ecclesiasticum omnibus bonis spiritualibus spoliauit, thesauros, id est, virtutes, vasa aurea, & argentea, id est, personas sapientes, & scientia nitentes, spoliauit, filios Israel, id est, ecclesiasticos ad ritum gentilem, id est, ad mores sæculares traxit. Ita quod sicut videtur, tam templum Ecclesiæ non videtur esse Dei templum, sed Iouis, qui interpretatur inimicus separans, id est, diaboli, pro eo, quod ibi diabolo plus quã Deo seruitur, & quia cultu Domini derelicto, Iupiter, id est, inimicus diabolus per vitia ibi colitur, & eius mandatis, & sugge-

gestionibus obeditur, & hoc patet ex his quæ sequuntur, quia iam (vt videtur) illud templum, id est, Ecclesiæ status, luxuria, & comessationibus est plenum, à scortis, & meretricibus est frequentatum, ædes sacræ, domus religiosorum mulieribus & cõcubinis replentur, & multa illicita, & vitia ibi per omnia obseruantur. Iamque sabbatha, id est, quies mentis, & contemplatio, solennitatis, id est, diuina laus, & à peccatis cessatio ibi non custodiuntur, sed potius Baccho, id est, vino, & ebrietati omnes seruiunt, & coronati hædera, id est, nitore vestimentorũ induti, illi Deo Baccho circumeunt, & in omnibus obsequuntur, ita vt concludamus breuiter, quod nullus est, qui dicat se Iudæum, id est, qui glorietur dici religiosus vel presbyter, sed potius in sæcularibus actibus gloriantur, & potius videri sæculares, quam clerici delectantur. Sic igitur templum illud est mirabiliter pollutum per Antiochum diabolum, & euersum Psal. 78. *Deus venerunt gentes*, id est, gentilium mores, *in hæreditatem tuam &c.* Vnde Num. 2. *Portæ fluuiorum apertæ sunt, & templum ad solum dirutum est.*

D ¶ Sub persecutione Antiochi duæ mulieres delatæ sunt suos pueros circumcidisse, quæ statim à gentilibus, pueris ad mammillas suspensis, fuerunt per muros præcipitatæ. Quidam etiam qui sabbathum colere voluerunt, & ad speluncas fugerunt, nolentes se defendere, flammis à gentilibus perierunt. Nolebat enim Antiochus, quod aliquæ matres pueros suos circumciderent, vel quod diem sabbathi custodirent.

¶ Sic verè diabolus nunquam voluit, quod aliquæ mulieres, id est, prælati, pueros, id est, subditos laborent circumcidere, id est, à vitijs resecare, vel quod aliqui studeant sabbathum spirituale & temporale custodire, hoc est, à vitijs cessare, & quieti mentis vacare ac festa spiritualiter celebrare. Hinc est quod illæ matres, id est, prælati, qui hodie paruulos, & subditos à vitijs circumcidunt, de muris, id est, de altis statibus præcipitantur, pueri circumcisi, id est, boni subditi bene correcti, à diabolo, & ministris eius tyrannis, vna cum bonis suis matribus, tribulationibus subijciuntur, & in eorum mammillis pendentes, id est, prælatorum doctrinis adhærentes, à diabolo propelluntur, sabbatha & festa spiritualiter ac temporaliter colentes, flammis diuersarum tribulationum vruntur. Regulare enim est, quod tam prælati, quam subditi, qui à malo se resecant, & qui diuinæ laudi magis vacant, amplius à dignitatibus, & officijs reijciantur, & maioribus tribulationibus afficiantur Psalm. 33. *Multæ tribulationes iustorum.*

¶ Hic habetur de Eleazaro, quod cum omnes Iudæi compellerentur sacrificare idolis, & contra legem carnes idololatricas, & idolis immolatas comedere, ipse noluit, sed potius mortem sustinere voluit. Quinimò cum amici sui suaderent, quod carnes quibus licitum est vesci apportarent, ipse se carnes porcinas fingeret comedere, vt sic sub tali simulatione possit mortem euadere, recusauit. Et elegit mori potius, quam contra legem carnes porcinas comedere, vel sic comedisse fingere, & hoc ne ipse qui senex, & vir auctoritatis erat, malum exemplum iuuenibus daret. *Non enim nostræ ætati dignum est fingere, ne quis adolescentium Eleazarum putet nonagenarium ad vitam alienigarum transisse.*

¶ Ista possunt allegari exemplariter, quomodo homines maximæ reputationis, quando sunt senes, præ alijs abstinere debent à malo, & hoc, quia vita taliũ ab alijs trahitur in exemplum,
E & ne alijs occasio sit, à malis abstinere tenentur, honorem suum debent tales graues sollicite considerare, & potius mortem eligere, quam famam quam longo tempore vitæ seruauerunt, oblectamento vitæ modicæ, quæ superest deturbare, dicentes illud 1. Macc. 9. *Moriamur in virtute, & non inferamus crimen gloriæ &c.*

¶ Vel dic, quod virum honestum non decet aliquid fingere, & maximè vbi fictio sua in aliorum scandalum potest redundare. Vnde Sap. 1. *Spiritus S. sapientiæ fugiet fictum.* Si igitur prohibitum est ne mali fingant se bonos, sic ne boni fingant se malos &c.

Capitulum decimum. Textus. Macchabæus autem, & qui cum eo erant, Domino se protegente.

Moralitatum Cap. VI.

Cum Iudæi cum Iuda Macchabæo qui contra eos cum innumerabili exercitu veniebat, obuiam irent, & contra eum committerent bellum apparuerunt aduersarijs quinque viri ignei de cœlo missi in equis frænis aureis decori, qui Iudæis ducatum præstabant, quorum duo Macchabæum medium habentes, armis suis incolumem seruabant, in hostes verò tela, & fulmina iaciebant, ex quo cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebant.

¶ Iudæi qui interpretantur glorificantes, Macchabæus, qui interpretatur ingeniosus, ingeniose Dominum glorificãs, significat bonos subditos fideles, qui contra Timotheum tyrannum diabolum, & eius exercitum, id est, contra tentationes, & vitia præliantur. Isti quinque viri bonos prælatos denotant, qui de cœlo missi, & à Deo promoti, & non à carnis affectione, vel simonia introducti debent esse. Vnde Ioh. 3. *Qui de cœlo venit, super omnes est.* Qui debent esse quinque, per quinque sensuum custodiam, ignei per charitatis amorem, cum equis aureis, id est, cum corporibus mundis, & castis per castam conuersationem. Isti illos Iudæos, id est, subditos debent præcedere, bona exempla F
dando, debent protegere, se pro eis exponendo, & ad hostes tela, & fulmina proijcere, ipsorum malitiam repellendo, prælati contra hostes spirituales, id est, contra dæmones debent iacere tela orationum suarum, contra carnem tela ieiuniorum, contra mundum tela reprehensionum, contra tyrannos tela correctionum, & canonicarum sanctionum. Sic enim faciendo ipsos cadere facient, & subditos quos protegunt tutos reddent. Ideò de quolibet tali bene potest dici illud Matth. 28. *Erat aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix.* Vnde etiam Abac. 3. *In luce sagittarum tuarum ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ. In fremitu conculcabis terram.* Vel etiam tela prædicationum debent emittere, & fulgura bonorum exemplorum ostendere, vt sic possint contra spirituales hostes se defendere, & munire.

¶ Item hic superadditur, cum Iudas obtinuisset victoriã contra Timotheum, quidam ex parte Timothei fugerunt in Gazaram, præsidium valde munitum, inaccessibile atque firmum, qui loci firmitate confisi, verba nefanda contra Iudam iactabant. Eo accensi animo illi, qui cum Iuda erant, præsidium expugnauerunt, quamuis esset inexpugnabile, & cœperunt, ac blasphemos, & impios occiderunt. Simile dicitur 2. Macch. 12. Infra de ciuitate Casphin.

¶ Ad hoc ista allegari possunt, quod nullus debet in loci, vel status sublimitate confidere, nec propter hoc ad iniurias, & molestias inferendas suis hostibus prorumpere, quia nihil tam firmum, quod nõ possit destrui, & ex hoc solent eos contra se fortius animare, Deus etiam ad talium qui fieri protectione murorum, id est, amicorum, adiutorum, & temporalium bonorum inexpugnabiles se esse credunt, superbiam reprimendam, solet eos in manus hostium suorum tradere, & potentiam eorum penitus eneruare. Quantumcunque homo sit in loco, & statu firmo, pacifico & securo, vtile est sibi pacifice se habere, & hostes suos nullatenus irritare Psal. 12. *Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.*

Capitulum duodecimum. Textus. His factis pactionibus, Lysias pergebant ad regem. G

Moralitatum Cap. VII.

Hic fit mentio, quod Ioppitæ Iudæos, qui habitabant cum eis, cum vxoribus, & paruulis quasi sub ludi specie scaphas intrare fecerunt, & in altum mare ducentes, cum nihil mali suspicarentur, submerserunt. Iudas verò statim proditionẽ audiens, & iniuriam suæ gentis in se retorquens, subito nocte super eos irruit, portum succendit, scaphas combussit, & eos qui ignem fugerunt, gladio interfecit. Et quia audiuit, quod Ioppitæ ita volebant facere Iudæis, qui secum habitabant, ideo simile eis fecit.

¶ Ista allega, quomodo multa mala veniunt ex ludis, & quomodo extrema gaudij luctus occupat. Isti enim causa ludi mare intrauerunt, sed tamen ibi submersi perierunt. Et potissimè ista possunt dici mystice, quod filij Israel, id est, religiosi, & Ecclesiastici, nunquam debent cum Ioppitis gentilibus, id est, sæcularibus ludos facere, nec eis se adiungere, nec in eis plus debito confidere, vel ad marina, id est, ad fluctuosa mundi negotia se transferre, quia ex contractu talis societatis, propter eorum mala exempla, & dicta possent facilitet spirituale, & æternum naufragium reportare. Vnde Ioh. 4. *Non coutuntur Iudæi Samaritanis.*

¶ Vel dic, quod Ioppitæ gentiles significant dæmones, cum quibus nos alij Iudæi, id est, Christiani confidentes, mixti in hac valle miseriæ habitamus Esa. 11. *Habitabit lupus cum agno, pardus cum hædo cubabit.* Isti igitur fraudulenter scaphas, id est, alta mundi beneficia quando ascendere faciunt, & sub specie ludi

tempo-

temporalis ad altum mare, id est, ad profunda mundi negotia nos deducunt. Vbi pro certo primo nos in vitijs, deinde in inferni supplicijs nos immergunt, & sic ludum temporalem quem nobis promittere videbantur, in tribulationem conuertunt, vnde Prou. 14. *Risus dolore miscebitur.* Fatuum est igitur talium
H suggestionibus credere, & ad eorum proditionem maris, id est, fluxibilis mundi statibus, & negotijs se credere, quia exinde solent pericula animarum prouenire. Ideo Eccles. 22. *Non credas inimico tuo in æternum.* Iudas tamen, id est, Christus istam dæmonum proditionem, & fidelium damnationem finaliter vindicabit, quando in die iudicij ipsos perpetuis incendijs condemnabit. Vnde Matthæi 25. *Ite maledicti in ignem æternum.*

¶ Vel dic generaliter, quod illi qui alios proditiose decipiunt, siue sint sæculares, qui religiosos ad peccandum trahunt, siue dæmones, qui fideles tentando in infernum mergunt, siue mundani proditores, qui alios in se confidentes fraudolenter affligũt, finaliter punientur. & à Iuda, id est, Christo igne perpetuo comburentur, & eorum scaphæ, id est, status, & prosperitates finaliter subuertentur, & sic illi qui alios sub ludi specie illuserunt, finaliter illudentur. Vnde Prouerbior. 3. *Illusores Deus illudet.*

¶ Hic dicitur, quomodo Iudas dimicans contra hostes, quadam die multos de suis perdidit, sed tamen obtenta victoria, cum corpora defunctorum sepelire vellet, inuenta sunt sub tunicis eorum aliqua de donarijs idolorum, propter quod manifestum factum fuit, quod pro eo perierant, quia dona idolorum contra legis prohibitionem habebant. Iudas facta collatione, pro animabus mortuorum oblationem in Hierusalem offerri misit, & de resurrectione futura iuste, & congrue cogitauit.

¶ Ista possunt allegari contra proprietarios religiosos claustrales, quibus non licet donaria idolorum, id est, mundi diuitias, quæ ab idolis, id est, à dæmonibus dantur, habere, nec aliquid sine prælati licentia possidere, sed pro certo quia in exercitu Iudæ, id est, Christi militia, & religione multi inuenirentur qui talia donaria sub tunicis habent, id est, qui occultæ sine prælati licentia contra leges, & statuta regularia, pecunias, & diuitias possident, quapropter fit, quod isti in bello contra vitia pereunt & finaliter morti æternæ subiacent. Vnde Act. 8. legitur: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.*

¶ Vel dic, quod Iudas, id est, bonus prælatus, quando percipit
A subditos suos mortuos, scilicet, in peccato, summe debet dolere, & pro venia obtinenda debet oblationes apud Deum facere, & offerre, vt resurrectionis tempore ipsis dignetur Dominus indulgere.

Capitulum decimum quartum. Textus. Sed post triennii tempus cognouit Iudas & qui cum eo erant.

MORALITATVM CAP. VIII.

DE constantia ipsius Rasiæ, qui irruentibus super eum gentilibus, interfecit seipsum, & propria sua intestina super turbas proiecit, & ne illuderetur à gentilibus propria morte se diffudit. Potest applicari ad virtutem fortitudinis, quia temporaliter loquendo, nihil est audacius vel fortius quam manus mittere in seipsum, sicut de Catone legitur, qui seipsum occidit. Verum quia nostris modernis temporibus nulli est licitũ seipsũ interficere. Ideo dico, quod sicut antiquitus fortius, & virtuosius reputabatur seipsum occidere quam alium, sic spiritualiter virtuosius est, quod quis semetipsum vincat, & corrigat quã alios. vnde Prou. *Melior est enim patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore vrbium.* Seneca de moribus. *Fortior est, qui seipsũ vincit, quã qui hostes subiecit, difficile est enim seipsum vincere.*

¶ Cum Nicanor impius contra Iudam præliatus, ipsum die sabbathi vellet inuadere multi Iudęi qui timore ducti sequebantur eundem, suggerebant, quod die sabbathi non confligeret, sed quod potius sabbatho gloriam daret. Ipse in superbiam ductus, perijt si esset potens in cœlo, qui diem sabbathi celebrare iussisset. Quibus asserentibus *esse Dominum Deum cæli qui sabbathum coli iussisset*, respondit. *Et ego inquit potens supra terram, qui impero sumi arma, & regis negotia impleri.* Ipse igitur superbus die sabbathi conflixit, in quo tamen conflictu corpus, & vitam,
B & brachium dextrum amisit. ¶ Reuera talibus verbis videntur vti tyranni, quia sicut Deum in cœlestibus regnare credunt, sic seipsos in terra dominari dicunt. Videtur enim eis, quod in terra quicquid facere libet, licet, & quod impedire ipsorum opera

mala nullus posset. Vnde ipsi videntur dicere illud Ezech. 11. *Longe recedite à Domino, vobis data est terra in possessionem.* Tales igitur nec dignantur festa colere, quinimo contra iustos, & simplices solent in sabbathis, id est, in festiuis diebus pugnare, & eos rapinis & exactionibus infestare, propter quod solent mortem æternam incurrere. Quia enim licitum est sabbathis, & festiuitatib. bona opera facere, multo fortius illicitum est malis operibus inhiare c. 15. ¶ Hic dicitur quod Onias, qui fuit summus sacerdos, vir bonus & iustus, modestus morib. eloquio decorus, & à puero in virtutibus exercitatus, visus est Iudæ contra Nicanorem præliaturo manus suas extendere, & pro ipso exercitu suo Deum exorare, visus est sibi apparere gloriæ mirabilis, scil. fratrum, & ciuitatis amator. Hieremias propheta sibi gladium aureum porrigens, & sibi talia verba dicens: *Accipe istum gladium à Deo missum, in hoc deijcies hostes populi mei Israel.* Qua visione milites Iudæ confortati, manu quidem pugnantes, sed cordib. Deum ac Dominum deprecantes, se in hostes fortiter iniecerunt, & confortati Dei præsentia triginta millia hominum de hostib. prostrauerunt, Nicanorem vero ducem hostilis exercitus occiderunt. Aduertendum tamen est, quod dicti Onias, & Hieremias iamdiu mortui erant, sed in visione Macchabæo apparebant. ¶ Ista possunt allegari pro illis, qui bellum Domini contra infideles pro fide, & contra impios pro iustitia præliantur. Constat quod pro talibus Onias & Hieremias & sancti qui sunt in paradiso, Dominum deprecantur, quodq; gladium, id est, potestatem vincendi, & trucidandi hostes ipsis assignare noscuntur. Quo signo pro certo ita fit communiter, quod præsentia diuini adiutorij confortati, inimicos superant, & hoc potissime quando manibus pugnant & Deum cordibus orant. Ista enim duo iusto militi Christiano iustum bellum exequenti necessaria sunt manualiter pugnare, vt homo debitum suum faciat, & Deum cordialiter exorare, vt ipse residuum suppleat. vnde Nee. 4. *Vna manu faciebant opus, & altera tenebant gladium.* ¶ Vel C
si vis dic de bello spirituali contra diabolum, carnem & mundum, vbi adiuuamur per ipsos sanctos, & gladio diuini adiutorij præmunimur, & in quo, vt communiter, hostes vincimus, dũ tamen per bona opera manualiter pugnemus, & quod in nobis faciamus, & quod vt Deus residuum suppleat, ipsum cordialiter imploremus.

¶ Vel de Onia dic, quod ad hoc quod summus sacerdos, id est, prælatus dignus sit à Domino exaudiri, & subditis fidelibus opitulari, necesse est, quod sit Onias, qui interpretatur mœrens Domino in spiritu contritus & contribulatus, quod sit bonus, iustus, modestus moribus & eloquio vel in verbis exercitatus. Vnde Hebr. 7. *Talis decebat vt nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus & excelsior cælis factus*, Tales à Domino exaudiuntur, ita quod eorum precibus adiuuantur & spiritualibus hostibus dominantur. Vnde Iac. 5 *Multum enim valet deprecatio iusti assidua.* Econtra si mali fuerint, preces eorũ pro nihilo reputant. Vnde Ioh. 9. *Scimus quoniam peccatores Deus non exaudit. Sed si quis Dei cultor est, hunc exaudit.*

Moralitatum libri 2. Macchabæorum finis.

MORALITATVM LIBER VICESIMVS NONVS NOVI TESTAMENTI, ET PRIMO super Matthæum

DEcurso vetere testamento & moralizatis figuris quas de diuersis libris extraxi, restat nunc ad histo- D
riam Euangelicam manum mittere, & iuxta morem solitum aliquas historias, & parabolas excerpendo, illas, scilicet, quas possum ad mores hominum applicare. Quamuis enim non sum dignus corrigiam calceamenti saluatoris soluere, nec facta aut dicta eius quę in euangelijs scribuntur tangere. Spero tamen quod ipse, qui se ab hæmorrhoissa tangi permisit, non indignabitur si me peccatorem, & indignum simplici corde inter publicanos ad se appropinquantem viderit, vt saltem *vestimentorum eius fimbriam tangam, vt cum ipsam tetigero saluus fiam* Lucæ 15. Euangelium igitur Matthæi primo, Deo opitulante, percurram, deinde ista quæ in alijs Euangelijs quæ à Matthæo posita non fuerunt, suis capitulis superaddam.

Capitulum secundum. Textus. Cum natus esset Iesus in Bethleem.

MORALITATVM CAP. I.

CVm natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, stella continue apparuit, quæ Magos ab oriente in Iudæam ad puerum adorandum adduxit. Ista enim stella regem Iudæorum natum ostendit, & eos vsque ad domicilium antecessit, quæ super locum vbi erat puer, diu immobilis stetit. Quam videntes gauisi sunt, & huius signo docti domum intrauerunt, & puerum cum Maria matre eius inuenerunt. Et apertis thesauris suis aurum, thus & myrrham obtulerunt.

¶ Isti Magi qui erant gentiles, valde remoti à Hierusalem, significant peccatores, qui longe à Hierusalem, id est, à visione Dei viuentes esse noscuntur. Stella ista bonum prælatum vel superiorem significat, qui exemplis, & doctrinis suis alios illustrat. Ista ergo stella, id est, prædicator debet in oriente, id est, in statu virtutum lucere, Magos id est, peccatores & simplices, ad Iesum per fidem, & pœnitentiam adducere, iter salutis prædicando eis ostendere, & eos per bona opera, & exempla ad Iesum credendo præcedere, ad quem cum per deuotionem & vitæ perfectionem attigerit, supra locum per perseuerantiam debet stare nec inde per inconstantiam se mouere, dicens cum Helia, *Viuit Dominus in cuius conspectu sto.* 3. Reg. 18. Stare enim debet cum Domino vt in se sit bonus, firmus & stabilis. Antecedere vero debet alios vt sit illis virtualiter exemplaris. vnde Ios. 4. *Sacerdotes pergebant ante populum.* Quæ si fecerit, videntes eum gaudio magno poterunt gaudere, quia reuera gaudium magnum est sæcularibus & subditis stellam stantem, id est, bonum prælatum vel superiorem videre. Sic enim ipsi Magi, id est, simplices, & peccatores tali stella illuminati doctrinaliter anteducti in Bethleem, quæ est domus panis, id est, in Ecclesiam per pœnitentiam venient, & domum conscientiæ per contritionem intrantes, illum qui est panis vitæ, scilicet, puerum Iesum cum Maria matre eius per gratiam inuenient, & aurum dilectionis charitatiuæ atque myrrham mortificationis carnis & thus deuotionis, & orationis sibi offerent, & sic ductu stellæ boni fient. Aspectus enim bonæ stellæ antecedentis, id est, bonæ personæ viam virtutum exemplariter ascendentis solet intuentes recreare & eos ad Saluatorem Iesum spiritualiter introducere & saluare. Ideo bene dicitur: *Suscipe cælum & numera stellas.*

¶ Vel dic, quod puer Iesus significat puritatem innocentiæ, quam Maria, id est, amara generat pœnitentis. Igitur qui istum puerum, id est, conscientiæ puritatem inuenire desiderat, necesse est, quod ad stellam, id est, ad Deum & ad sanctos per deuotionem vel bonorum imitationem aspiciat, & quod post eam sequatur virtualiter. Sic enim cum Maria, id est, cum pœnitentia puerum Iesum qui interpretatur saluator, & puritatem innocentiæ, & salutem animæ reperiet, & tria spiritualia munera quæ præmisit offeret, & concedet. Iesus enim sine Maria nõ inuenitur, quia salus sine pœnitentia non habetur. vnde Deut. 32. *Inuenit eum in terra deserta, in loco horroris.* Audiens Herodes Christum in Bethleem natum esse, ipsum statim perdere proposuit, & ideo ipsum se velle adorare dissimulans, Magos illuc caute misit, & ad ipsum redire præcepit. *Ite,* inquit, *interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis renunciate mihi, vt veniens adorem eum.* Ipsos tamen Angelus admonuit ne ad eundem redeant, & ad regionem suam per aliam viam vadant. Quapropter Herodes pueros occidit, & inter ipsos Christum occidere credidit. Sic vere si Herodes rex impius, id est, diabolus, nos fraudulenter incitat, vt peccando ad eum veniamus & vt puerum Iesum auferat, & ipsum eiusque deuotionem in nostris cordibus interimat, & occidat, illud debemus summopere præcauere, & ad inuitationem illius nullatenus assentire sed potius per aliam viam quam ipse nobis suggerit, scilicet, per viam virtutum, non vitiorum ad regionem nostram, scilicet, ad paradisum venire. Qui enim ad regionem paradisi cupit ire, nunquam debet ad Herodem diabolum reuenire, nec eius malis operibus obedire, nec per viam quam ipse suggerit, procedere vel transire dicens illud 4 Regum 6. *Non hæc via est, nec est ista ciuitas &c.* Quinimo aliam viam, scilicet, viam iustitiæ misericordiæ & pœnitentiæ debet quærere & eam sequi, & tenere, iuxta illud quod dicit Esa. 30. *Hæc est via, ambulate in ea, non declinetis ex ea neque ad dextram neque ad sinistram.*

¶ Vel dic, quod generaliter illi qui per viam viam ad Bethleem domum, id est, ad Ecclesiam veniunt, vel ad Christum, per aliam viam reuertuntur, quia qui cum humilitate ingrediuntur cum honore reuertitur, & econtra qui cum superbia, simonia & violentia ingreditur in regionem suam, scilicet, in infernum vel in mortem cum ignominia & penuria reuertitur. Vnde dicitur, *Non reuerteris per viam qua venisti* 3. Reg. 13. Vtile est igitur vt ad Christum, id est, ad Ecclesiam, & ad mundi status cum humilitate, pœnitentia, & iustitia veniamus, vt ad regionem nostram paradisum cum gloria redeamus, quia qui nunc diuitias, & mundi gloriam amplectuntur pauperes, ad vires finaliter reuertuntur.

¶ Vel allega exemplariter, quomodo Herodes, id est, mali sub specie boni, honoris adorationis exhibendi solent viam, & modum occidendi puerum, i. innocentes quærere quorum malitiam, qui perpendit, debet exemplo Magorum illudere, & suæ nequitiæ ministerium non præbere, sed dissimulando, & recedendo sibi facere declinare. Istud potissime debent familiares malorum principum facere, quia quando magistri eorum volentes puerum, i. simplices inferiores deprehendendo occidere, si committant eis quod inquirant contra eos, vt occasione accepta sub specie adorationis, id est, sub colore iustitiæ ipsos lædãt dicentes eis illud: *Ite & interrogate diligenter de puero,* id est, rustico, *vt ego veniens adorem eum,* id est, occidam vel spoliem. Ipsi pro certo debent potius per aliam viam procedere, & seruitium eius dimittere quam suis iniquitatibus opem dare. vnde Nu. 15. *Recedite de tabernaculis hominum impiorum ne inuoluamini in eis.* G

¶ Vel allega, quando iniqui non possunt aliquem particulariter tangere vel lædere, solent non contra eos sed in sibi similes sæuire, vt possint in ipsum inter alios insurgere, sicut patet de præsidentibus qui statuta generalia faciunt, vt sub illis Ecclesiasticos, quos palam non audent persequi, comprehendant.

¶ Angelus sciens, quod Herodes esset quæsiturus puerum Iesum ad percutiendum, eum monuit Ioseph vt puerum, & matrem accipiens fugeret in Ægyptum vt sic puerum illæsum de Herodis manibus custodiret.

¶ Sic vere cum Herodes diabolus qui interpretatur glorians in pellibus, id est, caro quæ in pulchritudine pellis gloriatur nobis continuo nititur subtrahere vitam gratiæ, & in nobis occidere puerum nostrum Iesum, id est, Christum qui nobiscum per gratiam habitat, vel puerum nostrum, id est, conscientiæ, & innocentiæ puritatem statim debemus ad monitionem angeli, id est, boni, & angeli prædicatoris vel prælati, in Ægyptum quæ tenebræ, vel angustia interpretatur, id est, in tenebras humilitatis, & contritionis refugere, cum ipso puero matrem eius, id est, pœnitentiam contrahere, & sic eum ne nobiscum pereat cõseruare vnde Exod. 2. *Accipe puerum, & nutri eum.* Si enim puer ille in Ægypto, id est, in tenebris & angustijs contritionis. & humilitatis teneatur. Et Maria mater eius, id est, pœnitentia amara scilicet, castitas, & continentia eidem adiungantur, tunc à nobis tutissime præseruatur, nec per Herodem diabolum seu carnem nobis surripitur aut necatur. vnde Esa. 19. *Erit altare Domini in Ægypto.*

¶ Vel dic, quod Christus & Christi gratia non potest diu seruari, nisi matrem eius, id est, Mariam per deuotionem studeat amplexari.

¶ Vel dic, quando puer Iesus qui in Iudæa persequitur, & tamen in Ægypto seruatur potest interpretari, quod Christus ab illis qui sunt in terra Israel, id est, in Ecclesia vel religione per diuersa vitia persequitur, & fugatur, & tamen ab illis qui sunt in Ægypto, id est, in mundo per deuotionem colitur, quia pro certo sunt plures hodie quos Christus habet persecutores in Ecclesia quam in mundo cæteris paribus, & ideo iam videtur ab illa terra Israel, id est, ab Ecclesia, & ab ecclesiasticis recedere, & in Ægypto, id est, inter laicos tales habitare. vnde Ioan. 8. *Iesus abscondit se, & exiuit de templo.* H

¶ Cum Ioseph in Ægypto stetisset, dictum est sibi per angelum quod *puerum & matrem eius caperet, & in terram Israel reuerteretur, quod vtique statim fecit, & in Nazareth habitauit.* ¶ Sic vero Ioseph, id est, homo qui est in Ægypto, scilicet, in tenebris, & angustijs peccatorum, debet puerũ Christum matrem eius, i. puritatem, & pœnitentiam assumere, & in terram Israel, id est, in statum gratiæ, pperare in Nazareth, quæ interpretatur flos sãctitatis, consecratio, & victio vel virgultum, id est, in sanctitate, & consecratione permanere, & ibi istum puerum, & matrẽ

eius

eius cum diligentia custodire, & in flore mundiciæ, & sanctitate iustitiæ, in virgulto religionis, in consecratione deuotionis, in vnctione compassionis debet iste puer seruari. ¶ Vnde Ioan. 1. *A Nazareth enim potest aliquid esse boni.* Vnde Luc. 1. *Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Nazareth ad virginem desponsatam &c.*

Capitulum tertium. Textus. In diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto.

Moralitatvm Cap. II.

A IOannes antequam legatur baptizasse, vel prædicasse, introducitur tanquam *vox clamantis in deserto, habens vestimentum, de pilis camelorum, & Zonam pelliceam circa lumbos suos, & quod cibus eius erant locustæ & mel sylaestre.* Quibus præmissis fit mentio, quomodo ipse baptizauit, & quomodo venientes ad se pure reprehendebat, & quomodo de timore mortis, & iudicij mentionem faciebat. Vnde Luc. *Genimina inquit viperarum, iam securis ad radicem arboris posita est.* Omnes inuitabat ad pœnitentiam dicens, *Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ.* ¶ Ista possunt applicari, quod prædicator prius debet facere quam docere, quia reuera antequam Ioannes, id est, aliquis homo præsumat esse prædicator, debet in desertum pœnitentiæ secedere, & ibi per contritionem clamare, & plangere, pilos camelorum, id est, exempla sanctorum induere, Zonam pelliceam, quæ fit de corio, id est, mortis memoriam accipere, & renes, id est, omnes carnales voluptates restringere, & attingere locustas, quæ saltant ad anteriora, id est, mundi contemptum & affectum interiorum & exteriorum comedere, & mel syluestre, id est, deuotionis dulcedinem gustare. Et tunc pro certo si omnia ista fecerit, poterit prædicare, baptizare, & abluere, & de morte & iudicio peccatoribus minas dare. Ante enim debet habere vitam, quam doctrinam, & prius debet viam veritatis & salutis exemplariter ostendere, quam ipsam præsumat verbaliter prædicare. Quia secundum Greg. *Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur.* ¶ Inter cætera quæ prædicat Ioannes, ipse videtur reprehendere quosdam, qui de semine Abraæ se esse gloriabantur, & in hoc nobiliores se esse opinabantur, sicut patet in Euang. vbi ipsi dicebant: *Semen Abraæ sumus, & non seruiuimus vnquam.* Vnde ipsos redarguit dicens: *Ne velitis dicere inter vos, Patrem habemus Abraam. Potens est enim Deus de lapidibus istis filios Abraæ suscitare.* ¶ Sic reuera quidam sunt, qui vltra modum in genere suo gloriantur, & quanto genere sunt nobiliores, tanto reputant se meliores, & tanto credunt se ad dignitates, & officia habenda digniores, & hi pro certo stulti sunt, quia sicut videmus, Dominus de lapidibus, id est, de rusticis parentibus & de malis quandoque filios Abraæ, id est, sufficientes & dignas personas suscitat, & eos ad hæreditatem, dignitatem & promotionem aliquoties exaltat. Psal. 112. *Suscitans à terra inopē, & de stercore &c.* Sicut ad literam videmus in Ecclesia, vbi Dominus quandoque illum ad altiora prouehit, quæ de viliori, & humiliori prosapia descendit, sicut videmus inter rusticos, inter
B quos communiter sunt meliores clerici, quam inter alios, quia breuiter *spiritus vbi vult spirat*, & quemcunque vult, moribus & scientijs dotat, dignitatibus, & diuitijs ditat, & sic lapides in filios Abraæ mutat. Sicut ad literam in Apostolis apparuit, quos Dominus non ex nobilibus & sapientibus, sed magis ex rusticis & simplicibus elegit. 1. Cor. 1. *Videte fratres vocationem vestram, quia non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta mundi sunt elegit Deus, & quæ infirma sunt.* ¶ Vel ista allega de diuersis hominum generibus, qui de rusticitate ad nobilitatem, & de statu humili ad magnam sæculi dignitatem transeunt, sicut patet de multis nobilibus regibus, quorum ortus ab humili plebe processit. Vnde Eccles. 4. *De carcere egreditur interdum aliquid ad regnum, & alius natus in regno inopia consumitur ac perit.* ¶ Vel dic, quod ista fuerunt dicta contra Iudæos, qui in semine Abraæ gloriabantur, & gentiles abominabantur, & tamen ipsi lapides insensibiles, scil. gentiles, filij Abraæ facti sunt, in quantum ad fidem Christianam sunt conuersi, ipsi verò qui prius filij Abraæ fuerunt, scil. Iudæi, per obstinationem in lapides sunt conuersi. Cor enim eorum induratum est quasi lapis, quia non omnes qui sunt ex Abraam, sunt filij Abraam, & non omnes qui sunt ex Israel, sunt filij Israel. ¶ Ioanne populum baptizante in Iordane, cum Christus ad eum baptizandus venisset, ipsum Ioannes tangere timuit, dicens: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me.* Super ipsum enim columbam descendentem vidit, & vocem patris ipsum vocantem filium audiuit. Iesus quamuis esset sanctior Ioanne, non tamen ab ipso baptizari recusauit, sed potius humiliter sibi dixit: *Sine,* inquit, *sic enim implere nos decet omnem iustitiam.* ¶ Illud allegari potest quando Ioannes, id est, prælatus qui vacat ad alios baptizandos, & mundificandos, videt aliquem Iesum venientem ad se, id est, quando videt se habere aliquem subditum meliorem se, & sanctiorem, de quo est certus, quod ipse est Dei filius per imitationem, & quod columba, id est, Spiritus S. visitat ipsum per gratiæ infusionem, ipsum proculdubio debet reuerenter tractare, & se reputare indignum, ipsum tangere vel corrigere, baptizare seu sacramenta Ecclesiæ sibi ministrare, ipse tamen Iesus, id est, subditus quantumcunque sit dignus, & Sanctus, in genere & potentia clarus, prælato quantumcunque modico se debet humiliter subijcere, & ab illo illa quæ pertinent C
ad ablutionem vitiorum, sine arrogantiæ verecundia acceptare, vt sic possit alijs imperfectioribus exemplum virtutis, & humilitatis dare. Vnde Eccles. 3. *Quanto altior es, humilia te in omnibus.* Luc. 18. Et saluator in Euangel. *Omnis qui se exaltauerit, humiliabitur, & qui se humiliauerit, exaltabitur.* Iacob. 4. Et alibi: *Deus superbis resistit, humilibus &c.* Quod tamen est contra multos prælatos, qui non reuerentur, nec supportant scientificos & nobiles subditos, sed potius ipsos habent exosos, & contra superbos scientificos nobiles modernos subditos, qui dedignantur prælatis ignobilibus & sufficientibus obedire, & in ipsis non solent subesse, sed litigose, & brigose viuendo nituntur eos de supra se excutere, & auferre. Dicunt enim illud Exod. 2. *Quis te constituit iudicem & principem super nos?*

Capitulum quartum. Textus. Tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu.

Moralitatvm Cap. III.

CVm Iesus à Spiritu sancto ductus fuisset in desertum, & quadraginta diebus ieiunasset, statim adfuit diabolus, qui ipsum de tribus tentauit, & primo sibi peccatum gulæ obiecit dicens: *Dic vt lapides isti panes fiant.* Secundò peccatum auaritiæ dicens: *Hæc omnia dabo tibi &c.* Tertiò peccatum superbiæ vel inanis gloriæ dicens: *Mitte te deorsum, quia non offendes, eo quod angeli in manibus portabunt te.* Quæ Christus refutauit, & tentationem triplicem superauit.

¶ Sic dico, quando aliquis homo à spiritu sancto ducitur in desertum, id est, in religionis statum, aut pœnitentiæ, ibi ieiunijs, & abstinentiæ se dedicat, statim adest diabolus, qui ipsum violenter inuadit, & tria principalia vitia videt auaritiam, gulam & inanem gloriam eidem ostendit. Suggerit enim talibus quod panes, id est, cibos accipiant, & lapides, id est, duritiam, & difficultatem abstinentiæ in panis, & ciborum voluptatem D
conuertant, dicens illud 3. Reg. 19. *Comede & bibe: grandis enim tibi restat via.* Ac si diceret. Complexio tua est debilis, & tempus vitæ tuæ erit longum: & sic fatuum est abstinentiæ subiacere, & bonum est comedere, & fortem esse. Suggerit etiam auaritiam. Ostendit enim homini in cogitatione regna mundi & gloriam eorum, diuitias & prosperitatem, dicens ei, *Si cadens adoraueris me*, id est, si suggestioni meæ consenseris, & mundi gloriam cupieris, & à tuo proposito resilieris, vel ad sæculum redibis, *hæc omnia tibi dabo*, diuitem te faciam, & temporaliter promouebo, dicens illud: *Dabo tibi thesauros absconditos, secretorum arcana.* Sed quid? Pro certo quando videt, quod nulla gula, vel auaritia ipsum potest vincere, statuit eum supra pinnaculum templi, eleuat eum in mensa sua, facitque quod semetipsum sanctum & magnum æstimat, & de viribus suis præsumat, sibi dicens: *Si filius Dei es, &c.* Et sibi suggerit, quod ingrediatur difficilia, & vltra vires suas periculis, & tentationibus se exponat, & quod in manutenentia Dei & angelorum confidat. Ac si diceret, Sanctus es, filius Dei es: non enim succumbes in tentatione, quia angeli Domini te sustinebunt, & Deus te cadere non permittet. Sic igitur fit, quod ad præsumendum de se & ad inaniter gloriandum inuitat ipsum, vt sic eum in peccatum deijciat, & prosternat. Videtur enim sibi dicere illud 1. Cor. 10. *Fidelis Deus qui non patitur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentū.* Et breuiter, illi qui sunt in deserto & religione, à diabolo diuersimode tentantur, & quando in vno peccato vinci nequeunt, in altero tentantur, & quando in vno peccato vinci nequeunt, in altero tentantur. Ideo benè dicitur Eccles. 2. *Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore & præpara animam ad tentationem.* Quia isti tentantur de luxuria contra votum castitatis, de gula contra votum sobrietatis, contra votum pau-

pertatis de auaritia, contra humilitatis votum, & obedientiæ de præsumptione & superbia. Vnde Prouerb. 30. *Per tria mouetur terra.* Sed reuera iste debet sagaciter respondere contra gulam, quod *non in solo pane viuit homo sed potius in omni verbo quod procedit de ore Dei, &c.* & quod religiosus plus debet appetere cibum spiritualem, quam corporalem. Contra adorationem, & con-
E sensum auaritiæ quem suggerit, debet respondere, quod *Dominus adorandus*, non diabolus, *& quod sibi est seruiendum*, non mãmonæ. Contra consensum inanis gloriæ & præsumptionis debet respondere, quod *Deus non est tentandus*, sed timendus, & quod non est de proprijs viribus confidendum, sed potius humiliter incedendum. Sic enim istam triplicem tentationem poterit euadere, & tria hostis iacula non timere, & tunc de ipso verificatur, quod de Christo subiungitur, quod diabolus ipsum reliquit, nec amplius tentare præsumet. Angeli vero sibi adhærent, qui sibi spiritualiter ministrabunt, quia quando quis tentationem diaboli superat, ab ipso in pace dimittitur, & ab angelis custoditur. Psalm. 90. *Angelis suis mandauit de te vt custodiant te in omnibus vijs tuis.* ¶ Vel dic, quod Christus non inuenitur tentatus, quamdiu fuit cum Apostolis, sed solum dum erat solitarius in deserto, in quo notari potest quod qui in societate, & communitate viuunt, minores tentationes sentiunt, & in minori periculo consistunt, quam qui solitarij esse volunt, vel in singularitate vitæ & morum consistunt. Vnde Eccles. 4. *Væ soli, &c.* Quia sicut dicit Seneca: *Omnia mala docuit solitudo.* Quod potissime est verum de solitudine spirituali, quando homo caret charitatiua societate & manet in solitudine peccati, segregatus à Dei, & sanctorum, virtutũ, & bonorum operum communitate. ¶ Vel dic quod diabolus tentauerat primum Adam de tribus, de gula, scilicet de esu pomi, de auaritia, supple scientiæ, *Scientes* inquit *bonum & malum:* de inani gloria, *Nequaquam inquit moriemini, sed eritis sicut Dij.* In qua quidem triplici tentatione cũ ipse Adam fuit victus, congruum fuit quod secundus Adam eisdẽ tentaretur, in quibus ipse diabolus ipsum non vinceret, sed potius vinceretur, vt sic scilicet triplex casus primi hominis per triplicem resistentiam secundi hominis sanaretur. ¶ Vel dic, quod tunc diabolus hominem fortius impetit, quando ipsum ab ipso fugere, & ad desertum pœnitentiæ transire cernit, tentationes tunc fortiores insurgunt, quando homines ipsas am-
F plius euadere sperant, & quærunt. Genes. 31. Laban enim tunc Iacob persecutus est, quando ipsum ab ipso fugere perpendit. Exod. 5. Pharao tunc populum Israel acrius persequitur, quando eum audit de suo dominio sacrificaturum in desertum recedere. Ios. 10. Quinq; reges tunc Gabaonitas impognant: quando audiunt ipsos cum filijs Israel confœderatos fuisse. 3. Reg. 3. Sodomitæ tunc ad ostium Loth pulsant, quando angelos hospitio receperat. Marc. 9. Meretrices tunc ad Salomonem venerunt, quando sapientiam à Domino receperat. Dæmoniacus filius tunc à dæmone grauius allidit, quando sanandus coram Domino appropinquat. Sic verè Pharao diabolus Laban mundus, quinque reges, quinque sensus, Sodomitæ & meretrices, id est, malæ cogitationes solent hominem grauius inuadere, quando intendit se à vitijs separare, desertum pœnitentię intrare, angelum, id est Christum secum habere, & *filiis Israel*, id est, sanctis *se confœderare.* 4. Reg. 34. Vnde diabolus videtur dicere illud: *Moab recessit à me, veni mecum contra eum in prælium, &c.* ¶ Subiungitur hic quod Petrum, & Andream qui in nauicula erant, & retia sua pro piscando in mare mittebant, ad se Iesus continuo vocauit, & piscatores hominum fecit. *Venite*, inquit *post me, faciam vos fieri piscatores hominum, & statim relictis retibus secuti sunt eum. Procedens vero vidit alios duos fratres, scilicet Iacobum & Ioannem, qui vna cum patre retia reficiebant, qui vocati, statim secuti sunt eum, & relictis retibus, & patre, post eum abierunt.* ¶ Sic verè qui in nauicula mundi fluctuosi stantes retia cupiditatis & mundi facultates possident, quandoque à Christo spiritualiter per inspirationem & vocaliter per scripturam, & prædicationem, realiter per bonorum exempla, & correctionem, & tribulationem vocantur, & ad statum salutis, & religionis spiritualiter inuitantur. Qui pro certo, quod se vocatos, vt præmissum est, sentiunt, nauem, id est, fluctus mundani status, & retia cupiditatis, vel malarum complacentiarum, & diuitiarum, patrem etiam, id est, omnem affectionem carnalium amicitiarum debent dimittere, Christum per imitationem sequi, & per bona opera se præparare. Vnde Matth. 8. *Magister sequar te quocunque ieris, &c.*

Capitulum quintum. Textus. Videns autem Iesus turbas, ascendit in montem. G

MORALITATVM CAP. IV.

VIdens Iesus turbas ascendit in montem, & cum sedisset, docebat discipulos. ¶ In quo notatur, quod ille qui vult alium docere, debet turbas mundi negotiorum vel malarum cogitationum fugere, montem contemplationis & vitæ perfectioris ascendere, & ibi in tranquillitate animi sedere, & quiescere, & sic prædicando alios poterit docere. Esa. 40. *Super montem excelsum ascende tu qui Euangelizas.* ¶ Hic præcepit Dominus, si quis cum aduersario per viam vadit, ante omnia pacem cum eo facere studeat, ne forte ipsum iudici tradat, qui ministro eum committat, & qui eum in carcerẽ statim mittat. ¶ Sic verè cum nos in via huius vitæ habeamus vnum fortem aduersarium, videlicet propriæ conscientiæ remorsum, qui non cessat nos impugnare, arguere & mordere, necesse est dum sumus in ista via præsenti, ipsum pacificemus, & quod omnis peccati offendiculum amouentes, tranquillitatem illius seruemus. Psalm. 121. *Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem, & abundantia diligentibus te. Fiat pax in virtute tua, &c.* Alioquin si tempus huius vitæ transeat, ille aduersarius noster iudici Christo in morte, & in iudicio nos accusabit, & tradet, qui diabolo ministro nos committet, ipse verò in infernali claustro nos recludet. ¶ Dominus præcepit si oculus alicuius dexter vel manus dextra scandalizat eum, statim debet oculum eruere, & manum abscindere. Mat. 9. *Melius enim est*, vt ait, *quod vnum membrum pereat, quam totum corpus in infernum descendat.* ¶ Oculus, manus, pes scandalizantes eijci iubentur, quia *melius est cæcum, claudum, & mancum*, id est, cum vno oculo, vno pede vel manu *ingredi regnum cælorum quam duos oculos, manus & pedes habentem in gehennam ignis mitti.* Matth. 18. Idem habetur infra. Tamen spiritualiter loquendo in scriptura per oculos intelligitur discretio vel subtilis cognitio, per pedes affectio, per manus operatio. Constat quod quandoque habet v- H
trumque duplicatum, vt in vtroque genere dextrum possidet, & sinistrum, homo enim quandoque habet duos oculos discretionis, vel cognitionis, scilicet dextrum, qui videt spiritualia, & de fide & scriptura cogitat, & sinistrum qui se occupat circa temporalia. Habet etiam duos pedes, scilicet duo genera affectionum, quendam scilicet dextrum, hæc est affectio, & amor quem habemus ad bonos. Manus similiter habemus duas, scilicet dextram, id est, bona perfectiora, & spiritualia, & sinistram, id est, imperfectiora & terrestria & actiua: veruntamen sic est, quod in istis omnibus illa quæ meliora esse videntur, quandoque scandalizant nos: oculus enim dexter, id est, subtilitas sensus, & cognitio, quam habemus erga fidem & scripturam scandalizat nos quando in fide dubitamus, & quando per nimias subtilitates nos in magis arduis, quàm decet, immiscemus. Tunc enim possumus dicere illud Thren. 3. *Oculus meus deprædatus est animam meam.* Pes noster dexter nos scandalizat, quando affectio quam habemus ad bonos, & maxime ad carnales amicos, occasionem peccandi administrat. Manus verò dextra dicitur nos scandalizare, quando contigit de nostris arduis & perfectis operibus nos superbire, & per inanem gloriam cor nostrum leuare. Ista igitur est veritas, quod si talis nostra bona opera nobis scãdala pariant iam antedicta, quod ipsa debemus abiicere, & potius à talibus cessare, quam per eisdem periculo subiacere. Tutius est enim cũ sinistro oculo, manu, pede, id est, cum imperfectiori discretione, operatione & affectione se saluare, quam magis arduis aggredi, & ibi scandalum & periculum reperire, melius est vitam actiuá tenere, & solam simplicem scientiam scire, quam circa magis ardua deficere & perire. Vnde Eccles. 3. *Altiora te ne quæsieris.* Talis ergo oculus dexter, id est, talis scrupulosa subtilitas, & talis manus, id est, talis bona operatio, de qua nascitur gloriæ vanitas, debent amputari, & eruі, & simpliciur frequentari. ¶ Vel dic, quod pes significat corporis vagationem, manus malam operationem, oculus malam A
intentionem quæ reuera quia scandalizant, & offendiculum æternæ mortis propinant, & ideo sunt abiicenda à nobis & cum diligẽtia amputanda. De capitulo sexto & septimo nihil pono, quia quamuis ibi sit mẽtio de pluribus materiis moralibus, expositio tamen, & moralitas de se patet. In sexto enim fit mentio de hypocritis prolixe orantibus & ieiunantibus, de thesauro, de oculo simplici, de duobus Dominis, & de solicitudine abiicienda. In septimo verò de duplici arbore, duplici via, duplici domo

sed

sed quia non est præsentis operis, omnia verba saluatoris expo-nere eum non possent, sed solum circa aliqualem figurarum, & parabolarum corticem insudare, ideò transeo supradicta.

Capitulum octauum. Textus. Cum descendisset Iesus de monte.

MORALITATVM CAP. V.

CVm Dominus descendens de monte, quendam leprosum sanasset, præcepit sibi ne cuiquam diceret se sanatum, voluit tamen quod sacerdotibus se ostenderet, & munus in lege ordinatum offerret. Sic reuera quando aliquis leprosus, id est, peccator à Domino per contritionem sanatur, & ad Deum occulte conuertitur, & à lepra vitiorum purgatur, summe prohibetur sibi ne gratiam sibi factam publice per iactantiam dicat, sed potius sacerdotibus, id est, viris prudentib. qui ipsum ad melius promouere nouerunt, per confessionem vel consilij petitioné ostendat, & dicat, munusque satisfactionis offerat, & impédat. Breuiter illud est verum, quod sacerdotibus & non alijs, id est, prudentibus & viris bonis non fatuis se ostendat, & secreta sua, & occulta reuelet. Vnde Prouerb. 25. *Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo non reueles.* ¶ Vel dic, quod qui sciunt virtutes, & mirabilia, non debent laudes hominum quærere, sed potius petere ne ipsorum opera in publicum proueniant. ¶ Vel dic quod qui dat beneficium alteri, non debet procrastinare, sed voluntarie, & libenter, quod petitur, statim dare. *Volo,* inquit, *mundare,* quia 2. Cor. 9. *Hilarem datorem diligit Deus.* ¶ Vel
B dic, quod leprosus significat genus humanum, lepra idololatriæ, & vitiorum infectum, quem Christus de monte paradisi descendens, ipsum carnem sumendo tangens personaliter in campo huius mundi curauit, & ciuitatis paradisi ingressum qui sibi erat interdictus, restituta munditia restaurauit.

¶ Vel dic, quod tunc leprosus, id est, peccator sanatur, quando à Christo, id est, Deo vel prælato per monitionem, & correctionem seu per tribulationem tangitur, & palpatur. Vnde Iob 19. *Manus Domini tetigit me.*

¶ Vel dic, quod iste tactus significat diuinam inspirationem.

¶ Hic fit mentio, quod Dominus humilitatem, & fidem centurionis seu reguli respexit, cuius filius infirmabatur Capharnaum, qui Christo dixerat: *Domine puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur, sed non sum dignus, vt intres sub tectum meum, sed tantum dic verbum, & sanabitur puer meus.* Admirans sequentibus se dixit: *Amen dico vobis non inueni tantam fidem in Israel. Dico enim vobis, quod multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cælorum. Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores.* Puer igitur in illa hora fuit sanatus, & à febre eadem hora septima liberatus, sicut hic in præsenti, & Ioan. 4. dicitur: Aduerte tamen quod Matthæus vocat istum puerum, Ioannes filium. Lucas 7. autem seruum.

¶ Ista possunt allegari, quod qui fideliter credunt, & humiliter petunt, faciliter obtinent à Domino quod requirunt. Vnde Luc. 11. *Petite & accipietis.* Ista possunt allegari, quod centurio qui erat Capharnaum gentilis, respectu Israelitarum facit talia, hoc est dictum, quod ista faciunt hodie laici sæculares respectu Ecclesiasticorum. Hodie enim vix inuenitur tanta fides in Israel, sicut Capharnaum, id est, in Ecclesia, vel religione, sicut in sæculo vel in mundo, quia meliores sunt hodie in multis laici, quã clerici, sæculares quam rectores, subditi, quam prælati. Et ideo finaliter de partibus mundi remotis, id est, de statu sæculari multi ad paradisum venient, & cum Abraam, Isaac & Iacob, id est, cum Sanctis & Patriarchis in paradiso recumbent, & illi qui regni huius speciales filij debuerant esse, id est, religiosi, & clerici, in tenebras exteriores, scil. infernales eijcientur, & ibidem suc-
C cumbent. Et ita fit, quod Deus de lapidibus filios suscitat Abrahæ, filios verò Israel in carceribus æternis ligat atque damnat. Ideò Christus de filijs suis, id est, viris Ecclesiasticis videtur conqueri, dicens illud Esa. 1. *Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me, &c.* Et sequitur ibidem: *Væ semini nequam, populo graui, &c.* ¶ Vel dic, quod gentiles sunt remoti seu extranei, qui cum Abraam Christo, id est, cum sanctis suis ad fidem Ecclesiæ, & ad paradisi gloriam sunt admissi, filij verò regni fuerunt Iudæi, qui à regno Christi, id est, à fide Ecclesiæ & patria sunt exclusi, quia sicut dicitur Luc. 1. *Deposuit potentes de sede, &c.*

¶ Vel dic, quod iste puer peccatorem significat, qui dicitur puer ratione ignorantiæ, sedens in domo ratione pigritiæ, paralyticus propter bonorum operum imbecillitatem, male tortus per inuidiæ peruersitatem, qui tamen septima hora, id est, per septem sacramenta, vel septem dona Spiritus S. curatur, à febrib. peccati diuina gratia liberatur, & ille bene dicitur puer, propter recuperatam puritatem, seruus propter humilitatem, filius propter charitatem. Vnde Matth. 3. *Hic est filius meus dilectus.*

¶ Socrus Simonis, quæ magnis febribus tenebatur, tunc temporis est curata, quando Christus sibi dixit quod surgeret, & quod sibi aut alijs ministraret. c. 8. ¶ In hoc potest notari, quod febris malarum concupiscentiarum, & affectionum hominem dimittit, quando ad ministrandum, & obsequendum diligenter laborandum intendit, & torporem negligentiæ excutit, & contemnit. Bene igitur dicitur 2. Tim. 4. *Tu vero vigila, in omnibus labora, ministerium imple, &c. cap. 8.* ¶ Hic fit mentio de duobus sequi volentibus saluatorem, cum propter turbas trans fretum secedere voluit, quidam scriba non vocatus Christum sequi voluit, dicens: *Magister sequar te quocunque ieris,* sed Christus quodam modo ipsum repulit, & paupertatem suam sibi retulit dicens, *Vulpes foueas suas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Ac si dicat, Caue ne sequaris me, si diuitias quæris, quia cum pauper sum, ipsas habere mecum non poteris, aut dolebis. Alius autem cum instantia vocatus à Christo, sequitur, quinimo cum peteret licentiam sepeliendi patrem suum, nequaquam sibi à Christo licentia extitit concessa, sed sibi potius dixit, *sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Ille enim qui se ingerebat, repellitur. Ille autem qui dilationem petijt, vocatur & impellitur. Nota igitur, quod ad sequendum Christum in his, scil. ad statum Ecclesiæ prælationis, illi qui se inge- D runt non vocati, sicut ambitiosi faciunt, debent respui & repelli, & illi qui se reputant indignos, illam non ambiunt, sed circa patrem sepeliendum, id est, circa opera pietatis in sæculo, & in statu subiectionis viuere quærunt, ad Christum, & ad gradum Ecclesiasticum si sit necesse, debent cum violentia protrahi, & impelli, & sepultura patris, id est, à curis sæcularibus depelli. Quod etiam Christus continue ad literam facit, quia scribas, & sapientes vltro se ingerentes, offerentes, & ambientes quandoque repellit, simplices verò de quibus mentio non fiebat, ad dignitates occulte protrahit, & impellit. Sicut in electionibus videmus quotidie euenire, quia *nemo assumit sibi honorem, sed qui vocatus est à Deo tanquam Aaron.*

¶ Vel dic, ista de prædestinatione diuina quæ quosdam nolentes, & renuentes solet ad se trahere, quosdam vero volentes, & appetentes videtur aliquoties refutare, quia sicut dicit Apostolus Rom. 9. *Non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis.* Dicit enim scriptura Pharaoni, *quia in hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam, & vt annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Ergo cui vult miseretur, & quem vult indurat. Dicis igitur mihi. Quid adhuc quæritur? Voluntati eius resistit.*

¶ Vel dic, quod ex istis verbis Christi, ortus videtur ille modus, qui in professione religiosorũ seruatur, quia illis qui Christum sequi cupiunt, & in religione profiteri volunt, debent exponi religionis difficultates, & instrui ad dimittendum parentum carnalium, & hominum sæcularium societates. Vulpes dicat prælatus foueas habent, &c. Ac si diceret. Vulpes villosi, & grossi velleris, id est, diuites auari, vulpini & malitiosi, in isto sæculo foueas, id est, terrenas habitationes possident, volucres E cœli, id est, superbi, & ambitiosi nidos altaris dignitatũ tenent. Filius verò hominis, id est, ille, qui vult esse religiosus bonus, Dei imitator, & filius non debet ista quærere, vel proprium habere, sed ab omni rerum prosperitate seipsum potius abdicare, nihilque in hoc mundo proprium quærere vel habere, vbi ad literam caput valeat inclinare, dicens cum Apostolo illud Heb. 13. *Non habemus hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirimus.* Sibi debet dici, quod de suo patre, id est, de sua parentela carnali curam non habeat, sed potius mortuos peccatores sepelire in vitijs, alios mortuos dimittat, & ad sequendum Dominum diligenter intendat, vt de ipso, & sibi similibus possit dici illud Matth. 4. *Relictis retibus & patre secuti sunt Dominum.*

¶ *Ascendente Domino nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius.* cap. 8. *Et ecce ventus magnus factus est in mari, ita quod nauicula operiretur fluctibus, ipse vero dormiebat, & accesserunt ad eum discipuli eius, & suscitauerunt eum dicentes: Domine salua nos, perimus. Qui increpans eos dixit: Quare timidi estis modicæ fidei? Et surgens imperauit ventis, & mari, & statim tranquillitas magna secuta est, ita vt mirarentur astantes, dicentes: Quis est hic, quia venti & mare obediunt ei?*

¶ Ista possunt allegari, quia dato, quod Dominus sit personaliter, & spiritualiter in nauicula, id est, in Ecclesia vel collegio, nihilominus sæpe fit, quod venti tribulationum, & tentationum ibi taliter suscitantur, quod fluctibus miseriarum, & molestiarum per vitia & infortunia sæpe submergitur & cassatur. Dominus enim quandoque videtur dormire, in quantum solet auxilium suum dissimulare, vt ad ipsum inuocandum possit illos, qui in tribulatione, & tentatione sunt, animare. Gaudet enim Deus videns tribulatos ad se feruenter recurrere, & ipsos fortiter, & patienter sustinere. Sicut legitur de B. Antonio, qui verberatus grauiter à diabolo, cum prius diceret Christo sibi apparenti: *Domine vbi eras, quando male tractabar?* Respondit sibi Dominus: *Tecum eram, sed quia de patientia tua valde gaudebam, ideo iuuare nolebam.* Dormiebat igitur Dominus Iesus. Ionæ 1. *Ionas autem dormiebat sopore graui, cum nauis periculum pateretur.* Veruntamen quando ad eum deuote accedunt, & à somno dissimulationis suæ deuotis precibus excitantur, tunc statim solet adesse, & ventis tentationum fluctibusque tribulationum, quod amplius non seruiant, imperare, & sic nauiculæ, id est, F animæ tentatæ vel personæ seu Ecclesiæ tribulatæ tranquillitatem, & pacem excitatus restituit, quam non inuocatus ante suscitare permisit. Dominus enim (vt communiter) quando precibus non excitatur, dormit, qui si excitatus fuerit, statim surgit. Psalm. 77. *Excitatus est tanquam dormiens Dominus.* cap. 8.

¶ Duo dæmoniaci accesserunt à Christo de nauicula exeunte & quamuis Lucas, & Marcus non ponat, nisi vnum, duo tamen in veritate fuerunt, sed quia vnus erat nobilior, ideo alius subticetur. Lucæ 8. Isti igitur dæmoniaci, sicut hic dicitur, in monumentis manebant, sæui etiam nimis erant, ita quod iuxta illos, nulli tute transire audebant. Marc. 5. Luc. 8. additur, quod ille dæmoniacus de quo mentionem facit die ac nocte in monumentis, & montibus erat, neque catenis, neque vinculis teneri poterat, imo vincula dirumpebat, & clamans se lapidibus concidebat. Et sicut Lucæ 8. subiungitur, iste vestimento non induebatur, nec in domo manere volebat, sed ruptis vinculis à dæmonibus in desertum agebatur. Et non mirum, quia apud eum vna legio dæmonum morabatur. Legio vero continet sex millia sescenta sexaginta sex. Iste igitur dæmoniacus occurrens Christo per hæc verba clamabat. *Quid mihi & tibi Iesu fili Dei? quare venisti ante tempus torquere nos, &c.* Per tales dæmoniacos possunt intelligi peccatores, & obstinati, qui semper solent Iesu filio Dei, id est, Deo vel bono prælato superiori occurrere, & sibi per inobedientiam, & rebellem discordiã obuiare. Genes. 19. *Manus eius contra omnes, & manus omnium contra eũ.* Sicut patet de malis obstinatis, & subditis, & religiosis. Isti enim sunt nimis sæui per crudelitatem, ita quod vix aliqui audent appropinquare eis, vel secum contrahere societatem. 1. Reg. 25. *Nam ipse filius est Belial, ita vt nemo audeat sibi loqui.* Quod etiam de balliuis & exactoribus potest dici, quia iuxta eos non est tutum manere, ne forte sæuitiam rapinarum suarum sustinere G oporteat, & sentire. Illi nullius vinculis diuinæ legis vel regularium statutorum teneri possunt quamuis à superioribus suis per prohibitiones, & statuta sæpissime vinciantur omnia solent frangere, & per apostasiam vel appellationem, & discordiam recedere, & per desertum mundi, vel per vitiorum statum vagari. Hierem. 3. *A sæculo fregisti iugum, rupisti vincula.* Isti sunt qui morantur in monumentis, id est, in inferioribus per luxuriam, in montibus, id est, in elatione per superbiam. In deserto, id est, in sedoribus per auaritiam, nudi vadunt per vestimentorum, id est, virtutum carentiam in domo claustri vel Ecclesiæ in tranquillitate, & pace manere propter vagationem, & insolentiam clamant per detractionem, & iactantiam, & lapidib. id est, molestijs se concidunt per cordis amaritudinem, & duritiam, & nõ mirum cum valde multis dæmonibus pleni sunt per omniũ vitiorum redundantiam. Igitur isti Deo vel prælato volenti eos corrigere se opponunt, & sibi cum indignatione dicunt, ad *quid venisti ante tempus torquere nos?* Ac si dicerent: Nolumus in præsenti torqueri vel corrigi, sed consolari potius & lætari. Ideo dicitur Prouerb. 15. *Non amat pestilens eum qui se corripit.* Eccles. 1. Tales igitur domari nequeunt, sed in obstinatione & proteruia incorrecti viuunt. *Peruersi difficile corriguntur.*

¶ Vel dic quod ille dæmoniacus, secundum quendam humanum genus designat, quod à principio legis naturalis, & diuinæ vinculis ligatus fuerat, sed omnia transgrediendo rumpebat monumenta, id est, opera mortalia frequentabat, virtutibus nudus erat, & lapidibus se concidens, id est, in cultura Deorum lapideorũ se turpiter lacerans. Nihilominus clamabat in quantum suas fatuitates per iactantiam propalabat. ¶ Veruntamen Christus hunc dæmoniacum sanauit, & expellens dæmones, gregem porcorum qui iuxta montem pascebat ipsis habitandum concessit, qui grex statim cum impetu in mare fugiens se submersit.

¶ Sic vere Christus de nauicula exiens, id est, de virgine nascens, illud genus humanum sanauit, & eum expulsis dæmonibus porcos, id est, peccatores voluptuosos, maxime infideles ad habitandum concessit, qui nunc iuxta montem superbiæ pascunt. In mare tamen, id est, in inferni amaritudinem omnes H ibunt? & ibi condemnationis impetu peribunt. Apocal. 18. *Hoc impetu mittetur Babylon in infernum.* Dæmones expulsi ea hominibus sunt, habitandi tamen licentiam in porcis acceperunt, porci vero cum dæmonibus in præceps mare fuerunt, & ibi in aquis sunt mortui, & pastores admirati fugerunt.

¶ Homines enim, qui ad imaginem Dei facti sunt, significãt prædestinatos, quasdam secreta Dei imagine & gratia apud suam æternam sapientiam consignatos, porci vero qui immundi sunt & sine ratione, significant peccatores, & reprobos apud Deum per occultam iustitiam morti perpetuæ deputatos Ista est igitur rei veritas, quod illi qui sunt homines, id est, prædestinati, dato quod quandoque inueniantur dæmonibus pleni, id est, pleni vitijs omnibus, & subiecti immundis spiritibus, & habent cætera vitia quæ ponuntur tertio capitulo præcedenti. Isti tamen finaliter ad salutem, & spiritualem sanitatem perueniunt, & dimissis omnibus vitijs diuino ministerio boni fiunt. Econtra vero illi qui porci sunt, scilicet voluptuosi, & reprobi, licet quandoque sub pastoribus, & prælatis pacifice viuant, & speciem sanctitatis, & bonitatis quandoque habeant, finaliter tamen dæmonibus per peccata subijciuntur, qui tunc eum impetu, & indiscrete in mari, id est, in fluctuosa negotia mundi se præcipitant, & in aquis voluptuosis sæculi submerguntur, & sic finaliter morti perpetuæ exponuntur. Exod. 15 *Submersi sunt in mari rubro, abyssi operuerunt eos.* ¶ Hoc habes quod Geraseni videntes, quod Iesus dæmoniacum sanauerat, & grex porcorum submersus fuerat, timuerũt valde, & inceperunt eum rogare, quod à finibus eorum recederet. Sicut de Petro simile legitur, quod stupefactus de captura piscium dixit Christo Luc. 5. *Exi à me Domine, quia homo peccator sum.*

¶ Ista possunt allegari contra quosdam peccatores, qui quia indignos se reputant, ideo libenter non celebrant, nec Christum sibi associant, sed potius eius præsentiam formidant. Timent enim ex indignitate sua ad præsentiam tam sanctæ rei fieri deteriores, quapropter melius iudicant esse remotiores, dicentes illud quod supra eodem Matth. 8. *Domine non sum dignus vt intres, &c.* A ¶ Sicut ponitur Marc. 8. Christus noluit, quod iste dæmoniacus sanatus post eum iret, sed potius voluit, quod ad suos rediret, & quod facta sibi à Deo beneficia nunciaret. Sic vere illi qui à dæmonibus liberati, & à peccatis conuersi sunt, non statim sunt digni Dominum per imitationem sequi, nec ad statum perfectionis aut arduæ operationis ire. Melius enim est quod cum suis, id est, mundanis in inferiori gradu maneant, quam quod sequendo Dominum per imperseuerantiam retrocedant. Hic fit mentio de paralytico curato. Sed vide hoc melius in Euangelio Lucæ 5.

Capitulum nonum. Textus. Et ascendens Iesus in nauiculam transfretauit.

MORALITATVM CAP. VI.

DOminus vocabat Matthæum de teloneo, cum peccatoribus publicanis comedebat, & hoc vt eos conuerteret, asserens, quod *Medicus non sanis sed male habentibus opus esset.* ¶ In quo vtique prælatis, & sanctis viris datur exemplum, quod peccatorum societatem non debeat horrere, sed potius ipsam frequentare, vt verbo, & exemplo possint eos à vitijs medicare. Quod tamen est cõtra multos præsumptuosos, qui de sua sãctitate gloriantes dedignantur societatem malorum & sic perire ipsos permittunt in fæcibus vitiorum, quod est contra hypocritas, qui fingunt se abominari peccatores, cum tamen ipsi sint cæteris peiores. Esa. 65. *Ius prophanum in vasis eorum. & dicunt: Recede à me non appropinquabis mihi, quia immundus es.* ¶ Hic habetur, quod discipuli

discipuli Ioannis ieiunabant, discipuli verò Christi non ieiunabant, de quo cum discipuli conquererentur, excusauit eos Dominus, quod in præsentia sponsi non decebat filios sponsi ieiunare, sed *veniet* (inquit) *tempus quando auferetur ab eis sponsus, & tunc vtiq; ieiunabunt*. Subiunxit etiam, quod *vetus vestimentum non debet noua immissura reparari, & quod vinum nouum non debet in vtres veteres mitti. Non enim sibi conueniunt nouitas, & vetustas, quia vestimentum vetus rumpitur, & fit peior scissura. Vteres verò veteres propter nouum vinum rumpuntur, & omnia effunduntur.*

¶ Ista possunt allegari, quod Deus plus diligit spirituale gaudium, quam nimiam austeritatem aut ieiunium, præsentia enim sponsi Christi, quā sibi facit charitas, habenas laxat, & in libertate & lætitia facit viuere, ipsius verò absentia quam efficit timor seruilis, facit ieiunium, & alias austeritates frequentare.

¶ Vel allega, quod illa, quæ sunt contraria, vel disparia, nunquam simul in eadem societate vel communitate possunt conuenire, nec concorditer viuere. Noui enim non bene concordant cum veteribus, iuuenes cum senioribus, sæculares cum religiosis, peior enim scissura solet fieri, & discordia amplior generari. Similes igitur similibus associentur, vt ex conditione similis maior ibidem charitas generetur. Vnde Deut. 22. *Non arabis cum boue & asino &c.* Vel dic quod veteres vtres, & vetus vestimentum, sunt homines in vitijs antiquati. Nouum igitur vinū, & nouus pannus, significant noua Christi, & Euangelij documenta, & perfectionis Euangelicæ sacramenta. Dico igitur quod ista duo non conueniunt bene simul, quia malis hominibus, & inueteratis in malo, bona spiritualia non sapiunt, quinimo si eis imponantur & si mandata spiritualia eis dentur, & si ipsis aliqua perfecta, & difficilia opera iniungantur, statim per impatientiam dirumpuntur, & per transgressionem omnia diffunduntur. Bene igitur dicitur Matth. 7. *Nolite ponere margaritas ante porcos, & nolite sanctum dare canibus.*

Princeps vnus rogabat Dominum, dicens, *Domine filia mea modo defuncta est, sed veni, & impone ei manum, & viuet &c.* Cum ergò Iesus pro sanando puellam, in domum principis aduenisset, & ibi vidisset tubicines, & turbam magnam tumultuantem, dicebat eis, *Recedite. Non enim puella est mortua, sed dormit.* De quo cū astantes deriderent ipsum, eo quod puellam esse mortuam cognoscebant, ipse tenens manum puellæ, erexit eam, & quæ mortua fuerat, statim resurrexit. ¶ Sic verè quilibet homo videns puellam, id est, animam suam mortuam fuisse per peccatum, statim debet ad Christum per deuotionem recurrere, &
G quod istam puellam suscitet orare. Qui statim solet ad preces ipsius aduenire, & opem suam nulli denegare. Vnde Matth. 8. *Ego veniam, & curabo eum.* Veruntamen ad hoc, quod ista possit curari, aliqua requiruntur. Primò quod Dominus ibi domum cordis per gratiam intret. Secundo turbæ malarum cogitationum, tibicinesque inanis gloriationis, & laudis inde expellantur. Et tandem quod à somno peccati per tactum diuinæ misericordiæ, correctionis, & iustitiæ eleuetur. His præmissis à peccato suscitatur, & sic non fuisse eam per damnationem mortuam, sed solum per culpam dormisse comprobatur. Vnde Matt. 15. *Sanata est filia eius in illa hora.*

¶ Hic dicitur quod cum Dominus iret suscitare filiam mortuam Archisynagogi, quædam mulier quæ patiebatur fluxum sanguinis duodecim annis quæ (sicut dicitur) omnia bona sua in Medicis exposuerat, sed deterius habebat, accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius, & dicebat: *Si tetigero fimbriam vestimenti eius, salua ero.* Quæ statim sanata est. Filiam enim ad quam principaliter ibat, mortuam inuenit, ipsam tamen finaliter suscitauit.

¶ Sic verè cum in mundo iacerent duæ mulieres, tam mortuæ quam infirmæ, sc. filia principis Dei, scilicet synagoga, quæ non mortua, sed dormiens dici poterat, pro eo quod in spe futuræ redemptionis viuebat 1. Tim. 5. *Viuens mortua est.* Et mulier antiqua, quæ fluxum omnium vitiorum patiebatur, nec à Medicis, scilicet à suis physicis sanata fuit, sed per ipsos deterius lædebatur. Factum est quod cum cœlestis Medicus Christus pro ista filia synagoga curanda, & saluanda principaliter veniret, dixit mulieri Chananææ: *Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel*, ipsa infirma mulier, id est, gentilitas ardenter Christum, & fimbriam vestimenti eius, id est, ipsius humanitatem tetigit, & sic sanitatem gratiæ antequam synagoga recepit. Finaliter tamen Christus ad filiam, id est, ad synagogam per fidem veniet, ipsamque finaliter suscitabit, quia in fine temporis gens Iudaica tota credet, quia sicut dicitur Rom. 11. *Cum subintrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus erit.* H

¶ Vel dic, quod filia principis huius est persona ecclesiastica, filia Dei patris, mulier sanguinea est sæcularis persona, quia dato quod ecclesiastica persona speret principaliter saluari, sit tamen quod ab hæmorrhoissa muliere, id est, à persona sæculari ad salutem præuenitur, & quod isti prius per fimbriam vestimenti Christi, id est, gratiam ipsius & misericordiam per deuotionem tangunt, & sic primi salutem perpetuam consequuntur, Matth. 20 *Erunt primi nouissimi & nouissimi primi.*

¶ Vel dic, quod Christus est prælatus, qui dicitur vnctus, quia tales chrismate vncti sunt, vel saltem vnctionem, & oleum diligunt. Sic igitur fit hodie, quod qui primo fimbriam vestimenti eius tangunt, & qui primo adulando, & munera offerendo ad Deum accedunt, primi sanati, promoti & exaltati recedunt. Vnde sæpe fit, quod dum iste Christus, id est, prælatus vel princeps intendat aliquam filiam mortuam, id est, aliquam personam inutilem sanare, & sibi beneficium vel officium precibus alicuius principis vel potentis concedere, quandoque mulier hæmorrhoissa, id est, ista persona immunda, & mala, accelerat ipsum adulando tangere, & sic solet beneficium reportare. *Si tetigero* (inquit) *fimbriam vestimenti eius, salua ero.* Iam de talibus potest dici illud Gen. 27. *Venit germanus tuus fraudulenter, &c.* Et loquitur de Iacob, qui quia primus cibos patri obtulit, ideò primus benedictionem patris reportauit.

¶ Mentio fit hic de duobus cæcis, quos Dominus illuminauit. Et postquam hoc fecisset, præcepit, ne cuiquam hoc reuelarent. Illi autem non tacuerunt, sed per totam illam patriam diuulgauerunt. ¶ In hoc nota, quod qui dat alteri beneficium vel remedium, vel qui habet à Deo virtutis præconium non debet laudem humanam quærere, sed potius debet quod hoc taceatur ab eis affectare. Vnde Matth. 17. *Nemini dixeritis visionem &c.* Matth. 6. *Si facis eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.* Acsi diceret: non quæras inanem gloriam. Veruntamen qui huiusmodi beneficium accipit, non debet propter hoc cessare, sed magnificentiam zelatorum debet alijs demonstrare. Vnde Marc. 5. *Vade in ciuitatem tuam, & annuntia quanta fecit tibi Deus.* Quia sicut dicit Seneca: *Hæc beneficij lex est, vt alter statim obliuiscatur dati, alter vero nunquam obliuiscatur accepti.*

¶ De surdo, & muto de quo agitur hic, vide melius vbi agitur de nominibus Apostolorum, & de multis Christi eruditionibus nihil pono. De vndecim vbi agitur quomodo Ioannes misit ad Christum & quomodo Christus commendauit Ioannem, & de multis informatorijs, & reprehensorijs verbis Christi, nihil pono penitus præter vnum. A

Capitulum vndecimum. Textus. Et factum est cum consummasset Iesus præcipiens.

MORALITATUM CAP. VII.

Dicitur enim, quod Ioannes venerat non manducans, neque bibens, & dixerunt Iudæi, quod dæmonium haberet. Tandem venit Christus manducans, & bibens, & communem vitam sequens, & dixerunt, *Ecce homo vorax, & vini potator, peccatorum, & publicanorum amicus.* ¶ Ad hoc potest allegari, quod detractores, & inuidi, nihil inueniunt in aliquo benefactum, vel quia omnia facta hominum solent damnare, & intentiones omnium detractionibus deprauare. Nam quantumcunque bona intentione aliqui comedunt, vel ieiunant, isti tamen in partem sinistram semper interpretantur, & iudicant. Et quicquid alij faciunt, breuiter totum damnant, & quicquid in eis difficile, vel alijs impossibile esse existimant, vel omne quod eis non placet in alijs nefarium esse putant. Sicut hypocritæ, qui quoniam ieiunare volunt, reputant affabiles, & communem vitam sectantes, esse leues, & gulosus. Gulosi verò illos qui ieiunant, & austeritatem seruant, reputant hypocritas, & peroresos, & non sine potestate diaboli credunt eos posse respuere mundi cibos, & actus facere vitiosos, sic dicebat de Christo Luc. 11. *Hic non eijcit dæmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.* Cunctis tales igitur dicit Apostolus Ro. 14. *Qui manducat non manducantem non spernat, & qui non manducat, manducantem non iudicet. Tu quis es qui alienum iudicas?*

Capitulum duodecimum. Textus. Abijt Iesus per sata sabbatho.

F

Moralitatum Cap. VIII.

CVm Dominus transiret per sata, & discipuli eius sabbatho volentes spicas comedere, quia fortiter esuriebant, reprehendebantur à Pharisæis, excusauit eos Dominus ratione necessitatis: ex quo Dauid qui necessitate ductus, comedit de panibus consecratis. ¶ Necessitas enim non habet legem. ¶ Vel dic quod sabbatho, id est, in festiuitatibus Christi discipuli, id est, prædicatores debent per sata sacræ scripturæ transire, spicas, id est, scientias vellere, & ipsas studendo comedere. Non est enim fractio sabbathorum vacare lectionibus studiorum, imo ista est magna necessitas, ex qua potest prouenire vtilitas. ¶ Cum Christus videret quendam hominem die sabbathi in synagoga manum aridam habentem, cui cum diceret, *extende manum tuam*, statim restituta est sanitati. De quo cum Pharisæi murmurarent dicebant, *si licitum est sabbathis benefacere, & ipsis in sabbatho oues suas si in foueas caderent, subleuare*, addens quod *multo fortius licebat hominem, cum esset melior oue, adiuuare.* ¶ Ista possunt dici contra Pharisæos, id est, contra malos curatos, & prælatos, quibus maior est cura de suis ouibus & diuitijs temporalibus, quam de subditis, & ouibus spiritualibus. Nam citius occurrunt, vt reducant quem errantem, quam cum vident fratrem suum cum manu arida, id est, peccatorem, & desidem, & bona manuali operatione carentem, cum multo melior est homo oue. Ideò citius fuerat sibi succurrendum, quia Matth. 16. *Anima plus est quam esca.* ¶ Vel dic quod dato quod Pharisæi, id est, mali curati, indignentur contra Christum, id est, contra bonos prædicatores, quando ipsos vident in suis synagogis, id est, in suis Ecclesijs prędicare, & sabbathis, id est, festiuitatibus aridos, id est, peccatores spiritualiter curare, ipsi nihilominus non debent cessare, sed
G sabbathis benefacere, debent ipsos ad extendendum manus suas ad pauperes inuitare, vt sic possint eos ab ariditate auaritię sanare. ¶ Vel dic, quod sicut isti Pharisæi cum istum aridum sanare non possent, & tamen sanati Domino detrahebant. Sic multi sunt, qui ad virtutes, & bona aliorum non attingere queunt, & per prædicationem alios peccatores aridos curare nesciunt, aut non possunt, vtpote nec prædicare, aut discrete confessiones audire nesciunt, qui tamen alios benefacientes detrahendo corrodunt, nec quod subditi sui ab alijs sanentur, & doceantur, imò quando alios vident in suis parochijs prædicare vel confessiones audire, summe turbantur. Vnde 2. Petr. 2. *Hi quicunq; ignorant, blasphemant.* Et Matth. 23. *Vos ipsi non intratis, &c.* Marc. 7. De dæmoniaco cœco & muto, vide infra simile. Christus videtur velle prædicare, quod verba debent proportionari cordibus. Ideò dicit: *Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut arborem malam, & fructum eius malum. Siquidem ex fructu arbor cognoscitur.* Ac si diceret. Non decet bonum hominem male loqui, aut econtra, nec malum bene. Melius est enim quod homo sit bonus, & bonos fructus, id est, bona verba habeat, vel si sit arbor mala, quod malos fructus, id est, mala verba producat, vt sic homo non decipiatur in hypocrisi malorum, & ne propter bona verba eorum, ipsos cum mali sint, bonos commendent. *Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali?* Quasi diceret. Non decet. Quia dicitur: *Non decent stultum verba composita.* Et iterum: *Vtinam calidus aut frigidus esses sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo.*

¶ Vel dic, quod illud potest applicari, vt communiter, quod verba, & exteriora opera sequuntur corda, quia sicut hic dicitur: *Ex abundantia cordis sequuntur, &c.* Et Matth. 7. *Quod non potest arbor mala fructum bonum facere, nec econuerso.* Et dicitur: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos.* Omitto illa, quæ dicuntur hic de Beelzebub, & forti armato, & peccato in Spiritu sancto, & de regina Saba, & alijs similibus. Omnia enim ista suam expositionem secum portant.

¶ Immundus spiritus cum exierit ab homine, ambulat per loca arida, & inaquosa, quærens requiem, & non inuenit, & tunc rediens ad domum suam vnde exiuit, inuenit eam vacantem, scopis mundatam, & tunc assumit septem spiritus nequiores
H se, & intrantes habitant ibi, & fiunt nouissima illius peiora prioribus. ¶ Ista allegoricè dicta sunt contra Iudæos, quia tunc immundi spiritus ab eis exierunt, quando legem per Moysen susceperunt, ipsi verò immundi spiritus per loca arida circuierunt, quando corda gentium per idololatriam inhabitauerunt, ibi tamen finalem non inuenerunt requiem, exinde per fidem Christi electi sunt, & ideò ipsi ad domum suam primum scilicet ad Iudæos, qui hactenus per correctionem fuerunt scopati, & per legem, redierunt, quando post Christi incarnationem à fide eius ipsos vacantes inuenit, & ideò iam cum alijs septem spiritibus, id est, cum vniuersitate vitiorum ibi habitant, & sic nouissima eorum sunt peiora, quam ante legem fuerant. Vnde Matth. 27. *Erit nouissimus error peior priore.* ¶ Vel ista exponuntur contra apostatas, quia sæpe fit quod immundus spiritus, id est, immundus religiosus de corpore hominis, id est, religionis vel Ecclesiæ per apostatam egreditur, & per loca arida, id est, per mundum circuminit, progreditur & vagatur, quęrit requiem, id est, status tranquillitatem, quam non inuenit, sed potius sentit semper exterius turbationem, & aduersitates, interius verò conscientiæ tumultum, & contrarietatem. Hierem. 17. *Seruientes ibi Dijs alienis, qui non dabunt vobis requiem die ac nocte.* Et tales qui seruiunt dæmonibus, & vitijs, non sunt digni requiem inuenire, nec in temporalibus pro quibus spiritualia reliquerunt, digni sunt solatium obtinere, quapropter isti (vt videmus) sine requie vagantur, ita quod propter paupertatem ad domum suam, id est, ad claustrum quod reliquerunt, remeare coguntur, dicentes illud Ozeæ 2. *vadam, & reuertar ad virum meum priorem*, id est, ad statum meum anteriorem. *Quia bene erat mihi tunc magis quam nunc.* Quid igitur? pro certo sæpe fit quod tales ad domum religiosi reuertentes, qui quotidie scopa correctionis absterguntur, & virtutibus adornantur, solent secum alios septem spiritus peiores se accipere, hoc est dictum, alios sibi associare & adiungere, & sic per vitæ suæ inuidiam & discordiam solent corpus & collegium in quo sunt, amplius molestare, & diuersis suis vitijs & infamijs lacerare, ita quod nouissima eorum opera post reditum priora peioribus solent esse. Vnde 2. Pet. 2. *His rursum implicati vitijs superantur, & facta sunt eis posteriora prioribus deteriora.* Cum Christus prædicaret actualiter, & sibi diceretur, quod mater sua & fratres sui foris stabant quærentes loqui ei, non legitur propter hoc prædicationem dimisisse, A
sed potius manus in discipulos extendens dixisse: *Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse frater meus, soror & mater est.* ¶ Hic potest notari, quod qui prædicatione, vel aliquo alio officio spirituali occupantur, siue exercitio, nunquam propter carnales parentes vel propter temporalia negotia debent illa dimittere quia illos quibus spiritualiter proficit, debet matres, fratres & sorores reputare, ipsosq; carnalibus parentibus anteferre. Hieron. *per calcatum perge patrē, & per calcantem perge matrem.*

Capitulum decimumtertium. Textus. Exiens Iesus de domo sedebat secus mare.

Moralitatum Cap. IX.

HIc fit mentio de parabola seminantis, similiter tractatur Lucæ 8. & Mar. 4. Sed quia ista per Christum fuit exposita, per beatum Gregorium vero in homilia fuit tractata, ideo ipsam non tetigi, sed ad aliam parabolam pertransiui. ¶ Homo quidam seminauit bonum semen in agro suo, sed dum dormirēt homines, venit eius inimicus, & superseminauit zizaniam. Cum autem creuisset herba & fructum fecisset tunc apparuerunt simul & zizaniæ. Serui autem eius accedentes dicebant: *Domine, nonne semen bonum seminasti in agro tuo, vnde igitur habetur zizania?* Qui respondit, *Inimicus homo hoc fecit. Vis (inquiunt) imus colligamus ea. Non (inquit) ne forte eradicetis simul & triticum. Sinite vtraq; crescere vsque ad messem, & tunc messores zizaniam ad comburendum per fasciculos colligentes alligabunt, triticum autem in horreo meo congregabunt.* ¶ Ista exponuntur per Christum & doctores de hæreticis. Constat enim quod quidam homo, id est, homo singularis & excellens, scilicet in principio, seminauit prædicandu & docendo in agro suo, id est, in Ecclesia militante, optimum semen scilicet doctrinam Euangelicam & fidem rectam, sed cum homines, id est, Apostoli dormiuissent per mortem, & à sæculo recessissent, venit inimicus diabolus qui mediantibus hæreticis B
in agro isto cum bono semine malum iniecit, & cum bona & sana doctrina zizaniam verborum hæreticorum immisit, sicut patet quod statim quando Apostoli mortui fuerunt, hæresis Arriana, Eutychiana & Manichæa pullularunt, sic iam patet in diuersis Christianorum segetibus atque sectis: qui huiusmodi zizanijs infecti sunt. Esa. 1. *Væ semini nequam, filijs sceleratis, &c.* Ista igitur zizania, id est, hæreticorum sectæ & collegia, non vult Deus per seruos suos, id est, viros Catholicos extirpari, sed potius

potius vult vsque ad tempora iudicij tolerari, & hoc ne forte inter eos contingeret triticum, id est, aliquos bonos existentes vel futuros cum eis eradicari, id est, temporaliter molestari & spiritualiter ante conuersionem euelli: constat quod apud eos sunt multi prædestinati, qui quotidie conuertuntur, de alijs etiam ignoramus si forte ad Dominum reuertantur. Ideo quamdiu est tempus veniæ, ipsos oportet expectare. In tempore vero messis, id est, in iudicio, quando iam tempus metendi transiuerit, hinc messores i. angeli ipsos, id est, per fasciculos, i. secundũ distinctioné vitiorũ, in infernum comburendos ligabunt, bonos vero in horreum domini, id est, in paradisi repositorium congregabunt. Supra 3. *Triticum congregabit in horreũ suum, paleas autem comburet igne inextinguibili.* ¶ Vel dic quod homo quidã, id est, Christus vel prælatus bonus, superseminat, i. in principio seminat bonum semen, id est, bonas personas in agro suo, id est, in Ecclesia militãte sed quia iam homines & prælati dormiunt, id est, negligentes existunt, venit diabolus & superseminauit zizaniam, id est, copiam malorum & inutilium personarum, quas in isto agro Ecclesiæ seminauit, & eas ibi mediante simonia, auaritia & carnali affectu mirabiliter transplantauit. Vnde Christo vel religiosis seu Ecclesiarum fundatoribus potest optime dici, *Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizaniam, &c.* Et ipse pro certo potest respondere, quia *inimicus homo hoc fecerit*, quia seminatio, prælatio & promotio talium ab inimico diabolo efficitur, per cuius inspirationem isti in Ecclesia seminantur, Vnde Sapient. 12 *Semen enim maledictũ erat à principio*, sed patrisfamiliæ scilicet Chri-
C sti patientia est tanta quod tale, semen impium non vult ab Ecclesia eradicare, sed potius permittit eos cum tritico, id est, cum bonis viuere, & manere, quousque tempus messis, id est, dies iudicij veniat, vbi ipsos distinguet ab inuicem, & istos in inferno comburet, bonos autem in horreo paradisi collocabit. Messores enim, id est, angeli bonos à malis, zizaniam à tritico, sceleratos à iustis, qui modo discerni non possunt finaliter diuident, & illos æternaliter concremandos ligabunt. Illos vero perpetuo seruandos in paradisi horreum aceruabunt. Vnde infra eodem cap. dicitur Matth. 13. *Mittet filius hominis angelos suos & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem & mittet eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium.*

¶ Vel dic, quod in ista figura reprehenduntur quidam iusti, qui immoderato iustitiæ zelo quærunt exterminare peccatores & maxime infideles, statim vellent ruere contra ipsos & eos dentibus deuorare, *Vis* inquiunt *eamus & colligamus zizaniam.* Simile dicitur Iob 31. *Quis det carnibus eius vt saturemur.* Et alibi: *Vis* inquiunt *dicamus quod ascendat ignis de cælo, &c.* Isti non considerant occultam diuinæ iustitiæ prouidentiam, nec perpendunt quantum malorum vita bonis proficit, & quare pater familias Deus malos viuere sinit. Reprimitur igitur talis zelus ad angelorum iudicium, qui causas præmissas nouerunt, negotium renocatur, ipsorumque punitio expectanda iubetur. Apoc 6. *Expectate modicum donec expleatur numerus fratrum vestrorum* quia scilicet illorum qui in iudiciũ finali malos eradicabunt, bonos vero in Dei horreo collocabunt. Ideo infra dicitur Matth. 12. *Exibunt angeli & separabunt malos de medio istorum.* ¶ Vel dic quod inimicus homo, id est, proditor, quandoque seminat zizaniam cum tritico, id est, mala consilia, & machinamenta, cũ boni in primo non possint discerni ab inuicem. Veruntamen cum herba creuerit & effectus secutus fuerit, tunc percipietur fuisse zizania cum tritico & malum consilium cum bono mixtum. ¶ Hic fit mentio de bono grano sinapis, quod est minus omnibus seminibus, quod cum crescit fit maius omnibus oleribus, ita quod aues cœli possunt requiescere super illud.

¶ Sic vere fides Cristiana fuit à principio satis modica, nunc per gratiam Dei tantum creuit quod cunctis oleribus, id est, cunctis mundi sectis & credulitatibus maior extitit. Ita quod sicut iam videmus volucres, id est, multi principes & potentes,
D id est, multi philosophi & sapientes viuunt & habitant in eadem. Psal. 103. *Super eam volucres cæli habitabunt.* ¶ Vel dic, quod sæpe fit quod aliquis modicus & humilis promouetur & maior alijs efficitur, & oleribus, id est, suis socijs anteferrur, ita quod volucres, id est, mundi principes vel nobiles in suæ iurisdictionis ramis commorantur.

¶ Mulier quædam accepit fermentum & in tria sata farinæ posuit, & sic totam massam farinæ fermentari fecit. ¶ Fermentum quod pastam feruere facit, est charitas, quoniam quando mulier in tria sata farinæ, id est, in tres partes mentis in rationabilem, irascibilem & concupiscibilem potentiam adhibet, totum facit fermentari ad Deum sursum eleuari. ¶ Vel ista mulier est ecclesia, quæ tria sata, id est, tria genera hominum, scilicet pueros, iuuenes & senes fermento fidei, id est, charitatis imbibit, & sic per amorem diuinum facit fermentari omnes, &c. Hic additur de illo qui inuenit thesaurum in agro & vendidit omnia quæ habebat & emit agrum. Item de illo qui quærebat bonas margaritas, inuenta vna pretiosa dedit omnia & comparauit eam. ¶ Hoc exponitur à doctoribus, quod thesaurus & pre- E
ciosa margarita fidem Christi vel gloriam paradisi in agro scripturæ latentem designat. Istum enim agrum scripturæ sacræ debet quilibet deuotus studendo emere & cæteras margaritas, id est, scientias philosophicas contemnere, & illam vnicam preciosam margaritam, id est, Christum vel gloriam paradisi vel doctrinam Euangelicam sollicite quærere & amare, & omnia pro Christo dare, hoc est dictum, quod nihil terrenum respectu illius debet reputare, sed quantum ad effectum omnia cum eo permutare dicens illud Sap. 7. *Diuitias nihil esse duxi, &c.* Ille enim qui thesaurum gloriæ paradisi, & margaritam, id est, Christum per deuotionem quærit & per contemplationem inuenit, statim amorem aliarum rerum deserit & quicquid aliud in mundo est, vilipendit. De sagena vero missa in mare exponit idem saluator, de Ecclesia, quæ nunc pisces id est, homines bonos & malos simul continet, in littore, tamen huius vitæ, id est, in iudicio vltimo piscatores sagenæ, id est, rectores Deus & angeli inter istos pisces decernent quia bonos in vasa sua, id est, in Paradiso repositoria eligent & assument, malos vero foras in barathrum mittent 2. Mach. 1: *Vnde capitibus amputatis foras miserũt.* De hoc quod Christum filium fabri vocabant dimitto.

Capitulum decimum quartum. Textus. Audiuit Herodes Tetrarcha famam Iesu, & ait pueris suis.

MORALITATVM CAP. X.

CVm Herodes tulisset Herodiam vxorem Philippi fratris sui, & de hoc Ioannes Baptista ipsum argueret, dicẽs, quod *sibi vxorem fratris sui dum viueret habere non liceret*, allegauit eum Herodes in carcerem & ipsum occidere cupiebat, sed populum timebat. Cum igitur in die natalis Herodis festa & conuiuia pararentur, accidit quod filia Herodiadis corã Rege saltauit, quod regi & simul discumbentibus complacebat, propter quod Rex sub iuramento sibi promisit quod quicquid peteret ab eodem sibi daret. Illa vero permota à meretrice matre sua caput Ioannis qui erat in carcere petijt. Rex autem iratum se dissimulans, sed propter iuramentum se abnegare non posse asserens, caput Ioannis amputari, & puellæ saltanti dari mandauit, quæ statim caput in disco positum coram omnibus simul conuiuantibus matri dedit.

¶ Moraliter loquendo, per istum Regem potest animus vel F
intellectus accipi, à quo constat hominem totum regi. Meretrix ista significat carnem, quæ reuera vxor Philippi, qui interpretatur os lampadis, id est, diaboli, qui viget intellectus splendore, potest dici, eo quod sibi & suggestionibus suis solet faciliter inclinari, qui frater istius Regis, id est, frater animi dicitur, pro eo quod vterque esse naturæ rationalis comprobatur. Per istam filiam saltatricem intelligitur concupiscentia, quæ à matre ista meretrice, id est, à carne tãquã filia generatur, quæ pro eo dicitur saltare, quia coram Rege, id est, coram animo solet nunc vnius peccati, nunc alterius delectationes offerre, vt ipsum ad voluptatem suam & ad matris huius votum valeat inclinare. Per Ioannem, in quo est gratia synderesis, seu conscientia intelligitur, vbi diuina gratia principaliter situatur & quæ regem, id est, animum delinquentem continue redarguit & hortatur. Ista igitur est veritas, quod quandoq; Rex mentis nostræ, id est, animus accipit sibi in concubinam vxorem diaboli, scilicet Herodiadem, quæ interpretatur gloriãs in pellibus, id est, in carne quæ in carnis pulchritudine gloriatur, in quantũ ipsius malis delectationibus acquiescit, de quo tamẽ Ioannes, id est, conscientia ipsum redarguit, & sibi non licere hanc meretricem habere, vel sibi acquiescere prędicat, quapropter sępe fit quod iste Rex, id est, animus Ioannem id est, bonam conscientiam incarcerat, ipsamque vinculis malarũ concupiscentiarum vel complacentiarum alligat, & sic votum redarguitionis impedit & retardat

quod

quod vtique fit, quando istum hominem in carcere malæ consuetudinis diu seruat. Animus enim carnem oblectatus Ioannem, id est, conscientiæ reprehensionem non diligit, & ideo vt ipsius carnis delectationibus possit libere vti, in carceribus malarum complacentiarum & consuetudinum claudit Ezech. 19. *posuerunt leonem in carcerem ne audiretur vox ipsius amplius super montes.*
G Finaliter sic accidit, quod cum Herodes & Herodias continue in conuiuijs, id est, dum animus & caro & malæ affectiones vacant delectamentis & solatijs, statim solet filia Herodiadis, id est, carnis concupiscentia saltare & coram ipsis nunc ad gulam & ebrietatem, nunc ad pigritiam & luxuriam saltus suos ordinare. Esa. 13. *Saltabunt ibi Sirenæ in ædibus voluptatis:* Tantum igitur facit ista filia meretricis, scilicet concupiscentia, quod Iohannes totaliter decapitatur, & concupiscentia penitus deperit, & quod Rex iste, scilicet, animus cum meretrice sua, id est, cum carne sine timore Dei, id est, sine doloris scrupulo fornicatur, dicens suæ conscientiæ propriæ illud Esa. 14. *Ex quo dormiuisti, non ascendet qui succidet nos.*

¶ Vel allega exemplariter quomodo *non amat pestilens eum qui se corrigit*. Et quomodo *non diligunt viros iustos, qui eorum scelera reprehendunt*, imo ipsius quandoque pœnas & miserias procurant Prouerb. 15. *Qui arguit derisorem, sibi iniuriam facit.*

¶ Vel allega, quod in ali qui audent publice bonis nocere solent sibi vias & occasiones quærere vt sub colore alicuius iustitiæ possint iniquitatem implere, sicut fecit iste qui sub specie iuramenti decollauit Ioannem. Seneca dicit. *Qui nocere vult, semper causam inuenit.*

¶ Cum Christus fecisset in nauicula ad locum desertum secessum, secutæ sunt eum turbæ & misertus est eis & curauit languidos eorum. Cum igitur vespere factum esset, venerũt discipuli eius dicentes ei, quod turbas dimitteret vt quilibet de deserto recedens cibos sibi congruos procuraret. *Desertus est* inquiunt, *locus hic, dimitte turbas vt euntes in castella emant sibi escas.* Christus volens suis auditoribus escas dare, cum esset ibi puer vnus, qui habebat quinque panes hordeaceos, & duos pisces, præcepit turbas discumbere, accipiens dictos panes & pisces benedixit, & fregit, & per discipulos turbis dari iussit. Discipuli igitur turbis distribuerunt, & sic quinque millia hominum præter mulieres & paruulos qui numerati non sunt, Marc. 6. de istis quinque panibus & duobus piscibus vsque ad saturitatem comederunt, Luc. 6. ita quod duodecim cophini fragmentorum superfuerunt Io. 6. *Colligite*, inquit, *fragmenta ne pereant.* Satis ista patent in euangelio Lucæ & Ioannis.

¶ Ista exponuntur communiter, quod quinque panes hordeacei vetus testamentum designant, quod à quinque libris Moysi cœpit originem. Bene hordeacei dicuntur, pro eo, quod in illis sub palea historiæ medulla sensuum continetur. Duo pisces nouum testamentum designant, pro eo, quod ibi duplex charitas præcipitur, *in qua tota lex & Prophetæ pendere* noscuntur.
H Cum igitur in deserto huius mundi sint quinque millia hominum, qui Dominum sunt secuti, scili. vniuersitas fidelium qui ad fidem Christi sunt vocati, & propter quinque sensuum appetitus bis sub numero quinario sunt contenti, vult Dominus, quod cibis spiritualibus resocillentur, ita quod quinque panibus, quos puer Moyses nobis obtulit, sc. quinq; libros legis antiquæ duobusq; piscibus, hoc est doctrina euangelica cõtinente duplicem charitatem spiritualiter recreentur. Vult enim, quod omnes isti super fœnum, id est, super humorem gratiæ & charitatis, vel super specie viroris æternæ gloriæ recumbant, & quod discipuli, id est, prælati, doctores & prędicatores istos scripturarũ cibos exponendo frangant, & quod ipsis discumbentibus & auditoribus simplicibus prædicando distribuant, reliquias vero quas isti rustici capere non possunt, id est, subtiliora sacræ scripturæ ab ipsis discipulis, id est, à scientificis viris reseruari & à mensa talium sublatuari. Simplices enim grossa ciborum frusta & rudia sacramenta & documenta scripturarum debent capere, fragmenta vero, id est, subtiles scripturæ sententiæ non possunt degustare, quapropter doctores talia debent subtilioribus reseruare & in duodecim cophinis, id est, in libris & codicibus doctrinam duodecim articulorum fidei continentibus sapienter reponere dicentes cum Apostolo 1. Cor. 3. *Non potui vobis loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus in Christo, lac vobis in potum dedi, & non escam*

¶ Vel dic, quod quinque panes sunt quinque vulnera Christi, duo vero pisces sunt duplicis naturæ mysteria Christi. Nos igitur qui in deserto huius mundi vel religionis viuimos, istos cibos per fidem & deuotionem comedere debemus, etiam super fœnum quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, id est, super memoriam nostræ fragilitatis recumbere, & A
sic per spiritualem recreationem in Christi conuiuio poterimus satiari.

¶ Vel dic, quod per istos panes, qui comedendo non fuerunt consumpti sed potius multiplicati ita quod omnibus sufficerent, possumus intelligere sacramentum altaris, quod sumendo non minuitur, & quod ita quinque millibus sicut vni comprobatur sufficere. Vnde 4. Regum quarto. *Comedent & supererit.*

¶ Vel dic, quod isti cibi scientiam significant quæ distribuendo multiplicatur, & cum auditores saturati fuerint plus remanet distribuendis quam ab alijs reportatur: Vnde Luc. 19. *Habenti dabitur, & abundabit.*

¶ Vel dic, de eleemosynis, quia quando discipuli Christi, id est, deuoti fideles bona sua distribuunt liberaliter euntibus in desertum, id est, pauperibus & egenis, sæpe fit, quod plus habent in residuo quam in eleemosynis expenderunt Luc. 6. Dominus enim multiplicat bona talium liberalium, quia sicut dicitur *Date & dabitur vobis*. Et Prou. 28. *Qui dat pauperibus, non indigebit:* Et aduerte, quod Christus legitur panes multiplicasse, ad denotandum, quod tempore sterilitatis & necessitatis debemus eleemosynas dare. Alias enim non legitur panes fregisse, nisi euntibus in via, & quatuor millibus in eremo. In quo notatur, quod homini est licitum bona sua distribuere, & in deserto, id est, pauperibus: in via, id est, viatoribus & peregrinis, in cœnæ conuiuio, id est, discipulis familiaribus & amicis. Et sic isti sunt tres panes, de quibus Luc. 11. *Amice accommoda mihi tres panes.*
¶ Vel dic, quod illud quod prædictum est, quod secutæ sunt eũ turbæ multæ, &c. potest applicari ad hoc, quod nullus potest ita ad desertum religionis & solitudinis fugere, quin turbæ malarum cogitationum & affectionum ipsum protinus studeant comitari. ¶ Vel si vis illud, quod ponitur hic, & quod etiam replicatur in multis passib. scripturæ sacræ: *præter mulieres & paruulos*, vbi videtur innui, quod mulieres & paruuli non soleant cum prouectis & maioribus numerari, potest applicari ad hoc, quod numerus significat æternæ gloriæ adscriptionem, quia secundum veritatem viri, id est, personæ viriles & perfectæ, solum merentur apud Deum computari & in electorum numero numerari Sap. 5. *Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei & inter sanctos sors illorum est.* Sed re vera mulieres, id est, personæ mobiles & carnales, effœminatæ, pueri, id est, personæ pueriles, insciæ & ingratæ, in tali numero debent poni, nec apud Dei adscriptionem in electorum numero computari. ¶ Vnde de quolibet damnato potest exponi illud Iob. 3. *Noctem illam tenebrosus turbo possideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensib.* ¶ Christus iussit discipulos suos præcedere trans fretum, donec dimitteret turbas, tandem vero dimissa turba ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto, nauicula in quam ascenderant iactabatur in medio mari magnis fluctibus, erat enim ventus contrarius illis. Nocte venit Iesus ambulans super aquas & cum nauim intrasset, cessauit ventus, ita quod illi qui in naui erant mirati sunt, & adorauerunt eum discipuli, & dixerunt: *Vere Dei filius es.* ¶ Dic, quod nauicula Ecclesiæ, in qua discipuli Christi, id est, vniuersi fideles transfretant & nauigant ad gloriam Paradisi dum est in mari huius mundi, multis tribulationum fluctibus agitatur. Ventus enim tentationis diabolicæ cõtrariatur eidem ipsamq; semper nititur submergere in profundum. Illud autem potissime fit, quando Christus absens ab ista naui videtur, & quando nostrorum peccatorum ratione ab ista sua nauicula quantum ad gratiarum excellentiam absentatur, quia Deus videtur Ecclesiam propter peccata sua dimittere quapropter necesse est eam multis tribulationibus & tentationibus fluctuare & multis periculis subiacere. Ideo Dominus videtur dicere illud Hier. 12. *Reliqui domum meam.* Et subiungit causam *quia facta est mihi hæreditas mea, &c.* Veruntamen loco & tempore solet Christus super aquas & fluctus tribulationum calcare, & ad discipulos suos in nauiculam Ecclesiæ misericorditer per gratiam reuenire, & sic benedicta sua præsentia facit ventũ tentationum & diabolicarum insufilationum cessare & fluctus tribulationum quiescere & totam nauiculam Ecclesiæ tranquillare Tob. 3 *Post tempestatem tranquillum facis & post lacrymationẽ & luctũ exultationẽ inducis.* ¶ Vel dic, quod nauicula est anima

quæ

quæ tempestatibus tribulationibus affectionibusque & cogi- C tationibus continue fluctuat & à vento sibi contrario, id est, à mundi inani gloria continue monetur & agitatur, nisi quando Christus ad eam per gratiam venit & eam sua spiritualia præsentia circummunit. Christi n. absentia reddit mentis nauiculam fluctuosam, sua vero præsentia ipsam facit stabilem & quietam. August. *Inquietum est cor meum, donec quiescat in te Domine.* Et dic, quod Christus in quarta vigilia noctis venisse legitur, scilicet, in quarto puncto pœnitentiæ Christus visitat mentem nostram. Prima vigilia est discussio seu meditatio. Secunda contritio. Tertia confessio. Quarta satisfactio seu perseuerandi constans intentio. In ista Christus ad nos venit, & à damnationis periculo custodit nos, Psal. 79. *Veni ad liberandum nos Domine Deus virtutum, & ostende faciem tuam, &c.*

¶ Vel dic, quod nauis Ecclesiæ in mari huius mundi fluctuabat, ità quod totus populus, qui ibi continebatur, mortis periculo subiacebat, quousque ipse Christus media nocte per beatam incarnationem & natiuitatem venit qui omnia tranquillauit. Vel dic, quod exemplo Christi nos debemus turbas negotiorum & sæcularium hominum, imo turbas cogitationum & affectionum relinquere, & in montem contemplationis ascendere, & solum ibi dominum exorare.

¶ Cum Christus nocte veniret ad discipulos, qui in nauicula fluctuabant, ambulans super mare, turbati sunt discipuli dicentes, *quia phantasma est*, non enim aduertebant quod esset Christus, sed magis credebant, quod esset aliquis spiritus phantasticus, Christus vero videns eos clamantes & timentes dixit eis: *Habete fiduciam, ego sum, nolite timere.* Petrus vero inter cæteros audacior dixit: *Domine si tu es iube me venire ad te super aquas.* Quem cum Iesus ad se vocaret, & Petrus de naui descendens super aquas siccis pedibus versus Iesum applicaret, videns ventum validum timuit, & ideo mergi cœpit, sed statim cum ad Dominum clamasset, dicens, *Domine saluum me fac*, Christus extensa manu ipsum recepit, & incredulitatem eius increpauit, dicens: *Modicæ fidei quare dubitasti?* Ac si diceret; Si non dubitares, nunquam mergi cœpisses.

¶ Ista possunt applicari ad ostendendam veritatem fidei, quæ quando in homine fixa est, certa & indubia, quicquid in virtute spei facere vult, facit: modica tamen hæsitatio vel dubitatio impedit opus istud. Requiritur n. quod homo in nullo dubitet complendum, sed potius illud, quod vult fieri credat pro certo fiendum. Vnde recta causa, quare istæ vetulæ & personæ simpli- D ces faciunt quandoque mirabilia experimenta, quæ tamen homo rationabilis & sensatus nunquam inuenit esse vera, propter firmam credulitatem quam habent, quam tamen homo sensatus nunquam habet, qui semper inquirit causam rerum ac per hoc semper dubitat in præmissis, cum non videt rationem. Et inde fit, quod illud idem quod à simplicibus inuenitur verum, à sapientibus illud experiri volentibus inuenitur falsum Matt. 17. Ideo Dominus dicit, quod *si quis credens dixerit huic monti, quod se transferat in mare, fiet.* Vnde Mar. 9. *Si potes credere omnia sunt possibilia credenti.* Nec mirum cum talis potestas credendi, vel faciendi miracula possit consistere cum peccato. Ista enim est gratia gratis data, quæ quandoque est in peccatore, sicut Apostolus videtur bene supponere vbi dicit 1. Cor. 13. *Si habuero fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum*: Ac si dicat: quod ista sine charitate fieri non possunt Luc. 9. Sicut patet de isto qui eiiciebat dæmonia, & tamen non sequebatur Christum, fides enim indubia totum facit, sicut patet infra vbi dictum est Apostolis quod propter incredulitatem suam nō poterant dæmonium eiecisse Matt. 17. Et alibi, *si non hesitaueritis, non solum ficulneam arescere, sed etiam montes transferre poteritis*, sicut patet hic de Petro, Matt. 12. qui non fuit mersus, nisi quando incepit dubitare. *Modicæ*, inquit, *fidei, quare dubitasti?*

¶ Vel dic, quod exemplo Petri, nos alij, qui quandoque descendimus ad nauiculam in mare, id est, in claustro ad negotia mundi & contemplationis securitate ad actiuæ vitæ fluctuosos labores, ad nihilominus ad Christum sæpe currimus & in ipsis aquis, i. e. in mundi negotiis nos posse saluari speramus. Verum quia ventus validus tribulationum nos agitat, hinc est, quod quandoq; in malis complacentiis mergi incipimus, quapropter non immerito damnationis periculum formidamus. Nos igi- E tur quando istam mersionem sentimus, ad Christum debemus per orationem clamare, & ipsius auxilium implorare dicentes: *Domine saluum me fac.* Psalm. 68. Et illud: *Non me demergat tempestas aqua, &c.* Ipse vero si nos deuote clamantes inueniat, statim manum suam adiutricem extendet, & nobis dulciter subueniet & succurret.

¶ Vel dic, quod exemplo Christi sunt multi boni Christiani, id est, boni & sancti viri, qui prima facie creduntur esse phantastici, id est, hypocritæ & vani, quando super aquas prosperitatis mundanæ vitæ, videntur transire per contemptum & mundi gloriam conculcare, sed ex operibus viri sequentibus veri probantur, ita quod ipsis mediantibus alij ad conculcationem similem prouocantur, dicentes: *Domine si tu es*, inquit, *iube, &c.* Ioan. 10. *Opera quæ facio testimonium perhibent de me.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis Scribæ & Pharisæi.

MORALITATVM CAP. XI.

CVm Dominus descenderet in partes Tyri & Sidonis, ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa, & secundum Mat. 7. domum ingressa clamauit, *Domine miserere mei fili Dauid, filia mea male à dæmonio vexatur.* Vnde quia ista non erat de genere Israel, sed de genere Syrophœnissa, dominus quasi non audiens eam pertransibat. Dicebat enim *se non esse missum nisi ad oues quæ perierunt domus Israel.* Et quia *non erat bonum sumere panem filiorum & mittere canibus*, quia tamen dicta mulier clamans & orans instabat, *& canes comedere de micis de mensis dominorum cadentibus*, allegabat. *Etiam*, inquit Domine, *nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* Ideo Dominus misertus sibi dixit, *O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti.* & sanata est filia eius in illa hora.

¶ Ista mulier Chananæa & gentilis, significat eius conscientiam atque mentem, seu voluntatem, quandoq; igitur fit, quod mulier ista scilicet peccatrix anima de finibus Tyri, quæ interpretatur angustia, & de finibus Sidonis, quæ interpretatur commotio iniquitatis, scilicet, de statu peccati, quod ponit animam in commotionem inconstantiæ & in angustiam desperationis, & tristitiæ, per contritionem egreditur, & domum spei & securitatis, scilicet, statum pœnitentiæ ingreditur gemens & flebilis pro filia sua, id est, pro mente & voluntate sua diu à dæmone per peccatum obsessa, Deum humiliter deprecatur. Dæmonium enim tunc filiam nostram vexat, quando peccatum mentem nostram per diuersas concupiscentias & miserias flagellat atq; turbat. F Vnde Matth. 9. *Filia mea modo defuncta est.* Sed sæpe fit, quod diuina pietas statim non exaudit, quinimo vexationem istius filiæ, id est, peccata nostra & mentis nostræ miserias sub dissimulatione pertransit. Videt enim quod ex hoc fragilitates proprias cognoscit, & sic ad recurrendum ad Dominum fortius inardescit. Vnde Sapient. 11. *Dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam.* Vnde Dominus videtur animæ dicere illud, quod subditur: *Non est*, inquit, *bonum sumere panem filiorum & mittere canibus.* Ac si diceret: Non decet gratiam impendere peccatoribus, sed filiis & personis sanctioribus. Sed ipsa debet subiungere, *Domine nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* Hoc est dictum: Etiam peccatores debent refici tuis beneficiis, quia tu *venisti non iustos, sed peccatores saluare*, & ideo filiam meam, id est, mentem meam debes liberare. Et vere si dominus perseuerentiam in nobis videat, & istum ardorem deuotionis inueniat in nobis, ipse dico qui est panis vitæ, qui potens est canes & filios, id est, peccatores & iustos misericorditer satiare Psal. 35. *Homines & iumenta saluabis Domine.* Istam vexationem tentationum & vitiorum à nobis auferet, & mentem nostram tranquillam faciet Marc. 7. Vnde dicitur, sic inuenerunt puellam super lectum & dæmonium ab ea exiuisse, &c.

¶ Vel dic, quod gentilis ista mulier significat gentilitatem, cuius filia, id est, cuius gens dæmoniis per idololatriam subiacebat. Hanc igitur filiam, id est, gentem gentilium, Dominus non G statim à principio curauit, sed aliquandiu languere permisit, quia ipse qui erat panis filiorum, principaliter ad oues & ad filios Israel fuit missus, quorum patribus erat repromissus. Finaliter tamen istam filiam liberauit, quando per Apostolos suos fidem suam gentibus prædicauit Thr. 4. *Gaude filia Edom, ad te quoque veniet calix*, id est, fides.

¶ Vel dic, quod panis filiorum, id est, sacra Theologia non debet canibus dari, id est, in negotiorum sæcularium vsibus deputari.

¶ Vel dic, quod canes sunt obstinati & infideles, vel etiã simplices atque rudes. Panis igitur filiorum, id est, subtilitates & ar-

duitates fidei & sacræ scripturæ, quæ solis spiritualibus filiis, id est, fidelibus & scientificis viris debent dari, non debent istis canibus prædicari. Vnde Matt. 7. *Nolite sanctum dare canibus & margaritas nolite ponere ante porcos, ne forte conculcent eam pedibus & conuersi dirripiant vos.*

¶ Hic dicitur, quod ante Dominum posuerunt cæcos & claudos, quos vt sanauit, miratæ sunt turbæ videntes, mutos loquentes, cæcos videntes, claudos ambulantes, & magnificauerunt eum.

¶ Sic vere nos debemus gaudere, & admirari, & Dominum magnificare, quando videmus quod per eius misericordiam infirmi sanantur, id est, peccatores conuertuntur, & quando muti, id est, obstinati per confessionem loquuntur, cæci, id est, ignorantes per discretionem vident, claudi, id est, ad bene operandũ inhabiles per bona opera proficiunt Luc. 15. *Gaudium enim angelis Dei est super vno peccatore pœnitentiam agente,* quia sancti viri & angeli summe debent de conuersione peccatorum gaudere.

Ex capitulo decimo quinto. Textus. Iesus autem conuocatis discipulis suis dixit.

MORALITATVM CAP. XII.

VIdens Iesus multitudinem hominum, qui ipsum secuti fuerant in desertum, cœpit dicere de eisdem: *Misereor super turbam, quia iam triduo perseuerant mecum, nec habent quod manducent, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via, quidam enim eorum de longe venerunt.* Igitur cum discipuli nihil præter septem panes & pisce-
H culos paucos haberent, iussit eos distribui, & fuerunt inde quatuor millia hominum satiati, quia scilicet de tam paucis cibis ad satietatem satis sumpserunt, septem vero sportæ de reliquiis remanserunt.

¶ Sic cum Christus in deserto huius mundi multos videat, qui iam triduo, id est, in fide Trinitatis cum eo perseuerant, timens ne propter defectum spiritualium ciborum deficiant in via perfectionis & morum, voluit quod discipuli sui, id est, Ecclesiarũ ministri septem panes cum pisciculis paucis, id est, septem ecclesiastica sacramenta cum cæteris sacramentalibus remediis ipsis distribuant, vt spiritualiter refecti in hac via fortiores existant. Septem vero sportæ, id est, septem virtutes morales supersunt, quæ ex septem sacramentis subueniunt & succrescunt. Et illorum quidam de longe venerunt, qui de statu peccati ad pœnitentiam appropinquant. Vnde Ios. 9. *De terra longinqua venimus serui tui.* De hoc autem vbi Christus petit à discipulis suis quem ipsum esse dicerent homines, & vbi ponitur responsio & commendatio Petri, nec non multa alia dicta Christi nihil pono. Igitur aduerte circa Christi transfigurationem.

Capitulum decimum septimum. Textus. Et post dies sex assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Iohannem.

MORALITATVM CAP. XIII.

ASsumpsit Iesus secum Petrum, Iacobum & Ioannem, & duxit eos in montem excelsum seorsum & transfiguratus est ante eos & resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Facta est facies eius altera sicut di-
A citur Luc. 19. Et apparuerunt illis Moyses & Helias loquentes cum ipso. Ecce autem nubes lucida obumbrauit illum. Et ecce vox de nube dicens, *Hic est filius, &c.* Petrus autem tunc dixit, *Domine bonum est nos hic esse, si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Heliæ vnum.*

¶ Ista possunt applicari, quod quicunque vult spiritualiter transfigurari, & per contritionem & pœnitentiam in virum spiritualem & scientificum transformari ista quæ sequuntur, hic debet per ordinem operari. Debet enim primo seorsum, id est, à tumultu hominum recedere, in montem contemplationis & cœlestium affectionis ascendere: Petrum, Iacobum & Ioannem, id est, bonam societatem quærere, & non coram aliis conuersari personaliter & manere, quia ante omnia bona societas est quærenda, & turba malorum hominum fugienda. *In montem,* inquit, *seorsum.* Vnde Sen. de moribus dicit: quod *solitudinem quærit, qui cum innocentibus vult viuere.* Vnde Eccles. 27. *In medio cogitantium legem Dei assumere esto,* tunc enim homo per conuersationem facilius transfigurabitur & facies suæ mentis per gratiam & discretionem sicut sol splendebit & illuminabitur, vestimentum suæ conuersationis per candorem innocentiæ, continentiæ & decentiæ sicut nix dealbabitur, & sic species conditionis suæ in aliam alterabitur & vertetur. Vnde 1. Reg. 10. *Facta est,* inquit, *species eius altera. Mutaberis in virum alterum.* Et tunc Moyses, id est, lex & scientia, Helias, id est, sanctitas & innocentia ipsum concomitabuntur, & bona doctrina quantum ad primum, bonaque sancta vita, quantum ad secundum apud eum permanebunt, quia ista sunt in quibus tota lex pendet, & Prophetæ. Talis etiã sic figuratus & mutatus à nube splendida, id est, à lumine cœlestis gratiæ & gloriæ obumbrabitur, & filius Dei dilectus merito vocabitur, & vt audiatur ab aliis in Dei spiritualem filium eligetur. *Hic est,* inquit, *filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, &c.* Quia reuera tales merentur filij Dei nuncupari, & quando aliud prædicant vel mandant ab aliis deberent audiri, & si prælati fuerint, eis obediri. Vnde Ioan. 2. *Quæcunque vobis dixerit facite. &c.* Exo. 23. *Obserua eum & audi vocẽ eius, &c.* Si n. modo tales prædicatores essent & à turbis & sæcularibus negotiis segregati, & in montem contemplationis eleuati per spiritualem conuersationem & à communibus moribus hominum exaltati, &c. profecto à sæcularibus audirentur, & verba eorum & prædicationes libentius implerentur, ita quod ibi dicerent illud Abac. 3. *Domine audiui auditum tuum & timui.* Tunc pro certo Petrus, Iacobus & B
Ioannes, i. socij & vicini ipsorum sanctitatem & gloriam videntes poterunt dicere, Domine bonum est nos hîc esse, quia in societate talium gloriabuntur adesse, & tria tabernacula se velle facere dicent, in quantum sanctæ Trinitatis fidem ipsorum prædicatione cognoscent. *Domine,* inquit Petrus, *bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula.* ¶ Vel dic, quod illi qui sunt Petrus, i. agnoscentes per discretionem & sapientiam. Iacobus, i. supplãtantes diabolum, mundum & carnem per humilitatẽ, paupertatem & continentiam, Ioannes, i. gratiosi per puritatem & innocentiam, digni erunt cum Christo montem ascendere Paradisi & ipsum contemplari spiritualiter & videre Esa. 33 *Regem in decore suo videbunt.* ¶ Vel dic, quod iusti debent in semetipsis Christo, qui interpretatur vnctus, id est, pietate Moysi legislatori, id est, veritati & Heliæ qui Achab reprehendit, & prophetas Baal occidit, i. iustitiæ & veritati tria tabernacula præparare, scilicet, pietati in affectu seu in concupiscibili veritate, in intellectu seu in voluntate, iustitiæ vero in irascibili debent domicilium dedicare & tunc poterit dici illud Psal. 83. *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, &c.* Quidam puer oblatus est Christo vt sanaretur, erat enim, sicut dicitur, lunaticus: vide Matt. 17. de didrachma. Illi qui tributũ siue didrachma recipiebant de singulis pro humanis conquesti sunt Petro de Christo, eo quod nõ solueret censum illum. Quo comperto Christus Petrum ire ad mare & hamum mittere præcepit, & staterem in ore primi piscis ipsum reperturum prædixit, quem pro se & pro Petro ne scandalizarentur exactoribus iussit dari. *Nunc,* inquit, *ne scandalizemus eos vade ad mare, & staterẽ quem in ore primi piscis reperies, da eis pro me & pro te.* ¶ Ista possunt allegari exemplariter, quod multa pro euitan- C
do scandalo sunt facienda, quæ alias fieri non deberent. Constat quod Christus tributo non erat obnoxius, & tamen ne suscitaret scandalum, fieri voluit tributarius. Homo enim quantumcunq; sit liber, aut nobilis, debet quandoq; contra libertatem, dignitatem aut nobilitatem propriam dissimulare & facere, vt sic scandalum & aliorum offendiculum valeat euitare & ne causas litium vel discordiarum possit si secus faceret suscitare. Vnde Matth. 18 *Væ enim homini illi, per quem scandalum venit.*

¶ Vel dic, quod Christus, vel Petrus qui pecuniam non habebant, designant pauperes, & maxime religiosos. Piscis vero, qui staterem in ore habebat, mundi diuites significat, qui in mari huius mundi vagantur, diuitias & pecunias accumulant, quandoq; igitur Christus & Petrus, id est, religiosi & pauperes indigent pecunia, & maxime quando habent soluere naula aut dona vel tributa, ad pisces, id est, ad diuites cum hamo humilis piscationis & supplicationis recurrunt, pro certo ipsi diuites sæculares debent pro eis soluere & pro transeundo periculo vel euitando scandalo necessaria ministrare, in hoc ipsi pisces, id est, mundi diuites & voluptuosi, Christo & suis pauperibus proficiunt, quia loco & tempore suis pecuniis & diuitiis ipsis necessaria prouident, Ion. 2. Sicut de pisce legitur qui Ionam proiectum in mare recepit & eum ad littus sanum & saluum detulit & eiecit. Igitur bono diuiti dicitur illud Psalm. 9. *Tibi derelictus est pauper, &c.*

Capitulum decimum octauum. Textus. In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum dicentes, Quis putas.

MORALITATVM CAP. XIV.

HIc ponitur de illo puero proposito maioribus in exemplo qui dicitur fuisse Martialis, quem dominus aduocans statuit in

ruit in medio eorum & dixit: *Quicunq; humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno cælorum, &c.* ¶ Hoc potest adduci ad hoc, quod Christus diligit innocentiam & humilitatem, & quomodo ipse zelat pro pauperibus & simplicibus dicens: *Qui recipit paruulum vnum talem, me recipit, & qui scandalizat, &c.* ¶ Dicitur
D hic, quod qui centum oues habebat, perdidit vnam qui relinquens nonaginta nouem in deserto, & vadit illam quærere quæ errauit. Et Luc. 15. Et cum inuenerit eam imponit in humeris suis gaudens & conuocans amicos suos, & gaudeor quamplurimi super illam. *Sic*, inquit, *gaudium est angelis super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis qui non indigent pœnitentia. Non enim est voluntas apud patrem vestrum, vt pereat vnus de pusillis vestris.* ¶ Ista exponuntur de angelis & hominibus: In principio enim habebat Deus centum oues, id est, angelos & homines, qoia, scilicet, nonaginta nouem qui constat ex nouenario in seipso multiplicato, angelos significant qui in nouem ordinibus sunt distincti. Vous vero restans numerus humanam naturam designat quia ab illo vno homine tota processit. Videns igitur Christus ouem vnam de grege suo perditam, & errantem, scilicet, humanum genus, dimissis nonaginta nouem ordinibus angelorum, in deserto paradisi, venit in hunc mundum personaliter quærere ouem istam, scilicet, humanam naturam quam suis humeris per beatam incarnationem imposuit & ad desertum paradisi cum angelis reportauit, & amplius super inuentione & saluatione eius ad literam gauisus est, quam super nonaginta nouem, id est, super nouem angelorum ordines, quos, scilicet non assumpsit. Multo enim plus videtur homines quam angelos dilexisse & de salute eorum amplius lætatus fuisse, in quantum humanam naturam non angelicam legitur assumpsisse, dicens illud Prou 8. *Delitiæ meæ sunt cum filiis hominum &c.* ¶ Vel si vis, dic ista ad ostendendum quantum gaudium est Deo & angelis eius super conuersione hominis peccatoris. ¶ De vno seruo nequam hic agitur, qui debebat regi decem millia talenta, qui cum non haberet, vnde solueret quæ debebat, iussus est cum vxore & filiis venundari, & omnia quæ habebat distrahi, vt
E pecunia solueretur. Verum quia seruus iste ad pedes domini supplex processit & dilationem poposcit, *Patientiam*, inquit, *habe in me & omnia reddam tibi.* Dominus misertus eius non solum et dilationem dedit, imo totum debitum relaxauit. Iste tamen seruus dimissus cuidã seruo, qui debebat sibi centũ denarios, simile facere noluit, quinimo cũ dilationẽ peteret, ipsum tamẽ in carcerẽ donec redderet debitũ alligauit. Rex vero audiens hoc reuocat seruum & suam impietatẽ increpans sic perorat: *Serue nequam omne debitũ dimisi tibi, quia rogasti me, ideo oportuit te misereri cõserui.* Iratus igitur rex ipsum carceribus tradidit, donec vniuersum debitum redderet, & ipsum verberib. cõdemnauit. Ista parabola saluatoris exponitur per seipsum, & ad hoc principaliter videtur tendere, q illud quod aliquis vult sibi fieri, alteri debet facere, & qui à Deo vel prælato relaxari desiderat, debet istos qui sibi sunt obnoxii relaxare & suis iniuriatorib. misericordiã petentibus indulgere. Vnde Ecc. 28. *Dimitte proximo tuo nocẽti tibi,* & alibi: *Dimittite & dimittetur vobis.* Luc. 6. Cuius tamen fit contrarium, quia multi sunt sicut seruus iste, qui bene voluit, quod secũ agatur misericorditer, ipsi vero nõ cum aliis agere volũt nisi crudeliter. Volunt n. quod ipsis misericorditer indulgeatur, & tamẽ si quis eis aliquid debeat vel aliquã iniuriam faciat, nolunt quiescere quin lædatur. Constat n. quod rex omnium Deus cuilibet cõdonat, cuilibet parcit & remittit, & crudeles & mali aliis suis debitoribus vel iniuriatoribus nõ remittunt, sed potius crudeliter punire vel exigere cuncta volunt, sicut ad literã patet de multis qui in infirmitate positi sibi spiritualiter postulant & supplicant à Deo misereri, & tamen quando sanantur solẽt contra alios impie debachari. Vnde Eccl. 28. *Homo homini reseruat iram & à Deo quærit medelam.* In hominem similem sibi non habet misericordiã, & de peccatis suis deprecatur. Ipse dum caro sit reseruat iram, & propitiationem quærit à Deo. Sed pro certo rex Christus contra tales ingratos finaliter surget, & eos tortoribus infernalibus tradet, dicens: *Serue nequam, nonne oportuit te misereri conserui tui, sicut & ego? &c.* Et iterum: *Iudicium sine misericordia fiet illis qui non fecit misericordiam.* In 19. capit. ponuntur multa, quæ quia exposita per saluatorem videntur, ideo transeo ad alia.

F *Capitulum vigesimum. Textus.* Simile est regnum cœlorum.

MORALITATUM CAP. XV.

QVidam paterfamilias habens vineã exiuit primo mane cõducere operarios in eadem vinea: conuentione autẽ facta de denario pro labore diurno hora prima quosdam in vineam misit, tandem hora tertia atque meridiana alios & alios in foro reperit, & omnibus idem promittens pretium ad vineam destinauit. Finaliter hora nona alios repetiens otiosos & ipsos pro eodem pretio in vinea cum aliis collocauit dicens: *Quid statis hic tota die otiosi?* Dicunt *quia nemo nos conduxit. Ite & vos in vineã meam, & quod iustum fuerit, &c.* Vespere autem facto procuratorem suũ misit operarios vocare & mercedem reddere, præcipiens à nouissimis incipere, & tantum vltimo sicut primo dare. Cum igitur singuli singulos denarios acceperant, qui primo venerant arbitrati sunt, quod plus accepturi essent. Quod cum non fieret murmurabant contra patremfamilias dicentes: *Hi nouissimi tantum vna hora fecerunt & pares nobis illos fecisti, qui portauimus onus diei & æstus.* Quibus Dominus vineæ in hæc verba respondit: *Amice non facio tibi iniuriam, ex denario diurno conuenisti mecum. Tolle, quod tuum est, & vade, quia volo & huic dare similiter.* Et subiungitur hic, quod *sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi.* ¶ Ista parabola potest applicari ad multos motus & modos fortunæ siue occultæ Dei prouidentiæ. Ista enim habent vnum iudicium in quo non est rationem inuenire, nisi:

Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.

Iste enim quandoque tantum dat parum merito, quantum bene merito, & quandoque citius soluit vltimo venientem, tardius vero quam amplius laborantem, quia etiam vt in mundi cursu videmus, nouissimi efficiuntur primi & primi nouissimi, quia
qui amplius in vinea ecclesiæ laborauerunt, & primo solui, be- G
neficiari, præmiari meruerunt, aliquoties postponuntur. Illi vero qui parum vel nihil fecerunt, scilicet, adulatores, consanguinei, qui vltimi esse debuerant, præponuntur, sicut videmus in curiis dominorum vbi semper solent prædiligi magis noui. Vnde Leu. 16. *Nouis superuenientibus vetera proiicietis.* Vnde quando isti bene meriti conquerunt de suis ingratis dominis, vel etiam de fortuna, dicentes se diutius laborasse, & nihil vltra alios recepisse, dicentes illud, *Per totam noctem laborantes nihil cepimus.* Luc. 5. Videtur, quod ista est responsio eorum, quia, scilicet, mali prælati vel domini dicunt: *Nonne ex denario diurno conuenisti mecum,* id est, nonne sufficit tibi, quod vestes & cibos habueris, & remittunt eos quandoque vacuos & sine honore, dicentes: *Tolle quod tuum est, & vade, volo n. huic nouissimo dare sicut & tibi.* Fortuna enim illud idem respondet de ipsa conquerentibus. *An*, inquit, *non licet mihi facere quod volo,* scilicet de bonis meis, *Volo huic* qui nihil fecit *tantum dare sicut tibi* qui satis meruisti. *Tolle quod tuum est & vade.* Quasi diceret, Nihil habes tuum nisi quod volo dare: sicut dicit Apostolus Roman. 11. *Si ex operibus, iam non esset gratia* 1. Tim. 6. Et alibi: *nihil tulimus in hunc mundum, &c.* ¶ Vel allega cõtra quosdam pomposos Dominos, qui hora prima, tertia & nona, quot inuenerunt familiares, tot in domibus suis recipiunt, & de familia sua faciunt, *Ite*, inquiunt, *& vos in vineam meam,* sed in sero, id est, in fine omnes æqualiter præmiant, quia parum aut nihil ab eis reportant, *tolle*, inquiunt, *quod tuum est, & vade*: Sicut isti seruitores faciliter recipiunt, ita faciliter reiiciunt, & parum ipsis de lucro tribuunt. Vel dic, quod paterfamilias est Deus, cui æterna prædestinatio ad vineam, id est, ad ecclesiã vel fidem vel ad alios status aliis vocauit temporibus, quia scilicet quosdam hora prima, i. in pueritia, alios hora tertia, i. in iuuentute, alios hora nona, i. in senectute ad fidem vel ad pœnitentiam vocare non cessat, quibus denarium diurnum, i. vitæ æternæ præmium promittit generaliter & dispensat: ista tamẽ est veritas & occulta istius patrisfamilias sententia, vel iustitia & prouidẽtia, quod non semper plus & prius laborantes aliis præferuntur: imo quãdoque fit, quod vltimo conuersi & minus in prima facie parent meriti, ad cœli præmium præponuntur, sicq; fit, quod primi no-
uissimi etiam aliquoties habeantur. Patet n. quod illi qui vltimo H
conuertuntur ad Dominum, frequentiori studio quandoq; antiquiores in meritis, & per consequens in præmiis antecedunt. Patet etiam quod gentes vltimo ad dominum cõuersi qui diutissime otiosi extiterant cum nullus eos ante Apostolos conduxisset, Iudæos qui à principio fideles extiterant fide & moribus ad gloriam præuenerunt. Patet insuper quod subditi superioribus sæculares ecclesiasticis & laici scientificis & religiosis quandoque meliores existunt & sic nouissimi primi fiunt. Quandoq; etiam occulto Dei iudicio boni cadunt, impij conuertuntur, & in aliorum gloria succedunt. Vnde Iob. 34. *perdidit multos & innumerabiles & regnare faciet alios pro eis.* De quibus non possunt conqueri priores, quia cum fides, gratia & gloria non sint ex meritis

nostris, sed ex Dei misericordia, iuxta illud ad Tit. 3 *Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos. sed secundum magnam misericordiam suam saluos nos fecit.* Nulli facit Deus iniuriam si alteri alterum anteponit, propter quod dicit *non facio tibi iniuriam, volo huic dare sicut & tibi. Accipe quod tuum est.* Et hoc sicut dicit Apostolus Rom. 9. *Non est volentis neq; currentis, sed Dei miserentis.* ¶ Vel expone sicut exponit Gregorius, de illis, qui in mundi principio & in fine conuertuntur ad fidē, quod tamen primis & vltimis semper paterfamilias Deus paratus est dare mercedē. Vnde Petrus in aurora dicit:

Qui venit extremus dispensatore vocante,
Tantundem recipit sicut qui venerat ante.
Sic Deus ostendit quod quandocunque venimus,
Aggrediamur opus, certi de munere simus.

¶ Vel dic, quod moraliter vinea & anima operarij sunt sensus & affectus, qui ad operandum debet mitti, & si otiosi fuerint, debent increpari. Et si omnes simul habere nequeant, saltem vnus post alium debet paulatim ad virtualem operationem inclinari, præmium etiam æternæ retributionis cunctis dabitur, quādo in fero in fine sæculi nostris sensibus æterna gloria concedi- tur. ¶ Hic habes, quod discipulos inter se quærentes quis eorum videretur maior in regno cœlorum, Dominus ad humilitatē reducit, sed de hoc nihil ad præsens. Hic dicitur, ꝙ duo cæci qui A penes viam mendicantes sedebant audito, quod Iesus Nazarænus transiret, inceperunt fortiter clamare, *Fili Dei miserere nostri.* Cumq́ue turba eos increparet ne tacerent, illi multo magis clamabant, *miserere.* Quod vt Iesus agnouit, oculos ipsorum tetigit, & visum eis restituit, qui statim ipsum cū aliis secuti sunt Matt. 10. Aduerte tamē quod Marcus & Lucas non ponunt nisi vnum Luc. 18. Et forte vnus erat altero famosior, ideo ibi de alio subticetur. ¶ Allegoricè duo cæci sunt, duo populi Iudæi & gentiles, qui cæci sunt per ignorantiam, sedentes per pigritiam, mendicantes per auaritiam, secus viam per inania gloriæ apparentiā, & per mundi negotiorum complacentiam, merito esse dicebātur. Christus n. nō obstante turba Sacerdotum & Pharisæorum, illos per fidem illuminauit, & illos duos populos, seu multos de ipsis, per gratiam suam tetigit, & ad sequendum se per fidem & bonam operationem induxit Matth. 7. Vnde de duobus fratribus quos vocauit Iesus de naui, dicitur quod relictis retibus & patre secuti sunt eum. ¶ Vel dic, quod homo dum est in vita, potest dici cæcus secus viam mendicans. Expone vt supra. Et ideo iste quando audit Iesum transeuntē, & sibi appropinquantem, i. quando videt quod nunc est tempus merendi, & quod nunc est nobis danda potestas Christum & eius misericordiam inueniendi, statim cum clamore orationis & confessionis debet ad eum recurrere, & illuminationis spiritualis, sc. gratiæ & influentiæ beneficium implorare. *Quid vultis* (inquit) *vt faciā vobis?* *Domine* (inquiunt) *vt aperiantur oculi nostri.* Psalm. 12. *Illumina oculos meos &c.* Quinimo etiam si talis videt, quod turba præteriens, id est, tentationum, phantasmatum, cogitationum & temporalium solicitudinum tumultus & mundi negotiorum anfractus ipsum increpet, & à clamore confessionis vel orationis ipsum impediat vel retardet, ipse tamen multo magis debet insistere, illius turbæ impetum non curare, & à Christo misericordiam implorare, dicens: *Miserere mei fili Dauid.* Et pro certo si Dominus viderit ipsum clamantem, & in illo clamore perseuerantem, ipsum illuminabit & tanget per gratiam & veram cognitionem, cæcitatem peccati & ignorantiæ sibi tollet, ita quod per bonam operationem & discretionem post Christum imitādo sequetur & curret, dicens illud Matth. 8 *Magister sequar te &c.* Hic poneretur petitio matris filiorum Zebedæi, sed vide infra in Eu. Marc. 10. De ingressu Domini super asinā. Vide Lu. 19. De euersione mensarum & eiectione columbas vendentium vide in Euan. Ioan. a.

B *Capitulum vigesimum primum. Textus.* Et cum appropinquasset Hierosolymis, & venisset Bethphage.

MORALITATVM CAP. XVI.

CVm semel Christus esuriret, & ficum prope locū conspiceret, iuit ad eam, si quid forte fructuū in ea reperiret, qui tamen nō fructus sed folia reperit, non n. erat tempus ficuū Marc. 11. Ideo ficum continuo maledixit, dicens: *Nunquam ex te fructus nascatur,* & statim aruit ficus, ita quod nunquam amplius fecit fructum. ¶ Ista ficus potest verbosos homines significare, qui solis verborum abundant, fructum tamen operis & efficaciæ non habent. Regulare n. est, quod vbi est verbositas & iactantia & elatio maior, ibi operis & efficaciæ nec non diuitiarum & amicitiæ solet copia fieri minor. Vnde Prou. 14. *Vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas &c.* Quia quando Christus esuriens, i. quando aliquis indigens ad talea currit, & fructus alicuius solatij vel auxilij in eis inuenire se credit, satis folia, i. promissiones & iactantias reperit, fructum vero nullum inuenit. Quod de hypocritis est verum, in quibus sola verborum & foliorum vanitas, & solus conuersationis viror: nullus autem bonæ operationis fructus inuenitur. Quapropter tales infructuosi à Deo maledicuntur, & virore suæ exterioris conuersationis fictæ siccantur, & ariditate paupertatia damnantur. Verbosi n. & vani amici merentur arescere, & virorem suæ conuersationis perdere spiritualiter. Vnde Marc. 11. *Rabbi, arbor cui maledixisti, aruit.* Bona enim conuersatio sine bona vita non potest durare, sed cito deficere. Iuxta illud Luc. 8. *Natum aruit, quia non habebat humorem.* Vnde Sen. de moribus ait, *Nunquā bona honestatis longa est simulatio.* ¶ Homo quidam habuit duos filios, & primo dixit, *vade operari in vineam meā.* Qui C respondit patri, *nolo*: tandem vero pœnitentia ductus iuit. Postea pater iuit ad alterum, & similiter dixit, qui respondit *eo domine,* & tamen non iuit. Quis igitur horum (quærit Dominus) fecit voluntatem patris. Responsum est, quod primus. Et Christus ex hoc contra principes sacerdotum dixit, quod publicani & meretrices præcedent eos in regno Dei. *Venit enim* (inquit) *Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei, peccatores vero & meretrices crediderunt ei.* ¶ Istam igitur saluator noster parabolam exponit. Videtur enim supponere, quod paterfamilias est Deus, qui duos filios habuit in mundo, id est, duo genera subditorum, primos & secundos, scilicet ecclesiasticos & laicos, quos ambos ad laborandum & ad bene operandum in vinea sua, id est, in ecclesia vel in anima conuocat, & ad hoc vtrunq; secundum maius & minus ordinat. Primo tamen populo ecclesiastico ista præcepit. Secundo scilicet sæculari & laico inquiens, Matth. 20. *Ite in vineam meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis.* Sed vere magna est differentia in istis, quia primi dicunt & non faciunt, secundi vero non dicunt, & quandoq; tamen faciunt. Constat enim quod multi sunt ecclesiastici, qui promittunt & dicunt se velle in vinea Dei laborare, & hoc potissime in susceptione ordinis vel beneficij, vbi tam publice quam occulte se obligant ad laborem, & ad bonorum operum exercitium & culturam, quia istis videtur dictum illud 2. Tim. 2. *Labora sicut bonus miles Christi.* Et tamen isti sunt qui omnino nihil de præmissis faciunt, sed quod Deo fouetur prætermittunt. Vnde Matt. 23. *Dicunt enim & non faciunt.* Econtra alij sunt sæculares, & alij magis leues, qui prima facie mandatu Domini contradicunt, & quando eis aliquid iniungitur lingua & motibus totum spernunt Hier. 2. *A sæculo confregisti iugum, dixisti, non seruiam.* Et tamen isti ad cor reuersi, multa bona opera faciunt, & contra illud quod promiserant, bona agunt, quia sæpe fit, quod sæculares qui lrui & sæculari conuersatione videntur Dei patris mandata contemnere, & tamen faciunt plura bona quam illi qui ex promissione tenentur facere facta magna. Ecclesiastici enim habent verba & non opera, sæculares vero habent opera & non verba, ideo isti & non primi dicuntur facere diuina præcepta, cum plus placerent Domino bona opera quam promissa. Ideo bene dicitur istis, quod peccatores & meretrices eapsos præcedent in regno Dei, quia sæculares qui peccatores videntur prima facie eliguntur. Isti vero qui iusti crediti fuerant respuentur. Vnde Matth. 8 *Multi venient ab oriente &c.* Et sequitur: *Filij autem regni eijcientur foras.* ¶ Vel si vis allega istud generaliter, quod plus sunt attendenda opera quam verba &c. Ideo dicitur Ioan. 10. *Operibus credite,* vide supra lib. 14. c. 22. vbi ista figura ad literam exponitur. ¶ Homo erat paterfamilias qui plantauit vineam, & sepi circumdedit eam, & fodit in ea torcular, ædificauit turrim, & collocauit eam agricolis, & peregre profectus est. D Cum adueniente tempore fructuum seruos suos misisset ad vineam, agricolæ ipsos diuersis supplicijs affecerunt, & cum iterum misisset alios, similiter peregerunt. Qui cum vltimo filium mitteret, dicens: *Forsitan verebuntur filium meum,* ipsum etiam occiderunt, & eum extra vineam proiecerunt, dicentes: *Hic est heres, venite, occidamus eum, & nostra erit hereditas.* Iste paterfamilias finaliter ad vineā suam veniens, istos operarios perdidit, & vineam alijs locauit. Vnde dicitur. *Malos male perdet, & vineam suam locauit alijs agricolis.* ¶ Istud exponunt doctores allegoricè, dicentes, quod paterfamilias, id est, Deus à principio plantauit quandam vineam, scilicet, synagogam Esa. 5. *Vinea Domini Sabaoth domus Israel est.* In ista enim fodit torcular, scilicet, ciuitatem Hierusalem, in qua botrus cypri fuit compressus, turrem, templum & sepem ei circumdedit, id est, diuinæ legis munitionem

nem & ambitum Esa. 5. *Plantauit vineam electam, lapides elegit ex ea, fecit torcular & ædificauit turrim ipsamque agricolis,* id est, filiis Israel & Iudæis *locauit,* qui Abraam & Moysi legem, id est, cæremonias ordinauit, & Iudæos in Hierusalem, id est, in terra promissionis locauit. *Ab eis etiam profectus est,* quando data lege suis arbitriis ipsos dereliquit. Vnde tradidit seruis suis bona sua, & profectus est statim. Sed isti agricolæ à principio pessimi & rebelles fuerunt, quia seruos Dei, quos pro fructu bonorum operum reportando mittebat ad vineam, multipliciter offenderunt, sicut patet, quia Moysen exacerbauerunt, & de regno suo Dauid expulerunt, Esaiam serra lignea secauerunt, Hieremiam in Ægypto lapidauerunt, Ezechiel in Babylone excerebrauerunt, Amos vecte perforauerunt &c. Vnde Matth. 23. *Ecce ego mitto ad vos prophetas sapientes & scribas &c.* Finaliter misit filium suum Iesum Christum, quem nihilominus proiectum extra vineam, id est, extra Hierusalem occiderunt, ipsumque & fidem eius respuen-
E tes, hæreditatem eius se habituros perpetuo crediderunt, in quantum, scilicet fidem Christi ipso mortuo extinguere putauerunt, & sectam suam in æternum duraturam, & ipsos in Hierusalem mansuros se arbitrati fuerunt Mat. 21. *Venite* (inquiunt) *occidamus eum & nostra erit hæreditas.* Et Ioan 11. *Ne forte veniant Romani & tollant nostrum locum & gentem, expedit vt moriatur homo.* Sed eorum opinio facta est irrita, quia eo quod hæreditatem Dei, scilicet, terram Iuda se habituros crediderunt per Christi mortem, potius perdiderunt eandem, quia scilicet paterfamilias Deus perdidit istos Iudæos, & eos per Romanos vendidit & dispersit, vineam suam, scilicet Ecclesiam & fidem aliis agricolis, id est, gentibus ad fidem cōuersis tradidit, istos vero repudiauit & in infidelitate dimisit. Igitur bene concluditur ibi: *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius.* ¶ Vel dic mysticè, quod vinea Domini est Ecclesia, in qua Deus à principio posuit torcular, id est, memoriam dominicæ passionis, turrem, id est, altitudinem contemplationis, sepem, id est, tuitionem pastoralis protectionis Hier. 2. *Ego plantaui te vineam meam electā, omne semen verum,* qui agricolis, id est, Christianis viris & ecclesiasticis ipsam colendam tradidit, & inde fructum bonorum operum expectauit, pro quibus habendis seruos suos scripturam Legis, Psalmistæ & Prophetarum, vltimo vero filium suum misit, scilicet, doctrinam filij sui euangelicam. Isti enim sunt Christi serui spirituales, qui ad vineam Ecclesiæ mittuntur, vt per eos fructum bonorum operum reportent. Sed reuera isti agricolæ iam omnes istos expulerunt & occiderunt, quia ecclesiastici legem per prophetias & Euangelia, diuinam scientiam & gratiam hodie quasi penitus deiecerunt. *Nostra* (inquiunt) *erit hæreditas,* quia hæreditatem Ecclesiæ ac si esset suum proprium patrimonium sibi appropriant, & se non esse agricolas, sed dominos putant Ezec. 36. *Dederunt terram meam sibi in hæreditatem.* Et ideo pro certo (sicut iam videmus) dominos istos agricolas, id est, viros ecclesiasticos diuersimode disperdit, & propter peccata eorum vineam eorum Ecclesiæ aliis agricolis, id est, sæcularibus tyrannis ipsam diripiendam tradidit Esa. 5. *Auferam sepem eius, & erit in direptionem.* ¶ Vel dic, quod ista vinea est anima, cuius cultores sunt sensus & affectus, quia debitum suum non faciunt nec fructum bonorum operū Deo reddunt, sed seruos eius, id est, bo-
F nas inspirationes strangulant & repellunt, filium eius, i. Christum, & eius gratiam in seipsis interficiunt. Ideo finaliter isti perduntur & vinea, id est, anima ab aliis agricolis, id est, à vitiis & dæmonibus occupatur Ps. 79. *Destruxisti maceriam eius, & vindemiant eam omnes prætergredientes, & exterminauit eam aper de sylua, &c.* De lapide reprobato vide supra 2. Reg. 5. in fine.

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Simile factum est regnum cœlorum homini regi qui fecit.

MORALITATVM CAP. XVII.

REx quidam fecit filio suo nuptias, & misit seruos suos hora cœnæ dicere inuitatis vt venirēt. Quibus nolentibus, misit alios seruos dicere, *Ecce prandium meum paraui, tauri & altilia mea occisa sunt, & omnia parata venite ad nuptias.* Inuitati vero noluerunt venire: sed alius in villam suam, alius ad negotiationem suam abiit. Quidam autem ex eis seruos suos tenuerunt, & affectos contumeliis occiderunt. Quod audiens rex, missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & misit alios seruos suos alios conuocat, dicens: *Nuptiæ paratæ sunt, sed qui inuitati erant, non erant digni. Ite igitur ad exitus viarum & quoscunque inueneritis vocate ad nuptias.* Serui autem abeuntes congregauerunt bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentium. Intrauit autem rex vt vi-

deret discumbentes, & vidit ibi hominem non indutum veste nuptiali, & ait illi: *Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* At ille obmutuit. Tunc rex ministros vocauit, & eum in tenebras exteriores ligatis manibus & pedibus mitti iussit: *Ibi,* G
inquit, *erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, &c.*

¶ Ista exponuntur allegoricè de gentilibus & Iudæis. Constat n. quod Rex Deus filio suo vxorem, i. humanam naturam duxit, & ex hoc nuptias & solennitatē fidei catholicæ, & congregationem Ecclesiæ catholicæ celebrauit. Ad q͛ conuiuium primo Iudæos vocauit, quia sc. huius fidei fieri participes ipsos præ aliis ordinauit. Vnde Rom. 2. *Iudæo primum & Græco.* Omnia parata sunt, dixerūt serui, i. prædicatores & Apostoli, tauri & altilia occisa sunt, i. Christus & prophetæ & martyres pro fide sunt mortui. Ac si diceret. Omnia fidei testimonia & mysteria parata sunt, venite ad nuptias, i. ad incarnationis fidē Es. 55. *Omnes sitientes venite ad aquas.* Sed reuera isti ad nuptias venire noluerunt, sed potius ad villā suam, i. ad synagogā per incredulitatem abierunt, & multos de seruis Christi & prædicatorib. occiderunt, sc. Iacobū, Stephanū & multos alios, ideo rex noster Deus pater missis exercitib. sc. Romanorū, illos perdidit & destruxit, & eos indignos nuptiis, i. salute & fide Christiana iudicans, seruos suos prædicatores & alios conuocandos ad istas nuptias, i. ad incarnationis fidem misit. Ideo dicitur Act. 13. *Vobis oportebat primum loqui verbum Domini, sed quoniam repulistis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes, &c.* Isti igitur prędicatores ad exitus viarū, i. ad gentiles, qui non erant in via salutis, sed in exitu mittuntur, qui fidem recipientes ad Ecclesię nuptias inducuntur inter quos boni & mali pariter concluduntur, ita quod discumbentibus tam bonis quam malis nuptiæ iam implentur. Vnde H
Iob. 3. *Paruulus & magnus ibi sunt, &c.* Sed reuera in fine sæculi rex iste Deus, ad suos fideles iudicandum, & ad discumbentes videndum, etiam ad examinandum intrabit, & istos quos non indutos veste nuptiali videbit, i. charitate etiam & gratia, æternis vinculis, carceribus & tenebris eos condemnabit, dicens: *Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem.* & quomodo in Ecclesiam venisti, & fidem Christianam suscepisti, cum vestem nuptialem, id est, charitatem & gratiam nō acquisiuisti, sed potius peccatis & vitiis sorduisti? At ille statim obmutescet, quia proh dolor peccator nullā excusationem habebit, imo sine reclamatione in tenebras ibit, vbi erit fletus & stridor dentium. Vnde Apoc. 16. *Beatus qui custodit pallium suum ne nudus ambulet.* Et sequitur: *Multi sunt vocati pauci vero electi.* Et quia omnes generaliter ad fidem vocati sunt, & tamen multi propter defectum vestis nuptialis ad infernum descendunt propter quod consulitur Esa. 52. *Consurge, consurge Hierusalem, induere vestimentis gloriæ ciuitas sancta.* ¶ Vel dic, quod nuptiæ istæ statum significant ecclesiasticum, in quo tauri & altilia, id est, actiui & contemplatiui suis doctrinis & exemplis bonos antiquitus refecerunt, qui in fide Christi & in isto conuiuio, id est, in Ecclesiæ statu mortui sunt, ita quod in sanguine suo vel bona vita statum ecclesiasticum fundauerunt. Quidam a. sunt qui ad illud conuiuium venire renuunt, sicut sunt nobiles & auari qui magis negotia sæculi & statum sæcularem quam statum ecclesiasticum eligunt & exquirunt. Vnde Iob. 30. *Esse sub sentibus delitias computabant.* Alij vero ad istas nuptias, id est, ad Ecclesiæ diuitias ardenter venerunt, ita quod iam discumbentibus, i. clericis religiosis & sacerdotibus plenæ sunt, in quibus boni & mali sine dubio simul viuunt. Verumtamen quia nullus ad aliud conuiuium, id est, ad ecclesiastica beneficia vel officia venire siue intrare debuerat nisi sanctus, id est, Deus in fine sæculi illos qui sine veste nuptiali, id est, sine gratia & cōuersatione spirituali vixerunt, redarguet, & eos in tenebras exteriores, id est, in inferno recludet, dicens: *Quomodo huc intrasti indignus,* vbi nullus debet intrare nisi dignus, *& tu es non habens vestem nuptialem.* Thr. 1. *Vidit gentes ingressas sanctuarium suū: de quibus præceperas ne intrarent Ecclesiam tuam. Et sic multi sunt vocati, pauci vero electi.* Quia multi intrant Ecclesiæ statum, pauci percipiunt paradisi fructum, sed potius infernales tenebras & luctum. ¶ Iudæi cum postulassent à Christo si liceret censum dare Cæsari, facit sibi Christus afferri numisma census. De quo cum ab eis postulasset, cuius imago esset & numismatis superscriptio. Et ipsi dixissent, Cæsaris. Christus respōdit, dicens, *Reddite igitur quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Ac si diceret, quod illi debet reddi numisma, cuius imago est impressa. ¶ Dic quod cum du- A
plex imago possit imprimi in numismate animæ humanæ Christianæ, scilic. imago Dei, quæ fit per gratiam, & imago Cæsaris,

quæ dicitur à cædendo, & interpretatur possidens princeps, id est, figura diaboli, qui malos principe a mundi possidet, & peccatorem cædit & damnat, quæ imago in anima imprimitur per peccatum. Sic est quod illud numisma, id est, anima ista illi Domino finaliter reddetur, cuius imago, id est, signa per motum conformitatem in ipsa inuenitur, quia anima iusta quæ in se imaginem Dei repræsentabit, Deo reddetur. Anima vero peccatrix Cæsari, id est, diabolo propter conformitatem similitudinis offeretur Apoc. 19. *Qui acceperunt characterem &c.* ¶ In 23. c. multæ redargutiones & maledictiones ponuntur, & multa etiam dicta moralia, quæ omnia per se patent. In c. 24. vero multa de vltima tribulatione ponuntur, sed vide infra in Luc. 17. vbi ponam Luc. 21. ¶ In ca. 25. ponitur parabola de decem virginibus, scilicet, quinq; prudentibus & quinq; fatuis, quæ sponso & sponsæ venientibus ad nuptias obuiam exierunt, & omnes istæ lampades tenuerunt in manibus. Ista tamen fuit differentia, quod prudentes cum lampadibus oleum habuerunt, fatuæ vero habuerunt lampades, sed oleo caruerunt. Tandem igitur moram faciente spōso, cum omnes virgines dormiuissent, media nocte clamor efficitur. *Ecce*, inquit, *sponsus venit, exite obuiam illi*. Quæ cum surrexissent, & lampades suas parassent, fatuæ carentes oleo dixerunt: *Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur*. Quibus responderunt: *Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes & emite vobis*. Dum irent emere, venit spōsus, & quæ paratæ erant, cū eo ad nuptias intrauerunt, & clausa est ianua. Fatuæ autem virgines venientes, suppliciter aperiri

B petierunt, dicentes: *Domine, Domine aperi nobis.* Sed eis dixit Dominus: *Amen dico vobis, nescio vos.* Cōcludit igitur Dominus, quod quilibet debet esse paratus, quia nescit quando veniet sponsus.

¶ Istam parabolam nunquam possum ita bene exponere, sicut exponitur per doctores, & ne dicamus secundum Aug. quod secundum alios magis nouos: Decem virgines significant vniuersitatem animarum fidelium, quæ pro eo decem dicuntur, quia obseruantiæ decem mandatorum subiugantur. Istæ tamen memorantur esse bonæ & malæ, prudentes & fatuæ, quia de fidelibus animabus constat aliquas esse bonas, & aliquas malas, quæ tamen omnes quinque videntur, quia omnes tam boni quam mali quinque sensuum passionibus submittuntur, vel quia bonæ quinque sensibus imperare, malæ vero eis seruire noscuntur. Istæ tamen inter se multum differunt, quia quamuis omnes lampades, id est, exempla bona & mala splendorem aliqualem bonorum operum habeant, bonæ tamen oleum piæ intentionis, & gratiæ & deuotionis cum lampadibus habent. Malæ vero licet exteriorem splendentem apparentiam habeant, oleo tamen piæ intentionis carent, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum, sicut maxime faciunt hypocritæ, qui non curant habere veritatis nitorem, dum tamen habeant exterioris apparentiæ splendorem. Contra quos Tullius dicit: *Quid prodest foris strenue agere.* Omnes igitur virgines, id est, omnes animæ Christianæ, tam bonæ quam malæ sperant ad nuptias agni, id est, ad conuiuium paradisi finaliter ingredi, omnesque expectant sponsum, id est, Christum in resurrectione vltima venturum, & nuptiarum introitum concessurum. Veruntamen quia nunc tardat, necesse est quod isti interim per mortem corporalem dormiant, & quod tam boni quam mali debitum mortis soluant. Vnde Matth. 26. *Dormite iam & requiescite.* Finaliter tamen media nocte, id est, subito ex insperato clamor tubæ Angelicæ fiet, qui omnes dormientes & mortuos per resurrectionē aduocabit, & ipsis aduentum iudicis patefaciet, dicens: *Ecce sponsus venit, exite de sepulchris obuiam ei.* Hieron. *Semper sonat vox* (inquit) *illa terribilis in auribus meis: Surgite mortui, venite ad iudicium Domini.* Tunc omnes tam boni quam mali surgent, & lampades suas, id est, bona opera præparabunt & numerabunt & dicent, *Domine in nomine tuo prophetauimus &c.* Veruntamen quia mali & hypocritæ oleum rectæ intentionis non habuerunt, ideo lampades suorum operum extinguentur, in quantum fructu & vtilitate omnimoda priuabuntur. Vnde Prou. 24. *Lucerna impiorum ex-*

C *tinguetur.* Istis igitur non proficiet, sed iustis & sapientibus dicent, date nobis de oleo vestro, id est, iuuetis nos virtute meritorum vestrorum, quia tunc boni poterunt respondere: *Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes & emite vobis &c.* Ac si dicerent, oleum meritorum nostrorum non est tantum, quod ad saluandum nos & vos sufficiat, siue sufficere possit, sed ite potius ad vendentes, & videte quid vobis proficient illi pro quorum captando fauore lampades & non oleum, id est, opera vana sine conscientia bona dum vixistis, in sæculo habuistis, ac si diceretur, videte quid vobis proficit nunc vana gloria, vana laus & commendatio mundanorum. Et dicent: *Vbi sunt dij eorum in quibus habebant fiduciam: Surgant & opitulentur vobis.* Deuteronom. cap. 32. Sed pro certo, dum isti volunt oleum bonæ conscientiæ emere, id est, dum incipiunt bonam conscientiam habere, & de vanitate operum pœnitere, & tarde bonam conscientiam quærere, sapientes, & bonæ quæ habeant oleum cum lampadibus, cum sponso Christo intrabunt nuptias paradisi, & clausa ianua paradisi, id est, excluso tempore merendi, isti hypocritæ, & fatuæ perpetuo foras stabunt, & in inferno dolentes, nunquam apertionem ianuæ, seu cœli ianuæ de cætero impetrabunt. Vnde Matth. 7. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.* Ideo oleo bonæ conscientiæ muniamur, & semper parati & in bono vigiles inueniamur, vt quacumque hora sponsus Christus veniat, cum ipso ad nuptias inducamur Ecclesiast. 9. *Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. Omnibus dico, vigilate.*

¶ Vel si vis, dic, quod illud quod hic ponitur, quod fatuæ virgines pro eo quod oleum non habebant, lampades suas extingui dicebant, potest contra hypocritas allegari, quorum lampades, id est, quorum conuersationis splendor non potest diu durare, imo cum oleum bonæ conscientiæ, intentionis & diuinæ gratiæ interioris istis deficiat, necesse habet cito extingui & deficere. Sene. *Nihil quod simulatum est & fictum, potest esse diuturnum.* Vnde Iob. 18. *Nonne lux impij extinguetur?*

¶ Vel dic, quod quilibet debet plus se diligere quam alios, quia *charitas incipit à seipsa*, vnde vbi homo non potest sine sui D
præiudicio alteri subuenire, debet illum dimittere, & de sua solummodo salute tractare, exemplo prudentium virginum quæ dixerunt Matth. 25. *Ne forte non sufficiat, &c.*

¶ Vel ista allega, quod semper debet quilibet esse paratus, pro eo quod Christi aduentus est incognitus & incertus, vt quacunq; hora clamor diuinæ vocationis insonuerit, & ipse Christus per mortem decreuerit nos vocare taliter paratos nos inueniat, vt cum eo possimus ad cœli nuptias introire Matth. 24. *Estote parati, &c.*

¶ Homo quidam peregre proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis omnia bona sua cap. 25. Et vni quidem dedit quinque talenta, alij vero duo, alij vnum, vnicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Igitur qui quinque talenta acceperat, lucratus est alia quinque, qui autem duo acceperat, lucratus est alia duo, qui autem vnum abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui. Cum igitur lapso tempore rediret dominus, & poneret rationem cum seruis suis, audiens quod vnus quinque, & alius duo talenta lucrati fuerant, & quod pecuniam suam multiplicauerunt, ipsos supra maiora constituit, & eorum diligentiam commendauit, dicens cuilibet: *Euge serue bone & fidelis, quia in pauca &c. Intra in gaudium domini tui.* Accessit autem qui vnum acceperat talentum, dicens ei: *Domine scio quia homo durus es, metens vbi non seminasti, & congregans vbi non sparsisti, & timens abij, & abscondi talentum tuum in terram, ecce habes quod tuum est.* Dominus vero negligentiam serui arguens, ipsum ex proprijs verbis condemnauit, dicens: *Si, inquit, homo durus sum, & meto vbi non semino, oportebat te pecuniam meam dare nummularijs, vt sic & ego veniens recepissem, quod meum est cum vsura.* Istum fecit igitur talento commisso priuari, & illi qui quinq; lucratus fuerat dari. Seruum vero illum tanquam pigrum & inutilem fecit in exteriores tenebras alligari, dicens: *Habenti dabitur, & abundabit. Illi autem qui non habet, etiam quod habere videtur, auferetur ab eo.*

¶ Ista exponuntur seriose per Gregorium in Homil. quod ille E
homo qui peregre proficiscitur, est Saluator noster, qui in ea carne quam assumpserat, abiit in cœlum. Carnis n. locus proprie terra est, quæ quasi ad peregrinandum ducitur, dum per redemptorem nostrum in cœlo collocatur. Vnde dicitur Luc. 19. *Homo quidam abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum.* Iste igitur seruis suis, id est, Christi fidelibus & Christianis tradidit bona sua, id est, gratias gratis datas, & vni dat quinque, alij duo, alij vnum. Hoc est quod vnicuique dat & dispensat gratias suas secundum maius & minus, diuersis diuersimode præbet eas, quia 1. Corinth. 12. *Diuisiones gratiarum multæ sunt, idem autem spiritus diuidens singulis prout vult.* Vult autem quod de istis talentis suis quilibet negotietur, & quod quilibet gratiis istis sic vtatur,

quod

quod lucrum & fructum virtutum & meritorum multiplex reportetur. Vnde Luc.19. *Negotiamini dum venio.* Et ideo quidam sunt qui pecuniam sibi commissam id est, gratias sibi concessas multiplicant, & alii quinque talenta, & alii duo lucrantur, in quantum secundum maius & minus in bonis operibus se exercent, secundum quod plures gratias naturales acceperunt, de lucro meritorium plus reportant. Vnde Luc.12. *Cui multum datum est, multum exigetur ab eo.* Igitur in die iudicii, vel in morte, quando Deus qui ab ipsis profectus fuerat, & qui quemlibet eorum in manu sui liberi arbitrii dimiserat, istos seruos ad rationem vocabit. Tunc tales bene operantes supra multa constituet, & in gaudio Domini sui, scilicet, in paradiso multipliciter præmiabit. Veruntamen, quia aliqui sunt pigri serui, qui pecuniam sibi cõmissam, id est, scientiam, gratiam vel industriam sibi à Deo concessam in bono non multiplicant, imo in terram ipsam fodiunt, & ad terrena lucra & negotia applicant, ibique totum censum cumulant atque parant. Ideo tales finaliter condemnantur, & in exteriores tenebras allegantur Matth.22. *Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.* Et dicet Dominus: *Sciebas quia homo sum durus, rigidus, iustus & seuerus, qui volo colligere vbi non seminaui,* hoc est, volo quod quilibet vir virtutes & merita reportet vltra gratiam quam sibi pro semine dedi, & quod ipse augeat & multipliciter gratiam & scientiam quam sibi commisi, *quare* igitur *illam in terram fodisti*, quare ipsam in terrenis negotiis posuisti, *& non potius tradidisti nummulariis*, id est,
F pauperibus, si fuerit pecunia temporalis, vel auditoribus si fuerit spiritualis scientia, *vt, scilicet, lucrum debitum reportarent?* Ac si diceret, Iuste in tenebras eiici meruisti, quia magis spiritualia quam terrena dilexisti. Ista potissime allegantur per Gregorium de prædicatoribus, quia secundum quod homo habet plura talenta, id est, plures gratias & scientias à Deo recepit, secundum hoc prædicando & docendo magis debet proficere, vt lucrum cum vsura de animabus conuersis possit Domino reportare. Vnde Luc.12. *Cui commendauerunt multũ plus petent ab eo*, ita quod de laborando, & prædicando secundum magis & minus nullus se valeat excusare. Vnde secundum ipsum, illi qui dicunt: *Scio Domine quia durus es*, id est, scio quia prædicationis & religionis status difficilis est & durus, & ideo nolo mihi traditum talentum, id est, scientiam mihi traditam in tali negotio exponere, nolo tam ardua quærere, sufficit mihi in scientia & administratione viuere, & talentum mihi traditum in terra, id est, in terrenis occupationibus sepelire, nolo salutem multorum quærere, sufficit mihi circa temporalia iuste viuere, & de vtilitate propria non aliena curare, Isti à Domino sicut serui inutiles redarguuntur, & in æternis tenebris concluduntur.

¶ Vel si vis illud quod hic dicitur: *Habenti dabitur & abundabit, ei autem qui non habet, etiam quod habere videtur, auferetur ab eo.* Quod etiam ipse paterfamilias exemplo demonstrauit, qui vnũ talentum ab illo abstulit, & ipsum alteri qui plus abundauit dari mandauit.

¶ Allega hoc de mundi fortuna, etiam de mundi principibus & tyrannis, cum isti habeant multos seruos & subditos, quorum quidam abundant, & alii indigent, quidam sunt diuites, & alii pauperes, quidam magna lucra faciunt, sicut ad literam sunt eorum officiales, quidam qui solum vnum talentum habent, id est, modicam habent substantiam, & hoc in terra absconditam, id est, in terrenis agriculturis & laboribus acquisitam, sicut sunt inferiores subditi, agricolæ & similes. Istud est verũ, quod illi Domini & tyranni ab illis qui parum aut nihil habent, scilicet, ab agricolis & fossoribus continue rapiunt, & illud modicum quod habent, ab eis auferunt & tollunt, quod aliis, scilicet,
G suis causidicis & officialibus diuidunt. Constat enim quod inferiores spoliant, & de spoliis suis diuites officiales suos munificant & ditant, bona enim sua continue à pauperibus auferunt, diuitibus vero aliena quotidie cumulantur Esa.3. *Rapina pauperis in domo vestra.* ¶ Vel dic, quod hic dicitur, quod ille qui talentum non multiplicauit, ille fuit priuatus, & census ille alteri datus, & ipse in tenebris ligatus. Ille vero qui lucrum Domino apportauerat, fuit magnificatus, & in gaudium Domini receptus, & muneribus ampliatus. Potest applicari contra modernos Dominos, qui reuera nullum seruum aut familiarẽ diligunt, nisi lucrũ apportet, & nisi vtilitatem eorum faciat, & pecuniam multiplicet & augmentet, tales enim solent magnificari, donis & beneficiis ampliari. *Euge* inquit &c. Vnde Isaac amabat Esau &c. Gen.25. Illos vero qui lucrũ non procurant, solent reiicere & vilipendere, & talentum eorum, id est, beneficium vel officium ab ipsis quandoque tollere, & ipsos repellere & fugare, dicentes, *Seruum inutilem eiicite*, quia quicunque munera & lucra non procurat, à diuitibus reiicitur, & alius in officio eius subrogatur quod potissime videtur de officialibus Dominorum, quia nisi per rapinas & exactiones lucrum acquirant Dominis suis, continue submouentur, & ipsorum talentum, id est, officium statim alteri datur. Vnde Matt.21. *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum.* ¶ Vel dic, quod habenti gratiam dabitur gloria & abundabit, ei autem qui non habet, supple gratiam, etiã quod habet auferetur ab eo, quemadmodũ ad literã contingit in hypocritis. ¶ Vel dic, quod qui nõ fuit vsus talento sibi commisso, illud perdidit, quia quando homo non exercitat ingenium suum quanquã sit vtile & bonum, vel quando ipsum in terram abscondit, vel quando ipsum in terrestribus ponit, ipsum pro certo perdit, in quantum rudis & hebes efficitur, & ad ignorantiã se deflectit, quia serui negotium sine exercitio & ingenio in artubus & brachiis in corporibus irigescunt. ¶ Vel dic, quod per talentum intelligitur sensus, quem homo dũ viuit, ad voluntatem Domini debet expendere, vt ex eo lucrum virtutum acquirere possit, quod mundi sapientes non faciunt imo illud in terrenis negotiis sepeliunt, in cautelis & malitiis sensum suum contra Dei voluntatem expendunt. Quia Hierem.4. *Sapientes sunt, vt faciant mala, bene autem facere nescierunt.* H
Ideo in fine, quando paterfamilias Deus vult cum eis ponere rationem, scilicet, in morte, illud talentum, scilicet, sensus & ratio, de ipsis auferetur, in quantum de his quæ ad salutem pertinent, obliuisci noscuntur, quapropter in exteriores tenebras perpetue reponuntur, teste Aug. Hac animaduersione percutitur peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dũ viueret oblitus est Dei. Vnde 1.Cor.1. *Perdam sapientiam sapientum &c.* Cap.26.

¶ Hic fit mentio, quomodo in die iudicii boni à malis separabuntur, & illi ad dexteram, isti ad sinistram ponentur. Fit etiam mentio, quomodo de operib. pietatis Dominus disceptabit, & quomodo illos qui pietatis opera exercuerunt, ad paradisum vocabit, illos qui contrarium fecerunt, etiam qui erga tribulatos & pauperes sunt crudeles, in ignem diabolo paratum condemnabit. Fit etiam mentio, quomodo opera pauperibus impensa Christus in extremo iudicio sibi facta fuisse reputabit, & quomodo in persona pauperum seipsum in homine esse clamabit. ¶ Ista omnia allega, quod boni & mali qui nunc vix possunt distingui in mundo, in iudicio optime distinguentur, quia tunc in præsentia omnium boni à dexteris, id est, in æterna prosperitate, mali à sinistris, in æterna aduersitate ponentur sicut dicitur Prou.4. *Vias quæ à dextris sunt nouit Dominus, peruersæ autem viæ quæ à sinistris sunt, &c.* Item ista possunt allegari quomodo opera pietatis inter cætera bona videntur Deo placere, de quibus, solum legitur in iudicio mentionem facere. Sicut satis dicit Apostolus 1.Tim.4. *pietas ad omnia valet.*

¶ Item ista possunt allegari, quomodo Deus bona vel mala facta pauperibus suis reputat sibi facta, & quomodo persona pauperum personam Domini repræsentat. Vnde Matt.10. *Qui recipit vos, me recipit* Matt.18. Item, *qui susceperit talem paruulum in nomine meo, me recipit.*

Capitulum vigesimumsextum. Textus. Et factum est cum consummasset Iesus sermones hos. A

MORALITATVM CAP. XVIII.

CONsilium capiendi Christũ fuit sumptum in atrio principis sacerdotũ qui dicitur Caiphas. Vnde hic dicitur, quod congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotũ, qui dicebatur Caiphas vt Iesum dolo tenerent & occiderent. *Dicebant enim non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.* ¶ Ista possunt allegari contra mala quæ fiũt in curiis Dominorum, quia hodie in atrio principis siue summi sacerdotis, hoc est in curiis Episcoporum & principum mũdanorum, congregantur sacerdotes & seniores, id est, mali consiliarii tam laici quam clerici, tam regulares quam sæculares & hoc non vt Iesus, id est, iustitia & innocentia defendatur, sed potius vt dolo, fraude & iniustitia perimatur, quia omnia colloquia & consilia quæ fiunt hodie, & etiam consilia in principum parlamentis ad hoc solum fiunt, vt detur locus fraudibus & fictionibus, & vt Christũ, id est, pauperes & innocentes qui Christi personam in hoc mundo repræsentant, per dolos & fraudulentas machinationes suis exactionib. subiiciant & tor-

mentis Ps. 47. *Congregati sunt & conuenerunt &c.* Veruntamen tales mali consiliarii multum bene cauent, ne talia fiant in die festo, id est, loco publico & aperto, & hoc ne tumultus fieret in populo, quia tales mala & fraudulenta sua consilia quæ machinantur contra Christum, id est, contra Ecclesias & pauperes, nõ solent publice facere, sed priuate, non notorie, sed occulte. Sciunt enim quod tumultus in populo fieret. Et si populus suas videret malitias, ipsos forsitan dentibus laniaret. Quærunt igitur isti sua secreta consilia facere, & notitias hominum declinare, quia Ioan. 3. *Omnis, qui male agit, odit lucem.* ¶ Cum esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Et sicut dicitur, super pedes, quos capillis suis tersit, & impleta est domus ex odore vnguenti. Quidam igitur
B discipulorum hoc indigne ferebant, dicentes: *Ad quid perditio hæc? Poterat enim venundari multo & dari pauperibus.* Iesus autem ipsam excusauit, & deuotionem ipsius comprobauit, & curam eius erga se magis quam erga pauperes commendauit, dicens: *Pauperes semper habebitis vobiscum, & cum volueritis, potestis eis benefacere, me autem semper non habebitis. Mittens autem hoc vnguentum in corpus meum ad sepeliendum me fecit.*

¶ Tunc Christus in domo Simonis, qui interpretatur obedientia in Bethania domus obedientiæ vel afflictionis spiritualiter discumbit, quando in boni obedientis conscientia conquiescit. Talis enim domus & talis Dominus hospitari bene Christum dicuntur, quia reuera nunquam requiescit Dominus gratius quam vbi obedientia, humilitas & afflictio pœnitentiæ & pœnalitatis conseruantur. In ista domo mulier, id est, bona voluntas ipsum vnguento inungit, & vas alabastri, id est, cor firmum & solidum, scilicet, per deuotionem aperit, & caput eius, id est, diuinitatem, pedes, id est, eius humanitatem vnctiuni vnguento tegeat, ita quod tota domus conscientiæ odore spiritualis suauitatis impletur, & opus illud Eleemosynis pauperum anteferetur. Maius enim bonum est deuotio erga Deum, quam compassio erga proximum, & plus Deo obedientia quam Eleemosyna vel sacrificium placet, vt patet 1. Reg. 15. *Nunquid vult Deus holocausta, & non potius vt obediatur voluntati eius? Melior enim est obedientia quam victima.* ¶ Vel allega contra infamiam, quæ de iure non tollitur. Simon iste ante leprosus fuerat, sed modo non erat, quia iam diu ipsum ante sanauerat, & tamen adhuc vocabatur leprosus, dato quod esset sanus realiter. In quo notatur quod quando quis lepram alicuius criminis quandoque vel defectus incurrit, vix amplius potest nomen, id est, fama re-
C cedere, quinimo dato quod sanetus & emendetur de crimine in tantum quod dignus possit dici Dominum spiritualiter hospitari, solet tamen nomen illud infamiæ quam incurrit, apud eum perpetuo remanere Ezech. 24. *Multo labore sudatum est, & non exiuit de eo nimia rubigo eius.* Vel allega, quod nunquam potest aliquis opus pium vel meritorium facere, quin satis inueniat qui opus illud delectentur mordere, sicut in ista apparuit quæ Dominum vngendo opus sanctissimum faciebat, & tamen non carebat detractoribus dicentibus, *Ad quid perditio hæc?* ¶ Vel allega hoc, quod detractor non parcit Domino, vel amico, sicut patet hic de istis, quod detractor sub specie boni & colore & occasione virtutis, semper nititur aliorum bonis derogare, sicut patet hic, vbi isti sub specie Eleemosynæ faciendæ deuotioni alterius detrahebant. ¶ Vel allega ista, quod semper est ad rem magis necessariam primo & principaliter recurrendum, & negotium magis cogens faciendum primo, & minus cogentibus præferendum sicut hic dicitur quod pauperes semper erant cum discipulis remansuri. Christus autem cito erat recessurus ab eis, & ideo concludebat sibi primo obsequium vnctionis præberi debere, cum Eleemosynæ pauperum possent alias fieri & sine periculo differri ¶ Hic habemus quod cum Christus discipulos fugitiuos & eum dimissuros prædiceret, Petrus audacius præ cæteris se iactauit, se cum eo in mortem & in carcerem iturum, se nunquam negaturum promisit, & tamen ipse prius Dominum negauit, & turpius deliquit cæteris.

¶ Allega ad hoc, quod vt cõmuniter illi qui magis se iactant, minus reddunt, & illi qui fortiores & constantiores amicos tẽpore pacis se asserunt, tandem quando venit tentatio & tribulatio, primi cedunt. Sen. *Infirmior canis magis indulget latratib.* ¶ Vel dic, quod Petrus qui erat futurus Ecclesiæ pastor, & qui fortior credebatur esse aliis, prout ex verbis eius apparet permissus est à Deo cadere, ad ostendendum quod nullus debet de viribus suis præsumere, & ad ostendendũ quod prælatus debet cadentibus, & delinquentibus compati, & ex propria fragilitate aliorũ fragilitatem cognoscere, & sic non nimis aspere corrigere, sed potius condolere. Vnde Eccl. 31. *Disce ex teipso quæ sunt proximi tui &c.* Petrus in atrio principis sacerdotum, positus ad ignem se calefaciens cum ministris, ibidem ad vocem ancillæ Christũ negauit, audito tamen gallo, Petrus respectus à Christo peccatum suum recordatus est, & sic egressus atrium, amare flendo pœnituit. ¶ Istud allega, quomodo isti qui sunt in curia & in atriis dominorum, & cum ministris & officialibus eorundem, solent ad ignem auaritiæ in aliquibus officiis constitui, faciliter mendacia & periuria solent incurrere, & ibi plus quam alibi ad vocem ancillæ, id est, ad carnis suggestionẽ, vel ad pecuniæ delectationẽ solent grauiora crimina perpetrare. ¶ Vel dic, quod D
dato quod homo grauissime delinqueret, fit tamen quandoque quod ipsum Dominus oculo misericordiæ respicit & gallũ cantantem, id est, aliquem prædicatorem audit & ductus pœnitentia foras, id est, extra statum peccati exit & amare plurans conqueritur atque gemit, & sic veniam obtinet atque acquirit.

¶ Vel dic, quod nullus est ita Petrus, quin vocem ancillæ, id est, carnis suggestionẽ debet formidare, & quin per ipsam possit à statu salutis cadere, & consentiendo peccato Dominum negare. ¶ Iudas osculatus est Iesum, & tamen ipse est qui prius tradidit ad mortem & tormentum ¶ Sic vere hodie mali sacerdotes, qui Deum in sacramento quotidie osculantur, sunt illi qui sibi amplius inimicantur, & qui ipsum osculando, id est, indigne recipiendo, in manus inimicorum suorum, id est, vitiorum quæ habent in corde, tradere dignoscuntur. Vnde Luc. 22. *Iuda osculo filium hominis tradis?*

Capitulum vigesimum septimum. Textus. Mane autem facto.
MORALITATVM CAP. XIX.

DE precio sanguinis Christi venditi sacerdotibus restituto, fuit emptus ager figuli in sepulturam peregrinorum, qui Acheldemac vocabatur, id est, ager sanguinis. ¶ Sic vere precio mortis Christi fuit emptus & acquisitus ager opulentissimus paradisi. In quo, scilicet, peregrini, id est, viri iusti qui se reputant peregrinos & aduenas super terram, in morte quantum ad animam sepeliuntur, & ibidem feliciter reponuntur, qui etiam locus ager sanguinis proprie dicitur, pro eo quod sanguis Christi precio cõparatur. Ager etiam dicitur figuli, pro eo quod ipsum dedit, & vendidit factor mundi. Vnde Gen. 27. *Odor agri pleni cui benedixit Dominus.* ¶ Iudas pœnitentia ductus de Christo iniuste vendito acquisita legitur restituisse, & de crimine suo displicentiam habuisse. ¶ Quod est contra obstinatos vsurarios, qui sine displicentia & pœnitentia de mundo recedunt & nihil de alieno omnino restituere volunt.

¶ Barrabas nocens in curia Pilati fuit liberatus, Christus vero innocens crucifixus. Quod quia Pilatus ad vocem populi fecit, ideo excusatus esse credidit, in cuius signum manus suas lauit, dicens: *Innocens sum à sanguine iusti huius.* E

¶ Illud allega moraliter, & generaliter, quod in curia malorum iudicum boni & innocentes, maxime quando sunt egeni & pauperes, condemnantur, mali vero & nocentes, dum tamen dicuntur Barrabas qui interpretatur filius magistri qui erat vir nobilis & insignis, hoc est dictum, dum tamen sint homines nobiles & diuites, & qui magistros habeãt dominos vel parentes, contra iustitiam absoluuntur, quia isti sunt de quibus dicitur Esa. 5. *Væ qui iustificatis impium &c.*

¶ Vel dic contra multos fatuos, qui quando faciunt aliquid malum, ad clamorem aliorum reputant se immunes dicentes: *Innocens ego sum, vos videritis,* & tamen isti deberent aduertere illud Exod. 23 *Non sequaris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio acquiesces plurimorum sententiæ, vt animo deuies.*

¶ Moriente vero Domino, velum templi in duas partes scissum est, terra mota est, petræ scissæ sunt, sol obscuratus est, tenebræ per vniuersam terram factæ sunt, monumenta plurima aperta sunt, & sanctorum corpora surrexerunt & in sanctam ciuitatem Hierusalem intrauerunt, & multis apparuerunt. ¶ Sic vere in tempore mortis & passionis Christi, potissime in septimana sancta, terra, i. peccator terrenus debet per timorem moueri Ps. 103. *Respicit terrã & facit eam tremere &c.* Petræ, id est, corda quantumcunq; dura debét per timorem scindi. Vnde Ioel 2. *Scindite corda vestra & non vestimenta vestra* Sol, id est, splendor & lætitia cordis, debet per compassionem obscurari. Vnde Ioel.

Sol

Sol conuertetur in tenebras. Monumenta, id est, corda immunda & cadaueribus, vitiorum plena, per confessionem debent aperiri, & sic corpora sanctorum, id est, ipsi pœnitentes sancti spiritualiter resurgent, ita quod sanctam ciuitatem paradisi poterunt ingredi, & ibi feliciter introduci Heb. 4. *Festinemus ingredi in illam requiem.* ¶ Homo quidam diues ab Arimathia nomine Ioseph, qui discipulus erat Iesu, à Pilato petiit corpus eius, & accepto corpore in sindone munda inuoluit, & in nouo monumento in quo nondum quisquam positus fuerat, sepeliuit, & grande saxum ad ostium monumenti aduoluit. ¶ Iste homo significat virum iustum qui dicitur homo per rationem & discretionem, dicitur diues per virtutum & meritorum possessionem, discipulus Iesu per obedientiam & imitationem, ab Arimathia quod interpretatur vigilia, per diligentiam & discussionem,
F nobilis per generosam animi conditionem, decurio per decalogi impletionem, dictus Ioseph, id est, augmentum, per continuam virtutum accumulationem. Vnde Gen. 4. *Filius accrescens Ioseph.* Quia reuera talis corpus Christi in sacramento altaris digne recipit, & eum in sindone munda, id est, in puritate conscientiæ ponit, & in monumento, id est, in corde humili, & deuoto ipsum sepelit & recondit, grandemq; lapidem, id est, pondus diuini timoris adhibet, virtute cuius ipsum defendit melius & custodit. Cuilibet enim illud corpus recipienti dicitur 3. Reg. 20. *Custodi virum istum, quoniam si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius.*

¶ Vel dic, quod in hoc Ioseph qui erat iustus, recepit à Pilato, qui erat iudex pessimus, ita quod rursus crucifigat Dominum in seipso per vitia, sicut fecit Pilatus. Nihilominus ipse potest Ioseph qui erat iustus, id est, cuilibet bono Christiano verum corpus Christi tradere, sacramenta Ecclesiastica ministrare, & ipse Ioseph, id est, Christianus, licite potest ab ipso percipere, quia virtus sacramentorum non est à ministro, sed à Deo, & ideo ministri mali non possunt sacramenti efficaciam in illo qui digne recipit viciare. Vnde Matth. 7. *Vos autem cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris.*

Capitulum vigesimum octauum. Textus. Vespere autem sabbathi quæ lucescit in prima sabbathi.

MORALITATVM CAP. XX.

CVstodes quibus fuerat commissum custodire corpus Domini in sepulchro, à facie Angeli descendentis de cœlo, cuius aspectus erat sicut fulgur, & à facie terræmotus qui tunc factus est ita fuerunt territi, quod quasi mortui corruerut, qua-
G propter Dominum perdiderunt, quia ipsis sic prostratis, Christus sepulchrum dimisit, & ipsis ignorantibus abiit & resurrexit. Vnde ipsi testificati sunt, quod ipsis dormientibus Christus erat eis surreptus, & de eorum custodia prolongatus.

¶ Illud potest exponi, quod illi qui paschale corpus Domini in corde siue in sepulchro custodiendum recipiunt, quandoque valde male custodiunt, quinimo ipsum per vitia perdunt. Angelus enim qui descendit de cœlo, id est, diabolus, cuius aspectus per violentiam tentationis ardet & penetrat sicut fulgur, iuxta illud Luc. 10. *Videbam Satanam de cœlo cadentem sicut fulgur*, vna cum terræmotu tentationis ipsos per peccatum prosternit, ita quod in vitiis statim dormiunt atq; cadunt, & sic thesauro què custodire debuerant, spoliantur, & sepulchro suæ conscientiæ à Christo quem receperant euacuantur. Vnde Marc. 16. *Surrexit, non est hic. Ecce locus, vbi posuerunt eum.*

¶ Et si vis, dilata vitam tuam, quomodo multa genera vitiorum videntur circa sepulchrum dormire, & male Dominum custodire. Vnde 1. Reg. 26. *Viuit Dominus, quia filii mortis estis vos, qui non custodistis Christum Domini.*

¶ Hic dicitur, quod cum custodes Christum resurrexisse, & Angelum descendisse testificarentur, principes sacerdotũ ipsos pecunia corruperunt, & quod ipsum à discipulis suis furatum dum dormiebant dicerent, pacta pecunia induxerunt. Qui accepta pecunia sicut fuerant edocti fecerunt, & resurrexisse Dominum negauerunt.

¶ Illud si via allega exemplariter, quomodo pecunia & auaritia facit veritatem dimittere, mendacium dicere, & articulos fidei aliquoties negare, & ab illis quæ quandoque homo testificatus fuerat, deuiare. Bene igitur dicitur Eccl. 10. *Pecuniæ obediunt omnia.*

Moralitatum super Matthæum Finis.

MORALITATVM LIBER TRIGESIMVS SVPER MARCVM.

H

Capitulum tertium. Textus. Et introiuit iterum in synagogam, & erat ibi homo habens manum aridam.

MORALITATVM CAP. I.

QVia quicquid est in Marco, totum, vt communiter, prædicatur in Matthæo, ideo pauca quæ remanent, superaddam. In 3. cap. dicitur, quod cum Christus quadam die feruentissime prædicaret, visum est discipulis suis, quod humanam discretionem excederet, & ideo accesserunt vt eum tenerent. Dicebant enim quia in furorem versus erat. Scribæ etiam dixerunt, quia Beelzebub habebat, & quia in principe dæmoniorum dæmones expellebat.

¶ Istud allega, quod viri iusti qui feruenter prædicant, & opera virtuosa præ cæteris agunt in tantum quod dæmonia, id est, vitia, scilicet, dæmonum potentiam de obsessis peccatoribus suis doctrinis expellunt: Isti hodie furiosi & sine sensu à vitiis carnalibus creduntur, nihilque prorsus valere à mundanis hominibus reputantur, quia quicunque hodie mundana contemnit, & de salute sui & aliorum meditatur, fatuus & lunaticus æstimatur, sicut de Propheta qui ad inungendum Iehu venit, dixerunt alii: *Quid ad te venit subreptitius iste* 4. Reg. 9. Sic etiam si quis mirabilia opera & virtuosa facit statim mali hoc per hypocrisim & malam intentionem factum asserunt, & hoc magis Beelzebub quam veritati diuinæ attribuunt. Vnde Matt. 11. *Venit Ioannes neq; manducans neque bibens, & dicunt ecce dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens. & dicunt, ecce homo vorax & potator vini publicanorum & peccatorum amicus.*

Capitulum septimum. Textus. Et conuenerunt ad eum principes & Pharisæi.

A

MORALITATVM CAP. II.

AD Iesum eum fuisset adductus homo surdus & mutus, vt imponeret sibi manum, apprehendens eum de turba seorsum misit digitos suos in auriculas eius, & spuens tetigit linguã eius, & suspiciens in cœlum dixit, *Epheta*, quod est *adaperire.* Et statim apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur recte.

¶ Sic reuera cum ad Dominum quotidie veniant peccatores, qui surdi & muti esse dicuntur, pro eo quod illa quæ pertinent ad salutem suam, non possunt loqui aut dicere, seu aliqua honesta & vtilia prædicare, vtilia, scilicet, correctionem & bonam monitionem non possunt audire, nec ad aliquam bonam doctrinam cor suum applicare Hier. 6. *Incircumcisæ aures eorum, & non possunt audire.* Sed quandoque Christus vel prælatus istos seorsum à tumultu negotiorum & hominum per contemptum separat, donec saliua bonæ doctrinæ linguam talium tangat, & sic ad recte loquendum, confitendum, laudandum & gratias agendum ipsos acuit & disponit. Ipsos etiam digitis suis, id est, donis Spiritus sancti, vel digitis suæ liberalis gratiæ vel distributionis, vel digito suæ manuductionis, ostensionis & intentionis, vel digitis suæ percussionis vel correctionis illorum aures, id est, auditum & attentionem aperit, vinculum eorum linguæ, scilicet, verecundiam, ignorantiam, & obstinationem, insolentiam ac impudicitiam resoluit, ita quod diligenter loqui & recte audire & attendere eos faciat Matt. 11. Vnde de tali spirituali Medico potest dici quod sequitur Marc. 7. *Bene omnia fecit, quia surdos fecit audire, & mutos loqui.* Et Matt. 11. *Surdi audiunt, & cæci vident.*

Capitulum nonum. Textus. Et dicebat illis. Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus.

MORALITATVM CAP. III.

DE quodam dæmoniaco ducto ad Iesum, vt ab eo sanaretur dicitur hic quod pater eius dixit Christo: *Attuli ad te filium meum habentem Spiritum mutum ab infantia sua, qui vbicunque apprehendit, allidit eum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit, sæpe etiam eum in ignem & aquam misit, vt eum perderet. Et attuli eum ad discipulos tuos & eum sanare non potuerunt.* Christus igitur illum sanauit, & Spiritum surdum & mutum, id est, qui mutitatem & surditatem in eo causauerat, effugauit.

B

¶ Iste dæmoniacus significat peccatorem, qui à discipulis sanari non potuit, ad significandum quod solus Deus & non homo

C mo peccata dimittit. Vnde Luc. 7. *Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?* Iste igitur quandoque ab infantia à dæmone obsidetur, id est, dæmonum seruitio per vitia subiugatur, à quo & per quem multis spiritualibus infirmitatib. occupatur. Et primo quidē istum facit surdum, in quantum non dignatur bonū audire, mutū, in quantum non vult dicere, allisum in terram, in quantum hoc solet per auaritiam ad bona mundi effundere, & ea concupiscere & amare. Et breuiter istum facit spumare per luxuriam, stridere per detractionem vel iracundiam, arescere per inuidiam. In aquā etiam ipsum proiicit per gulæ ingluuiem, & eum in ignem mittit per malam concupiscentiam, & sic diuersimode nititur ipsum perdere per damnationis molestiam. Et breuiter, quando immundus spiritus mentem occupat, per peccatum ipsam solet diuersimode inuadere, & nunc per vnum vitium, nunc per aliud infestare, ita quod quandoque est ita obstinatus & malus, quod discipuli Christi, scilicet, prædicatores & prælati ipsum nequeunt corrigere, conuertere vel sanare. Quinimo necesse est, quod ipse Christus per seipsum, scilicet, per spiritualem inspirationem & vocationem ipsum dignetur misericorditer liberare. Tales igitur dæmoniaci & obstinati Deo dimittuntur, quia per alios nullatenus conuertuntur. Vnde Eccl. 1. *Peruersi difficile corriguntur.* Ab ipso autem Deo quandoque miraculose curantur, & ad salutis semitam reducuntur, Ps. 9. *Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.*

¶ Vel dic secundum sanctua, quod iste significat genus humanum, dæmonibus per idololatriam & diuersos errores subditum, quod per Moysen & prophetas & alios discipulos sanari ac saluari nō poterat, quinimo ipsum diabolus grauabat: necesse fuit igitur quod ipse Dominus personaliter interueniret & quod per seipsum, & non per discipulos istum saluaret. Vnde Matt. 8. *Ego veniam & curabo eum.* Vide similem expositionem de baculo Helisæi 4. Reg. 4.

¶ Discipulis petentibus à Christo, quare quoddam dæmonium non poterant expulisse. Dixit Iesus, quod hoc genus dæmoniorum non expellitur nisi in oratione & ieiunio. De isto dicitur Matth. 17. quod *propter incredulitatem suam non poterant ipsum discipuli eiecisse*, & sic patet, quod fides, ieiunium & oratio valent summopere contra dæmonia & peccata. Cum Dominus vellet istum dæmoniacum quem pater suus sic ad Christum adduxerat sanare, diabolus cœpit eum crudelius impugnare, ita quod expulso dæmonio homo quasi mortuus erat, & cecidit, sed ipsum subleuauit.

¶ Sic vere cum diabolus videt, quod homo debet de sua potestate per pœnitentiam recedere, & quod Christus ipsum vult de suis manibus liberare, vtpote quando videt quod pater suus, scilicet, prædicator eum ad Dominum nititur adducere & apportare, tunc fortius per tentationes eum inuadit, & ne ipsum perdat contra eum plus insurgit. Quod tamen parum sibi valet, quando ipsum Deus saluare decreuit, quia dato quod mortuus id est, obstinatus & peccator appareat, quandoque tamen manum sibi suæ misericordiæ porrigit, & ipsum ad statum & vitam gratiæ reducit Psal. 112. *Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem.*

¶ Vel dic quod quando quis à diabolo per tentationes fortius inuaditur, tunc magis est prope quod à diabolo liberetur & salus perpetuo sibi detur.

¶ Hic dicitur de quodam homine, qui in Christi nomine dæmonium eiiciebat, & tamen Christum non sequebatur. Quem cum discipuli prohiberent, Deus noluit, imo ipsum sic dimitti mandauit. *Nolite*, inquit, *prohibere eum, quia nemo est qui faciat virtutem in nomine meo, & possit male loqui de me, qui enim non est aduersum nos, pro nobis est.*

¶ Ista possunt allegari, quod non debet esse aliquis ita malus volens mala loqui de illo in cuius nomine virtutes facit; id est, de illo à quo virtutem & dignitatem recepit, sub quo honorem & potestatem acquirit. *Nemo* inquit Dominus *qui fecit virtutes in nomine meo, potest cito mala loqui de me.* Quod tamē est contra multos, qui lacerant & mordent benefactores suos, & illos in quorum nomine, id est, sub quorum potestate exercent in hoc sæculo actus magnos.

D ¶ Vel dic, quod mali qui non sequuntur Christum in moribus & vita quandoque in nomine eius virtutes faciunt in exemplis, in operibus & doctrinis, sicut ad literam patet de hypocritis, qui quamuis sint mali, dæmonia tamen in Christi nomine eiiciunt, in quantum bene docendo peccatores conuertunt. Vo-

desisti hæc debent prohiberi facere, cum à bonis & malis & Christus & Christi virtus debet prædicari.

Capitulum decimum. Textus. Et inde exurgens venit in fines Iudææ.

MORALITATVM CAP. IV.

CVm quidam genu flexo à Christo petiisset, quid faciendo vitam æternam haberet, & Christus sibi dixisset: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, & ipse se ea seruasse à iuuentute iactaret, incepit Iesus persuadere per hæc verba, *vnum tibi deest, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni & sequere me.* Ipse autem his auditis abiit tristis mœrensque. Erat enim habens multas possessiones. Christus autem occasione eius locutus est dicens, quod *facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem in regnum cælorum intrare.*

¶ Ista allega, quod vix est ita bonus diues, nec tantus mandatorum obseruator, si igitur quis diuitias dimittat, post Christum per paupertatis imitationem vadat, terrena cum æternis commutet, & thesaurum sibi præstari quærat cœlestem, quin tristis & desolatus efficiatur, & quin à Christo potius recedere eligat quam per viam perfectionis Dominum sequatur. Difficile enim est diuitem intrare cœlum, cum diuitias nolit saltem quantumcunq; ad effectum vitare. De quo Matt. 19. *Diues difficile intrabit regnum cælorum.* E ¶ Mater filiorum Zebedæi accessit ad Dominum & petens ab eo, quod dum in regno suo veniret, vnus filiorum ad ipsius Christi dexteram, alius ad sinistram sederet. Ipsam autem Dominus de imprudentia reprehendit, dicens: *Nescitis quid petitis.* Calicem igitur, id est, passionem & tribulationem, & non sessionem illis obtulit, & non hoc esse suum illis dare, sed quibus à patre paratum est, indicat, dicens: *Calicem meum bibetis, & baptismo quo ego baptizor baptizabimini, sedere autem ad dexteram vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo.* ¶ Ista possunt allegari, quomodo carnalis affectus facit quandoq; matrem, id est, affectuosum hominem pro suis iniusta petere, & eum velle plus quam exigant sua merita promouere. Veruntamen Christus, id est, vnctus, scilicet, prælatus cui fit talis petitio, debet tales indigne petentes redarguere, & eos ad virtutum exercitum inclinare. Si enim à prælato petatur quod det alicui sessionem, id est, officium vel promotionem, primo ante omnia debet eis proponere calicem & baptismum, calicem dico tribulationis, & baptismum purificationis. Ac si diceret, ante debetis tribulationem sustinere, & puritatē mentis habere antequam debeatis ad dignitatem ascendere. Meum inquit nō est dare vobis, supple calicem aut baptismum, huiusmodi non expertis, vel insufficientibus & indignis huiusmodi sessione, sed solum illis, quibus à patre meo paratum est, qui habent sanctitatem & perfectionem. Ac si diceret. Mecum in dignitatibus non debent sedere, nisi qui calicem Domini biberunt, & amici facti sunt. Vnde Ps. 115. *Calicem salutaris accipiam, &c.* Cœcus quidam sedebat secus viam mendicans, & non obstante impedimento turbarum multo magis clamabat dicendo: *Miserere mei fili Dauid*, cum à Christo fuisset vocatus, statim vestimentum proiecit, & exiliens ad Christum venit, & ab ipso illuminationem recepit. ¶ Sic vere peccator quamuis sit obstinatus & cæcus, si tamen sentiat se à Deo vocari, & ad F salutis semitam per inspirationem inuitari, statim debet per cōsensum post eum surgere, & per bona opera post eum salire. Vestimentum malæ conuersationis vel operimentum cuiuscunq; malæ excusationis deponere, vt sic poterit lumen diuinæ gratiæ à Domino recipere. Vnde Ephes. 5. *Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.* Illum enim Christus illuminat, qui deposito malæ conuersationis habitu, ipsum sequitur & honorat. Vide cætera Matth. 20. de duobus cæcis in fine Lucæ 21. De vidua & de duobus inimicis, vide infra.

Capitulum decimum quartum. Textus. Erat autem Pascha & azyma post biduum.

MORALITATVM CAP. V.

IVdas desiderans pecuniam, cum non haberet quid venderet, quam ipsum Christum, adiit principes Iudæorum, & de Christo pro pecunia vendendo incepit tractare, dicens: *Quid vultis mihi dare & ego eum vobis tradam?* Acceptis autem ab eis triginta argenteis, ipsum vendidit, & eum osculo tradidit, qui finaliter pœnitēs, se malefecisse clamauit, & desperans se laqueo suspen-

suspendit, & viscera eius effusa sunt, medius crepuit Actor.1. ¶ Sic vere viderur facere Simoniaci prælati. Isti enim Christum, id est, gratiam Spiritus sancti vel accessionem ad Christum, id est, beneficium vel officium ecclesiasticum non tradunt alicui, nisi conueniant de mercede, dicentes: *Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* At illi constituerunt ei triginta argenteos. Finaliter tamen post mortem Christi pœnitebunt in inferno, vbi ad inferni patibulum suspenduntur, & præ dolore crepabunt, & fœda viscera i. interiora cogitamina & crimina effundentur, & apparebunt, vel ebi viscera impia contra Christum & Deum & desperationem eructabunt. ¶ Vel dic, quod prælati Simoniaci, qui vendunt Christum pecunia, suspendentur, per mentis elationem crepant, & per iactãtiam & præsumptionem viscera suæ misericordiæ perdunt, & ipsa in terram effundunt per terrenorum auaritiam & affectionem. ¶ Vel etiam viscera istorum significant eorum nepotulos, quos in ecclesia promouent dum sunt ibi, qui reuera post ipsorum mortem consueuerunt de corpore Ecclesiæ eiici & effundi, id est, de beneficiis suis expelli, & in terram, id est, ad statum infimum deduci Thren.2. *Effusum est in terram iecur meum.*

G ¶ Iudas autem colens Christum in mortem tradere, ministris dedit signum, dicens: *Quem osculatus fuero, ipse est, &c.* Cum igitur Christus esset in horto, Iudas ad eum ascendens osculum sibi dedit, & sic osculando ipsum ipsis monstrauit, qui gladiis & fustibus eum apprehenderunt, & ipsum ad supplicia deduxerunt.

¶ Iudas proditor est mundus, qui ipsum, quem osculatur prosperis, cui arridet, & quem fauoralibus tẽporibus, amplexatur, satellitibus, i. dæmonibus in inferno & tribulationibus, tradere comprobatur, dicens Iohan.10. *Quemcunque osculatus fuero, &c.* Qui reuera hortus delitiarum in quo homo spatiatur, atrius fauorum & diuitiarum quibus homo in mundo ditatur, osculum, & amplexus fortunæ & prosperitatis, quibus homo in hoc mundo iocundatur, signum sunt quod talis finaliter debet capi, & à turba dæmonum ad tormenta deduci, quia quanto plus homo talibus osculis alluditur, tanto captio eius paratior & celerior inuenitur, teste Ambrosio. *Continuum successum temporalium æternæ damnationis est indicium.* Vnde de tali Iuda, id est, de tali mundo vel fortunato successu dicitur Eccl.22. *In labiis indulcat inimicus.*

¶ De Ioanne dicitur, quod adolescens quidam amictus sindone super nudum, videns quod ministri per vestem tenebant eum vt punirent, relicta sindone nudus profugit.

¶ Sic vere si satellites diaboli per vestes bonorum temporalium nos capiant, & si istis mediantibus in malis complacentiis nos detineant & inuoluant, ipsas terrenorum bonorum vestes debemus per contemptum reiicere, & nudi, id est, pauperes & conscientia mundi, debemus de eorũ manibus recedere: Vnde Amos 2. *Robustus corde inter fortes nudus fugiet* Cap.15.

¶ Milites crucifixerunt Dominum, & inter se vestes suas diuiserunt. ¶ Sic vere milites regum & principum officiales Christum in persona ministrorum clericorum & pauperum crucifigunt, in quantum isti Christi seruitores, molestant multipliciter & affligunt. Vnde Matth.25. *Quod vni ex minimis meis fecistis, &c.* Et vestes etiam temporalium bonorum suorum ipsis per rapinam subtrahunt, & inter se diuidunt & dispergunt Psal.21. *Diuiserunt sibi vestimenta mea.* Tunica saluatoris quæ inconsutilis dicta est, quam milites non diuiserunt sed eam sortiti fuerunt, dicitur fuisse quædam tunica inconsuta, scilicet, acu sine sutura contexta, quam B. Virgo sibi existenti paruulo dicitur fecisse, quæ tandem secundum incrementũ corporis dicitur concreuisse, & sic semper suo corpori aptata fuisse, quæ sine decremento quamdiu vixit durabat, ita quod ipsam nulla antiquitas consumebat.

H Illam etiam, sicut postea ponunt alii, Pilatus habuit, quandocunque vocabatur ad Cæsarem, ipsum volentem occidere, mox vt eum videret, ita ipsius contra eum quiescebat, mox vero eum ab ipso exierat, statim contra eum sæuiebat, sed eo iterum ad Imperatoris præsentiam reuocato, statim virtute tunicæ princeps ad mansuetudinem redibat, & eum tanquã iustum absoluere proponebat. Aduertẽs igitur ad hoc princeps, ipsum expoliari fecit, & tunc contra eum insaniens ipsum ad exilium condemnauit, sicut hæc omnia in historiis quibusdam continentur. ¶ Tunica saluatoris, id est, salutis tunica, est diuina gratia, quam Maria virgo, id est, amaritudo pœnitentiæ cum actu contritionis cum virginitate & cum purificatione & munditia confessionis componit; ita quod nullam scissuram vel rupturam alicuius discontinuationis vel imperseuerantiæ ibi ponit, vnde ad hoc quod Maria, i. amara pœnitentia tunicam gratiæ faciat, potest dici illud Io.21. *Tunica succinxit se, & misit se in mare.* Ista enim tunica in Christo, id est, in personis bonis semper augetur, & quanto plus per bona opera creuerint, tantu ad ætatem maiorem perueniunt & tanto in ipsis tunica inconsutilis, id est, gratia & perseuerantia plus augetur. Ista autem tantæ virtutis est, quod si Pilatus, i. peccator quãtumcunq; fuerit malus ipsam induat, nunquam erit sibi Imperator cœlestis Deus irritatus, quin, quando cum ista tunica coram in die iudicii comparebit, sibi in mansuetudinem conuertatur, & quin ab ipso misericordiam consequatur. Si vero contingat, quod sine tunica diuinæ gratiæ homo tunc adeat Imperatorem, ira Domini statim contra eum mouebitur, & dabit sibi infernale exilium & tormentum Apo.16. Bene igitur dicitur: *Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet.* Vel dic quod ista tunica Christi significat Ecclesiam, quæ reuera simplex & inconsutilis, & sine diuisione schismatis vel erroris debet esse, & sic poterit semper crescere & augeri. Eph.5. *Fecit sibi Ecclesiam non habentem maculam.* A

Capitulum decimum sextum. Textus. Et cum transisset sabbathum Maria Magdalenæ.

MORALITATUM CAP. VI.

VAlde mane prima sabbathorum mulieres de nocte venerunt ad monumentum, vt vngerent cum aromatibus quæ emerant corpus Christi. Cum igitur conquererentur de lapide ab ostio reuoluendo, secundum quod dicitur Matt.28. *Ecce terræmotus factus est magnus*, Angelus Domini descendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix. Satellites vero, qui corpus Christi in sepulchro seruabant, quasi mortui ceciderunt. Mulieres etiam prædictæ ad aspectum eius fortiter obstupuerunt, & sicut Marcus dicit hic, quod mulieres intrantes in monumentum, viderunt istum in forma vnius iuuenis stola candida coopertũ. Iste autem Angelus mulieres fuit consolatus, & resurrexisse Dominũ protestatus. Satellites vero terruit, & ipsos quasi mortuos dereliquit.

¶ Per sepulchrum Domini potest intelligi Ecclesia materialis, in qua corpus Christi in sacramento altaris seruatur.

¶ Vel etiam Ecclesia vniuersalis, in qua corpus Christi in persona pauperum mortuum & depressum iacet & substernitur. Vel sacræ scripturæ mysterium, in quo corpus Christi mortuum iacet, in quo etiam de morte corporis Christi mysterium continetur. Mulieres istæ deuotæ animas, seu mentes, vel personas simplices designant, quæ aromata virtutum vel vnguenta deuotionis lenitiuaque compassionis portant, & Iesum siue in persona propria siue pauperum per compassionem vngere & linire affectant. Vnde Matt.26. *Venit mulier habens Alabastrum vnguenti preciosi, & effudit super caput Iesu.* Lapis grandis qui Iesum claudit, pondus difficultatis significat, quod est in via veniendi ad Iesum, mulieres istas, id est, simplices retrahit atque grauat. Venientes enim ad pauperes obuiat lapis propriæ paupertatis, veniendo ad scripturam obuiat lapis difficultatis, veniendo ad eum in sepulchro mentis per deuotionem, obuiat lapis nostræ malæ consuetudinis, & fragilitatis. Et ideo istæ mulieres ante omnia debent auxilia bonorum quærere, vt lapidem huiusmodi valeant submouere, dicentes. *Quis reuoluet nobis lapidem?* Per B istum Angelum possunt intelligi boni Ecclesiastici vel prælati, qui reuera debent dici iuuenes per virtutem fortitudinis & constantiæ. Angeli per virtutem limpitudinis & prudentiæ, aspectu fulgurei per virtutem seueritatis & iustitiæ, cum vestimentis candidis, per virtutem castitatis & munditiæ, sicut de Angelo Tob.5. dicitur, quod ipsi inuenerunt iuuenem splendidum stantem præcinctum & paratum ad ambulandum. Isti enim debẽt aspectu suæ seueritatis & iustitiæ satellites diaboli, id est, peccatores terrere. Isti per æquitatẽ & mentis tranquillitatem debent sedere. Isti in monumento Christi per suæ passionis meditationem, vel scripturæ expositionem, vel per pauperum nutritionem debent manere, ita quod etiam mulieres, id est, simplices debent consolari & fouere, & lapidẽ, id est, omne impedimentum quo minus Iesum inuenire, & ad eum per spem, & deuotionem venire valeant, remouere, & de resurrectione & aliis articulis ipsos instruere Apocalyp.14. *Vidi Angelum Dei fortem volantem per medium cæli.* Ibidem. *Cuius facies erat sicut sol* Apocalyp.10. Ista igitur est veritas, quod quoties mu-

lieres

duitates fidei & sacræ scripturæ, quæ solis spiritualibus filiis, id est, fidelibus & scientificis viris debent dari, non debent istis canibus prædicari. Vnde Matt. 7. *Nolite sanctum dare canibus & margaritas nolite ponere ante porcos, ne forte conculcent eam pedibus & conuersi dirripiant vos.*

¶ Hic dicitur, quod ante Dominum posuerunt cœcos & claudos, quos vt sanauit, miratæ sunt turbæ videntes, mutos loquentes, cœcos videntes, claudos ambulantes, & magnificauerunt eum.

¶ Sic vere nos debemus gaudere, & admirari, & Dominum magnificare, quando videmus quod per eius misericordiam infirmi sanantur, id est, peccatores conuertuntur, & quando muti, id est, obstinati per confessionem loquuntur, cœci, id est, ignorantes per discretionem vident, claudi, id est, ad bene operandũ inhabiles per bona opera proficiunt Luc. 15. *Gaudium enim angelis Dei est super vno peccatore pœnitentiam agente*, quia sancti viri & angeli summe debent de conuersione peccatorum gaudere.

Ex capitulo decimo quinto. Textus. Iesus autem conuocatis discipulis suis dixit.

MORALITATVM CAP. XII.

Videns Iesus multitudinem hominum, qui ipsum secuti fuerant in desertum, cœpit dicere de eisdem: *Misereor super turbam, quia iam triduo perseuerant mecum, nec habent quod manducent, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via, quidam enim eorum de longe venerunt.* Igitur cum discipuli nihil præter septem panes & pisci-
H culos paucos haberent, iussit eos distribui, & fuerunt inde quatuor millia hominum satiati, quia scilicet de tam paucis cibis ad satietatem satis sumpserunt, septem vero sportæ de reliquiis remanserunt.

¶ Sic cum Christus in deserto huius mundi multos videat, qui iam triduo, id est, in fide Trinitatis cum eo perseuerant, timens ne propter defectum spiritualium ciborum deficiant in via perfectionis & motum, voluit quod discipuli sui, id est, Ecclesiarũ ministri septem panes cum pisciculis paucis, id est, septem ecclesiastica sacramenta cum cæteris sacramentalibus remediis ipsis distribuant, vt spiritualiter refecti in hac via fortiores existant. Septem vero sportæ, id est, septem virtutes morales supersunt, quæ ex septem sacramentis subueniunt & succrescunt. Et illorum quidam de longe venerunt, qui de statu peccati ad pœnitentiam appropinquant. Vnde Ios. 9. *De terra longinqua venimus serui tui.* De hoc autem vbi Christus petiit à discipulis suis quem ipsum esse dicerent homines, & vbi ponitur responsio & commendatio Petri, nec non multa alia dicta Christi nihil pono. Igitur aduerte circa Christi transfigurationem.

Capitulum decimum septimum. Textus. Et post dies sex assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Iohannem.

MORALITATVM CAP. XIII.

Assumpsit Iesus secum Petrum, Iacobum & Ioannem, & duxit eos in montem excelsum seorsum & transfiguratus est ante eos & resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Facta est facies eius altera sicut di-
A citur Luc. 19. Et apparuerunt illis Moyses & Helias loquentes cum ipso. Ecce autem nubes lucida obumbrauit illum. Et ecce vox de nube dicens, *Hic est filius, &c.* Petrus autem tunc dixit, *Domine bonum est nos hic esse, si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Heliæ vnum.*

¶ Ista possunt applicari, quod quicunque vult spiritualiter transfigurari, & per conuersionem & pœnitentiam in virum spiritualem & scientificum transformari ista quæ sequuntur, hic debet per ordinem operari. Debet enim primo seorsum, id est, à tumultu hominum recedere, in montem contemplationis & cœlestium affectionis ascendere: Petrum, Iacobum & Ioannem, id est, bonam societatem quærere, & non coram aliis conuersari personaliter & manere, quia ante omnia bona societas est quærenda, & turba malorum hominum fugienda. *In montem*, inquit, *seorsum.* Vnde Sen. de moribus dicit: quod *solitudinem quærit, qui cum innocentibus vult viuere.* Vnde Eccles. 27. *In medio cogitantium legem Dei assiduus esto*, tunc enim homo per conuersationem facilius transfigurabitur & facies suæ mentis per gratiam & discretionem sicut sol splendebit & illuminabitur, vestimentum suæ conuersationis per candorem innocentiæ, continentiæ & decentiæ sicut nix dealbabitur, & sic species conditionis suæ in aliam alterabitur & vertetur. Vnde 1. Reg. 10. *Facta est*, inquit, *species eius altera. Mutaberis in virum alterum.* Et tunc Moyses, id est, lex & scientia, Helias, id est, sanctitas & innocentia ipsum concomitabuntur, & bona doctrina quantum ad primum, bonaque sancta vita, quantum ad secundum apud eum permanebunt, quia ista sunt in quibus tota lex pendet, & Prophetæ. Talis etiã sic figuratus & mutatus à nube splendida, id est, à lumine cœlestis gratiæ & gloriæ obumbrabitur, & filius Dei dilectus merito vocabitur, & vt audiatur ab aliis in Dei spiritualem filium eligetur. *Hic est*, inquit, *filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, &c.* Quia reuera tales merentur filij Dei nuncupari, & quando aliud prædicant vel mandant ab aliis deberent audiri, & si prælati fuerint, eis obediri. Vnde Ioan. 2. *Quæcunque vobis dixerit facite. &c.* Exo. 23. *Obserua eum & audi vocem eius, &c.* Si n. moderni prædicatores essent & à turbis & sæcularibus negotiis segregati, & in montem contemplationis eleuati per spiritualem conuersationem & à communibus moribus hominum exaltati, & e. profecto à sęcularibus audirentur, & verba eorum & prędicationes libentius implerentur, ita quod ibi dicerent illud Abac. 3. *Domine audiui auditum tuum & timui.* Tunc pro certo Petrus, Iacobus & B
Ioannes, i. socij & vicini ipsorum sanctitatem & gloriam videntes poterunt dicere, Domine bonum est nos hic esse, quia in societate talium gloriabuntur adesse, & tria tabernacula se velle facere dicent, in quantum sanctæ Trinitatis fidem ipsorum prędicatione cognoscent. *Domine*, inquit Petrus, *bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula.* ¶ Vel dic, quod illi qui sunt Petrus, i. agnoscentes per discretionem & sapientiam. Iacobus, i. supplãtantes diabolum, mundum & carnem per humilitatê, paupertatem & continentiam, Ioannes, i. gratiosi per puritatem & innocentiam, digni erunt cum Christo montem ascendere Paradisi & ipsum contemplari spiritualiter & videre Esa. 33. *Regem in decore suo videbunt.* ¶ Vel dic, quod iusti debent in semetipsis Christo, qui interpretatur vnctus, id est, pietate Moysi legislatori, id est, veritati i. Heliæ qui Achab reprehendit, & prophetas Baal occidit, i. iustitiæ & veritati tria tabernacula præparare, scilicet, pietati in affectu seu in concupiscibili veritate, in intellectu seu in voluntate, iustitiæ vero in irascibili debent domicilium dedicare & tunc poterit dici illud Psal. 83. *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, &c.* Quidam puer oblatus est Christo vt sanaretur, erat enim, sicut dicitur, lunaticus: vide Matt. 17. de didrachma. Illi qui tributũ siue didrachma recipiebant de singulis pro humanis conquesti sunt Petro de Christo, eo quod nõ solueret censum illum. Quo comperto Christus Petrum ire ad mare & hamum mittere præcepit, & staterem in ore primi piscis ipsum reperturum prædixit, quem pro se & pro Petro ne scandalizarentur exactoribus iussit dari. *Nunc*, inquit, *ne scandalizemus eos vade ad mare, & staterẽ quem in ore primi piscis reperies, da eis pro me & pro te.* ¶ Ista possunt allegari exemplariter, quod multa pro euitan- C
do scandalo sunt facienda, quæ alias fieri non deberent. Constat quod Christus tributo non erat obnoxius, & tamen ne suscitaret scandalum, fieri voluit tributarius. Homo enim quantumcunq; sit liber, aut nobilis, debet quandoq; contra libertatem, dignitatem aut nobilitatem propriam dissimulare & facere, vt sic scandalum & aliorum offendiculum valeat euitare & ne causas litium vel discordiarum possit si secus faceret suscitare. Vnde Matth. 18. *Væ enim homini illi, per quem scandalum venit.*

¶ Vel dic, quod Christus, vel Petrus qui pecuniam non habebant, designant pauperes, & maxime religiosos. Piscis vero, qui staterem in ore habebat, mundi diuites significat, qui in mari huius mundi vagantur, diuitias & pecunias accumulant, quandoq; igitur Christus & Petrus, id est, religiosi & pauperes indigent pecunia, & maxime quando habent soluere naula aut dona vel tributa, ad pisces, id est, ad diuites cum hamo humilis piscationis & supplicationis recurrunt, pro certo ipsi diuites sæculares debent pro eis soluere & pro transeundo periculo vel euitando scandalo necessaria ministrare, in hoc ipsi pisces, id est, mundi diuites & voluptuosi, Christo & suis pauperibus proficiunt, quia loco & tempore suis pecuniis & diuitiis ipsis necessaria prouident, Ion. 2. Sicut de pisce legitur qui Ionam proiectum in mare recepit & eum ad littus sanum & saluum detulit & eiecit. Igitur bono diuiti dicitur illud Psalm. 9. *Tibi derelictus est pauper, &c.*

Capitulum decimum octauum. Textus. In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum dicentes, Quis putas.

MORALITATVM CAP. XIV.

Hic ponitur de illo puero proposito maioribus in exemplo qui dicitur fuisse Martialis, quem dominus aduocans statuit in

fuit in medio eorum & dixit: *Quicunq; humiliauerit se sicut paruulus iste, hic magnus est in regno cælorum, &c.* ¶ Hoc potest adduci ad hoc, quod Christus diligit innocentiam & humilitatem, & quomodo ipse zelat pro pauperibus & simplicibus dicens: *Qui recepit paruulum vnum talem, me recipit, & qui scandalizat, &c.* ¶ Dicitur
D hic, quod qui centum oues habebat, perdidit vnam qui relinquens nonaginta nouem in deserto, & vadit illam quærere quæ errauit. Et Luc. 15. Et cum inuenerit eam imponit in humeris suis gaudens & conuocans amicos suos, & gaudent quamplurimi super illam. *Sic*, inquit, *gaudium est angelis super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis qui non indigent pœnitentia. Non enim est voluntas apud patrem vestrum, vt pereat vnus de pusillis vestris.* ¶ Ista exponuntur de angelis & hominibus: In principio enim habebat Deus centum oues, id est, angelos & homines, quia, scilicet, nonaginta nouem qui constat ex nouenario in seipso multiplicato, angelos significant qui in nouem ordinibus sunt distincti. Vnus vero restans numerus humanam naturam designat quia ab illo vno homine tota processit. Videns igitur Christus ouem vnam de grege suo perditam, & errantem, scilicet, humanum genus, dimissis nonaginta nouem ordinibus angelorum, in deserto paradisi, venit in hunc mundum personaliter quærere ouem istam, scilicet, humanam naturam quam suis humeris per beatam incarnationem imposuit & ad desertum paradisi cum angelis reportauit, & amplius super inuentione & saluatione eius ad literam gauisus est, quam super nonaginta nouem, id est, super nouem angelorum ordines, quos, scilicet non assumpsit. Multo enim plus videtur homines quam angelos dilexisse & de salute eorum amplius lætatus fuisse, in quantum humanam naturam non angelicam legitur assumpsisse, dicens illud Prou. 8. *Delitiæ meæ sunt cum filiis hominum &c.* ¶ Vel si vis, dic ista ad ostendendum quantum gaudium est Deo & angelis eius super conuersione hominis peccatoris. ¶ De vno seruo nequam hic agitur, qui debebat regi decem millia talenta, qui cum non haberet, vnde solueret quæ debebat, iussus est cum vxore & filiis venundari, & omnia quæ habebat distrahi, vt
E pecunia solueretur. Verum quia seruus iste ad pedes domini supplex processit & dilationem poposcit, *Patientiam*, inquit, *habe in me & omnia reddam tibi.* Dominus misertus eius non solum ei dilationem dedit, imo totum debitum relaxauit. Iste tamen seruus dimissus cuidã seruo, qui debebat sibi centũ denarios, simile facere noluit, quinimo eũ dilationẽ peteret, ipsum tamẽ in carcerẽ donec redderet debitũ alligauit. Rex vero audiens hoc reuocat seruum & suam impietatẽ increpans sic perorat: *Serue nequam omne debitũ dimisi tibi, quia rogasti me, ideo oportuit te misereri cõserui.* Iratus igitur rex ipsum carceribus tradidit, donec vniuersum debitum redderet, & ipsum verberib. cõdemnauit. Ista parabola saluatoris exponitur per seipsum, & ad hoc principaliter videtur tendere, ꝙ illud quod aliquis vult sibi fieri, alteri debet facere, & qui à Deo vel prælato relaxari desiderat, debet istos qui sibi sunt obnoxii relaxare & suis iniuriatorib. misericordiã petentibus indulgere. Vnde Ecc. 28. *Dimitte proximo tuo nocẽti tibi*, & alibi: *Dimittite & dimittetur vobis.* Luc. 6. Cuius tamen fit contrarium, quia multi sunt sicut seruus iste, qui bene volunt, quod secũ agatur misericorditer, ipsi vero nõ cum aliis agere volũt nisi crudeliter. Volunt n. quod ipsis misericorditer indulgeatur, & tamẽ si quis eis aliquid debeat vel aliquã iniuriam faciat, nolunt quiescere quin lædatur. Constat n. quod rex omnium Deus cuilibet cõdonat, cuilibet parcit & remittit, & crudeles & mali aliis suis debitoribus vel iniuriatoribus nõ remittunt, sed potius crudeliter punire vel exigere cuncta volunt, sicut ad literã patet de multis qui in infirmitate positi sibi spiritualiter postulant & supplicant à Deo misereri, & tamen quando sanantur solẽt contra alios impie debacchari. Vnde Eccl. 28. *Homo homini reseruat iram & à Deo quærit medelam.* In hominem similem sibi non habet misericordiã, & de peccatis suis deprecatur. Ipse dum caro sit reseruat iram, & propitiationem quærit à Deo. Sed pro certo rex Christus contra tales ingratos finaliter surget, & eos tortoribus infernalibus tradet, dicens: *Serue nequam, nonne oportuit te misereri conserui tui, sicut & ego? &c.* Et iterum: *Iudicium sine misericordia fiet illi qui non fecit misericordiam.* In 19. capit. ponuntur multa, quæ quia exposita per saluatorem videntur, ideo transeo ad alia.

F *Capitulum vigesimum. Textus.* Simile est regnum cœlorum.

MORALITATVM CAP. XV.

QVidam paterfamilias habens vineã exiuit primo manè cõducere operarios in eadem vinea: conuentione autẽ facta de denario pro labore diurno hora prima quosdam in vineam misit, tandem hora tertia atque meridiana alios & alios in foro reperit, & omnibus idem promittens pretium ad vineam destinauit. Finaliter hora nona alios reperiens otiosos & ipsos pro eodem pretio in vinea cum aliis collocauit dicens: *Quid statis hic tota die otiosi?* Dicunt *quia nemo nos conduxit. Ite & vos in vineã meam, & quod iustum fuerit, &c.* Vespere autem facto procuratorem suũ misit operarios vocare & mercedem reddere, præcipiens à nouissimis incipere, & tantum vltimo sicut primo dare. Cum igitur singuli singulos denarios acceperant, qui primo venerant arbitrati sunt, quod plus accepturi essent. Quod cum non fieret murmurabant contra patremfamilias dicentes: *Hi nouissimi tantum vna hora fecerunt & pares nobis illos fecisti, qui portauimus onus diei & æstus.* Quibus Dominus vineæ in hæc verba respondit: *Amice non facio tibi iniuriam, ex denario diurno conuenisti mecum. Tolle, quod tuum est, & vade, quia volo & huic dari similiter.* Et subiungitur hic, quod *sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi.* ¶ Ista parabola potest applicari ad multos motus & modos fortunæ siue occultæ Dei prouidentiæ. Ista enim habent vnum iudicium in quo non est rationem inuenire, nisi:

Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.

Iste enim quandoque tantum dat parum merito, quantum bene merito, & quandoque citius soluit vltimo venientem, tardius vero quam amplius laborantem, quia etiam vt in mundi cursu videmus, nouissimi efficiuntur primi & primi nouissimi, quia qui amplius in vinea ecclesiæ laborauerunt, & primo solui, beneficiari, præmiari meruerunt, aliquoties postponuntur. Illi vero qui parum vel nihil fecerunt, scilicet, adulatores, consanguinei, qui vltimi esse debuerant, præponuntur, sicut videmus in curiis dominorum vbi semper solent prædiligi magis noui. Vnde Leu. 26. *Nouis superuenientibus vetera proiicietis.* Vnde quando isti bene meriti conquerunt de suis ingratis dominis, vel etiam de fortuna, dicentes se diutius laborasse, & nihil vltra alios recepisse, dicentes illud, *Per totam noctem laborantes nihil cepimus.* Luc. 5. Videtur, quod ista est responsio eorum, quia, scilicet, mali prælati vel domini dicunt: *Nonne ex denario diurno conuenisti mecum*, id est, nonne sufficit tibi, quod vestes & cibos habueris, & remittunt eos quandoque vacuos & sine honore, dicentes: *Tolle quod tuum est, & vade, volo n. huic nouissimo dare sicut & tibi.* Fortuna enim illud idem respondet de ipsa conquerentibus. *An*, inquit, *non licet mihi facere quod volo*, scilicet de bonis meis, *Volo huic* qui nihil fecit *tantum dare sicut tibi* qui satis meruisti. *Tolle quod tuum est & vade.* Quasi diceret, Nihil habes tuum nisi quod volo dare: sicut dicit Apostolus Roman. 11. *Si ex operibus, iam non esset gratia.* 1. Tim. 6. Et alibi: *nihil tulimus in hunc mundum, &c.* ¶ Vel allega cõtra quosdam pomposos Dominos, qui hora prima, tertia & nona, quot inueniunt familiares, tot in domibus suis recipiunt, & de familia sua faciunt, *Ite*, inquiunt, *& vos in vineam meam*, sed in fero, id est, in fine omnes æqualiter præmiant, quia parum aut nihil ab eis reportant, *tolle*, inquiunt, *quod tuum est, & vade*: Sicut isti seruitores faciliter recipiunt, ita faciliter reiiciunt, & parum ipsis de lucro tribuunt. Vel dic, quod paterfamilias est Deus, cui æterna prædestinatio ad vineam, id est, ad ecclesiã vel fidem vel ad alios status aliis vocauit temporibus, quia scilicet quosdam hora prima, i. in pueritia, alios hora tertia, i. in iuuentute, alios hora nona, i. in senectute ad fidem vel ad pœnitentiam vocare non cessat, quibus denarium diurnum, i. vitæ æternæ præmium promittit generaliter & dispensat: ista tamẽ est veritas & occulta istius patrisfamilias sententia, vel iustitia & prouidẽtia, quod non semper plus & prius laborantes aliis præferuntur: imo quãdoque fit, quod vltimo conuersi & minus in prima facie parent meriti, ad cœli præmium præponuntur, sicq; fit, quod primi no-
H uissimi etiam aliquoties habeantur. Patet n. quod illi qui vltimo conuertuntur ad Dominum, frequentiori studio quandoq; antiquiores in meritis, & per consequens in præmiis antecedunt. Patet etiam quod gentes vltimo ad dominum cõuersi qui diutissime otiosi extiterant cum nullus eos ante Apostolos conduxisset, Iudæos qui à principio fideles extiterant fide & moribus ad gloriam præuenerunt. Patet insuper quod subditi superioribus sæculares ecclesiasticis & laici scientificis & religiosis quandoque meliores existunt & sic nouissimi primi fiunt. Quandoq; etiam occulto Dei iudicio boni cadunt, impii conuertuntur, & in aliorum gloria succedunt. Vnde Iob. 34. *perdidit multos & innumerabiles & regnare faciet alios pro eis.* De quibus non possunt conqueri priores, quia cum fides, gratia & gloria non sint ex meritis

nostris, sed ex Dei misericordia, iuxta illud ad Tit. 3 *Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum magnam misericordiam suam saluos nos fecit.* Nulli facit Deus iniuriam si alteri alterum anteponit, propter quod dicit *non facio tibi iniuriam, volo huic dare sicut & tibi. Accipe quod tuum est.* Et hoc sicut dicit Apostolus Rom. 9. *Non est volentis neq; currentis, sed Dei miserentis.* ¶ Vel expone sicut exponit Gregorius, de illis, qui in mundi principio & in fine conuertuntur ad fidē, quod tamen primis & vltimis semper paterfamilias Deus paratus est dare mercedē. Vnde Petrus in aurora dicit:

Qui venit extremus dispensatore vocante,
Tantundem recipit sicut qui venerat ante.
Sic Deus ostendit quod quandocunque venimus,
Aggrediamur opus, certi de munere simus.

¶ Vel dic, quod moraliter vinea & anima operarij sunt sensus & affectus, qui ad operandum debent mitti, & si otiosi fuerint, debent increpari. Et si omnes simul habere nequeant, saltem vnus post alium debet paulatim ad virtualem operationem inclinari, præmium etiam æternæ retributionis cunctis dabitur, quādo in fero in fine sæculi nostris sensibus æterna gloria concedetur. ¶ Hic habes, quod discipulos inter se quærentes quis eorum videretur maior in regno cœlorum, Dominus ad humilitatē reducit, sed de hoc nihil ad præsens. Hic dicitur, ꝙ duo cœci qui
A secus viam mendicantes sedebant audito, quod Iesus Nazarenus transiret, inceperunt fortiter clamare, *Fili Dei miserere nostri.* Cumque turba eos increparet ne facerent, illi multo magis clamabant, *miserere.* Quod vt Iesus agnouit, oculos ipsorum tetigit, & visum eis restituit, qui statim ipsum cū aliis secuti sunt Marc. 10. Aduerte tamē quod Marcus & Lucas non ponunt nisi vnum Luc. 18. Et forte vnus erat altero famosior, ideo ibi de alio subticetur. ¶ Allegoricè duo cœci sunt, duo populi Iudæi & gentiles, qui cœci sunt per ignorantiam, sedentes per pigritiam, mendicantes per auaritiam, secus viam per inanis gloriæ apparentiā, & per mundi negotiorum complacentiam, merito esse dicebātur. Christus non obstante turba Sacerdotum & Pharisæorum, illos per fidem illuminauit, & illos duos populos, seu multos de ipsis, per gratiam suam tetigit, & ad sequendum se per fidem & bonam operationem induxit Matth. 7. Vnde de duobus fratribus quos vocauit Iesus de naui, dicitur quod relictis retibus & patre secuti sunt eum. ¶ Vel dic, quod homo dum est in vita, potest dici cœcus secus viam mendicans. Expone vt supra. Et ideo iste quando audit Iesum transeuntē, & sibi appropinquantem, i. quando videt quod nunc est tempus merendi, & quod nunc est nobis danda potestas Christum & eius misericordiam inueniendi, statim eum clamore orationis & confessionis debet ad eum recurrere, & illuminationis spiritualis, sc. gratiæ & influentiæ beneficium implorare. *Quid vultis* (inquit) *vt faciā vobis?* *Domine* (inquiunt) *vt aperiantur oculi nostri.* Psalm. 12. *Illumina oculos meos &c.* Quinimo etiam si talis videt, quod turba præteriens, id est, tentationum, phantasmatum, cogitationum & temporalium solicitudinum tumultus & mundi negotiorum anfractus ipsum increpet, & à clamore confessionis vel orationis ipsum impediat vel retardet, ipse tamen multo magis debet insistere, illius turbæ impetum non curare, & à Christo misericordiam implorare, dicens: *Miserere mei fili Dauid.* Et pro certo si Dominus viderit ipsum clamantem, & in illo clamore perseuerantem, ipsum illuminabit & tanget per gratiam & veram cognitionem, cæcitatem peccati & ignorantiæ sibi tollet, ita quod per bonam operationem & discretionem post Christum imitādo sequetur & curret, dicens illud Matth. 8 *Magister sequar te &c.* Hic ponitur petitio matris filiorum Zebedæi, sed vide infra in Eu. Marc. 10. De ingressu Domini super asinā. Vide Lu. 19. De euersione mensarum & eiectione columbas vendentium vide 10 Euan. Ioan. a.

B *Capitulum vigesimum primum. Textus.* Et cum appropinquasset Hierosolymis, & venisset Bethphage.

MORALITATVM CAP. XVI.

CVm semel Christus esuriret, & ficum prope locū conspiceret, iuit ad eam, si quid forte fructuū in ea reperiret, qui tamen nō fructus sed folia reperit, non n. erat tempus ficuū Marc. 11. Ideo ficum continuo maledixit, dicens: *Nunquam ex te fructus nascatur,* & statim aruit ficus, ita quod nunquam amplius fecit fructum. ¶ Ista ficus potest verbosos homines significare, qui foliis verborum abundant, fructum tamen operis & efficaciæ non habent. Regulare n. est, quod vbi est verbositas & iactantia & elatio maior, ibi operis & efficaciæ nec non diuitiarum & amicitiæ solet copia fieri minor. Vnde Prou. 14. *Vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas &c.* Quia quando Christus esuriens, i. quando aliquis indigens ad tales currit, & fructus alicuius solatij vel auxilij in eis inuenire se credit, satis folia, i. promissiones & iactantias reperit, fructum vero nullum inuenit. Quod de hypocritis est verum, in quibus sola verborum & foliorum vanitas, & solus cōuersationis viror: nullus autem bonæ operationis fructus inuenitur. Quapropter tales infructuosi à Deo maledicuntur, & virore suæ exterioris conuersationis fictæ siccantur, & ariditate paupertatis damnantur. Verbosi o. & vani amici merentur arescere, & virorem suæ conuersationis perdere spiritualiter. Vnde Marc. 11. *Rabbi, arbor cui maledixisti, aruit.* Bona enim conuersatio sine bona vita non potest durare, sed cito deficere. Iuxta illud Luc. 8. *Natum aruit, quia non habebat humorem.* Vnde Sen. de moribus ait, *Nunquā bona honestatis longa est simulatio.* ¶ Homo quidam habuit duos filios, & primo dixit, *vade operari in vineam meā.* Qui C
respondit patri, *nolo*: tandem vero pœnitentia ductus iuit. Postea pater iuit ad alterum, & similiter dixit, qui respondit *eo domine,* & tamen non iuit. Quis igitur horum (quærit Dominus) fecit voluntatem patris. Responsum est, quod primus. Et Christus ex hoc contra principes sacerdotum dixit, quod publicani & meretrices præcedent eos in regno Dei. *Venit enim* (inquit) *Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei, peccatores vero & meretrices crediderunt ei.* ¶ Illam igitur saluator noster parabolam exponit. Videtur enim supponere, quod paterfamilias est Deus, qui duos filios habuit in mundo, id est, duo genera subditorum, primos & secundos, scilicet ecclesiasticos & laicos, quos ambos ad laborandum & ad bene operandum in vinea sua, id est, in ecclesia vel in anima conuocat, & ad hoc vtrunq; secundum maius & minus ordinat. Primo tamen populo ecclesiastico ista præcepit. Secundo scilicet sæculari & laico inquiens, Matth. 20. *Ite in vineam meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis.* Sed vere magna est differentia in istis, quia primi dicunt & non faciunt, secundi vero non dicunt, & quandoq; tamen faciunt. Constat enim quod multi sunt ecclesiastici, qui promittunt & dicunt se velle in vinea Dei laborare, & hoc potissime in susceptione ordinis vel beneficij, vbi tam publice quam occulte se obligant ad laborem, & ad bonorum operum exercitium & culturam, quia istis videtur dictum illud 2. Tim. 2. *Labora sicut bonus miles Christi.* Et tamen isti sunt qui omnino nihil de præmissis faciunt, sed quod Deo fouetur prætermittunt. Vnde Matt. 23. *Dicunt enim & non faciunt.* Econtra alij sunt sæculares, & alij magis leues, qui prima facie mandato Domini contradicunt, & quando eis aliquid iniungitur lingua & moribus totum spernunt Hier. 2. *A sæculo confregisti iugum, dixisti, non seruiam.* Et tamen isti ad cor reuersi, multa bona opera faciunt, & contra illud quod promiserant, bona agunt, quia sæpe fit, quod sæculares qui leui & sæculari conuersatione videntur Dei patris mandata contemnere, & tamen faciunt plura bona quam illi qui ex promissione tenentur facere facta magna. Ecclesiastici enim habent verba & non opera, sæculares vero habent opera & non verba, & ideo isti & non primi dicuntur facere diuina præcepta, cum plus placerent Domino bona opera quam promissa. Ideo bene dicitur istis, quod peccatores & meretrices ipsos præcedent in regno Dei, quia sæculares qui peccatores videntur prima facie eliguntur. Isti vero qui iusti crediti fuerant respuentur. Vnde Matth 8. *Multi venient ab oriente &c.* Et sequitur: *Filij autem regni eijcientur foras.* ¶ Vel si vis allega illud generaliter, quod plus sunt attendenda opera quam verba &c. Ideo dicitur Ioan. 10. *Operibus credite,* vide supra lib. 14. c. 22. vbi ista figura ad literam exponitur. ¶ Homo erat paterfamilias qui plantauit vineam, & sepi circumdedit eam, & fodit in ea torcular, ædificauit turrim, & collocauit eam agricolis, & peregre profectus est. Cum adueniente tempore fructuum seruos suos D
misisset ad vineam, agricolæ ipsos diuersis supplicijs affecerunt, & cum iterum misisset alios, similiter peregerunt. Qui cum vltimo filium mitteret, dicens: *Forsitan verebuntur filium meum,* ipsum etiam occiderunt, & eum extra vineam proiecerunt, dicentes: *Hic est hæres, venite, occidamus eum, & nostra erit hæreditas.* Iste paterfamilias finaliter ad vineā suam veniens, istos operarios perdidit, & vineam aliis locauit. Vnde dicitur. *Malos male perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis.* ¶ Illud exponunt doctores allegoricè, dicentes, quod paterfamilias, id est, Deus à principio plantauit quandam vineam, scilicet, synagogam Esa. 5. *Vinea Domini Sabaoth domus Israel est.* In ista enim fodit torcular, scilicet, ciuitatem Hierusalem, in qua botrus cypri fuit compressus, turrem, templum & sepem ei circumdedit, id est, diuinæ legis munitionem

nam & ambitum Esa. 5. *Plantauit vineam electam, lapides elegit ex ea, fecit torcular & ædificauit turrim ipsamque agricolis*, id est, filiis Israel & Iudæis *locauit*, qui Abraam & Moysi legem, id est, cæremonias ordinauit, & Iudæos in Hierusalem, id est, in terra promissionis locauit. *Ab eis etiam profectus est*, quando data lege suis arbitriis ipsos dereliquit. Vnde tradidit seruis suis bona sua, & profectus est statim. Sed isti agricolæ à principio pessimi & rebelles fuerunt, quia seruos Dei, quos pro fructu bonorum operum reportando mittebat ad vineam, multipliciter offenderunt, sicut patet, quia Moysen exacerbauerunt, & de regno suo Dauid expulerunt, Esaiam serra lignea secauerunt, Hieremiam in Ægypto lapidauerunt, Ezechiel in Babylone excerebrauerunt, Amos vecte perforauerunt &c. Vnde Matth. 23. *Ecce ego mitto ad vos prophetas sapientes & scribas &c.* Finaliter misit filium suum Iesum Christum, quem nihilominus proiectum extra vineam, id est, extra Hierusalem occiderunt, ipsumque & fidem eius respuen-
E tes, hæreditatem eius se habituros perpetuo crediderunt, in quantum, scilicet fidem Christi ipso mortuo extinguere putauerunt, & sectam suam in æternum duraturam, & ipsos in Hierusalem mansuros se arbitrati fuerunt Mat. 21. *Venite* (inquiunt) *occidamus eum & nostra erit hæreditas.* Et Ioan 11. *Ne forte veniant Romani. & tollant nostrum locum & gentem, expedit vt moriatur homo.* Sed eorum opinio facta est irrita, quia eo quod hæreditatem Dei, scilicet, terram Iuda se habituros crediderunt per Christi mortem, potius perdiderunt eandem, quia scilicet paterfamilias Deus perdidit istos Iudæos, & eos per Romanos vendidit & dispersit, vineam suam, scilicet Ecclesiam & fidem aliis agricolis, id est, gentibus ad fidem cõuersis tradidit, istos vero repudiauit & in infidelitate dimisit. Igitur bene concluditur ibi: *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius.* ¶ Vel dic mysticè, quod vinea Domini est Ecclesia, in qua Deus à principio posuit torcular, id est, memoriam dominicæ passionis, turrim, id est, altitudinem contemplationis, sepem, id est, tuitionem pastoralis protectionis Hier. 2. *Ego plantaui te vineam meam electã, omne semen verum*, qui agricolis, id est, Christianis viris & ecclesiasticis ipsam colendam tradidit, & inde fructum bonorum operum expectauit, pro quibus habendis seruos suos scripturam Legis, Psalmistæ & Prophetarum, vltimo vero filium suum misit, scilicet, doctrinam filij sui euangelicam. Isti enim sunt Christi serui spirituales, qui ad vineam Ecclesiæ mittuntur, vt per eos fructum bonorum operum reportent. Sed reuera isti agricolæ iam omnes istos expulerunt & occiderunt, quia ecclesiastici legem per prophetias & Euangelia, diuinam scientiam & gratiam hodie quasi penitus deiecerunt. *Nostra* (inquiunt) *erit hæreditas*, quia hæreditatem Ecclesiæ ac si esset suum proprium patrimonium sibi appropriant, & se non esse agricolas, sed dominos putant Ezec. 36. *Dederunt terram meam sibi in hæreditatem.* Et ideo pro certo (sicut iam videmus) dominos istos agricolas, id est, viros ecclesiasticos diuersimode disperdit, & propter peccata eorum vineam eorum Ecclesiæ aliis agricolis, id est, sæcularibus tyrannis ipsam diripiendam tradidit Esa. 5. *Auferam sepem eius, & erit in direptionem.* ¶ Vel dic, quod ista vinea est anima, cuius cultores sunt sensus & affectus, quia debitum suum non faciunt nec fructum bonorum operũ Deo reddunt, sed seruos eius, id est, bo-
F nas inspirationes strangulant & repellunt, filium eius, i. Christum, & eius gratiam in seipsis interficiunt. Ideo finaliter isti perdunt & vinea, id est, anima ab aliis agricolis, id est, à vitiis & dæmonibus occupatur Ps. 79. *Destruxisti maceriam eius, & vindemiant eam omnes prætergredientes, & exterminauit eam aper de sylua, &c.* De lapide reprobato vide supra 2. Reg. 5. in fine.

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Simile factum est regnum cœlorum homini regi qui fecit.

MORALITATVM CAP. XVII.

REx quidam fecit filio suo nuptias, & misit seruos suos hora cœnæ dicere inuitatis vt venirẽt. Quibus nolentibus, misit alios seruos dicere, *Ecce prandium meum paraui, tauri & altilia mea occisa sunt, & omnia parata venite ad nuptias.* Inuitati vero noluerunt venire: sed alius in villam suam, alius ad negotiationem suam abiit. Quidam autem ex eis seruos suos tenuerunt, & affectos contumeliis occiderunt. Quod audiens rex, missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & mittens seruos suos alios conuocat, dicens: *Nuptiæ paratæ sunt, sed qui inuitati erant, non erant digni. Ite igitur ad exitus viarum & quoscunque inueneritis vocate ad nuptias.* Serui autem abeuntes congregauerunt bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentium. Intrauit autem rex vt videret discumbentes, & vidit ibi hominem non indutum veste nuptiali, & ait illi: *Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* At ille obmutuit. Tunc rex ministros vocauit, & eum in tenebras exteriores ligatis manibus & pedibus mitti iussit: *Ibi*, G
inquit, *erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, &c.*

¶ Ista exponuntur allegoricè de gentilibus & Iudæis. Constat n. quod Rex Deus filio suo vxorem, i. humanam naturam duxit, & ex hoc nuptias & solennitatẽ fidei catholicæ, & congregationem Ecclesiæ catholicæ celebrauit. Ad q̃ conuiuium primo Iudæos vocauit, quia sc. huius fidei fieri participes ipsos præ aliis ordinauit. Vnde Rom. 2. *Iudæo primum & Græco.* Omnia parata sunt, dixerũt serui, i. prædicatores & Apostoli, tauri & altilia occisa sunt, i. Christus & prophetæ & martyres pro fide sunt mortui. Ac si diceret. Omnia fidei testimonia & mysteria parata sunt, venite ad nuptias, i. ad incarnationis fidẽ Es. 55. *Omnes sitientes venite ad aquas.* Sed reuera isti ad nuptias venire noluerunt, sed potius ad villã suam, i. ad synagogã per incredulitatem abierunt, & multos de seruis Christi & prædicatorib. occiderunt, sc. Iacobũ, Stephanũ & multos alios, ideo rex noster Deus pater missis exercitib. sc. Romanorũ, illos perdidit & destruxit, & eos indignos nuptiis, i. salute & fide Christiana iudicans, seruos suos prædicatores & alios conuocandos ad istas nuptias, i. ad incarnationis fidem misit. Ideo dicitur Act. 13. *Vobis oportebat primum loqui verbum Domini, sed quoniam repulistis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes, &c.* Isti igitur prędicatores ad exitus viarũ, i. ad gentiles, qui non erant in via salutis, sed in exitu mittuntur, qui fidem recipientes ad Ecclesię nuptias inducuntur inter quos boni & mali pariter concluduntur, ita quod discumbentibus tam bonis quam malis nuptiæ iam implentur. Vnde H
Iob. 3. *Paruulus & magnus ibi sunt, &c.* Sed reuera in fine sæculi rex iste Deus, ad suos fideles iudicandum, & ad discumbentes videndum, etiam ad examinandum intrabit, & istos quos non indutos veste nuptiali videbit, i. charitate etiam & gratia, æternis vinculis, carceribus & tenebris eos condemnabit, dicens: *Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem*, & quomodo in Ecclesiam venisti, & fidem Christianam suscepisti, cum vestem nuptialem, id est, charitatem & gratiam nõ acquisiuisti, sed potius peccatis & vitiis sordidisti? At ille statim obmutescet, quia proh dolor peccator nullã excusationem habebit, imo sine reclamatione in tenebras ibit, vbi erit fletus & stridor dentium. Vnde Apoc 16. *Beatus qui custodit pallium suum ne nudus ambulet.* Et sequitur: *Multi sunt vocati pauci vero electi.* Et quia omnes generaliter ad fidem vocati sunt, & tamen multi propter defectum vestis nuptialis ad infernum descendunt propter quod consulitur Esa. 52. *Consurge, consurge Hierusalem, induere vestimentis gloriæ ciuitas sancta.* ¶ Vel dic, quod nuptiæ istæ statum significant ecclesiasticum, in quo tauri & altilia, id est, actiui & contemplatiui suis doctrinis & exemplis bonos antiquitus refecerunt, qui in fide Christi & in isto conuiuio, id est, in Ecclesiæ statu mortui sunt, ita quod in sanguine suo vel bona vita statum ecclesiasticum fundauerunt. Quidam a. sunt qui ad illud conuiuium venire renuunt, sicut sunt nobiles & auari qui magis negotia sæculi & statum sæcularem quam statum ecclesiasticum eligunt & exquirunt. Vnde Iob. 30. *Esse sub sentibus delitias computabant.* Alij vero ad istas nuptias, id est, ad Ecclesiæ diuitias ardenter venerunt, ita quod iam discumbentibus, i. clericis religiosis & sacerdotibus plenæ sunt, in quibus boni & mali sine dubio simul viuunt. Verumtamen quia nullus ad aliud conuiuium, id est, ad ecclesiastica beneficia vel officia venire siue intrare debuerat nisi sanctus, id est, Deus in fine sæculi illos qui sine veste nuptiali, id est, sine gratia & cõuersatione spirituali vixerunt, redarguet, & eos in tenebras exteriores, id est, in inferno recludet, dicens: *Quomodo huc intrasti indignus*, vbi nullus debet intrare nisi dignus, *& tu es non habens vestem nuptialem.* Thr. 1. *Vidit gentes ingressas sanctuarium suũ: de quibus præceperas ne intrarent Ecclesiam tuam. Et sic multi sunt vocati, pauci vero electi.* Quia multi intrant Ecclesiæ statum, pauci percipiunt paradisi fructum, sed potius infernales tenebras & luctum. ¶ Iudæi cum postulassent à Christo si liceret censum dare Cæsari, facit sibi Christus afferri numisma census. De quo cum ab eis postulasset, cuius imago esset & numismatis superscriptio. Et ipsi dixissent, Cæsaris. Christus respõdit, dicens, *Reddite igitur quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Ac si diceret, quod illi debet reddi numisma, cuius imago est impressa. ¶ Dic quod cum du- A
plex imago possit imprimi in numismate animæ humanæ Christianæ, scilic. imago Dei, quæ fit per gratiam, & imago Cæsaris,

quæ dicitur à cædendo, & interpretatur possidens princeps, id est, figura diaboli, qui malos principes mundi possidet, & peccatorem cædit & damnat, quæ imago in anima imprimitur per peccatum. Sic est quod illud numisma, id est, anima illa illi Domino finaliter reddetur, cuius imago, id est, figura per morum conformitatem in ipsa inuenitur, quia anima iusta quæ in se imaginem Dei repræsentabit, Deo reddetur. Anima vero peccatrix Cæsari, id est, diabolo propter conformitatem similitudinis offeretur Apoc. 19. *Qui acceperunt characterem &c.* ¶ In 23. c. multæ redargutiones & maledictiones ponuntur, & multa etiam dicta moralia, quæ omnia per se patent. In c. 24. vero multa de vltima tribulatione ponuntur, sed vide infra in Luc. 17. vbi ponam Luc. 21. ¶ In ca. 25. ponitur parabola de decem virginibus, scilicet, quinq; prudentibus & quinq; fatuis, quæ sponso & sponsæ venientibus ad nuptias obuiam exierunt, & omnes istæ lampades tenuerunt in manibus. Ista tamen fuit differentia, quod prudentes cum lampadibus oleum habuerunt, fatuæ vero habuerunt lampades, sed oleo caruerunt. Tandem igitur moram faciente spōso, cum omnes virgines dormiuissent, media nocte clamor efficitur. *Ecce*, inquit, *sponsus venit, exite obuiam illi.* Quæ cum surrexissent, & lampades suas parassent, fatuæ carentes oleo dixerunt: *Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.* Quibus responderunt: *Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes & emite vobis.* Dum irent emere, venit spōsus, & quæ paratæ erant, cū eo ad nuptias intrauerunt, & clausa est ianua. Fatuæ autem virgines venientes, suppliciter aperiri

B petierunt, dicentes: *Domine, Domine aperi nobis.* Sed eis dixit Dominus: *Amen dico vobis, nescio vos.* Cōcludit igitur Dominus, quod quilibet debet esse paratus, quia nescit quando veniet sponsus. ¶ Istam parabolam nunquam possum ita bene exponere, sicut exponitur per doctores, & ita dicamus secundum Aug. quod secundum alios magis nouos: Decem virgines significant vniuersitatem animarum fidelium, quæ pro eo decem dicuntur, quia obseruantiæ decem mandatorum subiugantur. Istæ tamen memorantur esse bonæ & malæ, prudentes & fatuæ, quia de fidelibus animabus constat aliquas esse bonas, & aliquas malas, quæ tamen omnes quinque videntur, quia omnes tam boni quam mali quinque sensuum passionibus submittuntur, vel quia bonæ quinque sensibus imperare, malæ vero eis seruire noscuntur. Istæ tamen inter se multum differunt, quia quamuis omnes lampades, id est, exempla bona & mala splendorem aliqualem bonorum operum habeant, bonæ tamē oleum piæ intentionis, & gratiæ & deuotionis cum lampadibus habent. Malæ vero licet exteriorem splendentem apparentiam habeant, oleo tamen piæ intentionis carent, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum, sicut maxime faciunt hypocritæ, qui non curant habere veritatis nitorem, dum tamen habent exterioris apparentiæ splendorem. Contra quod Tullius dicit: *Quid prodest foris strenue agere.* Omnes igitur virgines, id est, omnes animæ Christianæ, tam bonæ quam malæ sperant ad nuptias agni, id est, ad conuiuium paradisi finaliter ingredi, omnesque expectant sponsum, id est, Christum in resurrectione vltima venturum, & nuptiarum introitum concessurum. Veruntamen quia nunc tardat, necesse est quod isti interim per mortem corporalem dormiant, & quod tam boni quam mali debitum mortis soluant. Vnde Matth. 26. *Dormite iam & requiescite.* Finaliter tamen media nocte, id est, subito ex insperato clamor tubæ Angelicæ fiet, qui omnes dormientes & mortuos per resurrectionē aduocabit, & ipsis aduentum iudicis patefaciet, dicens: *Ecce sponsus venit, exite* de sepulchris *obuiam ei.* Hieron. *Semper sonat vox* (inquit) *illa terribilis in auribus meis: Surgite mortui, venite ad iudicium Domini.* Tunc omnes tam boni quam mali surgent, & lampades suas, id est, bona opera præparabunt & numerabunt & dicent, *Domine in nomine tuo prophetauimus &c.* Veruntamen quia mali & hypocritæ oleum rectæ intentionis non habuerunt, ideo lampades suorum operum extinguentur, in quantum fructu & vtilitate omnimoda priuabuntur. Vnde Prou. 24. *Lucerna impiorum ex-*

C *tinguetur.* Istis igitur non proficiet, sed iustis & sapientibus dicent, date nobis de oleo vestro, id est, iuuetis nos virtute meritorum vestrorum, quia tunc boni poterunt respondere: *Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes & emite vobis &c.* Ac si dicerent, oleum meritorum nostrorum non est tantum, quod ad saluandum nos & vos sufficiat, siue sufficere possit, sed ite potius ad vendentes, & videte quid vobis proficient illi pro quorum captando fauore lampades & non oleum, id est, opera vana sine conscientia bona dum vixistis, in sæculo habuistis, ac si dicerent, videte quid vobis proficit nunc vana gloria, vana laus & commendatio mundanorum. Et dicent: *Vbi sunt dij eorum in quibus habebant fiduciam: Surgant & opitulentur vobis.* Deuteronom. cap. 32. Sed pro certo, dum isti volunt oleum bonæ conscientiæ emere, id est, dum incipiunt bonam conscientiam habere, & de vanitate operum pœnitere, & tarde bonam conscientiam quærere, sapientes, & bonæ quæ habeant oleum cum lampadibus, cum sponso Christo intrabunt nuptias paradisi, & clausa ianua paradisi, id est, excluso tempore merendi, isti hypocritæ, & fatuæ perpetuo foras stabunt, & in inferno dolentes, nunquam apertionem veniæ, seu cœli ianuæ de cætero impetrabunt. Vnde Matth. 7. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.* Ideo oleo bonæ conscientiæ muniamur, & semper parati & in bono vigiles inueniamur, vt quacunque hora sponsus Christus veniat, cum ipso ad nuptias induamur Ecclesiast. 9. *Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. Omnibus dico, vigilate.*

¶ Vel si vis, dic, quod illud quod hic ponitur, quod fatuæ virgines pro eo quod oleum non habebant, lampades suas extingui dicebant, potest contra hypocritas allegari, quorum lampades, id est, quorum conuersationis splendor non potest diu durare, imo cum oleum bonæ conscientiæ, intentionis & diuinæ gratiæ interioris istis deficiat, necesse habet cito extingui & deficere. Sene. *Nihil quod simulatum est & fictum, potest esse diuturnum.* Vnde Iob. 18. *Nonne lux impij extinguetur?*

¶ Vel dic, quod quilibet debet plus se diligere quam alios, quia *charitas incipit à seipsa*, vnde vbi homo non potest sine sui præiudicio alteri subuenire, debet illum dimittere, & de sua solummodo salute tractare, exemplo prudentium virginum quæ D dixerunt Matth. 25. *Ne forte non sufficiat, &c.*

¶ Vel ista allega, quod semper debet quilibet esse paratus, pro eo quod Christi aduentus est incognitus & incertus, vt quacunq; hora clamor diuinæ vocationis insonuerit, & ipse Christus per mortem decreuerit nos vocare taliter paratos nos inueniat, vt cum eo possimus ad cœli nuptias introire Matth. 24. *Estote parati, &c.*

¶ Homo quidam peregre proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis omnia bona sua cap. 25. Et vni quidem dedit quinque talenta, alij vero duo, alij vnum, vnicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Igitur qui quinque talenta acceperat, lucratus est alia quinque, qui autem duo acceperat, lucratus est alia duo, qui autem vnum abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui. Cum igitur lapso tempore rediret dominus, & poneret rationem cum seruis suis, audiens quod vnus quinque, & alius duo talenta lucrati fuerant, & quod pecuniam suam multiplicauerant, ipsos supra maiora constituit, & eorum diligentiam commendauit, dicens cuilibet: *Euge serue bone & fidelis, quia in pauca &c. Intra in gaudium domini tui.* Accessit autem qui vnum acceperat talentum, dicens ei: *Domine scio quia homo durus es, metens vbi non seminasti, & congregans vbi non sparsisti, & timens abij, & abscondi talentum tuum in terram, ecce habes quod tuum est.* Dominus vero negligentiam serui arguens, ipsum ea propria verbis condemnauit, dicens: *Si, inquit, homo durus sum, & meto vbi non semino, oportebat te pecuniam meam dare nummularijs, vt sic & ego veniens recepissem, quod meum est cum vsura.* Istum fecit igitur talento commisso priuari, & illi qui quinq; lucratus fuerat dari. Seruum vero illum tanquam pigrum & inutilem fecit in exteriores tenebras alligari, dicens: *Habenti dabitur, & abundabit. Illi autem qui non habet, etiam quod habere videtur, auferetur ab eo.*

¶ Ista exponuntur seriose per Gregorium in Homil. quod ille E homo qui peregre proficiscitur, est Saluator noster, qui in ea carne quam assumpserat, abiit in cœlum. Carnis n. locus proprie terra est, quæ quasi ad peregrinandum ducitur, dum per redemptorem nostrum in cœlo collocatur. Vnde dicitur Luc. 19. *Homo quidam abiit in regionem longinquam, accipere sibi regnum.* Ille igitur seruis suis, id est, Christi fidelibus & Christianis tradidit bona sua, id est, gratias gratis datas, & vni dat quinque, alij duo, alij vnum. Hoc est quod vnicuique dat & dispensat gratias suas secundum maius & minus, diuersis diuersimode præbet eas, quia 1. Corinth. 12. *Diuisiones gratiarum multæ sunt, idem autem spiritus diuidens singulis prout vult.* Vult autem quod de istis talentis suis quilibet negotietur, & quod quilibet gratiis istis sic vtatur,

quod

quod lucrum & fructum virtutum & meritorum multiplex reportetur. Vnde Luc. 19. *Negotiamini dum venio.* Et ideo quidam sunt qui pecuniam sibi commissam id est, gratias sibi concessas multiplicant, & alii quinque talenta, & alii duo lucrentur, in quantum secundum maius & minus in bonis operibus se exercent, secundum quod plures gratias naturales acceperunt, de lucro meritorium plus reportant. Vnde Luc. 12. *Cui multum datum est, multum exigetur ab eo.* Igitur in die iudicii, vel in morte, quando Deus qui ab ipsis profectus fuerat, & qui quemlibet eorum in manu sui liberi arbitrii dimiserat, istos seruos ad rationem vocabit. Tunc tales bene operantes supra multa constituet, & in gaudio Domini sui, scilicet, in paradiso multipliciter præmiabit. Veruntamen, quia aliqui sunt pigri serui, qui pecuniam sibi cômissam, id est, scientiam, gratiam vel industriam sibi à Deo concessam in bono non multiplicant, imo in terram ipsam fodiunt, & ad terrena lucra & negotia applicant, ibique totum censum cumulant atque parant. Ideo tales finaliter condemnantur, & in exteriores tenebras ellegantur Matth. 22. *Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.* Et dicet Dominus: *Sciebat quia homo sum durus, rigidus, iustus & seuerus, qui volo colligere vbi non seminaui,* hoc est, volo quod quilibet vir virtutes & merita reportet vltra gratiam quam sibi pro semine dedi, & quod ipse augeat & multipliciter gratiam & scientiam quam tibi commisi, *quare igitur illam in terram fodisti,* quare ipsam in terrenis negotiis posuisti, *& eam potius tradidisti nummulariis,* id est, pauperibus, si fuerit pecunia temporalis, vel auditoribus si fuerit spiritualis scientia, *vt, scilicet, lucrum debitum reportarent?* Ac si
F diceret, Iuste in tenebras eiici meruisti, quia magis spiritualia quam terrena dilexisti. Ista possime ellegantur per Gregorium de prædicatoribus, qui secundum quod homo habet plura talenta, id est, plures gratias & scientias à Deo recepit, secundum hoc prædicando & docendo magis debet proficere, vt lucrum cum vsura de animabus conuersis possit Domino reportare. Vnde Luc. 12. *Cui commendauerunt multũ, plus petent ab eo,* ita quod de laborando, & prædicando secundum magis & minus nullus se valeat excusare. Vnde secundum ipsum, illi qui dicunt: *Scio Domine quia durus es,* id est, scio quia prædicationis & religionis status difficilis est & durus, & ideo nolo mihi creditum talentum, id est, scientiam mihi traditam in tali negotio exponere, nolo tam ardua quærere, sufficit mihi in scientia & administratione viuere, & talentum mihi traditum in terra, id est, in terrenis occupationibus sepelire, nolo salutem multorum quærere, sufficit mihi circa temporalia iuste viuere, & de vtilitate propria non aliena curare, Isti à Domino sicut serui inutiles redarguuntur, & in æternis tenebris concluduntur.

¶ Vel si vis illud quod hic dicitur: *Habenti dabitur & abundabit, ei autem qui non habet, etiam quod habere videtur, auferetur ab eo.* Quod etiam ipse paterfamilias exemplo demonstrauit, qui vnũ talentum ab illo abstulit, & ipsum alteri qui plus abundauit dari mandauit.

¶ Allega hoc de mundi fortuna, etiam de mundi principibus & tyrannis, cum isti habeant multos seruos & subditus, quorum quidam abundent, & alii indigent, quidam sunt diuites, & alii pauperes, quidam magna lucra faciunt, sicut ad literam sunt eorum officiales, quidam qui solum vnum talentum habent, id est, modicam habent substantiam, & hoc in terra absconditam, id est, in terrenis agriculturis & laboribus acquisitam, sicut sunt inferiores subditi, agricolæ & similes. Istud est verũ, quod illi Domini & tyranni ab illis qui parum aut nihil habent, scilicet, ab agricolis & fossoribus continue rapiunt, & illud modicum quod habent, ab eis auferunt & tollunt, quod aliis, scilicet,
G suis causidicis & officialibus diuidunt. Constat enim quod inferiores spoliant, & de spoliis suis diuites officiales suos munificant & ditant, bona enim sua continue à pauperibus aufferunt, diuitibus vero aliene quotidie cumulantur Esa. 3. *Rapina pauperis in domo vestra.* ¶ Vel dic, quod hic dicitur, quod ille qui talentum non multiplicauit, ille fuit priuatus, & census ille alteri datus, & ipse in tenebris ligatus. Ille vero qui lucrum Domino apportauerat, fuit magnificatus, & in gaudium Domini receptus, & muneribus amplietus. Potest applicari contra modernos Dominos, qui reuera nullum seruum aut familiarẽ diligunt, nisi lucrũ apportet, & nisi vtilitatem eorum faciat, & pecunias multiplicet & augmentet, tales enim solent magnificari, donis & beneficiis amplhari. *Euge* inquit &c. Vnde Isaac amabat Esau &c. Gen. 25. Illos vero qui lucrũ non procurant, solent reiicere & vilipendere, & talentum eorum, id est, beneficium vel officium ab ipsis quandoque tollere, & ipsos repellere & fugare, dicentes, *Seruum inutilem eiicite,* quia quicunque munera & lucra non procurat, à diuitibus reiicitur, & alius in officio eius subrogatur quod potissime videtur de officialibus Dominorum, quia nisi per rapinas & exactiones lucrum acquirunt Dominis suis, continue submouentur, & ipsorum talentum, id est, officium statim alteri datur. Vnde Matt. 21. *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum.* ¶ Vel dic, quod habenti gratiam dabitur gloria & abundabit, ei autem qui non habet, supple gratiam, etiã quod habet auferetur ab eo, quemadmodũ ad literã contingit in hypocritis. ¶ Vel dic, quod qui nõ fuit vsus talento sibi commisso, illud perdidit, quia quando homo non exercitat ingenium suum quanquã sit vtile & bonum, vel quando ipsum in terram abscondit, vel quando ipsum in terrestribus ponit, ipsum pro certo perdit, in quantum rudis & hebes efficitur, & ad ignorantiã se deflectit, quia serui negotium sine exercitio & ingenio in artubus & brachia in corporibus irrigescunt. ¶ Vel dic, quod per talentum intelligitur sensus, quem homo dũ viuit, ad voluntatem Domini debet expendere, vt ex eo lucrum virtutum acquirere possit, quod mundi sapientes non faciunt imo illud in terrenis negotiis sepeliunt, in cautelis & malitiis sensum suum contra Dei voluntatem expendunt. Quia Hierem. 4. *Sapientes sunt, vt faciant mala, bene autem facere nescierunt.* H
Ideo in fine, quando paterfamilias Deus vult cum eis ponere rationem, scilicet, in morte, illud talentum, scilicet, sensus & ratio, de ipsis aufferetur, in quantum de his quæ ad salutem pertinent, obliuisci nolcuntur, quapropter in exteriores tenebras perpetue reponuntur, teste Aug. Hac animaduersione percutitur peccator, vt moriens obliuiscetur sui, qui dũ viueret oblitus est Dei. Vnde 1. Cor. 1. *Perdam sapientiam sapientum &c.* Cap. 26.

¶ Hic fit mentio, quomodo in die iudicii boni à malis separabuntur, & illi ad dexteram, isti ad sinistram ponentur. Fit etiam mentio, quomodo de operib. pietatis Dominus disceptabit, & quomodo illos qui pietatis opera exercuerunt, ad paradisum vocabit, illos qui contrarium fecerunt, etiam qui erga tribulatos & pauperes sunt crudeles, in ignem diabolo paratum condemnabit. Fit etiam mentio, quomodo opera pauperibus impensa Christus in extremo iudicio sibi facta fuisse reputabit, & quomodo in persone pauperum seipsum in homine esse clamabit. ¶ Ista omnia allega, quod boni & mali qui nunc vix possunt distingui in mundo, in iudicio optime distinguentur, quia tunc in præsentia omnium boni à dexteris, id est, in æterna prosperitate, mali à sinistris, in æterna aduersitate ponentur sicut dicitur Prou. 4. *Vias quæ à dextris sunt nouit Dominus, peruersæ autem viæ quæ à sinistris sunt, &c.* Item ista possunt allegari quomodo opera pietatis inter cætera bona videntur Deo placere, de quibus, solum legitur in iudicio mentionem facere. Sicut satis dicit Apostolus 1. Tim. 4. *pietas ad omnia valet.*

¶ Item iste possunt allegari, quomodo Deus bona vel mala facta pauperibus suis reputat sibi facta, & quomodo persona pauperum personam Domini repræsentat. Vnde Matt. 10. *Qui recepit vos, me recepit* Matt. 18. Item, *qui susceperit talem paruulum in nomine meo, me recepit.*

Capitulum vigesimum sextum. Textus. Et factum est cum consummasset Iesus sermones hos. A

MORALITATUM CAP. XVIII.

CONsilium capiendi Christũ fuit sumptum in atrio principis sacerdotũ qui dicitur Caiphas. Vnde hic dicitur, quod congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotũ, qui dicebatur Caiphas vt Iesum dolo tenerent & occiderent. *Dicebant enim non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.* ¶ Ista possunt allegari contra male quæ fiũt in curiis Dominorum, quia hodie in atrio principis siue summi sacerdotis, hoc est in curiis Episcoporum & principum mũdanorum, congregantur sacerdotes & seniores, id est, mali consiliarii tam laici quam clerici, tam regulares quam sæculares & hoc non vt Iesus, id est, iustitie & innocentia defendatur, sed potius vt dolo, fraude & iniustitia perimatur, quia omnia colloquia & consilia quæ fiunt hodie, & etiam consilia in principum parlamentis ad hoc solum fiunt, vt detur locus fraudibus & fictionibus, & vt Christũ, id est, pauperes & innocentes qui Christi personam in hoc mundo repræsentant, per dolos & fraudulentias machinationes suis exactionib. subiiciant & tor-

mentis Ps. 47. *Congregati sunt & conuenerunt &c.* Veruntamen tales mali consiliarii multum bene cauent, ne talia fiant in die festo, id est, loco publico & aperto, & hoc ne tumultus fieret in populo, quia tales mala & fraudulenta sua consilia quæ machinantur contra Christum, id est, contra Ecclesias & pauperes, nõ solent publice facere, sed priuate, non notorie, sed occulte. Sciunt enim quod tumultus in populo fieret. Et si populus suas videret malitias, ipsos forsitan dentibus laniaret. Quærunt igitur isti sua secreta consilia facere, & notitias hominum declinare, quia Ioan. 3. *Omnis, qui male agit, odit lucem.* ¶ Cum esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Et sicut dicitur, super pedes, quos capillis suis ter-
B sit, & impleta est domus ex odore vnguenti. Quidam igitur discipulorum hoc indigne ferebant, dicentes: *Ad quid perditio hæc? Poterat enim venundari multo & dari pauperibus.* Iesus autem ipsam excusauit, & deuotionem ipsius comprobauit, & curam eius erga se magis quam erga pauperes commendauit, dicens: *Pauperes semper habebitis vobiscum, & cum volueritis, potestis eis benefacere, me autem semper non habebitis. Mittens autem hoc vnguentum in corpus meum ad sepeliendum me fecit.*

¶ Tunc Christus in domo Simonis, qui interpretatur obedientia in Bethania domus obedientiæ vel afflictionis spiritualiter discumbit, quando in boni obedientis conscientia conquiescit. Talis enim domus & talis Dominus hospitari bene Christum dicuntur, quia reuera nunquam requiescit Dominus gratius quam vbi obedientia, humilitas & afflictio pœnitentiæ & pœnalitatis conseruantur. In ista domo mulier, id est, bona voluntas ipsum vnguento inungit, & vas alabastri, id est, cor firmum & solidum, scilicet, per deuotionem aperit, & caput eius, id est, diuinitatem, pedes, id est, eius humanitatem vnctioni vnguento recreat, ita quod tota domus conscientiæ odore spiritualis suauitatis impletur, & opus illud Eleemosynis pauperum antefertur. Maius enim bonum est deuotio erga Deum, quam compassio erga proximum, & plus Deo obedientia quam Eleemosyna vel sacrificium placet, vt patet 1. Reg. 15. *Nunquid vult Deus holocausta, & non potius vt obediatur voluntati eius? Melior enim est obedientia quam victima.* ¶ Vel allega contra infamiam, quæ de iuse non tollitur. Simon iste ante leprosus fuerat, sed modo non erat, quia iam diu ipsum ante sanauerat, & tamen adhuc vocabatur leprosus, dato quod esset sanus realiter. In quo notatur quod quando quis lepram alicuius criminis quandoque vel defectus incurrit, vix amplius potest nomen, id est, fama re-
C cedere, quinimo dato quod sanetur & emendetur de crimine in tantum quod dignus possit dici Dominum spiritualiter hospitari, solet tamen nomen illud infamiæ quam incurrit, apud eum perpetuo remanere Ezech. 24. *Multo labore sudatum est, & non exiuit de eo nimia rubigo eius.* Vel allega, quod nunquam potest aliquis opus pium vel meritorium facere, quin satis inueniat qui opus illud delectentur mordere, sicut in ista apparuit quæ Dominum vngendo opus sanctissimum faciebat, & tamen non carebat detractoribus dicentibus, *Ad quid perditio hæc?* ¶ Vel allega hoc, quod detractor non parcit Domino, vel amico, sicut patet hic de istis, quod detractor sub specie boni & colore & occasione virtutis, semper nititur aliorum bonis derogare, sicut patet hic, vbi isti sub specie Eleemosynæ faciendæ deuotioni alterius detrahebant. ¶ Vel allega ista, quod semper est ad rem magis necessariam primo & principaliter recurrendum, & negotium magis cogens faciendum primo, & minus cogentibus præferendum sicut hic dicitur quod pauperes semper erant cum discipulis remansuri. Christus autem cito erat recessurus ab eis, & ideo concludebat sibi primo obsequium vnctionis præberi debere, cum Eleemosynæ pauperum possent alias fieri & sine periculo differri. ¶ Hic habemus quod cum Christus discipulos fugitiuos & eum dimissuros prædiceret, Petrus audacius præ cæteris se iactauit, se cum eo in mortem & in carcerem iturum, se nunquam negaturum promisit, & tamen ipse prius Dominum negauit, & turpius deliquit cæteris.

¶ Allega ad hoc, quod vt cõmuniter illi qui magis se iactant, minus reddunt, & illi qui fortiores & constantiores amicos tẽpore pacis se asserunt, tandem quando venit tentatio & tribulatio, primi cedunt. Sen. *Infirmior canis magis indulget latratib.* ¶ Vel dic, quod Petrus qui erat futurus Ecclesiæ pastor, & qui fortior credebatur esse aliis, prout ex verbis eius apparet permissus est à Deo cadere, ad ostendendum quod nullus debet de viribus suis præsumere, & ad ostendendũ quod prælatus debet ex dentibus, & delinquentibus compati, & ex propria fragilitate aliorũ fragilitatem cognoscere, & sic non nimis aspere corrigere, sed potius condolere. Vnde Eccl. 31. *Disce ex teipso quæ sunt proximi tui &c.* Petrus in atrio principis sacerdotum, positus ad ignem se calefaciens cum ministris, ibidem ad vocem ancillæ Christũ negauit, audito tamen gallo, Petrus respectus à Christo peccatum suum recordatus est, & sic egressus atrium, amare flendo pœnituit. ¶ Istud allega, quomodo isti qui sunt in curia & in atriis dominorum, & cum ministris & officialibus eorundem, solent ad ignem auaritiæ in aliquibus officiis constitui, faciliter mendacia & periuria solent incurrere, & ibi plus quam alibi ad vocem ancillæ, id est, ad carnis suggestionẽ, vel ad pecuniæ delectationẽ solent grauiora crimina perpetrare. ¶ Vel dic, quod D
dato quod homo grauissime delinqueret, fit tamen quandoque quod ipsum Dominus oculo misericordiæ respiciens & gallũ cantantem, id est, aliquem prædicatorem audit & ductus pœnitentia foras, id est, extra statum peccati exit & amare plurans conqueritur atque gemit, & sic veniam obtinet atque acquirit.

¶ Vel dic, quod nullus est ita Petrus, quin vocem ancillæ, id est, carnis suggestionẽ debet formidare, & quin per ipsam possit à statu salutis cadere, & consentiendo peccato Dominum negare. ¶ Iudas osculatus est Iesum, & tamen ipse est qui prius tradidit ad mortem & tormentum ¶ Sic vere hodie mali sacerdotes, qui Deum in sacramento quotidie osculantur, sunt illi qui sibi amplius inimicantur, & qui ipsum osculando, id est, indigne recipiendo, in manus inimicorum suorum, id est, vitiorum quæ habent in corde, tradere dignoscuntur. Vnde Luc. 22. *Iuda osculo filium hominis tradis?*

Capitulum vigesimum septimum. Textus. Mane autem facto.

MORALITATVM CAP. XIX.

De precio sanguinis Christi venditi sacerdotibus restituto, fuit emptus ager figuli in sepulturam peregrinorum, qui Acheldemac vocabatur, id est, ager sanguinis. ¶ Sic vere precio mortis Christi fuit emptus & acquisitus ager opulentissimus paradisi. In quo, scilicet, peregrini, id est, viri iusti qui se reputant peregrinus & aduenas super terram, in morte quantum ad animam sepeliuntur, & ibidem feliciter reponuntur, qui etiam locus ager sanguinis proprie dicitur, pro eo quod sanguis Christi precio cõparatur. Ager etiam dicitur figuli, pro eo quod ipsum dedit, & vendidit factor mundi. Vnde Gen. 27. *Odor agri pleni cui benedixit Dominus.* ¶ Iudas pœnitentia ductus de Christo iniuste vendito acquisita legitur restituisse, & de crimine suo displicentiam habuisse. ¶ Quod est contra obstinatos vsurarios, qui sine displicentia & pœnitentia de mundo recedunt & nihil de alieno omnino restituere volunt.

¶ Barrabas nocens in curia Pilati fuit liberatus, Christus vero innocens crucifixus. Quod quia Pilatus ad vocem populi fecit, ideo excusatus esse credidit, in cuius signum manus suas lauit, dicens: *Innocens sum à sanguine iusti huius.* E

¶ Illud allega moraliter, & generaliter, quod in curia malorum iudicum boni & innocentes, maxime quando sunt egeni & pauperes, condemnantur, mali vero & nocentes, dum tamen dicuntur Barrabas qui interpretatur filius magistri qui erat vir nobilis & insignis, hoc est dictum, dum tamen sint homines nobiles & diuites, & qui magistros habeãt dominos vel parentes, contra iustitiam absoluuntur, quia isti sunt de quibus dicitur Esa. 5. *Væ qui iustificatis impium &c.*

¶ Vel dic contra multos fatuos, qui quando faciunt aliquid malum, ad clamorem aliorum reputant se immunes dicentes: *Innocens ego sum, vos videritis,* & tamen isti deberent aduertere illud Exod. 23 *Non sequaris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio acquiesces plurimorum sententiæ, vt animæ deuies.*

¶ Moriente vero Domino, velum templi in duas partes scissum est, terra mota est, petræ scissæ sunt, sol obscuratus est, tenebræ per vniuersam terram factæ sunt, monumenta plurima aperta sunt, & sanctorum corpora surrexerunt & in sanctam ciuitatem Hierusalem intrauerunt, & multis apparuerunt. ¶ Sic vere in tempore mortis & passionis Christi, potissime in septimana sancta, terra, i. peccator terrenus debet per timorem moueri Ps. 103. *Respicit terrã & facit eam tremere &c.* Petræ, id est, corda quantumcunq; dura debet per timorem scindi. Vnde Ioel 2. *Scindite corda vestra & non vestimenta vestra* Sol, id est, splendor & lætitia cordis, debet per compassionem obscurari. Vnde Ioel.

Sol

Sol conuertetur in tenebras. Monumenta, id est, corda immunda & cadaueribus, vitiorum plena, per confessionem debent aperiri, & sic corpora sanctorum, id est, ipsi pœnitentes sancti spiritualiter resurgent, ita quod sanctam ciuitatem paradisi poterunt ingredi, & ibi feliciter introduci Heb. 4. *Festinemus ingredi in illam requiem.* ¶ Homo quidam diues ab Arimathia nomine Ioseph, qui discipulus erat Iesu, à Pilato petiit corpus eius, & accepto corpore in sindone munda inuoluit, & in nouo monumento in quo nondum quisquam positus fuerat, sepeliuit, & grande saxum ad ostium monumenti aduoluit. ¶ Iste homo significat virum iustum qui dicitur homo per rationem & discretionem, dicitur diues per virtutum & meritorum possessionem, discipulus Iesu per obedientiam & imitationem, ab Arimathia quod interpretatur vigilia, per diligentiam & discussionem,
F nobilis per generosam animi conditionem, decurio per decalogi impletionem, dictus Ioseph, id est, augmentum, per continuam virtutum accumulationem. Vnde Gen. 4. *Filius accrescens Ioseph.* Quia reuera talis corpus Christi in sacramento altaris digne recipit, & eum in sindone munda, id est, in puritate conscientiæ ponit, & in monumento, id est, in corde humili, & deuoto ipsum sepelit & recondit, grandemq; lapidem, id est, pondus diuini timoris adhibet, virtute cuius ipsum defendit melius & custodit. Cuilibet enim illud corpus recipienti dicitur 3. Reg. 20. *Custodi virum istum, quoniam si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius.*

¶ Vel dic, quod in hoc Ioseph qui erat iustus, recepit à Pilato, qui erat iudex pessimus, ita quod rursus crucifigat Dominum in seipso per vitia, sicut fecit Pilatus. Nihilominus ipse potest Ioseph qui erat iustus, id est, cuilibet bono Christiano verum corpus Christi tradere, sacramenta Ecclesiastica ministrare, & ipse Ioseph, id est, Christianus, licite potest ab ipso percipere, quia virtus sacramentorum non est à ministro, sed à Deo, & ideo ministri mali non possunt sacramenti efficaciam in illo qui digne recipit vitiare. Vnde Matth. 7. *Vos autem cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris.*

Capitulum vigesimum octauum. Textus. Vespere autem sabbathi quæ lucescit in prima sabbathi.

MORALITATVM CAP. XX.

CVstodes quibus fuerat commissum custodire corpus Domini in sepulchro, à facie Angeli descendentis de cœlo, cuius aspectus erat sicut fulgur, & à facie terræmotus qui tunc factus est ita fuerunt territi, quod quasi mortui corruerunt, quapropter Dominum perdiderunt, quia ipsis sic prostratis, Christus sepulchrum dimisit, & ipsis ignorantibus abiit & resurrexit. Vnde ipsi testificati sunt, quod ipsis dormientibus Christus erat eis surreptus, & de eorum custodia prolongatus.
G

¶ Illud potest exponi, quod illi qui paschale corpus Domini in corde siue in sepulchro custodiendum recipiunt, quandoque valde male custodiunt, quinimo ipsum per vitia perdunt. Angelus enim qui descendit de cœlo, id est, diabolus, cuius aspectus per violentiam tentationis ardet & penetrat sicut fulgur, iuxta illud Luc. 10. *Videbam Satanam de cælo cadentem sicut fulgur*, vna cum terræmotu tentationis ipsos per peccatum prosternit, ita quod in vitiis statim dormiunt atq; cadunt, & sic thesauro quem custodire debuerant, spoliantur, & sepulchro suæ conscientiæ à Christo quem receperant euacuantur. Vnde Marc. 16. *Surrexit, non est hic. Ecce locus, vbi posuerunt eum.*

¶ Et si vis, dilata vitam tuam, quomodo multa genera vitiorum videntur circa sepulchrum dormire, & male Dominum custodire. Vnde 1. Reg. 26. *Viuit Dominus, quia filii mortis estis vos, qui non custodistis Christum Domini.*

¶ Hic dicitur, quod cum custodes Christum resurrexisse, & Angelum descendisse testificarentur, principes sacerdotum ipsos pecunia corruperunt, & quod ipsum à discipulis suis furatum dum dormiebant dicerent, pacta pecunia induxerunt. Qui accepta pecunia sicut fuerant edocti fecerunt, & resurrexisse Dominum negauerunt.

¶ Illud si vis allega exemplariter, quomodo pecunia & auaritia facit veritatem dimittere, mendacium dicere, & articulos fidei aliquoties negare, & ab illis quæ quandoque homo testificatus fuerat, deuiare. Bene igitur dicitur Eccl. 10. *Pecuniæ obediunt omnia.*

Moralitatum super Matthæum Finis.

MORALITATVM LIBER TRIGESIMVS SVPER MARCVM. H

Capitulum tertium. Textus. Et introiuit iterum in synagogam, & erat ibi homo habens manum aridam.

MORALITATVM CAP. I.

Via quicquid est in Marco, totum, vt communiter, prædicatur in Matthæo, ideo pauca quæ remanent, superaddam. In 3. cap. dicitur, quod cum Christus quadam die feruentissime prædicaret, visum est discipulis suis, quod humanam discretionem excederet, & ideo accesserunt vt eum tenerent. Dicebant enim quia in furorem versus erat. Scribæ etiam dixerunt, quia Beelzebub habebat, & quia in principe dæmoniorum dæmones expellebat.

¶ Istud allega, quod viri iusti qui feruenter prædicant, & opera virtuosa præ cæteris agunt in tantum quod dæmonia, id est, vitia, scilicet, dæmonum potentiam de obsessis peccatoribus suis doctrinis expellunt: Isti hodie furiosi & sine sensu à viris carnalibus reputantur, nihilque prorsus valere à mundanis hominibus reputantur, quia quicunque hodie mundana contemnit, & de salute sui & aliorum meditatur, fatuus & lunaticus æstimatur, sicut de Propheta qui ad inungendum Iehu venit, dixerunt alii: *Quid ad te venit subreptitius iste* 4. Reg 9. Sic etiam si quis mirabilia opera & virtuosa facit statim mali hoc per hypocrisim & malam intentionem factum asserunt, & hoc magis Beelzebub quam veritati diuinæ attribuunt. Vnde Matt. 11. *Venit Ioannes neq; manducans neque bibens, & dicunt ecce dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens. & dicunt, ecce homo vorax & potator vini publicanorum & peccatorum amicus.*

Capitulum septimum. Textus. Et conuenerunt ad eum principes & Pharisæi. A

MORALITATVM CAP. II.

AD Iesum cum fuisset adductus homo surdus & mutus, vt imponeret sibi manum, apprehendens eum de turba seorsum misit digitos suos in auriculas eius, & spuens tetigit linguam eius, & suspiciens in cœlum dixit, *Epheta*, quod est *adaperire.* Et statim apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur recte.

¶ Sic reuera cum ad Dominum quotidie veniant peccatores, qui surdi & muti esse dicuntur, pro eo quod illa quæ pertinent ad salutem suam, non possunt loqui aut dicere, seu aliqua honesta & vtilia prædicare, vtilia, scilicet, correctionem & bonam monitionem non possunt audire, nec ad aliquam bonam doctrinam cor suum applicare Hier. 6. *Incircumcisæ aures eorum, & non possunt audire.* Sed quandoque Christus vel prælatus istos seorsum à tumultu negociorum & hominum per contemptum separat, donec saliua bonæ doctrinæ linguam talium tangat, & sic ad recte loquendum, confitendum, laudandum & gratias agendum ipsos acuit & disponit. Ipsos etiam digitis suis, id est, donis Spiritus sancti, vel digitis suæ liberalis gratiæ vel distributionis, vel digito suæ manuductionis, ostensionis & inuentionis, vel digitis suæ percussionis vel correctionis illorum aures, id est, auditum & attentionem aperit, vinculum earum linguæ, scilicet, verecundiam, ignorantiam, & obstinationem, insolentiam ac impudicitiam resoluit, ita quod diligenter loqui & recte audire & attendere eos faciat Matt. 11. Vnde de tali spirituali Medico potest dici quod sequitur Marc. 7. *Bene omnia fecit, quia surdos fecit audire, & mutos loqui.* Et Matt. 11. *Surdi audiunt, & cæci vident.*

Capitulum nonum. Textus. Et dicebat illis. Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus.

MORALITATVM CAP. III.

DE quodam dæmoniaco ducto ad Iesum, vt ab eo sanaretur dicitur hic quod pater eius dixit Christo: *Attuli ad te filium meum habentem Spiritum mutum ab infantia sua, qui vbicunque apprehendit, allidit eum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit, sæpe etiam eum in ignem & aquam misit, vt eum perderet. Et attuli eum ad discipulos tuos & eum sanare non potuerunt.* Christus igitur istum sanauit, & Spiritum surdum & mutum, id est, qui mutitatem & surditatem in eo causauerat, effugauit. B

¶ Iste dæmoniacus significat peccatorem, qui à discipulis sanari non potuit, ad significandum quod solus Deus & non homo

suspendit, & viscera eius effusa sunt, medius crepuit Actor.1. ¶Sic vere videtur facere Simoniaci prælati. Isti enim Christum, id est, gratiam Spiritus sancti vel accessionem ad Christum, id est, beneficium vel officium ecclesiasticum non tradunt alicui, nisi conueniant de mercede, dicentes: *Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* At illi constituerunt ei triginta argenteos. Finaliter tamen post mortem Christi pœnitebunt in inferno, vbi ad inferni patibulum suspendentur, & præ dolore crepabunt, & fœda viscera i. interiora cogitamina & crimina effundentur, & apparebunt, vel vbi viscera impia contra Christum & Deum & desperationem eructabunt. ¶ Vel dic, quod prælati Simoniaci, qui vendunt Christum pecunia, suspendentur, per mentis elationem crepant, & per iactantiam & præsumptionem viscera suæ misericordiæ perdunt, & ipsa in terram effundunt per terrenorum auaritiam & affectionem. ¶ Vel etiam viscera istorum significant eorum nepotulos, quos in ecclesia promouent dum sunt ibi, qui reuera post ipsorum mortem consueuerunt de corpore Ecclesiæ eiici & effundi, id est, de beneficiis suis expelli, & in terram, id est, ad statum infimum deduci Threni.2. *Effusum est in terram iecur meum.*

G ¶ Iudas autem volens Christum in mortem tradere, ministris dedit signum, dicens: *Quem osculatus fuero, ipse est, &c.* Cum igitur Christus esset in horto, Iudas ad eum ascendens osculum sibi dedit, & sic osculando ipsum ipsis monstrauit, qui gladiis & fustibus eum apprehenderunt, & ipsum ad supplicia deduxerunt.

¶ Iudas proditor est mundus, qui ipsum, quem osculatur prosperis, cui arridet, & quem fauoralibus tēporibus, amplexatur, satellitibus, i. dæmonibus in inferno & tribulationibus, tradere comprobatur, dicens Iohan.10. *Quemcunque osculatus fuero, &c.* Qui reuera hortus deliciarum in quo homo spatiatur, artisias fauorum & diuitiarum quibus homo in mundo ditatur, osculum, & amplexus fortunæ & prosperitatis, quibus homo in hoc mundo iocundatur, signum sunt quod talis finaliter debet capi, & à turba dæmonum ad tormenta deduci, quia quanto plus homo talibus osculis alluditur, tanto captio eius paratior & celerior inuenitur, teste Ambrosio. *Continuus successus temporalium æternæ damnationis est indicium.* Vnde de tali Iuda, id est, de tali mundo vel fortunato successu dicitur Eccl.22. *In labiis indulcat inimicus.*

¶ De Ioanne dicitur, quod adolescens quidam amictus sindone super nudum, videns quod ministri per vestem tenebant eum vt punirent, relicta sindone nudus profugit.

¶ Sic vere si satellites diaboli per vestes bonorum temporalium nos capiant, & si istis mediantibus in malis complacentiis nos detineant & inuoluant, ipsas terrenorum bonorum vestes debemus per contemptum reiicere, & nudi, id est, pauperes & conscientia mundi, debemus de eorū manibus recedere: Vnde Amos 2. *Robustus corde inter fortes nudus fugiet* Cap.15.

¶ Milites crucifixerunt Dominum, & inter se vestes suas diuiserunt. ¶ Sic vere milites regum & principum officiales Christum in persona ministrorum clericorum & pauperum crucifigunt, in quantum isti Christi seruitores, molestant multipliciter & affligunt. Vnde Matth.25. *Quod vni ex minimis meis fecistis, &c.* Et vestes etiam temporalium bonorum suorum ipsis per rapinam subtrahunt, & inter se diuidunt & dispergunt Psal.21. *Diuiserunt sibi vestimenta mea.* Tunica saluatoris quæ inconsutilis dicta est, quam milites non diuiserunt sed eam sortiti fuerunt, dicitur fuisse quædam tunica inconsuta, scilicet, acu sine sutura contexta, quam B. Virgo sibi existenti paruulo dicitur fecisse, quæ tandem secundum incrementū corporis dicitur concreuisse, & sic semper suo corpori aptata fuisse, quæ sine decremento quamdiu vixit durabat, ita quod ipsam nulla antiquitas consumebat. H Illam etiam, sicut postea ponunt alii, Pilatus habuit, quandocunque vocabatur ad Cæsarem, ipsum volentem occidere, mox vt eum videret, ira ipsius contra eum quiescebat, mox vero cum ab ipso exierat, statim contra eum sæuiebat, sed eo iterum ad Imperatoris præsentiam reuocato, statim virtute tunicæ princeps ad mansuetudinem redibat, & eum tanquā iustum absoluere proponebat. Aduertēs igitur ad hoc princeps, ipsum expoliari fecit, & tunc contra eum insaniens ipsum ad exilium condemnauit, sicut hæc omnia in historiis quibusdam continentur. ¶ Tunica saluatoris, id est, salutis tunica, est diuina gratia, quam Maria virgo, id est, amaritudo pœnitentiæ cum actu contritionis cum virginitate & cum purificatione & munditia confessionis componit, ita quod nullam scissuram vel rupturam alicuius discontinuationis vel imperseuerantiæ ibi potuit, vnde ad hoc quod Maria, i. amara pœnitentia tunicam gratiæ faciat, potest dici illud Io.21. *Tunica succinxit se, & misit se in mare.* Ista enim tunica in Christo, id est, in personis bonis semper augetur, & quanto plus per bona opera creuerint, tanto ad ætatem maiorem peruenerint & tanto in ipsis tunica inconsutilis, id est, gratia & perseuerantia plus augetur. Ista autem tantæ virtutis est, quod si Pilatus, i. peccator quātumcunq; fuerit malus ipsam induat, nunquam erit sibi Imperator cœlestis Deus irritatus, quin, quando cum ista tunica coram in die iudicii comparebit, sibi in mansuetudinem conuertatur, & quin ab ipso misericordiam consequatur. Si vero contingat, quod sine tunica diuinæ gratiæ homo tunc adeat Imperatorem, ira Domini statim contra eum mouebitur, & dabit sibi infernale exilium & tormentum Apo.16. Bene igitur dicitur: *Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet.* A Vel dic quod ista tunica Christi significat Ecclesiam, quæ reuera simplex & inconsutilis, & sine diuisione schismatis vel erroris debet esse, & sic poterit semper crescere & augeri. Eph.5. *Fecit sibi Ecclesiam non habentem maculam.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Et cum transisset sabbathum Maria Magdalenæ.

MORALITATUM CAP. VI.

VAlde mane prima sabbathorum mulieres de nocte venerunt ad monumentum, vt vngerent cum aromatibus quæ emerant corpus Christi. Cum igitur conquererentur de lapide ab ostio reuoluendo, secundum quod dicitur Matt.28. *Ecce terræmotus factus est magnus*, Angelus Domini descendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix. Satellites vero, qui corpus Christi in sepulchro seruabant, quasi mortui ceciderunt. Mulieres etiam prædictæ ad aspectum eius fortiter obstupuerunt, & sicut Marcus dicit hic, quod mulieres introeuntes in monumentum, viderunt istum in forma vnius iuuenis stola candida coopertum. Iste autem Angelus mulieres fuit consolatus, & resurrexisse Dominū protestatus. Satellites vero terruit, & ipsos quasi mortuos dereliquit.

¶ Per sepulchrum Domini potest intelligi Ecclesia materialis, in qua corpus Christi in sacramento altaris seruatur.

¶ Vel etiam Ecclesia vniuersalis, in qua corpus Christi in persona pauperum mortuum & depressum iacet & substernitur. Vel sacræ scripturæ mysterium, in quo corpus Christi mortuum iacet, in quo etiam de morte corporis Christi mysterium continetur. Mulieres istæ deuotæ animas, seu mentes, vel personas simplices designant, quæ aromata virtutum vel vnguenta deuotionis lenituramque compassionis portant, & Iesum siue in persona propria siue pauperum per compassionem vngere & lenire affectant. Vnde Matt.26. *Venit mulier habens Alabastrum vnguenti pretiosi, & effudit super caput Iesu.* Lapis grandis qui Iesum claudit, pondus difficultatis significat, quod est in via veniendi ad Iesum, mulieres istas, id est, simplices retrahit atque grauat. Venientes enim ad pauperes obuiat lapis propriæ paupertatis, veniendo ad scripturam obuiat lapis difficultatis, veniendo ad B eum in sepulchro mentis per deuotionem, obuiat lapis nostræ malæ consuetudinis, & fragilitatis. Et ideo istæ mulieres ante omnia debent auxilia bonorum quærere, vt lapidem huiusmodi valeant submouere, dicentes. *Quis reuoluet nobis lapidem?* Per istum Angelum possunt intelligi boni Ecclesiastici vel prælati, qui reuera debent dici iuuenes per virtutem fortitudinis & constantiæ. Angeli per virtutem limpitudinis & prudentiæ, aspectu fulgurei per virtutem seueritatis & iustitiæ, cum vestimentis candidis, per virtutem castitatis & munditiæ, sicut de Angelo Tob.5. dicitur, quod ipsi inuenerunt iuuenem splendidum stantem præcinctum & paratum ad ambulandum. Isti enim debēt aspectu suæ seueritatis & iustitiæ satellites diaboli, id est, peccatores terrere. Isti per æquitatē & mentis tranquillitatem debent sedere. Isti in monumento Christi per suæ passionis meditationem, vel scripturæ expositionem, vel per pauperum nutritionem debent manere, ita quod etiam mulieres, id est, simplices debent consolari & fouere, & lapidē, id est, omne impedimentum quo minus Iesum inuenire, & ad eum per spem, & deuotionem venire valeant, remouere, & de resurrectione & aliis articulis ipsos instruere Apocalyp.14. *Vidi Angelum Dei fortem volantem per medium cœli.* Ibidem. *Cuius facies erat sicut sol* Apocalyp.10. Ista igitur est veritas, quod quoties mulieres

lieres

lieres & deuoti ad Iesum volunt per spem & pœnitentiam accedere, & eum per compassionem & deuotionem in se vel in suis pauperibus vngere, semper debent Angelos, id est, viros Ecclesiasticos & prælatos obuiam habere, qui omnia impedimenta debent tollere, & omnem offendiculi lapidem remouere, eos consolari benigniter & iuuare, vt sic de talibus Angelis, id est, viris Ecclesiasticis dicatur illud quod de Angelis dicitur: *Ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis.*

Moralitatum super Marcum finis.

MORALITATVM LIBER TRIGESIMVS PRIMVS SVPER LVCAM.

C *Capitulum primum. Textus.* Fuit in diebus Herodis, regis Iudæ, sacerdos quidam nomine.

MORALITATVM CAP. I.

DE Euangelio Lucæ nihil intendo ponere, nisi solum illa quæ prætermittunt Matthæus & Marcus. Ideo hic dicitur, quod missus est Angelus Gabriel ad virginem Mariam in Nazareth salutandam, qui ingressus ad eam, ipsam suo lumine stupefecit, sed consolans eam verbo nunciauit eidem. Quod credens ipsa, Dei filium mox concepit. ¶ Ista possunt applicari exemplariter ad virgines & maxime ad sanctimoniales, quia tenera exemplo B. Virginis istæ debent manere in ciuitate Nazareth, quæ interpretatur vnctio, vel munditia custodiens, aut separatio, quia istæ debent habere vnctionem deuotionis, munditiam puræ & castæ cõuersationis, custodiam sui ipsius per diligentem discretionem & separationem à mundi negotiis, vel sæcularium nugis, vel à quibuscunq; malis consortiis per solitariam habitationem. Istæ enim debent dici Maria per amatam pœnitentiam & contritionem debent manere & stare infra domum & claustrũ per omnis vagationis abductionem. Quod ostenditur cum dicitur, *ingressus ad eam.* Qui non inuenit eam in platea, sed in domo Psal. 54. *Ecce elongaui fugiens, &c.* Ad tales virgines non sunt qualescunq; viri mittendi, sed solum qui sunt Angelus Gabriel, qui interpretatur fortitudo, id est, viri Angelici fortes in bonis moribus & robusti. Tales enim de quibus nulla potest esse suspicio, debent virgines visitare, lumine bonorum exemplorum & documentorum ipsas illuminare, & verbum Dei ipsis annũciare & prædicare, & sic ipsæ poterunt mediantibus istis verbũ Dei per gratiam suscipere vel concipere, & ipsum in vtero conscientiæ retinere Esa. 7. *Ecce virgo concipiet, &c.* Audi tamen quod dicitur, quod virgo expauit de lumine, & de Angeli præsentia inconsueta, in quo notari potest quod non est aliquis ita Angelicus, quin virgines eius consortium & præsentiam debeant expauescere, & quin quæ aduersus ipsos probauerint, debeant de ipsis dubitare. Vtile enim colloquium debent metuere, quousque ipsos cognouerint verbum salutis veraciter prædicando. Vnde Abac. 3. *Domine audiui auditum tuum & timui.*

D ¶ Cum B. Virgo filium Dei concepisset, & quadam die ad salutandam Elisabeth, quæ iam per sex menses ante Ioannem Baptistam conceperat, in montana celeriter ascendisset, sic factum est quod Ioannes existens in matris vtero Christi & matris præsentiam sensit, & ob eorum reuerentiam exultauit. Vnde dixit Elizabeth. *Vnde mihi hoc vt mater Domini veniat ad me, vt enim facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit infans in vtero meo.* ¶ Ista possunt allegari ad confirmationem fidei incarnationis, quam Ioannes sensit in vtero & prædicauit in gaudio. ¶ Vel potest allegari de sanctitate Ioannis, qui in vtero existens Christum honorauit, & diuinitatem eius mox agnouit. ¶ Vel allega de humilitate virginis, quæ ad salutandam cognatam dignata est ascendere, & ad eam celeriter festinare. In quo datur nobis exemplum quod nullus debet esse ita magnus & dignus, quin minores consanguineos debeat diligere, & eos quandoq; benigniter visitare. Vel dic quod Christi & B. virginis auxiliatrix præsentia faciet pueros, id est, puros & innocentes spiritualiter exultare, & ob ipsorum reuerentiam gaudere. ¶ Zacharias pater Ioannis Baptistæ ante natiuitatem ipsius Iohannis mutus extitit, quo nato statim loquelã recuperauit, & in laudem Dei prorupit, dicens *Benedictus Dominus Deus Israel.* Iohannes qui interpretatur in quo est gratia, significat diuinam gratiam, qui igitur tali Iohanne, id est, tali gratia caret mutus, id est, elinguis efficitur, quia sibi nihil dicere vel loqui comprobatur. Verum quando iste puer, s. Iohannes diuina gratia sibi nascitur, & à Deo conceditur, tunc bene congrue verba salutis loquitur. Vnde Grego. *In quantum laborat lingua prædicatoris, nisi affuerit gratia saluatoris.*

Capitulum secundum. Textus. Factum est autem in diebus illis. Exiit edictum à Cæsare Augusto. E

MORALITATVM CAP. II.

PAstores erant in regione vigilantes & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Ecce Angelus Domini stetit circa illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Iste autem Angelus statim consolatus eos extitit, & gaudium magnum illis retulit, & natum in Bethleem mundi Saluatorem nunciauit. Illi continuo laudes cœlestis exercitus audierunt, vsque in Bethleem venerunt, & Mariam, Ioseph & infantem inuolutum pannis & positum in præsepio repererunt.

¶ Isti pastores possunt significare bonos prælatos & prædicatores prouidos, qui pabulo sacræ scripturæ, id est, subuentioni temporalis substantiæ cibo deuotionis & Eucharistiæ se & alios nutriunt, greges subditorum à lupis infernalibus custodiunt, & super ipsos diligenter attendunt. Vnde Luc. 12. *Si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam.* Tales igitur ab Angelis visitantur lumine charitatis, & gratiæ circumfunduntur, timore Domini constituuntur, & ab ipso spiritualiter consolantur. Finaliter autem post mortem vsque in Bethleem, quæ interpretatur domus panis, id est, vsq; in paradisum transeunt, vbi Mariam cum Ioseph, id est, cum sanctis & infantem Christum inuolutum pannis humanitatis nostræ naturæ, reclinatum in præsepio perfectionis æternæ personaliter inuenerunt, à Deo gaudium & consolationem gloriæ sempiternæ recipiunt & acquirunt. Glorificantes (inquit) & laudantes Deum in omnibus quæ viderant & audierant Matth. 2. *Videntes stellam gauisi sunt, & intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius.* Debent ergo pastores nostri sollicite vigilare, vt tale possent præmium reportare Apoc. 16. *Beatus qui vigilat.* ¶ De oblatione data pro Christo in templo oblata de Simeone & Anna nihil dico, nec etiam de ipso in medio F ductum inuenio, nec etiam de aliis, quæ in 3. vel 4. capitulis cõtinentur, quia supra in Matthæo pro maiori parte ponuntur.

Capitulum quartum. Textus. Iesus autem plenus Spiritu sancto egressus est à Iordane.

MORALITATVM CAP. III.

CHristus postquam contra diabolum tentantem se præualoit, tandem in Nazareth veniens, synagogam Iudæorum intrabat. Exhortabantur igitur ipsum Iudæi, vt ibi in patria sua, in qua nutritus fuerat & conceptus, aliqua mirabilia faceret, dicentes, *Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.* Christus vero in ipsa patria nulla facere voluit mirabilia, quia *nullum Prophetam in sua patria fore acceptum* dixit, etiam per exemplum Heliæ & Helisæi probauit, quorum temporibus multæ fuerant viduæ, & multi leprosi in Israel, Helias tamen ad vnam est missus viduam Sareptanam, & Helisæus vnicum sanauit leprosum, Naaman, s. Syrum, qui aliunde, non de Israel natus fuerat. Ac si recte vellet dicere Dominus quod isti Prophetæ non illis de patria sua, sed alienigenis fecerunt miracula, & quia nullus homo sanctus in sua patria condigne honoratur, & ideo ad extremos recesserunt. ¶ Ista etiam hic verificata sunt de Christo, quia cum in synagoga Esaiam exponeret, isti compatriotæ sui indignabantur de ipso, & eum *filium fabri*, appellabant. Vnde Matth. 13. quod isti de ipso sic dicebant. *Nonne iste est filius fabri, &c. Vnde igitur habuit omnia ista.* Sicut autem hic dicitur, isti de indignatione ad iniurias proruperunt, & eum ad supercilium ciuitatis duxerunt & eum præcipitare voluerunt, ipse tamen per medium ipsorum transiuit, & de ipsorum manibus euasit. ¶ Ista omnia allega, quod nimia familiaritas parit contemptum, quia reuera sæpe est quod sapiens homo minus reputatur in patria sua quam in aliena, & minus à notis quam ab extraneis, & minus à suis familiaribus quam ab G extraneis populis remotis. Facile enim est, vt pares paribus inuideant, & vt vicinorum suorum sapientiam & virtutes alii mordeant, & contemnant. Vnde cum ab illo philosopho quæreretur, *à quo* esset *potissime cauendum in hac vita.* Respondit quod *ab inuidia amici, & iniuria inimici*, vnde fit, quandoque q; mali & inuidi compatriotæ contra bonos vicinos insurgunt, & quamuis eos in virtute & scientia videant præcellere, ipsis

tamen

tamen tunc detrahendo genus ipsorum ad memoriam reducunt, & quando contra personas aliquid nequeunt dicere ipsum tamen occasione generis vilipendunt dicentes, *Nonne iste est filius fabri? Nonne parentes eius apud nos sunt? Vnde huic omnia ista?* Ac si dicerent, iste non est dignus à nobis honorari, nec est credibile ipsum virtualiter posse operari, quem de tam infimis parentibus apud nos contigit generari. Dicunt enim illud 2. Reg. 20. *Quis est David vt seruiamus illi*, 3. Reg. 12. Et tamen quandoque istud non sufficit, quinimo contra eum personaliter insurgunt & eum de statu & gradu præcipitant & prosternunt, & à sua ciuitate & patria fugere & recedere eum aliquoties cogunt Matth. 10. Inimici hominis domestici eius. Sicut de illo Scipione, qui dato quod reipublicæ Romanæ infinita bona fecisset, ciues tamen Romani eius prosperitatem, & virtutum magnitudinem ferre præ inuidia non valentes, ipsum in exilium propulerunt, sicut ponit Macrobius Matt. 13. Sicut enim dicit Dominus: *Non est Propheta sine honore nisi in patria sua.* Et ideo sæpe fit, quod viri prudentes propriam patriam negligunt, & mansionem in alia patria quærunt, ibique amplius honorantur, & prosperitate maiori alibi quam apud suos promouentur Genes. 12. Quapropter dictum est Abraæ: *Exi de terra tua & de cognatione tua, & veni in terram quam monstrauero tibi, & faciam te in gentem magnam.*

H *Capitulum quintum. Textus.* Factum est autem cum turbæ irruerent in eum, vt audirent verbum Dei.

Moralitatum Cap. IV.

CVm Petrus & sui socij piscarentur, & per totam noctem laborassent, & nihil cepissent, contigit quod Dominus nauem illam ascenderet, & de nauicula turbas doceret, & quod nauem in altum duci, & retia in capturam laxari iuberet. Cum igitur Petrus cuius erat nauis, de vano labore totius noctis conquereretur & diceret, *Præceptor*, inquiens, *per totam noctem laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete.* Sic factum est, quod tantam piscium multitudinem concluserunt, quod rete eorum rumpebatur, ita quod aliam nauiculam in auxilium vocabant, & ambæ piscibus replerentur.

¶ Ista nauis moraliter animam significat, quam quilibet in mari & fluctibus huius vitæ habet regere, & ab ipso rete bonæ voluntatis laxare, & pisces meritorum in hac nauicula congregare. Vnde tamen quamdiu non est Christus in ista per gratiam sc. quamdiu durat nox & tenebrositas vitiorum, tamdiu deficit captura piscium, i. meritorum. Nocte enim culpæ satis potest homo laborare, & bona opera perpetrare, vel circa temporalia lucra & negotia insudare, quia nunquam sibi continget ex tali labore pisces, i. merita acquirere vel habere. Vnde Luc. 5. *Per totam noctem* (inquit) *laborantes nihil cepimus.* Esa. 49. *In vanum laboraui, sine causa mane consumpsi fortitudinem meam.* Sic re vera quandoque Christus ibi per gratiam intrat, vt turbas malarum cogitationum doceat & compescat, & tunc ad eius monitionem & inspirationem rete bonæ voluntatis in altum ducitur, in quantum affectus eius & opera ad æternę vitæ altitudinem ordinantur, & sic pro certo pisces, i. merita cumulantur, ita quod duæ nauiculæ, i. non solum anima, imo etiam corpus istis piscibus, i. meritorum operibus mox replentur. In Christi enim præsentia non absentia, fit talis captio, in die gratiæ, non in nocte culpæ, fit meritorum acquisitio. Vnde dicit Dominus Io. 9. *Me oportet laborare donec dies est.*

A ¶ Vel dic, quod nauicula significat sacram scripturam, in qua Petrus, i. quicunque prædicator potest satis sine fructu laborare, quasi sicut rete prædicationis à mari huius mundi pro piscib. capiendis, i. pro peccatoribus conuertendis potest in vanum mittere & laxare, nisi Christi præsentia per gratiam Dei assistat, qui rete prædicationis in altum ducere, i. ad spem æternæ retributionis ordinare doceat. Sine enim Christi gratia, nec prædicatio proficit, & sine eius gratia in officio prædicationis pro nihilo laboratur Ps. 126. *Nisi Dominus ædificauerit domum, &c.* Quod etiam bene supponitur hic, vbi Christus post piscaturam piscium dixit Petro, *Noli timere, iam enim eris capiens hominum.* ¶ Cum circa Christum infirmi multi vndique confluxissent, ecce viri qui portantes hominem in lecto, qui erat paralyticus, cum ipsum præ turba ante ipsum non possent ponere, supra tectum ascenderunt, & per tegulas dimiserunt in lecto in medium ante eum. Christus igitur vt fidem illorum vidit, paralytico peccata dimisit, & vt lectum suum tolleret & sanus corporaliter recederet, imperauit, dicens: *Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.*

¶ Iste paralyticus est animus peccatorum, qui est debilis, infirmus, & per carnis mollitiem resolutus, & more paralytici qui ad executionem bonorum operum inhabilis & ineptus est, de quo dicitur Matt. 8. *Domine puer meus, &c.* Quatuor viri qui istum portabant & coram Iesu ponere cupiebant, sunt quatuor cardinales virtutes, vel quatuor affectiones, quæ istum paralyticum ante Iesum, qui interpretatur saluator, i. ad salutis statum cupiunt adducere, & sibi gratiæ sanitatem pro viribus procurare. Verum quia turba malarum cogitationum & tentationum, nec non sollicitudinum mundanarum illam sanitatem impediunt, ideo isti portitores debent istum infirmum supra tectum domus, i. supra apicem rationis eleuare & erigere, & ab istis turbis malis semouere, deinde ipsum per suiipsius humiliationem ante Iesum deponere, & eum per misericordiæ implorationem eidem offerre, & ab ipso remedium & veniam implorare, quod si fecerit, Christus sibi peccata dimittet, & lectum carnalis delectationis ipsum tollere, carnis desideria anteferre præcipiet, ipsumque de vitio negligentiæ surgere iubebit, & in domum suam, i. Ecclesiam vel bonam conscientiam pergere imperabit, vt de lecto carnalis delectationis exeat, dicens Lu. 5. *Surge, tolle lectum tuum & vade*, Eph. 5. *Surge qui dormis &c.* Vnde Lu. 7. *Resedit, qui erat mortuus.*

¶ Vel per istos portitores qui supponuntur esse quatuor, intelligo esse quatuor Euangeliorum doctores vel prædicatores, vel quatuor virtutum possessores, qui paralyticos, i. peccatores Domino offerunt, ita quod eorum industria & Christi clementia sani & mundati recedunt. B

Capitulum septimum. Textus. Cum autem implenisset omnia verba sua in aures.

Moralitatum Cap. V.

IBat Iesus in ciuitatem, quæ vocatur Nain, & cum appropinquaret ad portas ciuitatis, & ecce mortuus efferebatur vnicus filius matris suæ, & hæc cum esset vidua, & turba multa ciuitatis Iesus misericordia motus, portitores loculi stare iussit, & ipsis stantibus loculum tetigit, & vocans adolescentem, ipsum à mortuis suscitauit, & ipsum matri suæ sanum dedit. *Adolescens*, inquit, *tibi dico surge*, & resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit eum matri suæ.

¶ Iste filius significat quemlibet fidelem, qui matris suæ, id est, Ecclesiæ filius vnicus dicitur, pro eo quod ab ipsa vnice diligitur & fouetur. Militans enim Ecclesia, quæ nunc à Christi personali præsentia vidua est, quam fidelem vnice diligit, summeque dolere dicitur, quando per vitia ipsum perdit. Vnde 2. Regum 1. *Sicut mater vnicum amat filium, &c.* Quandoque etiam fit, quod talis filius per peccatum moritur, quod iam à quatuor portitoribus, scilicet, à mala dilectione, à pœnitentiæ timore, à spe longæ vitæ, & à spe finalis pœnitentiæ in sepulturam infernalem effertur. Iamque in porta ciuitatis, id est, in extremis in publica executione malorum operum cum turba vitiorum inueniunt, etiam in loculo seu feretro propriæ carnis seu malæ consuetudinis inuoluitur, &c. Sed Christus quandoque sibi misertus, de peccato ipsum suscitat, loculum carnis eius per correctionem tangens ipsum per inspirationem & prędicationem ad fidem & salutem vocat, dicens, *Adolescens tibi dico, surge.* Qui per contritionem surgit, & per confessionem alloqui incipit, & sic per satisfactionem ipsum matri suæ, id est, Ecclesiæ reddit, dicens illud Iohan. 19. *Mulier, ecce, filius tuus*, Matth. 9. C

¶ Vel dic, quod Christus tres mortuos in tribus diuersis locis dicitur suscitasse Luc. 7. Puellam in domo, adolescentem in porta, sicut hic, Lazarum in sepulchro Ioan. 11. Per illos igitur tres mortuos intelliguntur tres species hominum peccatorum, quos quandoq; Dominus suscitat à peccato. Puella enim mortua in domo, significat animam in domo conscientiæ mortuam per malum desiderium seu consensum. Iuuenis in porta, significat peccatorem, qui inde exiuit ad malum opus & ad actum. Lazarus in sepulchro, significat peccatorem, qui tandem fœtidus & corruptus est per malæ consuetudinis vitium. Isti ergo à Domino suscitati leguntur, quia nullus peccator siue sit solum mortuus in consensu, siue sit vlterius in actu, siue, in malæ consuetudinis æstu, non potest suscitari vel iustificari

per alterum, quam per Christum, Christus autem istos tres suscitat, quia de omni genere peccatorum Christus aliquos ad vitam vocat.

¶ Cum Dominus in domo Simonis leprosi recumberet, ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, attulit alabastrum vnguenti, & stans retro cœpit lacrymis abluere, capillis suis tergere, ore osculari & vnguento vngere pedes eius. Videns autem Dominus Simonem indignatum, ex hoc quod à peccatrice se tangi permitteret, ipsum increpauit, de duobus debitoribus parabolam recitauit, pœnitentiam mulieris conuiuio hospitis præposuit, & ipsi mulieri peccata omnia relaxauit.

¶ Ista possunt allegari, quod Deus plus peccatorem diligit perfecte diligentem, quam iustum arrogantem, & de suis virtutibus præsumentem, aliosq; contemnentem. Illud etiam Pharisæo & Publicano dicitur Lucæ 18. Quod Pharisæus qui Publicanum contemnebat, & suas iustitias recitabat, seque alteri præferebat, reprehenditur. Publicanus vero qui sua peccata memorans, vix audebat cœlum aspicere, & pectus suum percutiens, misericordiam clamat, iustificatus recessisse probatur. Ideo bene dicitur Luc. 17. *Quod gaudium est Angelis, &c.* quam super nunaginta nouem iustis.

¶ Vel allega, quod plus placet Domino sacrificium spiritus contribulati, quam opus exterius propalatum, plus enim commendatur pœnitentia lacrymosa Magdalenæ, quam Simonis cibaria copiosa, & magis fuit refectus Dominus peccatricis fle-

D tibus quam hospitis cibis & potibus, Psal. 41. *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes, &c.*

¶ Vel allega, quomodo multi sunt ita præsumptuosi, quod qui semel peccator fuerit, non credunt eum ad Dominum posse conuerti nec debere à Christo recipi, nec in eius obsequiis delectari, quinimo si ipsos pœnitentes iuxta se vident, debeant intendere & vacare 1. Cor. 10. *Contemptibiles in Ecclesia debent ad talia iudicia requiri*, cap. 12.

¶ Illud autem, quod hic sequitur de illo diuite, cuius ager fructus vberes attulit, qui multa congregare & horrea augere disposuit, & animæ suæ dicebat: *Anima mea, multa bona habes reposita in annos plurimos.* Cui vox de cœlo facta est, *Stulte, hac nocte repetent animam tuam à te, quæ autem congregasti, cuius erunt?* ¶ Hoc allega contra auaros, qui per superabundantiam diuitiarum non student pauperibus erogare, sed potius congregare, & in annos plurimos conseruare, qui de propinqua morte non cogitant, sed in bonis suis diu luxuriari student. In quibus quandoque repentini interitus veniunt, & eorũ animas subito rapiunt, Iob. 5. *Ipsum rapiet armatus, &c.* ca. 12.

¶ Hic fit mentio de duobus generibus seruorum, quos constituit Dominos super familiam, quibus præceptum est à Domino vigilare, quorum quidam vigilant, & Dominum suum spectant, vt quacunque hora venerit, vigilia prima, secunda, quarta, ipsos inueniat vigilantes, & isti proculdubio beati dicuntur, & eisdem finaliter à Domino ministratur: *Amen* (inquit) *dico vobis, quod præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.*

E ¶ Aliqui tamen eorum contrarium faciunt, qui de aduentu Domini solliciti non sunt, sed ipsum morari videntes ad mala plurima, sc. ad bibendum, edendum & inebriandum, & conseruos sibi commissos percutiendum conuertuntur, quod si quid dixerit seruus ille, moram faciet Dominus meus, & cœperit percutere inebriare, & de talibus dicitur quod hora qua Dominus eorum veniet, nesciet, ipsos ab aliis diuidet, & partem eorum cum infidelibus ponet.

¶ Fit etiam hic mentio de duobus aliis generibus seruorum, de quibus qui sciunt voluntatem domini, & non faciunt eam, & isti plagis vapulare merentur, & de aliis qui nec sciunt, nec faciunt, & isti non tantum vapulant sicut primi. Et sequitur ibi verbum Christi: *Quia omnis cui multum datum est, multa quærentur ab eo.*

¶ Sic vere cum dominus tradiderit familiam populi sui seruis suis, sc. prælatis & principibus gubernandam, & omnibus præcipit, quod sint vigiles & attenti. Constat, quod de istis seruis inueniuntur duæ species boni & mali, boni semper timent Dominum Christum subito ad eos in iudicio venturum, & eos per mortem vocaturum, & eos rationem villicationis petiturum, & ideo continue in bono vigilant, mortem & iudicium semper expectant, vt quacunq; hora vocati fuerint, ipsos in bono stare Christus inueniat, summe student, quapropter à Domino commendantur, & in cœlesti gloria discumbentes diuinum ministerium promerentur. Vnde Matth. 24. *Beatus seruus ille quem cum venerit Dominus, inuenerit eum vigilantem.* Mali autem e cõuerso faciunt, quia isti videntur habere oculum ad moram quam facit Dominus suus, i. ad dilationem iudicij & mortis, & ad longam vitam quam sperant sibi concessam. Et ideo isti per negligentiã dormiunt, per gulam comedunt & bibunt, per crudelitaté seruos sibi cõmissos, i. populum sibi subditum rapinis percutiunt, quapropter sæpe fit, quod isti morte præueniuntur, & à bonis fidelibus diuiduntur, & cum damnatis in inferno damnantur, Matth. 24. *Veniet Dominus serui illius quando non sperat, & hora quam ignorat, & partem eius ponet cum hypocritis, illic erit fletus & stridor dentium.*

¶ Illud quod sequitur de seruo sciente voluntatem Domini sui & non faciente, potest allegari contra viros scientificos, qui sciunt bonum & non faciunt, quia isti præ cæteris damnabuntur, quia sicut dicitur Iac. 4. *Scientes bonum facere & non facientes, peccatum est illis,* 1. Cor. 14. Illi autem qui nec sciunt, nec faciunt, vt simplices & illiterati fideles & pagani, & si per ignorantiam non excusantur à toto, qui ignorans ignorabitur, per ipsum tamen excusantur à tanto, quod non tantum punientur sicut Domini voluntatem scientes, & ipsam facere non dignantes, plus damnationis accipient clerici, &c. Matt. 25. Et ideo bene sequitur: *Cui multum datum est, multum exigitur ab eo.* Quanto plura receperunt talenta, tanto plura reportauerunt lucra. Ad plura i- F
gitur tenetur scientificus, qui recepit plura, quam ignarus qui recepit pauciora.

¶ Illud autem quod sequitur, quia Dominus dicit se venisse ad ignem in terram mittendum & pacem tollendam, & parentes à filiis diuidendos.

¶ Hoc autem potest allegari quomodo prudens princeps vel prælatus summe debet studere, vt confœderationes malorum rumpat, sicut ad literam de Pharisæis & Sadducæis fecit Paulus Act. 23. vt igne seueritatis & iustitiæ succedat, & pacem cum vitiis & cum hominibus impiis tollat, dicens illud Matth. 10. *Non veni pacem mittere in terram, sed gladium.*

¶ Vel ad literam illud fecit Christus in Ecclesia primitiua, vbi de vna domo aliqui conuertebantur, alij non, & sic ignis, zelus, discordia nascebantur, Apoc. 6. *Habebat gladium magnum & datum est ei, vt tolleret pacem de terra.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Aderant autem quidam eo in tempore nuntiantes illi de Galilæis.

MORALITATVM CAP. VI.

CVm Pilatus quorundam Galilæorum sanguinem cum eorum sacrificiis miscuisset, & eos crudeliter (vt supponitur) occidisset. Cumque in Siloe quædam turris super decem & octo homines cecidisset, & eos oppressisset, nec illos qui talia G
passi fuerant cæteris magis peccatores credidit, de qua tamen crudelitate Christus reprehendit, & eos non plus peccatores aliis asseruit, sed nisi pœnitentiam agerent, omnes simul perituros prædixit. *Putatis (inquit) quod isti debitores fuerant præter omnes? Non, dico vobis, sed si non pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

¶ Ista possunt allegari, quod in mundo culpæ non semper correspondent pœnis, sicut nec præmia meritis nec e conuerso. Constat enim quod quandoque secundum dispositionem occultæ Dei iustitiæ, multi qui non sunt cæteris peiores, casus in hoc mundo sustinent grauiores, quinimo sæpe fit, quod illi qui peiores sunt, in hoc mundo, ampliori prosperitate lætantur, & qui boni sunt, quandoque maiori aduersitate grauantur, non debent homines illos deteriores credere, quos vident grauioribus fortunæ casibus succumbere. Bene ergo dicitur Matth. 9. *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* Vide de hoc infra, Actorum 28.

¶ Hic fit mentio, quod cum quidam qui haberet ficum in vinea sua, & annis singulis fructum quæreret, & non in ea reperiret voluit eam succidere dicens: *Ecce anni tres sunt ex quo veniens fructum in ficulnea hac quæsiui, & non inuenio. Succidite ergo illam, ad quid enim terram occupat?* Agricola Domino respondit: *Domine dimitte eam & hoc anno, vt fodiam circa eam & mittam stercora, si autem non fecerit fructum, in futurum succide eam*

¶ In vinea Ecclesiæ talis sterilis ficulnea est peccator, qui nullum bonorum operum producit fructum, quia proculdubio dominus non inuenit in eo fructum per tres annos, quia nec

fructum

fructum fidei, spei nec charitatis, nec cordis, operis, nec oris, quapropter quantum est de se, statim vult eam succidere per mortem & damnationem euellere, cum sine fructu terram Ecclesiæ non debet occupare Dan. 4. Vnde *succide arborem*. Sed pro certo sub spe, quod agricola, id est, prælatus, vel prædicator illam arborem per correctionem fodiat, & quod stercora, id est, propriæ vilitatis considerationem apponat, sic quod fructus bonos producat, quandoque dimittit ipsum viuere. Si vero nec sic se conuertit, sed longanimitatem diuinæ patientiæ vilipen-
H dens, in sterilitatem vitiorum ceciderit, & fructus bonorum operum non protulerit, in futurum Dominus veniet, & eam per mortem temporalem & æternam succidet & destruet Lucæ 3. *Iam securis ad radicem arboris, &c.*

¶ Intrans Iesus in synagogam, vidit ibi mulierem quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo. Erat enim ad terram taliter incuruata, vt omnino non posset respicere, Gen. 28. Cui Dominus cum manum imposuisset, statim erecta est & Dominum glorificauit.

¶ Sic vere fit, quod in synagoga fidelium inuenitur aliquando aliqua mulier, id est, aliqua anima vel persona diuersis vitiis aggrauata, & ad terram, i. ad terrena per auaritiam inclinata, quod nec cœlum potest inde taliter respicere, nec de cœlestibus cogitare. Sicut ad literam videmus de sæcularib. & terrenis hominibus, qui videntur posse dicere cum Manasse, *Incuruatus vinculo ferri, & non est respiratio mihi, &c.* Psal. 98. *Dorsum eorum semper incurua, &c.* Isti enim octodecim anni qui constant ex decem & sex & duobus, infirmi dicuntur, in quantum decem præcepta legis, sex opera misericordiæ, & duo charitatis mandata transgressi fuisse probantur, & tamen talibus Christus quandoq; manum suæ misericordiæ porrigit, & eos à curuitate terrenorum erigit, dicens illud: *In sublime erigere & esto gloriosus*, Iob. 40. Ita quod isti terrenorum auaritia ad cœlestium amorem suoi surgunt, & Deum glorificant & extollunt.

Capitulum decimum quartum. Textus. Et factum est cum introisset Iesus in domum cuiusdam principis Phariseorum.

MORALITATVM CAP. VII.

Hic dicitur quomodo Christus hydropicum sanauit in Sabbatho. ¶ In hoc notari potest quod nullus est ita hydropicus, id est, per superbiam inflatus, nec ita per auaritiam sitibun-
A dus, quin saltem in Sabbathis, id est, in festiuitatibus debeat sanari, & quin quando Christus in religione vel Ecclesia offertur, animus eius debeat quietare.

¶ Christus inuitatus ad conuiuium, intendens quomodo primos accubitus eligerent, incepit eos instruere, dicens: *Recumbe in nouissimo loco, vt veniens qui te inuitauit dicat, amice ascende superius, & non discumbas in primo loco, ne forte honorabilior te inuitatus fuerit, propter quem oporteat te descendere, & cum rubore nouissimum locum tenere.*

¶ Ista possunt allegari contra ambitiosos; constat enim quod Deus ad nouissimum statum Ecclesiæ, vel ad nuptias mundanæ prosperitatis secundum diuersos gradus vniuersos inuitat. Veruntamen ipse vult quod vnusquisque gradum suum custodiat, & nullus ad altiorem gradum quam deceat, per ambitionem ascendat. Sed quia multi sunt hi qui primos recubitus, i. altiores status & primatus ambiunt & eligunt, ibidem iure vel iniuria se reponunt, & ideo finaliter in morte ad locum infimum scilicet ad infernum cum rubore perpetuo descendunt, & à celsitudine quam impudenter ascenderūt, depooruntur. Econuerso illi qui modo in nouissimo loco, i. in statu humilitatis & paupertatis sedent, & qui in hoc mundo gradu & statu sunt contenti, finaliter in morte superius ad locū honorabilem paradisi inuitabuntur, & ibi fœliciter extollentur. *Amice*, inquit, *ascende superius. Vnde omnis qui se exaltat, humiliabitur, &c.*

¶ Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos, & misit seruum suum hora cœnæ dicere inuitatis, vt venirent, quia parata sunt omnia. Omnes tamen cœperunt se excusare. Primus dixit: *quod villam emerat, volens exire videre illam.* Alius dixit: *Se quinque iuga boum emisse, & ad probandum illos velle exire.* Alius ait: *Vxorem se duxisse, & eam accipere debere.* Quibus auditis paterfamilias iterum seruos misit, debiles & claudos ciuitatis ad conuiuium introduci mandauit, & ipsis domum suam repleuit. Ipsos vero qui se excusarunt, de cœna sua nunquam gustaturos perpetuo ordinauit.

¶ Sic vere cum Deus à principio ordinauit quandam cœnam, sc. refectionem gloriæ paradisi, & ad ipsam vocauerit & inuitauerit vniuersos, constat quod hora cœnæ, sc. nunc in tempore gratiæ ipse non cessat seruos suos, i. prædicatores mittere, & ad illud conuiuium homines conuocare. Sed procul dubio communiter omnes diuites se excusant, & primo auari qui emere, vendere, acquirere, possidere villam huius mundi, i. ipsius diuitias, honores prædiligunt, & ideo circa ista intenti, plus debito ad hoc cœleste conuiuium per bona opera non accedunt, *Villam, inquit, emi, habe me excusatum.* Vnde Prou. 17. *Anima saturata calcabit fauum.* Alij excusantur propter vxorem, id est, propter carnales delitias. Qui enim vxorem, i. carnem vel carnalem affectionem vult ducere, necesse habet ab effectu & desiderio
cœlestis gloriæ retroire, & cœleste conuiuium fastidire. Alij excusantur propter quinque iuga boum, id est, propter quinque sensuum illecebras, quia ita sunt aliqui vagi, & ita dederunt sensus suos ad exteriores illecebras huius vitæ, quod de æternis & spiritualibus nihil curant, & ideo breuiter nullus talium cœnam paradisi gustabit, quia non est dignum, quod aliquis admittatur ad illam, qui mundi delectabilia sibi præponit. Pauperes igitur tribulati, & debiles illuc per tribulationes intrare coguntur, & de talibus aula paradisi impletur, quia diuites circa terrena vacantes, cœlestia repudiant, soli restant pauperes, qui ad conuiuium illud vadunt. Psalm. 12. *Pauperes saturabuntur, &c.* B

¶ Illud hic ponitur, scilicet, qui vult turrim ædificare, qui prius sedens computat sumptus qui necessarij sunt, si habeat ad perficiendum, ne postquam ædificare inceperit, & ædificare nequierit, dicatur sibi illudendo illud, *Iste homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.* Et illud de rege, qui cogitat si cum suo exercitu poterit occurrere illi, qui venit contra eum cum maiori vel alias, qui mittit legatia rogat ea quæ sunt pacis.

¶ Ista possunt allegari contra illos, qui in suis viribus nimis confidunt, & qui merita sua, vires & virtutes non bene ponderant. Constat enim quod quilibet habet facere cum vno potentissimo rege, cum Deo. Habet enim ædificare necessario vnam altissimam turrim, sc. celsitudinem contemplationis apicem perfectionis, & ideo quilibet debet seipsum colligere, virtutes suas mensurare, computare, vt in seipso cognoscat, si sua merita sufficiat ad hoc, quod possit regi in die iudicij occurrere, & turrim moralis celsitudinis consummare, alioquin si diminutum se & insufficientem inueniat, debet legationem orationis deuote ad Deum mittere & ipsius pacem & veram misericordiam implorare. Vnde Matth. 5. *Esto consentiens, &c.* C

¶ Vel dic contra præsumptuosos, qui quandoque de suis viribus præsumunt se turrim perfectionis & contēplationis posse in se & ex seipsis perficere, & regi Christo digne occurrere credunt; vnde sæpe fit; quod isti ad perficiendum non habent, & quod vltra vires suas aggrediuntur ardua, ita quod assumunt nequeunt consummare, quapropter necesse est eos in via deficere, & imperfectum ædificium dimittere, & sic necesse habent hominum derisionem sustinere dicentium, *Ille homo incepit ædificare, &c.* Sicut ista quotidie experimur in religione. Viri nonitij quandoque sunt ita feruentes in principio, quod ardua opera incipiunt, & vltra vires facere contendunt, qui tamen post cito deficiunt, & à via quam cœperant ad vitæ communis latitudinem non se deflectuor. Nullus igitur debet ex abrupto ardua opera incipere, sed de libertando super hoc cogitare, virtutes suas metiri, & eas computare, ne forte si inceperit, non valeat consummare. Vnde Sene. *Diu deliberandum est, quod semel statuendum est.* Ideo bene consulitur Eccles. 3. *Altiora te ne quæsieris.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Erant autem appropinquantes ei publicani & peccatores.

MORALITATVM CAP. VIII.

Mulier quæ decem habens drachmas, si vnam perdiderit, solet lucernam accendere, domum euertere, donec inueniat drachmam perditam. Quam cum inuenerit, solet conuocare vicinas, & de inuentione drachmæ quæ perdita fuerat congaudere.

¶ Dic si vis de decima drachma, sicut de oue centesima restitura, sc. de natura humana quæ perdita fuerat, & nouem ordinibus Angelorum Matth. 18. adiuncta, vt habes supra. Et dic quod

quod mulier est diuina sapientia, quæ de reparatione ruinæ angelicæ gaudet.

¶ Vel dic moraliter, quod si mulier, i. anima de decem drachmis, id est, de decem mandatis, vel de complemento & perfectione virtutis aliquid perdiderit per aliquod peccatum, statim debet lucernam rationis accendere, domum conscientiæ per contritionem euertere, & totum se per confessionem reuolue-
D re, & ita per satisfactoriam diligentiam quærere quod eam possit recuperare & spiritualiter inuenire. Quam si inuenerit, debet summe gaudere & exultare.

¶ Vel dic quod mulier debet gaudere de recuperatione perditæ drachmæ, id est, animæ peccatricis, & ad hoc totis viribus laborare, Supra eodem. *Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonaginta nouem iustis*, Lucæ 15.

¶ Quidam homo habuit duos filios, quorum iunior paternæ substantiæ portionem se contingentem petens, & capiens à patre recessit, & profectus est in regionem longinquam, substantiam suam luxuriose viuendo consumpsit. Tandem vero cum orta fame esuriret, vni ciuium regionis adhæsit, & ipsius porcos pauit, & plerumq; ventrem suum de porcorum siliquis implere cupiebat, & tamen nemo sibi dabat. Ille igitur fame afflictus opulentiam paternæ domus memoratus, & ad patrem suum redire, & misericordiam cogitabat petere, dicens: *Quanti mercenary in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo. Surgam & dicam transeundo ad patrem meum, Pater peccaui in cælum, &c.*

Iste igitur ad patrem hoc modo venit. Quem videns pater, misericordia motus in oscula eius ruit, & stola prima ipsum induit calceamenta in pedibus eius, & annulum in manibus eius imposuit, & occiso saginato vitulo conuiuium fecit ei dicens: *Epulemur & manducemus, quia hic filius meus mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est.* Filius autem senior, qui tunc in agro erat, dum ad domum rediret, & sonum instrumentorum musicorum audiret, & causam conuiuij cognosceret, quamplurimum indignatur & iam intrare renuens, contra patrem dice-
E bat: *Ecce tot annis seruiui tibi, & nunquam mandatum tuum præteriui, & tamen nunquam dedisti mihi hædum vt comederem cum amicis meis. Pro isto autem vitulum saginatum occidisti, qui substantiam suam cum meretricibus dissipauit.* Pater vero de inuentione fratris perditi se oportere gaudere, dixit: Et sic primogeniti indignationem temperauit, & finaliter ad conuiuium introiuit.

¶ Ista possunt allegoricè exponi & mysticè. Allegoricè homo iste significat Deum patrem, qui à principio duos filios, i. duos populos subditos habuit, scil. Iudaicum, qui erat primogenitus atque maior, Exod. *Filius meus primogenitus Israel*, & populum gentilem, qui erat adolescentior & indoctior Matt. 22. *Homo quidam habuit duos filios, &c.* Iste igitur insipiens adolescens, id est, populus gentilis, in principio à patre suo Deo, substantiæ portionem, scilicet, dona naturalia & scientias philosophicas accepit, & à patre Deo per Idololatriam recedens, & in regionem longinquam, id est, in statum damnationis & peccati, bona sua & virtutes naturales cum meretricibus, id est, carnis delitiis deuastauit, in quantum varijs vitijs carnalibus se fœdauit & in quantum substantiam suam, id est, naturam per ea corrupit & grauauit. Vnde vni ciuium regionis, scilicet, diabolo adhæsit, qui ipsum porcorum, id est, poëtarum & carnalium philosophorum consortio copulauit, quorum siliquas, id est, quorum errores & vanas doctrinas comedere & acquirere quamplurimum affectauit, & tamen de ipsis habere ad plenum nequibat, quia nemo ad sufficientiam sibi dabat Thren. 4. *Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* Iste igitur filius prodigus, scil. gentilis populus, fame & desiderio cognoscendi verum Deum æstuans, ad patrem Deum suum finaliter reuertitur, & errores suos confitens, misericordiam deprecatur, dicens: *Peccaui in cælum & coram te.* Quem videns pius pater in domum suam suscipiens, scil. in Ecclesiam introduxit, annulum sibi fidei tradidit, stola prima, id est, gratia, ipsum vestit, calceamenta, i. sanctorum exempla in pedibus suarum affectionum posuit, & vitulum saginatum pro eo interfecit, scil. Christi occisi fidem, & suæ passionis memoriam tradidit, & sic de eius inuentione & conuersione gaudium magnum fecit. Vnde Luc. 15. *Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram.* Sed primogenitus filius, id est, Iudaicus populus in agro sacræ scripturæ circa expositionem literalem vacans, audito choro & symphonia conuiuij, id est, audita prædicatorum turba, & visa solennitate conuiuij, & viso gaudio fidelium, indignatur in domum patris, id est, Ecclesiam intrare, & fidem Christianam re-
cipere non dignatus, quinimo contra Deum patrem nunc con- F
queritur, quod isti filio prodigo, id est, gentili populo, plura quam sibi beneficia distribuit, dicens: *Ecce tot annis, &c.* Verba enim possunt esse Iudaici populi, prosperitati Christiani populi inuidentis, & de conuersione gentilium ad fidem eidem conquerentis, quia ista mandata legis ad literam optime custodiunt, & in cæremonijs legalibus Deo seruiunt, & tamen nullam gratiam à Deo recipiunt, quinimo ipsi optime possunt dicere illud Esaiæ 49. *In vanum laboraui sine causa & vane consumpsi fortitudinem meam.* Finaliter tamen Deus istos pacificabit, & conuertet, & in domum Ecclesiæ cum iuniore fratre ad conuiuium Ecclesiæ introducet, & ad vituli saginati epulas, id est, ad Christi passionis fidem ipsos recipiet. Quia sicut dicit Apostolus Roman. 11. *Cum subintrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus erit.*

¶ Vel ista possunt ad religionum apostatas applicari. Constat enim quandoque, quod adolescentes de domo religionis & à patre suo prælato recedunt, portionem bonorum patris, i. illa quæ possunt furari deferunt, & in regione longinqua, i. in mundum fugiunt, vbi vni ciuium, scilicet, diabolo in diuersis seruiunt vitijs, & ibi substantiam suam, id est, naturalem & temporalem, in luxuria & carnaliter viuendo consumunt, tunc autem illis quæ secum furtim portauerunt, & de regione furati fuerant consumptis, esurire incipiunt, & siliquas quas porci manducant, i. bona terrena quæ peccatores possident, acquirere & comedere cupiunt. Sed cum ipsa acquirere nesciunt, nec aliquem qui ea sibi det, inueniant, ideo sæpe fit, quod ipsi e-
suriunt & vilem vitam egenam & pauperem foris ducunt. Iusto G
enim Dei iudicio fit, quod tales qui diuitijs & delitijs sectandis, Deum & religionem apostatando dimittunt, ad illas nequaquam attingant, sed in paupertate & miseria in mundo viuant. Vnde Prouerbior. 3. *Paupertas à Domino in domo impy.* Sæpe ergo fit, quod isti fame & miseria vrgente, de recessu & apostasia pœnitentes, ad patrem, id est, ad prælatum & religionem redire proponunt, & vt saltem temporalem euadant miseriam, ad pristinum statum se conuertunt, dicentes: *Quanti mercenary abundant panibus in domo patris mei. Surgam igitur & ibo* Matt. 22. Vnde istorum vox videtur esse: *Reuertar ad domum meam vnde exiui.* Contriti igitur & humiliati quandoque reuertuntur ad religionem, & misericordiam postulantes, suam fatentur culpam & confusionem. Pater prælatus debet tales benigniter recipere, stolam, id est, habitum ipsos induere, annulum, id est, fiam solatij, i. pœnitentiam eis concedere, & calceamenta bonorum temporalium pro sustentamento eis tribuere, vitulum saginatum, i. Christum in Eucharistia, sc. passionis Christi memoriam ipsius offerre, & de eorum conuersione gaudere. Et quia communiter frater primogenitus qui non fuit prodigus, id est, alij fratres & religiosi, qui nonquam dereliquerunt, sed patri & prælato semper in religione manserunt, contra tales indignantur, & ipsos post conuersionem & reditum detestantur, aliosque deprimere, à dignitatibus & officijs repellere, & culpas præcedentes exprobrare comprobentur, quinimo si talibus fiat conuiuium, id est, si talibus detur beneficium, vel à patre prælato eis fiat præ cæteris aliquod temporale solatium, tales primogeniti conqueruntur, dicentes: *Ecce tot annis seruio tibi, & non dedisti mihi hædum*, id est, beneficium, huic autem deuoratori & apostatæ confers fauorem & obsequium. Tunc pater iste prælatus debet tales reprehendere, & à suis detractionibus cohibere, & pro suis conuersis peccatoribus ne iterato incidant, aliorum murmuribus obturare, dicens ei: *Fili tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. Hic autem frater mortuus fuerat, &c.* Ac si diceret: Vos non debetis contra tales indignari, nec eos exacerbare, sed de eorum salute benigniter exultare, Luc. 15. *Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, &c.* H

¶ Vel dic generaliter, quod quicunque peccator à Deo peccando recedit, & partem suæ substantiæ, id est, bona naturalia in diuersis vitijs expendit, & vni ciuium regionis, id est, mundo adhærens, porcorum, id est, immunditiarum obsequijs se submittit, si fame tribulationis cogente, ad patrem Deum per pœnitentiam reuertitur, ipsum statim solet misericorditer re

ter re

ter recipere, vestibus virtutum induere, vitulum saginatum, id est, suæ carnalitatis lasciuiam occidere, & eum cum gaudio festiuare, sicut supra.

H ¶ Vel dic, quod multi sunt hodie domini huic patrifamilias similes, qui nouiter venientes ad suam curiam, dato quod sint prodigi & mali, dum tamen sciant verba adulatoria dicere, *Pater peccaui, &c.* solent lætius recipere & latius præmiantur, quam illi, qui semper cum eo fuerunt, & qui diu in familia sua manserunt, & in agro suo, id est, in administratione sua diutius laborauerunt Leuit. 16. *Noua enim placent.* Quia sicut dicitur, *Nouis superuenientibus vetera proijcietis.*

¶ Vel dic, quod apud patrem Deum acquirunt dona ampliora tam gratiæ vel gloriæ illi, qui quandoque peccatores fuerunt & pœnituerunt, quam illi qui nunquam deliquerunt. Tantus enim potest esse feruor post lapsum, quod pœnitens plus meretur, quam qui lente in iustitia conuersatur. Vnde Apostolus Rom. 5. *Vbi abundauit delictum, &c.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Dicebat autem ad discipulos suos. Humo quidam erat diues, qui habebat villicum.

Moralitatum Cap. VIII.

Hic ponitur parabola de villico, qui cum diffamatus esset apud dominum suum, propter quod villicationem suã perdere oportebat, dum adhuc haberet officium, & administrationem bonorum domini sui, cogitans quod fodere non valebat, & mendicare erubescebat, vocauit debitores domini sui, & debita pro parte remisit, & sic eorum gratiam acquisiuit, quod vtique fecit, vt cum amotus esset ab officio, ipsum in tabernacula sua reciperent, & factam gratiam recompensarent, dicens primo, *Quantum debes domino meo? Centum cados olei. Accipe igitur cautionem & scribe quinquaginta, &c.* Dominus igitur suus hoc audito, ipsum de prudentia sua commendauit. Christus enim à simili docet nos de alieno largos esse, & de mammona iniquitatis amicos, scilicet, pauperes nobis facere vt cum defecerimus, nos possint in æterna tabernacula acceptare.

A

¶ Verba saluatoris illam parabolam exponunt, & eam esse datam propter misericordiam dicunt. Vnde ista est veritas, nam quilibet habet à Deo aliquem villicatum, habet enim ministrare bona naturæ & fortunæ, 1. Cor. 4. *Quid enim habes homo, quod à Deo non accepisti?* Homo enim in administratione sensuum corporalium vel bonorum temporalium, non est nisi villicus Dei. Cum igitur necesse sit, quemlibet in morte talem villicationem perdere, ideo ante actum debemus de remedio prouidere. Igitur debemus de bonis commissis & temporalibus pauperibus benefacere, & sic quæ nobis debent remittere, vt post mortem quando villicationem & temporalium administrationem amiserimus, vbi non erit fodiendum, id est, bene operandum, & vbi erit verecundum in inferno degere possint, isti pauperes quibus in hoc mundo benefecerimus, in cœlestibus tabernaculis nos recipere & fouere. Quod si fecerimus dominus nos commendabit. Et quamuis ista bona non sint nostra, sed potius sua, si inde eleemosynam fecerimus, ipse dominus approbabit. Igitur de mammona iniquitatis, id est, de terrena substantia, quæ reuera multas iniquitates inducit, debet vnusquisque amicos, id est, pauperes & sanctos sibi facere, vt in eorum tabernaculis, id est, in regno cœlorum, quod est pauperum, mereatur cum eis exultare. Vnde Luc. 6. *Date & dabitur vobis.*

¶ Homo quidam erat diues, & induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Et ad ianuam eius iacebat quidam infirmus & vlcerosus nomine Lazarus, qui cupiebat saturari de micis quæ cadebant de mensa eius, & nemo ei dabat, sed veniebant canes & lingebant vlcera eius, cum igitur diues & Lazarus morerentur, Lazarus in sinu Abrahæ fuit positus, & diues in inferno sepultus. Cum igitur diues qui erat in tormentis, oculos leuasset, & Lazarum in sinu Abrahæ vidisset,

B guttam aquæ pro lignæ refrigerio per Lazarum quem viuens contempserat, sibi dari petiit, quam tamen Abraam sibi non concessit. *Mitte (inquit) Lazarum qui intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Fili, inquit Abraam, *recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, ideo hic consulatur, tu vero cruciaris.* Diues autem se non exauditum videns, pro fratribus suis qui in mundo manserant, vt ad eos mitteretur Lazarus, intercessit. *Mitte, inquit, Lazarum quinque fratribus meis, ne & ipsi veniant ad hunc locum tormentorum.* Quem nec Abraam exaudiuit, sed sibi dixit: *Habent Moysen & Prophetas, audiant illos, &c.*

¶ Ista parabola potest ad multa moraliter applicari. Allegatur enim quod iudicium sine misericordia fiet illi, qui non facit misericordiam, quia cum ipse posset facere misericordiam Lazaro, non fecit, ideo cum indigeret, nullam misericordiam impetrauit. Prou. 21. *Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, clamabit ipse & non exaudietur.* Prou. 14.

¶ Ista etiam possunt allegari, *quod extrema gaudij luctus occupat.* Et quia *Deus post tempestatem tranquillum facit.* Tob. 3. Diues qui fuerat in epulis, & in vestibus preciosis, positus est in flammis & suppliciis. Lazarus vero qui fuerat in dolore positus, est cum Abraam in quiete locatus Luc. 1. *Esurientes impleuit bonis, &c.*

¶ Vel applica ad occultam Dei ordinationem, vel prædestinationem, quæ diuersimode variat motus rerum, & illis quos nouit in æternum damnandos, dat hic prosperitatem. Illis vero quos scit perpetuo saluandos, dat aduersitatem. Nullam causam allegat Abraam de damnatione diuitis, nisi quia receperat bona in vita sua, Lazarus autem mala, & ideo vicem debere oportere mutari asserit. De isto enim diuite non legitur, quod fuit raptor, nec fornicator, vel superbus, sed solum quia diues & epulabatur. De Lazaro autem non quod aliquod bonum fecerit, sed solum quia miser erat. *Timeant* igitur *diuites*, & adhuc dico timeant, *quia portant secum signum damnationis. Laetentur pauperes, quia secum trahunt signum saluationis.* teste Ambrosio. Successus temporalium, damnationis est indicium Matth. 5. *Beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et, impossibile est diuitem intrare in regnum cœlorum,* Matt. 19. C

¶ Vel dic, quod quandoque contingit ab illo in aduersis auxilium petere, quem homo in prosperis non dignabatur respicere. Diues n. iste per Lazarum sibi auxilium dare petiit, quem languentem ad ianuam non respexit.

¶ Vel dic, homo semper debet de amicis suis curare, & de eorum damnatione dolere, sicut ille qui in tormentis positus, petebat Lazarum ad fratres suos mitti, magis volens solus perire, quam fratrum damnationem videre.

Capitulum decimum septimum. Textus. Et dixit ad discipulos suos, Impossibile est vt non veniant scandala.

Moralitatum Cap. X.

Occurrerunt Christo 10. leprosi, supplicantes quod sanarentur ab ipso Iesu. *Præceptor,* inquiunt, *miserere nostri.* Quibus misertus Dominus, præcepit quod irent, & se sacerdotibus ostenderent. Ipsi autem cum irent, mundati sunt. Vnus autem ex illis qui Samaritanus erat, quia mundatus est, regressus est ad Dominum pro gratiis offerendis. Alij vero nouem qui Hebræi erant, nullatenus sunt reuersi. Quod videns Dominus, inquit: *Ecce decem mundati sunt, & nouem vbi sunt? Non fuit qui rediret, & gloriam Deo daret, nisi hic alienigena.*

¶ Dic quod ire ad sacerdotes, nihil aliud est quam de peccatis confiteri, & proponere confiteri, quia scil. quando decem leprosi peccatores, qui decem præceptorum transgressores ex his transgressionibus sunt corrupti, volunt à lepra vitiorum suorum curati atque purificari, necesse habent ad Christum per orationem & per veniæ implorationem, nec non per contritionem clamare, ad sacerdotes per confitendi propositum ambulare, & tunc dum solum ad sacerdotes ire incipiunt, & dum solum confiteri proponunt, à culpa huius liberantur. Veruntamen necesse est, quod confessio sequatur, alioquin in culpam pristinam relabuntur, sola enim contritio cum proposito confitendi peccata tollit, & gratiam restituit Psalm. 31. *Dixi confitebor.* D

¶ Vel allega ista, quod alienigenæ, id est, sæculares, & laici, qui communiter melius regratiantur Deo de collatis beneficiis quam regulares & clerici, quia isti deuote ad Dominum reuertuntur. Illi vero obtentis beneficiis temporalibus & spiritualibus, peccatorum indulgentiis in sua ingratitudine torpescere comprobantur.

¶ Volens Dominus conditionem diei iudicij declarare, & quod ignore, & subito veniet demonstrare, dixit: *Sicut fulgur ex superato apparet, sic erit aduentus filij hominis. Sicut in diebus Noe edebant, bibebant, vendebant & emebant, & de diluuio non cauebant,* quando scilicet diluuium subito venit, quod omnem hominem

submersit & inuoluit, *sic*, inquit, *erit de die iudicij*. Et subiungit, quod *tunc erunt duo in lecto vno, duo in agro vno, duæ molentes in mola vna, & de omnibus istis vnus assumetur, alius relinquetur*.

¶ Illud allega, quomodo iudicium & extrema tribulatio sunt hominibus ignota, & ideo cautius præuidenda.

¶ Allega quomodo de omni statu aliqui erunt saluati, aliqui damnati, quia de illis qui sunt in lecto, id est, in statu quietis & contemplationis, & de illis qui sunt in agro, id est, in labore mundialis negotiationis, & de illis qui molant in mola vna, id est, in vna combinatione coniugalis cohabitationis, vnus assumetur & alter relinquetur, aliqui saluabuntur, aliqui damnabuntur, aliqui à Deo eligentur, & aliqui tãquam reprobi condemnabuntur, & breuiter de omni statu & gradu aliqui sunt boni & mali. Vnde Iac. 3. *De eodem fonte egreditur aqua dulcis & amara*.

Capitulum decimum octauum. Textus. Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare.

Moralitatvm Cap. XI.

Hic ponitur de vidua, quæ apud iudicem iniquitatis se vindicari ab aduersario petebat. Quod iudex iniquitatis non propter iustitiam, sed propter importunitatem sibi concessit. ¶ Hoc potest applicari ad instantiam orationis, quia si iniquus propter importunitatem illorum voluit iustitiam facere, multo fortius Deus propter orationis instantiam volet quod iuste petitur concedere Luc. 11. Vide supra de amico qui petebat tres panes 1. Tim 4. *Insta oportune & importune*.

¶ De Pharisæo, qui se iustificabat, & publicanum contemnebat, & bona sua coram Deo recitabat, dicens: *Non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, sicut hic Publicanus, ieiuno bis in Sabbatho*. Et de publicano qui percutiens pectus suum misericordiam implorabat, sed nec oculus erigere ad cœlum præsumebat, dicitur hic quod publicanus iustificatus recessit, quod tamen non legitur de Pharisæo præsumptore.

¶ Ista exemplariter possunt allegari, quod plus placet Deo humilitas peccatoris quam seueritas præsumptoris. Magis est Deo acceptabilis peccatorum confessio pœnitentis, & propriæ fragilitatis & vilitatis recordatio, & ea consideratione culpæ nata humiliatio, quam illius qui nunquam taliter deliquit, arrogana iustitiæ propriæ præsumptio, aliorum contemptus & suiipsius bona opinio Luc. 18. Ideo sequitur, *Omnis qui se humiliat, exaltabitur*. Illud præcipue accidit in religione, vbi sunt quidam Pharisæi, id est, qui reputant se cæteris magis iustos, si vident aliquem publicanum, id est, aliquem qui ante deliquerit, dato quod ipsum vident pœnitentem & implorantem misericordiam, tamen ipsum solent contemnere & abominari, & se ei præferre, & eum detestari, & tamen apud Deum magis diligitur iste non præsumptus propriæ fragilitatis, non erectus apud Deum magis quam alius reputatur. Vnde Luc. 15. *Gaudium est Angelis, &c.*

Capitulum decimum nonum. Textus. Et ingressus perambulabat Hiericho.

Moralitatvm Cap. XII.

Cvm esset Iesus in Hiericho, princeps quidam publicanorum, Zachæus nomine, quærebat videre Iesum quis esset, & non poterat propter turbam, quia statura pusillus erat. Et præcurrens ascendit in arborem sycumorum, vt videret eum, quia erat inde transiturus. Iesus autem videns deuotionem ipsius, ipsum vocauit, dicens: *Zachæe festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere*. Qui festinans descendit, & eum gaudens in domum suam recepit. Qui ex tunc ad Dominum conuersus est, & dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, & si quem defraudauerat, in quadruplum sibi restituere promisit, dicens: *Ecce ego dimidium bonorum meorum do pauperibus, & si quem defraudaui, reddo quadruplum*.

¶ Per istum Zacheum intelliguntur simplices boni sæculares, qui in scientia & motibus sunt pusilli, & qui dato quod Iesum per contemplationem videre cupiant, turba tamen sæcularium negotiorum sunt aliquo modo impediti Matt. 20. *Turba increpabat eos, vt tacerent, &c.* Veruntamen quandoque fit, quod tales supra vires conantur, & ad videndum Iesum, id est, contemplationem spiritualium subleuantur, ascendit in arborem crucis per passionis contemplationem, & sic vident Christum per simplicem deuotionem. Vnde Cant. 3. *Egredimini filiæ Sion & videte regem, &c.* Christus vero bonam istorum & simplicem affectionem intuens, in domũ eorum per gratiam descendit, & eos totaliter ad bonum exoptat & conuertit, quod aliena restituere, & propria pauperibus dare fecit. Et iste recte tenet typum boni eleemosynarij, qui non procrastinat. Ideo dicit Dominus: *Qui* G *modicum non dat*. Ideo dicit: *Dimidium bonorum meorum do pauperib.* quia discrete indigentibus non diuitibus sua dispensat. Ideo dicit *pauperibus*, quibus alia sua interesse & damna restituit: ideo dicit: *Si quem defraudaui, reddo quadruplum*. Ista dilata si vis.

¶ Volens Dominus intrare Hierusalem, præcepit pullum asinæ alligatum, supra quem nullus hominũ sedit, solui & sibi adduci, supra quem ciuitatem intraret. In quo introitu ipsum puerorum collegiũ honorauit, & *Osanna in excelsis clamauit*. Alij tollentes ramos oliuarum de arboribus, sibi obuiam processerunt. Et alij vestimenta sua prostrauerunt, & ipsum honorifice receperunt, ipsum tamen Iudæi satis cito post occiderunt.

¶ Illud allega, quicunq; voluerit ciuitatem Hierusalem intrare, id est, paradisum, & ibi à pueris Hebræorum, id est, ab Angelis honorem æternum recipere, debet non superbe procedere, sed potius super pullum asinæ, quod est animal humile, laboris patiens, & virtutem humilitatis & patientiæ quærere, & sic cum ea poterit intrare, & ibidem gaudenter recipi & venire. Nullus enim in cœlestem Hierusalem cum honore suscipitur, nisi qui super asinum, id est, cum humilitate & patientia illic feretur. Vnde Luc. 18. *Qui se exaltat, humiliabitur*.

¶ Vel dic, quod Christus solum illos spiritualiter requirat, & sibi applicat quos pullos asinæ, id est, humiles & patientes esse cognoscit, & quos in hoc mundo alligatos vinculis mandatorũ videt super quos nullus sedet, id est, quos nullus dæmonum & vitiorum subiecit, tales finaliter à pœnis & laborib. suis soluet, & eos in cœlestem Hierusalem ducet.

¶ Vel dic, quando Christus vult in Hierusalem, id est, in mentem nostram venire, ipsum debemus honorifice recipere, vestimenta terrenorum bonorum exuere quantum ad affectum, & ea in terra, i. inferius ad pauperes per eleemosynas deponere, & cum ramis oliuarum, id est, cum pietatis operibus eidem obuiare, & gratias agendo debemus spirituali visitatione sua, *Benedictus qui venit*, mentaliter clamare, & hoc ipse monet Psal. 58. *Exurge in occursum meũ & vide*. ¶ Vel dic, quod Christus fuit in Hierusalem ita honorifice receptus, & tamen cito post extra ciuitatem eiectus, & crudeliter crucifixus? Prou. 14. potest notari, quod *extrema gaudij luctus occupat*, & quod ciuitas huius mundi illos quos prospere solet in lætitia recipere donis & honoribus extollere, solet quandoque cito post mortem infortunio expellere, & crucifixioni, id est, pœnis & cruciatibus subiugare, 2. Re. 15. *Vnde heri venisti & hodie compelleris egredi*. ¶ Iudæi cum dicerent Christo quod pueros clamantes *Osanna* sibi increparet. Respõdit Iesus, *Si illi tacuerint, lapides clamabunt*. ¶ Hoc potest allegari, H quod lapides quandoq; in defectu clericorum sæculares Deum laudant, & quandoq; ipsis lapidibus, id est, de ipsis duris & obstinatis peccatoribus inueniuntur aliqui qui Deum magnificant & exaltant. Vnde Luc. 3. *Potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abraæ*. Illa enim quæ sequuntur hic de decem virginibus, vide Matt. 25. vbi agitur de talentis. Illa quæ sequuntur cap. 20. vide Matt. 21. & 22.

Capitulum vigesimum primum. *Textus*. Respiciens autem vidit eos, qui mittebant munera sua.

Moralitatvm Cap. XIII.

Qvum quadam die in templo multi multa ponerent & offerrent, inter eos fuit quædam paupercula vidua quæ duo minuta in gazophylacium mittebat. Hoc igitur videns Dominus, ipsam omnibus aliis prætulit, & donum suum cæteris maius indicauit, dicens: *Hæc vidua paupercula plus quam omnes misit, quia cæteri ex abundantia sibi miserunt, hæc autem omnem victum quem habebat, misit*. ¶ Hoc potest allegari, quod Deus in eleemosynis & operibus erogationis magis attendit affectum quam effectum, & magis cogitat voluntatem quam operis quantitatem, quia magis reputatur illud, quod habens homo, dat Deo necessarius, quam quod dat opulentus & plenus. Quod etiam apud homines debet esse, quia magis debet homo diligere & plus ponderare munus amici pauperis, quam munus amici diuitis. Vnde Cato. *Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus, &c.*

Capitu-

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Appropinquabat autem dies festus Iudæorum.

MORALITATVM CAP. XIV.

A CHristus factus in agonia prolixius orabat, quod transferretur ab eo calix, patris auxilium inuocabat. Veruntamen voluntatem suam voluntati patris subdeclinat, dicens: *Pater si possibile est, transeat, &c.*

¶ Hoc potest allegari, quando maior instat tribulatio, vel periculosior agonia, id est, mentis anxietas, tanto debet ad Deum feruentior fieri oratio. Veruntamen quamuis homo se videat multipliciter tribulatum, nunquam tamen debet simpliciter petere talem tribulationem amoueri, sed semper sub conditione debet diuinam voluntatem anteponere, & sui corporis saluti, suoque naturali appetitui debet Dei placitum anteferre, dicens: *Non mea voluntas, sed tua fiat.* Debet enim supponere, quod Deus scit melius quid sit homini vtile quam ipsemet homo. Vnde Greg. dicit: *Nouit cælestis Medicus quid necessarium sit egeno, & quod creditur esse pœna, medicina est.*

¶ Hic dicit, quod sudor Christi factus est, vt guttæ sanguinis decurrentis in terram.

¶ Allega quod sanguis nostræ substantiæ temporalis qui per sudorem, id est, per liberalitatem emittitur, non debet sursum ad diuites ascendere, sed deorsum per eleemosynas ad pauperes declinare.

¶ Illud quod hic dicit Christus Iudæis ad se capiendum venientibus. *Sed hæc est hora vestra & potestas tenebrarum*, & similiter illud Iohan. 7. *Nemo misit in eum manum, &c.*

¶ Ista videntur supponere quod circa negotia certis horis attribuuntur, & secundum proprietates horarum euentus negotiorum variantur, sic ista verba Christi ad opinionem astrologorum prima facie accedere dignoscentur, de hoc tamen nihil ad præsens.

B *Capitulum vigesimum quartum. Textus.* Vna autem sabbathi valde diluculo venerunt ad monumentum.

MORALITATVM CAP. XV.

DVobus discipulis euntibus in Emaus adiunxit se dominus in specie peregrini, oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent, dato quod eis interpretaretur scripturas, finaliter quando venerunt ad hospitium, cum Christus incepit eis panem frangere, ipsum cognouerunt, & eum in fractione panis plenarie perceperunt.

¶ Sic vere in via huius vitæ, boni simplices secum habent Christum per gratiam, ipsum tamen per scientiam non cognoscunt, quia isti sunt qui simpliciter confitentur, & veraciter credunt, finaliter tamen in hospitio paradisi, in vespere mortis quando panem æternæ satietatis ipsis distribuet, ipsum perfecte cognoscent, & facie ad faciem diuinitatis eius essentiam intelligent. Vnde Mar. 16. *Ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.*

¶ Vel dic, quod duo discipuli sunt duo populi, gentiles & Iudæi, qui cum in forma peregrini, in carne, scilicet, humana, in itinere huius mundi personaliter Christum viderunt, ipsum per fidem cognoscere nequierunt, tandem postquam scripturas ipsis per prædicatores exposuit, & postquam panem sacræ scripturæ ipsis distribuit ipsum cognouerunt, in quantum in eum crediderunt, & fidem receperunt. *Cognouerunt de verbo quod dictum erat eis de puero.* Luc. 2.

¶ Hic dicitur, quod Iesus in medio discipulorum suorum post resurrectionem apparuit, sed cum præ stupore & gaudio mirarentur, & se videre spiritum opinarentur resurrectionem suam per duo testimonia probauit, in quantum pedes & manus palpandos & videndos obtulit, & partem piscis assi, & fauum mellis sibi ab ipsis traditum manducauit.

C ¶ Sic dic spiritualiter loquendo, quod ille à mortuis, id est, à peccatis resurrexisse per pœnitentiam veraciter cognoscitur, qui se per confessionem videndum & per correctionem tangendum voluntarie exhibet, qui piscem assum, id est, Christi passionem per compassionem manducat & fauum æternæ dulcedinis per deuotionem degustat, Psalm. 33. *Gustate & videte quoniam suauis est dominus.*

Moralitatum super Lucam Finis.

MORALITATVM LIBER TRIGESIMUS secundus super Iohannem.

Capitulum secundum. Textus. Et die tertia nuptiæ sunt in Cana Galilææ.

MORALITATVM CAP. I.

IOhannes Euangelista qui post alios Euangelistas subscripsit euangelium, aliquid superaddit de factis & operibus Saluatoris quæ alii omiserunt. De istis breuiter aliqua ponam, & huic operi meo secundum capitula in quibus sunt, interseram & adiungam. Igitur hic fit mentio, quod Christus cum ad nuptias quæ factæ sunt in Cana Galilææ Ioh. 2. cum matre eius Maria esset vocatus, & vinum defecisset, hoc curauit mater eius sibi dicere, & hoc ad finem vt facto miraculo possit sponsi verecundiam operire, dicens: *Vinum non habent.* Christus vero primo satis dure respondisse videtur. *Quid mihi & tibi mulier?* Veruntamen responsionem duram per facti sequentis dulcedinem temperauit. Sex hydrias lapideas in loco positas & secundum purificationem Iudæorum ordinatas, aqua impleri iussit, aquam mox in vinum conuertens, architriclino & qui erant in nuptiis propinari mandauit, qui vt gustasset aquam vinum factum, sponsum vocans & arguens, melius vinum vsque in finem seruasse curauit, dicens: *Omnis homo bonum vinum primo ponit, &c. Et cum inebriati fuerint, id quod deterius est. Tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc.*

¶ Nuptiæ istæ significant prosperitatem mundanam. Quæ nuptiæ bene in Galilæa, quæ interpretatur transmigratio, factæ dicuntur, pro eo quod omne mundanum gaudium transmigrans & transitorium reperitur. Ad istas tamen nuptias vocantur quandoque tam Christus quam Maria, in quantum illi qui D mundi gaudia celebrant, hoc sine peccato & cum bona intentione, id est, cum aliqualis contritionis amaritudinis consideratione facere student, & sic Iesum & Mariam proculdubio secum habent. Iesus enim bonam intentionem significat, Maria aliquam disciplinæ amaritudinem designat. Matth. 2. *Inuenerunt puerum cum Maria &c.* Quid igitur? Profecto vinum rectæ consolationis sibi deficit, quia, scilicet nullum potest esse ita magnum gaudium temporale vbi perfecta consolatio sit. *Vinum* inquit, *non habent*, quia omnibus considerantibus semper est plus inuenire de amaro quam de dulci, & de aqua quam de vino, & de tribulatione quam de gaudio in nuptiis & prosperitatibus huius mundi. Esa. 24. *Cum cantico non bibent vinum, amara erit potio bibentibus ipsam.* Sed pro certo dominus præcipit ministris huius conuiuii, id est, mundanæ prosperitatis sectatoribus, quod hydrias lapideas, id est, corda sua dura & indeuota primo aqua compunctionis impleant, & quod primo fletibus & lachrymis culpas lauent, & tunc finaliter dominus de aqua ista vinum faciet, in quantũ suam amaram compunctionem in dulcedinem æternæ consolationis conuertet, aqua enim vinum efficitur, quando præsens lacrymosa compunctio in vinum quod lætificat cor hominis, id est, æternæ consolationis gaudium commutatur. Matth. 5. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Nullus enim conuiua præsentium nuptiarum, id est, mundi lætitiarum & vinum futuræ consolationis poterit obtinere, nisi primo aquam lacrymarum studeat in hoc sæculo possidere. Quilibet igitur conuiua præsentium gaudiorum aquam compunctionis in hydria cordis habeat, & quamuis exterius gaudeat, intus tamen fleat, alioquin vinum æternæ consolationis in posterum vane sperat, quia sibi aliquando dicetur finaliter illud: *Vlulate qui bibitis vinum, &c.* Ioel. 1.

¶ Vel dic, quod conuiuium & nuptiæ ad quas vocantur Christus & discipuli, significant statum pauperum, vbi quia vinum, id est, terrena consolatio sæpe deficit, hydriæ lapideæ sex, id est, sex opera misericordiæ, in quibus Iudæi, id est, Deum confitentes, scilicet, fideles conuertuntur & purificantur, debent istum E defectum supplere, & aquam bonorum temporalium in vinum consolationis & recreationis & refectionis pauperum & conuiuarum commutare, vt sic architriclinus, id est, Deus pater inde possit per complacentiam refici & gustari.

¶ Vel dic, quod istæ hydriæ significant diuites, qui vt communiter sunt lapidei atque duri, qui dicuntur continere metretas binas vel trinas, in quantum duo præcepta charitatis & fidem sanctæ Trinitatis debent seruare, sex etiam in quantum sex opera misericordiæ debent perficere & implere. Isti ergo quoties

videns pauperibus vinum temporalis consolationis deficere, debent aquis alienæ miseriæ repleti per compassionem, & in vinum consolationis ipsas vertere per eleemosynarum subuentionem, & sic hoc vinum ab architriclino, id est, à Deo commēdabitur per acceptionem & approbationem. Prouerb. 31. *Date siceram mœrentibus, & vinum his qui amaro animo sunt, &c.*

¶ Vel dic, quod architriclinus significat mundum & mundi principes vel diuites, quibus videtur quod bonum vinum debet præponi, deinde quod deterius est apponi, quia apud eos meliora iudicantur præsentia quam futura, bona temporalia quam æterna, quod verum est inter peccatores, quia modo bibunt in hoc sæculo bonum vinum, id est, prosperitatem & gaudium, sed postquam hic fuerint inebriati, ditati & impinguati & repleti, tunc apponetur eis illud vinum quod est deterius, id est, æternum supplicium & tormentum, quoniam *erit fel draconum vinum eorum & venenum aspidum.* Deut. 23.

¶ Cum Christus quadam die inuenisset in templo vendentes oues, boues, columbas, nummularios sedentes, legitur flagellum de funiculis fecisse, & nummulariorum æs effudisse, dicens: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Matt. 21. *Scriptum est enim, domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem, &c.* quæ sumpta sunt ab Esa. 56. & Hier. 7.

F ¶ Templum significat ecclesiam, boues significant laborem bonæ operationis & prædicationis. Oues significant simplicitatem honestæ & humilis conuersationis. Columbæ spiritus sancti gratiam suæ sacramentalis communionis. Nummularii significant sectatores auaritiæ & aggregatores temporalis substantiæ & possessionis. Cum igitur in templo ecclesiæ sint aliqui qui vendunt boues, id est, laborem bonorum operum & agriculturas prædicationum, pro spe temporalis retributionis faciunt. Aliqui qui vendunt oues, id est, hypocrisim, sub spe gloriæ mundanæ simpliciter & humiliter viuunt. Aliqui vendunt columbas, id est, qui gratiam sancti Spiritus & ecclesiæ sacramenta, officia & beneficia pro temporali mercede conferunt. Aliqui nummularii, id est, aliqui auari, qui solum lucris & pecuniis intendunt. Ideo Christus flagello suæ seueræ iustitiæ per mortem temporalem & æternam illos & eorum sequaces de templo ecclesiæ eiiciet, æs & pecuniam auarorum ipsorum disperdet, & cathedras vendentium columbas, id est, status & dignitates Simoniacorum subuertet. Non vult enim quod domus patris sui, quæ est ecclesia, efficiatur domus negotiationis, nec quod illa quæ domus orationis esse debuerat, spelunca latronum seu habitaculum malorum hominum nominetur. Omne enim turpe lucrum eainde præcepit auferri, & ante omnia sæcularia negotia nec non omnia vana opera Simoniaca & hypocritica scelera submoueri, dicens: *Auferte ista hinc.* Et breuiter ista est veritas, quod cathedræ, id est, officia & dignitates illorum qui in templo ecclesiæ vendunt columbas, id est, Simoniacorum qui vendunt spiritualia, à Deo subuertuntur, & in prosperitate manere nullatenus permittuntur, sed aut deponuntur, aut infortuniis affliguntur. Ozeæ 9. *Propter malitiam adinuentionum ipsorum, de domo mea eiiciam eos.* Nummulariorum etiam qui sunt ibi auarorum ecclesiasticorum æs à domino effunditur, in quantum post mortem talium diuitiæ ipsorum à quibusdam rapiuntur, & par-
G tim à parentibus, & partim à familiaribus, partim à latronibus disperguntur, ita quod pro anima sua dum viuerent cogitare noluerunt, nec missæ nec eleemosynæ celebrantur. *Qui potest capere, capiat.*

Capitulum quartum. Textus. Vt ergo cognouit Iesus.
MORALITATVM CAP. II.

ILlud quod ponitur de fatigatione Domini super fontem Sichar, & quomodo mulieri Samaritanæ, quæ veniebat ad hauriendam aquam prædicauit, & quod quinque viros habuerat, sibi dixit, & eam, & multos alios per eam ad se conuertit, quia ista conciues suos ad Iesum vocauit & adduxit, & quomodo mirantes Apostolos, quod cum muliere loqueretur in messem alienam falcem misit, sicut diffuse ponit hic Iohannes. Exponitur per doctores de gentilitate, quæ à principio quinque viros, id est, quinque sensus naturales habuit, sed ipsis mortuis & corruptis, alteri viro qui non fuit vir, sed fornicarius, scilicet, diabolo per idololatriam adhæsit. *Quinque* (inquit) *viros habuisti, &c.* quæ tandem ad Christum, qui ad ciuitatem Sichar, id est, in mundum venerat, & in infirmitate carnis assumptus quasi fatigatus sedebat, & in fonte suæ misericordiæ aquam veniæ receptura per fidem venit, quæ salutem & conuersionem retulit, & non solum sui, sed multorum quos ad Christi fidem conuocauit, & quotidie spiritualiter conuocare non cessat multipliciter, transeo de ista expositione allegorica, quia nimis esset prolixa, si quis vellet ad punctum tractare Matth. 15. *Ecce mulier de finibus illis egressa, clamabat post Iesum, miserere.* ¶ Hic ponitur de filio reguli Capharnaum, sed vide Matth. 8. vbi factum est.

Capitulum quintum. Textus. Post hæc erat dies festus Iudæorum. H
MORALITATVM CAP. III.

ERat in Hierusalem probatica piscina, quinque porticus habens, circa quam iacebat multitudo magna languentium, claudorum, cæcorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus enim domini secundum tempus descendebat in piscinam, & aquam ipsius mouebat, & tunc qui prius intrabat aquā, quacunque infirmitate tenecretur, sanus continuo fiebat. Cum igitur inter alios esset ibi vnus, qui triginta octo annis infirmitate graui detentus iacebat, nec sanari poterat, pro eo quod quando aqua mouebatur nullum habebat hominem, qui ipsum poneret in piscinam, sed quando venire volebat, ipsum alius præcedebat, & sic propter portitorum defectum retro alios infirmus & languidus manebat, & alius præcurrens sanitatis beneficium reportabat. Dominus sibi misertus, ipsum sanauit, & grabatum sibi tollere iussit. *Surge,* inquit, *tolle grabatum tuum & ambula, & statim factus est homo sanus.* Et subiungit dominus dicens, *ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi contingat.* De ista autem probatica piscina, in qua Nathinnæi hostias lauabant, ponit Petrus Comestor, quod aliqui dixerunt reginam Saba ostendisse lignum Salomoni, in quo debebat homo suspendi, propter cuius mortem Iudæi perderent regnum suum. Quo audito, illud lignum sepeliuit in profundum, sed tandem probatica piscina facta est in eodem loco. Appropinquante igitur passione, signum illud incipiebat surgere, & à motu suo aquam piscinæ agitare.

¶ Ista piscina potest significare sacram scripturam quæ quinque porticus habere dicitur, pro eo quod in ipsa per quinque libros Moysi subintratur. Vocabatur etiam Bethsaida quæ interpretatur domus frugum, domus pecudum, domus venatorum, quia sacra scriptura est domus & repositorium frugum, id est, diuinorum sacramentorum & documentorum. Pecudum, id est, simplicium & imperfectorum. Venatorum, id est, docto- A rum, prædicatorum, sapientum. Iob. 30. *Ibi cōstituta est domus omni viuenti.* Circa istam piscinam multi sunt languentes, id est, multi veritatem scientiæ desiderantes, & sanari ab ignorantia cupientes. Sed reuera ad hoc quod infirmi & simplices possint ibi sanari, vel in scripturarum codicibus informari, necesse est quod angelus, id est, diuina inspiratio vel doctor bonus descendat de cœlo, qui aquam sacræ scripturæ moueat & exponat. Sine angelo enim, id est, sine doctore, infirmitas ignorantiæ in hac piscina non sanatur, nisi forte Christus per seipsum hominem sanet, & per reuelationem sibi secreta sua manifestare dignetur. Matth. 28. *Angelus descendit de cœlo & accedens, &c.*

¶ Vel dic, quod piscina significat pœnitentiam, circa quam multitudo languentium peccatorum sperat intrare, quia illi qui sunt cæci per ignorantiam, claudi per iniustitiam, aridi per inuidiam, sperant tamen finaliter per pœnitentiam se saluare. Ista est quæ dicitur Bethsaida, domus frugum, quia fruges virtutum ibi recolliguntur. Domus pecudum, quia simplices qui hodie domini fiunt per Nathinnæos, id est, sacerdotes confitendo domus venatorum, quia ipsi venatores abluere opinantur. Et breuiter etiam ista est domus communis, quæ quinque habet porticus, in quantum omnes homines qui in quinque peccant sensibus, in istam sperant intrare, & ad istam confluere comprobātur. Vnde Iob. 30. *Ibi constituta est domus omni viuenti.* Eccles. 1. *Et omnia flumina intrant mare, & ipsum non redundat.* Sed pro certo nisi hic angelus interueniat, id est, nisi Dei misericordia intercedat, qui in piscina pœnitentiæ aquam compunctionis moueat, talis infirmus aut pœnitens pro nihilo laborat, solus enim motus aquæ, id est, solus compunctionis actus peccatorem spiritualiter sanat. Veruntamen non excluditur quin quandoque Deus sine pœnitentia aliquos liberet, sicut apparuit in Paulo. Solo enim verbo, sola inspiratione potest hominem liberare & absq; pœnitentia criminibus expiare. Vnde Rom. 3. *Arbitramur iustificari hominem sine operibus*, quia aliqui sunt per pœnitentiam sicut per viam iuris saluantur. Aliqui vero per solam Dei gratiam specialem

lem, & sicut per priuilegium sanantur, ita quod cum ipsis quasi ex priuilegio dispensant. Rom. 9. *Miserebor cui voluero.* *Surge* (inquit) *tolle grabatum tuum & ambula.* Est enim grabatum lectus pauperum, qui significat peccatum; quia homo quando per contritionem surgit, & per confessionem grabatum peccati tollit, & per bona opera incedit, tunc sanus à peccato recedit. Veruntamen non debet amplius peccare; ne propter ingratitudinem ipsum contingat deterius sustinere. Vnde Ioan. 8. *Vade & noli amplius peccare.*

¶ Vel dic, quod multi simul currebant ad piscinam vnus solummodo sanabatur, quia dato quod omnes fideles ad poenitentiam generaliter currant, pauci tamen salutem reportant. Vnde 1. Corinth. *Omnes currunt, sed vnus tollit brauium.* Matth. 20. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.*

¶ Vel dic, quomodo diligentia valde est proficua, quia qui est magis diligens ad piscinam intrandum, aut ad aliud bonum opus peragendum, debet esse prior ad præmium, & qui alios præuenit currendo ipsos quo ad sanitatem vel lucrum præcedit.

Vel dic, quod isti languentes significant illos qui sunt in purgatorio, qui piscinam paradisi ingrediuntur, secundum hoc aqua diuinæ misericordiæ ad indulgendum mouetur, secundum quod ab Angelo, id est, à Deo ordinatur. Sed reuera quidam ibidem per longa tempora sunt in miseria & languore, quia non habent hominem qui eos ibi mittat, id est, qui pro eis intercedat vel opera satisfactoria faciat, & sic oportet, quod languor & dolor diutius in purgatorio perseueret, quousque dominus ipsos liberet & soluat, *Domine* (inquit) *non habeo hominem qui dum aqua mouetur, &c.* Vnde qui in purgatorio languent, possunt de suis amicis conqueri, dicentes illud Psal. 37. *Amici mei & proximi mei de longe steterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.*

¶ Vel dic moraliter, quod piscina est mens, cuius quinque porticus sunt quinque sensus, circa quos multi sunt languentes, id est, multi affectus & appetitus vitiorum languore torpentes. Isti spiritualiter non sanantur, nec ad virtutum temperantiam reducuntur, nisi ante omnia aqua compunctionis ab angelo, id est, à ratione in mentis piscina moueantur.

C ¶ Vel dic, quod piscina quinque porticus, id est, lex Moysi qui quinque librorum codices habet, nullum potuit spiritualiter sanare, quousque angelus testamenti Christus de cœlo descendit, qui aquam huius piscinæ, & scientiam huius legis mouit, exposuit & impleuit. Vnde Aggæi 2. *Mouebo cælum & terram, & tunc veniet desideratus, &c.*

¶ Vel dic, quod piscina ista est curia Romana, vel cuiuslibet prælati vel secularis, quæ dicitur Bethsaida. Domus frugum, id est, diuitiarum, dicitur etiam domus pecudum, quia ibi sunt multi homines bestiales. Iob. 40. *Omnes bestiæ agri ludunt ibi.* *Domus venatorum*, quia ibi sunt multi raptores per auaritiam terrenorum, venationi & acquisitioni vacantes. Ezech. 32. *Ibi principes aquilonis & vniuersi venatores.* In ista sunt multæ porticus, id est, multa officia, dignitates & gradus, vbi quilibet cupit intrare, & statum obtinere, & multi languentes, id est, ambitiosi beneficia affectantes multi cæci & ignorantes, multi claudi & in moribus vacillantes, multi aridi & indeuoti & incompatientes circumquaque iacent ad subintrandum aliquam porticum, id est, aliquod beneficium, nec non ad præueniendum affectum omnes student. Vnde Ioann. 20. præcurrit citius Petro, & venit prior ad monumentum. Vnde quando fit per angelum, id est, per occultam Dei iustitiam, aqua humanæ fragilitatis & mortalitatis mouetur, vtputa quando aliquis episcopus vel beneficiatus moritur, statim curru istorum ambitiosorum multitudo, qui intrare & se immergere conantur, & tamen dato quod omnes currant, omnes ambiant, omnes cupiant, vnus tantummodo promouetur, scilicet, qui prius venit ad intrandum, id est, munera offerendum, & se præ aliis altius gerendo. Ille prius reiectis aliis recipitur & sanatur. Vnde 1. Corinth. 9. *Omnes currunt, sed vnus accipit brauium.* Sed quid? Pro certo quando ibi sunt aliqui qui nesciunt bene currere, nec se bene ingerere, nec habent aliquem promotorem, qui ipsos possit portare & præponere, sicut ad literam boni & sufficientes viri pauperes, qui reuera satis possent motum aquæ expectare, quia diutissime oportet eos attendere & languere, quia si non habent portitorem vel promotorem, necesse est ipsos pauperes & languidos manere, illi qui ante alios veniunt, & qui ambitiose se ingerunt, solent omnia reportare, & maxime quando portitorum, id est, fauto-

D rum & adiutorum seu prælatorum vel assideo[...] magistrorum possunt auxilium procurare. *Domine*, inquit, *hominem, &c.* Vnde quilibet pauper potest dicere illud Psalm. 141. *Non fuit qui adiuuaret, & considerabam ad dexteram & videbam, & non erat qui cognosceret me.* Vnde nisi tales à Christo miraculose sanentur & promoueantur, nunquam per cursum communem in piscina ecclesiæ balneantur. Vnde de Christo dicitur Psal. 9. *Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.*

¶ Vel dic, quod angelus est prælatus piscinæ ecclesiæ præpositus, ad quem cum omnes currant & ambiant, vt sanentur & promoueantur, per ipsum ille solus ab ipso portat remedium qui prius venit ad obsequium, vel qui habet mediatorem, procuratorem vel magistrum.

Capitulum octauum. Textus. Iesus autem perrexit in montem Oliueti.

MORALITATVM CAP. IV.

ADducitur ad dominũ per Iudæos quædam mulier in adulterio deprehensa. Illis igitur sciscitantibus quid de ipsa iudicaret cum Moyses huiusmodi lapidari mandaret; & ex hoc ipsum capere volentibus, vt si diceret eam lapidandam, contra misericordiam quam prædicabat facere videretur. Si vero eam dimittendam diceret, legis transgressor haberetur. Deus mediando vtrumque eorum, tentatiuam nequitiam increpando, inclinans se digito incepit in terram scribere dicens: *Qui sine peccato est vestrum in illam prius lapidem mittat.* Quo repleto, quilibet recedere cupiebat, ipse vero vt locum daret exeundi, iterum in terram scribebat. Cum igitur secundo scriberet, omnes vnus post alium incipientes, à senioribus recesserunt, & Iesum solum cum muliere stantem in medio reliquerunt. Iesus autem mulierem absoluit, & eam ab ipsis liberauit, dicens: *Nemo te condemnauit? Nec ego te condemnabo. Vade amplius noli peccare.* ¶ Ista possunt allegari exemplariter ad multa. Primo ad cautelas malignorum, qui proponunt hominibus problemata bifurcata, vt quocunque se vertant vel respondeant, in aliquo capiantur. Prudentes tamen viri sciunt euadere, & mediam viam tenentes sciunt huiusmodi malitias in caput facientium retorquere. ¶ Vel allega quomodo non decet quod criminosus criminosum accuset, & quomodo quilibet antequam condemnet alium; debet scripturam quam scripsit Deus in terra suæ conscientiæ, id est, propriam synderesim & remorsum legere, & ibi peccata sua cognoscere, & sic cum se videt maiora vel similia aliquoties commisisse, debet ab huiusmodi vindicatiua accusatione cessare. Dicit enim quod in illa scriptura quam in terra Christus scripsit, quilibet peccata sua videbat, quibus visis continuo recedebant. Cum igitur dominus scripserit in mente & in conscientia cuiuscunque scripturam indelebilem, scilicet, synderesim & remorsum constat quod si infra bene legerimus & peccata nostra bene ponderauerimus, statim videbimus nos indignos ad alios iudicandum, & de aliis male opinandum, & sic de talibus accusationibus & iudiciis quiescemus, & ad nostram considerationem potius recedemus. *Qui sine peccato est vestrum, primus in eam lapidem mittat, &c.* Ac si vellet dicere, Non decet peccatorem alios accusare, sed potius se castigare. Matth. 7. *Quomodo vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non consideras?* ¶ Vel illud, quod Christus fecit secundo scribens, vt locum daret recedendi, potest allegari, quomodo prudens iudex debet multa dissimulare & sub colore vnius aliud intendere, vt intentum suum possit melius habere. ¶ Vel allega de misericordia saluatoris, quod non vult mulierem peccatricem, id est, animam perire, sed ipsam ab accusatoribus, id est, dæmonibus & tentatoribus liberare, & tunc crimina relaxare. Ezech. 18. *Non vult dominus mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* ¶ Vel illud, quod dicitur quod à senioribus recedere inceperunt: allega quod seniores quandoque sunt peiores cæteris, & qui alios iudicant, si bene examinarentur reperirentur cæteris nequiores. ¶ Vel vide supra lib. 14 cap. 43 §. 21. vbi mulier est anima peccatrix, accusatores sunt vitia &c. E

Capitulum nonum. Textus. Et prætertens Iesus vidit hominem cœcum à natiuitate.

MORALITATVM CAP. V.

CHristus prætertiẽs vidit hominem cœcum à natiuitate, quẽ volens illuminare, lutum fecit ex sputo, & liniuit oculos eius, & dixit, *vade lauare in natatoria Siloe*, quod interpretatur missus, abiit & lauit, & recuperato visu rediit, quem tandem Dei mirabilia recitantem, Iudæi extra synagogam eiecerunt, Christus vero ipsum recepit. De ista natatoria, quę missus interpretatur, F

tur, dicit tam Epiphanius quam Comestor, quod cum Manasses rex Iuda Esaiam prophetam secari serra lignea faceret, & vitra modũ idem Esaias sitiret, aquam à ministris postulauit. Quã negatam statim in os eius cœlitus Deus misit, & ex tunc ibidem fons apparuit, qui tandem quando reædificabatur ciuitas, infra muros fuit positus, & sic Siloe, id est, missus propter aquam missam desuper fuit dictus. ¶ Cœcus à natiuitate, significat genus humanum, quod à mundi exordio fuit cœcum, in Adam excœcatum, & lumine diuinæ gratiæ spoliatum. Finaliter tamẽ Deus oculis suæ misericordiæ istum videns, saliuam suam ab ipso emissam, id est, proprium filium pulueri nostræ humanitatis adiunxit, & quoddam lutum, id est, quandam mixturam Christum Deum & hominem inde composuit, quo & cuius fide oculos mentales humani generis prius luto liniuit, & ipsum lauari in natatoria Siloe, id est, in aqua baptismatis iussit, & sic visum veræ discretionis recepit, & lumen diuinæ gratiæ & claritatis vidit viriliter. Ioan. 9. Vnde infra eodem. *Lutum posuit super oculos*
G *meos: laui, & video.* ¶ Vel dic quod Christus significat prædicatorem vel prælatum, qui quando vidit aliquem cœcum, id est, aliquem peccatorem excœcatum vitiis, ante omnia debet sputo, id est, verbali doctrina sua lutum, id est, memoriam suæ naturæ luteæ sibi facere, & luto, id est, memoria suæ mentis linire, tandem debet facere quod in aqua Siloe, id est, in fonte lacrymarum qui cœlitus mittitur, se abluat, & sic lumen diuinæ gratiæ acquirat, tunc ille potest dicere quod sequitur. *Ille homo qui dicitur Iesus, lutum fecit & vnxit oculos meos.* ¶ Dum peterent discipuli de cœco nato, dicentes Ioan. 9. *Quis peccauit, hic, aut parentes eius vt cœcus nasceretur.* Quibus respondit, dicens: *Neque hic, neque parentes eius, sed vt manifestarentur opera Dei in illo.* Hic potest allegari, quomodo Deus vtitur creatura sua, quandoque ad miseriam vel ad pœnam, vt exinde eliciat suam gloriam & honorem. Nec ipsa creatura de hoc potest conqueri, quia, scilicet factori licet factura sua quocunque modo voluerit vti, sicut concludit Apostolus Rom. 9. Quia *figulus facit vas quoddam in honorem & aliud in contumeliam de eadem massa, vt in vno sua misericordia, in alio sua iustitia valeat declarari.* Hier. 18. *sicut lutum in manu figuli, &c.* ¶ Iudæi dixerunt cœco illuminato quando commendabat Christum. *In peccatis natus es totus, &c.* ¶ Potest allegari, quomodo arrogantes ab aliis, & maxime à pauperibus decerni nolunt, sed seipsos meliores existimant, & quicquid ratione dixerint, vilipendunt. Vnde ipsi videntur dicere illud quod amici Iob sibi dicebant Iob. 15. *Quid nosti quod ignoramus, quid intelligis quod nesciebamus?* Eccles. 13. *pauper locutus est, &c.*

Capitulum vndecimum. Textus. Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania.

MORALITATVM CAP. VI.

CVm Christus in Bethaniam venisset & Lazarũ mortuum, & iam per quatuor dies in sepulchro iacentem & fœtere incipientem, & in spelunca lapide supposito latitantem inuenisset, exoratus à Martha ad sepulchrum venit, & flens & orans Lazarũ de sepulchro vocauit, dicens, *Lazare veni foras*, & statim qui erat mortuus surrexit, & ligatis pedibus & manibus institutis, velata facie sudario prodiit. Quem Iesus solui præcipiens liberum abire permisit, dicens, *Soluite eum, & sinite abire.* ¶ Per Lazarum potest peccator intelligi, & non solum quicunq; peccator, sed maxime ille qui per consensum est mortuus, & per malam consuetudinem sepultus, & in speluncam profundæ iniquitatis lapide duræ obstinationis oppressus, & ideo per quatuor dies, quorum primus est mala dilectio, secundus malus consensus, tertius mala operatio, quartus mala cõsuetudo, iam per malam famam fœtidus & infectus, vinculis malarum complacẽtiarum ligatus, & sudario malæ executionis velatus. Psalm. 18. *Sicut mortui dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt.* Sed reuera quandoque fit ex speciali gratia
H quod Deus tales à peccato suscitat, & eos miraculose liberat, dicens: *Lazare veni foras.* Bene quidem hic Lazarus qui interpretatur à Deo adiutus, nuncupatur, pro eo quod sine speciali gratia Dei adiutorio, nulli tales à peccato resurgere dignoscuntur. Ephes. 5. *Surge qui dormis, & exurge à mortuis.* Quando enim Deo placet hominem vocare & à peccato conuertere, nullum est à Deo profundum vitiorum sepulchrum, quod resurrectionem, id est, conuersionem ipsius valeat impedire. Psal. 29. *Saluasti me à descendentibus in lacum.* Veruntamen circa istius suscitationem Christus legitur fremuisse, & fleuisse, quod tamen in suscitatione adolescentis, & puellæ non legitur fecisse. In quo notatur quod difficilior est conuersio profundi peccatoris & illius, qui iam per malam consuetudinem est sepultus, & per infamiam fœtidus, quam illius qui recenter est mortuus, id est, qui de nouo in peccatum est lapsus. Lazarus enim dato quod suscitatus fuisset, ligatus tamen & velatus exiit quousque eum viuum dominus soluit. In quo notatur, quod dato quod peccator per contritionem motus suscitetur, & viuus in statu gratiæ constituatur, ad hoc tamen esse ligatus, id est, ad confessionem esse obligatus dignoscitur, vt necesse sit quod per confessionem & absolutionem soluatur, ad hoc quod penitus liberetur. Vnde Luc. 19. *Soluite eum & adducite mihi.* Sola enim contritio hominem viuificat. Veruntamen necesse est quod confessio & absolutio vinculum obligationis tollat, ne forte si contempserit in idipsum cadat & relabatur.

Capitulum vigesimum. Textus. Vna autem Sabbathi Maria Magdalena venit mane.

MORALITATVM CAP. VII.

PEtrus & Ioannes venerunt ad monumentum Christi, sed cum currerent duo simul, Ioannes qui erat iunior Petro, præcurrit citius Petro, & venit prior ad monumentum, veruntamen non intrauit, Petrus autem qui erat antiquior, venit ad monumentum vltimus, tamen protinus intrauit. ¶ Hic potest notari, quod qui ardentius & celerius volunt ad Christum per bona currere, vt sunt indiscreti iuuenes in religione, vel in studio, quia omnia credunt facere, primo anno, & qui non metiuntur vires suas, sed Petro, id est, antiquioribus se præferre conantur. Isti tamen tardius ad Christum intrant, & tardius accipiunt quod affectant, quia cursum suum continuare nequeunt, & necesse est quod ante tempus deficiant. Galat. 5. *Currebatis bene, quis* A
vos impediuit? Illi qui more Petri magis prudenter & deliberate procedunt, & quando non impetuose, sed mature per bona opera currunt, vt qui viam communem sequuntur, qui virtutes suas metientes, se primo impetu leuare non quærunt. Isti dico in intrando ad Deũ, & consequendo propositum suum alios præueniunt, & hoc quia aliis deficientibus viriliter persistunt. In quocunque ergo negotio tam morali quam agibili, illi qui tarde & deliberate operantur, currunt melius & citius, & consequuntur finem intentum, & acquirunt, & econtra illi qui in principio impetuosius volunt sua facta facere, tardius consequuntur & succumbunt. Bene igitur nobis consulit Apostolus 1. Corinth. 9. *Sic currite vt comprehendatis.* Prouerb. 13. *Substantia enim festinata minuetur, quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicatur.* ¶ Vel dic, quod Ioannes significat populum Iudaicum, qui primo venit ad monumentum Christi, id est, ad fidem in gente primo credidit, & tamen non intrauit, quia ecclesiam vel fidem incarnationis recipere noluit, sed potius per incredulitatis vitium extra mansit. Petrus vero significat populum gentium, qui tardius ad monumentum Christi, id est, ad fidem venit, tamen ipse prius credendo ecclesiam intrauit, in quantum
Iudaico populo in infidelitate manente ille credidit. Finaliter tamen Ioannes post Petrum intrasse dicitur, quia *Iudaicus populus postquam plenitudo gentium intrauerit, saluus fiet*, & in fine temporum Christo credet. Et sic verificabitur illud Matth. *Quod erunt nouissimi primi, & primi nouissimi.* ¶ Mariæ flenti ad monumentum legitur dominus in hortulani specie primitus apparuisse. Deinde discipulis in vnum congregatis, & propter metum Iudæorum ianuis clausis Christus apparuit, & pacem ante omnia eis obtulit. Deinde Spiritum sanctum ipsis contulit, & potestatem relaxandi crimina dedit. *Veniens* (inquit) *Iesus ianuis clausis, dixit* Ioan. 20. *Pax vobis, accipite Spiritum sanctum, &c.* Istud allega si vis, quod Christus spiritualiter solet apparere, & gratiam dare illis qui flent ad monumentum suum, id est, illis qui passioni & morti ipsius compatiuntur, qui in vnum per charitatem etiam congregantur, & qui ianuis clausis, scilicet sensuum exteriorum, ostiis clausis in secreto mentis versantur & à mundanis negotiis segregantur, talibus pax interioris tranquillitatis offertur, & Spiritus sanctus, id est, dona Spiritus sancti conceduntur. Tales sunt ad quos Christus per gratiam venire dignoscitur, & ad eos intrare spiritualiter inuenitur. Tales digni sunt vt per ipsos aliena peccata remittantur, id est, quod ad gradum ecclesiasticum sublimentur. Nullus enim pacem animi potest accipere, nisi qui ianuis sensuum & affectionum clausis seriã mundi neg[illegible] se voluerit absentare. Vnde sequitur, *quod iterum*

rum venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio discipulorum suorum, & dixit Ioan.20. *Pax vobis.* ¶ Vel dic, quod quando Christus ianuis vteri virginalis clausis in mundum, id est, ad discipulos per natiuitatem venit; tunc pacem hominibus dedit, & pacem inter Deum & hominem reformauit. Vnde Luc. 2. *In terra pax hominibus, &c.* ¶ Illud quod ponitur de Thoma, quod noluit credere dictis aliorum discipulorum & Apostolorum Christum
C resuscitatum, nisi oculis videret, & manibus palparet. ¶ Hoc exponitur à Gregorio quod Deus aliquãdo sanctos suos scrupulo dubitationis erga diuina mysteria percutit, vt sancta indagine veritas elucescat, & per probationem elicitam illud de quo dubitatum fuerat notum fiat, quasi diceret, quod Thomas dubitando cicatrices vulnerũ tetigit, & dubietatis vulnus à fidelium mentibus amputauit. ¶ Vel dic contra quosdam qui non curant de auditu, sed de visu & tactu. Non curant de verbali promissione, sed potius de manuali oblatione, & de munerum manuali tactu & plantatione. *Nisi tetigero*, inquit, *non credam*, id est, nisi accepero non faciam. Vnde Genes.27. *Accede ad me, vt tangam te.*

Capitulum vigesimum primum. Textus. Postea manifestauit se iterum Iesus ad mare Tiberiadis.

MORALITATVM CAP. VIII.

CVm discipuli piscarentur, & nocte illa nihil prendidissent, mane facto adfuit dominus in littore sub specie aliena, & præcepit illis, quod rete in dexteram nauigii mitterent. Quod cum fecissent iam non valebant rete trahere, præ multitudine piscium qui tunc temporis capti erant. Cognito igitur quod Deus esset Petrus tunica subcinctus, misit se in mare, atque aliis nauigio venientibus ipse per mare ad dominum venit, & tandem tractu reti pleno magnis piscibus, scilicet, centum & quinquaginta discipulis panem & piscea Christus ad comedendum dimisit.

¶ Ista allega, quod Apostoli, id est, prædicatores, quamdiu sine Christo, id est, Christi gratia sunt, tamdiu nihil prendunt, & rete prædicationis pro nihilo in sæculi mare ponunt, quia nullos pisces, id est, nullos fluxibiles peccatores capiunt & conuertunt, & potissime de nocte, id est, quando sine lumine diuinæ gratiæ prædicant & piscantur, & quando ad sinistram nauigii, id est, sub spe bonorum terrenorum vel gloriæ temporalis, quæ per sinistram intelligitur, rete prædicationis suæ mittere noscuntur. Sed quando Christus per gratiam vult eis adesse, & ad
D eius instinctum in dexteram nauigii, id est, in spe æternæ retributionis rete prædicationis nouerunt ponere, & ad nobilitatem supernam omnia ordinare, tunc abundanter pisces capiuntur, & peccatores conuertuntur. Igitur ad dexteram est ponendum rete præsente domino, & non absente. Cuius contrarium multi prædicatores faciunt, quia solum ad laudem humanam prædicant, & sic ad sinistram non ad dexteram rete ponunt. Vnde Eccles.10. *Cor sapientis in dextera eius, stulti autem in sinistra.* ¶ Vel dic, quod Petrus est quilibet iustus, qui debet tunicam honestæ conuersationis sibi succingere, & in mare pœnitentiæ ponere, & ad Iesum qui est in littore paradisi per bona opera venire, & ab ipso prandium æternæ refectionis recipere. Matth. 22. *Ecce prandium meum paraui, venite, &c.* ¶ Vel dic ista ad commendationem fidei Petri, qui per nauem venire noluit, sed in mari se posuit, & sic supposito super aquas, vel saltem per aquas iuit. ¶ Hic sequitur de Petro, cui ter dixit dominus, *Petre amas me, pasce oues meas.* ¶ In quo dicunt doctores aliqui triplicem negationem purgatam. Fit etiam hic mentio de primatu ecclesiæ dato Petro, & etiam de morte eius. De Ioanne euangelista, de modo sui decessus, in quantum de eo dicit Christus, *Sic volo eum manere donec veniam. Ita quod exiit sermo & opinio inter fratres, quod discipulus ille non moritur*, id est, quod mori non debeat, &c. Igitur ista ad commendationem Petri & Ioannis possunt adduci, sed de omnibus omittamus.

Moralitatum super Ioannem finis.

E MORALITATVM LIBER TRIGESIMUS TERTIUS super Acta Apostolorum.

Capitulum primum. Textus. Primum quidem sermonem feci de omnibus ô Theophile.

MORALITATVM CAP. I.

DE Actibus Apostolorum pauca sub breuitate trãscurro, & pauca de multis accipiens, ad finem operia iam fatigatus accelero. Igitur de Iuda proditore & suspensione eius vide supra Matth. 27. Illud autem quod hic dicitur, quod Christus dixit discipulis de futuro tempore quærentibus, *Non est*, inquit, *vestrum nosse tempora quæ pater posuit in sua potestate.* ¶ Hic potest allegari, quod ad viros religiosos Christi discipulos & amicos non pertinet vacare ad inuestigandum futurorum temporum rationem, sicut faciunt astronomi, qui scrutantur curiosas scientias, quia quamuis ista possint habere in pluribus veritatem, habent tamen annexam magnam vanitatem, paucam vtilitatem, & magnam distractionis à salute animæ laxitatem. Ista igitur sapientiæ diuinæ relinquantur, nec circa hoc mens nostra plus debito distrahatur, Dan.2. quia *Deus est qui mutat tempora.* Vnde Eccles.3. *Altiora te ne quæsieris.* ¶ Matthias loco Iudæ mortui fuit electus, & per sortes facto ieiunio à Deo manifestatus. ¶ Hic potest allegari, quod quærere voluntatem Dei per sortes non fuit illicitum in principio, dum tamen veritas quę quærimt, à Deo solo manifestari petatur, ieiuniis & orationibus exquiratur. Constat quod Deus, quocunque modo voluerit, potest cuiuscunque negotii veritatem ostendere, & ideo quantum est de sorte non videbantur esse mali, tamen omnes antiqui tam fideles quam infideles dignoscuntur sortibus vsi esse, Sapiente teste: *Sortes mittuntur in sinum: & à domino diriguntur* Prouerb.16. Quamuis igitur ec- F
clesia vsum sortium prohibuerit, propter simplices, & pro eo quod pagani vim diuinitatis in sortibus esse credebant. Vnde sicut ponit Plinius, certas sortes Deæ fortunæ consecrabant, virtute quarum veritatem inuenire se certius existimabant. Possumus tamen dicere quod sortes quæ ad Deum solummodo mediate vel immediate referuntur non sunt prohibitæ, quia malæ sed potius malæ & illicitæ, quia per ecclesiam sunt prohibitæ. De his tamen nolo aliquid determinare, nec stylum meum circa talia dilatare.

Capitulum secundum. Textus. Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter.

MORALITATVM CAP. II.

DIscipulis congregatis die Pentecostes in vnum, factus est repente sonus audientis spiritus vehementis & repleuit totam domum vbi erãt sedentes, & apparuerunt illis dispertitæ linguæ sicut ignis, & cœperunt loqui variis linguis, prout dabat Spiritus sanctus eloqui illis. Cum igitur plures nationum populi conuenissent, sic actum est quod prædicantibus Apostolis vnusquisque linguam suam intelligebat, & ipsos loquentes Dei magnalia lingua sua audiebat. Audientes igitur quod isti, qui Galilæi erant, talia facerent, mirabantur. Alii autem deridentes ipsos ebrios testabantur. *Nonne*, inquiunt, *omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt? Quomodo ergo audiuimus vnusquisque linguam nostram illos loquentes, &c.* ¶ Recte videtur, quod isti beati Apostoli figuram beatorum prædicatorum gesserunt. Fit enim quandoque quod discipuli Christi, id est, boni religiosi vel clerici, in vnum primo, scilicet, collegio vel studio congregantur, vbi in vnitate charitatis & concordiæ quotidie conuersantur studendo & contemplando, ibidem sedentes & à tumultibus quiescentes, in scientiis & moribus informantur. Quod videns Spiritus sanctus, ipsos quandoque visitat, & domos conscientiæ suæ donis & gratiis replet & ditat, linguas ipsorum dispertitas facit appa- G
rere, in quantum facit eos nunc de vno, nunc de alio prædicare & suam eloquentiam & doctrinam, nunc ad illum nunc ad alium applicare, & sic secundum conditionem locorum, temporum & personarum verba mutare. *Apparuerunt in eis dispertitæ linguæ, & loquebantur variis linguis, &c.* quia lingua prædicatorum & ipsorum eloquentia & doctrina non debet esse vniformis, sed dispertita, non eadem sed distincta, quia aliter debet loqui diuitibus, aliter pauperibus, aliter desolatis, aliter lætis, aliter iustis: Nunc debet loqui de paradiso, nunc de inferno, nunc de gratia, nunc de culpa, & sic de aliis. Vt scilicet Parthi, Medi, Elamitæ & Iudæi, proselyti Cretes & Arabes, id est, omnis conditio personarum audiat apud eos linguam, id est, doctrinam suæ conditioni conformem 1.Cor.9 Vnde prædicator *debet esse omnibus omnia*, sicut Apostolus de seipso dicit Rom.1. *Omnibus omnia factus sum.* Quia sicut idem dicit: *Græcis atque barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum.* Fecit igitur Spiritus sanctus quando cor & lingua prædicatorum vel doctorum affluxerunt varia seruare, & scripturam diuersimode intel-

intelligere de thesauro suo noua & vetera propinare, tamē ipse spiritus super singulos sedere debet, in quantum singulariter & sigillatim singulas gratias diuersis diuersimode partitur, quia sicut dicit Apostolus 1. Cor. 12. *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus diuidens singulis prout vult.* Aduerte tamen quod mali faciliter solent de iustis & prædicatoribus & viris scientificis Spiritu sancto repletis iudicare, & maxime quando vident eos de humili plebe natos, solent eorum veritatem & doctrinam vilipendere, & eos ebrios & phantasticos reputare. *Nunquid*, inquiunt, *omnes isti qui loquuntur Galilæi sunt, &c.* Et mali similiter dicunt: Nonne omnes isti rustici sunt, de plebe humili nati? Vnde
H præsumunt coram nobis, & aliis ita loqui. Illud potissime videntur dicere nobiles, quibus non videtur quod nullus inferioris generis est dignus coram eis apparere, officium dignitatis habere, & eos reprehendere vel docere. Marc. 6. Sicut dicebant de Christo Luc. 4. *Nonne hic est filius fabri?* Vnde omnia ista vide, si vis in Euangel. Ioan. 3. Et tamen isti debent aduertere, quod *spiritus vbi vult spirat, & quod non est apud eum acceptio personarum.* Alii mali quandoque viros iustos phantasticos & ebrios reputant, quando Dei magnalia, id est, alta Dei opera & iudicia tractant, sicut ad literam patet de sæcularibus, qui omnes solent phantasticos dicere, quos vident in scientiis philosophicis, in consideratione operum naturalium studere, sicut de Christo apparet, quando feruentius prædicabat, dicebant quod dæmonium habebat. Omnes isti qui non intelligebant Apostolos, cum linguis variis loquerentur, ipsos dicebant ebrios, sicut mundani qui non intelligunt scientias antedictas. Ideo eorum sectatores reputant fatuos, sicut dicit Apostolus 1. Corinth. 2. *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, stultitia est illi qui non potest intelligere.*

Capitulum tertium. Textus. Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum.

MORALITATVM CAP. III.

QVidam qui erat claudus ab vtero matris suæ, quem baiulabant quotidie ad portam templi, quæ dicitur speciosa, vt ab intrantibus in templum eleemosynam mendicaret, cum eleemosynam postulasset à Petro & Ioanne, qui ascendebant in templum ad horam orationis nonam intendens in eum Petrus dixit: *Aurum & argentum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu Nazareni surge & ambula in pace.* Apprehensa igitur dextera eius eleuauit eum Petrus; & statim consolidatæ sunt bases eius & plantæ, & exiliens ambulauit, & intrauit cum
A illis in templum, & magnificabat Deum. ¶ Iste claudus significat hominem peccatorem, qui ab vtero matris dicitur claudus, eo quod ab ipso matris vtero naturale est homini in moribus claudicare. Vnde Ioan. 9. *Præteriens Iesus videns hominem cæcum à natiuitate.* Per templum intelligitur paradisus seu ecclesia. Per portam intelligitur ecclesia militans, quæ virtutibus dicitur speciosa. Per Petrum & Ioannem boni prælati & prædicatores intelliguntur, qui per templum paradisi ad orandum debent per contemplationem ascendere in hora nona, id est, cum nouem ordinibus angelorum mentaliter conuersantur. Ista est veritas, quod in porta templi quæ dicitur speciosa, id est, in Ecclesia militante inueniuntur multi claudi ab vtero matris suæ, id est, multi peccatores qui nunquam in moribus recte successerunt, sed per iniustitiam claudicauerunt; qui cum non curant nisi eleemosynas, id est, terrena bona accipere, & de spiritualibus non curantes, ista solent per auaritiam ab hominibus mendicare, & ea diligentissime procurare, tunc Petrus & Iohannes boni prælati debent talibus spiritualiter compati, & eorum miseriæ misereri, & isti, non temporalia quæ appetunt, sed spiritualia quæ negligunt largiri. Debent igitur ipsis dicere, quod in nomine Domini de terrenis affectionibus surgant; & per bona opera procedant, dicentes Ioann. 5. *Surge, tolle grabatum tuum, &c.* Tunc enim talis claudus per manum Dei potest surgere, & à statu peccati conuerti & basium moralis fortitudinis soliditatem recipere, & cum eis qui ipsum conuertunt in templum paradisi per bona opera, ambulans & exiliens, & Deum laudans finaliter introire. Vnde Matth. 27. *Post resurrectionem*, id est, post conuersionem *venient in sanctam ciuitatem*, & breuiter illi qui sunt Petrus, id est, boni actiui: Ioannes, id est, boni contemplatiui, qui templum paradisi, id est, per contemplationem & orationem volunt ascendere, & ad claudos saluandos, id est, peccatores conuertendos se vertere, & eos prædicando à surgendo de peccato inducere, & manu tangendo, id est, exemplariter manu ducendo ipsos erigere, taliter quandoque faciunt quod ipsos in templo paradisi procurant intrare. Vnde Act. 9. *Ad manus illum trahentes introduxerunt Damascum.* ¶ Vel dic, vt supra vterus matris nostræ est carnis concupiscentia, quæ facit filios omnes claudicare, &c. Sicut supra. ¶ Vel dic quod istud est originale peccatum, &c.

Capitulum quartum. Textus. Loquentibus autem illis ad populum, superuenerunt sacerdotes. B

MORALITATVM CAP. IV.

CVm in primitiua Ecclesia omnes fideles in Hierusalem in communi viuerent, ita quod multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat suum esse dicebat, sed erant eis omnia communia, ita quod vendentes domos & agros offerebant precium ante pedes Apostolorum, & diuidebatur singulis prout vnicuique opus erat, ita quod magna gratia erat in illis, nec quisquam erat egens inter eos. Contigit, quod Ananias quidam vendebat agrum, & cōscia vxore sua fraudauit de precio, partem pedibus Apostolorum posuit, aliam retinuit. Cum Petrus ipsum increparet, super hoc statim mortuus cecidit. Vxor eius quæ tunc absens erat pôst tres horas veniens, & hoc audiens protinus expirauit. *Cur* (inquit Petrus) *tentauit Satanas cor tuum? nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Videtur igitur supponere Petrus, quod ipse non peccauerat retinendo totum vel partem, cum totum possit retinere, sed potius dicendo quod totum precium apposuerat, super hoc mentiendo. ¶ Ista possunt allegari contra religiosos. Ista enim ecclesia primitiua videtur religionis typum gerere, & ipsius formam & rationem designare. Constat quod ipsi debent communiter viuere per concordiam & charitatem, vnum cor, vnam animam possidere, & omnia quæ habent, debent vendere, & nihil sibi C proprium remanere, nihil debent suum dicere, sed omnia communia reputare, omnia quæ habent debent ad pedes Apostolorum, id est, dispositionem prælatorum ponere, qui debent vnicuique de necessariis prouidere. Vnde Prouer. 1. *Marsupium sit vnum omnium nostrorum*, & sic si ita facient, magnam gratiam Dei & populi poterunt acquirere, ita quod nullus egens erit inter eos in quantum eos faciet Dominus in necessariis abundare. Ista est veritas, quod si nos & alii religiosi istam regulam modo teneremus, nunquam indigeremus, sed bonorū abundantiam haberemus. Vnde Prou. 10. *Non affliget dominus animam iusti.* Sed multi sunt sicut Ananias, qui occulte terrenas diuitias retinent, & ante pedes Apostolorum, id est, in dispositione prælatorum bona sua non totaliter exhibent, sicut ad literam sæpe faciunt proprietarii regulares, qui vix volunt veritatem suarum rerum requisiti à superioribus reuelare. Et tales pro certo quia hominibus non mentiuntur, sed Deo, finaliter pereunt, & sic de suo mendacio triste salarium ferunt secum. Igitur bene dicitur Sap. 1. *Os quod mentitur occidit animam.* Licitum fuerat eis à principio res suas & diuitias retinere, sed ex quo religionem intrauerunt, non sine prælati licentia aliquid reseruare possunt & nullo modo se debent mendaciter excusare, cum apud Spiritum sanctum cuius negotium geritur, nullus possit negotium occultare, vt patet in Actis Apostolorum. Illa verba Gamalielis quæ de prædicatione sunt dicta: *Si ex hominibus, consilium hoc dissoluatur*, sicut ibi exemplicat de duobus cap. 5. *Si autem ex Deo sit, ipsum non poteritis dissoluere, ne forte Deo repugnare videamini.*

¶ Hoc potest allegari, quod vt cōmuniter illa opera quæ à Deo non sunt, & quæ vera intentione non fiunt, durare non possunt, sicut patet de hypocritarum fictionibus, & de malitiosorum inuentionibus, sicut dicitur Matth. 15. *Omnis plantatio, &c.* Illa vero quæ sunt à Deo data, quandoque videntur deficere, non tamen deficiunt, sed excrescunt, & in multum conualescunt, & melius. Vnde 1. Iohannis secundo. *Omne quod à Deo est manet in æternum.*

Capitulum sextum. Textus. in diebus autem illis crescente numero discipulorum. D

MORALITATVM CAP. V.

APostoli dixerunt, quod *non erat æquum eis dimittere verbū Dei & seruire mensis*, & ideo certos viros ad hoc elegerunt quibus in conspectu Apostolorum statutis, & manibus ipsis impositis hoc ministerium tradiderunt. ¶ Hoc potest allegari, quod viri scientifici & speculatiui, qui possunt prædicare & docere, & qui nouerunt studio, orationi & contemplationi vacare: nō debent illud sanctum officium dimittere, vt mensis, id est, paupe-

rum

rum corporalibus nutritionibus, & actiuæ vitę occupationibus temporalium prælaturarum promotionibus possint vacare, talia officia inferioribus & indoctioribus debare committi, & eisdem per Apostolicarum manuum impositionem, id est, per prælatorum ordinarionem immergi. Alij vero scientifici ministerio verbi, id est prædicationi non terrenæ administrationi debent specialiter deputari. Sic enim Deus ad literā videtur facere, cum prælaturas terrenas raro volt viris scientificis & theologicis dare, quos ad vtiliora & magis ardua creare voluit & seruare. Istas autem Iuristis & terrenæ sciētiæ pariter concedit, quos forsitā magis vtiles ad hoc nouit. *Non est* inquiūt *æquum nos relinquere verbum Dei & ministrare mensis.* Considerate igitur viros quos cōstituamus super hoc opus, nos autem orationi & ministerio verbi Dei instantes erimus. Ista tamen nō videntur facere moderni religiosi & theologici, quia isti præ alijs se ingerūt, & relicto vero Dei ministerio ministrare & præfici mensis quęrunt, quia sicut dicit Apost. Phil. 2. *Omnes quæ sua sunt quærūt, nō quæ Iesu Christi.* Sequitur in c. 7. de disputatione & lapidatione B. Stephani, de hoc nihil ad præsens.

E *Capitulum octauum. Textus.* Saulus erat consentiens neci eius.

MORALITATVM CAP. VI.

IN hac c. 8. dicitur quod cum Simon Magus vidisset in Samaria, quod Apostoli faciebant multa miracula, & quod per suarum manuum impositionem, Spiritus sanctus dabatur gentibus credentibus, venit ad Apostolos & obtulit pecuniā, dicens: *Date mihi hanc potestatem, vt cuicunq; imposuero manum, accipiat Spiritum sanctum.* Petrus autem ipsum reprehendens per hæc verba repressit. *Pecunia* inquit *tua tecum sit in perditionem, qui donum Dei existimasti pecunia possidere. Non est tibi pars neque sors in sermone isto, cor enim tuum non est rectum coram Deo. In felle enim amaritudinis te esse video.* ¶ Iste Simon significat Simoniacos, qui ab ipso dæmoniaci fuerunt, qui bene Magi dicuntur, quia per dona sua oculos veri iudicij prælatorum illudere probantur. Simones etiam, id est obedientes possunt dici, eo quod tales præ cæteris solent obedire & adulari, & sic possunt tam Simoniaci quam dæmoniaci appellati. Tales enim Spiritus sancti gratiam scilicet ordines, sacramenta, beneficia, quibus annexa est potestas dandi Spiritum sanctum & sacramenta ministrandi mediante pecunia nitūtur emere, & illud quod sufficientijs & virtutibus obtinere nequeunt, muneribus volunt impetrare, dicētes: *Date mihi hanc potestatē.* Verumtamen Petrus, id est, bonus superior, debet tales acriter redarguere, & eorum munera refutare, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et simile habetur Dan. 5. *Munera tua sibi sint, & dona domus tuæ alteri da.* Tamen hodie apud multos prælatos est contrarium, qui non repudiant quod offertur, sed magis offerunt, vt pecunia tribuatur, dicentes Math. 26. *Quid vultis mihi dare & ego eum vobis tradam.* Videtur enim allegare illud 1. Cor. 9. *Si spiritualia seminamus vobis, non magnum est si carnalia metamus.* Æthiops quidam eunuchus & magister gazarum Candacis reginæ Æthiopum, recedens de Hierusalem vbi causa orationis venerat, sedens in curru legebat librum Esa. 53. scilicet,
F vbi dicitur. *Generationem eius quis enarrabit?* Philippus ea Spiritus sancti mandato currui se adiungens, & occasione accepta, per scripturam, quam legebat, sibi viam veritatis prædicans, ipsum ad Christum conuertit & descendentem de curru continuo baptizauit. Tandem vero sicut in gestis B. Matthæi legitur, idem Æthiops B. Matthæo in Æthiopia prædicanti quam plurima bona fecit, ipsumque in his quæ ad fidem pertinent, quamplurimum adiuuit.

¶. Ista possunt allegari quomodo oratio, deuotio, lectio sūt ad fidem manuductiua & salutis nostræ causatiua. Ille paganus causa orationis de Æthiopia in Hierosalem venit, qui legendo scripturam sedens in curru se occupabat, & ideo per illum ad fidem vocari meruit, cuius scripturam legebat, quia qui in scripturæ lectionibus occupatur, ad omne bonum faciliter inclinatur 1. Tim. 3. *Scriptura diuinitus inspirata vtilis est.* ¶ Vel allegatur, quomodo bona societas eunuchus reginarum, id est, diuitibus & principibus huius mundi proficit, & quomodo Philippi Apostoli, qui interpretatur os lampadis, id est, virorum sanctorum religiosorum, qui os lampadis dicūtur: quia loqui & docere verbis & illuminare exēplis alios dignoscūtur, societas & allocutio talibus proficit, ipsos ad baptismū, id est, ad puritatem cōscientiæ inuitat pariter & inducit Ps. 17. *Cum sancto sanctus eris.* Dstoq; aliquis sit Æthiops, id est, peccatorū fuligine denigratus, in curru, id est, in altis sæculi dignitatibus eleuatus, & curriculo diuersorum negotiorum agitatus, si tamen scripturam libēter legit & societatem bonorum diligit, ipsorumque verba & documenta audit faciliter ad salutem peruenit. Vnde Io. 8. *Qui ex Deo est, verba Dei audit.*

Capitulum nonum. Textus. Saulus autem erat consentiens neci eius.

MORALITATVM CAP. VII.

BEati Pauli conuersio fuit mirabilis valde. Nam cum actualiter peccaret, & ad ducendum vinctos in Hierusalem, si G
qui Iudæi in Christum crediderant, properaret in Damascum, subito circumfulsit eum lux de cœlo & cadens in terram audiuit vocem Domini ipsum desuper arguentem. *Saule, Saule quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum recalcitrare.* Qui dixit *Quis es Domine?* cui responsum est. *Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. Surge, & ingredere ciuitatem. &c.* Paulus igitur qui dicebatur Saulus qui ex circumfulsione diuini luminis fuerat ad terram prostratus & excœcatus, de terra surrexit: sed apertis oculis nihil videns, per manus tractus à socijs in Damascum, ab Anania baptizatus fuit, & squammis de oculis cadentibus visū recepit, & cibo sumpto confortatus, & à discipulo informatus gentibus & Iudæis prædicauit: & vas electionis à domino dictus. *Vade* inquit Christus Ananiæ, *quoniam vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum coram regibus & principibus & filijs Israel.* Quod vtique factum est, quia quanto existens in perfidia fuerat nequior, tanto ad fidem conuersus est melior & constantior atque maior, sicut ipse de se dicit Rom. 5: *Vbi abundat delictum, ibi superabundabit gratia.* ¶ Ista possunt applicari ad modum & formam qua possunt conuerti homines obstinati & in sua malitia confirmati. Oportet enim quod Deus ante omnia ipsos luce cœlesti, id est, diuina gratia inspiret interius & infundat. Deinde per tribulationem & timorem ipsos ad terram deprimat, & suam superbiam & violentiam vel timorem mortis, iudicij & inferni conterat, tandem visum præsumptæ sapientiæ auferat, & per conscientiæ stimulum ipsos acriter reprehendat. *Saule*, inquit, *quid me persequeris*, id est, cognosce quanta contra Deum feceris, & tunc sequitur, quod ipsos per spem salutis erigat & ad ingrediendum, considerandum & affectandum Paradisi ciuitatem ipsos inducat dicens Genes. 35. *Surge & ingredere ciuitatem. Surgite & ascendamus in Bethel*, & tūc necesse est, quod talea apertis oculis nihil videant, id est, quod mentis oculos per mentis discretionem aperiant, & si esse nihil cogitent de his quæ ante viderant, id est, quod aliqua mundi bona non respiciant Matt. 17. *Neminem viderunt nisi solum Iesum.* Tandem oportet, quod bonis socijs & fidelibus prædicantibus isti committantur, à quibus per manus, id est, per bona exempla trahantur, & ad Ananiam qui interpretatur donum gratiæ, id est, diuinam gratiam & misericordiam, in Damascum, qui interpretatur sanguinis potus, id est, ad sanguinis Christi & Eucharistiæ H
receptionem introducantur, vbi per lacrymarum exuberantiam baptizantur, vt sic squammis, id est, vitiorum immundinjs per confessionem cadentibus visus mentalis discretionis in eis reparetur, & quanto ante peiores fuerant, tanto in meliores homines conuertantur, ita quod vasa electionis à Deo vocari mereantur, & ad officium prælationis præ cæteris eligantur. ¶ Vel dic, quod prælatus quando vult obstinatum corrigere, debet eum primo per fortē tribulationem prosternere, & ad terram, id est, ad mortis considerationem eijcere, & tandem per consolationem erigere, bonis pædagogis & socijs committere, vt supra. Et sic Saulus, qui interpretatur abutens consilio, efficietur Paulus, qui interpretatur os tubæ vel electionis miraculum, in quantum de abusore & malo ipse efficietur bonus, & in quantum ad tubalia prædicationis officium miraculose à domino erit electus Esa. 58. *Clama ne cesses, sicut tuba exalta vocem tuam.* ¶ Vel dic, quod Paulus qui ad terram prostratus excæcatus est: ita quod apertis oculis nihil videbat, donec introductus Damascum visum recepit, potest significare auaros, qui ad terram, id est, ad terrena per affectionem prostrati solent visum veræ discretionis perdere, ita quod quamuis oculos intellectus apertos habeant quantum ad sapientiam sæcularem, & in mundanis negotijs limpidos & acutos, nil tamen quod ad salutem pertinet, vident, nec quæ spectant ad animam, student Psal. 113. *Oculos habent & non videbunt.* Verumtamen postquam ciuitatem Damasci, quæ interpretatur sanguinem propinans, id est, in infernū, vbi sanguis crudeliter propinatur dānatis intrauerūt, tūc incipiēt visū discretionis recipere & se cognoscere. Vnde Lu. 10.

Eleuans oculos cum esset in tormentis vidit. ¶ Super quem locum Gregorius dicit, quod *aduersitas aperit oculos* Esa. 28. *Vexatio dabit intellectum.* ¶ Illud, quod ponitur hic, quod Paulus quærebat se adiungere fratribus in Hierusalem, illi timebant & fugiebant eum, nescientes ipsum conuersum, scientes quanta mala inferre fidelibus solebat. ¶ Hoc potest allegari, quod mala fama difficile tollitur, quod qui semel criminosus extitit, dato quod non in veritate sit correptus, tamen pro suspecto habetur Eccles. 10. *Si hebetatum fuerit ferrum, non vt prius multo labore exacuetur.* ¶ Socij Pauli vocem exaudientes nihil videbant. ¶ Hoc potest allegari, quod moderni prædicatorum auditores multa audiunt, sed nihil vident, audiunt verba, sed non vident exempla quia multi inueniuntur qui bona dicunt, pauci exemplariter faciunt. Ideo dicitur Mat. 23. *Quæ dicunt facite & quæ faciunt nolite facere.* ¶ Vel dic contra auditores, qui bene prædicatorum verba libenter audiunt, nunquam tamen accedunt ad facta, nec volunt ab eis exempla aliqua bona exempla operandi Deut. 4. *Vocem audiuistis, sed faciem non vidistis.*

Capitulum decimum. Textus. Vir autem quidam erat in Cæsarea nomine Cornelius.

Moralitatum Cap. VIII.

CORnelius Centurio gentilis Italicus per Imperatorē in Palestina Cæsarea constitutus, religiose viuebat, & timens Deum multas eleemosynas faciebat, & sæpius Deum exorabat, quapropter Deus ipsum perire non sustinens, angelum sibi misit, per quem ad B. Petrum erectus fidem & baptismum suscepit. ¶ Illud allega, quomodo etiam eleemosyna in gentilibus & alijs est Deo grata, quæ apud Deum salutē possessori suo meretur, ita quod diuina clementia vt commmuniter hominem piū & misericordem quamuis alias sit peccator, non sustinet damnari, iuxta verbum Hier. dicentis *se neu audisse hominem male mortuum pijs operibus assuetum.* Sicut de B. Gregorio legitur, quod paganum suis orationibus ab inferno suscitauit, eo quod ipsum fuisse pium audierat, ideo dicitur Tob. 4. quod *eleemosyna à pec-*
B *cato liberat. &c.* ¶ Cum Iudæi abominarentur gentiles, ita quod in primitiua Ecclesia Christi discipuli qui pro maiori parte Iudæi erant, gentilibus non prædicarent, nec eis communicarent, sed potius in Iudæa cum Iudæis habitarent; factū est quod Petrus quadā die in Ioppen manebat, vbi in solarium vnius domus ascenderet & oraret. Factus igitur in extasi, linteum per quatuor angelos à cœlo dimissum omnibus serpentibus, quadrupedibus & volatilibus plenum sibi præsentatum in visu videtur, & tunc de cœlo audiuit vocē monens vt comedat, dicens: *Surge Petre, macta & manduca.* Sed tamen ne ista tāquam immūda & lege prohibita refutaret, continuo subinfertur: *Quod Deus purificauit, tu ne immundum dixeris.* Vas igitur illud mox in cœlum recipitur, & per hanc visionem intellexit Petrus, quod non est personarum acceptio apud Deum, & quod Deus ita bene vult saluari gentiles, vt Iudæos, & quod indifferentes debent esse Apostoli, quo ad bonos & malos. Exinde factum est, quod discipuli gentibus prædicauerunt & eis communicantes, ipsos ad fidē & ecclesiam receperunt. Tunc igitur intrauit nuncius Cornelij gentilis qui fidē & baptismum petebat, & sic in visione cognouit, quod neminem refutare deberet. Inde etiam factū est quod discretionē ceremonialem ciborū legalium dimiserunt, & cuncta animalia dum tamen sana essent corporibus in cibaria receperunt. ¶ Dico contra quosdam qui sunt tam in sæculo quam in claustro, qui ita de sua iustitia præsumunt, quod gentiles & immunda animalia, id est, peccatores & impios vilipendūt, & & cum ipsis communicare dedignantur, & eis prædicare non satagūt, sed contemnunt Luc. 18. Contēnebat enim Pharisæus publicanum. Dicunt enim illud Esa. 56. *Recede à me, &c.* Sed illud in suis discipulis dominus repudiat & maxime in Petro, id est,
C in prælato & prædicatoribus illud non approbat. Vult enim quod tales nihil immundum reputent, nullum quamuis peccatorem repudient & contemnant, sed generaliter bonis & malis viam salutis ostendāt, & ad omnes indifferenter se habeāt cum sapientibus & insipientibus, Græcis & barbaris debitores existāt, debitum suum soluāt Matth. 9. *Non enim opus est valētibus Medicus sed male habentibus. Quod Deus purificauit. &c.* quia quos Deus baptismo lauit, vel sanguine redemit: non debent alij contemnere, sed charitatis amplexibus adamare Matth. 18. *Videte ne contemnatis vnum ex pusillis his.*

Capitulum duodecimum. Textus. Eodem autem tempore misit Herodes rex manus vt affligeret quosdam.

Moralitatum Cap. IX.

PEtrus captus ab Herode, vt post pascha ab eo occideretur, primo in carcerem fuit missus, duabus catenis vinct⁹, à quatuor quaternionibus militum custoditus. Verū cum oratio fieret ab ecclesia sine intermissione ad Deum pro eo, factum est, quod eadem nocte qua in crastinū debebat occidi, inter duos milites in carcere dormiēti angelus domini astitit, & lumen in habitaculo circumfulsit, percussoq; latere Petri, excitauit eum dicens illi: *Surge velociter, præcinge te, & calcea te caligas tuas, & circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me.* Ceciderunt igitur catenæ de pedibus eius, & ipse post angelum ibat, & quod hoc per angelum fiebat, nesciebat, quinimo se videre somnium æstimabat. Transeuntes igitur primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream quæ ducit ad ciuitatem, quæ vltro aperta est eis, & sic de potestate Herodis exiuit, & continuo angelo recedente, Petrus ad se conuersus angelicū ministerium recognouit, dicēs: *Nunc scio vere, quia misit dominus angelum suum, &c.* Ipse igitur ad fratres venit, & sic miraculose se liberatū inuenit. ¶ Reuera talis processus videtur quandoq; fieri in conuersione peccatoris. Constat enim quod Petrus qui interpretatur dissoluens, id est, peccator pœnitens, robustus ad dissoluendum legia diuinæ vincula assuetus, ab Herode diabolo per peccatum capitur, in carcerem male consuetudinis traditur, quatuor quaternionibus, i. quatuor malis affectionib⁹ traditur, duabus catenis id est, complacentiis peccati & difficultate pœnitendi stringitur & sic ibi dormit & quiescit, & inter duos milites, scilicet, inter excæcationem mentis & considerationem finis ibi commoratur. Nec cogitat, quod de eius damnatione & morte tractetus, & quod in crastino, id est, subito damnandus à dæmonibus expectatus. Vnde Luc. 19. *Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.* Sed Deus qui videt damnationis periculum, angelum suum, id est, aliquem euangelicum prædicatorem vel prælatum sibi mittit, qui ipsum arguendo percutit & ad surgendum de peccato exeundumque de periculo excitat & inducit. Percutit igitur latus, id est, cor & pectus eius, per contritionem, cadunt cate- D
næ vitiorum, per confessionem & absolutionem, surgit, per peccati displicentiam, præcingit se per abstinentiam, & temperantiam, & superfluitatum resecationem, calceat caligas suas, id est, multiplicem bonam affectionem, circumdat sibi vestimentum suum, id est bonam conuersationem, sequitur angelum prædicatorem per bonam imitationem, & obedientiæ executionem Exo. 32. *Angelus meus præcedet te, custodi & obserua mandata eius.* Primam & secundam custodiam transit per culpæ & pœnæ euasionem & sic ad portam ferream, id est, ad duram pœnitentiam qua ad ciuitatem Paradisi perducitur per propriam carnis macerationem, & ita liber de manu Herodis, id est, diaboli efficitur, & fratribus, id est, fidelibus adiungitur per gratiam & deuotionem Luc. 1. *De manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, ad laudandum Deum*, & angelum qui ipsum liberauit, id est, prælatum, qui ipsum conuertit, per gratiarum actionem quando se liberatum cognoscit, & euasisse periculum & damnationem, dicens: *Nunc scio vere quia misit dominus angelum suum & liberauit me* Psal. 123. *Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* ¶ Discipulis audientibus Petrum stare ante ianuam, & non credentibus, dictum est, quod *angelus eius erat.*

¶ Hoc potest allegari, quomodo quilibet habet angelum sibi E
deputatum. Vnde Matth. 18. *Angeli eorum vident faciem patris. &c.*

¶ Cum Herodes quadam die in Cæsarea, indutus & veste regali pro tabernaculo sederet, & Tyrij & Sydonij quibus iratus fuerat, adularentur eidem, & vocem Dei & non hominis acclamarent, hoc est dictum, quod laudes Deo & non hominibus debitas sibi adulando dicerent, ipsum eo sustinente & approbante tanquā Deum collaudarent, affuit angelus Domini qui percussit ipsū, & statim consumptus à vermibus expirauit. ¶ Illud potest exemplariter dici, quomodo illū Deus detestatur & punit, qui propriā conditionē non cognoscit, sed vltra propria merita se laudari permittit, tit angelus, i. diuina potentia tales percutit, & vermiū, i. e. dæmonum multitudo ipsū consumit Esa. 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.*

¶ Vel allega contra Antichristū, qui in regia maiestate sedebit, & se Deum magnificari gaudebit, ideo vermis infernalis ipsum perpetuo deuorabit, & angel⁹, i. e. Christus ipsum percutiet & damnabit.

¶ Vel dic, qood Herodes qui interpretatur glorians in pellibus, id est, qui in sua pulchritudine gloriantur, & qui Iacobum, id est, spoliatioonem diaboli in se occidunt, & Petrum, id est, substaoriam mentis in se eneruare conantur, qui volunt in ornatu regiu sedere, & adulatorum laudibus scalpi, & vltra merita virtutem suam laudari ab adulatoribus delectantur, tales dico ab angelo Dei, id est, ab anteriori ratione percutiuntur, & à vermibus, id est, conscientiæ remorsu interius corroduntur, in qoantum conscientia talium ipsos percutit, quando in se nõ sentit, quod ab adulatoribus proclamatur. ¶ Vel dic, qnod reges & magnates huius mundi exercitus publice habent adulatores, intus, id est, occulte, vermes, id est, detractores & aliorum deuoratores.

Capitulum decimum quartum. Textus. Factum est autem in Iconio, vt simul introirent synagogam.

Moralitatvm Cap. X.

F Paulo & Barnaba regionem lustiantibus contigit, quod dum essent Lystris, vir quidam sedebat claudus pedibus ex vtero matris suæ. Dum igitur iste audiens Paulo loquente & videns Paulus, quod haberet fidem vt sanus fieret, disit ad eum Paulus, *Surge & sta supra pedes tuos rectus.* Qui exiliens ambulabat. Turbæ autem Licaonitæ clamaueruot, *Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos.* Barnabam igitur, Iouem dixerunt: Paulum vero qui dux erat verbi, Mercurium vocauerunt. Ipsi adductis thesauris & coronis, ipsis sacrificare voluerunt, nisi Apostoli prohibuissent.

¶ Ista applica ad prædicatores, quia quando ipsi de suis doctrinis & exemplis faciunt claudos, id est, peccatores & in moribus claudicantes recte per iustitiam incedere, digni sunt quod gentiles, id est, sæculares ipsos Deos. i. sanctos debeant æstimare, & sacrificia bonorum temporalium ipsis ministrare, dicentes: *Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos.* Tales Dij, id est, cælestes merentur dici, & tam Iupiter, qui dicitur, iuuans pater, quam Mercurius, qui dicitur aperiens ciuitatem, possunt vocari, eo quod peccatores per eos sicut per patres solent iuuari, & ipsis cæli ciuitas aperiri, Ps. 81. *Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes.* Talibus debent sacrificia i. terreni honores offerri, qui scilicet vltra modum excedunt, debent per eos refutari, teste Greg. *Prædicatoribus qui largiuntur spiritualia, debentur temporalia.* ¶ Vel dic, quod nullus sanctus homo debet sustinere, quod aliquis ipsum Deum reputet, id est, quod maiores lapides quam sua requirũt merita sibi formet. Vel quod sacrificia vanæ laudis sibi offerat, quam de ipso aliquid vltra veritatem existimet Hier. 6. *Ad quid offertis mihi thus de Saba?* Act. 12. Cuius contrarium fecit Herodes, qui sicut supra visum est, Deum se vocari sustinuit, & ideo triste salarium reportauit. ¶ Paulus lapidatus, & extra ciuitatem Lystris tractus, vbi prius tanquam Deus fuerat æstimatus, à turbis extra ciuitatem proiectus, mortuus fuit creditus, qui tandem post turbarum recessum surrexit, & circumstantibus fratribus ciuitatem intrauit, & die postera de ciuitate recessit, & vale faciens fratribus dixit, *Per multas tribulationes oportet nos introire re-* G *gnum Dei.* ¶ Ista allega, quod illi qui in Lystris, quæ erat ciuitas gentilium, id est, in mundo qui est habitatio peccatorum, sicut Dij aliquoties honorantur, ibidem quandoq; versa vice per infortunia lapidantur, vbi enim fortuna hominem eleuat, ibidem ipsum quandoque lapidat & condemnat. Vnde Seneca: *Fortuna vitrea est, dum splendet frangitur.* ¶ Vel dic, quod in hoc potest notari, quod quandoq; viri sancti possunt mortuos se licite & alia similia fingere, vt sic possint impiorum sæuitiam declinare.

Capitulum decimum quintum. Textus. Et quidam descendentes de Iudæa, docebant fratres.

Moralitatvm Cap. XI.

In capitulo decimo quinto fit mentio, quomodo determinatum est, conuersos ad Christi fidem adonus graue cæremoniarum legis non teneri, non indiget exponi, videlicet. Illud autem qood tandem sequitur, quod orta est dissensio inter Paulum & Barnabam, statuentes reuisitare per eos fratres in diuersis ciuitatibus conuersos, & eos in fide & moribus solidare, ita quod ab inuicem sunt diuisi, vnus quidem electo vno socio ad vnam partem, alius cum alio ad aliam iuit. ¶ Hoc allega, quod occulta Dei prouidentia inter viros sanctos quandoq; permittit dissensiones, vel aliqua alia leuia scandala, & hoc quando videt huiusmodi mala in bona posse conuerti, & in melius commutari. Isti quamdiu solum fuissent simul in vno loco fructum non fecissent. Nunc autem ab inuicem diuisi sunt, & sic in pluribus locis prædicauerunt, & nomen Christi fidemq; eius multo amplius adauxerunt. Bona igitur fuit illa dissensio ex qua occasionaliter orta est fidei Christi multiplicatio Luc. 12. Vnde Christus dicit, quod *non venit pacẽ mittere in terram, sed gladium.*

H *Capitulum decimum sextum. Textus.* Peruenit aotem in Derben & Lystram. Et ecce discipulus quidam.

Moralitatvm Cap. XII.

Paulus circumcidit Timotheum, qui erat geotilis, cum tamẽ sciret circumcisionem non esse necessariam, ipsam & alias cæremonias oon esse fidelibus imponendas, sicut patet in capitulo præcedenti, hoc tamen fecit ad Iudæorum scandalũ vitandum, quorum multitudo in illis partibus crediderat, qui adhuc circumcisionem tenebant. Non poterant enim ita subito ritus nouos accipere, & suos modos abdicare antiquos. Similiter probatur infra vbi Paulus de concilio seniorum, & se Nazaræũ & legis obseruatorem ipsum videri crederent & illa simulauit, & cum alijs Nazaræis ad templum purificandus intrauit, vt legis obseruatorem ipsum videri crederent, & illa quę de ipso audierant, falsa existimarent offerentes sacrificium acceptauit.

¶ Ista possunt allegari ad duo: vnum est, pro vitando scandalo & periculo licitum est fieri, quod alias erat illicitum, & dissimolare quod non est verum. Vnde Luc. 24. *Fingebat se longius ire.* Aliud est, quod cito & faciliter non potest mutari, quod diu fuit obseruatum Prou. 22. *Adolescens iuxta viam suam ambulans, etiam cum senuerit &c.*

¶ Paulus & Silas vocati sunt à Spiritu sancto prædicare in Phrygia, Bithynia & Galacia. Vocati vero sunt à Macedonia Euangelizare, sicut Paulo per visum ostensum est, vbi, videbatur sibi, quod homo Macedo ad eum venit & eius auxiliũ implorauit.

¶ Huc potest allegari quomodo spiritus vbi vult spirat, & quomodo quosdam vocat, & quosdam repudiat & quomodo prædicatores suos per occultam inspirationem, nunc ab illo loco retrahit, nunc ad alium mittit. Nouit enim Deus qui sunt eius, & ideo secundum quod vnum vel alium elegit secundum hoc prædicatores ad eos mittit. Vnde Ioan. 13. *Ego scio quos elegerim.* Cum Philippis quæ est prima ciuitas Macedoniæ, esset quędam puella spiritu Pythonico plena, quæ diuinando, quæstum A maximum suis Dominis exhibebat. Factum est quod Paulum, & Silam sequeretur, & ad eorum laudem hominibus loqueretur. *Isti homines*, inquit, *serui Dei excelsi sunt, qui annunciant nobis viam salutis.* Compatiens sibi Paulus, Imperauit immundo spiritui quod ipsam dimitteret, & sic eam protinus à spiritu Pythonico liberauit. Domini vero puellæ videntes, quod lucrum suũ defecerat, & quod puella sanata nihil amplius diuinabat, Apostolos inuaserunt, & facto concursu ipsos traxerunt ad principes, qui ipsos publice cæsos in carcerem detruserunt. ¶ Ista allega, quomodo multi sunt qui non curant de filiorum suorum & subditorum spiritualium salute, sed solum de propria & temporali vtilitate, non curant si diabolo vel spiritui immundo, & peccato subijciantur, dum tamen inde aliqoa lucra suæ bursæ subornentur. Ista videmus de parentibus, & amicis sæcularibus, qui si habeot aliquam puellam, id est, aliquem filium vel amicum spiritu Pythonico, id est, scientia diabolica plenum, diuinatorẽ & aduocatum, & in sæcularibus scientijs eruditum, videntes quod quæstus, honor vtilitas temporalis ex hoc ipsis aduenit, nolunt ipsum ad hoc conuerti, sed potius ipsum plus diligunt in sæculari statu conuersari Phil. 2. *Omnes enim quæ sua sunt quærunt, nõ quæ Iesu Christi.* Vnde si cõtingat, quod tales ad instinctum Pauli, & Silæ, id est, bonorum religiosorum spiritualiter sanentur, & ad religionẽ conuersi à potestate diaboli liberẽtur, statim domini taliũ, id est, ipsorum temporales parentes, videntes quod spes temporalis lucri quam habebant, in talem ceciderit, & defecerit, incipiunt contristari, & contra ipsos qui eũ lauauerunt, id est, qui eũ ad religionem duxerunt solent turbari, & in eos debachari, dicentes, *Hi homines conturbant ciuitatẽ nostram cum sint Iudæi, & annunciant morem quem non licet nobis recipere, cum simus Romani.* Ad literã enim sæculares vocant religiosos orbis turbatores, & ipsos Iudæos, & superstitiosos dicunt, & respectu sui ipsos esse viles reputant, se vero Romanos, id est, nobiles esse ferunt, non licet nobis domine hunc morẽ suscipere, cũ simus Romani, id est, non licet nobis religiosos vel clericos fieri, cum simus nobiles, & magni. Vnde Iohan. 8. *Semen Abrahæ* B *sumus, & neminĩ seruiuimus vnquam* c. 16. ¶ Paulo & Sila trusis in

carcere & eorum pedibus strictis ligno, factus est terræmotus, fundamenta carceris mota sunt, fores apertæ, vincula soluta, & lumen refulsit vndique, quibus visis, custos carceris conuersus est ad dominum, & eum tota domo sua baptizatus. ¶ Hoc allegatur, quod mores & tribulatio Apostolorum valde proficiunt ad vtilitatem nostram, dum in eorum tribulationibus, & morte miracula fiebant. Cumque existentes in carcere prædicabant, vel epistolas scribebant, & ad remota mittebant, quandoq; actualiter ad Christum homines conuertebant, vel saltem nos alios, qui nunc talia legimus, in fide solidabant, sicut de B. Paulo alibi legitur, qui in carcere positus scribebat epistolas, quæ nunc magis proficiunt vniuersis, quam si tunc liber existēs personaliter prędicasset. Scit n. Deus de tribulationibus sanctorum, & aliorum bona elicere, quinimo talia mala euenire non permitteret, nisi sciret ex talibus vtilitatem aliquam prouenire Deute. 32. *Vt sugeretur mel de petra, & oleum de saxo durissimo.*

Capitulum decimumseptimum. Textus. Cum autem perambulassent Amphipolim, & Apolloniam.

MORALITATVM CAP. XIII.

CVm Paulus esset Athenis, & ibi nomen Domini prædicabat, factum est quod Philosophi, & alij audientes, quod futuram resurrectionem diceret, cœperunt eum deridere, & verba eius nugatoria reputare. Vnde quidam dicebant: quod *nouorum dæmoniorum videbatur esse denunciator.* Alij dicebant quod *erat verborum inutilium seminator.* Ipse propter hoc non destitit, sed cum ipsis disputans, & fidem eis prædicans, multos ad fidem conuertit. Et dicitur ibidem, quod *Athenienses & alij hospites ad*
C *nihil aliud vacabant nisi dicere, & audire aliquid noui.* ¶ Ista possunt applicari contra modernos auditores sermonum. Ad hoc deuenit humana dementia, quod homines plus quærunt audire nugas, quam vtilia, quinimo multi videntur esse similes Atheniensibus, qui curiositatis gratia magis, quam vtilitatis sermones aliorum audiunt, quos tandem modica occasione despiciunt. Vnde Seneca: *Natura humana nouitatis est auida.* Si autē prædicator dicat communia, & vtilia, & non ad voluntatem ipsorum, statim solent eum despicere, & omnia verba eius, quanquam sancta & vtilia, damnare, dicentes: Quid vult seminator verborum hic dicere? alij dicunt, quod nouorum dæmoniorum videtur denunciator esse Prou. 18. *Non recipit stultus verba prudentiæ, &c.* ¶ Videns Paulus idololatriæ deditam Atheniensium ciuitatem, incitabatur eius spiritus. Inter cætera vero simulacra inuenit ibi idolum, cuius titulus erat ignotus Deus hominibus ipsis annunciauit, dicens: *Quod ignorantes colitis, hoc ego nuntio vobis.* Narratur enim quod in passione Christi cum solis eclypsis vniuersalis fieret, & ipsa eclypsis naturaliter non fieri valeret, pro eo quod luna in oppositione, & non in coniunctione solis esset, Philosophi qui erant Athenis, illud iam mirandum factum alicui ignoto numini attribuerunt quem tunc pati alicubi dixerunt, & ideo ignoto Deo aram fecerunt, & ibi titulum ignoto Deo erexerunt. Tunc fertur Dionysius in Areopago, i. loco vbi disputabatur, præfectus ista verba dixisse: *Aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina dissipatur.* Populo igitur super titulo huius idoli disputante iste Dionysius Christo credidit, & vna cum multis alijs Pauli discipulus fuit factus. ¶ Illud allega contra gentiles, qui adorant Deum ignotum. Adorant enim Deum tanquam creatorem: ignotus tamen est eis, quia Christum nesciunt redemptorem Ioh. 4. Vnde possumus dicere: *nos adoramus, quod scimus, vos adoratis, quod nescitis, &c.*

¶ Vel allega inter miracula facta in Christi passione, vel de conuersione Dionysij.

D *Capitulum decimumnonum. Textus.* Factum est autem cum Apollo esset Corinthi.

MORALITATVM CAP. XIV.

VIdentes quidam Iudæi miracula, quæ faciebat Paulus, & quomodo dæmones de obsessis corporibus expellebat, cœperūt per nomen Christi dæmones adiurare, & quanquam Christum non crederent cœperunt tamen super obsessis nomē domini inuocare dicentes, *Adiuro vos per Deum quem Paulus prædicat.* Dum igitur quadam die hoc facerent, incepit dæmoniacus dæmon in dæmoniaco dicere per hæc verba: *Iesum noui, & Paulum scio, vos autem qui estis.* insiliens autem in ipsos ad terram prostrauit, & dominatus amborum ipsos nudos, & vulneratos dimisit. ¶ Illud potest allegari contra prædicatores, qui dicunt & non faciunt, qui iuxta verbum Apostoli, *confitentur se Deum nosse, factis autem negant.* ad Tit. 1. Sicut ad literam sunt hypocritæ, qui in nomine Iesu solent prædicare, & quamuis ipsi non obediant, nec fidem eius per bona opera teneant, gaudent tamen prædicando in eius nomine eius virtutes facere, ita quod quandoque bene docendo solent dæmones, & peccata de peccatoribus propulsare. Vnde Mat. 9. *Domine vidimus quendam in nomine tuo.* &c. Sed quid? Pro certo dominus contra tales indignatur, & eos tanquam indignos quod prædicent nomen suum, in manibus dæmonum tradit, à quibus finaliter affliguntur Psalm. 49. *Quare enarras iustitias meas*, dixit dominus peccatori, *& assumens testamentum meum per os tuum: Tu vero odisti disciplinam, &c. propterea Deus destruet te in finem.* ¶ Vel dic quod istimet dæmoniaci quos ipse volebat curare, id est, peccatores quos talis malus peccator vult conuertere, solet ipsis dicere: *Iesum noui, & Paulum scio, vos autem qui estis*, scilicet, qui verba dicitis, & opera non facitis, & ore confitemini quem operibus impugnatis. *Medice*, inquiunt; *cura teipsum.* Tales solent quandoque in iniurijs discerpere, tribulare & opprimere, vestimenta temporalium tollere, & eos infestare, sicut ad literam patet de mundi tyrannis, qui quia vident religiosos & prælatos verba habere & non opera ideo ipsos spoliant, & contemnunt verba eorum, & per iniurias ipsos grauant, Iob. 24. *Nudos dimittunt vestimenta tollentes.* Igitur taliter prædicanti dicunt illud Ioan. 9. *In peccatis natus, & tu doces nos.* A

Capitulum vigesimum. Textus. Postquam cessauit tumultus, vocatis Pauli discipulis.

MORALITATVM CAP. XV.

IVuenis quidam qui prædicante Paulo dormiuit, & de tertio cœnaculo quasi mortuus cecidit, quem Apostolus mox curauit. ¶ Hoc allegari potest, quod qui verbis Apostolorum dormiunt, & qui doctorum prædicatorum prudentumque hominum sermonibus non intendunt, sed potius in vitijs delectātur, faciliter per peccatum corruunt, & cadunt. ¶ Paulus volens ire in Hierusalem, inter cætera dixit de se alligatus spiritu, *vado in Hierusalem ignorans quid mihi ibi sit futurum, nisi quia Spiritus sanctus, vbique mihi dicit, quod vincula, & carceres me manent Actor. 21.* Vnde sequenti cap. dicitur, quod propheta Agabus zona Pauli pedes suos ligans, dixit: *Spiritus sanctus, virum cuius zona hæc est, sic alligabunt in Hierusalem.* Qua de causa cum à fratribus rogaretur, quod non iret, sibi suaderi non potuit, sed contra voluntatem omnium illuc iuit, vbi statim captus, verberatus, alligatus, & Romam postea ductus fuit. ¶ Recte quotidie similia experimur in actibus humanorum, sic enim nescio qua voce vel occulta Dei voluntate quandoque homo tanquam alligatus spiritu in infortunia ruit, & dato, quod sciat sibi prospera non succedere, negotium tamen illud prosequi non omittit, & cum possit fugere, non fugit, sed ac si voluntarie in pœnam rueret, ab opere huiusmodi non desistit, alligatus vtique spiritu, quod enim Deus futurum decreuerit, non potest humana sagacitas impedire, sed potius creatura creatori deseruiens solet occultis Dei ordinationibus cum hora venerit obedire, Genesis 24. *A Domino egressum est sermo, illud impedire non possumus.*

¶ Paulus non grauabat expensis illos quibus prædicabat, sed potius manibus laborabat, vt haberet vnde viueret, nec ab eis aliquid accipiebat, sed eos libere instruebat. ¶ Hic potest notari, quod prędicatores quando prædicant, non debent eleemosynas petere, & hoc, ne videantur quæstus gratia prædicare. Vnde Matt. 10. *gratis accepistis, gratis dare debetis*

Capitulum vigesimumprimum. Textus. Cum autem factum est vt nauigaremus abstracti ab eis.

MORALITATVM CAP. XVI.

QVamuis B. Paulus se alligandum in Hierusalem, & tribulationes se passurum audiret. & hoc sibi Spiritus sanctus reuelaret, & propheta Agabus prædicaret, fratribus dissuadentibus, &c. noluit credere, sed futura tribulamina vilipendens, paratū se asseruit pro Christi nomine mortē & vincula sustinere. ¶ In hoc docetur, quod prædicator euangelicus vel quicunq; professor catholicus, vbi de Christi fidei vtilitate agitur, non debet tribu-

tribulationes metuere, nec iter suum ad fidei, & prædicationis opera dimittere, sed pro nomine Domini vinculis, mortiq; & laboribus si fuerit necesse se donare, dicens domino illud quod dicitur Luc. 22. *Paratus sum tecum in mortem, & carcerem ire.* Et Marc. 15. *Si oportet me mori tecum, &c.* ¶ Consequenter hic & in cap. 22. & 23. fit mentio, quomodo Paulus in seditione fuit captus, & à tribuno receptus, tortoribus traditus, sed se Romanum dicens, à torsionibus dimissus. Tandem in iudicio multipliciter accusatus, à Iudæis per summum sacerdotem percuti iussus, ita quod idem Princeps sacerdotum à populo extitit maledictus. *Percutiat te Deus paries dealbate. Tu sedens secundum legẽ, contra*
C *legem iubes me percuti.* Sed hæc omnia transeo, & excepto hoc quod eum ipsum torquere vellent Romanum se ciuem allegauit Actor. 26. Cuius simile supra fecerat, vbi propter Pythonissam liberatam in carcerem missus fuit. ¶ Hoc allega, quod non est malum viro Dei quandoq; bonis temporalibus, priuilegijs & auxilijs Dei onus vel pœnitentiam facere, vt vbi propter Dei timorem non parcitur, saltem timore vel amore hominum aliqualiter faueatur.

¶ Illud autem hic consequenter infero, quod cum Iudæi tam Pharisæi quam Saducæi, qui erant sectæ diuersæ, quia Pharisæi resurrectionem futuram credebant, angelos, & animas post mortem viuere asserebant. Saducæi vero negabant, simul contra Paulum conuenissent, & ipsum contra mortem peterent, caute cœpit clamare, & dicere coram eis: *Viri fratres, & ego Pharisæus sum filius Pharisæorum, & de spe, & resurrectione futurorum ego iudico.* Quod audientes Pharisæi, statim à Saducæis diuisi sunt, ita quod inter se contendere, & disputare cœperunt, & ita Pharisæi, qui contra Paulum acerbius sæuierunt, pro ipso pugnare cœperunt.

¶ Illud potest allegari, quod si quis plures aduersarios cõtra se confœderatos habeat, summa prudentia est, si eorum fœdus, & concordiam ad inuicem aliquo articulo dirumpat, vt ipsos per partes diuisos facilius superet, & euadat c. 23.

¶ Illud etiam quod sequitur, scilicet, quod quadraginta viri venerunt ad Principes sacerdotum, dicentes illis, *Deuotione deuouimus, nos nihil gustaturos donec occidamus Paulum.* Et ideo ordinauerunt inter se, quod iterum ad iudicium coram tribuno vocaretur, vt dum veniret ad locum, interficeretur ab eis, quod tamen Deo nolente fuit aliter ordinatum.

¶ Hoc potest allegari, quod hodie multi sunt homines iniqui, qui se reputant deuote & sancte agere, quando sanctos viros possunt occidere. Sicut ad literam videmus de multis malis sæcularibus, qui recte se reputant bonos, quando religiosis & clericis possunt nocere. Vnde Ioan. 16. *Veniet,* inquit, *dies in quo omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare.*

D *Capitulum vigesimum sextum. Textus.* Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso.

MORALITATVM CAP. XVII.

DOminus disposuerat quod Paulus Romam iret, & ibi nomen Domini prædicaret. Vnde supra dixit sibi Act. 22. *Constans esto Paule, sicut de me testificatus es in Hierusalem, ita Romæ oportet te testificari.* Veruntamen per quot vias, modos & causas Romã peruenit, infra patet. Fuit enim de Hierusalem in Cæsaream ductus, & ibi coram Fœlice accusatus, tandem ab eo, dimissus, & per biennium relaxatus, postea iterum vinctus, & Festo successori traditus est, & ob eo volente gratiam præstare Iudæis, vt reduceretur in Hierusalem, iudicatus. Tũc vero Paulus Cæsarem appellauit, & sic missus ad Cæsarem, Romam venit, coram quo nomen Domini prædicauit, & multum Domino collegit, vbi postea mortem pro Domino tolerauit. ¶ Ista allega, quomodo Deus per multas vias solet effectus suos producere, quomodo & quando decreuit aliquid fieri, dato quod multa interualla fiant, ita quod negotium ex toto videtur sopitum, finaliter tamen solet suscitare, & occasione accepta procurat quod decreuerat euenire. Habet enim Dominus in omni negotio, quod decreuit, modos, causas, ordinationem, tempus, horam, & regulam ordinatam, quæ omnia quandoq; suspendit, & post quando tempus fuerit, negotium quod decreuerat, introducit. Vnde Eccl. 8. *Omni negotio tempus est. &c.*

A *Capitulum vigesimum septimum. Textus.* Vt autem iudicatum est nauigari eos in Italiam.

MORALITATVM CAP. XVIII.

a CVm Paulus cũ multis nauigando de terra promissionis in Italiam duceretur, factum est, quod post multos maris impetus, maris vbi erat bithalassum, id est, profundum, tenax, & bituminosum impegit, ita quod prora stabat immobilis, & puppis soluebatur à vi maris. Armamentis igitur nauis in mare proiectis, & neque sole neque syderibus post multos dies apparentibus sed tempestate non exigua imminente, ablata erat omnis spes & fiducia singulorum. Verumtamen Deus salutem animarum Paulo concessit, ita quod nullus ibidem perijt aut defecit naufragantesque Paulus alloquitur, & ad sumendum panem incitat, & hortatur. Satiati igitur cibo nauim alleuiabant, & frumenta in mare iactabant. Tandem vero fracta naui, aliqui natando ad littus venerunt, alij super tabulas applicuerunt, & sic omnes periculum euaserunt.

¶ Nauis ista est anima, quæ, scil. inferius ad terrena debet esse clausa, superius ad cælestia aperta, interius per humilitatem concaua, per charitatem lata, per perseuerantiam larga, in principio & in fine per abstinentiam & temperantiam, & cõtinentiam stricta. Prou. 31. *Facta est quasi nauis institoris de longe portans panem suum.* Habet etiam ista nauis duas principales partes, scil. protam, quæ significat amorem, puppim, quæ significat timorem. Habet enim ista nauis armamenta, scil. virtutes, & scientias, portat etiam quandoq; frumenta, id est terrenas possessiones & diuitias. Ista igitur est veritas, quod quando Paulus, id est, humanus animus vel homo tentat nauigare de terra promissionis, de statu gratiæ in Italiã, quæ interpretatur excessus in mundum, vbi faciliter excedimus per peccatum, & propter hoc mari, id est, mundi fluctibus, & amaritudinibus animæ suæ nauem exponit, quandoque contingit, quod tempestas tribulationum sibi nascitur, lux vero solis, & syderum, id est, Dei gratia, & sanctorum, vel doctrina bonorum prædicatorum eidem penitus denegatur. Vnde Sap. 17. *Ignis quidem nulla vis poterat eis lucere, nec syderum limpida flammæ illuminare poterant illam noctẽ horridam.* Ita quod prota prima pars nauis animæ, scil. amor ipsius in bithalassum, quę est terra tenacissima, id est, in mundi bonis, & terrenis per affectionum tenacitatem impingit, vbi per auaritiam arescat, & sistit, puppis vero id est, timor impetu maris, id est, tribulationibus soluitur, & sic per diuersa peccata nauis animæ dissipatur, armamenta virtutum perduntur, & Paulus cum populo suo, id est, ratio cum cordis affectibus periculis exponitur. Verumtamen quandoq; contingit, quod post illã fractionem, id est post animæ peccatum aliqui per mare pœnitentiæ nauigantes, & aliqui tabulis diuinæ misericordiæ se committentes, saluantur & ad portũ salutis & gratiæ deducuntur. Quod potissime contingit, quando cibo diuinæ lectionis sunt refecti, frumenta, i. bona mundi, in mari, id est, ad amaros pauperes per eleemosynas proijciunt, & nauẽ maris à terrenis exonerant, atq; per terrenorum contemptũ alleuiant, & extollunt. Vnde Matt. 8. *Nauicula in mari magnis iactabatur fluctibus &c.*

B

¶ Vel dic, quod nauis significat Ecclesiam, cuius prima pars prælatos & superiores designat, vltima vero pars subditos & sæculares significat. Igitur ista prima pars Ecclesiæ, scil. prælati, quando ex toto impingit in bithalassum, id est, in amorem, & auaritiam terrenorũ, necessario fit vt pars posterior, id est, populus subditorum malorum, istorum exemplo soluatur, vt quod propter istorum auaritiam, terrenis penitus adhærentem, & de spiritualibus, & æternis minime curantẽ tota nauis Ecclesiæ tẽtationum, & tribulationum fluctibus dissipetur, tempestates enim vitiorum insurgunt, armamenta virtutum proijciuntur, & perijt lux solis, & syderum, i. exempla sanctorum deficiunt, & sic qui sunt in hac naui, damnationis periculum pertimescere satis possunt. Vnde Ambr. in serm. de confessoribus nauigantibus, vbi per hoc mare magnum valde pertimescendũ est, ne nauem nostram fluctus voluptatis absorbeat, aut in æternã damnationis prædã pirata crudelis abducat. Qui igitur saluari vult, debet se in mare, i. in amaritudinem pœnitentiæ mittere, tabulæ diuinæ misericordiæ se committere, frumenta, id est, bona mundi proijcere, & ad portũ salutis qui Christus est, per bona opera natitare. Vnde Iob 21. *Tunica succinxit se, & misit se in mare.* C

¶ Vel dic, quod Paulo animæ dantur ne pereant, in quo notatur, quod quandoque societas, & oratio vnius boni, causa est salutis multorum. Animæ autem, & non nauis saluantur, quia Deus de perditione temporalium non tristatur. Itaq; in hoc notari potest, quod apud Deum animæ corporibus, & spiritualia temporalibus præferuntur.

r ¶ Vel dic, quod per nauim Pauli intelligitur Ecclesia, quam ipse conuertit, scil. Asia minor, quæ est Turcia cum omnibus

suis prouincijs, & Græcia & communiter tota ecclesia orientalis, quia ista Pauli nauis perijt, in quantum illa ecclesia per schismata & hæreses oberrauit.

Capitulum vigesimum octauum. Textus. Et cum euasissemus tunc cognouimus, quia Mytilene

MORALITATVM. CAP. XIX.

CVm Paulus euasisset de naufragio, pro calefaciendo se pyrã sarmentorum congereret, contigit quod vipera vt caloris commota, manum Pauli arriperet, & morsa manu inferius dependeret, quod videntes viri insulæ, ipsum homicidam dicebant: *vtique* (inquiunt) *homicida est homo ille qui cum à mari euaserit, vltio diuina non sinet eum viuere*, ipsum in timorem conuertendum, & subito moriturum credebant, sed videntes, quod excussa bestia in ignem nil omnino nocuit, ipsum Deum esse ferebant. ¶ Istud allega contra vanam, & mutabilem opinionem quorundam fatuorum, qui nescientes Dei iudicia, quando vident aliquod infortunium alicui accidere, & serpentes, id est, dæmones & tyrannos ipsum atrociter inuadere, statim solent
D eum homicidam vel malum hominem æstimare & per æternam damnationem perire, & vt mori debeat expectare eum, quandoque tamen vident contrarium accidere & læsionem nullam subsequi, sed post tribulationem huiusmodi pacem, & solatium sibi esse Tob. 13. *Post tempestatem tranquillum facit & conuerso*, quando vident sibi prospera succedere, & nullam læsionem serpentum, id est nullam tribulationem maiorem incurrere, solent statim eum Deum, & iustum hominem iudicare, cum tamen contingat, vt bonis mala, & malis bona soleãt prouenire, ita quod temporales casus qui accidunt, siue mali bonitatem vel malitiam hominum non possunt declarare, sicut ostensum est Luc. 13. vide ibi.

¶ Vel dic, quod cum homo euasit naufragium damnationis æternæ mundi nauem fractam exeundo, & ad litus religionis per pœnitentiam se transferendo, sæpe contingit quod dum per aliquam recreationem temporalem se calefacere nititur, serpentes id est, detractores contra eum insurgunt, qui manum, id est, opera ipsius mordent, & eũ (si possent) inuenenant, & diffamant, sicque fit, quod vbi ad tranquillitatem portus religionis crediderat venisse, detractorum rabies ipsum fortius lædit. Veruntamen talis Paulus, id est, homo iustus debet tales serpentes in ignem suæ inuidiæ excutere, & sic de eorum detractionibus nõ curare, & si ipsos excusserit, & non curauerit, ipsum nequibunt lædere vel nocere, ita quod alij suã perfectionẽ videntes, ipsum Deum & iustum hominem poterunt æstimare Matth. 27. *Vere filius Dei erat iste.*

¶ Vel dic, quod in littore religionis solent dæmones serpentini illos acrius per tentationes mordere, quos vident de naui mundi maris periculum euasisse, & de mundo ad religionis ac pœnitentię littora transfugisse.

¶ Vel dic, quod quando Paulus, id est, bonus prælatus aliquem serpentem, id est, aliquem malum subditum in ignem tribulationis per correctionem mittit, statim contra eum si potest insurgit, & eum diffamat & pungit. Quia dicitur Eccl. 10. *Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber*, quia quando prælatus nititur in malis subditis sepem malarum excusationum, spinarum, vitiorum per correctionem destruere, talis coluber solet eum inuadere. Quod videns prælatus ipsum debet in istum ignem
E fortiter excutere, & ad subeundum correctionem acrius compellere, & à tali morsu, id est, rebellione compescere, & arcere Psalm. 139. *in ignem deycies eos in miserijs non subsistent.*

Moralitatum Actorum Apostolorum finis.

MORALITATVM LIBER TRIGESIMVS quartus super Apocalypsim.

Capitulum primum. Textus. Apocalypsis Iesu Christi quam dedit illi Deus palam facere seruis suis.

MORALITATVM CAP. I.

IOHANNES in insula quæ dicitur Pathmos quæ adhuc est prope Ephesum in Asia minori quæ nunc dicitur Turcia, vidit raptus in spiritu septem candelabra aurea. In quorum medio similis erat filio hominis vestitus podere, præcinctus ad mammillas Zona aurea, caput eius & pili candidi tanquam lana alba, & tanquam nix, oculi eius sicut flamma ignis, pedes similes aurichalco in camino ardenti, vox eius sicut vox aquarum multarum, & in dextera septem stellæ, & ex ore eius exiuit gladius bis acutus, & facies eius lucebat sicut sol in virtute sua, qui dicebat omnibus per hæc verba. Ego sum primus, & nouissimus, fui mortuus, & ecce sum viuens in sæcula sæculorum. ¶ Moraliter ista insula est Ecclesia, quæ à mari, id est, amaris tribulationibus velut insula circuitur. Ista dicitur Pathmos, id est, separatio hostium vel palpantium, quia exinde debent separari hostes, id est, detractores, palpantes, id est, adulatores. Ille vir mirabilis qui ibi videtur, est vir iustus & perfectus vel prælatus, qui pro certo ipsi filio hominis, F similis dicitur, qui pro eo quod Christo, filio Virginis per bona opera conformatur. Vnde Esa. 14. *Similis ero altissimo.* Septem candelabra significant vniuersitatem bonorum & honestarum personarum quia per septem vniuersitas (teste Greg.) designatur: & isti dicuntur aurei quantum ad valorem sanctitatis, & quantum ad splendorem scientiæ, & sagacitatis, apparentiæ & honestatis, quia pro certo in medio istorum, id est, in societate perfectorum debet iste prælatus, & perfectus ambulare & viuere, & quia sancta bona societas, honesta & discreta maxime ad prælatos religiosos, & alios viros perfectos noscitur pertinere, quia *cum sancto sanctus eris in medio*, inquit, *candelabrorum aureorum.* Vnde Ecclesi. 27. *In medio cogitantium legem Dei assiduus esto.* Iste igitur circa mammillas, id est, in pectore, & in corde debet habere zonam auream, id est, ardorem feruidæ charitatis. Caput eius, id est, intentio debet esse admodum niuis albæ vt lana, per candorem innocentiæ & puritatis, & per mollitiem laneæ simplicitatis. Debet habere vestimentum ponderis, id est, decorem exterioris honestatis. Oculi intellectus sui debent esse ignei, per splendorem discretionis & veritatis. Pedes eius, id est, affectiones debent esse ignei, & sonare per clamorem feruidæ charitatis, orationis, desiderij & spiritualis cupiditatis. Apocalyps. 10. *Pedes eius sicut columna ignis.* Vox eius debet esse sonora per clamorem prædicationis, & per ostensionem authoritatis, quia ipsum decet loqui authentice, & seuere, ne sua authoritas contemnatur. Dan. 10. *Vox sermonum eius sicut vox multitudinis*, & bene multitudinis, quia in omni actu vox solennis personæ, æquipollere debet multitudini aliorum. Item debet habere septem stellas, scilicet, septem dona Sancti spiritus, id est, perfectionem sanctitatis Apoc. 1. *Qui habet septem stellas in dextera sua.* Facies eius debet splendere per dulcorem lætitiæ, & affabilitatis, quia in omnibus debet se ostendere lætum, affabilem & benignum Matthæ. Sexto. *Vnge caput tuum oleo, & faciem tuam laua*, & tamen ipse debet habere in ore gladium bis acutum, id est, rigorem duplicis iustitiæ & seueritatis, quia ipse debet malos corrigere, id est, comminando amissionem gloriæ, G & immissionem pœnæ æternæ, Psalm. 56. *Lingua eorum gladius acutus*, quia secundum Apostolum Hebr. *viuus debet esse sermo, & penetrabilior omni gladio ancipiti.* Et tunc tales pro certo dicere possunt: *Ego sum primus & nouissimus*, etiam qui, scilicet, primi mortui sunt & nouissimi in hac vita per vtilitatem dejectionis, & humilitatis, sed finaliter in Paradiso fiunt viuentes, & primi per vigorem perpetuæ dignitatis, & per vigorem felicitatis, & perpetuæ firmitatis, & tunc erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Illi qui modo sunt per humilitatem mortui mundo, id est, nihil valentes, & nihil reputati quoad mundum, & nouissimi quo ad dignitates & mundi prosperitates erunt primi & feliciores. Et econuerso illi, qui modo sunt in prosperitatibus, dignitatibus & honoribus primi, erunt tunc temporis in desolatione, & miseria vltimi, & depressi inferius, scilicet, in inferno, quia *Deus esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.* Luc. 1. *Fui*, inquit, *mortuus, & ego sum viuens.* Quasi diceret: De morte ad vitam deuenitur, & de mortificatione carnis & paupertatis, ad humilitatem & ad gloriam pertransitur.

¶ Vel dic quod tales ita perfectæ personæ primo fiunt mortuæ, id est, in statu humilitatis, tamen finaliter debent viuificari, id est, promoueri ad statum prælationis, & dignitatis. ¶ Vel dic, quod septem candelabra sunt septem dona, septem vero stellæ, septem sunt pietatis opera. ¶ Vel septem candelabra, septem sunt sacramenta, septem stellæ sunt septem virtutes & remedia, sicut supra. ¶ Vel dic quod prælatus debet dicere, *Ego sum primus & nouissimus*, quia dato quod sit primus in dignitate debet tamen esse vltimus in humilitate. Iuxta illud Eccles. 3. *Quanto maior es, humilia te in omnibus.* Dicit enim ego fui mortuus, & ecce sum viuens, quia quandoque debet apparere mortuus,

& non

& non aduertens multa dissimulando, tandem debet monstrare se viuentem, scelera puniendo, & malis obuiando.

H ¶ Vel dic quod ille filius hominis est Christus, mysticus filius virginis, vel Papa qui Christo debet esse similis. Corpus eius significat statum curiæ Romanæ, vel statum Ecclesiæ militantis. Dic igitur quod in illo corpore Christi mystico caput sunt prælati, qui debent esse per innocentiam candidi, per mollem clementiam lanei, per frigidam & rigidam iustitiam niuei atque austeri. Vnde de ipso capite dicitur Cant. 5. *Caput eius aurum optimum.* Et capilli isti capiti adhærentes, sunt prælatorum familiares, qui debent esse albi & innocentes, mundi, casti, & cõtinentes Eccl. 9. *Omni tempore sint vestimenta tua candida.* Oculi illius corporis sunt auditores & iudices, qui debent esse per lucem discretionis flammei, per iustitiam, & rigorem ignei. Vnde Daniel. 10. *Oculi eius vt lampas ardens &c.* Vox istius corporis significat prædicatores, qui ad similitudinem aquarum multarum id est, scripturarum, & scientiarum debent clamare, & suo clamore viam Domini demonstrare. Vnde Ioh. 1. *Ego vox clamantis in deserto.* Zona istius corporis significat correctores, qui cingunt corpus Ecclesiæ examinando, & ne defluant per vitia restringendo, qui debent esse aurei iustitiam obseruando. Vnde Ecclesi. 45. *Circumcinxit eum Zona iustitiæ*, vt Papa & Prælati figurentur in illis Angelis Apoc. 13. *Qui erant precincti Zonis aureis*, id est, correctoribus sanctis. Dextera corporis significat clericos, qui tenent locum primum in corpore Ecclesiæ militantis. Vnde Psalm. *Dextera Domini fecit virtutem.* Ista igitur dextera septem stellas, id est, septem dona Spiritus sancti, vel septem virtutes debet habere, quibus totam noctem, id est, statum sæcularem debet exemplariter illustrare. Vnde Gen. 1. *Stellas posuit in firmamento*, id est, in statu Ecclesiastico. Facies huius corporis significat doctores, in quibus omnis sensus discretionis sicut in facie debet vigere, & qui per honestam conuersationem ad modum solis lucere debent. Vnde Matt. 17. *Resplenduit facies eius sicut sol.* Pedes huius corporis qui corpus sustentant, sunt inferiores agricolæ, qui ad modum aurichalci debent esse sonori,

A Deo regratiando, & sicut ignis per claritatem ardere in camino tribulationis, & doloris viuendo Daniel. 18. *Pedes quasi species æris candentis.* Os vero quod loquitur, significat aduocatos, qui gladium linguæ debent habere bis acutum, in quantum debent allegare pro iustitia vnius partis, & de iniustitia alterius partis, vel in quantum ipsi tenentur intercedere pro promotione bonorum, & punitione malorum. Vnde Luc. 22. *Domine, ecce gladij duo hic.* Candelabra quæ istum & membra istius lustrabant, significant spiritualia Dei dona, quæ totum corpus Ecclesiæ illuminant, quia Christus & membra sua sunt qui ambulant in medio septem candelabrorum aureorum, de quo dicitur in capitulo sequenti.

Capitulum secundum. Textus. Et Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe, hæc dicit qui tenet.

MORALITATVM CAP. II.

ET Angelo Ephesi &c. Vnus Angelus commendatur à filio hominis. *De multis*, inquit, *scio laborem tuum, opera tua, & patientiam tuam, & quod non potes sustinere malos, & tentatas mendaces Apostolos, & sustinuisti propter nomen meum, & facta Nicolaitarum quos odio odisti.* Sed reprehenditur in vno. *Charitatem* (inquit) *tuam primam reliquisti, sed memor esto vnde excideris, & prima opera fac. alioquin mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris, & tunc promittitur sibi, & si vicerit, dabitur sibi edere de ligno vitæ, quod est in paradiso.* ¶ Hic recte Angelus designatur vita prælati. Prælatus perfectus potest dici Angelus, quia debet esse Angelicus & cælestis. Iste debet habere bona opera, laborem, patientiam, & iustitiam, malos non debet sustinere, sed corrigere & punire. Nicolaitas etiam qui interpretantur stulti Ecclesiæ, debet etiam languentes, id est, malos clericos vel religiosos etiam Apostolos, id est, hypocritas & fictos tentare, & pro Dei nomine sine defensione sustinere omnia Matt. 15. *Sustinete & vigilate mecum.* Sed quandoque accidit quod ipse perdit charitatem suam primam, quia multi per superbiam, odium & vindictam perdunt virtutem sæpissime charitatis. Nam sæpe accidit quod

B prælati perdunt gratiam Dei, superbiendo de dignitate, præsumendo de sanctitate. Ex tunc dicit eis Christus: *Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac.* Quasi diceret: Extrahe te ab istis, & hoc duplici modo increpat, scil. timore & amore. Timore, nisi quia hoc fecerit, minatur ei, quia candelabrum suum, id est, suam lucem, & prosperitatem clericalem mouebit, & cassabit temporaliter, & æternaliter dissipabit. Item amore, quia promittit ei si ad gratiam, & charitatem rediens peccata vicerit, & prima opera bene fecerit quod dabit ei de ligno vitæ paradisi edere, id est, de societate gloriæ sempiternę. Et breuiter nullus est ita perfectus, quin possit cadere in peccatum. Veruntamen pœnitentiam debet facere, & primum statum recordari, timore pœnæ & amore gloriæ prima opera perpetrare Hier. 31. *Dirige cor tuum in via recta in qua ambulasti.*

¶ Angelus Smirnæ commendatur de paupertate, tribulatione, diuitijs spiritualibus. Hic blasphematur ab illis qui se dicebant esse Iudæos & non sunt, sed dicitur sibi quod non timeat quæ passurus est, nec etiam diaboli carceres, & tentationes, *sed sit fidelis vsque ad mortem: sed si vicerit, dabitur ei corona, & non læderur à morte secunda.* ¶ Sic vere qui sustinent hic miserias, paupertates, tentationes, malorum contemptus, blasphemias, vexationes si sint fideles, & perseuerauerint vsque ad mortem, dabitur eis corona vitæ, id est, gloria, & seruabuntur à morte secunda, id est, à morte inferni & damnatione animæ. *Nihil*, inquit, *horum timeas quæ passurus es, sed esto fidelis, vsque ad mortem & dabitur tibi corona vitæ.*

¶ Angelus Pergami dicitur. *Scio vbi habitas, vbi sedes est satanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam.* Postquam de quibusdam reprehenditur, dicitur sibi, quod si pœnitentiam egerit & vicerit, dabitur sibi manna absconditum, & calculus candidus, vbi nomen Dei scriptum est, quod *nemo scit nisi qui accipit.* ¶ Tales sunt multi boni existentes, & moram contrahentes in mala societate, vbi est sedes satanæ, vbi tamen boni perseuerant, nomen, & fidem Dei seruant, nec eum denegant per peccatum, & ideo talibus si vincunt, si in bonitate sua perseuerant, nec per peccatum succubuerint, promittitur *manna absconditum*, id est, dulcedo æternæ gloriæ, quę à nobis nunc absconditur, promittitur etiam calculus sibi candidus, soliditas perpetuæ damnationis quantum ad gloriam corporis. Nam calculus est durus & candidus, leuis & rotundus, sic & gloria corporis habet duritiem impossibilitatis, candorem charitatis, leuitatem subtilitatis, rotunditatem agilitatis. Igitur nomen, id est, æterna sua potentia vel maiestas, ibi dicitur esse scriptum, quia in præmio æternæ beatitudinis patet. Prou. 18. præcipue Dei virtus, quia *turris fortissima nomen Domini, ad eam fugiet iustus & saluabitur.* ¶ Angelo Smirnæ dicitur à Deo, *habeo aduersum te pauca, quia habes ibi tenentes doctrinam Balaam*, qui docebat Balach ponere scandalum coram filijs Israel, *sed age pœnitentiam, alioquin pugnabo tecum in gladio oris mei.* ¶ Sic vere Angeli, id est, prælati reprehenduntur, qui habent secum malas personas & eas non puniunt, imo fouent, & maxime qui sunt in scandalũ plebi Israel, id est, populo Dei. Isti ergo tenentes doctrinam Balaam significant fornicatores & idololatras, i. idola, hoc est dictum, mulieres pictas adorantes, i. sacerdotes & clericos luxuriosos. Nam si prælatus eos non corrigat, & pœnitentiam non agant, ipse Deus gladio oris sui, i. diuina sententia eos in æternum occidet, & illum qui fuit negligens in puniendo. Quia Rom. 1. *Tales digni sunt morte*, non solum qui talia agunt, sed qui eis consentiunt. Non sufficit enim quod Angelus id est, prælatus sit bonus, imo necesse est quod ipse non sustineat secum malos, quod tamen est hodie contra multos, qui quamuis in se sint boni & tamen non student extirpare malos subditos, imo prece vel precio aliquoties fouẽt eos.

C ¶ Angelo Tyatiræ dictũ est. *Noui opera tua, fidẽ, charitatem, mysteriũ, patientiam, & opera tua plura prioribus, & qui vicerit vsq; in finem, & custodierit, dabo ei potestatem super gentes, & regna.* ¶ Sic illi qui sunt in Ecclesia vel religione, habent fidem, charitatem etiam quorum nouissima sunt semper prioribus meliora, i. qui semper viuunt in emendãdo in melius, istis dico quod si vicerint, & hæc custodierint vsq; in finem, & perseuerauerint digni erint, quod promoueantur temporaliter, & æternaliter, & q̃ accipiant à Deo potestatẽ super gentes, & regna, & fiant prælati, & aliorum magistri Heb. 7. *Talẽ enim decebat, vt nobis esset pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus.* Erat autem in Tyatira secundũ visionem Ioannis Apostoli mulier Iezabel, quę prophanabat, & seruos Dei seducebat, & docebat comedere de idolothytis, & fornicari, & dato quod ei datũ est pœnitentiæ tempus, ibi tamẽ nullatenus pœnitebat, sed dicitur ei, quod *ipsa ponetur in lectum, & illi qui mœchati sunt cum ea, essent in tribulatione maxima.* D

¶ Iezabel quæ interpretatur fluxus sanguinis, significat mundum, à quo sanguis, id est, carnalis voluptas quotidie emanat.

Iste quotidie docet, & prophetizat fornicari seducere & idolothica, id est, mundi bona diabolis dedicata per auaritiam manducare, & per contemplationem incorporare, & quod peius est, quia cum tempus hoius vitæ sit ei concessum, ad pœnitentiam, ipsa tamen nunquam pœnitet, sed semper in suis iniquitatibus perseuerat. Vnde Iob. 24. *Dedit Deus ei locum pœnitentia,* & ipse abutitur eo in superbiam, sed pro certo ista mulier, id est, mundus, vna cum amatoribus suis, qui per diuersa vitia quotidie cum ea mœchantur, finaliter ponentur in lecto mortis æternæ, vbi pro certo in tribulatione maxima, id est, pœnis infernalibus affligentur. ¶ Vel dic literaliter, quod talis est mulier luxuriosa alios seducens in luxuria perseuerans, & impœnitens Eccles. 23. *Omni fornicario panis est dulcis.* Non fatigatur transgrediens vsque in finem, sed tam ipse, quam fornicatores in lecto mortis & inferni tribulabuntur finaliter in æternum, & nisi pœnitentiam fecerint in hac vita, damnabuntur. Vnde Luc. 13. *Nisi pœnitentiam feceritis, omnes simul peribitis.*

E *Capitulum tertium. Textus.* Et Angelo Ecclesiæ Sardis scribe, Hæc dicit, qui habet septem Spiritus Dei.

MORALITATVM CAP. III.

REprehenditur Angelus Sardis sic: *Scio opera tua, quia nomen habes, quod viuis & mortuus es, sed vigila & confirma cætera quæ moritura sunt, & in mente habe qualiter acceperis, alioquin veniam ad te sicut fur hora qua nescis.* Sic igitur multi ecclesiastici qui nomen & famam habent, quod viuant per gratias & virtutes, quia creduntur esse multæ sanctitatis & perfectionis, & tamen mortui sunt per peccatum. Istis igitur & omnibus alijs prælatis dicitur, quod ipsi vigilent per diligentiam super gregem pastoralem domini & ipsi confirment dicendo & admonendo illos qui per imbecillitatem, & vitia putrescunt, & moriuntur. Dicitur etiam ei quod in mente habeat qualiter acceperit curam, & regimen animarum, alioquin super ipsum veniat ira Dei. Luc. 21. *Vigilate, quia nescitis qua hora dominus veniet.* ¶ Commendatur Angelus Sardis, quia *secum habet illos qui non inquinauerunt vestimenta sua.* Et ideo sibi & alijs promittitur, quod *si vicerint, ambulabunt cum filio hominis in vestimentis albis, & erunt scripti in libro vitæ.* ¶ Sic vere prælatus commendatur, quando habet subditos honestos, & castos, qui vestimenta carnis suæ per luxuriam non inquinant. Ideo si vicerint & perseuerauerint, promittitur eis quod cum Christo ambulabunt in cœlo sursum, induti vestibus albis, id est, dotibus æternæ gloriæ, & in libro æternæ prædestinationis scripti erunt. Vnde act. 1. *Ecce duo viri steterunt in vestibus albis:* ¶ Angelo Philadelphiæ dicitur: *Scio opera tua, & dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, quia modicam*
F *habes virtutem, & confirmasti nomen meum, & non negasti nomen meum, & ego seruabo te. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, quia qui vicerit faciam illum columnam in templum Dei mei.*

¶ Iste Angelus gerebat personam infirmorum. Nam isti habent modicam virtutem resistendi. Ideo Deus dat ostium apertum veniæ & pœnitentiæ. Illud semper apertum est pro tempore huius vitæ. Sinus enim ecclesiæ, qui recte est ostium paradisi, semper est apertus, & nunquam pro vita ista clauditur pœnitenti, & hoc, quia infirmi modicam habent virtutem resistendi vitijs & peccatis, quare necesse est, quod habeant facilius remedium pœnitendi. Apocalyp. 21. *Porta ciuitatis non clauduntur die ac nocte, qui enim non intrat per ostium,* id est, per veniam & pœnitentiam, *fur est, & latro.* Illud enim non potest claudi alicui quamdiu durat ista misera vita præsens, quapropter infirmus quantumcunque fragilis & ad vitia sit procliuis, desperare non debet. Et ideo sibi dicitur, quod *faciat, quod in se est, & quod seruet verbum, & præceptum Dei, nec deneget per hæresim nomen eius, & sic pro certo Deus seruabit eum ab hora tentationis,* quia, scilicet, *Deus faciet cum tentatione prouentum.* 1. Corinth. 10. *Non permittet vos tentari vltra, quam potestis.* Teneat igitur quilibet illud, quod habet, id est, gratiam & perfectionem, ne forte perdat coronam suam, id est, honorem, & præmium gloriæ quod sibi debetur, & ne alium habeat successorem, qui ipso reprobato habeat coronam gloriæ suæ. Nam si vicerit vitia, erit in templo Dei, id est, in paradiso vel ecclesia, columna, id est, persona stabilis, & æterna, & foras non egredietur amplius, quia in paradiso perpetuo remanebit.

¶ Vel ad literam in Ecclesia fit, quod illis qui peccata vincũt, columnæ stabiles viri fiunt, & ea interim vincere assuescũt, ita quod de templo, id est, de statu gratiæ non ex tunc amplius recedunt seu cadunt.

¶ Angelo Laodiceæ taliter comminatur. *Vtinam,* inquit, *frigidus esses aut calidus, sed quoniam tepidus es,* id est, neque frigidus, neque calidus, *incipiam te euomere, quia dicis diues sum & nullius egeo, & nescis, quod sis miser, pauper & cæcus, & nudus, suadeo tibi emere aurum, & argentum ignitum quod probatum à me, vt locuples fias, & vestimentis albis induaris vt non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos vt videas, quia qui vicerit, dabo ei sedem in throno meo.*

¶ Tales Angeli multi sunt, qui pro certo non sunt calidi per feruorem deuotionis, nec frigidi per algorem diuini timoris, & subiectionis, sed sunt medij, quia tepidi & indeuoti, quia nec per feruorem Deum perfecte diligunt, nec per timorem ei obediunt perfecte, sed sub Dei misericordia confitentes, tepidi & medij sic incedunt. Et ideo tales negligentes, & tepidi ab ore Dei sæpe euomuntur, id est à statu gratiæ, & veritatis cadere permittunt. Aliquando accidit quod quidam tales sunt ita præsumptuosi, & de proprijs meritis confidentes, quod credunt se diuites in virtutibus esse, & nullius consilii indigere, & tamen secundum veritatem sæpe accidit, quod spiritualiter ipsi gratijs sint nudi, & virtutibus miseri, & pauperes, quo ad Deũ ignorantes, & cæci, quia non vident nec aduertunt illa quæ habent, scilicet, mortem, infernum, paradisum, mundum, peccatum, occultæ Dei prouidentiæ opera, vel propriam insufficientiam & c. Vnde Luc. 18. *Cæcus sedebat secus viam.* Istis igitur suadetur, quod à Deo emant aurum, id est, *discretionem* vel valorem sanctitatis perfectionis, quæ sunt ignita per charitatem, probata per tribulationem, vt sic in donis & gratijs locuples esse possit, præcipitur cuilibet tali quod ipsi collyrio, id est, aliqua amaritudine compunctionis inungat oculos cordis sui, vt visum spiritualis discretionis recipiat, quem amisit, præcipitur sibi quod albis vestibus, id est, honesta conuersatione induat se, ne nuditas imperfectionis suæ appareat, & ne quilibet ipsum irrideat, aut contemnat, quia vix est aliquis ita sanctus, quin habeat in corde, & opere plura irrisione digna, si vita sua videatur nuda, & si honestatis velamine non fuerit cooperta. Ideo consolando desolatos, & tribulatos atque desperatos dicit Deus hic. *Ecce quos amo, arguo, & castigo. Ecce sto ad ostium & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ille mecum.* Ac si diceret: Paratus sum in spirando vel prædicando pulsare, & si aperiat cor, per gratiam subintrare. G

Capitulum quartum. Textus. Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in cœlo. H

MORALITATVM CAP. IV.

IOannes raptus in Spiritu vidit ostium apertum in cœlum & *ecce* inquit *sedes, & supra eam sedens, & qui sedebat, similis erat aspectui lapidis iaspidis, & sardinis. Et iris erat in circuitu sedis similis visioni smaragdinæ, & circa sedem sedilia viginti quatuor, & desuper sedebant viginti quatuor seniores, habentes in capitibus suis coronas aureas, & de throno procedebant fulgura, voces & tonitrua ante thronum erant septem lampades ardentes, & in conspectu sedis mare vitreum simile crystallo, & in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante, & retro.*

¶ Dicit igitur quod vidit in cœlo. Cælum est Ecclesia. Sicut enim in cœlo est sol & luna, & planetæ & stellæ, quæ semper voluuntur, & nunquam cadunt, sic in Ecclesia lucent, & influunt sol, id est, Christus, luna, id est beata virgo, planetæ, & stellæ, id est, sancti & sanctæ, & licet voluuntur per tribulationes continue nunquam tamen deficit Ecclesiæ sedes, neque etiam perit, quia dicitur Luc. 22. *Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua.*

¶ Vel dic quod sol est Papa, luna est imperator, & reges planetæ, id est, cardinales, vel prælati, stellæ sunt clerici, & cæteri Christiani, sedes quæ erant ibi est dignitas Ecclesiastica vel secularis sedes.

¶ Vel sedens super eam est prælatus vel iudex, officialis vel princeps, qui supra dignitatis sedem iudicat, quia supra cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Sed pro certo quicunque sit sessor, iudex, prælatus, multa sunt ibi necessaria, & primo iste debet esse similis iaspidi & sardini, qui sunt lapides preciosi, quia debet esse similis Christo, vel sanctis vitia perfectis, preciosis & virtuosis, quia bonus superior vel prælatus debet super omnia conari, quod possit bonis, & honestis suis prædecessoribus assimilari, & maxime illis qui fuerũt iaspis, qui resistit maleficis, & vt sardis, qui omnis malefici malitiam si sit

purus

pueros cohibet, id est, illis bonis prælatis qui maleficis hominibus restiterunt, & tutam patriam reddiderunt.

A ¶ Secundo dicitur, quod iris erat in circuitu sedis. ¶ Per iridem arcum cælestem, vbi relucent omnes colores, intelligo regulam religionis, & processum iudiciariæ potestatis, qui quidem arcus cælestis dicitur, pro eo quod per eum impij sagittantur, & correctionis iaculis feriuntur Psal. 7. *Arcum suum tetendit, & parauit illum &c.* quia prælatus vel iudex mediante iustitia regia vel ordine iudiciario, habet sagittare, & punire reos, & accusatores, & facere iustitiæ complementum, & ibi pro certo habent relucere multi colores, id est, multæ causæ, multæ rationes, multæ leges, multæ sanctiones, multi sensus, multæ opiniones, antequam aliquem puniat de delicto, vt sic tali prælato dicatur illud Apocalyp. 10. *Vidi Angelum amictum nube, & iris erat in capite eius.* Et sic iris videtur tangere cælum & terram. Sic vere rigor iustitiæ debet tangere cælum, id est, nobiles sublimes terram, id est, infimos atque viles sine acceptione personarum. ¶ Vel dic quod sicut iris magis tangit terram, quam cælum quia duobus suis cornibus. Sic vere rigor iudiciariæ potestatis plus debet tangere, & vulnerare terram, id est, terrenos peccatores, quam cælum, id est, quam innocentes spirituales, & cælestes, sed dicitur, quod iris similis erat visioni smaragdinæ. Est enim ille lapis viridis, confortans oculos, quia ordo iustitiarius debet fieri ita mature, & iuste, quod oculi, & iudicia aliorum non lædantur, sed magis confortentur, & quicquid agitur, oculos eorum delectet, & ab omnibus commendetur Matt. 5. *Videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.* ¶ Tertio dicitur quod circa sedem erant viginti quatuor sedilia, & desuper seniores viginti quatuor. ¶ Per ista sedilia intelliguntur minora beneficia, officia vel præbendæ, quæ prælatus, iudex habet sub se ex iurisdictione. Et pro certo in istis debent sedere seniores, id est, viri discreti, & maturi, & tales etiam debent habere secum senes Ezech. 8. *Et senes Iuda sedebant coram me.* Quod tamen

B est cõtra multos iudices, qui pessimos homines ponunt in officijs, & contra prælatos qui pueros in beneficijs suis &c. ¶ Quarto dicebatur, quod senes debent esse in societate sua, vt eorum consilijs fulciatur, talibus debent dari coronæ in capitibus, scilicet, honores & dignitates, non paruulis ignorantibus & iuuenibus insensatis. Ideo prælato dicitur Eccl. 27. *In medio sensatorum assiduus esto*, vt sic prælatus dicat illud Ezech. 8. *Sedebam in domo mea & senes habebant ante se lampades, & de throno exibant fulgura, voces & tonitrua.* ¶ Lampades istæ significant septem dona Spiritus sancti. quæ iudex, & prælatus debent habere, vt eius mens per ea illuminetur, & in suis actibus dirigatur. ¶ Vel septem lampades cum igne charitatis, & oleo pietatis sunt septem opera misericordiæ, quæ valde decent iudicem vel prælatum Apoc. 2. *Dixit ille qui ambulat in medio septem lampadum*, & sic de throno isto, id est, de talibus personis vel eorum domibus aut iudicijs debent exire fulgur, id est, splendor bonorum exemplorum, vel fulgor splendentis conuersationis, voces dulcis consolationis, & tonitruum altæ prædicationis, correctionis & reprehensionis Psal. 76. *Vox tonitrui tui in rota.* ¶ Vel fulgura seueræ disciplinæ voces prædicationis altæ, tonitrua reprehensionis duræ. ¶ Quinto vero dicitur, quod in circuitu sedis erat vitreum mare seu lauatorium vitreum simile crystallo, & illud significat sacram scripturam. Dicitur enim ipsa mare, propter profunditatem inscrutabilem, vitreum propter perspicuitatẽ intellectualem, crystallinum propter soliditatem immutabilem. Ista enim debet iudex habere, & in ea facta sua lauare Psal. 76. *In mari via tua, & semita tua in aquis multis.* ¶ Sexto dicitur, quod circa sedem erant animalia oculata. Ista significant assessores, & consiliatores prælatorum, qui debent esse animalia, id est, animati per gratiam, & virtutes. Quatuor etiã virtutibus debent esse priuilegiati, & dotati, & pleni oculis, id est, claritate sapientiæ, & discretionis ante, & retro, quantum ad considerationem præsentium, & futurorum. Iuxta illud Ezech. 1. *Totum corpus in circuitu erat plenum oculis.* ¶ Vel dic quod ista sedes est Christus in humanitate. Quatuor animalia sunt quatuor Euangelistæ, scil. Homo Matthæus, Lucas Vitulus, Leo Marcus, Aquila Ioannes. Viginti quatuor seniores sunt patres veteris testamenti, & noui. Duodecim dicuntur esse ibi de lege veteri, quia à duodecim patriarchis descenderunt. Duodecim etiam dicuntur patres noui testamenti, quia duodecim articulis crediderunt. Mare est scriptura. Iris est perfectio, etiam sicut supra. Et pro certo tales debet iudex secum habere, & eorum consilijs, & societate vti & regi, & per eos gubernari, non per adulatores & iniquos. ¶ Dicitur, quod *ante thronum erant quatuor animalia plena oculis ante & retro, & habebant singula alas suas. Vnum tamen erat, quod quotiescunque animalia oculata dabant gloriam Deo, statim viginti quatuor seniores procidebant in facies suas, & deponebant coronas suas, & adorabant viuentem* ¶ Animalia ista significant prælatos clericos, & authenticas personas, in statu religionis vel in Ecclesia conuersantes, quia vere illi qui sunt circa sedem, & ante thronum seu in conspectu Dei, id est, illi qui in Ecclesia sunt, & qui vacant regimini etiam, & prælationi aliorum, isti debent esse pleni oculis, id est, claritate discretionis ante, & retro quantum ad præterita & futura. Debent habere alas, quia ipsi debent volare ad cælum. Et si vis melius exponere de sex animalibus, vide vbi dicitur Esa. 6. *Sex alæ vni &c.* Sed quando ista animalia, id est, quando prælati, & authentici dant gloriam Deo & faciunt bona opera, statim inferiores, & subditi boni & maturi, qui super sedilia inferiorum sedent, bonum accipiunt exemplum, & exemplo eorum bono ipsi finaliter honorant Deum cæli per bona opera, & coronas gloriæ mundanæ deponunt, & in corde suo vilipendunt, & Deum honorant, & adorant. ¶ Vel dic, quod animalia sunt clerici & religiosi, qui sunt propinqui, quantum ad gradum, sedi Christi. Nam exemplo istorum, qui sunt boni seniores id est, Principes non obstantibus coronis gloriæ temporalis, Deum cæli glorificant. Et breuiter ad exemplum clericorum se gerit vita sæcularium personarum, siue bonum fecerint siue malum Esa. 24. Vnde *sicut populus, sic sacerdos.*

G

¶ Vel dic quod circa sedem alicuius prælati vel principis sunt quatuor oculati consiliarij siue principaliores, quibus proloquentibus & sententiã suam dicentibus, alij inferiores, quamuis sint sapientes & senes solent adulando ipsorum dictis alludere, coronas & bireta de capitibus eorum deponere, & ipsorum dicta & consilia commendare. Vnde Eccl. 13. *Diues locutus est, & omnes tacuerunt. Verbum eius vsque ad cælum extulerunt.* Et expone, quod isti Ecclesiastici, & subtiles mali consiliarij habent alas sex, id est, sex specialia vitia, scil. adulationem & malitiam, volant quidem illi ad dominos decipiendos, & appetitum laudis & auaritiam quibus volant ad se ipsos ditandos, vt rapinam & superbiam quibus volant ad subditos opprimendos, & istæ sunt illæ sex alæ, de quibus dicitur Esa. 6. *Sex alæ vni. &c.* D

Capitulum quintum. Textus. Et vidi in dextra sedentis super thronum librum scriptum intus & foris.

Moralitatum Cap. V.

Vidit Ioannes *in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus & foris signatum sigillis septem & nemo inuentus est dignus nec in cælo, nec in terra, librum respicere, & aperire atque soluere eius signacula, excepto leone de tribu Iuda, qui est radix Dauid, qui venit aperire librum, & eius signacula soluere.* ¶ Sedens iste est Pater Deus qui ab æterno sedet in throno gloriæ suæ. Iste liber significat mundum, & ordinem rerum processusque earum, qui pro certo à principio semper est in manu Dei, quantum ad eius ordinationem, & prouisionem, & ille est scriptus intus, & foris. Intus quantum ad causas rerum nobis occultas, quæ sunt in mente diuina, & foris in quantum ad creaturas, & apparentes euentus rerum. Iste est signatus sigillis septem, id est septem ætatibus, quia quamdiu durant septem ætatea vitæ præsentis, mundus est nobis clausus. Vel etiam septem planetis quorum influentijs regunt mundum, quia nemo est inter homines neque in cælo, neque in terra, qui per se intuitiue videat veritates rerum in existentia propria & cuilibet creaturarum sit notorius, & apertus, nisi Leo Christus Dei filius de tribu Iuda, id est, de progenie Dauid suis natus, qui propter visionem beatificam quam habet anima sua cum verbo, non obstantibus sigillis, res in proprijs essentijs intuetur Esa. 29. *Dabitur liber scienti literas, & dicet nescio legere, signatus est enim.* ¶ Vel dic quod sedens est Deus Pater, dextera eius est Dei filius, qui dicitur dextera patris per quẽ fecit omnes creaturas. Ista dextera habet vnum librum, id est, nostram humanitatem, quam assumpsit in virgine, quæ dicitur liber, quia intus ibi in conscientia, exterius in apparentia omnes virtutes, perfectiones, gratiæ & exempla scribuntur, ¶ Iste liber fuit nobis clausus, signatus, velatus in sacramento altaris, quia pro certo ibi sunt sigilla septem id est, septem accidentia quibus substantia corporis occultatur. Ista sunt sapor, color, odor, figura, quantitas, actio, passio, remanet autem ibi idem color, idem sapor, idem odor, eadẽ figura rotũda vel quadrata E

eadem

eadem quantitas magna vel parua, eadem actio, quia ista potest agere, nutrire, inebriare, ponderare, sonare & c. sicut ante passionem, quia ita potest tangi, & ita durum inuenitur post, sicut ante, & sub istis accidentibus, & sigillu celatur & absconditur corpus Christi Esa. 45. *Vere tu es Deus absconditus*, in tantum quod non est homo, neque in cœlo, neque in terra, qui relictis proprijs naturalibus possit soluere & cognoscere ista accidentia & sigilla, & quomodo sub istis latitat corpus Christi quamdiu sumus in via *& erit nobis visio omnium sicut liber signatus*. Esa. 29. Excepto tamen leone de tribu Iuda, id est, Christo qui fuit de radice Dauid, de tribu Iuda exiuit, & quia iste solus inter homines vidit, & cognouit, quia ille per spem, nos per fidem.

Ex Capitulo quarto, *Textus*. Et quatuor animalia singula eorum habebant.

Moralitatvm Cap. VI

IOannes vidit in medio throni, & quatuor animalium viginti quatuor seniores habentes singuli citharas, & phialas, & ceciderunt coram agno, & cantauerunt canticum nouum.

F ¶ Iste agnus benignissimus est Christus, qui *quasi agnus ductus ad victimam*. Es. 53. Iste enim sedet in throno sacræ scripturæ, vbi sunt quatuor animalia, id est, quatuor Euangelistæ, & viginti quatuor seniores, id est, viginti quatuor libri veteris testamenti secundum expositionem Hebræorum. Iste fuit quasi occisus, per passionem, sed modo est stans & immortalis per resurrectionem. Iste habet cornua septem, id est, potestatem in septem mundi climatibus: per cornu enim potentia designatur Habet etiam septem oculos, id est, septem dona Spiritus sancti. Zach. 3. *Super lapidem vnum septem oculi sunt*. Iste de dextra sedentis, id est, Dei Patris, accepit librum, & omnem sapientiam. Et cum aperuisset primum sigillum, id est, cum hominibus reuelasset, primum secretum diuinæ sapientiæ, scilicet fidem sanctæ Trinitatis, cum prædicaret mundo tunc animalia, id est, Euangelia, & viginti quatuor seniores, id est libri veteris testamenti, cum citharis, id est, diuinis laudibus, cum phialis adornatis, id est, cum sanctorum meritis, historijs, & viris famosis, laudem agno, id est, Christo dederunt, in quantum canticum nouũ, & prophetas de suo aduentu iam reuelata facie cecinerunt. Ps. 98. *Cantate domino canticum nouum*, id est, prophetias de suo aduentu, *quia mirabilia fecit*.

¶ Vel dic quod agnus est bonus prælatus, qui debet esse humilis & pacificus sicut agnus. Ille enim in throno maiestatis suæ sedens, debet esse circumdatus, & associatus animalibus quatuor ocularis &c. id est, bonis & discretis clericis, quatuor, scilicet, virtutibus cardinalibus adornatis, & senioribus, id est, personis maturis atque subditis morigeratis, ille in repræsentatione sua debet esse quasi occisus, quia præ humilitate debet se reputare mortuum & occisum, id est, quasi statim moriturum. Debet habere cornua septem, id est, septem principales virtutes, G & septem oculos, id est, septem dona Spiritus sancti. Ille debet accipere librum, id est, sacram scripturam præ manibus, & ipsam à sedente in throno, id est, à Christo per deuotionem, & orationem acquirere. Ille debet aperire sigilla libri, id est, obscuritates scripturæ & eas sublatis suis reuelare docendo, & tunc animalia, & seniores, id est, clerici, & sæculares, id est, bonæ, & honestæ personæ quæcunque, & maxime illæ personæ, quæ habent citharas & canticum, diuinæ laudis & gratiarum actionis, & Phialas cum odoramentis, id est, fragrantiam deuotionis, & orationis. Tales ipsum adorabunt, & laudabunt canticum laudis, & recommendationis sibi in cunctis partibus resonabunt. Vnde Ec. l. 44. *Laudemus patres nostros viros gloriosos*. Et secundum quod dicitur ibidem cum *animalia & seniores laudarent Deum, audita est vox millia millium Angelorum, qui benedixerunt agnum* Sic vere quando inuenitur talis agnus, id est, bonus prælatus qui ab animalibus, id est, à senioribus, & honorabilioribus personis benedicitur & laudatur, pro certo millia millium Angelorum, id est, multitudo sæcularium populorum ipsorũ similiter benedicunt, & de hoc glorificant & laudant.

Capitulum sextum. *Textus*. Et vidi quod aperuisset agnus vnum de septem sigillis.

Moralitatvm Cap. VII.

E*T vidi quod aperuisset agnus vnum de septem sigillis & audiui vnũ de quatuor animalibus dicens, tanquam vocem tonitrui: Veni & vide. Et vidi, & ecce equus albus, & qui sedebat super illum, habebat arcum, & data est ei corona, & exiuit vincens vt vinceret. Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal dicens: Veni & vide Et exiuit alius equus rufus, & qui sedebat super illum, datum est ei vt sumeret pacem de terra, & vt inuicem interficiant, datus est ei gladius magnus. Et cum aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal dicens, Veni & vide. Et ecce equus niger. & qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua, & audiui vocem in medio tanquam quatuor animalium dicentium, Bilibris tritici denario vno, & tres bilibres hordei denario vno, & vinum & oleum ne læseris. Et cum aperuisset sigillum quartum, audiui vocem quarti animalis dicentis: Veni & vide. Et ecce equus pallidus, & qui sedebat super* H *eum, nomen illi mors, & infernus sequebatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, & morte & bestijs terræ. Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas interfectorum, propter verbum Dei & propter testimonium quod habebant. Et clamabant voce magna, dicentes: vsquequo domine sanctus, & verus non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? & data sunt eis singulæ stolæ albæ, dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conserui eorum, & fratres eorum qui interficiendi sunt, sicut & illi. Et vidi cum aperuisset sigillum sextum, & ecce terræmotus magnus factus est. Et sol factus est niger tanquam saccus cilicinus. Et luna tota facta est sicut sanguis, & stellæ de cœlo ceciderunt super terram, quemadmodum ficus emittit grossos suos, cum à vento magno mouetur. Et cœlum recessit sicut liber inuolutus. Et omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt, & reges terræ & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis liber & seruus absconderunt se in speluncis, & in petris montium, & dicunt montibus, & petris: Cadite super nos. & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira agni quoniam venit dies magnus iræ ipsorum. Et quis stare poterit? Post hæc vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque super vllam arborem, &c.*

¶ Item super illo: *Et vidi, & ecce equus albus, & qui sedebat super illum, habebat arcum, & data est ei corona, & exiuit vincens, vt vinceret.*

¶ Equus est caro nostra Esa. 31. Equi eorum caro, & nunc spiritus & c. Sessor eius est anima quæ carni merito debet præsidere. Et breuiter sessor iste cum suo equo albo, significat hominem, qui per castitatem corpus habet candidum, & purum. Iste quandoque habet arcum, id est, rigorem iustitiæ, & æquitatis, quia quantũ ad sagittandum & corrigendum delinquentes, tales sunt iusti & rigidi, in se vero sunt innocentes & casti. Vnde Ecclesia. 9. *Omni tempore vestimenta tua sint candida*. Ideo pro certo talibus personis castis & iustis debet dari corona, id A honor, & celsitudo, regiæ potestatis, quia tales personæ quando sunt promotæ ad dignitatem, vincunt primo se, & cupiditates suas, & tandem vincunt, & suppeditant omnes malos, & præualent aduersus principes & tyrannos. *Exiuit* (inquit) *vincens vt vinceret*, qui enim primo se vicerit, alios faciliter vincere poterit. Ideo bene dicit Apostolus Ro. 12 *Noli vinci à malo sed vince in bono malũ*. Vnde Seneca lib. de moribus. *Fortior est qui cupiditates suas vincit quam qui hostes subiecit*. ¶. Vidit Ioannes *equum rufum, & qui sedebat super eum, habebat gladium magnum, & datum est ei vt sumeret pacem de terra, & vt homines inuicem se interficerent*. ¶ Charissimi, color rufus teste Aristotel. in Physiognomia, significat malitiam, fraudem, fallaciam & liuorem. Illi igitur qui habent equum rufum, sunt, qui sunt fallaces, inuidi, malitiosi. Et pro certo isti hodie habent gladium maximum, id est, linguam, & loquacitatem, quam ita habent magnam, latam, longam & diffusam, quod per detractionem ad omnes personas & status attingunt, scilicet, de omnibus detrahendo, & accusando verba referendo. Et ideo pro certo talibus datur hodie potestas à diabolo, quod ipsi tollant pacem de terra, quapropter verba dicta talium iniquorum, & impiorum, & per ipsorum falsas accusationes, & relationes pax, & concordia dissipatur, & lites & discordiæ seminantur. Eccles. 28. *Susurro, & bilinguis maledictus multos turbauit habentes pacem.*

¶ Vidit Ioannes *equum nigrũ, & qui sedebat super eũ, habebat staterã. audita est vox inter animalia, dicens. Bilibris tritici denario vno, & tres bilibres hordei denario vno, vinum & oleum ne læseris.* ¶ Equus hic est corpus Christi, qui niger, vilis & despectus extitit præ tormentis Esaiæ 53. *Vidimus eum & non erat ei aspectus.* Sessor istius id est, Dei filius habet stateram, id est, libram æquitatis, & iustitiæ in manu sua, quia habet potestatem iudiciariam, & potest ponderare, & librare merita singulorum. Ideo dicitur sibi, bilibris tritici, &c. Triticum significat perfectos, qui medullã deuo-

deuotionis & compassionis habent, & ipsi sunt pleni. Hordeũ significat imperfectos qui cum medulla meritorũ, & virtutum habent admixtam corticem venialium peccatorum. Denarius est præmium æternæ beatitudinis illud est præmium commune. Vnde Matth.20. *Acceperunt singuli singulos denarios.* Dicitur enim quod bilibris tritici, id est, duæ libræ tritici, & tres bilibras, id est, sex libræ hordei hoc est dictum parua quantitas perfectorum, quæ per duo designatur, & magna quantitas imperfectorum, quæ per sex significatur, omnes præmiantur ab illo sessore Christo denario vno, scilicet, præmio æternæ Beatitudinis, quia omnes percipiunt eandem visionem tamen diuersimode, quia secundum merita alij clarius, alij obscurius vident Deum. Ideo bene dicitur quod duæ libræ perfectorum tantum reportant quantum sex imperfectorum vel hordeatorum, quia licet habeant eundem denarium & idem præmium quantum ad essentiam, tamen plus habent pauci perfecti quam plures imperfecti quantum ad modum perfectionis, & quantũ ad Dei munificentiam, quia *in domo patris mei mansiones multæ sunt.* Io. 14. Et sequitur quod vox dixit illi sessori & liberatori Christo quod *vinum & oleum ne læseris.* Vinum enim quod lætificat cor hominis, significat viros lætos & consolatores, & aliorum informatores & ad bonum incitatores, qui istos auditores inebriat verbo Dei. Oleum autem quod lenit & nutrit, viros pios significat, & compatientes, qui pauperum infirmitates leniunt, & contemperant, & ipsos per Eleemosynas nutriunt & educunt. Quando igitur Christus ponderabit & liberabit orbem terræ in die iudicij mediante statera iustitiæ, vbi merita singulorum decernet, quando etiam perfectis & imperfectis gloriam distribuere habebit, tunc vero vinum & oleum, id est, viros sapientes, & compatientes misericordes non lædet, scilicet, per æternæ damnationis sententiam, & rigorem Apocalyp. 2. quia *qui vicerit non lædetur à morte.*

¶ Vel dic quod equus niger est Ecclesia vel religio, quæ dicitur equus propter habenas iustitiæ quibus ligatur. Dicitur niger, propter squalorem tribulationis, & abstinentiæ, quasi sua
C species obscuratur. Iuxta illud Cant.1. *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decolorauit me sol*, id est, tribulatio. Sessor istius equi est prælatus, qui debet habere stateram iustitiæ & æquitatis, quia debet ponderare atque cogitare merita singulorum vt videat, quis sit bonus, quis malus, quis promouendus, quis reprobandus, sed tamen qualitercunque sit, denarium vnum, id est, totam portionem bonorum Ecclesiæ, & beneficiorum debet habere duæ libræ tritici, id est duæ personæ perfectæ & bonæ, quæ habent medullam deuotionis, & compassionis, quantum sex hordei, id est, quantum sex imperfectæ, & immaturæ Genes. 44. Exemplo Ioseph., qui Beniamin fratri suo concludit duas partes. Vinum autem & oleum, id est, viri discreti, & pij non debent ab eo lædi, sed debent potius sustineri.

¶ Vel dic quod per vinum & oleum intelliguntur agricolæ, de quorum laboribus oleum & vinum acquiritur. Isti igitur à superioribus, & dominis non sunt lædendi vel molestandi, sed potius sunt diligendi. Vnde Eccles.7. *Non oderis laboriosa opera, & rusticationem ab altißimo creatam.*

¶ Ioannes vidit *aperto quarto sigillo equum pallidum, & qui sedebat super eum, nomen illi mors, & infernus sequebatur eum, & data est ei potestas super quatuor terræ plagas interficere gladio, fame, & morte, & bestijs terræ.* Equus iste est peccator, qui dicitur pallidus, quia caret rubore charitatis, & albedine castitatis. Sessor illius est diabolus, mala voluntas vel peccatum, qui ipsum ducunt circumquaque ad motum suggestionis vel malæ inclinationis. Et iste dicitur mors, quia hominem temporaliter, & spiritualiter occidit. Ideo dicitur quod infernus, id est, infernalis pœna ipsum
D sequitur. Vnde ipse poterit dicere illud Oseæ 13 *Morsus tuus ero inferne.* Isti igitur datur potestas super quatuor affectiones cordis humani, qui sunt dolor, timor, spes & gaudium. Nam ex quo peccatum, diabolus, vel mala voluntas homini dominatur, necesse est quod super quatuor affectiones ipsius principetur. Et ipse annihilet omnes hominis gratias quatuor modis, fame, auaritia, bestijs, id est carnalitate, sensualitate luxuriæ, gladio iræ & inuidiæ, morte otij & desidiæ. Fames quæ desiderium affligit, est auaritia. Bestia quæ sensu, id est, ratione caret, est luxuria. Gladius, qui acutè pungit, est iracundia. Mors quæ insensibilem, immortalem facit, est desidia. Ista igitur est quadruplex mors culpæ, quia ab isto malo sessore occiditur anima peccatoris quantum ad quatuor partes affectionum cordis sui. Vnde Hierem.15. *Visitabo super eos quatuor species*, dicit dominus, *gladium & canes, volatilia cæli, & bestias*, & paulo ante dixerat, quod qui ad mortem, ad mortem, qui ad gladiũ, ad gladium, qui ad famem, ad famem &c.

¶ Vidit Ioannes *super altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant, & clamabant voce magna ad dominum. Quare non vindicas sanguinem nostrum? Et acceperunt diuinum responsum, quod expectarent adhuc modicum tempus, donec numerus fratrum suorum qui interficientur, compleatur. Et datæ sunt singulis stolæ albæ, &c.*

¶ Isti significant martyres, quorum animæ sunt in altari paradisi Deo præsentatæ. Isti enim occisi sunt propter testimonium fidei, & propter verbum Dei quod prædicabant. Isti enim zelo iustitiæ, non vindictæ, petunt venire ad iudicium, scilicet, vt eorum sanguis beatorumque tribulationes puniantur. Sed pro certo respondetur, quod nec dum completus est numerus electorum vel martyrum, qui sunt per occisionem ad Deum migraturi, vel alias secundum ordinem prædestinationis Dei in sæcula posituri. Et ideo interim dantur eis stolæ albæ, scilicet, indumentum gloriæ paradisi, quam nunc habet anima separata, quæ dicitur stola prima Luc. 15. *Cito proferte stolam primam, & induite eam.*

¶ Aperto sexto sigillo, *Vidi*, inquit, *Ioannes, Et ecce terræmotus factus est magnus. & sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, & luna facta est tota sicut sanguis, & stellæ ceciderunt de cælo, sicut ficus emittit grossos suos cum à vento mouetur, & cælum recessit quasi liber inuolutus, & omnis mons & insulæ de locis suis motæ sunt. & omnes reges terræ principes & diuites, & fortes, & omnis seruus & liber absconderunt se in speluncis atque in petris montium, & dicunt montibus & petris, Cadite super nos & operite nos a facie sedentis super thronum & ab ira agni, quoniam* E
venit dies magnus iræ peccatorum. Et quis poterit stare?

¶ Iste terræmotus significat motum tentationum, & tribulationum huius mundi, & earum inualescentiam in hoc mundo. Sol clarus significat statum prælatorum. Luna mutabilis significat statum principum & laicorum. Stellæ statum & personas bonorum subditorum. Cælum est Ecclesia. Mons significat statum perfectionis. Insula mari circumdata significat statum religionis. Dico igitur quod sol, & status prælatorum in multis per vitia denigratus est. Luna vero, id est, status principum sæcularium, per crudelitatem, & rapinam in sanguinem conuersus est, & ideo cælum Ecclesia à statu prosperitatis recessit, & ipsum tribulatio circumuoluit. Stellæ etiam id est, bonæ personæ per peccatum iam videntur cadere, & mons cuiuscunque perfectionis, insula cuiuscunque religionis, iam de loco suo, & conditione suæ primæ fundationis videntur penitus commotæ, id est, commutatæ. Qui enim bene consideraret quales fuerunt, & qualiter se habuerunt montes, id est, dignitates Ecclesiæ, & insulæ, id est, status religiosorum, qui fuerunt in Ecclesia primitiua, re vera bene posset dicere, quod sunt motæ de loco suo, & quantum ad vitæ perfectionem, & quantum ad morum, & habituum qualitatem Psal. 81. *Mouebuntur omnia fundamenta terræ.* Ideo propter mala exempla istorum subditorum, alij inferiores reges, diuites, fortes, serui & liberi, ab amore diuino defecerunt, & iam in cauernis terræ, id est, in amore terrenorum se penitus incluserunt. Vnde Iosue 10. *Absconderunt se quinque reges in spelunca, &c.*

¶ Vel dic, quod sol est intellectus, qui hodie per obscuritatem erroris, & ignorantiæ denigratur. Luna mutabilis est, quæ sanguinea per carnalem amorem efficitur. Stellæ sunt potentiæ sensitiuæ, quæ hodie per praua delectabilia, & peccata diuersa cadere comprobantur. Cælum est ratio, quæ hodie obnubilatur vel excæcatur.

¶ Vel stellæ sunt virtutes, & gratiæ, quæ hodie cadunt, & perduntur propter terræmotum, & ventum suggestionum quo à diabolo concutiuntur, quia propter ista iam deficiunt montes contemplationis, iam cessant insulæ compunctionis, & contritionis [illegible] est in medio maris, id est, in medio cordis auaritiam reg[illegible] principes, id est, iustitia, & iudicium diuites, id est, sufficientia, fortes, id est, cõstantia, liberi id est, charitas, serui, id est, humilitas se abscondunt, & desistunt. ¶ Vel dic quod Sol est veritas, quæ splendet, Luna est pietas, quæ honorem præbet. Cælum est verecundia, quæ honestatem celat. Stella est prudentia, quæ omnia illustrat. Quia igitur inualescente terræmotu tentationis, sol conuersus est in nigredinem ignorantiæ, Luna pie- F

tatis

Eleuans oculos cum esset in tormentis vidit. ¶ Super quem locum Gregorius dicit, quod *aduersitas aperit oculos* Esa. 28. *Vexatio dabit intellectum.* ¶ Illud, quod ponitur hic, quod Paulus quærebat se adiungere fratribus in Hierusalem, illi timebant & fugiebant eum, nescientes ipsum conuersum, scientes quanta mala inferre fidelibus solebat. ¶ Hoc potest allegari, quod mala fama difficile tollitur, quod qui semel criminosus extitit, dato quod non in veritate sit correptus, tamen pro suspecto habetur Eccles. 10. *Si hebetatum fuerit ferrum, non vt prius multo labore exacuetur.* ¶ Socij Pauli vocem exaudientes nihil videbant. ¶ Hoc potest allegari, quod moderni prædicatorum auditores multa audiunt, sed nihil vident, audiunt verba, sed non vident exempla quia multi inueniuntur qui bona dicunt, pauci exemplariter faciunt. Ideo dicitur Mat. 23. *Quæ dicunt facite & quæ faciunt nolite facere.* ¶ Vel dic contra auditores, qui bene prædicatorum verba libenter audiunt, nunquam tamen accedunt ad facta, nec volunt ab eis capere aliqua bona exempla operandi Deut. 4. *Vocem audiuistis, sed faciem non vidistis.*

Capitulum decimum. Textus. Vir autem quidam erat in Cæsarea nomine Cornelius.

Moralitatvm Cap. VIII.

CORnelius Centurio gentilis Italicus per Imperatorē in Palestina Cæsarea constitutus, religiose viuebat, & timens Deum multas eleemosynas faciebat, & sæpius Deum exorabat, quapropter Deus ipsum perire non sustinens, angelum sibi misit, per quem ad B. Petrum erectus fidem & baptismum suscepit ¶ Illud alleg. quomodo etiam eleemosyna in gentilibus & alijs est Deo grata, quæ apud Deum salutē possessori suo meretur, ita quod diuina clementia vt communiter hominem piū & misericordem quamuis alias sit peccator, non sustinet damnari, iuxta verbum Hier. dicentis *se non audisse hominem male mortuum pijs operibus assuetum.* Sicut de B. Gregorio legitur, quod paganum suis orationibus ab inferno suscitauit, eo quod ipsum fuisse pium audierat, ideo dicitur Tob. 4. quod *eleemosyna à pec-*
B *cato liberat. &c.* ¶ Cum Iudæi abominarentur gentiles, ita quod in primitiua Ecclesia Christi discipuli qui pro maiori parte Iudæi erant, gentilibus non prædicarent, nec eis communicarent, sed potius in Iudæa cum Iudæis habitarent, factū est quod Petrus quadā die in Ioppen manebat, vbi in solarium vnius domus ascenderet & oraret. Factus igitur in extasi, linteum per quatuor angelos à cœlo dimissum omnibus serpentibus, quadrupedibus & volatilibus plenum sibi præsentatum in visu tuetur, & tunc de cœlo auditur vox monens vt comedat, dicens: *Surge Petre, macta & manduca.* Sed tamen ne ista tāquam immūda & lege prohibita refutaret, continuo subinfertur: *Quod Deus purificauit, tu ne immundum dixeris.* Vas igitur illud mox in cœlum recipitur, & per hanc visionem intellexit Petrus, quod non est personarum acceptio apud Deum, & quod Deus ita bene vult saluari gentiles, vt Iudæos, & quod indifferentes debent esse Apostoli, quo ad bonos & malos. Exinde factum est, quod discipuli gentibus prædicauerunt & eis communicantes, ipsos ad fidē & ecclesiam receperunt. Tunc igitur intrauit nuncius Cornelij gentilis qui fidē & baptismum petebat, & sic in visione cognouit, quod neminem refutare deberet. Inde etiam factū est quod discretionē ceremonialem cibotū legalium dimiserunt, & cuncta animalia dum tamen sana essent corporibus in cibaria receperunt. ¶ Dico contra quosdam qui sunt tam in sæculo quam in claustro, qui ita de sua iustitia præsumunt, quod gentiles & Immunda animalia, id est, peccatores & impios vilipendūt, & & cum ipsis communicare dedignantur, & eis prædicare non satagūt, sed contemnunt Luc. 18. Contēnebat enim Pharisæus publicanum. Dicunt enim illud Esa, 56. *Recede à me, &c.* Sed illud in suis discipulis dominus repudiat & maxime in Petro, id est,
C in prælato & prædicatoribus illud non approbat. Vult enim quod tales nihil immundum reputent, nullum quamuis peccatorem repudient & contemnant, sed generaliter bonis & malis viam salutis ostendāt, & ad omnes indifferenter se habeāt cum sapientibus & insipientibus, Græcis & barbaris debitores existāt, debitum suum soluāt Matth. 9. *Non enim opus est valētibus Medicus sed male habentibus. Quod Deus purificauit. &c.* quia quos Deus baptismo lauit, vel sanguine redemit: non debent alij contemnere, sed charitatis amplexibus adamare Matth. 18. *Videte ne contemnatis vnum ex pusillis his.*

Capitulum duodecimum. Textus. Eodem autem tempore misit Herodes rex manus vt affligeret quosdam.

Moralitatvm Cap. IX.

PEtrus captus ab Herode, vt post pascha ab eo occideretur, primo in carcerem fuit missus, duabus catenis vinct⁹, à quatuor quaternionibus militum custoditus. Verū cum oratio fieret ab ecclesia sine intermissione ad Deum pro eo, factum est, quod eadem nocte qua in crastinū debebat occidi, inter duos milites in carcere dormiēti angelus domini astitit, & lumen in habitaculo circumfulsit, percussoq; latere Petri, excitauit eum dicens illi: *Surge velociter, præcinge te, & calcia te caligas tuas, & circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me.* Ceciderunt igitur catenæ de pedibus eius, & ipse post angelum ibat, & quod hoc per angelum fiebat, nesciebat, quinimo se videre somnium æstimabat. Transeuntes igitur primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream quæ ducit ad ciuitatem, quæ vltro aperta est eis, & sic de potestate Herodis exiuit, & continuo angelo recedente, Petrus ad se conuersus angelicū ministerium recognouit, dicēs: *Nunc scio vere, quia misit dominus angelum suum, &c.* Ipse igitur ad fratres venit, & sic miraculose se liberatū inuenit. ¶ Reuera talis processus videtur quandoq; fieri in conuersione peccatoris. Constat enim quod Petrus qui interpretatur dissoluens, id est, peccator pœnitens, robustus ad dissoluendum legis diuinæ vincula assuetus, ab Herode diabolo per peccatum capitur, in carcerem male consuetudinis traditur, quatuor quaternionibus, i. quatuor malis affectionib⁹ traditur, duabus catenis id est, complacentia peccati & difficultate pœnitendi stringitur & sic ibi dormit & quiescit, & inter duos milites, scilicet, inter excœcationem mentis & considerationem finis ibi commoratur. Nec cogitat, quod de eius damnatione & morte tractetur, & quod in crastino, id est, subito damnandus à dæmonibus expectatur. Vnde Luc. 19. *Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.* Sed Deus qui videt damnationis periculum, angelum suum, id est, aliquem euangelicum prædicatorem vel prælatum sibi mittit, qui ipsum arguendo percutit & ad surgendum de peccato exeundumque de periculo excitat & inducit. Percutit igitur latus, id est, cor & pectus eius, per contritionem, cadunt cate- D
næ vitiorum, per confessionem & absolutionem, surgit, per peccati displicentiam, præcingit se per abstinentiam, & temperantiam, & superfluitatum resecationem, calceat caligas suas, id est, multiplicem bonam affectionem, circumdat sibi vestimentum suum, id est bonam conuersationem, sequitur angelum prædicatorem per bonam imitationem, & obedientiæ executionem Exo. 32. *Angelus meus præcedet te, custodi & obserua mandata eius.* Primam & secundam custodiam transit per culpæ & pœnæ euasionem & sic ad portam ferream, id est, ad duram pœnitentiam qua ad ciuitatem Paradisi perducitur per propriæ carnis macerationem, & ita liber de manu Herodis, id est, diaboli efficitur, & fratribus, id est, fidelibus adiungitur per gratiam & deuotionem Luc. 1. *De manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, ad laudandum Deum,* & angelum qui ipsum liberauit, id est, prælatum, qui ipsum conuertit, per gratiarum actionem quando se liberatum cognoscit, & euasisse periculum & damnationem, dicens: *Nunc scio vere quia misit dominus angelum suum & liberauit me* Psal. 123. *Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* ¶ Discipulis audientibus Petrum stare ante ianuam, & non credentibus, dictum est, quod *angelus eius erat.*

¶ Hoc potest allegari, quomodo quilibet habet angelum sibi deputatum. Vnde Matth. 18, *Angeli eorum vident faciem patris. &c.* E

¶ Cum Herodes quadam die in Cæsarea, indutus & veste regali pro tabernaculo sederet, & Tyrij & Sydonij quibus iratus fuerat, adularentur eidem, & vocem Dei & non hominis acclamarent, hoc est dictum, quod laudes Deo & non hominibus debitas sibi adulando dicerent, ipsum eo sustinente & approbante tanquā Deum collaudarent, affuit angelus Domini qui percussit ipsū, & statim consumptus à vermibus expirauit. ¶ Illud potest exemplariter dici, quomodo illū Deus detestatur & punit, qui propriā conditionē non cognoscit, sed vltra propria merita se laudari permit, tunc angelus, i. diuina potentia tales percutit, & vermiū, i. e. dæmonum multitudo ipsū consumit Esa. 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.*

¶ Vel alleg. contra Antichristū, qui in regia maiestate sedebit, & se Deum magnificari gaudebit, ideo vermis infernalis ipsum perpetuo deuorabit, & angel⁹, i. e. Christus ipsum percutiet & damnabit.

Vel

¶ Vel dic, quod Herodes qui interpretatur glorians in pellibus, id est, qui in sua pulchritudine gloriaorur, & qui Iacobum, id est, spoliationem diaboli in se occidunt, & Petrum, idest, substantiam mentis in se eneruare cunantur, qui volunt in ornatu regio sedere, & adulatorum laudibus scalpi, & vltra merita virturem suam laudari ab adularoribus delectantur, tales dico ab angelo Dei, id est, ab anteriori ratione percutiuntur, & à vermibus, id est, conscientiæ remorsu interius corroduntur, in quantum conscientia taliu m ipsos percutit, quando in se nõ seorit, quod ab adulatoribus proclamatur. ¶ Vel dic, qood reges & magnates huius mundi exercitus publice habent adulatores, intus, id est, occulte, vermes, id est, detractores & aliorum deuoratores.

Capitulum decimum quartum. Textus. Factum est autem in Iconio, vt simul intr oirent synagogam.

MORALITATVM CAP. X.

F PAulo & Barnaba regionem lustrantibus contigit, quod dum essent Lystris, vir quidam sedebat claudus pedibus ex vtero matris suæ. Dum igitur iste audiens Paulo loquente & videns Paulus, quud haberet fidem vt sanus fieret, dixit ad eum Paulos, *Surge & sta supra pedes tuos rectus.* Qui exiliens ambulabat. Turbæ autem Licaonitæ clamauerunt, *Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos.* Barnabam igitur, Iouem dixeruot: Paulum vero qui dux erat verbi, Mercurium vocauerunt. Ipsi adductis thesauris & coronis, ipsis sacrificara voluerunt, nisi Apostoli prohibuissent.

¶ Ista applica ad prædicatores, quia quando ipsi de suis doctrinis & exemplis faciunt claudos, id est, peccatores & in moribus claudicantes recte per iustitiam incedere, digni sunt quod gentiles, id est, sæculares ipsos Deos. i. sanctos debeant æstimare, & sacrificia bonorum temporalium ipsis ministrare, dicentes: *Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos.* Tales Dij, id est, cælestes merentur dici, & tam Iupiter, qui dicitur, iuuans pater, quam Mercurius, qui dicitur aperiens ciuitatem, possunt vocari, eo quod peccatores per eos sicut per patres solent iuuari, & ipsis cæli ciuitas aperiri, Ps. 81. *Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes.* Talibus debent sacrificia i. terreni honores offerri, qui scilicet vltra modum excedunt, debent per eos refutari, teste Greg. *Prædicatoribus qui largiuntur spiritualia, debentur temporalia.* ¶ Vel dic, quod nullus sanctus homo debet sustinere, quod aliquis ipsum Deum reputet, id est, quod maiores lapides quam sua requirũt merita sibi formet. Vel quod sacrificia vanæ laudis sibi offerat, qoam de ipso aliquid vltra veritatem existimet Hier. 6. *Ad quid affertis mihi thus de Saba?* Act. 12. Cuius contrarium fecit Herodes, qui sicut supra visum est, Deum se vocari sustinuit, & ideo triste salarium reportauit. ¶ Paulus lapidatus, & extra ciuitatem Lystris tractus, vbi prius tanquam Deus fuerat æstimatus, à turbis extra ciuitatem proiectus, mortuus fuit creditus, qui tandem post turbarum recessum surrexit, & circumstantibus fratribus ciuitatem intrauit, & die postera de ciuitate recessit, & vale faciens fratribus dixit, *Per multas tribulationes oportet nos introire regnum Dei.*

G ¶ Ista allega, quod illi qui in Lystris, quæ erat ciuitas gentilium, id est, in mundo qui est habitatio peccatorum, sicut Dij aliquoties honorantur, ibidem quandoq; versa vice per infortunia lapidantur, vbi enim fortuna hominem eleuat, ibidem ipsum quandoque lapidat & condemnat. Vnde Seneca: *Fortuna vitrea est, dum splendet frangitur.* ¶ Vel dic, quod in hoc potest notari, quod quandoq; viri sancti possunt mortuos se licite & alia similia fingere, vt sic possint impiorum sæuitiam declinare.

Capitulum decimum quintum. Textus. Et quidam descendentes de Iudæa, docebant fratres.

MORALITATVM CAP. XI.

IN capitulo decimo quinto fit mentio, quomodo determinatum est, conuersos ad Christi fidem ad onus graue cæremoniarum legis non teneri, non indiget exponi, vide ibi. Illud autem quod tandem sequitur, quod orta est dissensio inter Paulum & Barnabam, statuentes reuisitare per eos fratres in diuersis ciuitatibus conuersos, & eos in fide & moribus solidare, ita quod ab inuicem sunt diuisi, vnus quidem electo vno socio ad vnam partem, alius cum alio ad aliam iuit. ¶ Hoc allega, quod occulta Dei prouidentia inter viros sanctos quandoq; permittit dissensiones, vel aliqua alia leuia scandala, & hoc quando videt huiusmodi mala in bona posse conuerti, & in melius commutari. Isti quamdiu solum fuissent simul in vno loco fructum non fecissent. Nunc autem ab inuicem diuisi sunt, & sic in pluribus locis prædicauerunt, & nomen Christi fidemq; eius multo amplius adauxerunt. Bona igitur fuit illa dissensio ex qua occasionaliter orta est fidei Christi multiplicatio Luc. 12. Vnde Christus dicit, quud *non veni mittere pacẽ in terram, sed gladium.*

Capitulum decimum sextum. Textus. Peruenit autem in Derben & Lystram. Et ecce discipulus quidam. H

MORALITATVM CAP. XII.

PAulus circumcidit Timotheum, qui erat gentilis, cum tamẽ sciret circumcisionem non esse necessariam, ipsam & alias cæremonias non esse fidelibus imponendas, sicut patet in capitulo præcedenti, hoc tamen fecit ad Iudæorum scandalũ vitandum, quorum multitudo in illis partibus crediderat, qui adhuc circumcisionem tenebant. Non poterant enim ita subito ritus nouos accipere, & suos modos abdicare antiquos. Simile probatur infra vbi Paulus de concilio seniorum, & se Nazaræũ & legis obseruatorem ipsum videri crederent & illa simulauit, & cum alijs Nazaræis ad templum purificandus intrauit, vt legis obseruatorem ipsum videri crederent, & illa quę de ipso audierant, falsa existimarent offerentes sacrificium acceptauit.

¶ Ista possunt allegari ad duo: vnum est, pro vitando scandalo & periculo licitum est fieri, quod alias erat illicitum, & dissimulare quod non est verum. Vnde Luc. 24 *Fingebat se longius ire.* Aliud est, quod cito & faciliter non potest mutari, quod diu fuit obseruatum Prou. 22. *Adolescens iuxta viam suam ambulans, etiam cum senuerit &c.*

¶ Paulus & Silas vocati sunt à Spiritu sancto prædicare in Phrygia, Bithynia & Galacia. Vocati vero sunt à Macedonia Euangelizare, sicut Paulo per visum ostensum est, vbi videbatur sibi, q homo Macedo ad eum venit & eius auxiliũ implorauit.

¶ Hoc potest allegari quomodo spiritus vbi vult spirat, & quomodo quosdam vocat, & quosdam repudiat & quomodo prædicatores suos per occultam inspirationem, nunc ab illo loco retrahit, nunc ad alium mittit. Nouit enim Deus qui sunt eius, & ideo secundum quod vnum vel alium elegit secundum hoc prædicatores ad eos mittit. Vnde Ioan. 13. *Ego scio quos elegerim.* Cum Philippis quæ est prima ciuitas Macedoniæ, esset quędam puella spiritu Pythonico plena, quæ diuinando, quæstum maximum suis Dominis exhibebat. Factum est quod Paulum, A & Silam sequeretur, & ad totum laudem hominibus loqueretur. *Isti homines,* inquit, *serui Dei excelsi sunt, qui annunciant nobis viam salutis.* Compatiens sibi Paulus, imperauit immundo spiritui quod ipsam dimitteret, & sic eam protinus à spiritu Pythonico liberauit. Domini vero puellæ videntes, quod lucrum suũ defecerat, & quod puella sanata nihil amplius diuinabat, Apostolos inuaserunt, & facto concursu ipsos traxerunt ad principes, qui ipsos publice cæsos in carcerem detruserunt. ¶ Ista allega, quomodo multi sunt qui non curant de filiorum suorum & subditorum spiritualium salute, sed solum de propria & temporali vtilitate, non curant si diabolo vel spiritui immundo, & peccato subijciantur, dum tamen inde aliqua lucra suæ bursæ subornentur. Ista videmus de parentibus, & amicis sæcularibus, qui si habent aliquam puellam, id est, aliquem filium vel amicum spiritu Pythonico, id est, scientia diabolica plenum, diuinatorẽ & aduocatum, & in sæcularibus scientijs eruditum, videntes quod quæstus, honor vtilitas temporalis ex hoc ipsis aduenit, nolunt ipsum ad hoc conuerti, sed potius ipsum plus diligunt in sæculari statu conuersari Phil. 2. *Omnes enim quæ sua sunt quærunt, nõ quæ Iesu Christi.* Vnde si cõtingat, quod tales ad instinctum Pauli, & Silæ, id est, bonorum religiosorum spiritualiter sanentur, & ad religionẽ conuersi à potestate diaboli liberẽtur, statim domini taliũ, id est, ipsorum temporales parentes, videntes quod spes temporalis lucri quam habebant, in talem ceciderit, & defecerit, incipiunt contristari, & contra ipsos qui eũ lauauerunt, id est, qui eũ ad religionem duxerunt solent turbari, & in eos debachari, dicentes, *Hi homines conturbant ciuitatẽ nostram cum sint Iudæi, & annunciant morem quem non licet nobis recipere, cum simus Romani.* Ad literã enim sæculares vocant religiosos orbis turbatores, & ipsos Iudæos, & superstitiosos dicunt, & respectu sui ipsos esse viles reputant, se vero Romanos, id est, nobiles esse ferunt, non licet nobis domine hunc morẽ suscipere, cũ simus Romani, id est, non licet nobis religiosos vel clericos fieri, cum simus nobiles, & magni. Vnde Iohan. 8. *Semen Abraæ* B *sumus, & neminem seruiuimus vnquam* c. 16. ¶ Paolo & Sila trusis in

carcere & eorum pedibus strictis ligno, factus est terræmotus, fundamenta carceris mota sunt, fores apertæ, vincula soluta, & lumen refulsit vndique, quibus visis, custos carceris conuersus est ad dominum, & cum tota domo sua baptizatus. ¶ Hoc allegatur, quod mores & tribulatio Apostolorum valde proficiunt ad vtilitatem nostram, dum in eorum tribulationibus, & morte miracula fiebant. Cumque existentes in carcere prædicabant, vel epistolas scribebant, & ad remota mittebant, quandoq; actualiter ad Christum homines conuertebant, vel saltem nos alios, qui nunc talia legimus, in fide solidabant, sicut de B. Paulo alibi legitur, qui in carcere positus scribebat epistolas, quæ nunc magis proficiunt vniuersis, quam si tunc liber existēs personaliter prędicasset. Scit n. Deus de tribulationibus sanctorum, & aliorum bona elicere, quinimo talia mala euenire non permitteret, nisi sciret ex talibus vtilitatem aliquam prouenire Deute. 32. *Vt sugeretur mel de petra, & oleum de saxo durissimo.*

Capitulum decimumseptimum. Textus. Cum autem perambulassent Amphipolim, & Apolloniam.

MORALITATVM CAP. XIII.

CVm Paulus esset Athenis, & ibi nomen Domini prædicabat, factum est quod Philosophi, & alij audientes, quod futuram resurrectionem diceret, cœperunt eum deridere, & verba eius nugatoria reputare. Vnde quidam dicebant: quod *nouorum dæmoniorum videbatur esse denunciator.* Alij dicebant quod *erat verborum inutilium seminator.* Ipse propter hoc non destitit, sed cum ipsis disputans, & fidem eis prædicans, multos ad fidem conuertit. Et dicitur ibidem, quod *Athenienses & alij hospites ad*
C *nihil aliud vacabant nisi dicere, & audire aliquid noui.* ¶ Ista possunt applicari contra modernos auditores sermonum. Ad hoc deuenit humana dementia, quod homines plus quærunt audire nugas, quam vtilia, quinimo multi videntur esse similes Atheniensibus, qui curiositatis gratia magis, quam vtilitatis sermones aliorum audiunt, quos tandem modica occasione despiciunt. Vnde Seneca: *Natura humana nouitatis est auida.* Si autē prædicator dicat communia, & vtilia, & non ad voluntatem ipsorum, statim solent eum despicere, & omnia verba eius, quanquam sancta & vtilia, damnare, dicentes: Quid vult seminator verborum hic dicere? alij dicunt, quod nouorum dæmoniorum videtur denunciator esse Prou. 18. *Non recipit stultus verba prudentiæ, &c.* ¶ Videns Paulus idololatriæ deditam Atheniensium ciuitatem, incitabatur eius spiritus. Inter cætera vero simulacra inuenit ibi idolum, cuius titulus erat ignotus Deus hominibus ipsis annunciauit, dicens: *Quod ignorantes colitis, hoc ego nuntio vobis.* Narratur enim quod in passione Christi cum solis eclypsis vniuersalis fieret, & ipsa eclypsis naturaliter non fieri valeret, pro eo quod luna in oppositione, & non in coniunctione solis esset, Philosophi qui erant Athenis, illud tam mirandum factum alicui ignoto numini attribuerunt quem tunc pati alicubi dixerunt, & ideo ignoto Deo aram fecerunt, & ibi titulum ignoto Deo erexerunt. Tunc fertur Dionysius in Areopago, i. loco vbi disputabatur, præfectus ista verba dixisse: *Aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina dissipatur.* Populo igitur super titulo huius idoli disputante iste Dionysius Christo credidit, & vna cum multis alijs Pauli discipulus fuit factus. ¶ Illud allega contra gentiles, qui adorant Deum ignotum. Adorant enim Deum tanquam creatorem: ignotus tamen est eis, quia Christum nesciunt redemptorem Ioh. 4. Vnde possumus dicere: *nos adoramus, quod scimus, vos adoratis, quod nescitis, &c.*

¶ Vel allega inter miracula facta in Christi passione, vel de conuersione Dionysij.

D *Capitulum decimumnonum. Textus.* Factum est autem cum Apollo esset Corinthi.

MORALITATVM CAP. XIV.

VIdentes quidam Iudæi miracula, quæ faciebat Paulus, & quomodo dæmones de obsessis corporibus expellebat, cœperūt per nomen Christi dæmones adiurare, & quanquam Christum non crederent cœperunt tamen super obsessis nomē domini inuocare dicentes, *Adiuro vos per Deum quem Paulus prædicat.* Dum igitur quadam die hoc facerent, incepit dæmoniacus dæmon in dæmoniaco dicere per hæc verba: *Iesum noui, & Paulum scio, vos autem qui estis* insiliens autem in ipsos ad terram prostrauit, & dominatus amborum ipsos nudos, & vulneratos dimisit. ¶ Illud potest allegari contra prædicatores, qui dicunt & non faciunt, qui iuxta verbum Apostoli, *confitentur se Deum nosse, factis autem negant.* ad Tit. 1. Sicut ad literam sunt hypocritæ, qui in nomine Iesu solent prædicare, & quamuis ipsi non obediant, nec fidem eius per bona opera teneant, gaudent tamen prædicando in eius nomine eius virtutes facere, ita quod quandoque bene docendo solent dæmones, & peccata de peccatoribus propulsare. Vnde Mat. 9. *Domine vidimus quendam in nomine tuo.* &c. Sed quid? Pro certo dominus contra tales indignatur, & eos tanquam indignos quod prædicent nomen suum, in manibus dæmonum tradit, à quibus finaliter affliguntur Psalm. 49. *Quare enarras iustitias meas*, dixit dominus peccatori, *& assumis testamentum meum per os tuum: Tu vero odisti disciplinam, &c. propterea Deus destruet te in finem.* ¶ Vel dic quod isti met dæmoniaci quos ipse volebat curare, id est, peccatores quos talis malus peccator vult conuertere, solet ipsis dicere: *Iesum noui, & Paulum scio, vos autem qui estis*, scilicet, qui verba dicitis, & opera non facitis, & ore confitemini quem operibus impugnatis. *Medice*, inquiunt; *cura teipsum.* Tales solent quandoque in iniurijs discerpere, tribulare & opprimere, vestimenta temporalium tollere, & eos infestare, sicut ad literam patet de mundi tyrannis, qui quia vi- A
dent religiosos & prælatos verba habere & non opera ideo ipsos spoliant, & contemnunt verba eorum, & per iniurias ipsos grauant, Iob. 24. *Nudos dimittunt vestimenta tollentes.* Igitur taliter prædicanti dicunt illud Ioan. 9. *In peccatis natus, & tu doces nos.*

Capitulum vigesimum. Textus. Postquam cessauit tumultus, vocatis Pauli discipulis.

MORALITATVM CAP. XV.

IVuenis quidam qui prædicante Paulo dormiuit, & de tertio cœnaculo quasi mortuus cecidit, quem Apostolus mox curauit ¶ Hoc allegari potest, quod qui verbis Apostolorum dormiunt, & qui doctorum prædicatorum prudentiumque hominum sermonibus non intendunt, sed potius in vitijs delectātur, faciliter per peccatum corruunt, & cadunt. ¶ Paulus volens ire in Hierusalem, inter cætera dixit de se alligatus spiritu, *vado in Hierusalem ignorans quid mihi ibi sit futurum, nisi quia Spiritus sanctus, vbique mihi dicit, quod vincula, & carceres me manent Actor. 21.* Vnde sequenti cap. dicitur, quod propheta Agabus zona Pauli pedes suos ligans, dixit: *Spiritus sanctus, virum cuius zona hæc est, sic alligabunt in Hierusalem.* Qua de causa cum à fratribus rogaretur, quod non iret, sibi suaderi non potuit, sed contra voluntatem omnium illuc iuit, vbi statim captus, verberatus, alligatus, & Romam postea ductus fuit. ¶ Recte quotidie similia aperiuntur in actibus humanorum, sic enim nescio qua voce vel occulta Dei voluntate quandoque homo tanquam alligatus spiritu in infortunia ruit, & dato, quod sciat sibi prospera non succedere, negotium tamen illud prosequi non omittit, & cum possit fugere, non fugit, sed ac si voluntarie in pœnam rueret, ab opere huiusmodi non desistit, alligatus vtique spiritu, quod enim Deus futurum decreuerit, nuu potest humana sagacitas impedire, sed potius creatura creatori deseruiens solet occultis Dei ordinationibus cum hora venerit obedire, Genesis 24. *A Domino egressus est sermo, illud impedire non possumus.*

¶ Paulus non grauabat expensis illos quibus prædicabat, sed potius manibus laborabat, vt haberet vnde viueret, nec ab eis aliquid accipiebat, sed eos libere instruebat. ¶ Hic potest notari, quod predicatores quando prædicant, non debent eleemosynas petere, & hoc, ne videantur quæstus gratia prædicare. Vnde Matt. 10. *gratis accepistis, gratis dare debetis*

Capitulum vigesimumprimum. Textus. Cum autem factum est vt nauigaremus abstracti ab eis.

MORALITATVM CAP. XVI.

QVamuis B. Paulus se alligandum in Hierusalem, & tribulationes se passurum audiret. & hoc sibi Spiritus sanctus reuelaret, & propheta Agabus prædicaret, fratribus dissuadentibus, &c. noluit credere, sed futura tribulamina vilipendens, paratū se asseruit pro Christi nomine mortē & vincula sustinere. ¶ In hoc docetur, quod prædicator euangelicus vel quicunq; professor catholicus, vbi de Christi fidei vtilitate agitur, non debet

tribulationes metuere, nec iter suum ad fidei, & prædicationis opera dimittere, sed pro nomine Domini vinculis, mortiq; & laboribus si fuerit necesse se donare, dicens domino illud quod dicitur Luc. 22. *Paratus sum tecum in mortem, & carcerem ire.* Et Marc. 15. *Si oportet me mori tecum, &c.* ¶ Consequenter hic & in cap. 22. & 23. fit mentio, quomodo Paulus in seditione fuit captus, & à tribuno receptus, tortoribus traditus, sed se Romanum dicens, à torsionibus dimissus. Tandem in iudicio multipliciter accusatus, à Iudæis per summum sacerdotem percuti iussus, ita quod idem Princeps sacerdotum à populo extitit maledictus. *Percutiat te Deus paries dealbate. Tu sedens secundum legẽ, contra*
C *legem iubes me percuti.* Sed hæc omnia transeo, & excepto hoc quod cum ipsum torquere vellent Romanum se ciuem allegauit Actor. 26. Cuius simile supra fecerat, vbi propter Pythonissam liberatam in carcerem missus fuit. ¶ Hoc allega, quod non est malum viro Dei quandoq; bonis temporalibus, priuilegijs & auxilijs Dei onus vel pœnitentiam facere, vt vbi propter Dei timorem non parcitur, saltem timore vel amore hominum aliqualiter faueatur.

¶ Illud autem hic consequenter infero, quod cum Iudæi tam Pharisæi quam Saducæi, qui erant sectæ diuersæ, quia Pharisæi resurrectionem futuram credebant, angelos, & animas post mortem viuere asserebant. Saducæi vero negabant, simul contra Paulum conuenissent, & ipsum contra mortem peterent, caute cœpit clamare, & dicere coram eis: *Viri fratres, & ego Pharisæus sum filius Pharisæorum. & de spe, & resurrectione futurorum ego iudico.* Quod audientes Pharisæi, statim à Saducæis diuisi sunt, ita quod inter se contendere, & disputare cœperunt, & ita Pharisæi, qui contra Paulum acerbius sæuierunt, pro ipso pugnare cœperunt.

¶ Illud potest allegari, quod si quis plures aduersarios cõtra se confœderatos habeat, summa prudentia est, si eorum fœdus, & concordiam ad inuicem aliquo articulo dirumpat, vt ipsos per partes diuisos facilius superet, & euadat c. 23.

¶ Illud etiam quod sequitur, scilicet, quod quadraginta viri venerunt ad Principes sacerdotum, dicentes illis, *Deuotione deuouimus, nos nihil gustaturos donec occidamus Paulum.* Et ideo ordinauerunt inter se, quod iterum ad iudicium coram tribuno vocaretur, vt dum veniret ad locum, interficeretur ab eis, quod tamen Deo nolente fuit aliter ordinatum.

¶ Hoc potest allegari, quod hodie multi sunt homines iniqui, qui se reputant deuote & sancte agere, quando sanctos viros possunt occidere. Sicut ad literam videmus de multis malis sæcularibus, qui recte se reputant bonos, quando religiosis & clericis possunt nocere. Vnde Ioan. 16. *Veniet,* inquit, *dies in quo omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare.*

D *Capitulum vigesimum sextum. Textus.* Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso.

MORALITATVM CAP. XVII.

DOminus disposuerat quod Paulus Romam iret, & ibi nomen Domini prædicaret. Vnde supra dixit sibi Act. 22. *Constans esto Paule, sicut de me testificatus es in Hierusalem, ita Romæ oportet te testificari.* Veruntamen per quot vias, modos & causas Romã peruenit, infra patet. Fuit enim de Hierusalem in Cæsaream ductus, & ibi coram Fœlice accusatus, tandem ab eo, dimissus, & per biennium relaxatus, postea iterum vinctus, & Festo successori traditus est, & ab eo volente gratiam præstare Iudæis, vt reduceretur in Hierusalem, iudicatus. Tũc vero Paulus Cæsarem appellauit, & sic missus ad Cæsarem, Romam venit, coram quo nomen Domini prædicauit, & multum Domino collegit, vbi postea mortem pro Domino tolerauit. ¶ Ista allega, quomodo Deus per multas vias solet effectus suos producere, quomodo & quando decreuit aliquid fieri, dato quod multa interualla fiant, ita quod negotium ex toto videtur sopitum, finaliter tamen solet suscitare, & occasione accepta procurat quod decreuerat euenire. Habet enim Dominus in omni negotio, quod decreuit, modos, causas, ordinationem, tempus, horam, & regulam ordinatam, quæ omnia quandoq; suspendit, & post quando tempus fuerit, negotium quod decreuerat, introducit. Vnde Eccl. 8. *Omni negotio tempus est. &c.*

A *Capitulum vigesimum septimum. Textus.* Vt autem iudicatum est nauigari eos in Italiam.

MORALITATVM CAP. XVIII.

a CVm Paulus cũ multis nauigando de terra promissionis in Italiam duceretur, factum est, quod post multos maris

impetus, maris vbi erat bithalassum, id est, profundum, tenax, & bituminosum impegit, ita quod prora stabat immobilis, & puppis soluebatur à vi maris. Armamentis igitur nauis in mare proiectis, & neque sole neque syderibus post multos dies apparentibus sed tempestate non exigua imminente, ablata erat omnis spes & fiducia singulorum. Verumtamen Deus salutem animarum Paulo concessit, ita quod nullus ibidem perijt aut defecit naufragantesque Paulus alloquitur, & ad sumendum panem incitat, & hortatur. Satiati igitur cibo nauim alleuiabant, & frumenta in mare iactabant. Tandem vero fracta naui, aliqui natando ad littus venerunt, alij super tabulas applicuerunt, & sic omnes periculum euaserunt.

¶ Nauis ista est anima, quæ, scil. inferius ad terrena debet esse clausa, superius ad cælestia aperta, interius per humilitatem concaua, per charitatem lata, per perseuerantiam larga, in principio & in fine per abstinentiam & temperantiam, & cõtinentiam stricta. Prou. 31. *Facta est quasi nauis institoris de longe portans panem suum.* Habet etiam ista nauis duas principales partes, scil. proram, quæ significat amorem, puppim, quæ significat timorem. Habet enim ista nauis armamenta, scil. virtutes, & scientias, portat etiam quandoq; frumenta, id est terrenas possessiones & diuitias. Ista igitur est veritas, quod quando Paulus, id est, humanus animus vel homo tentat nauigare de terra promissionis, de statu gratiæ in Italiã, quæ interpretatur excessus in mundum, vbi faciliter excedimus per peccatum, & propter hoc mari, id est, mundi fluctibus, & amaritudinibus animæ suæ nauem exponit, quandoque contingit, quod tempestas tribulationum sibi nascitur, lux vero solis, & syderum, id est, Dei gratia, & sanctorum, vel doctrina bonorum prædicatorum eidem penitus denegatur. Vnde Sap. 17. *Ignis quidem nulla vis poterat eis lucere, nec syderum limpida flamma illuminare poterant illam noctẽ horridam.* Ita quod prora prima pars nauis animæ, scil. amor ipsius in bithalassum, quæ est terra tenacissima, id est, in mundi bonis, & terrenis per affectionum tenacitatem impingit, vbi per auaritiam arescat, & sistit, puppis vero id est, timor impetu maris, id est, tribulationibus soluitur, & sic per diuersa peccata nauis animæ dissipatur, armamenta virtutum perduntur, & Paulus cum populo suo, id est, ratio cum cordis affectibus periculis exponitur. Verumtamen quandoq; contingit, quod post illã fractionem, id est post animæ peccatum aliqui per mare pœnitentiæ nauigantes, & aliqui tabulis diuinæ misericordiæ se committentes, saluantur & ad portũ salutis & gratiæ deducuntur. Quod potissime contingit, quando cibo diuinæ lectionis sunt refecti, frumenta, i. bona mundi, in mari, id est, ad amaros pauperes per eleemosynas proijciunt, & nauẽ maris à terrenis exonerant, atq; per terrenorum contemptũ alleuiant, & extollunt. Vnde Matt. 8. *Nauicula in mari magnis iactabatur fluctibus &c.* B

¶ Vel dic, quod nauis significat Ecclesiam, cuius prima pars prælatos & superiores designat, vltima vero pars subditos & sæculares significat. Igitur ista prima pars Ecclesiæ, scil. prælati, quando ex toto impingit in bithalassum, id est, in amorem, & auaritiam terrenorũ, necessario fit vt pars posterior, id est, populus subditorum malorum, istorum exemplo soluatur, vt quod propter istorum auaritiam, terrenis penitus adhærentem, & de spiritualibus, & æternis minime curantẽ tota nauis Ecclesiæ tẽtationum, & tribulationum fluctibus dissipetur, tempestates enim vitiorum insurgunt, armamenta virtutum proijciuntur, & perijt lux solis, & syderum, i. exempla sanctorum deficiunt, & a
sic qui sunt in hac naui, damnationis periculum pertimescere satis possunt. Vnde Ambr. in serm. de confessoribus nauigantibus, vbi per hoc mare magnum valde pertimescendũ est, ne nauem nostram fluctus voluptatis absorbeat, aut in æternã damnationis prædã pirata crudelis abducat. Qui igitur saluari vult, debet se in mare, i. in amaritudinem pœnitentiæ mittere, tabulæ diuinæ misericordiæ se committere, frumenta, id est, bona mundi proijcere, & ad portũ salutis qui Christus est, per bona opera natitare. Vnde Iob 41. *Tunica succinxit se, & misit se in mare.* C

¶ Vel dic, quod Paulo animæ dantur ne pereant, in quo notatur, quod quandoque societas, & oratio vnius boni, causa est salutis multorum. Animæ autem, & non nauis saluantur, quia Deus de perditione temporalium non tristatur. Itaq; in hoc notari potest, quod apud Deum animæ corporibus, & spiritualia temporalibus præferuntur.

e ¶ Vel dic, quod per nauim Pauli intelligitur Ecclesia, quam ipse conuertit, scil. Asia minor, quæ est Turcia cum omnibus

suis prouincijs, & Græcia & communiter tota ecclesia orientalis, quia ista Pauli nauis perijt, in quantum illa ecclesia per schismata & hæreses oberrauit.

Capitulum vigesimum octauum. Textus. Et cum euasissemus tunc cognouimus, quia Mytilene

MORALITATVM. CAP. XIX.

CVm Paulus euasisset de naufragio, pro calefaciendo se pyrã sarmentorum congereret, contigit quod vipera vi caloris commota, manum Pauli arriperet, & mortua manu inferius dependeret, quod videntes viri insulæ, ipsum homicidam dicebant: *vtique* (inquiunt) *homicida est homo ille qui cum à mari euaserit, vltio diuina non sinet eum viuere*, ipsum in timorem conuertendum, & subito moriturum credebant, sed videntes, quod excussa bestia in ignem nil omnino incurrit, ipsum Deum esse ferebant. ¶ Istud allega contra vanam, & mutabilem opinionem quorundam fatuorum, qui nescientes Dei iudicia, quando vident aliquod infortunium alicui accidere, & serpentes, id est, dæmones & tyrannos ipsum atrociter inuadere, statim solent eum homicidam vel malum hominem æstimare & per æter-
D nam damnationem perire, & vt mori debeat expectare eum, quandoque tamen vident contrarium accidere & læsionem nullam subsequi, sed post tribulationem huiusmodi pacem, & solatium sibi esse Tob. 13. *Post tempestatem tranquillum facit & exanversa*, quando vident sibi prospera succedere, & nullam læsionem serpentum, id est nullam tribulationem maiorem incurrere, solent statim eum Deum, & iustum hominem iudicare; cum tamen contingat, vt bonis mala, & malis bona soleant prouenire, ita quod temporales casus qui accidunt, siue mali bonitatem vel malitiam hominum non possint declarare, sicut ostensum est Luc. 13. vide ibi.

¶ Vel dic, quod cum homo euasit naufragium damnationis æternæ mundi nauem fractam exeundo, & ad litos religionis per pœnitentiam se transferendo, sæpe contingit quod dum per aliquam recreationem temporalem se calefacere nititur, serpentes id est, detractores contra eum insurgunt, qui manum, id est, opera ipsius mordent, & eũ (si possent) inuenenant, & diffamant, sicque fit, quod vbi ad tranquillitatem portus religionis crediderat venisse, detractorum rabies ipsum fortius lædat. Veruntamen talis Paulus, id est, homo iustus debet tales serpentes in ignem suæ inuidiæ excutere, & sic de eorum detractionibus nõ curare, & si ipsos excusserit, & non curauerit, ipsum nequibunt lædere vel nocere, ita quod alij suã perfectionẽ videntes, ipsum Deum & iustum hominem poterunt æstimare Matth. 27. *Vere filius Dei erat iste.*

¶ Vel dic, quod in litore religionis solent dæmones serpentini illos acrius per tentationes mordere, quos vident de naui mundi maris periculum euasisse, & de mundo ad religionis ac pœnitentiæ littora transfugisse.

¶ Vel dic, quod quando Paulus, id est, bonus prælatus aliquem serpentem, id est, aliquem malum subditum in ignem tribulationis per correctionem mittit, statim contra eum si potest insurgit, & eum diffamat & pungit. Quia dicitur Eccl. 10. *Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber*, quia quando prælatus nititur in malis subditis sepem malarum excusationum, spinarum, vitiorum per correctionem destruere, talis coluber solet eum inuadere. Quod videns prælatus ipsum debet in istum ignem
E fortiter excutere, & ad subeundum correctionem acrius compellere, & à tali morsu, id est, rebellione compescere, & arcere Psalm. 139. *in ignem deijcies eos in miserijs non subsistent.*

Moralitatum Actorum Apostolorum finis.

MORALITATVM LIBER TRIGESIMVS quartus super Apocalypsim.

Capitulum primum. Textus. Apocalypsis Iesu Christi quam dedit illi Deus palam facere seruis suis.

MORALITATVM CAP. I.

IOHANNES in insula quæ dicitur Pathmos quæ adhuc est prope Ephesum in Asia minori quæ nunc dicitur Turcia, vidit raptus in spiritu septem candelabra aurea. In quorum medio similis erat filio hominis vestitus podere, præcinctus ad mammillas Zona aurea, caput eius & pili candidi tanquam lana alba, & tanquam nix, oculi eius sicut flamma ignis, pedes similes aurichalco in camino ardenti, vox eius sicut vox aquarum multarum, & in dextera septem stellæ, & ex ore eius exiuit gladius bis acutus, & facies eius lucebat sicut sol in virtute sua, qui dicebat omnibus per hæc verba. Ego sum primus, & nouissimus, fui mortuus, & ecce sum viuens in sæcula sæculorum. ¶ Moraliter ista insula est Ecclesia, quæ à mari, id est, amaris tribulationibus velut insula circuitur. Ista dicitur Pathmos, id est, separatio hostium vel palpantium, quia exinde debent separari hostes, id est, detractores, palpantes, id est, adulatores. Ille vir mirabilis qui ibi videtur, est vir iustus & perfectus vel prælatus, qui pro certo ipsi filio hominis, F similis dicitur, qui pro eo quod Christo, filio Virginis per bona opera conformatur. Vnde Esa. 14. *Similis ero altissimo.* Septem candelabra significant vniuersitatem bonorum & honestorum personarum quia per septem vniuersitas (teste Greg.) designatur: & isti dicuntur aurei quantum ad valorem sanctitatis, & quantum ad splendorem scientiæ, & sagacitatis, apparentiæ & honestatis, quia pro certo in medio istorum, id est, in societate perfectorum debet iste prælatus, & perfectus ambulare & viuere, & quia sancta bona societas, honesta & discreta maxime ad prælatos religiosos, & alios viros perfectos noscitur pertinere, quia *cum sancto sanctus eris in medio*, inquit, *candelabrorum aureorum.* Vnde Eccles. 27. *In medio cogitantium legem Dei assiduus esto.* Iste igitur circa mammillas, id est, in pectore, & in corde debet habere zonam auream, id est, roborem feruidæ charitatis. Caput eius, id est, intentio debet esse admodum niuis albæ ve lana, per candorem innocentiæ & puritatis, & per mollitiem lanæ simplicitatis. Debet habere vestimentum ponderis, id est, decorem exterioris honestatis. Oculi intellectus sui debent esse ignei, per splendorem discretionis & veritatis. Pedes eius, id est, affectiones debent esse ignei, & sonare per clamorem feruidæ charitatis, orationis, desiderij, & spiritualis cupiditatis. Apocalyps. 10. *Pedes eius sicut columna ignis.* Vox eius debet esse sonora per clamorem prædicationis, & per ostensionem authoritatis, quia ipsum decet loqui authentice, & seuere, ne sua authoritas contemnatur. Dan. 10. *Vox sermonum eius sicut vox multitudinis*, & bene multitudinis, quia in omni actu vox solennis personæ, æquipollere debet multitudini aliorum. Item debet habere septem stellas, scilicet, septem dona Sancti spiritus, id est, perfectionem sanctitatis Apoc. 2. *Qui habet septem stellas in dextera sua.* Facies eius debet splendere per dulcorem lætitiæ, & affabilitatis, quia in omnibus debet se ostendere lætum, affabilem & benignum Matthæ. Sexto. *Vnge caput tuum oleo, & faciem tuam laua*, & tamen ipse debet habere in ore gladium bis acutum, id est, rigorem duplicis iustitiæ & seueritatis, quia ipse debet malos corrigere, id est, comminando amissionem gloriæ, G & immissionem pœnæ æternæ, Psalm. 56. *Lingua eorum gladius acutus*, quia secundum Apostolum Hebr. *viuus debet esse sermo, & penetrabilior omni gladio ancipiti.* Et tunc tales pro certo dicere possunt: *Ego sum primus & nouissimus*, etiam qui, scilicet, primi mortui sunt & nouissimi in hac vita per vilitatem deiectionis, & humilitatis, sed finaliter in Paradiso fiunt viuentes, & primi per vigorem perpetuæ dignitatis, & per vigorem felicitatis, & perpetuæ firmitatis, & tunc erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Illi qui modo sunt per humilitatem mortui mundo, id est, nihil valentes, & nihil reputati quo ad mundum, & nouissimi quo ad dignitates & mundi prosperitates erunt primi & feliciores. Et econuerso illi, qui modo sunt in prosperitatibus, dignitatibus & honoribus primi, erunt tunc temporis in desolatione, & miseria vltimi, & depressi inferius, scilicet, in inferno, quia *Deus esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.* Luc. 5. *Fui*, inquit, *mortuus, & ego sum viuens.* Quasi diceret: De morte ad vitam deueniunt, & de mortificatione carnis & paupertatis, ad humilitatem & ad gloriam pertransiunt.

¶ Vel dic quod tales ita perfectæ personæ primo fiunt mortuæ, id est, in statu humilitatis, tamen finaliter debent viuificari, id est, promoueri ad statum prælationis, & dignitatis. ¶ Vel dic, quod septem candelabra sunt septem dona, septem vero stellæ, septem sunt pietatis opera. ¶ Vel septem candelabra, septem sunt sacramenta, septem stellæ sunt septem virtutes & remedia, sicut supra. ¶ Vel dic quod prælatus debet dicere, *Ego sum primus & nouissimus*, quia dato quod sit primus in dignitate debet tamen esse vltimus in humilitate. Iuxta illud Eccles. 3. *Quanto maior es, humilia te in omnibus.* Dicit enim ego fui mortuus, & ecce sum viuens, quia quandoque debet apparere mortuus,

& non

& non aduertens multa dissimulando, tandem debet monstrare se viuentem, scelera puniendo, & malis obuiando.

H ¶ Vel dic quod ille filius hominis est Christus, mysticus filius virginis, vel Papa qui Christo debet esse similis. Corpus eius significat statum curiæ Romanæ, vel statum Ecclesiæ militantis. Dic igitur quod in illo corpore Christi mystico caput sunt prælati, qui debent esse per innocentiam candidi, per mollem clementiam lanei, per frigidam & rigidam iustitiam niuei atque nostri. Vnde de ipso capite dicitur Cant. 5. *Caput eius aurum optimum.* Et capilli isti capiti adhærentes, sunt prælatorum familiares, qui debent esse albi & innocentes, mundi, casti, & cōtinentes Eccl. 9. *Omni tempore sint vestimenta tua candida.* Oculi illius corporis sunt auditores & iudices, qui debent esse per lucem discretionis flammei, per iustitiam, & rigorem ignei. Vnde Daniel. 10. *Oculi eius vt lampas ardens &c.* Vox istius corporis significat prædicatores, qui ad similitudinem aquarum multarum id est, scripturarum, & scientiarum debent clamare, & suo clamore viam Domini demonstrare. Vnde Ioh. 1. *Ego vox clamantis in deserto.* Zona istius corporis significat correctores, qui cingunt corpus Ecclesiæ examinando, & ne defluant per vitia restringendo, qui debent esse aurei iustitiam obseruando. Vnde Eccles. 45. *Circumcinxit eum Zona iustitiæ,* vt Papa & Prælati figurentur in illis Angelis Apoc. 13. *Qui erant præcincti Zonis aureis,* id est, correctoribus sanctis. Dextera corporis significat clericos, qui tenent locum primum in corpore Ecclesiæ militantis. Vnde Psalm. *Dextera Domini fecit virtutem.* Ista igitur dextera septem stellas, id est, septem dona Spiritus sancti, vel septem virtutes debet habere, quibus totam noctem, id est, statum sæcularem debet exemplariter illustrare. Vnde Gen. 1. *Stellas posuit in firmamento,* id est, in statu Ecclesiastico. Facies huius corporis significat doctores, in quibus omnis sensus discretionis sicut in facie debet vigere, & qui per honestam conuersationem ad modum solis lucere debent. Vnde Matt. 17. *Resplenduit facies eius sicut sol.* Pedes huius corporis qui corpus sustentant, sunt inferiores agricolæ, qui ad modum aurichalci debent esse sonori,

A Deo regratiando, & sicut ignis per claritatem ardere in camino tribulationis, & doloris viuendo Daniel. 18. *Pedes quasi species æris candentis.* Os vero quod loquitur, significat aduocatos, qui gladium linguæ debent habere bis acutum, in quantum debent allegare pro iustitia vnius partis, & de iustitia alterius partis, vel in quantum ipsi tenentur intercedere pro promotione bonorum, & punitione malorum. Vnde Luc. 22. *Domine, ecce gladij duo hic.* Candelabra quæ istum & membra istius lustrabant, significant spiritualia Dei dona, quæ totum corpus Ecclesiæ illuminant, quia Christus & membra sua sunt qui ambulant in medio septem candelabrorum aureorum, de quo dicitur in capitulo sequenti.

Capitulum secundum. Textus. Et Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe, hæc dicit qui tenet.

MORALITATVM CAP. II.

ET Angelo Ephesi &c. Vnus Angelus commendatur à filio hominis. *De multis,* inquit, *scio laborem tuum, opera tua, & patientiam tuam, & quod non potes sustinere malos, & tentas mendaces Apostolos, & sustinuisti propter nomen meum, & facta Nicolaitarum quos odio odisti.* Sed reprehenditur in vno. *Charitatem* (inquit) *tuam primam reliquisti, sed memor esto vnde excideris & prima opera fac. alioquin mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris, & tunc promittitur sibi, & si viceris, dabitur sibi edere de ligno vitæ, quod est in paradiso* ¶ Hic recte Angelus designatur vita prælati. Prælatus perfectus potest dici Angelus, quia debet esse Angelicus & cælestis. Iste debet habere bona opera, laborem, patientiam, & iustitiam, malos non debet sustinere, sed corrigere & punire. Nicolaitas etiam qui interpretantur stulti Ecclesiæ, debet etiam languentes, id est, malos clericos vel religiosos etiam Apostolos, id est, hypocritas & fictos tentare, & pro Dei nomine sine defensione sustinere omnia Matt. 15. *Sustinete & vigilate mecum.* Sed quandoque accidit quod ipse perdit charitatem suam primam, quia multi per superbiam, odium & vindictam per-

B dunt vigorem sæpissime charitatis. Nam sæpe accidit quod prælati perdunt gratiam Dei, superbiendo de dignitate, præsumendo de sanctitate. Ex tunc dicit eis Christus: *Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac.* Quasi diceret: Extrahe te ab istis, & hoc duplici modo increpat, scil. timore & amore. Timore, nisi quia hoc fecerit, minatur ei, quia candelabrum suum, id est, suam locem, & prosperitatem clericalem mouebit, & cassabit temporaliter, & æternaliter dissipabit. Item amore, quia promittit ei si ad gratiam, & charitatem rediens peccata vicerit, & prima opera bene fecerit quod dabit ei de ligno vitæ paradisi edere, id est, de societate gloriæ sempiternæ. Et breuiter nullus est ita perfectus, quin possit cadere in peccatum. Veruntamen pœnitentiam debet facere, & primum statum recordari, timore pœnæ & amore gloriæ prima opera perpetrare Hier. 31. *Dirige cor tuum in via recta in qua ambulasti.*

¶ Angelus Smirnæ commendatur de paupertate, tribulatione, diuitijs spiritualibus. Hic blasphematur ab illis qui se dicebant esse Iudæos & non sunt, sed dicitur sibi quod non timeat quæ passurus est, nec etiam diaboli carceres, & tentationes, *sed sit fidelis vsque ad mortem: sed si vicerit, dabitur ei corona, & non lædetur à morte secunda.* ¶ Sic vere qui sustinent hic miserias, paupertates, tentationes, malorum contemptus, blasphemias, vexationes si sint fideles, & perseuerauerint vsque ad mortem, dabitur eis corona vitæ, id est, gloria, & seruabuntur à morte secunda, id est, à morte inferni & damnatione animæ. *Nihil,* inquit, *horum timeas quæ passurus es, sed esto fidelis, vsque ad mortem & dabitur tibi corona vitæ.*

¶ Angelo Pergami dicitur. *Scio vbi habitas, vbi sedes est satanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam.* Postquam de quibusdam reprehenditur, dicitur sibi, quod si pœnitentiam egerit & vicerit, dabitur sibi manna absconditum, & calculos candidus, vbi nomen Dei scriptum est, quod *nemo scit nisi qui accipit.* ¶ Tales sunt multi boni existentes, & moram contrahentes in mala societate, vbi est sedes satanæ, vbi tamen boni perseuerant, no- C men, & fidem Dei seruant, nec eum denegant per peccatum, & ideo talibus si vincunt, si in bonitate sua perseuerant, nec per peccatum succubuerint, promittitur *manna absconditum,* id est, dulcedo æternæ gloriæ, quę à nobis nunc absconditur, promittitur etiam calculus sibi candidus, soliditas perpetuæ damnationis quantum ad gloriam corporis. Nam calculus est durus & candidus, leuis & rotundus, sic & gloria corporis habet duritiem impossibilitatis, candorem charitatis, leuitatem subtilitatis, rotunditatem in agilitatis. Igitur nomen, id est, æterna sua potentia vel maiestas, ibi dicitur esse scriptum, quia in præmio æternæ beatitudinis patet. Prou. 18. præcipue Dei virtus, quia *turris fortissima nomen Domini, ad eam fugiet iustus & saluabitur.* ¶ Angelo Smirnæ dicitur à Deo, *habeo aduersum te pauca, quia habet tecū tenentes doctrinam Balaam,* qui docebat Balach ponere scandalum coram filijs Israel, *sed age pœnitentiam, alioquin pugnabo tecum in gladio oris mei.* ¶ Sic vere Angeli, id est, prælati reprehenduntur, qui habent secum malas personas & eas non puniunt, imo fouent, & maxime qui sunt in scandalū plebi Israel, id est, populo Dei. Isti ergo tenentes doctrinam Balaam significant fornicatores & idololatras, i. idola, hoc est dictum, mulieres pictas adorantes, i. sacerdotes & clericos luxuriosos. Nam si prælatus eos non corrigat, & pœnitentiam non agant, ipse Deus gladio oris sui, i. diuina sententia eos in æternum occidet, & illum qui fuit negligens in puniendo. Quia Rom. 1. *Tales digni sunt morte,* non solum qui talia agunt, sed qui eis consentiunt. Non sufficit enim quod Angelus id est, prælatus sit bonus, imo necesse est quod ipse non sustineat secum malos, quod tamen est hodie contra multos, qui quamuis in se sint boni & tamen non student extirpare malos subditos, imo prece vel precio aliquoties fouēt eos. ¶ Angelo Tyatiræ dictū est. *Noui opera tua, fidē, charitatem, mysteriū, patientiam, & opera tua plura prioribus, & qui vicerit vsq; in finem, & custodierit, dabo ei potestatem super gentes, & regna.* ¶ Sic illi qui sunt in Ecclesia vel religione, habent fidem, charitatem etiam quorum nouissima sunt semper prioribus meliora, i. qui semper viuunt in emendādo in melius, istis dico quod si vicerint, & hæc custodierint vsq; in finem, & perseuerauerint digni erint, quod promoueantur temporaliter, & æternaliter, & ꝙ accipiant à Deo D potestatē super gentes, & regna, & fiant prælati, & aliorum magistri Heb. 7. *Talē enim decebat, vt nobis esset pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus.* Erat autem in Tyatria secundū visionem Ioannis Apostoli mulier Iezabel, quę prophanabat, & seruos Dei seducebat, & docebat comedere de idolothytis, & fornicari, & dato quod ei datū est pœnitentiæ tempus, ibi tamē nullatenus pœnitebat, sed dicitur ei, quod *ipsa ponetur in lectum, & illi qui mœchati sunt cum ea, essent in tribulatione maxima.*

¶ Iezabel quæ interpretatur fluxus sanguinis, significat mundum, à quo sanguis, id est, carnalis voluptas quotidie emanat.

Iste quotidie docet, & prophetizat fornicari seducere & idolothiea, id est, mundi bona diabolis dedicata per auaritiam mandocare, & per contemplationem incorporare, & quod peius est, quia cum tempus huius vitæ sit ei concessum, ad pœnitentiam, ipsa tamen nunquam pœnitet, sed semper in suis iniquitatibus perseuerat. Vnde Iob. 24. *Dedit Deus ei locum pœnitentia*, & ipse abutitur eo in superbiam, sed pro certo ista mulier, id est, mundus, vna cum amatoribus suis, qui per diuersa vitia quotidie cum ea mœchantur, finaliter ponentur in lecto mortis æternæ, vbi pro certo in tribulatione maxima, id est, pœnis infernalibus affligentur. ¶ Vel dic literaliter, quod talis est mulier luxuriosa alios seducens in luxuria perseuerans, & impœnitens Eccles. 23. *Omni fornicario panis est dulcis.* Non fatigatur transgrediens vsque in finem, sed tam ipse, quam fornicatores in lecto mortis & inferni tribulabuntur finaliter in æternum, & nisi pœnitentiam fecerint in hac vita, damnabuntur. Vnde Luc. 13. *Nisi pœnitentiam feceritis, omnes simul peribitis.*

E *Capitulum tertium. Textus.* Et Angelo Ecclesiæ Sardis scribe, Hæc dicit, qui habet septem Spiritus Dei.

MORALITATVM CAP. III.

Reprehenditur Angelus Sardis sic: *Scio opera tua, quia nomen habes, quod viuis & mortuus es, sed vigila & confirma cætera quæ moritura sunt, & in mente habe qualiter acceperis, alioquin veniam ad te sicut fur hora qua nescis.* Sic igitur multi ecclesiastici qui nomen & famam habent, quod viuant per gratias & virtutes, quia creduntur esse multæ sanctitatis & perfectionis, & tamen mortui sunt per peccatum. Istis igitur & omnibus alijs prælatis dicitur, quod ipsi vigilent per diligentiam super gregem pastoralem domini & ipsi confirment dicendo & admonendo illos qui per imbecillitatem, & vitia putrescunt, & moriuntur. Dicitur etiam ei quod in mente habeat qualiter acceperit curam, & regimen animarum, alioquin super ipsum veniat ira Dei. Luc. 22. *Vigilate, quia nescitis qua hora dominus veniet.* ¶ Commendatur Angelus Sardis, quia *secum habet illos qui non inquinauerunt vestimenta sua.* Et eiden sibi & alijs promittitur, quod *si vicerint, ambulabunt cum filio hominis in vestimentis albis, & erunt scripti in libro vitæ.* ¶ Sic vere prælatus commendatur, quando habet subditos honestos, & castos, qui vestimenta carnis suæ per luxuriam non inquinant. Ideo si vicerint & perseuerauerint, promittitur eis quod cum Christo ambulabunt in cœlo sursum, induti vestibus albis, id est, dotibus æternæ gloriæ, & in libro æternæ prædestinationis scriptierunt. Vnde act. 1. *Ecce duo viri steterunt in vestibus albis:* ¶ Angelo Philadelphiæ dicitur: *Scio opera tua, & dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, quia modicam*
F *habes virtutem, & confirmasti nomen meum, & non negasti nomen meum, & ego seruabo te. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, quia qui vicerit faciam illum columnam in templum Dei mei.*

¶ Iste Angelus gerebat personam infirmorum. Nam isti habent modicam virtutem resistendi. Ideo Deus dat ostium apertum veniæ & pœnitentiæ. Illud semper apertum est pro tempore huius vitæ. Sinus enim ecclesiæ, qui recte est ostium paradisi, semper est apertus, & nunquam pro vita ista clauditur pœnitenti, & hoc, quia infirmi modicam habent virtutem resistendi vitijs & peccatis, quare necesse est, quod habeant facilius remedium pœnitendi. Apocalyp. 21. *Portæ ciuitatis non claudentur die ac nocte, qui enim non intrat per ostium,* id est, per veniam & pœnitentiam, *fur est, & latro.* Illud enim non potest claudi alicui quamdiu durat ista misera vita præsens, quapropter infirmus quantumcunque fragilis & ad vitia sit procliuia, desperare non debet. Et ideo sibi dicitur, quod *faciat, quod in se est, & quod seruet verbum, & præceptum Dei, nec deneget per hæresim nomen eius, & sic pro certo Deus seruabit eum ab hora tentationis*, quia, scilicet, *Deus faciet cum tentatione prouentum.* 1. Corinth. 10. *Non permittet vos tentari vltra, quam potestis.* Teneat igitur quilibet illud, quod habet, id est, gratiam & perfectionem, ne forte perdat coronam suam, id est, honorem, & præmium gloriæ quod sibi debetur, & ne alium habeat successorem, qui ipso reprobato habeat coronam gloriæ suæ. Nam si vicerit vitia, erit in templo Dei, id est, in paradiso vel ecclesia, columna, id est, persona stabilis, & æterna, & foras non egredietur amplius, quia in paradiso perpetuo remanebit.

¶ Vel ad literam in Ecclesia fit, quod illis qui peccata vincũt, columnæ stabiles viri fiunt, & eu interim vincere assuescũt, ita quod de templo, id est, de statu gratiæ non ex tunc amplius recedunt seu cadunt.

¶ Angelo Laodicææ taliter comminatur. *Vtinam*, inquit, *frigidus esses aut calidus, sed quoniam tepidus es*, id est, neque frigidus, neque calidus, *incipiam te euomere, quia dicis diues sum & nullius egeo, & nescis, quod sis miser, pauper & cæcus, & nudus, suadeo tibi emere aurum, & argentum ignitum quod probatum à me, vt locuples fias, & vestimentis albis induaris vt non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos vt videas, quia qui vicerit, dabo ei sedem in throno meo.*

¶ Tales Angeli multi sunt, qui pro certo non sunt calidi per feruorem deuotionis, nec frigidi per algorem diuini timoris, & subiectionis, sed sunt medij, quia tepidi & indeuoti, quia nec per feruorem Deum perfecte diligunt, nec per timorem ei obediunt perfecte, sed sub Dei misericordia confitentes, tepidi & medij sic incedunt. Et ideo tales negligentes, & tepidi ab ore Dei sæpe euomuntur, id est à statu gratiæ, & veritatis cadere permittunt. Aliquando accidit quod quidam tales sunt ita præsumptuosi, & de proprijs meritis confidentes, quod credunt se diuites in virtutibus esse, & nullius consilio indigere, & tamen secundum veritatem sæpe accidit, quod spiritualiter ipsi gratijs sint nudi, & virtutibus miseri, & pauperes, quo ad Deũ ignorantes, & cœci, quia non vident nec aduertunt illa quæ habent, scilicet, mortem, infernum, paradisum, mundum, peccatum, occultæ Dei prouidentiæ opera, vel propriam insufficientiam & c. Vnde Luc. 18. *Cæcus sedebat secus viam.* Istis igitur suadetur, quod à Deo emant aurum, id est, *discretionem* vel valorem sanctitatis perfectionis, quæ sunt ignita per charitatem, probata per tribulationem, vt sic in donis & gratijs locuples esse possit, præcipitur cuilibet tali quod ipsi collyrio, id est, aliqua amaritudine compunctionis inungat oculos cordis sui, vt visum spiritualis discretionis recipiat, quem amisit, præcipitur sibi quod albis vestibus, id est, honesta conuersatione induat se, ne nuditas imperfectionis suæ appareat, & ne quilibet ipsum irrideat, aut contemnat, quia vix est aliquis ita sanctus, qui non habeat in corde, & opere plura irrisione digna, si vita sua videatur nuda, & si honestatis velamine non fuerit cooperta. Ideo consolando desolatos, & tribulatos atque desperatos dicit Deus hic. *Ecce quos amo arguo, & castigo. Ecce sto ad ostium & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ille mecum.* Ac si diceret: Paratus sum inspirando vel prædicando pulsare, & si aperiat cor, per gratiam subintrare. G

Capitulum quartum. Textus. Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in cœlo. H

MORALITATVM CAP. IV.

Ioannes raptus in Spiritu vidit ostium apertum in cœlum & *ecce* inquit *sedes, & supra eam sedens, & qui sedebat, similis erat aspectus lapidis iaspidis, & sardinis. Et iris erat in circuitu sedis similis visionis smaragdinæ, & circa sedem sedilia viginti quatuor, & desuper sedebant viginti quatuor seniores, habentes in capitibus suis coronas aureas, & de throno procedebant fulgura, voces & tonitrua ante thronum erant septem lampades ardentes, & in conspectu sedis mare vitreum simile crystallo, & in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante, & retro.*

¶ Dicit igitur quod vidit in cœlo. Cælum est Ecclesia. Sicut enim in cœlo est sol & luna, & planetæ & stellæ, quæ semper voluuntur, & nunquam cadunt, sic in Ecclesia lucent, & influunt sol, id est, Christus, luna, id est beata virgo, planetæ, & stellæ, id est, sancti & sanctæ, & licet voluuntur per tribulationes continue nunquam tamen deficit Ecclesiæ sedes, neque etiam perit, quia dicitur Luc. 22. *Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua.*

¶ Vel dic quod sol est Papa, luna est imperator, & reges planetæ, id est, cardinales, vel prælati, stellæ sunt clerici, & cæteri Christiani, sedes quæ erant ibi est dignitas Ecclesiastica vel secularis sedes.

¶ Vel sedens super eam est prælatus vel iudex, officialis vel princeps, qui supra dignitatis sedem iudicat, quia supra cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Sed pro certo quicunque sit sessor, iudex, prælatus, multa sunt ibi necessaria, & primo iste debet esse similis iaspidi & sardini, qui sunt lapides preciosi, quia debet esse similis Christo, vel sanctis viris perfectis, preciosis & virtuosis, quia bonus superior vel prælatus debet super omnia conari, quod possit bonis, & honestis suis prædecessoribus assimilari, & maxime illis qui fuerũt iaspis, qui resistit maleficis, & vt sardis, qui omnis malefici malitiam si sit

purus

purus cohibet, id est, illis bonis prælatis qui maleficis hominibus restiterunt, & tuam patriam reddiderunt.

A ¶ Secundo dicitur, quod iris erat in circuitu sedis. ¶ Per iridem arcum cælestem, vbi relucent omnes colores, intelligo regulam religionis, & processum iudiciariæ potestatis, qui quidem arcus cælestis dicitur, pro eo quod per eum impij sagittantur, & correctionis iaculis feriuntur Psal. 7. *Arcum suum tetendit, & parauit illum &c.* quia prælatus vel iudex mediante iustitia regia vel ordine iudiciario, habet sagittare, & punire reos, & accusatores, & facere iustitiæ complementum, & ibi pro certo habent relucere multi colores, id est, multæ causæ, multæ rationes, multæ leges, multæ sanctiones, multi sensus, multæ opiniones, antequam aliquem puniat de delicto, vt sic tali prælato dicatur illud Apocalyp. 10. *Vidi Angelum amictum nube, & iris erat in capite eius.* Et sic iris videtur tangere cælum & terram. Sic vere rigor iustitiæ debet tangere cælum, id est, nobiles sublimes terram, id est, infirmos atque viles sine acceptione personarum. ¶ Vel dic quod sicut iris magis tangit terram, quam cælum quia duobus suis cornibus. Sic vere rigor iudiciariæ potestatis plus debet tangere, & vulnerare terram, id est, terrenos peccatores, quam cælum, id est, quam innocentes spirituales, & cælestes, sed dicitur, quod iris similis erat visioni smaragdinæ. Est enim ille lapis viridis, confortans oculos, quia ordo iustitiarius debet fieri ita mature, & iuste, quod oculi, & iudicia aliorum non lædantur, sed magis confortentur, & quicquid agitur, oculos eorum delectet, & ab omnibus commendetur Matt. 5. *Videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.* ¶ Tertio dicitur quod circa sedem erant viginti quatuor sedilia, & desuper seniores viginti quatuor. ¶ Per ista sedilia intelliguntur minora beneficia, officia vel præbendæ, quæ prælatus, iudex habet sub se ex iurisdictione. Et pro certo in istis debent sedere seniores, id est, viri discreti, & maturi, & tales etiam debent habere secum senes Ezech. 8. *Et senes Iuda sedebant coram me.* Quod tamen

B est cótra multos iudices, qui pessimos homines ponunt in officijs, & contra prælatos qui pueros in beneficijs suis &c. ¶ Quarto dicebatur, quod senes debent esse in societate sua, vt eorum consilijs fulciatur, talibus debent dari coronæ in capitibus, scilicet, honores & dignitates, non paruulis ignorantibus & iuuenibus insensatis. Ideo prælato dicitur Eccl. 27. *In medio sensatorum assiduus esto,* vt sic prælatus dicat illud Ezech. 8. *Sedebam in domo mea & senes habebant ante se lampades, & de throno exibant fulgura, voces & tonitrua.* ¶ Lampades istæ significant septem dona Spiritus sancti. quæ iudex, & prælatus debent habere, vt eius mens per ea illuminetur, & in suis actibus dirigatur. ¶ Vel septem lampades cum igne charitatis, & oleo pietatis sunt septem opera misericordiæ, quæ valde decent iudicem vel prælatum Apoc. 2. *Dixit ille qui ambulat in medio septem lampadum,* & sic de throno isto, id est, de talibus personis vel eorum domibus aut iudicijs debent exire fulgur, id est, splendor bonorum exemplorum, vel fulgor splendentis conuersationis, voces dulcis consolationis, & tonitruum altæ prædicationis, correctionis & reprehensionis Psal. 76. *Vox tonitrui tui in rota.* ¶ Vel fulgura seueræ disciplinæ voces prædicationis altæ, tonitrua reprehensionis duræ. ¶ Quinto vero dicitur, quod in circuitu sedis erat vitreum mare seu lauatorium vitreum simile crystallo, & illud significat sacram scripturam. Dicitur enim ipsa mare, propter profunditatem inscrutabilem, vitreum propter perspicuitaté intellectualem, crystallinum propter soliditatem immutabilem. Ista enim debet iudex habere, & in ea facta sua lauare Psal. 76. *In mari via tua, & semita tua in aquis multis.* ¶ Sexto dicitur. quod circa sedem erant animalia oculata. Ista significant assessores, & consiliatores prælatorum, qui debent esse animalia, id est, animati per gratiam, & virtutes. Quatuor ergo virtutibus debent esse priuilegiati, & dotati, & pleni oculis, id est, charitate sapientiæ, & discretionis ante, & retro, quantum ad considerationem præsentium, & futurorum. Iuxta illud Ezech. 1. *Totum corpus in circuitu erat plenum oculis.* ¶ Vel dic quod ista sedes est Christus in humanitate. Quatuor animalia sunt quatuor Euangelistæ, scil. Homo Matthæus, Lucas Vitulus, Leo Marcus, Aquila Ioannes. Vigintiquatuor seniores sunt patres veteris testamenti, & noui. Duodecim dicuntur esse ibi de lege veteri, quia à duodecim patriarchis descenderunt. Duodecim etiam dicuntur patres noui testamenti, quia duodecim articulis crediderunt. Mare est scriptura. Iris est perfectio, etiam sicut supra. Et pro certo tales debet iudex secum habere, & eorum consilijs, & societate vti & regi, & per eos gubernari, non per adulatores & iniquos. ¶ Dicitur, quod *ante thronum erant quatuor animalia plena oculis ante & retro, & habebant singula alas suas. Vnum tamen erat, quod quotiescunque animalia oculata dabant gloriam Deo, statim viginti*

G *quatuor seniores procidebant in facies suas, & deponebant coronas suas, & adorabant viuentem.* ¶ Animalia ista significant prælatos clericos, & authenticas personas, in statu religionis vel in Ecclesia conuersantes, quia vere isti qui sunt circa sedem, & ante thronum seu in conspectu Dei, id est, illi qui in Ecclesia sunt, & qui vacant regimini etiam, & prælationi aliorum, isti debent esse pleni oculis, id est, claritate discretionis ante, & retro quantum ad præterita & futura. Debent habere alas, quia ipsi debent volare ad cælum. Et si vis melius exponere de sex animalibus, vide vbi dicitur Esa. 16. *Sex alæ vni &c.* Sed quando ista animalia, id est, quando prælati, & authentici dant gloriam Deo & faciunt bona opera, statim inferiores, & subditi boni & maturi, qui super sedilia inferiorum sedent, bonum accipiunt exemplum, & exemplo eorum bono ipsi finaliter honorant Deum cæli per bona opera, & coronas gloriæ mundanæ deponunt, & in corde suo vilipendunt, & Deum honorant, & adorant. ¶ Vel dic, quod animalia sunt clerici & religiosi, qui sunt propinqui, quantum ad gradum, sedi Christi. Nam exemplo istorum, qui sunt boni seniores id est, Principes non obstantibus coronis gloriæ temporalis, Deum cæli glorificant. Et breuiter ad exemplum clericorum se gerit vita sæcularium personarum, siue bonum fecerint siue malum Esa. 24. Vnde *sicut populus, sic sacerdos.* ¶ Vel dic quod circa sedem alicuius prælati vel principis sunt quatuor oculati consiliarij siue principaliores, quibus proloquentibus & sententiá suam dicentibus, alij inferiores, quamuis sint sapientes & senes solent adulando ipsorum dictis alludere, coronas & bireta de capitibus eorum deponere, & ipsorum dicta & consilia commendare. Vnde Eccl. 13. *Diues locutus*

D *est, & omnes tacuerunt. Verbum eius vsque ad cælum extulerunt.* Et expone, quod isti. Ecclesiastici, & subtiles mali consiliarij habent alas sex, id est, sex specialia vitia, scil. adulationem & malitiam, volant quidem illi ad dominos decipiendos, & appetitum laudis & auaritiam quibus volant ad se ipsos ditandos, vt rapinam & superbiam quibus volant ad subditos opprimendos, & istæ sunt illæ sex alæ, de quibus dicitur Esa. 6. *Sex alæ vni. &c.*

Capitulum quintum. Textus. Et vidi in dextra sedentis super thronum librum scriptum intus & foris.

Moralstatum Cap. V.

Vidit Ioannes *in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus & foris signatum sigillis septem & nemo inuentus est dignus nec in cælo, nec in terra, librum respicere, & aperire atque soluere eius signacula, excepto leone de tribu Iuda, qui est radix Dauid, qui venit aperire librum, & eius signacula soluere.* ¶ Sedens iste est Pater Deus qui ab æterno sedet in throno gloriæ suæ. Iste liber significat mundum, & ordinem rerum processusque earum, qui pro certo à principio semper est in manu Dei, quantum ad eius ordinationem, & prouisionem, & ille est scriptus intus, & foris. Intus quantum ad causas rerum nobis occultas, quæ sunt in mente diuina, & foris in quantum ad creaturas, & apparentes euentus rerum. Iste est signatus sigillis septem, id est septem ætatibus, quia quamdiu durant septem ætates vitæ præsentis, mundus est nobis clausus. Vel etiam septem planetis quorum influentijs reguntur mundum, quia nemo est inter homines neque in cælo, neque in terra, qui per se intuitiue videat veritates rerum in existentia propria. & cuilibet creaturarum sit notorius, & apertus, nisi Leo Christus Dei filius de tribu Iuda, id est, de progenie Dauid fuit natus, qui propter vnionem beatificam quam habet anima sua cum verbo, non obstantibus sigillis, res in proprijs essentijs intuetur Esa. 29. *Dabitur liber scienti literas, & dicet*

E *nescio legere, signatus est enim.* ¶ Vel dic quod sedens est Deus Pater, dextera eius est Dei filius, qui dicitur dextera patris per quē fecit omnes creaturas. Ista dextera habet vnum librum, id est, nostram humanitatem, quam assumpsit in virgine, quæ dicitur liber, quia intus ibi in conscientia, exterius in apparentia omnes virtutes, perfectiones, gratiæ & exempla scribuntur. ¶ Iste liber fuit nobis clausus, signatus, velatus in sacramento altaris, quia pro certo ibi sunt sigilla septem id est, septem accidentia quibus substantia corporis occultatur. Ista sunt sapor, color, odor, figura, quantitas, actio, passio, remanet autem ibi idem color, idem sapor, idem odor, eadē figura rotúda vel quadrata

eadem

denotionis & compassionis habent, & ipsi sunt pleni. Hordeũ significat imperfectos qui cum medulla meritorũ, & virtutum habent admixtam corticem venialium peccarorum. Denarius est præmium æternæ beatitudinis illud est præmium commune. Vnde Matth. 20. *Acceperunt singuli singulos denarios.* Dicitur enim quod bilibris tritici, id est, duæ libræ tritici, & tres bilibras, id est, sex libræ hordei hoc est dictum parua quantitas perfectorum, quæ per duo designatur, & magna quantitas imperfectorum, quæ per sex significatur, omnes præmiantur ab illo sessore Christo denario vno, scilicet, præmio æternæ Beatitudinis, quia omnes percipiunt eandem visionem tamen diuersimode, quia secundum merita alij clarius, alij obscurius vident Deum. Ideo bene dicitur quod duæ libræ perfectorum tantum reportant quantum sex imperfectorum vel hordearorum, quia licet habeant eundem denarium & idem præmium quantum ad essentiam, tamen plus habent pauci perfecti quam plures imperfecti quantum ad modum perfectionis, & quantũ ad Dei munificentiam, quia *in domo patris mei mansiones multæ sunt*. Io. 14. Et sequitur quod vox dixit illi sessori & liberatori Christo quod *vinum & oleum ne læseris*. Vinum enim quod lætificat cor hominis, significat viros lætos & consolatores, & aliorum informatores & ad bonum incitatores, quia istos auditores inebriat verbo Dei. Oleum autem quod lenit & nutrit, viros pios significat, & compatientes, qui pauperum infirmitates leniunt, & contemperant, & ipsos per Eleemosynas nutriunt & educunt. Quando igitur Christus ponderabit & liberabit orbem terræ in die iudicij mediante statera iustitiæ, vbi merita singulorum decernet, quando etiam perfectis & imperfectis gloriam distribuere habebit, tunc vero vinum & oleum, id est, viros sapientes, & compatientes misericordes non læder, scilicet, per æternæ damnationis sententiam, & rigorem Apocalyp. 2. quia *qui vicerit non lædetur à morte.*

¶ Vel dic quod equus niger est Ecclesia vel religio, quæ dicitur equus propter habenas iustitiæ quibus ligatur. Dicitur niger, propter squalorem tribulationis, & abstinentiæ, quasi sua
C species obscuratur. Iuxta illud Cant. 1. *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decolorauit me sol*, id est, tribulatio. Sessor istius equi est prælatus, qui debet habere stateram iustitiæ & æquitatis, quia debet ponderare atque cogitare merita singulorum vt videat, quis sit bonus, quis malus, quis promouendus, quis reprobandus, sed tamen qualitercunque sit, denarium vnum, id est, tantam portionem bonorum Ecclesiæ, & beneficiorum debet habere duæ libræ tritici, id est duæ personæ perfectæ & bonæ, quæ habent medullam deuotionis, & compassionis, quantum sex hordei, id est, quantum sex imperfectæ, & immaturæ Genes. 44. Exemplo Ioseph., qui Beniamin fratri suo concludit duas partes. Vinum autem & oleum, id est, viri discreti & pij non debent ab eo lædi, sed debent potius sustineri.

¶ Vel dic quod per vinum & oleum intelliguntur agricolæ, de quorum laboribus oleum & vinum acquiritur. Iste igitur à superioribus, & dominis non sunt lædendi vel molestandi, sed potius sunt diligendi. Vnde Eccles. 7. *Non oderis laboriosa opera, & rusticationem ab altissimo creatam.*

¶ Ioannes vidit *aperto quarto sigillo equum pallidum, & qui sedebat super eum, nomen illi mors, & infernus sequebatur eum, & data est ei potestas super quatuor terræ plagas interficere gladio, fame, & morte, & bestijs terræ.* Equus iste est peccator, qui dicitur pallidus, quia caret rubore charitatis, & albedine castitatis. Sessor illius est diabolus, mala voluntas vel peccatum, qui ipsum ducunt circumquaque ad nutum suggestionis vel malæ inclinationis. Et iste dicitur mors, quia hominem temporaliter, & spiritualiter occidit. Ideo dicitur quod infernus, id est, infernalis pœna ipsum sequitur. Vnde ipse poterit dicere illud Oseæ 13. *Morsus tuus ero*
D *inferne.* Isti igitur datur potestas super quatuor affectiones cordis humani, qui sunt dolor, timor, spes & gaudium. Nam ex quo peccatum, diabolus, vel mala voluntas homini dominatur, necesse est quod super quatuor affectiones ipsius principetur. Et ipse annihilet omnes hominis gratias quatuor modis, fame, auaritia, bestijs, id est carnalitate, sensualitate luxuriæ, gladio iræ & inuidiæ, morte otij & desidiæ. Fames quæ desiderium affligit, est auaritia. Bestia quæ sensu, id est, ratione caret, est luxuria. Gladius, qui acutè pungit, est iracundia. Mors quæ insensibilem, immortalem facit, est desidia. Ista igitur est quadruplex mors culpæ, quia ab isto malo sessore occiditur anima peccatricis quantum ad quatuor partes affectionum cordis sui. Vnde Hie-rem. 15. *Visitabo super eos quatuor species*, dicit dominus, *gladium & canes, volatilia cæli, & bestias*, & paulo ante dixerat, quod qui ad mortem, ad mortem, qui ad gladiũ, ad gladium, qui ad famem, ad famem &c.

¶ Vidit Ioannes *super altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant, & clamabant voce magna ad dominum, Quare non vindicas sanguinem nostrum? Et acceperunt diuinum responsum, quod expectarent adhuc modicum tempus, donec numerus fratrum suorum qui interficientur, compleatur. Et datæ sunt singulis stolæ albæ, &c.*

¶ Isti significant martyres, quorum animæ sunt in altari paradisi Deo præsentatæ. Isti enim occisi sunt propter testimonium fidei, & propter verbum Dei quod prædicabant. Isti enim zelo iustitiæ, non vindictæ, petunt venire ad iudicium, scilicet, vt eorum sanguis beatorumque tribulationes puniantur. Sed pro certo respondetur, quod nec dum completus est numerus electorum vel martyrum, qui sunt per occisionem ad Deum migraturi, vel alias secundum ordinem prædestinationis Dei in sæcula posituri. Et ideo interim dantur eis stolæ albæ, scilicet, indumentum gloriæ paradisi, quam nunc habet anima separata, quæ dicitur stola prima Luc. 15. *Cito proferte stolam primam, & induite eam.*

¶ Aperto sexto sigillo, *Vidi*, inquit, *Ioannes, Et ecce terræmotus factus est magnus, & sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, & luna facta est tota sicut sanguis, & stellæ ceciderant de cælo, sicut ficus emittit grossos suos cum à vento mouetur, & cælum recessit quasi liber inuolutus, & omnis mons & sylua de locis suis mota sunt, & omnes reges terræ principes & diuites, & fortes, & omnis seruus & liber absconderunt se in speluncis atque in petris montium, & dicunt montibus & petris, Cadite super nos & operite nos à facie sedentis super thronum & ab ira agni, quoniam* E
venit dies magnus iræ peccatorum. Et quis poterit stare?

¶ Iste terræmotus significat motum tentationum, & tribulationum huius mundi, & earum inualescentiam in hoc mundo. Sol clarus significat statum prælatorum. Luna mutabilis significat statum principum & laicorum. Stellæ statum & personas bonorum subditorum. Cælum est Ecclesia. Mons significat statum perfectionis. Insula mari circumdata significat statum religionis. Dico igitur quod sol, & status prælatorum in multis per vitia denigratus est. Luna vero, id est, status principum sæcularium, per crudelitatem, & rapinam in sanguinem conuersus est, & idem cælum Ecclesia à statu prosperitatis recessit, & ipsum tribulatio circumuoluit. Stellæ etiam id est, bonæ personæ per peccatum iam videntur cadere, & mons cuiuscunque perfectionis, insula cuiuscunque religionis, tam de loco suo, & conditione suæ primæ fundationis videntur penitus commotæ, id est, commutatæ. Qui enim bene consideraret quales fuerunt, & qualiter se habuerunt montes, id est, dignitates Ecclesiæ, & insulæ, id est, status religiosorum, qui fuerunt in Ecclesia primitiua, reuera bene posset dicere, quod sunt motæ de loco suo, & quantum ad vitæ perfectionem, & quantum ad morum, & habituum qualitatem Psal. 81. *Mouebuntur omnia fundamenta terræ.* Ideo propter mala exempla istorum subditorum, alij inferiores reges, diuites, fortes, serui & liberi, ab amore diuino defecerunt, & iam in cauernis terræ, id est, in amore terrenorum se penitus incluserunt. Vnde Iosue 10. *Absconderunt se quinque reges in spelunca, &c.*

¶ Vel dic, quod sol est intellectus; qui hodie per obscuritatem erroris, & ignorantiæ denigratur. Luna mutabilis est, quæ sanguinea per carnalem amorem efficitur. Stellæ sunt potentiæ sensitiuæ, quæ hodie per praua delectabilia, & peccata diuersa cadere comprobantur. Cælum est ratio, quæ hodie obnubilatur vel excæcatur.

¶ Vel stellæ sunt virtutes, & gratiæ, quæ hodie cadunt, & perdunt propter terræmotum, & ventum suggestionum quo à F
diabolo concutiuntur, quia propter ista iam deficiunt montes contemplationis, iam cessant insulæ compunctionis, & contritioni[illegible]e est in medio maris, id est, in medio cordis auaritiam reg[illegible] principes, id est, iustitia, & iudicium diuites, id est, sufficientia, fortes, id est, cõstantia, liberi id est, charitas, serui, id est, humilitas se abscondunt, & desistunt. ¶ Vel dic quod Sol est veritas, quæ splendet, Luna est pietas, quæ honorem præbet. Cælum est verecundia, quæ honestatem celat. Stella est prudentia, quæ omnia illustrat. Quia igitur inualescente terræmotu tentationis, sol conuersus est in nigredinem ignorantiæ, Luna pie-

tatis

tatis connersa est in sanguinem crudelitatis, & sæuitiæ. Cælum verecundiæ iam recessit, stella prudentiæ iam cecidit. Ideo proculdubio, iã moti sunt montes, i. viri eminentes in perfectione, insulæ, id est, viri maturi, & amari præ dolorosa contritione. ¶ Vel dic quod ideo montes, & insulæ, id est, status Ecclesiæ tribulationibus concutiuntur, & à stabilitate, quam habuerunt commouentur, serui, liberi, diuites, pauperes, & reges tribuni generaliter omnes tam subditi, quam prælati iam miserabiliter à diuina præsentia, à diuino seruitio absconduntur, & in cauernis terræ, id est, cumulis temporalium recluduntur, timent enim coram agno immaculato, id est, coram Christo in Ecclesiæ seruitio comparere, quod patet, quia vere nisi pro distributionibus nolunt in Ecclesia subintrare, sed in cauerna, id est, in foro, & mundanis, cum talpis, id est, cum sæcularibus cæcis habitare. Vnde 1. Reg. 13. *Absconderunt se in speluncis. Timent enim* (vt dicunt) *iram agni*, id est, duritiam humani vel diuini seruitij, quanquam placabilis, & benigni. Vnde isti videntur dicere de eo illud 1. Reg. 5. *Non maneat apud nos arca Dei Israel, quia dura est manus eius &c.*

G

Capitulum septimum. Textus. Post hæc vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ.

MORALITATVM CAP. VIII.

VIdit Ioannes *quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ, qui tenebant ventos cæli, ne flarent super terram, nec super mare, neque super vllam arborem. Sed istis dictum est à quodam Angelo habente signum Dei viui, qui ascendebat de ortu solis, quod ipsi non nocerent terræ, neque mari, neque arboribus quousque signarentur serui Dei in fronte eorum & fuit multitudo maxima signatorum, tam de filijs Israel quam de turba de omnibus populis & gentibus congregata. Et erant omnes in conspectu throni induti stolis albis, & palma in manibus eorum & agnum benedicebant.* ¶ Isti quatuor Angeli possunt significare balliuos & officiales principum, qui in quatuor partibus mundi sunt locati, & qui stant in diuersis officijs super angulos terræ nostræ. Istis datur à principibus & prælatis nocere terræ, mari & arboribus, id est, omnibus generibus hominum subditorum, terræ, villis & ciuitatibus maris, id est, collegijs & conuentibus, arboribus, id est, personis & hominibus qui de hoc breuiter ponuntur in officio vt noceant subditis, & vt rapiant quicquid possunt. Vnde Apoc. 9. *Potestas eorum nocere hominibus mensibus quinque.* Et isti impediunt ne venti flent super terram, quia omnem consolationis flatum, & omne refrigerium vel auxilium quod principes vel prælati debent subditis, ipsi impediunt quantum possunt. Sed quid? Vere ibi est alius Angelus, id est, alius consiliarius vel familiaris, qui portat signum & sigillum principis, vtpote consiliarius, vel similes, cum quo oportet secrete loqui, quia breuiter nullus est immunis à nocumento aliorum, nisi quos ipse signauerit liberandos. Et tales sic signari per dona vel fauores à magistris curię, accepti ab huiusmodi quatuor Angelis malis, id est, ab huiusmodi iniquis non læduntur, imo stant in conspectu throni, id est, in præsentia principum, & prælatorum induti stolis & vestibus eorundem, & in eorum curijs officijsque ordinati. Alij autem qui non sunt signati, nec in gratia maiorum specialiter accepti atq; recepti, sed nocumento talium malorum Angelorum, id est, inferiorum, balliuorum, executorum & commissariorum crudelium exponuntur. Et breuiter istud est verum, quod nullus hodie balliuorum malitiam euitat, nisi alicuius magni Angeli, id est, alicuius magni consiliarij fauorem procuret. Isti enim mali inferiores illos nõ audent tangere, quos vident maiorem gratiam obtinere. ¶ Vel dic, quod iste secundus Angelus est B. Franciscus, qui ab ortu solis, id est, à statu gratiæ, & virtutis ascendit super terram ipsam, & terrena calcando & etiam prædicando. Ille enim portat sigillum Dei, scilicet, stigmata passionis dominicæ. Iste enim per doctrinam suam impediuit, ne Angeli mali nocerent illis qui signum characteris & crucis per pœnitentiam confessionis memoriam secum portant. Multos etiam sigillo, & imagine Christi signauit, scilicet, f[illegible] suos, quos Christo vniendo similes, & cõformes esse volu[illegible]andauit. Sunt enim hodie tam de Israel quam de gentibus, id est, tam de nobilibus, quam de ignobilibus maxima turba, quæ per eum coram Domino præsentatur, in statu, scilicet, religionis & perfectionis, qui amicti stolis candidis castitatis & habentes palmas victoriæ & perseuerantiæ atque firmitatis, Deum & agnum continue benedicunt, & ipsi per prædicationes suas ab alijs fiunt benedicti. Vnde Act. 6. *Turba enim plurima credidit in Deum* ¶ Vel dic quod iste potest significare quemlibet virũ perfectum, signo charitatis munitum, qui sibi deuotos simili signo consignat, & eos à malis Angelis liberat & defensat. ¶ Vel dic quod in die iudicij illi soli à malis liberabuntur, qui signo charitatis, & gratiæ signati inuenientur. ¶ Vel dic quod illud signum significat memoriam dominicæ passionis, quo qui signati apparuerint, à dæmonibus non lædentur. Dicat igitur quilibet illud Ps. 85. *Fac mecũ signum in bonum, vt videant, qui oderunt me.* ¶. Dixit Ioannes quod *ipse vidit coram Deo, & Angelis, animalibus & senioribus turbam magnã, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus tribubus populis, & linguis, qui erant amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, qui incessanter Deum cum Angelis collaudant. Et dictum est ei: Qui amicti sunt stolis albis, qui sunt & vnde venerunt, Hi sunt enim qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni, & ei seruient in templo sancto eius die ac nocte, & non esurient neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque æstus neque dolor, quoniam agnus qui est in medio throni, reget eos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum.* A ¶ Isti significant sanctos qui sunt in patria, quæ ante thronum maiestatis æternæ perpetuo habent stare cum Angelis, & cum animalibus, id est, cum Euangelistis & senioribus cum Patriarchis & sanctis. Isti sunt turma innumerabilis, sunt etiam ea cunctis populis congregati, & isti Deum continuo benedicunt, & amicti sunt stolis albis, id est, æternæ gloriæ claritate. Illi palmas inconcussibilis victorię secum portant, sed pro Deo, qui sunt isti? pro certo nulli nisi qui venerunt ea magna tribulatione, qui in mundo pœnas, & miserias propter Deum habuerunt, quia quotquot Deo placuerunt, per multas tribulationes transierunt isti stolas suas id est, conscientias lauerunt, & primo à vitijs purgauerunt, & hoc in sanguine agni & passione, & memoria Iesu Christi. Isti enim sursum in templo paradisi seruiunt agno, id est, Christo, qui eos regit, & ideo non esurient, neque sitient, neque calescent, neque flebunt, neq; dolebunt, sed ad fontem vitæ, & æternæ prosperitatis omni voluptate replebuntur. Ps. 34. *Quoniam apud te est fons vitæ.*

Capitulum octauum. Textus. Et cum aperuisset sigillum septimum factum est silentium in cœlo.

MORALITATVM CAP. IX.

VIdit Ioannes *Angelum vnum ante altare aureum quod est in cœlo & data sunt ei incensa multa, & ascendit fumus aromatum in conspectu Dei.* ¶ Sic vere ante altare paradisi ascendit fumus, odor, & fragrantia honorum meritorum, orationum, & maximè quando in thuribulo cordis nostri ardet ignis, & feruor intimæ charitatis. B Tunc enim Angelus noster omnes nostras orationes eleuat coram Deo, sicut patet de Angelo Tob. 12. *Quidam Angelus accepit vnum thuribulum & impleuit illud igne altaris aurei quod est in conspectu Dei, & misit illud in terram, & facta sunt tonitrua, voces, & fulgura & terræmotus magnus. Et septem Angeli habebant septem tubas, parauerunt se vt tubis canerent.* ¶ Et iste Angelus est Deus pater, qui thuribulum, id est, filium suum plenum igne, id est, feruore charitatis misit in terram per incarnationem, qui fumum orationis, & fragrantiam odoriferæ famæ & sanctitatis iugiter emittebat. Et pro certo quando iste fuit missus in terram, tunc ad prædicationem eius audita sunt tonitrua, id est, minæ, voces, id est, suasiones, fulgura, id est, miracula, & exempla, & sic in cordibus auditorũ factus est terręmotus cõtritionis, timoris, amaritudinis, & mœroris. Septem etiam Angeli, id est, prædicatores, ex tũc inceperũt prædicare, & tubis prædicationis per mundum resonare. ¶ Vel dic quod Angelus est aliquis magnus princeps vel prælatus, qui aliquando mittit in aliquam terram pro aliquo officio, aliquod thuribulum, id est officialẽ plenũ igne cupiditatis & auaritiæ. Et tunc pro certo in aduentu eius fiunt tonitrua, id est, minæ tribulationis, fiũt etiam fulgura, id est, inuasiones, rapinæ & excoriationes, quia omnia comburuntur, & inflammantur, & nihil remanet post ipsum. Vnde Iohan. 2. *Ante ipsum ignis vorans. &c.* Et ideo tunc audiuntur voces, id est, planctus subditorum, & fit terræmotus magnus, quia tota terra, tota patria per ipsum concutitur & turbatur. Quia sicut dicitur Prou. 28. *Regnantibus impijs, ruina hominum.* Vnde si quis peteret, quare talis turbatio auditur in terra, possit responderi illud Matth. 28. *Ecce terræ motus factus est magnus. &c.* ¶ Vel dic contra prælatos, & principes, quando de nouo promouentur, solent subsidia petere, & sic solent totã subiectã patriã turbare, & tunc magis,

quam

quam alias rapinis & exactionibus molestare. ¶ Canente primo
C Angelo cum tuba sua, factus est grando & ignis mixtus cum sanguine & missa in terram, & tertia pars arborum, & omne fœnum viride combustum est. ¶ Iste Angelus significat adulatores, qui in curijs suorum principum & magnatum. Nam quando ipsi in auribus ipsorum faciunt resonare tubam eloquentiæ & adulationis, & quando ipsos iustificant, & alios coram ipsis accusant, tunc vere per ipsorum falsa verba generatur grando crudelitatis & sæuitiæ, ignis cupiditatis & auaritiæ, sanguis carnalitatis & luxuriæ, quia per verba malorum adulatorum fiunt principes raptores, crudeles, adulteri & luxuriosi. Ideo bene sequitur, quod *tertia pars ipsorum comburitur per rapinam ab ipsis*. Arbores, id est, ipsi excellentes nobiles, diuites & potentes comburuntur & infestantur, & ad voces talium tribulationibus molestantur. Et maxime omne fœnum terræ, id est, populus infimus præ cæteris molestatur. ¶ Vel dic quod Angelus est primus & nouissimus, α & ω. Nam quando ipse in iudicio tuba suæ authenticæ sententiæ resonabit, tunc grando, id est, tormentorum inuasio percutiens, id est, ignis inextinguibilis, sanguis etiã id est, occasio, & sæuitia comburunt terram, id est, terrenos & auaros, arbores, id est, altos, elatos & superbos, fœnum, id est, lasciuos, molles & floridos luxuriosos. Isti enim dicuntur combusti, quia comburuntur in inferno finaliter, & isti dicũtur tertia pars, quia perfecti, & minus perfecti, iusti & pœnitentes faciunt vnam partem. ¶ Vel illi qui sunt in cœlo, & in purgatorio, faciunt secundam partem. Tertiam faciunt damnati peccatores. Tertiam vero partem Angelus comburit, cum Christus in iudicio damnatos conteret, qui nunc in purgatorio cum Angelis parcit. Tertia pars gladio peribit. ¶ Secundus Angelus tuba cecinit, & tanquam mons magnus igne ardens missus est in mare, & facta est tertia pars ipsius maris sanguis, & tertia pars creaturæ quæ habebat animas, mortua est in mari, & tertia pars nauium interijt. ¶ Iste mons est prælatus malus vel iudex, qui dicitur magnus per superbiam, ardens per auaritiam, iracundiam & inuidiam. Iste mons quando in mari religionis vel Ecclesiæ præficitur, tunc vere per eius praua documenta & exempla, tertia pars maris, id est, religionis per peccata demolitur, multi enim in sanguinem, id est in carnalitatem per luxuriam
D conuertuntur. Naues id est, viri perfecti virtutum mercimonijs onerati, per eorum nequitias distribuuntur, & breuiter illi qui habent animas, id est, per spiritum gratiæ viuificantur, fiunt mortui & destructi quando tales mali homines principantur. Prou. 28. *Regnantibus impijs ruinæ hominum.*

¶ Vel dic generaliter, quod quando auarus & ardens prælatus in mari, id est, in patria præficitur. Vel etiam quando in aliquo officio vel collegio aliquis officialis vel iudex auarus, & crudelis extollitur, tunc pro certo tertia pars hominum subditorum scilicet, pauperes grauissime molestantur.

¶ Vel dic quod mons iste significat affluentiam diuitiarum, & honoris, qui recte dicitur ardens, quia ardor ambitionis auaræ est eis inclusus. Nam quando iste mons, id est, temporalis facultas fuit missa in mari, id est, in Ecclesia, tunc apparuit mare, quasi totaliter infectum, quia tunc plus quam eius tertia pars est infecta, & abundantibus prosperis in sanguinem, id est, in luxuriam est conuersa Ecclesia enim habet tres partes, scilicet, laicos, religiosos & clericos. Sed vere quasi tertia pars, id est, status clericorum in sanguinem luxuriæ est conuersus. Vnde Ps. 104. *Conuerti aquas eorum in sanguinem.*

¶ Vel si vis per tertiam partem intellige quemlibet statum alium, scilicet, religiosos laicos &c. Naues etiam, id est, viri perfecti sunt destructi, & illi qui per gratiam viuebant, per peccatum mortui sunt & consumpti. Ideo quando Constantinus imperator dedit redditus Ecclesiæ, audita est vox in aere dicens: *Hodie effusum est venenum in Ecclesia Dei.*

Vel dic quod ille mons elatus, est diabolus vel Antichristus, ad cuius aduentum in mari mundi vel Ecclesiæ tertia pars, vel forte plus quam tertia pars peribit.

¶ Tertius Angelus tuba cecinit, & stella magna tanquam facula ardens cecidit in tertiam partem fluminum, fontium, & aquarum, & stellæ nomen absinthium. Et factæ sunt aquæ in absinthium, & multi homines mortui sunt ex aquis, quia amaræ factæ sunt.

¶ Stella ista significat peccatum auaritiæ, quod more ignis inflammat. Ista etiam dicitur absinthiũ, quia amaritudo laborum angustiæ vel timoris, auaritiæ est annexa, & ista pro certo miscetur in aquis, & fluminibus, id est prosperitatibus & diuitijs huius mundi, quia ardor ab initio mundi prosperis mixtus E est hodie & coniunctus. Ideo aquæ, id est, mundi prosperitates fiunt hodie amaræ & dolorosæ ad acquirendum, & seruandum propter istam stellam, id est, propter auaritiam concomitantem. Et ideo multi homines, scilicet, illi qui in mundi prosperis ponunt desiderium & spem suam propter terrena, moriuntur, quia propter mundi prospera fiunt auari, superbi & luxuriosi, & sic mortem spiritualem incurrere dignoscuntur. Vnde *Multi morientur in omnibus locis proijcietur silentium.*

¶ Vel dic quod ista stella est Antichristus vel hæreticus coctus igne malitiæ & sæuitiæ inflammatus, qui facit aquas sacræ scripturæ corruptas & amaras, eas oblique exponendo, & ideo multi homines, scilicet auditores sui in periculo mortis cadunt nisi caueant. ¶ Vel dic quod talis stella est diues vel malus consiliarius, qui de cœlo, id est, de curia alicuius prælati vel principis dicitur venire vel cadere, quia est per mundi malitiam, & sapientiam clarus & stellens, per auaritiam ardens & flammeus, per rapinam & exactionem intolerabilis & amarus. Isti enim de aquis id est, de populis, qui per tres partes diuiduntur, scil. in maiores, mediocres & minores, ipsam terram, ipsam tertiam partem, scilicet, ipsos inferiores aggrauat, in quantum rapinis & molestijs ipsos grauat. Ideo scriptura absinthium merito ipsum vocat. ¶ Vel dic quod talis est pulchra, & mala mulier ardens & luxuriosa, quæ quando de cœlo, id est, de statu gratiæ cadit, magnam partem aquæ, id est, populi amaricat & corrumpit. ¶ Vel dic contra apostatam Angelum, qui per scientiam & gratiam primo fuit stella, sed post casum efficitur absinthium, quia sæpe fit amaricatio aliorum. Ideo de quolibet talium dicitur Prouerb. 15. *Nouissima illius amara velut absinthium, & acuta velut gladius biceps &c.* ¶ *Canente vero quarto Angelo, percussa est tertia pars solis & lunæ, & stellarum, & obscurata est tertia pars earum, dies etiam tertia pars, & noctis similiter tertia pars non lucebat, tunc apparuit quadam aquila volans per medium cœlum clamans & dicens: Væ, in terra habitantibus.*

¶ Dies significat statum Ecclesiasticum, in quo lux prudentiæ, & sapientiæ solet lucere. Nox significat statum sæcularem, vbi solet error, & ignorantia abundare. Sol significat prælatos Ecclesiasticos, qui fidei & statui Ecclesiastico præsunt. Luna significat principes sæculares, qui per peccatum sæpissime eclipsantur, & nocti status sæculi principantur. Stellæ significant subditos vtriusque status. Item quilibet F istorum trium, scilicet, solis, lunæ & stellarum, habet tres partes, quia non est homo qui non habeat tres potentias, scilicet intellectum, memoriam & voluntatem, sed pro certo tertia pars istorum est hodie percussa, scilicet potentia voluntatis, quia vere dato quod intellectus & memoria sint clari & lucidi per scientiæ claritatem, voluntas tamen est obscura & lucis & gratiæ priuata per malorum appetibilium cupiditatem: Et breuiter in die & nocte, id est, in mundo, & in Ecclesia, in sole & luna & stellis, id est, in prælatis, principibus & subditis tertia pars non lucet, quia quasi voluntas omnium hodie est peruersa, quia indebite appetit diuitias & honores Ezech. 5. *Tertia pars tui in peste morietur. &c.* Ideo quando Deus aquila Christus in medio cœli in die iudicij volitabit, tunc voce suæ terribilis sententiæ triplex væ scilicet, triplicem maledictionem contra peccatores qui nunc in terra habitant, fulminabit. Et ista sunt proculdubio pœna damni, & pœna sensus, & desperatio quæ grauior est. Vel temporalis, pœna æterna, & amissio gloriæ paradisi, vel pœna ignis, & remorsus, & situlia Hier. 48. Nam ista tria væ, id est, maledictiones damnatis peccatoribus inferuntur. qui in terra, id est, in terrena prosperitate habitant & versantur. Isa. 24. *Formido & fouea & laqueus super te, qui habitator es terræ.*

Capitulum nonum. Textus. Et quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cœlo.

MORALITATVM CAP. X.

CAnente quinto Angelo stella cecidit de cœlo, & data est ei clauis putei abyssi. Et aperuerunt puteum, & exiuit inde fumus sicut fornacis magnæ, & obscuratus est sol & aer de fumo putei.

¶ Metaphorice loquendo, vide quod stella significat diabolum qui de cœlo corruit per peccatũ. Puteus significat pec- G catores & maxime luxuriosos. Prou. 23. Tales etiã dicũtur putei abyssi, quia sicut abyssus non potest satiari, sic nec luxuriosus quamdiu viuat. Ideo dicitur Hie. 3. *Fornicata es cum amatoribus,*

nec sic es satiata. Isti igitur stellæ, id est, diabolo datur clauis putei abyssi, id est, potestas super personam luxuriosam, quia quoties vult diabolus facit eum per vana desideria aperiri. Ideo ad suggestionem diaboli, luxuriosi mittunt fumum, id est, fœtida verba luxuriosa & inhonesta, sicut fornacis ardentis, & luxuriosa, ita quod sol, id est, bonæ personæ, vel aer, id est, tota vicinia per eos obscurantur & fœdantur, pro certo, quia nulla persona est ita sol vel aer, id est, sancta vel pura, quin faciliter inficiatur per puteum abyssi, id est, per malam & luxuriosam personam, si fumus malorum verborum suorum attingit vsque ad eam. Vnde Eccles. 13. *Qui tangit picem inquinabitur ab ea.*

¶ Vel dic quod puteus iste est hæreticus, cuius fumus, id est, mala doctrina inficit & corrumpit solem, & aerem, id est, bonas personas, & Ecclesiam quando stella magna, id est, diabolus aperit os eorum per prædicationem, corrumpit bonos mores colloquium prauum. ¶ *Vidit Ioannes exire de fumo putei abyssi locustas similes equis ad prælium, & super capita eorum corona aurea. Et habebant facies sicut homines, capillos sicut mulieres, dentes sicut leones, loricas ferreas. & vox eorum sicut vox curruum. & equorum currentium ad prælium, & caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis eorum, & potestas eorum sicut habent scorpiones. Et præceptum est eis ne læderent fœnum terræ, nec omne viride, nec omnem arborem. Sed data est eis potestas nocere hominibus non habentibus signum Dei viui in frontibus eorum & cruciare eos mensibus quinque, & cruciatus eorum sicut scorpionum, & tunc quærent homines mortem, & non inuenient eam.*

¶ Ista figura plures habet partes. Primo enim dicit quod ipse vidit in fumo putei abyssi locustas paratas ad prælium &c. Puteus iste significat mundum, qui ad modum abyssi est obscurus per ignorantiam, insatiabilis per auaritiam, vt habetur Prouerbio. 26. *infernus, & perditio non satiantur, non implentur.* Sic & oculi hominum insatiabiles. Fumus istius putei est prosperitas mundi, quæ vere ad modum fumi faciliter euanescit
H Psalm. 36. *Deficientes quemadmodum fumus deficient.* Locustæ significant diuites, officiales, præpositos, qui ad modum locustæ sursum volant, sursum saliunt per ambitionem ad officia, & beneficia, & tamen faciliter cadunt in fine in terram per temporalem depressionem, & æternalem damnationem. In fumo igitur putei visæ sunt locustæ, quia locustæ principes & iudices hodie sunt præ cæteris in fumo mundanæ prosperitatis. Ibique habent aureas coronas, id est, dignitates, & prælaturas, parati ad prælium contra pauperes & vicinos. Et isti bene dicuntur quasi equi, quia sicut equus est animal luxuriosum, & superbum sic tales præ cæteris luxuria sunt infecti Hierni. 5. *Equi insanientes in fœminas, vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat.* Et sicut mediante fortitudine equi aliquando malus miles obtinet in prælio, sic mediantibus balliuis, & aduocatis, multi obtinent & lucrantur causas suas. Psalm. 77. Vnde de istis locustis dicitur Ps. 77. quod *Deus dedit fructus eorum ærugini, & labores eorum locustæ*, eorum scilicet pauperum.

¶ Secundo dicitur hic quod isti habebant facies sicut homines & capillos sicut mulieres.

¶ Facies quæ est prima pars apparens significat introitum & ingressum principum. Capilli qui tegunt caput, significant palliationes, hypocritas, & fictiones, quibus caput, id est, intentio talium est velata. Mulier quæ est animal amicabilissimū & deceptorium, significat eorum familiaria & deceptiua colloquia, & gestus. Homo qui est rationalis significat eorum sensum & discretionem. Quid igitur? Pro certo istius facie, id est, in ingressu quando primo apparent, videntur homines, id est, astuti, sapientes, & discreti. Capillos habent mulierum, id est, apparentiam amicabilem. Illud apparet quando tales volūt aliquos pauperes irretire in suis contractibus falsis, & obligationibus, tunc ostendunt se eis familiares, promittendo, & applaudendo, balliui etiam quando volunt aliquid inuestigare. Sed pro certo isti non sunt nisi capilli mulierum, id est, fraudulenti palliatores. Vnde Eccles. 25. *Non est malitia super malitiam mulierum.* Et illud patet in tertia parte figuræ.

A ¶ Tertio dicitur quod ipsi habebant dentes sicut leones, loricas sicut loricas ferreas & vocem terribilem.

¶ Per dentes per quos homo deuorat cibos, intelligitur vorax crudelitas vel rapina, quia dato quod isti videntur homines benigni, & humiles, tamen habent dentes, id est, crudelitatem, rapacitatem, mordacitatem leoninam, qua omnes subditos cupiunt deuorare. Ideo loricis ferreis, id est, adulatoribus vel amicis cautelosis se ipsos muniunt & regunt, quia sicut patet, ita cautelose faciunt suos contractus, & cautelis malitiarū suarum ita velant ab omni ictu, id est, ab omni querela eorum coram quocunque iudice se defendunt, Ezech. 23. *lorica & clypeo armabuntur contra te*, id est, malitiosa executione & vocem habent terribilem sicut canes, quia ita authentice loquuntur, & alte pauperibus comminantur, vt ipsos terreant verbis suis, & sic faciliter eos exhæredant leoninis dentibus qui in facie hominis videbantur Dan. 7. *Dentes eorum dentes ferrei*, Eccles. 21. *Dentes leonis dentes eius.* Et ideo sequitur quarta pars figuræ.

¶ Quarto dicitur quod habebant caudas ¶ Cauda quæ est posterior pars significat finem alicuius negotij. Scorpio quæ facie lambit & cauda pungit significat proditores, qui in facie, id est, in principio lambunt & applaudunt, in cauda vero, id est, in fine lacerant atque pungunt. Isti igitur in cauda, id est, in fine sunt scorpiones, in quantum per hæredationem vexationis puncturam alijs, & aculeum crudelitatis infligunt. Ideo aculeus rapidæ crudelitatis in fine talibus est annexus. Vnde Prou. 23. *Nouissime mordebunt vt coluber.*

¶ Vel cauda est status senectutis, quia reuera tales in senectute sunt scorpiones simul, & raptores. & aculeum crudelitatis auaritiæ, detractionis acrius infligentes.

¶ Vel dic quod qui sunt in facie homines, & in cauda scorpiones, significant detractores, qui in facie, id est, in præsentia adulatores sunt, in absentia scorpiones pungitiui Ezech. 2. *Cum scorpionibus habitas.*

¶ Quinto dicitur quod potestas ipsorum est nocere hominibus mensibus quinque. &c.

¶ Quinarius qui est imperfectus, significat mundanam vitam talium quæ pro certo in quocunque est imperfecta, quia vt communiter nō perficiunt ætatem suam, quia moriuntur subito & male. Isti igitur possunt nocere hominibus mēsibus quinque quantum durat vita præsens. Et breuiter hodie sub manu talium præ acerbitate tormentorum & afflictionum suarum, multi sunt homines qui desiderant mori & tamen non inueniunt sicut optant. Et finaliter isti habent super se regem Angelum abyssi, scilicet, peccatum auaritiæ, quod dicitur exterminans, quia omnia exterminat & corrodit. B

¶ Vel ad literam Angelus exterminans ipsos regit, quia diabolus ipsos confundit Psalm. *Exterminauit eam aper de sylua.*

¶ Vel dic quod locustæ sunt detractores, qui contra omnes homines præliantur. & eorum facies, id est, apparentia videtur amicabilis & rationalis. Videntur esse homines, quia in principio de homine dicunt multa bona, fingunt se loqui ex charitate vt facilius eis credatur, sed vere finaliter apparent eorum dentes, ferocitas & inimicitia leonina, quia vere more leonis alios lacerant & diffamant, & cauda, id est, finis verborum suorum, vel cauda, id est, retro in absentia est pungens sicut aculeus scorpionis. Licet enim in principio vel in præsentia blandiatur, tamen semper in fine verborum, detractionis, & punctionis aculei inueniuntur. Et isti habent potestatem nocere suis malis verbis, hominibus, id est, bonis & rationalibus. Fœnum terræ non lædunt, quia tales, vt communiter, non murmurant nec detrahunt de illis, qui parum aut nihil valent, sed tantum de hominibus, id est, de personis bonis, & breuiter cruciatus eorum est similis scorpionum, in quantum blandiuntur primitus, & rector eorum est diabolus exterminator, ad cuius instinctū isti alijs iniuriantur. Quia bene dicitur exterminans, pro eo quod istis mediantibus multi boni puniuntur & exterminātur.

¶ Vel dic quod potestas eorum bene dicitur nocere hominibus quia ad literam multi sunt mali inferiores, qui solum habent potestatem nocendi, nunquam autem proficiendi.

¶ Vel dic quod locustæ sunt diaboli, qui de puteo abyssi, id est inferni aliquoties exeuntes, & per fumū huius aeris caliginosi volitant. Isti semper parati sunt ad prælium tentationū mouendū. Isti sunt in facie, id est, in principio homines, quia multa suggerunt facere sub specie boni, ita quod videntur rationales & humani, capillos, id est, coopertura, & velamēta suæ intentionis habēt multa falsa & deceptoria. Sunt igitur homines per apparentem rationem, mulieres per fictam palliationem sunt leones per mordacem tentationē, sunt scorpiones in cauda, id est, in fine per pungentem & venenatam damnationem, & habent aculeos in cauda, id est, tormentorum afflictionē. Isti habent nocere post mortem, & in vita hac illis qui non habent signum Dei viui, id est, veritatem gratiæ, & charitatis, & memoriam C

riam sanguinis Christi, & ipsos habent cruciare atrociter in inferno, quod mori & deficere concupiscent nec tamen perpetuo monentur. Isa. 65. *ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur.*

¶ Vel ipsi non possunt nocere fœno terræ, id est, iacentibus in terra per humilitatem, nec tamen viridi, id est florentibus per honestatem, nec vili arbori, id est, contemplationibus æternarum fœlicitatum. Et isti habent super se regem Angelum abyssi luciferum qui bene dicitur exterminans, quia omnia bona hominum exterminat, & corrumpit pro posse suo. Vnde Iob. 41. *Ipse est rex super omnes filios superbiæ.*

¶ Ioannes vidit *quatuor Angelos allegatos in flumine magno Euphrate, qui parauerant in horam, diem & mensem & annum, vt interficerent tertiam partem hominum. Et quidam Angelus, qui habebat tubam soluit eos, & habebat secum exercitum innumerabilem & immensum.*

¶ Euphrates fluuius Babylonicus significat mundi prosperitatem, qui Babylonios, id est, mundanos irrigat, & fœcundat, quæ semper fluit & deficit sicut quatuor Angeli qui sunt ibi alligati, significant mundi principes, & potentes, qui in mundi prosperis sunt inclusi, & ligati, & isti dicuntur quatuor, quia ipsi sunt mundi quatuor partes inhabitantes. Angelus qui habet tubam ipsorum, balliuos, & suorum malorum actuum laudatores, qui tuba suæ eloquentiæ adulationis coram ipsis resonāt, incessanter significat. Sunt igitur in flumine prosperitatis huius mundi hodie quatuor Angeli, id est, principes & potestates, qui semper sunt parati omni hora, die, mense & anno homines interficere per rapinam & expoliationem, & incendere vnà cū exercitu suo innumerabili, id est, collegijs, & consortijs famulorum aduocatorum, quia tales nutriunt ad hoc vt subditos de-
D norent & infestent. Et pro certo quando Angelus curialis, id est adulatores resonant coram eis eos laudando, & subditos accusando, tunc isti & exercitus eorum mouentur ad alios occidēdum, id est, ad alios molestandum. Et sic Ioannes vidit equestrem exercitum, cuius numerus erat vigesies septies centies dena millia, milites autem habebant loricas igneas & sulphureas & hyacinthinas. Sic hodie iste exercitus balliuorum est valde multiplicatus. Sunt etiam armati contra alios lorica malitiarum & cantelarum, quæ sunt igneæ per auaritiam, sulphureæ per luxuriam, hyacinthinæ, id est, coloris cœlestis vel fumei per superbiam.

¶ Vel loricæ malorum sunt aduocati, qui more loricatum malos defendunt & isti sunt ignei auari, sulphurei, luxuriosi, & hyacinthini, scilicet, ornati, prosperitate superbi Psalm. 10. *Ignis sulphur pars calicis eorum.*

¶. Ioannes vidit *equos mirabiles in quodam exercitu congregatos, qui caudas habebant similes serpentibus habentibus capita cum quibus nocebant, capita eorum erant sicut capita leonum & de ore ipsorum procedebat ignis, sulphur, & fumus. Et tertia pars hominum occisa est ab istis tribus plagis terræ, scilicet, igne, fumo & sulphure, quæ procedebant de ore equorum, potestas erat in ore ipsorum, & in caudis eorum. Vidi equos in visione.*

¶ Equi isti significant mundi diuites, superbos & luxuriosos, quia equus est animal superbum, & luxuriosum. Isti enim habent caput intentionum ad modum leonis, quia iuuentus eorum, & principium vitæ suæ, quæ per caput designatur est leoninum, quia in iuuentute sunt crudeles, fortes & superbi, quia leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum, sicut dicitur Prou. 30. *Cauda ipsorum*, id est, senectus & finis vitæ *est similis serpentibus*, qui in fine sunt serpentini, & tortuosi per malitiam, & terræ inhærentes per auaritiam, quia communiter plus cupiunt auari in senectute, quam in iuuentute, quia eorum cauda, id est, malitia habet caput serpentinum, id est, intentionem aliquam auaram & fallacem. Et isti de ore suo mittunt ignem, fumum & sulphur, id est, tria genera multorum verbo-
E rum, quia omnia verba illorum aut pertinent ad fumum, id est, ad elationem superbiæ & iactantiæ, aut ad ignem, id est, ad inflammationem rapinæ & auaritiæ, aut ad sulphur, id est, ad fœtorem carnalitatis, & luxuriæ. Ideo isti nocent multis hominibus per has plagas, superbia enim eorum inuadit superiores, auaritia minores, luxuria mulieres. Et breuiter potestas ipsorum est in ore, id est, in verbis & in cauda serpentina, id est, in malitijs eorundem.

¶ Vel dic quod isti sunt cuncti mali prælati moderni, qui sunt luxuriosi sicut equus, quorum caput, id est, quorum ingressus & principium est leoninum, id est, rigidū, & austerum, quia in principio iuste, & rigide volunt regnare, sed in cauda, id est, in fine fiunt serpentini, id est, auari in terrenis per auaritiam inhærentes, dona & munera diligentes, &c. vt supra.

Capitulum decimum Textus. Et vidi alium Angelum fortem descendentem de cœlo.

MORALITATVM CAP. XI.

IOannes vidit *vnum Angelum fortem descendentem de cœlo amictum nube, & iris erat in capite eius, & faciem eius sicut sol, & pedes eius sicut columna ignis, & habebat in manu sua libellum apertum, & posuit pedem dextrum suum supra mare, & sinistrum supra terram, & clamauit quemadmodum Leo rugit, & cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua, & accepit Ioannes librum de manu Angeli, & fuit in ore suo dulce tanquam mel, & cum illum deuorasset, amaricatus est venter eius.*

¶ Angelus ille est prælatus Angelicus & cœlestis. Nubes quæ continet humorem, plurimum significat dulcorem pietatis, quo prælatus debet esse humectatus, & de pluuia beneficiorum & Eleemosynarum debet alijs destillare, Vnde Iob. 37. *Nubes spargunt humorem suum &c.* Iris qui est signum fœderis inter Deum & hominem, significat virtutem pacis, & vnitatis quam prælatus debet habere, & per quam debet subditos Deo per suum patrocinium concordare, & inter eos concordiam & pacem generare.

¶ Vel etiam iris continens omnes colores, significat picturam honestæ conuersationis prælati in quo omnes colores, id est, omnia bona exempla, virtutes & perfectiones debent relucere Apo. 4. *Et iris in circuitu sedis erat.* Mare quod est amarum, significat amaritudinem mortis & inferni. Terra quæ est nutrix omnium viuentium significat fertilitatem, & opulentiam paradisi. Pes dexter est timor, sinister qui faciliter claudicat, significat scripturam sacram. F

¶ Septem tonitrua significat vniuersitatem prædicatorum, qui habent peccatores more tonitrui conturbare. Vidit igitur Ioannes Angelum, id est perfectum virum Angelicum, & spiritualem, fortem per constantiæ firmitatem, descendentem de cœlo, quia se non reputat dignum ibi ascendere, sed magis in infernum descendere per humilitatem, amictum nube per roridam pietatem, & in capite, id est, in tentatione habebat iridē, omnimodam sanctitatem, pacis & concordiæ vnitatem. Facies eius, id est, intellectus debet lucere, vt sol per sapientiæ claritatem. Pedes eius, id est, affectiones debent esse sicut ignis per feruentissimam charitatem librum, debet habere, id est, sacræ scripturæ sagacitatem, Ezech. 2. *Ecce manus missa est ad me in qua erat liber inuolutus.* Iste debet habere pedem dextrum, id est, timorem super mare, id est, super amaritudinem mortis, & inferni per iugem considerationem. Pedem sinistrum, id est, amorem & affectionem debet habere super terram, id est, considerationem mortis, & inferni Psal. 76. *In mari via tua.* Dicitur etiam habere vocem sicut leo per rigoris & authoritatis assertionem. Debet etiam facere, quod septem tonitrua, id est, vniuersitas prædicatorum loquatur mundo per prædicationem. Et iste debet tradere librum Ioanni, id est, subditis & sæcularibus per scripturæ doctrinam, & expositionem, quam ipsi debēt comedere, id est, incorporare per auditum, & deuotionem, & in ventre memoriæ retinere, & iste pro certo erit dulcis eis sicut mel per considerationem, & æternorum promissionem, amarum etiam facit ventrem eorum & mentem per infernaliū tormentorum considerationem, vt sic de subditis dicatur illud Baru. 4. *Hic est liber mandatorum Dei.* Et Ec. 24. *Hæc omnia liber vitæ.*

¶ Vel dic quod hic est Christus qui *Angelus testamenti* dicitur. G
Malach. 3. Hic venit de cœlo per incarnationem, amictus fuit nube, id est, purissima humanitate. Coronatus fuit iride, id est, cœlesti diuinitate. Pes eius dexter erat Deitas, & ille apparuit super mare, quando ibi siccis pedibus ambulabat. Sinister autē est humanitas, & hic apparuit summe super terram, laborando & ambulando. Baruc. 3. *Postea in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Et iste clamauit sicut leo per prædicationem. Postea septem tonitrua, id est, vniuersitas prædicatorum incepit loqui & prædicare. Iste habet librum sacræ scripturæ, & ipsum alijs per inspirationem porrigit, & reuelat. &c.

Ex Capitulo vndecimo. Textus. Et datus est mihi calamus similis virgæ.

MORALITATVM CAP. XII.

IOanni dato sibi calamo mensuræ ad modū virgæ dictum est. *Surge (inquit) metire templum Dei & altare, & omnes adorantes in*

to. Atrium autem quod est foris, non metiaris, quia datum est gentibus, & sanctam ciuitatem calcabunt mensibus quadraginta duobus.

¶ Iste est Christus in iudicio, quia ibi dabitur calamus mensuræ potestatis iudiciariæ, & rigoris, iustitiæ & æquitatis, mediantibus quibus ipse mensurabit, & iudicabit merita singulorum, & templum Ecclesiæ, altare religionis, adorantesque in eis, id est, omnes fideles calamo discretionis metietur quanta sit in eis longitudo spei vel longanimitatis, profunditas humilitatis, latitudo charitatis, altitudo contemplationis & sublimitas virtutum. Atrium quod est foris, significat Ecclesiam & collegium damnatorum, maxime infidelium, qui non sunt de domo Ecclesiæ. Isti non metientur, quia nulla dictarum dimensionum in eis non inuenitur, & ipsi iam iudicati reputantur, quia qui non crediderit, iam iudicatus est, sed gentilibus, id est, sine lege viuentibus dæmonibus dabuntur ad calcandū, & perpetuo cruciandum, qui gentes, id est, dæmones calcabunt, & affligent Ecclesiam, & ciuitatem sanctam quantum poterunt,
H & maxime tempore Antichristi, qui mensibus quadraginta duobus, id est, tribus annis cum dimidio aduersus Ecclesiam præualebunt Psalm. *Conculcauerunt me inimici mei tota die.*

¶ Vel dic quod iste mensor est iudex vel prælatus, qui calamo iustitiæ, & virga directionis & correctionis, singulorum merita metietur, vt sciat qui promouendi sunt & qui corrigendi. De atrio quod est foris, id est, de mundo & statu sæcularium, non se debet intromittere nec de eis qui sunt foris, id est, extra iurisdictionem suam aliqualiter contrectare, sed ipsos gentibus, scilicet, illis ad quos pertinet dimittere, mensurandum, & gubernandum Hier. 6. *Pascet vnusquisq; eos qui sub manu sua sunt.*

¶ Vidit Ioannes *seruos duos Christi, Heliam & Enoch, qui prophetauerunt diebus mille ducentis sexaginta,* & dicit, quod *isti erant duæ oliuæ, & duo candelabra lucentia ante dominum & habent potestatem claudere cœlum ne pluat, & conuertendi aquas in sanguinem; & percutere terram omni plaga, sed venit quædam bestia quæ ascendit de abysso, & fecit contra eos bellum, & occidit eos, & iacuerunt corpora eorum in medio ciuitatis, quæ spiritualiter dicitur Sodoma, & Aegyptus, contra quos prædicauerant in morte eorum, sed finaliter isti receperunt vitam, & ascenderunt in templum in nube, & timuerunt omnes inimici eorum.*

¶ Isti duo Prophetæ & bestia quæ est contra eos, mundanorum, & religiosorum Theologorum, & iuristarum gerunt figuram. Nam Theologi & religiosi boni dicuntur duo, per duplicem charitatem, oliuæ per virentem honestatem, candelabra per lucentem vitę & doctrinæ claritatem, dicuntur stare in conspectu Dei per fidem & longanimitatem. Isti enim prophetant, & prædicant verbum Dei, quod redarguit impios, & mundanus. Isti claudunt cœlum, id est, sacram scripturam quæ celat Dei arcana, quando volunt quod pluuia doctrinæ non defluat in mundanas aquas & scientias & scripturas vertunt in sanguinem, id est, in spirituale nutrimentum quando volunt, quia isti solum hodie habent cœlum sacræ scripturæ in manibus suis, & ad ipsos pertinet prædicare vel cessare, cum pauci hodie studeant theologiam nisi ipsi. Et breuiter isti percutiunt, redarguunt corrigunt terram, id est, terrenos peccatores Esa. 11. *Per-*
A *cutiet terram virga oris sui, & spiritu laborum suorum interficiet impium.* Sed pro certo bestia quæ de abysso venit, id est, peccatores maxime mundanæ sapientiæ professores, pugnant contra istos hodie scilicet, eos diffamando, condemnando, & multa mala atq; falsa eis imponendo. Alij quos aliquando redarguunt, de hoc gaudent, quia vere quasi omnes mūdani gaudent & obloquuntur, quando audiunt aliquem religiosum ab aliqua bestia, id est, ab aliquo malo homine diffamari, quia non amat pestilens eum qui se corripit. Ideo multi bene iacent hodie in platea huius mundi sine honore quasi mortui, propter huiusmodi infamias iniustas, qui quidem mundus dicitur ciuitas Sodoma, id est, muta: dicitur Ægyptus, id est, obscura, quia mundus est mutus quo ad Dei laudem, & obscurus propter ignorantiam, & errorem, sed finaliter in die iudicij ipsi reuiuiscent, & in cœlum ascendent videntibus suis diffamatoribus inimicis.

¶ Vel dic quod tales iniuste occisi, & depressi in fine patescente veritate resurgunt, & redeunt ad honorem, & in cœlum in dignitatem & gloriam ascendunt, malis gratijs inimicorum suorum qui de ipsorum depressionibus lætabantur Vnde Sap. 5. *Stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, videntes turbabuntur &c. dicentes: Hi sunt quos &c. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei.* Vel dic quod isti prophetæ significant aliquem bonum virum discretum, iuste regnantem in officio prælaturæ, in religione Ecclesiæ, vel in curia principis sæcularis, qui recte dicitur oliua propter pietatem, candelabrum per honestatem, terram, id est, prædicatorem percutit per iniustitiæ æquitatem. Bestia significat malitiosum hominem inimicum suum, qui quandoque de abysso, id est, de statu vili & humili plebe venit, qui forte est in eadem religione, curia vel ecclesia, qui insidiatur eidem. Et quid? Pro certo accidit quod ista bestia, id est, irrationalis persona præliatur contra illos Prophetas id est contra bonum iudicem vel prælatum mouet sibi litem, scilicet, eum apud maiores accusando, ita quod finaliter ipsum suppeditat, atque contra ipsum præualet. Ipsumque facit deponi ab officio & beneficio, vel facit eum damnari temporaliter, vel occidi, quod in platea huius mundi vel religionis iacet mortuus, id est, sine potestate, & honore depressus, carnes eorum, B
id est, illi qui sunt de parentela sua vel familiaritate ipsius disperguntur per plateam, id est, prioratus vel conuentus ad literam ab eo exhæredantur, ita quod coguntur per plateam mendicare. Et tunc gaudent maleuoli sui, maxime illi quos correxerant, & punierant, quamuis iuste contra illud Prouerb. 24. *Cum ceciderit inimicus tuus ne gaudeas.* Sed pro certo sæpe accidit Dei iudicio, quod tales iterum reuiuiscunt & redeunt ad prosperitatem, & ascendunt in cœlum, id est, ad maiorem, quam ante fuerant, dignitatem. Et tunc qui de eorum casu gauisi sunt, contristantur, timent, admirantur, & stupent, quia sæpe accidit, quod qui lætantur in casu aliorum, cadunt postmodum ipsis resurgentibus quia sicut dicitur Prou. 17. *Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus.*

¶ Vel dic quod isti sunt boni qui à bestijs, id est, à principibus iniquis, vel mundi potestatibus occiduntur vel exhæredantur, ita, quod eorum carnes & filij iacent in plateis sine honore, sed finaliter in die iudicij resurgent & in cœlum ascendent, & sui inuasores in infernum succumbent.

¶ Vel secundum sensum literæ expone de Antichristo, qui de abysso, id est, de diabolo veniet, & contra Heliam & Enoch dimicabit & eos in Hierusalem occidet, sed tamen ipsi resurgent, & cœlum ascendent.

¶ Vidit Ioannes templum apertum in cœlo, & visa est arca testamenti in templo, & tunc facta sunt fulgura & voces & terræmotus, & grando.

¶ Cœlum est Ecclesia. Templum est religio. Arca testamenti est bonus prælatus, vel quæcunque bona persona ibi habitans, quæ admodum arcæ virtutes & merita inter se seruat. Quando igitur in templo religionis apparet arca testamenti, id est, bonus prælatus, vel perfectus homo, tunc exinde procedunt fulgura bonorum operum, & exemplorum, splendor honestæ conuersationis, voces diuinæ laudis & altæ prædicationis, grando asper correctionis, & ex parte aliorum terræmotus, timoris & contritionis, voces etiam confessionis, quia vere bonus prælatus, & bona persona in religione causat in alijs multa bona Psal. 17. *Fulgura multiplicabit*, id est, bona documenta, & exempla, *& conturbabit eos*, scilicet, peccatores videntes audientesque.

Capitulum duodecimum. Textus. Et signum magnum apparuit in cœlo: Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius. C

Moralitatvm Cap. XIII.

S*ignum apparuit in cælo. Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. & erat ibi mulier prægnans puerum masculum, & clamauit, & cruciabatur parturiens. Et aliud signum visum est in cælo, scilicet, quidam draco rufus, qui insidiabatur mulieri, vt deuoraret filium eius, sed filius eius raptus est ad Deum, & mulier fugit in solitudinem, & draco proiectus in terram.*

¶ Ista mulier est anima beata, quæ à Deo desponsatur. Sol qui semper lucet, significat gloriam æternam, quæ in perpetuo non mutatur. Luna significat mundi prosperitatē mortalem, mutabilem, & defectibilē, quæ faciliter eclipsatur. In cœlo igitur anima beata mulier, id est, coniux Dei patris amicitur sole & tegitur, scilicet, æterna claritate. Luna, id est, mortalis vita & mutabilis prosperitas sub pedibus eius, & quia ipsam iam superauit, & eam vilipēdit & calcat. In capite autem eius est corona duodecim stellarum, id est, duodecim gaudiorum. In quodam sermone quidam exponens coronam illius mulieris dicit quod

cotona

corona duodecim stellarum in patria, erit memoria sine obliuione, ratio sine diminutione, voluntas sine perturbatione, impossibilitas sine ruptione, corporis claritas sine offuscatione carnis agilitas sine retardatione, corporis subtilitas sine obturatione. D Item octaua erat diligere proximum sicut seipsum. Nona erat videre proximũ in omni virtute diligentem se, sicut seipsum. Decima Deum perfecte diligere plus quam seipsum. Vndecima diligere seipsum tantummodo propter Deum. Duodecima videre Deum diligentem se plus quam homo diligat seipsum. Ista vlterius est prægnans, quia filium masculum, id est, Christum habet in se per dilectionem & deuotionem. Sed pro certo draco magnus diabolus quamplurimum ei inuidet, sed ipse non præualet, quia ipse fuit de cœlo proiectus, & in terram cecidit. Ideo sanctos qui sunt in patria, lædere non valebit.

¶ Vel dic quod hæc mulier est vir perfectus, qui dicitur mulier quasi mollis aer, dico propter scientiæ puritatem, mollis per pietatem & benignitatem, & isto sole, id est, clara sagaci discretione, vel conuersationis honestate amicitur, & luna, id est, mutabilis prosperitas sub pedibus eius vilipenditur & calcatur, & in capite eius, id est, in mente illius, duodecim stellæ, id est, duodecim stellæ articuli fidei firmiter & tenaciter radicati tenentur Apocalypsi. 22. *Afferens fructus duodecim per menses singulos.* Ista vlterius dicitur prægnans, quia vere tales in vtero conscientiæ continent filium masculum, id est, bonum & firmum propositum, quod summe cupiunt parere, & demonstrare per bonorum operum executionem, & complementum. Ideo dicitur Ioan. 16. *Mulier cum parit, tristitiam habet, sed cum peperit, non meminit pressuræ suæ propter gaudium.* Sed quando draco rufus, id est, malitiosus, & venenosus, & infamis diabolus videt talem mulierem, id est, bonam personam bono proposito impregnatam, & bona opera parere cupientem, vere ipse insidiatur ei per malas suas suggestiones, ipse nititur deuorare, & annihilare, & propositi sui partum impedire, ne exeat ad bonum opus. Sed vere mulier ista nihilominus debet parere, & suum bonum propositum adimplere, & illud debet Deo committere, quia partus eius debet esse raptus apud Deum, id est, ad laudem, & gloriam Dei ordinatus, & ipse debet in desertum religionis vel pœnitentiæ fugere. Et sic draco diabolus cadere, & ipsum non poterit superare Psalmo 45. *Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine.*

¶ Vel dic quod ista mulier est Ecclesia, quæ antiquitus habuit solem, id est, Christum & bona spiritualia pro vestimento. Luna, id est, mutabilis mundi prosperitas sub pedibus eius erat, scilicet, contempta & calcata, quia pro certo tunc sola spiritualia eligebantur atque diligebantur, caduca vero & lunaria spernebantur, & hoc maxime in principio, quando ipsa habebat in capite coronam duodecim stellarum, id est, duodecim Apostolos qui in capite, id est, in principio ipsam coronauerunt, & sic stellis duodecim ornauerunt, sicut de ciuitate noua dicitur A- E pocalypsi 24. Quod *habebat pro portis duodecim margaritas.* Tunc igitur draco id est, diabolus vel tyranni non potuerunt impedire, quin pareret populum fidelium prædicando, & conuertendo, & quin acquireret bona temporalia pro Christo miseros pauperes nutriendo. Veruntamen, quia videtur iam hodie econuerso amicta luna, & solem sub pedibus eius tenere, id est, temporalia diligere, & spiritualia calcare: Ideo timendum est ne ipsam draco insidians possit deuorare.

¶ Vel dic quod talis draco significat malos tyrannos & principes sæculares, qui Ecclesiæ vel personæ, si quam prægnantem viderint, id est, diuitem, insidiantur, ipsumque capere conantur, quapropter multoties fugere compelluntur, sicut ad literam patet de subditis tyrannorum Psalmo. *Draco iste quem tu formasti ad illudendum ei.* ¶ *Michael & draco præliabantur in cælo, sed vincente Michaele, draco proiectus est cum Angelis suis in terram, habens iram magnam sciens, quoniam modicum tempus habet. Draco autem videns se proiectum, secutus est mulierem quæ peperit masculum,* sed dicitur, *quod isti mulieri data sunt duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum locum, vt alatur certo tempore. Et tunc videns draco fugere mulierem, misit post ipsam ex ore suo flumen magnum vt faceret ipsam à flumine trahi, sed terra adiuuit mulierem, & aperuit terra os suum & absorbuit flumen. Et iratus est draco contra mulierem, quia vidit quod ei nocere non poterat, & abiit facere prælium cum his de semine eius, qui custodiebant mandata Dei.* ¶ Draco iste significat diabolum, qui cum pugnaret in principio cum Michaele, & Angelis eius bonis, contradicendo & superbiendo fuit in terram damnatus, & reprobatus, & in aëre caliginoso inclusus, vbi pro certo iram & inuidiam, desperationem, & tristitiam magnam habet. Mulier ista est humana natura fragilis, & debilis vltra modum. Quando igitur videt se proiectum, inuidet mulieri, scilicet, humanæ naturæ, & ideo statim persecutus est eam in persona Adæ & Euæ. Tamen ex Dei benignitate finaliter datæ sunt isti mulieri, scilicet, humanæ naturæ, alæ duæ, id est, duo sacramenta, scilicet, baptismus & pœnitentia, quibus mediantibus potest volare vsque ad solitudinem, & locum secretum paradisi, vt ibi alatur æternæ gloriæ voluptate. Igitur ipsa mulier potest dicere illud Psalm. 54. F *Quis mihi dabit pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam?* Sed quid facit diabolus? Quando videt quod humana natura non potest in cælum ascendere cum alis suis, vere emittet de ore suo, id est, de suis suggestionibus flumen magnum, id est, inondationem fortium tentationum, vel fluuium, id est, aquas carnalium atque temporalium voluptatum, vt sic faciat eam ad se trahi, & à volatu in cælum impedire & retrahi, & ideo statim quando homo videt hunc fluuium terræ, debet eum adiuuare, id est, memoria terrestreitatis & mortalitatis nostræ, vel asperitas pœnitentiæ & infirmitas humanitatis nostræ. Vel terra, id est, B. Virgo pro eo orando, quia pro certo si ista terra aperiat os suum per confessionem, id est, diuini auxilij implorationem, statim flumen tentationum erit absorptum nec contra hominem præualebit Psal. 105. *Aperta est terra & deglutiuit Dathan.* ¶ Vel dic quod terra significat timorem Dei, qui pro certo multum iuuat peccatorem Psal. 75. *Terra tremuit, & quieuit.* ¶ Vel dic quod mulier est bonus, & simplex homo, cui diabolus insidiatur & inuidet, quando videt quod in hoc sæculo innocentiam, & iustitiam seruat, & de multis criminibus eum tentat & contra eum multimode præliatur. Ideo ipse debet assumere alas boni propositi, vt alas aquilinas claræ discretionis, & altæ contemplationis, & volare & fugere vsque ad solitudinem religionis, & ibi nutriri pabulo deuotionis debet. Et si draco diabolus mittat post ipsum fluuium tentationis, vel sibi offerat fluuium carnalis & temporalis delectationis, terra, id est, corpus suum proprium adiuuet, sustinendo pœnam & macerationem per culturam pœnitentiæ, & maxime aperiendo os per confessionem, orationem & laudem. ¶ Vel si vis solitudo significat paradisum, vbi debet volare per desiderium, & affectum. ¶ Vel dic quod mulier prægnans est bonus & simplex G subditus, pregnans plenus & diues. Draco rufus est princeps vel prælatus vel iudex causidicus, malitiosus, rapax & venenosus. Iste igitur draco quando videt iuxta se aliquam mulierem prægnantem, id est, aliquam simplicem personam plenam diuitijs temporalibus, statim insidiatur ei, & cogitat modos, & vias, quomodo ab ista fœtum suum, id est diuitias & facultates extorqueat & acquirat, easque deuoret, & manducet fraude, malitia vel rapina, sed quandoque fit quod ista mulier, id est, iste homo bonus habet aliquas alas, id est, aliquos amicos vel defensores, qui ipsum portant & sustinent, & quibus mediantibus iste quandoq; fugit & euadit manus istius impij draconis. Et videt se ei non posse nocere, tunc mittit post eum flumen ex ore, id est, impetum minarum, accusationum & impositionum, quia imponit sibi multa crimina, & accusat eum apud maiores, & sic faciat eum trahi ad suum propositum & inclinari Hier. 51. *Absorbuit me quasi draco, impleuit ventrem suum.* Et tunc non habet remedium, nisi terra aperiat os suum, id est, aduocati vel aliqui adulatores, testes vel defensores ipsum proprio ore excusent, & fluuium accusationũ extirpent. Sępe tamen accidit, quod quando draco, id est, malitiosa persona, videt se non posse nocere mulieri, i. alicui personæ contra quam habet cor, vere tunc cõtra amicos, & filios insurgit, quod est contra rationem, quia *filius non debet portare iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij.*

¶ Vel dic ad literam quod mulier quandoq; inuaditur à dracone, id est, à luxurioso venenoso, qui ipsam rogat de malo, quę statim debet fugere, & vitare consortium suum, & si ipse mittit post eam fluuium, i. leones, vel fluuium, id est, mollitiem verborum, & donorum vere ipsa terra debet eam iuuare, id est, cõsideratio mortis & terrestreitatis proprię, quę debet hęc omnia refutare. Et dicit quod ista mulier est quandoq; amicta sole, id est, generis claritate, & luna sub pedibus eius, i. quod omnis defectus, & rusticitas est sub ea, nihil borum est in ea, vel etiam patria vel ciuitas est ei subiecta, sed coronata stellis, id est, amicis & parentibus, solum tamen remedium est fugere, & terræ, id est, vilitatis nostræ miseriã cogitare. Vel dic quod mulier est bonus vel perfectus prælatus, habens solem discretionis, calcans lunã

prosperitatis, coronatus & associatus stellis, id est bonis & honestis personis, claris, nobilibus & discretis. Draco est aliquis malitiosus subditus quem ipse habet, venenatus & brigosus.
H Quando igitur mulier ista, id est, prælatus, debet parere, id est, aliquod beneficium alicui concedere, statim fit prælium & contentio in cœlo Ecclesiæ vel religionis inter draconem & Michaelem, id est, inter bonos, & ambitiosos. Nam draco id est malitiosus subditus, cupit istum fœtum, id est, beneficium deuorare & obtinere. Sed quando iste fœtus rapitur à Deo, & ex Dei voluntate alicui bono conceditur, & draco ambitiosus eijcitur in terram, id est, dimittitur in statu infimo, nec promouetur, tunc draco iste irascitur contra mulierem, id est, contra prælatum, & facit contra eum conspirationes, & compellit eũ fugere, id est, adire curiam Romanam vt ibi tueatur. Exemplo Dauid quem filius suus ambitiosus compulit fugere in desertum, & tunc iste draco, id est, subditus ambitiosus, immittit contra eum fluuium, id est, occasionem criminalium impositionum, quem nisi terra, id est, Deus vel B. Virgo vel firmitas suæ veritatis, sanctitatis, & iustitiæ adiuuerit, vel terra, id est, aduocatorum sagacitas donis, & precibus bene culta ore suo excusauerit, & fluuium istarum accusationum absorbuerit, vel terra, id est, terrenorum donorum multiplicitas confouerit, pro certo in magno periculo erit, illos de semine suo & familiares pro posse persequitur & inuadit Ezec. 22. *Leoni gentium assimulatus es.*

Capitulum decimum tertium. Textus. Et vidi de mari bestiam ascendentem habentem capita septem.

Moralitatum Cap. XIV.

Vidit Ioannes *vnam bestiam ascendentem de mari, habentem cornua septem, & capita decem, & super caput eius nomina blasphemiæ. Ista bestia similis erat vrso quantum ad pedes, quia habebat pedes vrsi, caput pardi, os leonis, & loquebatur grandia & blasphemias in Deum & in sanctos. Et draco quidem dedit ei potestatem maximam, in tantum quod nullus erat in terra qui poterat ei resistere, & ideo facit bellum contra sanctos, & deuicit eos, & blasphemias loquebatur contra illos qui in cælo habitant. Et data est ei potestas super omnem populum, tribum & linguam,*
A *& numerati sunt vniuersi, & adorauerunt draconem, qui potestatem dedit bestiæ. Ista tamen bestia finaliter missa est in stagnum ignis ardentis sulphuris.*

¶ Ista bestia est balliuus, qui dicitur Bestia quasi Vastia, quia tales solent vastare omnia bona subditorum. Mare significat statum humilem, pauperem & auarum. Bestia ascendens de mari est balliuus officialis vel aduocatus, qui venit ex humili, & vili plebe & paupere statu, qui scilicet tantum ascendit quandoque paulatim quod acquirit plura capita, id est, plura officia & dignitates. Habet etiam plura cornua, id est, magistros, adiutores, familiares per quorum virtutem omnes alios corrumpit, & inuadit. Abac. 3. *Cornua in manibus eius, ante faciem eius ibit mors.* Tales sunt similes pardo per crudelitatem, quantum ad corpus intentionis. Pardus enim est animal præceps ad sanguinem, sic isti non gaudent nisi quando possunt occidere, vel officiũ suum crudeliter exercere Esa. 1. *Manus vestræ plenæ sunt sanguine.* Item sunt similes vrso per luxuriam, quantum ad pedes affectionis. Vrsus enim diligit summe dulcedinem mellis. Sic vere amor & affectio istorum non est nisi ad mel, id est, ad dulcedinem luxuriæ & carnalitatis. Canticorum 4. *Mel & lac sub lingua tua.* Item sunt similes leoni per superbiam & iactantiæ vanitatem, quantum ad os locutionis. Leo enim est animal superbissimum, & os eius semper fœtet. Sic isti semper habent os, id est, verba leonina, superba & luxuriosa, authentica, iactatoria, minantia atq; vana, fœtida & luxuriosa Ps. 49. *Os tuum abundauit malitia.* Ideo vero tales loquuntur grandia, iactando blasphemias, & contra Deum & sanctos mentiendo, vel contra sanctos, id est, contra bonas personas & simplices comminando, scilicet, accusando Iob 23. *Os meum implebo increpationibus.* Sed quid? pro certo tales habent draconem qui dat eis potestatem, scilicet, aliquem malum principem & magistrum cum quo sunt in sororio, & à quo dependet eorum potestas principalis. Vel aliquem consiliarium
B magnum in curia principis vel prælati, qui eos sustinet, in tantum quod nullus potest eis resistere, imo populus & lingua, *i.* omnia genera hominum timent & adorant etiam talem draconem & principem, qui eis dat huiusmodi potestatem. Et breuiter ipsi faciunt bellum contra sanctos, id est, cum bonis simplicibus & pauperibus & sanctis. Dico enim sunt in terra qui scilicet, sine terrena prosperitate viuunt, ipsosque superant & vincunt, contra illos etiam qui sunt in cœlo, id est, in statu religionis vel Ecclesiæ, vel in cœlo, id est, in statu dignitatis, & excellentiæ. Blasphemias, id est, accusationes & murmurationes impie proloquuntur. Et finaliter totus populus miratur, tota patria loquitur de eorum gloria & maiestate, excellentia & veritate. Sed caueant ne accidat illis sicut isti bestiæ, quæ finaliter posita fuit in stagno ardentis ignis & sulphuris. Sic vere isti in tormentis infernalibus comburentur æternaliter, & sic videmus tales sæpe igne tribulationis comburi temporaliter, & etiam Deo iudice ad miseriam veniunt finaliter Psalmo 36. *Vidi impium superexaltatum, & ecce transiit & non erat.* Raro enim contingit, quod qui de nihilo veniunt ad tantam prosperitatẽ, finaliter non recidant in infortunij pœnalitatem.

¶ Vel dic quod ista bestia est clericus bestialis, quia à mari, id est, ab humili plebe & paupere statu veniens, quandoque acquirit plura capita, id est, dignitates & præbendas, & quandoq; cornua, id est mitram, quandoque fit Episcopus vel Abbas, vel cornua, id est, pompam vel elationes. Et iste pro certo acquirit partem magnam non à se sed à dracone, id est, ab aliquo amico vel fautore, Episcopo cardinali eius promotore, virtute cuius nullus potest sibi resistere quoquo modo.

¶ Vel dic quod iste Antichristus quem draco, id est, lucifer, introducet, id est, ei dabit maximam potestatem. Iste à mari, id est, à peccatorum amaritudine veniet & ascendet, quia in peccato erit conceptus & nutritus, & ideo habebit cornua septem, id est, septem peccata mortalia, vel in actu vel in habitu. Item habebit decem capita, id est, decem transgressiones mandatorum legis. Iste habebit caput pardi, per crudelitatem, pedes, id est, affectiones vrsi per fictam benignitatem, quia vrsus est animal quod amat ludere. Sic iste alios terrendo sicut pardos, alios ludendo & blandiendo sicut vrsus seducet Dan. 7. C
Ecce alia bestia similis vrso. Os eius erit leoninum per superbiam, iactantiam & blasphemiam contra Deum. Et tribus annis cum dimidio præualebit. Et breuiter nullus potest ei resistere, sed tribus & linguæ obedient ei & omnes mirabuntur de eius potestate, sed finaliter peribit in igne, & sulphure comburentur in inferno.

¶ Vidit Ioannes *secundam bestiam ascendentem de terra, & data est ei potestas à prima bestia, & omnem potestatem ipsius faciebat & fecit signa magna in terra, quod fecit ignem de cælo descendere in terram in conspectu omnium hominum, & fecit omnes habitantes in terra, pusillos, magnos & liberos, seruos, pauperes & diuites adorare bestiam primam & portare imaginem eius, & numerum nominis eius & characterem bestiæ in manu dextera, & in frontibus eorum.* Apocalyp. 19. In fine tamen *prima bestia & secunda missæ sunt in stagnum ignis ardentis & sulphuris*, sicut dicitur infra 19. Ista autem *bestia habebat cornua sicut agnus, & loquebatur sicut draco.*

¶ Prima bestia est Antichristus sicut dictum est. Et ista secunda bestia significat suos ministros pseudoprophetas, qui cum magna potestate Christianos seducent, falsa miracula & signa facient, omnia hominum genera ad eum conuertent, & ipsum facient ab omnibus credi Deum, & honorari nomen eius & imaginem reuereri & characterem eius, id est, imaginem suæ potentiæ per impressionem in fronte, id est, in mente tenaciter retineri. Habebunt etiam cornua agni, id est, fictam benignitatem, & loquentur sicut draco per apertam crudelitatem, qui alios blandiendo sicut agnus, alios blandiendo sicut draco sæuiendo seducent. Finaliter tamen cum magistro suo ignis incendijs cremabuntur Ezech. 38. *Ignis & sulphur super eos, & super populum eius.*

¶ Vel dic quod prima bestia quæ à dracone habet potestatem, est malus iudex, princeps vel prælatus, habens plura capita, id est, plures dignitates vel castra, à dracone, id est, à diabolo simoniace introductus, scilicet, in exercitum bonorum & malorum.

¶ Secunda bestia significat ipsorum iudices & balliuos, qui ab ista bestia prima recipiunt potestatem siue auctoritatem. Isti igitur habent maximam in hoc mundo potestatẽ & faciunt prodigia & signa in terra, quia vere dato quod isti ascenderũt à terra, id est, à statu infimo, paupere & humili nati plebe, ipsi tamen faciunt ædificia, turres & prædia, & alia multa magna, ita quod de operibus quæ isti faciũt, alij videntur dicere illud Dan. 3. *Signa & mirabilia facta sunt apud me.* Isti faciunt ignem de- D
scendere in terram, quia ignem rapinæ & excoriationis vsuræ

& aua-

& maritiæ faciunt pullulare, quia per eorum suggestiones & accusationes, principes & prælati suos deprædantur, & eos igne rapinæ deuorant & inflammant, dicentes illud. Lu. 12. *Ignẽ veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat?* Et breuiter isti seducunt omnes habitantes in terra. Et quare hoc? quia ipsi habent cornua sicut agnus & loquuntur sicut draco. Cornua enim quæ sunt in prima parte & caput bestiæ, significant introitum & ingressum & principium ipsorum, quia pro certo in cornibus, id est, in principio officij sui ipsi videntur benignissimi sicut agnus, sed vere in fine quando aliquamdiu fuerint in officio, & creuerint, ipsi loquuntur sicut draco, id est, crudeliter & authentice populum cum mundo accusando, & ad modũ draconis omnem patriam venenando. Vnde populus potest dicere Hier. 51. *Absorbuit me quasi draco, impleuit ventrem teneritudine mea.* Et breuiter in tota terra vbi præsunt, non remanet seruus nec liber, id est, nec religiosus nec sæcularis, nec diues, nec pauper, nec magnus, quin illorum compulsionibus, malitijs & inuentionibus oporteat ipsam primam bestiam, scilicet, principem vel prælatum adorare, & munera & emendas dare, vel alias honorare. Isti enim faciunt per suas exactiones, quod omnes alij veniant, honorent & adorent principes & prælatos, scilicet, munera offerendo, subuentiones præstando, & emendas indebite corrigendo, & imagines eorum, id est, ipsorum vxores, filios, filias & nepotes atq; secretarios eorundem. Non est enim qui se abscondat à calore talium. Vnde Iob. 3. *Paruus & magnus ibi sunt, seruus & liber.* Sed finaliter ista bestia prima, scilicet, princeps malus, & bestia secunda, scilicet, mali balliui eorum, igne & sulphure comburentur, & in inferno perpetuo cruciabuntur Eccles. 7. *Vindicta carnis, impij, ignis & vermis.*

E ¶ Vel dic quod prima bestia, cui nullus potest resistere, est peccatum luxuriæ, quæ facit hominem bestialem: vel mulier pulchra & luxuriosa. Isti enim peccato pauci resistunt. Nam luxuria vel luxuriosa & pulchra mulier præliatur contra sanctus, & deuincit eos multoties, sicut patet in Samsone & Salomone Eccles. 25. *Non est malitia super malitiam mulieris.*

¶ Secunda bestia significat vetulas maquerellas, quæ seducunt habitantes in terra suis verbis. Et hoc patet quia ipsæ sunt sicut agnus, dum blandiendo benigniter iuuenculas alloquuntur. Et sicut draco, scilicet, insidiando, venenando, decipiendo, in quantum per eas aliæ ad peccatum trahuntur. Et breuiter, quod omnes habitantes in terra, serui, liberi & sæculares & religiosi, diuites & pauperes, obediunt primæ bestiæ, id est, peccato luxuriæ, vel alicui meretrici mulieri, & quod omnes adorent imaginem eius, id est, ipsius pulchritudinem. Illud patet, quia feræ modo quasi omnes homines portant in frontibus suis, id est, in apparentia characteris istius bestiæ, id est, impressiones luxuriæ, scilicet, gestus, dicta & facta. Etiam ad literam multi sunt qui portant ipsorum nomina in vestibus suis, id est, ipsarum imagines vel signa, vel etiam imaginem & characterem habent in fronte, in quantum ingerunt membra suæ pulchritudinis in animo vel in corde. Numerum etiam nominis sui deferunt, in quantum nomen suum in literis scriptum secum gerunt Psal. 38. *Veruntamen in imagine pertransit homo.* Ideo tam prima quam secunda bestia, id est, tam luxuria vel mulier luxuriosa, quam sua vetula, ignis & sulphuris fœtoribus finaliter in inferno comburentur Psal. 10. *Ignis, sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum.*

¶ Vel dic quod secunda bestia est detractor, cuius cornua, id est, exterior gestus est ad modum agni, id est, humilis & benignus, ipse tamen loquitur sicut draco detrahendo, ita quod ignem discordiæ & rixæ generat.

Capitulum decimum quartum. Textus. Et vidi & ecce agnus stabat super montem Sion.

Moralitatum Cap. XV.

Vidit Ioannes *supra montem Sion agnum stantem: & in conspectu eius centum quadraginta quatuor millia habentia nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus eorum. Et audita est vox in cælo quasi aquarum multarum, & audiui tanquam vocem tonitrui magni & sicut vocem citharœdorum citharizantiũ in citharis suis ante sedem agni, & cantabant canticum nouum in conspectu agni & quatuor animalium, &* F *viginti quatuor seniorum. Et dicitur, quod isti sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, & qui empti sunt de terra, & sequuntur agnum quocunque ierit, & in quorum ore non est inuentum mendacium.* ¶ Iste agnus significat homines mites & humiles & benignos, qui pro certo debent esse constituti super montem ecclesiæ vel religionis, scilicet in excellentia dignitatis, quia semper sunt alijs tales præferendi. Isti igitur debent habere secum in societate plura genera hominum, scilicet animalia plena oculis ante & retro, id est, viros discretos clericos clare videntes. Item seniores, id est, laicos maturos & honestos, ac morum venustate fulgentes. Item citharistas, id est, cantores Deum & sanctos laudantes, & canticum nouum, id est, diuinum officium concinentes, & multa millia aliorum, id est, bonorum subditorum Eccles. 9. *Viri iusti sunt tibi conuiuæ.* Et isti debent habere considerationem quatuor, quia nomen patris eorum, id est, in apparentia eorum honestam conuersationem. Agnum etiam, id est, bonum prælatum suum debent sequi per imitationem, nec debent cum mulieribus coinquinari, per luxuriæ fœditatem, & à terra debent esse empti, per auaritiæ contemptũ & abominationẽ, & in ore eorum nõ debet inueniri mendacium, per aliquam malam locutionem Eccles. 7. *Noli mentiri velle omne mendacium.* Et tales pro certo, scilicet viri discreti & ecclesiastici & maturi, & in Dei laudibus eleuati, & veritate suffulti, & à terræ auaritia empti & segregati, sunt digni esse in conspectu agni, i. in conspectu bonorum prælatorum in diuersis officijs promoti. Et maxime omne mendacium in ore ipsorum non est inuentum, & vt viri veraces & sine macula, quales procul dubio decet esse seruitores prælatorum & quorumcunq; magnarũ. Vnde Psal. 100. dicitur: *Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam, qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum. Oculi mei ad fideles terræ vt sedeant mecum, ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.* Ecce quales debent stare ante thronum & in officijs prælatorum Apoc. 7. *In conspectu throni amicti sunt stolis albis, & palmæ in manibus eorum.* G

¶ Vel dic, quod agnus est Christus *qui ad occisionem ductus est*, Esa. 53. Mons Sion significat celsitudinem Paradisi. Sion enim interpretatur specula, quia in Paradiso Deus speculatur. Iste secum habet quatuor animalia, id est, quatuor Euangelistas, & viginti quatuor seniores, id est, vniuersitatem Patriarcharum, prophetarum. Idem citharistas, id est, chorum angelorum & archangelorum Deum continue laudantium & dicentium illud Psalmi 93. & 97. *Cantate domino canticum nouum.* Et quid? pro certo isti omnes qui habent in frontibus, id est, in mentibus suis nomen Dei patris, & fidem Trinitatis scriptam & impressam, & maxime qui sine macula, sine mendacio, sine mulierum contagio perseuerant, digni sunt esse in conspectu Dei sursum in Paradiso, & maxime quando empti sunt de terra, i. terrena cupiditate, quia vere tales sequuntur & sequi possunt agnum Christum quocunq; ierit, id est, vsque ad altitudinem Paradisi Matt. 8. *Sequar te magister quocunque ieris.* Sequuntur enim boni Christum per omnes vias perfectionis ipsum imitando, tandem sequuntur eum in Paradisum ipsum contemplando. Vnde Matt. 14. *Sequimini eum quocunque introierit.*

¶ Vel dic, quod agnus est ignarus iuuenis prælatus, quia vere multi tales stant hodie supra montem Sion, scilicet in statu regiminis, & in excellentia dignitatis, quia hodie dato quod in religione & ecclesia sint multa animalia occulta, id est, multi viri discreti, multi seniores prouidi, fit tamen sic, quod quandoque in throno, id est, in dignitate & prælatione non ponunt hodie tales, sed magis agni, id est, iuuenes & ignari hodie fauore, precio & prece occupant Ecclesiasticas dignitates Esa. 3. *Dabo pueros Principes eorum* Eccles. 10. *Vidi stultum in dignitate sublimi.* Et ideo quid faciunt isti? Certe ipsi ponunt suos in diuersis præbendis & beneficijs Ecclesiæ, ac multa millia eorum qui portant nomen patris sui, id est, qui sunt de parentela sua & suorum, & de patria & familia circa ipsum. Etiam auditur maxima multitudo citharistarum, id est, adulatorum, qui citharis, id est, nouis linguis non cessant noua cantica resonare. Et breuiter quando tales prælati sunt sic in thronis & in prælationibus indigne promoti, nolunt habere secum nisi adulatores, id est, malas personas, & suis notis, familiaribus & amicis replent totam sanctam ecclesiam Dei. Dicunt enim illud Cant. 5. *Comedite amici mei & bibite*, ita quod tales conuocando videntur dicere illud Esa. 57. *Accedite huc.* H

¶ Vidit Ioannes *angelum volantem per medium cæli, habentem Euangelium æternum, vt euangelizaret sedentibus super terram. Et clamauit voce magna, dicens: Timete Dominum qui fecit cælum, & terram, & mare & fontes aquarum, quia appropinquat iudicij eius hora.*

¶ Iste est prædicator, qui debet dici Angelus, id est, nuncius Dei patris, qui dictus & Angelicus debet esse. Isti enim traditũ est euangelium, id est, officium prædicandi, vt doceat & informet sedentes super terram, i. peccatores qui in mundo super terram, i. in amore terrenorum quiescunt. Vnde Luc. 1. *Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* Istis autem dicit, quod ipsi timeant dominum, & adorent eum qui fecit cœlum, id est, ecclesiam triumphantem, & terram, id est, ecclesiam militantem, quæ sæpe teritur tribulationibus, mare fluctuosum id est, statum sæcularem, fontes aquarum, id est, status & conuentus regularium, vbi aqua dulcia deuotionis inuenitur Hierem. 10. *Quis non timebit te ô rex gentium?* Summa intentio prædicatorum debet esse, quod imprimant timorem diuinum in cordibus audientium, exemplo Tobiæ. Ratio autem assignatur quare timere debent, quia appropinquabit hora iudicij, vbi impios condemnabit dominus 1. Reg. 2. *Quidam Angelus clamauit, quod Babylon ciuitas magna cecidit, quæ de vino suæ fornicationis potauit omnes gentes.* ¶ Iste Angelus significat omnes prædicatores, qui pro certo omnes clamant, & à principio clamauerunt, Babylon, id est, mundum plenum confusione ceci-
A disse, & à statu virtutum à principio corruisse, & vino, id est, consolatione suæ fornicationis, id est, suæ prosperitatis peccatores inebriatos fuisse. Vnde Hierem. 51. *De vino furoris eius biberunt gentes, ideo commota sunt.*

¶ *Clamauit quidam Angelus, quod quicunque adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterem eius, oportebit eum bibere de vino furoris domini, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum & agni, & fumus eius in sæcula ascendet, nec habebit requiem die ac nocte.*

¶ Angelus iste est sacra scriptura vel communitas sanctorum. Ista enim prædicat & clamat, quod illi qui adorant & honorant bestiam, id est, malam mulierem bestialem luxuriosam, & qui eius imaginem, id est, pulchritudinem venerantur, qui etiam characterem, id est, impressionem sui amoris retinent atq; seruant, tales dico calicem furoris, id est, vindictæ Dei & suam austeram sententiam potabunt. Ezech. 23. *Calicem furoris domini bibisti, & potasti illum vsque ad fæces.* id est, vsque ad æternam damnationem. Et igne & sulphure cremabuntur, id est, erunt in ardore & fœtore, in hoc mundo per culpam, & finaliter in inferno per pœnam. Et fumus eorum, id est, eorum infamia perpetuo ascendet, & perpetuo ipsorum dolor & gemitus non requiescet. Thre. 5. *Lassis non dabitur requies.* Ad literam enim luxuriosus, qui est infatuatus de imagine & pulchritudine mulierum, semper est in igne & in angustia, labore & infamia, & finaliter in perpetuo dolore & tristitia Ps. 48. *Laborabit in æternũ.*

¶ Visa est nubes candida in cœlo, & super eam similis filio hominis, & habebat coronam auream in capite, & falcem acutam in manibus & dictum est ei à quodam angelo, quod ipse mitteret falcem suam, & meteret messem terræ, quoniam maturauit, & misit falcem suam, & messuit terram.

¶ Per nubem, quæ de vaporibus terrenis & aqueis constituitur intelligitur corpus humanum de terra & aqua, id est, de carne & sanguine constitutum. Angelus qui est in nube candida, est bonus Prælatus vel Angelus, qui in nube corporis habet candorem castitatis. Iste habet coronam auream, id est, excel-
B lentiam dignitatis. Habet falcem in manu sua, id est, acum etiã rigoris iudiciariæ potestatis, sed alius angelus, id est, aliæ personæ bonæ collegij sui, qui habet zelum ecclesiæ vel religionis: debent stimulare quod ipse mittat falcem suam, id est, quod ipse exerceat iustitiam & rigorem suum, & quod terram, id est, subditos terrenos & auaros metat & abscindat atque castiget. Vnde pro certo quando ipsi vident malos in patria abundare, ipsi debent dicere & consulere ipsi Principi vel prælato illud Ioel. 3. *Mittite falces vestras, quoniam maturauit messis.*

¶ Vel dic, quod hic est Christus, qui in nube candida, id est, in purissima virgine fuit visus. Iste enim habet coronam auream, id est, Regiam Maiestatem & honoris dignitatem. Falcem etiam acutam, id est, rigoris austeritatem. Quando igitur in iudicio messis terræ, id est, reproborum multitudo maturauerit, id est, satis creuerit, tunc vero ad instinctum Angelorum, Martyrum & sanctorum, & per eorum ministerium, ipse mittet falcem suam, id est, emittet vindictam sui rigoris & suæ iudiciariæ potestatis, & falcabit & euellet de mundo messem terræ, id est, collegium reproborum Matth. 13. *Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala.*

¶ Vel dic, quod iste est malus prælatus, qui in nube candida, id est, in candore mundanæ gloriæ conuersatur, qui cum falce acuta austeræ correctionis & crudelitatis, ad vocem alterius angeli, id est, ad vocem angelorum suorum balliuorum falcant & colligunt messem terræ, id est, bona terræ & subditorum suorum, quos excoriant & prædantur. Dicunt enim mali angeli & balliui dominis suis, quando occasionem nocendi adinuenerunt. *Mitte falcem tuam & mete, quia venit hora vt metatur, quoniam maturauit messis.* Vnde satis cito post sequitur. *Mitte falcem tuam & vindemia botros vineæ terræ.* Et hoc maxime dicunt quando vident rusticos pullulasse. Vnde de talibus dicitur Ioan. 4. *Alij laborauerunt & vos in labores eorum introistis.* ¶ Vidit Ioannes *quendam angelum exire de templo, habentem falcem acutam, & venit alius angelus de altari, qui habebat potestatem super ignem & clamauit voce magna ad alium angelum. Mitte falcem tuam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ sunt vuæ eius. Et misit falcem suam, & vindemiauit vineam terræ & misit in lacum Dei magnum & calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsque ad frænos equorum per stadia mille sexcenta, &c.* C

¶ Angelus Christus, qui de templo Paradisi in die iudicij veniet. Iste enim Angelus habebat falcem acutam, id est, potestatem acuti rigoris, & iudiciariæ potestatis, qua peccatores atrociter defalcabit. Secundus angelus significat angelos Dei ministros, qui tunc temporis erunt executores suæ sententiæ, & ideo isti dicuntur habere potestatem super ignem, quia ignis est ardor diuinæ iustitiæ, & per eorum ministerium exercetur. Dicitur etiam iste angelus venire de altari, id est ab ista sede maiestatis diuinæ, à qua accipiant potestatem. Isto igitur angelo secundo & in exercitu angelorum clamante & ministrante veniet filius Dei angelus testamenti & mittet falcem iustitiæ suæ, in vineam terræ, id est, in collegium hominum terrenorum, qui dicuntur vinea, quia alios inebriant dictis & factis suis malis, vino, scilicet, in quo est luxuria. Botros etiam, id est, homines succidet & vindemiabit; & à terra euellet, & vineam, id est, mundum suis fructibus, id est, habitatoribus denudabit. Tb. 1. *Vindemiauit me sicut locutus est dominus.* Botros istos, id est, molles & teneros peccatores mittet in lacum Dei magnum, id est, in infernum, vbi erunt calcati & depressi & sanguis, id est, pœna & damnatio illius lacus inferni attinget vsque ad equos, id est, vsque ad carnales peccatores, & vsque ad frænos equorum, id est, vsque ad illos qui eos frænant & regunt, scilicet mundi principes & rectores, qui in sanguine æternæ damnationis erunt peccatores tam subditi quam magni. Ideo dicitur Esa. 24. *Congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere.*

¶ Vel dic quod primus angelus significat principes & tyrannos, qui pro certo omni die de templo, id est, de amore templi ecclesiæ fugiunt & recedunt. Isti dicuntur habere falcem acutam, id est, potestatem puniendi, & auctoritatem iurisdictionis. Secundus Angelus significat talium balliuos & officiales qui vere de altari veniunt, quia tales non diligunt nec missam, nec altare, imo exinde fugiunt & recedunt. Ideo dicuntur ex altari venire non ad ipsum ire. Secundus, scilicet, angelus clamat ad primum, id est, balliuus malus clamat & consulit prælato, principi vel tyranno, quod ipse mittat falcem suæ potestatis in vineam terræ, id est, in terram sibi subiectam, & in Patria sua, & hoc certe vt ipse per rapinam accipiat & colligat botros vineæ, i. bona temporalia subditorum, dicens cum Iezabel illud quod 3. Reg. 21. dicitur: *Surge posside vineam Naboth.* Et isti secundi angeli, id est, praui balliui & consiliatores, dicuntur habere potestatem super ignem, & super ardorem auaritiæ & rapinæ, quia ad hoc tenentur à principibus, vt alios igniant, inflamment & molestent Daniel. 7. *Fluuius igneus rapidusq; egrediebatur à facie eius.* Ideo ad eorum instinctum & consilium, ipsi primi angeli falcant & spoliant terram suam, & botros, id est, bona tempora-
D lia subditorum, & mittunt in lacum, id est, in hospitium suum, & ipsum exinde calcant & replent, ita quod sanguis, id est, huiusmodi actionis & crudelitatis infamia necesse est, quod exeat & appareat, & quandoque perueniat vsque ad frænos equorũ & vsque ad superiores mundi principes & rectores, scilicet, ad Regem vel ad Papam qui alios dirigunt & frænant, in quantum subditi sic depressi coguntur appellare, & talium crudelitates superioribus intimare.

¶ Vel dic ad literam, quod hodie sanguis substantiæ subditorũ vsque ad frænos equorum peruenit, in quantũ phalerati equi de bonis istorum emuntur, & in quantum pompæ domi-

norum ad expensas istius sanguinis deducuntur. Ita quod istis potest dici illud Esa. 1. *Manus vestræ plenæ sunt sanguine.*

Capitulum decimum quintum. Textus. Et vidi aliud signum in cælo magnum & mirabile.

MORALITATVM CAP. XVI.

Vidit Ioannes *mare vitreum igne mixtum, & eos qui vicerunt bestiam eius, & numerum nominis eius stantes supra mare, habentes citharam Dei, & cantabant canticum Moysis & agni.* Mare istud significat æternæ gloriæ voluptatem. Et dicitur mare propter inexhaustibilem abundantiam. Dicitur vitreum, propter claritatem

E tem inoffuscabilem. Dicitur mixtum igne, propter charitatem inextinguibilem. In tali igitur mari, id est, in æternæ gloriæ claritate, vicerunt dum viuerent, bestiam, id est, diabolum, qui omnia vastat seu filium eius, id est, peccatum superbiæ, & imagines eius, id est, mulieres & fictionem luxuriæ, & numerum nominis eius, id est, numerationem pecuniæ vel peccatum auaritiæ. Tales dico erunt in isto mari, id est, in affluentia gloriæ sempiternæ, & ibi cantabunt canticum Moysis, id est, canticum veteris testamenti, & canticum agni & euangelij. Moyses vero & agnus, id est, Christus fuerunt duo legislatores, a quo pendent lex & Prophetæ. Ideo tunc quælibet anima beata poterit dicere de isto mari illud Ezech. 27. *Perfecti decoris ego sum, & in corde sita.* E contra vero qui ista tria non vicerunt, sed acceperunt nomen, imaginem & numerum, id est, superbiam, luxuriam & auaritiam, in stagno ignis, id est, in inferno ponentur, & in ipso perpetuo commorabuntur. Vnde Apoc. 15. *Qui acceperunt characterem bestiæ, & numerum nominis eius.*

Ex capitulo decimo quinto. Textus. Et post hæc vidi, & ecce apertum est Templum tabernaculi.

MORALITATVM CAP. XVII.

A*Pertum est templum tabernaculi testimonij in cælo & exierunt septem angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lapide mundo & candido, amicti circa pectora zonis aureis, & dedit eis vnum ex quatuor animalibus septem phialas aureas plenas iracundia Dei viuentis, & tunc impletum est Templum Dei a fumo maiestate Dei & virtute, & nemo poterat introire in Templum, donec consummarentur septem plagæ angelorum istorum.*

¶ Isti septem angeli significant vniuersitatem prædicatorum, & virorum perfectorum, qui de templo ecclesiæ vel religionis in mundum exeunt & mittuntur. Isti habent septem plagas, quia auditoribus suis possunt inferre plagam & dolorem contritionis pro septem vitijs capitalibus quæ fecerunt. Et isti vestiti sunt lapide, id est, duritia & firmitate propositi, qui lapis, id est, constantia, debet esse munda ab omni prauitate, candida & casta. Isti debent esse cincti zonis aureis circa pectus, quia circa cor & circa pectus debent habere zonam auream, id est, euangelium, & charitatis vinculum, quæ ipso adebet

F stringere, & cingere, ne per vanos defluant cogitatus. Aurum enim rubet & cunctis metallis est preciosius, & sic significat ruborem charitatis, quæ omnibus supereminet Apoc. 1. *Præcinctum ad mamillas zona aurea.* Isti igitur septem accipiunt phialas aureas, id est, prædicationes, quæ sunt phialæ ad potandum & inebriandum auditores, & hoc ab vno de quatuor animalibus, id est, de quatuor euangelistis, & euangelistis eorundem prædicationibus, vtputa quia de euangelio vel scriptura debent prædicatores accipere thema suum. Istæ autem phialæ ira Dei dicuntur plenæ quia in prædicationibus doctorum, & in scriptura de ira & iustitia diuina fit mentio, tunc templum Dei, id est, locus vel Ecclesia vbi prædicatur, fumo impletur & obscuratur, quia quilibet fit fumosus & turbidus de statu proprio, quando audit prædicationem, & Dei vindictam & iram inimicere, quæ sibi in phiala propinatur, *quia tunc nescit homo vtrum amore vel odio dignus sit* Eccl. 9. Vnde Esa. 9. *Impleta est domus Dei fumo,* & hoc a Maiestate Dei considerata & annunciata. Tunc enim nemo potest intrare templum Dei, quia tunc homo æstimat se non posse, nec debere intrare Templum Paradisi, videns iram Dei & rigorem suæ iustitiæ quæ sibi paratur. Et sic homo timidus & fumidus necesse habet recurrere ad Deum, requirere salutem non ex proprijs meritis, sed ex Dei largitate, Eph. 2. *Donum Dei est non ex operibus, alioquin non esset gratia.*

¶ Vel dic, quod isti angeli significant balliuos & officiales qui in templo, id est, in domibus principum conuersantur, tales enim hodie sunt induti vestibus mundis & candidis, & ad literam lapidibus & margaritis sunt ornati, & zonis aureis circumamicti. Tales habent plagas nouissimas, quia vsque ad nouissimum

G ipsi per rapinas vulnerant subditos quibus præsunt. Isti habent phialas plenas ira Dei. Phiala quæ est vas plenum liquore significat conscientias & voluntates talium iniquorum, quæ pro certo plenæ sunt veneno malitiæ & iracundiæ, quia per rapinas omnes inuenenant & decipiunt. Et ideo Templum impletur fumo quia vere Templum, domus principum & prælatorum, sunt hodie plenæ fumo, id est, infamia, propter istorum nequitias & rapinas Bar. 6. *Nigra sunt facies eorum & de fumo qui in domo fit.* Nemo autem poterat intrare Templum, donec consummarentur plagæ istorum angelorum, quia vere nullus potest intrare domum principum, nec fieri de familia sua, nisi velit esse talis angelus, scil. qui consumet & perficiat plagas istas, aliosque plaget, & vulneret per rapinam. ¶ Vel dic, quod isti sunt dæmones, qui habent plagas tribulationum & phialas & pocula tentationum, quibus mediantibus fumus obscuritatis & error & ignorantiæ & peccati generantur in templo conscientiæ, & sic impediuntur homines ne intrent in templum Paradisi. ¶ Vel dic, quod templum est ecclesia, quæ pro certo hodie est plena fumo, i. omnimoda vanitate, infamia vel ignorantia & obscuritate, vel fumo qui lacrymas inducit, i. tribulationum amaritudinem & dolorem. Angeli isti sunt mali spirituales ecclesiastici viri, qui habent phialas plenas ira Dei, i. conscientias plenas vitijs & peccatis. Habent etiam isti angeli plagas nouissimas & grauissimas, quia isti suis malis exemplis plagant & vulnerant totum mundum. Breuiter igitur sic fit hodie, quod nullus potest intrare templum ecclesiæ ad beneficia obtinenda donec consummantur super eum plagæ multæ, quia nullus hodie promouetur quin tribulationes plurimas etiam ab ipsis malis ecclesiasticis patiatur. Homo enim hodie ibi vix ingreditur, nisi plagæ Simoniæ & adulationis vel violentiæ erga eum consummatur. Zach. 13. *Quæ sunt plagæ in manibus tuis? Et dicet: His plagatus sum in domo eorum, qui diligunt me cap. 16.* ¶ *Primus angelus effudit phialam suam in terra, & factum est vulnus sæuum & pessimum hominibus qui habent characterem bestiæ & in eos qui adorauerunt imaginem eius.* ¶ Iste angelus est Christus qui dicitur *angelus testamenti.* & dicitur primus, id est, *primogenitus in multis fratribus.* Rom. 8. Phiala eius est sententia & iustitia. Bestia est diabolus. Character, quod ipse imprimit, est peccatum. Imago eius est mundi gloria, quæ non est realis, sed fictitia & imaginaria. ¶ Vel imago est pulchritudo mulierum. Bestia autem est peccatum luxuriæ, quod facit hominem bestialem. Character sunt nutus & gestus. Figura sunt dicta insolentiæ & leuitatis, cantus & saltus, quæ omnia a bestia, i. a luxuria

H imprimuntur. Quando igitur primus angelus Christus effuderit phialam iræ suæ, i. sententiæ iudiciariæ super terram impios terrenos condemnando, tunc vere fiet vulnus sæuum & pessimum, & vulnus æternæ damnationis, illis, qui bestias diabolo obediendo adorauerunt, qui characterem peccati, & impressionem suæ suggestionis receperunt, & imaginem eius, i. mundi gloriam dilexerunt. ¶ Vel vulnus damnationis fiet illis qui characterem, i. impressionem bestiæ, i. luxuriæ receperunt & qui imaginem huius bestiæ, i. mulieres luxuriosas adorauerunt & honorauerunt. ¶ Vel dic, quod quando primus aduocatus vel consiliarius effudit phialam suam, i. accusationem & venenum malorum consiliorum supra terram, i. contra subditos, tunc sequitur vulnus sæuum & pessimum, i. sæuitia excoriationis & rapina subditorum. ¶ Vel dic, quod angelus est diabolus, qui dicitur primus, quia ipse est principium viarum Dei Iob 40. *Iste effudit phialam in terra,* i. venenum tentationum. Et sic sequitur vulnus sæuum, i. diuersa vitia & peccata, maxime super illos qui characterem bestiæ, i. carnis suggestionem habent, & qui imagines mundi, i. mulieres vel res delectabiles amplectuntur. Vnde Sap. 15. *Diligit mortuæ imaginis effigiem.* ¶ Vel dic, quod phiala est prosperitas, quæ vulnus damnationis inducit, vel mala suggestio quæ in patria vulnus discordiæ introducit. ¶ Vel dic: quod iste proditor & detractor per quorum malitias sequentur lites & vulnera, &c. c. 16. ¶ *Secundus angelus effudit phialam suam supra mare, & factus est sanguis tanquam mortui, & omnis anima viuens mortua est in mari.* ¶ Mare fluctuosum amarum & turbidum est mundus vbi fluctus tentationum, obscuritas, rubor tristitiæ & desolationis, & amaritudo tribulationis viget. Quando igitur secundus angelus, i. diabolus scil. effudit phialam suam, i. suam pœnosam tentationem, tunc vere efficitur sanguineus & carnalis, quia suggestio diaboli facit in mundo generari sanguinem luxuriæ & carnalitatis, qui more sanguinis quicquid tangit, inficit & corrumpit. Ideo illi qui in isto mari, i. in mundo

mundo viuunt vita corporali, moriuntur morte spirituali, & peccato luxuriæ corrumpuntur Esa. 3. *Vestimentum mixtum sanguine erit in combustione & cibus ignis.* ¶ Vel dic, quod mare est religio, quæ debet esse amara per pœnitentiam & contritionem. Quando igitur angelus effudit in mare phialam suam, id est, in religione bona temporalia & prosperitatem, tunc vere facta fuit sanguinea & carnalis, & sanguine voluptatis & luxuriæ tota plena, ideo animæ quæ in isto mari, id est, in religione versantur quasi omnes hodie sunt mortuæ, scilicet per luxuriam, & infectæ Psal. 77. *Conuertit aquas eorum in sanguinem.* ¶ Vel dic, quod iste secundus angelus significat aliquem principem vel consiliariũ, qui est secundus in domo vel in curia alicuius principis vel prælati. Nam quando talis effundit phialam suam, id est, venenum suorum malorum consiliorum in aurem magistri sui, tunc vere mare fit sanguis, quia in mari, id est, in patria subiecta, sanguis, i. crudelitas generatur. Et ideo qui viuunt in hoc mari, scil. simplices subditi, occiduntur per exactiones & rapinas. Cõstat enim quod per consilia malorum, principes faciunt crudeles exactiones, & quandoque sanguinem & rapinam cap. 16.

¶ *Tertius angelus effudit phialam suam super fontes & flumina, & factus est sanguis. Et audiui alium angelum, dicens: Iustus es Domine qui hos iudicasti, sanguinem sanctorum tuorum effuderunt, & sanguinem dedisti eis bibere.* ¶ Iste angelus est Christus, qui dicitur secundus, quia ipse est persona secunda in Trinitate. Iste enim effundet in die iudicij phialam suam super fontes & flumina, id est, super delitias & voluptates, & tunc conuertentur in pœnam & damnationem, quæ per sanguinem designantur. Et ideo dicitur Deum iuste iudicare, nam illis qui effuderunt sanguinem sanctorum, id est, substantiam temporalem simplicium subditorum, talibus dico datus sanguis bibere, id est, æterna damnatio seu pœna Psal. 77. *Conuertit aquas eorum in sanguinem.*

¶ Vel dic, quod quando angelus, id est, diabolus effundit phialam suarum tentationum, tunc fontes & flumina, id est, mundi diuitiæ & delitię in sanguinem, id est, in peccatum luxuriæ conuertuntur. Facile enim est vt homo de diuitijs & delitijs ad luxuriam dilabatur. Vnde dicitur Sap. 11. *Pro fonte sempiterni fluminis sanguinem bibere dedisti iniquis* c. 16. ¶ *Quartus angelus effudit phialam suam in sole, & datum est ei affligere homines æstu & igne, & æstuauerant æstu magno, & blasphemauerunt nomen Dei habentis potestatem*
B *super has plagas, & non egerunt pœnitentiam, vt darent illi gloriam.* ¶ Iste angelus est diabolus, qui phialam suæ suggestionis effudit in solem, id est, in Papam, vel regem, ac alios principes vel prælatos. ¶ Vel iste angelus significat eorum consiliarios, officiales, aduocatos & seneschallos, qui phialam, id est, venenum malorum consiliorum, actionum, suggestionum, ipsi soli, i. ipsis solis principibus prælatis propinant, & tunc iste sol, id est, princeps vel prælatus fulgens authentica potestate atq; maiestate & mundana claritate, eorum consilijs & litigationibus concitatus, affliget homines sibi subditos æstu & igne, i. ardore rapinæ & exactionis, ita quod ipsi quandoq; blasphemant & vilificant nomen Dei præ tristitia & dolore Iud. 8. *Cecidit sol super caput eius, & mortuus est.* ¶ Vel dic, quod angelus iste est diabolus, qui phialam suæ suggestionis admiscet soli, id est splendori gloriæ mundanæ, ideo iste sol, i. ista prosperitas mundi, affligit & cruciat homines, qui ipsam diligunt igne & ardore cupiditatis & æstu luxuriæ & carnalitatis, & quandoq; cogit eos nomen Dei per diuersa vitia blasphemare Psal. 19. *In ignem deijcies eos, &c.* ¶ Vel dic, quod homines obstinati: dato quod à sole Christo affligantur ardore tribulationum, ipsi tamen non agunt pœnitentiam, sed Deum blasphemantes potius in peccatis obdurantur Iob 41. *Cor eius indurabitur quasi lapis* c. 16. ¶ *Quintus angelus effudit phialam super sedem bestiæ, & factum est regnum eius tenebrosum & manducauerat linguas suas præ dolore, & blasphemauerat Deum cæli præ doloribus & vulneribus suis & non egerunt pœnitentiam ex operibus suis.* ¶ Bestia est crudelis princeps vel prælatus, qui dissipat terram suam. Et Bestia secundum Isidorum dicitur quasi Vastia à vastando. Sedes ipsius est iudex vel balliui sui, vel ipsorum potestas iudiciaria. Angelus igitur, i. diabolus effundit quandoq; phialam auaritiæ acceptionisque personarum super sedem bestiæ, i. super illos qui regunt iurisdictionem principis vel prælati, & super iudices
C & balliuos, & tunc totum regnum, i. tota patria fit turbata & tenebrosa, quia sicut dicitur Prouerbiorum 28. *Regnantibus impijs, ruinæ hominum.* Nam tot dolores & vulnera, rapinæ & verbera pauperibus subditis inferuntur, quod ipsi cogunt per tristitiam linguas & labia sua masticare, & cõtra Deum cæli murmurando & blasphemando desperate, & sine pœnitentia contra Deum murmurare. Vnde Prou. 29. *Cum impij sumpserint principatum gemet populus.*

¶ Vel dic, quod angelus est hæreticus, cuius phiala est corrupta & venenosa doctrina, quam vt effudit super sedem bestiæ, id est, super illos qui sedent in prælatione, & iudicaturi huius mundi statum, totum regnum & omnes subditi fiunt obscuri & tenebrosi per ignorantiam & errorem. Et ideo sæpe accidit, quod præ desperatione, isti tendent contra Deum linguis suis, & dentibus blasphemando, non curant amplius pœnitere. Vnde Apoc. 2. *Dedit ei dominus locum pœnitentiæ, & ipsa non vult pœnitere à fornicatione sua.*

¶ Vel dic, quod sedes est iudex vel prælatus, in quem pro certo cum angelus, id est, adulator effudit phialam adulationis suę, statim fit totum regnum vel collegium tenebrosum seu turbatum, quia ad vocẽ adulatorum mali prælati & iudices turbant & destruunt suam terram. Et ideo homines præ dolore & murmuratione manducant & deuorant linguas de eo loquendo. ¶ Vel angelus est Christus in iudicio, qui phialam suæ sententiæ super sedem, i. super præsidentes in thronis huius sæculi fulminabit, & tunc totum regnum bestiæ, id est, totum collegium reproborũ, in cuius bestia diabolus Antichristus regnabit, fit tenebrosum, quia in infernalibus tenebris recludentur, vbi *præ dolore & desperatione linguas proprias masticabunt, Deum & sanctos blasphemabunt & præ obstinatione de malis cõmissis nunquã pœnitebunt*, c. 16.

¶ *Sextus angelus effudit phialam suam in flumine Euphrate, & siccauit aquas eius, vt præpararetur via regibus ab ortu solis, & tunc vidit Iohannes exire de ore draconis, & bestiæ pseudoprophetæ, tres spiritus immundos ad modum ranarum, qui sunt spiritus dæmoniorum facientes signa, & isti spiritus procedunt ad reges totius terræ congregare eos ad prælium, ad diem magnum Dei omnipotentis, & congregati sunt in monte, qui dicitur Hermagedon, id est, mons furum vel mons globosus. Et tunc dicitur quod beatus qui vigilat & qui custodit vestimentum suum, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.* ¶ Iste angelus est diabolus Euphrates D
frugifer est religio, quæ solebat fruges & fructus bonorum operum & virtutum facere. Diabolus enim cum phiala suæ tentationis siccat hodie à flumine religionis, aquas eius, i. aquam compunctionis & compassionis. Ideo reges qui sunt ab ortu solis, id est, perfecti viri, qui in ortu gratiarum & virtutum alios regunt, & docent, in prælium congregantur, quia vere reges & prælati maiores & prouecti, qui sunt in ecclesia vel religione, sunt hodie præliantes ad inuicem, id est, discordes & diuisi, quia quilibet vult apparere magis quam socius suus, ideo quilibet facit sectam suam, quod totum accidit per siccationem & defectum aquarum compunctionis & deuotionis. Si enim isti semper durarent, semper filij Ecclesiæ concordarent, & nunquam discreparent Psal. 104. *Abierunt in sicco flumina.* Sed quomodo fit ista briga seu contentio ecclesiæ? Nam dracones, id est, detractores malitiosi, bestiæ enim, id est, rudes, viles & monstruosi pseudoprophetæ, i. hypocritæ, ficti & superstitiosi, tales dico mittunt hodie ex ore suo multos spiritus immundos, id est, multa verba iniusta & praua in modum ranarum, quia ista verba videntur esse ranæ per clamorem improbæ loquacitatis. Nam malitiosus emittit verbum adulationis, propheta falsus hæreticus vel hypocrita verbum deceptionis & fictionis. Et sic fit quod istæ ranæ, i. ista malorum mala verba currunt hodie vsque ad ortum solis, id est, circumquaque. Et ideo fit, quod per verba istorum adulatorum, detractorum & simplicium hypocritarum, reges terræ, id est, multæ bonæ personæ qui alios deberent regere, diuiduntur, & præliantur, & sibi inuicem publice vel secrete aduersantur Eccl. 28. *Susurro & bilinguis maledictus, &c.* Et ideo visis tot tribulationibus beatus est qui non facit, ac tenet se de vna parte nisi quantum de alia, sed custodit vestimenta sua, id est, qui tenet se clausum inuolutum, ne nudus ambulet, id est, ne nude appareat turpitudo suarum malarum affectionum vel aliorum vitiorum, quia vere in omni casu ma- E
xima beatitudo est, quando homo se tenet ita clausum & vestitum atque celatum, quod nudus atq; manifestus non appareat, & quod turpitudo suorum actuum & vitiorum, & nuditas, id est, paupertas bonorum quæ in ipso est, nemini ostendat se. Vnde Act. 12. *Circumda tibi vestimenta tua, & sequere angelum.*

¶ Vel dic, quod Euphrates est homo qui fruges gratiarũ & virtutum debet habere. Iste igitur per phialam diabolicæ tentationis siccatur ab humore deuotionis & cõpassionis, & ideo vere consumptis aquis deuotionis & lacrymarũ, statim præparatur

ratur via regibus terræ, id est, capitalibus vitijs & peccatis, quæ in eius conscientia congregantur, nisi per diuersos motus & affectus & cogitatus contrarios præliantur. Psalm. 47. *Reges terra congregati sunt, &c.* Beatus igitur qui vigilat, id est, sollicitus est de virtute, & qui vestimentum virtutum custodit, ne post mortem nudus appareat coram Deo.

¶ Vel dic, quod vestimentum est virtus honestatis, quæ omnia cooperit & celat, quam boni & mali debent custodire, ne turpitudo suarum conceptionum appareat circumquaq;. Quia sicut dicitur Prou. 25. *Infelix est qui perdidit pallium,* &c. c. 17.

¶ *Septimus angelus effudit phialam suam in aëre, & exiuit vox magna de templo. Et facta sunt fulgura, tonitrua & voces & terræmotus factus est magnus, qualis antea non fuit. Et tunc fracta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentium ciciderunt.*

¶ Aër clarus & limpidus significat statum clericorum litteratorum, qui sunt clari per subtilitatem scientiarum & discretionum. In istis igitur effudit angelus satanæ phialam venenatarum tentationum, & phialam, id est, poculum prosperitatis temporalis & voluptatis. Et nunc pro certo vox de templo audita est. quia ad literam dicitur, quod quando procurante diabolo primo fuerunt dati redditus Ecclesiæ, audita est vox in aëre, dicens: *Hodie effusum est venenum in Ecclesia Dei.* Et quare venenum? quia tunc in statu clericorum & religiosorum audiri cœperunt & videri fulgura, quæ lædunt oculos malorum exemplorum & tonitrua litium & turbationum, voces infamiarum & contentionum, terræmotus tribulationum, rapinarum, inuasionum. Et breuiter tota ciuitas & magna & sancta, scilicet Ecclesia, diuisa fuit in tres partes, quia ibi est vna pars quæ sequitur superbiam & vanitatem. Alia luxuriam & carnalitatem. Alia auaritiam & cupiditatem. Istæ sunt tres lanceæ infixæ in corde Absalon, id est, peccatoris, & ideo sequitur tertiũ, quod ciuitates gentium ceciderunt. Est enim conueniens, quod clericis concidentibus & delinquentibus ciuitates, id est, status gentium & personarum secularium, per eorum mala exempla & vitia corrumpantur, & faciliter cadant in peccatum. Ideo

F dicitur Thren. 1. *Quomodo sedet sola ciuitas plena populo, &c.*

¶ Vel dic, quod aër est prælatus Ecclesiæ vel religionis, alicuius & clarus excellentia vel dignitate. Quando igitur talis est imbutus phiala diabolica, id est, malitia & iniquitate, tunc in templo religionis vel Ecclesiæ audiuntur voces magnæ litium, contentionum, detractionum, appellationum. Videntur etiam ibi fulgura, id est, mala exempla quæ ab ipso & malis subditis ostenduntur. Item tonitrua iactantiæ & blasphemiæ & comminationes quantum ad subditos. Et vltra hoc terræmotus tribulationum & oppressionum, quia tales verbis, comminationibus & oppressionibus grauant subditos & innocentes, & maxime illos qui non sunt de parte sua. Ideo ciuitas Ecclesiæ vel religionis diuiditur in plures partes, per particularitatem & plures sectas, & ex hoc sequitur casus ciuitatis gentium, id est, destructio secularium populorum, qui per exempla eorum decipiuntur & currunt in profundum. Vnde Luc. 11. *Omne regnum in se diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet.*

¶ Vel dic, quod talis angelus cum sua phiala est detractor vel adulator cum sua locutione venenosa, à quo scilicet, aër societatis inficitur, & lis, id est, discordia & diuisio generatur &c. c. 16. ¶ *Factum est, quod Babylon illa magna ciuitas venit ad memoriam ante Dominum, vt daretur illi calix vini indignationis iræ eius. Tunc enim omnis insula fuit, & montes non sunt inuenti.* Et sequitur, quod *grando magnus sicut talentum descendit de cælo super homines, & blasphemauerunt Deum propter plagam grandinis, quia est magna facta & vehementer.* ¶ Babylon quæ interpretatur confusio, significat mundum, vbi omnia sunt confusa & male ordinata, quia peiores sunt

G melius promoti melioribus. Isti enim venit in memoriam ante Deum, quia hodie propter peccata mundi, necesse est, quod Deus potet homines vino indignationis suę. Illud autem vinũ est damnatio vel tribulatio. Hodie enim non inuenitur insula, id est, status perfectus religionis, qui scilicet, mari sicut insula, id est, pœnitentia & amaritudine circumdetur. Hodie non inuenitur mons, id est, vir altæ contemplationis. Quid? Pro certo innenitur grando rapinæ & exactionis quantum ad superiores, blasphemia & iuratio desperationis & tristitis desolationis quantum ad inferiores. Vnde Apoc. 6. *Omnes montes & insula de loco suo mota sunt.* ¶ Vel dic, quod grando magnus quasi talentum descendit de cælo. Iste grando significat præsentem & æternam damnationem, quæ infertur hominibus propter peccatum, quia merito hæc patimur, quia *peccauimus in fratrem nostrum, ideo venit super nos tribulatio* Gen. 42. Sed iste grando est sicut talentum, quod est pondus & mensura. Circa quod est notandum, quod tribulatio quæ nunc infertur vel in futuro, ponderata est à Deo, mensurata & limata secundum demerita personarum: Ideo dicitur talentum à talis. Quia qualis culpa, talis pœna. Vnde Deut. 25. *Secundum mensuram delicti erit & plagarum modus.* Et ille venit de cælo super homines, id est, à sursum à Dei ordinatione, bona & iusta, quanquam nobis ignota, quia *non est malum in ciuitate, quod non fecerit Dominus,* vt dicitur Amo. 3. Sed sequitur vnum terribile, scilicet, quod homines blasphemauerunt Deum propter grandines, quia daro, quod peccatores videant se iuste pati propter peccata sua, & videant Deum iuste offensum sibiipsi, tamen non emendantur, nec ad Deum conuertuntur, sed magis Deum suis factis & verbis irritant & blasphemant. Quod maxime erit verum de damnatis qui erunt in suis malitijs obstinati. Vnde Hier. 5. *Domine vulnerasti eos & non doluerunt, attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam.* Vel expone de die iudicij, vbi Babylon, id est, mundus à Deo condemnabitur & grandine, id est, æterna damnatione punietur, & vbi mons & insula ad literam non inuenitur, quia tota terra erit plana.

Capitulum decimum septimum. Textus. Et venit vnus de septem Angelis qui habebant septem phialas. H

MORALITATVM CAP. XVIII.

IOannes sublatus in desertum, vidit *mulierem meretricem, cum qua fornicati sunt omnes reges terræ & omnes habitantes in terra biberunt de vino prostitutionis suæ, quæ sedebat super aquas multas. Et vidit quod mulier sedebat super vnam bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem cornua decem. Et erat mulier circumdata cocco purpureo, auro & lapide pretioso & margaritis, & habebat in manibus suis vas aureum, plenum abominatione & immunditia fornicationis suæ, & in fronte eius erat scriptum: Babylon magna, mater fornicationum & abominationum terræ. Et vidit mulierem ebriam de sanguine martyrum Iesu. & mirati sunt omnes de muliere & bestia quæ portabat eam. sed communiter dicitur quod bestia ista ascendit de abysso, & ad interitum vadit.* Apoc. 18 ¶ De muliere autem dicitur infra capitulo sequenti, quod *quantum glorificauit se in delitiis suis, tantum datum est ei tormentum & luctum, & quod vna hora venerunt plagæ eius, scilicet luctus, mors, fames & ignis, quia magnus,* inquit, *dominus qui iudicabit eam.* ¶ Desertum est mundus iste, vbi pauca bona crescunt Matt. 14. Desertus est locus hic, mulier ista significat aduocatos & sapientes cæteros huius mundi, qui dicuntur mulier, quasi mollis aër, quia in delitiarum mollitie sunt nutriti. Et dicuntur meretrix, quia tales morte meretricis semper diligunt, non personam meliorem, sed *largiorem donatorem.* Ezech. 16. Cunctis meretricibus dantur mercedes. Cum ista igitur muliere, id est, mundi sapientibus fornicantur reges terrę, & principes habent cum istis sua colloquia, & cum eis associantur, etiam omnes habitatores terræ indigent vino prostitutionis, id est, sua fallaci sapientia, discretione & astutia Hierem. 51. *Calix aureus Babylon in manu Domini, de vino eius biberunt gentes, & ideo commota sunt.* Et A sequitur, quod ista mulier, id est, sapientes, sedent & principantur super aquas, id est, super populos multos, qui signæ super quas mulier sedet populi sunt & tribus & linguæ: infra eodem dicitur, quod ista mulier principaliter sedebat super vnam bestiam coccineam, quia tales semper habent vnam bestiam, id est, vnum magistrum vel prælatum cui principaliter innituntur, quia principaliter ipsos fouet & sustinet cui principaliter famulantur, & quem principaliter consulunt atque regunt. Et pro certo ista bestia, id est, mali principes & fautores talium iniquorum, dicuntur coccinei, rubei & inflammati. Dicuntur etiam bestiæ, quia vere quasi omnes sunt bestiales, luxuriosi, hebetati & ignorantes. Habent etiam plura capita, id est, plura castra, prædia & homagia, plura etiam cornua & plures balliuos & collaterales sibi in diuersis officijs adhærentes, quibus mediantibus multos seruos suos cornu percutiunt atq; lędunt, Zach. 1. *Ista sunt cornua quæ ventilauerunt Iudam.* Et talis bestia, id est, tales fautores malorum, sunt pleni nominibus blasphemiæ, quia vere isti habent plura nomina, infamia & blasphemia plena, quia dicuntur luxuriosi; raptores & malorum fautores superbi & pomposi, &c. Prouer. 10. *Nomen impiorum putrescet.* Super tales igitur innititur & sedet mulier, id est, fallaces aduocati;

quia

quia istos isti Domini bestiales sustinent, & tales ad literam sunt hodie vestiti, ornati, ditati, purpura, cocco, auro, lapidibus & margaritis, & cunctis diuitijs preciosis Psal. 72. *Ecce ipsi peccatores abundantes in sæculo, obtinuerunt diuitias.* Isti enim habent vas aureum, id est, intellectum subtilissimum, clarum & splendidum quasi aurum, sed illud est plenum malo liquore, id est, immunditia & abominatione fornicationis suæ. Hoc est dictum immunditia corrupta & venenosa, seculari scientia & copia cautelarum, quæ est abominatio coram Deo, quia sicut dicit Apostolus 1. Cor. 3. *Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum.* Isti in fronte, i. publica facie, via, nomine & apparentia sua habent scriptum vnum commune nomen, quia dicuntur Babylon, id est, pleni confusione & peccato, mater fornicationum terræ & abominationum, quia vere ab istis magistris & aduocatis, quasi à matribus principalibus prouenerunt mundi fornicationes, abominationes, falsa consilia, prauæ consuetudines, cautelæ & malitiæ, quas isti seminant circumquaq;, quæ omnia sunt abo-
B minatiua apud Deum Esa. 66. *Anima eorum in abominationibus suis delectata est.* Et isti pro certo sunt ebrij sanguine martyrum Iesu. Martyres Iesu sunt pauperes, qui in hoc mundo sustinent multa mala. Igitur istorum sanguine, id est, ipsorum substantia temporali sunt tales ebrij & repleti, quia istum continue bibunt & hauriunt per excoriationes, fraudes, malitias & rapinas 1. Thes. 5. *Qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt.* Et maxime apparent ebrij sine sensu, quia communiter in morte deficit talibus sensus &c. Ps. 106. *Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius & omnis sapientia eorum deuorata est.* Ista mulier, id est, istæ personæ hodie tanta gloria temporali pollent quod omnes homines admirantur de eorum prosperitatibus. Sed vere dolorosus sequitur sibi finis, quia dicitur quod bestia quæ eos portabat, id est, mali principes talium fautores de abysso venerunt, & tamen in interitum vadunt, de abysso, id est, de diabolica inspiratione, vel Simoniaca promotione, vel violenta oppressione, fuerunt facti principes vel prælati. Iuxta illud Ose. 8. *Isti regnauerunt sed non ex me, principes extiterunt, sed non per spiritum meum,* & ideo in interitum mortis æternæ necesse est eos ire. Mulier etiam, id est, iniquus iudex, balliuus vel officialis, vel quicunq; malus sapiens, vsurarius seu diues, quantum in vita sua se glorificauit, aut in delitijs fuit, tantum traditur sibi in inferno tormentum & luctus. Vnde Ose. 4. *Gloriam eius in ignominiam mutabo.* Nam in vna hora, scilicet in punctu mortis corporalis venient plagæ eius, i. æterna damnatio, fames sine saturatione, luctus sine consolatione, mors sine curatione, ignis sine extinctione. Fuerunt enim in hac vita famelici per auaritiã, lugubres per tristitiam, mortui per pigritiam, ingrati & inflammati per iracundiã. Ideo merito eis infligitur perpetua fames, luctus, mors & ignis. Et hoc quia magnus est dominus qui ipsos
C iudicat & condemnat. Vnde Ezech. 14. *Quatuor iudicia mea pessima gladium, famem, bestiam & pestilentiam, mittam in Hierusale.* ¶ Vel dic ad literam, quod ista meretrix luxuriosa, quæ moratur super aquas delitiarum, quæ fornicatur cum regibus, id est, cum clericis & religiosis qui habent alios regere, cuius vino, id est, cuius fallacitate, quasi omnes habitatores terræ vel patriæ imbuuntur, & tales sunt induti auro & purpura, & cæteris preciosis, vt magis illiciant intuentes, & in frontibus taliũ pro certo scribitur nomen suum, quia vere quilibet potest legere in fronte, id est, in apparentia istarum quod ipsæ sint Babylon, id est, dignæ confusione, matres & nutrices fornicationum & abominationum Vnde Hier. 3. *Frons mulieris meretricis facta est tibi & noluisti erubescere.* Ista etiam mulier quandoq; habet vnam bestiam quæ portat eam, id est, aliquam malam vetulam maquerellam, quæ est eius consiliatrix, quia communiter tale opus non fit nisi mediante aliquo fautore. Et ista pro certo est plena nominibus blasphemiæ, quia tales mediatrices habent nomen vile, turpe & infame. Finaliter autem bestia & mulier, id est, meretrix & mediatrix vadunt in interitum mortis, & quantum habuerũt hic de gloria & delitijs, tantum habebunt ibi de tormentis. Vnde 1. Mac. 1. *Secundum multitudinem gloriæ eius est multiplicata ignominia eius.* ¶ Vidit Ioannes *mulierem super bestiam equitantem, & illa bestia habebat decem cornua, sed dicitur quod illa cornua oderunt mulierem illam fornicariam, & desolatam eam fecerunt, & carnes ipsius comederunt, & ipsas igni cremauerunt.* ¶ Ista mulier est iudex aduocatus, fornicarius & variatus, sed acceptor munerum & personarum, qui à bestia, id est, à malo prælato sustinetur & fouetur. Sed vere accidit, quod cornua istius bestiæ, id est, filij & successores istius prælati vel principis ab eo qui oriuntur, oderunt & persequuntur illam mulierem, id est, talem malum patris sui consiliarium iusto Dei iudicio operante, ipsum iuxta sua demerita punientem, quandoque depauperant & denudant, & faciunt desolatum, & carnes eius, id est, vxores & filios post eius decessum comedunt per rapinas, & eos comburunt & per diuersas tribulationes cruciant & affligunt. Sæpe enim accidit, quod illos quos patres dilexerant filij persequuntur, & carnibus suæ temporalis substantiæ satiantur. ¶ Vel dic, quod mulier est diabolus vel Antichristus, à quo reges, id est, mundi rectores & maiores fornicantur & merguntur per peccata, quia iste est qui super aquas mundanæ prosperitatis sedet & peruertitur. Ista equitat bestiam, id est, hominem peccantem bestialem & carnalem, qui pro certo fit cornutus per superbiam & elationem. Fit etiam habens plura capita per obstinationem & per ceruicositatem. Dicitur etiam coccineus per sanguineam carnalitatem.
Istum etiam equitat diabolus, & ducit illum per lutum delitia- D
rum & diuitiarum, iuxta arbitrium voluntatis. Ista enim mulier diabolus vel Antichristus, habebat in manu sua poculum aureum, id est, sacram scripturam, quam ipsa optime exponit. Verumtamen ipsa tunc erit plena immunditia & abominatione, peruersa & hæretica expositione. ¶ Vel poculum est diabolica tentatio qua diabolus inebriat peccatores. Ideo dicitur Babylon mater fornicationum & abominationum, quia diabolus est mater omnium malorum. Isti tamen & bestiæ suæ, id est, peccatori sibi obedienti dabitur interitus, fames ignis & luctus Iob 20. *Luet quæ fecit, nec restituetur.*

Capitulum decimum octauum. Textus. Et post hæc vidi alium Angelum ascendentem de cælo.

Moralitatum Cap. XIX.

Vidit Ioannes *quendam angelum descendentem de cælo, habentem claritatem Dei, & terra illuminata est à claritate eius. Qui clamauit voce magna, Cecidit, cecidit Babylon ista magna, & facta est habitatio dæmoniorum, & omnis spiritus immundi & volucris immundæ, & cum ea fornicati sunt omnes reges terræ, & mercatores de virtute diuitiarum eius, diuites facti sunt.* Et ideo consuluit alia vox quæ venit de cælo, dicens: *Exite de ea populus meus, ne participes sitis delitiarum eius, & de plagis eius non capiatis, quia peruenerunt ad cælum peccata eius, & recordatus est Dominus iniquitatum eius.* ¶ Angelus significat Christum vel per- E
fectos viros prædicatores qui de cælo, id est, cælesti ordinatione perueniunt. Isti pleni sunt claritate, id est, lucida discretione, vel claritate, id est, apparentia. Ideo tota terra, id est, tota patria illustrabitur claritate suorum exemplorum & documentorum Luc. 1. *Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent.* Isti igitur clamant alta voce, quod Babylon, id est, mundus cecidit & corruit à statu & rectitudine veritatis, & facta est hodie habitatio dæmoniorum, id est, crudelium, auarorum & raptorum, spiritus immundi, id est, immundorum, luxuriosorum, & omnis volucris immundæ, id est, sublimium & superborum, quia sicut dicitur 1. Ioan. 2. *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis aut oculorum, aut superbia vitæ.* Nam reges terræ & mundi Principes, qui alios habent regere, vel etiam clerici & religiosi, cum ista ciuitate, id est, cum mundo fornicantur, se ei commiscendo, & de eius negotijs se occupando. Mercatores igitur & operarij in ista ciuitate, lucris & delitijs sunt ditati per auaritiam. Et ideo sequitur consilium *Exite de ea*, scil. ipsam contemnendo mentaliter, vel religionem intrando corporaliter, & ne sitis participes in eius vitijs, ne plagis ipsius & damnationibus pereatis, quia peccata eius ad cælum ante Dominum ascenderunt, ita quod necesse habet Deus recordari iniquitates eius, & has rigore iustitiæ vindicare, &c. ¶ *Erat quædam mulier meretrix & circumdata auro & lapidibus preciosis, & diuitiis infinitis, cum qua ipsi Reges terræ fornicabantur & de cuius diuitiis negociatores terræ ditabantur, quæ tanta gloria pollebat quod ipsa dicere videbatur: Sedeo vt regina, & vidua non sum, & luctum non videbo.* Sed dicitur, quod *quantum se glorificauit & in delitiis fuit, tantum detur ei tormentum & luctus. Nam vna hora venerunt istæ plagæ, luctus, mors, fames & ignis, & igne est succensa.* Et dicitur ibi, *quod Reges qui cum ea fornicati sunt, & mercatores qui ex ea sunt ditati, planxerunt & doluerunt de longe cum steterunt, præ timore videntes fumum incendij eius & dixerunt, Væ, væ, væ, ciuitas illa magna quæ amicta erat purpura & bysso, & cocco, deaurata auro & lapide precioso & margaritis, quoniam in vna hora destituta sunt tantæ diuitiæ.* ¶ Mulier ista vel ciuitas significat Ecclesiam vel religionẽ, quæ dicitur mulier quasi mollis aẽr. Ista debet esse mollis per

lis per benignitatem, aet etiam per conscientiæ puritatem. Dicitur ciuitas quasi cimum vnitas per concordiam. Istud dudum amicta erat bysso, i. castitatis puritate. Purpura, i. martyrij siue constantiæ stabilitate. Cocco, i. ardenti charitate. Auro, i. sapientiæ claritate. Argento, i. eloquentiæ venustate. Margaritis, i.
F Sanctorum virorum & bonorum multiplicitate. Lapide pretioso, i. omnimoda sanctitate. Ideo tunc poterat dicere: *Sedeo vt regina, vidua non sum.* Quia vere Ecclesia & religio antiquitus sedebat, quiescebat, regnabat & principabatur, & hoc quia vidua tunc non erat, quia tunc erat desponsata viro proprio suo, scilicet, Deo vel bono prælato, ideo non patiebatur luctum nec desolationem. Sed quid? Pro certo hodie potest dicere Ecclesia vel religio illud: *Vidua mulier ego sum, vir meus mortuus est*, qoia viri Ecclesiæ, i. boni prælati mortui sunt, & ideo ista mulier est fornicaria, quia reges terræ, i. moderni prælati cum ea fornicati sunt, quia non sunt proprij viri sui, quia tot sunt vitijs irretiti, quod digni non sunt ei copolari nec coniungi. Mercatores autem sunt illi, qui per Simoniam emunt Ecclesiæ beneficia vt ditentur. Et breuiter ita fuit, quod quantum habuit antiquitus Ecclesia de delitijs, honore & gloria, tantum habet hodie de tribulationib. & dolore. Nam hodie venerunt plagæ eius, s. luctus per recordationem præteritæ prosperitatis. Fames penoriæ & paupertatis, quia hodie auferunt sibi principes bona temporalia. Mors, quia caret vita gratiæ & deuotionis. Ignis, i. ardor tribulationis, vel fames auaritiæ & ambitionis. Et ideo quia Ecclesia tanta hodie patitur, reges fornicarij, mali prælati & negotiatores & Simoniace promoti in Ecclesia timent hodie videntes Ecclesiam succumbere, lugent etiam & contristantur, dum desolationem Ecclesiæ contemplantur. De longe tamen stant quia nullus est qui appropinquat ad pugnandum pro Ecclesia contra principes & tyrannos Matt. 10. *Petrus autem à longe sequebatur*, vt *videret finem*. Petrus dico, i. clericus. Petrus tamen non fuit à longe in mensa in cœna, sicut nec prælati nec clerici sunt longe, quando debent capere fructus vel præ-
G bendas. &c. Ps 37. *Amici mei & proximi mei de longe steterunt.* Et Ps. 108. *Qui oderunt me, expugnabāt me gratis.* Hodie potest dici de Ecclesia quod sequitur. *Væ, væ, væ, ciuitas illa magna.* Væ dico, temporaliter quo ad pœnam. Væ, dico spiritualiter quo ad culpam. Væ dico ciuitas magna, quæ bysso puritatis dudum fuit operta, auro sapientiæ, argento eloquentiæ, purpura firmitatis, cocco charitatis, & lapidibus omnimodæ sanctitatis. Et quare væ? quia vere hodie destitutæ sunt tantæ diuitiæ Iob 20. *Diuitias quas deuorauit, euomet & de ventre eius extrahet eas Deus.* ¶ Vel dic, quod ista mulier potest significare diuites mundi, qui fulgent auro, lapidibus & diuitijs infinitis, gloria, prosperitate etiam corporali, qui quandoque spoliant se gloria sua, & veniunt ad magnam paupertatem, famem & luctum, tribulationem, infortunium & tormentum, & tunc reges, i. principes & prælati, qui prius ipsos sustinebant & fouebant, & se eis commiscebant ab eis consilia petendo vel eos gubernando, negotiatores etiam, i. noti & familiares, qui ab eis & per eos beneficia, diuitias & officia obtinuerunt de longe stant, non curantes amplius de ipso, nec ipsi adiutorium facientes. Lugent tamen & desolantur, & quandoque verba lugubria dicunt, sed illud est totum, quia nullus est qui sibi manum porrigat adiutricem, sed dicunt. Væ, væ, væ, ciuitas illa magna. Magnum damnum est, inquiunt de isto infortunio. Vnde illud Thr. 1. *Non est qui consoletur eam ex omnibus charis eius.*

¶ Dicitur, quod mulier meretrix ciuitas Babylonica, quando cecidit & corruit, non habuit amplius diuitias quas prius habebat. Vnde dicitur, quod ipsa perdidit aurum & argentum, lapides pretiosos, margaritas, byssum, purpuram, coccum, sericum, lignum, thus, ebur, ferrum, æs, marmor, cinnamomum, aromata, vnguentum, vinum, oleum, triticum, similam, copiam armentorum, ouium, equorum, rhedarum, mancipiorum & pomorum. Et breuiter dicitur, quod omnia desiderabilia sua recesserunt ab ipsa, & ipsa succensa est igni & timuerūt omnes, qui nauigabant mare, videntes locum incendij eius. Cœlum autem & sancti eius exultauerunt de eius destructione, quia ipsos cruciauerat dum durabat.

H ¶ Ista mulier significat mundi sapientes & diuites, qui pro certo quando corruunt in inferno per mortē, tunc isti perdunt omnia prospera, perdunt enim aurum mundanæ sapientiæ, argentum eloquentiæ, lapides & margaritas, id est, copiam amicorum. Nam amici carnales nec volunt, nec possunt eos iuuare, Spirituales, i. sancti qui sunt in gloria, ipsos contemnunt & abhorrent. Vnde Thr. 1. *Omnes amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei inimici.* Item ibi non est byssus puritatis, purpura dignitatis, quæ est vestis regum, sericum honestatis de quo fiunt paramenta, coccus charitatis, lignum thoris, quod est imputribile constantiæ & firmitatis, cessabit etiam ibi ebur exterioris pulchritudinis, æs resonans & impatiens celsitudinis, ferrum crudelitatis, marmor durum longanimitatis cinnamomum & ornamenta populorum, famositatis vnguenta, & thos, id est, lenitas & suauitas laudis & adulationis, vinum & oleum mundanæ consolationis, simila & triticum, id est, abundantia corporalis delectationis, oues & boues, equi, rhedæ, id est, abundantia temporalis facultatis. Et breuiter omnia desideria eorum, quicquid habebant de bonis gratuitis & fortuitis cuncta perdunt. Quia sicut dicitur Thr. 1. *Manum suam misit hostis*, i. Deus per potentiam & sententiam, qui odio habet omnes peccatores ad omnia desiderabilia eius, & inimici eius apprehenderunt eam inter angustias & plus etiam ipsi succensi sunt igne inextinguibili. Cœlum autem & sancti populi, & tota curia cœlestis de hoc non tristatur, sed lætatur, quia diuinam sententiam approbant de rigore iustitiæ Deum laudant, & maxime lætantur de damnatione eorum qui se & alios dum viuerent cruciabant. Vnde Sap. 5. *Stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, &c.* Ideo vere nos qui nauigamus per hoc mare magnum, debemus timere locum incendij istius, scilicet, damnationem istorum finium, id est, infectionem suorum horribilium tormentorum, & cauere ne in simile periculum incidamus Prouerbiorum decimo nono. Quia pestilente flagellato, sapientior erit prouidus Sapient. 5. *Videntes igitur turbabuntur timore horribili.*

¶ Vel expone de Ecclesia quæ videtur hodie quasi damnata, A
& quasi corruisse, & omnibus supradictis videtur carere, &c.

¶ Vidit Ioannes *Angelum vnū, qui habebat vnum lapidem molarem & misit in mare dicens: Hoc impetu mittetur Babylon illa magna ciuitas, & vltra non inuenietur, & vox cytharœdorum & musicorum non erit in ea, & vox molæ & vox sponsi & sponsæ non audietur amplius, lux lucernæ non lucebit in ea.* ¶ Sic vere quando Angelus Christus proiecerit peccatores amaros, lapidem maiorem, id est, duram sententiam & pondus æternæ damnationis, quæ ipsos in inferno molet & conteret in tormentis, scilicet, in die iudicij mittet, & tunc dicitur fulminata sententia, Babylon, id est, reproborum congregatio impetuose & cito mittetur in infernum, vbi non erit vox citharæ, id est, lætitia alicuius canoris & vox molæ, id est, panis delicatus, scilicet, delectamentum alicuius saporis, nec vox sponsi, id est, coniunctio alicuius amoris, nec lux lucernæ, id est, limpitudo alicuius splendoris, quia *auferetur ab impijs lux sua.* Iob 38.

Capitulum decimum nonum. Textus. Post hæc audiui quasi vocem magnam tubarum multarum.

MORALITATVM CAP. XX.

DAmnata muliere meretrice, *facta est in cœlo lætitia magna, & quatuor animalia & viginti quatuor seniores dixerunt Alleluia. Et audita est vox quasi aquarum multarum & tonitruorum dicentium Alleluia.* Et hoc quia iudicauit Deus de muliere meretrice magna quæ corrupit terram & vindicauit sanguinem seruorum suorum de manib. suis. Et dicitur, quod *laudem dicebant Deo pusilli & magni quia regnabit Deus noster in perpetuum, & venerunt nuptiæ, & vxor agni parauit se, & datum est ei vt cooperiat se bysso candido & splendido, qui sunt iustificationes, & proclamatum est scriptum editum illud, s. beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt.* ¶ Sic vere quando mulier meretrix, i. congregatio reproborum erit damnata B
& iudicata in iudicio, tunc animalia quatuor, i. Euangelistæ, seniores, i. Prophetæ & Patriarchæ erunt in magna lætitia & consolatione. Tunc enim omnes beati alta voce dicent, Alleluia, & pusilli & magni laudabunt Dominum, & Deus similiter regnabit cum eis in æternum. Vnde Esa. 51. *Gaudium inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis.* Ipsi enim beati gaudebunt de iustitiæ impletione, de malorum damnatione, & de sua saluatione, & sanguinis cruciatu, & pœnæ bonorum vindicatione. Tūc erunt nuptiæ agni, i. consolatio & festiuitas sempiterna, vbi agni vxor, i. Ecclesia militans, tunc triumphans erit parata & ornata dotib. animę & corporis, & operta bysso splendido, i. æternæ gloriæ charitate, & candore puritatis, iustitiæ & sanctitatis, & tunc verum erit decretū Dei, q̄ beati erunt qui ad cœnā agni

vocati sunt. Luc. 14. *quia beatus est homo qui manducabit panem in regno Dei* ¶ Vidit Ioannes cœlum apertum, *& ecce equus albus & qui sedebat super eum vocabatur fidelis & verax, & cum iustitia iudicabat & pugnabat, & oculi eius sicut flamma ignis, & in capite eius multa diademata habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse.* Et vestitus erat veste sanguine aspersa, & vocabatur nomen eius verbum Dei, & exercitus qui in cœlo sunt, sequebantur eum in equis albis vestiti bysso albo & mundo, & in ore eius gladius ex vtraque parte acutus, & in ipso percutiebat gentes, & regebat eos in virga ferrea, & habebat scriptum in femore suo, *Rex regum, Dominus dominantium.* Et iste apprehendit vtramque bestiam, & misit eam in stagnum ignis & sulphuris. ¶ Iste significat virum perfectum & bonum prælatum, principem seu Regem. Ille enim debet habere equum album, i. corpus mundum & immaculatum ac castum. Equus enim corpus significat. Vnde Esa. 31. *Equi eorum caro, & non spiritus.* Iste debet esse fidelis in commissis,
C verax in promissis, iustus in iudicãdis, fortis in dimicando contra malos & aduersarios Ecclesiæ, & contra diabolum resistendo Psal. 57. *Iuste iudicate filij hominum.* Oculi eius, i. intellectus & mens, debent esse sicut flamma ignis per clarissimam discretionem. In capite autem, i. in mente debet habere multa diademata, i. multimodam virtutem & perfectionem, quib. anima eius debet esse coronata & ornata, quia in capite eius debet esse corona stellarum duodecim supra 12. nomen istius, i. sua perfectio, sua fama, sua bonitas debet esse tantummodo sibi nota, quam non debet alijs propalare, nec perfectionem suam per iactantiam & hypocrisim declarare, sufficit enim sibi quod solus sciat. Vnde Prou. 25. *Secretum extraneo non reueles.* Et Esa. 24. *Secretum meum mihi.* Vestis enim, i. exterior apparentia debet esse aspersa sanguine, quia vere sanguis & pœnalitas & passio Christi debet in conuersatione cuiuslibet relucere per pœnitentiam, & macerationem, & passionis compassionem vel sanguis, i. pœna labor, & miseria aliorum, debet per compassionem ipsum tingere & eius affectum dolorib. colorare. Vnde Esa. 63. *Aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea.* Etiam iste debet habere verbum Dei per scripturæ prædicationem, quia sicut verbum declarat mentem, sic iste prædicando debet mentem, & voluntatem cuiuslibet declarare. Et si talis fuerit, rationabile est quod exercitus cœli, i. collegium, conuentus, villæ, partiæ sibi subiectæ, sequantur eum per obedientiam & imitationem & ceteræ personæ infirmæ & imperfectæ, & maxime subditi sui, qui si prælatus talis fuerit, sequantur eum in equis albis, i. in corporib. puris & mundis eum imitando & obediendo. Vnde Apoc. 14. *Hi sequuntur agnum quocunq; ierit.* Iste igitur debet habere gladium in ore, i. auctoritatem verborum & sententiam iudiciariam bis acutam, s. vnam ad seuere puniendum obstinatos, aliam ad benigne castigandum pœnitentes. ¶ Vel gladius biceps est vtrumq; testamentum, quem prælatus debet habere, & ideo talis debet percutere & regere ferrea virga, i. dura correctione ferire gentes & impios sine lege viuentes. Vnde ipse debet calcare torcolar vini furoris Domini, hoc est dictũ, quod ipse debet esse minister & executor furoris, i. diuinæ iustitiæ cõ-
D tra malos. Vnde Esa. 63. *Torcular calcaui solus &c.* Vel dic, quod iste est Christus, cuius equus, i. B. Virgo vel propria caro fuit alba & immaculata, vestis eius, i. humanitatis, fuit sanguine madidata, exercitus cœli, i. angeli & Christiani sequuntur eũ honorando vel obediendo. Vel exercitus, i. Iudæi & gentiles fidem eius credendo, in equis albis, i. innocentiam baptismalem acquirendo. Iste habet gladium, i. duram & bicipitem sententiam, sc. corpus & animam condemnando, & ipse calcat & percutit gentes & impios sine lege viuentes, patris iudicium exequendo, & iste est fidelis, verax & iustus & verbum Dei, cuius nomen nullus proprie scit, nisi ipse qui habet diademata, i. dignitates infinitas, & est rex regum, &c. ¶ *Loquente ergo quodam angelo Ioanni: Ioannes voluit ipsum pronus in terra adorare, sed dixit ei angelus: Vide ne feceris. Conseruus enim tuus sum & confratrum tuorum, &c.* Dicitur autem in Genes. 18. *quod Abraam videns tres angelos adorauit, &c.* ¶ In hoc attende nobilitatem humanæ conditionis. Nam angelus videns naturam humanam deificatam verbi incarnatione, etiam ex hoc totam naturæ nobilitatem timuit, noluitq; ab homine adorari, & tamen ante Christi aduentum permittere videbatur, sicut in Abraam est ostensum, quando tres angelos adorare voluit, quod ipsi permiserunt. ¶ *Vidit Ioannes quendam angelum stantem in sole qui voce magna clamabat cunctis auib. volantibus per medium cœli quod congregarentur ad cœnam agni Dei, vt manducarent carnes tribunorum, fortium equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium seruorum, pusillorum & magnorum.* ¶ Iste angelus est Christus qui in sole stat, in splendore gloriæ æternæ in qua veniens ad iudicium, apparebit facies eius sicut Sol lucet in virtute sua. Iste enim in iudicio clamabit, & aduocabit volucres cœli, i. dæmones vt ibi conueniant ad cœnam Dei, i. ad diem iudicij, vbi carnes quæ latent in veste, i. animas quæ latent sub corpore for- E
tium & tribunorum, i. impiorum principum & superiorum, equorum, i. mulierum corruptarum, suorum sessorum luxuriosorum seruorum, i. malorum religiosorum, magistrorum, idest, diuitum auarorum, pusillorum, i. malorum pauperum & minorum perpetuo crucient & manducent. Vnde Deu. 32. *Dento bestiarum mittam in eos, & deuorabunt eos aues morsu amarissimo.* Dentes enim & morsus auium significant immanitatem diabolicæ crudelitatis, quæ damnatos lacerabit. ¶ Vel dic, quod Angelus qui sedebat in sole, id est, in mundanæ gloriæ splendore, est magnus princeps vel prælatus, impius tamen, & pauper, qui semper secum vult habere aues quæ volant per cœlum, id est, viros superbos, crudeles & raptores, tales faciunt de domo & familia sua, & tales malos & iniquos faciunt secum conuenire ad cœnas, festa, conuiuia, & solatia domus suæ. Sed quid? Certe vt ipsi comedant, rapiant, excorient atq; vastent carnes, i. vastent temporales substantias illorum de terra sua, magnorum, pusillorum, seruorum, tribunorum, id est, subditorum, vasallorum & fortium, i. diuitum agricolarum, qui ex fortitudine laborum habẽt illud quod habent. Et breuiter tales iniqui raptores & superbi non tenentur in officio principum & magistrorum, nisi vt diuitias & munera extorqueant pro magistris, sicut nec falco mittitur nisi ratione prędę quam procurant magistro suo. Vnde Gen. 25. *Isaac diligebat Esau, eo quod de venatione eius vescebatur.* ¶ Vidit Ioannes bestiam, & reges terræ & exercitus eorum congregatos ad faciendum bellum cum illo qui sedebat in equo albo, & exercitu eius, & apprehensa est bestia & pseudopropheta qui seducebat eos qui acceperant characterem bestiæ, & adorauerunt imaginem eius, & missi sunt in stagnum ignis ardentis, & sulphuris, & ceteri occisi sunt gladio qui ex sedentis ore procedit, & omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum.

¶ Ista bestia est diabolus. Reges terræ & exercitus eorum familiares iudices, qui mundum regunt & ibi regnant. Et isti igitur pugnant & contradicunt contra sedentem in equo albo, i. in corpore mundo habitat & moratus. Et cum exercitu eius, i. contra illos qui sunt boni & iusti, quia bonum est cõtra malum, & contra vitam mors, & contra virum iustum peccatus. Sed finaliter vere in morte vel in iudicio, bestia & sui reges & exercitus, i. diabolus & mundi diuites cum suis imitatorib. apprehen- F
dentur, & in stagno ignis, hoc est, in abundantia infernalium tormentorum, vbi est ardor & ignis inextinguibilis, sulphur & fœtor intolerabilis, mittentur, & gladio suæ diuitiæ sententiæ ferientur, & ab auibus cœli, i. à dæmonibus vorabuntur, vel ab auibus, idest, ab angelis Dei sententiæ executoribus damnabuntur, & maxime pseudoprophetæ, & illi qui bestiam, i. diabolum faciunt adorari, scilicet, illi qui alios incitant ad peccatum. Quia sicut dicit Apostolus Rom. 1. *Non solum qui talia agunt digni sunt morte, sed etiam hi qui eis talia consentiunt.* ¶ Vel dic, quod bestia est Antichristus. Propheta significat suos Apostolos. Reges & exercitus sunt sui sequaces, & eum recipientes, qui omnes igne & sulphure, ardore, fœtore & gladio, id est, diuinæ sententiæ rigore damnabuntur, & auibus, id est, dæmonibus a deuorandi perpetuo capomentur.

Capitulum vigesimum. Textus. Et vidi angelum descendentem de cœlo, habentem clauem abyssi.

MORALITATVM CAP. XXI.

VIdit Ioannes *quendam angelum descendentem de cœlo, habentem clauem abyssi, & habebat catenam magnam in manu sua, & apprehendit draconem serpentem antiquum qui est diabolus, & ligauit eum in carcere per mille annos, & signauit super illum ne seducat amplius gentes, & post oportet ipsum modicum solui, quando videbunt sedes, & sedebunt super eas & iudicium datum est illis.*

¶ Serpens ille fraudulentus est vsurarius vel aduocatus vel aliquis auarus & diues, qui est serpentinus tortuositate, malitiosus, venenosus diabolus, & satanas, i. aduersarius omnib. tribubus & vicinis, quia *manus eius contra omnes, &c.* Gen. 26. Qui etiam bene dicitur antiquus, quia tales iniqui, vt communiter

nitet

niter, diu viuunt. Angelus testamenti Christus de cœlo descendet ad iudicium in valle Iosaphat & pro certo habebit clauem abyssi, id est, potestatem claudendi & aperiendi infernum, qui dicitur abyssus, id est, sine bysso, id est, sine candore lucis & claritatis. Illud enim claudit bonis, & aperit malis. Vnde Apoc. 1. *Habebit clauem mortis, & inferni.* Et Apoc. 3. *Qui claudit, & nemo aperit, &c.* Iste enim habet catenam, id est, potestatem ligandi & incarcerandi, & æternis vinculis condemnandi. Iste finaliter apprehendet istos dracones & serpentes, id est, istos auaros inflammatos, tortuosos & malitiosos pauperum aduersarios & G nociuos, ligabitque in carcere infernali per mille annos, id est, per tempora longiora vsque ad iudicium, & signabit super eos sigillum, scilicet, æternæ damnationis super ipsos concludet, quod nullus poterit aperire. Et hoc quidem faciet Deus, vt non seducant amplius pauperes & vicinos, quos suis falsis consilijs, fraudibus, malitijs, vitijs & rapinis, dum viuerent, seducebant, Vnde Esa. 14. *Heu cecidisti, qui vulnerabas gentes,* vt dicitur in Ps. 124. *quod non relinquet Deus virgam peccatorum super sortem iustorum, &c.* Quando tamen iudicium venit, i. sedes & throni positi fuerint, tunc tales modico tempore soluentur, & dum corpus resumpserint, & iudex iudicauerit, tunc statim in corpore & anima tales iterum ad supplicium rapientur, & in æternis tenebris includentur Iob 12. *Si incluserit, nemo est qui aperiat.* ¶ Vel dic, quod quando Christus descendit de cœlo per incarnationem, tunc attulit secum clauem & catenam, id est, potestatem includendi & ligandi dæmonem & draconem antiquum, id est, luciferum. Quod etiam in sua passione fecit, vt non seduceat homines sicut prius. Iste tamen iterum soluetur, scilicet tempore Antichristi secundum aliquos, sed illud erit modicum, scilicet, per tempus & tempora & dimidium temporis, & tunc vsque ad iudicium durabit, sed statim facto iudicio, perpetuo erit clausus. ¶ Dicitur hic, quod postquam sedes posita fuerit, & iudicium factum fuerit, illi qui decollati sunt per testimonium IESV, & qui non adorauerunt bestiam, nec receperunt imaginem eius, vel eius characterem in frontibus suis & in manibus H regnabunt cum Christo per mille annos. ¶ Sic fere facto iudicio decollati propter IESVM, id est, Martyres qui non adorant bestiam, id est, qui non obediunt carni propriæ, id est, virgines & continentes, qui imaginem mundanæ prosperitatis, nec characterem diabolicæ suggestionis recipiunt, vt omnes sancti confessores, omnes tales pro certo cum Christo sunt regnaturi. ¶ *Dum consummati fuerint mille anni, soluetur satanas de carcere suo, & exibit & seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, & ascendet super altitudinem terræ, & circumibunt castra Sanctorum, & ciuitatem dilectam, & descendet ignis de cœlo & deuorabit eos, seductor autem cum bestia missus est in stagnum ignis & sulphuris, die ac nocte cruciandus.*

¶ Gog & Magog qui sunt duo montes, vel secundum aliquos duo castra in Syria orientali vltra montes Rifeos significant duos status, scilicet, clerum & religionem, & qui sunt super angulos terræ, significant terrenos, cupidos & auaros, qui terrenis operibus semper vacant. Satanas qui quandoque exijt de inferno, & venit tentare fideles, iste dico exit hodie, & seducit illos qui sunt super angulos quatuor terræ Gog & Magog, id est, illos qui in mundo & in claustro habitant & illi qui inhiant per ambitionem & auaritiam diuitijs temporalibus & terrenis, nam tales faciliter congregantur ad prælium, quia faciliter propter temporalia surgunt prælia, lites, iurgia, discordiæ & appellationes. Nam tales hodie auari qui sunt quasi innumerabiles intelliguntur ascendere super terræ altitudinem, i. super alta officia, dignitates, beneficia claustralia vel sæcularia. Isti inuadunt castra Sanctorum, i. bona simplicium & pauperum, & Sanctorum iustorum. Ciuitatem etiam dilectam & sanctam religionem Ecclesiam & aliorum status circumeunt & conturbant, ipsum concludere volentes verbis & iniurijs bonos grauant Psal. 58. *Famem patientur vt canes, & circumibunt ciuitatem.* Sed vere finaliter ignis æternus infligetur eis de cœlo, id est, à cœlesti sententia & diuina, & deceptor eorum, id est, diabolus, in stagno ignis cum bestia, id est, cum peccatoribus po- A netur, die perpetuo cruciandus. ¶ Vel dic, quod satanas & aduersarius est bilinguis verborum relator, quo seducente & obloquente, tam in Gog quam in Magog, id est, in mundo & religione multi inuicem præliantur detrahunt & loquuntur. Isti castra Sanctorum, id est, status bonorum circumeunt, & explorando insidiantur & ciuitatem religionis & Ecclesiæ detractione lacerant & prædantur. Sed vere finaliter super tales rebelles, detractatores, litigiosos, & super satanam, id est, super huius relatorem, ignis, id est, æternæ damnatio de cœlo veniet, & eos Dominus damnabit, & æternis incendijs fulminabit. Vnde Lucæ 12. *Ignem veni mittere in terram.* ¶ Vel dic, quod talis satanas significat malitiosos balliuos, qui non cessant contra Ecclesiam principes concitare, quapropter iustum est eos in inferno igne interire. ¶ Vel dic, quod illi qui in claustro vel religione vacant circa temporalia negotia, faciliter præliantur per discordiam, & igniunt per auaritiam, terram volunt ascendere per ambitionem, castra circumeunt per sui ostentationem, &c. ¶ *Vidit Ioannes thronum candidum & magnum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit cœlum & terra, & tunc mare, mors & infernus dederunt mortuos suos. Et steterunt mortui, pusilli & magni in conspectu throni, & libri aperti sunt, & iudicati sunt secundum ea quæ scripta erant in libris, & secundum opera eorundem, & apertus est alius liber, qui erat liber vitæ, & qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis & sulphuris.* ¶ Thronus iste significat celsitudinem maiestatis, in qua Christus sedebit quando in iudicio apparebit. Ita enim magnifice veniet, quod à conspectu suo Cœlum & terra fugient, in quantum à statu & forma pristina mutabuntur, & transibunt ad speciem pulchriorem. Et tunc mare, infernus, mors & terra dabunt mortuos suos, quia resurgent mortui vbicunque fuerint, & stabunt in valle Iosaphat in conspectu throni, id est, in conspectu iudicis nostri Christi. Vnde 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.* Et tunc libri, id est, singulorum conscientiæ aperientur, ita quod alter in alterius conscientia intuebitur quicquid boni aut mali fecerit in hac vita, & quicquid alij fecerunt dum viuerent, & sic secundum huiusmodi scripturam, id est, opera siue merita vel demerita, recipient iudicium vniuersi. Liber etiam vitæ, id est, secretum mentis diuinæ tunc erit apertus. B Et qui per prædestinationem & acceptionem ibi scriptus non fuerit ab æterno necesse habebit damnari, & in stagno, id est, in abundantia ignis perpetuis incendijs assignari. Vnde Exod. 32. *Qui peccauerit in me, delebo illum de libro meo quem scripsi, &c.* ¶ Vel dic, quod à conspectu iudicis, id est, à consideratione iudicij, mors, id est, fœtidus, immundus & luxuriosus, mare, id est, tumens & fluctuosus superbus, infernus, id est, insatiabilis auarus, debent dare, vomere, & confiteri mortuos suos, id est, vitia & peccata, & libros conscientiarum aperire, & à sacerdote iudicari, & pœnam condescendentem subire, alioquin in libro vitæ, id est, æternæ gloriæ non scribentur, & sic igne perpetuo cremabuntur. ¶ Vel dic, quod quando iudex habet ante thronum suos mortuos, id est, suas personas accusatas, tunc vere debet facere, quod libri aperiantur, & quod singulorum merita elucescant, & secundum ea debet eas iudicare. Verumtamen quicquid apparet in libris, id est, in libellis & accusationibus seu processib. singulorum, ipse tamen à parte sua semper debet habere, librum vitæ, i. conscientiam bene regulatam, æquitatem & mysterium cum pietate & clementia moderatam, vt sic secundum merita iudicet æqualiter. Et nota istum iudicem, quod cœlum & terra fugit à conspectu eius, quia vere totus mundus solet tremere in conspectu iudicis in iustitia iudicantis. Iudex enim debet esse rigidus & austerus in apparentia, mitis & benignus in conscientia. ¶ Vel dic, quod liber est voluntas & amor iudicis in quo omnis iudicandus qui scriptus non fuerit per acceptionem & recommendationem & munerum præsentationem, vel alias vere necesse habet mitti in ignem & tribulationem, sine remedio condemnari, quia si quis non dederit more eorum quippiam, suscitaui super eum prælium.

Capitulum vigesimum primum. Textus. Et vidi cœlum nouum & terram nouam. Primum enim cœlum. C

Moralitatum Cap. XXII.

Vidi inquit Ioannes, *cœlum nouum & terram nouam. Primum enim cœlum & prima terra abijt & mare non est.* ¶ Cœlum altum significat superiores, terra infima, subditos & inferiores. Cœlum stellarum significat Ecclesiam vel religionem, vbi stellæ, i. claræ, honestæ & discretæ personæ debent lucere per doctrinam & exempla. Terra autem significat sæculares. Cœlum igitur & terra sunt hodie noua, quia omnes mundi status sunt hodie innouati, & à bonis primis consuetudinib. immutari, quia vere moderni status non videntur esse illi qui primi. Primum n.

cœlum & terra abijt, sed pro certo, mare iam non est. Est enim ibi facta talis mutatio, id est, amaritudo pœnitentiæ iam cessauit in sæculo & in claustro Ps. 113. *Quid est tibi mare quod fugisti, &c.* Nunc enim mare, id est, pœnitentia, Iordanis, i. deuotio, fugerunt & defecerunt. ¶ Ioannes sublatus in spiritu in montem magnum & altum, vidit *quandam nouam & nobilem ciuitatem, ornatam cum omni lapide pretioso, ita mensuratam, quod longitudo, latitudo & altitudo erant æquales, & erat ciuitas aurum mundum, Deus erat lucerna, & templum eius in ea non erat, nec Sol nec Luna illi lucebant, quia lucerna eius est agnus, & portæ eius non claudebantur die ac nocte, nihil coinquinatum intrabit in illam* ¶ Ciuitas iste moraliter est vir perfectus, vel B. Virgo. Ista videlicet in monte alto, i. in eminentia sanctitatis, ornata est omni lapide pretioso, i. cum gratia & virtute. Vnde Ezech. 8. *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum.* Iste igitur est mensuratus & adæquatus, temperatur & moderatus in tribus diuisionibus, s. in longitudine fidei, & in altitudine spei, & in latitudine charitatis Rom. 12. Est enim in fide necessaria mensura, quia *non plus sapere quam oportet sapere.* In spe etiam ne forte spes degeneret in præsumptionem. Etiam in amore, ne forte exeat terminos ad corruptionem, & ideo tota ciuitas, i. totus homo debet esse aurum mundum. Aurum dico, & ideo dico, quod lucerna eius est agnus, quia vere claritas agni, i. scientia debet hominem illuminare & illustrare per spiritualem discretionem. Debet habere cor mundum, & ideo nihil coinquinatum, i. nullum vitium debet intrare in eum per D opera vel consensus. Dicitur etiam habere templum suum, & nihil adorare, nihil credere nisi Deum. Portæ etiam eius, sc. voluntas & sensus debent esse apertæ, ad recipiendum bonam doctrinam & bona exempla. Vnde Zach. 11. *Aperi Libane portas tuas.* ¶ Vel dic ad literam, quod porta debet esse aperta omnib. per hospitalitatem. Vnde Iob 13. *Foris non mansit peregrinus, hospitium meum viatori patuit* Illud maxime habuit B Virgo, quia semper est aperta ad recipiendum ad misericordiam peccatores. ¶ Vel dic, quod ciuitas ista est Ecclesia vel religio, vbi debet esse ciuium vnitas, quæ reuera debet esse ornata virtutibus, debet esse munda, aurea, mensurata, & diuinis gratijs illustrata, cuius templum & lux debet esse Deus, quia nullus alterius fidem vel sapientiam debet recipere. Cuius tamen contrarium faciunt moderni Ecclesiastici audiendo leges. Semper debet esse aperta. Non clauditur enim per terminos huius vitæ, sed aperta est ad recipiendum fidem & pœnitentiam peccatorum. Vnde illud prædictum: *Foris non mansit peregrinus, &c.* Iob 13. Nullus coinquinatus vel Simoniacus debet intrare in ea, nec ad eius officia promoueri. Sed hodie proh dolor verificatur illud Thr. 1. *Vidi gentes ingressas sanctuarium tuum, de quibus præceperas ne intrarent Ecclesiam tuam.* Dilata si vis sicut in præcedenti capitulo. ¶ Vel expone de gloria æterna, vbi non intrat aliquis coinquinatus, vbi est claritas indefectibilis. ¶ *Ciuitas noua Hierusalem, quam vidit Ioannes, habebat murum magnum & altum, in quo duodecim erant portæ. postea qualibet duodecim habuit angulos & nomina duodecim filiorum Israel, in portis singulis erant scripta, & erat ciuitas in quadro posita, & longitudo eius tanta, quanta & latitudo, latera tunc erant* E *æqualia.* Hic dicitur etiam *quod duodecim portæ duodecim margaritæ, singulæ portæ erant ex singulis margaritis. Illam enim quidam angelus cum arundine aurea mensurauerat, & in suis partibus adæquauerat.* ¶ Per istam ciuitatem, id est, ciuium vnitatem, Ecclesiam intelligimus. De quo Psal. 86. *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas* Dn. Murus istius ciuitatis significat fidem Christi, quæ est murus inexpugnabilis ciuitatis. Vnde Luc. 22. *Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua.* Per duodecim portas intelliguntur duodecim Apostoli, & quicunque boni prædicatores & prælati, qui pro eo portæ dictæ sunt, quia per eos fideles murum & ambitum ciuitatis, id est, fidem Ecclesiæ intrauerunt. Vnde Esa. 26. *Aperite portas iustitiæ, & ingredietur gens iusta.* Margaritæ etiam quæ sunt candidæ, confessores dicti sunt, pro eo quod per castimoniam & innocentiam canduerunt, & per sapientiam splenduerunt. Vnde Matth. 13. Christus dici potuit similis homini patrifamilias, quærenti bonas Margaritas. Per duodecim angulos intelligimus duodecim articulos fidei, quia quælibet porta, id est, quilibet Angelus vel bonus prædicator vel prælatus, duodecim angulos habet, i. duodecim articulos fidei credit. Articuli vero fidei anguli dicuntur, pro eo quia in ipsis, sc. in lapidibus angularibus totius vitæ congeries continetur atque sustinetur. Vnde Ios. 4. *Elegerunt de medio aluei duodecim lapides durissimos.* Per duodecim filios Israel & per eorum nomina intelligo fidem veteris testamenti, & omnium Patriarcharum, quia pro certo & duodecim anguli & duodecim Patriarcharum nomina in portis sunt, ad denotandum, quod duodecim Apostoli & duodecim Patriarchæ cum eorum sequacibus duodecim articulos fidei crediderunt, simulq; in eandem fidem & Apostoli & Patriarchæ conuenerunt. Ideo tam Apostoli quam Patriarchæ duodecim esse dicuntur, pro eo quod eadem fides duodecim articulorum ab ipsis creditur & habetur. Vnde Gen. 42. *Duodecim fratres vnius patris filij sumus.* Ista enim ciuitas, sc. Ecclesia, dicitur quadrata per quatuor virtutum cardinalium quadraturam, mensurata per debiti regiminis prælaturam, dicitur adæquata per debitam iustitiam & censuram, quia pro certo latera ipsius ciuitatis, i. personæ, debent inter se æqualitatem habere, in quantum proportionabiliter debent in gradu & statu conuenire inuicem. Dico igitur, quod ciuitas muro fidei circumcincta per quatuor virtutes quadrata, & ab ipso Angelo testamenti arundine suæ occultæ dispositionis in suis personis proportionabiliter adæquata duodecim portas, id est, duodecim Apostolos cum duodecim angulis, id est, cum duodecim articulis fidei habuit, in quibus etiam nomina filiorum Israel, id est, F antiquorum patrum fidem continuit, & sic vtramq; fidem noui & veteris Testamenti simul conuenire monstrauerunt, & sic etiam Christus est *paterfamilias, qui profert de thesauro suo vetera & noua* Matth. 13.

¶ Vel dic, quod ista ciuitas est anima, in qua sc. intellectus est Rex, & voluntas regina, populus potentiæ sensitiuæ, quæ murum diuinæ gratiæ & protectionis continet, & duodecim portas, i. duodecim Apostolorum doctrinas tenet, duodecim angulos, i. duodecim articulos fidei credit, & nomina duodecim Patriarcharum & Sanctorum patrum nomina & exempla per imitationem ostendit. Quæ per quatuor virtutes est quadrata, per iustitiam adæquata, per temperantiam debite mensurata. Vnde Esa. 43. *Extendetur super eum mensura.*

¶ Vel dic, quod Angelus qui mensurat ciuitatem, est bonus Prælatus, qui cum mensura aurea, id est, mediante iustitia & prudentia debet Ecclesiam sibi commissam & etiam subditos mensurare, & quantum proficiant vel deficiant cogitare, vt sic possit eos secundum merita in officijs & beneficijs promouere.

¶ Ciuitas noua Hierusalem habebat in suis partibus, scilicet, orientali, aquilonari, occidentali, australi duodecim portas, quia scilicet ab oriente erant tres portæ, ab occidente similiter tres protendebantur, ab australi similiter tres, &c. sic concludebatur portis duodecim, &c.

¶ Ista quæ iam de Hierusalem dicta sunt mystice, intelligi & aliter possunt. Sic enim perfectus homo moraliter habet quatuor portas, i. quatuor Cardinales virtutes, s. orientalem quæ est pars lucida, & hæc est prudentia. Aquilonarem quæ est pars cõstricta & solida, & hęc est fortitudo seu constantia. Occidentalem quæ est pars frigida & humida, hæc est tẽperantia. Meri- G dionalẽ quæ est pars feruida & est iustitia, quia pro certo homo iustus seu ciuitas animæ vel cordis religio vel Ecclesia debet habere prudentiam ad illuminandũ tanquam orientem. Fortitudinẽ ad mala sustinendum tanquã aquilonem. Temperantiam ad prosperis bene vtendũ tanquam occidẽtem. Iustitiã ad mala puniendũ tanquam meridionalem partẽ feruidam & vrentem. Vnde Ezech. 1. *Apparuit rota vna super terram habens quatuor facies*, i. quatuor virtutes cardinales, sed quælibet illarum partium seu virtutum habet tres portas, i. tres particulares virtutes, quia orientalis prudentia habent portam sapientiæ per quã intrat notitiam superiorũ, Portam scientiæ per quam intrat notitiam rerum inferiorum. Portã consilij per quam intrat notitiã actuum & agibilium exteriorum. Vnde 1. Ioan. 5. *Tres sunt qui testimonium perhibent in cælo*, i. tres sunt virtutes quæ cœlesti subministrant prudentiæ, vt de viro prudenti dicatur illud 2. Re. 23. *Dauid sedet in cathedra sapientissimus inter eos.* Item aquilonaris fortitudo tres similiter habet portas, i. tres alias particulares virtutes, per quas ingreditur ciuitatem mentis, & istę sunt humilitas, spes & oratio. Spes n. attendit ad præmium. Oratio procurat adiutorium, Humilitas debilitat aduersarium. Istis n. tribus virtutib. roboratur fortitudo mentis & corporis. Et per istas tres portas intrant merita domũ cordis. 2. Reg. 23. Vnde de istis tribus partib. fortitudinis potest dici illud: *Irrupuerunt tres fortes castra Philistinorum, &c.* Item occidentalis temperantia habet tres portas, id est, tres virtutes Theologicas particulares, scilicet timorem, quo temperan-

perantur cordis vanitates. Abstinentiam qua temperantur carnis voluptates. Paupertatem voluntariam, qua temperantur rerum superfluitates. Et sic potest dici de temperantia illud quod dicitur Esa. 40. *Quod ipse apprehendet tribus digitis molem terræ, &c.* Item meridionalis iustitia similiter habet tres portas, i. habet tres speciales virtutes, sc. liberalitatem, quæ præmiat bonos, & seueritaté, quæ sententiat malos & peruersos, æquitatem,

H quæ iudicat inter vniuersos. Vnde 3. Reg. 7. Iustitia potest dici illud atrium maius rotundú, quod habebat ordines de lapidib. sectis. Iustitia n. atrium maius dicitur, quia maior & vtilior cæteris virtutib. perhibetur. Dicitur etiam rotunda, quiá ista debet esse plena & vera, & nunquam per fallaciam obliqua, & per dissimulationem variam angulosa. Tres etiam ordines dicũtur habere in quantum tres partes suæ seu virtutes prædictæ semper debent concomitare. Istę igitur sunt duodecim partes portæ, per quas intrat ad animam Spiritus S. & gratiæ & virtutes, quia pro certo per portas prudentiæ intrat Deus ad nos erudiendum. Per portas fortitudinis intrat ad nos roborandum. Per portas temperantiæ intrat ad nos mundificandum. Per portas iustitiæ intrat ad nos iustificandum. Vnde David Ps. 117. *Aperite mihi portas iustitiæ.* Et de tali triplicitate dicitur illud Eccl. 25. *In tribus beneplacitum est spiritui meo.* ¶ Vel dic, quod ciuitas est Ecclesia. Portæ duodecim significant fidem, quę duodecim articulos habet, sed istæ portæ in tres distinguuntur, pro eo quod in quatuor plagis terræ circumquaq; est Ecclesia seu fideles, vt Trinitatis mysterium credatur, & fides ipsius teneatur.

¶ Vel dic, quod ciuitas est homo, qui in oriente pueritiæ, in aquilone adolescentiæ, in meridie iuuentutis, in occidente senectutis, necesse est, quod tres portas habeat, id est, quod sanctæ Trinitatis fidem credat, vel tres portas, id est, tres virtutes Theologicas, sc. fidem, spem & charitatem habeat. Vel tres portas, id est, munditiam cordis, oris & operis gerat, vt dicat illud prædictum Eccl. 25. *In tribus beneplacitum est spiritui meo.* ¶ Noua ciuitas Hierusalem multa duodenaria continebat. ¶ Continebat enim duodecim stadia, duodecim portas, duodecim angulos, duodecim lapides pretiosos, duodecim nomina Apostolorum, duodecim nomina filiorum Israel. ¶ Cum dictum sit, quod ciuitas animam significet, sciendum est, quod per stadia quæ dicuntur á stando intelligitur suæ perseuerantiæ stabilitas. Per fundamenta quæ habet, intelligitur virtutum cardinalium firmitas. Per portas eius intelligitur Sacramentorum vtilitas. Per lapides pretiosos intelligitur suarum virtutum moralium nobilitas. Per Apostolorum nomina, doctrinæ Apostolorum auctoritas. Per nomina filiorum Israel, Sanctorum

A Patrum & suorum exemplorum sanctitas siue bonitas. Istę sunt partes ciuitatis moralis, i. animæ, sine quibus non diceretur neque Hierusalem neque noua, quæ Deus spiritualiter continet. Hierusalem, i. pacifica, & noua, i. gratiosa & placida debet dici. Vnde Apoc. 21. *Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem de cælo descendentem.* Sed quid? In omnibus istis perfectæ animæ partibus debet numerus duodenarius, per quem fides Catholica intelligitur, relucere. Numerus duodenarius duodecim fidei articulos significat, quos pro certo in omnib. actibus anima sancta portat, quia reuera nulla pars ipsius sufficiens esset, nisi ibi fidei veritas reluceret, quia nec portæ sensuum, nec fundamenta virtutum cardinalium, nec lapides pretiosi virtutum moralium, anguli Sacramentorum, nec omnia seu doctrina Apostolorum nec exempla Sanctorum Patrum proficiunt, nisi duodenarius fidei semper adsit. Vnde Heb. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* ¶ Vel dic, quod ista ciuitas est Ecclesia, cuius stadia, quæ ipsum mensurauerunt, fuerunt Angeli, fundamenta fuerunt Patriarchæ. Portæ fuerunt Apostoli. Angeli fuerunt virtutes. Lapides pretiosi fuerunt virgines & confessores. Apostoli sunt prælati & prædicatores. Filij Israel sunt omnes fideles. In istis autẽ omnibus duodenarius numerus, i. fides catholica resplenduit, & ipsius fidei veritas semper fuit. ¶ Vel dic, quod iste duodenarius numerus est nobis stadium ad currendum, fundamentum ad sustinendum, porta ad intrandum, angelus ad fortificãdum, lapis pretiosus ad nos ditandum: Apostolus ad nos docendum, Patriarcha ad nos spiritualiter generandum. ¶ Vidit Ioannes ciuitatem nouam, cuius plateæ erant ex auro purissimo, perlucidæ tanquam vitrum, cuius fundamentum erat ornatum omni lapide pretioso. Ibi n. nominat duodecim lapides pretiosos, quibus est ornatum fundamentum ciuitatis. Primus lapis fuit Iaspis. Secundus saphirus. Tertius chalcedonius. Quartus smaragdus. Quintus sardonius. Sextus sardius. Septimus chrysolytus. Octauus beryllus. Nonus topazius. Decimus chrysopassus. Vndecimus hyacinthus. Duodecimus amethystus. ¶ Ista ciuitas est anima vel quilibet vir perfectus, cuius plateæ conscien- B tiæ debent esse aureæ per sanctitatem, seu vitreæ seu lucidæ per sapientiæ claritatem. Fundamentum n. cordis sui debet habere duodecim ornamenta, duodecim virtutes figuratas in istis duodecim lapidib. pretiosis, vt sic proprie sit illud fundamentum sicut vas auri solidum, *ornatum omni lapide pretioso.* Eccl. 50.

¶ Est igitur primus lapis iaspis, qui phantasmata fugat, & incantatorib. resistit, sedes oculorum purgat & visum acuit. Hæc est fides quæ est prima aliarum virtutum, quia secundum Apostolum Heb. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Ista enim est quæ phantasmata, id est, dæmonia fugat, & incantatoribus, id est hæreticis obuiat, oculum cordis, id est, visum discretionis acuit atque purgat. Vnde Esa. 54. *Ponam iaspidem propugnacula tua.* ¶ Secundus lapis est saphirus, qui cœlestem habet colorem, & secundum Dioscoridem, virtutem lætificatiuam, per quam significatur spes quæ tota est lucida, & cœlestis, in quantum cœlestia sperat bona, quæ etiam desolatos lætificat, & ideo de hoc dicit Dominus animæ vel Ecclesiæ. *Fundabo te in saphiris.* Esa. 54. ¶ Tertius lapis est chalcedonius, qui secundum Dioscoridem facit vincere causas, & calefactas attrahit paleas, per quem intelligitur charitas, quæ aliarum virtutum est seruatrix, quæ causas, id est, tentationes vincit, & quę paleas, id est, infirmos ad salutem trahit. Vnde 1. Cor. 13. *Charitas omnia suffert.* ¶ Quartus lapis est smaragdus qui est viridis coloris, confortans oculos, & qui visum confortat, & potandi se dat persuasoria verba, & diuinare volentibus valet secundum Lapidarium. Et per istum intelligitur prudentia, quæ oculos aliorum cõfortat, in quantum delectabile est videre hominem prudentem. Visum intellectus seruat, verba persuasoria & eloquentia dat, diuinare & prædicare volentes super omnia iuuat. Ista enim est prima cardinalium virtutum, quam homo summe debet apetere, scil. prudentiam, & hoc quia sine ista cætera parum noscuntur valere. Ideo bene docet sapiens Prou. 7. *Dixi sapientiæ, soror mea es, & prudentiam amicam meam vocaui.*

¶ Quintus lapis est sardonius, qui luxuriam depellit, & hominem humilem & pudicum facit, & significat temperantiam, quæ luxuriam, id est, omnem superfluitatem tollit, humilita- Q tem & pudicitiam semper gignit. De qua Prosper in lib. de vita contemplatiua ait: *Temperantia facit hominem sobrium, parcum, moderatum & pudicum.* Hæc enim libidinis affectum temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, inter nos confusa omnia ordinat, prauas cogitationes remouet, sanctas inserit, voluptates extinguit, & totum hominem temperat & componit.

¶ Sextus lapis est sardius, qui sanguinei coloris est, in cuius præsentia onyx lapis maleficus non potest nocere, timorem pellit, & hominem audacem facit. Iste significat fortitudinem quia pro certo iste coloris sanguinei debet esse, in quantum proprium sanguinem fundere non solet timere, quinimo solet timorem pellere, & hominem audacem facere, & nocumentum onycis, id est, tentationem diabolicam resistendo refrænare. Vnde Ambrosius lib. 1. de officijs de fortitudine dicit, quod *Fortitudo virtutes custodit, iustitiam seruat, contra vitia est inimica, ad laborem fortis, ad pericula rigida & aduersa.* ¶ Septimus lapis est chrysolytus, ignem velocissime rapiens, qui dæmones fugat & terret, & timores nocturnos pellit. Et iste significat iustitiam, quæ igne zeli & seueritatis faciliter concipit, dæmones, id est, maleficos homines tollit, & timore malorum sublato patriam securam reddit. Vnde de illo lapide, sc. de iustitia & iusto homine dicitur illud Dan. 10. *Quod ipse vidit filium hominis cuius corpus erat quasi chrysolitus.*

¶ Octauus lapis est beryllus, cuius virtus secundum Dioscoridem est contra pericula hostium, & contra inimicum hominem inuictum facit, & inter beryllos ille qui est pallidior est melior, per quem intelligitur patientia, quæ inter lites & pericula summe valet, quia sicut dicit Seneca. *Cuiuslibet doloris remedium est patientia.*

¶ Nonus lapis est topazius, siue topazion indeclinabile, lapis clarissimus, quia secundum Lapidarium ad sanguinem stringendum, ad aquam bullire non permittendum valet; omnium lapidum superat claritatem. Et sic iste significat castitatem; quæ est proculdubio virtus rara, quia rara auis in terris

& nigro simillima cygno, quæ sanguinem luxuriæ restinguit, & feruorem concupiscentiæ compescit, & aliarum virtutum pulchritudinem antecedit. Vnde Sap. 5. *O quam pulchra est casta generatio cum claritate.*

¶ Decimus lapis est chrysopassus, quem lux celat, & prodit obscuritas. In obscuro enim splendet, & sub dio positus eius claritas absconditur atque pallet, & iste est humilitas quæ sub dio, id est, in hominis apparentia non quærit splendere, sed in
D obscuro, id est, in abscondito & secreto, quia pro certo humilitas obscuritatem quærit, & omnem hominis præsentiam, omnemque vanam gloriam semper fugit. Vnde illud Matth. 6. *Intra cubiculum tuum & ora patrem tuum qui in cælis est, qui videt in abscondito.*

¶ Vndecimus lapis est hyacinthus, qui est lapis secundum tempora conditionem mutans, quia secundum quod tempus est turbidum vel serenum, lapis iste fit serenus & turbidus. Et significat virtutem discretionis quæ secundum bona tempora & personas se solet mutare, & vnam cum vno, & aliam cum alio, nunc clara & affabilis, nunc obscura & tristabilis debet esse. Vel dic quod ista est comparatio quæ novit *cum flentibus flere, & cum gaudentibus, gaudere,* exemplo Apostoli 1. Cor. 9. qui dicebat: *Omnibus omnia factus sum.* ¶ Duodecimus lapis est amethystus, lapis violaceus in colore, qui secundum Dioscoridem valet contra ebrietatem, bonum confert intellectum, & hominem facit vigilem. Et iste significat sobrietatem, quæ ad literam ebrietati resistit, hominem vigilem & diligentem efficit, malas & immondas cogitationes repellit, & intellectum acuit. Vnde Leo Papa in summa. *De abstinentia prodeunt casta cogitationes, rationabiles voluntates, salubria consilia.* Per hanc enim caro concupiscens moritur, & spiritus virtutibus innouatur. ¶ Ista sunt duodecim hominis fundamenta, seu duodecim fundamenta nostræ conscientiæ vel gratiæ, vel etiam Ecclesiæ ornamenta, & duodecim lapidum pretiosorum, id est, virtutum spiritualium paramenta, ita quod cuilibet homini sic fundato, vel ipsi Ecclesiæ sic à Deo stabilitæ, vel etiam cuilibet prælato, qui est subditorum seu Ecclesiæ fundamentum, potest dici illud Ezec. 28. *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum,* sardius, topazius, iaspis,
E chrysolitus & onix, beryllus, saphirus & carbunculus & smaragdus, vt de talibus fundamentis dicatur illud Psalm. 86. *Fundamenta eius, in montibus sanctis.*

Capitulum vigesimum secundum. Textus. Et ostendit mihi fluuium aquæ viuæ splendidum tanquam crystallum.

MORALITATVM CAP. XIII.

SIcut dicitur Apoc. 22. *Ciuitas noua nouum habebat templum nec sole nec luna egebat, quia ipsam Dominus illuminabat. Et lucerna ipsius agnus erat. Ista enim nullam prorsus habebat noctem, portæ eius nullatenus claudebantur, & nullus coinquinatus aut abominationem aut mendacium faciens illuc ingrediebatur, imo canes, venefici, impudici, homicidæ, seruientes idolis & mendacia facientes foras eijciebantur, quia ibi erat sedes Dei & agni, & serui eius ad seruiendum ei, ad videndum faciem eius omnes ibi solummodo admittebantur.*

¶ Ista possunt allegorice dici de Ecclesia, vel religione, quia pro certo ista non debet habere vel quærere templum, id est, cuiuscunque hypocrisis vanitatem, solem, id est, mundanæ gloriæ claritatem. Lunam, id est, mundanæ prosperitatis mutabilitatem & eclipsibilem facultatem, quia pro certo solum Deum debet habere pro lumine, & stolam agni, id est, Christi gratiam debet appetere pro lucerna, quia Ecclesia vel religio à Deo debet illuminationem accipere, mundi lumen aut gloriam non quærere, sed lucem quæ Christus est, solummodo affectare Ps. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Portæ illius debent esse apertæ, quia portæ eius spirituales debent esse apertæ ad recipiendum peccatores ad fidem & ad pœnitentiam, quia ista non debet claudere gremium pœnitenti, & dignos ad officia vel beneficia admittendum. Vnde Esa. 26. *Aperite portas, ingredietur gens iusta, custodiens veritatem:* portæ ipsius materiales ad pauperes sustentandum, & hospitalitatem indi-
F gentibus faciendum, vt sic dicatur illud Iob 31. *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.* Vnde versificator ait.

Porta patens esto, nulli claudaris honesto.

Quia revera serui Dei, & agni, id est, viri iusti, debent infra portas Ecclesiæ per promotionem admitti, vt ibi possint Deo seruire, & faciem eius contemplari, vt dicitur Psal. 117. *Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas confitebor Domino, hæc porta Domini, iusti intrabunt in eam.* Nullus tamen immundus, aut peccator ibidem recipi debet, quinimo canes, id est, insatiabiles cupidi & auari, venefici, id est, pestiferi, immundi, id est, luxuriosi, homicidæ, id est, detractores, & malefici & idololatræ, id est, superstitiosi & hæretici, & sortilegi debent foris extra Ecclesiam impromoti relinqui. Non enim dignum est quod tales ad sedem Dei & agni, i. ad statum Ecclesiasticæ dignitatis ascendant, vel ad portas Ecclesiæ introeant Ps. 98. *Quibus iuraui in ira mea si introibunt in requiem meam.* Cuius tamen proh dolor fit hodie oppositum, quia mali per portas Ecclesiæ introducuntur, boni vero & serui Domini ab Ecclesiæ beneficijs repelluntur. Vnde Thren. 1. *Vidi gentes ingressas sanctuarium tuum, de quibus præceperas ne intrarent Ecclesiam tuam.*

¶ Vel dic, quod ista ciuitas est paradisus vbi non est templum manufactum, nec sol nec luna, quia speculum eius in æternum est Deus ipsis luminare & lucerna. Ista est ciuitas, quæ vsque ad finem sæculi apertas habet ianuas, solos tamen seruos Dei recipit, coinquinatos, & peccatores alios non admittit, quia secundum Augustinum *sicut nulli digno negabitur, ita nulli indigno conferetur.*

¶ Vel dic quod in malo significat talis ciuitas est anima peccatrix, vel Ecclesia moderna, quia iam non est templum deuotionis, vbi deficit sol discretionis, vel cessat luna rectæ compassionis, vbi non clauduntur portæ sensuum delectabilium, nec portæ beneficiorum clauduntur ambitiosis, seu munera apportantibus.

¶ Vel dic, quod ciuitas est verbum iusti, in quo est sedes Dei G
& agni per gratiam, quæ à Deo illuminatur per fidem & sapientiam, ita quod non habet noctem, id est, errorem aut ignorantiam, nec quærit templum, id est, Ecclesiasticam dignitatem nec solem, id est, mundanæ scientiæ claritatem, nec lunam, id est, mundanæ opulentiæ facultatem. Portas cordis & sensuum habet apertas, ad recipiendum res quæ ad salutem sunt necessariæ. Veruntamen nihil coinquinatum, id est, nulla mala cogitatio aut affectio mala debet ibi recipi per alicuius malæ complacentiæ voluptatem. Vnde illud Matth. 13. *Elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt.* ¶ Vidit Iohannes *fluuium aquæ vitæ splendidum tanquam crystallum in medio plateæ ciuitatis procedentem de sede Dei vivi & agni, & ex vna parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim per menses singulos, reddens fructus & folia sua ad sanitatem gentium.*

¶ Per istum fluuium intelligitur voluptas æternæ gloriæ, quæ satiat, potat & refrigerat beatos, & quæ in ciuitate Dei, id est, paradisi de ipsa sede maiestatis diuinæ immediate influit Ps. 35. *Torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te est fons vitæ.* Iste igitur fluuius æternæ vitæ vel gloriæ duas habet partes, scilicet, Christi diuinitatem & humanitatem, quia in istis duabus pendet tota contemplatio beatorum, sed ex vtraque parte istius fluminis inuenitur lignum vitæ, id est, ex vna natura vitalis, perpetua & æterna, videlicet natura Angelica ex parte eius diuinitatis, & natura humana ex parte ipsius humanitatis. Homo enim & Angelus sunt duo ligna vitæ quæ percipiunt visionem beatam & potantur flumine voluptatis æternæ. Vnde de quolibet beato dicitur illud Psalm. 1. *Quod ipse fit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo* Psalm. 1. *Et folium eius,* id est, decor eius, *non defluet, ideo quæcunque faciet, semper prosperabuntur.* Sed pro certo ista ligna, id est, beati, proferunt per menses singulos fructus duodecim. Mensis enim dicitur à mene, quod est defectus, eo quod in quolibet mense luna deficit, & significat defectus huius mortalis vitæ, fructus vero ligni vitæ significant gaudia & præmia paradisi. Oportet enim ostendere quomodo per menses singulos, i. contra duodecim defectus quos patitur ista vita, illæ arbores paradisi, s. beati, habent duodecim fructus, i. duodecim gaudia siue præmia, ita vt singuli fructus singulis mensibus, & singula præmia siue gaudia singulis huius vitæ defectib. applicentur. Menses igitur, i. defectus nostri, in hac vita sunt sex quantum ad animam, scilicet, obliuio in memoria, in intelle-
ctu ignorantia, in affectu concupiscentia, dolor præsentium H
malorum, timor futurorum, languor virtutum naturalium. Quantum ad corpus sunt alij sex, scil. passibilitas sine sanitate, grauitas sine agilitate, obscuritas sine claritate, & plena cæcitate, condensitas sine subtilitate, labor sine quiete, mors cum necessitate. Sed pro certo contra istos duodecim menses seu defectus,

fectus, sancti habent duodecim fructus, id est, duodecim gaudia. Et primo, scilicet, quantum ad animam, in memoria firmitatem, sine obliuionis feruore, in intellectu veritatem, sine ignorantiæ errore, in affectu sufficientiam, sine cupiditatis ardore, in animo voluptatem, sine tristitia vel dolore, in statu securitatem, sine dubio vel timore, in natura prosperitatem, sine desiderio vel languore. Item quantum ad corpus habebunt sanctitatem sine passibilitate, agilitatem sine ponderositate, claritatem sine obscuritate, subtilitatem sine densitate, quietem sine turbatione, vitam sine mortis terminatione. Et sic beati qui sunt ligna vitæ, per singulos menses habent singulos fructus, remedia vel profectus, ita quod quælibet anima potest dici illa mulier, de qua Apoc. 12. *Signum magnum apparuit in cælo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim.*

¶ Vel dic, quod lignum vitæ, quod sedet super oram fluminis Dei sedentis, est vir iustus qui super fluuium deuotionis compassionis & compunctionis sedet, qui fluuius à sede Dei & agni, id est, inspiratione vel influentia Christi prouenit: quia pro certo ille duodecim fructus solet portare, id est, duodecim pietatis opera facere, & inde alios recreare, qui fructus, id est, pietatis opera sunt duodecim, scil. sex spiritualia & sex corporalia, qui in istis duobus versibus continentur:

Instrue, castiga, remitte, solare, fer, ora.
Vestio, poto, cibo, recolligo, visito, condo.

A Vt sic de homine pio & fructuoso dicatur illud 3. Reg. 11. quod *Abias diuisit pallium suum in duodecim partes.* Pallium enim bonorum nostrorum tam spiritualium quam corporalium in duodecim partes diuiditur, quando duodecim pietatis opera à nobis in alios diffunduntur. Et proculdubio folia istius ligni, id est, verba viri iusti ad sanitatem aliorum proficiunt, in quantum verbis talium alij boni fiunt.

¶ Vel quod illud lignum significat crucem cum suo crucifixo quod in medio ciuitatis Ecclesiæ super fluuium deuotionis est situm, quia pro certo per menses singulos, id est, contra singulos vitiorum defectus ibi inueniuntur duodecim gratiarum, virtutum & exemplorum fructus. Mensis enim dictus est à mene, quod est defectus, & significat mundi defectus vel vitia.

¶ Est enim primus mensis in anno peccati Ianuarius, qui dicitur quasi anni ianua, significans superbiam, quæ est initium & ianua peccatorum. Vnde illud Eccles. 10. *Initium omnis peccati est superbia.* Et illa pingitur cum tribus faciebus, eo quod triplex est superbia, scilicet, præferre se maioribus, paribus & minoribus. Vel eo quod superbia nascitur ex tribus causis, scilicet, eminentijs, diuitijs, & ex gratijs naturalibus: Vel istas tres facies habere dicitur, pro eo quod superbus supra plures homines valere se opinatur. Vnde Ezech. 1. *Quatuor facies vni.* Et ideo sol in aquario tunc dicitur esse, qui, scilicet, pincerna Deorum dicitur fuisse, ad denotandum quod superbi summe gaudent in magnatorum officijs alti esse.

¶ Secundus mensis est Februarius, dictus à Febre, quia pingitur se calefacere ad ignem, & significat defectum luxuriæ, qui facit eam per mala desideria calefieri, & febricitare, & semper in igne concupiscentiæ æstuare. Vnde illud Eccles. 38. *Vapor ignis vret carnes eius & in calore fornacis concertatur.* Et tunc sol in piscibus esse dicitur, quia, scilicet, sol, id est, ratio luxuriosorum, in piscibus, id est, in carnis voluptatibus implicatur.

¶ Tertius mensis est Martius, dictus à Marte Deo belli, qui pingitur scindens vineam, & in ipso sol est in ariete, & significat iracundiam, quę contra homines per impatientiam mouet bella, atque vineas, id est, simplices scindit & lædit, & more arietis ipsos litibus & contentionibus percutit & inuadit, verbis & verberibus & accusatione non modica ipsos ferit Eccl. 28. *Homo homini seruat iram.*

B ¶ Quartus mensis est Aprilis, vbi terra se incipit aperire, qui pingitur homo armatus, vadens ad bella super equum. Et tunc est sol in tauro, qui significat peccatum crudelitatis & sæuitiæ, quod est semper armatum ad vindictam de aduersarijs sumendam, & more tauri semper sæuitiose incedit, & terram seu patriam suam rapinis & exactionibus aliorum virescere facit. Contra quos dicitur illud Ecclesiast. 6. *Non te extollas in cogitatione tua, sicut taurus euertens domesticos tuos.* Quia sicut dicitur Eccles. 28. *Qui vindicare vult, à Deo inueniet vindictam.*

¶ Quintus mensis est Maius, à madificatione pluuiarum dictus qui pingitur iuuenis, floribus circumseptus, significans peccatum lasciuiæ, quod fatui iuuenes floribus, id est, curiosis vestibus & moribus se adornant, & nihil aliud quam flores mundanæ gloriæ optant, & delitijs carnalibus præ cæteris se madidant & humectant, dicentes illud quod dicitur Sap. 2. *Vino & vnguentis pretiosis impleamus nos, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescant.* Ideo sol tunc videtur esse in geminis, quia isti lætitiam suam geminant & duplicant.

¶ Sextus mensis est Iunius, in quo iam terra calescit, & siccatur. Et ideo prata tunc temporis defalcantur, quia iste cum falce secando herbam depingitur. Et Sol in cancro eius medio subinfertur. Et significat peccatum parcitatis & auaritiæ, quod est in male seruando, quod, scilicet, facit terram nostri cordis per cupiditatem calefieri, & in compassionem secari, & quod herbas, id est, diuitias falcare & amplecti, & sibi per parcitatem retineri curat, & nihil expendere, omnia autem seruat. & quod solem, id est, animam in cancro (quod est animal retrogradum) intrare facit, in quantum ipsum à cœlestibus ad terrena retrogredi procurat. Vnde Innocentius de miseria humana dicit quod *auarus nec patientibus compatitur, nec miseris miseretur.* Sequitur. *Iste est qui Deo præfert aurum, paradiso proponit argentum.*

¶ Septimus mensis est Iulius, in quo oritur stella quæ dicitur C
canis, & Sol in leonem intrat, in quo maximus regnat calor, & iste pingitur quasi segetes secans, quia tunc solent arua segetibus expoliari, significans detractionem & inuidiam, quam concomitatur canis mordens, Leo ore fœtens, id est, mordax oblocutio, fœtida inflammatio, quia detractor & inuidus solent segetes & virtutes & sufficientias aliorum falce suæ linguæ truncare, & ipsos bonis suis & honoribus spoliare. Vnde Iob 24. *Agrum non suum demetunt & vineam eius quem vi oppresserunt, vindemiant.*

¶ Octauus mensis est Augustus, qui dicitur ab augendo, tunc enim segetes triturantur, & grana segetum augentur, & ideo iste blata triturans & excutiens pingitur, & Sol in signum virginis tunc mouetur, significans vitium rapinæ & auaritiæ, quod est in male acquirendo, quia auaritia non cessat grana segetum, id est, diuitias pauperum per rapinas & vsuras excutere, & diuitias diuitijs adaugere, & ipsos pauperes tribulationibus triturare, & ideo Sol, id est, animus talium tunc temporis solet virginem, id est, sterilitatem virtutum subintrare. Vnde Ozeæ 10. *Ephraim vitula docta diligere trituram, & ego transiui super pulchritudinem colli eius.* Ephraim enim interpretatur augustus, & designat illos qui diuitias suas augere non cessant. Vnde Prou. 22. *Calumniatur pauperem vt diuitias suas augeat, dabit ipse & ditiori, & egebit.*

¶ Nonus est September, in quo vina colliguntur, & ideo vindemians, seu in dolijs vina fundens depingitur, & significat ebrietatem, seu delitiarum voluptatem, quæ de vinis & delitijs curam gerit. De quo Esa. 5. *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum & ad sectandum ebrietatem vsque ad vesperam.* Et ideo tunc temporis Sol intra libram dicitur, quia isti ad nihil aliud vacant nisi ad liberandum, ponderandumque cui vinum præfertur, ad ipsaque vina libandum Domini ventri suo.

¶ Decimus mensis est October, in quo semina in terram proijciuntur, ideo in forma hominis seminantis pingitur, quia tunc primus fructus per semina noua alios recuperare conantur, & significat vitium inconstantiæ, quod fructus bonorum operum non custodit, imo quotidie per ipsum perdit illos, & quotidie semina bonorum propositorum recuperare contendit. Ideo Sol tunc in scorpione dicitur, pro eo quod Sol, id est, mens talium more scorpionis in cauda, id est, in fine, à facie, id est, à principio diuersificari dicitur. Ita quod talibus seminatoribus potest dici illud Leu. 26. *Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur.* Iste enim mensis nunquam comedit quod seminat, sicut nec homo inconstans fructum capit de bono quod inchoat. Vnde Luc. 14. *Iste homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.*

¶ Vndecimus mensis est Nouember, in quo tantum frigus viget, quod pori terræ & animalium clauduntur, & labor exterius impeditur. Ideo tunc quiescunt aues, & amplius si cibum habeant impinguantur. Ideo in forma hominis pascentis, & impinguantis suos porcos, & excutientis glandes depingitur. Sol tunc signum sagittarij peragratur, significans carnalem affectionem

ctionem, & ex frigore indeuotionis portas cordis & aures claudit, & vires animæ taliter stringit quod laborare per bona opera non permittit, quinimo ista facit possessores suos quieti & otio vacare & suos, id est, filios vel nepotes & consanguineos carnales diuitijs & beneficijs impinguare. Ita quod solent pro istis glandibus, id est, pro terrenis bonis suis acquirendis quam plurimum laborare. Vnde Sol, id est, animus talium sagittatorum dicitur percutere, quia constat quod isti mali Ecclesiastici & vsurarij ratione suæ carnalis affectionis pro filijs suis ditandis, & etiam nepotibus, solent alios sagittare, & quandoque rapinis, & exactionibus molestare, vt sic possent glandes bonorum temporalium excutere & habere. Vnde Hieron. *Quanta mala nos compellit facere carnalis affectus.*

¶ Duodecimus mensis est December, qui corpora frigorum fortitudine lædit, qui in figura hominis porcum occidentis pingitur, pro eo quod tunc temporis porci & animalia quæ impinguata fuerant occiduntur. Sol enim tunc temporis per signum capricorni vagatur. Iste igitur mensis duritiem & seueritatem significat, quæ solet alios frigore & tribulatione percutere, & quoscunque porcos id est, homines peccatores & infirmos sine misericordia occidere & corrigere. Sicut ad literam patet in crudelibus iudicibus & prælatis, qui sine compassione crudeliter
E puniunt delinquentes, nec quacunque leui occasione homo deliquerit, eidem miserentur. De quibus dicit Seneca 10 lib. de Clementia. *Crudeles vocabo, qui puniendi causam habent.* Isti igitur capricorni dicuntur, quia dato quod quandoque præ cæteris vitijs feriant alios, tamen peccatores cornu petere & cornu ventilare nimis austere noscuntur. Vnde Daniel. 8. *Ecce hircus caprarum veniebat impetu fortitudinis suæ.* Isti sunt duodecim mali menses, id est, duodecim defectus humani, contra quos pro certo (sicut iam supra dictum est) lignum vitæ, id est, crux cum crucifixo portat duodecim bona exempla, vt singuli menses per fructus singulos, id est, singula vitia per virtutes singulas temperentur. ¶ Dico igitur quod de isto ligno vitæ, id est, cruce & crucifixo tu potes colligere contra Ianuarium, humilitatem in capitis inclinatione, quia inclinato capite emisit spiritum, id est, superbiam. ¶ Contra Februarium, luxuriæ timorem in cutis spinea perforatione, & in oculorum ad terram depressione, quia puncturæ timoris Domini in consideratione terræ, id est, mortis carnis concupiscentia. Vnde Prou. 15. *Per misericordiam & fidem purgantur peccata, per timorem Domini declinat omnis à malo. Mens iusti meditabitur obedientiam, os impiorum redundat malis.* ¶ Contra Martium, iracundiæ patientiam in auris auscultatione, quia dato quod improperia multa audisset, tamen cũ malediceretur non maledicebat, cum pateretur non comminabatur. Tradebat autem iudicanti se iniuste, dicens illud Psalm. 37. *Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.* ¶ Contra Aprilem vindictę, & sæuitię, collige misericordiam in benigna linguæ locutione, in hoc scilicet, quod crucifixoribus misericorditer indulsit, dans exemplum de hoc quod ipse docuit, dicens, vt habetur Luc. 6. *Dimittite & dimittetur vobis.* ¶ Contra malum lasciuiæ, & inanis lætitiæ contritionem & dolorem in oris fellea & amara potatione, dicens Psal. 68. cum Ezechia
F Matt. 27. *Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ.* Contra Iunium parcitatis collige libertatem, in manuum perforatione & extensione Es. 38. *Manus enim perforata male continet quod immittitur, extensa vero alteri porrigit quod appetit.* Da igitur liberaliter iuxta verbum Eccl. 4. *Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.* ¶ Contra Iulium detractionis & inuidiæ, collige charitatem in corde & lateris apertione, quia cor suum videtur tibi velle dare, dum latus tenet apertũ. Vnde Ioan. 5. *Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* ¶ Contra Augustum rapinæ, & auaritiæ, collige paupertatem in corporis denudatione. Nudus enim in cruce mansit, & nuditatem & paupertatem in hoc diligere nos instruxit. Iuxta illud Gregorij, *Nudi post nudum curramus.* ¶ Contra Septembrem delitiarum & voluptatum, collige asperam pœnitentiam in corporis flagellatione. Caro enim eius non fuit in delitijs ibi, sed in pœnis & supplicijs, dans eande exemplum quod magis sunt diligenda aspera quam prospera. Vnde Iob 33. *Consumpta est caro eius à supplicijs* ¶ Contra Octobrem inconstantię collige perseuerantiam in pedis conclauatione & confixione. Ita enim fuit cõclauatus, quod nec Iudæorum insultationibus, nec inimicorum tentationibus crucem dimittere doluit, dans exemplum perseuerandi in cruce, id est, in cruciatu & labore assumpto. Vnde Sene. *Vtere officio quod semel sumpsisti, turpe est enim oneri cedere.* G ¶ Contra Nouembrem carnalis affectionis, collige contemptum cuiusque amoris superflui in discipulorum fuga, & desertione, & in totius corporis à terra eleuatione. In quo nobis dare exemplum, quod circa nos per carnis affectionẽ non debemus amicos & notos tenere. Vnde Psa. 37. *Noti mei longe steterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam. Et qui inquirebãt mala mihi, locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.* Quinimo debemus sursum per contemplationem suspensi à terra, & terrenis eleuati esse. Vnde Iob. 7. *Elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea.* ¶ Contra Decembrem nimiæ seueritatis, & duritiæ, collige compassionem delinquentium in crucifixi corporis dispositione, quia iste fuit crucifixus facie ad occidentem, dorso ad orientem, dextera autem ad aquilonem, sinistra ad meridiem versus, in quo datur nobis intelligi, quod ipse pie per passionem respicit occidentales congelatos, id est, peccatores, dorsum vero vertit ad orientales, id est, ad superbos, de suis pręsumentes virtutibus. Dexteram etiam æternæ liberalitatis suæ porrigit aquilonaribus, id est, suis pauperibus, sinistram vero æternæ aduersitatis, & inimicitiæ minatur meridionalibus, id est, diuitibus Luc. 1. Quia iste *qui esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes*, dat nobis exemplum, quod peccatores delinquentes nos debemus contemnere, nec per austeram seueritatem lædere, sed eis misericorditer compati & eos extensis brachijs per misericordiam, & pœnitentiam amplecti & recipere. Quia sicut ipse dicit Luc. 15. *Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.* Et sic dico quod lignum vitæ, id est, crux, vel Christus contra duodecim menses duodecim vitiorum profert fructus duodecim bonorũ exemplorum, scilicet, humilitatem contra superbiam, timorem contra carnis cõcupiscentiam, patientiam contra iracundiam, misericordiam contra vindictam H & sæuitiam, contritionem cõtra lasciuiam, liberalitatem contra parcitatem, charitatem contra inuidiam, & paupertatem contra auaritiam, disciplinam contra voluptatem, perseuerantiam contra vagabilitatem, contemplationem contra carnalem amorem, compassionem contra nimiæ seueritatis ardorem. Lignum igitur vitæ protulit nobis duodecim fructus per menses singulos Ioan. 11. *Duodecim enim horæ sunt diei.* Vide supra lib. 5. cap. vbi de duodecim mensibus inuenies aliter expositum.

* * *

F I N I S.

PETRI